image
not
available

5.1.386

1 X L V I I
Vite 12

Digitized by Google

ANTIQUITATES
BENEVENTANÆ.

THESAURUS
ANTIQUITATUM
BENEVENTANARUM

ROMÆ MDCCLIV.

EX TYPOGRAPHIA PALLADIS

EXCUDEBANT

NICOLAUS, ET MARCUS PALEARINI

TYPOGRAPHI, ET BIBLIOPOLÆ ROMANI

PRÆSIDUM FACULTATE.

BENEDICTO XIV.
PONTIFICI OPT. MAX.

JOHANNES DE VITA
BENEVENTANÆ ECCLESIÆ CANONICUS

ET Tua, BEATISSIME PATER, divina Virtus, & Operis mei ratio, atque inſtitutum, jure optimo poſtulabant, ut, quum in lucem hominum prodire illud debuiſſet, ex Tuo inſcripto Nomine, tum perſpicuum Tibi obſervantiæ meæ teſtimonium exhiberet, tùm etiam ſibi pretium, ac

Tutelam compararet. Æquum quidem fuit, ut quæcunque Beneventanæ Urbis Decora, quæ vetuſtis conſignata monumentis, variiſque antiquioris ævi celebrata Scriptoribus, disjecta hactenus, ac pene obliterata, pulvere tandem, ac ſqualore deterſo, in unum Corpus, me auctore, coaluerunt, Tibi PATRI DOMINOQ. ſe ſiſterent, eoque redirent omnia, unde poſt Græcorum, Samnitium, Romanorum, Langobardorum ſubortos ſibi Principatus, poſtremum maximumque omnium Decus, cum ſumma, ac perpetua rerum omnium felicitate conjunctum, Apoſtolicæ Sedi ſubdita Beneventum ſibi acceſſit. Quæ ratio etſi deeſſet, feciſſet tamen Virtus Tua, quæ, ut ajebam, id mihi ſuſcipiendum conſilium præcipuè commonebat. Quæ enim fauſtiora ſibi Auſpicia THESAURUS hic comparare potuiſſet, aut quo auguſtiore alio Nomine præfulgere, quam Tuo, ex quo uno id commodi in alios promanat, ut quæ Tibi inſcribi ſinis, novam induant dignitatem, atque immortalem ſibi lucem mutuari videantur. Quæ itaque, & quanta hæc Virtus Tua, quæ, quum Chriſti Eccleſiam, immo Orbem Terrarum univerſum tam aſſidue, copioſèque colluſtret, adhuc ad alieni operis patrocinium evocata, privatis rebus, atque ſtudiis ſplendorem affundat. Atque novum exinde mihi accedit emolumentum, nam, quum (quod e re mea eſſe videbatur) Virtutem hanc Tuam enarrare, deprædicareque deberem, ab hiſce partibus ſuſcipiendis, quibus vix ſuffeciſſem, jamdiu pervagata quocunque gentium Fama, ac celeberrima illa, quæ de Te eſt, omnium hominum exiſtimatio, abſtinere permittunt. Neque verò tum primùm, quum in excelſo ſummi Pontificatus culmine Tecum conſedit, Te ubique Terrarum ſuſpiciendum oſtendit. Noſcebaris antea; neque in Magni Tui Nominis partem ſingularis Lambertinæ Gentis claritudo ſe obtulit, ſed ampliſſimi Honores Tui, maximo Eccleſiæ univerſæ bono, in Urbe geſti, Paſtoralia Munera, quibus in Anconitana primùm, in Bononienſi dein Eccleſia egregiè perfunctus es, luculentiſſima denique, ac ſatis ſpiſſa Ingenii Tui monumenta, in quibus omnibus Iuſtitia, Pietas, Liberalitas, Sapientia, rerumque maximarum, ac difficillimarum feliciter, celeriterque expediendarum Conſilium, & quicquid tandem cæterorum Bonorum diviſim, ſigillatimque alios clariſſimi Nominis gloria beatos effi-

cit,

cit, omnia ſimul in Te collecta, atque omnium oculis, immo omnium utilitate aſſidue comprobata, maximam Nomini Tuo celebritatem pepererunt, adeo ut, quum in inferioribus, ubi conſiſtebas, Honorum gradibus, jam tum Virtutum merito Optimus, Maximuſque eſſes, ut ita tandem vocarere, ſummus duntaxat gradus Tibi detuliſſe videatur. Talem ſibi Pontificem Dei Providentia delegit, præſens illa quidem, cui ſoli in Pontificia Creatione Eminentiſſimorum Patrum ſuffragia obſequuntur, præſentior adhuc, tum quum poſt longa Sacrorum Comitiorum intervalla, dum alius, atque alius Pontifex deſignaretur, ſubita luce, atque inſtinctu Te creandum oſtendit. Tunc Virtuti Tuæ datum eſt, non ut Pontificatu Maximo augeſceret, ſed ut quanta eſſet, ex Pontificatu pateret, eique explicandæ ipſe Pontificatus deſerviret. Edideras jampridem præclariſſima Operum Tuorum Volumina, ingenti quidem mole, ſed majore rerum gravitate, atque incredibili ſolidiſſimæ eruditionis ubertate præſtantia, quibus Catholica Fides, Eccleſiaſtica Diſciplina, univerſa demum Chriſtiana Reſp. Te Vindicem, Inſtauratorem, Illuſtratoremque habere lætabatur; ſed eadem Sapientia Tua factum eſt, ut Pontificatum adeptus, quæ antea docendo præſtiteras, jubendo demum perfeciſſe videreris, ita ut ſolis Legibus Tuis, pro re nata hactenus promulgatis, quibus Ius Eccleſiaſticum penè univerſum, præſentibus temporum, ac perſonarum rationibus mirè, ac ſaluberrimè accommodatum continetur, tum laxioris Ethices compreſſa licentia, ac profligata documenta, tum malorum non rami tantum exciſi, ſed ipſæ etiam evulſæ radices, tum denique omnium ordinum Pietas, Religioque conſtabilita eſt, novis jam, validiſque in omne ævum, ac quoſcunque adverſus hoſtes comparatis ſubſidiis, Chriſtiana Reſpublica æternùm ſtare jam poſſit. At in conferendis Honoribus dixerit fortaſſe aliquis, ex Summa rerum Poteſtate uſu Tibi tum primum veniſſe, ut idoneos, dignoſque deligeres, immo vero familiariſſimam Virtutem Tecum comitem attuliſti, tamque Tibi propriam, quam Tu Tibi es, ex quo uno jamdiu omnibus probaveras, non Generis nobilitate, non Principum gratia, non ipſa demum meritorum mediocritate, ſed diuturnis laboribus, eximiiſque Virtutibus partos Tibi per omnes gradus Honores eo demum Te evexiſſe, unde alios

ad

ad Honores electurus perpetuum ex Teipſo exemplum & Tibi petis, & aliis præbes, ut Tu ſic eligas, illi ſic eligendos ſe ſciant. Hinc admirandum illud, ac jam ſolenne (quod peculiare Monimentum, ac velut Inſigne Pontificatus Tui Poſteri agnoſcent) electionum tuarum inſtitutum, quo Paſtoralia Munera, ampliſſimoſque alios Honores non modo non petentibus, ſed neque opinantibus tribuis, ac recuſantes plerumque, reluctanteſque compellis; ut jam vetuſta Eccleſiæ Sæcula nobis reſtituas, atque eligendorum Sortes, quas Tibi Deus concredidit, è manibus tuis, non ſecus ac è Cælo delapſas oſtendas. Tantus interea Tuus eſt Sapientiæ amor, ut non modo aliis faces ſubdas, ſed plane eos incendas. Parum enim eſt, exemplo ciere, hortari voce, laudibus, præmiiſque incitare: Dux præis, & Magiſter; dum celeberrimæ illi abs Te inſtitutæ Academiæ non Tuo tantum Nomine, ac Patrocinio, ſed Præſentia quoque aſſiduus ades, nec tam auguſtam Oris majeſtatem, quam opportunam judicii tui gravitatem impertis; lætariſque jam, ad Eccleſiaſticam Antiquitatem illuſtrandam magna illuſtrium Virorum ingenia, crebris luculentiſque Diſſertationibus publicè pronunciatis, id maximè enim, ut ſe Tibi probent, nam à Te probari maxima omnium merces eſt, qua illi & perfectæ Sapientiæ ſe laudem aſſequutos, & in majora Eccleſiæ commoda feliciter allaboraſſe congaudeant. Neque verò inter hæc Sanctioris Diſciplinæ, quæ tam longè provexiſti incrementa, cæteras Bonas Artes, ac Liberalia Studia negligenda pateris. Norunt omnes, (ut alia prætereatm) quanti reliquam Antiquitatem omnem facias, cujus quæcumque in dies egregia prodeunt monumenta, ab imperitorum manibus vindicanda, ac in præclariſſimo Capitolino Cimeliarchio recondenda curas; quare, non modo juſtum his gazis pretium ſtatuis, verum etiam Sæculi diligentiam probas, quæ in illis explicandis illuſtrandiſque tantopere fervet, fervebitque adhuc, Te æquo æſtimatore, & Patrono, non ea inani opera, quam in ſordidis ruderibus, pulverulentiſque ſaxis, infinitiſque de litterula una exponenda quæſtionibus, quæ in Logomachias quam frequenter proſiliunt, otioſe collocatam putant quidam obeſæ naris homines, ſed ingenti illo, ac plane ſingulari honeſtiſſimorum ſtudiorum emolumento, quo non excoluntur ingenia tantum, ſed etiam locu-

pletem

pletem omni ex parte eruditionis penum ſibi comparant, &, quod rei caput eſt, in Eccleſiaſticæ Antiquitatis Sacrarium non tam viam ſibi ſternunt, quam ſenſim, ex ipſa rerum, ſtudiorumque affinitate, ſe inſerunt, jamque illic familiarius verſari, ſeſeque exercere contendunt. Quod quum ego in Patrum Antiquitatibus illuſtrandis pro virili parte exequi conatus ſim, jam in ſpem illam ingredior, ut Opus meum Tibi probari queat, Tuoque, quod omnium inſtar eſt, probatum judicio, maximam ſui pretii acceſſionem aſſequatur. Sin aliter res erit, ingens adhuc ex inſcripto Tuo Nomine æſtimatio manebit, mihi vero illud ſatis fuerit, quod obnoxii, gratique animi intererat, publico Patriæ meæ nomine Tibi exolviſſe, itaut, dum Vetus Beneventum ſeſe Tibi dicat, jam ſimul recens Beneventum ſua Tibi officia depromat. Ea enim, Te Auctore, honoris amplitudo, ea temporum felicitas nuper Benevento acceſſit, ut Franciſcum Pacca, Archiepiſcopum obtinuiſſe lætetur, Virum, inquam, illum, quem ſummo loco, immo Patriæ bono natum, ita Patriæ reddidiſti, ut alterius Virtuti, alterius vero Felicitati proſpexiſſe videaris. Sed pergis adhuc Beneventum decorare, dum Civem optimum alterum ex eodem Patriciorum Ordine, Ianuarium de Simone, inter Rom. Curiæ Prælatos dudum, meritoque cooptatum, gravioribus ejuſdem Curiæ Honoribus ſtatim admoviſti. Atque iſtud quidem, P. O. M., ſingularis, ac prope divini Beneficii genus eſt, in Beneventanorum commoda a Te profectum, ut aliorum merita dignis Honoribus proſequutus, aliis merendi contentionem injicias, animoſque acrius ad virtutes incendas, quibus ornatiſſimi Cives ſibi, ac Patriæ prodeſſe enitantur. Ad hæc, innumera alia, ac prope quotidiana in Beneventanæ Reip. bonum, & tranquillitatem ſunt a Te collata Beneficia, quibus impetrandis Vir Eminentiſſimus, Ampliſsimi Ordinis Ornamentum, Tuique Principatus primarius, meritiſsimuſque Adminiſter Cardinalis Silvius Valenti Gonzaga conſilium, opemque ſuam ita contulit, ut, quum perpetuum in poſteritatem omnem illorum fructum, utilitatemque habeamus, immortalis etiam Munificentiæ Tuæ, Laudumque Tuarum apud Nos, ſeroſque Nepotes noſtros extaret memoria. Quibus igitur, quantiſque de cauſſis Opus meum dicandum Tibi eſſet, jam oſtendi; quibus ſingulis quum ſatis hac una re ne-

quaquam

quaquam feciſſe fatear, reliquum eſt, ut mea ad Deum Opt. Max pro incolumitate Tua ferventiora ſint vota, quorum ſi compos ero, & juſtas pro Meritis Tuis vices reddidiſſe, & quamdiutiſsimæ univerſæ Reipublicæ Chriſtianæ Felicitati conſuluiſſe videbor.

TOTIUS

TOTIUS OPERIS CONSPECTUS

PRAELOQUIUM Pag. 1

DISSERTATIO PRIMA. *De Urbe Beneventana.* 13
CAP. I. *De Beneventanae Urbis Origine, ejusque nominum ratione.* ibid.
CAP. II. *De variis diverso tempore Romanorum Coloniis Beneventum deductis.* 29
CAP. III. *De Jure Beneventanae Coloniae, ejusque Tribu.* 41
CAP. IV. *In lapidem Juliae Augustae a Beneventana Colonia dedicatum Commentarius.* 55

DISSERTATIO II. *De Rebus Sacris Veterum Beneventanorum.* 62
CAP. I. *De Diis Patriis Veterum Beneventanorum.* ibid.
CAP. II. *De Superstitiosis Ritibus Veterum Beneventanorum.* 86
CAP. III. *In veterem inscriptionem* GENIO COLONIAE BENEVENTANAE *dedicatam Commentarius.* 99

DISSERTATIO III. *De Tempore, quo primum Beneventi suscepta est Christiana Fides.* 110

DISSERTATIO IV. *De Veteribus Magistratibus Urbis Beneventanae.* 123

DISSERTATIO V. *De Collegiis veterum Beneventanorum.* 159

DISSERTATIO VI. *De Via Trajana.* 175

DISSERTATIO VII. *De Augustis Viris, qui Beneventanam Urbem frequentarunt, eorumque Elogiis a Beneventanis dedicatis.* 187

DISSERTATIO VIII. *De Re Litteraria Veterum Beneventanorum.* 204

DISSERTATIO IX. *De Re Militari veterum Beneventanorum.* 221
CAP. I. *De Viris, qui Romanae Militiae Muneribus illustres fuere.* 222
CAP. II. *De Legionibus, in quibus Beneventani Milites censi fuere.* 235
CAP. III. *In militarem Lapidem C. Lucii Beneventani Commentarius.* 241

DISSERTATIO X. *De Operibus publicis veteris Beneventi.* 253
CAP. I. *De Arcu Triumphali Imp. Trajani.* ibid.
CAP. II. *De Cisternis veteris Beneventi.* 264
CAP. III. *De reliquis Operibus publicis, quae olim Beneventi extabant.* 271

DISSERTATIO XI. *De Monumentis Veterum Christianorum Beneventi extantibus.* 290
CAP. I. *Monumenti Marcellini VI. Curatoris sepulcralis Titulus explicatur.* ibid.
CAP. II. *Vera atque constans Ecclesiae Disciplina, ostendens de sepeliendis apud Aedes Sacras Christianis defunctis.* 307

JOH. BAPTISTAE PASSERII V. C. *De Veteri Anaglypho Beneventano Epistolaris Dissertatio.* 325

PAULI M. PACIAUDI Cl. Reg. *De Beneventano Cereris Augustae Mensore* ΕΞΗΓΗΣΙΣ. 329

ANTIQUAE INSCRIPTIONES *Beneventanae in decem Classes distributae, ac notis illustratae cum VIII. indicibus.* Pag. 1

AD-

ADPROBATIONES.

LEgens mihi ſedulòque expendenti juſſu Reverendiſs. P. Joſ. Auguſtini Orſi S.A. Palatii Magiſtri Thesaurum Antiquitatum Beneventanarum, nihil omnino occurrit, quod orthodoxam Religionem, moreſque ſanctimoniam vel minimum temerare poſſit, multa verò ſe obtulerunt, quæ Cl. Auctoris omnigenam erud tionem, diligentiam, & penetiae in Patriam merita uberrime commendent; maximamque illi pariant nominis celebritatem. Itcirco ut litterarum commodo typis tradatur excudendum, decere cenſeo. Romæ ex Ædibus S. Silveſtri Montis Quirinalis XIII. Kal. Septembris MDCCLIV.

Paulus Maria Paciaudius Procurator Generalis Congr. Cler. Reg.

NOvum præſtantiſque opus, cui titulus, Thesaurus Antiquitatum Beneventanarum Auctore Joanne de Vita Metrop. Eccl. Canonico, Reverendiſſimi P. Joſephi Auguſtini Orſi Sacri Palatii Apoſtolici juſſu perlegi. Nihil in eo deprehendi, quod Orthodoxæ fidei, bonisque moribus adverſetur. Quare dignum cenſeo quod publica luce donetur. Sacræ ſiquidem ac profanæ antiquitatis cognitio plurima inde ſuppetit, quam ſubacti ingenii Auctor e ſitu eductam, ſtudio, atque opera ingenti in apricum protulit. Pergratum ergo me futurum puto Apoſtolicæ Sedi, quæ ſui Juris civitatem tot inſignem monimentis, novo hoc antiquarium rerum examine, eoque accerrimo illuſtriorem fieri ſentiet. Utile autem omnibus fore arbitror, qui Auguſtei ævi monumenta quædam, aliaque non pauca mediæ ætatis adhuc delitefcere in ea civitate haud ignorant, omnia enim aureo demum iſto ſæculo vir ſelectæ doctrinæ, atque eruditionis ſub eorum aſpectum reducit, maximeque illuſtrat. Ex meo Domicilio in Civitate Leonina XV. Kal. Martias A. MDCCLIV.

Cajetanus Cenni.

IMPRIMATUR

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſt.

F. M. de Rubeis Patriarcha Conſtant. Viceſg.

IMPRIMATUR

Fr. Joſ. Auguſtinus Orſi Ord. Præd. Sacri Pal. Apoſt. Mag.

PRAELO-

TABULA MARMOREA AD FONTEM S. SOPHIAE SABINARUM RAPTUM EXHIBENS

PRAELOQUIUM.

NON ambitioſe fortaſſe Beneventanæ Urbi laus illa videri poteſt, ſi, quæ unquam in præclaras alias diviſit Urbes fata illuſtrem quibuſque ſingulis nominis famam comparârunt, ea prope omnia in eam unam collecta prædicentur. Ad Regium, quem ipſe jactat conditorem, vetuſtiſſimam quoque, et Trojanæ Urbis ſuæ ſuppetens adjungit originem. Maleventi nomine orta enim, nequaquam adverſitatibus maleſuadis natalis ſui nominis auſpiciis, magnæ eſſe cæpit, eique amplitudine ſua, inter varias fortunæ vices, diverſaque ſibi perſæpe ſuccedentis dominantium imperii ſemper ſibi conſtans, eſſiduiſque pacis, bellique ornamentis illuſtris, nunquam defeciſſe viſa eſt. Prima ætas, dum Diomedi Ætoliæ Regi paruit, brevius quippe, ac remotior, præter ipſum Regii Conditoris Decus, cætera omnia poſterorum memoriæ invidit. Sed jam e Græcis in Samnitum ditionem tranſlata, dum Samniticum ſtaret Imperium, Samniticarum Urbium facile princeps, certe ſuæ Gentis Arx, & Propugnaculum, diu de Terrarum Orbis imperio cum Romanis decertavit, ſed collapſis Samnitium rebus adhuc ipſa ſuperſtes, illorum nomen ſanguinem, gloriam, jura omnia, etiam poſt Syllæ furores incolumis, ſola ſervavit ut (poſteaquam Romanorum Virtuti, ac Felicitati concedendum tandem fuit) recens, quod modo retinet, fauſtumque nomen adepta, in florentiſſimam eorundem Romanorum Civium evaſit Coloniam, eoque potita jure non tam Romanis ſubeſſe, quam communibus ſibi Romanorum Juribus, Majeſtateque ipſa effulgere cœpit. quid? quod irruentibus demum in Italiam Barbaris nationibus, Romanoque Imperio extremum in ipſa Italia fatum jam ſubeunte, cum plena omnia maximis incommodis, graviſſimiſque calamitatibus eſſent, novum adhuc felicitatis genus Beneventanæ Urbi contigiſſe potuit? Locum enim ibi Longobardorum Ducum, ſubinde Principum ſede, tantum abfuit, ut barbarico preſſa jugo deteriora quæque ſubiret, barbaraſque cum ipſis fœdis moribus veſtes indueret, quo potius Dominantium animos ſi eorum primum excepta Zotonem, tum ad bellicæ laudis, tum ad pietatis, cæterarumque virtutum omnium ſtudia ita efformârit, ut domus illa ipſa, haud quidem nomine, ſed Regio Jure, & inſignibus ad quinque ſæcula Italiæ omni Ciſtiberinæ ſua jura dederit, eumque mole ſua ſtare vix poſſet, Capuanum Salernitanumque Principatus, magna olim ingentis ſui corporis membra in nova corpora ebſe propagavit. Extra illa

poſtremo

poſtremo poſt Landulphi VI obitum Longobardorum Principum Stirpe cum Beneventanum ipſo Principatu in Apoſtolicæ Sedis Jura jamdiu quæſita. Ditionemque pervenerit, Regni quidem iure, (quod aliis ex Summorum Pont. ſtatim indulgentia Pauli Rom. Eccleſiæ titulo dari cœpit) ſuæ olim Principis Urbis etiam appellationem amiſit, ſed Urbi ipſi ſui verum decus, nec omnino uti adeo, quo adhuc fulget, priſtini ſplendoris, ac vetuſtæ Dignitatis Imaginem in ejuſdem Regni *Incaſtelato*, ut vocant, ad plenum ejuſdem Apoſtolicæ Sedis imperium ſemper extructa, ita Romani Pontifices pretio norit, ut non ſolum illam in Regnum univerſum teſtaretur Dominium, verum etiam eximia præ ceteris Regni Urbibus Dignitate commendaretur.

Hæc quam certis rerum geſtarum monumentis ſatis conſtant, unum tamen eſt, quo maximam ſui nominis, ac gloriæ cujuſnam ſubſidio hacterus, quæ poſſit; ſemper enim adhuc videbantur ea, quæ hujus pluraque alia, multorum licet commune, Urbi ſuperſtites pergere videntur, ut nempe tot tantaque, quibus adeo locuples eſt, ornamenta, partim inter ruderum acervos ſordeſcentia, partim denique ingentibus veterum Scriptorum voluminibus ſparſim inclusa, ac pene conſepulta, e ſitu tandem, & neglectæ vetuſtatis ſqualore eruta, in unum lucem educerentur, quæ collecta ſimul in ſuum veluti orbem radios omnes vividiori uno aſpectu explicaret, deſunt, inquam, quod hactenus aliis providere dumtaxat debent, ut non per partes aut fruſta divulſa, ſed ornamentis ſuis omnibus in unum corpus conſiſcerentibus, tota ſui Majeſtate effulgere poſſit, abſolutumque aliquando, quod omnium nomini præſto eſſet, ſui ſimulacrum exhiberet. Fuere ante hanc ætatem, eaque etiam, in qua verſamur ipſa, qui hujuſmodi operi adlaboraverunt (a), quorum tamen literarios conatus uti in lucem jam editos, aut in ſcriniis adhuc latentes ex eo dumtaxat laudandos credidetim, quod ſuſcepta ingenia, (quod mihi haud omnino blandiar) ut aliquid tandem pro rei dignitate præſtarent, excitaſſe viſi ſunt.

Quæ quamvis ſingula mecum ac mei aliquando reputaſſem, jamque mihi id omnino unum eſſe viderer, quod Beneventanæ Urbis ad ſuæ gloriæ cumulum immortalitatemque deſiderandum ſuperarat, exarſi ſtatim, utque aliquid tandem pro Patria moliendum mihi eſſe duxi. Antea vero quam tanto operi manus admoverem, multa animo obverſabantur, atque, ut eſt ipſius animi vehementia in ea proclivitas, quibus primum imbutus fueram, Juriſprudentiæ ſtudiis dum juventam tranſegiſſem, Municipalia Jus Beneventanum ita commentariis illuſtrandum decreveram, ut quæ prius de jure Summarum, dum veteris Romanorum Coloniæ cum de Longobardico (ſervato ab Beneventano conditæ ſucceſſuum ſibi Temporum, ac Dominationum ſerie) ſunt utique tributis Diſſertationibus egiſſem, ad ipſum denique novum Jus quod Statutarium vocant, ſuſe commentandum accederem, unum pertiſ Fori utilitate veniſſe quoque Patriæ ornamenta conjungerem. Ea, quibus ſingulæ operis partes juſto modo urgerent, jam prope paraveram omnia, quum honeſtiſſima, quæ ſemper ingenium mox meum indoli accommodatior videbatur, occaſio præſto fuit, qua fruuntibus omnibus, quibus ægre diſſolvere exolvi æquum mihi etiam gratiſſimum fuit. Excidit itaque animo ſtatim, quod conceperam, ac novam novæ viæ mox rationibus novum ſimul elaborandi operis conſilium ſuſcepi, ubi nihil omnino de municipalibus Legibus, clarumque, æquumque ſtas fuit ſui commendationibus quas etiam, ut de Juris Communis libris Juſtinianeus recte ſcripſit (b), intactas abire maluit, quam ſupervacaneis Commentationibus fovendarum potius, quam diſtrahendarum ſtudium invitus auctorem uſſicere, nihil... quam

(a) Inter hos, haud omnino meruiſſe mihi videtur, ſi Primum meum magnum Marcum de Vita S. Metropolitanæ Eccleſiæ Canonicum Bibliothecarium recenſeam, a quo ante ſuperiori ſæculo cumulandi perennium nomen Epiſcopus Pompejus Sarnelli in ſua Bibliographia Ch. 5. cum quoque Abbas Ferd. Ughel. in Ital. Sacr. Tom. VIII. & quidem ad debita Ughellium veluti in ea prodeſſe ſibi operis parte Beneventanorum Antiſtitum nomina, geſta, ſerieſque commentarios ex Bibliotheca Beneventana, ex ejus monumentis, eorumque quam olim Viperæ, aliique ut auxilii ſolis tum ſubiecta, qui, ut Hiſtoriam Sacram Beneventanæ Eccleſiæ abſolutiſſimam aliquando ederet, typis...tum (quod mihi haud...) opus ſuum lucubravit. Manuſcripta poſt eum ... ſpectantia ... ſit ... ſorte ... quod ... Vitam ... hinc ... quod ut ... ex eo...um pluribus ... in decreſcens operis ... ſed major ... an ... fuit ... ſſe ... capt ... hac ... apud nos ... an 1756 ... Card. Urſini Archiepiſcopi deinde Benedicti XIII P. O. M. ... *Marcum ... ſede ... in quo l'iſtruzione, ... e prevenire l'eſtratto del Corpo di S. Bartolomeo a Benevento, queſto ſeſſo ... che ... quel ... del ... parte della ... Autori Marco de Vita ... Bibliotecario di queſta Chieſa Metropolitana.* Ita ea Vita ſubierbat ſuos ... homines ... Urſini in locuplens Diſſertationis de rebus ea edita. an. 1694. quam habes in Synodico Provinciali pag. 56. & ſeqq., ... ſubinde Baſilius ... qui ... Quod reliquum vero in Manuſcripto ſuit, Pag. tantum minus haud eſſuge ... valet.

(b) De confirmatione Digeſtorum § 21

quam de *Statutis* ſuis, omnia vero, quæ ad patrias Antiquitates pertinent, opera mea prodeunt ſecuturum ſeculum: quod tamen, ne citius prodeat, meorumque amicorum voto, ne utram pro amplitudine mea in dignitate uvum omnibus abſolutum exæquarem, cum adverſa valetudo diu obſtitit, tum profuſa antea ſtudia mea multa, quæ ibi pauci ſubſecivi horis quas mihi privatisque meis literariis exercitationibus impenderem, fructu hucteuus patiebatur. Quicquid tandem illud ſit, omne mihi Patria debebit, quem enim, hoc unum parte exponendum ſuſcepi Illuſtriſſimus, & Reverendiſſimus Dominus Franciſcus Pacca ex Marchionibus Matrici Patritius Beneventanus, quem diu pluribus, ampliſſimiſque honoribus in Romana Curia egregie functum, nuper Patriæ ſuæ, Archiepiſcopali Munere meritiſſime ſibi collato, ita reſtitutum lætamur, ut omni Viri dignitate, ac virtutibus uam totius Beneventi recens Eeneventum ipſum æque decoratum cernamus, ejuſque gloria haud iterum uſe videatur. Eum itaque, cum Romæ aliquando eſſem, non modo conſilii mei fautorem habui, ſed quæ etiam plurima ab ſe olim collecta monumenta quæ ad rem lapidariam pertinerent, mihi communicavit, curaret jam calcaria addere. Is etiam poſtremo ſuit, qui Metropolitanæ hujus Sedis ſuæ coram aſſidens ſelectam Bibliothecam ſuam (quæ non ita pridem publici juris effecta, utiliſſimo, ac pernecessario ad honeſtiſſimarum diſciplinarum ſtudia incitamento, munificentium ſuam erga Cives auſpicatus fuit) ſtatim patere mihi voluit, poſtquam tradi eam mihi Decessoris S. Seminarii regimen curaſſetque ſimul, honeſtamque miſſionem, ejus lucri gratuitum Auditorem me diligens, veteribus operis quæ præcipua hujus ſunt, contulerit. Sed nec Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus Dominus Januarius de Simone Beneventanus Patritius, olim ſuis quondam Patrui Nicolai Epiſcopi Marcianenſis, Vaticanæ Baſilicæ Canonicus & Congregationis Diſciplinæ Regularium Secretarius, eximius virtutum pandecti ipſo juvante ſtudii æmulatus munera quoque ipſa, ampliorum alia pro egregiis ſuiſque in Romana Curia ſpectatum meritis mox laturus, ſilentio mihi prætereundus eſt; qui ope, ac conſilio in hujus Operis editione, quam celeriter, eleganterque expediendi, hortator ſtrenuus mihi fuit. Amicorum tandem litteratorum munera haud ſemel in Opere honoris cauſa memoraſſe contigerit. At ſilentio hunc Clariſſimum Paciaudium? Silius inquam

Animam qualem neque candidiorem

Terra tulit, neque cui ſit devinctior alter

Publicas Viri ſummi laudes non exæquare quæ undique tantum magno nomine omnes ubique noscunt, privatas vix tangam; ab eo enim ſtudiorum quæ huc pertinent, eruditum profecto mihi multum emolumentum ingeri. At de Mæcenatibus meis (an enim una tantum te Mecenem quæ erit?) ſatis, quod Lectori, mihi uno uno ... ;

Opus itaque in tres diſtributum partes, tum propria volumina, tum rerum materia inter ſe ſecretas; atque diſtinctione tam unum qualibet ſuæ ſibi uniſtare, atque abſolutum videri poſſit. Prior harum omnium antiquiſſimæ veſtabilem, quæ ab conditu Beneventi urbis fuit factus, mox longo uno à ſæculo ad Romanam tum Rempublicam, tum Imperii ætates progreſſu poſt quorum poſtremo ſæculum cum ipſa Romani Imperii dominatione conſiſtet.

Prioris hujus partis veluti Appendix poſterior erit, in qua peculiare volumen de Triumphali Arcu Trajani agitur. Dignum profecto res, atque omnibus jamdiu exoptata, ut ſingulare opus, quod pretio ſuo, ac uno contra æſtimandum, jure meritoque *Porta Aurea* nomen ſibi peperit, in univerſo magnum terrarum Orbe ſpectandum, ſuſpiciendumque ſe præbeat. Et mirum illud quidem, ut quum ubique terrarum alia paſſim ... rapaci temporis injuria ſtra ſenſerint, ut vix in iis venerandæ antiquitatis veſtigia quædam ſpectaſſe dicas. Beneventano tamen Arcui ipſum pepereciſſe tempus, ſive (dicere fas ſit) illius majeſtatem reveritum fuiſſe videatur. Hinc erat fortaſſe, ut qui inſpexerit alia veterum monumentorum reliquias ingenti voluptate admirationiſque ſenſu hactenus affecti fuere, quum oculos in hocce opus demum conjiciunt, unum uſe ad ſuſpiciunt, quo nec veteres magnificentius aliud moliri potuerint, nec poſteri quid majus mirari ſuperſit. Ac ne plus æquo patriarum antiquitatum ſtudiis ſtudium ſtudiis ubertas de hocce opere judicaſſe videar, rem ipſam probabit Ichnographia, quam maximo hujuſce primi voluminis ornamento (ubjecta etiam Diſſertatione, quæ de ipſo undum Arcu, ... eloquii inſtar, generatim aget) exhibendi conſilium fuit. Paratam enim habebam, utque hic in anteceſſum edendam duxi, tum, ut quæ breviter ſed magnificu de ipſo Arcu pro univerſi mei operis inchoanda ratione attingere opus fuit, argumento aliquo probarentur, tum etiam, quale poſterioris voluminis futurum ſit pretium, jam inde liqueret. Cujus etiam peculiarem rationem paucis aperuiſſe non abs re erit. Non unum ex ſola Ichnographico opus conſtabit, (quam, ut inquam

eodem Arcus conſurgit, quæque ſit ejus forma, atque majeſtas, non obtutu inſpiceretur primum efformandæ fuit) ſed octodecim præterea æneæ Tabulæ ſubſequuntur, in quibus ſingulæ ejuſdem Arcus partes exceſſiores (quæ in eadem Ichnographia in breviſſime ſpatio contrahi, ideoque uniuſcujuſque leviter adumbrari potuerunt) lautiorique obtentu ante ad integrum Archetypum iidem expreſſe ſigillatim exhibebantur. Ita ut præter eximias Trajani res geſtas, quæ utramque Arcus faciem in præcipuas conjectæ Tabulas exornant, quicquid in univerſum ad res ſacras, militares, civiles pertinet, quod veteres Scriptores ad noſtram memoriam mandarunt, jam oculis ſpectare liceat, atque abſolutiſſimum univerſæ antiquitatis Theſaurum in uno Beneventano Arcu inveniſſe jam promptum ſit. Unicuique autem Tabulæ peculiaris adderur Diſſertatio, quæ & illi neceſſaria illuſtratio, & juſta voluminis moles accedit. Diſſertationes in ſermone paratas habeo. Tabulas propediem incidendas Sculptor accipiet.

Poſtremo volumini ampliſſimam, præclariſſimamque materiam Longobardica ſecula ſuppeditabunt. Longobardica ſecula reſtitas nettel, quæ ſequuntur ſive medii atque infimi ævi appellationem paſſim obtinent, quæ enim neſcit, cum pene aliis barbaris Gentibus Longobardorum felicitatem fuiſſe, ut, poſtquam Italiam invaſerunt, non, ut alii prædoribus quibuſque direptis, reliquit vero ferro, atque igne vaſtatis, ad patrias ſedes opima ſpolia retuliſſe contenti, libertatem ita oppreſſam, mox reſtitutam in maximum præteritarum calamitatum ſolatium ut illam fruendam relinquerent, ſed perpetuam ſibi ſedem in ea locantes, novi Imperii ſecure fundamenta, quo univerſæ Italiæ Longobardis ad plura ſecula dominarentur, parare jam diſcerent. Regnum Longobardorum ad tria pene ſecula ſtetit, quæ proinde Longobardica nuncupari jure queunt, magis autem nobis Beneventanæ res ex inſtituto pertractanti, ita cognominanda tempora ratio ſuadet, cujus, ſi Beneventanum Longobardorum Principatum inſpicias, longius ad quinque & amplius ſæcula aſſurgit, quibus in omni pene Ciſtiberina Italia, quæ nihil niſi Longobardicum occurrat, Longobardicam & ipſam ætatem omnem appellare licebit. Quam vero ingentes rerum ſeges, non tam antiquitate, quam magnitudine inſignes in ſeculis continetur Floren[illegible] Principum, qui nulli per univerſam Europam Dynaſtiæ ullate concedebat, cujus proinde felicitatem Græci primum Imperatores, mox Francici, ac demum Germanici quaſi propriæ majeſtatis æmulam iniquo ferentes, ſolatio ſæpius armis aggreſſi [illegible] conjunctam experti, ad ejus augendam gloriam laboraſſe tiſi ſunt. Huic Conſtantio [illegible] Urbem ſuo ductu oppugnantem in turpem fugam adacto, Carolo Magno honeſtiſſimis conditionibus fœdus ſancitur. Ludovicus Principatus jura intra Beneventanum ſibi acceptum in vinculo conjecto, ac receptis, quas ipſe ſervaret, legibus, eundem dimiſſo, non ſtetiſſe tantum viſus fuit, ſed Longobardici Regni jamdiu everſi dignitatem, fortunam, ſplendorem in ſe transtuliſſe. At qui tot, tantorumque hoſtium vim fregiſſe valuit, Divino potius fato, quam humano adveniente conſilio, in Sedis Apoſtolicæ jura concedens, ita certe defecit, ut ſub auguſtiore regimine conſtitutus ampliorem gloriam aſſequeretur. Debent certe Longobardicæ res viro doctiſſimo, ac perſpicaciſſimo Camillo Peregrino, ut in apertam lucem proferrentur. Edidere ille egregium opus, in quod monumenta omnia, quæ ad manus habere potuit, collegit, unde Longobardorum res, quæ ad Beneventanum Principatum pertinent, ex ſynchronis iiſdemque eruditis Scriptoribus maxime illuſtrarentur. Novam lucem, qua omnino dignum erat, opus aſpexit curante V. Cl. Muratorio, qui in Scriptorum Italicorum cenſum Peregrinum recudit, quem rurſus haud ſatis feliciter curante Neapolitanis Typis tertio recudendum ſuſcepit Franciſcus Pratillus. Sunt equidem in eo præclaro opere ejuſdem Peregrini perbreves notæ aliquot carptim interjectæ, quibus etiam ſuas adjecit Muratorius, ſed quæ omnes certe aliquid afferunt, ad loca quædam obſcuriora eorundem Scriptorum explicanda duntaxat inſtitutæ. Prodiens deinde idem ipſe Muratorius (cui jamdiu Carolus Sigonius Italici Regni temporum, reſque geſtas exeuntis viam ſtraverat) ut in ſuis medii ævi Antiquitatibus plurima de Longobardicis rebus ſatis apte, eruditeque diſſereret, ſed quæ in ipſo opere, interque innumera alia, quæ pro univerſa ejus Ævi tractat, quod Vir ſummus illuſtrandum ſuſceperat, ad exterarum gentium, morumque monumenta pertinentia, alieno lumine commixta, neque ſuo ſatis nitent, neque materiam omnem exhauſiſſe probantur. Partem itaque magna ex parte Longobardicæ Hiſtoriæ materiam habemus, ſed Longobardicam Hiſtoriam nondum propriam, abſolutamque obtinemus, quam profecto nobis ex patriis Longobardicis Ævi Antiquitatibus uberius expromptam, luculentiuſque adornatam perficere inſtitui, inſtitutoque meo id maxime entitur, ut in eo nihil deſiderandum ſit, quod ejus perfectio, fides, dignitas poſtulaſſe videantur, atque pauca hæc tum ut inte-

ut integrum univerſi operis a me ſuſcepti rationem exponerem, cum et eruditorum expectationem duraturi, de ſuaendo, de tertio volumine praefari liberet.

Redeam modo ad primum, cui jam edendo Typographi operam ferventi; deque eo paulo fuſius mihi praeloquendum erit. Quae temporum intervalla hoc primo volumine continebuntur, ſuperius jam dixi; de quibus autem rebus praecipue ſermo inſtituitur, ex ipſo Libri titulo ſtatim quiſque deprehendit. Beneventanas enim Antiquitates illuſtraturus, haud hiſtoricum illas ſtylo proſequi volui, continuatque ferie, ſervataque temporis ratione in unum veluti corpus redigere, ſed ſi qui habitis rerum ſingularum delectum inſtituere, uſque in propriae ulaſſes diſtribuere peculiares Diſſertationes adjicere, quibus de qualibet propoſita re quicquid memoria dignum, aut obſervatione aliqua illuſtrandum occurrerit, in medium proferrem. Hinc quum primum de Beneventanae Urbis origine, nominibus ac primaevo regimine, indigenis itemque conditoribus, dein vero de variis Romanorum Coloniarum deductionibus in eam Urbem ſequutis fuſe actum fuerit, jam de Rebus ſacris, quae Politicae ſubſequuntur, de Collegiis, de Viris vel armis, vel litteris illuſtribus, de Operibus Publicis, de Auguſtorum in eam Urbem adventu, benevolentiaque, ejuſdemque viciſſim Urbis in eos ſtudio, de Chriſtianae demum Religionis ſuſcepta profeſſione [illegible] rebus hiſce, aliiſque id genus ſingulis Diſſertationibus concluſis, nihil de quaque re ſupereſt, quod ad omnigenam ſive patriae, ſive etiam univerſae antiquitatis eruditionem rite non habeant, luculenterque explicatum.

Quumque apud Ciceronem (a) aliquando legiſſe meminiſſem, quod vere ab eo traditum experimur utique, *expectari nempe ab iis, qui audiant, exempla ex vetere memoria, & monumentis, & litteris plena dignitatis, plena antiquitatis; eaque plurimum ſolere & auctoritatis habere ad probandum, & jucunditatis ad audiendum*, id mihi ut tenendum omnino duxi, ut quaecumque diſſererem, non ſolum allatis veterum Scriptorum teſtimoniis, verum etiam adhibitis in primis litteratorum lapidum fide comprobarem. Ejuſmodi litteratis lapidibus prae aliis omnibus Urbibus Incaples uſt Beneventum, adeo ut ex iis dumum qui temporis injuriae Barbarorumque ac terraemotuum pares, frequentesque vaſtationes, ipſas denique aſperitatum hominum manus effugerunt, ea manet us hodie dum habeatur ſuperſtes, qui privatae ſupellectilis nomine haud contentus, ingentem exaequet Theſaurum, cui nec dignitas, nec pretium deeſſe videatur. Hinc illud mihi conſilium, quod ſervatum ſemper a me fuit, ut ſingulis Diſſertationibus lapidum aliquem quendam veluti titulum [illegible], eumque prae ceteris inſigniorem, qui ad propoſitam materiam et ea Diſſertatione pertractandam viam veluti ſterneret, ac quodammodo praeire videatur. Praeter autem ſelectos eos lapides, qui ſingulis Diſſertationibus praefixi habebuntur, plurimi etiam erunt, qui quum rei opportune poſtulaverit, in iiſdem Diſſertationibus paſſim interjicientur, non tantum maturitatem aliquam, de qua tum agetur, illuſtraturi, ſed & peculiarem ipſi, ubi opus fuerit, illuſtrationem accepturi. Horum autem, quos memoravi lapides, novaſſe domeſticos intelliges, quorum quum ingens, ut dixi, copia ſuppetat, in eaque omnia illa ferme praeſto ſint, quae munus patriae utriuſque rei, ſed univerſam antiquitatem illuſtrandi tum egregia exempla, tum optima documenta ſuppeditare poſſunt, peregrinos tamen ſeu externos lapides aliunde adhibendos quoque cenſui, duplici quidem ex cauſa, ut nempe locupletior propoſitae rei cujuſpiam probatio redderetur, atque ut vel lectum [illegible] quam ab aliis traditam invenimus, interpretatio reſtitueretur. Ex iis etiam lapidibus operae pretium accurſurum ſimul fecit, ſi domeſticorum lapidibus [illegible] latiorem mihi campum exhiberent excolendum, ubi ipſa ſtrugum varietas majorem afferet voluptatem; quo ſane fiet, ut liberius privatae Beneventi res legendo ſuſcipiantur, quas inter non adſectas, ac veluti praeter opus aſſutas ſed ſponte ſua, ut pro re nata, ſelectiora qualibet univerſae antiquitatis monumenta ita locum ſibi vindicabunt, ut viciſſim, quum illis addent, novum & ipſa ab iis ſplendorem obtineant.

Abſolutis tandem Diſſertationibus, quae propoſitam hujus voluminis materiam omnem exhauſerint, ſequitur ſtatim omnium Beneventanorum lapidum Theſaurus, qui hunc mei voluminis poſtremam partem, ſeu coronidem praeſtabit, in iis edendis optimam, quam in aliorum editionibus ſervatam quiſque probat, methodum ſequutus ſum, ut nempe eorum omnium delectum haberem, qui plures eorum claſſes efficerentur, itaut in ſingulas ii tantum conjecti haberentur, qui ad ſuarum quaſdam claſſium materiam pertinerent; qui autem in Diſſertationibus allati fuerunt, iterum in eodem Theſauro in ſuas claſſes diſtributi inter alios conſtitui ſemel dabuntur; hoc addito, ut, quum in Diſſertationibus explicationem obtinuerint, locus, aut quadam pagina eorumque inſcriptio erit, ubi in hoc volumine eum contigit explicare. Erit enim fortaſſe

(a) Lib. 3. in Verr. c. 89

[illegible] quiſpiam, cui omnia legiſſe haud otium ſit, aut certe cætera neglectui, ac faſtidio habenti, non niſi ejuſmodi lapidum Theſaurum percurrere libeat; habebit itaque is alicujus lapidis ex indicata pagina, quam ſtatim adire poterit, promptam paratamque, quam forte deſiderat, audireque eum ſuis velit explicatum. In cæteris autem lapidibus, ingenti ſane numero reliquis, quorum nulla in Diſſertationibus mentio facta, id tamen a me præſtabitur, ut brevibus aliquot notis, ubi aliquid vel dubium, vel obſcurum, vel demum aliqua obſervatione dignum occurrerit, illis exponam eorum, quæcunque ad eorum vel pretium agnoſcendum, vel intelligentiam addiſcendam plurimum prodeſſe animadverterem, fi ed exactiſſimam archetyporum fidem exemplaria ob oculos haberentur, illud etiam mihi curæ fuit, ut characterum formas, nexus, ſiglas, ſymbola, aliaque id genus, quæ Typographi operam, atque artem excederent, æreis aut ligneis tabulis ad amuſſim inſculpta proderent: atque id quidem poſtulare videbatur tum eruditi ſæculi genius, tum operis conditio, cui amplius exornando eliis quoque æreæ tabulæ accedent Archetypos ſuos hodie dum extantes ſumme fide, paxque eleganti repræſentantes, quæ ipſis inſcriptis lapidibus fortaſſe eloquentiores patrias Antiquitates maximopere illuſtrabunt.

Hæc quidem erat præſentis voluminis materia, atque ratio, ex quibus quam ingens campus mihi emetiendus, longiſſimeque excolendus patuerit, jam quiſque videt; inde & liber crevit (verba Plinii uſurpere mihi liceat) *dum ornare patriam, & amplificare gaudemus, pariterque defenſioni ejus deſervimus, & gloriæ*; non adeo tamen crevit, ut ſi totum ſuiſſe, [illegible] in eam magnitudinem eſſurgere potuiſſet, ſed ob explicandis lapidibus omnibus, aliiſque, quæ copiam vel lucem illuſtrandæ ſuppetere poterant, obſervationibus congerendis quantum fieri potuit, abſtinendum mihi duxi: *quoniam enim ad faſtidium legentium, deliciaſque reſpicere, modice non commodatum etiam ex ipſa mediocritate libri petendam* (a): quod ut amplius præſtari a me poſſet, plurima paſſim, ad rem quidem pertinentia, ſed fortaſſe non pro omnium guſtu, in ſubjectas notas, cui libuerit legenda, repoſui.

Sed adhuc plura de hoc Volumine ſunt præmonenda. Quum enim mihi haud fruſtra ſpes ſit, pergratum meum fore opus, quod tot egregiis Antiquitatum Cimeliis (quæ hodie eruditorum omnium delicias appellaverim: ſumma tamen, ut ſunge res penſaverit, cum Republicæ Literariæ utilitate conjunctas) refertum proferam, non mediocrem etiam apud Viros doctos gratiam initurus, quod magnam illorum partem quantivis æſtimandam in lucem nunc primum edam, quarumdam tamen in [illegible] intelligant ne exiſtiment cujuſpiam ingens judicium ſubire coges, qua domeſticos me adhibere teſtes oppetit, qui omnibus ebſentes, ac nemini adhuc de facie viſi meo tantum ore loquantur. Laudaverim certe hominum vigilantiam, ut quid ſibi imponatur adeo in hac parte nil efferium, cui ingenti in hoc opere ſtuduiſſe oſtendam: eam tamen optaverim, quæ nihil agat intemperantius, aut præcipiti feratur judicio. Qui enim aſperſeris non cenſeret, quæ adhuc Pyrrhi Ligorii (ut alios ſileam) literariis conatibus tolerantur fraus Viri, magnum illius, qui ſuperiore ſæculo in colligendis undique priſci ævi monumentis, iiſdemque delineandis, deſcribendis, in certum ordinem redigendis, ac pro captu etiam explicandis, illuſtrandiſque incredibilem quamdam fidelitatem adhibuit, ita ut ejus lucubrationes

(a) Verba ſunt ejuſdem Plinii eadem epiſt. 5 lib. 2 qui ſic ſcribens pergit ad Lupercum, cujus judicio [illegible] pro Novocomenſibus lucubratam, perlegendam miſerat: *Te tamen hoc ipſo quoniam mihi [illegible] [illegible] illam tamen, qui [illegible] bene [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſunt enim quædam adoleſcentium auribus danda, præſertim ſi materia non refragetur [illegible] quod tamen ſi quo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſunt in quantibus diverſo genere lectorum per plures dicendi ſpecies [illegible] Ac ſicut [illegible] [illegible] [illegible] aliqua ſecundum ſuam cujuſque naturam non probetur, ita a cunctis [illegible] [illegible] ut univerſitatem [illegible] [illegible] ipſo commendet, non ut in ratione [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a quibus* [illegible] Quanti autem habenda ſit in hac re Plinii auctoritas, atque exemplum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] viderint quoque eruditi homines, qui (ut de Gronovio ſileam Jo. Heinecius in Præfat. ad Orb. Rom. Spanhemii) neſcio quo morbo fugerit, [illegible] [illegible] [illegible] probantes, dum [illegible] ex Antiquitate prodire poſſunt, pervulgata aliorum obſervationibus explicent, conſtituit quæ non egeant, aut in ſola auctorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cornelii quiſque ſibi quantum laborabit, dum

Publica materies privati juris erit, &

Non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Digitized by Google

tanem (quæ publicam lucem aſpicere nunquam) ad quadraginta & amplius volumina digeſtæ recenſentur, cujus tamen ſi las, propterea quod in antiquis inſcriptionibus recitandis aliiſque id genus afferendis monumentis, ipſe is plerumque, ut commentatus, aut ipſa deceptus, aut alios ipſe decipere voluiſſe dicendus eſt. Iuvat & in reliquis omnibus etiam poſt æquiſſimum Illuſtris Spanhemii judicium (a), quod is ſcilicet nec fidem ubique decoquat, nec ubique mereatur, & in ampliſſima maſſe

Inſtar idem, & ſterilis dominentur aviſtæ

Sed quod mea intereſt, non ſolum modo verum ſedulitatis etiam operæ laudem mihi comparandam ſuturam, quam demum promeruiſſe viri docti judicabunt, dum lapidum quæſdam, quæ de utraque re mihi ſtatui ſervandas probe exequutum videbor.

Primum itaque illud fuit, ut quos commentitios Beneventanos lapides ab aliis jam editos, pervulgatoſque comperiſſem, non modo pro veris ac genuinis non obtruderem, aut pro eorum vendicandis fide longa, usque cum [illegible], ſed meritum ipſe, quam unquam alii, inſectarer, rejiceremque. Commentitios autem eos omnes facile cenſui, qui, quum in noſtra Urbe non extent, quid etiam inſanum, ac præter veterum genium ſonare videntur. Libet ex pluribus exemplum hunc afferre lapis olim circumferebatur hiſce verbis conceptus

PATRI AMMONI ET HERCVLI
FRATRI ET MINERVAE PALLA
DIAE ET IOVI OLIMPIO ET
SAMOTRACIBVS CABIRIS
ET INDICO SOLI ATQ APOLLI
NI DELPHICO.

Beneventi extitiſſe olim hunc lapidem ex ſchedis Lugermanni didicit, in ſuumque opus retulit Reineſius p. 172 n. 143. ac cum ſi illum quibus fidem defendi poſſe animadverteret, aliorum lapidum exemplo in quibus pluries Dii nominatim habentur, hunc Beneventanus ſuperius rejiciendum tandem ſtatuit. De commentitio lapide Reineſio libenter aſſentior, immo potiores quam ipſe affert argumenta falſitatis rationes afferre ego poſſim: at Beneventum ſimpliciter quis ſecet? non adeo inopes Beneventani ut ejuſmodi marceo venditam cognoverint, immo potius quam iterum lapidum ſatis locupletes ſint: hinc lecturiſſe extat nunc homo, qui ejuſmodi confictio lapide eruditis imponere ſtuduit, ad conciliandam illi fidem ex optimo Beneventanorum Antiquitatum penu depromiſſe ſimulavit. Sed leve iſtud tamen, quod de Beneventanis moleſtius Reineſius voluit, nam hominis ingenium eruditi ſummi non (b), quo iuſto criſis aliis intemperantior, audax etiam, ac prope effrenis uſu licentia, nullam fere antiqui lapidis fidem probaverit, niſi, qui, ut Reineſius emendaſſet, loqueretur. Cæterum ſi a Beneventanis ineptia vir doctus abſtinuiſſet, de ſolo commentitii lapidis judicio haud profecto Beneventanis dolendum mihi, quibus ſi eorum numinum, quæ lapis memorat, antiqui cultus uſurparent, non exigua certe laus accederet, tot peregrinas inſuetaſque ſuperſtitiones nuſquam adoptaſſe. Sed quod ad rem attinet, non hunc ſolum lapidem, ſed quotquot erant manifeſte commentitii, vel etiam dubiæ fidei, clariſſimorum virorum morem ſecutus, proſeram quidem, ſed nullo alio, ut ſubſidio mihi forent, quorum etiam in fronte commonuit uno in inſcriptione: ita enim reliquis lapidibus ſua ſtabit fides, quam adhuc totiorem efficient tum Auctores in aliquo indicati, ex quibus Beneventanis aliquot lapides jam editos deſcripſi, tum prænotata ſingula Beneventanæ Urbis cæteræ loca, ubi plures ineditos nummum extantes ſpectare cuique licet.

Sed & illud fuit diligentius animadvertendum, an in ipſis aut primum deſcribendis, aut dein recitandis lapidibus mendum aliquod vel ex oſcitantia, vel ex imperitia in eorum exemplaria irrepſerit, quantum ſit re lapidaria hoc malum graſſetur, quantumque inde detrimenti Reipublicæ Literariæ capiat, vix dici poteſt. Torquentur uſquequaque eruditorum ingenia in vocabulo aliquo non interpretando, nec ſemel tuto eos mendum ob rem conceptum, & jurgia, quæ tamen pulveris exigui jactu compreſſa quieſcunt. Nam illud fere ſemper evenire ſolet, ut lapis fidelius deſcriptus, aut inſpectus attentius, planam præbeat ſignificationem. Iſteque omnes,

(a) De Præſtant. & uſu Numiſm. Diſſert. III. p. [illegible] edit. Elzev. an. 1671.
(b) Tum alii clariſſimi viri, inter quos Spanhemium ipſum, tum præcipue Fabrettum pene pro judicio Reineſium paſſim, cum in præclaro opere Inſcriptionum Antiquarum

neri, quæ tam acriter fervere videbantur, ſtatim compeſcat. Quantum vero abſurdi in mendoſis lapidibus contineatur, quod aures abhorreant, quantum detrahatur non rei tantum literariæ, verum etiam hiſtoriæ veritati, ac monumentorum dignitati damnum exinde proveniat, facile quiſque ſibi perſuaſum habebit. quod quum aliis externis exemplis adhuc probare promptum mihi ſit, domeſticis tamen duobus oſtendiſſe contentus ero. Ac primum inſignem noſter lapis quartumvir æſtimandus, apud Eccleſiam S. Modeſti ſic ſe habet

C. CATIO C. F. MEN. BALBO
O. PETRFIIAE C. F. PAVLAE
HOS OECVRIONES FVNERE
PVBLICO OB FORO ET TRIBVNALI
EFFERENOOS ET HIC HVMANDOS
CENS.
FVFISIA A. L. VIOLA
C. CATIVS C. F. MEN. GALLVS
PARENTIBVS ET VXORI

quid vero Manutius? quid etiam Panvinius? Alter in Orthogr. *V. Catius*; alter *de Civit. Rom.* de Tribu Menenia p. 509. ſic habent

C. CATIO C. F. MEN. BALBO
OPE TREIICIAE C. F. PVLLAE
HOS OECVRIONES FVNERE
PVBLICO OB FORO ET RIODIALI &c.

Eis habes apud Gruter. p. 386. 5. & p. 725. 7. atque utrobique tentatæ a ſummis viris emendationes, haud tamen Menenio lapide meliores. Vides igitur, non verba, ſed monſtra in Manutiano exemplari irrepſiſſe; ita ut præclarum hunc lapidem tot menda, tam ſordes propius ſecete tamdiu geſſiſſe jam pudeat. At exceſſerit ſingulis Manutius, etc. cum lapides gens aſſerit omnes, haud propriis oculis ſpectandi facultas fuerit, aliorem conſequi quam fides ſequenda ſit; Jure vero de iis queremur, qui quum corruptos lapides nobis exhibeant, ſe tamen probaſſe oculis, propriiſque adhuc manibus deſcripſiſſe teſtantur, ſed caetera ſhall, et alius facum faciant, quæ potius turpiſſimum ſunt mendacium, ſet ſcientiæ notam ſeis ſibi manibus inurunt. Extat adhuc Beneventi præclariſſimus lapis, qui titulus olim fuit magnificentiſſimæ Curiæ ſeu Baſilicæ, quam P. Veidius Pollio in ea Urbe extruendam curavit; iſta uſque hodie legitur (peſſimo tamen ſuo fato: nam literata facies terræ cum pedibus ſeuſim conterenda exponitur) in ipſo limine Januæ majoris Eccleſiæ S. Dominici in hæc verba

P. VEIDIVS P. F. POLLIO
CAESAREVM ... CAESARI AVG
ET COLONIAI BENEVENTANAI

Habuit olim hujus lapidis exemplar Lipſius ſed mendoſum, dum deſcriptoris negligentia in ſecunda linea illud CAESAREVM mutatum fuit in CESARI M. quid inde, inquis, mali? maximum profecto. Vide enim quid ex mendoſo lapide ſtatuerit Lipſius (a). Pollionem ait ... aliud quam effigiem Cæſaris Imperatoris dedicaſſe, conſecraſſeque Auguſto, & Coloniæ ſuæ, ejuſque lapidis auctoritate, ac præterea ex locis Taciti, Strabonis, Orteyſii, & Origenis morem illum eruit, haud etiam notum ſtatuas effigieſque dedicandi certis Diis. En igitur unius literæ elapſæ detractione quam ingens veteri Beneventano detrimentum, ut pro ampliſſima ac ſplendidiſſima Curia a Pollione ædificata vix alicujus momenti effigies, ſeu ſtatua in lapide nunc et uſtentanda relinqueretur. ſed quum jam ſit Beneventi reſtitutam eam vero lapidis lectione Pollionis Curiam debemus eruditiſſimo Card. Noriſio (b), qui eo lapide allato in *Cæſarei* vocabulo ipſam Curiam

(a) In I. Ann. Taciti, num. 11.
(b) In Cenotaph. Piſan. Diſſert. I. cap. 4. et Vandale ſchedis haud ... Gruter. p. 177. n. 3. qui tamen ad illud *Cæſareum* ſecundæ lineæ haud notat: *ſic Lipſ.* vulgo *Cæſarum*.

Digitized by Google

Cuſtam ſignificari comprobat, quam non abſimili *Auguſti* appellatione uſurpavit lapides Piſani, ideo tamen non ita pridem unum prodit Franciſcus Pratillus, qui in De Via Appia l. 4. c. 3. de Beneventana Urbe agens (erga quam quod in pluribus aut minus æque, aut ſatis officioſum ſe geſſerit, non aliam ego hujus cauſam, quam Beneventanorum rerum humus extero ſæcula condonandam generationem, a qua nec ſibi in ſtatuendo pro ſua tribuere per Beneventanum Agrum Appiæ ducta, ...) unum aliquot lapidas in ea Urbe extantes referre inſtituerit, aſſirmatque omnes, atque ſingulos ſibi probe perſpectos, ac ſummi fide diligentiaque deſcriptos, quod Pollionis lapidem tamen attinet (nam de aliis ſuo loco videbimus), nonniſi Lipſium ſolum vidiſſe non ſatis convenantur. Non ſecus enim, ac Lipſius, mendoſum lapidem ipſe exhibet, iiſdemque, quibus Lipſius, exemplis illuſtrare pergit: atque utinam Lipſii locum, quem ſolum deſcribere ſatis habuit, diligentius attendiſſet Pratillus, non enim in eundem rurſus errorem inciſſet, quo Julium Cæſarem pro Octaviano accipere ſolet, de qua re notatus fuit ab Auctore Diarii Romani Litteratorum Menſis Junii 1748, non, ſequi in Auguſto ipſiuſmet Auguſti ſtatuam dedicatam dicere debuit, qui Cæſaris prioris, idest Patris effigiem illam fuiſſe tum Lipſius, tum ipſo lapide præmonitus didiciſſe oculo potuit.

Quid, quod lapidum ſide plura, quæ ad veterem ſcribendi rationem pertinent, pro certo aliquando ſtatuuntur, quæ nonniſi a minus cautis, vel male ſida accenſium Deſcriptorum manu promanant. Mitto de Marcani Orthographia dicere, quæ non omnia nobis tuta præſtare poſſe, præter alios plures, noſter C. Catii lapis paulo ante monuit, atque a domeſticis exemplis non diſcedam. *Servium* hunc tantum *Fratrum* monuiſſe libet, frequentius Di Haſſerat ave Vatares litteram M, in fine dictionum rejeciſſe ſolitos plane affirmet teſtimonio Beneventani Lapidis cujus exemplar in hæc verba profert

INFELIX FATV
PRIOR DEBVIT
MORI MATER

breviorem habet Donius, qui Claſ. x n. 31 primâ lineâ ſola dictione *Infelix* contentus eſt cum hoc titulo: *Beneventi in muro exteriori Ædis B. M. Annunc. utrinque imagi Juvenis & Virgines*. In Turri Eccleſiæ SS. Annunciatæ, ubi ſuberat apud me ſervatæ extantem judicabam, quum fruſtra conquiſiſſem, ſuſpectum habui, jamque docti ingenii luſum fuiſſe arbitrabar; ſed nuper, quum ad aggerem laudatæ Eccleſiæ conſtruendum terra egereretur, prodiit iterum lapis, quem præter ſpem rediturum mihimet gratulatus, Ædituo permiſſo in atrium Ædium mearum transferendum, ibique perpetuo opere parieti affigendum, ac præterea hunc, ut ædes incidendum curavi.

At quid cauſæ fuerit, ut in Pontani (nam Donius integram dictionem omittit) exemplari litera M, in primæ lineæ fine exciderit? (adeſt enim integra dictio FATVM apud Gudium p. 337. n. 15. niſi quod ſecunda linea pro DEBVIT habet DEBVI) (a). In ea parte, qua

B

extremum

(a) Gudius laudatum lapidem refert cum hac inſcriptione: *Beneventi ſub Statuæ Viri togati, & Mulieris ſtolatæ*. Virum togatum jam videmus, Mulierem non item, cum nullum in lapide ſeciæ. Epigraphe itaque non habet, ſed vix ſimulacro capitis tam turbida, cum verborum ſua accedere non vulgaria ſibi ſignula. Contraverum ... qua Parentes ſuperſtites ſepulcrales titulos diffunduntur filiis ponentes poſſunt ſignificare, aliquanto multo, etiam haec ea ſervari ... atque ſignificationem in noſtro lapide expreſſa habetur; ni præterea locum ... ad In-

Scripta

extremæ omnium linearum litteræ extant, lapis detritus fugientes easdem litteras reddit, quas Deſcriptor [illegible] e Memoria [illegible] putavit. At ita quidem ſe res habet, ut neque illud hoc ſileam, [illegible] facile (quod eruditionibus, emunctæque naris Viris uſu venire, quibus mente ipſe facilius [illegible] nunquam fere incaſtigata prætereri ſolent) veteres quadratarios vapulare debere, quorum diligentiam utinam Deſcriptores noſtri imitari ſategerent. Frequentius enim nobis illud, quod de Africani Statuæ ſubſcripto titulo Cicero dixit (a), veriſſime pronunciare contigerit: *Erratum fabrile putavi, nunc video Metelli*.

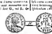
Quod autem de lapidibus dixi, haud ſecus de Nummis intellectum velim. Parem iis, ac lapidibus præſtantiam [illegible] æque jud[illegible] tribuimus, ex quibus non mediocre nobis ſubſidium ad rite excolendam, penituſque illuſtrandam Antiquitatem exspectamus. Summam itaque in iis exprimendis fidem, ac diligentiam adhibere par [illegible], contra quam ſemel ab aliis peccatum fuit, alienam vero ex [illegible] operis omnino deſideremus. Certe, quod Beneventanæ Antiquitatis attinet, quibus exornandis præter lapides, nummorum quoque ope nobis eliquandoc [illegible] dum fuit, plura ab Ectypis [illegible] fide aliena comperi, quæ mox reſtituenda curavi (b). Sed ut ad lapides redeam, id a me præſtitutum Lector pro certo habeat, quotquot etiamnum ætatem tulerint incolumes Beneventani lapides, item veterum Schedarum, aliorumque MSS., tum exſcriptorum Auctorum fide neglecta, meis ipſorum oculis inſpexiſſe, mendaque omnia, quamvis leviſſima, quæ in vulgatis editionibus hactenus irrepſere, opportune adnotaſſe. In eis quis vero, qui literatam faciem vel tempori injuria protritam, vel [illegible] ut plurimum videre eſt, ad ſuperficiem dorſo, [illegible] partem abditam habent, quique tandem diſperiere omnino, fidem earundem tum MSS. tum clariſſimorum Virorum, qui eos edidere, ita ſum ſequutus, ut variantes, ſi quæ occurrerent, lectiones omnes offerrem, quam vero veriſimiliorem ipſe cenſerem probaremque, in perpetuo ipſius lapidis exemplari, ſeu textu, legendam retinuerim.

Sed

inſpexiſſem verbis majorem adhibet [illegible] ſique [illegible] Blanc nadecere quod *Sic ſcriptum* [illegible] in verbis accedere [illegible] quod quadratis [illegible] monendis, meretriſque nobis [illegible] vebiſum proferri malitur. (a) Epiſt. ad Att. [illegible]

(b) Inter multis illam [illegible], quibus hujus [illegible] notaſſem [illegible] placuit [illegible] *Patella* [illegible] [illegible] recptorum [illegible], quem Deſcr. [illegible] hal., [illegible] *Auguſti* Beneventum Calendis [illegible] rarum generis *Deſcri.* [illegible] *Megſtus* [illegible] mo præſtare, non aliter happens rem quam [illegible] [illegible] *producendas* idoneas; [illegible] libenter Lector, [illegible] [illegible] (*quandoquidem* [illegible] *fas Beneventanorum Antiquitatum* [illegible] Præfatio) hac [illegible] pars [illegible] V. C. Muratorius Ant. Ital. med. Tom. [illegible] *De Moneta* [illegible] [illegible] quam de Pr [illegible] Beneventum [illegible] nummis [illegible] G[illegible] habet [illegible] *Le Blancum producit* [illegible] *eſſe* [illegible] *Crucem* [illegible] *In altera facie Summus Crucigerum* [illegible] *pnibus ac Cæſaraugoſti* [illegible] G, vel S, *&*

[illegible] V. [illegible] VII [illegible] *Carolus Rex*. [illegible] *Le Blanc* [illegible] *Ectypon* [illegible] [illegible] *Muſeum* Caroli [illegible] *Auguſti* [illegible] [illegible] *in ſuo Muſeo aſſervare*, [illegible] *Ectypon* [illegible] *Muſeo* [illegible] *Romano* [illegible] [illegible] *Lector* [illegible] *In altera facie* [illegible] *Carolus Rex* [illegible] *Religio* [illegible] [illegible] *Solus Regali* [illegible], *ſed* [illegible] Vir Haſtaius Muratorius, [illegible], quod ejus [illegible] formam [illegible] ex ejus *Ectypo* [illegible] [illegible] Muratori [illegible] Le Blanc [illegible] proponi [illegible] At Le Blancus [illegible] Unde ſciam, [illegible] *Ectypo* [illegible] [illegible] expreſſum, hanc [illegible] *ſpiciendam* exhibeo

At [illegible] hic ſane [illegible] [illegible] opus [illegible], [illegible] Muratoris [illegible] [illegible], [illegible] tam volumen, quod ipſe ad coſdem Beneventanos Principes pertinentem eodem loco protulit. In [illegible] & [illegible], qui [illegible] affirmeremus [illegible] ejus [illegible] Gratiam [illegible], ut [illegible] volumine

nostra

Digitized by Google

Sed timore fortaſſe illhac, quibus ſecundarum duntaxat partium idoneus Actor proba- re queunt. Illud vero mihi omnino verendum, ne prima pars feliciter egiſſe videar. Erunt certe, qui, quam Antiquitatis ſtudium adeo noſtro ævo fervere videant, et tot inſignium Viro- rum clariſſimorum vulgatis lucubrationibus abſoluta undequaque rem cunctas debere, opus meum utero ſuperfluo, ſummo utrum cum faſtidio ſint excepturi; nec deerit fortaſſe, qui me tantum lecto titulo, præpoſtero judicio, de futuro libri fato Horatianum illud edicet (a)

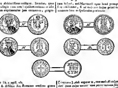
Contrectatus ubi manibus ſordeſcere vulgi
Cœperis, aut tineas paſces taciturnus inertes,
Aut Uticam fugies, aut vinctus mitteris Ilerdam.

Unum tamen eſt, quo cum tacitu mei, nec laboris mihi unquam pœnitendum fuerit, ſpes etiam ſit, ut & alii probare debeant, me ſcilicet pro illuſtranda Patria laboraſſe.

Qua quidem in re nullam unum A. Albino veniam mihi expetierim (b), ſed potius cum Catone audire malim, qui cum Commentarium Conſulatus ſui græce compoſitum ad Atti- cum miſiſſet, mea, inquit, ſi quid erit, quod homini Attico minus græcum, eruditumque videatur, non dicam, quod tibi Lucullus de ſuis hiſtoriis dixerat, ſed quo facilius illa probaret Romani hominis eſſe, idcirco barbara quædam, & ſolœca diſperſiſſe: apud me ſi quid erit hujuſmodi me imprudente erit, & invito (c). Animi quidem, ne quid minus latinum, eruditumque exciderit, omnis eſt adhibita diligentia, non autem vernaculo, quem noſtratum aliqui maluiſſent, ſermone, ſed latino loqui libuit: lingua namque illa, quæ materiæ ungenda mirum in modum apta di- gnitatem, has veluti ſacra utendas urbium, auguſtiorem valebat. Antiquitatesque ipſas, ſive nunc loci, vel gentis, toto prope orbe, quem adhuc lingua Romanam dicere fas erit, ſpectandas oſtendi. De eruditione autem, non ego ii ſum, qui opera ſe ſcripſi nunquam ſinere me deceptum. multi blandiar, quin etiam gravius alicubi peccantem cenſoria virga me cædi non recuſem: at nos qui ſequimur probabilia, nec ultra id, quod veriſimile occurrerit, progredi poſſumus, & refellere ſine pertinacia, & refelli ſine iracundia parati ſumus (d). Quicquid igitur in me fuerit ingenii, quicquid unum ſollicitudinis induſtriæ, id totum ad Patriæ Antiquitates præclare illuſtrandas collatum fateor; quod ſi res ipſa pro voto, ac labore non ceſſerit, haud nec mate- riæ amplitudini opus, neu operis majeſtati dicendi elegantia reſpondiſſe videatur, ejuſdem ma- teriæ conditioni, operique tot non id tribuatur, velim. Illa enim præ ſui amplitudine, tem- porumque longinquitate exhauriri tota vix potuit, operis vero ratio ea eſt, ut non eloquentiæ

ſplendo-

materia illius abſolutiſſima reddatur. Interim, quos Muratorius collegit, nummi ejuſdem voluminis utiles atque rerum explanandas jam curavimus, ſtrigo- | tum tabulæ, ut Muratorii opus haud promptum ſit, ſive inſignitum, & ad ſingulorum hujus primi voluminis commoda hæc ex ſpectandos præbemus.

(a) Horat. lib. 1. epiſt. ult.

(b) Cum A. Albinus Res Romanas oratione græca ſcripſiſſet, in ejus hiſtoriæ principio non queat illi- quo ſibi ſuccenſendum ſiti... ſed veniam ſibi omnino tribuat dari, ſi homo Romanus, natus in Latio, eo- gnatus oratio ... in ſuo libro non pertinens compoſite, ... aſſ ... elegantius ſit ... Juſtus enim, ac perpulchre Albinum reprehendit Cato ... in [ſcriptione] Aulo negavit ii, cum mali ſit culpam depre- cari quam culpa vacare. Nam petere veniam ſolemus aut cum imprudentes erravimus, aut cum compulſi peccavi- mus. Tibi, inquit, oro te quis perpulit, ut id committe- res, quod priuſquam faceres, peteres, ut ignoſceretur. A. Gellius lib. 11. cap. VIII.

(c) Epiſt. ad Att. 1. 19.

(d) Cic. Tuſcul. l. 2. c. 2.

iſtinationum, ſed uſcendarum congeriem poſtulatur, & hoc conſules Lector operis, ſi nobilium Vetuſtati modo noſtri non obſcure, modo ipſe antiquorum fideliter verbis cognoſcat, prout quæque vel enarranda, vel transferenda ſuggeſſerint (a).

Cæterum non id præcipue ago, ut in commune univerſæ Reipublicæ litterariæ bonum, atque utilitatem lucubrationes meas edam, publiceque in cenſe pro publica laude decertem; quæ tamen ſi conſequerer, mihi erit aliorum judicio perjucunda; ſed privata Patriæ meæ monumenta, res geſtas, decore omnia proſequi propoſitum mihi fuit. Digne ſane ea, atque, ſi ex externis quoque boni urbes laus ulla manare debeat (nam ex noſtratibus mihi certam vindicaverim,) non quod Patriam dumtaxat pro viribus exornaverim, tribuendam mihi velim, ſed quod magnum illud ſimul animo intenderem (uberrimum certe laborum meorum, atque optatiſſimum fructum,) ut patefacta, ac veluti ob oculos poſita Patriæ dignitate, omnium Civium animos, ut ea perpetuo digne ſe præbeant, vehementius excitarem. Si enim unus Civis publice commendata, præmoque affecta Virtus ceteros ad bene faciendum in antiquis provocare debet, ut ex Aquilejenſi lapide ſummo cudicum fuit, quanto magis univerſis Civibus eſſe videtur ſuæ Patriæ ſplendor, ut dum ex illa quamdam perenni decoris gemmam ſibi tribuere geſtiunt, illam viciſſim rebus pro cujuſque loco, munere, ingenio bene geſtis ornare amplius conentur.

DISSER-

(a) Macrob. Saturn. l. 1

DISSERTATIO PRIMA
De Urbe Beneventana.

IVLIAE . AVG. IMP. CAESARIS
SEPTIMII . SEVERI . PII . PERTINACIS
AVG. ARAB. ADIAB. PART. MAX
MATRI . AVGVSTI
ET . CASTRORVM . COLONIA . IVLIA
CONCORDIA . AVG FELIX . BENE
VENTVM . DEVOTA . MAIESTATI
AVGG. IN . TERRITORIO . SVO . QVOD
CINGIT . ETIAM . CAVDINORVM
CIVITATEM . MVROTENVS

ILLUSTRANDIS Beneventanæ Urbis Antiquitatibus operam daturus, quam id potiſſimum in lapideorum marmorum ope, atque fide mihi exequendum conſtituerim. Lapidem hunc (qui in univerſo opere ſolennis mihi mos erit) primi hujus Diſſertationi quandam veluti tectum inſcripſi. Ut autem ex ampliſſimo Beneventanorum lapidum Theſauro eum præ inſignioribus eius primo loco ſelegerim, non tam ſuaſit eorum, qui in eo celebrantur Auguſta dignitas, quam honorificentiſſima, quæ ibidem opportune occurrit, mentio Beneventanæ Urbis omnino effecit. Ex eo enim, quandoquidem longa rerum percurrenda ſeries, ampliſſimaque temporum gradatim mihi erunt metiendæ intervalla, oſtium veluti petere animadverti, quod inobſervatum tranſilire nefas fuerit, quæ vero hinc non ante deſerere deberem, quam de ejuſdem Urbis Origine, Colonia, Nominibus, Fortuna, Rebuſque generatim eius, quæ ad Beneventanas Antiquitates univerſas dignum neceſſariumque apparatum præſtabunt, accurate diſſeruiſſem. Prima itaque hæc Diſſertatio in tria capita dividetur, quorum primum originis tempus, conditorem, ac diverſorum Nominum rationes explicabit; in ſecundo de Romanorum Colonorum deductionibus pluries eo factis, noviſque quibus rei cauſa aſſumptis cognominibus agendum erit, atque hiſce omnibus, quæ ad Beneventanas res attinet, rite abſolutis, ipſe tandem lapis, unde hactenus diſſerendi occaſionem mihi parare, peculiares quaſdam obſervationes poſtremo capite ſibi jure merito vindicabit.

CAPUT PRIMUM
De Beneventanæ Urbis origine, ejuſque Nominum ratione.

LIcuit olim Ethnicis Scriptoribus ſuarum Urbium origines ad Deos auctores plerumque referre, ac miſcendo humana divinis, ut illarum primordia auguſtiora facerent, plura poetice magis decora fabulis, quam ex incorruptis rerum geſtarum monumentis deprompta in vulgus proferre; et quum id eorum vera, quæ Dei Opt. Max. beneficio mortalibus effulſit, religione vetaretur, nihil apud omnes omnium ætatum, quæ ab Chriſtianæ Fidei ortu hactenus effluxere, Scriptores antiquius fuit, quam, quum de quapiam Urbe ex inſtituto agendum ſibi eſſet, refutare quidem, aſpernarique quicquid in diutinis originibus Idololatriæ labe fœdatum, commentitiumque inveniſſent, et tamen omnia retinere, ac probare omnino, quibus eam origine ſplendidiores efficerentur. Hinc quod temporis vetuſtatem ſpectat, quandoquidem præ-

cem

rem mundi ætatem, quæ generalem Cataclyſmum præceſſit, pervadere haud liceret, jam ad ipſum uſque Noeticum ævum quarundam Urbium origines a pleriſque extolli cœptæ: inter quas Beneventum (Beneventanis tamen ea re nunquam ſibi [illegible]) autoratiſſ. externo Scriptori aliquando libuit (a). quod vero attinet ad Conditorum nobilitatem, quot eo uno Trojanæ Urbis everſione, ejuſque civibus exortas per univerſam Italiam Urbes cum ipſa Urbium principe Roma celebravit Antiquitas, hodieque Poſteritas jactat? *Quid interest* (ajebat Seneca (b) *enumerare Antenorem Patavii conditorem? Quid Diomedem, ulliſque quos Trojanum bellum victos ſimul, victoresque per alienas terras diſſipavit? Romanum Imperium auctorem exulem reſpicit, quem profugum capta patria, exiguas reliquias trahentem neceſſitas & Victoris metus in Italiam deduxit.* Hinc a Trojano Capy, Capua, in cujus agro ipſi quoque ergo naſcentem Cæſari tyrannidem adulatio vetuſtiſſimum conditoris ſepulcrum invenire, aut potius commiſci olim ferunt (c). quid plura?

Tu quoque litoribus noſtris Æneia nutrix
Æternam moriens famam Cajeta dediſti (d)

Cum vero ex Trojanis Heroibus non ulli fortaſſe ſuppeterent, ad Græcos quoque res ipſa ſe vertit, qui illuſtrem apud poſteros famam ex eodem Trojano bello ſibi pepererunt. Horum certe agmen Diomedis ipſe ducit, quem ex eodem bello reducem, inque Italiæ oras ſeceſſentem, plures quidem Urbes (quod ipſe etiam Seneca paulo ante obſervabat) ſibi vindicant conditorem. At in ejuſmodi rebus ſelecto quodam, quod mediocritatem præcipue tenet, judicio opus erat, attento vero temeritati illa, quæ in literarum pleriſque extremitatem diſſi[illegible]. Cum enim ea remotiſſimi illi, ac fabuloſis ætatibus nihil plane certi, quod ad populorum urbiumque in gente pertinet, parum enim, quod ad veri ſimilitudinem accedit, noviſſe detur, non omnino literis noſtris committenda erunt, contra vero nemo, niſi intemperantiori criticet, vel aliena carpendi libidini plus æquo indulgens, jure cujuſſi videbitur, qui rem ita, ut tradit, fuiſſe, ex indubiis prolati fidei monumentis ſibi oſtendi poſtulabit. Danda eſt hæc poſteritati venia, ut ſolis conjecturis, quibuſdam veluti adverſi ſeculi magnum aliquid ac præclarum, quo patriæ origines nobilitet, cuncilut, in ſummis Antiquitatis caligine ſibi quærat. quod ſi ad conjecturas ipſas vel deducendas, vel confirmandas Veterum Scriptorum accedit auctoritas, nihil profecto deerit, quo minus confecta res eſſe videatur. hoc certe non ſolum Patronos optimos, ſed locupletiſſimos etiam quoſdam veluti prædes habemus, ut de quo re ſtatuerimus, fidem noſtram omnino liberaſſe videamur. quanti enim illorum teſtimonia fecisse oportebit, quos ipſa nobis commendat antiquitas: neque vero in iis omnibus, quæ poſterorum memoria digna eſſe cenſebant, aliquid privato ex ingenio. Poetarum more, depromſiſſe, ſed majorum commentarios, publica tabularia, graviſſimas conjecturas, perpetuam, atque in omnium ore pervulgatam rerum famam ſequutos putare debemus. atque hæc breviter in antecellum reducendi erat, ne quæ de Beneventanis originibus probanda magis videretur, tantus ſententia conſtaret.

Beneventanæ itaque Urbis conditorem Diomedem Ætoliæ Regem fuiſſe, veterum monumentorum fide, receptiſſimaque auctoritate Scriptorum ſatis certum, uti liquet atque tradit C. Julius Solinus (e), confirmantque Servius, Stephanus, Procopius (f), vel quique ad unum pene omnes poſterioris ævi Scriptores. Is cum e Trojano bello rediret, in quo fortitudinis lau-
de

(a) Rei narrationem excepitur Mario De reb. Siculis, quam tamen [illegible] quo Rabbino Hebræo cultore [illegible] Rabbinicas [illegible] ſibi ſit reipublicæ conſervas.
(b) De Conſolat. ad Marcum cap. 7.
(c) Vide Sueton. in Jul. c. 81.
(d) Virg. Æneid.
(e) Polyhiſt. [illegible] ubi illuſtriorum Italiæ Urbium origines ſedulo enarrat, de illiuſque fidem ſibi demereri [illegible] in Præfat. Operis ſuo [illegible] hoc quoque ſibi fuit: *Additæ ſunt nonnulla antea memorata digna quorum indiſcrete de ſcriptoribus uſuris* [illegible] *quid* [illegible] *prope ita noſtrum ipſe puto.* Cum nihil uno ſerit aliqui ratis diligentius, quod involvum ad hoc uſque ævum perſeverat; quapropter quaſi te, ac de præſenti tempore admiranda hujus ſidem [illegible], quandoquidem virſum vetuſta memoria poſſidet, [illegible] cætera alligari [illegible] potius quam ventum.
(f) Servius Æneid. [illegible] hoc habet: *Diomedes, poſtquam repatria ſua Venerit ira ſe videre ſua uxorem Ægialeam apud Argos turpiter vivere, noluit reverti ad Patriam, vel, ut dicunt ab aliis ſtrues potius baud. ſed* [illegible] *partes Apuliæ, & tenuit* [illegible] *& Garganum multitudine, in eodem tracta Civitates plurimas condidit, & Beneventum, & Æquam tuticam, ipſe conditu, & Arpas, quæ & Argyrippa dicitur, ad quam* [illegible] Ideo ſerme repetit Servius Æn. xi. [illegible] memoratas inter Urbes Venuſiam quoque, ac eam Canuſium & Venafrum ab Diomede conditas [illegible] Stephanum, & Procopium opportuniore loco mox proferam.

Google

de campeſtris ab Homero celebratur, nihil tamen commilitonibus ſuis felicior fuit, quos æque omnes aſperrima ſors e patriis laribus ejectos, in varias peregrinaſque regiones jactavit. In Apuliæ oram appuliſſe Diomedi contigit: ac primum, ejectis indigenis, aut veteris hoſpitii jure a Rege Dauno exceptus in Gargano monte conſedit, ex cujus finibus paulatim in propinquas regiones pervadens, novas Urbes, quibus ſuæ gentis propagatæ coloniæ conſiſterent, certis locis ædificandas curavit. Inter has, poſt Argos, quam Argyppam de Patriæ ſuo nomine appellavit, Beneventum eminet; quod cum Meleventum vocari Conditori ſuo placuiſſet, hæc autem Urbes omnes (ne cui fortaſſe mirum id, aut etiam inveriſimile videri poſſit) ſeſe virum uti conſtrueret, nec minor ſuæ gentis numerus, cui incolendæ traderentur. Diomedi aderat, qui ſociorum, militumque non exiguam multitudinem Trojano bello ſuperſtitem, novaſque ſecum ſedes quærentem, fortunæ, peregrinationiſque ſuæ comitem habuit. Praeterea, haud certo quiſmodo fuiſſe eam eas Urbes nobis perſuaſeramus, quales deinde, proleme [illegible] ipſe ſimul propagata Civium multitudine, [illegible] opere inſtructas vidit poſterior ætas; quin ſibi ea in Urbes conditas ſtatuas exiguis profecto [illegible] longo poſt tempore ad magnitudinem ſuam perveniſſe, quæ in re ſolius Romæ exemplum attuliſſe ſuffecerit, quam, dum Romulus Paſtoris aliquæ collecta manu condendam curat, exordia profecto ſuo pudere [illegible], quæ tamen ſequenti tempore cum aliis tribus omnibus, tum præſertim ingenti Civium numero, [illegible] amplitudine, ædificiorum denique majeſtate univerſi Terrarum Orbis imperio digna poſtea ſedes fuit viſa.

Et ſane Diomedis opus Beneventum fuiſſe, non ſolum probat veterum Scriptorum auctoritas, ſed ipſe quoque, nec certe levis confirmare conjectura. Harum præterea vetuſtiſſimum ipſum quod attamen obtinet, Beneventanæ Urbis Stemma ſuppeditat *Apri* videlicet ſimulacrum. De quo re etiam audire præſtat Procopium lib. 1. Bel. Got. ita diſſerentem: *Hæc ſane Civitas (Beneventum) poſt Trojæ expugnationem a Diomede Tydei filio Argis pulſo fuit ædificata, in qua monumenti gratia Apri Calydonii dentes dereliquit a Meleagro patruele ſuo olim relatos, qui temporibus nunc illic ſpectantur, aſpectuque mirabiles, quarum circumſcriptis tribus haudquaquam minor ſit ſpithamis, & in lunarum formam ſunt relati.* Hæc poſtrema, quæ habet Procopius fidem ſibi mutuari videntur ex antiquiore ævi Scriptore Pauſania, qui in Arcadic. cap. 46. ex ejuſdem Apri dentibus unum in Bacchi delubro aſſervatum quoque refert, qui ſulcatam formam, tante ruſupee proſtabat longitudine, ut *totam pedum regionem menſuram* excederet (a). Si quis autem has veluti fabulas ridet (b), dignaſque cenſet, ut plane ſoli celebrando relinquantur, quod de eodem Apro eleganter præſtitit Ovidius *Metam.* 8., non ægre id tulerim. Scio commentitia plura in Græcorum Hiſtoriæ (cujuſmodi ſemper fuit ejus gentis Scriptorum ingenium) ac plene fabuloſa miſceri. *Apud Herodotum Patrem Hiſtoriæ* (ut ipſe Cicero aliquando obſervabat (c)) *& apud Theopompum ſunt innumerabiles fabulæ*: quid igitur? mutabimus ac aſſerere omnibus ejuſmodi Scriptoribus fidem ac totam ſpernetur auctoritas? non ita quidem ſi æquiſſimum, ejuſdem (d) Ciceronis judicium de hac ipſa re ſequi velimus. [illegible] & ſub fabulis quæ [illegible] aliquando rerum geſtarum veritatem deprehendere facile fuerit. & perſcrutari animo licebit. Hanc nobis ex Procopii loco verum, certumque illud eruiſſe juvabit, ab ejus nempe ævo, de Diomede Beneventi conditore non ſolum exploratam, quæ ab omnibus literis mandaretur, rem habuit verum etiam inſigni monumento, præſenti veluti teſte, certiſſimam etiam fieri. ſiquidem Calydonii Apri dentes a Diomede relictos non jactare ſolum Beneventani, ſed plane apud

(a) Ex conſiliis ſane Procopius, qui nihil de his commentis ſpectantibus [illegible] nobis tradere [illegible] Spithamæ etenim Græci, quam Latini Dodrans, duodecim conſtat digitis, [illegible] apud Plin. l. 7. c. 2. Triſpithamei Pygmæi narrantur ternas ſpithamas corporis altitudine [illegible], hoc eſt, ternos dodrantes [illegible].

(b) Tum Pauſanias, tum Procopius fabuloſam, ſed [illegible] accepiſſe viri ... Spanhemius, qui in de Præſt. Numiſm. Diſſ. [illegible] Et [illegible] Apri dentes [illegible] Arcadia ſervabatur, ex eodem tullere in Urbem [illegible] ab Auguſto deletos confirmat [illegible] qui Procopii ætate Beneventi adhuc viſebantur, quoque quæ illi [illegible] Diomede in eam Urbem tranſlatos refert.

(c) De Leg. l. 1. cap. 1.

(d) Sane Cicero quam in libris de Re p. commenticium quid eſſe [illegible] ſic ſe excuſat apud Atticum lib. 6. ep. 1. *Illud de Flavio, & Faſtis, ſi ſecus eſt, commune erratum eſt. & tu belle reſpicere. & nos publicam prope opinionem ſecuti ſumus*; ut multis apud Græcos, qui enim non dicit [illegible] ab [illegible] Athenis navegaret in Siciliam, ſepultum eſſe in mari; Kratiſthenem, adſert ei eum [illegible] quas illi poſt [illegible] fabulas doceret [illegible] In hiſtoria diligens qui tum multis erravit, evidenter [illegible] Zaleucum leges Locris ſcripſiſſe non [illegible] tu jure Theophraſtus [illegible] Timæo familiari tuo reprehenſum eſt?

apud ſe ad eam ætatem incolumes ſervitos [illegible] oſtentare ſolebant [illegible] de hujuſce rei fide non certus [illegible] dubitari tamen nullum eſſe debet, quin non aliunde, quam ex ipſo Apro Diomedeo Beneventanæ Urbis ſtemma, ſuam originem non [illegible] aut nobis tectius, neque etiam ab ipſa Principii ætate, ſed a vetuſtiſſimis uſque temporibus habuiſſe videatur.

Atque hanc plane Aprum inſpicere licet, qualem Veteres Beneventani ſplendidiſſimum in venerandum propè ſuæ Originis monumentum affigendum curarunt, atque ære inciſum in hujus Voluminis fronte, ſeu titulo præſentem cernis. Hoc inſigne a Pario marmore [illegible] inter vetuſta plura monumenta, quæ [illegible] barbaricarum vaſtationum, aliiſque cauſis peſſumiere, bono Beneventanæ Urbis fato ſervatum, ne detrimenti aliquid caperet, optimo majorum noſtrorum conſilio in marmorea Turri Campanaria Ædis majoris cum aliis antiquitatis reliquiis affixum habemus. Sculpturæ elegantia, quam vix ad Archetypi excellentiam ærea hæc tabula expreſſit, ſimulac valuit, ſummæ illius vetuſtatis argumento eſſe poteſt, quæ non modo ſubſequentibus ſæculis [illegible], [illegible] cultiſſimæ ætatis opus nobis exhibet. Amplius vero id [illegible] ſuadet cum factum illud, quod e capitis vertice in utramque faciei partem communiter pendet, tum etiam ſtola, quam medio tergi impoſitam [illegible] per latera deſcendentem Aper ipſe gerit. [illegible] ornamenta agnoſcere proclive eſt, quibus victima ad gentilium ſacrificia immolanda inſtruebantur, ut jam de prioribus ſæculis, quæ ubique Idololatria [illegible] vix est dubitandum. Nec tamen ex iiſdem argumentis, unde ejus tabulæ remotiſſimam antiquitatem conjectare jam licet, illud modo conſequuntur [illegible], [illegible] in Apro ipſo Beneventanæ Urbis ſtemma contineri videatur, vel potius, quod [illegible], quum ornato victima quæpiam ad Sacrificium admoveri ſoleret, eadem urbis tabula conſpiciendum exhibeat [illegible] in tabula Sacrificii apparatus: ſed unice Apri ſimul cum [illegible] ut exinde quale fuerit Sculptoris conſilium manifeſte appareat, Aprum nempe ipſum ita efformandi, ut ex quo aſſignet Beneventanæ Urbis originem non [illegible] ſolum, ſed poſteriorum quoque oculis commendarentur; neque etiam temere illud fuit, factum, ſtolamque Apro adjungere, cui ſacrum aliquid, ac religione dignum ineſſe putabitur, propterea quod ingens prorſus [illegible] malos, monſtruoſum illum commendaret, [illegible] in Æthalum [illegible] vulgo traderetur.

Alteram conjecturam ex his Feſti verbis deſumere modo liceat: *Auſonem*, inquit, *appellatam Auſon Ulyſſis & Calypſus filius eam primum partem Italiæ, in qua ſunt Urbes Beneventum, & Cales, deinde paulatim tota quoque Italia dicta eſt Auſonia ab eodem Duce*. Scio in hoc Feſti loco poſitionem Pauli Diaconi manum agnoſci a nupero Scriptore (a), neque etiam illud me latet, antiquiores Trojano bello Auſones jamdiu Italiam tenuiſſe, a pluriſque aſſirmari. At quod Auſonum originem ſpectat, non video, cur a Feſti ſententia diſcedendum ſit, quam non ſolum Suidas confirmat, ſed Servius quoque, qui eam opinionem veterum quorumdam Scriptorum fide probatam fatetur (b). Quod quum ita ſit, veriſimile quoque illud videri debet, Beneventanum Urbem, in cujus ſitu [illegible] Auſonum fuiſſe [illegible] conſentiunt, conſtitiſſe jam tum, quum Auſonia ipſa eſſe cœperit, [illegible], ut Græci Diomede quidem auctore, eam regionem obtinuerint, ſuas ibi Urbes conſtituiſſe, vix Græcus homo, præterea ſaltem nomine illuſtris, non ſolum hoſpitii jure, verum etiam perpetui incolatus communione in illarum [illegible] ita demum fuiſſet receptus, ut poſt Diomedis obitum, vel [illegible] tradita, vel rebus egregie geſtis eorum Auſonum [illegible] in eandem [illegible] evexerit.

Hæc vero Beneventanarum [illegible], quæ hactenus jecimus fundamenta, nequicquam everti, aut ſaltem labefactari poterunt contrariis tum Euſebii, tum Eutropii auctoritatibus, quandoquidem Beneventi initia ſerius ab utroque ſtatuuntur. Ac prior quidem *conditam a Romanis Beneventum an. 281. ante adventum Domini, & ab U. C. 471.* tradit in Chronico. Alter vero Hiſt. lib. 2. temporis ratione accuratius ſupputata, ſub Conſulatu P. Sempronii Sophi, & Ap. Claudii Pulcri, ſcilicet ab U. C. 486. *coeditas fuiſſe a Romanis Coloniam, Ariminum in Gallia, Beneventum in Samnio* affirmat. Et ſane manifeſtum utriuſque Scriptoris errorem refellit in abſtruſſum,

(a) Nomen eſt [illegible], & ad Paulum Diaconum [illegible] [illegible], ut Veteres Scriptores [illegible], [illegible] in contextu commentis, itque addidit, [illegible] [illegible] [illegible] ſuo viderentur, [illegible] [illegible] obſtruere veribuſque, [illegible] [illegible], [illegible] quod præter Feſtum, in [illegible] quoque [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] *Alſberghe Iſidoro Regn.* [illegible] *Corrigo Archiv. Beneventano Langobardorum Principe.*

(b) *Suidas in ſtudiis [illegible] edit. [illegible]* 1564. *Auſonius Poetas Servius Æn. l. 7. v.* 171. & *verſus l. 8. v.* 32.

ſem[illegible] aliquo doctus exemplo, mea plurimum intereſſe animadverterem, ne omnino intactam hanc permitterem [illegible] verendum enim fuit, [illegible] antiquitatum non ſatis gnari Euſebius impoſuerat, qui aliquarum Urbium primordia cum ſubſequentibus Coloniarum deductionibus plerumque confundens, doctiſſimos quoque viros fucum aliquando fecit (c). Eandem itaque occaſionem tum Euſebio, tum Eutropio forſitan præbuit diverſitas nominis, qua diverſas etenim ſibi Urbes pari modo obſtantiæ effecerint: certe ipſo eodem anno 486 quo primum (ut inferius late obſervabimus) Colonia deducta fuit, quæ ad ea tempora Maleventum ſemper audiverat, tum etiam primum Beneventum eſſe cœpit, quamquam & illud dici poſſit, ut Eutropio hæc ſcribenti in mentem venerit antiquus ille deducendarum Coloniarum ritus, qui non ſecus ac in condendis Urbibus ſervari conſueverat. De eo ita Varro de L. L. lib. 4. *Oppida, quæ prius erant circumducta aratro, ab Orbe Urbes; & ideo Coloniæ noſtræ in literis antiquis ſcribuntur Urbes, quod item conditæ, ut Roma, & ideo Coloniæ, ut Urbes conduntur, quod intra Pomœrium conduntur.*

Ut ut autem meliorem in partem Eutropii verba accepiſſe liberet, adhuc promptum mihi erit ut longe ante illam, quam ipſe ſtatuebat ætatem, Beneventum Malevento tamen nomine celebratam fuiſſe Urbem ex optimis antiquitatum monumentis extitiſſe probem, atque a poſterioribus ordiar, ſub Conſulatu C. Sulpitii, & M. Poetilii, qui fuit ab U. C. annus 440. Antiquiſſimæ, quæ tum in *Samnio* floreret, Maleventanæ Urbis mentio apud Livium occurrit, memorandique præliorum occaſionem Livio dedit aſperrima illa pugna inter Romanos, Samnitesque eo loco commiſſa, ex quo victi *Samnites Maleventum, cui poſtea Beneventum nomen, profugerunt.* Sed jam ad ipſa Romanæ Reipublicæ primordia aſcendiſſe liceat, ubi illuſtriores Romanorum res literis conſignatæ, quidem Maleventanæ Urbis inſigne monumentum nobis ſervarunt. Celeberrima ſub conſulatu K. Fabii, ac T. Virginii ab U. C. 275. Fabiorum omnium cædes fuit, qui a Vejentibus ad Cremeram circumventi, trucidatique erant (ut inquit Livius) *prope puberem ætate relicto, ſtirpem Genti Fabiæ, dubiiſque rebus Populi Romani ſæpe domi bellique vel maximum futurum auxilium.* Hunc quidem, et illuſtres Fabios deinceps ſibi Romana Reſpublica debuit, ſed & reviviſcentem Fabiorum progeniem Maleventanæ illuſtri fœminæ acceptam ſimul referat, quæ Numerii Otacilii Maleventani civis opulentiſſimi filia ſuperſtiti Fabio juſtis nuptiis copulata fuit. Teſtes hujuſce rei ſatis locupletes habemus Valerium Maximum, atque Feſtum, quorum verba non pigebit audire. Valerius itaque, ſive quicumque is fuerit auctor Epitomes (b) de nominibus Romanorum, qui poſt librum IX. Valerii in pluribus editionibus adjectus proſtat, hæc habet: *Numerii prænomen ſola familia uſa eſt Fabia, idque quod cum apud Cremeram flumen cæſi, qui unus ex cæſis ſupererat, ducta in matrimonium cum filia Numerii Otacilii Maleventani ſub ea pacti, ut quem primum filium ſuſcepiſſet,* ei *Numerii prænomen imponeret*, obtemperavit. Haud aliter Feſtus, cujus item hæc ſunt: *Numerius prænomen nunquam antea in Patricia familia fuiſſe dicitur, quam quum Q. Fabius, qui unus poſt ſex & trecentos ab Etruſcis interfectos ſuperfuit, redactis [illegible] ducti Otacilii Maleventani filiam in matrimonium, ut qui primus natus eſſet prænomine avi materni Numerius appellaretur.* Atque ex binis hiſce monumentis (quæ de noſtra Urbe dum Maleventum olim eſſet, hactenus mihi comperta habui) jam profecto liquet a primis uſque Reip. temporibus non modo Maleventum (quod Euſebio, & Eutropio ignotum videtur) jam tum extitiſſe, verum etiam illud obſervatione digniſſimum perſpicue conſtat, Maleventanos

C cives

(d) D[illegible] Petavius in Rat. Temp. p. 1. l. [illegible] c. 1. 20. Lugdunenſis Urbis conditorem facit L. Munatium Plancum, dum anno U. 711. Gallias Proconſul [illegible] rebat, & quidem fidem Euſebii ſecutus, [illegible] Lugdunenſibus, qui [illegible] Formulam ſuæ Urbis [illegible] poſt Dionem [illegible] prædicent; [illegible] quidquid de ea re [illegible] videri poſſit, certum illud eſt, tum ex Seneca epiſt. 91 [illegible] Lugdunenſis Urbis conditorem, ſed Coloniæ deductorem Plancum fuiſſe.

(c) Valeat [illegible] gravidum [illegible] Epitomen, quæ [illegible] ſuſpicio [illegible] Valerii [illegible] Marcelli [illegible] qui [illegible] C. Titum Probum [illegible] auctorem [illegible] apud [illegible] qui tandem in commune [illegible] ad Val. Maximum [illegible] De C. Tito Probo omnia obſcura, [illegible] Stephan. Pighius in not. ad Val. edit. Plantiniana 1574. [illegible] Liberam [illegible] Valerii non Maximi, ſed alterius, [illegible] habemus, haud certe [illegible] quippe qui eodem Pighio [illegible] antiquitatem [illegible] Romanum [illegible] veteres adſcribendas.

civei effinitate cum Romanis tunc fuiſſe conjunctos (a) quem etiam non temere id eſtimaſſe erit, ex Meleventanis primum in Romanorum Remp. cum augusti dialecterum Numerii prænomen ſimul invectum. Et ſane (quo Valerius & Faſti fide magis conſtet) ejuſmodi prænomen Samnitium Primoribus frequens, ac prope familiare fuiſſe oſtendit Numerius alter Dionus, qui domo Samnium genere, ac domus heres ſeu princeps celebratur e Livio lib. 22. Quod ſi mihi honori, haud certe probro ſibi duxiſſent Romani, quorum tunc nomen, miſque angusti adhuc finibus continebantur, ex Samnitium populo matrimonio ſibi quærere, quem nonnisi, qui in Italia ſuccreſſit, populum fortiſſimum ſibi hoſtem futurum, omnibus tunc etiam & opibus, & potentia præſtare jam cœperant.

Sed ne ad Samnites præpropere tranſiſſe videar, rerum, temporumque ordinem ſeries poſtulat, ut ad Auſones redeam; atque hos quidem Græcis & ipſis originis Auſone Ulyſſis filio eorum Duce, poſt Diomedis adventum, condiseſque ab eo Urbes, mox eò, ubi inter gentiles ſuos quieſcere poſſent, convenisse jam conſtat. An vero Maleventum Auſonii deinde ceſſerit, sicut in eorum poſſeſſionem pervenerit, ad quidem latet; certum tamen eſt, ne ſuperius probavimus, in ea regione, quæ deinde de illorum nomine Auſonia dicta eſt, Maleventum extitiſſe; utque eum ſine ulla Urbe regionis illæ eſſe debuit, in quo Auſones conſiſtere ſuum commode potuerant, neque præter Beneventum & Cales, antiquiorem ibi Urbem aliam fuiſſe conſtat. Illud etiam mihi veriſimile fit, non eos ſolos, quos Auſon ſecum duxiſſet, ſed Græcos omnes, qui Diomede auctore eas Urbes, regionemque univerſam tenere jam cœperant, in unum populum, qui communi Auſonum nomine appellaretur, coaluiſſe; ſtetere autem Auſones, donec adventantibus Samnitibus & regionem, & nomen concedere ſunt coacti: unde de Sabellis ſeu Samnitibus Philargirii illa habentur: *Hi ſunt, qui olim Auſones dicebantur* (b) non quod eodem tamen populi nomen tantum mutari contigerit, ſed, quem ad novos poſſeſſores ea regio pertinere cœpiſſet, vetus Auſonicum nomen in Samniticum tum demum translatum fuerit. Atque pauca hæc de Auſonibus, quæ poſt conditam noſtram Urbem ad ſequentem ejus ſtatum cognoſcendum pertinerent, ex obſcuris antiquitatis tenebris obſervaſſe liceat: ſolummodo jam hinc tempora & populi nobilitate, & rerum amplitudine, & monumentorum tum copia, tum certitudine, quibus præſtant, aggredimur.

Samnites ex Sabinis prodiiſſe Veteres pene omnes tradunt (c), Sabellos propterea ad genus ipſum ſuo quoque nomine indicandum mox appellatos ſed quum ejuſmodi nomen in Samnitum deinde mutatum fuerit, unde & novum eorum regionis Samnii nomen factum, non unius cauſam vel a colle Samnio, ubi primum conſederant, vel ab Haſtæ genere, quæ σαύνια Græcis dicta fuit, contendunt omnes Feſtius etiam iterum ita quum affirmarunt; ego vero (niſi mea me fallit conjectura, quam dubiæ Feſti opiniones haud apparere) tum Sabellos, tum ex eadem prorſus cauſa Sabinos olim appellatos dixerim: quod ipſa utriuſque nominis Samnitium & Sabinorum affinitas manifeſte ſuadere videtur: nihil autem Romanis tam ſuetum, qui elegantiori deinceps vocabulorum ſono maxime delectabantur, ut pro Sabinitibus Samnites vocare cœperint, quod poſtea nomen perpetuo manſit. Profectionis, ſeu potius ſeceſſionis e Sabinis gentibus cauſam prolixe mihi Strabo; quam hic recitare non necat. Nec itaque deducti ſolo, novaſque ſibi ſedes quærentes, quum id nondum agendum ſibi eſſe cui tandem terrent. Auſonias primum eorum aggreſſi, nam ſibi regionem includendam conſtituerant, in quam etiam de proprio nomine Samnii nomen intulerunt. Exigui primum contenti finibus, intra quos Beneventanam Urbem, ex qua Auſones ejecti fuere, meliſſimile eſt conſtituiſſe, mox viribus pro eorum numero paulatim auctis longe lateque proceſſerunt, atque Samniticum nomen, atque Imperium in plures circumquaque regiones ſeſe diffuderunt, donec & ipſo Samnium in duas potiſſimum regiones diviſum, altera ſub eodem Samnii nomine, & Urbibus, & viribus optime inſtructa permanſit, altera vero accepto *Hirpinorum* nomine ſuis primum diſtincta finibus, mox etiam viribus conſtitit, a principali Samnio diviſa. Utriuſque regionis fines hinc certos deſcribere ſuper-

(a) Quamquam Populi Romani Quiritium propriam inter alia plura, *Jus Connubii* ſuerit, quo Romanus inter, exteriorique Connubia prohibentur ut ex Liv. l. 8, no. & 9. 43 ex de illud Seneca De Benef. l. 4. 31: *Tertiuſ ubi ſiliam in matrimonium, poſſea Peregrinae adpeditiones ex contra Connubium*. Attamen Populi cum Samnitum perpetua id quæ pleramque communicatum conſtet, ut in cod. Liv. l. 38, 4, docetque Ulpian. Fragm. v. 4. *Connubium habent Romani cum Civibus Romanis; cum Latinis autem, & Peregrinis ita, ſi conceſſum ſit.*

(b) In Georgic. Virgil. l. 11 verſ. 167

(c) Hæc ſi: Varronis ſententia in de L. L. ac Strabonis Geogr. l. 5. A. Gellii lib. xi n. 1 adeo ut more rejiciendus ſit Juſtinus Græca origine Samnites referentes

Digitized by Google

ſuperperſuſum quippe opportuniori loco du [illegible] fortaſſe diſſerendum mihi erit. Samniticarum Gentium res egregie geſtas [illegible] ſpeculum percurrere poſt tot tantaque tum Veterum, tum recentium Scriptorum teſtimonia, non tam ſupervacuum, quam & ipſum difficile opus foret: omnium vero ſumma velut ſummam andire ex Eutropio, Oroſio [illegible] fuſſe [illegible] quod ſempe ſi fidum foedus, quam ſibi Romani ſervare [illegible] ſubjecti valebant [illegible] ſubjecti Samnitibus ſerviſſent, aut omnino non fuiſſent, aut Samnitum dominanti ſerviſſent. Nec certe Samnitibus [illegible] veres [illegible], [illegible] parte viribus neque virtute, quibus Orbis Terrarum imperio, pro quo tam diu decertatum eſt ſunt, digni haberentur [illegible] præclariſſimis namque ſunt, quæ de eorum fortitudine bellicaque laude ſtudio Veteres omnes memoriæ tradiderunt, quæ apud Livium, Florum, aliosque paſſim celebrantur, ad hæc autem [illegible] quod erat potiſſimum, honeſtiſſimis moribus [illegible] virtutes omnes [illegible] publicis legibus (a) [illegible] exemplo, quod apud annales [illegible] Romanos temperantiorem Reipublicam [illegible] haud [illegible] promptum erit, juventutem [illegible] [illegible]. Ac de Samnitibus majoribus noſtris pauca hæc [illegible] ſatis ſit.

Illud vero [illegible] omnino obſervandum, an facta [illegible] modo dixi, inter Samnites, Hirpinosque [illegible] quas [illegible] [illegible], diviſione, ad Hirpinos deinde Beneventum pertinere cœperit, vel potius in ipſo [illegible] ut olim, Samnio locata conſiſteret. Intereſt enim, non majoribus ſuis Samnitibus, quorum alumna eadem, & parens [illegible], Beneventum [illegible], inter Hirpinos [illegible] Hoc decus Benevento [illegible] olim fuit Camillus Peregrinus, qui in ſu Campaniæ Felicis Diſſert. [illegible] cap. [illegible] Hirpinorum eam Urbem fuiſſe ſtatuit. Peregrini ſententiam, ſuam quoque nuper fecit Franciſcus Pratillus, qui in de Via Appia lib. 4. cap. [illegible] [illegible] addidit, neque ſibi hoc tantum videri, at ejus regionis Urbium principatum Beneventum olim ſibi vindicare potuiſſe, quem Abellinenſis Urbs æquo, vel potiore jure [illegible] contendere videbatur [illegible] quæ poſtremo [illegible] adjecit Pratillus, poſtquam Peregrini ſententiam falſam oſtenderimus, [illegible] merito appellandi [illegible]. Quod igitur ad rem attinet, Peregrino ſucum feciſſe videtur Plinius [illegible] H. N. lib. 3. cap. 11. ubi hæc loquitur: *Cætera [illegible] in ſecunda regione Hirpinorum Colonia una Beneventum, auſpicatius mutato nomine, quæ quondam appellata Maleventum* [illegible] vero [illegible] maximus [illegible] Plinio habenda ſit fides, non [illegible] [illegible] ſed ujuſdam Plinii judicem noviſſe ſufficeret (b). Mihi tamen [illegible] libet, quam falſam hujus loci lectionem, vel falſum Plinium manifeſte demonſtrant. Primum igitur mendum in Plinii verbis jampridem ſubolfecit Cluverio, qui pro *Hirpinorum Colonia una Beneventum* legendum putavit *Hirpinorum Colonia [illegible] Beneventum*, ut ſequentibus reſponderet *quæ quondam Maleventum* [illegible] [illegible] videtur. Alia enim poſt dictionem una in Plinio erunt ante Beneventum [illegible] [illegible] exciderint, [illegible] aliquem [illegible], [illegible] eadem dictione non Beneventum [illegible]. Cur [illegible] judicem, veriſimilis ratio in promptu eſt [illegible] Plinius unam tantummodo Coloniam

C 2

(a) De Samnitum legibus [illegible] [illegible] hæc habet Strabo l. [illegible] *Legem honeſtam quidem, [illegible] ad virtutem vehementer incitet. Samnitibus enim* [illegible] [illegible] *haud [illegible] [illegible] quibus [illegible], [illegible] dare ſed [illegible] [illegible] Virgines, [illegible] adoleſcentes [illegible] primo locari, ſecundum ſecundis [illegible] hoc poſt, quod [illegible] primum accepit, [illegible] in deterius, [illegible]* [illegible]

(b) Scilicet [verba ſunt Reineſ. [illegible] Epiſt. [illegible] cap. 4. edit. Jenæ 1670. p. 316] de Plinii [illegible] [illegible] *& [illegible] judicio*, quod [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quæ [illegible] cognitionis non [illegible] [illegible] [illegible] adhibuit [illegible] diligentiam comparantur, & [illegible] ſæpe [illegible] etiam [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Græcos [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] lib. 3. c. 5. [illegible] Hadrumeti Reineſius. At Plinio nuper ſcriptorem ſe [illegible] [illegible] Paritorem [illegible] Academiæ [illegible] [illegible]. De [illegible] Tomo [illegible] [illegible] adverſus [illegible] [illegible] memoriam [illegible] auctoritatem [illegible] ſide [illegible], experientia ipſa habendum eſſe contendit. [illegible] de Plinio judicium [illegible] [illegible], [illegible] qui Antiquitatem [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Atque [illegible] Geographos [illegible] & lib. 3. [illegible] *in genere [illegible]* [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] *ſua [illegible] ſibi [illegible]*

otam in Hirpinis adeo ſignate ſtatuere poterat, cui omnino compertum eſſe debuit alteram in eadem regione Coloniam extitiſſe Abellinum (a)? Cur etiam Plinius Hirpinorum regionem memoraſſe contentus, nullum de Samnio verbum, quæ celebrior regio erat, eo loco tacere prætermiſiſſet? Placet itaque, ut Plinium aut mendosum, aut oſcitantiæ redarguamus, in eo loco ſuſpicerat, quo fortaſſe poſt commemoratam Hirpinorum Coloniam novam Abellinum, ad finitimam Samnii regionem, in qua Beneventana Colonia ſita erat, pertinebant.

Hoc ſi cui non probatur, ſincerumque eo loco Plinii lectio habere videtur, jam deterior erat Plinii cauſa, cujus teſtimonium facile erit ſubſtitui commeere, utque rem altius repetamus, ſteteſſe in Samnio Beneventum tum ante, tum poſt Hirpinorum a Samnitibus ſeceſſionem ſita conſtat, ex T. Livii l. 9 c. 27 quum prælium illud inter Romanos, Samnitesque acerrime conteſtatum C. Sulpitio, & M. Poetelio Coſ. an. U. 440. retuliſſet. Omiſſi ſubdit certamine: ad ipſque Samnitum, niſi qui Maleventum, cui nunc Urbi Beneventum nomen eſt, profugerant, quæ cum adeo certum haberi debet, ad Samnites ipſos Beneventum pertinuiſſe, ut nihil contra inſpectari quam poſſet, quam eoſſeet e prælio fugientes in caeteram Urbe ab victoribus Romanis ſe ſe tutos exiſtimaſſe, atque ulteriorem quam propter Gentis fidem tam facile ſe commiſiſſe. At ut ſuſli conjecturam res conſta videntur, fuiſſe in Samnio Beneventum cum quam in eam Urbem Romani primam Coloniam deduxerint, præclare teſtatur Livius epit. XV. Coloniæ deductæ Ariminum in Piceno, Beneventum in Samnio, hoc idem habetur ex Eutropio lib. 2. Et ſuam plurimum ſua intereſſe Romani putarunt, ut ex primaria Samnii Urbe aliquando potiti, Coloniarum deductione reliquam regionem ab ſuſturando bello deterrerent, in ſuoque obſequio continerent; hinc cum Samnium ipſum ſub ſecundi Belli Punici initia Hannibal devaſtaturus ingrederetur, ſtatim habuit Beneventanam expugnaſſe Coloniam Polybium undere præſtat. Fuit inquit lib. 3. devaſtatis prædictis locis, ſuperatoque Apennino Samnium tranſiunt in fœcundiſſimam Italiæ oram (b) & longo jam tempore bellorum expertem; ubi tantam commeatus rerumque neceſſariarum copiam naſti ſunt, ut nec quidid ad uſu, nec contrarium devaſtatione abſtinere prædari poſſint. hinc & Beneventum Romanorum Coloniam depopulantur. Vides igitur non prorſus tantum, venuſtiſſimamque Samnitum devorumantium urbem, verumetiam poſt deductam ab victoribus Romanis Coloniam, nunquam inter Hirpinos. Sed inter ipſos Samnii fines Beneventum perpetuo recenſeri.

At antiquis non intercipitur hoc tempore ſpectabus Plinius, qui in Italia deſcribenda novam formam ab Augusto inſtitutam ſequendam ſibi propoſuit, quare (inquit lib. 3. cap. v.) profare ingreſſurum ipſi auctorem nos Divum Auguſtum ſequemur, deſcriptionemque ab eo factam Italiæ totius in regiones undecim. Quocirca verum illud eſſe poteſt, quod in Samnio hactenus fuerat, Beneventanam Coloniam in hac Auguſti recenti deſcriptione intra Hirpinorum fines fuiſſe conjectam. At ſi unius Plinii teſtimonio de hac re judicandum eſſet, facile illi fides eſſet accommodanda; ſunt tamen quæ de ejus fide non ſuſpicari omnino nos ſinunt, verumetiam manifeſtam ipſius falſitatem oſtendunt. Etenim ergo quum Auguſtus rerum potitus novam Romani Imperii formam conſtitueret, Italiam omnem in regiones undecim diviſiſſet, nullam de Hirpinis, qui cum aliis populis in quarta regione accenſendi erant; hanc vero de Samnitibus ſoli mentionem injecit, quos cum Frentanis, Pelignis, Marſis, & Veſtinis in eadem quarta regione conjunxit, ut ex deſcriptionis forma (c) plane conſtat. Cur autem Hirpinos prætermiſerit Auguſtus, verſimilis illa cauſa nobis præſtet, quod nimirum Gentis ſuperſtes tum nomen fuerit, quam ſuos diſceſſiſſe etiam ex aliorum præter Plinium, qui ætatis Samnitorum ſiluerint conjectura nobis eſt, etiam ea regio, quæ poſt ſactam a Samnitibus pragmentatibus ſeceſſionem Hirpini incolebant, eadem rurſus acceſſiſſe Samnio, conjuſſique cenſenda ſit. Id certe ſuadet quoque accedens illa Cornelii Syllæ eventus, quo is in univerſam Samnitium Gentem, ad quam Hirpinos pertinuiſſe conſtat, extremam cladem inferre aggreſſus, regionem illam cum reliquo Samnio

(a) De Abellinenſi Colonia hæc ſunt ex Frontino: Abellinum muro ducta Colonia lege Semproniana. Iter populo non debetur. Ager ejus Veteranis eſt adſignatus.

(b) Infœcundiſſimam Italiæ oram habet Verona edition Aldi an. 1521. & alii, qui nisi editiones; ſed propterea omnino: ſi enim Infœcundiſſima Samnii ora fuerit, cur tantam commeatum, ac tamque copiam invenerint Pœni? Præterea Samnitium agri ſemper merito ſunt illud, quæ habes dum ſpectantur, manifeſtam mendam oſtendunt. Hinc illud ne in Textu Polybii redundat, aut prepoſitionem loco ſungi debet, ut ſequenti diſtione ſeparatim ſcribendum.

(c) Populos in XI. regionibus ab Auguſto deſcriptis enumerant, ut exhibet Panvin. in de Imp. Roman. pag. 1115 edit. Ven. an. 1558. Quem Italiam Cæſar Auguſtus in XI. regiones diſtribuit, quarum prima Latium, ubi Romanique cum Campania ſita. II. Picentes. III. Lucani, Brutii Salentini, Apuli. IV. Frentani, Marrucini, Peligni, Marſi, Veſtini, Samnites, & Sabini. V. Picenum. VI. Umbri. VII. Etrurua. VIII. Gallia Cispadana. IX. Liguria. X. Venetia, Carni, Iapides, Iſtri. XI. Gallia Ciſpadana.

nomina fuerunt deleti. At temporis illi & numero & viribus, & regione facile labefactati, extinctique ſunt; Samnites vero, quorum ampliores copiæ, latiorque regionis ſpatia, in peſſimum ſtatum, adjecta ſibi Hirpinorum regione, facile ſunt redacti.

Fuerint vero, ſi cum Plinio malis, Hirpini poſt Auguſti quoque ævum ſuperſtites; falſum tamen illud omnino erit, ut inter illorum fines Beneventana Colonia conſiſteret, quam ex locupletiſſimis ejuſdem ætatis auctoribus in ipſo vetere Samnio perpetuo ſtetiſſe liquet. Primus itaque Strabo inter Samnii Urbes Beneventum penultimo ſtatuit, cum quum Syllæ ædes ſui Samnites immanes crudeli vice referant, præter Beneventum & Venuſiam, reliquas omnes Samnii Urbes ab eo deletas memorat. Præclariſſimi Geographi locum ſingulariſſimum licet, multa tamen de Samnitibus luculenter habentem, hæc recitare non piget. *Qui (Sylla) poſtquam Italiam rebellionibus multis diſſipatam prohibuit, hos (Samnites) ferme ſolos conſiſtentes, & in unum adverſus Romam conſpirantes conſpicatus, ante illorum mœnia cæſis bello eis ex pugna elapſos, nullis vitam impertiens, alios vero, qui arma projecerunt ad millia tria, vel, ut alii quatuor in Campo Martis ad carcerem vallis immiſſis militibus triduo jugulavit; ſed in inde proſcriptionibus non antea deſtitit, quam Samnitium omnes deleverit, aut ex Italiæ finibus omnes ejecerit. Quære cauſam de tanta incuſatione iracundia reſpondebat: magiſtro ſeſe experientia didiciſſe, nullam quidem pacem Romanis fore, quoad per ſe Samnites ipſi ſubſiſterent. Itaque per vicos conſiſtunt hæ Civitates, aliquæ vero radicitus defecere Bojanum, Æſernia, Teleſia Venafro conjuncta, & aliæ tales, quarum nulla quidem pro dignitate inſignis Civitatem; tamen Beneventum, & Venuſia probe, & feliciter conſiſtebant.* Hactenus Strabo, qui, quum poſt Auguſtum ſcriptis ſcripſerit, nihil poſt hujus deſcriptionem in Italia ſuperante factam immutationem tradit de Beneventana Urbis ſitu, quam intra Samnium conjectam nobis exhibet. Quid? quod ſcriptis poſt ipſum Plinium aetatem illuſtriora adhuc teſtimonio illud idem probare poſſumus? Straboni igitur non inſignem minus Geographum alterum adjungimus Ptolemæum, qui non ſolum in *Italiæ tabula* Beneventum intra Samnii fines locatum repræſentat, verum etiam quum ad Tabulam in Europæ de Italiæ ſitu cap. 1. ſermonem habet, tum Samniticarum Urbium numerum non diſerte recenſet, atque eas, quæ Hirpinorum olim fuerant omnino diſcernit in hunc modum.

Samnitum Civitates	Hirpinorum Civitates
Bovianum	Aquilonia
Æſernia	Abellinum
Sepinum	Æclanum
Aliſa	Fratuolum
Tuſcinum	
Teleſia	
Beneventum	
Claſium	

Vides igitur inter duos optimos antiquitatis Geographos medium ſtantem Plinium, qui quum ab utriuſque auctoritate diverſus omnino abeat, haud ſibi eam fidem demereri amplius caterit, quam Straboni, Ptolemæoque negaſſe non ſolum ſolum, verum etiam procul loco habendum eſt.

Age nunc, ſi ad Samnii regionem omni plane ævo Beneventum pertinuiſſe jam conſtat, illud quoque expendendum nobis erit, an eadem Urbs Samnii princeps fuiſſe dicenda ſit. Quum vero Beneventanarum rerum, quas hoc volumine illuſtrandas ſuſcepi, certis temporum ſtatutis ſit terminus, quem ab ipſa origine ad poſtremam Romanorum ætatem concluſum præterire haud licebit, opportunum ad eam hanc conficiendam opportunum duxerim Pauli Diaconi mittamentum, qui in *De Reb. Longob.* l. 2. c. 14. univerſi quæ lectiſſime cum patuit, Samnii Provincias ad Longobardicum Principatum pertinentes recenſens, earum omnium caput eſſe *dictam Beneventum* aſſerit. Non enim antiquiores ætates illas, quæ Longobardica ſæcula antevertetrant, ſpectaſſe videtur Paulus, cui quum Longobardorum dumtaxat res ex inſtituto pertractare propoſitum fuerit, ſui profecto ſuæ inter ejus ævi ſpatium ſe continuit, quo Beneventum Longobardorum Ducum, ac Principum delecta ſedes, praeclariſſima deinde ejuſdem Principatus Metropolis perpetuo manſit. Ad ſuperiora igitur ac ipſa quidem vetuſtiſſima tempora de quibus hic quærimus, quum rei iſthæc ſit deducenda, clarius ac certe procedet, ſi in duas præſertim ætates eadem tempora diſtribuantur. Dum itaque priorum Samnitum res florerent, haud ita prompte pronunciaverim univerſi Samnii principatum Benevento obtigiſſe; univerſum autem appellavi Samnium, quod Samnites ipſos ex ſuis, locorumque varietate cognomine

mine quoque inter ſe diverſos continebat. Alios enim Samnitas Pentros, alios vero Caudinos intra unius Samnii fines appellatos fuiſſe video. Pentrorum Bovianum extitiſſe caput facile Livio concedentem, qui lib. 9 cap. 31 Junii conſulis res adverſus Samnites feliciter geſtas referens hæc habet: *Victus deinde Bovianum ductus; caput hoc erat Pentrorum Samnitum longe ditiſſimum, atque opulentiſſimum armis virisque.* At quo tum Caudinorum Samnitum Urbs princeps? Caudinos enim Samnites a Pentris diverſos, quod nemini hactenus obſervatum fuiſſe ſcio, ex eodem Livio diſcere licet, qui lib. 23 cap. 42 ſub Marcello Conſule a *Samnitibus Caudinis* Legatos ad Hannibalem miſſos tradit; quumque in Pentrorum Samnitium Bovianum caput commemorarit, an ullum Caudinorum fuiſſe debuit? ſane ita quidem; ſed quod certis monumentis affirmari nequit, graviſſimis tamen conjecturis proſequi jam poſſumus, horum Samnitium caput Beneventum fuiſſe. Suadet id quidem loci propinquitas, nam juxta Itinerarium Antonini via XII m paſſuum Beneventum a Caudio diſtabat, neque Caudium ſuit potius Forum, quam Urbis amplitudine ſuit uſum, neque alia Urbs ea regione prætter eas præſtabat; ut cum Benevento de Caudinorum Samnitium principatu contendere poſſit. His accedit, quod jam ſuperius memoratum fuit, ex pugna illa, quam a. U. 440. Samnites cum Romanis adverſo marte commiſere, non in alium eoſdem fugientes, ſed in Beneventanam Urbem ſe recepiſſe, ut proinde illa, dum ſuo Genti Arx, ac propugnaculum haberetur, caput etiam extitiſſe videatur.

Atque hæc quidem, dum Samnitium ſtaret Imperium, ſic ut veriſimile retuliſſe liceat: collapſis vero Samnitium rebus, imo exciſis jam implacabili Syllæ adverſus Samnites furore, illorum viribus, primatum jam fuerit exiſtimare, univerſi Samnii principatum in totam Beneventanam Urbem conceſſiſſe. Peractum enim Beneventanorum erga Syllam ſtudium, de quo alibi ſermo erit, hanc inter communes Samnitium calamitates ſoſpitatem ei peperit, ut (quod ex Strabone modo audivimus) ſuperſtitis hoſtis immanitatem evaderet, datumque ei fuerit, ut priſtina ſorte felix, ac incolumis conſiſteret. Idque profecto ſatis fuit, ut contra ipſius Syllæ votum, extincto tunc, ut videbatur, undequaque *Samnio*, ſola *Samnitibus* ſuperſtes, hujus extincti decus antiquum, nomenque ſervaret, retenturum deinde principatum jure ſibi vindicaret. Quod ut certum aſſirmemus, duo potiſſimum efficiunt; primum quidem, quod nulli ex antiquis, celebrioribuſque Samnii Urbibus, quæ olim de ejuſmodi principatu decertare videbantur, vigente iterum poſt Syllana tempora Samnio, in priſtinum ſplendorem, dignitatemque reſtitutæ fuerint, ſed labefactata earum ſtatus accepta ſemel, magna deinceps ex parte miſere diruta, ut de Boviano, Aliphis, Teleſia ſatis conſtat; quarum poſt eam ætatem nihil florenti Urbe dignum memoriæ ſubeſt, atque hodieque eas quandam fuiſſe ſola fere nomina, locique teſtatur memoria. Alterum eſt, quod jam tum Romanorum Colonia Beneventum deducta eſſet, quod quum ei omnium florentiſſimæ, ornamentiſque omnibus inſtructiſſimæ Urbi, cui ut Regionis principatum facile comparere debuiſſet, amplius id eidem a Romana Republica prohandum fuit; cujus plane intererat, univerſi Samnii Coloniam illam caput eſſe, cujus tum dignitatem Fidei erga Populum Romanum ſatis ſpectatæ habeberetur. Quæ quum ita ſint, non mediocris Beneventanam conſultum eſſe arbitror, ſi unquam antiqui Samnii principem ſeſe Populum fuiſſe deprædicaverint; neque antiquitatis ignari, neque omnino ambitioſi, de ea laude reſurgentur, quam jure ſibi, atque merito vindiciſſe videntur.

Sed jam de diverſis pro temporum varietate Beneventanæ Urbis nominibus agendum mihi erit. Sunt enim, qui præter *Maleventi* ac poſtmodum *Beneventi* celebres ſtet etiam, & *Samnium* eloquendo, nonnunquam etiam *Malitiam* appellatam velint. At quum de ſingulis hiſce nominibus ſermonem inſtituere, eorumque rationes explicare debeam, e poſterioribus ante me expediam, quæ unquam Benevento indita ſed plane fabuloſi, ac commentitia eſſe conſtans mihi ſemper fuit ſententia. Quod enim ad *Samnii* nomen attinet, quamvis Feſtus inter alias Samnitium nominis origines illam quoque afferat, ut ita appellati fuerint a *colle Samnio*, *ubi ex Sabinis advenientes conſederunt*, atque exinde conjectura deduci facile videtur, Urbem ei illius colli nomine fortaſſe nuncupatam, ipſa & ſeſe, & nomen primam tribuiſſe, vel etiam eundem collem & Genti, & Urbi proprium nomen peperiſſe, attamen non ſibi recte Feſtus (pro quo potius Paulum Diaconum in iis verbis agnoſcendum malim, ut mox oſtendam) conſtare videtur, dum una et ſola nominis origine omnino quieſcit, ſed veriſimiliorem alium eodem loco ab eo ſcribere *Hoſtis* genere fuiſſe tradit. Neutram eorum Feſti ſententiam probari poſſe jam ſuperius obſervatum, ubi rectiorem de Samnitium nominis origine conjecturam dedimus, itaque ne ad haſtam, neque id immiſſendo hactenus *collem Samnium* confugiendum hic. Quis enim ſibi perſuadeat, ſi unquam a ſui primordio *Samnia* nomen Urbi inventum fuerit, quod non ei tradere

tradere Samnites aut ex eo ipſi accipere debuiſſent, ita ſubito excidiſſe, ut ne levi ſſimum illius quidem veſtigium in omni antiquitate nobis appareat, ſtetiſſet vero, adventantibus tum maxime Samnitibus ipſis, ut ex ejus Urbis ſervato nomine tum eorum appellationi, cum originis monumentum ad poſteros perveniret. Reſtat igitur ut Samnii nomen ſoli Paulo Diacono relinquamus, qui illud primi uſurpavit, non aliquo tamen vetere, probatæque fide monumento, ſed (quod recte obſervat *D. Bruzen la Martiniere in Lex. Geogr.*) omnino male intellectis Flori verbis, qui quum lib. 1 cap. 16 Samnitium clades Samniique vaſtitatem eouſque pervenisse ſcripſerit ut *hodie Samnium in ipſo Samnio requiratur*, Samnium non pro ipſa totaque Samnii provincia, ſed pro certa Urbe ejus nominis (quæ proinde fuerat Beneventum poſtea) accepit Paulus: nihil vero tam facile fuit, quam ſciolos, recentioreſque quoſdam obeſæ naris Scriptores in Diaconi verbis conquieſcere, qui vulgi quoque ſermonem ſequuti ſtatuerint, ita olim Beneventum fuiſſe appellatum, quaſi, quod regionis nomen erat, Urbis quoque eſſe deberet; quæ ſtantis Samnii facile princeps, colaplſi deinde decus ſola ſubſtitiſſe viſa fuit.

Haud ſecus de *Maletia* nomine judicandum erit, quod nude nomen habuerit, nondum ſatis intelleximus, niſi quod fortaſſe quiſpiam, quum in mendoſam aliquam Feſti editionem inciderit, ex corruptis ejus auctoris verbis illud hauſiſſe videtur. Feſti certe locus genuinus ita ſe habet: *Beneventum Coloniæ, quum deduceretur, appellari cœptum eſt melioris ominis cauſa, quam cum Urbem Græci incolentes ante Maleventum appellarent*: quæ ſane poſtrema verba aliter exhibet prius Feſti editio Veneta an. 1483 ubi ſic leguntur: *Quum eam Urbem Græci ante incolentes maletam vocaverint appellarent*, quod vocabuli monſtrum primis Latinis mox Græcis literis repetitum, atque ſe non partim Latina, partim Græca dictione compactum, rudiſſimæ ætatis ſcriptum indicat quiſquam ita fortaſſe excepit, ut jam Maletiæ, vel ut alii habebit. Maletiæ nomen ab aliis diverſum inveniatur, illud Beneventanæ Urbis proprium quondam fuiſſe aſſi meverit. Et certe non una quadam circumferebatur mendoſa Feſti editio, nam præter Venetam vetuſtiſſimam, quam ad manum habeo, aliam quoque indicare videtur Salmaſius in exercit. Plin. cap. 6, quæ habeat *Maletam* aut *Maletum*, & *Μαλεεντον*, ex quibus pari facilitate ſciolus quiſpiam Maletiæ vocabulum confingere potuit, ſed, ut dixi, *Μαλεεντος* e Feſto ſcriptum fuit; neque ſecus e Stephano, cujus hæc ſunt Περὶ πόλεων ſeu de Urbibus, quæ ad noſtram Urbem pertinent verba. *Βενεβεντον, χωρίον Ἰταλίας, ὑπὸ Διομήδους κτισθὲν, ὃ πρότερον Μαλόεντον ἐκαλεῖτο. Τὸ ἐθνικὸν Βενεβεντανός.* ... Salmaſius l. l. pro ... legit ... Stephanum autem ita loquentem excipio: *Beneventum Fradunt Diomedis in Italia* ... quod *Diomedes poſſidit* (vel ut Salmaſio placet *Conſtructo ſeu Ædificium*) *ante Maleventum dicebatur*. *Gentile Beneventanus*. *Eſt vero alia (a) Campaniæ Urbs, quæ per D ſcribitur, cujus gentile Beneventenſis*.

Rejectis igitur commentitiis Samnii, Maletiæque nominibus certum Maleventi ab ſua origine, poſtea vero Beneventi ſummi ſtabit Urbi nomen. Priori nomine conſtans ſunt, qui ex paulo ante memorata Samniticum clade, quam ad triginta illorum millia fuiſſe tradit Livius, Urbi primum contigiſſe aſſerentes, ex eodem Livio ſuis probari poſſe contendunt, et de ea re nihil in Livio eſt, qui pro optimi Hiſtoriographi munere, ne Maleventum ab Benevento diverſum olim fuiſſe Urbem Lectores putarent, Beneventi nomen ſua jam ætate eidem Urbi eſſe ſubdit, quæ Maleventum olim vocabatur eam quam fugientes ex eo bello Samnites excepit. Quod ſi ea de

(a) Manifeſtum Stephani errorem recte reprehendit Salmaſius, dum ie alterum Beneventum in Campania locet, diverſum ab oppido quod a Diomede conſtructum fuerat *Beneventum* ... ſtatuat, quo ... Salmaſius ... ſuſtinebat, ... eiiam noſtre Berkelius ad eum Stephani locum n. 73. Illud ego quoque animadverterim, quæ magis patens Stephani hallucinatio, quod in Samnio prius Beneventum ſit eo loci, ſed in Italia, poſterius vero in Campania, quaſi non in Italia fuiſſet Campania. Non nunc tamen ſolus Stephanus, qui Beneventum multiplicavit, vel ſuo ſolo invenit, ... plus enim lapſus ſuit Suidas, qui de Benevento hæc habet in Hiſtoria ... *Beneventum Diomedis ... ab expulſione Trojana ... ſed expulſus, in Calabria Urbem Argyrippam condidit, poſt Beneventum dictam*. Argyripam enim Urbem Argyrippam a Virgilio vocatam, quam Mon nam ... Diomedes, eam Benevento confundit; quid dicam ſibi velis ... Herculem ſolum ... qui novum Beneventum in Campania ſum; nomo laſtatum deſcribit: hæc enim inter Bergomum, & Veronam ſe mutitur

Vergam
Tilligam xiii.
Tarelit x.
Briala x.
Ad Piratum I
Beneventum x.
Verona x.

Suppoſitionem, quæ certe mendoſum in hoc Itinerarii notitia Beneventi vocabulum jam monis, reſtituendum tamen vere lectionis ... Cluverius Ital. antiq. lib. 1. cap. 20.

de cauſa Maleventi tunc primum nomen accepiſſet, jam ipſi hiſtoriæ ratio, extollendæque amplius Romanorum victoriæ occaſio poſtulabat, ut de mutato ob eam hoſtium cladem Urbis nomine ad eo inſigne monumentum ad poſteros Livius commendaret; at ne is meminit, nec meminiſſe quidem poterat, qui potius ea verba antiquiſſimum illud, ac eam ipſa Urbe nomen ſimul cum Urbe indicaſſe videtur. Et ſane ſi recenti cuipiam cauſæ novum Maleventi nomen tribuendum eſſet, jam quæ fuerint antea Urbi nomina contra omnem Vetuſtatis fidem, comminiſcenda erunt, aut prorſus ignorare fatendum erit.

At ineptior profecto, quam quæ ſuperius confutata ſunt, altera ejus nominis cauſa affertur a Procopio in de Bell. Goth. lib. I. ad cujus opinionem, anilitatemque refellendam ſola ejus audiſſe verba erit ſatis. *Beneventum Civitas* (inquit) *antiquitus appellata Maleventum. In Dalmatia enim Regione, cujus in ipſo ſinu hæc Civitas eſt ſita, ventus quidam dominatur ſævitiæ ac feritatis eximiæ, qui cum primum ſurrexerit omnes intra domum ſe continent, nam eo in loco venti natura ingenita eſt, ut equitem pariter, & ſiſſorem in altum tollat, & per aera ſecum volutatum quocumque ſibi ſors cadere in terram ſinat, atque interimat. Cum igitur Beneventum in regione, ut dixi, Dalmatiæ ſit ex adverſo conſtitutum, malignitati partum hujuſmodi aſſertum ſtatus excepisse neceſſum eſt, atque ob id Civitati ipſi nomen hoc impoſitum.* An abſurdius quidquam, vel mendacius hoc eſſe poteſt? An ruſticus ignoſcit Auctor? Si enim ea vis (quod inauditum hactenus) huic vento natura ingenita, quid cauſæ demum fuerit, ut omnino defeciſſe videatur, quid autem Dalmatiæ cum Beneventano Mediterranea Urbe, quæ neque in edito aliquo montis cacumine, ſed in humili potius colle ſublimioribus aliis circumſepto inter binos montis prope alluentes fluvios emergit? Quis denique non mirabitur Græcum hominem adeo ſagacio ſui luſiſſe, ut quam rem in Italia ipſo degit ſane ſub Beliſario Duce nonnunc Curatori propriis oculis ſpectare, aut ſaltem propinqua ſatis noſcere potuit, tot nugis, fabulisque contextam poſterorum memoriæ exhibere maluerit?

Sed nunc leve demum in ejuſmodi nominis etymologia ſtatuenda negotium nobis exhibebit Salmaſius. Præſtat omnino eum audire (a) *Non erat Beneventum tum a Diomede conditum eſt, ſed Maleventum Plinius &c. Sed nec Maleventum græcam originem de ſpecie ipſa oſtendit, quæ ratio Præſtat reddunt, ut Maleventum crederet dictum a venis vento, quo infeſtatur, quod eſt ineptiſſimum. Sed deceptus eſt inſcientia linguæ qui Maleventum dixerunt, quod erat græci* Μαλόεις, *Sic enim Urbs illa vocabatur a Græcis* Μαλόεις *ἀπὸ τοῦ* Μάλου *Æolice hoc eſt* Μῆλον *ab ovibus. Apulum ovilas, & lana velleris eſſe, quæ inde Apula dicebantur, ſatis notum eſt. Hinc* Μαλόεις *Urbs illa, quam ibi condidit Diomedes;* Μαλόεις *ut* Μαλόεντος *Æolice vero tunc ſuit;* Μαλόεντος *ut* Μαλόεντα, *nam ex ſimilium caſu aliorum ſuum nominandi faciebant ut a* Μάρτυρος *ut* Μάρτυρα. Hactenus Salmaſius, cujus ſpecioſam quidem conjecturam eum Cronovio (b) libens appellaverim, ſed non continuo ſatis veriſimilem dixerim. Duo enim graviſſima obſtant, quæ in doctiſſimi viri conjecturam concedendum ſit; atque ægre primum tam longo circuitu a vocabulo Μῆλον (quod etiam græcis æquivocum tum ad oves tum ad poma ſignificanda adhibetur, unde etiam de Heſperidum Pomis fabulæ ſunt eruditæ obſervat Servius Æn. 4. 484.) ad Maleventum inveniendum traduci tandem non patemur. Præterea nullo pacto illud Salmaſio permittendum, ut e ſuo natali ſolo Maleventum auſugerit, atque e Samnii gremio, ubi perpetuo locata fuit, inter medios Apulos longo intervallo tranſgreſſa, ut ſui proferendum rationem aliquam inveniat, invita ſeſe conjiciat.

Maleventi itaque nomen Urbi quum primum ab Diomede conderetur, *a malo eventu* contigiſſe quum certum ſit; ejus tamen nominis cauſa ſi quæratur, nonniſi ad ipſius conditoris, ſuæque gentis calamitates commode referri poſſe crediderim; nihil enim veriſimilius, quam poſt graviſſimas illas ærumnas, quæ confecto Trojano bello Græcorum conſecutæ, tum alii paſſim Scriptoribus, tum ipſius Diomedis ore apud Virgil. Æneid. XI. v. 255 memorantur, in quibus illam quoque ſibi propriam Diomedes conqueritur

Invidiſſe Deos, patriis ut redditus aris
Conjugium optatum, & pulcram Calydona viderem,

quum tandem in his regionibus conſtitiſſet, Urbem ab ſe conditam eo nuncupaſſe nomine, quo Malum ſui, ſuorumque Eventum poſteris teſtarentur, quod quum veriſimile dumtaxat a me traditum ſit, certa tamen ejus nominis a malo eventu quæcumque tandem fuerit cauſa, derivatio ſtatuenda omnino eſt, atque ex verſo ipſum nuſquam bono eventu nomine lucolentius patebit.

Beneventi itaque novum, faustumque nomen Urbs accepit, quum primum in eam Romani

(a) Exercit. Plin. in C. Julii Solini Polyhiſt. c. 2. edit. Pariſ. 1629. (b) In not. ad Stephanum de Urbibus n. 25

Digitized by Google

nam Coloniam deduxerunt. Cui autem ita tunc appellari cœpta non ſolum inſtituit mutaviſſe etiam, ſed multo aliis in eadem inſtitutum Quintilianus lib. 1 cap. 6, ubi de aliquorum nominum etymologiis perquirendis agens *Cogitent*, ait, *ne ſit multam eruditionem, ſive illa ex Græcis orta tractemus, ſive ex hiſtoriarum veterum notitia, nomina hominum, locorum, gentium, Urbium requiramus: unde Bruti, Publicolæ, Pythici? cur Latium, Italia, Beneventum &c.* quod igitur noſtra [illegible] (nam de aliis alii videant) de hujuſmodi nominis origine ita Plin. lib. 3 cap. 11 *Colonia Beneventum auſpicatius mutato nomine, quæ quondam appellata Maleventum.* Id quod iiſdem pæne verbis ſuperius remiſſis Feſtus confirmat: ex utriuſque autem auctoritate jam ab *Eventu* Urbis nomen deductum poſthac dubitavit nemo, adeout quum in Romanis demum *Eventum* ab Coloniam deductorum antiquum nomen translatum fuerit, utique non aliud, quam *Malum* ipſum *Eventum* Urbi nomen olim feciſſe cenſendum eſt.

Nec profecto mirum, quod Romanis poſt eam Urbem e Samnio captam, atque [illegible] cum ea ſimul Samnitibus magnam ſuarum virium ſpem, ac momentum, quum in ipſam Colonos deducerent, rejecto Maleventi nomine Beneventum appellare placuiſſet. Satius enim funeſta ſi qua eſſent, ac mala ominoſa nomina ad ſummam uſque ſuperſtitionem Veteres Romanos exhorruiſſe, imo illis abolitis, obliteratiſque, bonorum fauſtis, ac felicibus delectarentur. Hinc ſolenne illud, ac veteri inſtituto firmatum, *ut in rei tam delectu primum nomen ſit ac bonum nomen* memorem Cic. de Divin. lib. 1 cap. 45. Iſtiuſque explicat Feſtus in *Lacus Lucrinus*, ubi: *In delectu, in & in cenſu primus bene omnis gratum nominum Valerium, Salvium, Statorium*, eos videlicet, qui ipſa fere di nomine *valere, ſalvum, ſtare* ſignificabant, bonum delectum aut cenſum faciendi eventum portendebant. Sic quidem nulla omnino res publice, aut privatim a Romanis gerenda ſuſcipiebatur, niſi prius adhibita ſolemni illa precationis formula, *ut res bene, ac feliciter eveniret*: nec tamen hoc contenti ipſum *Bonum Eventum* peculiare ſibi numen effinxerunt, divinoque cultu, atque etiam Templo donarunt (a). *Boni Eventus* enim Templum in Regione IX a tergo Panthei ſtatuit P. Victor, & Donatus de Urb. Rom. lib. 3 cap. 16, ejuſque poſteriore quoque ætate an. Ær. Chr. 374 meminit Marcellinus lib. 29 cap. 6, quum inter alia publica opera Tyberis inundatione eo anno dejecta, inſtauratam quoque a Claudio Præf. Urb. ingentem porticum memorat: *Eventus Boni cognominatam ex eo, quod hujus nominis propinquum ſit Templum*. Ferrent ne igitur Romani Maleventi in ea Urbe, quam ſibi primum Coloniam condebant, infelix illud infauſtumque ſupereſſe nomen? ipſi inquam Romani, qui eod. Cicerone teſte [illegible] non tam moribus, quam Religioni dum habent, ut nonniſi *bona* aſſenti *nominibus* Viri illi, qui ex S. C. ad Colonias deducendas eligerentur.

Atque quum ex his manifeſtum ſit, ſive Maleventi, ſive poſtea Beneventi nomen nonaliunde, quam ex evento (b) Urbi factum, libet tandem de ea re præclara alia, quæ mihi occurrunt.

D

(a) De Deo Bono Eventu peculiarem, & ſubtumque Diſſertationem [illegible] D. Moreau de Mautour, quam habes tom. 3 Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions & Belles Lettres an. 1731 pag. 5 [illegible] Ejus numen non apud ſolos Romanos, verum etiam apud veteres Germanos, Hiſpanos, & Græcos [illegible] obtinuiſſe probat. Ibi tot præclara, quæ Romæ [illegible] monumenta Praxitelis opera, Boni Eventus ſimulacrum recenſet Plinius l. 36. c. 5, atque iterum lib. 34 c. 8 aliorum ejuſdem Numinis ſtatuarum meminit, & Euphranoris Græci [illegible] ſculptum opus [illegible] *Hujus eſt Simulacrum Boni Eventus dextra pateram, ſiniſtra ſpicam, ac papaver tenens*, quæ etiam forma adumbratum in antiquis nummis Boni Eventus [illegible]

(b) Non illum unde Lodovicum Vives [illegible] qui in commentariis ad S. Aug. de Civ. Dei l. [illegible] c. [illegible] *Eventu*, quod habeat in gratia [illegible] *Eventis dandi* [illegible] *Eventum* in eſſe aliquod legiſſe affirmat; hunc tamen vocabuli declinationem [illegible] rarum genus rara uſurpatam, imo [illegible] Vives [illegible] dubium [illegible] Si vere eſſe dubium quoque Beneventi, quam modo [illegible] etymologiam fateri oportet, [illegible] in exemplo Coloniæ [illegible] cum unus nomen eſſet condecorandæ ab conſuetis, quæ Latio familiarius eſſe, [illegible] Romani [illegible] Vives [illegible] D. De Mautour in eadem Diſſert. De Deo Bono Eventu [illegible] *Lucret.* l. [illegible] *Eventi* vocabulum [illegible] genere probe latinum, [illegible] quod & ipſi Vives [illegible] Minus tamen ſolide, [illegible] D. De Mautour [illegible] appellet [illegible] in cujus epigraphe legeret [illegible] *Eventus* [illegible] genere uſu debet [illegible] lectionem [illegible] ſed plane uſu receptam docent [illegible] vocabulo teſtimonia, quæ ipſorum Vives [illegible] ad publica monumenta [illegible] lapidumque [illegible] *Bono Eventui*. In aliis vero [illegible] *Bonum Eventum* [illegible] quod ſimili modo ac in lapidibus per eundem declinationem

currunt, uberius obſervare, quo magis ejuſmodi nominis etymologia conſtare videatur, ac primum Lapis eſt apud Gudium p. 56 n. 14. qui inter Beneventanos referetur in hæc verba:

BONO EVENTO CONCORDIAE PIETATI P. R.
SCRIBONIVS LIBO M. AEMILIVS PAVLVS TRIBVNAL
NOVV. AEDIL. CVRVL. LEPIDVS SCRIBONIVS LIBO DD.

Inter Beneventanos, ſequamur hunc lapidem retulere olim plurimi, Iſque pluribus de cauſis perſuaſum ſibi habebant; conjungit enim præter *Boni Eventi* etiam *Concordiæ* nomen, quod Beneventanæ Coloniæ aliquando tributum præclare oſtendit Lapis huic Diſſertationi præfixus, cui mox alterum addemus. De Scribonia vero, ſtam inter illuſtriores Romanorum familias eos fuiſſe conſtet, plura adhuc extant in Beneventana Urbe antiqua monumenta, de quibus locus opportunior agendum erit. Sed [illegible] hiſce conjecturis facile conceſſerim, tamen ſi de eo lapide judicium mihi ferendum eſſet, non alium profecto fuiſſe cenſerem, quam ipſummet Titulum Tribunalis Romæ olim extantis, quod paſſim ab antiquis Scriptoribus *Puteal* dictum fuit, uti extruendo operam, mandante *Senatu*, præſtitit Scribonius. Præter unum eum lapidem, quem illius Tribunalis titulum agnoſcendum dixi, quo magis apud præſentes poſterioſque Libonis opus celebraretur, etiam ut de ea re argenteos nummos cuſos fuiſſe ſcimus, memorat eos Sigon. de Judiis l. 3. c. 28, in quibus Aræ imaginem eſſe ait, cum his verbis *Puteal Libonis* exhibiti vero ad Libonem ſimul, Lepidumque pertinentes Ant. Auguſtinus Dialog. 7, apud recentiores vero [illegible] ut Golzium, Patinum, aliiſque ſunt notum hic nummus, cujus etiam effigiem cuperi [illegible] laudatus in ſupremitibus notis D. de Mautour in d. Diſſert. de Deo Bonevento, ac multis obſervationibus illuſtravit, quidem argentei nummi archetypon aliquando ego nactus, quem ejuſmodi hactenus vulgatas non adamuſſim iisdem reſpondentes animadverterim, ſitque ipſius nummus [illegible] quod refert, *Bonevento* vocabulo noſtræ Urbis nomine [illegible] veterum hoc ſummi fide expreſſum, non ſolum exhibendum, verum etiam novis obſervationibus (a) locupletandum cenſui.

Redeo nunc ad lapides, ac præter eum, quem ſuperius a Gudio relatum *Boneventi* quidem vocabulo inſignem, haud tamen Beneventi extantem probavi, præſto eſt alter, quem inter

non ſupplendum putavit, ſo Veſpaſiani nomen ſingularitatem [illegible] volvit; ſed pro proaum Eladium, *Boneven*. vel *Bonevent*. interpretatur pro Bonevento ſupplere exemplo ipſius nummi Veſpaſiani, quem veri mole ſuis ipſius ſcripturam, non *Eventui* in illo lapide ſed *Bonæ* fuiſſe, quod mihi nequaquam probatur in duobus aliis lapidibus, in quibus non [illegible] colitur eque ex manis non dubitationes, quas frequentius ait accentus, quem per maſculinum genus, videndi eos ſignificationis *Eventum* in omnibus fere publicis monumentis ſcribi conſueverat.

(a) De hoc nummo, ſiatrium Vettis vel antiquariis Scriptoribus celebrato novam commentarium edidit nuper ſibi ſed non ſine graviſſima gratia nuperum D. De Mautour explicationem [illegible] plura [illegible] legendo dependendum, quæ caſtigatione aliqua indigere videntur. Ac primum ſtudio illius qui ad antiquum Puteal quod in Foro ſitum erat, hoc Scribonii Puteal referre qui tum Auguſtinus, Nicoſius, atque etiam Vaillantii erant [illegible] notarum a Spanhemio Diſſert. 2. tom. 1. [illegible] ſed verſiſſimam originem laudem Cic. ad D. [illegible] Val. Max. l. [illegible] qui id Regum genere excellentiam cum ſub Tarquinio priſco deſeliſſe de augure Navio cotis ac novacula miſſione ad Aras ſervetur extinctum, quaſi operculo, quod *Puteal* dictum fuit ſervo conectum. Cotem autem illam [inquit Cicero] & novaculam defoſſam in Comitio, ſupraque impoſitum *Puteal* accepimus. Igitur quod Scribonium Libonem mihi eum ædificium illud fortaſſe inſtauraverit, illud ut vix dubius putat, Scribonii Puteal quale in nummo eſt, appellari cæptum [illegible] probabimus. Conſtat itaque novum etiam apud ſtudium quod Scribonius mandante Senatu conſtruendum curaverit, illud tamen, aut loci, aut forma aſſimile cum antiquiore illo penitus, [illegible] quoque Putealis nomine donarunt ſcriptores; aut [illegible] Putealis nomine conſervanda Navii cote & novacula, [illegible] pro ædium diligente locum ſolidi [illegible] ad hibitum fuit, utilis in ad Scribonii Tribunal pertinere poteſt, cujus diverſis nominibus, nummi quoque fecerunt laudes.

De forma autem Scribonii Putealis, quamquam ejus nummis [illegible] adhuc ad [illegible] ferenda ſit, utrum inter, quamvis forte [illegible] modo vertere, ſed eclam

Digitized by Google

[illegible] præcipua noſtræ Urbis vetera monumenta [illegible] recenſeri debet [illegible] extat enim adhuc incolumis ſub arcu Pontis Calorii [illegible] hiſque legitur verbis:

BONEVENTO
PROFECTIONIS ORIENTALIS ET
REDITVS AVGVSTORVM L. SEPTIMI
ET M. AVRELII ANTONINI COL. IVLIA
AVG CONCORDIA FELIX BENEVEN
TVM DEVOTA MAIESTATI AVGG.

in quo lapide illud Beneventana Colonia Septimio Severo Imp. ejuſque filio Baſſiano (qui ſub nomine M. Aurelii Antonini latere videtur) præſtitiſſe ſtuduit, quod ſub Cæſaribus frequentiſſimi moris erat, ut nimirum pro felici itinere proficiſcentium [illegible] cum precatione, tum etiam publica vota ſuſciperentur [illegible] ex Auguſti ævo Principum majeſtas [illegible] adulandi genus inter alia recepit, invaluitque magis erga ſequentes Principes, ut in antiquis lapidibus, numiſ-

D 2 que

[illegible] *Puteal* (inquit [illegible]) [illegible] Romæ [illegible] [illegible]

[illegible]

At quod [illegible] Tribunal [illegible] Augustorum [illegible]

Qu. Puteal [illegible] *Kalendar-* [illegible]

[illegible] Præ-

que paſſim occurrunt, atque tandem proceſſit, ut quum pro leviſſimis cauſis, ac plerumque, ut otio, voluptatibuſque indulgerent, in ſeceſſum aliquem abirent, vota pro reditu ſuſcipi conſueverint, quod aliquando ab ipſo Senatu ſeceſſione in Caligulam adulatione factum fuiſſe narrat Sveton. cap. 14. Æquiorem certe Beneventani, qui nomine pro graviſſima, qualis in [illegible] expreſſa fuit cauſa, in qua ab [illegible] Orientis hoſtes, prolatiſque Imperii fines ſumma Reipublicæ utilitas continebatur, Imperatori Severo, ejuſque filio Baſſiano poſt res feliciter, egregieque geſtas ſua vota publico monumento illo poſterorum memoriæ commendanda curaverunt: illudque, quod rem noſtram modo ſpectat, in eodem lapide nobis obſervandum exhibuerunt, ut ſuis illis ſua vota, ſive gratulationibus, quæ ſolo *Fini Eventi* vocabulo expreſſa voluerunt, proprium Urbis nomen [illegible] accommodaſſe nisi ſunt, ut quod re ipſa illa ſignificabatur, in eorum quoque ergo eos Principes obſequentis animi ſignificationem opportune ſatis, atque eleganter innueretur.

Quod autem in alios Principibus, ita quoque Imperatori Severo pro ſua more non præſtiteſſet Beneventana Colonia? quam Auguſtorum nemo fuit, qui non ſumma benevolentia, maximiſque beneficiis exornandam ſategerit, neque id tantum pro ſuis illi ergo eoſdem Auguſtos perpetuis ſtudiis, obſequiiſque promereri ſtudebat, ſed pro ſumma etiam loci nobilitate, eximiaque rerum omnium, quæ florentiſſimam Urbem efficerent, præſtantia. Quod ſequenti capite mihi erit exequendum.

CAPUT

Priore, ut conjecimus pro ipſo aditu Judicia ibus ut illigatorium ſibi Sabanorum [illegible] fed Mediolani [illegible] tamen non ſine alia explicandum duxi Merallinu. Illi Hieronymus [illegible] 3, haud tamen ipſe Scholiaſtes [illegible] Lyra formam in utroque Puteali [illegible] ignoſcendum duxit: quid denique D. De Mautoni? Simpula eſſe affirmat, quæ tamen nonniſi ad Clypeorum formam in ejuſdem nummi Icone, quam exhibet nobis ſpectandi offert. At libet in Lectoris animo ejuſdem nummi Iconem, quæ cum ſuo archetypo omnino conveniat ne dubites. Integrum ſibi relinquo, ut poſſunt inter ſe diſſidentes ſententias, de his re [illegible] illi exhibitas, quales ſuis Imperiis repræſentant forte, vel quidem ſi damno ſua ſua; ad ſi vero pars nam et ſi esse, qui mutis ſuis regem Iulio marcum regnum penetrale paſcentes augendis rebus uteret, ut quod ſecutum tamen ad ornandum Puteal ipſi adjecerit, ad certum illi rem deſignandam inſcriptum cenſeatur.

Illud mihi porrò requirendum duxi, quin illic ſuerit Scribonius Libo res hanc Scribonia Gentis viro, quam poſſim Lucii prænomine, Liboniſque cognomine exornatum ipſius monumentis prodiſſe, ut obſervare id quidem inter noſtros lapides, qui ad Scribonios pertinent, hunc affert Gudius p. 133. n. 4. quem ego olim extantem deſcripſi nuper in oppido Montis Herculis prope Beneventum in hæc verba;

L. SCRIBONIVS L. F. LIBO PATER
L. SCRIBONIVS L. F. LIBO FIL
PATRONVS TERRAE EX D. D.

Vides jam tres ſimul Lucios Scribonios Libones, nam qui Pater primo loco, et Lucii quoque filius ipſe dicitur: Nullus igitur uſſiterſe [illegible] loco habuit, quam affert D. De Mautour de L. Scribonio Libone illo, quem Belli Civilis Pompeii partes ſecutus ſua [illegible] ſui, Conſulemque cum M. Antonio an. u. 720 declaratum fuiſſe. Tales autem forte antiquiorem adeſſe memorem Libonemque alii quem, qui formam illius Reipublicæ, perſeveraturi, id enim ipſum Puteal, atque nummus, ipſi ſpectat Puteal ut alius indicare videntur.

At denuntio Deo Beneventi eſſe invenio caput in poſteriori nummi parte ſibilo, D. De Mautour in ipſo diſcutit, quamque ideo in nummo expreſſum notavit, quod ſcilicet optimæ cauſæ cum Petronii, ut Augustores ſibi præſentes ſlagitia foverent, cum in Puteali ut ſibi a Pompeio rebus datum expectationem ſit; quam quod Libo ille peculiarem illum Deo ſubnum peculiar exhibeat, nec ſumma votis præeunte Senatum Gentis Deus Beneventi accommodetur. Hæc tamen me vix non ſua ſatis probari poſſe unde [illegible] illi rerum hunc nummi de Deo Beneventi, caput vero non alii regere ſemel ſolent, effigiem ex Pietis jam didicimus, quin ſcilicet in eo nummo nunc quemadmodum caput illud (quod in utroque parte ſupra frontem habet ſeſſis duobus [illegible] eminet, quæ tamen ubi ſupra nummum nunc perveniunt loricæ ſurgere eam ſerè ſtarent) non Deum Beneventum, ſed potius ipſum Libonem referre. quod clare indicant illud ibo, quod ex ipſa poſteriore parte eodem capiti inſculptum videtur: quid vero quæſo, aliud innuitur? quod ad ſanam adhibetur? Non aliam in vocabulo, quam ſolemnem illam ſuſtæ præcationis formulam continere dicendum eſt, de qua pluta ſuperius obſervavi: tale que non alia Libo ſua voce expreſſit, ut quod opus jam exorantem: *Bene eveniat*, aliqua nimirum memoratu Titulo Operi illius ſubſe primo voluit non in *Bonum Eventum* dominatur, verum etiam in *Concordiam Patrum* Populi Romani opus ab ſe antiquum ceſſurum auſpicatum.

CAPUT SECUNDUM
De variis diverſo tempore Romanorum Coloniis Beneventum deductis.

BEneventum primum deductam a Romanis Coloniam conſtat P. Sempronio, & Appio Claudio Coſ. A. V. 486. Hanc deductionem referunt Vellejus, Polybius, ac Livius epit. 15. Quotnotus tamen primæ iſthæc Coloniæ deductio e Romanis Beneventum facta ſtatui poſſe eidecetur, certa efficitur Samnitum legationis ad Hannibalem: *Per annorum prope annos* (inquiunt Samnites legati apud Liv. l. 23.) *Bellum cum Populo Romano geſſimus nullo externo adjuti neque duci, neque exercitu, niſi quod Pyrrhus per biennium noſtro magis milite ſuas auxit vires, quam ſuis viribus nos defendit.* Legationem hanc An. U. C. 540. accidiſſe conſtat, cum eo anno M. Claudius Marcellus Coſ. apud Nolam contra Hannibalem feliciter pugnaſſet. Bellum autem Samniticum M. Valerio Corvino II. & A. Cornelio Coſſo Coſ. anno circiter 413. ceptum conſtat ex eodem Liv. l. 7., quæ cum ita ſint, verum non putabimus anno 486. dum feliciter illud centum annorum ſpatium effluxerat, quo aſſidue Bellum Romanos inter, ac Samnites exarſiſſe ex ipſo Samnitum Legatorum ore mox audiemus, id fieri potuiſſe ut florentiſſima Samnitum Urbs Maleventum in media Samnii Regione locata vel ad Romanas partes defecerit, vel iam Romanorum armis ſubacta fuerit, ut vel invita deductos ab Roma Colonos in ſuos lares exciperet, propriiſque agris opibuſque locupletaret. Sed ſi illum unius ſeculi Bellum non rei veritati, ſed legatorum jactantiæ tribuamus, jam certe de deductæ Coloniæ tempore, atque anno nulla ſupererit dubitatio. Ipſum enim Samniticum Bellum vix illius, quod legati jactabant ſeculi dimidium tetigit. Ita Eutropius l. 2. *P. Cornelius Rufinus, M. Curius Dentatus ambo Coſ. contra Samnites miſſi ingentibus præliis eos confecere. Tum Bellum cum Samnitibus per annos novem, & quadraginta actum ſuſtulerunt, neque ullus hoſtis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigaverit.* Eo temporis intervallo re vera de Imperio urbis terrarum pluribus armis decertatum fuit, una Samnitibus ſuperſtite virtutis fama, quod etiam Romanos ſub jugum miſiſſe ſatis habuiſſent, ſed dein violato ab Romanis fœdere, quæ ſecuta fuerunt bella adverſa pleruumque Samnitium fortuna geſta ſunt, itaut fractis illorum viribus, facile Romanis fuerit in ſubactum Samnii partem Colonos mittere, atque ita eorum, qui anno 486. Beneventum Coloniam deductam ſcripſere, Veterum Auctorum optime fides conſtare jam debet.

Eam autem Coloniam non ſine conſilio Romanos deduxiſſe putandum eſt, dum vera ſunt illa Ciceronis (*a*) *Hoc in genere ſicut in ceteris Reipubl. partibus, eſt operæ pretium diligentiam Majorum recordari, qui Colonias ſic idoneis in locis contra ſuſpicionem periculi collocarunt, ut non Oppida Italiæ, ſed propugnacula Imperii eſſe viderentur.* Hinc ſicuti id. Cicero (*b*) Narbonem Marcium Coloniam Civium Romanorum, ſpeculum P. R. & propugnaculum Gallis oppoſitum, atque objectum eſtimat. Tacitus etiam (*c*) Cremonam refert propugnaculum adverſus eoſdem Gallos trans Padum agentes, ſi quæ alia vis per Alpes irrueret, Coloniam conſtitutam, ita Romanis Beneventum Colonia deducta, id maxime egerunt, ut ipſam Samnitum Urbem ad ipſos Samnites, ſi quando hoſtilia ſumſiſſent arma, prompte coercendos paratam, atque inſtructam haberent.

Libet nunc mihi, quod & locus opportune poſtulat, & inſtituti jure factum cenſerit, earum meminiſſe rerum, quas poſt peractam hanc Coloniæ deductionem a Beneventanis Colonis egregiam ſubſidiumque Romanæ Reipublicæ preclare geſtas veterum ſcriptis commendatas invenerim. Primum itaque conſtat, quarto & quadrageſimo poſt Colonos deductos anno illuſtrem ſatis ergo Romanis grati, obſequentiſque animi ſignificationem Beneventanam dediſſe Coloniam. Cum enim Romani milites ob ingenti illo prælio quod Tiberio Graccho duce cum Pœnis ad Calorem fluvium prope Beneventi mœnia feliciter commiſerunt, ex hoſtes revertereutur, ſumma lætitia ac gratulatione, concurſuque megnifico, epuloque opipare inſtructo e Beneventanis fuerunt excepti, rem jucundiſſimam pari elegantia narrat Livius l. 24. *Signum* (inquit) *deinde Gracchus colligendi vaſa dedit, militeſque prædam portantes agentesque per laſcivium et jocum ita habitudi Beneventum rediere, ut ab epulis (?) redirent ſi ſtuinque dicere aliis, non ex acie reverti viderentur, Beneventani omnes effuſi turba cum obviam ad portas exiſſent, complexi milites,*

(*a*) In Agrar. c. 27. (*b*) Pro Fonteio c. 1. (*c*) Hiſt. 3. 34.

ardens, gratulari, vocare in hoſpitium. *Apparatu communi convivia in propatulo ædium fuerunt, ad quæ invitabant, Gracchumque orabant, ut epulari permitteret volones. & Gracchus ita permiſit, ut publice epularentur omnes ... ſuas quiſque fores prolatis omnibus ... ulla adeo... Volones epulati ſunt, alii accubantes, alii ſtantes* (Gracchus enim hanc mulctam ... quæ ſi gulores in pugna fuerunt, ... ut deinde ſtantes ſemper epularentur) *qui ſtantes ... miniſtrabant ... ſerebantque. Digna res viſa ut ſimulacrum ejus diei Gracchus, poſtquam Romam rediit, pingi juberet in æde Libertatis, quam Pater ejus in Aventino ex multaticia pecunia faciendam curavit, dedicavitque.* Cum igitur ipſa rei memoriam Gracchus publico, perpetuoque monumento conſignaverit, Ipſiuſque quod pluribus celebraret nobis dignum putavimus. Summa quidem Beneventanæ Urbis laus eſt, ... quæ florente Samnitum Rep. ... acrior huſque armis uſa fuerit, quæ tamdem Romanum imperium Orbis ... eorum tandem genus imperiumque, deducti Coloni, adſueta fide, ac liberalitate Colonias omnes Romanas ſuperavit.

At ne quis putet, ea in Beneventanos Romanorum, qui ex eo prælio victores revertebantur, ſolummodo ſtudiis ... (ſolus enim fuerit ſpontaneæ liberalitati gratiam ab auctore meritu ... quem illius ... ut ſæpe contigit ... dubium tribuere) idem paulo poſt evenisse conſtat; quod non ſolum ... Beneventanorum ... Romanos integram, ... benevolentiam ſuiſſe oſtendit ... ſummo in dubiis Reip. rebus obſequium ... Etenim quinquennio poſt Q. Fabio Max. V. & Q. Fulvio Coſſ. an. U. 545. Beneventanam Coloniam ex illis recenſent, quæ reparatus adverſus Hannibalem Romanorum urbibus, in extremo Reip. diſcrimine, aliis Coloniis detrectantibus, ipſa auxilium, opeſque perlibenter contulerant ... fidem ſuam, ... magnopere comprobavit. Rem magnifice celebrat idem Livius l. 27. quem prorsus audire non pigebit: *Triginta tunc Coloniæ P. R. erant, ex iis duodecim, cum omnium legationes Romæ eſſent, negaverunt Conſulibus eſſe, unde milites, pecuniamque darent. ... Pro duodeviginti Coloniis M. Sextilius Fregellanus reſpondit, & milites ex formula paratos eſſe, & ſi plus opus eſſet, plures daturos, & quicquid aliud imperaret, velletque Populus Romanus enixe facturos: ad id ſibi neque opes deeſſe, animum etiam ſupereſſe. Conſules ſibi parum videri præfati pro meritis eorum ſua voce collaudari eos, niſi univerſi Patres iis in Curia gratias egiſſent, ſequi in Senatum eos juſſerunt. Senatus quam poterat honoratiſſimo decreto allocutus eos, mandat Conſulibus, ut ad Populum quoque eos producerent, & inter multa alia præclara, quæ ipſis majoribuſque ſuis præſtitiſſent, recens etiam meritum eorum in Remp. commemorarent. Ne nunc quidem poſt tot ſæcula ſileantur, fraudenturque laude ſua, Signini fuere, & Norbani, & Saticulani, & Brundiſini, & Fregellani, Lucerini, & Venuſini, & Adriani, & Firmani, & Ariminenſes, & ab altero mari Pontiani, & Paſtani, & Coſani, & Mediterranei Beneventani, & Æſernini, & Spoletini, & Cremonenſes, & Placentini. Harum Coloniarum ſubſidio tunc Imperium Populi Romani ſtetit.*

Atque hæc quidem agente hac prima Beneventanæ Coloniæ deductione memoratu mihi fuere, at quemque in Principem Remp. meritis ... fuerit dignitas, atque rerum omnium ... tum ... florentiſſimus fluxit, veterum ... probatum habemus ... , ſed ipſius ... Urbis noſtræ Natalem diem, quo primum deducta fuit, undequaque magnitudinem, quæ pervenerit, ... tum etiam una nomini ... auſpicatu fuit, ... magnificeque celebrare ... erit. Natalis Urbium dies celebrandi morem ... antiquitati ad extrema uſque Imperii tempora tum Romæ, tum Conſtantinopoli id obtinuiſſe manifeſtum eſt ex Valentiniani lege, data an. Chr. 389. (a) De Coloniis vero inſignis eſt Ciceronis de Brundiſina Colonia locus (b) quem hic recitari juber: *Brundiſium venit Nonis Sext. ... ibi mihi Tulliola mea fuit præſto natali ſuo ipſo die, qui caſu idem Natalis erat & Brundiſinæ Coloniæ, & tuæ viciniæ ſalutis, quæ res animadverſa a multitudine ſumma Brundiſinorum gratulatione celebrata eſt.* Sed quod Beneventanam Coloniam attinet, ſolemnem priſtini Natalis ... diem ab ea fuiſſe habitum locupleſ teſtis eſt antiquus noſter lapis

ATTINI

(a) L. 2. Cod. Theod. de Feriis: *quam deferunt* Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius Timaſio, & Promoto Coſſ. *Statutos enim ſolemnibus diebus,* hæc (loquitur) *adjicimus natalitios dies Urbium maximarum Romæ atque Conſtantinopolis.*

(b) Ad Attic. lib. 4. *& meminit Orat. pro Sext. c. 63.*

Digitized by Google

ATTINI SACR. ET MINER
VAE PARACENTIAE
L. SONTIVS PANCIVS IVSTI
NUS EQ. ROMANVS PRINCI
PALIS DVVMVIR ET MVNERA
RIVS NATALIS COLONIAE &c.

Integrum lapidem habebis tum in Diſſertatione De Rebus ſacris tum in Appendice, quæ huc pertinent verba retuliſſe ſatis ſunt, ex quibus diſcimus non modo Natalis memoriam a Beneventana Colonia quotannis celebratam, verum etiam eum diem (de quo tamen nondum mihi conſtat) gladiatoriis ludis fuiſſe inſignem, id enim L. Sontius expreſſe commemorat, dum ſumma honoris cauſa *Munerarii* titulum ſibi tribuit, at cum ad primam de qua hactenus egimus, Beneventanam Coloniae *deductionem*, Natalis hujus celebritatem referendam putaverim, dum aliae ſiſtimus ſequenti Ævo Colonorum deductione Beneventum factae, quas prorsus reſpexiſſe videtur lapis poſteriorem & ipſe etiam præferens. Verum haud temere feciſſe mihi videor, dum etenim illud ſit Ciceronis *negantis in eam Coloniam, quæ eſſet auſpicato deducta, dum eſſet incolumis, Coloniam novam jure deduci* (a), quod tamen non ita erit intelligendum, ut cum Colonia aliqua ſemel deducta eſſet, neſas deinceps fuerit novos in eam Colonos deduci, quos in veteres Colonias deductos jam conſtat; ſed in nova hiſce Colonorum deductionibus non eos ritus ceremoniaſque ex inſtituto iterari fas erat, quae, cum primum deducendæ ſunt Coloniæ, adhibitæ pro more fuerunt, ut proinde, novis Colonis deductis, ſtare nihilominus etiam Coloniæ ei debetur, ejusque exordio, variantibus licet Colonis, communem omnibus Coloniae Jure poſſeſſionem pepererant. Hinc Natalem Beneventanæ Coloniæ eum eſſe ejus, quem cum primum A. U. 486 deducta fuerit, etiam poſt ſequentes alias deductiones, celebratum in noſtro lapide habemus.

Sed quamdiu hæc penes Beneventana Colonia ſteterit, & quo demum auctore, quare de cauſa novos Colonos acceperit, modo erit inquirendum. Itaque Beneventanam Coloniam cum ipſa Rom. Rep. ſtetiſſe, atque ea labente ipſam pariter labefactatam conſtat, eodemque Cæſare auctore ceterarum utriuſque ſtatum mutatum. Novum id pleriſque fortaſſe videri poterit, poſtquam V. C. Alex. Marochio ſemel placuerit inter Syllanas Colonias Beneventum adnumerare, ſi enim Viro perſpicaciſſimo id conceſſerimus, jam ſecunda Beneventanæ Coloniæ deductio haudquaquam Cæſari (ut a me ſtatutum fuit) ſed Syllæ videtur tribuenda, ſicut quam Cæſare poſtea facta fuerit, tertium in locum ſit rejicienda. At, quid hac in re habeat Marochius, jam inſpiciamus. It itaque in præclaro ad mutilam Amphyteatri Campani ornatum Commentario *Felicis* illud, quod inter alias Capuanæ Coloniae cognomen fuit a *Sylla Felice*, qui eam deduxit, derivatum affirmans, dum Signinum eruditum pene increpat, quod (b) illis Syllæ eſſe retuliſſe, hanc etiam Capuanæ Coloniae Syllanam deductionem labefactatam fuiſſe verbotenus ſcripſerit, eo quoque decenit, ut Colonias omnes, quas *Felices* quondam appellatas fuiſſe, ab eodem Sylla deductas ſtatueret. Inter illas itaque Beneventanam Coloniam præcipue recenſet, propterea quod non ſolum *Felicis* cognomen habuerit, verum etiam (inquit) quod, *cum Samnites illum acerrime contra Syllam ſtetiſſent, veriſimile ſit Beneventanis agris fuiſſe mulctatos, adſcriptamque ei Colonam.*

Revera erravit Signorus, nam præter Capuanæ Coloniae deductionem, quam menſiſſe ſatis conſtat, cætera etiam Syllæ acta poſt ejus obitum rata e Senatu fuiſſe habita optime oſtendit Ciceronis qui Marochium fugere locus in Verrinis, ubi hæc de Sylla: *Unus adhuc fuit poſt Romam conditam (Dii immortales faciant ne ſit alter) cui Reſp. totam ſe traderet temporibus coacta & malis domeſticis, is ſuas omnes in geſtas non ſolum obtemperavit, verum etiam propter majorem incommodorum & calamitatum metum publica auctoritate defendimus.* Bene itaque eſt ſumma rem Marochius, cujus ſenectutem ex allatis Ciceronis loco conteſtatam etiam ſumus, male tamen is, cum de Beneventana Colonia obiter agere inſtituens, ſive ex Felicis cognomine, ſive ex Syllæ in Samnites odio, eam aliquando ab Sylla deductam eſſe ſtatuit.

Utique e poſtremo mediar, decepcum fortaſſe Marochius fuit, ut cum Samnites perpetuos Syllæ adverſarios fuiſſe meminerit, quos proinde ille ingentibus prœliis ad internecionem pene

(a) Philip. c. 40. (b) De antiq. Jur. Ital. cap. 4.

pene cum ipſo nomine tandem deleret. Beneventum præcipuam Samnitum Urbem in victoria Syllæ, atque exinde in Syllanorum Colonorum poteſtatem redactam crediderit. At e contra nihil verius, quam Beneventanam Urbem inter cognatas Samnii Urbes haud connumeratam, quod ſua Gente foveret in Syllam, odio partes aliquas unquam ſuſcepiſſe, quinimo nihil habuiſſe tam antiquius, quam, ut ſuo bono feliciterque conſuleret, Syllæ amiciſſimam, obſequentiſſimamque ſe præſtare.

Atque id quidem promptum mihi eſſet ex hoc lapide, quem olim Caudii extantem MSS. ſchedæ teſtantur.

L. SYLLA CON

FAVSTA

BENEVENTVM

FELIX

ubi ſi prime lineæ priorem Syllæ conſulatum, ut lapis ipſe poſtulat, ſtatuemus, jam longe ante Beneventum *Felix* dici cœpit, quod ejuſmodi cognomine Syllæ donatus fuerit: ſed cum vehementer mihi commentitii lapidis ſuſpicio ſubeat, ſi quo præter alia inſuetum illud con. occurrit, tum Syllæ ævo, tum quidem nuſquam apud Sponhemium p. 544. ubi rectiſſime legitur cyrta conſ neſtis mihi duxi dubiæ ſaltem fidei lapide ad rem confirmandam uti, quam præclariora aliis monumenta ſat e certam efficere queunt.

Summam itaque Beneventanorum fuiſſe cum Sylla amicitiam luculenter teſtatur Cicero (e) cujus verba referre præſtat: *Ipſe Sulla, cui adverteret ipſei* (Verres) *gratiſſimum iſti decuit, abſ. bonorum, atque ab externe ſiis remotis. Beneventi iſſe ſeſſit apud eos, quæ ſuis partibus amiciſſimam iſſe intelligebat: ei ipſius gratiæ tamen liberaliter verbum bona quædam proſcriptorum in agro Beneventano dijudicanda conceſſit. Habuit honorem, et praditos, non at meritis fidem.* quæ poſtrema verba turbare nil debent, cum non civium bona ea fuiſſe cenſenda ſint, ſed aliorum fortaſſe, qui in agro Beneventano eorum poſſeſſionem aliquando nacti fuerant, tamen ipſis proſcriptis, promptum fuerit Syllæ nullo Beneventanorum damno, ut injuria ex exterorum ſpoliis Verrem locupletare, tantum enim abeſt, ut adverſi quicquam civibus evenerit, ut potius inter eos (ut ait Cicero) *ſibi amiciſſimos*, quorum propterea fidem maxime perſpectam ſibi erat, tutum fuerit Syllæ, ne detrimenti aliquid Verres contumaces emitti curaret. Ciceronis teſtimonium confirmat Strabo, qui poſt immanitatem illam adverſus Samnites, illorumque loca, quæ Syllæ exercuit crudeliter ſupremæ memoretur, *tamen Beneventum, & Venuſiam feliciter conſiſteranda.* Cum igitur, Cicerone teſte, Beneventum Syllæ partibus amiciſſima Urbs eſſet, eaque in Strabonis ſide et Samnio univerſa, quod jam Syllæ furor vaſtaverat, ſola cum Venuſia feliciter conſiſteret, teſtone verſimiliter que putare quiſquam poſſit deductam eo a Sylla Coloniam, qui non amicitiam, ſceleſtissimumque, ſed hoſtium loco in hiſce poſſidende diſtribuit, nam, ut ipſe fatetur Marcellus *Cum iſſis acerrimus fuerem hoſtium is ſectator, pleraſque civitates, quæ contra ſe arma ſumpſerunt, propter eoverum ſuis ſtraverat, agrosvulcatur, quem ſiat militibus dediſſe, quæ in eas Colonos adſcripſit.*

Quid igitur, inquies, cauſæ fuerit, ut inter alia cognomina *Felix* quoque Beneventana Colonia nuncupata fuerit? Facile id hoc noſtro lapide didiciſſe erit, qui litteris Auguſteo Ævo digniſſimis hodiedum in atrio Beneventani Auguſti extat.

BENEVENTVM FELIX

M FLAVIVS MARCELLVS

RVTILIVS

PRO HONORE IIVIRATVS

L. D. D D

Hoc enim Duumviro ejuſmodi Magiſtratus honorem adepto, Beneventum *Felix* nuncupatur, quod profecto non ad ipſum M. Flavium referri debet, qui nonniſi per ſummam arrogantiam futuram Urbi ex ſui muneris adminiſtratione felicitatem deprædicaſſet, ſed ei potius felicitati tribuendum eſt, qua undequaque Beneventana Urbs fruerentur, aut quam pro communi hominum voto propria ſibi cognomine affectabat; atque hæc quidem vera videri debet ratio, atque

(e) In Verrem III. Sed in Verr. l. 2, c. 15

que cauſa, cur tam ſæpe Felix Beneventum, ſæpiſſime etiam Felices eæ Urbes, Coloniæque cognominentur. Nunquam vero illud veriſimile, ut Colonias pleraſque ideo Felices appellatas credamus, quod eas olim quondam Sylla deduxerit: etenim ſi ſolas ſex, quæ felices appellatæ [illegible] Colonias invenit Mazochius fatetur, nempe *Capuam*, *Nolam*, *Beneventum*, *Sueſſam*, *Lucanam*, *Piſaurum*, de reliquis quas ſane pluribus, quas Sylla deduxit, quid aliter dicemus? Et ſi ne pleraſque in Coſ. [illegible] deduxit, ut ex Livii Epit. 77 manifeſtum eſt, quam eorum deinde noſtrarum Syllanarum Coloniarum numerum in poſteriori deductione fuiſſe probabimus, tum, cum ſeptem & quadraginta legionibus agri ab Sylla diviſi tradantur in Epit. 89. ſi, quemadmodum refert Appianus, non minus duodeviginti Coloniis opus fuerit ſequenti anno, ut [illegible] triginta totum legiones in Triumviratu deduci poſſent: cum igitur in tam ingenti Syllanarum Coloniarum numero ſolæ ſex *Felices* appellatæ fuerint, (neque enim reliquarum ſine pluribus monumentis omnes perire facile potuerunt) certum inde ſequitur, quod cum hæ reliquæ omnes ab eodem [illegible] Sylla deductæ haud tamen *Felices* fuerint nuncupatæ, nec profecto illæ ſex in eo [illegible] cognomine *Syllam* auctorem reſpexerint. Quid, quod ab illis ſex Beneventum demi debet, quam nunquam deductam ab Sylla Coloniam claris argumentis jam ſuperius probavi. Quid, quod præter ſex illas aliæ etiam *Felicis* cognomine illuſtres fuerint Coloniæ, quæ Mazochii diligentiam effugerunt? Itaque Berytus Phœniciæ Urbs, Juriſprudentiæ poſtmodum ſub Juſtiniani ævo celebris, *Felicis* olim Cognomine gaudebat, quod tum ex Plinio diſcimus, qui l. v. c. 20. *Berytus* (inquit) *Colonia*, *quæ Felix Julia appellatur*, tum etiam veteres Gordiani, & Elagabali numiſmata docent apud Card. Noriſ (a) ubi hæc epigraphes legitur: *Col. Jul. Aug. Fel. Ber.* Alias vero ſuppeditat Spanhemius (b), apud quem ex antiquis nummis hæ nobis occurrunt: *Felix Julia*, *Oſtenſis Felix*, *Felix Ravenna* item *Col. Aur. Kar. Komm. P. F.* idest *Colonia Aurelia Carrenorum Commagena Pia Felix*. Sic etiam *Felix Karthago*, *Dacia Felix*: Cui reſpondet lapis Trajani apud Gruter. p. 294. 4. *Cujus virtute Dacia Imperio addita Felix eſt*; quibus addi poteſt Olyſſipo, quæ poſteaquam e Romanis [illegible] ſtituta fuit, *Felicitas Julia* nuncupari cœpit, ut eſt apud eundem Plin. l. iv. c. [illegible], & ſexcenta ejuſmodi, quæ ex veteribus Antiquitatis tenebris, ſi paulo diligentius per otium perſcrutari liceret, prodire cerneremus, ut pateret non ex exiguo Coloniarum numero, quas *Felices* [illegible] dicebant, aliud Viro doctiſſimo argumentum ſuperſit, ut illas ad Syllam auctorem referre poſſit, ſed ex uberrima tot *Felicium* Coloniarum, quas indicavimus, meſſe, ubi nihil juris ſibi Sylla unquam vindicaverit, id demum ſtatui certo poſſit, nonniſi ad propriam notiſſimam felicitatem ejuſmodi Cognomen adhiberi conſueviſſe (c).

Rejecta igitur Beneventanæ Coloniæ Syllana deductione, eaque de medio jam ſublata,

(a) Cenotaph. Piſan. Diſſert. I. cap. 1.
(b) De Præſt. Numiſm. Diſſ. [illegible] p. 717.
(c) Atque hæc [illegible] plenam, quam Mazochius Piſaurenſis ſuorum [illegible], quorum nulla [illegible] adhibere [illegible] V. C. Eques Olivierius [illegible] egregia [illegible] Itaque Eques eruditus [illegible], ubi Coloniarum [illegible] ſane pluribus, [illegible] Felicis cognomine, quas Piſaurenſem Coloniam inſignitam [illegible], Mazochii [illegible] tabulæ inſcriptionem [illegible] Campi Arenghi c. 1 § 3. [illegible] *Vir Clariſſimus* [illegible] [illegible] quibus [illegible] Mazochium [illegible] Syllæ Capuam deductam [illegible] de *Felicis* cognomine [illegible] Coloniam iſtam [illegible] idem ex eadem [illegible] *Felicem* [illegible] conjecturis, [illegible] egit, ut Syllanam [illegible] nem, quam nullis monumentis teſtibus, vel nulla [illegible] opportunitas [illegible] vel quod Piſaurenſis Civitas [illegible] [illegible] At [illegible] Viro doctiſſimo [illegible], ut Piſaurum Coloniam Sylla deduxerit, non illud [illegible] conſequitur, ut ea de cauſa Felix illa dicta fuerit, ut multis [illegible] contra Mazochium probavimus, quibus illud [illegible] [illegible] ipſo Principatu [illegible] Coloniam ab Decubrae [illegible] cognomine [illegible], [illegible] Julia, *Auguſta* [illegible] Sylla [illegible] Colonia, hæc *Felicis* appellatio [illegible] Sullanæ Coloniæ [illegible] Auguſtum [illegible] quod [illegible] Principibus [illegible] Cæſaris beneficium [illegible] At [illegible] Colonias [illegible] quod [illegible] Condi- [illegible] & Principes [illegible] quibus non modo *Juliæ*, *Auguſtæ* accepta nomina, verum etiam *Felicis* [illegible] Cognomine blandiri ſolerent.

certiſſimum illud ſtatuiſſe jam licet, primam Beneventanæ Coloniæ deductionem, quam a P. *Sempronio*, & Ap. Claudio Coſ. a. u. 486. factam ſuperius probavimus, ad tempus uſque C. Julii Cæſaris ſteiſſe, a quo iterum Beneventum deductam Coloniam praeclare ſatis videtur oſtendere ipſum Juliæ cognomen, quo inter alia Beneventana Colonia in noſtris antiquis lapidibus paſſim legitur appellata. Equidem brevium dumtaxat monumentorum beneficio ſecundæ hujuſce deductionis ſervata nobis memoria eſt, quæ aliis omnibus Scriptoribus, monumentiſque ſilentibus jam jam periiſſet. Scio tamen non unam eſſe eruditorum ſententiam, quorum alii Colonias eo Cognomine inſignes ad ipſum C. Julium auctorem referendas omnino volunt, alii vero Octaviano Auguſto malint attribuendas (a). Quum enim is teſtamento Cæſaris adoptatus in illius familiam tranſiiſſet, ex C. Julii Cæſaris Octaviani, quod exinde aſſumſit, nomine factum eſt, ut Coloniæ ab eo deductæ nomen idem, quo is ad illud ſere dignitatis faſtigium pervenerat, ipſæ quoque ad ejus captandam gratiam, propriamque dignitatem obſcurandam ſibi aſſumſerint. Hinc Plin. l. 5. c. 1. *Colonia Auguſta Julia Conſtantia*. & ſtatim *Alia Auguſta Colonia eſt Babba Julia Campeſtris appellata*: atque hinc poſtea factum videri debet, ut pleræque Coloniæ *Julia Paterna* nuncuparentur, quod ſcilicet ab Julio Patre deductæ ab illis diverſa dignoſcerentur, quæ ſolo *Juliarum* cognomine illuſtres Auguſtum deductorem oſtendebant. At mihi ſemper placuit Sigonii de hac re judicium (b), videlicet, eas quoque Colonias, quarum tempora, & auctores nulla veterum monumenta produnt, dum Juliæ appellatas conſtat, id ſatis eſſe, ut ad auctorem Cæſarem recte referantur; quod maxime de Beneventana Colonia affirmandum eſt, quæ non Juliæ ſolum, ſed Auguſtæ quoque cognomen habuit, adeo ut ex eo duplici cognomine binæ deductiones inter ſe diverſæ ſtatuendæ ſint, quibus utrique Cæſari, Julio ſcilicet, & Auguſto ſua ſolubilè jam ſtet diverſa deductio.

Probata itaque nova Beneventanæ Coloniæ deductione a Cæſare facta (nam de Auguſto deinceps), de illius tempore, atque occaſione modo videtur quærendum. Plures a Cæſare factas Coloniarum deductiones conſtat, nam poſt priorem illam, qua is in primo Conſulatu invito maxima Senatus, Collegæque Bibuli in eaſum adverſantium contentione, Stellatem, Campanumque agrum ingenti Plebejarum Coloniarum deducto numero diſtribuit, poſteriorem alteram perfecit tum, quum domeſticis, externiſque hoſtibus ſuperatis, quinque ſcilicet jam triumphis, Veteranis ſuis dilargitus eſt præmia. *Veteranis* (inquit Sveton. c. 38.) *legionibus prædæ nomine in pedites ſingulos ſuper bina HS, ex Equiti vicena quaterna millia nummum dedit aſſignavit & agros, ſed non continuos, ne quis poſſeſſorum expelleretur*. Sed quorum Cæſar in ea agrorum aſſignatione poſſeſſorum gratiam teneri maluit, ardui haud ſane fecerit. Ingentem tamen fuiſſe tunc Veteranorum in Colonias deductorum numerum ex 10 jam patet, quod Octavianus poſt majoris Avunculi cædem (ut habet Epit. Liv. 117. libi), & Reip. vires contra Antonium paraturus Veteranos ipſos in Coloniis conſiſtentes præcipuo, maximoque ſibi robori futuros ſtatim evocaverit. Poſteriorem tandem Coloniarum deductionem in tranſmarinas regiones a Cæſare factam refert quoque Sveton. c. 42. *Octoginta* (ut) *civium millibus in tranſmarinas Colonias diſtributis, ut exhauſtæ quoque Urbis frequentia* (c) *ſuppeteret, ſancit, ne quis*

(a) Card. Noris Cenot. Piſ. Diſſ. 1. c. 2.
(b) De Antiq. Jur. Ital. lib. 5. c. 4.
(c) Præter hanc poſtremam Coloniarum deductionem univerſalis ex diuturnis ſidis ſecutis cladibus civium frequentiæ in ſua Urbe eſſe ſic propa ad ſe nullorum redigerentur: *Ita nunc bello ferociſſimo* [inquit Oroſius l. 5. c. 22. quibus fere ex Eutropio l. 5. c. 1 cepit] *ſociali Italicum & Syllanum civili per annos decem ſtilla plusquam centum quinquaginta millia Romanorum conſumſerunt, virorumque lectiſſimorum virium vetus columenque malorum hoc civili bello Roma prodidisse quorum in eo ſuperiori tempore, cum ſe jam adverſus Alexandrum magnum circumſpiceret, induſtria civil hoc circiter ſortitur, præterea viros Conſulares 24. Prætores 6. Ædil. 11. &c. Senatores fere 200. abſque innumeris totius Italiæ populi, qui paſſim ſine conſideratione deleti ſunt*. Sed hæc ubi hujuſmodi reipublicæ, ſubſequentis civilis illorum belli a Cæſare confectum ingentibus cuſtodiam Cæſari, quod id parum eſſe, conſtat ſemper nomen fuit ſuperſtitem virorum numerum adhuc deminuere, quod tandem aſſiduis Coloniarum deductionibus ſit perfecit: ut uti minorem, quam qui intereſtini belli inteſta fuit, civium numerum novi deductis adſcriberent. Ermtrea in ſolum Campanum Stellatemque agrum quem primo lege agraria xx millibus, quibus tres, pluresve liberos haberent diſtribuit, ſubsidio graviorem Coloniarum numerum liberi ipſi ex eorum inſique computantur, civium & amplius millibus in deductis reveharentur. His deinde addenda ſunt Veterani quorum legiones quoque numerum in quibuſdam deductione Cæſar conſcripſit. Accedit quod deinde poſtremam illa octoginta millium in tranſmarinas regiones deductio: adeo ut his de cauſis ob quas Urbis infrequentia devenerit, ut non longo temporis intervallo sex verius ſuorum civium plurium ſuperſtitum invenerit. Ex quibus facile deveneris numeri notatione inter poterimus: ſi ipſum recenſum a Cæſare ſcilicet inter eundem conferimus, in quo quum in U die ex Epit. Livii a CCCCXX. civium millia cenſa fuiſſent, a Cæſare vero, ut traditur in Epit. 115. CL. millia inſe-

qui [illegible] major annis 20. minorve 10. qui Sacramento non tenerentur, plus triennio continuo habuisset

Ad rem quod attinet, ex tribus his Coloniarum deductionibus a Cæsare factis si primam, ac postremam excipias, quarum alteram ad solam Capuam, alteram vero ad transmarinas Colonias pertinere jam constat, superest, ut in secunda deductione, qua soli veteranis agri assignati sunt, Beneventum Coloniam a Cæsare adscriptam affirmemus, atque ex eo tempore Beneventanam Coloniam Juliæ cognomen adeptam, in cujus rei argumentum semper retinuit.

Sed præter ipsum Juliæ cognomen, adsit etiam aliquid aliud, quo hujusmodi Cæsarianæ deductionis certitudinem unusquisque possim. Lapis est prope Cajetam, quem refert Manut. Orthogr. [illegible] Ratio, & Gruter. p. 439. n. 8. in hæc verba

L. MVNATIVS L. F. L. N. L. PRON.
PLANCVS . COS. IMP. ITER. VII VIR
EPVLON . TRIVMPH. EX . RAETIS . AEDEM . SATVRNI
FECIT . DE . MANVBIIS . AGROS . DIVISIT . IN . ITALIA
BENEVENTI . IN . GALLIA . COLONIAS . DEDVXIT
LVGDVNVM . ET . RAVRICVM

In quo lapide, id quod ad propositam rem omnino pertinet, præstare mihi operæ est. Namque tempus illum esse, cui lapis dedicatus fuit, Munatium Plancum, qui An. U. 712. Consul cum T. [illegible] natus insignem egit, vir tam muneribus, quam rebus gestis in Rep. clarus ante ipsius Augusti ævum, cujus nascentem potentiam Antonii partes secutus primum ita dilexit, ut ipse auctor fuisset Augustus nomen una Antonio, & Lepido inirent. Tum utrumque conflictu[m] foret, firmitatem vero ut blandirus est, ut inter Augusti amicissimos locum obtineret, auctor quoque ipse, ut Augustus ita vocaretur, ut ex Suetonio discimus (*a*). Quo igitur præcise anno Beneventanorum agrorum divisio a Munatio facta fuerit, quamquam e lapide expresse non constet, recte tamen ex subsequentis aliis Coloniarum deductionibus, quas lapis ipse refert deprehendere licet. Lugdunum enim, & Rauricam Colonias in Gallia ab ipso Munatio, dum an. Urb. 711. qui ejus Consulatum præcessit, Proconsulatum Galliæ gereret, fuisse deductas ex Strab. l. 4. & Hieronymi Chronico docet Panvinius (*b*), qui tamen in eo omnino fallitur, quod, ut alibi notavi, recentiorem illam Coloniæ deductionem pro Lugdunensis Urbis initio [illegible]. Quum itaque divisio Beneventani Agri, si rerum gestarum ordinem in lapide servatum sequimur, ante

deductionem [illegible]

sua [illegible] [illegible] (quamquam [illegible] [illegible] [illegible]), [illegible] ad hoc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Recensum* Cæsaris [illegible] [illegible] quoque Dio l. 43. *Quoniam* (*ait*) *insigniter admodum Urbs erat*, *quod ex recensu* [illegible] *appellata appellebat*, [illegible] *quod [illegible] liberis [illegible] [illegible] præmia proposita*. [illegible] Cæsarem, [illegible] Urbem admodum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]; [illegible] Rep. [illegible] [illegible] Rep. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut appellarunt Cic. ad Att. l. 9. ep. 19. [illegible] [illegible] a Cæsare in libertatem [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Rep. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. In [illegible] [illegible] [illegible] (quæ [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] Urbi [illegible] succedebant novi [illegible] [illegible] Rep. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] C. [illegible] [illegible] Cæsari [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ipse namque Cæsar, (ut prosequitur *Suet.*

l. 42.) *octoginta millibus civium* [illegible] *Romæ professis*, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cæsar optime [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cic. in Catilin. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] O bene [illegible] Romanorum? [illegible] [illegible] Senecæ ad [illegible] c. 7. *Populus Romanus* [illegible] *Coloniae [illegible]* [illegible] *Romanus* [illegible] [illegible] Rep. [illegible] [illegible] Romæ [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Romanum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(*a*) Suetòn. Aug. c. 7. *Postea C. Cæsaris*, *&* [illegible] *Augusti cognomen assumpsit*, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Planci sententia*, [illegible] [illegible] *Romulum appellari oporteret*, *quasi & ipsum Conditorem Urbis* [illegible], *ut Augustus potius vocaretur*, *non tantum novo*, *sed etiam ampliore cognomine*, *quod loca quoque religiosa*, *&* [illegible] *conferuntur*, *augusta dicantur*.

(*b*) Panvin. Tom. 3. l. 1. [illegible] c. 80.

deductas Lugdunum, & Rauricam Colonias, a Munatio facta ſit, proindeque ante ipſum annum Urbis 711, profecto ſequitur nedum prædictam diviſionem ad Auguſti Imperantis ævum non pertinere, qui non prius anno Urbis 726. Imperio (de quo abdicando ſimulate retulit) Senatus populique ſuffragio ſibi firmato, rerum potitus eſt; ſed neque etiam ad Triumviratus tempus referri poſſe, quippe qui, licet inter *Scriptores* non conveniat, an A. U. 712. atque adeo ante proſcriptionem, qua inter alios Cicero interfectus fuit, vel demum poſt eam, item poſt Philippenſem pugnam, qua Brutus, & Caſſius victi ſunt, inchoatus fuerit, ſemper tamen hanc, de qua modo agimus agrorum diviſionem Beneventi factæ poſterior erit. Quod ſi Triumviralium Coloniarum deductionem non in Triumviratus initia, ſed in tempus longe jam progreſſum, ut par eſt, rejiciamus, nam pleræque etiam Coloniæ, ut tradit Appianus (a), inſtante Triumviratu quinquennio ſine deductæ demum fuerunt, jam certius conſtabit hanc Beneventanorum agrorum diviſionem nequaquam Triumvirali lege, cujus tempora præceſſit, atque eo minus Auguſti poſt Triumviratum imperantis juſſu Munatio mandatam, ut proinde ea ipſa fuiſſe omnino putanda ſit, quæ Julianæ deductionis tempori optime congruens Beneventanam Coloniam *Iuliam* ab Julio Cæſare deductam jam ſatis demonſtret.

Sequitur nunc tertia Beneventanæ Coloniæ deductio, quam brevi admodum temporis intervallo in Triumviratu eveniſſe teſtatur Appianus (b), qui poſtquam ingentia narraverit præmia, quæ militibus alliciendis Triumviri promiſiſſent, *Promiſſa (ſubdit) etiam ſunt ex Colonia XVIII Italicarum Urbium in ipſis, quam agri bonitate, & ædificiorum pulchritudine præcellentium, quarum urbana, & ruſtica prædia eos ſecus, quare belli caput dividerent. Inter has extabant Capua Rhegium, Venuſia, Beneventum, Nuceria, Ariminum, Vibona; atque ita pulcherrima Italiæ pars militibus adſcripta eſt.* Harum deducendarum Coloniarum munus, curamque ſuſcepit Octavianus Cæſar, qui (ut refert Sveton. c. 13.) quum eoſdem Veteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris collocandos recepiſſet, neque Veteranorum, neque poſſeſſorum gratiam tenuit, alteris pelli ſe, alteris non pro ſpe meritorum tractari querentibus. Hinc damna in hac, quam quæ in *Iuliana deductione* tum Beneventanæ, tum exterarum Coloniarum ſors fuit, quorum omnium damna, ærumnaſque, quæ non tam Imperatorum in milites indulgentia, quam effræni deductorum militum licentia conſecutæ ſunt, diſtincte recenſet Appianus.

Poſt hanc deductionem Triumvirali lege factam, dubium referi poteſt, num iterum Beneventanam Coloniam deduxerit Auguſtus, poſtquam rerum potitus ſit, ac proinde quartam ſtatuere liceat ſub Auguſto Beneventanæ Coloniæ *deductionem*. Id plenum affirmat Sigonius (c), cum inter duodetriginta, quas præter duodeviginti triumvirales, ſequenti tempore Auguſtus Svetonio teſte deduxit, Beneventum recenſet innixus Frontini loco, cujus hæc ſunt verba: *Caudium muro ductum. Iter Populo debetur ped. x. A Cæſare Auguſto Colonia Beneventana cum Territorii ſuo eſt adjudicata.* Sed quod ad eam certitudinem adducitur, ne quidem conjecturam præbere video, quid enim tum ab Auguſto factum ſit Frontinus ſatis diſerte explicat, Caudium nempe (quo ne tum quidem ex ipſis verbis deductam Coloniam affirmare tuto poteris) cum ſuo Territorio Beneventanæ Coloniæ ab Auguſto adjudicatum, quod perinde eſt dicere, ac Caudinam Beneventanæ Coloniæ Præfecturam fuiſſe ab Auguſto conſtitutam. At quum quod Beneventum attinet, ſub Auguſto res ita ſe habuerit, nonne illud erit, ut (quum Frontinus non omnes ab Auguſto deductas Colonias recenſuit) cum cæteris Coloniis prætermiſſum quoque a Frontino Beneventum putemus; nam quid de illa ſub Auguſto omnino actum ſit, jam ipſemet dixit, & nos proxime audivimus: ac tanti eſt, ut, quum Caudium Coloniæ Beneventanæ ab Auguſto adjudicatum dumtaxat commemorat, novam in Beneventanum agrum Colonorum deductionem nunquam fieri potuiſſe exiſtimemus, ſiquidem ea gleba quidem ex Triumvirali aſſignatione vacuum Auguſtus invenerit ſatis habuit Caudinum agrum novis Colonis fortaſſe aſſignatum, cum ſuo Territorio Beneventanæ Coloniæ Triumvirali lege nuper conſtitutæ adjudicare.

At quæ, inquies, eſt iſta Auguſti cognomina, quod inter alia Beneventanæ Coloniæ proprium extitit? Sicut Sigonium, ut de Juliis, ita de Auguſtis Coloniis certum quoque pronunciaſſe, ut nempe ex ejuſmodi cognomine Coloniæ illæ oſtendantur, quas Octavianus poſt Actiacam pugnam, tum quum jam diceretur Auguſtus, in Italia deduxit. Sed non id mihi Sigonius facile perſuaſerit. Rerum exploratum ſatis, omnes ab Auguſto deductas in Italia Colonias, (nam quæ in Provinciis, hic quærere nihil refert) ad ſex, & quadraginto fuiſſe. Duodeviginti in Triumviratu primum deduxit, quod jam diximus, reliquum quum ſolus Remp. obtinuit

(a) Lib. 5. (b) Lib. 4. (c) De Jur. Ital. lib. 3. c. 4.

ne Principii adminiſtrare, ac de poſtremis hic intelligendus Sueton. c. 46. dum ait, Auguſtum Italiam duodetriginta Coloniarum numero deductarum ab ſe frequentaſſe, operibusque ac vectigalibus publicis pluribariam inſtruxiſſe. Hinc nihil veriſimile magis, quam ex omnes Colonias Auguſtae appellatae ſint, tam ſcilicet poſteriores, quas Princeps, quam praecedentes, quas Triumvir deduxit. In his enim Triumviralis quamquam lege deductis ſolius tamen Octaviani deducentis beneficium, & auctoritas agnoſcebatur. Praeſtat audire Appian. l. 5. p. 678. *Alii largitionibus egenos milites ſolabatur Caeſar a Fanis mutuo ſumens pecunias, qui ſua conciliatio ſibi exercitus animum promptum erga largitorem gratia, cum agros, urbes, pecunias acceptas ferebant, undique acclamantibus qui ſpoliabantur, ille vero fortiter hoc ferens in gratiam militum. His animadverſis Antonii frater Lucius, & ejuſdem uxor Fulvia, & qui abſentis bona procurabat Manius, ne Caeſaris videretur totum hoc beneficium, neve ſoli deberetur gratia, & alter Imperator fraudaretur favore militum, vafrementis agebant ut Coloniarum deductio differretur in adventum Antonii.* Sed, ut Appianus proſequitur, contra ratus eluſit Octavianus, qui ſupereſſe Antonianis legionibus ſuos agros, ab ipſomet Antonio in poſterum diſtribuendos dictitans, deducendarum Coloniarum munus quantocius implevit, id quoque poſtulantibus eorum militibus, qui, ut idem Appianus narrat, *petebant optimam quamque Urbem tota Italia, ut cum hoſtiis ſolliſta erant*, quoque jam eas Urbes Octaviani opera aſſecuti, ipſum beneficii auctorem agnoſcentes, de colonis poſtmodum iidem Octaviano Auguſti nomine, ſuas quoque Colonias Auguſtas appellaſſe cenſendi ſunt.

Atque hoc ipſum fuit, et, cum nullo ex alio monumento certa res conſtaret, Coloniam Beneventanam ex ſolo Auguſtae cognomine non ad caeteras Auguſti deductiones, ſed ad Triumviralem, quam ſi putarem peregi, referendam omnino exiſtimarem, idque tum magis perſuaſum mihi habui, quum rei haud ſimile videri poſſit, paucis admodum interjectis annis poſt triumviralem deductionem iterum Beneventum deductam ab Auguſto Coloniam, ut eam ſcilicet Urbem, quae inter praecipuas alias lege triumvirali paulo ante diſtributas inter milites agris omnibus totis in horum poſſeſſionem devenerat. Neque enim Auguſtus novos Colonos in eam Urbem deducere potuit, cujus nulla pars agri, aut etiam gleba ſine poſſeſſore vacua remanſeſſit, nec, ut novos Colonos deduceret, veteres poſſeſſores triumvirali lege ab ſe met deductos, quos proinde ſuos reputabat Colonos, ſibi quoque obſequentiſſimos, eorum praediis per ſummam injuriam exturbaſſe dici poteſt. Hinc nemo, ni fallor, erit, qui non in meam conceſſerit ſententiam, fruſtra in Urbibus gratulandam, quae leuibus quibuſdam conjecturis repetitas Coloniarum deductiones ultro jactare geſtiunt (*a*); dum non alio hoc ipſum tendit, quam ut Deducentium impotentiam injuſtitiamque veterum Civium ejectionis prodidiſſe videantur. Sit itaque Benevento fuerit, ſemel ab Auguſto triumvirali lege Coloniam accepiſſe, ab eoque deinde Caudina Praefectura fuiſſe auctam, ut Auguſti cognomine, quo in vetuſtis lapidibus celebrari gaudet, juſtam cauſam rationemque afferre poſſis.

Longe igitur poſt Triumviratus tempora progrediendum nobis erit, ut novam, quae Triumviralem ipſam conſequutur, Coloniarum deductionem tertio Beneventum factam inveniamus. Erit itaque tertia, quae Imp. Neronem auctorem habuit. De ea ſic Frontinus *Beneventum*

(*a*) Lorem [illegible] V. C. Manchio (neque enim hic de eo decertare libet) ut me ab Octavio Caeſare Coloniam Capuam deductam ſuam in Anyb. c. 1. p. 34. ſemel in lege triumvirali, iterum poſt devictum Sex. Pompejum, ac tertio poſt Victoriam Actiacam. Illud tamen nullo pacto Viro doctiſſimo permiſerimus, quod est dumtaxat duodetriginta Colonias ab eodem Octaviano poſt Actiacam pugnam deductas, Auguſtas nuncupavit, his a vero duodeviginti illas triumvirali lege antea deductas [illegible] *praecedentibus*, [illegible] *Auguſtas cognomen communicare pergit* [illegible] ſit *Italicarum Urbium* [illegible] *Auguſtas dicerent*. [illegible] quod Viro ſummo [illegible] omnium ab Auguſto in Italia deductarum numerus haud perſpectus fuerit, cui certe ſibi opinionem cum ſint, ut nempe ad quadraginta ſex in univerſum ex Coloniis pervenerit, de univerſa Italia, quae [illegible] Urbium frequentata [illegible], adeo [illegible] ut [illegible] aliquas Urbium [illegible], quae in ea, vel altera Regione invenias [illegible] rius, integrum undecim Italicarum Regionum ſpatium impleri poſſe putarent. Caeterum Capuam Coloniam ab Auguſto deductam non [illegible], ſi modo vera [illegible] à Velleio Plinio, ut Dion a [illegible] ſunt, in [illegible] Auguſti nempe deductionibus id praecipue ab Auguſto propoſitum, ut citra veterum poſſeſſorum injuriam, novi Coloni agros [illegible] Severus [illegible] leges agrariae. Hinc [illegible] in Senatu contra eam adverſus Pompeii legem, qui agros [illegible] poſt Mithridaticum Bellum diſtribuendos poſtulabat, quam in ipſius Pompeii gratiam in [illegible] Caeſar [illegible] *omnes tollerentur, quae ad primitivam [illegible] proxime* [illegible] *priorum poſſeſſiones confirmarentur, agrique publica advenientibus pecunia emerentur*. (*b*) A[illegible] Caeſar Octavianus ipſi [illegible] triumvirali lege agros diviſeret, agros quidem, ſed tamen [illegible] conſtat ſuit, [illegible] Sueton. in vita c. 13. *Nec poſſeſſores, nec militum gratiam retenerit, alteris pelli ſe, alteris non pro ſpe meritorum tractari querentibus.*

ventum muri ducta. Colonia Concordia. Deduxit Nero Claudius Caeſar. Iter populo non debetur. Ager ejus lege Triumvirali veteranis eſt adſignatus. Porro Frontino debet Beneventum, ut Colonos a Nerone adſcriptos aliquando accepiſſe unoc ſciat, quod non alio monumento comprobatum fuit nam apud Svetonium, & Tacitum Puteolos dumtaxat, ac praeterea Tarentum & Antium invenire eſt deductas a Nerone Colonias, quas tamen ſolas haud fuiſſe, optimae fidei teſtis, qui ex inſtituto haec egit, ſufficit Frontinus, ex quo etiam praeter Beneventum, Samnitium alias Urbes *Sepinum*, & *Aeſerniam* inter Neronianas Colonias recenſitas habemus; certo di Beneventana Colonia a Nerone deducta manifeſtum Frontini teſtimonium comprobare etiam videntur gravisſimae conjecturae, quas frequens in Beneventanam Urbem ipſius Neronis adventus, amata, bene ſita denique praeclara ſuppeditant. At de his fuſe alias [illegible] erit.

Poſt relatam Neronianam deductionem iterum Beneventum Coloniae a Trajano deductae probare contendit Pratill. Via App. l. 4. c. 3. p. 450 ex quodam lapide, quem ſibi ex ea Urbe tranſmiſſum refert in haec verba

FELICIBVS. AVSPICIIS
CAES. DIVI. NERVAE F.
TRAIANI. AVGVSTI
GERM. DACICI. P. P.
CONDITA COLONIA
BENEVENTANA
PER T. IVL. PHI . . .

. . . .

Idque ſexto ejus Conſulatu nempe anno 112. quo Trajanus T. Sextium Africanum Collegam habuit eveniſſe ſtatuit Pratillus, ita fortaſſe interpretatus poſtrema lapidis ac Falſorum verba *Sextium* pro *Iulu* mutarit, ut ſic [illegible] *Colonia Beneventana* [illegible] iterum enumeratus. At vix credibile erit tam Coloniam deductam in Colleg. Conſul. Trajanum mandaſſe, quem nullibi toto Imperii tempore [illegible] tum maxime poſteriori Dacico bello intentum Colonias in Italia deduxiſſe conſtat. Et quidem taedet jam longius hunc lapidem morari, quae uno quam Beneventi extitiſſe ſidem faciunt ſi hodie omnia Mſ. antiquorum lapidum, inter quos [illegible], itaut non modo inventum, ſed potius confictum arbitrer, quod facile patet ex eo, quod iisdem fere conceptis verbis elucubratus videatur, qui Zermizegetuſam Coloniae lapis in ſubactam Daciam a Trajano deductae affertur a Capac. obſerv. l. 1. c. 35

I. O. M ROMVLO. PARENTI
MARTI. AVXILIATORI
FELICIBVS AVSPICIIS
CAESARIS. D. NERVAE. TRAIANI
CONDITA. COLONIA. DACICA ZERMIS
PER. M. SCAVRIANVM. PROPRAETOREM (a)

Quem etiam Zermizegetuſam lapidem commentitium eſſe arbitror, itaut niſi Zermizegetuſam Coloniam a Trajano deductam certa exaret memoria apud Ulpianum l. 1. § 8. *de Cenſibus* ſiniſtra ii fidei ex eo lapide probaretur, ut de noſtro omnino affirmandum quoque erit, cujus quam non incertum ſolum, ſed omnino nulla ſit fides [illegible], quae ſolo ejuſdem lapidis documento innixa eſt, Coloniarum deductionem Beneventum a Trajano factam conſtituimus. Atque ut dictum ejuſmodi deductiones in ſumma repetam, quae antiquam Beneventum factae certae rerum geſtarum monumentis hactenus ſunt a me comprobatae, primum florente Rep., deinde a Julio Caeſare, poſtea in Triumviratu ab Auguſto, poſtremo a Nerone, quatuor in univerſum fuiſſe jam conſtat.

Age

(a) Paulo aliter habet Gruter. pag. 3. [illegible] decem lineis divid. & pro *Zermis* legit *Sarm*. [illegible] ſerendum tamen praevalere Caſaub. lectionem, quam [illegible] Ulpiani textus, qui Gothofredo [illegible]. *In Dacia quoque Zermizegetuſam Coloniam a Divo Trajano deducta Juris Italici eſt*

Age nunc quæ propria fuerint Beneventanæ Coloniæ nomina, quæque eorum ratio, paucis uti ipſa inquiramus. Coloniam *Juliam Felicem Auguſtam Concordiam Beneventum* nuncupatam antiqui noſtri lapides plane docent. Jam vero cur *Julia Felix Auguſta* ſit dicta, ut iis omnibus, quæ quum de ſingulis ejus deductionibus egerim, ſuperius diſſerui, cauſas unuſquiſque cognoſcet. *Julia* enim, quod Julius Cæſar, *Auguſta*, quod eam Auguſtus in Triumviratu deduxerit, *Felix* demum appellata eſt, ut eo quoque nomini ſuæ fortunæ ac dignitati quodammodo blandiretur. Reſtat *Concordiæ* nomen, cujus quoque cauſa explicanda erit, quod ut recte fiat, prius noſſe quænam propria Coloniarum fuerint nomina, fortaſſe juvabit. Eorum aut ea reſtabant, quæ ante deductionem Coloniarum habuerant, ut Colonia Julia *Parma*, Colonia Julia *Fanum fortunæ*, Colonia Julia *Hiſpalium* &c. quæ omnes Coloniæ Juliæ ſingulæ ut veteri ſuo nomine inter ſe diſtinguebantur, aut quidem novum recipiebant, quod tamen cum veteris nominis loco ſuccederet, ſingularum etiam proprium erat, non aliis commune. Sic Piſana Colonia nuncupata fuit Julia *Obſequens*, Sutrium Julia *Conjuncta*, Tarraco Julia *Victrix*, Arretium Julia *Fidens*, Bæbia Julia *Campeſtris*, Auguſta *Emerita*, Auguſta *Prætoria*, & ſucceſſive aliæ, quæ paſſim occurrunt. Ita illa *Obſequentis*, *Conjunctæ*, *Victricis* &c. nomina, cum Urbium, unde eò Coloniæ deducerentur, veteribus ſubjecta propria viderentur, ſed ut nomina, quæcumque fuerint, aſſumere Imperatoris, ſeu Deductoris juſſu, aut certe ſine Senatus Conſulto haud licuiſſe tradit Dio l. 54. ad an. V. 739. *Cognomina* (ait) *Italiæ Urbium honoris cauſa Senatus impoſuit. Et non, quod nunc fit, ipſæ ſibi nomina quæque vellent, deligerent*: ubi non de Coloniarum Juliarum, Auguſtarum &c. appellationibus, loqui [illegible] auctor, quis enim retuliſſet eam Coloniam *Juliam*, aut *Auguſtam* jure appellari, quam Julius, aut Auguſtus deduxiſſet; ſed ea nomina plane intelligit Dio, quæ oſtentandæ dignitatis, ut plurimum honoris gratia, aut alias de cauſis ſingulis Coloniis novis tribuebantur. Quod enim Beneventum [illegible] Beneventum vero objecta veteri Maleventi nomine, cum primum in ipſam Coloni deducti fuiſſent, [illegible] in ejuſmodi nominis mutatione S. P. Q. R. auctoritatem acceſſiſſe veriſimile [illegible].

Sed quid nunc dicendum de novo *Concordiæ* nomine? illud poſteriore ævo Beneventanæ Coloniæ, cum iterum deducerentur, impoſitum plane conſtat, non ut ipſius Coloniæ honorarium proprium, ſeu, ut loquitur Fabrettus Inſcr. cap. 2. ſol. 115. *additamentum* videt, quod pariter putat de aliis tribus Coloniis eodem *Concordiæ* nomine appellatis, nempe *Nerulonij* [illegible] quam ipſe affert, necnon *Julia Concordia*, & *Concordia* Ulpia Trajana Auguſta Frugifera Hadrumetina, quas è Grutero pag. 362. & 547. 7. excepit, etenim quum quid dubitare dum videri poſſit Beneventanæ Coloniæ novum hocce nomen eo fortaſſe conſilio datum tradiderim, ut in propriam illius nuncupationem deinceps tranſiret, adeoque Beneventum ſola Coloniæ Juliæ Auguſtæ Concordiæ nomine vocandum eſſet. Sed quo tempore id acciderit, quæve tum ejus nominis [illegible] æque incertum. Si igitur in re obſcuriſſima conjecturis utendum, cum nec primam deductionem ſub Rep., in qua novum duntaxat *Beneventi* nomen, nec poſteriorem ſub Nerone [illegible] ad Triumviralem Deductionem nomen [illegible] referri poſſe videtur, de cauſa autem dicam, quod ſuum Beneventum unum ex iis Urbibus erat, & quidem præclariſſimis, quibus Triumvirali lege Coloni deducendi erant, ut poſtmodum effecta tunc primum *Concordiæ* nomen fortaſſe recepit, ut eo potiſſimum fœdus illud ſignificaretur, quo Triumviratu conſtituto pax Rep. reſtituta videbatur. Certe fœdus illud *Concordiæ* nomine expreſſit Epitomator Livii l. 127. cum ait: *M. Antonius cum ad Bellum contra Cæſarem gerendum* [illegible] *Uxor Fulvia* [illegible] *ut Concordiæ Ducum obſtaret, pace facta cum Cæſare* [illegible] *Octaviam in matrimonium duxit*. Ut proinde ejuſmodi nomen, futuræ illius *Concordiæ* monumentum, Beneventanæ Coloniæ eadem Triumvirali lege tum deductæ tributum veriſimile ſit, cujus rei ſimile ſane exemplum in Rep. non deerat, nam Furius Camillus Dictator Ædem quam *Concordiæ* voverat poſt ſedatam populorum ſeditionem extruxit, quod refert Plutarchus in Camil. Eaque de pulchre canit Ovid. Faſt. 1. 637.

Furius antiquam populi ſuperator Etruſci
Voverat, & voti ſolverat ille fidem.
Cauſa, quod a Patribus ſumptis ſeceſſerat armis
Vulgus, & ipſa ſuas Roma timebat opes.

Eaque Ædes *Concordiæ* fuit, in qua poſtea Senatum haberi cœptum, habitumque tradit Saluſtius Bell. Catil. cap. 36. *Curiamque* vocant Lamprid. Alex. Sev. cap. 6. Verum itaque eſſe poteſt, ut ſeditioni Plebis, quæ armata ſeceſſiſſet, vel Patrum obſequium reſtituto in ejus rei memoriam Ædes *Concordiæ* titulo quondam extrui, dedicarique placuiſſet, ita quoque, extincta jam, ut videbatur,

que

quæ tamdiu, tamquam gravi Reip. detrimento conflagrarat, bellorum civilium funestiſſima face, ex eo Colonia Triumvirali jugo deducenda, ad notandum Triumvirorum *Concordiam*, quæ univerſæ Reip. pacem reſtituiſſe putabatur, novum *Concordiæ* nomine [illegible] dedicata conſtitueretur.

Reſtat modo, ut de antiquo Beneventanæ Coloniæ, ejuſque Territorii finibus agatur, id quod inſtituti noſtri ratio [illegible], poſtulatque jure ſuo lapis *Diſſertationis* hujus [illegible], in quo Beneventana Colonia perpetuum illud erga Julium Auguſtum obſequii, honoriſque monumentum certo [illegible] loco erexit, ubi [illegible] IN TERRITORIO [illegible] quod ut recte exequar, aliqua de Territorio generatim prænotaſſe oportebit.

Territorii itaque nomine non Agri illi ſignificabantur, qui in privatam Colonorum utilitatem pro modo cujuſque facta diſtributione cedebant, [illegible] Territorii finis [illegible] ſed Territorii nomine [illegible] Juriſdictionis, quæ in iiſdem finis [illegible] patebat. Loquendi proprietatem hujuſmodi rei accommodatam ab optimis quibuſque Scriptoribus ſervatam conſtat, cum cum de privatis Colonorum poſſeſſionibus agerent, Agros dicebant, ut *Agrum Campanum*, *Agrariam legem*, & ſimilia, cum vero de Coloniæ Magiſtratuum Juriſdictione ſermo eſſet, *Territorium* appellabant. Hinc J. C. Pomponius l. 239. §. 8. de Verb. Sign. : *Territorium* (inquit) *eſt univerſitas agrorum intra fines cujuſcumque civitatis, quod ab eo dictum quidam ajunt, quod Magiſtratus ejus loci intra eos fines terrendi, idest ſubmovendi jus habet.* Quamquam [illegible] derivatione ſecus ſenſerit Varro l. 4. de L. L. tradens, *Territorium* eſſe locum communem, qui prope oppidum relinquitur, a terendo propterea dictum, ubi itemque docuit [illegible] l. 4. [illegible] 15. *Territorium* quaſi *Tauritorium* dici voluit, idest *tritum bobus & aratro*, quod acceptum videtur a Servio, quod ad illud Virg. Æneid. v. 755. *Urbem deſignat aratro*, poſtquam ritum condendæ Urbis ex Varrone deſcribit, ita (ſubdit) *fines ductis loca* [illegible] *deſignabant, aratrum ſuſpendentes circa* [illegible] *unde Territorium dictum eſt, quaſi Tauritorium tritum bobus & aratro.* [illegible] Pomponius [illegible] optimorum Scriptorum [illegible] loquutione comprobatam [illegible] accedit antiquus Eccleſiæ mos, quæ hac voce *Territorii* olim ad deſignandas, quas nunc græco vocabulo [illegible] appellant Diœceſes, atque adeo Territorium, quo Coloniæ Magiſtratus juriſdictio ſignificabatur, pro Eccleſiaſticæ, ſeu ſpiritualis poteſtatis, quam ſinguli Epiſcopi intra certos propriæ Eccleſiæ fines habebant, uſum uſurpatum legimus in C. [illegible] *Cauſ.* XII. *Quæſt.* V. & alibi paſſim.

Cum igitur Beneventana Colonia lapidem illum Julio erectum in Territorii ſui finibus [illegible] dubium eſt, [illegible] voluerit, quod utique opus illud intra fines, qui ſuæ juriſdictioni ſubdebantur, extruendum curaſſet; [illegible] *Territorium* [illegible] quod [illegible] ut etiam [illegible] ab omnibus noſceretur, quaſi & ipſum lapidem non ſolum ut Juliæ [illegible] modo [illegible] loco [illegible]. Sive in Coloniæ Territorii finibus inſcriptos [illegible] lapidem [illegible] Hyginus [illegible] *Certo* [illegible] Gruterus; ſic p. 199. 4. [illegible] p. 174. 6. plures Beneventi [illegible] COLONIA BENEVENTANA [illegible] Sed quoniam hi lapides [illegible] apud Gruterum [illegible] certum affirmari poteſt, eoſdem ad determinandum Beneventanæ Coloniæ Territorium fuiſſe adhibitos; [illegible] ejuſdem Territorii finibus (ut de lapide Julio inſcripto [illegible] qui prope oppidum [illegible] duodecimo a Beneventano Urbe milliario, ubi antiquam Caudium fuiſſe jam conſtat, repertus fuit,) [illegible] in ipſa Urbe inventi [illegible] fuerint, vel longiorum fortaſſe [illegible] fragmenta [illegible], vel, quum ea ſolum [illegible] [illegible] COLONIA BENEVENTANA [illegible] publicorum quorundam operum ad ipſam Coloniam ſpectantium tituli fuiſſe videntur; Cum vero ea verba, ut ſunt *Colonia Beneventana* [illegible] Coloniæ Beneventanæ nomen [illegible] inſcriptum putari poteſt [illegible] Veronenſi Urbe, *Colonia Auguſta Verona*, [illegible] Card. Noris

Notis in Cenot. Pis. *Diss.* 1. c. 2. sed ut plura de his lapidibus, qui quamquam terminales affirmari queant, unum tamen suo loco mox cum nonnullis quoque aliis dispeximus, non ullum hucdum tamen quam quantum Beneventani Territorii finem nobis demonstrare nunc poterant.

Solum itaque utque unum Beneventani Territorii finem lapis Julii inscriptus nobis demonstrat: Eum unum Beneventanae Coloniae dictum fuerat locum et Territorii *fere*. *quod eiusque Caud. verum Civitatem more teneo*; Caudium igitur usque, quinimo ad ejus Civitatis muros Coloniam Beneventanam Territorii sui fines explicasse perspicuum est; quod tamen post Juliorum dumtaxat aevo, ac nonnisi post omnium posteriorem Neronianam deductionem evenisse putaverim; latuerit enim ex ea parte fines olim fuisse constitui Augusti aevo, cujus lege Caudium ipsum Beneventanae Coloniae olim adjudicatum fuit, ut propterea Caudinum quoque Territorium ad Principia Coloniae jurisdictionem pertineret, quod dumtaxat tum a Nerone factum videri potest, ut in Caudina Praefectura, quae ad Beneventanam Coloniam ab Augusti lege pertinebat, subinde jam dudum Beneventana Colonia antiquum Territorii sui finem exercuit, quem in ipso lapide ad ipsius Caudinae Civitatis muros constitutum fuisse agnoscimus; quod cum ita fuerit, haud jure Caudini quam poterant, ut olim querebantur Capuani apud Ciceronem Phil. II. XI. haec Antonio exprobrantem: *Casilinum Coloniam deduxisti, quo erat pauci annis ante deducta, ut vexillum tolleres, & aratrum circumduceres, cujus quidem vomere portam Capuae pene perstrinxisti, ut florentis Coloniae Territorium minueretur*. Satius enim Caudini erat, ut qui autem lege Augusti in Coloniae Beneventanae Praefecturam redacti erant, ab ejus tandem jurisdictione subtracti, ejusdem Territorii fines ad suos usque muros pertingere paterentur.

CAPUT TERTIUM

De Jure Beneventanae Coloniae ejusque Tribu.

PVLLO . AVGVRI . TR. MILITVM
.. .. VIRO
C. FIRMILIO . C. F. PVB. RVFO
L. TERENTIO . L. F. STEL. RVFO FIRMILIANO.

QUater deductam Beneventum Coloniam superiori Capite praeclare satis probatum arbitror: cujus autem Juris, ac praeterea in quam Tribum adscripta fuerit, non ibi observasse placuit, tum ut susius, quam par esset, eam operis partem producerem, tum quod materia ipsa eu satis digna videretur, ut peculiari Dissertatione donaretur. Lapidem de more inscripsi, quo non opportunior ullus ad propositam rem pertractandam, quandoquidem ea parte, qua integra ad nos evasit, in postremo numquidem binos tris nobis exhibet Viros, qui Praenomine, Nomine, Cognomine, Tribu insigniti certissimum Civium Romanorum notam praeferre videntur.

Ac quod primum attinet, vulgata satis res est, Colonias omnes, quotquot umquam ab Romanis ante Legem Juliam deductas unoscitur, non eodem quasque Jure fuisse potitas. Multiplex ejusmodi Jus fuisse recentiores aliqui tradunt, novum tamen quibusdam omnino veterum signa deductarum Coloniarum occasione cessisse, tum ex Juribus quibusdam conjectura alius, quibusdam Juris adhaerentia differentia, itaut praeter eas, quae *Civium Romanorum*, & *Latini Juris* ulae fuerint, quae *Togatae*, postremo quae *Militares* dicerentur. De Togatis, quas & *Plebejas* fuisse ipsimet Eruditus Hulsucius (a) prompte sententiam tulerit commentatione ad nomen, quod Coloniis aliquas spectat, videri. Quare unum togatae? quia non Primores solum sed etiam Romana *Plebs* Toga uterentur; unde Augustus teste Suetonio c. 40. visa quondam pro concione Palliatorum turba indignabundus, & clamitans, *ut ait*

Romanos rerum Dominos, Gentemque Togatam.

At si Toga omnibus communis, quomodo de solis *Plebeis* Togatae intelligentur? non magis igitur Togata Colonia, quam Gallia Togata; in quo fane cognomento non jus aliquod concinneri patet, sed hominum quorundam genus, qui Romanos in vestimenti forma imitarentur, quo

(a) Antiq. Rom. in Append. c. 5. 106.

quo fit, ut quæ unque Romanorum Coloniæ, propterea quod Toga eorum propria eſſet veſtis, Togatæ dicendæ ſint, niſi, ex admiſſo Togatarum Coloniarum appellatione, quæ Plebem, cæteraſque alias complecterentur, nomen etiam *Sagatarum* Coloniarum, quæ e contrario illis reſpondeant, vocabulum ſatis importunè comminiſci in mentem alicui venerit: cum nimirum milites, propterea quod *Sago*, conſueta militiæ veſte utebantur, in Colonias deducerentur; ſed de *Militaribus* Coloniis, quarum prior Sylla inſtitutor fuit, inani quoque differentia exdeſcripteſt; quandoquidem non ex certo hominum genere, ut puta militarium, qui in Colonias deducebantur, diverſum aliquod jus ei Coloniæ quærebatur, ſed ejuſmodi futurum eſſet jus e dedecentia [illegible], vel eorum, quorum auctoritate deducta mandabatur, omnino pendebat. Quod tandem Jus ſpectat Italicum quamquam illud eliquendo extitiſſe certum ſit, atque ſignenter jure donatas pleraſque Colonias memorent Veteres Juriſconſulti (e), non id tamen ad rem propoſitam magnopere pertinere videbitur, cum eum in veteri Italia ejuſque penes populos ejuſmodi jus egeret, nullas certa nullas rem deductas in illam Colonias, quæ ſerò admodum, ſub ipſis Cæſaribus, ac nonniſi in Provinciis, cum antiqui juris Italici jam diu per legem Juliam ſublati renovaret beneficio deductas præfati Juriſconſulti docent: quod ſi ulla extra Latium, ac proinde in ipſa veteri Italia, deducta unquam fuerit Colonia, non magis Jus Italicum ad eam Coloniam, quæ in Italia conſtituta ejus juris per ſe ipſe ſine ulla indulgentia evadebat, quam ad ſingulos Urbes pertinuiſſe dicendum eſt, itaut certum nullam, ne particulare jus aliquod Coloniarum Italicarum ab ipſa rei naturâ ullo qui modo quærimus ſtatui poſſe videatur.

Ad priorem itaque certis veterum monumentis ſatis probatam differentiam rei nunc deducendæ eſt, ut non alias ter earum Coloniæ, quàm, quæ aut Civium Romanorum, aut Latinæ olim fuerunt, rem plenè determinat Livius l. 39. 56. ubi Aquilejenſis Coloniæ deductionem narrat (quod nimirum M. Claudio, Q. Fabio Coſſ. an. U. C. 570.) illud exhibet (ſubdit) *uti Coloniæ Aquilejam deduci eant, nec ſatis conſtabat an Civium Romanorum deduci placeret*, *poſtremò Latinam potius Coloniam deducendam Patres cenſuerunt*. Alius Livius loco dabit Sigonius (b), ubi neque longiorem inveniri hujus Coloniæ juris diſtinctionem, niſi quod jus Latii Juris Quiritium Latinas vero Coloniæ Civium Romanorum Coloniis oppoſuiſſe Sigonium.

Quod igitur inter Latinas, ac Civium Romanorum Colonias diſcriminis haberetur, modo eſt demonſtrandum. Civium Romanorum Coloniis jus dumtaxat Quiritium conceſſum cenſet Sigonius (c), qui omnia ejuſmodi juris privatis tantum rebus concludit, nempe Libertate, Dominio, Teſtamento, Tutela, Militia, Gentilitate, & ſi quæ ſunt hujus generis alia, quandoquidem velut omnibus ſibi ſtetit, ut quale ejuſmodi Coloniarum jus eſſet, facile pronunciaret, minimum ut privato tantum, non vero publico Romanorum jure hæ Coloniæ fruerentur. Sed nullo pacto ipſum hic perſolvit, quod in hoc jure Quiritium jus tantum Romanorum privatum contineretur, uti nemo interpretatur, ac hominibus diſcrimen ex propriæ potius ingenio, hiiſque quibuſdem conjecturis, quàm ratione aliqua, auctoritateque nixus communiter reclamat. Si quidem certum eſt, quàm quod ipſum univerſum optimumque ſit Romanorum Civium jus, in jure Quiritium modo ſtatuamus, jam primis etiam rebus apertè ſindat illud quod Romulum cum Sabinis primum initiſſe conſtet, quos in Urbis communionem receptos, ita Romanæ genti inſtituit, ut ex utroque populo unam eandemque Civitatem, unumque Quiritium nomen efficeret: quæ res ita deinceps celuit, ut nullo unquam tempore Quiritium nomen a Romano diſcefferit, qui illud ſemper ſibi adjiciebant, quod liquet ex formula illa precationis *Populi Romani Quiritibus*, de quo latè *Briſſon.* l. 1. e. 104. ubi & ſolo Quiritium nomine utpote eguallius Romanos appellatos in publicis concionibus, & orationibus paſſim occurrit, non igitur eidem cum Quiritibus partiſſe optimæ Civitati Romanæ, quæ in jure publico conſiſtebat, tam facilè detrahi poſſit, neque in privatam eorum rei Jus Quiritium concludatur, conſtat enim jus illud publicum ad Cenſum, Militiam, *Suffragia*, Magiſtratum, Sacra pertinuiſſe, quibus item Quirites omnino gaudebant, manifeſtum quoque eſt ea omnia in jure Quiritium luiſſi comprehenſa: illudque conſequens ſatis clarum, dum eodem jure Quiritium Coloniæ eluxæ fruerentur, quæ Civium Romanorum ea de re vocabantur (d), æquum profectò jus cum ipſis Romanis Quiritibus ejuſmodi Colonos obtinuiſſe.

Quod

[a] Ulpianus Celſus Cajus, Paullus in leg. 1. 6. 7. & 8. Dig. De Cenſibus.

[b] De ant. Jur. Ital. l. 1. c. 2. 3.

[c] De ant. Jur. Civ. Rom. l. 1. c. 6. ad 13. in fin.

[d] Et earum Cives ſæpe vocantur ejuſmodi Coloni apud Liv. l. 6. c. 1. & 14. Ipſi quoque Latini, qui nomina in Colonias Romanas dederant, Cives Romani dicuntur ſacti ab eodem Liv. 34. 42. quæ damnum l. 13. 37. ejus

Quod tamen cum de Colonis Civium Romanorum certum ſit, ſecus vero de Latinis dicendum. Harum enim licet eadem origo, eademque cauſa, diverſa tamen erat conditio. Jam ſupra dictum fuit, Latinos Coloniae [illegible] ex Magiſtratuum Romanorum indulgentia, & veluti precario ad ferenda ſuffragia admitti ſolitos, quod ubi illi [illegible] temere attentare voluiſſent, plerumque Conſulum juſſu ex Urbe, quod ex de cauſa [illegible] certe juſſos refert Dionyſ. Halic. Lib. [illegible] Cic. in Brut. c. 26. ejuſque etiam pro Sext. c. 13. haec ſunt: *nihil acerbius Socii Latini ferre ſolitos fuiſſe, quam id, quod perraro accidit, ut a Conſulibus juberi ex Urbe exire.* Sicut autem ob hoc a Romano ſuffragiorum jure ſubmovebantur, [illegible] in quo [illegible] medium [illegible], ſeu conditionem [illegible], ut *Aviditate* [illegible] eſſent. *Legionarios vero ſuſtentare, Sociorum dumtaxat nomine contenti.* Praeterea rum vero jurium nec omnimode participes fuiſſe Latinae Coloniae ex pluribus ceterum monumentis apparet, adeoque recte [illegible] Boethius in Top. Cicer. II. Cives Romanos, qui in Latinas Colonias commigraſſent, amiſiſſe Civitatis Romanae jure, [illegible] capitis diminutionem ſubire compulſos: quo argumento uſus eſt Cicero, Agrar. 2. c. 27. ut Plebem Romanam admoneret, ne ſe deduci pateretur in Coloniam [illegible] *Quaeritur [illegible] poſſeſſionem gratiae libertatis ſuffragiorum, dignitatis, Urbis, Fori, ludorum, [illegible] commodorum* (a).

F 2 Hoc

[illegible]

(a) [illegible]

Hoc itaque inter Civium Romanorum, ac Latinas Colonias discrimen aliquando fuiſſe conſtat, quod tamen lege Julia ſublatum tandem videtur, cujus legislator L. Julius Cæſar qui an. U. C. 663 P. Rutilium Lupum in Conſulatu Collegam habuit, non vero Sex. Julius Cæſar, qui anno præcedente cum L. Marcio Philippo Conſul fuit, ut ſtulte putavit Gravina (a), qui in hac re Sigonium [illegible] in omnibus ferè præeuntem [illegible] fortaſſe legit, quamquam & ſuperius [illegible] Auguſtinus (b), qui eam Legem Cæſari Dictatori tribuit. Occaſionem ei legi dedit feraciſſimum omnium, quod unquam Remp. [illegible], Italicum Bellum, quod & Sociale, & Marſicum appellatum fuit, in eo ſuſcipiendo, gerere itaque Latinorum ſimul, & Italicorum [illegible], atque arma adverſus Remp. conſpirarunt, quorum (ut pulchrè [illegible] Paterculus l. 2.) *ut fortuna atrox, ita cauſa fuit juſtiſſima, petebant eam Civitatem, cujus Imperium armis tuebantur, per omnes annos, atque omnia bella duplici numero ſe militum Equitumque fungi, neque in ejus Civitatis jus recipi, quæ per eos in id ipſum perveniſſet faſtigium, per quod homines ejuſdem & gentis, & ſanguinis, ut externos alienosque faſtidire poſſet.* Hinc primum, unde jam id bellum exardere cœpiſſet, lex, ut ait Appianus, eſt lata, *ut qui Populi ad eam diem in fide manſiſſent Cives Romani eſſent.* Sed poſtmodum eo triſti bello, quod tot [illegible] penè Romanos Cives, quos inter, P. Rutilium Coſ. aliosque [illegible] in Remp. loci [illegible], defatigata per [illegible] quæ Reſp. id tandem probè intelligens non diu auferendo, [illegible] ſibi imperio, ſed de communicandis Civitatis juribus [illegible], qui prius [illegible] ad eam diem fruſtrà decertare [illegible], optimo, quamvis ſero conſilio, Italos omnes, lege Julia, quam L. Julium Cæſarem, P. Rutilii Collega jam extincto, tuliſſe veroſimile eſt, in Civitatem recepit, quod beneficium nec diſſimulare illo octo novarum Tribuum ad [illegible] cum [illegible], in quas novi cives adſcripti, [illegible] deinceps Syllæ [illegible] non commodè adimi potuit.

Hac igitur lege Julia differentiam inter Civium Rom. & Latinas Colonias ſublatam videri, paulò ante dixi, non enim undequaque certum conſtat, utrum [illegible] eſſe, ſi non Italos Civitatis Romanæ jura adſecutos [illegible] que paulum ad naturæ terminos, idest Alpes, prolata eſt. Italiæ [illegible] cum ſpectato [illegible] legis tempore Rubicone flumine Italiæ fines continebantur; reliquum autem tractum ad Alpes uſque præter Venetos Ciſalpini Galli [illegible], quorum ex interfluente Pado alii Ciſpadani, alii Tranſpadani vocabantur, ad cujus Galliæ Ciſalpinæ [illegible] anno, quo primum Beneventum Colonia fuit deducta, Ariminum, quæ Civitas in Ciſpadanorum Gallorum finibus conſiſtebat, deductam ſimul Coloniam ex Eutropio, aliisque ſuperiori Capite [illegible]; Priores itaque [illegible] Italiæ [illegible] Ciſpadani Civitate donati, dein & Tranſpadani, quibus, cum primum Pompejus Strabo jus Latii [illegible], ut ex Aſconio in Piſon. [illegible] jam antea [illegible] poſtremum C. Julius Cæſar teſte Dione (c) integrum Civitatis jus impertitus fuit; ex quibus omnibus illud quoque animadvertere jam quiſque poterit, inter Civium Romanorum, & Latinas Colonias ſublatum lege Julia diſcrimen [illegible] temporum, ac Coloniarum diſtinctionem uſe intelligendum [illegible], quotquot in veterum monumentis occurrunt Coloniæ æquo jure juſſu ex ea lege militarentur, [illegible] conditas intra Latii, [illegible] Italiæ [illegible] ante eam legem deductas, tum quæ poſtea intra eoſdem fines, vel in reliquis receptis Italiæ Regionibus conditæ fuere, [illegible] Latii, ac Civium Romanorum, ut quamquam alterutro jure dudum deducta eſſent, antiquum inter ſe diſcrimen habuere, ut de hu-

(*aequales*) non modo Cives, ſed optimi Cives fruerentur ac [illegible] ſimul hac Civitate. Sed [illegible] eundem Ciceronem [illegible] [illegible] hæc eadem libro cap. 30 pro Domo ſua habet Cicero: *Qui Cives Romani in Colonias Latinas proficiſcebantur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, nomenque dederant.* Si igitur Cives Romani Civitatis jura [illegible] [illegible], nonne [illegible], ut loquitur Cicero, eſſe [illegible], Civitatis juribus ſolis abdicare poterant? [illegible] Latinorum Coloniarum deductione [illegible]. [illegible] ſi quando in aliquam Latii Urbem eſſet deducta Colonia, Civitatis definitum deductorum numerum [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible] [illegible] Urbem deduſſent, nihil ſecum [illegible] poterant, ſi

[illegible] Civitatis Romanæ juribus, a qua jam diſceſſerant, [illegible] Latinæ Urbis, quam ſibi novam Patriam delegerant, [illegible] [illegible]. Illud enim in Senatus Populique Romani arbitrio poſitum erat, quos ipſi vellent, aut Cives Romanos, [illegible] Latini jure deducta eſſent Colonias, [illegible] Cives Romani [illegible] Urbe [illegible] ſe Colonos adſcribi patiebantur, [illegible] conditionem ſequerentur. Quod tamen [illegible] Civitatis Romanæ [illegible] placebat, quod ſibi [illegible], [illegible] [illegible] agris ſibi diſtributis [illegible] [illegible] [illegible], qui forſitan in Urbe laborabant ob ingentem Civium numerum, verum etiam vitæ conditione conſulebant.

(a) De Rom. Imp. cap. 47

(b) De Legibus & Sen. Conſultis

(c) Lib. 41 An. U. C. 707

bu profectò Coloniis intelligenda ſunt poſteriorum Æri monumenta, quæ poſt legem Juliam Latinitatem adhuc nobis memorant, quod de Trajani uſque Ævo legere occurrit in Plinii *Paneg.* c. 37. Vix autem eorum jurium diſcrimen omnimodè ſublatum dixeris, poſtquam Antoninus non *Pius*, neque *Marcus*, ſed, (ut excerpta Dionis Valeſiana prodidere) *Caracalla* celebri illa conſtitutione, relata in L. 17. *D. De ſtatu Hom.* (cui ſerendæ non munificentia, ſed quemadmodum ſubdit Dio, avaritia occaſionem dedit, ut ſcilicet aucto Civium numero, ex vectigalibus, quæ Peregrini non penderent, ſuum Fiſcum augeret) ſtatuit, ut, *hi Orbe Romano qui eſſent, omnes Cives efficerentur*; adeout, quàqua longe latèque Romanus pateret Orbis, id ut Romæ tranſiſſe municipium eſſe crederetur (a). At vix tum, ut ajebam, aſſirmari poterit ad omnes perſonas omneſque ditionis Romanæ Urbes ſeſe extendiſſe beneficium, aut extenſum ſemel ſemper eluxiſſe. De Perſonis certè conſtat ad ingenuos tantum, non vero ad libertinæ conditionis homines eam Antonini conſtitutionem pertinuiſſe, nam his demum quos prius impetrato antiheum anteorum jure ſingulare Principum beneficium ad Civitatem Jurium communionem aliquoties extollebat, generali poſtmodum beneficio æquum cum ceteris Civibus omnibus jus largitus fuit Juſtinianus Imperator Novell. Conſt. 78 (b) ubi cum Antonini, quem cognomine Pium appellat Juſtinianus, egregium exemplum in antedicta Leg. 17. contentum expreſsè ſibi ſectandum proponit, jam ex eodem Juſtiniano, ſeu potius Triboniano error apud doctos quoſque Viros inoleverat, ut Antoninus aliquando non Caracalla, ſed Pius ejus conſtitutionis auctor traderetur. De locis vero, pro quibuſque ullo ſufficere poſſet Conſtantinopolitanæ Urbis exemplum, in qua Antiqui Juris Italici non veſtigia ſolum ipſo vere durant, ſed effectus ſeculi adhuc conſtantes ipſo ævo poſteriore, quo ea Urbs jamdiù Imperiali Sede decorata, digna fuit viſa, ut eo jure ab Imperatoribus donaretur, quo argumento, ut Romanæ Urbis *Principatum* nunquam ablatum videretur, optimè, ſed adverſus Gothofredum paulo intemperantiorem ſtylum Gravina exercuit (c).

Sed quorſum, inquies, hæc omnia? Propoſitum ratio mihi jam fuit de Beneventanæ Coloniæ Jure ſermonem inſtituere, quod ut rectè demonſtrarem, ſingulorum Coloniarum Jurium differentias in antecesſum exponere opus fuerat, quod igitur rem attinet, cum longe ante Legem Juliam Beneventanam Coloniam deductam fuiſſe conſtet, nimirum an U. C. 486. ut ſuperiori Capite demonſtratum eſt, Civium Romanorum, an Latii, vel demum Italico Jure dotatam aſſirmabimus? De poſtremo hoc jure, ſicuti nullum ſupereſt dubium, ita de eo hoc quæſiſſe ſupervacuus labor eſt. Etenim nemo negare poſſit, quod poſt deductam Coloniam eo jure Urbs Beneventana frueretur, quod inter Italicos populos præcipuè conſiſtens jamdiù obtinebat? utque hoc ipſum eſt, quod initio contendebam, non rectè jus Italicum inter cetera Coloniarum jura recenſeri poſſe, quippe quod Italicis Urbibus ſeorſum a Coloniarum deductionibus inhærebat, tantumque poſteriore ævo in provincialibus Coloniis recenter deductis recurriſſe potuit, factis enim a plerisque Auguſtis, qui eas Colonias in Provinciis deductas voluere, exiſtimabatur, ſi non optimo Civium Rom. aut Latii, ſed ceteris Italico jure eas donarent, quod licet pænoribus durius, meliorem tamen, quàm quæ antea erat, provincialium conditionem efficiebat. Alterutrum igitur jus, aut Civium ſcilicet Romanorum, aut Latii Beneventum, cum primùm eò Colonia deducta fuerit, obtinere debuit, & ſane potuit, ut cum ea Colonia a Senatu Populoq. Rom. in Italicam Regionem deduceretur alterutro eorum jurum augeretur. Inter Latinas autem Colonias Beneventum recenſet *Sigonius* (d), idque quaſi manifeſtum affert ex Livii loco l. 27., quem paulò curioſius hoc loco libet expendere.

Narrat eo loco Livius, quid poſteriori bello Punico egiſſent triginta Coloniæ tum in Latio, tum in Italia conſtitutæ, quibus milites, & pecuniæ ad ſubſidium Reip. imperata fuerant: *Triginta tum* (inquit) *Coloniæ Pop. Romani erant, ex iis duodecim cum omnium Legationes Romæ eſſent, negaverunt Conſulibus eſſe, unde milites, pecuniamque darent.* Dixerat paulò ante, fremitum inter Latinos, ſociosque in conciliis ortum ob frequentes delectus, aſſiduaſque cædes, quibus jam ſe querebantur exhauſtos, propterea que nullum poſthac imperium ſubituros dicitabant: quod conſilium cum mox duodecim Coloniæ reipſa implerent, jam earum & quotquot ad integras triginta ſimul memoratæ fuerant, nonniſi *Latinas* fuiſſe ſequitur. Id quod ipſa cum

(a) De ejus Legis Auctore diſſentio ab aliorum, ſequor Juſtinianum ipſum in eo tradendo minus cum priorum ſcriptis. At utriuſque tum Legis, tum ejus Auctoris illuſtrata ſunt omnia ab Illuſtr. Spanhemio ſuis ſingularis adeo Exercitationibus, quibus *Orbis Romanus* inſcribitur.

(b) L. un. Cod. Theod. de Jur. Italico Urb. Conſtant. & l. un. Cod. Juſt. De Priv. Urb. Conſt.

(c) De Rom. Imp. c. 48.

(d) De antiq. Jur. Ital. l. 2. c. 3.

unum omnino falſum dicere non auſim, illud tamen veriſimilius aſſirmari poſſe putaverim, pluraſque ex iis Coloniis, ni fortaſſis omnes, non Latii, ſed Civium Romanorum jura habuiſſe: cujus rei non leves conjecturas præbent ipſiuſmet Livii verba. Cum unam duntaxat ex iis Coloniis ſpeciatim [illegible] non Latinam, ſed Populi Rom. Coloniam appellet, jam dubium relinquit, an Latinæ potius, quam Civium Colonia intelligenda ſit. Rem autem ad poſteriorem jus ex ſequentibus verbis propendere videbitur, ſi iterum audire non pigeat Conſules, duodecim Coloniarum Imperium detrectantium Legatos ita alloquentes: *Admonent eos non Campanos, neque Tarentinos eſſe, ſed Romanos: inde oriundos, inde in Colonias, atque in agrum bello captum ſtirpis augendæ miſſos eſſe, quæ liberi parentibus deberent, ea illos Romanis debere, ſi ulla pietas, ſi memoria antiquæ Patriæ eſſet.* Ad hæc ſi res eas Colonias in ſocietatem ſubvertiſſe videatur Livius, cum earum ſe obſequio Imperio obſtinationem referret, magnum in Senatu pavorem factum ſubdit, cum *[illegible] ideo abiit Coloniæ ſollicitat, eidem Scotæ conſenſiſſe omnes ad prodendam Annibali Urbem Romanam*, nihil autem certum [illegible] quam Socios, quos Livius memorat ipſos intelligi Latinos: qui eidem ipſi diverſis ſæpe nominibus, nunc *ſive ſocium*, nunc *ſive Latini*, *ſive nomen Latini*, *ſive nomenque Latinum*, *ſive ab nomine latino*, *ſive in Latium ipſi* [illegible] Valerio Maximo dicuntur. Dum igitur diverſum nomen Colonarum, atque Sociorum meminit ingeſſit Livius, diſcrete omnino duntraſque locutus, ampliora juris, quam quod Socii Latini tum haberent, præeas Colonias illas fuiſſe dicendum ubi, idque nonniſi ad Civium Romanorum jus retereri fuiſſe videtur. His accedit, quod qui pro duodeviginti Coloniis, quæ in fidem manſerant, Conſul hoc reſpondit, *& milites ex formula paratos eſſe, & ſi pluribus opus eſſet, plures daturos, & quicquid aliud imperaret, velletque Populus Romanus*: M. Sextilius Fregellanus nomine appellatur a Livio, nunquam illis Legatis, quos ſingulæ Coloniæ in Urbem miſerunt. Licet autem Fregellani hi ad proprium cognomen acceperint, ſed potius adjectum ex Fregellanæ Coloniæ, quæ inter eas decem [illegible] a Livio numeratur. Cum Legatiſque eſſe dixerimus [illegible] unum Marcum prænomen, Sextiliique nomen, quibus is vocabatur, Romanum Civem iſtum nobis prodit? Ex prænomini unum nominiſquequæ utrumque vocabulis nullam barbarum ſonantibus optimum argumentum ſumi poterit ad Romanum Civem judicandum, ut ante a multis docetur. Poſtremo has ſaltem duodeviginti Colonias, in quarum numero Beneventum fuit, nonnullo præclaram Civium Romanorum conditionem pæne ſe retuliſſe apparet, quæ non ſolum aliarum imperium detrectantium exemplum haud fuerunt ſecutæ, verum etiam ſua ſubſidia fecerunt, ut tum Imperium Populi Rom. ſtaret. Nonniſi ex ſummulis neceſſitatibus, quæ ex Juris communione manabant, cum promptè obſequenterque ſuum ubiſhaviſſe officium putandæ ſunt; quid enim? poſt tam egregium meritum ſi unquam conjurationes ſuiſſet, utique non donatæ fuiſſent, ut eadem ea juſte magis liberaliterque cum Coloniis optime de Rep. meritis ageretur, quæ Peregrinos in municipium ad ſumptus recipere Senatus P. Q. R. uſus fuerit, at quis vel nihil occurrere, ſed gratiæ dantur a Senatu Populoque Rom. illa ita loquuntur, neque enim quicquam aliud, dum Civium jura fruerentur, præſtandum ſuperrat. Et ſive (ne ſolum Livium vel ipſi tam audeat adhibere) hanc Civitatis communionem ut alias Colonias, ita quoque Beneventum, cum una Coloniæ primum deducta fuerit, conceſſam non obſcure tradit Puteolanus [illegible]. Cum enim ſingulas Colonias a Romanis poſt Urbem a Gallis captam deduci cœptas, enumerare inſtituit uſque ad Syllanæ tempora, quas inter Colonias ſuum Benevento locum, atque originem tribuit Sempronio Sopho & Appio Cæco filio Coſſ. neutrum nullam ex iis deducendarum diſtinguit, ut tempore illo Latii, aliæ Civium Rom. jure donatæ fuerint, ſed potius omnibus Civitatem communicatam indiſcriminatim videtur tribuere, ſic enim ante Colonicarum recenſum præfatur: *Hæc res per idem tempus Civitatem propagatam (a) auctumque Rom. nomen communicatione juris haud intempeſtivus ſubtexuerit ſtatimus.*

Atque hæc conjecturæ loco accepta velim, ut quoquo fieri poſſe rationi, ut remotiſſimæ vetuſtatis latebris veriſimile aliquid de Beneventanæ Coloniæ primævo Jure aſſerri poſſe videretur, ſiquidem non exiguo ejus ornamento, ac decori uiſſe putabimus, ſi non Latii, ſed ipſo optimo Civium Romanorum jure ab ſuis primordiis donata fuerit, adeo ut ante Legem Juliam Rom. civitatis communionem, dum ceteras Italiæ Urbes non tam ejus juris nobilitate, quam reliquis, quibus abunde utebatur, ornamentis antecelluerit. Poſtea vero, quam Lex Julia fuit lata, non amplius dubitabimus, quin, ut ceteræ Italicæ, ita Beneventanæ

(a) Sic recte legit Lipſius, non prout plerique *communem Civitatem propagatam* habebant contra Patres ad verborum, atque rationem: qui non Civitatem propagatam, quæ pridem erant, ſed Romanos ipſos Civitatem Coloniarum deductione in alias Urbes propagatam intelligit.

ventutae Urbi Civitatis Jura concessa sint, quod non solum in Julia Lege certum, verum unum ex certa Tribu, cui Beneventanos adscriptos fuisse constat, de quo jam mihi agendum erit.

Tribus, quarum nomen Livius a Tributo, Varro vero, quod primum in tres partes Pop. Romanus distributus fuerit, deducunt, Romanae Gentis atque Urbis conditor Romulus instituit. Instituendarum Tribuum initium, & causam, confecto Sabino bello, ejus Gentis cum Romanis nimium consortium dedit. Rem totam, earumque Tribuum nomina paucis complectitur Ascanius *Drovius in Vertere Principem*, *Tribus tres fuerunt*, *Ramnenses*, *Titienses*, *a Tatio Rege*; *Ramnenses altera ab Romulo*; *Luceres altera* (cujus nominis & originis incertam causam esse Livius) *ab Lucumone sive Lucere*, *sive a Luco*, *quem Asylum vocaverat Romulus*. Aucto postmodum numero quarta unam Tribum, ut Livius, Varro, ac Dionys. tradunt, adjectu a Servio Rege, qui eam, eamque alias suis nominibus spoliatas ab locis Urbis appellandas maluit; atque sunt quatuor urbanae Tribus, *Palatina*, *Suburrana*, *Exquilina*, *Collina*, quae usque ad [illegible] numero in ... Urbem perpetuo constiterunt, cum nova & civium & agri accessione novae quoque Tribus extra Urbem institui coeptae, *Rusticae* ad Urbanarum differentiam appellatae, quarum omnium primi videtur fuisse Claudia ab Ap. Claudio, qui cum suis Clientibus Regillis Romam advenit, cum civitate ... agri partum, ubi ea Tribus de suo nomine appellata est. Interim quamquam veterem fuisse unam Tribum novo tum Claudiae nomine insignitam indicare videmur Livium 2. 46, ex quo rursus anno ab V. C. 369 aliarum Tribuum initia discimus, dum ait: *Tribus quatuor ex novis civibus additae Stellatina*, *Tromentina*, *Sabatina*, *Narniensis*; quod deinde sequenti tempore, dum in tum [illegible] idem auctor narrat, donec ad XXXV. Romanae Tribus pervenerunt fuisse, quem numerum omnino retinendum suadet non ipsius tantum Livii, sed etiam Ciceronis auctoritas, qui passim (a) eum solum numerum admittit, cui inveniuntur aevi lapidum assentiuntur, nempe Tiberii apud Fabrett. p. 398. Trajani apud Gruter. p. 246. 8., licet fuisse in alia quibusdam Tribubus diversa nomina inter veterum monumenta reperias (quae binomina aliquando Tribus fuisse vel earum ubi [illegible] in loco nomen ... vel ob alicujus personae gratiam assumsisse satis verisimile exemplis aliquot probant) de numero ipso litigandum viri docti laboraverunt. Ex his autem illud, quod mihi propositum, praeclare sequitur, nullam fuisse Tribum, quae non Romanis civibus constaret, neminem vero in Romanam Tribum relatum, qui non Civis esset Romanus; auctore Verrio Flacco ex Fastis docent Cellarius 1. 8. 7. *Tribus & Decurias dici & pro loci & pro jure*, *& pro hominibus*.

Cum igitur novi Romanos Cives quum adscriberentur vel uni in Populus quispiam peregrinus in Civitatem Romanae communionem admitteretur, postquam triginta & quinque Tribuum numerum explevisset fuere (non enim plures augeri placuit, dum octo aliae, Civitate post bellum sociale Italicis concessa, additae, mox abolitae fuerunt) in unum Tribuum aliquam adscribi mos erat (b), quod quum factum esset, iisdem jus ferendorum suffragiorum, honorumque petendorum, aeque prorsus optimo quo ipso Romanorum Civium jure, illis praebebat; atque ubicumque licet, sive in Urbibus degentes, ejus tamen certae Tribus, in qua censi fuissent, jura omnia ubique etiam Comitiorum tempore Romam contenderent, suaque cum reliquis Tribulibus suffragia ferrent.

Beneventanos itaque, postquam Civitatem Romanam adepti fuere, Tribum etiam sibi propriam obtinuisse non est dubium; quod quum vel Municipii utilioto jure, vel Coloniae deductione contigisse potuerit, videndum an aliquando in Municipii causu (quandoquidem ex Coloniae jam constat) Beneventani Romanarum Tribuum communionem assequuti fuerint; quaerendi occasionem praebent hisce nostri Lapides, ex quibus insigniorem (alibi tamen uberius illustrandum) hic afferre libet.

C. OCTA-

(a) In Verr. 2. 1. Agrar. 2. 7. Philipp. 11. 5.
(b) Liviusl. 38. 36. Agrar. ... , ... Aemilia Tribu Formiani, & Fundani, in Cornelia Arpinates ... ferrent, atque in hac Tribubus tum primum ex Valerii Plebiscito censi sunt.

Digitized by Google

C. OCTAVIO C. F.
PAL. MODESTO
AVGVR. IIVIR. I. D. QVAEST. II.
PRAEF. FABR. ROMAE. PRAEF.
COH. II. PANNONIOR. PRAEF.
COH. III. ITVRAEOR. TRIB. MIL.
LEG. IIII. SCYTHIC. CVRAT. REI
P. APCANOR. ITEM HONORA
TO AD CVRAM KALENDARI
REIP. CANVSINOR. A. DIVO TRA
IANO PARTICO ET AB IMP. HA
DRIANO AVG. HIC OPVS QVADRI
GAE CVM EFFIGIE IMP. HADRI
ANI AVG. CITRA VLLIVS POSTV
LATION. CVM MVNICIPIBVS
SVIS OBTVLISSET EX ARGENTI
LIBRIS ∞ ADIECTIS AMPLIVS
LIBRIS ꟾↃVII VIRITIM PO
PVLO ✱ SING. DISTRIBVTIS
DEDICARI CAVIT
P. D. D.

ubi eidem ob haec C. Octavio Modeſto Cives ſuos Municipum nomine appellet; et ſi hanc ſup des excipias, Beneventum aliquando Municipium fuiſſe non unquam (*a*). Sein ermitum Equitem Olivarium ad Marmor Piſcenſe maculum num. 45 ubi occurrit *Piſsum Munic.* Piſaurum vero Municipium appellatum exiſtimeſſe, quin nempe ex Colonia in Municipii ſtatum aliquando refectum fuerit, idque ſibi perſuaſit ex eo, quod in publicis monumentis ancellulorum propietas nomine ſeveretur; praeſertim extremis Reip. vel primis Imperii temporibus: ad quae ejus marmoris antiquitatem ob Cognominum defectum extollit; ſed utut ſit de Piſauro, quod Beneventum attinet, dum ehe hujus rei monumenta deſint, haud ſane euſerim ſola horum lapidum fide, ubi Beneventani Municipes appellantur, id ipſum de Benevento affirmare; uniſſimum enim res eſt, etiam melioris aevi Veteres hujuſcemodi vocabulum contra propriam ſignificationem uſurpaſſe, quod longe ante Gellium (*b*) notavit Ulpianus (*c*) qui poſt traditam Municipum ſignificationem, *ſed nunc (inquit) abuſive municipes dicimus ſuae cujuſque Civitatis Cives, ut puta Campanos, Puteolanos, Colonos nempe utraſque vocitas.*

Itaque miſſo Municipii jure, ad Coloniae conditionem, quae itidem ſemel coepta, nunquam e Benevento mutata eadem, Tribum, in qua illi cenſi fuerint, referendam eſſe arbitror: ſed quae propria Beneventanorum Tribus extiterit, ex plurimis, quae in noſtris lapidibus memorantur, Tribuum diverſitate non ſatis conſtat; atque primum, quae ex tot Tribubus, Beneventanorum propria fuerit, quam cum in Romiliam Tribum eos adſcriptos probemus, jam nobis ſit laborandum. Et ſane in Palatinae adſcriptus legitur C. Octavius Modeſtus, cujus lapidem modo

(*a*) Quod de propria Municipii ſignificatione dicendum eſt, non ſiet ante praeter dictum lapidem Municipes Beneventanos et in aliis etiam uſurpatos inveniri in Epiſtola Gelaſii Pont. ſcil. ad Epiſcopos Beneventanos, quae ſiet num. 439. En verba ex Gratiano Conſ. 17. q. 4. c. 16. *Praeter & Conſpicuos noſter Epiſcopus ſua nobis relatione ſuggeſſit, Beneventum, & Municipes Beneventanae Municipes Clericos in Clericorum Religioſorum actione nimis, & prohibiti contumaciae proſiliiſſe.*

(*b*) Noct. Att. l. 16. c. 13.

(*c*) L. 1. Dig. Ad Municipal.

modo recensuimus, quem etiam *Manceps ſuus* appellantem Beneventanum Civem fuiſſe non dubitabimus, ut de ſequentibus dicendum eſt, quorum Lapides in hunc rem conſulto ſelegi. Sic C. Lucceius C. F. Stellatinâ Sabinus, qui dicitur *Beneventi Decurio*, item C. Catius C. F. Menenîâ Balbus, necnon Q. Flavius Q. F. Quirinâ Romanus, & quod incertiorem rem facit, in eodem ipſo Lapide, qui hujus Diſſertationis eſt titulus, duæ diverſæ Tribus duobus Civibus junctim commemoratis ſeſe ſimul produnt, nam C. Fonteius in *Papiniam*, L. Terentius in Stellatinam adſcripti leguntur. Adde, quod de hiſce Tribubus nimirum Palatina, Stellatina, Quirina, Menenia, Papinia æquè frequens in aliis noſtris Lapidibus (ut in Theſauro ſpectare eſt) habetur mentio, itaut nisi earum ad Beneventanos in univerſum ſpectaverit, vix etiam conjectare detur. At de hac re, quam obſervaſſe præſtat, prius quid alii, dein dicam ipſe quid ſentiam.

Ex loco quidem Livii, qui univerſos Formianos, & Fundanos in Æmilia, Arpinates in Cornelia cenſos narrat, jamdiu Viri doctis ea reſedit ſententia, ut omnes cujuſque Coloniæ, aut Municipii Cives in unam eandemque Tribum adſcriberentur, quæ uni Civium propterea omnibus deberet eſſe communis. Quod & ratio, & neceſſitas ita fieri poſtulabat, ne aliter qui ejus loci eſſent Cives, in diverſis Tribubus cenſi, Comitiorum tempore inter ſe ſegregati ſuæ quiſque Tribui ſe conſociantes fraudi locum facerent, aut Comitia ipſa perturbarent. Hinc in Urbe una noniſi unam, cui adſcripti eſſent, Tribum agnoſcit Sigonius (*a*), qui ex L. Æmilii Mutinenſis, qui dicitur Pollia, M. Apicii Veronenſis, qui dicitur Publil. C. Umbricii Florentini, qui dicitur Scaptiâ, & ſic ex aliorum Lapidibus, omnes Mutinenſes in Pollia, omneſque Veronenſes in Publilia, ac Florentinos in Scaptia cenſos aſſerit; quod de Piſanis quoque ſtatuit Card. Noriſius (*b*) qui aliquot Lapidum fide Galeriâ eos docet adſcriptos. Quid? quod de Beneventanis idem tuliſſe judicium intelligo Viros clariſſimos, noſtrique Ævi eruditiſſimos Muratorium (*c*) neque Gorium (*d*), quorum pari ſententia, unius vel alterius Lapidis teſtimonio, Stellatinæ Tribui Beneventanos omnes adjudicantur.

At quam fallax ſit ejuſmodi judicium, Lapides ipſi manifeſtè declarant, dum enim ex altero ejuſdem Urbis Lapide altera prodeat Tribus, aut ſi ea pluribus ejuſdemmet Urbis Lapidibus, ut de Benevento jam conſtat, plures appareant Tribus, quæ ejuſdem loci Civium propriæ fuerunt, jam neſcirem quî, (ſi modo de unâ velis tantùm contendere) quæ tandem illa fuerit, in qua univerſi Cives olim cenſerentur. Itaque ſic ego ſtatuebam.

Primum diſtinguendum eſſe inter diverſitatem Tribuum numerum, qui in ſingularem perſonam abeo, qui in diverſos ejuſdem loci homines ſeſe effunderet, nam quod unus idemque Civis in binas, aut plures Tribus adſcriberetur, iisque omnibus uno tempore, unique Comitiis ſua ferre ſuffragia poſſet, nullo pacto eveniſſe mihi ſunt quidem ex univerſa Antiquitate tres Lapides, qui hujus rei teſtes proferri queunt, quorum primus ad Auguſtum pertinet his verbis apud Grut. p. 226. 3.

(*a*) De Jur. Ital. l. 3. c. 3.
(*b*) Cenotaph. Piſ. Diſſ. 1. c. 1.
(*c*) Murator. p. 842. n. 6. ad inſignem Inſcriptionem repertam in Opp. Olim Comitatus Molisii, in Tranſilvania, ubi inter ſic legitur: *Sex. Pilonius Sex. F. Stel. Modeſtus Beneven.* hinc ſubdit: *Beneventani ad ſe pertinere Tribus Stellatinæ.*
(*d*) Gorius Inſcr. Etruſc. T. 1. p. 131. ad Lapidem L. Petronii ab Antoniis dedicatum. In commentario: *In Sabatina Tribu Veronenſes cenſos fuiſſe conſtat, quare ſuſpicari aliquis poſſet, eum Volaterris originem duxiſſe, nam, ut noſtri, Sabatinæ Tribus proprie Volaterranorum fuit ... Sed id certè affirmari non poteſt, cum una, eademque Tribus pluribus municipiis, & Coloniis communis, non rarò fuerit. Idem id confirmare ex eundem lapidem reſtituit. Probè omnibus eruditis perſpectum in Stellatina Tribu Centumcellenſes ſuffragia tuliſſe, ut inferius conſtabit, & tamen eos quoque Beneventanos commemorat fuiſſe videtur ſequens ſepulcralis Lapidis, titulus Ildena erutus, qui exstat in Ecclesia S. Fuſti in* MSS. *Cod. Redd ... ad altiores ſcenſim locus Codex Amplissimus ſplendidiſſimeque Beneventanus ... haud accenſus niſi ejuſdem Coloniæ, aut Municipii Cives — ſed ut mox poſtulare decere ſtatui* C. VECCI C. F. STELL. SABINVS BENEVENT. DECVRIO VIVI SIBI ET SPELLIAE VXORI ET VECCIO TARCVNDO SERVIS POSTERISQ. SVIS FECIT. Exhibet autem hunc Lapidem Muratorius p. 1131. n. 7. iiſdem verbis, alteroque mendis ſcatentem, nuſpiam ... non ſane, non paucis deſunt, quæ in noſtro Theſauro habebis: unde, quod volunt Beneventanos omnes in Stellatinam fuiſſe conjicere unius Lapidis perſuaſione fuit Gorius: cui etiam quæſtio illa [ut hi clarius noteret] ſuperveniſſe debuit, an ſcilicet una eademque Tribus pluribus Municipiis, Coloniiſve communis aliquando fuerit? De illa enim re nemo unquam vel leviter dubitavit, quum certum exploratumque omnibus ſit exiguus Tribuum numerus, qui ad xxxv minimè ... ; quo in modo numerosis Coloniis, Civitatis jure donatis conſulendum erat, niſi plures in eadem Tribu cenſerentur?

C. IVLIO . C. F.
FAB. SCAPT.
CAESARI
AVGVSTO

Posteriores duos ex Grutero eodem p. 435. 2 & 918. 26 exhibet Grævius in Cic. ad Att. 4. 16

L. MANLIO A. F.	Q. MINVCIO
AN. GAL. BOCCH.	Q. F. FAB. POP.
	MACRO

Quibus, si cui lubet, addi posset *Oppium* [illegible] Annius qui in eadem Epistola occurrit, quam lectionem in multis libris depravatam, atque ab aliis varie correctam, ita Grævius restituendam putat, ut Oppium [illegible] Vejentinæ Terentinæque Tribubus simul adscriptus fuerit, ut Augustus Fabiæ, & Scaptiæ; L. Manlius Aniæ, & Galeriæ, Q. Minucius Fabiæ, & Popiliæ, quorum exempla relinquam lectionem [illegible] At de ipso Ciceronis loco cum [illegible] recte constet, etsi duo exempla ut [illegible] adhuc etiam de posteriorum Lapidum fide suspicari liceat; quorum alterum ex cognomine *Bocch.* quod a Romanis prorsus abhorret, vix credibile habet, ut peregrinus homo in Civitatem Romanam adlectus duplicem Tribum, quod nulli etiam ex primoribus veterum Romanorum concessum esse non potuisset, alterum vero mendosum esse constat ex eodem *Grutero*, qui inter pag. 438 [illegible] & correctiorem exhibet ex Manutii & Verderii schedis in hæc verba: Q. MINVCIO Q. F. POP. MACRO &c. ut jam Tribus Aniæ, quæ Pop. [illegible] adhæserat, omnino evanescat. Reliquum est Augusti lapis Brixiæ repertus, cujus fidem libenter [illegible] amplexus ex Svetonio c. 40. qui *Fabiana*, & *Scaptiensi* Augusti tribules diserte meminit, nullum tamen ex eo exemplum recte peti posse contendo. quid enim? minimum e multis hoc profecto fuit, quod Augusti fortunæ & auctoritati obtingere potuit, ut ambæ Tribus, quarum Scaptiæ gentilis ei fuit, in quam Octavia Familia censebatur, Fabia vero, quæ Juliarum, in quam adoptionis jure transivit, ambæ, inquam, Tribulem æque suum jactarent, [illegible] quam illius honori consulebant, in quem summis honoribus libertatem quoque Resp. [illegible] afficiendum omnium studio ad adulationem usque jam deferebant, neque ex ea removendorum Populi suffragiorum metu erit [illegible] jam antea (a) a Julio Cæsare dictatore perpetuo divisa pro dimidia parte inter se, ac Populum suffragiorum jure sibi adempto Resp. ferre consueverat, quod tamen exemplum continuatum [illegible] jam Principatum imitari noluit Augustus, qui Populo reddito suffragii [illegible] pristino comitiorum jure (b). [illegible] autem Tribules suum Augustum ex duæ Tribus, cum jam Tribus ipse ex Principatu nomine [illegible] sibi mutui honoris caussa, nomen fuisse expetissent, sic de Julia Tribu inter alios honores Cæsari Dictatori habitos testatur Dio l. 44. & Lapides apud Grut. p. 540. 4. & 924. 15. De *Augusta* Lapis apud Fabrett. c. 4. n. 513. quod erga sequentes Principes non semel factum est, nam ex Trajano *Ulpiam* Tribum cognominatam docet Lapis apud Grut. p. 280. 9. ex Domitiano *Flaviam* p. 566. 5. quas haud novas Tribus ex integro constitutas, sed veteres ipsas, veteri abjecto nomine, recens id nomen, ut Principis nomini blandirentur, sibi assumsisse omnino credendum est.

Quæ cum ita sint, ex uno Augusti exemplo rem totam definire, ut numerum fuerint aliquando qui in duplicem Tribum nomina darent, absurdum est, eoque gravius, dum [illegible] dixit Heineccius (c), ex eodem Augusti exemplo jam in adoptivis omnibus jus idem fuisse placeret, sive que *uno homini Civis in duplici Tribu ferebat suffragia, si se dedisset alteri in adoptionem, hunc enim & Patris naturalis Tribum retinebat, & Tribui Patris adoptivi adscribebatur*; quod omnino filium censeri debet. nihil enim apud Romanos erat quivis, quam, cum qui per adoptionem in alienam Familiam transiret, nulli in eo veterum Familiæ jura amplius agnosci, cujus vix nomen in cognomen derivatum, solent memoriæ causa servare permittebant, cetera enim omnia, quæ Cives Romani erant, ut jura, Hereditates, Sacra, quæ in sua naturali Familia obtinebat, integra amittebat, ex quo eum ipso nomine eadem etiam Familiæ jura effecta esset. Præclare id explicat Cicero (d), ubi fictam adoptionem, qua Clodius, ut Tribunatum gerere posset, in Plebejam Familiam Fonteiam sese transtulit, his verbis exagitabat

(a) Sueton. in Jul. c. 41.
(b) Sueton. in Octav. n. 40.
(c) Antiq. Rom. in Append. l. 1. c. 2. n. 64.
(d) Pro Dom. n. 13.

Digitized by Google

bat: *Tu neque Frater ejus es, qui eſſe debebas, neque Patris Heres, neque amiſſis ſacris paternis in hec adoptiva veniſti*. Amittebantur igitur ad adoptatum veteris familiæ jura omnia, ac proinde Tribus illa, in qua olim cum ſuis gentilibus cenſebatur, quum in adoptivæ familiæ nomen, jura, ac Tribum translatus eſſet. Id quod diſertis verbis, quod Tribum ſpectet, confirmat P. Scipio (*a*) in ea oratione, quam Cenſor habuit ad populum *de moribus*, ubi inter alia ſimulatarum adoptionum, quæ contra majorum inſtituta tum fieri ſolebant, fraudes oſtendens, non ſolum Patri adoptatori filium adoptivum inter præmia Patrum prodeſſe querebatur, verum etiam *in alia Tribu Patrem, in alia Filium ſuffragium ferre*: quod ita intelligendum eſt, ut ob ſimulatam adoptionem adoptivus non in adoptantis Tribum tranſiret, ſed in ſua gentili Tribu etiam poſt adoptionem permaneret. Cum tamen, ut ex ipſius Scipionis verbis optimè colligitur, in eadem adoptantis Tribu adoptivus cenſeri debuiſſet: tantum abeſt, ut utramque Tribum adoptivus retinere poſſet, quæ maxime omnium fraus fuiſſet, nunquam profectò, ut Scipionis aſſenſum probat, commiſſa ſolita, tametſi ſæpiùs negotio patrari potuerit, ſi unquam in legitimis adoptionibus ſuſſeptum illud de duplici retinenda Tribu exegiſſet.

Atque hinc (quod hactenus nemini ſocietiſſe animadverſum fuit) patet cauſa, cur etiam Romanorum Jure (nam Rep. everſa privilegium hocce, quemquam etiam raro a Principibus dabatur) nemo poſſet Romanus (*b*) alteriuſque Civitatis ſimul Civis eſſe, in alterutra enim Civis eſſe debebat, itaut ſi Civitati alteri nomen datum eſſet, ſtatim Romanum amitti oporterebat. Ita Cic. pro Balb. c. 11. *Duarum Civitatum Civis eſſe noſtro jure civili nemo poteſt: non eſſe hujus Civitatis Civis, qui ſe alii Civitati dicavit, poteſt*. Et rurſus pro A. Cæcin. c. 34. Unde T. Pomponius Atticus Ciceronis familiariſſimus Athenienſium Civem eum ſuam acclamationem ſtudia neglexit, *quod nonnulli* (inquit Corn. Nepos in ejus vita) *ita interpretantur, amitti Civitatem Romanam alia aſcita*. Cauſa autem, ni fallor, fuiſſe eadem, quod cum inter Romanam Civitatem aliaſque nullum Juris diſcrimen eſſet, quippe quæ æquo Principio Urbis jura jam donatæ fuiſſent, fieri inde poterat, ut unus idemque Civis, propterea quod in pluribus Civitatibus, earumque propria Tribubus adſcriptus eſſet, eo prætextu, ut ratione in diverſis Tribubus ſuffragia ferre poſſet, quod nullo jure, exemplove licuiſſe conſtat. Neque Attici exemplum hanc meam conjecturam excludit ex eo, quod Athenienſes nihil cum Romanis commune haberent, a quibus, teſte Strabone, libertate donati, legibus Magiſtratibuſque ſuis, ut antea, clvere permittebantur. Nam Syllæ, ut tradit Appianus, Piræum everteiſſe contentus priſtinam libertatem conceſſit, quam etiam Julius et Cæſar, licet adverſus ſe pro Pompejo ſteriſſent, et id Appian. & Dio teſtantur. Etenim non illud omnino certum, quod Athenienſis factus Civitatem Romanam ſtatim Atticus amittere debuiſſet, cujus quidem in eo ſe meo ſuerit non conſtat, ſed eligeram tantam interpretationem opinionemque affert Nepos, neque unquam eb eo Civitatem Romanam amiſiſſe legimus, quamquam contra Nepotem ſæpè optimus teſtis Cicero, qui in pluribus ad eundem Atticum epiſtolis, præſertim l. 1. ep. 16. & l. 2. ep. 1. nunc Athenienſem, nunc Demoſthenem illum Civem apertè vocat, ut certè non diuturno tantum, ut plerique ex recentioribus opinantur, *domicilio* quo nonniſi inde dicendus fuiſſet, ſed *adlectione Civis* demum fuiſſe credendus ſit, nullo amittendæ Civitatis Romanæ periculo, dum ex diverſis utriuſque Civitatis juribus ratio illa duplicandarum Tribuum, augendique ſuffragiorum jure omnino ceſſare videbatur. Quod ubi abeſſet, illud ego quoque tunc affirmaverim, potuiſſe Romanum Civem in duabus Civitatibus Romano jure æquè pollentibus nomine retinere, quod præclare ſatis explicat idem Cicero dum in *de Legibus* l. 2. c. 1. duplicem cuique Patriam eſſe poſſe oſtendit, ut Catoni Tuſculum, & Romam, ut ſibi Arpinum, & Romam, *alteram naturæ, alteram Civitatis*: unde hæc hactenus.

Ad eam Tribuum numerum, ſeu diverſitatem quod attinet, quæ inter plures ejuſdem loci Cives frequenter ſpectabatur, non ego dixerim in una omnes Tribu cenſeri dici oportere tum, cum alicui Oppido in univerſum Civitatis Romanæ jura primùm conceſſa fuerint, aut Romanorum Civium Coloniæ ſit illuc deducta, priorem partem ſpectat Formianorum, Fundanorum, & Arpinatum exemplum, quod inpene Livio accepimus, cum enim ii Populi Civitate jam ſuffragio donati, ſinguli propriam Tribum Veleris plebiſcito acceperunt, in quæ

[*a*] Apud Gell. l. 5. c. 19.

[*b*] Apud Græcos ſecus res ſe habet, ubi paſſim non raro, eamdemque Hominem plurium Urbium ſimul Civem fuiſſe, idque præſertim Viris invidioſis, aut doctrina clariſſimis ſæpe contigit. Vide de hac re Spanhem. Orb. Rom. Exercit. 1. c. 4., ejuſmodi ipſa, pro theorum ac ſuum verſionibus conſiſtere, cum aliud de Homine Cive inter Græcas Urbes fuiſſe ſi convenerit cum unius ſingulæ in ſuum Civem adſcripſiſſet, quæ qua nonnulli et Urbi fuerit, adoptionis datum.

Digitized by Google

tum ex iis constitit: idem cum Sabinis factum credere par est, quibus cum primum Civitas sine suffragio data fuerit, postea vero, (ut inquit Paterc. II.) *Suffragii ferendi jus datum*, ea de causa Sabini omnes in unam Tribum conjecti fuere. Haud secus in Coloniarum deductionibus servatum verisimile satis est. Licet enim non ex una, sed diversis e Tribubus deducendorum Colonorum delectum fieri consuesse recte existimemus, omnes tamen, si Civium Romanorum optimo jure ea Colonia deduceretur, in unam translatos Tribum non inepte arbitrabimur: id enim postulare videbatur ratio novae illius ab Romanis propagatae Civitatis, quae nunc primum ex integro constituta, seu etiam, ut ajebant, condita satis commode uni Tribui adscribi poterat: sed his demum exceptis, nihil obstare videbatur, quin ex aliis plerumque causis plures ejusdem loci Cives in diversis Tribubus censerentur.

Prima illa esse videtur, quam ex iisdem Coloniarum deductionibus recte petimus, dum tamen plures in eundem locum deductiones factas esse constat. Quis enim sibi verisimile persuadeat, aut in subsequentibus deductionibus veterum Colonorum nullam familiam fuisse exclusam, aut si quae veteres essent priorum Colonorum familiae novis supervenientibus in statutam illorum Tribum transiisse? Imo nihil contra verisimilius, quam veteres Colonos in sua quisque Tribu sese continuisse, qui agro plerumque etiam in suas lares atque agros recentes Colonos excipiebant, cum quibus nonnunquam ea de re dissidia erant, & jurgia, quod (ne alia exempla quaeram) inter Pompejanos, & novos Colonos a P. Sylla deductos, exortum fuisse testis est Cicero (a). At quid moror? Plures aliae, quae passim hanc Tribuum inter ejusdem loci Cives diversitatem inducebant, causae viri docti enumerant (b), nempe *Adoptionis*, *Habitationis*, *Census*, quibus etiam ego addiderim, *Accusationis*, dum Tribum *Damnati*, si ea nobilior fuit, ille (c), tanquam accusationis praemium *Accusator* consequebatur, teste Cicerone *pro Balb.* c. 25. Verum haec omnia Cl. Olivierio minime probari video, qui ejusmodi causas de Romanis indigenis duntaxat certas agnoscit: *poterant enim* (inquit (d)) *Romani censione, adoptione, habitatione, Census, vel similes de una in aliam Tribum percommode transire, in omnes enim Tribus Romani distribuebantur, verum alia causa quaerenda est in Coloniis & Municipiis, quae integra cum universis Civibus uni ex Tribubus adscribebantur.* Hinc Pisaurenses suos modo in Camilia, modo in Pelatina, modo in Sabatina censos auctus, sic statuit, ut primum in Camilia post bellum sociale censi, postea vero,

(a) Pro Sulla c. 21. ubi Pompejani non alii, quam Cives Pompeii Campaniae Oppidi prope Neapolim.

(b) Relandus Cass. I. n. 4. Spondius Miscell. sect. c. art. 21. Cippus [illegible] apud Malvas. Marm. Fels. p. 118 qui Bononiensis modo in Lemonia, modo in Stellatina censeri [illegible] ob novos Colonos ab Augusto Bononiam deductos [illegible] ad has [illegible] deductiones Tribuum diversitatem [illegible] Fontaninus in Antiq. Hortae l. I. c. 2.

(c) Quae causa, ut alias, inter alias fuit Tribuum diversitatis inter ejusdem loci Cives. Census enim [illegible] praecipuam [illegible] ad Censorum munus fuisse [illegible] Romanos Cives, qui [illegible] *Censores* [illegible] *operum locandorum curam propter inopiam Aerarii* [illegible] [illegible] Civitate [illegible] Senatores [illegible] Equites [illegible] Censorum [illegible] Aerarios [illegible] Tribu [illegible]

alium transire cogebantur: in Tribubus [illegible] Auctorem, sive Tribubus [illegible] Rusticas Urbanas [illegible] cum enim Urbanas [illegible] Ap. Claudio Censore per omnes Tribus [illegible] Q. Fabio, & P. Decio Censoribus in Urbanas [illegible] L. viii. Liv. 46. [illegible] Romani [illegible] a Rusticis ad Urbanas Tribus [illegible] Plin. l. 18. 3 *Rusticae Tribus laudatissimae earum, quae* [illegible] *Urbanae* [illegible] Romae, [illegible] Coloniis Censores *Quinquennales* [illegible] Coloniis quidem Censoribus [illegible] Livio l. 29. c. 15. [illegible] Censum [illegible] Coloniis [illegible] Populi Romani [illegible] *Censoribus Coloniarum* [illegible] Censores Coloniarum Cives [illegible] Tribu [illegible] *Censoris suffragii* [illegible] *Populi Censorum* [illegible] *Tribu movere posset* [illegible] *Tribubus movere posse.*

(d) Marm. Pisaur. Not. xxxi.

Digitized by Google

verò, ea Tribu diſſolutâ, in Palatinam translati, reſtitutâ demum Camillia partim in eam Veterum Tribum ad gentem ſui oſtentationem ſint regreſſi, partim Palatinam retinuerint; Sabatinam autem ad poſtrema Imperii tempora deduxit, quando ſcilicet Contenti ſublatis Cives Romani Tribum, quam incluſiſſent, ſolius honoris cauſſa ſibi addebant: atque hæc quidem doctus Eques de Piſauro ſibi ſatis ingenioſiſſimè excogitaverit, quæ tamen an rectè conſtent non quæro, ad reliquas autem Colonias omnes trahi poſſe omnino nego, in quibus in diverſarum Tribuum peculiares cuique cauſas quæramus, fruſtra erit laboraſſe. Hinc nihil cutius, aut etiam certius, quàm ut inde obtineatur, manifeſtiſque rationibus non deſinere: neque enim inter Romanos indigenas, & Colonos diſcrimen ullum agnoſcere licet, dum Jus Tribuum nunquam loco, aut habitationi aſſixum fuiſſe conſtat, ambiguum Romanis indigenis fas eſſet pro-miſcuè Tribuum adſcriptionem uti: quid vetat ut ex iiſdem ferè omnibus, quibus illi, cauſſis etiam ii, qui extra Romam æquo atque optimo Civium Rom. Jure potiebantur, in diverſas Tribus adſcribi potuerint?

At ſicuti id verum putabimus, ita etiam in ea Tribuum diverſitate, quæ in eadem Colonia fuit, aliquam ex iis Tribubus, in quas Cives diſtribuebantur, extitiſſe veriſimile eſt, cui ab ſua origine Colonia adſcripta fuit, in eaque ſuam Cives pro magna parte dum deinceps ſolerent. Hinc hanc in Stellatinâ, Papiriâ, Menenia, Palatina, Quirinâ Beneventanos æquè Cenſos noſtri Lapides reſtentur, nihil abnuerit tamen primam locum Stellatinæ tribuere. Hanc A. U. 369. ortum habuiſſe conſtat ex Livio, qui l. 6. 5. Eumene, ait, in Civitatem accepti, qui Vejentium, Capenatium, Faliſcorum per ea bella transfugerant ad Romanos, agerque iis novis Civibus aſſignatus: Tribus quatuor ex novis Civibus additæ, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narnienſis. Stellatinæ nomen unde natum velint, ne cui fortaſſe in mentem veniet eam a Stellati Campo prope Capuam nomen duxiſſe, cum enim in eos fines nondum eo tempore Romani ſuum Imperium protuliſſent, illud ſemper eorum erit quod tum Cato in Originum fragmentis, ac Fabius Pictor a Sigonio teſtes adducti, tum etiam Feſtus tradiderit, a Stellinibus Hetruriæ populi in Civitatem Romanam commigrantibus ejuſmodi nomen Tribui factum, non igitur a Campaniæ campo Stellate, quod Beneventum propius eſſet, conjectura ulla niſi poteſt. Cum autem ſi in noſtros Lapides univerſos oculis ſedulo intenderimus, non alia frequentior, quam Stellatinæ Tribus occurret mentio, in eaque (quod in aliis non item conſtat) omnium fere ordinum profeſſionumque cives adſcripti habeantur, probabile tandem eidem poteſt eam Tribum inter Ruſticas ſatis præſtantem præcipuè a Beneventanis fuiſſe frequentatam: quod ſi in ſolam militarem profeſſionem res deduci eadem, unicuique plane (Gratum, aut aliorum, dictum) qui militum loquuti ſunt ſummis etiam in illa muneribus perſuaſit inveniatur, qui in Stellatina Tribu cenſeri gauderent, ut militares Lapides excurrentes (quos ad xxx ſuperſtites noſtro theſauro exhibebit) ſtatim compertum erit; qui ſanè Beneventanorum militum in ea ſola Tribu recenſus, cui potius ac in ſola Tribu Beneventanorum militum delectus, (& quidem ut in Romana militum pro jure Civium, quod obtinebant, Legionarii eſſent, in qua etiam per minores gradus ad Tribunatum aliquando perveniſſe conſtat) non aliam, quàm Stellatinam Beneventanis Civibus aut frequentiorem, aut antiquiorem, aut certe nobiliorem fuiſſe demonſtrat.

CAPUT QUARTUM
In reliqua Marmoris verba Commentarius.

POſtquam Beneventanæ tùm Urbis tùm Coloniæ origines, nomina, fortunaſque etiam longo ac difficili itinere ſpatio percurriſſe jam fatigemur, ſupereſt modo, ut, qui hujuſmodi exequendis rebus opportunam dederit occaſionem, ipſiuſmet lapidis reliqua verba illuſtrandi operam aliquam poſtremo loco impendamus: quod tum ex prædictis jure meritoque ipſa ſibi Lapis præſtandum agnoſcit, tum quoque ex eo, quod pleraque adhuc obſcura exhibent, quæ nec me profectò poenitet paulo diligentius animadvertiſſe, nam alios jam animadvertiſſe noviſſe fortaſſe poeniteat. Priuſquam tamen rem hanc penitus atque inſtituam, aliqua de ipſius Lapidis fato, quæ hactenus comperta habui, dicam. In MMS. antiquis ſchedis, quæ apud me aſſervantur Lapidem hunc ann. 1670. prope Aquilu oppidum, ubi aliquam Candium fuiſſe noſtat, effoſſum fuiſſe habetur; ſed ante eum annum hunc Lapidem in numeroſiores tamen lineas diſtributum prodidit Cam. Peregrinus in Camp. Fel. Diſſ. 2. c. 5. quod opus vulgatum

tum fuit an. 1651. ubi illud etiam Paceginus teſtatur, eundem Lapidem olim eluvionibus imbrium detectum *Arpaja*, ſed mox eodem caſu deinde humi conſepultum diſpectuiſſe. Potuit igitur Lapis ipſa auſint dicto anno 1670. ut noſtræ ſchedæ habent, lucem aſpexiſſe ſed tamen Paceginum exemplar ſequuti videntur cùm Guiter p. 53. n. 4. tum etiam Fabrettus cap. 2. p. 105, de quo illud mirari ſubit, quod extantem eum dicit: *In Prædio D. Æquitis Sylvæ ſub Tuſculo tribus prioribus lineis abraſis*. Lapidem, quem Fabrettus eſſe abundevenet omnino eſſe, ac quo manuſcripto exhiberent, dubitavimus autem, uſdere enim accepturi verbi utrumque conſtat, & quod magis ait, utrobique auctus, idemque locus aperitur, quo olim Beneventana Colonia augendum auxerit, id eſt *In Territorio ſuo, quod Caudinorum Civitatem cingit omne totum*. At quid cauſſæ fuit ut ejuſmodi Lapis ne ipſi ſucibus eam tamen valuit certum aliud Domicili votum ſet votum mum, propria fronte manifeſtum circumferret Tuſculanum aufugeret? Aut eum Lapidem Fabrettus nunquam vidit, ſed a quopiam alio falſa loci mutatione, & quod pejus eſt corrupta verſuum, ac verborum aliquot ſerie excepit, aut ſi nunquam ſub Tuſculo aliquando extitiſſe eundem (cauti præclarus Lapis æſtimatus fuit) aſportatum fateri oportebit. An ſi priores tres lineæ abraſæ fatetur Fabrettus, unde poſthac ipſe habuit ut ad fidem noſtri Lapidis ſupplere potuit? Sed nunquam abraſas tres priores lineas fuiſſe videri poteſt, ſed versus quartus, utque octavo verſu lineæ aliquam noſcere lineæ ex noſtrarum ſchedarum exemplo, quod ad exactiſſimam ipſius Lapidis fidem deſcriptum fuit, cujus quidem lineæ rationem referri oſtendam.

Nunc, quod attinet, monumentum hocce laudis obſequique monumentum *JULIÆ AUG IMP CÆSARIS L. SEPTIMII SEVERI* erexit Beneventana Colonia, atque hac ſcribendi formula priſcam illam, nec poſtremo quoque non abſolutam ſuſpicionem, Inſcriptionumque uſurpavit, quæ nempe per ſolum mariti nomen adjectum eadem Julia Sept. uxor Severi nunc jam ſatis intelligeretur. Et quidem priſci hominum cum *Terentiam Tullii*, *Liviam Druſi*, dicerent, aut ſcriberent, uxorem ſubaudiebant, ut certe præter Lipſium ad Tacit. hiſt. 4. ipſi docent lapides, in quibus ſæpe occurrunt *Antoniæ Druſi*, *Domitiæ Ahenob.*, *Meſſal. ux Neronis*, *Domitiæ Domitiani*, de quibus Rupert. epiſt. 41. ad Rainaſ. lap. 156. 235. & 239. ſequentes Gruter. p. 584. 11. 626. 9. 679. 7. & de Lucilla Veri plures dant lap. des Fabrett. pag. 524. antiquum denique numiſma Plotinæ uxoris Trajani ita inſcribitur, *Plotina Aug. Imp. Trajani*. His etiam exempla addidiſſe lubet inſignem lapidem, quem prope Puteolos nuper repertum refert Fratillus De Via Ap. l. 2. c. 8. f. 202.

DIANAE CVSTODI
SAC
ANNIA FAVSTINAE AVG
PII CAES LIB
V. S.

Ita enim lapidem omnino ſupplendum cenſeo: *Dianæ Cuſtodi ſacrum Annia Liberta Fauſtinæ Auguſtæ Pii Cæſaris* (hæc eſt Uxoris M. Antonini Pii Cæſaris) *Votum Solvit*.

At unde iſthæc loquendi ſcribendique formula manarit, non adeo certum conſtat, neque enim usquam video probari poſſe ſententiam, qui quod mulier per Confarreationem Ritum (quem primum, atque unicum arctiſſimum connubii vinculum erat) Marito juncta in Filiæ loco haberetur, inde eſſe putant, ut poſt proprium nomen ſuum ullo conjugis expreſſionem alia, illud mariti ſibi aſſumeret: quo ſine nominum valore nexu ſummam illam eandemque, quæ Parentum, liberoſque viget, conjunctionem inter utrumque Conjugem pari modo adeſſe demonſtrabatur, plura enim ſunt, quæ contra ejuſmodi ſententiam manifeſtè pugnant. Et ſane quamquam illud verum ſit, quod individuæ illa vitæ conſuetudine, quæ in conjugio continetur, ea proxime animorum corporumque conjunctio, quæ Parentum, Filiorumque naturalem propinquitatem non æquare ſolum, ſed etiam ſuperare videatur, ea proinde in loquendi exemplo declarari haud opus ſit: falſum tamen illud eſſe patet, quod eadem formula, in qua ſolus nominum nexus, duorum nominum nexus, quorum alterum alteri patrio caſu eſſet appoſitum, in nuncupandis, dignoſcendiſque filiis aliquando uterentur Veteres, nullum profecto opus rei uſſi quam in omni antiquitate Romana, (Græcam non heic moror) inveneris, quid enim tum novum, atque inſolitum afferri poterit, quam ſi Cajam, Luciamque Auguſti, Trajanum Ne-

væ

væ diceretur, cum haue Nervæ, illum Augusti filium aliis demonstrare velimus. Scio, dum apud Scriptores de mulieribus mentio habenda fuerit, eas aliquando solo Patris adjecto nomine, cujus haud Filia exprimuntur, jam esse Fil ac recte intelligi. Sic apud Ciceronem de Divinat. l. 1. c. 46 *Cæcilia Metelli* occurrit quam Q. Metelli Cretici filiam fuisse constat. Sed ut mendum eo Ciceronis loco suspicari velimus, ut pro *Cæcilia Metelli*, ut habent editiones omnes, quas habemus vidi, restituendum sit *Cæcilia Metella*, quod ex inferius a me notandis vere fortasse lectio apparebit, cum adhuc tamen stet *Cæcilia Metelli*, id nonnisi rarissimi sui exempli habendum erit, atque aliquando ita cum mulieribus actum videri possit, quibus cum prænomine, ac plerumque cognomine carerent, nomen Patris, quo certum innotescere possent, fuit nomini copulatum. Sed in hac re statuenda nulla iustior fides, nulla gravior auctoritas, quam quæ nobis ex antiquis lapidibus jam præsto esse videtur. Ex eorum [illegible] inquam lapidibus, inter quos eadem Cæcilia Metelli non prodit. [illegible] hujusce rei ratio omnino excipienda erit, in quibus nihil tam frequens, atque obvium, quam quod in commune omnium ætatum, omniumque veterum more positum constat, ut scriberet, eorum nemo, qui ingenuus ortus fuisse appareat, post suum prænomen, nomenque, adjecto scilicet Patris prænomine, singularem literam F. non apponeret qua sese illius esse Filium expresse profitebatur, quæ quidem F. si unquam in lapide desit, vel temporis injuria, vel marmorarii negligentia omissa censeri debet.

Rem facti pervulgatam pluribus exemplis illustrare supervacaneum puto, uno dumtaxat contentus, quo res ipsa mirifice confirmari videtur. In porta est lapis, seu titulus Cæciliæ (quæ paulo ante memorata est) Metellæ sepulcro prope Romam inscriptus ap. Grut. p. 377. 7

CAECILIAE
Q. CRETICI F.
METELLAE CRASSI.

ubi vides jam, Cæciliam Metellam Patris lusimo[illegible] ac mariti nominibus inter propria nomina fuisse eleganter intersecta distinctam memorari. Q. enim Metelli a subacta insula Creta Cretici appellati fuit Filia, M. vero Crassi cognomento Divitis Uxor. Cur quæso de causa factum fuit, ut prima filiam exhibita F. tam præclare se ostendat, de posteriori vero conditione omnino sileat? Si enim uxor filiæ æqua erat, vel ipsa F. in utraque parte fuisset repetenda, aut in utraque pariter prætereunda. Nefas tamen fuit post Patris adjectum nomen illam præterire: cum e recepto jamdiu more recedendum non erat: præterea tamen post mariti nomen jam desertam aliam, quam ut loco filiæ esset, conditionem demonstrabat. At quæ tandem fuerit Conditio isthæc? Dicam quod sentio.

Quandam servilis imaginem in uxoribus olim fuisse dubitari nequit, ut proinde illas a servis non ipsam tantum conditionem verum etiam propriæ appellationis formulam seu notam mutuatas crediderim. Ac, quod primum attinet, jam satis constat, uxores quantumvis ingenuas, mancipiorum tamen instar apud viros haberi solitas, quod cum ex Divina illa lege, quæ legitur Genes. cap. 3. promanasse videatur, ubi mulierem sub potestate viri, qui et dominabitur, constitutam manifestum habemus, unde & Sara cod. l. b. c. 18. Abrahamum maritum suo Domini sui nomine appellabat, & Apostolum eandem legem respexisse visum, mulieres *subditas viris suis* esse monens. Habet tamen ea [illegible] moribus tum ipsum desinere, atque eam inter veteres Romanos præcipue rei ve[illegible]. notum sane est, quid jam apud illos ea in re foeret. Mulier fine per Confarreationem Ritum viro juncta in ejus manum convenire, in potestatem nempe, ut interpretatur [illegible], transire dicebatur. Imo Gellius (c) præclare satis ejusmodi uxorem in *manu* pro *filiæ* affirmat, in Mancipio vero esse procul dubio tueladic potestatem, & ipsam dominium juris Quiritium [illegible] ex Ulpiano, aliisque probat Heineccius (b), quem proinde mirror in nuncupandorum Uxorum formulæ transversum ivisse, proinde, quam sapienter recaluit [illegible] sibi adaptando. atque de hoc dominio locuto manifeste videntur optimi quique Antiquitatis Scriptores, quando uxorem marito *servire* dicunt, inter quos Virgil. Æn. III. 303

Lecat Phrygio servire marito

aut quando maritum uxoris dominum appellant, ut paulo post Id. Virg. v. 204.

Conubia cæpto
Regnabit, ac Dominum Æneam in Regna recepit.

ubi

(a) Noct. Attic. l. 10 c. 6.

(b) Antiq. Rom. l. 1. tit. 10. § 6.

ubi plura congerit Servius, qui licet Coemptione Ritum alterum capitis eius rei caussam commemoret, eo huc mulierem *in potestatem viri cedere, atque ita conditionem liberæ servituti subsituere* est. Hinc Uxores non modo maritum agnoscebant Dominum, sed vocabant quoque, ut in lapide apud Reines. Claſ. 14. n. 146

D. M.
L. VIRGINIO VIRGINIANO
A MILITIIS DOMINO
MARITO SANCTISSIMO
CAVNIA TARSIS
FECIT ET SIBI.

ex quo nuptarum Conditionem optimam ducebat argumentum S. *Cyprianus* (a) ut Virginum felicitatem oſtenderet ajens Virginibus *quid aliud eſt, quam ſolutæ libertas. Maritum non habet Dominum*.

Servorum autem nuncupandorum morem plurimum veluti antiquitas, ut post expreſſum ipſius servi proprium nomen statim illud quod etiam Domini proprium erat patrio casu adnecteretur, atque ita nullo Servi, Domin ive vocabulo adjecto, quis servitutem servire intelligebatur. Exempla innumera habentur in Teſſeris Gladiatorum apud Gruter. p. 334., quibus alia congerit cum ex ipsis Teſſeris, tum ex lapidibus Fabrett. cap. 6. p. 39., e quo tamen eorum reprehendatur Boldonius, quod in l. 2. Epigramm. C. p. 104. in *Artemiſia Cæſaris* (de quo lapis apud Gruterum p. 607. 4. n.) uxoris titulum latere duxiſſet. Peccavit fortaſſe erroribus in Boldonius, ubi nuſquam Cæſaris nulla Artemiſia uxor occurrit, sed mitius agendum erat cum viro docto, qui rectiſſime noverat communem hanc eſſe in nuncupandis servis, ac cuiusvis famulam, Artemiſiamque Cæſaris servam potius, quam uxorem fuiſſe [illegible] Atque hanc ego non omnino deleendam exiſtimo. Cum enim uxores ad mancipiorum conditionem quodammodo accederent, inde factum eſſe profecto crediderim, ut quarum non abſimilis videretur conditio, una etiam, eaque eadem in utrique nuncupandis formula uſurparetur: sed de hac re hactenus.

JULIAM Severi uxorem fuiſſe, ſpemque Imperii pro ſua dote attuliſſe refert Spartianus in Severo. „*Cum amiſiſſet uxorem, inquit, aliam vellet ducere, genituras ſponſarum requirebat, ipſe quoque matheſeos peritiſſimus, & cum audiſſet eſſe in Syria quandam, quæ id genituræ haberet, ut Regi jungeretur, eandem uxorem petiit, Juliam ſcilicet, & accepit interventu amicorum, ex qua ſtatim Pater factus eſt.*„ Sed cum duo filii Severi fuerint, Baſſianus & Geta, uterne Juliæ ſuſceptus ſit, quæ unius tantum Auguſti mater in noſtro lapide dicitur, haud facile eruitur. Scio nonnullos in ea fuiſſe ſententia, Si verum ex eadem nec Juliam eum Getam, de quo nulletenus ambigitur, cum Baſſianum, de quo res incerta manebat, filios habuiſſe, primique haud recte Juliam Baſſiani novercam ab aliis putari velit Fabrettus c. 9 f. 680 qui ipſam potius naturalemque fuiſſe Matrem certum ſtatuit, recitatis tum Lapidum, tum Scriptorum veterum teſtimoniis. Ante Fabrettum id ipſum propugnaverat Spanhemius. (c) atque Sponius (b). Itaque Spanhemius hanc Juliam (cum qua Baſſianus poſt Patris obitum inceſtas nuptias contraxiſſe traditur), perperam, ait, ab Eutropio & Oroſio ejus Novercam appellari contra fidem lapidis quem affert, ubi eadem Julia Auguſti mater vocatur, qui utique Baſſianus eſſe debet, ac præterea adverſus utrius Oppiani, Herodiani, Dionis qui omnes Matrem diſerte appellent, neque enim, inquit, *ſummi ſceleris loco id fuiſſet Novercam Privigni matrimonio copulari, cum teſte Procopio (c) id apud Varnos moris inſitum acceſſiſſe*. Quod Varnorum exemplum ad rem faciat, non ſatis video. De lapidibus Scriptorum auctoritate mox videbimus. Interim Spanhemium, ac Sponium, & ſubinde Fabrettum diam veterum, quam ipſi putant, ſententiam tueri conentur, omnino falſam amplexos ajo. Id unico argumento ſatis erit manifeſtum demonſtraſſe. Baſſianum, Juliam ſibi uxorem duxiſſe certum videri debet, & quidem ejus ſpecie captum, quæ plurimum, vivo adhuc Severo, non ſine famæ detrimento floruiſſe conſtat. Proverſitne igitur Baſſianus ita hominum verecundiam exuiſſe, ut belluarum more, quibus nulla [illegible] lex, nullas ex ſanguine pro-

(a) De Bono Pudicitiæ. (b) De Fund. monilib. Diſſert. 27. p. 27.
(c) Recherches d'Antiquité Diſſ. 12. p. 285.
(d) Bell. Gothic. l. 4. c. 20.

propinquitate pudor, in naturalis matris nuptias proruerit? (a) at uno adeo grave Principis ſcelus ſuctis alienioris jura evitaſſe, verum quod nos conjecturi? Poſt ſiquidem Imperatorem Baſſianus a Macrino inter Edeſſam & Carras caeſus fuit quadrageſimotertio ſuae aetatis anno, ita Spartiano: *Baſſianus* (inquit) *vixit annos* XLIII. *imperavit annos* VI (b), ex hoc neceſſario conſequitur, eum in trigeſimo octavo aetatis anno poſt Severi obitum imperare cepiſſe, atque ſi ſequeri anno poſt patratam Getae fratris necem, aut ſaltem eodem anno ad parricidium eas incestas nuptias adjunxiſſe, quo igitur ſibi perſuaſerit, feminam, quae ad minus quinquageſimum tertium aetatis annum ageret (qualis jam tum Julia fuiſſet, ſi Baſſiani mater ſtatuatur) ea adhuc venuſtate forma, qua virum, quemcumque filium ad inceſtas nuptias pellexiſſe potuerit. Tantum abeſt ut Hiſtoriae res in apertam lucem proferendas Chronologiae ratio, quam hic Vir doctus sondere [illegible] afferre valet, itaut ea demum duce, quam ſibi ſum videt, debet Baſſiani matrem fuiſſe Juliam, tum contra verum Novercam extitiſſe, quippe quae cum Getam filium eſſet [illegible] aetatis anno a Baſſiano fratre caeſum conſpexit, vix quadrigeſimum annum tum attigiſſe potuit, qua aetate egere adhuc ea forma potuit, qua Principem eſſe allectum turpiter ſcelera illum ſibi uxorem acciperet.

Atque haec quidem ad ſuperiorem rei veritatem probandam ſufficerent, ſed quo magis illa illuſtrari, contrarium Lapidum, Scriptorumque veterum auctoritatibus ne carendum quoque duco. Et ſane, quod Julia Baſſiani mater prae laudatis monumentis dicta fuerit, nil obſtat, quin cum revera Noverca eſſet, eo jucundiore nomine appellaretur, uterum ut ſtatim, atque adulare Novercae nomen fuit ſemper, quod etſi ſemel, atque iterum in antiquis Lapidibus [illegible] ad Fabrett. p. 212, qui ex frequentiori Lapidum copia magis erga Privignos benevolos [illegible] animadvertit, exinde igitur eidem potuit, Novercas, quas memorari aliquando [illegible], Matris nomine fuiſſe honeſtatas, quod & jure factum apparet, cum quae Noverca [illegible] haud immerito ſalvo Mater dici poteſt illius, qui propter Patri juſtis nuptiis copulatam loco [illegible] habere debet, quod cum ita ſe habere poſſit, uti Dionem, Herodianum, aut quicunque Juliam Baſſiani Matrem dixerunt, Spartiano adverſantur, qui ex ſumma Hiſtoriae fide prolam Novercam, quippe quae erat, affirmavit, a quo dictos nomine in Matrem translato, quae ea ſibi alii abſurde nuncupaſſe putandi ſunt. Id quod ex ipſius Spartiani verbis magis probatum habemus, qui eum paſſim Juliam Baſſiani Novercam ſtatuat, dum inceſtas inter ipſos memorat nuptias, haec ſubdit: *Matrem* (*nec alio dicendum erat nomine*) *duxit uxorem, ad Parricidium junxit inceſtum ſiquidem eam matrimonio ſociavit, cujus filium nuper occiderat.* Quod vero Lapides retinet, fruſtra Spanhemius fidem ejus Inſcriptionis advocat, quam Scaligero, aliiſque eruditis Gruterum fixiſſe dicit. Inſcriptio ita ſe habet.

I. O. M. ET
IVNONI REGINAE
PRO SALVTE IMP. M. AVR. ANTONINI
PII AVG ET IVLIAE AVG MATRIS
AVG M. VLPIVS MVCIANVS
MILES LEG XIII. GEM &c.

Recte quidem Spanhemius eam Gruteri reſpuit, dum hanc Juliam, quam Soemiam Elagabali Matrem perperam ſtatuerat Reineſius. Severi uxorem intelligendam eſſet, male autem exinde, quod *Mater Auguſti* dicatur, ipſius Baſſiani qui ſub M. Aur. Antonini nomine praetenditur, hunc memoratur, Matrem demonſtraſſe putavit, uti adhuc Spanhemio innotuerat, quod poſtea viri docti compertum fuit, Lapides fere omnes, qui huic Juliae inſcripti fuerunt, citra ullam temporis injuriam, data opera, ac plane ipſius Baſſiani juſſu, aliquibus dictionibus mulctatos

H fuiſſe

(a) Ex Dionis ſilentio ſtrictis Spartiani, aliorumque, qui diverſo de noſtris hiſce nuptiis meminere, deſiderare poſſit: Laudandum profecto Dionem Fidem, qui ut tantum facinus ab Orbe Romano avolventur, ex ſocialis nomine, quo vulgo ſub plerique appellati ſunt [illegible] Hiſtoriae [illegible] [illegible] ſilentio [illegible] [illegible] Hiſtoriographi [illegible] ſcelus reculiſſe conſitit, [illegible] vel Dionis ſilentio, vel Privato conceſſionis vis tribuenda erit, ut manifeſto [illegible], nec ſine dubio [illegible] rerum geſtarum monumentis [illegible] Spartianum [illegible] [illegible] non id certe [illegible] Spanhemius, qui hic [illegible] nuptias etiam agnovit, & Veterum exemplo [illegible] conegerbant.

(b) Eandem mentem cum Baſſiano necem fuit, quam tribuit Spartian. *Miſcell.* Deſſert. 24. p. 595

fuiſſe. Abraſum autem in hiſce Lapidibus omnino conſtat Getæ fratris nomen, cui quicquid ejus memoriam ſervare poſſet, cujus loco, cui aliud quidpiam ſuperinſcriptum, aut lacuna remanſit. Itaque, ne a noſtri Lapidis exemplo diſcedamus, vides quartam lineam modo curſu deficere, ubi illæ ſolæ dictiones *Matri Auguſti* quas ſibi ſtetim arripuiſſet Spanhemius, ut ſuam confirmaret ſententiam, omniſi ex poſteriore manu ſunt, cum non *Auguſti*, ſed *Auguſtorum*, noſter lapis habere debuit, adjectis tum ipſum Baſſiani, tum Getæ nominibus, quorum poſterius omnino ebraſum fuit, ut etiam tertium G, ſu dictione AVGG octavæ lineæ, quo idem Geta ſignificabatur. Idipſum, quoniam pignore contendimus, in Spanhemiana Inſcriptione eveniſſe, quod manifeſtum declarat quartæ lineæ brevior curſus, qui præcedentem non exequat, itaut cum *M. Ulpius Mutarines* non ibi fuerit *Aug.*, ſed *Auguſtorum* quod eum non animadverſum fuiſſet (non enim lapis ſpectatur fortaſſe fuit) factum penitus fuit, ut reliquis dictionibus ad *Aug.* conventibus brevior ea linea evaderet. An ſive Auguſti inquit, ſive Auguſtorum Matri dicatur Julia, omne eadem ut Getæ ita quoque Baſſiani Matri extendi prohibitum? Jam ſuperius dixi Juliam, quamquam Baſſiani Novercam ejus Matrem haud improprie appellari potuiſſe, & ſane ebſurda, Auguſtorum præcipue publicis monumentis Novercæ vox, tum maxime in Lapidibus hiſce in Juliæ honorem erectis, ut alterius Auguſti Mater, nempe Getæ, cui Severum collatis etiam Antonini nomine, ut olim Baſſiano unum majori, *Imperium participaſſe* tradit Herodianus; alterius vero Auguſti nempe Baſſiani Noverca appellaretur. Novercam autem revera fuiſſe, temporum, rerumque rationibus paulo diligentius animadverſis, jam ſuperius luce clarius demonſtravimus.

At quoniam ejuſmodi abraſionem, quæ in hiſce Lapidibus Juliæ Auguſtæ inſcriptis perpetuò occurrit, jam ſuperius uno monumento modo, verum in unico Lapide ſpectandam dedimus, dum re agendum mihi eſſet, & quidem plura in eam rem diſſeruerim, quæ tamen hoc præmiſſe facile paſſum ſitis. Noveram ſane, id jamdiu e aliis eruditis Fabretto, Nardino, Vaillantio aliiſque pluribus obſervatum, nuper etiam demonſtratum a Cl. Ficorono (a), qui non ſolum in Inſcriptione Arcus Septimii Severi ad radices Capitolii, ſextam lineam, ubi Getæ filii nomen inſculptum erat, manifeſte abraſam ſubſtitutis verbis aliis, quæ in ejus linea docta ab antecedentibus, ſubſequentibuſque lineis profundius abſiſtebant, verum etiam id ipſum in Arcu altero eidem Septimio, ac Juliæ conjugi ab Argentariis erecto evenire affirmat, ſed eum V. Cl. Olivieri Piſaurenſem memoria pervolverem, tum hanc octo ejus egregii operis paginis implesse comperi. Cum igitur non ſolum rem abſolutiſſime illuſtrata fuerit, ſed etiam id præclare egerit Oliverius, ut Fontanu ei ſententiam non Getæ, ut apud omnes convenit, ſed Fulvii Plautiani Petrum Plautillæ Auguſtæ uxorem ex publicis hiſce monumentis eraſum contendentes erroneam demonſtraret, ſatius mihi erit eruditiſſimo auctori cum laude ut par eſt commiſiſſe, ad eumque ablegaſſe lectorem. unum mihi tamen, quod noſtrum Lapidem ſpectat, notandum incertum feliciter, videri poſſe, an Beneventani Coloni Baſſiani mandatis cui obtemperandum etiam eſt maxima fuiſſet, ea vero exemplum duntaxat ſequutis, quod eſſet nationis genus conſtet eſſe. Getæ nomen ex eo monumento eraſerunt; poſtremum hoc noſtrum ſed potius præſtantiſſimi Cinnæ Papiniani exemplum ſectatos optaverim, cujus enim æque æque ac conſtantem pro ipſo capite probatum ætates omnes mirari nuſquam deſinent, nam cum a Baſſiano intereſſi etiam fuiſſe conſtat, quod ei mandavit, ut in Senatu, & apud populum patratum facinus diluere reſpondiſſet *Non tam facile parricidium excuſari poſſe, quam fieri*, petentique eidem Baſſiano dictare noluiſſet orationem, qua in fratrem Getam jam extinctum invehebatur, ſubdens, *aliud eſt parricidium accuſare innocentem*.

Hanc tamen aſſentationis excuſationem facile dabimus Beneventanis, qui ut Juliæ Auguſtæ gratiam captarent, publicum hocce monumentum honoris cauſſa non ſolum eidem dedicarunt, ſed inſigni illi *Matris Caſtrorum* cognomine decoratum voluere; quamquam & moderatiores Romanis Beneventanos; Fecit enim Romanorum adulatio, qui in laudata Inſcriptione Arcus Argentariorum non *Caſtrorum* tantum, verum etiam *Senatus* & *Patriæ Matrem* appellarunt. Ita ſenſim poſt ortum Principatum invaluit adulatio, cum cum ipſo *Principis Senatus* titulo contentus fuiſſet Auguſtus; cohibuiſſetque Claudius Vipſanium Conſulem, ut nomen aſſentantem, quod ſibi *Patris Senatus* appellationem ob navatam in Remp. operam defferendam recuſaſſet (a), reſtitiſſetque antea Tiberius (b) ne plus æquo ergo Liviam adulandi ſtudium progrederetur, quam alii *Parentem*, alii *Matrem Patriæ* appellandam cenſebant, jam nullus deinceps ejuſmodi adulationibus modus, ut qui antea Auguſtis ipſis tolerandi (verò, ac ſimulata moderatione

[a] In veſtigiis Rom. Antiq. l. 1. c. 4. & 10. [b] Tacit. Ann. l. 12. c. 5 [c] Id. Ann. l. 1.

[illegible] adeo addictus hic titulo, ut ab eo abſtinendum ſibi duceret, jam demum in unam [illegible] ſimul adlecti confluerent. At quod attinet *Matris Caſtrorum* titulum, quo eam haud [illegible] ſatis habuerunt Beneventani, frequenter admodum, ut pene in peculiare cognomen tranſierit, Juliæ tributum docent Lapides apud Gruter. (a) eo ſolo titulo, notatam quoque inveniri [illegible] in Piſaurenſi marmore iterum edito ab Cl. viro [illegible] qui V. Cl. Gorii adnotationem adjecit [illegible], quæ ad eundem Lapidem in Doniana ed. [illegible] illuſtravit. At quæ præſertim de ea ſuſpicio [illegible] titulus promereri ſoleret non ſatis hactenus explicatum. Cæſarum primum Caligulam illa [illegible] doctiſſimus Gorius, quia quod in caſtris natus, & educatus eſſet, *Caſtrorum filium*, & [illegible] *Patrem* ſeſe appellabat. ſed ante Caligulam notum eſt ex Tacito (b) Gn. Piſonem [illegible] Tiberium, inter alia, hoc quoque crimine notatum, quod nonnum rerum ſtudio [illegible] indulgentia, *Parens Legionum* ab iis appellaretur. Quod Auguſtas ſpectat, non [illegible] Fauſtinam ſeniorem *Matris Caſtrorum* titulum Gorius cenſet, de qua ex auctore Jul. Capitolinus. *Divam etiam Fauſtinam* (inquit) *a Senatu appellatam M. Antonino gratulatum eſt; quam [illegible] & in Æſtivis habuerat, ut Matrem Caſtrorum appellaret.* Æſtiva autem, quæ Capitolinus [illegible], ipſa illa Caſtra, in quibus exercitus æſtate conſiſtere ſolebat, nemo neſcit, ſicut ſo[illegible] Hibernorum vocabulo ea ſignificabantur Caſtra, inter quorum ſepta milites hieme ſeſe colligebant. At dubium videri poteſt, num prior Fauſtina, quod maritum in Caſtris comitata [illegible], non huic honoris titulo cauſam dederit, non ſilentio Capitolinus, qui nec nomen cauſam [illegible] affert; conſtat enim jandiu Divum uxores (de militum bello non quærimus) [illegible] bellum profectas, ſuis & in caſtris adhæſiſſe. Stante adhuc Rep. apparet [illegible] exempla. Sequi dein Pompejus Corneliam conjugem in caſtra prope Apſum ſecum duxit, deinque [illegible], quam demum inſtante prælio remotam ob periculum metum in Lesbum miſit: ut [illegible] alios e Lucano diſcimus (c). Sed everſa jam Rep. mox, ſi ab ipſo Octaviano recipias, Antonium [illegible] ſuas Auguſtus conjuges ſecum in caſtris habere, & minime quidem ab Auguſto [illegible], qui teſte Svetonio (d) cum diſciplinam militarem adeo ſevere regeret, *ut ne legatorum quidem cuiquam, niſi gravate hibernisque demum menſibus permiſerit uxorem interviſere*, ipſa tamen [illegible] ab Livia ſua divelli potuit. Item Cæcinæ Oppiæ ſeger ad uſum revocare ſtudens [illegible] Tacitum (e) iterum conatus accidiſſent Druſus eo exemplo uſus. *Prius primus adverſo ſupina [illegible] Imperii. quotiens Divum Auguſtum in Occidentem atque Orientem meaviſſe comite Livia?* [illegible] Caligulam in caſtris natum ſuperius audivimus; ſic demum Plotinam una cum Trajano in [illegible] Triumphali Arcu ſpectare licet. Divorum pueros obſides ante ſe bonus propoſitos habentem, quæ de re ſic ego ſtatuebam, ut tempore non ex ea ſolum, quod Principes fœminas aliquando in Caſtris morarentur, *Matris Caſtrorum* titulum ſibi neceſſario comparaverint, cum ſi [illegible] eſſet, nulla fere Auguſtarum eodem caruiſſet, quod omnino falſum; ſed ex potius nec[illegible] aut quæ ambitioſiores eſſent, vel certe, (ut de Gn. Piſone jam obſervavimus) comitate, [illegible] aliiſque beneficiis militum animos ſibi devinxiſſent, præclaro eo titulo decorata [illegible]. Ex utraque autem cauſa Juliæ aſſidue apud Severum in Caſtris manenti partum [illegible] in *Caſtrorum* titulum facile dixeris.

Hæc omnibus de Julia Auguſta ex noſtro lapide obſervata, ecce tandem dimiſiſſe deberram, [illegible] quod poſt honoris cognomina de ejus quoque proprio nomine, (ne nihil de Auguſta hac [illegible] dignum ſuperſit) pauca adhuc mihi agendum eſſe putarem. Falleris enim quomodo [illegible] hanc Auguſtam cum natalibus Juliæ nomen ſortitam eandem, neque etiam cum Severi conjugium dedit. ſed, nunc demum ſe ad Imperium evectus Thori ſimul, & Majeſtatis [illegible] ſibi fuerit [illegible] nomen autem ea tea. ſed cum ipſo orta principatu; nam [illegible] poſtquam Livia in familiam Juliam adſcita fuit, prius eo nomine abjecto, non amplius [illegible], ſed fere ſemper Juliam in nummis, & lapidibus appellatam dato fuiſſe recte not[illegible] Lipſius ad (f) [illegible] illa tamen mea cum fuit, & ut eo nomine aliqua dignitate, auctoritatiſque nota conſtitueretur, quod ſolum ad Juliæ familiæ adducendam commu[illegible] aſſumptum fuit, ſicuti nec ipſum Auguſti cognomen ex conſilio Octavianus accepit, [illegible] in Principatu ſe ſigne transferret; at poſtea quam Principatus jura in Rempublicam ſemel invecta, perpetua ſucceſſione firmata conſiſtere, jam Auguſti cognomen in peculiare ſequentium [illegible] titulum adhiberi ſolebat, quod cum Principibus quoque fœminis commune fuiſſe [illegible], adhuc hactenus Julia, ad ampliorem veluti majeſtatis ſocietatem oſtendendam appellari [illegible] quaſi, cum Varia Auguſti cognomine Octavium, Imperii abſolutum jura jam adepti con-

H 2

(a) P. 30, [illegible] 8 &c. 9
(b) In Ann. Tac. L. 3 [illegible]
(c) L. 8 verſ. 71 [illegible] & 635.
(d) Cap. 24. n. 8.
(e) Ann. l. 3.
(f) In Tac. Ann. l. 2. n. 70.

continua ſucceſſorum ſerie ſuperſtitem auctoritatem demonſtrarent. Auguſtæ quoque Julium nomen aſſumentes non tam Liviæ exemplum, quam ipſam reſpicerunt familiæ Juliæ majeſtatem, ex qua C. Cæſar ejuſdem Principatus primum jecerat fundamenta. Hinc poſt Liviam ſolenne Auguſtis fœminis pluribuſque mos fuit, Juliæ prænomine ſeſe inſignire, ut de Julia Druſilla, Julia Agrippina, Julia Titi obſervat Spanhemius (a): qui ſequenti ævo intra Severi, & Alexandri tempora ſex Auguſtas Julias ſtatuit contra aliorum ſententiam, qui uſque ad octo enumerabant, illudque dumtaxat animadvertit, ut Auguſtæ Antonini, ita eadem ætate Auguſtas vulgo Julias fuiſſe appellatas. Cum igitur in noſtra Julia ejuſmodi nomen non originis, ſed dignitatis fuiſſe plane videtur, cujuſmodi natale ejus nomen fuerit antiquorum lapidum, eorumque quos ſubdidimus ſilent, in quibus poſt *Julia* nomen *Domnæ* alterum inſcriptum habetur. Lapidis habes apud Fabrett. p. 679 n. 50. & 52 nummum exhibet Sponius miſcell. diſſert. 12 p. 180. ſed hos ſolos indicaſſe ſatis habui.

Mirum autem, quantum in hoc, (quod fortaſſe non unus Juliam veterem monumenta prodidere) *Domnæ* nomine vel retipiendo, vel explicando jamdiu viri docti laborarunt. Fuere namque plerique, qui mendum in eo ſuſpicantes modo in *Dominam*, modo in *Domitiam* transferendam putarunt, idque non ſolum in lapidibus, quamliſque Juliæ Aug. ſuſumptis, ſed in illis quoque, ubi ejuſmodi nomen occurrebat, perperam obtinuit. Hinc illam *Juliam Domitiam* (ab hac Auguſta tamen diverſam) Julii Agrippæ Primipilaris uxorem, cujus mentio eſt in l. 38. §. 4. D. De Leg. 3 quam ita appellatam obſervabat Cujacius l. 3. c. 18. quod non reſpecto interiorum duntaxat, ſed etiam per ſe muliere Romanæ *Domnæ* vocarentur, emendato vulgatæ lectionis errore rectius *Domnam* ſcribendum cenſuerunt viri doctiſſimi Panvinolus, & Meurgius. Familiare autem *Domnæ* nomen Fœminis fuiſſe in Syria, Ægypto, univerſoque Oriente, ut variis Scriptoribus obſervatum dumtaxat Salmaſius, Spanhemius, Sponius, Fabretus, aliique: ut proinde, cum Juliæ Auguſtæ in vetuſtis monumentis *Domnæ* nomen adjectum legerunt, ipſamque domo Syram fuiſſe certum eſſet, jam proprium illud ei fuiſſe nomen omnibus liquet. Quæ autem ejus nominis ſignificatio fuerit, non ſatis tutè ex ſe quiſquam ætatis ejus dumtaxat poſſe arbitror. Notum ſane eſt *Domni* aut *Domni* vocabulum multo ævo frequentiſſime uſurpatum, eoque præſertim viros Eccleſiaſtica dignitate fulgentes, aut ſanctitate inſignes appellari ſolitos: ſed & alii quibuſque illuſtribus viris, atque feminis tributum uſi ſæpiuſve, ut probaſſe ſufficiunt S. Gregor. M. l. 6. ep. 27. ubi habetur: *Glorioſiſſimus autem filius noſter Domnam Dominicam & Domnam Eudochiam vicerunt ſolutam*. Illud quoque certum, ex ejuſmodi ætatis recepto more non aliam iidem vocabulo ſignificationem tributam, quam quæ *Dominæ* uſitata invectam autem utriuſque differentiam, ut Domini vocabulum ſoli Deo ſervaretur; unicum vero per ſyncopen contractio (ut ex apice uno rejecto quædam adhuc inferioris dignitatis nota conſtitueretur) ceteros vocarent. Ita præter alios auctor Græcuſinl.

Cæleſtem Dominum, Terreſtrem dicito Domnum

Et hæc quidem, ut dixi, ſequiori ætate, priori vero, qua floruit Julia Auguſta noſtra, quam *Domnam* appellatam jam novimus, eo nempe nomine Syris fœminis non familiari, tum, quod poſteris hominibus eandem, ac Dominæ ſignificationem ejuſmodi nomini recte tribuendam conſebimur. Ita certe Cangius (b) qui ad comprobandam ejus vocabuli ſignificationem a *Dominæ* voce deductam, ipſam quoque Juliæ Auguſtæ *Domnæ* exemplum affert, ſed rectius de hujuſmodi ſignificatione dubitandum erit ætate illa, qua nomen illud vix apud Romanos notum (c), nulli vero

(a) De Præſt. num. Diſſ. 7. p. 630
(b) Gloſſar. latin. med. ævi in *Domna*
(c) Lapis antiquus extat Aquilejæ relatus a Bertolio Antiq. Aquilejæ p. 108. n. 90. his verbis

DOMNAE B
SACRVM
SEX. BEBIVS
BAI. FIL. VET. EX CLASSE
VESTIARIVS
V. S. L. M.

factum eſſe lapidem verba ipſa indicant, ſed de Numine non ſatis conſtat: Dominas Archiepiſcopus de Turre in Antiq. Antiat. (ab eodem Bertolio relatum p. 311 nel libri de *Antio*) poſtquam primas lineæ verba de Dea Bellona intelligenda dixiſſet, ut ſint *Domnæ Bellonæ*, verſimilius putavit ad noſtram Juliam Domnam referri poſſe, quam divinos ſibi honores arrogaſſe conſtat. At quæ fides huic lapidi habenda ſit, ex eodem Bertolio facile conjectabimus, qui eundem lapidem ad ſe miſſum teſtatur a Cl. Muratorio cum hac diverſa verborum poſitione p. 431. n. 808

DOMNO B
SACRVM
SEX. BALBIVS
.. FVIT IN CLASSE
VESTIARIVS
V. S. L. M.

utroque vitiose habet Dom in clſſ. art. 11. n. 71. ubi Glandius *Domno B ſacrum*. Hoc eſt *Domno B leno ſacrum*, *Apollo Belenus* propulum Aquilejenſium N̄ vero intellexere, hujus Urbis Præſul, de quo eruditiſſime diſſerunt F. C. Ubil in Turri Epiſcopus Hadrienſis.

vero Romanorum uſurpatum, apud Syros duntaxat, aliiſque Orientis populis adhiberi ſoleret. Amplius de ea re dubitabimus, ſi in omnibus Juliæ Auguſtæ monumentis nonniſi raro eam *Domnam* nomine appellatam invenerimus: neque rei cauſam non claram putaverim, quam quod haud decoris multum ex adjecto propriæ *Domnæ* nomine Juliæ acceſſiſſe putarent Romani, quod imo non nihil ejus Auguſtæ gloriæ detrahebat, quam nomen ipſum non ſolum obſcuro genere ortam, verum etiam natione Syram prodebat: ea eo nempe populo, quem ad ſervitutem natum vulgo putabant Romani. non igitur in *Domnæ* nomine, ſi de Julia agatur, Dominam agnoviſſe tutum erit, quod profecto ſummæ poteſtatis nomen in cæteris, quæ prope innumera ſunt, Juliæ monumentis haud Romani neglexiſſent. Fateor equidem Conſtantini ævo, ac deinceps, ut Auguſtos Dominos, ita Dominas Auguſtas appellare conſueviſſe, ſed cum non ante eam ætatem ejuſmodi appellationis exemplum ſit conſignatum, major ex hoc ipſo erit ſtatuendi ratio, nullam niſi proprii nominis vim *Domnæ* appellationi inhæſiſſe, ac propterea perperam in Dominæ ſignificationem transferendum, ineptius autem ex eo Juliæ exemplo, non ſequentes Auguſtarum Matres, Dominas, aut Dominas appellari cœptas, quem recentis Scriptoris errorem reprehendit Spanius l. l.

DISSER-

DISSERTATIO II.

De Rebus Sacris Veterum Beneventanorum.

Poſtulat inſtituti ratio, ut Beneventanæ Antiquitates, quarum velati fundamenta ſuperiore Diſſertatione jacta ſunt, a Rebus Sacris exordiar. Eſt enim (quandoquidem pro temporum, hominumque, quos hoc opere complector, conditione, ſua ipſis dignitas adhuc ſiſti debet) ceteris ſive publicam, ſive privatam Veterum Beneventanorum Rebus ordine præſtare certum eſt. quas etiam accuratius obſervaſſe, non nihil fortaſſe proderit. dum enim præceptam illam eruditionis partem, quæ in ſuperſtitioſa Antiquitate perluſtranda continetur, comparabimus, fœdam ſimul ipſius antiquæ ſuperſtitionis faciem ſpectaſſe dabitur, quæ noſtrorum temporum felicitas libentius commendetur: quandoquidem (ajebat S. Iſidorus Peluſiota (a)) *Illud intelligere libet, utrumque ſcelum conveniat Mari ſuppliciis affectus ſit, quidem quidem nec narrare, ſed tamen neque nunc opportunum ſit ſermo perſpicua gentium ipſis ... [illegible]* quod ex iis omnibus, quæ mihi præſenti loco diſſerenda erunt, factum a me videri velim, diſtulerim etiam operam, ut ex antiquis Beneventanis Lapidibus ad Res Sacras pertinentibus eam hodie etiam observandam proponam, quæ aut novæ, aut rariſſime exempli, aut clariorem ſibi lucem affundi deſiderent. atque ut ordine, quo dicturus ſum, conſtet, ſic, de Diis primum agam, quibus veteres Beneventani peculiarem cultum exhibuerunt, eorum etiam Templis, Ædibus, Signis, quorum ſuperſtes memoria eſt, indicatis: tum certos Ritus quoſdam ſuperſtitioſaſque Ceremonias celebrari conſuetas adjiciam. poſtremo de Sacrorum Miniſtris, ubi pro re nata licebit, verba faciam.

CAPUT PRIMUM
De Diis patriis Veterum Beneventanorum.

Divinam extare naturam omnium gentium, atque omnium ætatum agnovit Religio (b), idque ex inſito illis, atque ejuſdem ſupremæ ortu numinis humanis mentibus affulgente lumine factum ſuit, quod inter obſtinatiſſimos perpetuo cum de omnibus dubitantium tenebris obluctatoribus Academicos nel (?) ſumpto præſto eſſe fatebatur Cicero (c), dum ea de re cum Academicis certans: *quid dubitas*, inquit, *negare Deos eſſe? vereor dicere ſupernos id quidem. ... ſi hoc loco non populum tantum, ſed ipſos Deos.* At in hanc Divinæ Naturæ opinionem humanis mentibus inſidentem varii mox irrepſerunt errores, quos ſubacta ſenſibus ratio, ut vix ſuccreſcenſque veritatis ignorantia invexit: quibus præſertim factum eſt, ut homines paſſim, atque ubique plures ſibi Deos commoſcerentur, quorum numerus eandem licet Divinitatis opinionem fovere videretur, ipſam tamen Divinitatem deſtrueret: quæ enim omnis defectus expers, atque omnium perfectiſſima natura concipiendi eſſet, vel ipſa ſola ratione duce omnino Una ſtatui debebat. Poſtea quam igitur Deorum Familiæ Proſapiæ, Minuſtra eſſe cæperant, ſupremum Numen excogitari opus fuit, quod ceteros Diis auctoritate, excellentiaque naturæ præſtaret. Hunc autem Jovem fuiſſe conſtat, quem non modo Poetæ, verum etiam omnes uno ore Superſtites Gentilitatis, Deorum Patrem, & Re-

(a) Lib. II. Epiſt. 81 & 90. ad Theodoſium Presbyterum, qui Athenorum Areopagi [illegible] quærebat ... [illegible] quo de crimine Mars Judicium iſthuc ſubierit.

(b) Præclaro ſunt, quæ in hanc rem habet Cicero Tuſcul. lib. I. c. 13. *Firmiſſimum hoc afferri videtur cur Deos eſſe credamus, quod nulla Gens tam fera, nemo hominum tam ſit immanis, cujus mentem non imbuerit Deorum opinio: multi de Diis prava ſentiunt; id enim vitioſo more effici ſolet; omnes tamen eſſe vim & naturam divinam arbitrantur; nec vero id collocutio hominum, aut conſenſus efficit; non inſtitutis opinio eſt confirmata, non legibus: omni autem in re conſenſio omnium gentium lex naturæ putanda eſt.*

(c) De Natur. Deor. L. I. c. 30.

Google

& Regem ſcripti ſuis paſſim celebrantur. *Jovis* autem nomen, quod præſtantiſſimæ illius naturæ conveniret, qui omnes potiſſimum juvari crederetur, homines quoque fecerunt, addita ſimul *Patris* appellatione, qua omnia ab eo genita, pereuneque ſervari cura demonſtrarentur, unde *Juppiter* factum eſt, in cujus vocabuli origine Romanorum agnoſcendus eſt ſermo, tum perſpicacia; licet autem aliter alii appellarent, ut de Afris, aliiſque barbaris populis conſtat (a), cum tamen nullum Deo, quem colerent, nomen apud externas gentes inveniſſent Romani, ſtatim Jovis nomine illum donabant; quod cum vero ipſo Judæorum Deo (cujus nullum eſſe certum nomen putabatur (b)) e Varrone factum S. Auguſtinus obſervavit (c).

Ex his generatim præcognitis illud jam promamus, ut cum ad ſacras Veterum Beneventanorum res illuſtrandas accedamus, & vetuſtiſſimam in Deorum Religionem fuiſſe, & ſupremum Jovis habitum numen facile probemus; non enim Romanæ primum deductione Coloniæ, ſed longe antea, cum Samniticum ſtaret Imperium ea res obtinebat; manifeſtum id ex Livio, qui l. 10. ſub Conſulatu L. Papirii an U. C. 461 exitiſſimum Samnitum ſtudium referens, quo adverſus Romanos ſeſe tenuiſſe ſatagebant, quorum poſt Caudinum Fœdus arma vireſque ad eum diem plurimum, mutata belli fortuna, valuiſſe noverant, illud inter memorandum ſubdit ob in geſtum, ut novi belli magnificentiſſimos apparatus Religione quoque validiores efficerent. Præterea quod edicto jam ab Aquiloniam exercitu, ab Sacerdote Ovio Paccio ceremoniarum adhibitum fuerit *ex vetuſta Samnitium Religione*, nam ipſa quoque res Religione ſolemnius capta, dum *veteris opes Deorum adhiberet Ritu quodam Sacramenti vetuſto velut initiatis militibus, delectu per omne Samnium habito nova lege, ut qui juniorum non convenisset ad Imperatoris edictum, quique injuſſu abiſſet, Caput Jovi ſacratum erat*.

Amplius tamen Jovis cultus invaluit, cum Romanam Coloniam Beneventum acceperit. Horum enim adventu, qui eundem Jovem pluribus cognominibus ab ipſius Romæ exordio variis cultu, diſtinctiſque Templis, Aris atque Signis venerari conſueverant, factum puto, ut apud Beneventanos Juppiter ipſe pro variis, quæ haberet capita, cognominibus divinos honores multiplicis obtineret; ſed jam inſcriptas Jovi marmoreis Titulis, qui ad nos pervenerunt, rem demonſtrabimus.

1.

IOVI TVTATORI MAR...........

2.

LIMEN AD HOC POPVLI PERSOLVITE VOTA TONANTI

3.

IOVI VICTORI PACIFERO

SACRVM

M. SVTORIO M. F. MEN. VERO

VETERANO VOT. VOV

BELLO GERMANIC. DAC

SVTORIA VLPIANA ET TITVS

SVTORIVS M. F. MEN. HONORATVS

FAC. CVR.

V. S. L. M.

De *Tutatore*, & *Victore* omnia ſunt pervulgata: Tonantis Jovis religionem libet curioſius obſer-

(a) Lucan. Pharſ. l. 9.
Quamvis Æthiopum populis Arabumque beatis Gentibus, atque Indis unus ſit Juppiter Ammon

(b) Lucan.
...... Dedita ſacris,
Incerti Judæa Dei ......

(c) S. August. de Conſenſ. Evangel. l. 1. c. 22. *Varro ipſorum, quos doctiores apud ſe invenerit inveniunt, Deum Judæorum Jovem putavit, nihil intereſſe cenſens, quo nomine nuncupetur, dum eadem res intelligatur, credo illius ſummitate deterritus; nam quia nihil ſuperius ſolent colere Romani quam Jovem, quod Capitolium eorum ſatis aperteque teſtatur, eumque Regem omnium Deorum arbitrantur, cum animadverteret Judæos ſummum Deum colere, nihil aliud potuit ſuſpicari quam Jovem.*

quidem vocabulo Templum ipſum, et etiam Domus ſignificata videtur (a): ſive quod nulla Domus, nullumque Templum ſine Limine eſſe poſſit, idque duplex, quod Plautus memorat (b)

Limen ſuperum, inferumque ſalve: ſimul autem vale

In ſupero autem (quod ſuperliminare appellavit Plinius l. 29. 4.) hic Titulus inſculptus erat ſitus; & ſane liminibus Templorum peculiarem religionem ineſſe putabant, eademque Veſtae ſacra fuiſſe tradit Servius Æneid. VI. 273. *Veſtibulum dictum a Veſta: illam per ostensionem... nam Veſtae limen eſt conſecratum*. Haec illa non ſolum ſolemnibus diebus frondibus, floribusque ornari, ſed purpureo opere vel e marmore, vel ex aere conſtruebantur: Ænea quidem Templo Junonis Carthaginienſis tribuit Virg. Æn. I. 452. ita etiam Cn. & Q. Ogulnios aedilis ex fœneratorum mulctis *Ænea in Capitolio limina fecisse* refert Liv. X. 23. Ad ea ergo Templi limina verum Tonanti Jovi perſolvenda erant; ex eo certe recepto more, quo pluraque alia in Templorum liminibus in religioſiores ergo Deos cultus argumentum agebantur, ſic limina oſculari ſolebant ſupplicantes, quod inter alios docet Tibull. I. 5. 44.

Et dare ſacratis oſcula liminibus.

In publicis quoque ſupplicationibus, quae iratae Deorum irae cauſa habebantur, aut cum hoſtili aliquo periculo perculſa Civitas ad Deos, & vota confugiebat, Templorum limina paſſis crinibus verrere Matronae conſueſcebant, quod dicit Lucan. II. 30

Hae lacrymis ſparſere Deos, hae pectora duro
Afflixere ſolo, lacerataeque in limine ſacro
Attonitae fudere comas

Memorat ſique Arnobius I. 1. *Cum Deorum ante ora proſtrati limina ipſa converrerent oſculis*. At de Tonanti Jove quiſque Templo jam ſatis.

Reſtat *Feriſtes* titulus, qui nuſquam alibi fortaſſe Jovi tributus invenitur (c). Quod igitur cauſae fuerit, ut iſthoc diſtincto titulo Jupiter in Beneventanis coleretur, ex eiuſdem ac eodem Lapide, unde primum prodiit, verisimili conjectatione aſſequi poterimus. Belli Germanici Dacici in eo Lapide mentio eſt, quod non aliud fuiſſe arbitror, quam quod ab Imp. Trajano aliquando ſit geſtum. Germanicum Bellum tum praefuiſſe conſtat, cum a Nerva adoptatus cum Germanici titulo Imperii conſortium, mox ſucceſſionem adeptus fuit; quo ſane bello id difficillimum alterum, quod Dacicum fuit, viam jam ſibi ſtraverat. Dacorum gens Germanorum feroxiſſima, ut quae remotiorem rigidioremque Germaniae partem incoluerat; quam ſitum habuit Auguſtus per Lentulum ultra Danubium olim repuliſſe effrenatos mores, cum tum Trajanus bello eos eſt aggreſſus, ob ſummam Decebali eorum Regis barbariem tam rei ſolum ſolum ... Hujus itaque expeditionis in Dacium ſuſcepit Trajanus, quarum prior pace cum Decebalo victore facto nimiſ duriſſimis conditionibus impoſitis finem habuit, cum eum Decebalus, quae ſibi imperata erant ſuere, non praeſtitit ſolum, verum etiam ad Trajanum mox deductus (ut refert Dio Caſſius) illum *humi procumbens ſuppliciter adoravit*, idque quod Trajani gloriam maxime illuxit, jam nunc ſpectare quoque nobis licet in ejus Arcu Triumphali, qui poſterior hujus Operis volumine ſuis Commentariis illuſtratus exhibebitur, ubi inter alia plura Trajani egregia facinora, res iſthaec pari magnificentia, eleganterque repraeſentatur. Poſtea non conſtitit dedit violatum ab Decebalo foedus, cujus dignas tandem luit poenas, nam poſt diuturnum, ac periculoſum bellum, ne, ut pote poſtremo Regiae, ın Victoris manus incideret, mortem ſibi conſcivit; tuncque Dacia omnis in Romanorum jus, ditionemque redacta Imperii Provincia, deductis quoque ab Coloniis a Trajano eſt conſtituta. Poſt haec (ut de praecedente etiam tempore obſervatum a me fuit) nullum aliud in Daciam ſuſceptum ab ſequentibus Imperatoribus bellum; quam ſuam Provinciam dimittere Hadrianus cogitavit, quem tamen (ut ait Eutropius) ab eo conſilio amici deterruerunt, ne multi Cives Romani Barbaris traderentur; ſed dimiſit tandem Aurelianus qui (teſte Vopiſc. c. 39.) Provinciam trans Danubium Daciam a Trajano conſtitutam, ſublato exercitu, ac Provincialibus, reliquit, deſperans eam poſſe retinere, abductoſque ex ea populos in Moeſia collocavit; ut propterea certum illud videri jam poſſit, Bellum Germanicum Dacicum in noſtro Lapide memoratum ad ſolum referri poſſe Trajanum,

I qui

(a) Cic. pro Caecin. e... Virgil. Æn. VII. 579. Horat. Epiſt. I. 1. 19. 36.
(b) Plaut. in Merc. V. 1. 1.
(c) Jovi quidem Laſſarum cognomen, non item Dis alibi; non Mercurio tribuit Ovid. Metam. 14. ... Memoriæ lapides apud Grut. p. 48. & p. 1015. 4. item Apollini apud eundem Grut. p. 36. 7. *Taufer* dicitur vocatur Grut. apud Reineſ. Cl. I. n. 224. & Donius Cl. I. n. 150.

qui unus periodo Cæſarum Dacicorum (quod ipſa propriam fuiſſe ex antiquis Lapidibus, nummiſque recte monuit Spanhemius (a) jure ac merito ſibi comparavit. At quid hæc, inquies, cum Jove Pacifero? M. Sutorius Victor, qui Beneventanorum Caſtrum unus priore Dacico bello Legionarium militiam ſecutus fuit, ut ſibi Victorem Jovem opem ut tribueret (b), aut etiam in aliquo, quod fortaſſe ſubiit vitæ diſcrimine, præſentem ſenſerat, votum ſuſcepit, poſtea vero quam ejuſmodi bellum, ſtatuto inter Duos fœdere, feliciter confectum fuerit, ipſeque emeritis ſtipendiis jam in Veteranos adſcriptus, atque honeſta miſſione donatus ad patrios lares incolumem rediiſſet, non Jovi Victori tantum, uti primum ſignum aliquod voverat, at æque Paciſero, quem novum titulum ipſa belli finis pepererat, votum ſolviſſe putandus eſt.

Eundem igitur Victori Jovi Paciferi quoque titulum accepit, quo apud Beneventanos coli cœpit, uti etiam initio privato fortaſſe jam Sutorius Jovem Paciferum ſibi colendum ſuſcepiſſet, ut inter ſiva familiaria ſive domeſtica id numen contulerit, cum tamen erectum Lapidem, qui aliquod ſigni Paciferum Jovem repræſentantis, & titulum, & baſis uſe dubio publico loco poſuiſſet, jam in omnem Civem publicum illius cultum, ac religio diffundi potuit, neque enim ea re contra legem, quam affert Cicero (c) actum videbitur, qua cautum erat ne quis ſeparatim haberet Deos novos, aut advenas, niſi publice adſcitos, privatim colerent, ut enim Dii uteri jam religione ſuſcepto novo titulus ut honoris cauſa, aut in recenti beneficii memoriam tribui, non novi illorum ſigna, ſimulacra novo adjunctis formis utramque rem reſtituentibus deductum eſſe pote ſic privata auctoritate exempla plura manifeſtum. Hinc Dii plurique unguentis aliquando formi ſunt ab iis, qui peculiarem in ipſos cultum impendebant, cujus aut alteri ul i plura, quæ Antiquitas nobis ſervavit, elegans exemplum habere licet ex noſtro Lapide paucis ante annis prope Portam Rufinam effoſſo, ubi ſic legitur

DEAE VENERI
C. ENETRI C. L.
SACRVM

Simile exemplum in hoc altero Lapide deprehenditur prope Arpadum in Gudio p. 57 n. 7

Ab uno latere	*Ab altero latere*
MESIAE SACRVM	MESIAE ET
M. COMPITIVS VALENS	SETIAE
M. F. STEL. EQ. ROM.	COMPITIANAE
CVRATOR VIARVM	D. D.

Quænam olim fuerit iſthæc Dea Meſia & Setia adhuc ignoratur. In Gudiani Operis Indicum Supplementis p. 6 in fine hæc ad hunc Lapidem obſervati invenio: *Ligorius Lapidis Diæ Simentis Denique Meſſis in Territorio Compitiano dedicatum eſſe adnotavit.* Deas Sementium, Meſſiumque Setiæ Mutæque nomine appellatas Ligorio uno narrante didicimus, nunquam enim Compitianum Territorium permiſerunt, quoniam pigrore contendo Compitana cognomine, quod in altero Lapidis latere eidem numini tribuitur, nunquam Compito, a quo Compitalium efferri ſolet (ut Compitalibus Lares, Compitalitiæ Feriæ) ſed a gentili Compitii nomine derivatum, ita ut peculiaris id Numinis eſſet, quæ inter privata Familiæ Compitiæ ſacra colebantur (d).

Atque ne a noſtris diſcedamus, celebris quoque Romæ fuit Jupiter cognomine Carvilius ita dictus teſte Plinio (e), quod illum in Capitolio ſtatuerit Sp. Carvilius, victis Samnitibus ſacrata lege pugnantibus e pectoralibus eorum, ocreiſque & galeis, cujus amplitudo tanta fuit, ut conſpiceretur a Jove Latiari, e cujus limæ reliquiis Carvilius ipſe ſuam Statuam fecerit, quam ante ejus Simulacri pedes locavit, ex quibus plane conſtat, Venerem C. Enetri non aliam fuiſſe quam ipſi metu, cui ut uterque Religione divini honores publice tribuebantur, ita tamen appellatam, quod Libertinus ille peculiarem ejus numini cultum tribuens poſuerit Lapidem erecto quoque fortaſſe ſigno (cum Lapis ipſe in baſis formam aſſurgat), quod ſpecialem nota aliquid aut inſignibus

(a) De Praeſt. Numiſ. Diſſ. ultim. p. 700. Amſtelod. 1671.

(b) Jovi Victori vero plerumque nuncupare ſolebant Milites, ut apud Grut. p. xxiii. n. 6. Gudium p. 2... n. 8. & 10.

(c) De Legibus l. II. cap. 8.

(d) Sic in veteri Ruſticorum ſeu ſuaque Gentium privatis ſacra peculiari Deus Numen ſuit ... ſic nomine appellatum ... quo in Lapide pater Spanhem. De Praeſt. Num. diſſ. 6. p. 111. ... Diana Ruſona ... Q. F. ... Ruſa Ecodamala Sacrum.

(e) L. 34. 7.

inſignibus diſtinguebatur, unde ad clarum Veterum differentiam ſuam Venerem C. Enetrus ab ſe appellatam publicè colendam expoſuerit. Sic etiam ignotam Deam illam, unam, an plures? Melium, & Sextam de ſuæ Familiæ nomine Compitianam appellavit M. Compitius Valens, quod de ſuo Jove præſtitit quoque Sp. Carvilius, quaſi parum eſſet unius Jovis religionem tenuiſſe, itaut multiplicatis in Capitolio toc Jovibus, jam inter ipſos (ut poſtmodum de Jove Tonante Suetonius retulit) de abdicta invicem cultoribus querimonias auderentur. Idque demum Suetonius ope, ut ad Jovis Tutatoris, Tonantis, Victoris, quibus titulis cumulatum illud e Beneventanis colebatur, ob eam, quam ſuperius veriſimilem ſatis prebavi, aut quampiam cauſam aliam, Paciferi quoque titulum adjectum, novam ex eo amplificandæ Jovis religionis occaſionem Beneventanis præbuiſſe videtur. At de Jove hactenus.

Nunc Jovis & ſoror, & conjux adeſt Juno, cui quidem numini præ aliis, Jovique ipſo veteres Beneventanos addictos fuiſſe Lapidum copia argumento eſt. In iis variis cognominibus, titulisque decorata Juno conſpicitur, inter quos, qui haud inſcitus fortaſſe numinerunt, ſolo noſtrorum Lapidum beneficio nunc demum in lucem prodeunt.

1.	2.
IVNONI REGINAE......	IVNONI
....	VERIDICAE
	....
	....

3.

IVNONI QVIRITEI SACRA
C. FALCIDIVS L. F. CONSOL
DEDICAVIT

4.

SACERDOTI
IVNONI REG
LICINIAE
LICINIANAE
LICINIANI TRIB
FILIAE
.... NIA M'EIANAE *&*
MATER

5.

IVNONI STYGIAE
CRESCENTINA
MATRILIA CVM
FIL. SV. V. S. L. M

De Junone Regina, quæ veteribus, noviſque Scriptoribus paſſim celebratur, non eſt cur verba faciam; illud dumtaxat ex Lapide IV. non omnino novum, etiam nunc obſerveſſe licebit, fuiſſe nempe aliquando feminas Sacerdotio perfunctas (a) quod in Junonis ſacris eatenus frequens eſſe debuit, ut quæ præcipuam feminarum numen in nubentibus parentibuſque eſſe credebatur; unde *Cinxia, Domiduca, Lucina, Matrona, Opigena*, aliiſque ſane pluribus ejuſmodi muneris indicantibus titulis colebatur, quæ & illud jam ex veteribus monumentis ſatis obſervatum, ut qui viri ſinguli juxta communem Ethnicorum Theologiam Genius præeſſet ... omnes, ſed eadem ſignificatione in mulieribus *Junones* vocarentur, ut non ſolum Lapidibus, ſed etiam Scriptoribus exploratum habet Fabrett. Inſcr. c. 2. p. 73 & inferius latè obſervabimus.

I 2 Sed

(a) Sic interpretor, ut illud *Sacerdoti Junoni Reginæ* non Liciniæ conveniat, ad eamque ſit referendum ... rem uſitata quidem, ſed non improprie loquutione, quæ minus præcedat. Inde perſonæ nomen ſequentis *Junoni* ... in Lapide pro *Junonia* ſit, ultima litera *E*, ut ego interdum inſpexi, ex ... ſuperſtite ſequentem ... ſpatio ... deficiente. Adeo ut ... detrita ... neque ... Lapidem ... in ejus ... ſervare ... ſui ... exemplum, quod legere eſt in Lapide apud Sparbetanum de Præſt. Num. diſſ. ... in hunc modum

M. AMIVS M. F. PAL. EALBVS
SACERDOS IVNONI REG. SISP
ITAE LANVMVIANAE FECIT
VIVENS ET AMIO IVNIO FI
LIO SACERDOTI IOVI SISP
ET AMINE MATRI FIISIM
IN FR. P. XIIX. IN AGR. PED. XXVI.

Ubi jam vides Amium Sacerdotem Junoni Reg. Soſp. ... praeterea ejus filium Sacerdotem Jovis

Sed jam de cæteris Junonis titulis, qui ex noſtris Lapidibus prodiere, agendum [illegible] & quidem *Veridica* cognomen, quod in ſecundo Lapide Junoni tribuitur, nuſquam alibi fortaſſe occurrit, ita ut ad ejus cauſam explicandam, nullam etiam opem afferente Lapide reliquis lineis omnino detrito, conjectatione opus erit. *Veridici* itaque Epithetum cum cuipiam Numini conceditur, nihil niſi aliquod ex eo acceptum oraculum deſignare videtur, cujus veritas, quam probaſſet eventus, jam ei Numinis *Veridici* elogium feciſſe ſaluti non legimus autem Deos omnes, quos Ethnici colerent, effundendorum oraculorum ei paſſim præſtitiſſe, ſed aliqua tantum apud eos Oracula celebrata, quæ ad certos Deos, ac præſertim Apollinem pertinebant, nil tamen erat, ut ab ſingulis Diis aliquando fundi poſſent oracula, ut hæc de Junone veriſimile doceret, quæ, ut Heleuum autem [illegible] ventura Trojanis prædiceret, probabiſſe fingitur a Virgilio (*a*), ita & ipſa alia nunciare, quæ vellet, credi poterat: quod duobus ferme modis evenire ſolebat; aut enim de aliqua re quærentibus Sacerdotis alicujus miniſterio reſpondebat, qualem in Apollinis oraculis Pythiam fuiſſe legimus. Carmentemque Evandri matrem eo munere functam memorat Livius l. [illegible], qui illam *Veridicam Deorum Interpretem* appellat; aut idem per ſomnium præſtare videbatur, nam ſuperſtitioſum ejuſmodi morem divina oracula per quietem captandi apud Æſculapii Serapiſve Templum Ægri ſolemnem fuiſſe ſatis conſtat (*b*). Potuit igitur Juno quoque (hac enim artibus Dæmones in Idololatriæ obſequio homines confirmabant, ut a quopiam alio Numine ſibi oracula dari crederent) ſuo cultui addictos in ſomnis de quapiam re monuiſſe videri, cum id facile Numini præcipue ab ſe culto (cujus ipſi ſe maximè commendare ſoleret) oraculo tribuere quiſque poterat, quod uncuſi ex re vehementer optata, diuque, dum vigilaret, in animo voluiſſe ſibi, ut aſſolet, dormienti in mentem occurrerit: atque huc omnino referendam eſſe formulam cenſeo in aetribus Lapidibus perſæpe obviam, qua quis aliquid facere ex viſu, vel ex ſomni juſſu [illegible] nam cum omnia Diis facti [illegible] Lapides fieri, quiſque eos dedicabat, ea formulâ non aliud plane ſignificatum oſtendebat, quam quod ſibi per ſomnium aliquod Numinis juſſu contigiſſe ſibi falſo ſuaderet. Sed an per ſomnium, aut per Vatem, Sacerdotemve oracula ſua fundere crederetur Juno, mirabimur ſane, an etiam tribuimus eximium illum *Veridicæ* titulum ſibi comparaſſe apud Ethnicos ipſos, qui de ſuorum Deorum Oraculis experientia ipſa edocti tam male ſentiebant (*c*).

Aggredimur modo *Quiritis* explicationem, qui titulus in III Lapide Junoni quoque acceſſiſſe perhibetur. Ex hocce Lapide, qui vetuſtate ſua non Beneventanos tantum reliquos, ſed quotquot poſt Duellianæ Columnæ inſcriptionem alterum Theſauri exhibent, fortaſſe præſtare videatur. *Quiritis* primum nomine Junonem Beneventi cultam fuiſſe aeſtimulo ſatis judicabimus, non enim facile fieret in veterum monumentis Junonem cognomento *Quiritem* inveniſſe. Hunc ſi noſtrum Lapidem excipias hactenus ineditum, nullibi nominari, niſi ſemel in Theſauro Gruteriano p. 308. n. [illegible] Juno *Quiritis* (*d*) occurrit; ibi enim *Cornus Priſcus Pontifex Sacrarius Junonis Quiritis* legitur. De Junone *Curitis* eadem pronunciaſſe V. Cl. Gorius, earum ſcilicet hunc etiam Junonis titulum, quem primum prodiit inquit ex Lapide Doniano Claſ. II. n. 26. ubi Deo Publii Nigrini, Marcellis Pater, & Dexter filius *Viam Sacram a Calcidicum ad Lucum Junonis Curitis*

(*a*) *Æneid.* 3. 378.

(*b*) *Ægroti in Templis ad accipienda oracula incubabant, quod incubare dicebatur.* In Plaut. Curcul. [illegible] *Leno ægrotus incubat in Æſculapii Fano.* Hujus rei teſtes [illegible] Strab. Geogr. l. 17 Ælianus [illegible] Tacit. [illegible] Herod. [illegible] Sueton. in Veſpaſ. c. 7 [illegible] Pomponius Sabin. c. 17 At Tertullianus in *De Anima* [illegible] Æſculapio. Scrapine [illegible] *an Æſculapius* (inquit) *an Serapis* [illegible] *per ſomnium curationem videndam?* [illegible] *pomus Gubernandum non poſſit? [illegible] ſuo medico [illegible] Minervæ [illegible] ſcribendi, legendi* [illegible] *artium ſcientiam ſomniantibus non daburet?* Certè Jovis hoc quoque fuiſſe munus in oracula, [illegible] monſtrilius præſtarent [illegible] Plaut. in Curcul. *Neque [illegible] ſuo juſſu ſorte, qui [illegible]* [illegible] Actium Augusti matrem in Apollinis [illegible] tum domeſtici Maternis obdormiſſe, et per ſomnum divino comprehenderet reſponſa, teſtis est Sueton. in Octav. cap.

(*c*) [illegible] Demoſthenes [illegible], ut refert Plutarch. in Demoſth., Pythiam cum a Philippo corruptam faceret dicebat a [illegible] Porph. [illegible] apud Euſeb. [illegible] *de Philoſophia ex oraculis petenda* [illegible] Chryſippum [illegible] Cicero l. [illegible] *de Divinat.*, quod [illegible] *partim caſu vera, ut fit in omni oratione ſæpiſſime, partim flexiloqua & obſcura, ut interpres egeat interprete, & ſors ipſa referenda ſit ad ſortem.*

(*d*) [illegible] Lapide [illegible] (quod in eo Lapide notatum invenio) [illegible] *Quiris* [illegible] *Juno Haſta* i. e. *Haſtata*. Sed quia [illegible] quod cum *Quiris*, tum *Curis* ſit Haſta, [illegible] ab ea Haſtam, [illegible] Haſtam per nominationem *Quiritis* denotatam.

Curitis reſtituerent. Sed Vir doctiſſimus, Antiquitatum amplorator, ut qui illuſtratur exemit notitiam veteriſtos Lapidis in mente habebat, non apud Scriptores frequentis, ut mox videbimus, Junonis *Curitis* mentionem. Illud tamen (ſi mihi liceat) Viro ſummo objectum importunum quam excogitari, Curitis ut Quiritis emendatione videri, cum tum hac Juno (ut aſſerit) eadem eſt *ac magna Deûm mater Cybele, quam Curetes, a quibus denominata eſt, ſeu Corybantes Phrygiæ Populi colunt.* Verius enim omnino illud eſt, hanc cum aliis Junonem, quam, teſte Dionyſio (a), poſt initam Romanos inter ac Sabinos ſocietatem, ſacrorumque rerum communionem T. Tatius ex Sabinis Romam advexit, ita appellatam, quod qui Imagunculam in haſtæ culmine ab illis circumferri ſoleret, quare de hac ut ſic ego ſtatuendum arbitror, ut unicam Junonem *Curitis* non aliam quàm Junonem ipſam *Quiritis* nuncupandam ſit. Primum ad ex ea Haſta, cui Junonis Simulacrum impoſitum, recte conjici poteſt, quæ cum *Curis* a Sabinis vocaretur, *Curitis* nomen inde Junoni factum fuiſſe. Certe Feſtus licet id nomen Junoni, non quod haſtam tenet, ſed quod illam geſtaret deductum velit, ab eadem tamen haſta illud omnino deducit: *Curitim* inquit *Junonem appellabant, quam ſmulent ferre haſtam putabant.* Et rurſus: *Cælibari haſta caput nubentis comebatur, quæ in corpore Gladiatoris ſtetiſſet abjecti, occiſique, ut quemadmodum illa conjuncta fuerit cum corpore Gladiatoris, ſic ipſa cum viro ſit, vel quia Matronæ Junonis Curitis in tutela ſint, quæ ita appellabatur a ferendo haſta, quæ lingua Sabinorum Curis dicitur.* Sed quod Curis Sabinis Romanis *Quiris* vocabulum fuit, propterea quod illi literam Q carerent, qua Romani utebantur. Ita Cato in Originibus: *Quirinalis Collis* [illegible], *a Junone Sabinorum Dea, quam illi Curitem, idest Haſtatam Junonem vocant, etenim haſtam Curim, & Curetium proferunt, quia his ſimul & Hetruſcis non eſt litera Q, ſicut Romanis,* ad rem iterum Feſtus: *Curis eſt Sabinorum haſta, unde Romulus Quirinus, quia eam ferebat, eſt dictus,* id, quod etiam affirmaret Ovidius, qui ejus nominis etymologiam (quanquam an Quirini nomine ipſe Deus appellatus uſſit Romulus, an aliquis alius, nondum nobis) varie imponens ab haſta tum alia derivatum cenſet (b). Patet itaque, quam tandem ea ſit in noſtro Lapide Juno Quiritis nomine appellata, quo quidem nomine illud ſingulare eidem noſtro Lapidi pretium accedit, ut cum ejuſdem Junonis cultus, ac memoria non alio quam *Curitis* nomine Sabinorum olim proprio, celebrari deinceps plurimum, *Quiritis* tamen, qui Latinorum titulus pene intermortuus noſtri Lapidis ope ſervatus videatur, ex quo profecto ec ipſius Lapidis vetuſtatem conjectura licet, ac antiquiſſimum ſimul Beneventanorum cultum ejus Junonis, cujus religionem cum cum *Quiritis* ipſa initio cognominaretur, nec dum in *Curitem* dum paſſim translata eſſet, ab prioribus Romanis exceptam veriſimile eſt. Ceterum ſi utrumque rei veritatem nil qui hujus Lapidis verbis comprobari videtur, nam C. Paludius L. F. nullo cognomine ſed Conſulari dementia mature notatur (c), ipſum præterea vocabulum *Coſtil*, quod Duilianæ Columnæ ſermonem præfert, nec obſcuras Archaiſmi notas oſtendunt, cujus tandem *Quiritis* tituli, de quo hactenus verba feci, Junoni appoſitum manifeſto argumento eſſe poteſt.

Poſtrema ſit in noſtris Lapidibus Juno Stygia, quam inter noſtras Junones non alius Lapidis ratio, ſed numinis inferi torquendus dignitas in ultimum locum conjiciendam ſuaſit. Ejus autem notionem facile hauſerimus ex Servii loco in Æneid. IV. v. 638. ubi in illud Virgilii: *Sacra Jovi Stygio quæ rite incepta paravi perficere eſt animus. Jovi Stygio* (ita commentator Honoratus) *hoc eſt Plutoni. Et ſciendum, Stoicos dicere unum eſſe Deum, cujus nomina variantur pro actibus, & officiis, unde etiam duplici ſexu numina eſſe dicuntur, ut cum in actu ſunt, mares ſint, feminæ cum patiendi habent naturam. Ab actibus autem vocantur, ut Jupiter, Juno, Pater; Mars, quod matribus præſit, Liber a Libertate, ſic ergo & modo Junonem Stygiam dicit ipſius ſacrificatura, ut aliud Junoni Inferiæ dixit Sacer.* Juxta quam diſciplinam non unum Jupiter habebatur, ſed plures eodem nomine, diverſis tamen cognominibus propriam cujuſque poteſtatem demonſtrantibus diſtincti, vulgo coli cœperunt. Hinc tandem intelligimus recte, quid ſibi velit illud ubi Junonem *Caleſtem*, quod Juno

(a) L. 2. p. 85. Plutarchi in Quæſt. Rom. Sed Reperi id non [illegible].

(b) Faſt. lib. 475. Ac ſunt Curitis pro Quirin accipiunt, & quorum ita leges ejuſmodi in cognatas nomen alternatus uſurpatis loquentur, cujus rei exemplum ſanus alius penſitet Virgilius Carpenſis, ſeu Medicea, qui l. 7. v. 618. in ſcriptum penſitet: *Ipſe Quirinali trabea, cinctuque Gabino*; ubi Il ed. *Quirinali* pro *Quirinali* (quod editiones omnes habent) more Græcorum poſitum eſt, qui pro Latinis Quirinum K adhibent: hinc S. Lucas qui græce Evangelium ſcripſit ſcriptum eſt ab Interprete c. 2. vox Cyrini ſicut Præſidis quem Quirinum cœnnuperum Latini Scriptores inſcies prodidere.

(c) De C. Paludii Conſulatu nihil in Faſtis, unde Suffectum ne Romæ Conſulatum, aut Municipalem geſſiſſe, incertum eſt: de Municipalibus Conſulibus variæ fuerunt Eruditorum Virorum Sententiæ. & concertationes. Vid. Card. Noriſ. Cenot. Piſ. diſſ. 1. c. 5. necnon Fabrettum cap. x. p. 713. contra Reineſium de notis certantem.

Jovi Optimo Maximo tribuitur in quadrifronte Epigraphe apud Gruter. (a), quam emendatam recudit in suo Opere Fabrettus (b). Jovem Cœlestem non alium quam Jovem Olympium, propterea quod unus alterum ad verbum reddit, explicavit Fabrettus, sed verum priscis epitheti rationem non satis aperuit, quam non aliam in eo Lapide crediderim, ut nempe illud Jovis Numen indicaretur, qui Diespiter, Altitonans, Divûm Pater, atque Hominum Rex, qui denique

Fulmine post ausis Cœlum affixisse Gigantes

Seneca

Sic ad differentiam ejus Dianæ, quæ

Montium custos, Nemorumque Virgo

vocatur Horatio (c), & Nemorensis appellatur in veteri Lapide apud Gruter. (d) jam *Cœlestis* altera vocari consueverat, quæ (ut externe quæram) occurrit in castro Beneventano Lapide

DIANAE CELESTI
SACRVM
CRESCENTINA
CVM SV. LIBER

Cœlestum igitur, seu Cœlestis Juppiter ita appellatum, ut a ceteris ejusmodi vocabuli Diis secerneretur, nam Jupiter quoque dicebatur tum is, qui Maris imperium (e), tum qui Inferni, (f) accepisse credebatur.

Quæ de Jove dicta sunt, eadem disciplina, ritûque ad Junonem quoque transferri possunt. Præter enim eam Junonem, quæ sic de se ipse jactabunde personabat (g)

Ast ego, quæ Divum incedo Regina, Jovisque
Et Soror, & Conjux . . . . .

Junonem alteram Stygiam (nam de Æquorea seu Maritima nihil hactenus compertum habui) omnino fuisse noster lapis manifeste probat. Eam autem *Profunda* titulo, quod sub terræ imo consideret, donavit Claudianus, (h) *Infernam* autem cognominavit Virgilius (i); at *Stygiam* Crescentina in nostro lapide appellatam voluit, & quidem quidem, ut eodem illa hæc Juno epitheto refulgens esset, quo *Stygium* Jovem scriptoribus, ac lapidibus celebratum jam invenimus. non omnino vero e me divinatum erit, si eandem ipsam Crescentinam acceperim, quæ in utroque nostro lapide modo Junoni *Stygiæ*, modo Dianæ Cœlesti, ut videtur, votum solvit: cum liberta fuit. Locus enim utrique lapidi communis, simillimum mulieris dedicantis nomen, eadem fere utrobique concepta verba optimam ejus rei conjecturam suppeditant. Quod cum ita sit, mirabilior certe hujusce mulieris religiosum [illegible] fuerit, quæ Superis non contenta, Infernis quoque Deos sibi colendos susceperit. Cur vero Junoni Stygiæ votum a Crescentina cum filio solutum fuerit, non alia videtur fuisse causa, quod ejus præcipue ope se, suosque filios præsenti vitæ discrimine liberatos putaret; hoc enim Infernæ sive Stygiæ Junoni munus cum Genetricis tribuebat, ut quemadmodum Juno Lucina vitam nascentibus impertiretur, ipsi demum Juno Stygia morientibus adimeret: ita ut crinis sectione, quam in morituri vertice perageret, mortem tandem inferret; sic ex Statii loco Servius (k): *Tum Juno omnipotens, aut pronuba, aut inferna. Statius: Jam complexa manu crinem tenet Infera Juno*

Infernorum autem Numinum cultum (quod heic non alia re erit subnotasse) Beneventi frequentasse

(a) P. 20. 2.
(b) C. 6. p. 470.
(c) Od. l. 3. [illegible]
(d) [illegible]
(e) Hunc secundum Jovem appellat Stat. Achill. 1. 48.

. . . . . Æquoreumque secundi
Quod superest complexe Jovis

Tridenti statuunt [illegible] Fulminatorem seu Fulguratorem distinguerent. Jam dixit Seboe [illegible] 22. [illegible] 172

Stem Tridenti fuel Jovis [illegible] profundo
[illegible] immerge genitor . . . .

(f) Sed jam timeat ipse unus Juppiter, qui inferna regna moderari credebatur, cui Nigri Epitheton dedit Sil. Ital. [illegible] 116.

Nigro forte Jovi, cui tertia regna labonant

Stygius vero non solum Virgilio, ut quia sunt [illegible] nomine [illegible] sed etiam Ovid. Fast. [illegible] 448

Sæpe tibi est Stygio Regna vasta Jovis

In Lapide etiam apud Gruter. p. [illegible] n. 6. 7.
(g) Virgil. Æneid. 1. 46.
(h) De Rapt. Proserp. L. 1.

. . . Caligantesque profunda
Junonis talamos audax [illegible]
Mors [illegible]

(i) Æneid. VI. 138.

. . . . . latet arbore opaca
Aureus & foliis [illegible] vimine ramus
Junoni Infernæ dictus sacer . . . .

(k) Æneid. [illegible] 693.

quos tuſſi ſatis conſtat, qui tamen ſu illi colendi diverſos, ne qui magis Superos adhibebantur, ritus, ſuperſtitioneſque ſervabant (a). Stultiſſimam Religionem impiiſſimi autem tenuerunt quod in ſimul rerum omnium Principia, *Bonum* ſcilicet unum, alterum vero *Malum* illi ſtatuerunt, atque poſteriori huic, a quo omnis in humanum genus calamitates ex propria ſua natura, juſſit qui nocendi mentem mixtam induerunt, ſui quoque veluti *Satellites*, quos Deos malos appellabant, adeſſe putabantur, ab his nec ipſos Deos *Manes* excepere, quos in quamplurimis priſcis lapidibus inſculptos, ut honorifico vocabulo, quod *Bonos* ſignificabat, non quod ejuſmodi eſſent, ſed ut quodammodo eorum adverſa vi mulcerent, vocabant, eos enim, quos jam ſuperos eſſe conſtabat, *ſupplicare propter metum mortis venerari* ſolitos homines teſtatur Feſtus, eo rei devenire, ut ab ipſo ſupremo malo Numine, ejuſque adminiſtris, quaſi longum ad nos ſuperveniunque precibus iter eſſet, ſuriouſque ex iis ſuppetiae pervenient, ad ipſum perniciſas res, quae moleſtiam hominibus propius afferre videbantur, religioſe extruerent, dumque in eo vim aliquam Mentis, imo & Divinitatis ineſſe homines fomentarent, ſi ſe non nocentes oſtenderent. Deridendum, imo deteſtandum ejuſmodi errorem ipſi ſapientes Ethnici aliquando cenſuerunt; & eo enim praeclara ſunt illa Ciceronis de Nat. Deor. lib. 3. 25. *Qui tantus error fuit, ut perniciofis etiam rebus non modo nomen Deorum tribueretur, ſed etiam ſacra conſtituerentur? Febris enim fanum in Palatio, & Orbonae ad aedem Larum, & aram malae Fortunae Exquiliis conſecratam videmus* ut ita olim ſe ita habuit ea aerumnarum metu, quarum auctores Daemones putarent, ipſi ab hominibus tristiora omnia ſuapte natura meditantibus adorationem, qua placari poſſe falſo oſtendebant, paſſim extorquerent, quod etiam Chriſtiana lege ubique recepta apud improbos etiam Chriſtianos ſuo aevo (utinam ne deinceps) S. Auguſtinus conqueſtus, perniciſſimum errorem luculentis his verbis inſectatur (b): *Putant* [inquit] *ſpiritus homines, quod hoc Daemon poſſunt, quia adorant timendum eſt, ne irati noceant, ubi nocebunt, niſi illi* [Deus] *permittat. Ipſi ſemper habent voluntatem nocendi, nec ſi placentur, nec ſi rogentur, deſinunt nocere velle: hoc enim malitiae illorum proprium eſt: ergo quid facies me colendo, niſi ut illum offendas, qui offenſo eo iſtorum poteſtatem duberis? Et qui tibi nihil poſſunt facere illi placere, faciant quicquid volunt illi irati.* Sed jam ceteros Deos, quos veteres Beneventani patronos habebant, aggrediamur.

Herculis quoque inter praecipuos fuiſſe videtur, cui non Lapides ſolum, atque Tituli, aut honores, aut vota nuncſſe, ſed Templa etiam dicata fuere. Primus itaque in lucem prodeat Votivus Titulus a L. Tarquinio Herculi poſitus cum Ove imagine. Affert hunc lapidem quoque Gruterus (c) in eoque Suem ſculptam eſſe indicat, nec tamen habebet, at Ovem potius in eo ſpectare licet, ut etiam haec exprimendam curavi.

At

(a) Manibus ut Caelum ſibi ut Superos, ut Inferos in humanis propoſitis orti eſſe etiam; praeterea ut ex Labeone notum S. Aug. de Civit. Dei l. 2. c. 11. & l. 9. c. 13. hi caedibus, & triſtibus ſupplicationibus propitiari; illi laetis & jucundis obſequiis colli conſuebant, quam morem omnino inſpexiſſe videtur Virgilius Aeneid. lib. 11. 8. dum ſic canebat
Sic fatus meritis aris mactavit honores:
Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam:
Qui locus Servius tradit quoque prodit, eos homines inferorum, ſeu malorum Deorum religionem profitentes: *Bene* [inquit] *uſus eſt ordine, ut prius averteret mala, ſic conciliaret optanda.* Praeterea tum profeſſio ſpectantia adverſis ſequentibus; nam & Romani in rem Diis ſuperioribus ſacrificabant, ut aeternam, & in Aeneid. l. 11. 58. *Inter proſperis Diis, ut faveant; in adverſis, ut obſint, ſacrificandum eſt.*
(b) Enarrat. in Pſalm. 26.
(c) P. 44. n. 11.

At quid huic L. Tarquitio in mentem venerit, ut Herculi Votum ſolvens Ovem ſacratam vellet, cujus etiam effigiem in lapide ſculpendam curavit? nihil enim ab Hercule alienum magis, quam ipſummet animal: quod imbelle, omniumque mitiſſimum haud Numini congruit, cujus robur in monſtroſis belluis extinguendis maxime celebratur, nec niſi Leonis ab ſe interfecti exuviis ornari gaudet. At nihil temere hanc in rem geſtum videri poteſt, cui Herculis ſoli genium. Quid enim? Inter Herculis labores non infimum locum tenet, quod is Greges eſam lanam habentes, qui ad Heſperides Nymphas Atlantis filias pertinerent, occiſo eorum cuſtode abegiſſe tradatur, ad eamque rem fabulam Melorum enteorum, quae in pervigilis Draconis tutela eſſent, referendam tradit Servius, cujus verba non opportuniori loco a me proferentur. Praeterea Herculem ad Tyberim armenta paviſſe memorant: quorum partem ab Caco ſubreptam, eo occiſo, tandem recuperaſſe ſuſe canit Virgilius (a). Alii rurſum, cui nec temereque rem L. Tarquitius ſui ſiſſe reſpexit; cui enim ea Ovis effigie priorem Herculis laborem indicatum voluit, aut potius, cum ejus Numinis ope abactas ſibi ſuas pecudes recuperavit [quod feliciter ipſi Herculi olim evenerit] Ovem ei voviſſe, votumque nedum ſacrificaſſe, ſed etiam in ejus rei memoriam votivo titulo effingendam curaſſe putandus eſt. Sed ne longius hunc votivum titulum morari liceat, dum praeclariora alia de Hercule jam ſunt proferenda.

Inſigni inter vetera Beneventi monumenta habetur haec Tabula Herculi ſacra.

Primus omnium, quod ſciam, hanc Tabulam aere quam eleganter inciſam vulgavit Jo. Baptiſta Ferrarius Senenſis e Societate Jeſu in Hesperidum ſuis libris *Heſperidum, ſive de malorum aureorum cultura*, & uſu pag. 27 edit. Rom. 1646 cui Tabulae haec tantum verba ſubſcripſit: *Hercules cum Heſperide Beneventanae*. Ex eodem fuiſſe Ferrario, nulla licet illius facta mentione eadem Tabulam excepit Donius, qui etiam Beneventi extantem memorat. Habetur autem in ejus opere, cujus editionem adjectis eruditiſſ. notis nuper curavit V. C. Gorius lucem praevias Tabulas Tab. VII n. 2 pag. 4. Sed in graecum titulum ut epſit error, nam in prima dictione pro ΗΡΑΚΛΗ adeſt ΗΡΑΚΛΗ at hunc, quem malecaum Calcographi vere dixeris errorem jam animadvertit, imo emtegit in nova ejuſdem Tabulae editione V. C. Muratorius, qui rurſum ex eodem Donio eam dedit Tom. I. nov. Theſ. Inſcript. p. LXV n. 8 Gorius in Adnotationibus ad Aras Deorum, ceteraque egregia Monumenta addita operi Doniano, quem breviſſima in eandem Tabulam commentatus *perelegantem ſculpturam* appellat, quam (inquit) *Herculi Servatori dedicavit Publius Junius Sancarius Auguſtalis, ut arbitror, Coloniae Beneventanae*. De hoc igitur pulcherrimo Beneventano Anaglypho tot clariſſimis viris celebrato, haud tamen ſatis illuſtrato, jam mihi erit diſſerendum.

Usque

(a) *Aeneid.* VIII 190.

Utque a Græco titulo eadem Tabulæ inſcriptio ordiar, ſic latinè ſe habet

HERCVLI
SERVATORI
P. IVNIVS
IANVARIVS
AVGVR
POSVIT

Simillimum latinum titulum exhibet V. C. Marchio Maffejus in Muſeo Veronenſi pag. 349. ubi inter illas veteres ſuſtrepentes Regni Neapolitani, quæ nulla adjecta locorum mentione a V. C. Sebaſtiano Arnolfino ſibi miſſas teſtatur, tum primo loco recenſuit. Num a noſtro diverſus fuerit hic titulus iiſdem fere verbis latine conceptis, vix puto; ſed veriſimilius illud cenſuiſſe erit, deſcriptum e noſtro marmoreo Anaglypho titulum, ut lentiſcæ deorum, amiſſâ pariatim & loci, & monumenti memoriâ, per aliorum manus circumferri ſolitum. Sed jam Servatoris, quod Herculi tribuitur, cognomen obſervaſſe præſtat.

Cum itaque Hercules in genere humano genus beneficia contuliſſet, ut eo aut conſervandis aut juvandis maximos labores moleſtiaſque ſuſcepiſſe traderetur, poſtquam hominum fama beneficiorum memor in Concilio Cœleſtium ipſum collocavit, ſummis etiam honorum titulis celebraſſe pro more habent; hinc paſſim in vetuſtis lapidibus, quemſque Comites, Cuſtodis, Defenſoris, Conſervatoris titulis decoratum legimus; nec ſecus Servator in noſtra Tabula nuncupatur, quo maxime titulo Cicero eum laudibus extollit, ut ſuos, ad imitandum, exemplum ſibi proponat (a), quo de re Viros illos ſumitur, qui Heroes vulgo habebantur primi Urbium, aut Imperiorum conditores, ſive qui de Republica optime meriti eſſent, Soteres populorum vocibus, publiciſque monumentis vocitabant; quem tamen titulum plerique aut rebellis aut ſubdolum metus largiebatur, ut de Ptolemæo Lagi jam conſtat cui Rhodios primum ΣΩΤΗΡΟΣ cognomen conceſſiſſe contendit Joſephus (b); quale deus ſucceſſoribus tum Lagidis, tum Seleucidis adhæſit. Ridebimus certe, [illegible] C. etenim indignabatur Verri, quod is Siculis, quorum fortunas, dignitatem, vitam tam nefarie in ſua Provincia diripuerat, ejuſmodi magnificum titulum publico monumento ſibi inſcribendum curaverit. Audiamus Tullium (c) Itaque Eum (Verrem) non ſolum Patronum illius inſulæ, ſed etiam SOTERA inſcriptum vidi Syracuſis: hoc quantum eſt? ita magnum, ut latino uno verbo exprimi non poſſit. Is eſt nimirum SOTER, qui ſalutem dat. Sed quod Herculem attinet, non ſolum in noſtro lapide, ſed etiam in nummis Thaſiorum, ac aliis pleriſque, ut Scymphaborum Arcadum ΗΡΑΚΛΕΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ Herculem Servatorem inſcribi jamdiu notavit Spanhemius (d), nuper etiam Jo. Henricus Schulze (e).

At jam ex titulo ad ipſam Tabulam progrediamur. Tres Tabulas huic noſtræ aliqua ex parte conſimiles protulit Fabrettus (f). Prima poetam equitantem, dexteraque pateram ferentem exhibet ante aram acervo ligni [illegible] inſtructam, quam arbor ſubjecta ſpiculis quinque poma ruere ſolis ferentis, ingentemque trunco circumvolutum habet, hoc titulo inter pictas græcè inſcripto: Glycon Eubemero filio memoriæ gratia vixit annis I. menſibus X. Secunda Juvenem pariter equitantem repræſentat ante eundem arborem, ex qua arbore prodit, cujus in uno ſolo ſolum ornata anguis interſectum habent, addit præterea aræ mulier capite erecta bovem ante ſe procumbentem habens. Tertia denique arborem ſive pomis carentem, exhibet tamen eodem trunco circumamplexum oſtentat, in cujus dextero latere mulier adſtat dexterâ quid gerens, lævâ poculum adducens, ex ſiniſtro vero Hercules viſitur Leonis pelle in amicto capite in humeros deſcendente, qui etiam

K ſiniſtrâ

(a) De Offic. l. 3. n. 5. & De Finib. l. 3. n. 20. [illegible] quæ valeant opibus, neque id facere poſſint, ut de Hercule. Ipſe de Libero accepimus, ad ſtirpes deum qui ut hominum venerabantur.
(b) Orig. l. 9. n. 1. (c) Verr. 2. n. 63.
(d) De Præſt. num. in Diſſert. p. 388. edit. Amſtel. 1671.
(e) De Gliam Thaſiorum nummis, præcipue illis, in quibus Herculis ſacra conſpiciuntur, ſunt amplius, atque eruditum Commentarium edidit Jo. Henricus Schulze Halæ Magdeburgicæ an. 1737.
(f) Inſer. Ant. c. 3. p. 261.

ſe iſta tricipitem Cerberum [illegible] quantum poſſe cernitur. Prævidit Fabrettus in primis Tabulæ (nemo [illegible] ad primam allude[illegible]) ſubterraneam cum primum ad inferos deſcendens [illegible] ingreſſum ſignificat, ut ſibi unum per beatiſque optatam ſedem contingat, ſic etiam [illegible] arborem quamque primo [illegible] cuſtodiret, quem Draconem in Heſperidum horto [illegible] ſolem cuſtodientem interpretatur, ideo Strabone [illegible] poſſe [illegible], qui Heſperidum hortorum Elyſii confundere videtur, dum in ulteriore Heſperiæ Elyſios Campos [illegible] conſtituit. At quid dicetur de arboribus aliis, quæ in reliquis Tabulis nulla habent poma [illegible] ut fruſtra Draco ad eorum cuſtodiam vigilare videatur? Ad hæc, Heſperidum horti cum Elyſiis nihil unquam commune, hos enim, ut Servius animadvertit, nec in Inferorum medio Poetæ locarent, nec apud Inſulas fortunatas ſic uti erant Philoſophi, nec demum in Lunari circulo poſt [illegible] Ethnicorum Theologia commenta eſt, Invaluit tamen Poetarum opinio, quam etiam Fabretti tabulæ confirmant, nam etiam [illegible] explicationi facile adhæſeram, qui eorum parietes a [illegible] [illegible] dum ſe [illegible] ut [illegible] (nec illorum æres adhuc [illegible]) ſibi Elyſios [illegible] demererent, ſacrificium miſtitiſſe putarit. Addo ergo, non alia de cauſſa Herculem, qui Cerberum [illegible] ſiniſtra dextra in tertia Tabula [illegible], niſi ut puero ille a muliere adducto, ne ab ipſo Cerbero interceptus ad Tartareos ſitus raperetur, inoffenſum parrumque ad Elyſios iter præberet, quod ſane præſtari ab Hercule Parentum pietas arbitrabatur, qui [illegible] Cerberum domuiſſe, catenaque ab inferis extractum [illegible] ferebat fama. At quid demum, inquies, anguis ille, qui perpetua in ſingulis tabulis arborem circumplectitur, cui poſſiſſimum [illegible] ſacrificium inſtitutum oſtendunt? Hac enim præſertim in Fabretti tamen Tabula hujus noſtræ ſimil [illegible] refert, in qua angui idem pontifex arborem [illegible] circumhæret. De noſtra Tabula non dicemus, ad Fabrettianam quod attinet, nunquam illic Heſperidum Draconem expreſſum acceperim, ſed potius Elyſiorum Genium. Locis omnibus ſuos Genios attribuit Ethnicorum Theologia, nullum arbitrata locum, cui aliquis proprie nominis tutela deeſſet, de qua re alibi ſermo fiet: non igitur ſuus deeſſe Genius Elyſiis debebat, quem, ut [illegible] locorum plerumque anguis formam præſeferre conſtat. Certe Æneas (a) ad Anchyſæ genitoris apud Elyſios jam degentis tumulum ſacrificaturus, anguem exinde [illegible] vidiſſe fingitur, qui

> [illegible] agmine longo
> *Tandem inter pateras, & levia pocula ſerpens*
> *Libavitque dapes, rurſuſque innoxius imo*
> *Succeſſit tumulo*

Ceterum Genius Inferni non ſemel occurrit in antiquis lapidibus apud ipſum Fabrettum (b), atque Donium (c). Vides igitur quam ille ſit anguis, cui in Fabrettiana Tabula parata ipſi Elyſios adeuntes ſacrificant. Rem plane tuetur hanc, vel aliam, quamcumque malis, cauſſam referendam eſſe, quam ad Heſperidum Draconem ſignificandum, cui neque Elyſii, neque alia omnia in hiſce Tabulis expreſſa vel leviter reſpondere videntur.

At ſi Heſperidum hortos, Herculemque draconem [illegible] ſtrata Draconis cuſtodia, aurea poma auferentem intueri jam lubeat, a Fabrettianis Tabulis, quas hactenus deſcripſimus, ad noſtram oculos convertiſſe ſatis fuerit. Sed antequam ad [illegible] ergo [illegible], præſtabit audiſſe Servium (d). *Heſperides Atlantis filiæ Nymphæ ſecundum fabulam, hortum habuerunt, in quo erant aurea mala Veneri conſecrata, quæ Hercules miſſus ab Euryſtheo, occiſo pervigili Dracone, ſuſtulit. Revera autem [illegible] fuerunt puellæ, quarum greges [illegible] lanam habentes abegit Hercules, occiſo earum cuſtode, unde mala finguntur ſuſtuliſſe, hoc eſt oves, quæ græce μῆλα dicuntur, unde ποιμένας dicere paſtores ovium. Propter ruborem autem lanæ, quæ ſimilis auri eſt, [illegible] eas, qui audierant, mala aurea in Africa vaſit. Eſt & alia fabula. Cum nuptiæ Junonis celebrarentur, omneſque Dii ei honorem ejus offerrent munera, terra in extremis Regionibus edidit arborem poma aurea ferentem, hac tum deceperant Heſperides, Atlantis, ſive Heſperi filiæ. Cuſtodes eſt ſalem arboris, Juno [illegible] ſpoliari [illegible] in metam aureum miſit Draconem inſomnem, qui omnibus noctibus, diebuſque cuſtodiret ramos. Hoc poſtmodum ab Hercule interemptum, qui ab Euryſtheo ad hoc miſſus fuerat, mala ſublata ſunt. Heſiodus has Heſperides Æglen, Aretuſam, & Heſperuſam nobis ſiſtas, ultra Oceanum mala aurea habuiſſe dicit.* Habes Servii verba exprimentem fabulam, quam modo in noſtro Anaglypho oculis ſpectare libet. Vides igitur primum Herculem, quem a Clava, quam ſiniſtra gerit, illico agnoſces. Is porro dexterum protenſam, atque in alterum ſublatam habet, propiuſque in adverſum arborem

[a] Æneid. v. 87
[b] Cap. 3. p. 71
[c] Claſſ. [illegible] n. 10 p. 440.
[d] Æneid. iv. 1. 484.

arborem attollit, ut poma, quæ ex illa pendent, decerpere conetur. Porro in medium arbore Serpens, ſeu Draco adſiſt, qui toto corpore truncum circumplectens, ex ipſius trunci ſuprema parte, qua in ramos dividi incipit, caput attollit, quaſi aſſiduæ ejus arboris cuſtodiæ addictus admotam alicujus manum mordere paratus, accedentes quoque aſpectu ſuo deterreat. Quæ autem ſub ipſa arbore multum nempe ab umbilico deorſum veluti procumbens ſomno ſe terra apparet, Heſperidum unam facile judicabimus, quam ſolam ſacias fortaſſe habuit repræſentaſſe ſculptor, reliquas vel ex loci anguſtia, vel laboris ſibi [illegible] gratia prætermittens, vel potius ex ea ceteras ſocias prompte ſubindicatum arbitratus.

Num vero ea erit noſtri Anaglyphi fides, ut ejuſmodi ea reſ [illegible] ſe habuerit, jam certe ſtatuamus? Et ſane mirum quantum in narrando inter ſe diſcrepent veteres Hiſtoriographi, cum nec de Heſperidum genitore ſint Heſpero ſive Atlante, nec de illarum numero conveniunt, quarum alii duas, alii tres, alii denum uſque ad decem commemorant. De regione ubi Hortus illi, divitiorum pomorum, de Draconis cuſtodia natura, magna quoque ſententiarum varietas. Quid vero Poetæ? Effrenum, quam ſuo ſibi [illegible] jure vindicant, quidlibet audendi licentiam, ſi aliis rebus unquam, in hac certe maxime magnum [illegible], nam in ea, quæ veriſimilia videri poſſunt, diverſi ab Hiſtoriographis plerumque abeunt, fabuloſa vero multa de more intuſerunt. Quæ Hiſtoriographorum inter ſeſe, quæ ab hiſ Poetarum diſcordia, quæ demum ad eam rem Poetis uberrima placuit, non minus fuſe, quam eruditeque explicuit Dominus Muſſius in Diſſertatione ſingulari de Heſperidum(a). At ſi rei veritas noſtræ Tabulæ teſtimonio dijudicanda erit, habet jam ut ea, quo modo ab Herculis poma aurea Heſperidum ablata fuerint. Cum vero [illegible] ſimulacro, quale ut ipſa Tabula exhibetur, [illegible] videatur, quid illud tandem ſit, [illegible] modo pergam.

Fac etenim, ut ex ipſa Tabula ſuſceptum titulum demas, [illegible] rebus ſingulis ibi repræſentatum Adami, utque Evæ ſiguram, quod ut pomorum uſu Serpentis maxime conſilio eveniſſe conſtat, cuiquam ſtatim in mentem veniat? Manifeſta res eſt, quam ſacere [illegible] guntur, neque unum alibi ejuſmodi ſimulacrum accuratius expreſſum aſpexeris (b). At ut ſit integra, [illegible] in Tabula titulum Herculis ab Augure poſitum, [illegible] ego. Adami quoque, atque Evæ factum in ea fortaſſe demonſtratum, ita ut qui eam effinxerit [illegible], non potum, qui ad efformandam curaverit Augur ipſe P. Junius Junianus, dum Herculis non Tabulam ſacram inſulæ [illegible] ſtuderet, ad eam conſilii ſuſceperit, ut ad alterutram rem æquo repræſentandam Tabula ipſa ſit apta videretur, & ſane non eſt qui ignoret, omnem, ſi doctiſſimi Hueti judicium ſequi libeat, vel certe magnam Ethnicorum Theologiæ partem ex Divinis Scripturis, præſertim vero ex Pentateucho hauſiſſe, ex eo enim quicquid de ſuis Diis rebuſque eorum geſtis nutantem Poetæ ceciniere, aut Philoſophi tradiderunt, [illegible] declarat manifeſta illuſtratio, quod nihil in Ethnicorum Theologia habetur, cujus præclara exempla, aut ſaltem [illegible] in facris Libris non invenire detur. Ad rem quod attinet, ut ceteras aliqua pro ſuo inſtituto, ſic unam Serpentem malorum aureorum Cuſtodem Serpentis ejus, qui Evam ad peccatum pellexit, Symbolum eſſe manifeſtum uſſiceretur laudatus auctor (c), utque ubi in vindicanda libri Joſue fide, Dominique auctoritate, in eo totus eſt, ut, quod antea demonſtraverat Voſſius (d) Joſue ipſi impoſitum fuiſſe Herculis perſonam adhuc [illegible] novis argumentis confirmaret. Jam vero Draconem Heſperidum mala ſervantem, unque ab Hercule interfectum ad Serpentem Evæ ſeductorem referendum omnino ſtatuit, ejuſque rei opinionem etiam apud Ethnicos uſedeſſe [illegible] ex inſigni loco, quem profert ex Clementis Protreptico, qui de Bacchi myſteriis diſſerens: *Hedonicum carnem diſtribuentes celebrant, coronati Serpentibus, ululantes Evam illam, per quam error [illegible] ſubſecutus eſt, & inſigne Orgiorum Bacchicorum Serpens conſecratus. Igitur juxta accuratam Hebraicæ vocis ſignificationem autem Eva, ſi aſpiretur, interpretatur Serpens Fœmina.* Clementi ergo quoque addit Euſebium, qui (e) Serpentem [illegible], lapſuſque Adami, ac Evæ hiſtoriam a Platone interpolatam probat. At, ut antea jam dixi, ad ejuſmodi rem demonſtrandam omnium inſtar argumentorum noſtra ſufficeret Tabula, in qua præter ipſam arborem poma præferentem, Serpentemque ejus unicum

(a) Quam habes in Tom. de Memoires de Litterature de l'Academie Royale &c. p. 38 edit. 1731.

(b) Extat quidem in Herculis Regem pag. in Tabula marmorea, quam ex Gallorum Conſilium [illegible] ſed præter Herculem, qui tantum Comes eſt, vir non barbatus poma detergit, aliis tandem ſub arbore quieſunt. Si cum Tabulam ad Heſperidum poma referre libeat, nullum ex deſcriptione uſe [illegible], nil poſſum marmor [illegible] conſerveur.

(c) Demonſtr. Evang. Prop. [illegible] cap. [illegible]

(d) De Idololat. l. [illegible] c. [illegible]

(e) Præpar. Evang. l. [illegible] c. [illegible]

[illegible] circumvolutum, videt Evam sub ipsa decumbentem. Adamumque malesuadæ conjugi obsequutum [illegible] decerpenda, quæ jam dixi, mala dexteram admovere (a).

At quæ, inquies, hanc Augurii mens fuerit, ut [illegible] quam proferretur Herculis vultu, quæ quoque [illegible], quæ ad veri Dei Religionem pertinerent, tam accurate [illegible]? Non uni potuit usu caussa, ac primum illam conjectasse promptum erit, hanc utramvis Tabulam Christianorum olim opus fuisse, quos [illegible] de qua modo agitur, [illegible] veteris Testamenti historias, [illegible] Ædium parietibus [illegible], aut etiam marmore insculpta pro [illegible] recepto [illegible] probatoque habuisse more satis constat. (b) Hanc vero Ethnicus [illegible] homo aliquando nactus (nam sub idololatris Principibus non solum in Christianam Religionem, [illegible], verum etiam in sacras illius Ædes, ceteraque monumenta sævientibus, facilius fuit) talemque [illegible] ut satis apte ad Herculum Hesperidum mala auferentem referri posset, in profanum [illegible] fundi usum, [illegible] convertit. Hujus conjecturæ non levem [illegible] præsto est, quod inscriptus titulus intra ipsam Tabulæ aream ex ejusque [illegible] quod vacuum patere repertum fuit, [illegible] posteriori manu insculptus fuisse videtur, qui uterve titulus, et ipsa insignis Tabula ferebat, aut in ejus superiore fronte, aut [illegible] parte, ut alia passim ejusmodi monumenta exemplo sunt, ab ejusdem Tabulæ effigiata area secerni, aut ejus [illegible], aut basim efformare debuisset. An vero [illegible] ab Ethnico homine patratum fuerit, dum [illegible] eorundem Ethnicorum profanas, quæ superstitionis quoque notis haud carerent, monumenta sibi olim Christiani vindicasse novimus? (c)

Verùm

(a) [illegible], qui ad nostra Anaglypha [illegible] [illegible], ubi [illegible] arbor [illegible] serpentem [illegible] habens [illegible] Hercules ad decerpendi poma [illegible] [illegible] Spanhemius [illegible] ad Callimachum [illegible] [illegible] gestum sub ea fabula contineri putavit Spanhemii conjecturam satis veri [illegible] probavit D. De Maffei in sua Dissertat. de Hesperidum [illegible] [illegible] cujus verba afferre libet. „D'autres „prétendent avec plus de vrai-semblance encore que „le jardin des Hespérides [illegible] & leur Dra„gon, ont été formés après le [illegible] terrestre. En „effet, [illegible] les pommes sur le Médaillon dont [illegible] „je parle [illegible] [illegible] „qu'il représente le déréglé [illegible] du premier homme. „On y voit un arbre, un grand arbre, sur le quel [illegible] „plusieurs pommes [illegible] plus belle que les au„tres. Un long serpent [illegible] Hercule est „debout à côté de l'arbre, & [illegible] la main vers le fruit. „De l'autre côté sont les Hespérides, & si au lieu qu'el„les sont [illegible] „personnes qui [illegible] Eve & Adam, & tout ce „qui est rapporté au Chapitre troisième de la Genèse, il y „a donc beaucoup d'apparence que les Poètes en fabri„quant la fable des Hespérides [illegible] leurs yeux „ce point de l'Histoire Sacrée &c.

(b) Usum quem habuere Veteres Christiani [illegible] [illegible] Anaglypho opere figuras Adami, Evæ, Arboris, Serpentisque [illegible] qui ursinam primos hominum parentes [illegible] ejus arboris [illegible], [illegible] [illegible] P. Mamachius in [illegible] opere [illegible] Christianæ Reipublicæ evolvamenta [illegible] Origin. & Antiq. Christianar. [illegible] Et [illegible] in Sarcophagis [illegible] [illegible] apud Aringhium [illegible] Romæ subterraneæ [illegible] p. 177. & apud Bottarium *Sculture, e Pitture sacre estratte dai Cimiterj di Roma* [illegible] p. 36 ed. 1737. apud quos alios Sarcophagos [illegible] reperias, in quibus eadem penes Parentes constitutæ [illegible] & Serpente repræsentantur.

(c) De Sexis sepulcralibus [illegible], [illegible] Mabillonius de cultu SS. Ignot. [illegible] ut quæ olim Ethnicorum cineribus [illegible] [illegible] Symbola superstitionem præferentibus [illegible] [illegible] ad sanctorum defunctorum [illegible] [illegible], addita vel adversa [illegible] Inscriptionibus non adhibetur [illegible] Christianis, sed etiam in ipsa sacra Cœmeterii [illegible]. Quod non lapidum [illegible], sed ad [illegible] Christianis [illegible], [illegible], aut vetera ob Persequutorum metum, [illegible] defunctos efferre, [illegible] opere, ex [illegible] sepulcralibus [illegible] sorte viae, atque [illegible] [illegible], modo sacrum [illegible], atque [illegible] [illegible] quid vero dicta ubi patet Ecclesiæ pace [illegible] Christianorum Ecclesiis sepulcralia [illegible] [illegible] [illegible], quibus [illegible] cadavera [illegible] [illegible] superstitiosas [illegible]. Id plane [illegible] Mabillonius [illegible] p. 84. de Templo S. Constantiæ Via Nomentana [illegible] ab Urbe lapide [illegible] *Porphyreticum, quod [illegible] in Regula modo cernitur [illegible], [illegible] corpus S. Constantiæ [illegible] [illegible] Genii [illegible], [illegible] & calamos [illegible] unde Bacchi Sepulcrum, [illegible] plerisque persuasum est* [illegible] [illegible] *Constantiæ, seu Constantinæ Mausoleum illud ipsum est, quod hodie censetur ad Basilicam S. Agnetis* [illegible] quod *non a Paganis, sed a Christianis constructum fuisse*, non *mirum si quid Paganitatis in fabrica ornamentis* admisit. De [illegible] [illegible] p. 315. Et rursus p. 381. quod tamen [illegible], *quæ ornamenta Templi Constantiæ, seu Constantinæ* [illegible] *aliquid paganitatis præferre* [illegible] alii [illegible], aliquot ad [illegible] pertinentia pro-

gen

Veriſimilior autem (ne hactenus luſiſſe videar) altera erit cauſſa, quid eum nos credere vetat, ut P. Juſtus Augur totum id optime norit, quod de primi hominis lapſu Scripturæ commemorant, ſi enim ex Divinis Libris, qui Hebræiſmi ævo haud facile patebant, plurima ſapientiores Ethnici ſibi vindicarunt, ut ſuam Theologiam ſtatuerent, facilius multo certa Chriſtiana Religione, quam ii libri contrahebantur, vulgata apud ipſos Ethnicos patebant, quandoquidem præter Rabbinorum lucubrationes prioribus Chriſtianis ſeculis, multis licet refertas fabulis, in vulgus emiſſas, conſtat primo ipſo ſeculo Judæum Philonem floruiſſe multis editis lucubrationibus, præſertim vero legatione, qua apud Cajum Imperatorem functus eſt, illuſtrem, cui ſuppares Joſephus Imperatoribus Veſpaſiano, ac Tito plus æquo ſtudioſus, qui Judaicas Antiquitates pluribus libris, interpolatas tamen, eſt perſecutus. At quid inde? num Ethnicus homo, qui etiam Augurem profitebatur, iis, quæ de Adamo, atque Eva audiverat, aut etiam legerat, fidem ſuam accommodaverit? non ita; ſed cum is apud Chriſtianos ſatis celebrem animadverteret hiſtoriam, haud aliam ſibi facile perſuadebat, quam quæ de ſuo Hercule mali aurei Heſperidum, quæ in Draconis erant tutela, auferente Ethnicorum Theologia depredicabat. Hinc ejus ſtudium, ut in effingenda tabula ita rei repræſentaretur, ut ad utramque partem facile poſſet aptari, qua ex induſtria nos nihil emolumenti ſuæ ſuperſtitioni acceſſurum putabat, quæ veræ Religionis (quam merito, ac jure Chriſtiani ſibi vindicabant) monumenta fuiſſent, ſublata tantum animi differentia cum Idololatriæ commentis convenire probarentur. Nunc Ethnicorum mentem, conſiliumque ipſe quoque Diabolus maximopere fovere viſus eſt, poſtea enim quam de nefandiſſimis illis flagitiis, quæ in abditis locis, nocturnoque tempore a Chriſtianis patrarentur, rumor evaneſcere cœpit, tum ex Apologiis, quas Juſtinus, Athenagoras, Tertullianus vulgarunt, tum maxime ex habita a Plinio, dum Bythiniam regeret, diligentiſſima quæſtione, qui omni in Chriſtianos calumniæ prorſus defectu eſt, putarunt ii e ſua re fore, ſi Chriſtianæ Fidei myſteria, ritus, ſacramentaque ipſa, quo magis Ethnici in veteri errore retinerentur, cum Idololatricis ſuperſtitionibus ſimilitudo aliqua ſervanda inſtrueretur, ut iiſdem illis rebus, quibus Chriſtiana Religio probari maxime conſuevit, detenti, quæ ejuſdem veræ Religionis, rectæ fidei, optimorumque morum diſciplina eſſet, haud penitus noſſe ſatagerent, vel ſupervacuum eſſe exiſtimarent. Huc nihil, mea ſententia, Hadriano Imperatori debuerit Chriſtiana Religio, quod is de Templis, quæ ſoli Chriſto facere eſſent, ædificandis cogitaverit. (a) nihil etiam Alexandro, *qui in Larario ſuo non ſolum Divos Principes, ſed optimos electos, & animas ſanctiores, in queis Apollonium, ſed etiam quantum ſcriptor ſuorum temporum dicit, Chriſtum, Abraham, & Orpheum, & hujuſcemodi Deos habebat ac majorum effigies* (b). Atrem hanc Diaboli tum fuiſſe patet: tajus (ut loquitur de ſuo ævo Tertullianus (c) *ſunt partes intervertendi veritatem, qui ipſas quoque res Sacramentorum divinorum in Idolorum myſteriis æmulatur*) atque cum ipſo Tertulliano ad conjecturam meam probandam propius accedam, ejuſdem verbis, quæ paulo poſt habet, ipſe loqui pergam: *qui ergo ipſas res, de quibus Sacramenta Chriſti adminiſtrantur, tam emulanter affectavit exprimere in negotiis Idololatriæ, utique idem, & idem ingenio geſſit, & potuit inſtrumenta quoque Divinarum rerum, & Sanctiorum Chriſtianorum ſenſus de ſenſibus, verba de verbis, parabolas*

pen etiam Chriſtianorum fuiſſe ſymbola tum ex [illegible] [illegible] tum multa, quæ ad eam rem congeſſerat Aringhius Rom. ſubt. l. 6. c. 43 ſatis certum eſt. Ego vero nostri [illegible] nam neque [illegible], quo [illegible] Chriſtiani, ſymbola referta paſſim [illegible] Inſeriptum [illegible] Chriſtiani [illegible] ſymbolis [illegible] ad ſacrati repræſentanda myſteria ſatis [illegible] poſſet, neque putares (quod [illegible]) id certum [illegible] [illegible], [illegible] Tabeccas ad [illegible] Conſtantinus Conſtantii [illegible] Qua enim [illegible] Artifex, [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Conſtantii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quam domeſticis ſpoliis [illegible]

[illegible], quoniam [illegible] in eo effingere [illegible] Tripoli [illegible] [illegible] Conſtantii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ethnici [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Conſtantini corpore [illegible] fuiſſe [illegible] [illegible] [illegible] Tabulis [illegible] Filio [illegible] Religionis [illegible] Herodis [illegible] [illegible]

(a) Lamprid. in Alex. c. 43 de Adriano hæc habet: *Templa in omnibus Civitatibus ſine Simulacris juſſerat fieri, ſed prohibitus eſt ab his, qui conſulerant facere omnes Chriſtianos futuros, ſi id optato [illegible], & Templa reliqua deſerenda*

(b) Lampridius c. 29.

(c) De Præſcript. c. 40.

tabulas deparabis, profana, & antiqua Fidei attemperare, ex quibus propterea ſiebat, ut ipſi Ethnici non ſolum quicquid ad Chriſtianæ Religionis ſacra pertineret, ſed amplius quæque de cauſſa bona in Remp. manerent, ſeu ab ſe Diis pari cultus ratione impendi, uſque accepta referri debere opinarentur. Sic M. Aurelius adverſus Marcomannos bellum gerens, pluris Chriſtianorum militum precibus inſperato imperii cil, qua exercitus jam pene confectus convaluit, dum ſuis ad Senatum datis litteris rem, ut acciderat, diſſimulare haud voluit. Numinum tamen beneficium agnoviſſe viſus eſt, ita ut jam demum, cum rei monumentum inter præclara Imperatoris ſic acta in ejus Columna celebrari placuiſſet, ad *Jovem pluvium* ipſius rei ſumma deducta fuerit: quod quid etiam in ſanctioribus Chriſtianæ Religionis rebus Ethnici ſeſe cum Chriſtianis ipſis enuiſcerint, ne ab Chriſtianis alios ſub diverſis licet figuris, myſteriiſque, quam ipſoſmet quos ipſi haberent Deos coli ſibi perſuaderent. Sic in Eucharistiæ ſacramenta panem, ac vinum e Chriſtianis adorari cum animadvertiſſent, in altero Cererem, in altero Liberum ab illis veneratos putabant: cujus rei locuples teſtis eſt S. Auguſtinus, qui adverſus Fauſtum l. 20. c. 3. ita hunc ipſum Manichæum alloquitur: *Puſus diſſipa... quam nonnulli... qui nos propter Panem, & Calicem, Cererem, ac Liberum colere exiſtimant.* Ex his igitur omnibus, quæ hactenus per compendium differui, intelligi profecto, qua re Herculis Tabulam F. Juvinis Augusti ad Ademi... Eraque hiſtoriam ita accommodatam, ut in eleratam rem exprimendam ſatis valere videretur: quæ tamen ſi cui non probantur (conjecturæ enim locus habetur illo: quandoquidem ad totum quicquid illud tandem fuerit, quod ad Tabulam illuſtrandam pertinere videretur, prætermittendum haud erat) his hactenus primo loco de ſolo Hercule inter Heſperidum mala ulterius gradiar nostræ Tabulæ explicationem, in qua conquieſcere poſſit: atque interim de ipſo Hercule, quod ex noſtris antiquis monumentis reliquum eſt, boni ergo nomino jam demum accipiat.

Suum quoque Herculi Templum, & quidem magnificentiſſimum Beneventi fuiſſe nunc primum certo ſcire datum fuit ex inſigni lapide, cujus, ut & ipſius Templi memoriam hactenus intermortuam, nuper excitatam debemus clariſſimo Muratorio, qui eum lapidem in Schedis Ambroſianis ſervatum, atque hactenus delitescentem in ſua veterum lapidum nuper edita Collectione in hunc modum protulit tom. 1. p. 116. n. 4.

TEMPLVM HOC SACRATVM HER.....
..... VOE... CE... AVGVSTI NOMEN FELIX
REMANEAT STIRPIS SVAE LAETATVV....
PARENS NAM QVOM TE CAESAR TEM....
EXPOSCET DEVM CAELOQVE REPETES SEL..
MVNDVM REGES SINT HEIC TVA QVOI SORTE
HVIC IMPERENT REGNENTQVE NOS FELICIBVS
VOTEIS SVEIS
L. AVRELIVS L. F. PAL. RV.... PRIMOPILARIS
XVI. MILITANS ST.................
IMP. CAESARIS...................

Ac quum, quantivis pretii lapide, quem olim Beneventi extantem Muratorius ex ſchedis eiſdem teſtatur, noſtrum Theſaurum locupletiorem factum maximopere lætemur, dolendum tamen erit, eum ita mendis, lacuniſque refertum recepiſſe, ut poſtquam in ejus explicatione operam meam collocaverim, verear ne non omnia rite videar exequutus. At tam præclari rarique monumenti protuliſſe ſolum ſit fuerit Muratorio perbrevi hac nota duntaxat adjecta: *Ax hoc videtur de Templi Herculi Sacrato ob incolumitatem Cæſaris Auguſti, ejuſque Prolis. Diphtongus EI antiqua tamen eleger videat*, mihi vero patriæ res ex inſtituto tractanti contendum omnino erit, ut quæ veriſimiliora eidem lapidi ſupplendo, explicandoque ſuppetere videantur, in medium afferam, non tam eruditorum deſiderio facturus ſatis, quam eorum judicio cuncta ſubjecturus. Ac primum (quod rei caput eſt) ex prima lapidis linea ſit in certum cum Muratorio pronunciaverim, ad Herculem nimirum Templum hoc pertinuiſſe, ſeu fuiſſe ſacratum HERculi, ita enim

ea

ea poſt ema dicto ſupplenda erit, poſtquam, cum alia dictio in eadem linea fuerit (num ut ſequens eum longitudini reſpondeat deſideranda videtur) poſtea videremus.

Nunc de Auguſto illo quærere ſum erit, cui demum in Cœlum redeunti, interque Divos relato ſuperſtitem ſobolem, quæ paternum Imperium in terris ſubeat, auguratur *L. Aurelius L. F. Palatina Rufus Primipilaris*; atque utinam hujus *Primipilaris* potius nomen, quod non notum fuerit, quàm ipſius Auguſti nomen interciſſet. Sed vel ex ipſo L. Aurelii nomine ſuit aliquando, ut ad cognoſcendum qui fuerit Auguſtus ille, cui is lapidem dicavit, ſic conjectabam. Gentem Aureliam, Auſeliam prius dictam, ad quam L. hunc Aurelium Rufum pertinere ex ingenuis nominibus militaribusque muneribus certum deſſiri poteſt inter Romanas nedum ſummo conſpectum honoribus, ſed mira ſui propagatione in innumeras pene ſamilias diffuſam fuiſſe conſtat, Florente Rep. Cottæ, Oreſtæ, Scauri que ex illa prodiere, qui omnes de augenda communi Familiæ ornamentis decet iuſſu viſi ſunt. At rerum ſummâ ad Principes redactâ, ut humanarum rerum ſunt vices, non nihil detrimenti cum ipſa Reip. libertate, ſuo veteri quoque ſplendori detractum tulit, donec in Cæſarum ſtirpem jure adoptionis adſcita non reſtitutione modo, ſed ad Imperii uſque faſtigium pervenit. Hadrianus enim cum T. Aurelium Antoninum Pium adoptaſſet, eidem Familiæ Imperii ſucceſſionem aperuit, quæ ad Commodum uſque perſeveravit. Nullius autem magis quam Aureliæ Familiæ crebra ad nos monumenta pervenere. Innumeros prope, qui ad ejuſdem familiæ viros, qui militaribus muneribus plerumque inclaruerunt, lapides exhibet Gruterus, (*a*) quorum cenſum auxit quoque Malvaſia (*b*). Hos autem omnes, quod ex ipſis lapidibus facile noſci poteſt, circa jam Principatum floruiſſe credi debent, tum cum Aureliorum gens veteri ſua, qua ſtante Rep. fruebatur, auctoritate defecerat, quandoquidem Imperatoriæ militiæ nomen dare, in eaque ad dignitates aliquas propria virtute partas gradus ſibi facere Aurelii erant contenti eſſent; quod utique eidem Familiæ ad Imperium evectæ factum quoque affirmaverim, quid enim? quod Imperatoria dignitas in una ex ipſis Familiis, in qua Aurelia Gens propagata fuerit, conſiſteret, non ideo reliquæ omnes, quæ non in Urbe ſolum, ſed multis in Italiæ locis, atque etiam in Provinciis Lares ſuos jam collocaſſent, privatæ eſſe deſierunt, ſua cuique Aureliorum omnium, quæ olim, manſit fortuna, niſi quod veriſimillimum illud fuerit eorum aliquos ad gentilitium vinculum, peculiaris obſequii argumentum aliquod, quo ſuorum Aureliorum Imperatorum gratiam demererent, adjiciendum ſtuduiſſe, atque ex his unum fuiſſe videtur hic noſter Aurelius, qui ædificato Beneventi Herculis Templo, aut (quod veriſimilius eſt) ejus veteris Templi, quod Herculi dicatum jamdiu vigebat, ſuperſtructis, aut etiam reſtitutis operibus, eum titulum poſuit, quo ignoto adhuc nobis Auguſti illius numini majeſtatique devotus ſauſta illa, ac felicia tam magnifica auguria precaretur? Dum igitur ex Aurelia illo ad aliquem ex Aurelia Familia Auguſtum referri lapidem placeret, jam ad Commodum Imperatorem eum lapidem pertinere, ibique Commodum inſculptum olim exciſſe plura erant, quæ prope certum mihi perſuadebant.

At primum ejus rei conjecturam præbebat Lapis alter eidem Herculi dicatus, in quo Beneventana Colonia publica voce pro ſalute Commodi Imperatoris teſtari voluit his verbis:

HERCVLI SERVATORI SACRVM PRO SAL IMP
M. AVREL. COMMODI PII AVG COLON. BENEVENTAN

Lapidis hujus, quem in ejuſdem, aut alterius fortaſſe Templi coronide, ut ejus longitudo ac palmares literæ indicabant, locatum credere par eſt, in fruſta dein redacti, quæ etiam diſperiere, vix ſervata habemus verba, ex quibus tamen plura, ut ſtatim vides, habemus, quæ priorem quoque lapidem eidem Commodo tribuendum oſtendunt; ut jam ſatis veriſimile illud ſit, vel publico Colonorum exemplo permotum Aurelium, vel hujus illos ſecutos conſilium (utrumque enim ſtare poteſt) ſuum erga Commodum obſequium decertare voluiſſe.

Et ſane (quæ altera erat conjectura) cum ex ſolo Hercule, cui ejuſmodi monumenta, ac ipſum Templum dicata habemus, ad Auguſti illius notionem, cujus nomen in priore lapide deſideratur, argumentum ſumi jam placeat, certe ad ipſum Commodum tota res deducenda videbatur. Eò enim hujus Auguſti inſaniam proceſſiſſe conſtat, ut ſibi non Herculis ſolum cognomen & inſignia, ſed Divinos quoque honores arriperet. Nam *appellatum Romanum Herculem, quod feras interfeciſſet, accepiſſe etiam Statuas in Herculis habitu, eique immolatum ut Deo* narrat Lampridius, amplius etiam Herodianus lib. 1. qui: *Ex vecordia, petulantiaque Commodum*

(*a*) A p. 326 ad 335 (*b*) Marm. Felſin. Sect. v. c. 13

dum processiſſi, an et paternum preter cognomen repudiaret, ut pro Commodo Marci filio Herculem ſi Jovis filium juſſerit appellari. depoſitoque Principum Romanorum cultu Leonis pellem ſubſternerat, manuque clavam geſtaret. Idemque menſium nomina demutavit, ut pro vetuſtis appellationibus notas de ſuis cognominibus impoſuit, quorum ad Herculem pleraque tamquam ſtatuet ad fortiſſimum referebantur. quæ Statuas quoque ſibi toto ut habeas juſſit, utque ut omnem pro Cinta, quæ Artum contenderet, ex eſſare imaginem ipſius errorem, atque mileque præſſiſſent. Ex quibus, ſi illud quoque accommodetur ut hil eſſent Lapide, quod non ſummam, imo ſimillimum eſſe tantummodo perſeſſeret, ejus Principis cognomen præcipue accommodatam, jam ipſum Commodum eo lapide celebratum ſatis apte judicaverit.

Atque ita quoque judicatudi non levis cedit decorum judicium ex ipſius Commodi deleto nomine quod his, ut apparet, in eo lapide expreſſum, utrobique detritum erasum. quæ res (dum reliqua ferme omnia, mendoſe licet, auſcripta in marmore ſint integra) non ad caſum eliquam, aut temporis injuriam deducenda videtur, ſed datam fortaſſe operam oſtendit, quæ etiam poſteriorem lapidem, de quo modo dixi, a Colonis Beneventanis eidem Commodo dedicatum e ſuo loco dejectum, eique ſe ſimilem communium patere poſſumus. Hoc enim præter diriſſimas illas conclamationes in defunctum Commodum factas, quas fuſe recenset Lampridius, fuit Senatus judicium, *ut ſue ſtatue omni ubicunque poſite abolerentur, nomenque ex omnibus privatis, publicisque monumentis eraderetur.* Hinc dum ex hiſce conjecturis in lectione illius ſecundæ, atque ultimæ lineæ, ubi peculiare Auguſti nomen deſideratur, Commodum rectius ſe conſiſtram fuerit, jam illud quoque pronum erat, quo primum lineam, ſuppleto licet Herculis nomine, adhuc tamen ſequenti hæc linea hi etiam amplius ſupplerem, uenimerum *Herculi* ipſi cognomen (quale Commodum ſibi proprium fuiſſe ex Lampridio didicimus) olim inſcriptum tribuerem. Ita enim, præter Lampridii teſtimonium ei cuique num ſinetie ejuſdem Commodi non alio quam *Herculis Romani* nomine eum appellaret etiamnum conſtat, ac ſi tandem idem Herculi cognomen in noſtro marmore addidiſſe fateamur, quod ipſiusque primæ lineæ ſpatium expoſtulare videtur, et integra ſic legatur TEMPLUM HOC SACRATUM HERCULI ROMANO, quod ſi quod amplius excurret ſpatium, excuſe habeat. ROMANO, jam conjecturæ hactenus traditæ, quæ eum lapidem ad Commodum pertinuiſſe ſuadent, magna conſtabit fides, primæque ipſi lineæ ceteræ omnes, quæ in ſequentibus habentur, recte videbuntur reſpondere, eo namque primam lineam ſatis apte referri in qua ipſe potius Commodus ſub Herculis Romani nomine, quam qui vulgo inter ceteros Deos habebatur Hercules, intelligendus apparet.

Hæc, ut dicebam, ad hujus lapidis explicationem mihi eloquendo occurrebant, quæ non omnino improbata vix dubitabam. Sed quo minus rata haberem in primis efficit illa, quæ in lapide adeſt, ſcribendi ſeu orthographiæ ratio, in qua ea manifeſta elucet majoris vetuſtatis facies, quæ Commodiano ævo haud probe congruit. quis enim ſibi perſuadeat ſecundo jam in finem vergente ſæculo, aut *Quom* pro *Cum*, aut diphthongum EI, et in hoc lapide pro omni I longa adhibitum, huſteque in ſcribendi more fuiſſe, jam diu enim, ut ejus poſteriores ævi monumenta oſtendunt, vetus illa orthographia obſoleverat, quem in ſuo lapide Aurelium noſtrum reſtituere voluiſſe, aut affectaſſe inepte quis opinabitur. Et certe quod *Quom* ſpectat (nam diphthongum EI loco ſimplicis I, licet diutius poſt Accium duraſſe, ut eadem est quæ Græci, etiam Latini utebantur, tamen ut non ſuper excuum modo, ſed etiam incommodum ab uſu receſſiſſe teſtatur Quintilianus (a), qui ſub primi ſæculi exitum florebat) præſtat de ipſo *Quom* eundem audire. *Ille quoque ſervata eſt vetuſta differentia. Cum ſi tempus ſignificaret per Q, ſi comitem per C, ſi vero comitem per Q ac duas ſequentes VV ſcriberetur, verum hæc jam inter ipſas ineptias evanuerunt.* Ad rem magis Caſſiodorus (b) hæc habet *Cum quando præpoſitio erit per C ſcribi debet, ... quando autem adverbium eſt per Q ſi dividatur. Veteres enim quando quum dicerent, ut eſt quum nam in adverbium.* Conſtat igitur Fabii, Senatoriique teſtimonio ad veteres dumtaxat attendendum eſſe illud *Quom*, alii temporis eam cauſſam, ut in noſtro lapide deprehenderit. atque hæc quidem ex Grammaticorum officinis delibaſſe opus fuit, dum inter eruditos ſatis conſtet ex varia diverſorum temporum orthographia, ad dijudicandam lapidum ætatem optimum ſume argumentum.

Cum igitur ipſa noſtri lapidis orthographia duce, ab ipſo Commodiano Ævo ſurſus aſſurgendum ſit, nec tamen ultra Auguſtorum ætatem, quos lapis commemoret, conſcendere liceat, experiendum autem mihi eſt, an ex ipſo met L. Aurelio Rufo, unde priorem de Commodo Imperatore conjecturam meliu ſaciebam, aliquid nunc quoque ſubeat, ex quo ad Auguſtum

(a) L. 1. c. 7. (b) Orthogr. c. 3. ex Curtio Valeriano

[illegible] alterum [illegible] lux aliqua effulgere poſſit. De hoc L. Aurelio certe accipiendus eſt Lapis alter Hiſpanienſis apud Gruter. (a), qui ſic habet

L. AVRELIVS L. F.
PAL
RVFVS
PRIMOPILARIS
LEG. XVI.
H. S. P.

omnia enim, ut uides, inter ſe ad amuſſim conſonant, ut non alius profecto hic, quam ipſemet noſter Aurelius fuiſſe appareat, [illegible] præter prænomen, nomen, Patrem, Tribum, cognomen, [illegible] utrobique ſibi reſpondent, etiam [illegible] conſentit (b), ut quid inde [illegible], dum hunc L. Aurelium in Hiſpania [illegible] ibidem [illegible] ſtatuimus? [illegible] primum [illegible] Octavianum Auguſtum Hiſpani in Romani Imperii jura ceſſiſſe, [illegible] Auguſtus poſt Actiacam victoriam Cantabros perdomuit per ſe [illegible] (c); [illegible] tempore [illegible] Legiones [illegible] conſpectaque [illegible] Romanorum [illegible] Tiberio [illegible] Provinciis diſtributæ erant, [illegible] Legiones [illegible] in Hiſpania [illegible] Tacitus (d), [illegible] in Hiſpania Romanum militem [illegible] ſub Galba Imperatore [illegible] Legio (undum teſte Tacito (e), ut præterea Suetonio (f) apud Hiſpanos [illegible]. Qui [illegible] Galbam [illegible] Hiſpanicam Legionem, ipſammet Legionem XVI [illegible] in qua Aurelius noſter Primop[illegible] longe veriſimilius [illegible], eam Legionem XVI. inter tres illas [illegible] quæ Auguſto ac ſubinde Tiberio imperantibus in Hiſpania [illegible] Auguſti ævum hunc noſtrum Aurelium [illegible], ac quidem recte ſe habere illud poteſt, ut Primopilaris ipſe [illegible] Urbe [illegible] Colonia, [illegible] Auguſto nulli conce[illegible] Lapidum Auguſti [illegible] Caſtra jam ſtatui [illegible] [illegible] ſequebatur [illegible], poſtmodum vero cum in Hiſpania [illegible] Legionum [illegible] ibidem extremum clauſiſſe diem. Au [illegible] Aurelii [illegible] in Hiſpania [illegible] in Legione XVI. [illegible], non obſcura accepit ſunt indicia, quæ vel [illegible] ipſius Lapidis Orthographia [illegible] Auguſtæ ætati [illegible] referenda. Sed quid adhuc moror? De Cæſare Auguſto Lapidem loquutum [illegible] tantum, quæ modo [illegible] ſunt, [illegible] mihi ſuit perſuaſum.

Prima igitur Lapidis linea [illegible] grandioribus forte [illegible] ſequentium longitudinem [illegible] ſupplenda [illegible]: *Templum hoc ſacratum Herculi.* Hæc tamen [illegible] in Lapide fuiſſe veluti [illegible] principali poſita, nec eorum ſenſum cum ſequenti linea cohæſiſſe credidim. In ipſa autem ſequenti linea, ubi integra tantum [illegible] ſunt *Auguſti* [illegible] quam [illegible] Auguſti [illegible] recens accepto, C. Cæſ. [illegible] (quæ [illegible] quæ hactenus obſervavimus, quæque adhuc obſervanda [illegible] hunc Lapidem ad Auguſtum pertinere

L

[a] Pag. 131 n. 6.

[b] At vero quod hunc Lapidem ſpectat, [illegible] HIC SITVS EST, [illegible] Picenum [illegible] Cardinalem Noriſium [illegible] V. C. Marchio Maffejus [illegible] hunc Piſanæ [illegible] [illegible] (quem [illegible] vel [illegible] vel ſcriptoris negligentia [illegible]) [illegible] [illegible].

[c] Livius l. [illegible] de Hiſpan [illegible] *Roma* [illegible], *que quidem* [illegible] *Auguſti Cæſaris* [illegible].

[d] Annal. l. 4. [e] Hiſt. l. 1. [f] In Galb. c. 10.

[illegible]) qu[illegible] ipſius Augusti nomen, [illegible] jam Principatu, [illegible] ſuiſſe, atque utinam integra [illegible] modo [illegible], quæ ſolum [illegible] verba [illegible] conjecturam præbet; [illegible] literas, aut ſuo loco diſpoſitas, prout olim marmori [illegible], ut mendo careretur (quod in [illegible]) certus omnino [illegible], [illegible] in ſuppliendis [illegible]. Quod tamen ita præſto QVOD NOVVM SIT C. CAESARI AVGVSTI NOMEN FELIX [illegible] novum ſubſtituere [illegible], ut [illegible] formula [illegible] L. Aurelio expreſſa habeatur, vetribus Romanis familiaris quod *Bonum*, *Fauſtum*, *Felix*, *Fortunatumque ſit*: cujus exemplum (ut alia præteream) de ipſo Augusto tum cum Pater Patriæ ſalutatus fuit, exhibet Suetonius (a): Ligiturque in inſigni Lapide Narbonenſi, quo votum pro eodem Augusto publice ſuſceptum fuit (b). Atque cum ſemel [illegible], jam integrum Lapidem a me ſuppletum proferam, rationes ſubinde, (nam commodius [illegible]) obſervationeſque illas, quibus ſingula illu[illegible], adjecturus, illud dumtaxat præmonens, [illegible] ſinguli dictionibus me puncta [illegible] quæ fortaſſe hujus ævi mos erat, cum [illegible] interjecta fuerunt, ſed quibuſdam tantum [illegible] volui, quo clarior Lectori, certiorque Lapidis [illegible] haberetur.

TEMPLVM HOC SACRATVM HERCVLI
QVOD NOVVM SIT C. CAESARI AVGVSTI NOMEN FELIX
REMANEAT STIRPIS SVAE LAETATVS SVCCESSORE
PARENS. NAM QVOM TE CAESAR TEMPLVM
EXPOSCET DEVM. CAELOQVE REPETENS SEDEM
MVNDVM REGES. SINT HEIC TVA QVOI SORTE
HVIC IMPERENT. REGENTQVE NOS FELICIBVS
VOTEIS SVEIS
L. AVRELIVS L. F. PAL. RVFVS PRIMOPILARIS
XVI. MILITANS STIPENDIS SVB AVSPICIIS
IMP. CAESARIS DIVI F. AVGVSTI DD.

Antequam vero ad illuſtriora pergredior, ratio a me primum reddenda erit, cur [illegible] emendationes ſeq[illegible] illud *Regentque* in *Regantque* [illegible]. [illegible] fuit litera N, tum quia verbum *Regere* ſequentem mox uſum [illegible], tum vero [illegible], quod cum Augustus tunc primum Remp. [illegible] ſuſceperit, nullo pacto illud verbum, quod ad Regiam poteſtatem [illegible] indicandam uſurpatum ſemper fuit, [illegible] monumento adhiberi potuit, ſcimus enim [illegible] quam invidioſum Romanis ſemper fuerit *Regis* nomen, & proinde, quod [illegible], *Regnandi* verbum, quod utique [illegible] contra Augusti conſilium fuiſſet, qui re ipſa [illegible], ut [illegible] ſibi invidiam ab hujuſmodi vocabulis [illegible] abhorrens, Domini etiam appellatione rejecta, [illegible] (ut ait Tacitus) *nomine Principis ſub imperium accepit*; unde quodvis aliud vocabulum, dummodo ad eam rem [illegible] ſubhaberet, ut eſt verbum *Regere*, utque in ipſo [illegible] debet; [illegible] Narbonenſis in laudato Lapide Augustum appellare uſi ſunt, dum annuum Sacrificium [illegible] die natali faciendum [illegible]

VIII. K. OCTOBR. QVA DIE EVM SECVLI
FELICITAS
ORBI TERRARVM RECTOREM DEDIT

Nunc quod ad novum ipſum Augusti cognomen attinet, præſabit auctore Suetonio (c)

C. Caſa-

(a) Suet. in Aug. c. 78. [illegible] ſed per Valerium Meſſalam [illegible] quod bonum (inquit) fauſtumque ſit tibi, domuique tuæ, Cæſar Auguſte. Senatus [illegible] cum [illegible] Rom. [illegible] Patriæ [illegible]

(b) Apud Gruter. p. 229. [illegible] Narbonenſis [illegible] QVOD BONVM FAVSTVM FELIXQ. SIT IMP. CAESARI DIVI F. AVG. &c.

(c) Cap. 7

C. Caſarem & deinde Auguſti cognomen aſſumſit, alterum teſtamenti majoris avunculi, alterum Munatii Planci ſententia, quum quibuſdam cenſentibus Romulum appellari oportere, quaſi & ipſum Conditorem Urbis, prævaluiſſet, ut Auguſtus potius vocaretur non tantum novo, ſed etiam ampliore cognomine, quod loca quoque religioſa, & in quibus augurato quid conſecratur, Auguſta dicuntur ab auctu, vel ab avium geſtu, guſtuve, ſicut etiam Ennius docet dicens

Auguſto augurio poſtquam inclyta condita Roma eſt

Aliam quoque cauſam afferre videtur Paterculus (a) qui ob Orientem, Occidentemque Octaviani opera jam Romanæ ſervientem pacatumque, et demum Auguſti cognomen Planci ſententia, conſenſu univerſi Senatus Populique indictum narrat. Utramque tamen eruditè elegantet complexus eſt Ovidius (b)

Sancta vocant Auguſta Patres: Auguſta vocantur
Templa Sacerdotum rite dicata manu
Hujus & Augurium dependet origine verbi,
Et quodcumque ſua Juppiter auget ope,
Augeat Imperium noſtri Ducis, augeat annos

Hinc igitur mirum haud jam cognomine, in quo quicquid Sacrarum, humanarumque rerum excellentius crederetur, omnino inerat, ceterisque, celebrandoque omnium ſtudio tum ferebant, etiam L. Aurelium ſuos plauſus addidiſſe, eoſque ad poſteritatis memoriam in Lapide conſignare voluiſſe.

Ex ipſo autem Auguſti cognomine, cui primo loco felicitatem L. Aurelius precatus fuit, pergit ipſe, ut Auguſto Succeſſorem, quem is genuerit, exoptet, ne ut Parens remanent lateat ſucceſſio ſtirpis ſuæ: inde ſtatim Auguſtum ipſum alloquens votis ſuis lætus proſequitur. *Nam cum* (inquit) *Cæſar Templum impoſuerit Deum, & repetas Sedem Cœli, regis mundum, ſint hæc, qui forte tua repetent hæc* (Merito), *& regat nos ſuis filiis nati.* Ad quæ quidem vota, ſive fauſtas precationes ſi cui non totam ſumat, neget certè, et Auguſto Lapis tribuendus cenſetur. Ipſum enim non Auguſteo tantum, verum etiam Auguſto ipſi plene convenient, ec., cum liberi hanc rem multis comprobare, e poſterioribus exemplis omnes, ut ad Auguſtum deveniam. Plinius ut alia ſemper de Trajano, ita hæc præclariſſima habet (c), *qua majore ſolicitudine illis ubi votis, quæ ipſi pro ſi cum opari jubemus, & hunc ſuper, ſi bene Remp. ſi ex utilitate omnium regis, primum et illum Nepotem eriperis, et Principatibus ſerum, deinde ut quandoque et ſucceſſorem tribuas, quem formaveris, ſimileque fuerit adoptato.* Jam & olim Seneca (d) his concepit verbis, quæ ad noſtrum Lapidem accedunt fauſta morte Imp. Claudio precatur: *Dii illum, Deæque* [illegible] *terris diu commodent. Acta Hic D. Auguſti, & annos vincat. ac quamdiu mortalis erit, nihil ex domo ſua mortale eſſe ſentiat. Rectorem Rom. Imperio filium longa ſide approbet, & ante illum Conſortem Patris, quam Succeſſorem cernat. Sera & Nepotibus demum noſtris dies nota ſit, qua illum gens ſua Cœlo aſſerat.* Quid, quod proxime poſt Auguſtum imperante mox Tiberio iiſdem votis blanditur Velleius (e): *Juppiter Capitoline, & auctor et ſtator Romani nominis Gradive Mars* [illegible] *Vos publica vox clariſſime atque precor, cuſtodite, ſervate, protegite hunc ſtatum, hanc pacem, hunc Principem* (f), *eique functo longiſſima ſtatione mortali deſtinate ſucceſſores quam ſeriſſimos, ſed eos, quorum cervices tam fortiter ſuſtinendo terrarum Orbis Imperio ſufficiant, quam hujus ſuffeciſſe ſenſimus.* At hæc intereſſe (ne ſequiori aevi ſucreſcentes adolentius eorum tantum putes) neto ex Principatu, deque ipſo Auguſto ſtandum eſſe ſuppeditabunt. Præiſſe omnibus videtur Cicero, qui adoleſcentis adhuc Octavianı ambitionem, aut ferociam non tam Reip. quam privatæ ſui commodo profuturam, peſſime tamen ut eventus moſtravit, utrinſque ſuis arbitratus, plura paſſim de eo, ac præſertim in Philippicis, fœdiſſima adulatione plena effudit; nam velut numen alterum e Cœlo delapſum agnoſcendum prædicabat, *divinumque adoleſcentem a Dis Reip. oblatum* ac ſubinde *præſentem* [illegible] (g). Quin ſi Suetonio fides (h), nec ipſum Ciceronem quondam pudui ſomnium

(a) Lib. 2 (b) Faſt. L. 1. (c) Panegyr. in fin.
(d) De Conſol. ad Polyb. c. 26
(e) Lib. 2 in fin.
(f) Hunc Principem non habent exemplaria, ſupplevit tamen recte Lipſius, ut ſequentia confirmant. Edit. Antverp. Plantin. 1607
(g) Philipp. v. cap. 16
(h) In Auguſt. c. 94 M. Cicero C. Cæſarem in Capitolium proſecutus, ſomnium priſtinæ noctis familiaribus forte narrabat: Puerum facie liberali demiſſum Cœli catena aurea ad fores Capitolii conſtitiſſe, eique Jovem flagellum tradidiſſe, deinde repente Auguſto viſo, quem ignotum adhuc pleriſque avunculus Cæſar ad ſacrificandum acciverat, affirmavit ipſum eſſe, cujus imago ſecundum quietem ſibi obverſata ſit. Quamquam ipſum Octavianum ipſo rerum potitu neque Domini appellationem, neque deos.

nuam ſibi factum evulgare, quo Auguſti Divinitatem manifeſtius aſſereret. Plurima de eo re præter Virgilium, Horatiumque legere quoque eſt paſſim apud Ovidium, ex quo ea tantum loca recitaſſe præſtet, quæ noſtro Lapidi mire reſpondent. Hæc itaque Naſo de Auguſto canit.

Tarda ſit illa dies, & noſtro ſerior Ævo,
Qua Caput Auguſtum, quem temperat orbe relicto
Accedat Cælo, faveatque precantibus abſens.

Et lib. 2 de Pont. Eleg. 2 v. 99

Di faciant igitur, quorum dilectiſſimus ipſe eſt,
Alma nihil majus Cæſare Terra ferat:
Utque diu ſub eo, ſit ſit ſub Cæſare Terra,
Perque manus hujus tradita Gente eat.

Ex quo poſtremo verſu eandem, quam L. Aurelius in Lapide precaſſaret, Auguſtæ Gentis ſucceſſionem exoptat Ovidius ex cujus demum utroque loco facile intelligimus quid in noſtro Lapide illud ſit *Comite, Cæſar, Templum x poſſet Deum Cœloque repetens ſedem Mandans Regi.* Nam jamdiu Romanorum mentes optimo perváſerat, diversum Auguſto eſſe e Cœlo originem, cui tandem flumine terrena perſuncto, non tamquam recens, adcenſeretur Numen Cœleſtibus inſertum, ſed ob regrediendo, notasque ſibi *Sedes repetens daretur.* Hinc ejus jam ſequutum obitum referens Velleius pro ſuo adulandi more, quo Tiberii gratiam iniret, hanc in eam ſententiam uſurpat: *In ſua Auguſtus reſilivit initia, Tempeſque, Appelavique Cæſ. ſeptuageſimo ſexto anno Animam cœleſtem Cœlo reddidit.*

Atque jam illud confectum ſcibitur, ut noſter Lapis ad ipſum Auguſtum verſim hic pertinere videatur: quod ſi poſtremò quis quærat, cui Herculi potius, quam alteri cuipiam Numini Templum illud dedicatum fuerit, ubique L. Aurelius Auguſti nomen tam primum receptum, ejuſque felicitatem celebrare maluerit, non unam, neque omnino inveriſimilem causam afferre poſſim, ex iis enim quæ hactenus de Hercule diſſerimus, quanto in honore apud Beneventanos is fuerit, manifeſte patet, cui præter monumenta eſſe paſſim occurrentia, Templum etiam adeſſe voluerint. Quid ni igitur in ejus Numinis Templo, quod præcipue Beneventani colerent, digniore præ ceteris loco, ampliorem Auguſto honorem ex eo Lapide acceſſurum putarent? Illud etiam præſto eſt. Herculis quoque ſtudioſum fuiſſe Auguſtum, nam & Romæ Herculis Ædem ædificari à Marcio Philippo auctorem fuiſſe narrat Suetonius c. 29, ut exinde non abs re fuerit, nec Auguſto injucundum, ut eo ſacro loco ejus memoriæ perpetuo monumento celebraretur, quid, ſi tunc primum eaque de cauſa Templum ipſum a L. Aurelio, eodem Auguſti, quo Romæ Marcius Philippus, ſuaſu fuerit Benevento ædificatum? non levis hæc ex noſtro Lapide haberi poteſt conjectura, quam indicaſſe tantum ſufficiat.

Illud potius operæ pretium tandem erit, ſicubi ejus Templi veſtigia aliqua ſuperſint, in medium adduci. Extat igitur prope Pontem Caloris vetuſti Ædificii non exigua pars latericio opere conſtructa, quam antiqui Templi formam præferentem hoc etiam ſpectandam exhibeo.

Hanc

divinos honores ſibi præſenti tribui paſſus ſit, nec Templa in Provinciis (ut notat Sueton. c. 52) niſi communi ſuo, Romæque nomine receperit, alibi tamen atque ubique (ut ſimulatam in eo moderationem agnoſcas) omnia hæc attentius ab omnibus in eum fuere collocata. Hinc adhuc viventem inter Deos ab Urbibus relatum refert Appianus l. v Bel. Civ., ubi quotquot [illegible] ſibi varium Numen Græcorum proſecuta Civitatum, in quibus Dei appellationem vivens Auguſto tribuunt docet Spanhem. Diſſert. v de præſt. Num. [illegible] Edit. Amſtelod. 1671, atque ex iis unum exhibet ab Amphipoli in Macedonia cuſum cum inſcript. ΘΕΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ, ut eo potius ſerviles Provinciarum animos, ut ſuis commodis proſpicerent, in adulandi adulationem ſolum illecti; jam apud Romanos ipſos ſummæ adulationis in Rep. locus [illegible] in ipſa Urbe Roma recedam [illegible] Virgil. Ep. 1 v. 6 Deum vocat Auguſtum: *Deus nobis hæc otia fecit: namque erit ille mihi ſemper Deus,* ubi ad eum optimo Servius Servatio (in 1) ipſo nec tali adulatione colerent. *Semper ideo, & poſt mortem, & dum vivit.* Alii enim Imperatores poſt mortem in numerum referuntur Deorum. Auguſtus Templa vivus meruit. Horatius: *Præſenti tibi maturos largimur honores, Iurandaſque tuum per nomen ponimus aras.*

RELIQUIAE VETUSTI TEMPLI HERCULIS
EX OPERE LATERITIO AD FONTEM CALORIS.

Hanc S. Marciani Beneventani Episcopi, qui medio sexto ſeculo floruit, veteſtam olim Eccleſiam fuiſſe vulgi opinio eſt, quam ejuſdem circumjacentis agri, cui S. Marciani nomen eſt, ſervata adhuc appellatio confirmat. De S. Marciani Eccleſia bene Populares noſtri fortaſſe errent, ſed qui eam tum primùm in illius honorem ædificatam putant, omnino falluntur; quis enim ſibi unquam perſuaſerit medio ſexto ſeculo, cum omnia barbariem jamdiu redoluiſſent, hanc publicorum extruendorum Operum, quorum magnificentia floruit Romæ ætate digna eſſetiam, ingeniumque adhuc ſtetiſſe; eo illud etiam veriſimile videri poſſit, Beneventanos eodem elegantiſſimo Operi ædificando ſtudium, opeſque ſuas contuliſſe, quos ferme eodem prorſus tempore circa annum nempe 542 a Totila Gothorum Rege tam miſere divexatos, ut illos ſaltem non ſolum in capite fortunaſque Civium verum in ipſe quoque ædificia debacchatum conſtet, ita ut muri omnes, qui Urbem circumvallabant, ſolo tam fuerint æquati. Jam diu igitur illud Templum extitiſſe debuit, in cujus reliquiis etiam nunc ſpectandam ſe offert venerande quædam antiquitatis eſt augustiſſima facies, quæ Romanam majeſtatem undique ſpirat, ita ut inter ſacras ædes, quas Gentilitas Beneventi unquam erexerit, magnificentior ipſa ſortaſſe fuerit, quæ poſt hoſtiles vaſtitiones, et tam diuturnas temporis injurias, ſuas adhuc reliquias oſtentare poſſit, ſatis ceteroquin exploratum res eſt, poſt redditam Eccleſiæ pacem, Gentilium Templa clauſa quidem, non tamen diruta, mox etiam ſuperſtite one omni aliiſque Idololatriæ monumentis ſublatis, ad uſum publicum feliſſe vindicata, plurium Auguſtorum, de ea re leges probant in *Cod. Theod. De Paganis Sacrificiis, & Templis*. Sed plura ex iis in meliorem verae Religionis uſum tranſiiſſe, ac Chriſtiano ritu in Dei, ejuſque Sanctorum honorem fuiſſe ſacrata, Eccleſiaſtica monumenta paſſim teſtantur (a); atque alia præterea Romanam Pantheon attendiſſe

(a) Beneventi Fanorum æſtibus prius obiterum S. Gregorius PP. in Epiſt. ad Æthelbertum Angliæ Regem meminit ſilere eum ſanguine conterſum lib. xii epiſt. 66 ſed et melius perpenſis epiſt. 76 Fano (longis Melo-

tendiſſe ſtatuerit, ubi cum primum M. Agrippæ auctore, Paganæ Religionis omnes Deos augeſta quidem ſede conſiſtentes, colendos conſtitueerit, immo tandem ſeculi ſeptimi S. Bonifacius PP. IV. Chriſtianæ ſacræ rite locavit. Atque id quidem de noſtro Templo eſſe tandem quoque erit, et quæ olim Idololatriæ ædes fuerit, in Chriſtianæ deinde Religionis uſum conceſſerit, ac tandem cum S. Epiſcopi Marciani memoriam (illatis fortaſſe illius Lypſanis) celebrandam fideles cœtus inſtitueriet, ejus nominis appellationem habere cœpit.

An vero illud ipſum putemus Herculis Templum, quod noſtro lapide memoriam habemus, incerta res eſt, conjectaſſe tantum erit ex altero lapide *pro ſalute Imp. Commodi Herculi* dicato, cujus fruſta, ut jam dixi, ad ripam Caloris, ubi hujus Templi reliquiæ extant, aliquando videbantur. At non tanti rei iſthæc, ut diutius pro Hercule, ejuſque Templo nobis ſit laborandum.

CAPUT SECUNDUM

De Superſtitioſis Ritibus Veterum Beneventanorum.

CUM omnes licet falſæ Religioni ſua ſacra, ritus, cæremoniæ, externoſque alios cultus quoſdam habere ſoleat, quibus tamquam manifeſto argumento hominum mentes ſe ſe prodant, ac quibus iſtam etiam veluti adminiculo ad Religionem ipſam vehementius excitentur, hinc etiam (cum ſemel de rebus ſacris agere inſtituerimus) apud veteres Beneventanos pro temporum, quibus Idololatriæ ſtuderent, ratione, obſervaſſe eorum licent. Rem hanc libens prætermiſſem, nide & inſtanter illius recordatio excitari poſſit, quæ olim (an hodiedum?) Beneventani, Chriſtianæ rebus jamdiu florentibus, tamquam ſuperſtitioſi apud vulgus laborarunt. At cum rum Populus ibi meri ſilentio potest obſeſſe videre. Hinc poſtequam de iis Sacris, atque Ritibus diſſeruerim, quæ publice Gentilitatis Profeſſio ſacrilega quidem, ſed communi omnium Populorum errore minus indecora, atque turpe efficiebat, illud pro re nata poſtremo capite a me agetur, a quo, jamdiu ſuſcepta Chriſtiana Religione adhiberi ſolerent, ſceleſtiſſime ſane, atque nugaciſſima, falſo tamen, & calumnioſe omnino de Beneventanis pervulgata oſtendam.

Quod igitur ea Sacra, Rituſque attinet, quos, dum adhuc Gentilitas obtinebat, Beneventani frequentarunt, præcipuum Taurobolio dabimus locum, ejus celebrandi morem plerumque apud illos inoleviſſe docent veterum, quos fere omnes nunc primum edimus, lapidum numerus. Ea heic omnes ſimul ſubjiciendos cenſeo: et priori, quem illuſtrandum ſuſcepi, reliqui, ubi opus fuerit, opportunam lucem ſint allaturi.

Idolorum deſtrui in eadem gente nequaquam debeant, ſed ipſa, quæ in eis ſunt Idola deſtruantur. Aqua benedicta fiat, in eiſdem Fanis aſpergatur: Altaria conſtruantur: Reliquiæ ponantur: quia ſi Fana eadem bene conſtructa ſunt, neceſſe eſt ut a cultu Dæmonum in obſequium veri Dei debeant commutari. Eadem fuit S. Auguſtini ſententia epiſt. 47 ad Publicolam [illegible]

1.

ATTINI SACRVM
ET MINERVAE BERECINT
CONCORDIA COLLIB. IANVARI
CIMBALIOCO SECVNDO OB
CRIOBOLIVM FACTVM M. D
M. I. TRADENTIB. SEPTIMIO
PRIMITIVO AVGVRE ET SAC
SERVILIA VARIA ET TERENTIA
FLAVIANA SACERD. XV. VIR
PRAEVNTE MAMIO SECVNDO
HAEC IVSSV MATRIS DEVM
IN ARA TAVROBOLICA DVO
DENA CVM VITVLA CREM
SVB DIE V. IDVS APRILIS
MODESTO II. ET PROBO COS

2.

ATTINI SACR. ET MINER
VAE PARACENTIAE
L. SONTIVS PANCIVS IVSTI
NVS EQ. ROMANVS PRINCI
PALIS ET DVVMVIR ET MVNERA
RIVS NATALIS COLONIAE OM
NIBVS HONORIBVS PERFVNCT
ET SACERDOS MATRI DEVM M. I
IN PRIMORDIO SVO TAVROBO
LIVM A SE FACTVM TRADEN
TE SIMVL COSINIA CELSINA
CONSACERDOTE SVA
PRAEVNTE FLAVIO LIBE
RALI HAR. PVBL. PRIMARIO

3.

ATTINI SACRVM
ET MINERVAE
PARACENTIAE
TERENTIA FLAVIANA
SACERD. SECVNDO LOCO XV
VIR. OB TAVROB. TRA
DITVM A SERVILIA
VARIA SAC. PRIMA

4.

ATTINI SAC.
ET MINERVAE
PARACENTIAE
TREBVLANA IVS
TINA EVMANIS
TA.....DEOL
TR.....MA SER
VILIA VARIA SAC
.....XI. K. AVG.

Solennes operoſiſſimos hujuſce Sacrificii & caeremonias fuſe deſcribit Prudentius (a), aere vero tabula ſpectanda dedit Societ. Academiae Regalis Gallicae (b), iteratque ſimili tabula, cum ſimilibuſque obſervationibus excudit et Auctor marmorum Taurinenſium (c). Atque hi quidem plura de et re poſt Reineſium, Van Dalium, Fleetwoodum, Fabrettum ſed qui pleriſque minus recte obſervantes, multa etiam obſervatione digna praetermittentes non exiguum ſpicilegium reliquiſſe videntur, quod mihi percurrendum inſignes noſtri lapides ſuperius recitati omnino poſtulant.

Ut igitur a Diis illis ordiar, quibus colendis hoc Sacrum inſtitutum habebatur, quamquam perpetuum illud in iſtis lapidibus ſit, ut Minervae inſcribantur, ne dubites tamen primas partes Matri Deûm tribuendas, cui praecipue Cimbolii, Tecrobolique ſacra dicabantur. Jam quod Attin ... res fere omnes ex aliis quoque antiquis Inſcriptionibus, quas omnes congeſſit Fleetwoodus (d), qui etiam compendiariam explicationem addidit, ſed ex Fabret-to,

(a) In Martyre Romano.
(b) Decouv... de Bordeaux] Memoires de literature &c. pag. 30. explication d'une Inſcription antique, où ſont décrites les particularités des ſacrifices appellés Tauroboles. Amſteldam 1731.
(c) Part. I. num. 6 pag. 15.
(d) Antiquarum Inſcriptionum Sylloge p. 71. Londini 1691.

to, qui eorum cenſum augere ſtuduit, duo exempla dumtaxat indicaſſe ſuffecerit, quorum alterum ita ſe habet pag 666 num.54

SACERDVS . MAXIMA . M. D. M. I. TAVROBOLIO . CRIOBOLIOQ. REPETITO
DIIS OMNIPOTENTIBVS . MATRI DEVM ET ATTI ARAM DICAVIT.

alterum vero num.52a.

M D M I.
SVMMAE PARENTI HERMAE
ET ATTIDI MENOTYRANNO INVICTO &c. (a)

Ex quibus elides varie ejuſmodi nomen ſcribi inflectique ſolitum, nam & Attini & Atti, & Attidi lapides habent, quibus & Atyi iddi poteſt ex S. Auguſtino (b) qui phyſicam, ſed ineptam ex Porphyrio ejus nominis, atque numinis interpretationem profert. Is autem ex Peſſinunte Phrygiæ Urbe *Paſtor* fuiſſe traditur, de quo Tertullianus (c) *Vidimus (ait) aliquando* [illegible] *Atyn illum Deum ex Peſſinunte*. Commune cum Cybele Matre Deûm cultus inde manaſſe, quod ipſe primus Sacrorum ejus, quibus Cybeles colebatur, inſtituiſſet, a qua etiam quod promiſſam ei caſtitatem non ſervaſſet, virilitate fuit mulctatus (d). Quid vero de Minerva dicendum, quam nulli, quos hactenus vidi, niſi ſoli præfecturæ noſtri lapides? Etenim non alia de cauſa in Beneventanorum Taurobolis adhibitam putaverim, quam quod ejus quoque ope feliceus ea ſacra profutura crederentur, atque exinde factum ut Berecyntiæ cognomen, quod ipſius Matris Deum proprium erat, non, quod ſciam, exemplo Minervæ eſſet adjectum. Non illud tamen inceptum in ejuſmodi Sacro aliorum numinum favorem exorari, ut ex ſecundo lapide Fabrettiano paulo ante relato, in quo præter ipſam Matrem Deum, atque Atyn Mercurius græco Hermæ nomine memoratur. Abſit vero, ut cum Gutherio (e), atque Voſſio (f) Taurobolia ſacra Dianæ præcipue tribuantur, quorum errorem ex male intellectis ſiglis illis M. D. quas *Matri*, vel *Magnæ Divæ* interpretabantur, jamdudum Gruterus obſervavit (g).

Ejuſmodi igitur Crioboliis & Taurobolii Sacro præcipue Matri Deum cultus exhibebatur, cujus ſine receſſione, ut mox dicetur, inita fuere, ut etiam non ipſius Numinis ſtatim antiquam apud Romanos Religionem fuiſſe conſtat ex Peſſinunte enim, ubi primum ſuſceptam jam audivimus, demum in Urbem cum ipſo quoque Simulacro tranſtulit Scipio Naſica, tranſlationisque cauſſam effecere Decemviri Sacris faciundis, qui ex Carminibus Sybillinis ad Senatum retulerunt, præſentis ejus Numinis ope futurum, ut victis pulſiſque Italia hoſtibus non ſolum ea, quâ tum egeret ſecuritate ſtaret Reſp., ſed amplioris adhuc Imperii fines proferret (h). Miram ſimulacri materiam atque formam plura etiam, quæ prodigii inſtar ea ex tranſlatione acceſſerunt, ſuſe commemorat Herodianus in vita Commodi, accepta occaſione, quod ille feſtivius quam antiquæ Sacra ejus numinis aliquando celebraſſet; at ſpes ex divino reſponſo accepta ipſum Naſicam, & optimum quemque mox feſellit, nam cum ipſa nova Numinis Religione ſimul in Urbem invecta fuit maxima vitiorum colluvies, quæ ex ipſius ſacris maxime fovebantur. *Vicit enim* (ut ait S. Auguſtinus (i)) *Mater magna omnes Deos filios non numinis magnitudine, ſed crimine;* adeo ut priſca Romanorum virtute labefactata, gliſcentibus etiam, ex his atque ingens minuendi Imperii periculum immineret, cujus veteres incrementa ſolis virtutibus parta agnoſcebantur. Certe non id fuit Naſicæ conſilium. *Abſit* (inquit idem S. Auguſtinus) *ut Senatus Populi Romani ea mente prædixerit, qua Theatrum ædificari in Urbe ſenatum olerum prohibuit. Sic vellet eis Matrem ſuam, ut talibus Deo facile propinarentur, quibus Mater ea Urbis offenderetur.* At cur tandem vir, ut novæ Religionis auctor eſſet, ipſius Dei oraculo electus? Cauſſam ex eodem Auguſtino audiamus: *Romanis occupatura mentes quaſi optimum virum, non quem moneando, & adjuvando faceret, ſed quem fallendo deciperet, ut illa magna*

induit

[a] Monumentum iſtud refert Fleetwood adnotat. [illegible] *Menſem Ryc.* [illegible] *ex more moderatore propriis dictum Sol, qui ſub Attis & [illegible] cultus eſt.*
[b] De Civit. Dei lib. 7. cap.25
[c] Apolog. cap. 15
[d] Lactantius Div. Inſt. l. 1. c.17 Arnobius lib. 5
[e] De Veter. Jur. Pontif. IV. 19.
[f] De Idol. II. 15.
[g] Theſ. Antiq. inter Prolegom. c. 8
[h] Livius lib. 29. cap. 11.
[i] De Civitate Dei lib.7. cap.26

nobis annuat hoc velut divino teſtimonio ſublimatus, & vere ſi optimum exiſtimans, verum pietatem, Religionemque non quæreret. Atque hac quidem Diaboli arte deceptus Naſica, quid vero ab aliis obtinuiſſe putabimus, quibus aut victus enſentiret, aut etiam corrupti mores? Satis nota res eſt, quot omnes gentes Romani ſubegerint, tot novas Religiones ſuſcepiſſe, ita ut quibus ſua jura jam darent, iiſdem ſeſe, eorum accepta Religione, obſtrictos efficerent. Hinc innumeram illa Deorum, quos Victores Romani ex omnibus, quas pervaſiſſent, Orbis partibus, licet peregrinos Civitate donarunt, ariſque, delubris, ac templis ſibi colendos inſtituerunt (a).

Quæ autem ex his, aliiſque, quæ in ſubjecta [illegible], graviſſimorum Scriptorum teſtimoniis ita eſſe videantur, haud ita facile in Vitalianiſimi, et [illegible] Mamachii ſententiam conceſſerim, quæ iſtatuit (b), Romanos, cum Principatum in orbe terrarum obtinerent, id magnopere anxios, *ut qui tandem cumque poſſent, cum, qua ipſi tenebantur, Religionem introducerent.* Nam ex Straboniis loco, qui Geogr. lib. 4. poſtquam efferos quorundam Gallorum, Germanorumque mores narrat, qui a prælio decedentes cervicibus equorum hoſtium capita ſuſpendentes domumque delata ut ſint ſpectaculo, veſtibulis affigebant, ac præterea hominem diſ[illegible] in tergo [illegible] in ipſo [illegible] modo vaticinium capiebant; *Ab hiſce (ait) rerum obſervationibus ſuaſque ſacrificiorum, & divinationum eliciebant nunc noſtris contrariis Romani prorſus eos averterunt.* Non, inquam, ex hoc uno teſtimonio, non de quo quærit Vir ſummus, deſiniri poterat, neque etiam ex aliis pluribus, quæ *tota* alibus præſtò ſunt (c). Id unum autem ex ſuce evincitur, maxime ſcilicet inter alia plurima ab Romanis dominantibus in perdomitas nationes emolumentum hoc promanaſſe, ut barbaras pene omnes, quos vel armis domuiſſent, vel ſocietate ſibi devinxiſſent, nedum ad humanitatem, ſed ad cultiorem plerumque morum rationem, inſtitutaque revocarent. At aliud profecto eſt, ab ipſis Barbarorum facris crudeles quoſdam, ſœdoſque Ritus abjeciſſe curaſſe (quamquam & eorum plerolque ſuis ſeculis Romanos aliquando non puduit.) aliud vero ex Patria Religione Barbaros ipſos ad Romanorum Sacrorum communionem ſummo ſtudio traduxiſſe, quod ſane ipſis Romanorum juribus, inſtitutiſque, quorum tenaciſſimi erant, omnino vetabatur. Jus enim Sacrorum, quod alii Civitati Romanæ juribus præterque adnumerabatur, haud facile Romani cum aliis communicare patiebantur, quin adeo ſibi peculiare ſervabant, ut (tantum abeſt, ut ipſorum prælectum opera Barbarorum gentes iniret, aut docerentur, aut juberentur) vel ideo Municipes non viderentur optimo jure Cives eſſe, quia non iiſdem, ac ii, qui Romam incolebant, Sacris uterentur, ut fuſe oſtendit Sigonius (d), quin & ipſi Coloni, qui quondam Cives fuerant, ſi quando, ut alibi a me demonſtratum fuit, Colonia non Civium Romanorum eſſet, Sacrorum jus ita amittebant, ut eorum exercendorum nulla ſibi amplius ſupereſſet facultas. Quæ omnia non ſolum ſtante Republica, verum etiam ſub ipſis Principibus ex veteri inſtituto nunquam defecerant. Patens quidem etiam cum Romanam Civitatem datam, aliquot Populus Romanorum Deos, atque Sacra ſibi uſurpare potuiſſe, at hoc profecto nunquam ex cauſa, quam ejus rei Romani ipſi habuiſſent, aut.

 ſed

(a) Quod ſine ene primarum Numæ inſtitutum prohibere voluit ne, quibus, ut in Tertull. Apol. 25. *Fragi Religio & pauperes Ritus & nullo Capitolio certantia Culta, ſed temeraria de Ceſpite Altaria & vaſa adhuc Samia, & nidor exilis, & Deus ipſe nuſquam*; Neque cum ſemel in Reip. peraltum eas ab[illegible], [illegible] [illegible] Magiſtratuum auctoritate quid contra [illegible] quorum [illegible] Sil[illegible] Hiſpale ad Poſſumiam Conſ. [illegible] apud Livium L. 39. c. 13. Poſtumius ipſe cum Marco Collega familiaris, nedum ex eodem Livio cap. 18. plane conſtat, verum etiam ex ipſo S. C. de ea re facto, quod ex aerea tabula adhuc ſuperſtite exhibet Fabretti Inſcript. c. 6. pag. 427. & nuper praeclare Commentariis illuſtravit V. C. Matthæus Ægyptius Neapol. 1729. in fol. &c. [illegible] Romani An[illegible] ut [illegible] Tertullianus; *Eſtam (inquit) etiam ipſos Deos veſtros, quos proſcripſiſſe decreverunt Patres noſtri, iidem vos obſequentiſſimi reſtituiſtis. Liberum Patrem cum myſteriis e Conſules Senatus auctoritate non modo Urbe, ſed univerſa Italia eliminaverunt, Serapidem, & Iſidem, & Harpocratem cum ſuo Cynocephalo Capitolio prohibitos inferri, idest Curia Deorum pulſos Piſo, & Gabinius Conſ. [illegible] Chriſtiani everſis etiam eorum aris abdicaverunt, turpium, & otioſarum ſuperſtitionum vitia cohibentes, his vos reſtituentes ſummam majeſtatem contuliſtis.* Sic etiam Lucanus Bello Pharſ. l. 8. v. 83.

Nos in Templa tuam Romana accepimus Iſim,
Semideoſque canes, & ſiſtra jubentia luctus.

(b) Orig. Chriſt. L. 1. c. 2. § 5. & eoſdem § [illegible] [illegible] indicibus; *Quemadmodum Romani ſubactis* [illegible] *gentibus, earumque diis cultus in Provinciis reducere [illegible], ut illos Romam a ſerent aſſueſcerent.*

(c) Nam & ſanin pene Afrorum Saturno immolatos [illegible] ad Proconſulatum Tiberii tradit Tertull. Apolog. c. 9. Lactantius praeterea Div. Inſt. l. 1. c. 21. *Apud Cyprii Salaminem (ait) humanam hoſtiam Jovi Teucrus immolavit, idque ſacrificium poſteris tradidit; quod eſt nuper Hadriano Imperante ſublatum.*

(d) De Antiq. Jur. Civ. Rom. L. 1. 8.

ſed aliunde potius, præſertim vero ex frequenti cum Romanis commercio, accidiſſe potuit, qua factum ſuit, ut Barbari Romanorum Deos, ac ſacra didiciſſent; quod ſi hunc ita, ut videtur, dedocenda ſit, magis profecto ſuit, quod ſiedi etiam, ac laevi Romani ex ipſis Barbaris in ſuam Religionem tranſtulerint, ut ſupra manifeſtum videbamus, quam quod hi ex illis acceperint. ſed hæc obiter.

Quod autem ad rem attinet, non peculiare nobis quam frequens Matri Deûm Sacrum habebatur, quod Taurobolium, aut Criobolium appellabatur. Idem utriuſque Ritus, eadem cauſa; nominum diverſitas ex victimæ diverſitate deriveta ſuit, priore enim Taurus, Aries poſteriore immolabatur. Ritus autem ejuſmodi erat: qui eo Sacro inaugurandus erat, quod proprie Taurobolari, aut Taurobolium accipere dicebatur, in altam ſcrobem conſulto factum demittebatur, ſuper quam foraminoſis tabulis coopertam Taurus auratis cornibus, ſeu Aries adigebatur, cumque ibi jam conſiſteret, mactabatur, non antea tamen, quam totus ejus cruor in eam ſcrobem per tabularum foramina illapſus cum, qui illic pene cumulatum jacebat, capite, naribus, oculis, auribus, & toto denique corpore abluerit.

Summam ejuſmodi Sacro virtutem ineſſe putabant Ethnici; non ſolum enim, eo percepto, ab omni labe ſe expiari, ſed etiam in poſterum, aut certe per viginti annos (quo intervallo haud una eadem ſemel Taurobolato Taurobolium repetere licebat) omni labe futuros expertes ſe crederent, quinimo æternum renatos jactitabant: hujuſmodi formulæ in antiquis lapidibus frequentes ſunt. Sic apud Gruter. pag. 28 num. 2 *Taurobolio in æternum renatus* & num. 5 *Iterati viginti annis ex percepto Taurobolio* &c. atque etiam apud Fabrett. fol. 666 num. 522 *Taurobolio, Criobolioque perfecto* XII *Kal. Aug. Di* [illegible] *cuſtodibus* [illegible] dicavit. Hinc cum quiſque Taurobolatus eſſet, non ſolum alacrium ſalutationes, gratulationesque publice accipiebat, ſed pene Numinis inſtar adorabatur, ut inter alia de Taurobolio plura, id quoque Prudentius in Romano notavit verſ. 2046

Hinc inquinatum talibus imaginum
Tabo recenti & ſordidum pannis
Omnes ſalutant, atque adorant eminus
Vilis quod illum ſanguis, & bos mortuus
Fœdis lavarum ſub cavernis laverit.

Hinc mos quoque ille [illegible], quod de aliis ſacris nunquam obtinuit, ut geſtæ memoriæ lapidibus tam magnifice celebrarentur, atque dies, ac Conſules in monumento ſignarentur, ut indubiæ fidei iis apud præſentes, poſterosque commendaretur; quod cum in aliis, tum in noſtro lapide factum apparet, in cujus fine ſic legitur: *Sub dii a Idus Aprilis Modeſt. II. & Probo Coſ.* Scilicet anno 228, quo Modeſtus iterum (a), & Probus Conſules proceſſerunt. Hinc denique etiam, ut non ſolum pro ſe quiſque privata auſpicatione Taurobolium faceret, ſed etiam ejuſmodi Sacrum pro Auguſtorum ſalute, aut Reipublicæ ſalute, ſeu pro publico bono celebrarentur. Sic Taurobolium dicti lapidis Lugdunenſis dicitur factum *pro ſalute Imperatoris Cæſaris T. Æl. Adriani Antonini Auguſti Pii P. P. Liberorumque ejus, & Status Coloniæ Lugdunenſis.* Præterea id quoque obſervandum, quod ejuſmodi ſacrum non ab Plebeis ſolum, privatiſque aliis perſonis, ſed a Viris clariſſimis, atque ſummis in Republica loci frequentaretur, ut ab illo etiam non abhorrerent Auguſti, inter quos de Antonino Elagabalo hæc refert Lampridius: *Matris etiam Deûm ſacra accepit, & Taurobolatus eſt, ut Typum eriperet, & alia quæ penitus habentur condita* (b). At præter Elagabalum, plures Viros clariſſimos, etiam Præfectura Urbis

anſi-

(a) Secundum hunc ſaltem Vetus Modeſti Conſulatum, de quo Faſti ſilent, dimoveri in noſtro lapide illi ſolent. Inde ſuſpicari oportet ante hunc annum Conſulatuſſe [illegible], neque ideo prorſus Conſulatum in ſuis [illegible] [illegible] debemus, in quibus ſi præcipui Conſules [illegible] ſolent, qui ſolemnibus Conſulibus ut alium [illegible] a Principe creati, non tamen dabant, ita ut, licet ipſe annum ipſum Magiſtratum [illegible] aliiſque pro aliqua anni parte ſuffectos recipere [illegible] [illegible] nomen tamen non in ſaſtis, quum poſtea [illegible] monumentis ſunt inſcripti non niſi occupabant quod [illegible] [illegible] [illegible] ſuffectorum [illegible] [illegible] ſiunt a [illegible] [illegible], temporumque ſignandorum ordo turbaretur.

(b) Hunc vero niſi Lampridii teſtimon [illegible] viri docti obſervarunt, non in ſingulis ed. [illegible] hoc [illegible] quarum duas ad manus habeo. A dianzo Venet. an. 1519 & Frobenii tam Baſil. an 1533 pro *Taurobolatus*, legitur *adeo delectabatur*. Cæt. autem [illegible] Conſtantio in Collectaneis cap. 10. *Cyphum, ſeu Scyphum* pro *Typo* reponit, quod alia vero ſi aut emendandum putavit, quaſi Deûm matris ex ſiniſtrum ſcyllam dextra geſtaret, [illegible] *Ægyptum* [illegible], quamvis Cybele conſtilla neque [illegible], ſeu Scyllam auſere Elagabalus [illegible] qui revera Typum ipſum, ſeu Simulacrum eripere poſſet, quod e tolli, at penes inferos lapide oſtitam Lampridius refert; quod autem Typi matris Deûm eripuit Elagabali ſordis conſilium, jam

inſignes Taurobolicos nobis exhibent antiqui lapides, & quod mirum magis eadem poſſet uſque ad IV. ſeculi exitum, ac ſub ipſis Chriſtianis Principibus ob ejuſmodi ritus celebratum id Sacrum oſtenduct (a).

Quam igitur cauſam putabimus, ut tam fera hujuſce ſacri origo fuerit, ac cum ſemel obtinuiſſet, diu quoque poſt receptam ubique Chriſtianam Religionem, abolitoſque publica auctoritate ſuperſtitioſos ritus, ſummo ſtudio, ſummaſque apud Viros perſeveraverit? Non aliam certe cauſam, quam conſtantem Diaboli æmulationem, de qua plura ex Tertulliano ſuperiori capite obſervavimus, agnoſcendam crediderim. Certe Julius Firmicus (b), qui prior, ut diximus, Crioboli, ac Tauroboli meminit, in Criobolio ipſo Abrahami ſacrificium repræſentatum putavit: *Vide (inquit) quid ſibi ludibrioſa hoſtis invenerit. Abrahæ immolaturo filium juſſu Dei Aries ſuppoſitus, & in vicinia arboris radicibus revolutus.* Mihi vero utrumque Sacri ritum ex verbis S. Pauli hauſiſſe ſibi arripuiſſe congruentius videtur; atque Apoſtolus quidem ad Hebræos ſic ſe habet cap. 9. *Si enim ſanguis Hircorum, & Taurorum, & cinis Vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis: quanto magis Sanguis Chriſti emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis.* Conjunxit quippe Diabolus in utroque Sacro nunc Arietis, nunc Tauri immolationem, ejuſque ablutionibus expiandi, renaſcendique virtutem ſuidum perſuadere conabatur cum exemplo veteris populi, Hebræorum Sacrificii, tum præſertim ex novo *Teſtamenti ſanguinis*, quem Deus ipſe Homo factus reparando humano generi in Ara Crucis Hoſtia ſimul & Sacerdos effudit. Erant quidem ante Taurobolii inſtitutionem aliæ, quas eodem æmulandi ſtudio Diabolus invexerat, luſtrationes, ac ſacrificia, quæ non Chriſtiani ſolum Baptiſmi, ut idem Tertullianus teſtatur (c), ſed etiam ut ex S. Juſtino accipimus (d), Euchariſtiæ quoque ritum ſibi falſo effingerent, atque uſurparent; ſed quæ haud tanti apud ipſos Ethnicos pretio erant, ut [illegible], quam ex Taurobolio virtutem ſibi deinde blandiri cœperunt, in eſſe crederent. Nota ſunt illa, quæ Zoſimus Religionis Chriſtianæ proſequens Imp. Conſtantini inſectatorem [illegible] eundem Auguſtum, quam aliorum criminum infamia calumnioſe notaverat, ſibi uſurpat lib. 2. *Horum nempe criminum ſibi conſcium Conſtantinum, ad Flamines acceſſiſſe admiſſor um luſtrationis poſcentem; illos vero reſpondiſſe, non eſſe traditum luſtrationis modum, qui tam fœda piacula poſſit eluere.* At jam demum in uno Taurobolio illud Ethnicos perſuadere cœpit nihil non ſibi propitium, omniſque plenum felicitatis in tempora, animoque exinde manare: hinc ille omnium concurſus, hæc etiam, ut Prudentius ajebat, ergo Taurobolii adoratio, quos veluti naturam deorum induiſſe, vel præcipuos Deorum gratia, præſentique cuſtodia donatos credebant; id quod Taurobolicis ipſi plane teſtabantur ſolemnibus illis formulis in vetuſtis lapidibus obviis: *Taurobolio in æternum renatus Diis avertendis*, [illegible] *ſalutibus* &c. & hujuſmodi alia, quæ cum Chriſtianorum propriæ eſſent, ob imperfectam cum Chriſtianorum Sacramentorum æmulatione Ethnici mutuati, mentiebantur. Hæc autem ſua fore putabat Diabolus, ut, cum IV. ſeculo Chriſtianæ res feliciter augeri cœpiſſent, tum maxime

M 2

[illegible] Lampridius, quæ [illegible] *Heliogabalum in Palatino monte juxta Ædes Imperatorias conſecravit, eique templum fecit: ſtudens & Matris (Deum) Typum, & Veſtæ ignem, & Palladium, & Ancilia, & omnia Romanorum veneranda in illud transferre Templum, & id agens, ne quis Romæ Deus, niſi Heliogabalus coleretur. Dicebat præterea Judæorum & Samaritanorum Religiones, & Chriſtianam devotionem illuc transferendam, ut omnium culturarum ſecretum Heliogabali ſacerdotium teneret.*

(a) Nam vir illi Clariſſimi, cujus nomen in lapide apud Fabrett. Inſcript. pag. 66. num. 513. [illegible] Taurobolium conſecutus dicitur III. *Kal. Maj. Fl. Antio & Nigr.* [illegible] *Coſſ.* nempe anno 370. Sic apud eundem Fabrett. n. 511. Hermogenianus Præfectus Urbi Taurobolium, Crioboliumque perfeciſſe dicitur III. *Kal. Aug. Gratiano* [illegible] *& Aequitio Coſſ.* nempe anno 374. Claudius [illegible] *Baſſus Valentinus* in Praſiſſe Prætorio, & in Præfectus Urbi in lapide apud Gruter. pag. [illegible] Taurobolium poſt [illegible] [illegible] *Kal. Junii D. N. Valentiniano Aug. & Neoterio Coſſ.* nempe anno 390.

(b) De errore profan. Relig. pag. 46.

(c) De Baptiſmo cap. 5. *Sed enim Nationes extraneæ ab omni intellectu ſpiritualium poteſtatum eadem efficacia idolis ſuis ſubministrant. Sed viduis aquis ſibi mentiuntur. Nam & ſacris quibusdam per lavacrum initiantur, Iſidis alicujus aut Mithræ. Ipſos etiam Deos ſuos lavationibus efferunt. Cæterum villas, domos, templa, totaſque Urbes aſperſu circumlatæ aquæ expiant paſſim. Certe ludis Apollinaribus & Eleuſiniis tinguntur, idque ſe in regenerationem, & impunitatem perjuriorum ſuorum agere præſumunt.* [illegible] *qui hominem* [illegible] *purgatrice aqua ſe* [illegible] *hic quoque* [illegible] *Diaboli* [illegible] *Dei* [illegible] Edit. Venet. 1744.

(d) In Apologia prima cap. 66. *Quod quidem (idest Corporis & Sanguinis Sacramentum) etiam in Mithræ myſteriis ut traderetur, improbi Dæmones per imitationem pravi Dæmones; quod enim Panis, & poculum aquæ in ſacrificiis ejus, qui initiatur, ponitur, verbis quibusdam additis, aut ſcitis (* [illegible] *) aut cognoſcere poteſtis.* Edit. Venet. Græco-Lat. an. 1747.

xiou noru, ut firmiora Idololatriæ compararentur ſubſidia, quo magis Ethnici a Chriſtiana Religione ſuſcipienda averterentur; itaque eo celebriora fuerunt Sacra, quo ſacrilegus ſanguis Divini Sanguinis veluti oppoueretur, magnumque ſpes Ethnicorum mentibus perſuadere ſtuduit nihil uſu Chriſtianæ Religionis proprium, quod non apud ipſos Ethnicos majorum Religio præſtare poſſet. Hinc etiam factum, ut ii clariſſimique quibuſque feminique in Rep. loci Viris (quorum exemplum apud reliquos omnes plurimum valere ſolet) peraque Taurobolium celebrare curarent; neque aliam novimus ſuperſtitioſam peſtem ferebu, ut ex lapidibus manifeſtum eſt, ex orbe penitus Chriſti ou ſublatam.

Atque hæc de Taurobolio poſt aliorum tractationem, partim nova, partim luculentius explicata, generatim congeſſiſſe ſufficiat. Sunt etiam, quibus prior Lapis indigere videtur, explicationis aliquæ opportune hinc addendæ ex quibus plura ſingularia habebimus, quæ in aliis omnibus hactenus editis Tauroboliis Lapidibus nunquam inveniet. Primum autem ſigla illa animadvertiſſe producit M D M I., quæ inter quorum fuere ſcuto, utroque ſequentes diſtribuuntur, quod igitur illorum explicationum attinet, fallitur utique V. Cl. Mazochius, qui (a) *Magnæ Deum Matri Idæ* totum prætatur. Fortaſſe Viro perſpicaciſſimo (cui nihil ex abditis quibuſque ſuis annis ſe ſe prodere geſſit Antiquitas) haec ſcribentis in mentem venerit patrius Lapis Capuanus TE TIBI VNA, QVÆ ES OMNIA DEA ISIS ARRIVS BALBINVS V. C. quo etiam inter alia utitur Huetius (b), ut in Iſide Cybelem, aliaque Numina contineri probet, adducto etiam Apuleii loco Metam. xi., qui Iſidem uſſe ſignificat Rerum Naturam, eamque Deorum, ac Dearum faciem uniformem appellat, eamque ipſam uſſu ait, quam *Phryges Deum Matrem*, Attici Minervam, Cretes Dianam, Siculi Proſerpinam, Eleuſinii Cererem &c. appellant. Sed nos hæc haud quærimus, quod enim rem attinet, ſatis conſtat, origine, nomine, cultu, loco, templis, diverſa omnino inter ſe ea fuiſſe Numina, quod vel ex eo manifeſte liquet quod diverſo, ne longe inter ſe diſſiti temporibus utriuſque cultum, ac Religio Romam pervaſerit. Stabat itaque sua illa explicatio, quam paſſim Lapides. Suſpicioneſque veteres nos docuit, ut nempe *Magna Deum Mater Idæa* ſæpius illis habetur. Sic apud Fleetwoodum pag. n. 1. M D M. IDEÆ & ruſus apud hunc Lapidis hujus M. D. M. ID. Quod vero Scriptores attinet, De Cybele ad rem hæc ſunt Lucretii l. 2. 610.

Hanc varie Gentes antiquo more Sacrorum
Idæam vocitant Matrem

ab Ida nimirum monte, ubi peculiariter culta fuit, ut vulgo notum.

Virgilius etiam (c)

Alma Parens Idæa Deûm, cui Dindyma cordi,
Turrigeraque urbes, bijugique ad frena leones.

ex quo Matrem Idæam non ſolum res ipſa conficitur, ſed præſtiſſe quodam modo videtur formulæ illi potius receptæ, qua Cybele in Tauroboliorum Inſcriptionibus invocabatur.

At quemadmodum in formulæ præiſſe videtur Virgilius, ita certe in Taurobolio tradendo haud defuiſſe dubitant ejus Sacri adminiſtrer, qui peculiare præeundi munus obibat. Qualem fuiſſe Mamium Secundum noſtrum Lapis deſerte commemorat hujus decima in hunc modum: PRAEVNTE MAMIO SECVNDO. Quid ſuit præire, dum Ethnici Sacra quæpiam operarentur pretrita reuſe, quam docet Plinius (d) *Videmus (inquit) certis precationibus obſecraſſi ſummos Magiſtratus, & ne quid verborum prætereatur, aut præpoſterum dicatur, de ſcripto præire aliquem, rurſuſque alium cuſtodem dari, qui attendat, alium vero præponi, qui favere linguis jubeat.* Et ſane nihil fortuito, aut ex privato arbitrio in Rebus ſacris agendum eſſet ſta erat, ſed omnia unum quæque verbo pro ſua ratum. Nullam itaque diu uſitate ſtatuta erant, atque in Sacerdotum libris expoſita, ut Gellius teſtatur (e), quod ſi ſolo verbo aberratum ex ipſis libris fuiſſet, non modo non rite factum cenſebatur, ſed Dii graviter offendi, atque iraſci credebantur, ut ex Ciceronis loco colligitur (f).

Sed præter eum, qui præiret, alios quoque Sacerdotes in eo Sacro adfuiſſe conſtat, quorum opera Taurobolium, aut Crioboliorum alium tradebatur, unde haud diſſimulandum duxi hallucinationem D. De Boze in docta explicatione Lapidis Lugdunenſis, ubi Sacerdotem illum

Q. San-

(a) Tom. I. Comment. in Kal. Neapol. ad diem 13. Junii not. 33 n. pag. 603.
(b) Demonſtr. Evang. Prop. iv cap. x num. 3.
(c) Æneid. x. v. 252.
(d) L. 28. c. ii.

(e) Lib. 15. cap. 12.
(f) De Haruſp. Reſponſ. n. x. *Si Ædilis verbo, aut Simpulo aberravit, Ludi ſunt non rite facti; eaque errata expiantur, & mentes Deorum immortalium Ludorum inſtauratione placantur.*

Q. Sammium Secundum cum noſtro Manio, ſeu verius M. Anio Secundo quodammodo eſſinem, cui tradidiſſe, ſed accepiſſe Taurobolium eſſicitur. Sed manifeſte is erravit, poſtquam enim in Lapide illius Tauroboli cauſa indicatur, nempe *pro ſalute &c.* ſic pergit Lapis. *L. Æmilius Carpus IIIIII Vir Aug. item Dendrophorus vires excepit, & a Vaticano tranſtulit, ara & bucranium ſuo impendio conſecravit. Sacerdote Q. Sammio Secundo ab XV Viris occabo (a) & Corona exornato &c.* En igitur L. Æmilium Carpum, eum ipſum nempe, qui vires excepit, id eſt Tauri ſanguinem, qui per ejus viribus ſatis manifeſte, ac probabilius magis ratione explicari ſolet, in Scrobe poſitus accepit; eum denique, qui Taurobolatus eſt. Ipſe vero Sacerdos Q. Sammius Secundus, is, inquam, ipſe fuit, qui Taurobolium L. Æmilio Carpo tradidit, quod manifeſtum quoque fit ex ejus nomine (ut in aliis Taurobolicis Lapidibus) auferendi caſu poſito ſic: *Sacerdote Q. Sammio &c.* quo quidem caſu non ſolum tempus, quo is Sacerdotium fungebatur, indicari videtur (eadem nempe ſcribendi formula, qua Conſules per eundem caſum indicantur in iiſdem, aliiſque paſſim Lapidibus) verum etiam peculiare munus ſignificatur, quod in tradendo Taurobolio ea tunc geſſit.

At Sacerdotum, qui ejuſmodi Sacra intereſſent, neque certus numerus definiri, neque etiam ſexus ſtatui poteſt, cum in principali noſtro Lapide tres numerantur, qui tradiderint, nimirum: *Tiberius Septimius Primitivus Augur. & Sac. Servilia Varia, & Terentia Flaviana XVVIR.* in ſecundo Lapide ſolo tradidiſſe memoratur *Coſſinia Celſina Confacerdos*, in tertio vero, & quarto ſola pariter, quae in primo occurrit *Servilia Varia* ejuſmodi miniſterium obivit. at jam mirari ſubeat in ejuſmodi ſacra feminas frequentius prae Viris fuiſſe delectas, licetque illas per Taurobolia e sic tradidiſſe aſſiduum operam *Serviliam Variam* navaſſe, ſummque tum in Sacerdotum ſedulitatem, quam inſignem erga Matrem Deûm Religionem in dictis Lapidibus apud praeſentes, poſteroſque vulgandam curaſſe. Certe Beneventana haec Mulier non mediocris, ut apparet, apud ſuos nominis, & loci ſeſe publicis monumentis crebro celebrari curaſſe probatur tum ex antedictis Lapidibus, tum ex alio, quem ipſi unct, (ut veriſimile mihi fit) defuncto ſuo dedicavit in hunc modum.

C. VMERIO
SERVILIO IVSTO
IVSTISS. ABNEPOT
DECVRION. BEN
VIXIT ANN. XXX
SERVILIA VARIA
MATER

ut de hoc Lapide alias.

Ad eos modo progredior, qui in noſtris Lapidibus Taurobolium, aut Criobolium accepiſſe memorantur. In quibus illud etiam obſervandum occurrit e feminis quoque ejuſmodi Sacrum frequentatum; nam praeter ſecundum Lapidem, ubi *Pontius Juſtinus Eq. Rom.* Taurobolium fecit, reliqui tres omnes nonniſi feminas Taurobolatas nobis exhibent, ex qua re non illud ecipiam in mentem venit, Sacerdotes feminas, ut ſuperius notatum fuit, tum adhibitas, cum a feminis Taurobolium accipiendum eſſet, nam *Pontio Juſtino* tradidit *Coſſinia Celſina*, *Concordiae* vero *Septimius Primitivus*, ut inde certum colligas in tradendo ſuſcipiendoque Taurobolio alterutrum ſecum indiſcriminatim adhiberi conſueviſſe. Quod autem ad *Concordiam* attinet, ita de ea Lapis loquitur: *CONCORDIA COLLIB. JANUARI CIMBALIACO SECUNDO OB CRIOBOLIUM &c.* At primum ſingulare fortaſſis hoc erit, ut *Concordia* illiuc, nullo adjecto cognomine, ex eo ſolum ſe noſcendam maluiſſet, quod fuerit Colliberta Januari, ut non ſolum noſſe libertinae conditione fuerint, ſed etiam inter ſe ſimul Contubernales, uni eidemque Domino olim ſerviverint, a quo tandem ſimul manumiſſi antequam Contubernium in Conjugium, quod Libertinis conveniret, tranſtulerant. Sic enim loquendi formula conjugium omnino conſtat expreſſum; et ſcilicet eadem *Concordia* olim Conſerva, dein Colliberta, tandem uxor fuerit Januari nullo Mariti adjecto vocabulo, ſed duntaxat proprio ejuſdem Mariti generandi caſu adjuncto

(a) De raro Occabi vocabulo, ejuſque ſignificatione legendus Idem D. De Boze, qui poſt varias obſervationes eruditè congeſtas, non aliud fuiſſe conjicit, quam aureum circulum, qui aut collo, aut brachio annectebatur.

Digitized by Google

adjuncto ſibi nomine juxta veterem morem illum, de quo laтiſſime in Diſſert. 2. c. 4. diſſerui. At quid ſibi velit illud *Cimbaliaci Secunde*, quod ſtatim in Lapide ſequitur, unde ſtatim facile patet. Pattbum aliquando integrum verſum ita reſtituendum: *Concordiæ Collibertæ Sanctæ Cimba hoc ſecundæ*, ita ut *Cimba* cognomen ſit hoc loco, quod ad ipſam *Concordiam* referatur; illud vero hoc *ſecundi*, aut ab altero in facienda Criobolio *Concordiam* eo tunc penitentam fuiſſe, aut iteratum ab ipſamet *Concordia* Criobolium, quaſi *Secundo* nunc ut dicere videmur. Sed illud *Cimbaliaci Secunde* in *Cimbaliaci Secunde*, quæ item ad ipſam Concordiam, ejuſque munus deſignandum pertineret, veriſimilius emendandum cenſui. Et ſane Cymbala inter Matris Deûm inſignia fuiſſe conſtat; ſiquidem eorum Simulacris Cymbala manu geſtare effingitur: cujus rei cauſam aperit Servius, qui ad illud Virgilii (a)

Tinnitusque cie, & Matris quate Cymbala circum

quæ (inquit) *in ejus tutela ſunt, ideoque quod ſimilia Hemyſcylis Cœli, quibus cingitur Terra, quæ eſt Mater Deorum*. Habes jam veterum Cymbalorum formam, quæ ex ære conſtabat. Hinc Propertius (b)

Qua numeroſa ſides, quaque æra rotunda Cybelles

Erat igitur ex ære erant forma rotunda, ac concava, quæ dum invicem alliderentur, tinnitum edebant, quod tradit etiam S. Auguſtinus in Pſalm. extr. *Cymbala invicem ſe tangunt, ut ſonent, ideo a quibuſdam labiis noſtris comparata ſunt* (c). Ex eo itaque, quod Cymbala Matris Deûm inſignia eſſent, inoleviſſe, obtinuit ritus, ut in ejus ſacris celebrandis Cymbala adhiberentur, quæ Miniſtri aliqui ad rem delecti pulſarent, notum id ex Apulejo (d), aliiſque, quos laudat Voſſius (e). Quid igitur? Ad eorum numerum, qui in Matris Deûm ſacris Cymbala pulſandi munere fungerentur, Concordia recte poteſt referri; unde Cymbaliaca in Lapide appelletur, vel ſimilis Cymbaliſtriæ, quali rectiore vocabulo dicenda eſſet. *Cymbaliaca* autem *ſecunda*, quod, ni fallor, in Cymbaliſtriarum Choro ſecundas partes ageret, Hiſtrionum more, quorum alii primas, alii ſecundas agere dicebantur. Haud vero ſibi Concordia ſuetum Taurobolium feciſſe, ſed amplius, ut celebraretur rem ipſam aſſi‑cerat IVSSV MATRIS DEVM Sacrum egiſſe linea undecima teſtata eſt. Solenne fuit Ethnicis, cum Sacrum aliquod peragerctur, vel quodpiam Religioſum opus dedicaretur, tum ad augendam apud præſentes Religionem, tum ad conciliandam ejus rei fidem, ac dignitatem, quæ publico monumento conſignabatur, captandamque ſui reverentiam, illam cujuſpiam Numinis juſſu geſtam deprædicare, quod tum in aliis paſſim cernitur Lapidibus, tum præſertim in Taurobolicis ad magnificandam ejus ſacri Religionem ſæpius uſurpabatur. Sic in Lugdunenſi Lapide Taurobolium illud ex *Imperio Matris Deum* factum dicitur, apud Fleetwodum pag. 12. num. 2. Taurobolium acceptum quoque dicitur *ex Vaticinatione Puſini Juliani Archigalli*.

Pergit lapis nobis indicare, quid præſertim a *Concordia* juſſu Matris Deum geſtum ſit; videlicet IN ARA TAUROBOLICA DUODENA CUM VITULA CRIM ideſt *Cremavit*, ſive *Crevit*, ſive potius Arietem ipſum, quo Criobolium perfecerat, quod promptum eſt, illud autem non ſatis obvium, quænam fuerit Ara illa *Taurobolica Duodena*. Simile quid invenio in Gruteri uno lapide paulo ante indicato pag. 28. num. 5. ubi Cejonius Rufius Voluſianus, *Ex perceptis Taurobolus VI. Aram conſtituiſſe* dicitur. Ex quibus quidem verbis, nullimode ſequitur uno eodemque tempore ſex ſimul Aras a Voluſiano fuiſſe conſtitutas, quod aliaque per *Sen*, aut *Senas Aras* dicendum omnino fuiſſet; ſed *Sextam*, ſeu VI. Aram itaque eo Lapide accipiendam cenſeo, ut eam ſexto jam decreto loco, atque tempore poſt quinque alias ab aliis antea, ac diverſo tempore Taurobolatis erectas fuerit conſtituta. Quo ſane modo *Ara duodena* in noſtro Lapide intelligenda videtur; adeout in numerum uno ad eas a Concordia in ſuo Criobolio, parubari aliqui ejus Sacrificio, ſimul conſtitutas referri debeat, ſed id tantum indicat, undecim, ante Concordiæ Criobolium, extitiſſe jam aras, quas quiſque ſuas pro antecedentibus Criobolii, aut Tauroboli i erexeret. Sic apud Reineſium Cl. I. n. 42. *Aemilia Serapias* poſt factum Taurobolium *Patrem Taurobolicam poſuiſſe* dicitur, ideſt Lapidem ipſum inſcriptum, ſummam Poſteritati omnis percepti Tauroboli monumentum. In

(a) Georgic. IV. 64.
(b) IV. 7. 61.
(c) De veterum Cymbalis poſt Pignorium, Rubenium, Spoletum, Tilhonum, Periſonium, Lampium, Rhodium aliiſque præſtitere apud Zornium Opuſc. Sacror. t. 2. § 4. ubi egregiam Commentationem inſtituit de uſu æneorum Tripodum, & Cymbalorum in Sacris Græcorum ad ſingulorum verborum S. Pauli explicationem 1. Corinth. XIII. 1.
(d) Metamorph. VIII.
(e) De Idololatr. l. 1. c. 75. & c. 76.

Digitized by Google

In ea autem Ara Duodeni Concordiam cum *Vitulo cremavit*, id eſt cum Vitulatione. *Vitulationem* enim Sacrorum verbum fuiſſe conſtat, quod in ſolemnioribus, lætiſſimiſque Sacrificiis teſte Macrobio (a) uſurpabatur. A vitulis ſane vox probe deſumpta, quorum præ aliis ſaltibus, voce aliiſque corporis motibus laſciviens ſua prodit lætitiam, quod jam docuit Feſtus, qui *Vitulantem* eum appellari tulit, qui ſit *laetus gaudio, ut pecus vitulus*; eoque ad denotandum ſummam illam, quæ ex Taurobolio conſequebatur, lætitiam opportune ſatis *Vitulationis* vocabulum uſurpatum ſuerit. Si tamen ex dicto completa ſtatui velit, jam illud ſequetur, *Concordiam cum Vitulo cremaſſe*, minus probe quidem, ſed quod idem ſignificet, *vitulo ſacraſſe*, ut olim optimis Scriptoribus mos fuit (b).

At miſſo jam demum Taurobolio, ad alios ſuperſtitioſos ritus veniamus, quos non ut certam Libertinæ conditionis mulierem, ſed quod mirum ſit, in ingenuam, ac plene clariſſimam Romanæ Matronæ inſpexiſſe erit. Nihil certe ex aliis hiſce ritibus ad veteres Beneventanos, ſed cum hi Lapidem in ſua Urbe dicaverint, ſatis eoſdem ritus probaſſe videntur. Lapis igitur ſic ſe habet:

FABIAE . ACONIAE . PAVLLINAE . C. F.
FILIAE . ACONIS . CATVLINI . V. C.
EX . PRAEF. ET . CONSVLIS . ORDIN
VXORI . VETTI . PRAETEXTATI . V. C.
PRAEF. ET . CONSVLIS . DESIGNATI
SACRATAE . APVD . ELEVSINAM
DEO . BACCHO . CERERI . ET . CORAE
SACRATAE . APVD . LAERNAM . DEO
LIBERO . ET . CERERI . ET . CORAE
SACRATAE . APVD . AEGINAM
DEABVS . TAVROBOLITAE . ISIACAE
HIEROPHANTRIAE . DEAE . HECATAE
GRAECO SACRATAE DEAE CERERIS

Duos iiſdem verbis conceptos Lapides exhibet Gruterus (c), quorum alterum Romæ, alterum Beneventi extare notat. An igitur Beneventanum, cum hanc illuſtrem ſæminam publico honoris monumento ornandam conſtituerent, Romani Lapidis verba deſcripſiſſe putabimus? At unum geminum ſed ſingularem eum Lapidem fuiſſe crediderim, quem etiam veriſimilius mihi ſit Beneventi extitiſſe. Et ſane ſi cuiquam ex veterum Inſcriptionum Collectoribus conſulamus, præter Muratorium, qui Ortelgo & Paullo n. 6 ſine ullo loci adnotatione eundem Lapidem aſſert, certe ex Libro *Antiq. Europ. Inſcr.* p. 153 n. 5 non alibi quam Beneventi extare eum vulgavit Alex. Niger apud Malvaſ. Marm. Felſin. Sect. v. c. 1 3 p. 278 ibidemque nulla alterius Romani Lapidis mentione facta, poſtrem egregius Fleetwoodus p. 131 n. 3. Ex tot tamen repetita hujus Lapidis editione id, quod plerumque aſſolet, factum fuit, ut plures ut ope in ejus verba errores irrepſerint, & quod magis eſt, in exemplaribus fere omnibus, quæ circumferuntur, ut Gruteriano, Muratoriano, Fleetwoodiano, aliiſque, poſtrema linea auctior vulgatus fuit contra ipſius Lapidis fidem, quam ex noſtrorum ſchedis reſtituere aggredior.

Fabia igitur Aconia Paullina (ut e perſonis nobis, quæ in Lapide memorantur) appellatur primum C. F. id eſt *Cos Filia*, ac mox iterum *Filia Aconis Catulini*. Ita ut bis ejuſdem Filia dicatur, ſemel poſt Patris prænomen, ſervato veterum more (unde ipſius Catulini prænomen, quod a Faſtis abeſt, ex noſtro Lapide novimus datur) mox rurſus dicitur *Filia Aconis Catulini* &c. Raro quidem exemplo, quod ſequiori ætate invenire tantum erit, cujus etiam eam fuiſſe conſam

(a) Saturnal. l. 3 c. *Vitulari dicitur, idest voce laetari* | *ipse veneo*, ubi Servius l. c. *Cum faciam vitula pro frugibus*
Varro enim in l. lib. xv Rerum Divinarum ita refert, quod | *vitula ipse venito*
Pontifex in sacris quibusdam vitulari solet
(b) Virgil. Ecl. 3 37 *Cum faciam Vitula pro frugibus* | *ipse venito*, ubi Servius l. c. *Cum faciam vitula pro frugibus*, *Agna Homeri sit posui Agno, sive malo dicendo*
(c) Pag. 309 n. 2. & 3

ſam credidimus, quod . . . cum priores decora, quæ Aconiæ Filiæ novum decus addere videbantur, recenſere in Lapide conſilium fuiſſet, iterum Aconiæ . . ut hujus demum munera poſt proprium nomen adjicerentur, dicta ſua Filiæ. Annius autem munera ad Urbanam Præfecturam, & Conſulatum recenſet, ſummi quidem Dignitatum faſtigia, quæ privatorum omnium votis qui contingere unquam poſſent. Quod vero ad Aconiæ virum attinet, Vettium nempe Prætextatum, iiſdem quoque muneribus illuſtrem fuiſſe patet, in quibus obeundis Aconem Socerum proxime ſibi deceſſorem habuit, nam ſicuti Aconi ex Præfecto Præfectus mox ipſe ſucceſſit . . . cum Aco ordinarium gereret Conſulatum, ipſe jam ad eandem Dignitatem deſignatus in Lapide memoratur. Cum vero poſt ann. 349. quo Aco Catullinus Conſul proceſſit, Vettius hic (cum alios Vettios ſecundo tertiove ſæculo floruiſſe conſtet) vixiſſe debuit, mirari adhuc ſubit, ſummos Reip. honores in Ethnicum hominem tam liberaliter collatos. eſt apud Gruterum p. 1102. n. 2. de hoc Vettio Lapis Valentiniano Aug. & Eutropio Coſ. adhuc ann. 387 dicatus, in cujus area omnia, tum *Sacra*, tum Civilia illius munera diſtincte inſcribuntur, cum ex una latere *Sacra* recenſentur, quibus ex altero *Civilia* reſpondent. Quæ ad rem attinet referre ſatis erit.

VETTIO AGORIO	PRAETEXTATO V. C
PONTIFICI VESTAE	*Hinc contra munera civilia recenſentur*
PONTIFICI SOLI	
QVINDECIMVIRO	
AVGVRI	
TAVROBOLIATO	
CVRIALI	
NEOCORO	
HIEROPHANTAE	
PATRI SACRORVM	

Dignus plane Vir, qui ſuperſtitioſiorem ſortitus ſit Conjugem ſortiretur, aut efficeret, qualem Aconiam Paulinam ex noſtro Lapide fuiſſe conſtat.

Aliquas noſtri Lapidis partes primum feliciter interpretati olim fuere Gutherius *De Vet. Jur. Pont.* l. 4. n. p. 19. & Joſ. Scaliger in Indice Gruteriano, quarum ſphalmata cum jam detexerit, ac ſimul emendaverit doctiſſimus Grævius in Prolegom. Tom. V. *Antiq. Rom.* adeo libenter viro ſummo ſuam integre maneat laudem volo, ut ipſa ejus verba hoc recitare decreverim. Ex noſtro igitur Lapide hæc ſibi accepit Gutherius.

APVD AEGINAM DEABVS TAVROBOLITAE ISI

ACAE HIEROPHANTRIAE DEAE HECATAE

GRAECO SACRANEAE DEAE CERERIS

Sed audiamus Grævium . . . aut Taurobolitæ ſcribendum eſt, ut & in præcedente, aut pro Taurobolita eſt poſitum . . . quod varius. Quid magis (Scaligero) Indicis Inſcriptionum Gruteri in mente fuerit, . . . hic titulo Taurobolitam Dianam ſignificavit. Si . . . ille habetur. Taurobolia Dea 309. 2. & Iſiaca Taurobol. in 309. . . . Iſiacam, & Taurobolica dicatur Fabia Aconia Paulina. Iſiaca . . . quæ erat Iſidi Conſecrata (a). Taurobolita vero, quia in Taurobolio Sacro erat initiata. Neſcio quid viderit Gutherius . . . quum ipſa Inſcriptione docet . . . ut modo monebamus, Matri magnæ Deum hæc Sacra facta eſſe, quæ tribus nominibus celebrata, triplexque Taurobolium illi erat, eademque Sacra fiers conſueta apud Æginam. Hæc nemo intelligit, quid ſibi velint. Unum erat Taurobolium, quod ubi acceperat, . . . præcedens

(a) Quod ſiel . . . Iſidis Sacerdotibus . . . facti . . . illud Dominum . . . Sacerdotio . . . quod . . . in Bello . . . ut [illegible] ſibi . . . ſolent bellice . . . Sacrificulus . . . flabellis . . . & . . . unde . . . proprias Iſiacis, de quorum corpore Acutis erat, ſiliſſe vellem. & quidem . . . non . . . alque . . . ſed quæ totum corpus . . . eximuerent, ut ſe Dominus ſe ipſum . . . poſſet; . . . non ſolum dum ſacro Iſidis operantur, ſed etiam . . . geſtare Iſiaci ſolerent.

Digitized by Google

præcedens tertia (a) ſignificat; ſed hæc docet, Acronem ſacratam fuiſſe Deo Baccho, Cereri, & Coræ, i. e. Proſerpinæ (b) apud Eleuſinem, dein eandem ſacratam apud Ægyptum [illegible] quæ nulla alia ſunt, quam Mater cum Filia, Ceres, & Proſerpina. Prætexta Acronem fuiſſe Taurobolium, fuiſſe Iſiacam, fuiſſe Hierophantriam Diæ Hecatæ, ſic enim legendum, ut in præcedenti (c) non Hatae, ut perperam editur, fuiſſe ſacratam Deæ Cereri (d). Illud [illegible], quod interponitur, quid ſit non intelligo; hinc in tertia (Lapide n. 3.) [illegible] ſubſcriptum notatum eſt, tanquam ſuppoſitum verbum, niſi forte dicas ſubaudiri, vel excidiſſe (nam in tertio habetur [illegible]) [illegible] conſecratam Cereris, non Aſiaticis non moraberis eiſdem Diabus ſacratam eſſe Acronem apud Ægyptum, quibus ſacrata fuit apud Eleuſinem, cum in tertia tertius locus commemoretur, alii iiſdem Diabus fuit ſacrata, ut & Baccho. hæc enim ibi leguntur

SACRATAE APVD LAERNAM DEO
LIBERO ET CERERI ET CORAE

Ut diverſis in locis diverſis rebus initiata ſit devoverent cultus eorundem numinum: quod & oſtendunt ultima verba utriuſque Inſcriptionis, ubi repetitur CONSECRANEA DEAE CERERIS, ut legitur in hac tertia Sacrata Deæ Cereris. Cum tamen jam antea hic in illa dictum ſit eam Cereri fuiſſe Sacratam, & in Eleuſi-

N ne,

(a) Intellige Inſcriptionem apud Gruter. edit. p. 309. n. 3. quam Rhenoponi exactam Gruterus aſſert, cum qua a Mirum licet verbis, Roma tribuit, ut ſuprema ſcriberet. Itaque quæ præcedunt verba Gruterus ſic hoc ſignavit, qui eandem Urbem, ſed minus obſcure, ut video, in omnibus habet. In Smetii commentariis lapſus ſine ſuerat jul Caſ. Capacius Antiq. & Hiſtor. Neapol. i. c. xv edit. latin. Lugd. Bat. an. 1723. quam contraria Petrus Burmannus Tom. 2. p. 2. ubi ſic ait: Taurobolium quoque Deum cum Iſide conjunctum in antiquo Lapide Beneventi legimus. At nugæ ſunt.

(b) Nam Proſerpina græce [illegible], ut obſervat Fleetwood, ad noſtrum ſuperius dicta p. 191. n. 5. Coram non [illegible] appellatum Proſerpinam eo græco [illegible] quod ſignificat, & hic obſervabis in quantum, quæ aſſirunt noſtri ſupelia verba D. De Boze Regiæ Academiæ Socius Memoires de l'Academie tom. 8. fol. 447. edit. Amſtelod. 1731. Veteres Sacra nummi, in quo Proſerpinam capitæ acceſſiſſe noſtrum, eandem poſtea exhibent cum coo in [illegible], in [illegible] quod poſtremum Latinorum jam Acronem in noſtro Lapide habemus.

(c) Nempe in Romana Inſcriptione, quam exhibet num. 2.

(d) Tot Cereris myſteriis imbutam Acronem memorant Lapides diverſis omnino in locis, ubi ſeparatim ea vetera tribuant, peculiarique ratione Sacra Cereris peragebantur, nempe apud Eleuſin. Ægyptum, & Laernam, ut ex Lapide manifeſtum patet. Celeberrimum fuiſſe in Græcia Cereris cultum, vel ex hoc uno patet poſſet, quod nullus in locis, uſque Græciæ inſignior. Sunt ejus Sacra, ubi eorumque ſumma Religione celebrari ſolerent. Sed & apud Romanos vetuſtiſſimum, at Cereri initiantur, fuiſſe omnino diſerte docet Cicero Leg. l. 2. n. 21. ubi hæc leguntur: Nove quæ ſubſinere, niſi ut aſſolet, Cereri græco ſacro; unde & ibi hoc quoque certe ſenſum, ut ſolum ex Græcia, ea ſuperſtitiones ſunt contra, ſic ſunt quoque in Urbem permeiſſe, verum etiam ipſa Sacra noſtri eodem græco ritu accepta, ac ſervata. Ejuſmodi cum in eo parte nobis aperit Laſtene. D. l. 1. c. 22. ubi poſtquam Oſtidas facere receſſiſſent Sacra (inquit) Cereris Eleuſinæ non ſunt hic deſerviat: non ſunt illi iſtam poer plorat Matris ingenua, ita hic ad ſaltum Patrii Marcianum rapta Proſerpina, quam poſtea facias in Aſia-

ne verenter ac nuſſit quæſiſſe in Sicilia Ceres dicunt, aliter ſtum ejus ardentem eandem pulſavant celebrantur. Sed & illud Sacrorum Cereris peculiare, ut eadem ſemper ſemper Sacerdotes mitterentur. Hinc Servius ad Æneid. iv. 99. nobiliſſimas Atheniensium Virgines Cereri Sacra ſuiſſe notas [illegible] quod idem Romanis etiam obtinuiſſe docent antiqui Lapides apud Gruter. p. 317. 4. Caſsonia P. F. Maxima Sacerdos Cereris publica Populi Romani, alibi ſacerdos, quod Caſsonia illuſtris non ſolum in Sacris Cereris publica Sacerdotis muniis ſungebatur; ſed inter Sacerdotes reliquas Maxime (quod non Caſsonia cognomen, ut ſcias ibi perperam lego) ſic & dicens, ac inde accipimus quanta Cereris Religio Romæ haberetur: dum ea ejus Sacerdotes Sacerdos Maxima ad inſtar Pontificis Maxi mi conſtituta fuerit. Sive pag. 20. 3. Claudia Ceſia ſacerdos ſit Cereri Sanctiſſimæ DD., ubi illud Maxima corrupte pro Mag. ſive Sacerdotum ipſam non infimam a vocabulo ſignificat: quo quidem ſic Maguſtrali, ſed Sacerdos tempore aliquod ſignum nunquam gerit Dignitatem perpetuum poſteris monimentum a Cereri diceretur ſupra indicat. Sic etiam apud Fabret. Inſcript. c. 4. f. 342 n. 784. Flaviæ Auræliæ Sacerdoti Cereris a ſib [illegible] Carmentarum: Honeſtiſſimæ probatum [illegible] ordinis, ubi vides Senatum, ſive Decurionum in municipio Civitate vocabulo atque intelligi, poſſumus cum Lapidem Flaviæ Sacerdoti Cereris publice decreviſſe, quod ex Sacrorum Cereris Cæremoniis honeſtiſſime commiſſa. Hinc fiunt autem, dum Acronianum non naſuram ſolam exiguebat, ſed ultra Patriæ, Viamque Profeſſionem ac Conſidantium præſit gratia, ſic quoque Cereri Sacrorum addictam, interque ejus Numinis Sacerdotes recenſent.

Hactenus de Cerere, ejuſque ſilia Proſerpina. At quid cum illo Baccho? Prætor nuſquam Lapidem etiam Pauſanias in Atticis tradit, Eleuſi inſigne Templum fuiſſe Cereri Sacrum, ubi præter ipſum Cereris, ejuſque Filiæ Proſerpinæ Simulacra etiam tertium Bacchi, quem Iacchum appellat, Simulacrum communis cultus ſocietatem fuiſſe affirmat: quod apud Lacernam quoque ita fuiſſe in eodem noſtro Lapide diſcimus. Itaque cum de re ſatis conſtet, cur quoque quærenda eſt, quam ſecutus in Virgilio ejuſque interpretem Servio moliſſimum. Sanè Servius ad illa verba Eclog. v. verſ. 79. Ut Baccho Cereri

na, & apud Lernam ubi erant quoque initia Lernaea, quorum meminit Pausanias in Corinthiacis atque in Eleusiis in Attica. Hactenus Graevius, cujus breves nec sic [illegible] multum Lapidem observationes quum adjectis notis illustraverim, adhuc tamen quod ad postremam Lapidis lineam attinet, quandoquidem in [illegible] non surgerit, quid de ea linea ipse sentiam paucis aperiam. Postrema igitur Lapidis linea apud Gruter., Marat., Fleetwood, aliosque plures ita se habet *Graec Sacrat a Dea Cereris* quae unum explicandi Graevius suscepisset potuit primum illud *Graec* additum esse, quisquis ei conjecturam sibi fecit ex punctis quae eadem dictioni in Gruteriano Lapide [illegible] subscripta habentur. Deinde cum post eandem dictionem *Graec* in eodem Lapidis Grut. [illegible] lacunam ipsi [illegible], patuit dictionum aut [illegible] in eadem lacuna supplendam esse: ibi *fortis* (inquit) *decat subaudiri, vel sacrdoti* (*nam in certo habetur lacuna*) *Graeco ritu Constituta Cereris, non Asiatico*. Quinam ritus Asiaticus unquam fuerit, utque unde illum invenerit Graevius, ignoro prorsus. Illud plane certo non alio, quam Graeco Sacro, seu Ritu Cererem coli consuevisse tam apud Graecos, quam in ipsa Urbe Roma, iste Cicero [illegible]! Sed non adeo se Graevius torsisset, si ut de prima dictione *Graec* suspicatus fuit, reliquas etiam omnes ejusdem postremae lineae dictiones, ut par erat, suppositas animadvertisset; quod et factum iri jam dicam. Habuit fortasse ipse Lapidis exemplum ut quispiam ductus, qui cum extrema verba *Hierophantria Deae Hecate* haud facile legere ac curious [illegible] posse videret, brevem illam explicationem, suis adnotatiunculam adjecit, ac primo per illud *Graec* id praenotare voluit, dictionem illam ut Graeco idiomate derivatam; seu saltem linguam Graecam ultimi locutionem in ea sua notam fuisse. Deinde explicationem aggressus ita reddidit: *Sacratae Deae Cereris*, in eo tantum falsus, quod Matrem pro Filia, idest Cererem pro Proserpina, quae Hecate accepisset. Nihil autem tam facile, quam ut Lapidis exemplum cum adnotatiuncula illa in ejus suppresita in aliorum manus pervenerit, qui, cum nihil tale suspicari potuerint, Lapidis partem arbitrati, tanquam postremam ipsius verba cum antecedentibus conjunctim ediderunt, utque ita factum fuit, ut quae posteriori manu adnotatiuncula dumtaxat erat, mox in ipsius Lapidis seriem, seu [illegible] textum irrepserit. Id quidem sic res habent, quum sibi confirmeat antiquiores [illegible] Lapidis exemplo non solum in nostris Schedis antiquis exarata, sed etiam edita a Malvasia [illegible], apud quem eadem postrema linea (quam propterea diversis characteribus expressam vitamus) omnino deest. At de Aurelia Lapide, superstitiosisque veterum Beneventanorum Ritibus, quod praesenti Capite mihi constitueram, hucusque differuisse satis habui.

CAPUT

Ceteraque Hactenus (*ibidi*) *dies sunt Numinum, quae in Eleusiniis maxime colunt, & quorum numero communis sunt mortalibus omnibus, & certas*, atque jam vel ad illam V et II Inventionem qui Georgius [illegible] *dii Liber, & etiam Cerere sumit* [illegible] *Liberum & Cererem posuit, quia in Templo simul posse fiunt*. [illegible] *simul [illegible]*. Pindarus in [illegible] Illud *Bacchum appel* [illegible] *Assessorem Cereris* unus [illegible] inter [illegible] Ceres [illegible] fuisset semper [illegible] ad subsituendam [illegible] visum, satis opportunitatique semper habui.

Ut autem omnis Aurelia nomen [illegible] perfolaverit [illegible] in tribus Graeciae locis Cereri, Proserpinae, & Baccho Sacrata fuit; ad haec Taurobolia sub [illegible] in Corpore [illegible] addita, postremo vero Hierophantria Deae Hecatae in Lapide appellatur; de qua pauca observanda [illegible]. Varia pro Numinum diversitate Sacerdotum fuisse nomina, [illegible] omnium [illegible], nam Fleetwood. adnotat. ad Lap. Taurob. p. 17 n. 6 Sit *Archibucolus in Sacris Dei Liberi*, *Pater Sacrorum in Mithriacis*, *Taurobolicus in Matris Deum*, *Hierophantia demum ut Mystis Sacris*.

Ac quidem de Hierophantia id satis certum videtur, non solo Lapidum exemplo, sed etiam frequenti Scriptorum usu. Sic apud Scholiasten Theocrit. Idyll. II. *Apollodorus Atheniensis Hierophantam cum Hecate intercessor [illegible]*. Aristides L. [illegible], ubi de Eleusiniis Sacris agit, quae, ut jam diximus, Cereri, ejusque Filiae Proserpinae, sive Hecatae, communia erant, Eumolpi mentio; *a quo genus suae Eumolpidarum* & *doctiae clarum illud apud Cecropas omnes* & *qui postea fuerunt Hierophantae*, quibus non nisi quandoquam Hecatae nomen haud adderetur. Hierophantam simpliciter appellari, intelligendi sunt apud eundem Aristot. d. L. tum inter Caduceatores. & Francesco eos recenset [illegible] in L. 14. Cod. Theod. de Pagan. Sacrif. ubi Impp. Arcad. & Honor. *Privilegia quae concessa sunt antiquo jure Sacerdotibus, Ministris, Praefectis, Hierophantis sacrorum abolere mandant*; sive ut Hierophantes, vel Hierophantes, graecum vocabulum interpretandum, quod Sacrorum Caerimoniarum Magistrum, aut Interpretem dicunt, ac Hecates Sacerdotem proprie denotat.

CAPUT TERTIUM

In Veterem Inſcriptionem GENIO COLONIÆ BENEVENTANÆ *dedicatam Commentarius.*

GENIO
COLONIAE BENEVENTANAE
SEPEA . C. L. FIDELIS
SVA . PECVNIA . FECIT
LOCO D. D. D

ANtequam ab inſtituta Rerum Sacrarum tractatione manum ſubmoveam, operæ pretium me facturum exiſtimavi ſi Auctarii loco (quandoquidem rerum faſtidioſis, aut minus cupidis non injucundum fortaſſe erit) hunc præclarum Lapidem peculiari commentario illuſtrandum ſuſciperem: neque enim me patriæ Antiquitates examinantem pigere debuit, de Beneventanæ Coloniæ Genio diſſeruiſſe, cujus olim religio tanti habita, ut apud externos, ultraque Beneventani Territorii fines celebrari ſoleret. Lapis in Urbe Avium proſtat in ſtructuræ Baſis formam, quæ Genii ſignum olim impoſitum oſtendit. Jam vero de Geniis aliqua præfari libet: quæ excellentiorem eruditionem nondum alii (a) obſervatam continebunt: ut (quod mihi ſuperiori capite conſtituerem) ex iiſdem tandem Geniis, unde recentium ſuperſtitionum cauſa promanaſſe videtur, vulgi rumorem, qui Beneventanorum nomini infamiam creari conſuevit, manifeſtum falſitatis convincam.

Genios, vel quos novo vocabulo (ut Cicero notavit (b)) *Deos Geniales* appellare mos fuit, in Deorum cenſum non Poetarum commenta, adulantium impudentia, aut vulgi inſania, ſed Sapientum omnium, quos antiqua Gentilitas jactat, conſenſus invexit. Præclara illa ſunt, quæ habet Plato in Sympoſio (c), ubi cum Socratem adduxiſſet Diotimam interrogantem, cujuſnam naturæ Amor eſſet, quem inter mortale, & immortale medium jam illa duce-

N 2 rat,

(a) De Geniis poſt Lipſium Phyſiolog. Stoic. L. 1. Diſſert. 19 multa: Aſcenſio Publicum: Inſcr. antiq. c. 1 p. 71. Eadem materia plurima ſelecta obſervavit Vir doctiſſimus ac peritiſſimus Antiquitatis in rebus illuſtrandis ſo... Bapt. Paſſerius in Diſſert. de Genio Domeſtico. & nuper in Diſſert. *Academicarum* poſt monumentum *Etruſ. Muſ. Guarnac.* editum F. C. Gorio Florentiæ 1744. Rem vero conſectiſſe ornatius eſt ac per eruditus ſi Franc. Madrolius Oratorii Presbyteri *Eruditæ ſupra* Greg. i *Miſcellanea di varie operette* Tom. VII *Venetiis* 1743, qui cum omnium merito ... commentarius faciet, quid tandem a me [illegible] modo ſit.

(b) De Orator. L. 3 n. 38 Sape, inquit, *ſive conjunctione verba novantur*, ut *illi* Gellius ... De Genio ... non Ennium ... Lævioni illum, ipſumque Ennium ab Cicerone ejus vocabuli de alterum, quæ ... auctorem agnoſci, ... in ipſiſſimum Ennii ... quam recitat Servius Æn. 6 v. 764

Romulus in Cælo cum Diis Genialibus ævum
Degit

quod licet ita ſit, impoſitum tamen eſſe ſuſpicamur Ulcinu ... in altera Cicero ... Orat. pro Cluent. c. 14 ubi Gronovius ... Gerundorum ... ad Ciceronem ſcripſiſſe credit, ut generare Hactenus

ep. 1, idque perſuaſum ſibi habet ... Callipina Commodi ... non ... Nam Genialis ... quæ ... ad ... quemadmodum ... Genio ... ſolis Genialis ... Genialis ... quorum ... & ... Conſenſus De Diis Nat. L. 3 ... ſit ... quidem ... ſive quod ... Genio ... gratus ... appellatur ... Lindenbrogiam & Barthium.

(c) Socrati interroganti ita Diotima reſpondet: *Dæmonis ... ſiquidem omne illud Dæmonum natura Deum & mortalium eſt intermedium. Et quam vero, inquam, ... habet? interpretis & Portitoris quaſi munere fungitur, ut res humanas ad Deos, divinas ad homines transferat ... horum quidem preces & ſacrificia, illorum precepta, & ſacrificiorum remunerationes, & ... ipſi ... medio ſit, utrumque implere ... univerſum ſibi ipſi ... vinculo ... Hujus Dæmonum natura ... & ... præſagium ... & ſacrificium ... quam ... vel in ſacrificiis, vel ... vel incantationibus ... quantum ad omnem divinationem, præſtigiarumque malitiam

rat, in Dictione responsione copiose satis ac luculenter expressam, quem omnino esse docebat, magni Genii utrumque munera declerat. In hoc autem Platonis Genio, quem, ut vocat Lactantius (a), [illegible] Trismegistus vocabat, facile deprehendi posse opinatur Jacobus Bruckerus (b) arcanum illud futuri Messiæ, qui utrâque constans naturâ, Dei propterea Hominumque mediator constituendus aliquando esset; quem quidem eventurae rei veritatem cum ex sapientiorum Hebræorum consuetudine Plato didicisset, ita, ut superius cognovimus, interpolatam, in sua dogmata retulit; sed de hac re mox videbimus.

Illud tamen certum est, nihil hanc Platonis doctrinam plura quæ fabulæ sectatores ex proprio ingenio addidisse, nam innumerabiles illos commenti sunt Genios, quibus eandem mediam inter Cœlum & Terram regionem accolentibus, ut [illegible] illorum Genii munus adnumerabant, singulorum hominum locorumque curam, atque tutelam attribuerunt. Itaque Genium non solum medium inter Deos, Hominesque Sedem, sed etiam Naturam fuisse arbitrabantur, ipsius tum Divinam non omnino attigerent, Humanâ tamen excellentiores putarentur. *Medioximos* proinde appellant. De eorum munere plurima ex Platonicorum placitis congessit Rhodiginus (c), quorum summa eò redit, ut nempe animi omnibus in vitalem hanc lucem prodeuntibus sua cuique detur Dæmon, qui sit assiduus [illegible], ipsarumque mentium [illegible] inspector. Is vero religiosum sibi cultum impendentibus per somnum aliove signa, mala avertendo, bona inferendo, præsentem utique operam ferens, preces & vota Deo exhiberet, cui demum, animis corporis nexu exolutis, [illegible] opere judicanti [illegible] assisteret. In his igitur Platonicorum Genii, verisimile magis, quam quod de ipso Platonis Dæmonarchia opinabatur Bruckerus, Christianæ Religionis dogma de Custodibus Angelis agnoscere erit. [illegible] quæ post ortam Christianam Religionem (non eum ant quota tempora morem) fuerit Platonicorum æmulatione De Plotino, ac Porphyrio satis constat. Sed infestiores Platonici illi, qui tum alibi, tum præsertim Alexandriæ ejus Philosophi doctrinam sectam profitebantur. Ut enim Christianæ Religionis [illegible] detraherent, super [illegible] illam dictitabant, quæ nihil traderet, quod non antea Plato docuisset, quod [illegible], plura ejus libris asserunt, quæ vel e Christianis certa fide teneri, servenque vel divinis Scripturarum monumentis [illegible] quæ tamen ei nullo adversus Christianam Religionem successu, in ipsius potius Platonis injuriam cessit, cujus genuina opera ea de causa sunt [illegible] desideranda.

Sed ut ad Platonem redeam, non is certe sui magni Genii doctrinam ex Socratis præceptis duntaxat hausit, sed sui quoque præceptoris experimento probatam accepisse videtur. Etenim Deus ille, quem Socrates assiduum sibi Comitem adesse jactabat, non aliud, quam ejus fuisse Genius putabitur, quem tanti postmodum sapientiores viri fecerunt, ut plura de illo Plutarchus, integrum etiam opus Apulejus conscripserit. At quæ olim ejus rei fides extiterit, ex Cicerone (d) colligi potest, qui de Socratis Dæmonio (ut appellat) multa affert exempla, quæ vehementem Communis suspicionem inducunt. Id enim memoriæ [illegible] sapientibus [illegible] persuasum plerumque erat, ipsius Dæmonem cum Hominibus consuetudinem præclaris Viris simulare, atque in vulgus effundi consuevisse, ut sibi, suisque dictis [illegible] auctoritatem conciliarent. Id quod de Numa cum Ægeria colloquentibus idem Cicero fideliter pronunciat (e), quos inter Poeticas Fabulas rejiciendas omnino censet. Quamquam verum id illis potuit, ut Socrates Dæmonem aliquem sibi assidue illudentem, Deo permittente, habuerit, quod cum aliis, tum præsertim S. Augustino (f) probatum videtur, atque exinde saom Plato Dæmonarchiam, suos demum Dæmones, seu Genios Platonici constituerint.

Sed

[illegible] Deus autem cum homine non miscetur, sed per hunc Dæmonum medium commercium inter [illegible] collegatum inter Deos, Hominesque confecit, [illegible] his mihi, & [illegible] Editionis Græcæ Henr. Stephani 1578.

(a) Div. Inst. l. 1. c. 14.

(b) Hist. Crit. Phil. of Dissert. [illegible] Lipsiæ 1742.

(c) Lection. Antiq. lib. 2. c. 31. Basileæ 1517.

(d) De Divinatione lib. 1. cap. 54.

(e) De legibus lib. 1. cap. 1.

(f) De Civ. Dei l. viii. c. 14. *Non est [illegible] [illegible] Dæmonis [illegible] de quo affixit sibi Apulejus tradere, ut de Deo Socratis præscriberet li*brum, *quem secundum suam disputationem, quo Deum a Dæmonibus non diligenter, [illegible] distinxit, [illegible] de Deo, sed de Dæmone Socratis debuit i [illegible] hoc ipse disputationem, quam in titulo libri ponere; [illegible] per suam doctrinam, quæ humanis rebus [illegible] vel pene omnes Dæmonum nomen abhorrent [illegible] ante discussionem Apulejus, quo Dæmonum dignitas commendaretur, titulum Libri De Dæmone Socratis legeret, neque quemquam illum hominem fuisse sufficeret. Et si in hoc Dæmonis nomen, [illegible] non bonum esse, sed magnificum potius esse, unde fuerint homines [illegible] Aristoteli [illegible] postea vere, cum ejusdem [illegible] spiritus aliquid omnino impendit [illegible]*

Sed neque illud, ut de Platonicis modo vidimus, Stoicorum de Geniis fides, atque doctrina. *Unicuique nostrum* [ajebat Seneca epist. 110.] *Pædagogum dari Deum, non quidem ordinarium, sed hunc inferioris notæ ex eorum numero, quos Ovidius ait De Plebe Deos.* Ita tamen *hoc seponas volo, ut memineris Majores nostros qui crediderunt hoc, Stoicos fuisse, singulis enim & Genium, & Junonem dederunt.* Ut jam videas insanum illud ipsi quoque Senecæ visum esse probatum, ut in [illegible] illo [illegible] pro hominum multitudine. Genios cum Censo[illegible], diversos unum, pro utroque humano sexu. Geniorum sexus distinguerent, [illegible] (quod passim omnibus erat persuasum (a)) ad viros Genii, Junones ad mulieres pertinerent.

Præter verò infinitum numerum, diversumque Geniorum sexum, in iis etiam alium alio præstantiorem Ethnici agnoscebant. Cumque unicuique hominum suum Genium attribuerent, jam non ea temere, nec indiscriminatim ad singulorum tutelam dari, sed, qui excellentiores essent, summis item viris custodes delectos arbitrabantur. Horum Geniorum differentiam probant Plutarchus (b) qui in inter homines, ita etiam inter Genios gradus esse, & discrimen virtutis, & naturæ affirmant, quod exemplis (c), qui rei exemplum ubi [illegible] confirmasse præstat. Tradit enim, M. Antonium & Augustum, dum amicitia vigebat [illegible] omnique suppeteret, diversis inter se lusibus transmittere tempus solitos. Verum in iis cum semper victus abiret Antonius, quidam apud eum divinandi peritus [illegible], ita subinduit: *Antoni quid tibi cum Adolescente isto? fuge ipsum. & enim tu quidem illustrior es, natu item grandior, sed plurimi quoque Imperator, sed uesis, quo pacto hujus ipsius Dæmonem Dæmon reformidat tuus.* Ubicunque autem proprium Dæmonem, seu Genium assistentem Vates illis significabat, sed Augusti potentiorem præstantioremque esse, cui [illegible] eventus probavit, Antonii Genius ubiquando concedere debuisset. Hinc jam orta cum ipso Principatu peculiaris illa ergo Genios Principum veneratio, de qua cum nihil hucusque accuratè observatum fuerit, paulo uberius mihi erit disserendum.

Ac primùm non satis constat, an hujusmodi Genio nomen illud, quo & usque mortuum dari solitum, uccellit, tamen vitturis, ut superius notavi, Principi adsistens, vel ipsum Principis animum significaverit. Posteriorem sententiam tenuit Apuleius, qui animum humanum adhuc in corpore positum satis propriè Dæmonem [illegible] Genium nuncupari posse docuit. Idque tam a S. Augustino affirmari putat Fabrettus, qui postquam Apuleii verba recitasset: *Conferenda* (inquit) *sunt prædicti S. Augustini verba lib. 7. De Civit. Dei c. 13. Genius est uniuscujusque animus rationalis.* Sed Vir doctus longè fallitur, qui aut nunquam, aut oscitanter S. Augustini locum legisse videtur; etenim non esse Augustini verba satis liquet, sed ejusdem Apuleii que,

compertí essent, quæ de Geniis Dæmonum appellationes [illegible] De Cario [illegible] ad [illegible] nomen, apud quos præsertim nominis significatio ex diversis libris non [illegible] ubi in malam semper sensum usurpatum occurrit Euseb. Præp. Ev. l. 4. c. 5. & Origen. contra Cels. l. 1. c. 5. Apud Ethnicos autem ad futurum obeundis, ut id nomen nunquam sine adjectivo adhiberetur, unde [illegible] Dæmon malignus, quo ex [illegible] caperet, [illegible] Sic Philo apud Euseb. Præp. Evan. l. 1. Phoenices Dæmonem colunt, [illegible], *quem* ΑΓΑΘΟΝ ΔΑΙΜΟΝΑ *Bonum Genium vocabant*. Servius etiam Georg. 3. [illegible] Inter loquitur [illegible], *quos Latini Genios vocant*; quibus accedit nummus Ægyptius apud Spanhem. Diss. 5. p. 182. In quo libri Heronis Ægyptiaci Draco cernitur cum inscriptione [illegible] Hunc bonum Genium fuisse videtur Heliodorus interpres; quam etiam in Cario hanc [illegible] quid [illegible] *Bonus quid Dæmon/Genium ? dubio* in hac postrema voce Dæmonis nomen[illegible] reddendum esse, haud vero in Genium vertendum, quod contra Plutarchi sententiam videtur; qui exprimere in Dæmone naturam indicare volebat. Cæterum quod Dæmones, sive mali Genii, a[illegible] de his experientia doctissimus Eckeri judicabimus; ut fuerit Libanius Genius, qui in testes Pausanias Eliac. 2. 6. in Temessenses [illegible] et illa V[illegible] gravissimo [illegible] abortionis [illegible] *Colore fuit vehementer atro, itemque reliqua specie maxime formidabilis*,

cujus amiclus lupi pellis erat: qua modo à Tem[ess]ensium sibi honore ageret, est apud eundem Pausaniam; quæ & spectare in Tab. [illegible] Musæi Farnesii Graevius, quam in reliquis omnes egregie illustrat clarissimus Gorius. Hinc Dæmones Larvas [illegible] vocabant Ethnici quorum [illegible] Genio à [illegible] [illegible] reddi observatum doctissimus [illegible] in Antiquitatibus Etr[illegible].

(a) Quæ Viri Genius, femina Juno appellatur, ut plurima [illegible] Fabretto [illegible] cap. 2. p. 73. ubi alias Scriptorum veterum lapides addit; quibus in quibus [illegible] genus [illegible] affert Gruter. p. 14. n. [illegible]

IVNONIBVS SACRVM
M. MAGIVS M. L. AMARANTVS
IIIIII VIR ET
MAGIA M. F. VERA MAGIA M. L. ILIAS
AEDEM SIGNA &c.

ubi maior ghandi numerus Junonum [illegible], neque in hoc lapide [illegible], quarum altera ad Magiam Marci [illegible], alteram ad Magiam M. libertam pertinebat, [illegible] V. C. Bassetus in Athenæum cap. [illegible] observavit, nihil hic Junones esse [illegible] quæ Jovis parabatur & Severe, & Comis, [illegible] [illegible] Laudandas nihil Viri doctissimi conjecturæ, qui Masculorum Genium Junonem etiam aliam fuisse appellatum, [illegible] Dionysii Halicarnassei ab se [illegible]

(b) De Oracul. defect.
(c) De Romanor. Fortun.

Digitized by Google

quæ ut erronea ac falſa probaret, Auguſtino recitanda erant: *ſed jam illud audemus: & cum illo hoc* (Apulejo) (a) *Genium dicit eſſe uniuſcujuſque animum rationalem, & ideo eſſe ſingulos ſingulorum* &c. *Sed ſi omnis Genius Deus* (ex Auguſtini reſponſionem) *& omnis Viri animus Genius*, *ſequitur quod ſit omnis Viri animus Deus: quod abhorrere abſurditas ipſa compellit*. Sinamus itaque abſurdum illud, pandamque errorem Apuleji duntaxat, ne ſolus Ethnicus, nec qui dem omnibus, ſed eo [illegible] qui ſedulißima dicti adulatione vivos adhuc Principes in Deorum Cenſum referentes, Templa, Aras, Sigilla, exterioraque divini Cultus donabant: qui etiam Poetæ, qui his non contenti, etiam in Principem ſecutis ipſa omnia, nedum rationa carentibus ſuum ipſiſſe Genium commiſcebantur, ut de Domitiani Statua ſiet ut canebat (b).

Inſeſſaque pondere tanto
Subter anhelat humus, nec ferro, aut ære laborat,
Sed Geni

At non Principis nomine ſed potius nomen, in cujus tutela Princeps eſſet, pro ejus Genio, Ethnici paſſim accepiſſe videntur. Certe non aliud intellexit Plinius (c), dum Trajanum alloquens *Simile* (ait) *reverentia, Cæſar, non apud Genium tuum Bonitati tuæ gratias agi, ſed apud numen Jovis Opt. Max. pateris*: non enim utique ipſi Trajano gratias agi conſueſſe, quaſi is ex Deus habitus voluiſſet, quod certè nullam modeſtiæ ipſius laudem contineret, imo peſſimi Principibus notam ipſo Trajano paſſim exprobat Plinius, ſed quod Auguſti (d), aliorumque bonorum Principum exemplo in ſolemnem ſalutis morem, ac Principatus jure transferret; id autè de Trajano Plinius eo loco intellexit (e), ut ille videlicet Genio ſibi adſiſtere divina licet honoribus opinione omnium ſit, [illegible] nullam ptæ Jove reverentiam exhiberi ſit paſſus.

Nec ſane alio ſenſu veteres Christiani Genium Principis intelligebant: etenim illam juramenti formulam, quâ per *Genium Principis* jurari mos erat, utpote ſuperſtitioſam idololatriæque ſpeciem præferentem, omnino deteſtabantur. Hinc præter Tertullianum (f) & Origenem (g), qui ejuſmodi juramentum Christianis vitandum monuere, præclarum ejus rei exemplum præbuit S. Polycarpus (h), qui idem juramentum a Proconſule ſibi delatum, anuſſantes recuſavit, & quidem ſolenne id ſat Proconſulibus præter ipſius Principis Imagines, ſut ex celeberrima Plinii epiſtola, in ſuperiore anno probatum fuit) ejuſmodi juramentum per *Genium Principis* Christi Confeſſoribus præſtandum offerre, ut ad Idololatriæ partes transiiſſe probarentur. Notiſſima res, quæ paſſim occurrit in Martyrum *Actis* a Cl. Ruinartio collecta (i), ut prolude eorum ſit Genium Principis memoratur in illa juramenti formula, quam S. Gregorii ævo Epiſcopi quidam ſuam hæreſim anathematizare uſurparit: *Unde jurans* (inquit) *dico per Deum Omnipotentem, & hæc S. quatuor Evangelia, quæ in manibus teneo, & SALUTEM GENIUMQUE Domini noſtri Dominorum &c.* (k) niſi Genius hoic pro Principis honore, quem cum eorum *ſalute* conjungi placuit, intelligeretur, ut alias dictum. Certum ſi Genii nomine ipſe Princeps animus, ſive ejus vita, aut *ſalus*, excluſa omni Divinitati ſide, ſignificatus eum fuiſſet, non adeò juramentum

(a) Iſaia cap. 7. 73
(b) Sylv. 1. 1. 17.
(c) Panegyr. cap. 52.
(d) De Auguſto hæc narrat Suetonius cap. 60. *Reges amici, atque ſocii Ædem Jovis Olympii Athenis antiquitus inchoatam perficere communi ſumptu deſtinavere, Genioque ejus dedicare*.
(e) Illud moderationis exemplum inter Trajani laudes præterire noluit ſidelis Plinius, qui in Panegyrico non tam Trajanum laudando, quam etiam ſuccesſoribus ſui per ſibi in ſiluendum propoſuerat. Cæterum & ipſe in turpiſſima hic more etiam verſabatur, nec eadem quæ ſuavi adulatione erga Trajanum tenebatur, ut ex ipſius ad Trajanum epiſtola lib. x. 97. manifeſte patet. *Propoſitum ſi loquar: Idolla ſua illorum numerum nominatim, qui negarent ſe eſſe Christianos aut fuiſſe, cum præeunte me Deos appellarent, & Imagini tuæ, quam propter hoc juſſeram cum ſimulacris numinum afferri, thure, ac vino ſupplicarent* & c. Interim idem Imaginem tuam, *Deorumque ſimulacra venerati ſunt*. Tertullianus certe in Trajanum, qui Plinio in reſponſione nihil de adorandi Imagine ſua, ſed de ſolis Diis venerandis reſcripſit: *Qui negaverit*, inquit, *ſe Chriſtianum eſſe, idque re ipſa manifeſtum fecerit, id eſt ſupplicando Diis noſtris, quamvis ſuſpectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret*.
(f) Apolog. n. 8.
(g) Contr. Celſ. 1. 8.
(h) Apud Euſeb. Hiſt. Eccl. l. 3. c. 14.
(i) Inter alia, quæ S. Speratus, hæc habentur: *Saturninus Proconſul dixit: Juramus & nos, & adoramus Genium Domini noſtri Imperatoris ... per Genium Regis noſtri jurare ... Ego Imperatoris Genium neſcio*, ſed cæleſtis Dei mei ſervio.
(k) In Appendic. Epiſtolar. S. Gregorii PP. n. 11. Tom. II. edit PP. S. Mauri, ubi hac adeſt reſcriptio: *Post illo iuſſum Epiſcopi hæreſim ſuam anathematizavit, quam ſidem ſacro in manus Romani ſuper Conſtantinopoli ſub die iii. Menſ. Februarii indict. v. in verba, quæ ſubjecta, Gentemque habent*, unde laſcens hanc promiſſiones ſalutis vetus Gothici ſaltem in nuda ſiedem ſedendum, quam illius, the Latiis Canis ſigi obtinuiſſe tam diu, de parte laſiva and S. Gregorio abaribus deſidendum

juramentum illud exhorruissent Christiani, quibus eloqui fas esset, per Vitam, aut Salutem, Principis jurare, docebat idem Tertullianus (a): exemplo quidem Josephi *per salutem Pharaonis* jurantis (b), quin non nisi juramenti formulam Sæculo IV inter Christianos satis usitatam manifeste probant orthodoxi Impp. Arcadius, & Honorius, qui in l. 41 Cod. De Transact. a *Eis*, inquiunt, *hujus legis vel sollicita diligens esse solemnis, vel mutare, qui nomine nostra placitis inserverunt, SALUTEM PRINCIPUM confirmationem, violantum juraverint esse postulavunt*. Ad IX usitatem Sæculum obtinuisse, Caroli Magni Capitularium testis unus, ubi districte vetitum, ne deinceps *per Salutem Regis, & Filiorum ejus* juraretur, Aut. Contius observavit (c).

Quod autem Ethnicos spectat, summam quamdam juramento Religionem inesse, persuasum illis fuisse ostendit Tertullianus, dum eosdem alloquens (d) *Majore, inquit, formidine, & callidiore timiditate Cæsarem observatis, quam ipsum de Olympo Jovem*; *citius denique apud vos per omnes Deos, quam per unum Genium Cæsaris pejeratur*; (e) ex quibus jam illud apparet, majorem etiam Religionem fuisse pœnam metum, qui ejus juramenti reverentiam extorqueret, cumque ei [illegible] quod jam tum e Principibus nonnulli [illegible], & quidem falsos videtur Suetonius, qui priorem Claudium neque fecisse, neque crebri hoc juramentum quam per Augustum instituisse selet (f). Id enim jam longe antea in more institutisque fuisse sermo ex Tacito (g), qui sub Tiberio, *Rubrio crimini datum narrat, violatum perjurio numen Augusti*. Ejus autem perjurii pœnas temperasse videtur Imp. Alexander non autem sustulisse, ut de aliorum perjuriorum crimine declarant, quorum vindictam ad Deos ipsos pertinere dixit, quæ vero pœnæ Perjurus per Genium Principis assereretur, ex Ulpiano ejusdem Alexandri Adsessore audire præstat (h): *Si quis juraverit in re pecuniaria per Genium Principis, dare se non oportere, & pejeraverit* [illegible] *Imperator noster cum Patre rescripsit, fustibus eum castigatum dimitti, & ita ei superdici* ΠΡΟΠΕΤΩΣ ΜΗ ΟΜΝΥΕ (i). Sed præter mitiorem, quam statuit pœnam, illud etiam in Imp. Alexandro laudandum, quod impune pariter idem juramentum sperni voluerit, quod si ratio improbi moree foverentur. Egregium hujus rei exemplum ipsemet nobis reliquit in l. 2 Cod. ad Leg. Jul. Majest. cujus aurea verba, recitare jam libet. *Alienum* (sic Alexander ad Prussilaianum rescribit) *fictæ meæ solennitatem concepisti, quasi erravi majestatem fastuerent, si fortis tui lectum esse non fastuerent, quod semper te falsorum inconsulto jurasti*: ubi vides etiam in Ethnico Principe servatas Christianæ Ethices regulas, plurisque apud illum Justitiam, quæ Juramenti comes esse debet, quam propriæ Majestatis rationem valuisse.

Sed jam ex excellentioribus hisce Geniis, qui ad tutelam Principum deligebantur, si Madrisium sequamur (k) sublimiores nobis sedes conscendendæ essent, ac in celestis Deorum Concilio, quos ipsos Deos, in tidem cuique Genio adsidentes numerare oporteret: at non id mihi

otrum,

(a) Apolog. cap. 32. (b) Genes. cap. 42.
(c) Paratit. ad l. 2 Cod. ad Leg. Jul. Majest.
(d) Apolog. [illegible]
(e) Quæ verba, ut alia imitatus, Minucius Octav. c. 29. ait, *illis tutius est per Jovis Genium pejerare, quam Regis*. (f) In Claud. cap. 11.
(g) Annal. lib. 1. Ex quo proverbio, ut esset etiam quam per Genium Principis dejerare criminosum esset, nam Caligula, teste etiam Suetonio c. 27. *plerosque honesti ordinis, ut quod numquam vel per Genium ejus dejeraverunt, ad metalla, & hoc ex eo deinde mortuis, quod numquam per Genium suum dejerassent*.
(h) L. 13 § ult. D. De Jurejurando.
(i) Id est *Temere ne jures*, ut est in Textu Gothofredi, [illegible] *Temere ne jures*, ut notat Ant. Contius. Ex [illegible] illud verbum *superscribere* a Ulpiano usurpatum, non titulum, aut tabellam in verbi inscriptam denotare, quæ collo, aut fronti perjuri affigeretur, ut Jacob. pater Dionysius, sed non aliud esse, quam superclamare, & pronuntiare, nempe clara voce, proclamare quod illi exempli syndromat.
(k) Madrisius Lectione de Cons. § 4. Suos Diis superis Genios similiter, non quidem famulos, sed eodem plane, quo erga homines fungi solebant munere

omnino adsidentes. Id illis ex Petronii loco similiter libri, ubi Genius Priapi memoratur, ex Arnobio qui Jovialis Genii meminit, atque ex [illegible] ubi legitur [illegible] L. 12. At non hic satis. Ferjunt enim, & [illegible] Numen alicujus Dei nominatum invenis, hunc ipsum Dei Genium, cuique ab [illegible] ut illum assistenti *Virgilio* (ut [illegible] illius scriptorum locum, quod nunc [illegible]) *pure hi fuere vel distinctione* [illegible] *Secundo dicta Genium* v. 297

[illegible] Mox Numina tandem

Fessa furent [illegible]

1 *pud facit* v. 310

= Vicent ab *Æneas*, quod si mox Numen non fuit Magna fide [illegible]

autor Apulej. Asi. Aus. [illegible] *il nome di Giove Cæsare Æsia*. Supplementi dimm [illegible] suo cum [illegible] sul Numinis augusta dignitate representa [illegible] *che meglio apparisse dal vedere gli fassi* [illegible] *per avvenire di Ahare ad esse loro Nome*, come abbiamo da Seleco Vossio e 3 di Greale. Suo quoque Numinis idem *Mercator offendi Avam*, *quæ memorare apud* Pontifices habentes. At virum doctum, qui ex prædictis Scriptorum locis Numinis significationem probasse ferunt potentiam, falli quisque videt.

etiam, neque certum, quod ſequar, mihi viam video demonſtratam: tutius itaque itinere inferiora petere malim, atque ex Horreorum Genio ad Locorum Genios deſcendam.

Ejuſmodi fuiſſe Genium ſatis conſtat, quem noſter lapis antea prolatus exhibet, dum Coloniam Beneventanam in ſua tutela habuiſſe credebatur: cui etiam alterum addi haud liber, quem noſter item antiquus lapis commemorat.

GENIO
LOCI ET
NVMINI (a)
CERERIS
CONCOR
DIVS COZ (b)
HORR

Ex quo diſcimus, ſingulis quibuſque locis adeo propriam, neceſſariamque Geniorum praeſentiam fuiſſe creditam, ut quemquam loci ipſius alterius certi Numinis tutela aſſeret, haud tamen ſuo quiſque Genio carere putaretur. Sic praeter noſtrum lapidem, ubi non ſolum adeſt Ceres, peculiare quidem ſegetum numen, quae in Horreis publicis colebatur, ſed etiam ejuſdem loci Genius expreſſus legitur, occurrit etiam apud Fabrettum (c) lapis inſcriptus *Jovi Cuſtodi & Genio Theſaurorum*: quaſi ipſius ſcilicet Jovis cuſtodia haud ſatis tuti Theſauri fuiſſent, niſi peculiaris quoque Genius illorum tutelae praeeſſet.

Hinc fuit, ut tantam non ſingulis dumtaxat hominibus, ſed locis etiam attributam Geniorum multitudinem ipſi Ethnici crediderint, ſeiſſumque illud Petronium jocaret (d) *Utique noſtra Regio tam praeſentibus plena eſt numinibus, ut facilius poſſis Deum, quam hominem invenire.* (e) Id quod Symmacho exprobrabat Prudentius lib. 2.

Quamquam cur Genium Romae mihi fingitis unum?
Cum Portis, Domibus, Thermis, Stabulis ſoleatis
Aſſignare ſuos Genios; perque omnia membra
Urbis, perque locos Geniorum millia multa
Fingere, ut propria nuſquam angulus alius ab umbra?

(a) Ubi vides Numen Cereris non aliis, ſed Cereris Genium, ut falſo quidam Madriſius ... lapis Genio loci, & Cereris dicitur ... addidit ... Numini Cereris, ut a Genio loci omnino diſtinguatur, ſolumque Cereris praeſentiam, auxilium, ... demonſtraret.

(b) Hujus diſſimili ... multiplex explicatio dari poteſt: ac primo CONSERVATOR interpretari ... lapide apud Grut. p. 71 ... Genio conſervatori Horreorum Galbianorum: ut Conſervatoris legitur Genio loci, ac Numini Cereris Conſervatoribus Horreorum dicaſſe videatur; quod ſi dicti ipſo ad Concordiam pertinere, ... & ipſe Conſervator Horreorum, quod ... dici poſſit; quemquam eodem modo neque ... & cujus Horreorum, & cujus Horreorum ... poſſet, ut ſortaſſe in lapide aſſumptum fuit Comitis Horreorum ... in *Theod. Cod. de Tiſcalibus*, ubi Leo Imp. ... qui Comites Horreorum a dignitate ... Palatinis ... mandavit, & quidem ... Saeculi moribus Chriſtianis Gentis, Concordiae religio ...) ejus aut ſectionem oſtendit lapis, ubi & barbarum ... & ... nomen Concordiae ...

(c) *Inſcr.* ant. p. 77 n. ... (d) *Satyr.* p. 18

(e) Cum tamen, ... Madriſius ... Geniorum alios ... qui rebus praeſint ... notum: *che nel loro eſſere* [...] *nelle bene Al ſtato* ... hunc ... Geniorum ... unquam Ethnici agnoverunt: *Genius Fames* apud Martial. l. 7 ... & *Genius Liberorum* ... non ... Numen ... ſed potius *Genio*, ... *Fornaces*, quam ... ſeu per omnes ... legentes habens, ... Apud nos ſimiles ... ſurpetur: *Anda a ſecondi il Genio*, ... il *Genio* ... quae rebus ... vel ... vel averſionem ſignificant. At pergit adhuc Madriſius & ipſi Viros illius Genium ... nam ſuum *Judaicae Genium* ... Euſebio loco *Vigilii* ... Eccleſiaſtici Genium ex S. Gregorio M. ... Hoc tamen ... uti ... Neque tamen S. Gregorii ... omnibus capit, quam ... Cardinali Lupo haud cognitum ... Append. ad Epheſinum ... Euſebius Dorylaeenſis ... *per Sanctam Trinitatem*, & *per ſalutem Theodoſii* ... *Valentiniani Auguſtorum*, dum ... quam ... ex App. Epiſt. S. Gregorii ... *per ſalutem Genium* ... Genio ... *Idololatricae juramenti ſignificationem* ... *Me-hercule*, *Me-Caſtor* ... *ore Chriſtiano proferendum*. ... ſaeculi ...

Et sane hanc vulgarem superstitionem magni habuit Prudentius refellere studens Symmachum, qui Idololatriæ veterum propugnator post ademptos Imp. Gratiani lege (e) templis, qui de publico sacerdotibus gentilibus ad sacrificia, Templorumque operi ministrabantur, in relatione, quam ad Imperatorem de ea lege abroganda, restituendoque Deorum cultu habuit, co præter alia plura argumento utebatur: *suum cuique morem, suum cuique ritum esse: varios Custodes urbibus cunctis Mentem Divinam distribuisse: ut animæ nascentibus, ita populis fatales Genios dividi. & ipsum Hierosolymis auditum esse Numen Urbis abeuntis, idest Genium.* Ex quo Symmachi loco plura ad rem, quam agimus, egregiè illustrandam observare jam licet.

Ac primùm nosces jam, dissertissimi Scriptoris callidissimum ingenium, dum innumeris aliis exemplis posthabitis, quæ ex Ethnicorum doctrinæ ejusque scriptis prompta suberant, unius Hierosolymæ meminisse maluit: nam dum rem apud Christianos Imperatores ageretur, suæ propriæ caussæ consultum putabat, si quod ipse de Gentilium Religione suadere satagebat, domestico exemplo probaret. Est autem de rei veritate constitisse, perperam tamen ejusmodi exemplum ad suam caussam pertrahebat Symmachus. Quæ verò ejus facti sit fides, quod ex Josepho, ac Tacito ipse exceperat, definire non ausim, nisi quod rei gestæ veritatem S. Hieronymus (b) cognovisse videatur.

Sed & eodem exemplo alteram Ethnicorum doctrinam comprobare nitebatur Symmachus. Siquidem, cum oppidum, aut Urbs ab hostibus oppugnaretur, itaque eorum potestati tempus jam redigenda esset, Genius ille, qui loci tutelam habebat, illinc excedere, novasque sibi sedes quærere putabatur. Sic Troja jam conflagrante

Excessere omnes adytis, arisque relictis
Di, quibus Imperium hoc steterat . . . (c)

Hinc ortus mos sive ritus, quo hostes obsessorum facturi Numen illud, in cujus tutela Urbs esset, ut eam desereret evocabant, ampliusque templa in sua Urbe permissa, ad se precibus eocabant. Formulam dit Lælius atque ex antiqua lapide exhibet quoque Fleetwoodus (d). Qui in re superstitiosissimi omnium videbantur Romani, nam qui hostium arma, eorumque omnes socii face-

O

mare vel etiam bobo Sacerdotem frequenter beste vere fine idololatram ostimant, ut & ipsum Gregorius Nissenus, ut Sanctissimo, Sapientissimoque Pontifici hanc infin ita inferatur, at in ipsa verb nis primam lucem moveri solebant facta, qui tandem Pud vocem damnavit. Hom. 1 in Evang. quanquam verò incertum, an ea procedens inventa à manu Gregoriana, addita tamen Cen Uranem eadem fuisse non ita abomin. Sit ad Sab. idarum Judæa Epist. lib. 11 ep. 56 al. 71 quoquot ad honoris nostri venerationem, & Gentium prafina Ecclesiæ pertinet &c. Et ad Syagrium Augustodun. Epist. L. 11 ep. 108 al. 115: *Tollimus ne non ad superstitiones* [illegible] *, sed per Cives, & honore suo ac servantur Ecclesiæ pertinent.* At liceat in re servanda di gniorem ... ita le grafiis Epistolis ornatum, splendorem, decus ac nova gentis Epistolæ, sicut patet.

(a) Gratiani legem commemorat, confirmantque Impp. Honorius & Theodosius in l. 20 *Cod. Theodos. de Pagan. sacrific.*

(b) Tacitus lib. v. ubi Hierosolymorum obsidionem a Tito factam fusè narrat, hæc habet: *Visa per Cœlum concurrere acies, rutilantia arma, & subito nubium igne collucere Templum. Expassæ repente Delubri fores, & audita major humana vox: Excedere Deos: simul ingens motus excedentium.* Josephus autem de eadem re illa refert De Bello Judaico lib. 7 cap. 12. *Festo die, quem Pentecosten vocant, noctu Sacerdotes interiorem Templum more suo ad divinas res celebrandas ingressi primùm quidem motum, quendamque strepitum senserunt, postea verò subitam vocem audiêre, quæ diceret: Migremus hinc.* Quod verò S. Hieronymus l. ep. ... quoque collaturas in ep. lib. c 7 edit. Rom. 1731: *Postquam velum Templi scissum est, & circumdata ab exercitu Hierusalem, & Dominico Cruore violata, tunc ab ea Angelorum præsidia,*

in Christi gratiam excessisse. Josephus quoque idem Josephus qui in Judæorum ipse ... *Scriptor* ... *Judæorum, asserere tempore, qui Crucifixus est Dominus, ex adytis Templi virtutum cælestium erupisse voces dicentium: Transeamus ex his sedibus.*

(c) Ubi Servius sic commentatur, *Excessere: quia ante expugnationem evocabantur ab hostibus numina* propter vitanda sacrilegia. Inde est, quod Romani in latum esse voluerunt, in cujus Dei tutela Urbs Roma sit. Et jure Pontificum cautum est, ne suis nominibus Dii Romani appellarentur, ne exaugurari possent. Et in Capitolio fuit clypeus consecratus, cui sit inscriptum: GENIO URBIS ROMAE SIVE MAS SIVE FOEMINA.

(d) L. viij lib. 2 Camillum Vejos expugnaturum hæc tradit: *Te nunc Juno Regina, quæ nunc Vejos colis, precor, ut nos victores in nostram, tuamque mox futuram Urbem sequare, ubi te dignum amplitudine tua Templum accipiat.* Quid vero ex eo ad solemne carmen sit Fleetwood pag. 49. ... In veteri carmine: *Si Deus, si Dea est cui Populus Civitasque Karthaginiensis est in tutela, te qui maxime ille qui Urbis hujus Populi que tutelam recepisti precor venerorque veniamque a vobis peto ut vos populum Civitatemque Karthaginiensem deseratis loca templa sacra Urbem que eorum relinquatis, absque his abeatis ei que populo Civitati metum formidinem oblivionem injiciatis proditique Romam ad me meos que veniatis nostra que vobis Templa sacra Urbs acceptior probatiorque sit mihi que Populo que Romano militibus que meis præpositi sitis ut sciamus intelligamus que si ita feceritis voveo vobis templa ludos que facturum.*

fuerre didiciſſent, jam de hujuſmodi religioſa illarum praebuiſſe ſibi pertimeſcendum putabant. Idcirco itaque, ut rei periculo occurrerent, ſuo conſilio, ut Deum Urbis tutelarem, nomine ignotum eſſe vellent; sicut et quidem ujoe omnes conjeciam. adſcitis Pontificibus ſcire ſineremt, quod ſi quis forte ſcium enunciaſſet, capite damnabant, ſi tamen fides Servio, qui eo crimine quendam *Tribunum in crucem levatum fuiſſe* refert (a).

Age nunc, quae Geniorum effigies eſſet, inquiramus. id enim poſtulat noſtri lapis in ſtatuariae ſuis formam elaboratus, poſtulant etiam frequentiſſimae olim Geniorum imagines, quae pro tempore omnibus eorum Religionis proprior habebant artifices, qui uſſingendis Geniorum imaginibus Generis appellabantur (b). Non uno autem, eodemque figura Genii effingi ſolebant: Humanam ſpeciem plerumque praeſerebant, modo puerí, modo juvenis, omnesque quam ſenilem aſpectum (c) repraeſentantes, ſeminudi tamen dextrá pateram, ſiniſtrá cornucopiam geſtantes, caput aut calatho, aut velo, aut etiam galea (d) opertum habebant. Altera Geniorum effigies non Humana quidem ducebant, ſed quae plane horrorem injiceret, Serpentis, ſeu Draconis formá conſiſtebat.

Quod poſteriorem effigiem ut tioeſ, non eam pro ipſius Genii veluti ſymbolo adhibitum, ſed ipſa quidem naturali forma Genium eſſe putatur, intelligendum malim. Frequens enim illud in veteri hiſtoria occurrit, non ſola infra humanam ſpeciem animalia, ſed monſtra quaequipſa in Deorum cenſum relata, quibus etiam Aras, ac Delubra dedicarentur. ac, ne ab inſtituto ſe diſcedamus, plura quidem ſunt, quae ex utriuſque diverſi libri Ethnici, pravis ut ſemper, ſuiſque moribus accommodato intelleſctu, ad ſuperſtitioſum Serpentum cultum ſibi exempla arripiunt; nam praeter Serpentem illum, qui primos Homines ad peccandum pellexit, celebris profecto apud omnes Auras aeneus alter Serpens, qui a *Moyſe* exaltatus praeſentiſſimam in ſummo diſcrimine opem Hebraeis attulit. atque his quidem in idololatriam ſatis pronis, ea de re divinam illi loeſſe naturam. poteſtatemque ita perſuaſum fuit, ut per longiſſima temporum ſpatia nullo pacto ab ujuſdura adorationis removeri potuerint (e). Quid, quod Diabolus ipſe, qui primum ſerpentis ſpecie radicum omnium, quae humani generis contigere, olim auctor: non Hebraeos tantum ad ſuperſtitioſum ſerpentis cultum traduxiſſe contentus, hanc quoque ſumam, poſt receptam Evangelii lucem. Chriſtianorum aliquos maxitibus perſuadere aliquando potuit. Sanè Haereticos quidam S. Epiphanius (f) numerantur, a Serpente, qui graece ὄφις, quem in ſuis ſuarum Ædibus in Ciſtula aſſervabant, allutiſque divinis ubis enixiorum adorabant. Ophitae appellatos.

At ſi ex veteribus Hebraeis, ipſiſque demum Pſeudochriſtianis ad reliquas veteres Idololatriae ſervientes eum deducamus, jam latius obtinuiſſe Serpentum cultum obſervare erit. Praetereo fabulas, quae Mercurii caduceum binis ſerpentibus inſigniunt, neque etiam celeberrimum apud veteres Æſculapii ſerpentem moror, praeclaniora enim, ac certiora alia praeſto ſunt exem-

[a] In Georgic. 1. 498.

[b] Sic in Romano lapide apud Gruter. pag. 19. n. 1. occurrit M. Caniniſus *Philoxenus* qui *dicitur Generari poſt Ædem Caſtoris*. unde ſollerter effectus eras poſt Ædem Caſtoris regionis in clara Flaminio more ſile, quo tribu hic & aegeuta olim in veteſſis ſtatis apponit ſiderleum, ubi regio ...

[c] Marmoreum anaglyphum, cuib. hic V. C. Gudius *Inſcr. Antiq.* tom. 1. pag. 187. ubi praeter Herculem a dextra, Jovem Calloum in medio, adeſt a ſiniſtra Genius ſenili forma barbatus, & ſtandus, quem quod ſorum tomentum illud putare concino venus ſubjecta inaugi inſcriptio: *Genius Calmenties* ideſt Genius Caeli meri. at iſtid explicat Gorius, qui hunc Genium eludem qua ſuavè deſcribuntur, ſcenti ut poſſimus ideo adſcribere, quod a moenibus i quaeritur.

[d] Galeatum Genium, qui adhuc eſt in nummo Diocletiani (Tab. 11. num. 9. poſt cent. vet. ante edit. Venet. 1719.) cum inſcriptione: *Genius Exercitus Illyriciani*: ex quo illud ſpeciali procul eſt, hic diverſa operiendi capita formas, diverſiſque erant pro diverſi veteres, quibus ſinguli praeerant Genii, rurſus ſibi uſurpare, ac Genius ſi, in cujus tutela eſſet ſini

eſſet, ſibi ex ipſi cultum inſigne id quod ſibi proprium iſſecerit, ii praeda abjecto velo, aut calatho, galeam ad ſui capitis opertionem adhibuit.

[e] Regis Ezechiae laude ceteribus, quod ſerpentem aeneum tandem confregerit. ipſo ſubinde ad eaſque tempore apud Hebraeos cultum ſuiſſe, Reg. 2. cap. 18. *Uſque ad illud tempus filii Iſrael adolebant ei incenſum*. *In ſtatuuntur Leum, confregque ſerpentem aeneum, quod fecerat Moyſes: ſiquidem uſque ad illud tempus filii Iſrael adolebant ei incenſum*.

[f] Lib. 1. tom. Haereſ. Ophitarum memoriam quoque inde Epiphanium S. Irenaeus lib. 1. cap. 34. Sed Tertull. memoradere praeſtet, qui in de Praeſcript. c. 47. hanc de Ophitis habet. *Serpentem magnificant in tantum, ut illum etiam ipſi Chriſto praeferant. Ipſe enim, inquiunt, ſcientiae boni, & mali originem dedit. Hujus animadvertens potentiam, & majeſtatem Moyſes, inquiunt, aereum poſuit ſerpentem, & quicunque ipſum aſpiciebant, ſanitatem conſequebantur. Ipſe, aiunt, praeterea Chriſtus in Evangelio ſuo imitatur ipſius ſerpentis ſacram poteſtatem dicendo: Sicut Moyſes exaltavit &c.*

exempla, quorum inſium docet Draco ille ſacris libris (a) celebratus, quem vivum Babylonii adorabant. Ægyptios autem divinam ſerpentibus tribuiſſe naturam, quos ſuos Genios aſſirmabant, tum Philo teſtatur, cujus verba ſuperioribus unam recitavimus, tum etiam manifeſte oſtendunt eorum nummi, percuſſi ſub Cæſaribus Nerva, Trajano, Hadriano, Pio, aliiſque, in quibus aut Dracones coronati, aut iidem cum caduceo, ſiſtro, ſpica, aut etiam cum ventriculo eorum Serapide repræſentantur. At ex his aliarumque gentium nummis non apud Ægyptios ſolos, verum etiam apud [illegible] alios populos Serpentis familiarem cultum fuiſſe, egregièque probavit Ill. Spanhemius (b), cui integram actor ne laudem ſervarem, nihil ex ejus locuplete penu nummaria nobis excerpſimus, veruſto tantum lapide (c) (quod noſtri inſtituti eſt) rem amplius ipſam illuſtraſſe contenti.

At quæ, inquies, tanti fuerit, ut Genii alternatim modo humana, modo ſerpentis ſpecie conſtare crederentur? Latet quidem cauſſa, quam nulli veterum tradidere; conjectare tamen poſſumus, dum ex rerum diverſitate, quibus Genii præerant, diverſam eorum formam deducere liceret. Itaque Perſonis, ac præterea Civitatibus, Coloniis, Collegiis, aliiſque id genus, quæ hominum cœtu componebantur, [illegible] illud poſſim obſervabimus, Genios plerumque humanam formam præferre, quaſi pro majori rerum dignitate, earum quoque Genii præſtantiori ſpecie deberent. Pro locis vero, aliiſque rebus ſenſu, animaque carentibus plerumque ſequentur Genios ſerpentis formam ſubiiſſe (d). Qui quidem conjecturi à de Serpentum Capitis Anaglyphi, quæ tandem Fabretti, Mabillonii, Marnachii præclariſſima ingenia exercuit (e), *Theatri Genium* cum fuiſſe verius pronunciabimus.

O 2 Atque

(a) In Daniel. cap. 14 habetur: *Erat Draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonii. Et dixit Rex Danieli: Ecce nunc non potes dicere, quia iſte non ſit Deus vivens: adora ergo eum.*

(b) De Præſt. Numiſm. Diſſert. 5. pag. 185 & ſeqq. edit. Elzev. 1671.

(c) Donius claſſ. 1 num. 79. pag. 26.

CERERI AVG.
[illegible]
SANCTII
DRACONIBVS
D. D.

ubi Cl. Gorius lucentur primum, ut eos Cereris Dracones vel Æſculapio, aut iisdem ſacros eſſe putandum non [illegible] locorum [illegible] [illegible] [illegible] ſubmittit, quod & certum dico ex eodem legendo ſonat pag. 44. Facit ad rem [illegible] Propertii verſus lib. 4. eleg. 8.

Lanuvium annoſi vetus eſt tutela Draconis.

(d) Virgilius poſt elegantem deſcriptionem, qui Æneam apparuit deſcriptionem in ſubdit Æn. v. 95.

Incertus Geniumne loci, famulumne Parentis Eſſe putet:

nullus enim (inquit etiam Servius lib. 5.) *locus ſine Genio, qui per anguem plerumque oſtenditur.* Perſius:

Pinge duos angues, pueri, ſacer eſt locus, extra Meite.

(e) Duo de hoc eodem Antiquitatis monumento loquuti ſunt [illegible] nuperrime Pal. paſc. Paſchalis, deinde Mabillonius Iter Ital. pag. 103. tandem Fabrettus Inſcr. ant. pag. 78., ac etiam Paſchalis hi quidem ſerpentem [illegible] ſimulacrum in marmore expreſſum pro Genio interpretati, præcipua enim inſcriptione ſupra ipſum ſerpentem extrema Genio Theatri. Verum Marnachius in Comp. Anaglyph. pag. 178. ſinſcribens in eo ſerpente Theatri Genium quasi parti, quam ut illic in Siti loi, qui proximè ſerpentem [illegible] effigie repræſentatum cenſuit. Contra at ſibi ſuadet ex eadem [illegible] Genii præſerre ſolent effigiem quæ cum Sacrifico ille eſſe conventi, quam ipſum Genium eſſe eadem inſcriptio indicat, quæ ab ea incipiens in ſuperiori ſerpentis [illegible] deſinit. At nimis diſſiciliſi [illegible] Marnachium pervaſerunt, dum rem demonſtraſſe putat; unicum hoc illud videri poteſt, quod inſcriptio e [illegible] initium ſi [illegible] illi ſubdendi ſuperpoſitam; nam cum extrema Anaglyphi pars laterali [illegible] ſerpentem Marmoreum [illegible] ſerpentis ſpatio pateret, ut ſeparatus ab illo [illegible] [illegible] quod inde capere poſſet, hoc ſorſi [illegible] ab interiorum alterutrius longius diſſerentis, quæ ad ſerpentem referentur, ut [illegible] pertinet. Præterea non ea ſacriſci effigies ſeminudum exhibet, neque ſolitum veſtem [illegible], ut [illegible]. Genium enim partique ſunt nuntia. At quid [illegible] Anaglyphum alterum Capuanum pag. 191 ſimile habet Sponius *Rercrit. d'Antiq. Diſſert.* 11. pag. 177. In eo tres Nymphæ Tutelares, una a ſtante latere erectum Serpentem ad dextram, & Sacrificum [illegible] ſinitum quid Diis vellet ſerpens, haud mirum [illegible] Sponiu ut Fabretto, ex ſerpente ſibi beatorum opportunum eſſe [illegible] De Aq. & Aquæd. pag. 72. Rem demum non magis doctiſſimus Gorius, qui in Doniani inſcript. cl. 1. num. 114 ſubdit hanc ſane verba.

GEMMETRIS C. N. I. EX TIER
NTIC LEGI TVTELA POSVIT

ubi [illegible] obſervaſſet, *Tutelæ* nomine Genium ipſum plerumque appellari, ejuſmodi anguinam figuram Veteri ſtatuis [illegible], id non illi [illegible] [illegible] ex Sponiano Anaglypho confirmat, ubi ſerpentem pro Genio accipiendum ſtatuit. Video quod [illegible] Capuanum Anaglyphum Sacrificus ille, qui in Sponiano parebat, Genium eſſe poſſit, qui ſuis demum Serpentis forma [illegible] a Sacriſico [illegible] [illegible] habeantur. At et in ſenti Marnachius a ſuis Anaglyphi Serpentem Genium [quem VV. CC. Mabillonius & Fabrettus voluere] [illegible], ut [illegible] ſculptus [illegible], non ad veteris Capuæ originem deſignandam, aut antiquitatis, ut aliud aſpectu homines ab initio [illegible] qua imminendo ſacribus demonſtrarentur, appoſitum arbitratur:

Atque hæc de Geniis ex Ethnicorum diſciplina inſtitutis, ſuperſtitione diſſeruiſſe ſit ſatis. Quid de illis ex ſanæ Religionis Canonibus ſentiendum ſit, ſatis erit ex uno Davide didiciſſe, qui breviter ita edixit: *Omnes Dii Gentium dæmonia* (a), quam ex vetuſtis illis que Eccleſiæ Patribus, qui Dæmones ſententiæ (qua omni ejus rei veritas abſolutiſſimè continetur) plura a recta fide aberrantia de Geniis aſtruxere (b). Illud tamen, quod antea Plato de Geniis docuerat, ac poſtmodum Chriſtiani Patres confirmarunt, experientia ipſa ſatis probatum ſemper fuit, Divinationum, Præſtigiarumque, Magiarum denique, ſi quæ ſunt artium, auctores, ac poteſtatem Genios hos, ſeu Dæmones auctores, ac magiſtros habere. Quod cum ita ſit, ad eam, quæ Beneventanis vulgo exprobrari ſolet, veneficiorum infamiam diluendam devenimus. Scio, nihil eam ſolo fortaſſe hominum vulgo rem eſſe, docti ſiquidem, ac cordati quique ſub omni cælo fabulam, ac rumorem riſere ſemper. Intererit tamen a Beneventana Urbe, cujus gloriæ laboramus, omnem abeſſe notam, quam licet ſola falſitas invexerit, præjudicatæ tamen opiniones nonnunquam fovere ſolent. Noſtræ itaque Urbi vetito, ac calamitati tribuunt, vigere in ejus agro *Nuceam* arborem, ſub qua nefaria ſagarum turba ſtatis noctibus conveniat, ludi etiam, choreæ, ac convivii agitentur; præterea Aniculis quibuſdam Urbem vexari ſolitam,

Carminibus quæ verſant atque venenis
Humanos animos ......

eaſque *nudis pedibus paſſoque capillo* noctu per domos vagari & ...... *ſimul ac vaga luna decorum*
Protulit os, tunc oſſa legant, herbaſque nocentes (c)

Hujuſce rei rumor a ſeptimo ſæculo initium habuiſſe videtur, cum tum Langobardis dominantibus ſuperſtitiones aliquæ adhuc Beneventi ſervarentur. Harum cauſſa ſive illa fuerit, quod antiquæ gentilitatis nondum radices omnes, tum, cum Evangelica lux noſtra urbi affulſit, penitus evulſæ fuerint, ſive vero (ut aliis ſubet dicam) quod ex Langobardorum moribus, (quorum ſitis recens tum Chriſtianæ Fidei profeſſio, tum Beneventani Ducatus inſtitutio) ejuſmodi labes in Beneventanam Urbem irrepſerit, utrum Viperæ ſimulacrum ſui Ducis exemplo obſervabant ea ætate Beneventani, quibus etiam illud ſolenne erat, ut ſub quadam arbore, quam ſacram habebant, ſuperſtitioſos ludos certis quibuſdam ritibus inſtitutis celebrarent: ac primùm quidem in illius Viperæ cultu ſuperſtitem adhuc vetuſtæ Gentium Religionis imaginem quamdam agnoſci poteſt. In Viperis enim, ut in Serpentibus olim cæteris, eſſe in *Bonos Genios* adeſſe notat *Servius in Georg. 3. 417*, nec profecto aliud in eo aureo Viperæ ſimulacro divini aliquid ineſſe, ſibique opem ex illo, tutelamque præſtari poſſe putaſſent Langobardi, retinentes ejuſdem Religionis tum ſtudioſi fuiſſent: ſed de hac re jam plura ſuperius. Ex illis vero ludis, qui ſub ea arbore ſuperſtitioſo ritu celebrabantur manifeſtam jam videt originem, vulgaris illius opinionis quæ ſi ex legam arborem nefariis Sagarum conventibus infamem, ad hæc in Beneventano agro extare creditum ſit.

Utramque ſuperſtitionem tam auræ Viperæ ſimulacri (ex quo conflato calix ad ſacra Chriſtianæ Fidei myſteria peragenda extructus fuit), tum ludorum illorum, exciſa radicitus arbore, flammiſque combuſta, eodem ſeptimo ſæculo ſuſtulit S. Barbatus Beneventanæ Civitatis, ac deinde Epiſcopus, inceſſanti apoſtolico ejus zelo primùm adverſante, tandem obſequente Grimoaldo I. Langobardorum Beneventi Duce, deinde Italiæ Rege. Res ſane nota ex vetuſtis ejuſdem S. Barbati actis, quæ a Bollandi Sociis exhibentur ad diem XIX Februarii, & autographi aſſervantur in Bibliotheca Metropolitana. Utramque, inquam, ſuperſtitionem ſuſtulit S. Barbatus, at non item ſublata ſimul, quæ vulgarium hominum mentes pervaſerat opinio, ſub

tum poſſeſſio, ex mulierum congreſſu hanc Geniorum ſobolem, modum ex diverſa naturæ gentibus ratio tam ſinibus ſuſceperant, quæ ſcriptis ex [illegible] Geneſeos cap. [illegible] In primis Philo, de Gigant. Joſephus Antiquit. lib. 1. cap. 4; his ſubſecuti Athenagoras in [illegible] pro Chriſtian. Clemens Alexandr. Strom. 3. Tertullianus de Veland. Virgin. cap. 7. Origenes contra Celſ. lib. 5. 10. S. Cyprianus de Virgin. habit. Lactantius Div. Inſtit. lib. 2. 14.

(c) Hor. Horatii verbis in Canidiam *Epiſtola* *Neapolitanum* Serm. lib. 1. Satyr. 8 edit. Venet. 1549 cum notis Acron. Porphyr. aliorumque.

libertatem [illegible] hoc de Serpente qui ſibi tam aliis [illegible] illud nihil tamen tentare vel Serpentis [illegible] [illegible] Aeſtino [illegible] veniam ſed [illegible] quoniam elementa non potuiſſe putaverit, [illegible] hiſi Divinæ rec cum ſuo ſcribunt Jovem, in eodem Angli pho [illegible] Serpente ſuc Serpente [illegible]

(a) Pſalm. 95. 5.

(b) Plures ſunt præclariſſimi Chriſtiani Patres ſecundi, & tertii ſæculi, qui in ea opinione fuerunt, quam gentes ſcriptis tradiderunt, ejuſmodi Genios ex iis Angelis facta procreatione, qui ad hominum cuſtodiam a Deo deleſti, mox a Principe Dæmone terræ domina-

Digitized by Google

ſi b udum adhuc arbore, qua Dæmonum operâ iterum germinaſſe [illegible] clam ab indigenis, adventuque Strigis [illegible] ludos celebrari, veneficiumque omnium diſciplinas exerceri.

Et ſunt poſtquam inter Carolum Galliæ Regem cognomento *Magnum* ac Grimoaldum III. Beneventi Langobardorum Principem ſub ejuſdem ſæculi initium bellum acto fœdere quievit, fors fuit ut illum poſt in Gallia graſſari cœperit [illegible] ea re ſtatim rumor in vulgus ſparſus fuit, Grimoaldum veteri in Carolo hoſtem tranſmiſiſſe veneficos homines cum pulvere, quem ſpargerent per campos, montes, prata, & fontes, hunque pulverem bobus mortem inferre. Multi, qui hujuſmodi veneficii accuſabantur, ſuerunt comprehenſi, & eum ſe talem habere, & ſpargere pulverem ſaſſi fuerunt, partim affixi tabulis in flumen projecti, necatique. Fortan tamen iuſſu, in ſupplicium rei fidem [illegible] apud omnes; quibus tandem abſurdiſſimam eſſe oſtendit S. Agobardus Lugdunenſis Epiſcopus (a) edito unico libello falſum id eſſe probans, quod noſquam humanis viribus [illegible] Dæmonum ope ſuffulti patrari poſſet, unquam Gallorum mortibus con adverſus Beneventanos opinionem [illegible] pergens, non illud etiam rationi conſonum ſubdit: *unde tale pulvis fieri poſſit, de quo ſoli Boves morerentur, aut quomodo portari poſſet per tam latiſſimas regiones, quas ſuperſpargere pulveribus homines non poſſent. nec ſi Beneventani viri, & feminæ [illegible] ſenes & juvenes cum ternis carris pulvere carricatis egreſſi duxiſſent ſufficeret.* Eos, qui id falſi ſunt, juſto Dei judicio a Diabolo ſeductos dicit, ut ipſi contra ſe eſſent teſtes fallaces ad mortem. Debet poſtremò Agobardus tamen omnium mortales ſtultitiæ oppreſſos, ut Chriſtiani earum rerum fidem tam facile admitterent, quas nunquam antea quiſquam potuiſſet ſuadere Paganis. Vides igitur, quàm vetuſta, quibuſque initiis [illegible] ſitarum [illegible] vulgi conſuetudine de Beneventanorum [illegible] opinio, ſed judicii S. Agobardo debemus, quod nullo unquam poſtulante Patronus non ulla neceſſitate [illegible] purium ſtudio, ſed uni veri tam ſeveris Beneventanos a falſo vulgi rumore, quo veneficiorum inſimulabantur, non tam ſtrenuè quam feliciter vindicaverit.

Quod vero *Nuceam arborem* ſpectat, fruſtra eam poſt decem ſæcula quæſiſſe erit, cum in vulgi mente adhuc conſiſtere dicatur [illegible] dum ſunt [illegible] uſurpare jam poſſimus, quæ de C. Marii Quercu in Agro Arpinati jubet Cicero (b) *Quercus hæc loco non deerit, quæ Mariana dicatur, [illegible] Athenæ ſempervivam in arce Oleam tenere potuerunt, aut quod Homericus Ulyſſes Deli ſe proceram & teneram Palmam vidiſſe dixit, hodie monſtrant eandem, multaque alia multis locis diutius commemorationes manent, quam natura ſtare potuerunt.*

Sed de falſo, quod Beneventanis impegit ſolus, ſuperſtitioſorum crimine alia, quibus res conficitur, in ſequenti Diſſertatione opponentes allocuturus.

DISSER-

[a] Baluz. t. Patrum tom. xiv. edit. Lugdun. 1677. Inter opera S. Agobardi l. bri *de Grandine*, & *Tonitruis* [illegible] *Magnis Tempeſtariis* [illegible] ac [illegible] falſi [illegible] Patronum [illegible] Theologorum ſententia [illegible] [illegible] Dæmonis opera [illegible] poſſe [illegible] Dæmone, [illegible] ut de culo S. Auguſtini, aut quiſquis ille fit, [illegible] de Spiritu, & anima cap. 18 [illegible] Epiſcopi [illegible] quem [illegible] [illegible] præterea [illegible] in præclare ac ſuſtinens. Non enim [illegible] [illegible] ſolo falſi [illegible] poſſe [illegible] ab hu- [illegible] vindicaſſe.

[b] De Legibus lib. i. cap. i.

DISSERTATIO III.

De Tempore, quo primùm Beneventi ſuſcepta eſt Chriſtiana Fides.

Emenſam hactenus lætiore calamo tandem aggredior, poſtea enim quam intra Idololatriæ fæces, numinum monſtra, ſuperſtitionumque infanias verſari diù contigit, ad verum demum Religionem, cujus triumphatrix Gloria illarum everſionem, ſubſtitutis velut hoſtium ſpoliis, augustius ſe extulit, ſermonem convertam. De tempore itaque agendum mihi nunc erit, quo veteribus Beneventanis Chriſtianæ Religionis illuxerit primordia; atque in quo ſane de re illuſtrius quàm hactenus, ſubindeque ſubtilius, Vetus Beneventum vulgo geſtiens, e priscis ſanè præcipuum hoc decus certis potius, [illegible] rerum geſtarum monumentis, quam conjecturis comprobaret. At nullum ex antiquis literatis lapidibus opem nobis affuturam ſperamus, quorum ſubſidio cetera prout omnia quæ hoc volumine continentur, exequi datum fuit. Etenim [illegible] qui apud nos extant Veterum Chriſtianorum lapides (de quibus poſthac ſeparatim agetur) cum ferè admodum Chriſtianæ Ætatis manifeſtè ſint ſerius, nihil, quod de prioribus quæ hic quærimus, ſæculis certum, atque opportunum ſtatuamus, ſuppeditant. Veriſimilibus igitur conjecturis, traditionibuſque plurimque utendum erit, quæ profectò (ut doctiſſimus Archiepiſcopus Petrus de Marca ſitu rectè obſervabat (a)) non avertendæ, ſed innixæ retinendæ erunt, præcipuè cum in Eccleſia Romana, ac toto in Orbe Chriſtiano jam olim receptæ fuerint, ſidenus uti agnoſcimus prava illa diligentia, quam adhibent nunc illi, qui eorum falſis, atque [illegible] ſub nomine Veterum Auctorum monumentis vetuſtatem Chriſtianæ Religionis ſibi arrogare nituntur.

Ab Apoſtolorum itaque ævo, immo & ipſius Apoſtolorum Principis miniſterio, prædicationeque Evangelicæ legis lucem Benevento affulſiſſe memoriæ proditum eſt, uti eruditus vero eorum, qui tunc Chriſti nomine dediſſent, numerus fuiſſe ex eo probatur, quod tæ [illegible] tum primùm Beneventanæ Eccleſiæ Epiſcopum unaſtitere mox oportuerit. Juxta morem illum, quem in ſingulis Urbibus ad fidem maneat contrariis ſervatum docet S. Epiphanius (b), in quibus non unicuique Epiſcopales ſedes erigebantur, niſi fidelium, ſive quorumque Miniſtrorum copia haberetur. Primum autem Beneventi Epiſcopum, uti ita quàm hactenus creditum vulgò fuerit, S. Marcianum Martyrem diſcipulum S. Petri, Cui bis ſuis proſus ignaris præfecit nuper Franciſcus Pecca Archiepiſcopus in Encyclius Epiſtolis, quam ad Paſtoralis Patriæ ſue munus ineſtus de more conſcripſit, cauſſam cur a recepta ſententia receſſiſſet, hanc mihi humaniter ſuſſummet benignè reddidit, quod ſcilicet in Ufuardo S. Sophiæ in Bibliotheca Vaticana aſſervato, unius ac xi ſæculi [illegible] tributum, hæc luce [illegible] aliquando ſa legiſſe meminerit, *Beneventi S. Marciani Epiſcopi, & Martyris diſcipuli S. Petri.* At ſi tenus non id mihi ſtatum perſuadere potuit, quod in dubiæ fidei monumento vix veriſimile conjecturæ ſunt perperam aptè [illegible] quas non credat, cum longo tempore Eccleſiæ S. Sophiæ ejus Codices quotidiana pene lectione uti debuiſſet, atque adeo vulgatum apud omnes Beneventanos S. Marcianum primi Epiſcopi nomen jam fuiſſet, ejus tamen rei ita periiſſe memoriam, ut nullum vel leve veſtigium ad poſteros permanſerit.

Donec igitur meliora afferantur, tutius mihi erit communem illam, vetuſtiſſimamque ſequi

(a) In Epiſtola ad Henricum Valeſium, quæ eſt D. C. Sertum ultima poſt Tractatum *de Concord. Sacerd. & Imper. edit. Rhoboat.* 1742 cui titulus: *De Tempore quo primùm in Gallia ſuſcepta eſt Chriſti Fides:* Quam verò idem Archiepiſcopus de ipſo Valeſio [illegible] recenſet, quod hæc ſe concedit videatur Gregorio Turonenſi ſubtiliori *ſub Aurelio Antonino uſa primum in Gallia Martyria, Dei Religione trans Alpes ſerius ſuſceptam* Contratamque poſtea, ſubſidiumque Chriſtianæ Fidei in univerſa Gallia ab ipſis Apoſtolis repetendum oſtendit.

(b) S. Epiphanius Hæreſ. 70. *Praeſbyteris & Diaconibus [illegible] opus erat; a quibus videlicet omnibus Eccleſiaſtica negotia adminiſtrari poſſent; ubi nondum Epiſcopatu dignus aliquis occurrebat, nullus eo loco poſitus eſt Epiſcopus, ut ubi ſe neceſſitas poſtulabat, nec eorum, qui Epiſcopatu digni erant, copia deerat, ibi Epiſcopi conſtituti.*

qui traditionem pluribus non mediocris notæ probatam Scriptoribus, quæ S. Photinum primum Beneventi Epiſcopum a S. Petro ordinatum fuiſſe teſtatur. Et ſane traditiones omnes, quæ ab remotiſſimis uſque ſeculis de ejuſmodi re per manus et luci mandatæ ad nos pervenere, in dubium revocare, intemperantioris critices licentiæ ille eſſet, qui aciem ingenii ſingularem potius eruditionis cupidine, quam certiori ſtudio illecta, obtuſa ſoleat. Jam quod Italiam ſpectat, eam pleræque in ea illuſtres Urbes (a) non de ſuſcepta ſolum, in ipſis Chriſtianæ Religionis primordiis, Chriſti fide, verum etiam de conſtituto ſibi eodem tempore Epiſcopio adeo gloriantur, non mediocria certe in eas ejuſmodi gloriæ, quam diuturna eorum poſſeſſio; quod ſi certum adhuc deſideretur monumentum, ſtabit profecto pro juſta ejuſdem poſſeſſione titulo tum S. Petri, tum S. Pauli in eaſdem regiones adventus, ac diuturna commoratio. Ac de Paulo quidem non ſolum teſtimonium nobis faciunt Acta Apoſtolorum, ſed divinæ plane fide credendum exhibent. De Petro autem, etiam ſanæ mentis, ne dicam mediocris ingenii, qui e lumine Eccleſiaſticæ antiquitatis monumenta ſalutarit, id contenderit, quandoquidem veterum, graviſſimorumque Scriptorum conſenſus, quicquid Salmaſio multo, ſed tamen irrito conatu laboratum contra fuerit (b) binas illas Reip. Chriſtianæ funeſtiſſimas faces, Lutherum videlicet, ac Calvinum ad rei geſtæ veritatem fatendam coegerit (c): quod cum ita ſit, nihil profecto verius, certiuſque affirmari poteſt, quam Petrum in eo itinere, quo ter (d) Ciſtiberina Italia ſibi fuit peragranda, illuſtrioribus ſaltem locis, quà pertranſiſſe reperitur, Evangelii prædicandi munere non ſine ſale et ſucceſſu nonnunquam fuiſſe functum (e). Fateor quidem, plurima etiam in quædam eorumdem Epiſcoporum Acta, quæ circumferuntur, tum in ipſas Traditiones commenta irrepſiſſe, et non et perfecto illius rei eventu efficerent, quæ in pleriſque Ciſtiberinæ Italiæ Urbibus, ipſius Petri prædicatione ac labore, Chriſti Fidem ſuſceptam fuiſſe conſtat. Ac, quod Beneventum attinet, ſinceras fortaſſe, quia cæteris ſimpliciores ad poſteros ejus rei memoriam pervenit, dum de ſuo primo Epiſcopo Photino, ac de Petri in ſe [illegible] adventu nihil magnificum, ac quadam miraculorum pompa illuſtre jactat, eo duntaxat contenta, eumdem Photinum primum ſibi ab eodem Petro Epiſcopum conſtitutum eſſe. Cur autem Beneventi & Chriſti Fidem prædicaſſe, & in florentiſſima Urbe Epiſcopum (de cujus nomine, an Photinus fuerit, an Marcianus, vel quocumque is demum nomine vocaretur, non certo) qui ad fidem jam receptam conſervandam confirmaret, regeretque, aliosque convertendos curaret, conſtituiſſe non debuit Petrus? qui cum ter terreſtri itinere (quod veriſimilius mihi fit) Ciſtiberinam Italiam, ter quoque Beneventum (quæ rectà ex Hieroſolymis Romam venientibus, ex eaque illuc redeuntibus via fuit) tranſire opus habuit, ſicut nullam, ut eò diverteret, novi itineris laborem perferre debuerit. Cæterum non obſcuri, contemptique nominis tum Beneventum erat, quin potius inter Ciſtiberinarum regionum Urbes præclariſſima, neque plurimum longo terrarum ſpatio ab Urbe remota. Hinc utràque de cauſa, cum Petrus Romæ ſibi ſedem conſtituiſſet, pari quidem ſtudio curare debuit, ut tum in Urbem ipſam, tum in finitimas regiones, illuſtrioreſque earum Urbes Evangelii prædicatum effunderetur, quod non ſolum per ſuos diſcipulos, verum etiam per ſe ipſum præſtitiſſe S. Epiphanius teſtatur (f).

Quid vero cauſæ fuerit, ut poſt Photinum ipſum, (qui primus ab Apoſtolo Petro Beneventi Epiſcopus ordinatus, Beneventani Epiſcopatus Religioniſque Chriſtianæ in eam Urbem invectæ fundamenta jecit) nullius ſubinde Epiſcopi uſque ad tertii ſeculi exitum, non dicam acta, ſed

(a) Non Beneventani ſolum Photinum ſibi Epiſcopum ab Apoſtolo Petro conſtitutum aſſerunt: ſed cuſtos quoque Neapolitanorum de Aſpreno, Capuanorum de Priſco, Seſſuanorum de Silvano &c. Epiſcopis in eadem loci ab eodem Apoſtolo ordinatis eſt opinio. *Et certo ſunt* (ſunt verba Card. Baronii ad ann. 44. num. 27.) *ad quæ Petrus Romam veniens diverterit, nonnulla in his commemorant antiquitatis veſtigia, ſed traditione potius, quam ſcriptura firmata.*

(b) Salmaſius in Apparatu de Primatu Papæ.

(c) Mittimus Lutherum cum [illegible] pag. [illegible] Jo. Calvinus Inſtitut. l. 4. cap. 6. § 15.

(d) *Iis Romam advenit Petrum ſub Claudio.* Primum ſub Claudio, cujus edicto, quo Judæi Urbe excedere juſſi fuiſſent, rediit in Hieroſolymam, ubi cum cæteris Apoſtolis Concilium celebravit: ſed Claudio defuncto iterum Romam petiit, ubi demum ſub Nerone Martyrium occupavit.

(e) S. Dionyſius Corinthius apud Euſebium lib. 2. cap. 25. de utroque Apoſtolo hæc habet: *Ambo ſimul advenientes, [illegible] per eumdem Italiam ſimul docuere* [illegible]

(f) S. Epiphanius Hæreſ. 27. *non ſic monſtrat* [illegible] S. Clemens ſuperſtite adhuc Petro ordinatus fuerit Epiſcopus Romanus, [illegible] id videtur hac ratione: *Quod poterat evenire adhuc Apoſtolis Petro ſcilicet & Paulo, Epiſcopi ad* [illegible] *quod eadem illi prædicandi Evangelii gratia, in alias Urbes, regioneſque profectionem ſuſciperent, caruit autem Epiſcopo Roma non poſſet.*

ſed ipſum nudum nomen in Beneventanæ Eccleſiæ Faſtis occurrat. Et ſane mirum id cuipiam fortaſſe videbitur, cum ne illud quidem in mentem venire queat, aut ex hoc trium pene ſeculorum ſilentio ea omnia labefactari, quæ de S. Petri in noſtram Urbem adventu, prædicatione que, ejuſque diſcipuli Photini ordinatione optimis conjecturis ſuperius ſtatuta ſunt; aut potius ex orta exaruiſſe ſtatim Beneventi Fidei germina, quæ Petrus, Photinuſque plantaſſent. Atque hoc demum veteribus Beneventanis ſummo opprobrio dari poſſit, quod ſuſceptam ſemel Chriſtianam Religionem mox perire in ſua Urbe paſſi ſint, aut certe quibuſque barbaris nationibus rudiores, obſi unius ejuſque trium fere ſeculorum ſpatio, nunquam aures, animumque Evangelicis Præconibus accommodarint, quæ cum nemo facile ſibi perſuaſerit, nec ullum vel eadem lectores ſuſpicandi argumentum appareat, non equidem turbare nos debet tam diuturnum ſacræ antiquitatis ſilentium, cujus etiam ſatis veriſimilis cauſſa præſto eſſe videtur.

Rariſſima ubique eſſe Eccleſiaſtica priorum ſeculorum monumenta, reſque Chriſtianorum per eam ætatem geſtas magna ex parte intercidiſſe nemo ignorat; ſive quod priores Chriſtiani parum literas colerent, aut non curarent res ſuas in tabulas referre; ſive quod ſævientibus tum in Chriſtianam Religionem Ethnicis Principibus, ſe, ſuaſque res, ſi ſcriptis mandaſſent, vulgari pertimeſcerent. Illud autem omnino certum conſtat, poſtremam ſimul, atque omnium, quæ Eccleſiam vexarunt, Diocletiani perſecutionem, tum in Chriſtianorum ætatem, tum in ſacros Codices immani furore ſævitum, ne enim infenſiſſimi Chriſtianæ Religionis hoſtis mens erat, ut exſtinctis, atque ad internecionem uſque conſumptis Chriſtianis univerſis, omnes quoque Codices, ſcriptaque monumenta igne abſumerentur, ut vel hoc pacto cum ipſis Chriſtianis & nomen, & Religionis memoria unitus deperiret. Chriſtiani itaque multi vel ex eo capite, quod Codices tradere noluiſſent, ſæviſſimis cruciatis tormentis martyrio affecti fuere. Horum omnium memoriam una die Romana Eccleſia anniverſarie celebrat (*a*), legimuſque martyrii eam fuiſſe cauſam ſtatim poſt perſecutionem ipſam agentes Concilium Cirthenſe Diocletiano VIII. & Maximiano VII. Coſ. nempe ann. 303. in Africa celebratum, ubi ſecundus Tigiſitanus Epiſcopus ita fatur: *Quid ergo facturi ſumus de martyribus, qui ea non tradiderunt, ideo, & coronati ſunt?* Eadem acta Cirthenſia ſummatim recitantur ab Optato Milevitano contra Parmenianum lib. I. inſigne vero eorumdem fragmentum nobis ſervavit S. Auguſtinus, cujus partem, quæ ad rem noſtram facit, utpote longiuſculam in ſubjectam notam (*b*) rejiciendam cenſui. Cum igitur per omnes Provincias, cunctaſque Urbes, oppida, vicos, Codices Chriſtianorum omnes conquirendos, comburendoſque publicis edictis juberetur, factum inde fuit, ut maxima illorum copia periret; cum enim aliæ Ethnici in Chriſtianorum domibus, aut cryptis, aut ſacris ædibus ſeorſum inveniſſent, alios etiam Chriſtiani ipſi tormentorum vi, metuve, diviſos tradidiſſent, *Traditores* ut ex dicto Concilio Cirthenſi liquet, proinde appellati, pauci admodum, vel etiam nulli alicubi (ut de Benevento affirmandum erit) reliqui fuere Codices ad Chriſtianos pertinentes, qui impiorum manus, ſubductaſque flammas effugerint.

At cum domeſticis monumentis caremus, adeſt tamen, quod diligentiæ Eccleſiæ Beneventanæ debeat, ne omnes ſuorum Chriſtianorum res inter effuſiſſimas priores ætatis tenebras omnino conſepultæ deperierint. Habemus enim, labente primo Chriſti ſeculo, S. Piatum, ſeu Piatonem Benevento floruiſſe, qui claro genere ortus, eximia tamen ſanctitate, Chriſtianæque Fidei dilatandæ zelo clarus, Romam adiens, Sanctoque Dionyſio in Gallias proficiſcenti cum aliis comes adjunctus, Turnacum, quam ſibi Galliæ Urbem, ejuſque finitimam regionem elegit, adeo feliciter ſucceſſu Evangelium prædicavit, ut Turnacenſium Apoſtolus jure dictus, etiamnum in ea Eccleſia ſumma veneratione colatur. Beneventum S. Piatæ Patriam fuiſſe affirmat locuples, optimæque fidei teſtis Sanctus Fulbertus Carnotenſis Epiſcopus, qui Rythmico carmine (*c*) ſatis fuſe, ac luculenter ejus res geſtas exequitur.

Ac de

(*a*) Martyrolog. Rom. die 2. Januar. *Romæ commemoratio plurimorum Sanctorum Martyrum, qui ſpreto Diocletiani Imp. ed. &c, quo tradi ſacri codices jubebantur, potius corpora carniſicibus, quam ſancta dare canibus maluerunt.*

(*b*) S. Auguſtinus contra Creſconium lib. 3. cap. 26. & 27. ex Actis Concilii Cirthenſis hæc inter alia profert: *Secundus Mauro dixit: Dicitur te tradidiſſe. Martinus reſpondit: Dedi Tollio: ſeu ſollicitus? non Codices mei ſalvi ſunt. Secundus dixit: Tranſi una parte. Secundus Donato Calamenſi dixit: Dicitur te tradidiſſe. Donatus reſpondit: Dedi codices medicinales. Secundus dixit: Tranſi una parte. Et alio loco Secundus Felici a Roſeno dixit: Dicitur te tradidiſſe quatuor Evangelia. Felix reſpondit: Valentinianus curator ſuit, ipſe me coegit, ut mitterem illa in ignem &c.*

(*c*) Extat hoc carmen inter opp. S. Fulberti t. XVIII. Biblioth. PP. edit. Lugdun. ann. 1677. ubi poſt Epiſtolas,

Google

Ac de Piato patria nemini dubium esse potest: an vero ejusdem mors in primi seculi fine sit consignanda, non æque certum facit ejusdem Fulberti auctoritas, qui eum, ut ex carmine constat, sub Maximiano passum potius asserit, nec fecit Romanum Martyrologium, quod sub die I Octobris, postquam a S. Dionysio factum illum adjunxit, ac S. Quintinum comitem ei adtribuit, eadem Maximiani persecutione coronatum commemorat. [illegible] in eo falsus fuerit S. Fulbertus, quod pro Quintino Dionysium substituerit? [illegible] nam Pietum Dionysii socium præter Fulbertum, commemorat quoque Martyrologium Ægyptiacum in schedis Antonii Caraccioli, ac Martyrologium Molani secundæ editionis (a) hisce verbis: *Tornaci S. Piati Presbyteri, qui cum B. Dionysio ejusque sociis abiit de Roma, & Galliæ prædicationis exequutus, ac post consummatum martyrii migravit ad Dominum.* Rem denique ita se habuisse persuasum fuit Petro de Natalibus l. ix. cap. xc. Hinc, cum in laudatis Martyrologiis martyrii tempus non fuerit designatum, quod tamen facile ex Dionysii nomine intelligi poterat, vel memoriæ lapsum in Fulberto agnoscere debemus, vel in ejus carmine mendum irrepsisse, ut pro Trajano (sub quo Dionysii martyrium consignat Card. Baronius ad an. 109 n. 38) Maximianus scriptum habeatur; neque enim in ipso Dionysio errasse potuit Fulbertus, qui plura in Carmine addidit, quæ nonnisi Areopagitæ conveniunt, eumdemque omnino demonstrare videntur.

Utut autem de S. Piati Beneventani ætate, Turonensiumque Apostoli ætate aliis judicare libere, illud tamen omnino certum constat longe ante pacem Ecclesiæ partam, dominantibus adhuc Idololatris Principibus, Christianam Religionem jamdiu Beneventi receptam, cum, qui ex Martyrologio Romano fide S. Piatum seruisse florentissime contenderit, haud tamen negabit, illum a parentibus (quod Fulbertus speciatim narrat) Christiana Fide fuisse imbutum; quod si parentes tali fuit parentes, cur quosdam alios Magistros, ut par est, credi debemus, magnam certe priorum seculorum partem habebimus, Christianos vero qui Beneventi extiterint, jam fuisse illustres; cur vero Beneventi non extiterint Christiani, ubi post Photini ordinationem a S. Petro factam, aliorum (quorum dumtaxat nomina nobis invidit antiquitas) Episcoporum electiones peragi consueverint? cujus plane inceptione, quæ ei minime suppeterent conjecturæ, erant mihi modo prosequendæ.

Celeberrimum fuit est non in unius Beneventanæ Ecclesiæ Fastis, sed toto Christiano Orbe, omniumque seculorum memoria commendatum S. JANUARII Beneventani Episcopi nomen, qui in Diocletiani persecutione sanguinem semel effudit, adhuc in eo redivivo admirabile Fidei testimonium reddere pergit. Ex hoc autem nostro Sanctissimo Episcopo primum illud pro certo statuendum erit, nullatenus Beneventanis expectatum tempus, quo sub Christianis Principibus, quam veram demum agnovissent, susceptamque, Christi Fidem non vopute solum, sed summe quoque honore caelis profiterentur. Jamdiu enim, ut dixi, sub Ethnicis Principibus, iisque etiam in Christianos sævientibus palam Christianam Religionem sectabantur; tantumque ablatum, ut post Sancti Januarii martyrium, cum quo Festus ejusdem Beneventanæ Ecclesiæ Diaconus, & Desiderius Lector simul coronati sunt, ab eadem Religione peterrefacti desci-

Bolos, & sermones, iisdem quoque Prosis, & Versus tenentis, inter quas S. Piati carmen, Gubernum, cujus verba hoc recensere non piget.

In Tellure Beneventi, clarus ortus Patribus, Jussu in Mundo Piatus, factus salutis morbidus (pro solius, legendum puto fallit)
Mox Puer Christum sequendo admirandis virtutibus effugit, Post adultus est pondus vanum Mundi gloriam, Et sibi sol reservans pauper vixit simplicem.
Sed quacumque possidebat dans fratribus Pauperum, ascitus Romam pergit, jam vir extensi. Illic se conjunxit Dionysio, sociisque Sancti Confessoribus.
Sic in cœtum tantorum virorum Ipsum digne additur, Dionysio hic prosilit prædicare Christum Genti Gallicæ.
Tornacum venit Piatus se dicens lectorem, cum Portam inter Beatos Dionysius.
Tornaco igitur diffundendi suæ fulsit Fidei semen, Christo conversis virtutum tenebras eorum

Præter porro & sunde sonus cuncta in eorum Christicolum gaudio inter hæc assistunt ...
[illegible]
Ademabat parentes dum vitæ corporis, ut frangendo rebus eum, bossi non succumberet, & ... debellaret fortiter.
At Cæsar Maximianus, ut Piati bonis famam virentis ... comprehendi jussit ... ad necandum protinus.
Usque ... , ille volvens ..., ... vix ..., flagra ..., & tunc impetus
Excellens tempus eandem, haec cum Martyrum, Palmam gessit laureatus, ad Cœli Palatium.
Denique globo ... gloriosi corpus Martyris, ... odor ... ...
Ne quid Mundus haberet de salute ..., ... nunc probabat, hinc ...

(a) Franciscus de Ailo in not. ad Martyrolog. Rom. sub die I Octobris.

deſierunt, ut potius, ex Chriſtianorum Rei quid detrimenti caperet, novum ſibi Epiſcopum mox eligendum curarunt? Theophilus enim (a) S. Januarii ſucceſſor, cujus tempore, Licinio Maximinoque Romanum Imperium in Italia moderantibus, dirè adhuc Chriſtianorum res vexabantur: ſed & S. Januarium Epiſcopum alios deceſſores Epiſcopos habuiſſe, aut eum dubitandum, nam eum in idololatria adhuc dominante, imo fervente in Chriſtianos perſecutione Epiſcopatum Beneventanum adminiſtraſſe, ad quem tertii ſæculi exitum eluctus ſit; neque vero omnino, quæ de eo eadem Acta primum Beneventi Epiſcopum fuiſſe tradant, nihil profecto vetat, quin longe eorum ætatem, & Chriſti fidem Beneventanos amplexos, & ſuos Benevento ſuiſſe tum Epiſcopos tradamus, quorum nomina, neque acta ex ſuperius allata, vel quæ vis alia de mo[illegible] modo deſiderantur.

Sed ad eandem rem uberius, certiuſque comprobandam alia quoque argumenta in medium affirre præſtat, quæ ejuſdem S. Januarii Epiſcopatus nobis opportune ſuppeditant. Hoc enim caput illud eſſe ſit, Sanctum nempe martyrem ordinem Beneventi Epiſcopum, natum autem Cœteri fuiſſe Natale S. Januarii ſolum, ſive naturalem Patriam Beneventum univerſa agnovit antiquitas, at ex eo diuturna poſſeſſione pluribus titulis etiam ut improbam Beneventanos exturbare Neapolitani conati ſunt; quibus etiam, qui blandiretur inter alios inventus eſt Ughellus, qui amplius ſibi [illegible] Januarium gentem, quæ hodie ſumme loco Neapoli floret, S. Januario Epiſcopo Beneventano aſſictum exhibere (b) non ſiluere tamen Beneventani; quam ob rem tum ut utriuſque partes litteraria arma ſit [illegible]; cum ſuperiore ſæculo Vipera, ac [illegible] eruditiſſimi Patritii, doctiſque viri cum Caracciolo, & Tutino eruditis Neapolitanis ſtrenue decertarunt, noſtro vero hoc ſæculo progrediente etiam pro Beneventanis nuſquam arma prodiit Nicaſtrum Epiſcopum Claudiopolitanum, in cujus opera pro modo ſæculi paulo accuratiorem rerum, orationis, monumentorumque delectum diſſideraverim, qui tamen pretium feciſſe videtur Nicolaus Carminius Falco [nunc Sanctæ Severinæ Archiepiſcopus], qui edita anno 1713 Sancti Januarii Hiſtoria, Neapolitanorum, Neapolitanaque Januarium in Gentis clariſſimæ cauſſam poſtremò ita egit, ut præter ridicula plura, quæ paſſim habet, potiſſima conjuratos ex antiquiſſimis monumentis diſcernat, nec ſummovendo, ut ait, ſibi nec tandem campo invicto cedat. Sed quod attinet, meum hoc erit (qui quidem pro [illegible] pertractare aggrediar) rei ipſius momenta in medium afferre, non omnia tamen, ſed potiora, ac graviora, atque ab aliis nondum obſervata, quæ ſimul omnia negant, vel alteram paginam non implebunt, cum in optima cauſſa lenibus quibuſdam, incertiſque fidei argumentis nil ſupervacaneum ſit, neque lectorum plus æquo gravare decet, cui ex diuturna impoſturſa ſit, quibus rectam de utriuſque re judicium ferre poſſit.

Primum itaque erit argumentum illud, quod ex Gente Januaria, quæ prioribus ſæculis Beneventi floruit, S. Januarium Beneventi Epiſcopum omnino progenitum nobis demonſtrat; ejuſmodi argumentum viris doctis ſatis probari video, ut de aliquo antiqui patria recte deſinire queas, ne tamen a re propoſita longius digrediar, ſatis erit eruditi Equitis Olivieri judicium attendiſſe, qui cum inter marmora Piſaurenſia *Terentiam Philaſiam* invenitſet, *& Terentia gens Piſauri* olim extitiſſe non modo antiquum pronunciat, ſed etiam ſuam ſententiam *mirifice confirmari* ait, *quæ S. Terentium Piſaurenſem Patronum, quem apocrypha ejuſdem martyris acta Pannonium fuiſſe tradunt, non ſolum martyrii, ſed etiam natione vere Piſaurenſem fuiſſe ſtatuat*. At an eo amplius Beneventanis argumentum iſtud favere omnino debet, quod in [illegible] cum, vel alterius lapidis ſide Januariæ Gentis unum ſuis extantis in commenta [illegible], ſed ad octo uſque lapides ſuperſtites adhuc numerant, primi vel alterius ſæculi ætatem ferentes, qui Januarios præferunt haud tandem in Beneventana cenſuate homines mulieresque, non hoc lapides illos afferendos cenſui, ne diutius lectorem morer, cui promptum erit in Theſauro huic volumini adjecto, perlegere; ſcio eodem omnino argumento Neapolitanos aliquando uſos, qui ex vetuſtis lapidibus ſuos æque Januarios oſtentare conantur, ſed paris argumenti non eadem vis, atque enim, quæ ſunt noſtri Beneventanis lapidibus, tum, ut mittam dicere de Neapolitanorum lapidum fide, non ſecerent puto Januarios in totius Europæ Urbibus, ac immenſo pene orbe, antiquorum lapidum viri maxime collegerit Falconius (c), tam profecto Neapoli, ut aliarum Urbium, ubi Januarios

(a) Theophilus Beneventanum Epiſcopum initio quarti ſæculi floruiſſe manifeſtum eſt ex Actis Romanenſis Conc. [illegible], ſub Melchiade Papa celebrati an. 313, ubi is interfuit; de quo Optatus Milevit. *adverſ. Parmen.* l. 1.

(b) Tom. [illegible] Ital. Sac. edit. Roman. an. 1662.

(c) Cui bono Falconius Januariorum omnium, quotquot antiquos lapides habent, cenſum lectionem laborarit, non ſatis video. An ut S. Januarium Neapolitanum clarum fuiſſe probet? quàm longum ejuſmodi ſit argumentum ſuperius demonſtravimus. An Januarios ſuiſſe ex omnibus? quippe qui alios ubique gentium propagatos conſtet: at nullum omnia decet, quod ſaepe,

nuarios floruiſſe jam conſtat, Januarius Civis cenſeri poſſet, non alii autem earum Urbium ad hucdum in mentem venit ut Januarium Civem ſibi vindicet, quod ſi unquam contenderent, Pa eodem

ſupe, ut ſit, ac propagationem ipſa adſcivit, lemmeri Januarii liberiorem conditionem, nec in plebe ſunt nobis perſpecta: An demum, ut in Hiſtor. dicitur quam omnium nobis Januarium lapidibus eruditionem oſtenter Falconius. A Tarracenſi lapide ordiar (non Geographorum ut ab Hiſpania in reliquas Europæ regiones progrediamur) quem ſic exhibet Ill. Gennarelli Famiglia di S. Gennaro cap. 15.

Q. ABLINIARTARIO
P HUC HEREDITAT . . . EX
TRUC CRESCENS . . . ERG
TVRIAE CUBLES . . . . RRI
AB . . . TRVT ILLYRIC PRAEF
ARMV HIBV SITE
BIDIRI RAAA TRAE
BIBI IBUV TINE TRAE
BIBI TRCT MAV . . . BITA

An autem literæ illæ, quæ ex utroque latere ſolitæ ſunt, quæque non diſtinctius literarum . . . quibus reſpondeant . . . certe omnino debent, ut ex iiſdem diſtinctius perſicient, Quadratum, vel Falconius luſus fuerit non liquet; certe apud Gruterum pag. 406 num. 1 eadem lapis deſcriptus, nihil apud nos deſcriptio . . . ipſum tamen Falconius non redderet. *Benchè non poſſa congetturarſi, da alcuni ſeſſe ordinate nel marmo, ſe non ſe da Tarracone . . . nulla però da marmo che non vede dagli accenti ſuſſi . . . che egli (Q. Elio Januario) dall' Impero Romano ottenne il grado eſtimo che ebbe per ſoſtenere cariche nel ſuolo . . . ad un certo Illirio*, in Tarracone rendemente . . . meretricum, quæ ut que in veſtibus ſe ſex primoribus tribuantur . . . non codicibus temporis ad ſibilium . . . At quid damnosus ipſe Falconius? *E che quelle proteggessero dalli Roderigo . . . non leggeſſe, e di poco decoro . . . ma qualche gran caſo (anche perchè pur lo ſta . . .) dunque aſſero i luoghi dei quali ſi tengono puttani ad poſteriores, mentre ſiſſo gradum ſuis decernentem alienum lapidum deferret exemplum, tam mentem ipſius conditione*, quod Falconius magnum quid ſit ſit ſuſpicatus in nostras laudandos abdicat, quod ſuperiore coleſte ſerentur, quod qui diei e crediti docere non poſſit . . . Procuratores autem Hæreditatum, ſeu Vicalimæ Hæreditatum (ut nomina lapis habet ſibi de pil et xx . . . idem inſum diſtinctius a latere reſpondeant) in omnibus Provinciis olim fuiſſe unde magnum Fiſco redditus proveniebat; quocirca præter leg. 1. Cod. De Uſur. Rei Jud. & leg. 32 D. De Jur. fiſc. ſrequens in antiquis lapidibus occurrit mentio. Utinam vero Falconius ſpeſic, qui proteſtatur non ignorabat, a cæteris diſtinctionibus anxiosam ab illi concedere nec ſemorſa levarum ſibi ſatum diſpicere, ſi in maximis rerum variarum probavere volueris . . . ſic itaque pergit: *Egli ſi Criſtiano, e noſſo lavoro al . . . dalla noſtra ſoluzione . . . ciaſcheduno ciò chiamare vero e ſe perciò ebbe per Chiamato appo il Romano ſeſſo (come ancora ſi coſtumava a' ſuoi tempi) Coſtume di Re di Trebia ſi queſto anno . . . a conſiderarſi da Romani, ma ancora dell' Imp. Mauritat* . . . At quid adhuc omnes angustiorem locis Falconii nugæ, ſuiſſe Falconius ſuae non ſocuſſe poſuit illud circumcirca tertia linea, itque Juno Regum Parſarum ſibi ſuſum viſum; itaque omnem partem reſeſtium queque, et nihilominus nomen eoque ſtemma illud depingere poſſum, qui de Regem Chriſtiano, quem ſolum ſolum . . . In aure a lapide alicere volunt, ſibi ſolidum . . . in eligendum erit omnino, qui per ſummos ingenium lapidum . . . Sic igitur in Gruterum, autem in lapidum . . . nominantium . . . nt per . . . Chriſtiani, quod narrapte legitur, aut aliud, quam Provinciæ Romanæ ſi te ſcriptum ſerius quam Oſrhoene Dioni, Oſrhoene Appiano aut lateri, Regio Syriæ . . . in Meſopotamia contermina, qua in 11. 40 Provinciales Imperii Orientalis Provinciam recenſeret 1. Panciolo (de Imp. Rom. pag. 200.) in regno F. Et ut Januarius, ut in eodem in lapide frequentat . . . Provinciales primo in Majori . . . gelis, haud neque ſuis ſeſſe ſi ad conſtitutionem non convenire, nec ſi cum tempora, qua omnes . . . Provinciæ in lapide numerare jamdiu a Romanis imperiis diſcreverunt, neque Rex Chriſtianis in Seleucidis, in de Fide . . . nomen ſi apud Selinæ Romanum, ſeu ad Tuſcani Prætori Peregrini agere poſſit . . . debebat, ut ipſe Ello Januarii Clems illius . . . ille aeris ipſius Imperatoris del garſi . . . neque tandem . . . ut Falconius aptius . . . conſtare Chriſtianum . . . dicere.

Falconius autem meliori ſpecimen hoc dedit, ſaltem . . . quam meliùs ut verò ſatis in ejus lapidis explicatione, quam ad S. Januarium ipſum refert. Sic igitur ſi Falconius . . . pag. 1. *In un marmo da perſetto aſcuro ſi oſſervava nella Chieſa di S. Gennaro ad qui ſicuro locato da S. Silvestro . . . ve lo poſe egli nella Conſervazione che ſece in Napoli della Chieſa di S. Gio. Maggiore . . . dirò, ſi dice marmo antichiſſimo il nome di cognome del Santo . . . ſa ſcolpito . . . Il nome del Santo . . . come ancor nella ſua antica Medaglia ſi legge . . . è quel tale, così S. Januario, a cui col nome di FAVSTO Napoli ſi trova raccomandata . . . egli è queſto appunto:*

De

quibus illa, quæ a Card. Baronio vulgata fuere, omnino conſonant] Beneventi degentem, ibique ſancto fine quievisse præclare teſtantur (a). Ex quo fit, univerſam S. Januarii familiam Beneventi conſediſſe. Quid enim? an tunc primum, cum S. Januarius Beneventanum Epiſcopatum adeptus fuit, eo quoque illius Mater, cum reliquis agnatis commigraſſe putandum? Nunquid Neapoli Urbe perſecutionum experte, vel eum ſine diſcrimine, vel non ſine graviſſimis incommodis alia Chriſtianam Religionem profiteretur, cui tanta fortaſſe rei familiaris, qua ſe ſubſtentaret, premeretur anguſtia, ut Matri ſilium Epiſcopum longe e patriis laribus ſequeretur? At pudeat jam abſurda hæc tantum commemoraſſe, quæ nec ſine mentis quiſque ſibi audiendo perſuaſerit. Dum igitur certo conſtat, Beneventanam Urbem Matri S. Januarii domicilium præſtitiſſe, cumque reliquam familiam ibidem ſedes habuiſſe lares veriſimile omnino ſit, jam illud ſequitur, ut, cum non alibi aliæ eiſi ineptiſſimæ ſubſint cauſæ, domicilium ad ſolam originem, quæ communis Januariæ Genti Beneventum Patria erat, referendum eſſe videatur.

Quæ tandem de cauſſa [quod poſtremo loco veriſſimum occidenti mihi argumentum ſeponſi] non ſuorum civium aliquem, qui in Cleri cenſum adſcriptus eſſet, conſtituendum ſibi Epiſcopum curaſſent Beneventani? Notiſſima ſane eſt, quæ tum maxime vigebat, Eccleſiæ diſciplinæ, ut in ſingulis Urbibus ubi Epiſcopales ſedes conſtitutæ eſſent, Epiſcopus ipſe, qui in defuncti locum ſuccederet, nonniſi ex ejuſdem Eccleſiæ Clero (b) omnino eligendus. Plures veruſtiſſimæ ejuſmodi diſciplinæ teſtes habemus Summorum Pontificum, qui ineunte ſæculo V floruerunt, decretales Epiſtolæ, ut Zoſimi, Hilarii, Cæleſtini I. Leonis Magni (b), ſed præ illa ætatem de qua agimus propius attingere, eam nimirum diſciplinam hanc ſervari inſigniter intellige videretur. Hanc, ut alia exempla prætermittam, Julius PP. in ea ad Orientales epiſtola, quam S. Athanaſius Apologiæ II. intexuit (c) perſpicue demonſtrat, Arianos tum ea eliminat, tum præſertim ex eo capite graviſſime in Eccleſiæ leges peccaſſe, quod Georgium, qui nec Alexandrinus civis, nec illius Eccleſiæ Clero adſcriptus eſſet in Athanaſii locum præfeciſſent. *Ubi (inquit) iſtiuſmodi Eccleſiaſticus Canon, aut traditio Apoſtolica, eminitiare Georgium pergere nunc, & externum hominem, nec Alexandriæ baptizatum, neque Plebi cognitum, neque poſtulatum a Presbyteris* (d). Ex quibus Julii verbis non modo illud diſtincte colliguntur non fuiſſe extra Cleri gremium loci Epiſcopum aliunde adſciſcere, verum etiam diſciplinam illam, qua Sacerdos, vel Diaconus propriæ Eccleſiæ præficiendus erat, ex Apoſtolica traditione provenaſſe, Eccleſiaſticis vero Canonibus fuiſſe confirmatam: nec profecto ſecus ſe habere rei debuit, cum enim in Epiſcopi electione Plebis præſertim teſtimoniumque adhiberi oporteret, ut inter alios præclariſſime teſtatur S. Cyprianus (e), quonam pacto peregrini extraneique hominis mores perſpectos habere Plebs poterat, ut verum, rectumque de eo teſtimonium ferre poſſit, maxime cum Idololatria vigente, perſecutionibuſque exardeſcentibus nulla, aut rara admodum inter diverſarum Urbium Chriſtianos erant commercia, quibus,

adſcendit anno [illegible]. Duo tamen de aliis antiquis, uno ſcilicet Emmanuele noſtro quod Monaſterio Baſiliani non moror, quæ mirandoſe comperta. Eo poſtea ſub eo nomine tradita Filiorum ſuſtinuit in Procoulo, & cui lib. 5 alias hujuſmodi aliſe S. Januarii genus, per eum, diſtinctoque titulo, viventemque ſemel in ſeſunulatione ad Martyrium commemoratum, cujus liſque narrationibus conſtant. Genuit aliique hunc eſſe ſui cum lectione quo editam nemo non videt; de quo tamen more ſuo Fr. [illegible] in pronuntiat: *L. Autor di tal le grada, come nell vol ſua di eſſa, ſi anni al Emanuele Mgaloneo Monaco Baſiliano del monaſtero Caſaroſſi di Napoli apparve nel 900. di Criſto*

(a) Adorans ſuit 7. hæc ſunt: *Mater quoque S. Januarii in civitate Beneventana poſita vidit in ſomnis cum tuidus, quod Januarius Epiſcopus in cœli ad Cælum vola bat: & cum de ſomno ſuo excitaretur & interrogaret, quid vellet iſte ſabius vaticinium eſſe quodam, ſicut Januarius Epiſcopus pro Dei amore in vinculis teneretur: at illa perterrita profeſſeravit ſe ut oratione reddidit ſpiritum*

(b) S. Leo epiſt. 84. cap. 6. luce alia ſanxit, ut Epiſcopus: *Omnium Clericorum, atque omnium Civium voluntate deſcripſit, ex Presbyteris ejuſdem Eccleſiæ, vel ex Diaconibus optimus eligeretur*

(c) Habes autem eamdem Julii PP. epiſtolam ordine ſerialem apud Labbeum Coll. Conc. tom. 2. pag. 517 edit. Venet. ann. 1728.

(d) Non tandem in illa ſubdidit loco cui idem Pontifex Julius verba: *Si enim in culpa ſuiſſet deprehenſus Athanaſius, non tamen oportuit tractatum novi Epiſcopi loco [illegible] & poteſt Eccleſiaſticus Canonem fieri, ſed in ipſa Eccleſia & ex ipſo ſacerdotali ordine, & ex ipſo Clero Epiſcopus Provinciæ conſtituere, neque nunquam novos Apoſtolorum Canones violare*

(e) S. Cyprian. lib. 1. Ep. 6. 3. edit. Baluz. *Propter quod diligenter de traditione divina & apoſtolica obſervatione tenendum eſt & ſervandum quod apud nos quoque & fere per Provincias univerſas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam Plebem cui Præpoſitus ordinatur, Epiſcopi ejuſdem Provinciæ proximi quique conveniant & Epiſcopus deligatur Plebe præſente, quæ ſingulorum vitam pleniſſime novit, & uniuſcujuſque actum de ejus converſatione perſpexit*

quibus, ut Perſecutorum ſævitiam effugerent, ſatius erat domi ſe continere, ad tot ſacros conventus in cryptis cœmeteriis, aliiſque abditis locis, clam, ac vix quidem ſibimetipſi non [illegible] conſueſcerent.

At quod, inquies, cauſſæ fuerit, ut contra ejuſmodi legem aliquando peccaverint Beneventani, qui medio quinto ſæculo S. Tammarum non Campanum quidem, aut ſaltem Italum, ſed domo Afrum (qui Vandalica perſecutione [illegible] cum ſociis impoſitus ad Campaniæ oras appelleret, Chriſtianis virtutibus, vitæque ſanctitate conſpicuus eſſe cœpit) Epiſcopum ſibi elegerunt? quin ego ejus non ea ſolum ætate, qua Chriſtianorum res maxime florebant, verum et ante prioribus tribus ſæculis, tum Beneventi, tum alibi, atque in ipſa etiam Romana Eccleſia ab ea lege aliquando fuiſſe receſſum, cujus tamen rei non una eſſe cauſa videbatur, vel quod nemo eorum ad paſtorale munus ſubeundum idoneus tum adeſſet, vel ut Epiſcopus poſtularetur, qui licet externus homo, diu tamen in eodem loco moratus, ac præterea in Cleri cenſum adſcriptus [illegible] dignum rem ſe probaſſet, vel certe (ut ſæpe ſemper accidit) miraculo aliquo, viſibili veluti forte e Cœlo delapſa divinitus probaretur. At nihil hujuſmodi in Januarii electione contigiſſe, in ejus actis omnibus legere eſt, (nam de commentitiis Græculi Monachi Baſiliani, ſeu Piſconi narrationibus acta res eſt) jure proinde nulla apparet cauſſa cur Beneventani eam legem, quam centum quinquaginta pene annorum ſpatio in omnem S. Januarii ſucceſſoribus, qui omnes Cives fuere ad S. Tammarum uſque, adeo religioſe ſervarunt, in S. Januario ipſo contemnendam exiſtimarent. Quid vero opus Beneventanis cum haberent, ut extra ſuæ Eccleſiæ Clerum Epiſcopum ſibi quæſiiſſe debuerint quaſi non inter ſuos, qui digni eſſent, reperirentur? Aut quid tandem boni ex Neapolitanis ſibi potuerunt polliceri? Utrumque cum demum probaverimus, confecta tandem res erit.

Ac primum, quod Neapolitanos ſpectat, ægre patronum hoc argumentum me tractaſſe fateor, quo eorum gloriæ, quam aliquo multis ſpectatam nominibus non mirari ſolum, verum etiam fovere potius, tuerique in animo ſemper fuit, nonnihil modo detrectum videatur. At dum veritati [illegible] Patriæ, ac veniam eam inſervire [illegible]. Quid igitur? an Beneventani Epiſcopum ſibi quæſituri in Neapolitanorum quempiam oculos mentemque conjeciſſent? qui fuerit tum Neapolitanæ Eccleſiæ ſtatus, atque conditio ex ſequioris ævi monumentis (nam ſuperioris ævi exempla adverſus Beneventanos proferre video Neapolitanos) facile intelligemus quantum enim, dum Idololatria floret, Chriſtianam Religionem amplexos fuiſſe Neapolitanos putabimus, qui, exciſo jam Idolorum cultu, adhuc ejuſdem fuere tenaciſſimi? Certe quarto labente ſæculo non alio, quam Religioſæ Urbis nomine Neapolim commendat Symmachus, atque eo ſane nomine, quod perperam ad Chriſtianæ Fidei cultum, vel aliam quampiam cauſſam pleriique interpretari conati ſunt, nonniſi veteri Ethnicorum Religione, præ aliis Urbibus Neapolim ſolum excellere notat Symmachus Chriſtianæ Fidei infenſiſſimus hoſtis (a). Qui ſi igitur fuerit Beneventanorum conſilium petere ſibi Epiſcopum ex ea Urbe, quæ adeo gravi laborabat infamia, quam omnino id augebat, quod toto trium ſæculorum [illegible]-lo.

(a) Symmachi verba ex lib. 8. epiſt. [illegible] hæc ſunt: *Quam primum Neapolim, perſæ Civium ſuorum viſere ſtudeo. Illic honori Urbis Religioſæ ſedulo deputabo*; Perego [illegible] Campi Felic. Deſiet. [illegible] poſt hunc Symmachi locum obſervavit [illegible] in [illegible] Chriſtiane [illegible], Neapolim Ethnicæ Religioni [illegible] Epiſtola [illegible], nodum hanc [illegible] Neapolitanis [illegible]. An vero poſt Peregrinum [illegible] Hiſtor. Civil. Neap. Scriptorem Peregrino [illegible] tom. 1. pag. [illegible] *[illegible] Neapolitani [illegible] ſuperſtizioſa, e la più accettata [illegible] degli Ethnici [illegible]. Per la gran ſuperſtizione di Napoletani [illegible] per la ſomma loro venerazione a [illegible] Numi [illegible] Chieſa [illegible]* ac poſtquam non [illegible] Symmachi [illegible] ſubdit: *Conſeguì [illegible] che Simmaco [illegible] Criſtiani [illegible] Napoli Città religioſa non [illegible] della Criſtiana Religione, ma ſolamente avvalorando d'ogni parte il Gentileſimo [illegible] Napoli cuſpicua, Religioſa per quella falſa Religione, che di lei coſtantemente ſi profeſſava [illegible] Zeccaroni Napolitani [illegible] quegli [illegible] ſommaco [illegible] di ſuperarli, volendo che Simmaco [illegible] della Religione Criſtiana ... Un Frate Carmelitano [illegible] (P. [illegible] S. Anti [illegible]) [illegible] queſta Città [illegible]* [illegible] Poſt harum [illegible] P. Tutini [illegible] tom. 4. part. 1. pag. [illegible] Hiſt. Neap. [illegible] Neapolitanorum [illegible] arbitratus [illegible]. An vero [illegible] quod [illegible] Antiq. Hiſt. [illegible] [illegible]

[illegible] Google

lo, cum tot perſecutiones in Chriſtianos exarſiſſent, nullus Neapolitanorum inventus fuerit, qui Chriſtianæ Fidei veritatem proprio ſanguine, vel ſaltem aliquo ſupplicio confirmaret.

An vero deteriores Beneventani? vel ſaltem par fuerit eorum cauſa? Vicem certe Beneventanis Neapolitani rependent, quod ſcribis, quam alibi Idololatriæ indices Beneventi evulſæ fuerint, eamque [illegible] Beneventana Eccleſia [illegible] S. Barbato Epiſcopo, qui ſeptimo decliname ſeculo eam adminiſtravit, ſed de hac re mox videbimus. Illud interim obſervaſſe praeſtat, praecipuum, ac prope ſingulare Beneventanæ Eccleſiæ fuiſſe decus, quod in ſui Cleri cœtu Viros Sanctitate illuſtres perpetua quadam ſucceſſione enumeraverit. Non hic ſolos referam Epiſcopos, qui poſt omnes [illegible] præclari a S. Januario ad S. Tammarum ex eodem Clero ad Epiſcopale munus aſſumpti Eccleſiam ipſam, ac Patriam ſummopere illuſtrarunt; ſuperſunt etenim ipſa Eccleſia, quos eodem munere [illegible] dignos, acceptus olim ſanctitatis honos etiam nunc manifeſte declarat: ac ne longius quam par eſt, extraque Romanæ ætatis finem progrediamur, mitto hic Beneventanos illos Cives ſanctitate illuſtres, quos ſexto ſeculo ac deinde Beneventana Eccleſia recenſet, de quibus conſulendus noſter Viperæ (a). Vix etiam omittor vel S. Paulum Beneventanæ Eccleſiæ Diaconum, vel S. Bonitum ejuſdem Archidiaconum præclariſſima quinti ſeculi lumina (b): ſed ad quartum ſeculum, imo ad illius tandem initia rem deducere maxime juvabit, unde & illuſtriorem, uberioremque ſegetem, ſolidioremque noſtro argumento vim facile colligere promptum erit. Felicem [illegible] quæ Martyrum Matrem Beneventanam Eccleſiam tum fuiſſe conſtat. Eadem Diocletiani perſecutione, qua S. Januarius coronatus fuit, duodecim Beneventanos Cives, ex eiſque quoſque ſacris initiatos martyrio fuiſſe decoratos, ipſorum Neapolitanorum fide teſtatum habemus (c). His adjungendus eſt S. Stephanus, & ipſe in eadem Perſecutione Martyr (d), quibus ſi [illegible] defecerint, nonne Beneventanæ Eccleſiæ præclariſſimos S. Januarii ſocios, Feſtum inquam Diaconum, & Deſiderium Lectorem oſtendiſſe ſufficiet? Hos tum ſuo gremio fovebat Beneventana Eccleſia ſacrorum miniſtros, quorum virtus adeo excelluit, ut illos paſtorali munere digniſſimos vel ex hoc uno ſtudio probaret, quod martyrio demum coronari dignum [illegible].

Atque ea hinquidem brevi licet ſermone concluſis, ſatis habes, quæ lectis, ut quam juſta ſit Beneventanorum cauſa, facile judices. Utinam vero tot ætatibus ipſi Neapolitani non præjudicatis opinionibus, ſed potius veritate, imo & Majorum ſuorum judicio aliquando ſamulandum ſibi eſſe cenſerent! non nova ibi viderant momenta hæc, quæ penultimis, adhuc tamen talia ſibi ſuppetere probe noverant, ut Beneventanum non ſolum hoc decus invidendum eſſe haud putarent, verum etiam afferrent, atque ultro deferrent. Hinc factum fuit, ut in tot tamque publicis monumentis, quibus S. Januarii memoriam, Judex, beneficia celebrare ante ſuperiora ſeculi ætatem tantopere curarunt, nuſquam civem ſuum (quod omnino promptum erat, imo gratum, atque apprime honorificum) commemoraverint. Certe in vetuſtis Neapolitanorum Nummis, quibus ſolitum fuit S. Januarii ipſius effigiem perpetuo inſculpere, nihil tale in eorum inſcriptionibus legiſſi eſt, quod illorum Civem fuiſſe oſtendat; Apoſtolum potius Januarium legas in eorum uno, cui hæc græca epigraphe eſt: A[illegible] Januarius (e). Sed neque (quod adhuc obſervandum mihi duxi) poſteaquam Neapolitanis æmulatio tenere cœpit Januarium ſibi Civem jactandi, eorum ſtudium fortiſſe voluit V. C. Marochius

(a) In Catalogo SS. Beneventanorum, quem edidit Neapoli an. 1631.

(b) De S. Paulo Beneventanæ Eccleſiæ Diacono, qui S. Æmilii Epiſcopi fuit comes in legatione Innocentii PP. I. ad Arcadium Imp. ob cauſam S. Jo. Chryſoſtomi. Scriptores teſtes ſunt Palladius, & Theodorus in Dialogo de vita Chryſoſtomi, ubi ſanctitatem illam extollentes aliud nihil ſingulare de eo referunt, quod in eo [illegible] S. Paulus Apoſtolus [illegible] [illegible] mali ſunt. V. demum etiam de noſtro Paulo Card. Baron. ad annum. De S. vero Bonito [illegible] Eccleſiæ Archidiacono, qui ad extremum quintum ſeculum floruit, quod ſimul cum S. Sabino Epiſcopo ſuo, Odoacro Rege Arriano [illegible] fuerit, Martyrum coelitibus fulgentis, præter Martyrologium Angl. cum ſervatum in Angl. Collegio de Urbe, teſta nt antiquiſſimi codices Archivi S. Sophiæ Beneventi in Bibliotheca Vaticana aſſervatae.

(c) Auctor Hiſt. S. Januarii [illegible] pag. 341. & Remondini in Hiſt. Nolana [illegible]

(d) De S. Stephano Martyre Beneventano agit Epiſcopus Cibilanus in Topographia SS. Martyrum V. B. & noſtri Chronologus Falco, quod an. 1118. ejus corpus ſimul cum aliis SS. Civium corporibus, quorum loqui memoria excideret, ſumma Urbis lætitia inventum refert.

(e) Cui in eo nummo S. Januarium Martyrem titulo Apoſtolicum voluerint Neapolitani: à clarim eorumdem penaliſ [illegible] V. C. Mazochius Antiq. Med. Aul. Diſſert. XXVII. De Moneta. ſeu ſere [illegible] nummos, ubi nummus Neapolitanus omnino exhibet pag. 441. At ſaecula (ni fallor) vel eo ſcaguet, ſi ex quibusdam nominis [illegible] monumentis valerium Neapolitanorum erga S. Januarium cultum argumentum, quæ ſolitum ſuit, ut eo Cives Martyris preſentia qui in ipſo [illegible] ſibi, adeo in Chriſtianam [illegible] officia religioſius continuari didiciſſent.

chiæ Neapolitanæ Eccleſiæ, Neapolitanique Lycei principale ſidus quid enim? Hiad ipſe quidem in Commentar. ad Kalend., neque in Diſſertatione De Neapolitana Eccleſia ſemper unita, cum utrobique de S. Januario pluribus, ac pene ex inſtituto agat, Neapolitanum Civem unquam appellat. Quod de ſummo Viro haud mirum, qui (ut de ſe fatetur in Canonicorum Neapolitanorum integre pertractanda) veritati uni ſtare ſemper animum induxeris ſuum, de Martyrii Patria optimo conſilio tacere ſatis ſit habet, quo tamen ſilentio populares ſuos de falſa, communique ſuper quæſita laude minuiſſe Beneventanorum vero poſſeſſionem ratam habuiſſe viſus eſt, vel ſaltem utrorumque gratiam retinere maluit. Sed non ſolo ipſorum omnis ævi Neapolitanorum ſilentio (quod magis habendum ſuit) Beneventanorum cauſa juvatur. Adſunt etiam Neapolitanorum teſtimonia, qui demum Beneventum S. Januarii Patriam olim aſſerui ſunt (a). Quod ſi ex Martyris corpore, & ſanguine, quæ Neapoli aſſervantur, in Neapolitanorum mentem modo venerit, ut Civem quoque ſuum eſſe credant, cur eadem in Beneventanorum mentem illud venias, ut Neapolitanis objicitur. Divino admonitu (b) opus omnino fuiſſe, ut conſummato Martyrio ſacra Lypſana ſibi præriperent. Quid enim? Cum Martyrii locus prope Neapolim fuerit, adeo Chriſtianorum ſanguinem erubuiſſent, reauniſque gloriæ quæ nuſquam eis antea contigerat, ignavi æſtimatores Neapolitani fuiſſent, ut de glorioſiſſimi Civis ſuſcipiendo corpore divinitus admonendi eſſent? ut citius, ſi modo Civis illis fuiſſet, mox poſt Martyrium in Marciani pago, ſubinde extra Neapolis mœnia tumulandum curaſſent? Obſervandum certe Beneventani, qui quum ſæc. ix. ſub Principe Sicone ruſpiunt Neapolitanorum ſibi ſubdere moliretur, maximæ Victoriæ laudi duxere, ut illos ſibi tributarios effeciſſe contenti, ſolum S. Januarii corpus (ſacis opimis ſpolii) domum reportarent. Aſportatum illud quidem Neapolim rurſus, et dum ſoli Beneventani S. Januarium Civem jure habere ſuiunt, habeant modo Neapolitani pretioſiſſimum Theſaurum, quem uno ſibi ſolis habent, quinimo quidem non urbi Neapoli, aut Beneventi, ſed univerſi Regni tutelæ, totius Eccleſiæ decori, ac Fidei Chriſtianæ gloriam ſervari videntur.

Sed ut tandem inſtitutum iter, a quo paululum, neque abs re omnino divertendum fuit, repetamus, longe ante quarti ſæculi initium Chriſti Fidem Beneventi ſuſceptam ſatis ex eo probatum jam credimus, quod quamplurimi qui Urbis Cives, quos inter S. Januarium Epiſcopum ſuiſſe jam ſequitur, Chriſtianam Religionem eo tempore profitebantur, imo tanta fidei conſtantia, cæteriſque Chriſtianis virtutibus imbuti eſſent, ut pro Fide eadem ſanguinem, atque vitam profundere non dubitarint.

At damnato jam Idolorum cultu, cum Principum auctoritate Chriſtianæ Religioni pax, honorque haberi cœpiſſet, quam bene, & feliciter Chriſtianorum res Beneventi deinceps ſe habuerint, ſuperius non obſcure demonſtravimus, ſummam eam felicitatem, quam propria virtute, ſuoque munere ſatis ferventem publica tum quoque fovebat auctoritas, eos Epiſcopos habuiſſe haud erit dubitandum, qui quarto ſæculo ſanctitate laude uti illuſtres Beneventanam rem eccleſiaſticam ac ingentem illorum curam numerum quos antea Religioni dederunt, Ethnicorumque, quos cum lacte imbibiſſent, erroribus adhuc detentos repeſiſſent, ad Chriſti fidem ſectas dum perducerent. Præclarum certe hujus rei teſtimonium vel invitus pro Beneventanis ille ipſe Symmachus edit, a quo paulo ante Neapolitanos ob falſam Religionem celebratos audivimus. Præſtat Vir Cl. (qui anno 384. Præfecti Urbis munere fungebatur) proferre verba, quæ ex ejus Epiſtolarum lib. epiſt. vi. ad Patrem ita ſe habent: *Primo Neapolim, dehinc brevi intervallo Beneventum me recepi: ibi ſummo cultu omnium plauſuque ſuſceptus tanto honore celebrabar, ut jam graviter officium. Ea Urbs tum maxima ſit, ſinguli ejus ipſi maxime ibi ſunt inde Urbe majores amantes ſui litterarum, moremque mirabili in* DEUM MAGNA PARS VENERATUR. *Privatam pecuniam pro civitatis ornatu certatim fatigant, nam poſtquam terræ motu, nihil pene illis reliqui factum eſt, ſed fracta opes infractos animos repererunt, pro ſe quiſque operam*

eſſet, poſtea utroque ejus opera a Veſtelli incredibile probaſſe, tota & Apoſtolus ipſe dici meruit de: Antonius vivere Januarius ubi tum Neapolitanos gentem utique ſuperſtitionem (ut vidimus) tenaciſſimam prædicatione illuſtrabit. Sed a nemo nullis, dum Apoſtoli tantum a Neapoli in aaque – domus ſumulus, non ibi natum, ſed ubi nullum ſemper prædicaverit.

(a) Fr. Bernardinus Siculus, qui floruit an. 1496 in Carmine, quod de translatione Corporis S. Januarii a Monaſterio Montis Virginis Neapolim, vernacula lingua lucubravit. Paulus Regius Epiſcopus Vic. Equenſis in [illegible] S. Januar. edit. Neap. an. 1591 David. Romæus De Stipite Div. Caſtalibus Urbis Neapolis edit. Neapoli 1571. Fr. Ægidius Sergiſionis Regii conventus &c.

(b) Ita ſaltem Romanum, Alii Beneulani & Jo. Diaconus; quamquam de hoc divino admonitu Alii Mazochianæ ſileant, non ſibi eo conjectura illud dedit vere contra Mazochius, quod non leviter ei concedunt.

[illegible] effecit, [illegible] ad [illegible] unde nobis summa cura fuit [illegible], quam [illegible], ne aut in [illegible] dediti ab ipsa desiderent, aut [illegible] desiderari. Patet ergo igitur, ac fortasse majores pro [illegible] impulsu hoc multiplici, [illegible] quod posteritati commendarent, Beneventanis reddidit Symmachus, nunc quod attinet, *magnam illorum partem Deum venerari* [illegible] affirmat, quibus verbis, (secus ac de Neapolitanis, quorum Urbem *Religiosam* alibi appellabat) nonnisi de Beneventanorum Christiana fide loquutus censeri debet [illegible] si quis et verba ad falsam Religionem detorquenda [illegible], haud sane multum Beneventanis detrahet, quantum quum magna pars (ut soli fortasse Symmacho videbatur) Ethnicorum errores adhuc sequeretur, qui reliqui erant, haud certe Atheorum fuisse censendi sunt. Sed omnino Christianae Religioni addicti, quam pro suo veteri in eam odio satis habuit Symmachus silentio praeterisse. Atque haec quidem praemittere mihi [illegible] ut quoquo modo ostenderem haud frustra Symmachum mihi testem advocasse. Ceterum [illegible] se res habet, alterque ea verba accipienda sunt, quibus [illegible], quin [illegible] Dei, quem Christiani colebant, Religio [illegible]. Fateor, cultum Christi expressum [illegible] vocabulum ex Symmachi calamo eo loco excidisse, sed tamen neque Deus commemoret, quem, si unquam Beneventani pro *magna parte* Idololatrae tum fuissent, Idololatriae [illegible], ac patronum [illegible] [illegible], similem Ethnicorum vocabulo, multitudinis [illegible] numero [illegible]. Dei [illegible] nomine, quem Beneventanorum *magna pars* venerabatur, ipsam Christianam Religionem significabat Symmachus, sed non propalam omnino manifesteque indicare volebat, ut [illegible], en [illegible] quid adeo docti [illegible] adhibuisset, vel antequam potius indignemur suis erroribus adeo pertinaciter indulgentem [illegible] inter ceteras Beneventanorum egregias dotes [illegible] [illegible]. Sed tamen quod [illegible], subsequente quodam [illegible] sermone [illegible] [illegible] cujus etiam [illegible] in ceteris rebus aliquas erga Beneventanos [illegible] a sola Religione commendanda, quae [illegible], eaque laudum caput esse debebat, non, aut [illegible] verbo, ne [illegible] videretur, se expediret.

Cum vero in alterutram partem Symmachi verba referri possint, jam si magna (inquies) Beneventanorum pars Christianam fidem profitebatur, erant itaque [illegible] licet parti qui sub quarti saeculi exitum adhuc Idololatriam sectabantur: hoc enim eodem argumento ipse ultro [illegible], ut, si cui suspicari, aut etiam [illegible] habuisset, de [illegible] Symmachum eo loco loquutum, reliquam saltem Beneventanorum partem demonstratam habemus, quae Christianorum esse debuisset. Ex alterutra parte, alterutrum quoque necessario consequi fateor, at dum nihil magnam illam Beneventanorum partem Symmacho memoratam in [illegible] *Dei* (quod [illegible] & gloriosius eidem debet) veneratione constitisse concedatur, haud certe grave illud erit, quod ea aetate, qua Idololatria [illegible] omnino [illegible], neque solum in Italiae Urbibus, sed etiam in ipsa Roma manerent adhuc & Delubra Deorum, & sacrorum Ministri, ipsoque Symmachus pro restituendo publico Deorum cultu adeo enixe laboraret, Benevento etiam superessent, qui nondum ab ejusmodi errore discessissent.

Turbare magis non debet, quod diutius quam fortasse alibi [illegible] error Beneventi retentus septimo saeculo [illegible] coeperit, ut magnam loco [illegible] esse [illegible]. Ad aureum Viperae simulacrum [illegible] loci [illegible] Tutelaris [illegible] adolere consueverat, [illegible] arbos, in agro prope Urbem consita, vetusta Religione sacra habebatur, cui, veluti numini, vota persolvere, [illegible] exhiberi ludos solenne erat. Utramque tamen pestiferam labem, [illegible], S. Barbatus [illegible] Episcopus crebris sermonibus, quos plurimae e Deo signa confirmabant, delevit [illegible], [illegible] superstitiones omnes, quae ceteris Idololatriae [illegible] superarant, tum demum Beneventi esse desierunt. At si veram ejus rei caussam animadvertamus, [illegible], quod Beneventanis jure [illegible] exprobrari. Distinguendi enim [illegible] Beneventanis [illegible] nostrorum civium, Langobardorum nempe soboles, quae paulo ante septimum ipsum saeculum, firmato ejus Gentis Ducatu, Beneventi consederat: quid autem [illegible], cum in Religionis rebus in eam Urbem non invenissent Langobardi, qui [illegible] paulo ante egressi, nondum [illegible] ad humanitatem, neque ad veram Religionem animum componere [illegible] didicerant. Certe in vetustis S. Barbati Actis, quo ex fonte res tota ad posterorum memoriam manavit, nihil est, quod Beneventanorum civibus certatur, sed Langobardorum duntaxat, qui Benevento manebant, fit mentio, quorum etiam Duci [illegible] quondam aurei Viperae simulacri veneratio tribui videtur, propterea quod non publico illam loco, aut Aede coli, sed ab ipsis Ducibus in Larario servatam Acta ipsa non semel commemorant. Ac de ejusmodi Viperae Religione,

gione, ejuſque origine ſcrepitibus quum de Gentis differeremus, dixiſſe me contineo. Ad ſuperſtitioſam Arborem quod attinet, patriam Longobardorum Religionem in ejus cultu facile licebit agnoſcere. Conſtat enim natale Longobardis ſolum Germaniam ejuſmodi religione minime liſ[illegible] fuiſſe. Hanc univerſis Germanis peculiarem attribuit Tacitus, cum de eorum moribus ſcribens: *Ceterum* (inquit) *nec cohibere parietibus Deos, neque in ullam humani oris ſpeciem aſſimulare ex magnitudine cœleſtium arbitrantur. Lucos, ac nemora conſecrant, Deorumque nominibus appellant ſecretum illud, quod ſola reverentia vident.* Hinc quoque ejus Gentis Religionem tangit, contemnitque Claudianus de Laud. Stilic. lib. 1.

Ut procul Hercyniæ per vaſta ſilentia ſylvæ
Venari tuto liceat, lucoſque vetuſta
Religione truces, & robora numinis inſtar
Barbarici, noſtræ feriant impune ſecures.

ubi quænam fuerint *robora numinis inſtar* docebit Celtarum exemplum, qui, ut Tyrius Maximus refert, *excelſam quercum colebant, & Jovem nomine ſilentiter appellabant* (a). At quid moror? Patriis licet ſedibus longe abſceſſerint Longobardi, patriam tamen Religionem hæſiſſe diu eorum animis præclare liquet ex Luitprandi Longobardorum in Italia Regis lege, quam ad coercendam ſuæ gentis inſtitutum, quam adhuc ſervabant Religionem, in hæc verba tulit: *qui ad arborem, quam ruſtici Sanctivum vocant, adoraverit, vel* [illegible] *fecerit, componat medietatem pretii ſui in ſacro Palatio.* Quæ ex lege, quibuſque aliis illuſtrioribus loquioris ætatis monumentis anteſcendit, quantum per Longobardica ſæcula error ille obtinuerit, exploratiſſimum omnino fit: ut proinde nonniſi per ſummam injuriam [illegible] Beneventani inſimulandi eſſemus, quam ſolis Longobardiæ non Beneventi ſolum, ſed per univerſam Italiam [illegible] familiarem fuiſſe perſpeximus. At ne de Longobardis ſua diu Benevento querendum ſit: nam quos barbaris adhuc moribus imbutos, ſuperſtitionumque ſtudioſos acceperat, mox utius Sanctiſſimi Beneventani civis Barbati opera ad optimam frugem ſolicitatos aſpexit, itaut quæ Urbs ſub ejus Gentis Principatu (cujus antea virtutes [illegible] Pietas deinceps, ac Religio perpetuo comites, atque adminiſtræ fuerunt) ad ſummum gloriæ, dominationiſque faſtigium perveniſſe, Langobardis aliquando paruiſſe etiamnunc lætari poſſit.

DISSER.

(a) *Arbores ſuperſtitioſæ* [illegible] ſub ſeculis [illegible] exiſtant, qui ſuperverunt Ethnici, promoto [illegible] ex leg. [illegible] Cod. Theod. de Paganis [illegible] Theod. Arcad. & Honor. hæc habent: *Si quis vero mortali opere facto, & ævum poſſura ſimulacra impoſito thure veneratus, ac ridiculo exemplo* [illegible] *ſubitoque ipſi* [illegible] *arborem, vel erecto ceſpite aras* [illegible] *honorare tentaverit* [illegible] *Religionis Reus ea domo, ſeu poſſeſſione mulctetur.*

DISSERTATIO IV.

De Veteribus Magiſtratibus Urbis Beneventanæ.

IN bene, ritéque conſtituta Republica, qualem omnino Coloniarum Romanarum fuiſſe conſtat, quæ (ut in Gellio 16. 13.) Principis Reipublicæ quaſi effigies parvæ, ſimulacraque eſſe quædam videbuntur, non ſolum leges, ſed legum etiam cuſtodes fuiſſe oportebat. Atque quum eæ partim ad Religionem, partim vero ad Politiam pertinerent; priorum cura Sacerdotibus, poſteriorum Magiſtratibus mandari conſuevit. Hinc poſt res Sacras Veterum Beneventanorum, de quibus ſuperioribus Diſſertationibus uberrimè egi, ut ad eorumdem Civiles Magiſtratus gradum faciam, & rerum ordo, & inſtituti ratio jam poſtulat. Quanta autem in hac re olim fuerit Beneventanæ Urbis dignitas, atque ſplendor, veteſta, quæ nobis ſunt reliqua, tum numero, tum pretio præclariſſima monumenta declarant. Sed ad hæc rei ipſa novum, ac planè ſingulare donum ſibi quæſiſſe viſa eſt, quum C. Cæſar Auguſtus ſub *Prætoris* nomine Magiſtratum aliquando Beneventi obeuntem, ſummus Urbis ejuſque Magiſtratibus honos acceſſit. Id planè cum ſibi veteri omnino ſtatuiſſe jam liceret, neque auctoritatem quibuſcunque aliis monumentis, aut Scriptorum teſtimoniis aſſerendam diſſimulo, tamen, neque alium etiam opportuniorem locum fuiſſe cenſui, quàm ut hæc pro re nata, de ejuſmodi Nummo ſermonem inſtituerem. Ad propoſitam enim materiam omnino pertinet; ad ejus etiam augendam dignitatem maximè interest. Si de Beneventanis Magiſtratibus verba facturus, ab iis, honoris ſpecie, capeſſendis Auguſtum non abhorruiſſe in ipſo exordio probaverim.

Nummus itaque æreus eſt in hanc omnino formam, quam ab optimis exemplaribus ab aliis hactenus editis exceptam, iterum, ut vides, ære exprimendam curavi.

Eum primi, quod ſciam, vulgavit P. Harduinus ex Theſauro Nummario D. Foucault, Emilimus etiam ſpectabatur olim in Theſauro Farneſiano, niſi ipſum eumdem (ut iis doctus me monuit) eſſe malim, qui ex Cimelio Foucault inter cætera eruditi illius viri divitias induſtria multa, atque auro non minus comparatus Farneſiano acceſſit. Ejus Ectypon habetur in Theſauro Morelliano tom. I. in familia Vipſania lit. B, ipſumque præterea exhibet Gotfredus in Impar. Roman. Tab. XXIX. num. 14. in Auguſto.

At quum in egregio ſingularique monumento verſemur, cujus (ut in aliis id genus magnum aliquid, ac inuſitatum præſeferentibus evenire ſolet) fidei ab eruditis in ſuſpicionem vocari poſſit, ſintque fortaſſe momenta aliqua, quæ alioqui levia, ab intemperantiori tamen eruditi ingenio pro graviſſimis habeantur, id mihi primum contendam erit, ut hunc eumdem Nummo contra omnem labem, ſuppoſitionisque opinionem ſubmoveam, veram deinde illius explicationem producturus.

Non itaque de ſuppoſititio Nummo five recentiori opera ſuſque conflato vel leviter ſuſpicari licet eorundem, quos modo memoravi, graviſſimorum Scriptorum auctoritas ne perſpicuus, qui nummariæ rei, quam ex induſtria egregiè pertractarunt, peritiſſimi, optimam illius fidem probè agnoſcentes in ſuos Theſauros retulerunt: neque turbare debet generalis illa, quæ Vaillantii animo quodammodo inſidere ſolet paſſim ſcriptis confirmata ſententia, quod nempe Imperatorum Nummos in Italiæ Coloniis ſignatos vix, ac ne vix quidem reperiri contingat,

tingat,

ingat, propterea quod nullum ejuſmodi Coloniis monetæ cudendæ jus fuerit. Falſum enim in hac ſtatuenda ſententia Vaillant um ex ipſomet Vaillantio facile demonſtrare poſſem apud quem cernuntur Coloniarum Nummos haud ſemel repertos, quos, sua diſſimulatione, aut, ne ſuæ obeſſent ſententiæ, perperam explicavit. Placet tamen ea illa, quæ a doctiſſimo *Spanhemio* obſervata fuere in De Præſt. Numiſm. Diſſert. 6. pag. 554. rem hanc confirmare. Et ſane licet jus cudendæ monetæ inter Principatus præcipue jura ab illius exordio vindicatum fuiſſet; conſtat tamen primum, nunquam eodem, quod antea obtinebat, jure Senatum ſpoliatum fuiſſe, cujus rei manifeſto argumento ſunt innumera illa ex ære Numiſmata, cum perpetuo, ac ſolemnibus ſiglis illis S C. Quod autem Coloniis Urbeſque alias Rom. Imperio ſubjectas ſpectat, jus idem iis ſæ natum æque probant tot *Nummi ejuſmodi* & *Coloniarum adhuc ſuperſtites cum Cæſarum, quorum etiam perciſſi, effigie*: quibus addi poſſunt alii. Duumviros iiſdem Coloniis deducendis delectos exhibentia, quos in ipſis Coloniis caſos fuiſſe omnino dicendum eſt. At quoniam in plerique Coloniarum Nummis illis optimorum illam legi ſolere notat *Spanhemius*, qua Auguſtorum indulgentia, ac permiſſu jus monetæ cudendæ acceptum referebatur, ut in Nummo *Patrenſis* Coloniæ: *Indulgentia Auguſti moneta impetrata*, & in alio Coloniæ Romulenſis: *Perm D Aug Col Rom.* & demum (ut cæteros prætercam) in alio *Munic. Ital Perm D Aug.* i. e. *Munic. Ital Permiſſu D Aug.*, jam ex more hoc illud dumtaxat conſequetur, antiquum cudendæ monetæ jus penes Colonias, firmato jam Principatu, non fuiſſe ſemper integrum, ſed ex ipſorum Principum Indulgentia, ac Permiſſu eo utendi jura ad certum tempus proque certa cauſa factam Coloniis poteſtatem. Quid igitur vetat, ſaltem certum illud in noſtro Nummo opinari hanc etiam, quam alias poſſim Coloniis conceſſam conſtat, Indulgentiam Beneventanæ Coloniæ ab Auguſto factam, quam is adeo ſui ſtudioſiſſimis ingentibus aliis honoribus auxerat. Neque enim ex vindicata ejus Nummi fide eò rem deducere mihi mauoiſe, ut paſſim, ac pro libito Nummos cudere Beneventanæ Coloniæ licuiſſe, quaſi communem, ac non ipſis Principibus æqua majeſtate jure affectare conſuerit: ſed nihil tam verum huic numendi ſi poteſt, quam facile olim eſſe debuit, ex Honoratio Magiſtratu, quem in Beneventanos Colonia geſſerat Auguſtus, cauſſis Beneventanos: ut quam i non inſcriptis lapidibus, aliiſque publicis monumentis deprehendere omnino poterant, eandem quoque percuſſis ex ipſius Auguſti Indulgentia Numiſmatibus adhuc celebrare ſtuduerint, quo facilius apud præſentes, poſteroſque ejus rei, quam ſibi, ut par erat, ſingulari honori ducebant, perpetuum ſervare poſſent monumentum. Atque hæc quidem de optima Nummi fide.

Ad ejus modo interpretationem quod attinet, præſtabit jam aliorum ſententiam antea recenſere; ſiquidem a duobus Viris Clariſſimis, Sigeberto ſcilicet Havercampo, ac Joanne Harduino Nummum explicatum inveni, ac quum prius nihil omnino de Benevento cogitaſſent, poſteriores perſpicamus debemus, ut veriſimiliori interpretatione Nummum ipſum Beneventanæ Coloniæ vindicatum haberemus, cujus certa ſententia eò magis verum attigiſſe probabitur, quo falſa plane, ac præſumpta aliorum explicatio videatur. Havercampus igitur tom. 1. Theſauri Morelliani pag. 452. poſtquam ejus Nummi Epigraphas in hunc modum explicaſſet: IMPerator Cæſar Benignus Præfectus: *Caput Cæſaris Auguſti nudum*; *Hibere Præfecto. Trepeum*: hæc ſtatim adjecit: *Nolo iſti unde Auguſti quæt, nil lucem en tibi hic Nummus uſus ſit. Credo tamen in Hiſpania uſum fuiſſe propter duas cauſas: quod nominum Præfecti titulum in Nummis in Hiſpania uſiſi, quodque Victoria, & Trepeum Auguſti de Cantabris, & Aſturibus debellatis in Nummo expreſſi videantur.* At quonam pignore convinceretur haud magis video Havercampum, eum Nummum Hiſpanicum ſuſpicaretur, quod in ejus Provinciæ Nummis Præfecti occurrere ſoleant, quam quod *Hibere* nomen in poſtica illius parte inſcriptum legerit, nam ſi de Præfecti titulo agatur, non in Nummis tantum Hiſpanicis, ſed aliarum quoque Provinciarum, præſertim vero Græcarum Urbium, Coloniarumque paſſim, obvium illum fuiſſe recte noſſe debuit Havercampus: ex Hibere autem nomine ſeu cognomine, quod, dempta aſpiratione, Iberiæ potius, quam alterius Regionis conjecturam ſuppeditare videtur, haud minus ineptum erit Nummum in Hiſpania cuſum opinari, nam ſi in illo: *Hibere Præfecto*: quod in poſtica Nummi parte eſt, non unquelom (quod eſſet abſurdius) expreſſa Præfecturæ, ſed perſonæ nomen, quæ eo munere fungeretur, judicatum dici debet, jam uulla erit, vel levis cauſſa, cur a primitiorum nominibus, aut cognominibus, quæ poſtrema arbitraria plerumque erant, ad locorum ſtatuendas conjecturas argumentum trahi poſſit. Tam igitur ad Hiſpaniam Hiberus Præfectus, qui in noſtro Nummo memoratur pertinere debet, quam ridiculum videretur aliquam cum Hiſpania cauſſam, rationemque habuiſſe Hiberum illum, qui ſolo hoc nomine Romanus

manus Conſul cum Julio Sylano Siſenna ſignatur in Faſtis ad an. 113 (a) Sed ſeria iſthæc! Abſurdum omnino illud quod Havercampo visum, et in utraque Nummi parte duos Præfectos ſeorſim ſtatueret. Sed utrum fuerat unum ſuo loco manifeſtum omiſſe, Hiberum ſuiſſet, uni ſi alter unquam in eo munere idem ſit Collega, communem etiam inſcriptionis locum, ut mutuo, habuiſſet. Nulli certe in Nummis quod ſciam ex una parte unum, ex altera item alterum Præfectum, inſcriptos extare oſtendi potuiſſe, quæ autem ratio fuerit, ut qui in unica Nummi parte *Benignus* Præfectus ſit, cum Imperatore Cæſare ita copuletur, at nihil ab eo diverſum in Epigraphe intuliſſe? At vero nomen hujus *Benigni* nomen, quod in univerſa antiquitate nunquam occurret, in Havercampi mentem veniſſe putarit; quis tandem probabit, et nullo ſine Imperatoribus contineri poſſit, contra omnem antiquitatis morem, ubi nihil ſolemne magis, quam omnia propria, præſertim quibus nullum prænomen aut cognomen adducetur, per ſua vocabula integrè expreſſa tum in lapidibus, tum in Nummis inſcribere. Sed jam tædet pluribus Viri docti hallucinationem demonſtrare ubi libenter pepercissem, niſi ex falſa utique ineptae Havercampi interpretatione, congruentiorem, imo meliorem Harduini interpretationem probari poſſe animadverterem.

Hæc itaque ſunt Harduini (b) *Caſarum in Sicilia certe nullum quoque nummum reperias impreſſo Imperatoris alicujus nomine. Vetum id ex alia cauſa factum eſſe non ignoras: quoniam Sicilia videlicet æque ac Italia non Provincia Auguſtorum fuit, ſed Senatus Populique Romani. Itaque nullo unquam aut nummo fuit Italiæ, Siciliæve Cæſarum vultum vel nomen eſſe ſiſſe niſi fortaſſe Auguſti excepto, qui certe eſt ſatis mediocri è Cimelio D. Foucault, inſcribitur que IMP. [illegible] aut IIVIR* [illegible]*, ut nunc quidem interpretor: Imp. Cæſar Auguſtus Colonia Beneventana Præfec., vel forte Prætor: in averſa pagina [illegible] Hiberi Præfecti.*

Nolim tamen, ut undiquaque Harduini Interpretationem probe, præpoſterum denique pretationis ipſius ut inauditus aliquis feratur judicium, (c) atque fortaſſe Beneventum offuſcat, quod ita unum omnium explicaverit Harduinus. Sed nullum ex iis tamen detrimentum prajudicare fortaſſe aliquorum opinionem uſſure debent. Sane unum æquiſſime quo judicio (ut mihi modo conjectare licet) uſus eſt Harduinus, ut ſuum duum nummo ſenſum tam ferret, quam, cum multa ſint, quæ mihi nonnullis probent, eruditorum omnium ſuffragio confirmandum haud dubito. Ac primum inſolituem quidem in [illegible] ſed quæ non ſine exemplo, ut Principes viri, Auguſtique ipſi ſingulorum Urbium Magiſtratus obiverint. Promptu enim, atque omnino indubitata ejus rei habemus exempla, non ſolum ante, ſed multo magis poſt ipſius Auguſti ævum: Bini apud Vaillantium extant nummi, quorum alter Neronis et Druſi Cæſarum in Cæſarea Auguſta Colonia Duumviratum ſignatum exhibet hac quidem epigraphe: *Colonia Cæſarea Auguſta Nero Cæſar Druſus Cæſar Duumviri*; alter vero eorundem et Cæſarum in Carthagine nova Quinquennalitatem memorat in hæc verba: *Nero, & Druſus Cæſares Quinquennales Coloniæ victricis Juliæ novæ Carthag. ini* (d). De Hadriano autem Auguſto vulgatum ſatis reſulit tum ex Spartiano cap. 19 qui non ſolum enim apud *Neapolim Demarchum, in Patria ſua Quinquennalem, & item Hadriæ quaſi in alia Patria, & Athenis Archontem* oſtentat etiam per Latium Oppida Dictatorem, & Ædilem, & Duumvirum fuiſſe teſtatur, tum quoque ex antiquo lapide apud Gruter. p. 425 n. 1 ubi monumentum illud in L. Julii Auliani honorem erectum ſignatur eo anno, quo in Conſaburenſi Colonia optimus Imp. Hadrianus Duumviratus honorem ſuſcepit. Atque dicam quidem, et eas Urbes Colonias ſui obſervantiſſimas eo honoris genere amplius decorarent, Auguſti exem-

(a) Hiberi Romani Conſul a vetera [illegible] in veteri inſcriptione [illegible] Fabretti cap. 7 pag. 506. Ut (ingens) Ruperti, & Bi[illegible] de [illegible] nationem cognominis Hiberi in Vitiam Verum cap. 34. pag. 124. & 51 pag. 267 intercedunt.

(b) In Spectatus primo Chronologiæ ex Nummis Antiquis reſtitutæ, quod habes inter opera ſelecta edit. Amſtelod. an. 1709 pag. 441.

(c) Acerrimos inter Harduinum & Cardinalem Noriſium concertationes de interpretatione Conſ. in Nummo Imp. Probi a ſe jam memorari; ſed de Harduino eadem hæc habet Petrus Zornius apud ſect. tom. 1 cap. v *Familiam & Genealogiam Herodiadum, cujus ex genere ad plurimas Evangelii diſtinctiones ſcimus intelligendis neceſſaria videtur: Illuſtrem P. Harduinum, ſed non præpoſteram ſibi hujus viri judicium in Nummis tradunt* dat [illegible] *creſcerent ſecundum Baſnagius lib. 1. cap. 1. & 3. de Hiſt. & Relig. Judæor. Dial. ejus per 1. obſerv. 3 pag. 121 & Cl. Serius in Diſſertatione, quæ Flavii Joſephi de Herodibus Aſſeria... contra Joan. Harduinum juſta vindicat aſſertum de Nummis antiquis conciliorum.*

(d) Ad eos nummos referri etiam poſſunt alios, quos effert ex Sereniſſimi Regis Neapolitani Gaza D. Marchio Venuti in Antiq. Hercul. edit. Rom. 1748 p. 71 *In una medaglia d' Nerone del Muſeo del noſtro Re ſi vede un Tiberio Claudio tra i ſuoi Magiſtrati in Coloniæ; Pr. [illegible] eſſere dell' Imperiale famiglia. Vedeſi In Teſta eadem Nero Cæſar Germ. Aug. ...* CLAVDIO IIVIR Q. ... *Conſul Tiberio Claudio ... Quinquennali Advocatus Auguſti*

exemplum ſequuti videntur, quam in Beneventana Colonia Praetura functum jam noverant. Haud enim ejus rei primus auctor Auguſtus fuit: ſecum quod imitaretur exemplum ſuppeditabat Cn. Pompejus: *Hunc enim in Colonia ſuper eruſſe eum* (Capua ſcilicet) *magiſtratum geſſiſſe* locupleteſtis eſt Cicero tum in Orat. poſt Red. in Sen. cap. xi, tum in Orat. pro Milon. cap. xv. ubi ab eodem Pompejo ducem ob urbem revocandos ducetum, illius Magiſtratus jure, Capuæ factum commemorat (a). Quod vero Coloniæ Beneventanæ non præſtitiſſe Auguſtus, cujus ipſa (veterum Virorum Triumvirali luguub deducti ad debellandas M. Antonii vires, firmandusque ſibi Principatum) & ſibi ſum optime probaverat, & opem ſeſe uiter fuerat impertus? Statim igitur poſt Actiacam pugnam (ut juvenilis admodum ejus vultus in Nummo expreſſus demonſtrat) Rerum potitus, hoc, inter alia, honore Beneventanam Coloniam afficiendam duxit, ut Præturam munere ſe ea fungeretur.

Ac Præturæ potius, quam alio nomine (b) eum magiſtratum ſuſcepit. In quo ampliæ quædam Dignitas atque auctoritas fulgere videbatur, ut ad arguendam Coloniæ Campanæ ſuperbium notavit Cicero in Agrar. II. ubi Prætores vocari ait, qui in aliis Coloniis Duumvirorum nomine contenti fuiſſent. At non invidioſum profecto id nomen Octavio nomen, cui quam Reſp. ipſa ſe ſubmiſiſſet, dubebatur certe, ut ejus dignitas hauſiſſare, quam in Coloniis fuerat uſus, magiſtratus titulo contentus, atque hanc plane intelligimus, quod ſibi in verſa Nummi facie uul Heberus illa qui Præfecti titulo inſignis eſt. Poſtea enim quam Beneventanæ Coloniæ Præturam ſuſcepiſſet Auguſtus, haud certe Beneventi conſiſtere debuit, ut munus illud exerceret: quod nonniſi honoris ſpecie ipſi Coloniæ potius, quam ſui recepiſſe dicendus eſt. At cum ſemel Prætor eſſet non alio certo eo anno uiam, ut mos erat, Coloniæ Magiſtratus, tum ob ipſius Auguſti Præturæ reverentiam, tum quia propriæ Præturam Coloniæ legitimis ſatis conſultum vidererunt. Quid igitur? Debuit omnino aliſque abſentis Præturi vices ſubſtituere, atque quidam Præfectus Juridicundo, qualem in noſtro Nummo eo inſignito titulo, eo quo more (c) liberum fuiſſe uniti. Quo tandem eum ſuſceptum unus in recto geſtabimus. Ut idem Nummus ad ſervandum eorum ſibi Auguſtoque, quam Beneventanæ Coloniæ ſummi honoris monumentum cuderetur. Atque hæc de eodem Nummo paucioribus fortaſſe, quam rei materia, atque dignitas poſtulabat, diſſeruiſſe libuit, ut mox, quam hic tractandam ſuſcepi Beneventanorum Magiſtratuum mutuam ex Auguſti Prætura illuſtriorem efficerem.

Ad ordinarios igitur Beneventanæ Coloniæ Magiſtratus quod attinet, an Auguſti exemplo, qui deinceps ſupremum Magiſtratum in ea geſſerint, Prætores vocari cœperint, an etiam Conſules (quod ambitioſius fuiſſet) aliquando appellati fuerint, haud curioſius mihi inquirendum duxi. Non deeſſent plane utrique rei conjecturæ, ac poſtremum quidem opportune ſatis probare poſſet lapis in Differt. III. relatus, & quem habet in noſtro Theſauro Cl. ... ubi *C. Fabricius Conſul* occurrit, quem Romanis Faſtis ignotum, ac propterea Conſulum ſuffectum eo loco a multis haberi verſimilius fortaſſe pro municipali Conſule accipiendum oſtendere poſſem. Sed utrumque id etiam, præ ſtantiam ejusmodi Magiſtratus nomen, quod ex privatis ſeculis durantem, ac perpetuo ſuturum, uti nomen Octaviani retinent, qui Reſp. Beneventanæ tantam gerunt. At nummum conjecturis indulgere, nevellis recognoſcendas, quæ de hiſce municipalibus Conſulibus, aut admittenda, aut rejicienda jamdiu obſervata fuere a Runeo Ep. 28. & 31.

(a) De forma Magiſtratus a Pompejo Capuæ geſta, ut de L. Piſone Campano Conſule hac multa habet Manutius in Aegidis cap. I pag. 14. & ſeq.

(b) Miſſum dicere ſed alterum Hardaſal interpretationem quid ſed Pura luminibus nomini paratum pro Præſide nec pere alterius Præſidis omnis, Magiſtratus ut habeatur, Atque hanc quamo, quo reſonant pene haud tum nomen, non ſine Prætorum, qui eum geſſere dicti, ut ex ſuperiori diſſi jam patet.

(c) Nunquam Præfecturarum conditionem ſubiiſſe Beneventum, in qua Præfectum quotannis Roma miſſum fuiſſe conſtet. Præfecti enim ea dum Feſtum de Præfecturis primum Ereſiand libertatem. In de Ve... ſignificatione Præfecti in alia appellabantur, in iis in quas legibus Præfecti mittebantur quotannis, qui jus dicerent, quarum genera fuerunt duo: Alterum in quas ſolebant ire Præfecti quatuor ſex virum pro Populi ſuffragio creati erant in hæc Oppida, Capuam, Cumas ... Alterum in quas ibant, quos Prætor Urbanus quotannis in quæque loca miſerat legibus, ut Fundos Formias &c. Eodemque exemplo, qua Prætor Urbanus Præfectos in eas Urbes mittebat, potuit etiam Auguſtus pro Beneventi Prætor, eam ſibi per ... ſuum illud munus exercere non habens, Præfectum in Urbi præficere. Sed longe diſpar ſane ... quæ in ... Præfecturarum conditio tum Beneventi ſuiſſet: hic debetur ... Magiſtratibus ... Præturam ab ipſo Auguſto ſuſceptam ... Coloniæ ... atque hinc accreſſerat. Ceterum ... qui in Municipiis Coloniiſque Magiſtratibus ſe ſibi ſubſtituerent, Præfectos ab eorum appellatos, jam obſervavit Vaillantius in ſuo nummi Narnia, ac Druſi Cæſaris & ... Formianus lapis apud Gruterum pag. ... & ... Aerum Salaſſaut *Praef. Quinq. Ti. Cæſar ... Praef. Quinq. Neron ... Druſi Cæſaris* ... ſer. pene habemus

& 31. Card. Norisio Cenotaph. Diſſert. 1. p. 41. & a Fabretto Inſcript. cap. x. p. 723. Magiſtratus dumtaxat illos perſequi Conſilium fuit, quos certos noſtri lapides nobis exhibent.

Primum igitur locum Decuriones obtinebant, quippe quorum coetu ſupremæ Civitatis Majeſtas atque auctoritas continebatur. Qui olim (ſequi jam licet ſequiorem ævi auctorem Juſtinianum in novell. Conſt. 38. de Decurionibus) olim nobis Remp. diſpoſuerunt, exiſtimaverunt oportere ſecundum Regiæ Urbis jus adunare in utraque Civitate nobiles viros, & cuicunque Senatum dare Civitati, per quam deberent agi quæ publica ſunt; quare & minorem Senatum, & nervos ac viſcera Civitatum Decuriones merito appellabat Caſſiodorus Var. lib. 9. cap. [illegible] Hinc licet plures in quaque Civitate Civium Ordines eſſent, Ordo tamen ſine ulla adjectione ſolus pro ipſo Decurionum coetu paſſim intelligebatur, cui etiam Splendidiſſimi epitheton ſæpius tributum frequentiſſime invenies, uti ex pluribus noſtris lapidibus, aliiſque poſſetis petere. De Decurionibus autem quæ omnia pervulgata ſunt, haud longum faciam; id tantum non ſatis ab aliis hactenus obſervatum explicaturus, quomodo ſcil. ex Ordinem in Coloniarum Rep. ipſi conſtituerent, atque ex quo ordine ad Decurionatum allegari ſolerent; ac de poſteriori ad hoc tandi occaſionem præbet Ioann. Plinii lib. 1. ep. 19. ubi hæc ſunt: *Eſſe tibi centum millium cenſum ſatis indicat, quod apud nos Decurio es. Igitur ante nos Decurionatum, verum etiam quem Romani perfruantur, offero tibi ad implendas equeſtres facultates ccc millia Nummum.* Si enim veterum Civium, ut quos Census distribuebat, cod. nos ſpectentur, jam poſteriorem Equeſtque poſtremos Ioann. Plebi debetur, ex quo Decurionum adlectos indicari videtur Plinius, qui ejuſmodi munere jam fungentis eum cenſum ſuppletque ad Equeſtrem ordinem gradum aſſequi. At vero Decurionum honoribus Plebejos fungi prohibitos diſerte docet Paulus in leg. 7. §. 2. D. De Decurionibus, quem tamen haud Plinio adverſari arbitrarim, dum ejus verba laudatæ legis ante attendantur, ait enim *honores, & munera non ordinationem, ſed potiorem quemque injungenda eſſe*, quibus verbis (a) ut in aliis honoribus, ita in Decurionatu capiendo non ordinum gradus (pro quibus, ut ego explicaverim, ordinationis vocabulum uſurparit Paulus) ſed potiores, idest, qui magis opibus valerent ex ordine quolibet adlegi debere, ac proinde magis cenſum (b) quam conditionem ſpectari confecisse tradit Juriſconſultus, ex quo etiam id alias intelligimus ex quoque Civium ordine, neque Plebeis exceptis, quibus tamen centum millium cenſus ſuppeteret, Decuriones creari potuiſſe; quorum coetus diverſum quidem ab aliis ordinem conſtituebat, ita tamen, quod ad cæteros Civium ordines haud proprie referri videretur, quum in illis privata tantum Civium jura ac prærogativæ continerentur, hujus vero diverſa omnino ratio erat, quo in jure publico erat poſita, cum ſuiſſent apud ipſos Decuriones adminiſtrandæ Reipublicæ omnis auctoritas atque reſideret.

Atque ex hac quidem auctoritate manabat, ut quidquid in Republica uſu videbatur, ordinario jure Decuriones providerent, itaut ea omnia, quæ Romæ Senatus, in Coloniis Decuriones ſtatuere æque poſſent, ſola quoque nominis diverſitate ſervata, cum illa Senatus Conſulta, hæc vero Decurionum decreta appellarentur: ac quum in reliquis rebus, quibus tranquillitas, aut utilitas publica continebatur, decreta ſua ferrent Decuriones, haud etiam eam partem, quæ maximum Reipublicæ bonum reſpiciebat, negligendam putabant, ut Civibus nempe de Rep. bene-

[a] Mirum quam multi in [illegible] verbis legantur. Adversarium [illegible] Gothofredi definitor placet: *Ordinationibus* (Vulgata ed. [illegible]) *ordines* [illegible] *Haloander Ordinarius* [illegible] *Hugo a Porta. Ab omnem potiorem* [illegible] *locupletiores, & de Rep.* [illegible] *non Ordines* [illegible] *generis, ſed ſubſtantiæ, non prærumer ſed locupletior.*

[b] Cenſus [illegible] Regem Servium Tullium [illegible] Livius lib. 1. [illegible] quod [illegible] Civium ordines [illegible] poſt [illegible] Reges [illegible] Rep. [illegible] Servio [illegible] Romanorum [illegible] Cenſum Ordo [illegible] Decurionibus [illegible] Coloniis [illegible] Romanos Senatores [illegible] Auguſtum ampliaſſe [illegible] ſuppleviſſeque non habentibus teſte Suet. Aug. c. 41. [illegible]

[illegible] Reip. [illegible] Romani [illegible] Muſei [illegible] Rep. [illegible] *Potentiſſimum Mundi, & Regum magiſtrum* [illegible] *conſtare* [illegible] *libertas* [illegible] *a ſervitute ſola* [illegible] Quod [illegible] Romani [illegible] *honorum ſuggeſſus* [illegible] *amplitudine Magiſtratus*.

beneventis, aut virtutibus, aut dignitate praeclaris, publici honores decernerentur, ejus rei plures lapides ad hunc usque nostro Thesauro proferre possem, sed non brevem hujusmodi lectorum minandum duxi, quoniam eos in proprio Classe percurrere poterit. memorandus tamen videtur lapis ille quem in Praeloquio ubi de C. Cano Balbo &c. Petruciae erectum, quem Beneventanu Decuriones Funere publico de Foro & Tribunali efferendos, & certo loco humandos censuerunt. Caeterum non privatis personis monumentum aliquod in privati ulterius honorem dedicare, seu Decurionum ducem fatum quod figlis illis L. D. D. D. posse in antiquorum lapidum extrema linea occurrentibus exprimi consuebat, atque expressum sane volui in hoc lapide M. Flavius Marcellus Rutilius, quamquam triumphali Duumviratu potestate jam polleret.

BENEVENTUM FELIX
M. FLAVIUS MARCELLUS
RUTILIUS
PRO HONORE IIVIRATUS
L. D. D. D.

Atque ex hoc lapide, qui elegantissima literarum forma insignitus non affixus legitur in Atrio publicae Aedis, minus jam Duumviratus ad Duumviros editum esse suum. Summum hunc ... Coloniarum Magistratum, soloque hoc nomine seu Duumvirum adjectum ... nullum ... vocatum ... observatur, atque eruditus probavit Ant. Augustinus in Libro singulari ad Modestinum (a) ubi unum pro Duumviratu ... quem idem Modestinus, seu non Theophilus habet, ... velum suum ... explicandus contendit, ut et ... Decurionum ordinem Principi Senatui respondere jam diximus, ita Duumviros, quos ... ex eodem ordine ... oportebat (b) Romanorum Consulum imaginem praetulisse constat (c) Non solum enim quod Magistratus nomen aperte ostendit, sed ad illorum exemplum constitutos (d), sed & utrumque praefuisse Magistratus, & iisdem fere ac Consules insignibus Duumviri praefulgebant, ac primo Togae Praetextae usum habuisse ... Valerius Tribunus Plebis ... ut ... Romanus Purpuram gerendam facilius impetraret. (f) *Purpura, ... in Magistratibus, in Sacerdotiis, Liberi quoque nostri praetexta purpura togae utentur, Magistratibus in Coloniis municipiisque ... habenda jus est, ... non solum habeant tantum insigne, sed etiam ... mortui ... purpura ... interdicemus.* Praeterea Consulum instar Duumviris fasces, licet non eodem numero praeferre licebat. Hinc Cicero postquam Campani Magistratus superbiam ex Praetorum usu pari nomine probare compulit, mox & illud adjecit (Agr. 2 cap. 34.) *Anteibant lictores non cum bacillis, sed ... Praetoribus anteeunt, cum fascibus duobus.* At quod etiam solum Campani Magistratus usus fasces videri potest, mox et aliis Municipalibus Magistratibus bacillos, de quorum legitimo usu dubium nullum est, utinam in fasces mutatos induxere videntur Arcadius & Honorius

(a) Cujus illo: *Magistratus Municipales tantis*, &c. ... pag. ... edit. Venet. 1563.
(b) Paulus in l. 17 D. De Decur.
(c) Cujacius in Comment. lib. 2. Pauli ad ... Rom.
(d) Fuerunt tamen aliquando non Duumviri, qui summum Magistratum gererent, sed IIIIViri & IIIIViri, ut notat Sigon. de Jur. Ital. lib. 2 cap. 4. Imo Sevirum seu VIViros in Beneventano ... ad eum Magistratum ... probari nititur Mabosus Marm. Felsin. sect. 4. cap. 9. In eodem alio, quem Dictatores nomine fuisse idem Magistratus alicubi vocabatur, ut de Arpino Municipio testatur Cicero lib. xiii. Epist. x. ubi Aediles tantum ... qui ... Municipii publicum administrabant, ... quo Cicerone hoc loco ... Spartianus, qui, ut paulo ante memini, refert Hadrianum per ... Oppidi Dictatorem & Aedilem, Duumvirum ... non ... fuisse ... in singulis oppidis gessisse, sed summum Magistratum, qui ... pro Oppidorum more ... nomine vocaretur.

(e) Quamquam ... Duumviratum ... observent post Pighium Annal. Rom. Card. Noris in Cenot. Pis. Dissert. 1. cap. 3. ex Inscriptione Capuana, quod tamen ... imo singulare ... dum ... Duumviratus Magistratus ... plerumque ... Commune ... Concil. Illiberitan. ... *Magistratum ... quo anno Duumviratum prohibendum placuit ... se ab Ecclesia ...* ... Natalis Alexander Hist. Eccl. sec. 3. Dissert. 21. art. ... Idolatriam ... spectantes ... Magistratus ... Ecclesiae ... Patres
(f) Liv. lib. 34. cap. 7

[illegible] Impp. in leg. 53 *Cod. De Decurionibus* [illegible] *Duumviratus impune non licere excusare praesentem* [illegible] *Territorii propria Civitatum decernunt (a)*

Quum igitur tam ingens fuerit ejus Magistratus honor, atque dignitas, quantam ipse potestate polleret, [illegible] observare jam licebit. Et sane [illegible] quibus viribus Duumvirorum potestas fuerit praedita, non satis constat, neque inter veteres Jurisconsultos, recentioresque eruditos [illegible] convenit. Sigonius quidem libro cap. 4. non aliam, quam in Jurisdicundo, Duumvirorum potestatem agnoscit, ejusque rei certum sibi argumentum adesse putat ex veteribus lapidibus, in quibus saepissime [illegible] id est *Duumvir Jurisdicundo* occurrit, & sane praeter lapides Sigonii sententiae etiam J. C. Paulum suffragari animadvertit ait enim in leg. 1. D. ad Municip. *Ea, quae magis Imperii sunt, quam Jurisdictionis, Magistratus Municipalis facere non potest.* At non sola Jurisdicundi potestate Duumvirum munus contineri recentiores alii existimarunt. Qua enim ratione maximus hic Magistratus ab Inferioribus [illegible] differre debuit, si enim solo [illegible] praecelluisset? [illegible] hoc quidem [illegible] dum reliquos sibi potestate pares, imo potiores haberet. & certe Aedilibus (quos inter minores Magistratus ex Messalae testimonio [illegible] Gell. lib. 13. cap. 14.) [illegible] Juris dicundi [illegible] quam ad eorum munus pertinerent, ut iidem antiqui lapides probant, ubi Aedilis [illegible] id est *Aedilis Jurisdicundo* passim memorantur, verum etiam coercitionis potestatem aperte tradit J. C. Callistratus lib. 6. Cognitionum, cujus haec sunt in leg. 12. D. De Decurionibus. *Ne quidem arcentur honoribus, qui ab Aedilibus flagellis caesi sunt, quamquam pars suae ita Aediles officio fungantur* [illegible] & [illegible] Aedilibus fuisse meminit Liv. lib. [illegible] cap. 31 [illegible] lib. 25 cap. 2. ut quae Matronas apud Populum probri accusassent, ac deinde damnatas, Aediles Plebis in exilium egisse narrat. Latius igitur Duumvirum potestas patuisse dicenda est [illegible] & Duumvirum (ut recte observat *Cujacius* ad leg. 1. D. De V. S. tom. 8. pag. 478.) publicum Judicium est, & Tribunal, & Fasces. Uno verbo ad Imperium res reducenda est, & sunt cum duplex fuerit Imperii [illegible] species, *meri* scilicet, ac *mixti (b)*, non utique Paulum ita loquutum [illegible] debet, ut quodeo

R. que

(a) Sen. Fasces ab [illegible] leg. [illegible] haud [illegible] ipsis Magistratus [illegible] ad [illegible] Duumvirum *Jurisdictionem* [illegible] fuerit [illegible] Virgilius Georg. [illegible] 495.

Illum non Populi Fasces, non Purpura Regum Flexit [illegible]

Ubi Servius Populi Fasces [illegible] Populi [illegible] Potestates [illegible] Purpuram, quae Regum [illegible] Fasces [illegible] Cicerone [illegible] *Cum Tibi etiam nostra quam eadem* [illegible] Orum autem habuisse [illegible] Valerii Publicola [illegible] refert Liv. [illegible] 7. Plutarch. in Popl. [illegible] Populo Romano Fasces submisit [illegible] *Quod genium* (inquit Livius) [illegible] *spectaculum* [illegible] *Imperii signa* [illegible] *submissaque fuisse Populi*, [illegible] *Consules majestatem*, [illegible] *majorem* [illegible] Imperatorum verba [illegible] haud [illegible] *Fasces* [illegible] Antiquitatis [illegible] Imperii temporibus [illegible] summa fide, & antiquitate [illegible]

[illegible] Tibiis enim Magistratus [illegible] pag. 331. [illegible] Capua [illegible] Legis [illegible] *Duumviri* [illegible] *Lex* [illegible] 17. D. [illegible] *Aediles* [illegible] *Territorii* [illegible] Territorii propria Civitatum [illegible] Magistratus [illegible] publice [illegible] Duumvirorum [illegible]

(b) Ulpian. lib. 3. D. De Jurisdict. *Imperium aut merum aut mixtum est. Merum est Imperium habere gladii potestatem ad animadvertendum facinorosos homines, quod etiam potestas appellatur. Mixtum est Imperium,* cui etiam Jurisdictio inest [illegible] Gravin. de Legg. l. 3. cap. 4. [illegible] *poena sanctioris pollent, Imperium merum, si vero leviori* [illegible]

quæ Imperium Municipali Magiſtratui adimere voluerit. Non habuiſſe merum ſanè verum eſt, ac mixti quoque in totùm ſalſam omnino; quin Juriſdictionem habuit, quæ unquam ſine mixto Imperio eſſe poteſt, unde & mixto Imperio amoto, quod perpetuò Juriſdictioni permixtum ſit, eamque perpetuò comitetur, eique perpetuò commiſceatur, aliogui ridicula eſſet Juriſdictio, ſi nullæ eſſent Imperii vires Juriſdictioni pertinere. Conſtituamus igitur cum eodem doctiſſimo Cujacio in Comment. ad d. l. Fin. (quæ eſt in illius lib. 1 ad edictum) Magiſtratus Municipales Juriſdictionem non quidem nudam, quæ ſolum in judicando verſabatur, juxta diſcrimen illud inter Jus dicentem, ac Judicem optimè a Gothofredo animadverſum in leg. 1 D. De Juriſdict. ſed mixto Imperio pollentem habuiſſe, quæ Faſcium poteſtate indicata, variis modis, pluribuſque in rebus legitimè explicabatur.

Quod certè ubi ſtatuamus, non ſolum inferioribus Magiſtratibus Duumviris concedere poteſtate videremur, ut de Ædilibus paulo ante oſtenſum fuit, ſed etiam attributum ut par eſt, cuique Magiſtratui de rebus ad proprium munus pertinentibus Juriſdicendi poteſtam, parum admodum ſupererit, quod Duumvirium Juriſdictionem, ſi aliorum reſtat Magiſtratuum illius vim minuamus ſubjici contingat. Præter enim Ædiles in ſuere quoque Fratres Cereales & Cenſores ſive Quinquennales in Colonia Beneventana, ut in cæteris Coloniis, qui ex proprii muneris ratione jus dicerent; ad hæc Decurionum auctoritatem in condendis Senatuſconſultis ſeu Decretis ſane ut luiſſe jam vidimus ſe, quod reliquum jam videri poteſt in Juriſdictione exercenda id certè viri illi qui Stlitibus judicandis deligi conſuebant poſtremò mandabatur. Horum in binis hiſce noſtris lapidibus ſuperites adhuc, ac penè lata admodum extat memoria.

M. MARIO M. F.
STEL. TITIO RVFINO
COS (a)
CVR. COL. CLAVD. AVG
AGRIPPINENSIVM
PROCOS. PROV. SICILILIAE
CVR. AMERINOR. PRAET.
TR. PL. Q. PROV. MACEDON
SEVIR. TVRMAR. EQ. ROM.
TRIB. LATICL. LEG. I. ADIV. P. F.
IIIIVIRO STLITIB. IVDIC.
FIDES CVM HELLADE ET
TERTIO PARENTI B. M. FEC.

....VNDIS PRATORI (b)
CANDIDATO LEGAT
PROVINCIAE AFRIC. DIOE
CESEOS HIPPONENSIS
ADLECT. INTER PRAET
A DIVO COMMODO ET IN
TER PATRICIOS TRIB
LATICL. LEG. V. MACED
XVIRO STLITIB. IVDIC.
OB SINGVLAREM ERGA PA
TRIAM CIVISQVE ADFEC
TIONEM P. D. D.

Ordinarium hunc fuiſſe Magiſtratum disertè tradit Pomponius in leg. 2 § 29. D. De Orig. Jur. ac Dio lib. 54. E, quem etiam Xvirorum numero conſtitutum, inon ipſi, tam noſtræ poſte-

rit exercitum [illegible] appellatus, quorum hoc Jus [illegible] ſemper & Magiſtratui, illud [illegible] & ſuperum Praeſidum [illegible].

(a) M. Marium Rufinum cum Aq. [illegible] Conſul proceſſit in Chr. 197 [illegible] Dion [illegible] ex noſtro lapide Titium [illegible] [illegible] Beneventani [illegible] [illegible] Beneventi [illegible] *Rufini nomine*, quod cum avi-

quiſſimum ſit, nec illa originis [illegible] Quam tandem [illegible] Beneventanis [illegible] lapidem [illegible] in lapide [illegible] Parentis [illegible] Rufini Conſulis [illegible].

(b) Præclariſſimi hujus Beneventani Civis nomen [illegible] in lapide exhiberi [illegible] in lapide [illegible] & in-

Undem

Google

poſterior lapis, cui reliqui omnes reſpondent, apertè oſtendat, ut mirum ſit ab eo numero prorſus noſtrum lapidem, quem Gruterus affert, diſcrepaſſe, dum pro viris vi cum Sibilibus judicandis M. Merium Rufinum nobis exhibet; in eadem igitur ac in numeralem notam irrepſiſſe facile arbitrabunt; nam labente ſecundo ſeculo, ejuſmodi Vviros ad [illegible] redactos conjectare omnino verum poſterior ipſe noſter lapis, qui poſt Commodum [illegible] dedicatus, in idem fere tempus incidit, quo ipſe Rufinus floruit. De Xvirorum Magiſtratu, quibuſque Silitibus judicandis praecipuè incumberent, egit Sigon. De Judic. lib. 1. cap. 8. & cap. 28. eoſque ex Conſilio Praetorio extitiſſe exiſtimat, ideſt Praetorem gravioribus earum diſſentium litium ad ſuum Tribunal pertinentium cognitionem judiciumque Xviris ad id inſtitutis mandare conſueviſſe; quod Pomponii verbis ſatis oſtendi poteſt, nam cum ii Praetores, Urbanum primum, dein Peregrinum ad ſupplendas in Urbe Conſulum partes, qui ſaepenumero bellis advocabantur, creatos tradit, mox Praetoribus ipſis rerum multitudini haud ſufficientibus *Cum eſſet (inquit) neceſſarius Magiſtratus qui haſtae praeeſſet, Decemviri in litibus judicandis ſunt conſtituti*. Atque jam demum ex his omnibus, dum Principis Reip. formam ad minorum Reipublicarum ſitum trahere jam liceat, manifeſtum ſatis apparet, non vulgarem quandam eudamque Duumviris Juriſdictionem adhaeſiſſe, quae minorum Magiſtratuum propria erat, ſed eum maximum in eſſet in Coloniis Magiſtratus, non imaginem ſolum, nomenque aliquando Conſulum, ſed etiam quae Coloniae jus pateret, auctoritatem, tum etiam Praetorum poteſtatem (ſervata tamen Provinciarum Praeſidibus, ſeu Proconſulibus tum Imperii merum gravioribus rerum Juriſdictione) cum ipſis etiam, ut modo notavimus, Conſularibus, ac Praetoriis inſignibus obtinuiſſe videri debet. Ac de Duumviris hactenus.

Quod minores ſpectat Magiſtratus, praecipuum Aedilibus locum dabimus cum Cicerone lib. de legib. 1. 3. *Suntoque Aediles Curatores Urbis, Annonae Ludorumque ſolemnium, ollisque ad honoris amplioris gradum is primus adſcenſus eſto*. Celebriora ac frequentiora Aedilium officia attigiſſe ſatis fuit Ciceroni, non tamen omnia, quae recenſent & illuſtrant Lipſius de Magiſtrat. Rom. cap. 12. Gravin. de Orig. Jur. lib. 1. cap. 39. De Aedilibus, qui ad Romani ejuſdem Magiſtratus exemplum, in Coloniis & Municipiis creabantur, pleniſſimè egit V. C. Everardus Otto libro ſingulari; non eludi quae reliquum mihi ſiet, quam inſigniores ex pluribus, qui nobis de re extant, lapides afferre, ut non ſolum Aediles in Beneventana Colonia extitiſſe, verum etiam, quae Ciceroni praecipua ejus Magiſtratus viſa ſunt officia, exercuiſſe probemus, utque a poſteriori Tullianae legis parte ordiar, Aedilitatem ad alios Magiſtratus, velut aditum fuiſſe in Beneventana Colonia oſtendit lapis iſte.

R 2 L. LAE-

Undique ſcriba, quem ex poſitus lapidibus Beneventi [illegible] conſtat. At vero civis accenſendi [illegible] pro civis vere ſcriptum ſit in lapide, parum refert [illegible] quamquam noſtri lapidis aevo [illegible] produce poſſet omnia a Card. Norio in Cenot. Piſ. [illegible] vocabuli Pinis pro Finis [illegible] tamen in hoc lapide [illegible] vocabulum ab [illegible] ſecundo ſeculo in ſacrae linguae, & quidem ad ſignificandam ex Graeco [illegible] plurium Provinciarum Praefecturam; Dioeceſis [illegible] appellabantur, [illegible] Praefectos Praetorio, [illegible] Vicarios regebantur, [illegible] Cod. Theod. De Medicis & in Topographia [illegible] Cod. [illegible] Cui vero in noſtro lapide [illegible] Dioeceſis in Provincia [illegible], dum Dioeceſis Hipponenſis in [illegible] Africae [illegible] modo [illegible] veteri [illegible], Dioeceſeos vocabulum [illegible] [illegible], quod vel

et Bellinio, atque Cangio apparet, quorum illa [illegible] nullus ageret; nam quae utrque in eo vocabulo [illegible] exempla congerunt [illegible] *tum ſcenas*. At [illegible] vocabulo ſingulare [illegible] ut (ep. fam. 13. 8. & 13. 67) dum Provinciam [illegible] regebat, [illegible] quod idem Cicero [illegible] Cord. [illegible] (ad Att. 7. 11.) quam [illegible] *Campana*. [illegible] Hinc [illegible] vocabulo [illegible] *Militineſium* [illegible] in Eccleſiaſticum Ordinem [illegible] quae [illegible] Dioeceſium [illegible] Provinciarum [illegible] Metropolitani, aut Archiepiſcopi praeerant, [illegible] qui Epiſcopi [illegible] Parochiae [illegible] Dioeceſis appellationem [illegible]

Google

L. LAETICIO L. F.
STEL. RVFO
TRIB. MIL. LEG. XII.
DON. HASTA PVRA
CORONA VALLARI
AEDILI. QVAES. IIVIRO
I. D. PRAEF. FABRVM
ATTEIA Q. F. PRISCA
VXOR. B. M. F.

Vides jam in hoc lapide munera omnia L. Laeticii domi militiaeque gesta enumerari, ac primum quidem militaria, quibus cum egregiè, ac praeclarè functus esset, militaribus donis, idest *Hasta pura*, & *corona vallari* fuit auctus, cum vero e sexta linea Civilia munera memorentur ab Ædilitate initium est, post quam Quaestorem effeceptere Laeticium, ad [illegible] demum honorem escendit. Gradus igitur honorum, ut Romae, ita Benevènti servatos fuisse constet, ut exinde etiam legitimo ad honores singulos capessendos aetatis rationem spectatam esse [illegible] tuto possimus, cum utilem illam, & salutarem legem Annariam, quae in Romanis Magistratibus constituta erat, in Municipiis etiam, & in Coloniis locum habuisse observat Lipsius l. 1. cap. 6 apertèque testatur Plinius lib. x. epist. 83. ubi Bythinis legem fuisse meminit, ne quis caperet Magistratum, neve esset in Senatu minor annorum XXX. neque ante gestum Magistratum in Senatu esse posset.

At quod Ædilium officia spectat, eos primum *Curatores Urbis* facit Cicero, qui illud eidem (a) libro[illegible] Ædilis jam designato, hacce sibi jectantes attribuit *Sacrarum nempe aedium procurationem, totamque Urbis tuendam [illegible]* Papinianus etiam lo. l. tit. *D. De Via Publ.* Ædiles ipsos perpetuò *[illegible]* vocat, quod non aliud, Lipsio interprete, quam Curatores Urbis [illegible] nomine non omnia, sed quae ad Urbis ornatum, aut ordinem pertinebant, curare ei [illegible] constat. Ædilium jam erat, Opera publica, & Deorum Templa [illegible], et [illegible] curareque, ut non tam ille, quam etiam beluae, aquae ductus, cloacae, plateae, [illegible] modo, & sine sordibus essent, quae proinde loca Ædiles [illegible] appellet *Sinet. De Vit. Beat.* cap. 7 Viarum praeterea publicarum curam habuisse Ædiles docuit jam Papinianus in libro singulari *de officio Ædilium*, cujus praecipua capita Tribonianus retulit in d. l. un. *D. De Via Publica*, non enim solum illarum munditiem procurare Ædilium munus, de qua re pulchrè Plautus (b), egregiumque exemplum apud Svetonium habemus (c), verum etiam illas sternere ac munire, quod ex nostro lapide probasse sufficerit.

C. ENNIVS M. F.
C. BERGONIVS Q. F.
AED
VIAM STRAVERVNT
ET LACVVS FECERVNT.

In Arce Beneventanae Urbis extat hic lapis, quem affert Gudius pag. 72. num. 5. ac de[illegible] ab hisce nostrae Ædilibus Beneventanae Urbis viis, quod ad illarum munus praecipuè

(a) Verr. v. [illegible]
(b) In Sticho l. 1. [illegible] ubi cum Servus imperasset: *[illegible] scopas, in hoc converre [illegible] Parasytus [illegible]: [illegible] suffragio Populi Ædilitatem hic quidem gerit.*
(c) In Vespas. cap. 5 *Mox cum Ædilem eum [illegible] C. Caesar succensens propter curam verrendis viis non adhibitam, luto jussisset oppleri, congesto per milites in praetextae sinum, non defuerunt qui interpretarentur quandoque proculcatam desertamque Remp. Civili aliqua perturbatione, in tutelam ejus, ac velut in gremium deventuram.* Ex quo loco etiam illud constat, curam [illegible] ad Ædiles pertinuisse, postquam Augustus Curatores [illegible] Ædilitate adjecerat, nec [illegible], & ad tempus, et res exigebat, S.C. [illegible] ad ordinis Magistratus [illegible], delectis etiam ad id [illegible] Viris, quibus & sua exempla [illegible], ut [illegible] Svetonius in Aug. cap. 30. & 37

Digitized by Google

pus perturbat, clara res eſt, illud tamen quod ſequitur, non ſatis obvium, quod nempe *&* *Lacus feciſſe* dicuntur, ac primo *Lacus* litera V geminata pro *Lacus* in lapide ſcriptum eſſe facile eſtimaverim aliorum lapidum autoritatem exemplo; in quibus aliquando *Felix* pro *Felix*, *Hoorterum* pro *Hortorum*, *Vaarus* pro *Varus* uſurpatum obſervat *Manut. Ortogr.* V *Felix*, at quoſnam *Lacus* a noſtris Ædilibus factos putabimus? Lapidem ſervavit apud Muratorium p. 631. n. 4. quem è ſchedis Ambroſianis exceptum extantem dicit *Beneventi* in Muro Clauſtri S. Modeſti in haec verba

P. CERRINIVS
L. CRASSICIVS
II VIR. I. D
VIAM STRAVER
ET LACVS FECER
PRO LVDIS.

Ad quem Vir Cl. ſic breviter commentatur *Lacus hic fuere ſe loca profunda, in quibus fera ad ludos contra ſtabulabantur*. De Muratorii Commentatione mox videbimus; meam interim conjecturam profeſſam, u[illegible] ſuſpicer ad calcem mendoſum hunc lapidem in ſchedas Ambroſianas relatum fuiſſe. Quae ſint ea menda inquis? Docebit utique lapis, quem ſupra ex nota hunc, a me editum, non alium a Muratorii lapide acceptum puto. Non enim alius Beneventi extat, ac pro omnium mutatione falſi crimen diſſimulabimus. Quid tamen cauſſae fuerit, cur viarum ſternendarum cura ab Ædilibus, quorum multa pars Beneventi erat, ad Duumviros Juridicundo translata ſit? Illud tandem pro autem, quod in ſincero lapide deeſt. aut a poſteriore aliquo ſcioli manu in Ambroſianum exemplar irrepſit, cui pro *ludis* legendum erit, ut mox obſervabimus, nunquam vero *pro ludis*, ut ex hoc lacus in lapide memoratos pro ferarum receptaculis acciperemus. Luſiſſe certe videtur Muratorium, in cujus fortaſſe mentem, dum haec ſcriberet, venerit lacus ille leonum memoratus *Danielis cap. 6. & 14.* Sed indulgendum Sacro Interpreti tantum eſt, ut Hebraeum vocabulum ea verſione donaret, quae congruentior loco illi eſſe videbatur, ubi a Rege Babylonio leones cuſtodiebantur, quamquam quum lacus ipſi oſtium fuiſſe Scriptura dicat, quod Regis, et Optimatum anulo obſignatum fuit, non illud in ſuperna parte, ſive ejus lacus ſummo ore, ſed in imparte, extenori certe lacui reſpondente ſituandum erit, id, quod clarius Scripturae ipſe oſtendit, quae non projectum Danielem, ac poſt eum accuſatores calumniae demittere, ſed *miſſos*, aut utique *intromiſſos* in ipſum lacum refert, ex quibus fit, hujuſmodi locum haud fuiſſe in profunda terra excavatum, ſed in aedificii formam omnino effingere debuiſſe, in qua vix lacus ſimilitudinem reperiſſe erit, ſed haec obiter. Quod tamen attinet, nullibi apud Latinos Scriptores id, de quo agimus vocabulum ea ſignificatione unquam uſurpatum conſtat, neque illum modo ex ſtandorum ludorum cura, quam Ædiles gerebant, ut communicarunt noſter lapis efficiet. Eſt enim verum quidpiam aliud, quo Ædiles, quod lacus fecerint, ſuum munus ſummopere implevisse videntur. Et ſi ne quemquam lacus proprie dici videantur de locis profundis, in quibus ſunt aquae reſides, ſed perpetuae, unde rivi oriuntur & flumina, eſt tamen lacus pariter *Foſſa*, ut docet Voſſius Etymol. v. *lacus* a Graeco λάκος, quod inter alia Hesychio teſte notat χάσμα, hoc eſt *fiſſuram ſeu fiſſuras*, ac ſpeciatim, ut idem Hesychius ſignat χάσματα γῆς *hiatum terrae*, quo modo propterea lacus videtur eſſe *Terra fiſſa recipiens aquam*, atque hinc ob ſimilitudinem transfertur ad caetera rerum liquidarum receptacula, ut pluribus ex optimis Scriptoribus adductis exemplis, idem Voſſius confirmat. Cum igitur noſtri Ædiles viam ſtraviſſent, ut ejuſmodi operi perpetuo, atque omni ex parte eundo proſpicerent, optimo conſilio ſicut etiam ſecus viam ipſi fecerunt, idest hiatus, ſeu ſcrobes poſt eorundem viarum margines ſubjacentes, quibus aquae pluviae reciperentur, ne in viis ipſis intercedentes eas lutulentas efficerent, aut certe corrumperent. At Tulliana lege duce, caetera Ædilium munera perſequamur. Annonae enim Curatores quoque eos fuiſſe conſtat, atque hujuſmodi munus omnino ſpectare hic noſter lapis videtur.

M TA-

M. TANONIVS
FIRMIANVS AED
I. D BASEM CVM
STATERA ET PON
DER. AENEIS
DE SVO FEC.

Non enim solum rerum venalium æstimationem & probitatem curabant Ædiles, de quibus Ædilitium Edictum (quod postmodum non mediocrem, nequeunt unam Juris Civilis partem constituit, & unicum Ædilitiorum Edictorum invenitur apud Plaut. in Capt. 4. 2) proponebant, mulctas inferebant, improbasque merces jactabant, ut ex eodem Plauto & Papinio jam patet (a), sed etiam mensuras & pondera sibi praecurabant, de quorum æquitate ut constaret, exempla è marmore aut ex aere in loco publico constituebant, è quibus, si quid fraudis a venditoribus patratum esset, statim inferri poterat. Qui fuit laudabilis mos ad Coloniæ ex Principe Urbe manavit, ubi mensuræ publicæ in Capitolio custodiebantur, & quidem Jovi, ut inviolabiles essent, sacratæ, et inde, quoties eas urgeret, & de legitima mensura dubitaretur, veniri peti posset, unde Fannius : *Pes longe spatii*, latique *noster mensura*

Angulus ut par sit, quem claudit linea triplex,
Quatuor ut quadris medium cingatur inane,
Amphora fit cubus, quam ne violare liceret
Sacravere Jovi Tarpejo in Monte Quirites

Non leve igitur illud fuit, quod a nostro olim Ædili M. Tanonio pro suo munere praestitum fuit, dum *Basim cum statera, & ponderibus aeneis de suo fecit*, cujus proinde diligentia ut et liberalitas conjuncta digna profecto fuit, ut eo publico monumento commendaretur. Caeterum hac in re non ego plura, quae si quis nosse cupit, habebit in subjecto nota ex doctissimo Gorio, quem describere fas habui (b)

Id potius mihi modo agendum est, ut qui olim Ædilium numerus Benevento creari solebat, in medium proferam. Dubium enim fuisset lapides modo allatis, in quorum ultimo nonnisi unus Ædilis, nempe M. Tanonius, bini in altero, scilicet C. Ennius & C. Bergenus prodire assolent, nec alii nostri lapides desunt in perpetuis nostris Thesauri Clusium conjecti, qui etiam modo unum, modo duos Ædiles nobis exhibent: at lapis quoque extat, qui ad quatuor usque Ædilium numerum Benevento fuisse aperte docet: lapis ejusdem insculptus, multisque etiam ornamentis ex utroque latere insignis, extantem usitatus legitur in Portico nunc Conventus PP. Carmel. Excalceatorum in haec verba:

L. AVI

(a) Papin. lib. 1 tom. D. De Vi Publ. Plaut. in Rud. 1. 3. 41
Nequeunt ita solus quamvis fastidiosus
Ædilis, si quae improba sunt merces jactat omnes.
(b) Dantur è Gor. 1. 16. lapidem Tibur nunc extat in hac verba:

C. CANIDIVI AMIVD
VT P ASIIIE IVLIX
AEDILI
MENSVRI ET EA
ODVA INIQ
IVSSIVERIT

Ubi hæc Gorius pag. 167. *Mensuras & pondera iniqua solitis servare. Mensuras & pondera decernere ad populi Mercatoris & Coloniae Ædilium munus fuisse docet hæc Inscriptio: etc mensuras & pondera iniqua amovere (ita pro in frangere, nam omni modo fraudandi ergo) ac frangendas venditoribus mercatoribusque Castella Ufansf. P. Lucilius Ædilis ponderaria mensura cum M. Tanonio fua pecunia fecit*, ut habetur class. 4. num 4. apud Gruterum pag. 133. 1. memoratur *Mensurae pondera lege Cincia*. In alio item lapide a me edito class. 4. num. 19. legimus a C. Cæsio Silvestro propria sumptu factam ponderarium & transfusum, in quo pondera probata legitime custodiebantur, & ex Chalcidico aerea, seorsum pondera, & Mensuras aequarum, quae tollitur vendentibus in regula esset etiam etc. Vid. Rosini. ad 1. a. 1. Iuv. Gothas ... ut ... pondera frangi supplendum esset, ... Lucill. ... (si quis ... quis) mensuras iniquas, eaque Magistratus frangi jussisset, siquidem iniqua fuerant. Juvenalis Sat. x. 101.

Et de mensura jus dicere, vasa minora
Frangere pannosus vacuis Ædilis Ulubris.
Neque aliter Persius Sat. 1. 128
Si se aliquem credens Italo quod honore supinus
Fregerit heminas Aretî Ædilis iniquas.

Google

L. AVIDIO L. F. STE
IIIIVIRO AED
L. AVIDIO L. F. PATRI
CATIAE VIBI F
MATRI.

Quid igitur ſtatuendum erit? Conſtanterne pro temporum diverſitate diverſum quoque (cum fae lapidibus ſtare debet fides) Beneventi fuiſſe Ædilium numerum, ſicut modo unum, modo plures, ut res ad ejuſmodi Magiſtratum pertinentes poſtulare videbantur, errati non fuerit. non id quidem abſurdum, ſed neque nihil omnino verum perſuaſerim. nam quod unus tantum Ædilis in lapidibus aliquot, vel etiam duo memorari videntur, non inde ſequitur, haud plures eo tunc eſſe Ædiles potuiſſe. Cum enim praeclarum aliquid ab uno ex pluribus Ædilibus geſtum eſſet, illius tantum nomen ad poſteritatis memoriam commendari aequum erat. nulla certè, quòd ſilentio praeterierunt, Collegarum injuriâ quae nihil, vel diligentiae, vel liberalitatis in eam rem contuliſſent, neque quod in proximo lapide factum fuit, per Duumvirorum vel Quatuorvirorum adjectionem ſaltem Ædilium non extantium numerum exprimere operae fuit, quum id tantum in Magiſtratibus ne qui certo ac peculiari nomine carerent fieret conſueverit. haud verò in eis, quorum proprium exigebat nomen, ita ut cum plures, eſſent duo eſſent Conſules, Praetores &c. ſi unus tantum memoratus inveniatur, non propterea omnino unum fuiſſe Conſulem, aut Praetorem putandum erit. Ex proximo itaque lapide verisimilius mihi fit, ſex vires initio fuiſſe Beneventi Ædiles. quem numerum perpetuò ſervatum, optime ſuadet Beneventanae Coloniae magnificentia & amplitudo, unde non illud ſolum fieri poterat, ut Principis Urbis majeſtatem aemularetur, ubi quatuor Ædiles, binos nempe Curules, totidemque Plebeii deligebantur, ſed omnino faciundum poſtulabat vera, genuſſi itaque eque Magiſtratus ſervare, quibus in ſlorentiſſima Colonia rectè, opportunèque administrandis, ex omne & alias Ædilis ſufficere potuiſſent, eoque magis, quod Magiſtratum ipſi in ſcriptorum adminiſtros ad Juriſdictionem exercendam adhibuiſſe conſtat ex hoc noſtro lapide, ubi de ſcriba Ædilium mentio eſt.

M. GAVIVS
M. F. PALAT.
SABINVS
SCRIBA AED
I. D. PRAEF FABR.
SIBI ET
NASENNIAE M. F
IVSTAE VXORI B. M.

Quid? ſi ſex deinceps Ædiles Beneventi conſtitutos eſſe meaverim? Binos ſcilicet alios praeter quatuor illos, de quibus ſuperius ſatis diſſerui, quibus rei frumentariae cura peculiariter mandabatur, ut jam diud optimè patet Beneventanam Coloniam Magiſtratuum omnium, qui Romae vigerent, formam atque ipſa fere nomina in ſe tranſtuliſſe.

Sequitur igitur poſt ſex illos Ædiles novus Magiſtratus ad Romanae quidem Urbis exemplum Beneventi reſtitutus, cujus tamen exemplum extra Beneventanam Coloniam nix alibi inveniſſem. Romae illum Caeſar primus inſtituit. *Deinde* (inquit Pomponius in lege 2. § D. De Orig. Jur.) *C. Julius Caeſar duos Praetores, & duos Ædiles qui frumento praeeſſent, & a Cerere Cereales conſtituit; ita duodecim Praetores, ſex Ædiles ſuerunt.* Novi ejuſmodi Magiſtratus inſtituendi cauſam refert Dio (a). At quod pro ſola Urbe, eaque de cauſa fuit inſtitutum perpetua

(a) Dio lib. 43. pag. 239. poſt Aldinum uſitata Caſaubonum hanc ſubdit: *Juſſi vigunt Magiſtratus. Medimnorum A. annonam frumenti. adde in aull. a. ad eiusdem Populum Romanum adveheb. in alios liberorum Mercedes &c.* | *Magiſtratus octroi multos, duoſque Curatores, & totidem Ædiles Cereales conſtituit, qui hoc frumentum Romam advehendi, & Populo tribuendi curam haberent.*

tus deinde manſit, atque ab ipſa Urbe ad Beneventanam Coloniam migravit. Rem hanc certa veterum lapidum fide manifeſtè probatam habemus, quos propterea hoc nomine deſcripſiſſe præſtabit.

C. ADIECTIO
C. F. STEL
MACEDONI
PR. CER. IVRID
C. ADIECTIVS
NARCISVS ET
CEIA LVCILLA
NEPOTI L. D. D. D.

VERZOBIO
C. CAELIO
C. F. STE. BASSAEO
DONATO
PR. CER. I. D. QQ.
ADLECT. IN ORD.
DEC. EQ. R.
C. CAELIVS DONA
TVS P. BASSAEA TANNARIA
MATER

Sed antequam horum lapidum explicationem aggrediar, juvabit primùm Clariſſimi Fabretti lapſum notare, ne ipſius in præcipuis notis illis PR. CER. interpretandis judicium eruditis lectoribus ampliùs imponat. Lapis eſt apud ipſum cap. 8 pag. 673 n. LVI. et hæc verba

C. IVL. FLORENTIN
MIL. COH. VI. PR. CER
EVFROSINE CONI. B. M
Q. V. M. A. IX. M. III. D. XIII
IN. D. V.

Ad quem lapidem Fabrettus ita commentatur: *Notæ illæ CER, quæ ſecundam lineam claudit, ſupplicationem parare videtur Inſcriptio Paterini apud Gruter. pag. 561 num. 2. in qua Silvinus dicitur* CENT. LEG. XI *quaſi* CERONASTES, *& quidem Ceronatarum vigiliis ſuis ad natatus, & pugilatus vis exercitii, in Caſtrenſi præſidium apud Urbem &c. atque ad induerandos artus, non inſidiis, neque annalis fuiſſe*. At falſum profectò fuiſſe Fabrettum nunc demum noſtrorum lapidum fide edocemur: quod eum magis miperam, quàm notam illam CER in *Ceronaſten* deducere, quam interpretationem Paterini lapidis exemplum, ubi etiam non CER legitur, improbare adhuc videtur? quod vero de præcedenti nota PR. de qua Fabrettus haud ſollicitus fuit, judicium feratur? An fortaſſe ad Cohortem refertur, quæ ſuerit Cohors VI. Prætoria? nullo pacto conceſſerim, cum cum ſequenti nota conjuncta, ad hanc omnino pertinere dicenda ſit. Fuit itaque Paterinus iſte Miles, ut ſemel dicam, non *Ceronaſtes*, ut commentabatur Fabrettus, ſed revera *Præfectus Cerealis*, quod munus (nec enim a militari C. Julii Florentini profeſſione diſceſſiſſe putarim) ab eo utique in ipſis Caſtris geſtum oportuiſſe ſuadet exactiſſima illa, quæ ſemper fuit frumenti comparandi, interque milites dividendi cura, quæ probatæ fidei, & ſolertiæ uni, aut pluribus militibus mandabatur, adeout qui ad ejuſmodi munus deligebantur ſatis congruè *Præfecti Cerealis* titulo appellarentur (a). At quis mihi, quæris, quod tam certò fidenterque eas notas ſic explicandas doceamus? Non ex ipſis notarum, quas jam attuli, lapidibus deducta datum fuit, ſed adhuc præclarius ex altero noſtro lapide, qui tandem rem egregiè illuſtrat, intuitum ſit habui.

L. STAIO

(a) Præter peculiam Frumentum etiam Romanis Militibus dimenſum in menſem diſtribui conſuevit ut ferè tradit Polybius De Roman. Mil. Vide Lipſium lib. 2 Dialog. 4.

L. STAIO L. F.
STEL. SCRATEIO
MANILIANO PRIMO
CER. I. D. QQ.
FILIO EQ. ROMANI
ARCHIATRI BENEV
HIC PRIMVS OB HONO
REM CEREAL. TESSERIS
SPARSIS IN QVIBVS AVRVM
ARGENTVM AES VESTEM
CAETERAQ. POPVL
DIVISIT
L. STAIVS RVTILIVS MANILIVS

Vides jam in hoc insigni nostro lapide eximium honorem memorari, idest ipsam *Praefecti*, ſive *Praetoris Cerealis* dignitatem, novum quidem, nec quod alibi occurret vocabulum, non absonum tamen, quandoquidem a Consule est Consulatus, & *Aediles* (ut notat Festus) dicti ab *Aedibus* [illegible], *sicut Pontifices*, [illegible] quid in eodem lapide illud CER. I. D. QQ. quid in [illegible] nostris lapidibus [illegible] ut [illegible] I. D. QQ. significare omnino debeant; *Cerealis* [illegible] *Jurisdicendo quinquennalis* ut omnibus lapidibus evidentiſſimè expreſſi habentur. Sed jam eximia quaedam ex iisdem lapidibus paucis obſervaſſe liceat.

Ac primum illud ſit, eundem Magiſtratum in Urbe ipſa *Aedilem Cerealem* nominatum olim vocatum, neque alio [illegible] nomine tum veteribus monumentis, tum recentioribus quibuſdam paſſim cognitum, [illegible] apud Beneventanos inſignitum fuiſſe, [illegible] Aedilium ipſi appellatione contenti, ad augendum ejuſmodi muneris ſplendorem, *Praefectorum*, [illegible] potius *Praetorum Cerealium* nomine decorari [illegible], quod tamen haud omnino ambitiosè factum [illegible], ſi Pomponii locum ſuperius recitatum diligentius attendamus; ibi [illegible] non Aediles tantum duo, ſed eiſdem ſimul Praetores (quæ ex verborum contextu non [illegible] referre [illegible] poſſumus) [illegible] *Cereales* a Caeſare [illegible] instituti, [illegible] ipſe, qui non binos duntaxat *Aediles*, ſed totidem pariter *Cereales* ad id muneris deductos [illegible], hoc ſolo diſſimiles, quod *Cereales* [illegible] appellat, quos Pomponius *Praetores*. Cum igitur novus hic Magiſtratus Beneventi inſtitueretur, [illegible] ſpeciosiorem quidem ſplendidioremque, qui non arbitraretur [illegible] ſed Principis Urbis exemplo inrectus fuerat, quidum Magiſtratus titulum uſurpare maluerunt Beneventani? atque hoc amplius ex noſtris lapidibus [illegible] prompsum eſt, [illegible] ejuſmodi Praetorum Cerealium dignitatem fuiſſe, ſed [illegible] quinquennium perduraret. Magiſtratus [illegible] [illegible] peculiari Jurisdictione pollentem.

Duas autem potiſſimum cauſas [illegible] potuerimus, cur ejuſmodi Magiſtratus ſingularis propenſum exemplo in Beneventana Colonia fuerit inſtitutus: loci videlicet [illegible], & muneris amplitudinem. [illegible] ſemper fuit Beneventani Agri fertilitas, ut [illegible] frumenti [illegible], [illegible] Urbi [illegible] Emporium [illegible] populus haberetur, qui frumentum [illegible] tranſvehentes, [illegible] confluebant: Aedilibus [illegible] veteri [illegible], univerſæ Annonæ [illegible] incumbebat, ſed dum aliarum atque graviſſimarum rerum ad ſuum item munus pertinentium adminiſtratione eos ſurgi [illegible] ut hanc [illegible] negligerent, probè ac indefinenter proſpicere valerent. Maximum igitur è Republica [illegible] fuit, Romanæ Urbis exemplo unum [illegible] Magiſtratum inſtitui [illegible] qui [illegible] frumentariæ praeeſſet, atque hanc præcipuam Annonæ partem ulluſ [illegible] peculiari Jurisdictione curaret. Cui vero [illegible] ejuſmodi novum Magiſtratum inſtitutum haud omnino [illegible] fuiſſe, [illegible] tamen in ſuam Urbem tranſlatuſſent Beneventani, ut recens [illegible] Urbi decus, ſummiſque Civibus ad id muneris delectis honor [illegible]?

Et quidem, tanti honoris loco habitum quondam apud veteres, tum annonæ, tum præcipuè rei frumentariæ curandæ munus, ſatis conſtat. Statiam, qui ad frumentum in frumentarijs Provinciis emundum, & ad Urbem mittendum Senatus Conſulto extra ordinem creabantur, viri erant ſummi in Rep. loci: quales Brutum & Caſſium fuiſſe patet, quorum alterum in Aſiam, alterum vero in Siciliam ad eam rem a Senatu legatum ſcribit Cic. ad Att. lib. 15 ep. 9 (a). qualem itaque putabimus ordinarii Magiſtratus fuiſſe dignitatem? Ex doctiſſimo Spanhemio, ut alios prætereum, diſcimus haud ſemel eo de re cuſos Nummos, quale illud eſt Gentis Lolliæ, in quo modium frumento plenus cum duabus hinc inde ſpicis alligantibus exhibetur: licet quoque Gentis Furiæ, qui Cereris caput habet ſpicis redimitum: quos ego Nummos, quod mihi perſpicuiſſima eſt, ſatis [illegible] non ad deſignandum indiſtincte Ædilium munus, ſed ad indicandum Prætorem, ſeu Ædilium Cerealium peculiarem Magiſtratum, ac omnium in eorum honorem, qui tum eo munere fungebantur, percuſſos fuiſſe cenſeo. At quid opus aliis exemplis rem hanc comprobaſſe, quam uberrimè confirmat, ac mirum in modum noſter lapis illuſtrat, in quo [illegible] ad *Cerealitatis honorem* evectus, non intra vulgarem illam liberalitatem ſe continuit, qua primos honorum Magiſtratum quempiam in Patria Senatui aut Epulum dare, aut Denarios viritim diſtribuere pro more habuiſſe antiqui lapides paſſim nos docent: ſed (quod Regiæ duntaxat (b) munificentiæ exemplum eſſe poterit) Teſſeras (c) ſparſit, in quibus *Aurum, Argentum, Æs, Veſtes*, aliudque id genus [illegible], eximium muneris dignitatem ſingulari ſplendidiſſimæ largitionis exemplo [illegible].

At hæc quidem de majoribus, ſeu præcipuis Beneventanæ Coloniæ Magiſtratibus mihi fuerant obſervanda, nunc de Cenſoribus, ſeu Quinquennalibus, de Quatuorviris, de Cantoribus Kalendarii, cæteriſque inferioribus Magiſtratibus agendum eſſet, at cum vulgata ſint eorum omnium atque munera ſint, omnium, aut ſatis illuſtriora, quæ eos ſpectant, jamdudum ab aliis abunde pertractata habeantur, non hic aliorum ſcripta convaſare, eaque eadem recoquere mihi duxi: nam ut alios, de quibus jam diſſerui, ita hos reliquos Magiſtratus Beneventi creari ſolitos non eſt, cur dubitet quiſpiam; ut ut ego hoc probare pergam, quandoquidem in noſtro Theſauro penultimè reſplendere manifeſtum. Age vero, nunc ad eundem Magiſtratuum, quotquot floreant urbibus ſub Romano Imperio ſtante, ceteroquin rebus; ex antiquis monumentis conſtitiſſe compertum hactenus ſuum perpetua manſiſſe forma, aut etiam poſtea, eadem nomina demum ipſa ſinterea, obſervaſſe præſtabit. Et ſanè ſi in ipſum Imperium non ſolum ſub Auguſto, tum ſub Hadriano, tum demum ſub Conſtantino, ut mox a me dicetur, regimina formas invectas fuiſſe conſtat; haud novis Magiſtratibus reſtitutis, alterum pars, atque nomina in Orbe Romano, ipſaque præcipuè in Italia aut abolita, aut ſequutura ſequens ætas aſpexerit, quid in inferioribus eiiſ itabat id quoque factum arbitrabimur? Jam ſi Honorum

[a] *A Bello reddita mihi litera, fere unde Senatum, ut Bruto in Aſia, Caſſio in Sicilia, frumentum emendum, & ad Urbem mittendum curarent*: ô rem miſeram! Sed quare noſtram excelent Curam: qui interim Vipſeq Frumento imperante [illegible] quod munus in Rep. ſordidius? Spectabat certè non ipſum munus [illegible] Bruti, Caſſiique dignitatem qui cum Provincias [illegible] ei dabat [illegible] M. Antonii opera factum [illegible] ut e [illegible] muneris præſentis Urbe abeſſent, ut velut in exilium ejicerentur: quare non ineſt Spanhemio Diſs. VI pag. 146 commemorat Nummos [illegible] qui exhibent [illegible] Togati ſedentes, quorum [illegible] cum [illegible] ac aſſurgunt cum [illegible] IX. XII XX. & C. [illegible] Bruto, atque Caſſio eſſe tribuendum: Vix enim verſo ſub ſummo Reip. perturbatione, de cura, qua per Antonii impotentiam neque Bruti, Caſſiique dedi [illegible] quoque erat, tamen percutiendos Senatum voluiſſe.

[b] Ab Auguſto, qui primus Principatum fundavit [illegible] ſpectantium ſtabilis, [illegible] Largitionem [illegible] ſolemne, laxatis [illegible] ad oculum eſt verbum, tradidit Sueton. cap. 41 *teſſeris nummariis [illegible]*: Et idem inſequentes Principes [illegible] uſi, ut de Nerone eodem id Sueton. cap. *Sparſa Populo miſſilia omnium rerum per omnes dies*,

Teſſeræ frumentariæ, veſtis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, jumenta atque etiam manſuetæ feræ, noviſſimè naves, inſulæ, agri. De Domitiano autem hæc habet cap. 4. *Omne genus rerum miſſilia ſparſit; & quia pars major intra popularia deciderat, quinquagenas teſſeras in ſingulos Cuneos Equeſtris, & Senatorii ordinis pronunciavit*. Meminit eandem (ut alio pertineat) *Item per Teſſeras ſpargendis varie, ſeparatim in Ordine in Theatro, &c.* dedit, auctor Dio Caſſius.

[c] Quid hoc loco Teſſeræ (varia enim id vocabulo Teſſeras apud veteres ſignificaſſe conſtat) [illegible] Dioni [illegible] de Nerone [illegible] Tabi [illegible] *globuli ligneos de ſuperiore loco poſt in Theatrum, qui ſinguli inſcriptionibus aliquid [illegible], vaſculum aut veſtis argentum aut aurum [illegible], ſummarum [illegible], quæ operibus eos qui rapiſſent, ſiſtere ad Curatores ludorum, & ab iis accipere quod eſſet inſcriptum*. Ut igitur globuli [illegible] ſymbola quædam [illegible] [illegible] vel certè [illegible] [illegible] hunc [illegible] quæ qui [illegible] exhiberent [illegible] qui inſcriptum, [illegible]

Digitized by Google

tiarem legem excipias, de quo ſuperius ſubegi, ubi quinti ſeculi initio (data cum legatur Honor. VIII & Theod. V Conſ. adeſt anno 412) adhuc Duumvirum municipalium occurrit mentio; dum univerſos antiquorum lapidum excutiens Theſauros, ... ejuſdem ætatis ſcriptores evolvere, deſiderabam certè ejuſdem Magiſtratus ... etiam ... horum legiſſe nomine, quæ pene ætate ... falſidum uſque tali undique commemorare ſolebat. Audiet jam Correctores, Juridicos, Defenſores, Curatores, & cæteros ejuſmodi Magiſtratuum titulos, quæ propria declinantis Imperii, colliberetque jam in Italiæ Romanorum rerum fere vocabula. De ſingulis iſtæ ſequioris ævi Magiſtratibus differere haud eſt otium, neque ad inſtitutum meum pertinere putavi, unum, vel alterum elegiſſe contentus, quibus opportune illuſtrandis Patriæ Antiquitates operam meam jure videntur poſtulare.

A poſtremo igitur eorum, quæ commemoraſſe ſatis habui, munerum nomine incipiam, atque ad Curatores rem pene omnem deducam, quorum munus poſterioribus ſeculis ad extremam uſque Romanorum ætatem, Beneventi uſu receptum, ejus quoque Urbis præcipuum extitiſſe luculentiſſime teſtentur hi noſtri lapides.

SATRIVS CRESCENS	FL. CLAVDIO
V. C. CVR. R. P. BN. EX	IVLIANO NOB
LOCIS ABDITIS	AC BEATISSIMO
VSVI ADQVE SPLEN	CAESARI
DORI THERMARVM	CVRANTE TOCIO
DEDIT.	MAXIMO V. C. CVR. REI
	BENEVENTI

CVRAT. . . . .
NVMISIO. . . .
CVRATORE V. . .
BENEVEN. . . .

Ut autem de Curatoris munere recte conſtet, rem paulo altius repetere operæ erat. Curatorum nomen latiſſime patet, diverſaque eorum pro diverſis rebus, ſeu perſonis, ad quarum curam deligebantur, ſuiſſe genera, tum ex Juris libris, tum ex aliis antiquitatis monumentis paſſim liquet, at eorum, quos hic quærimus, Curatorum ſub eodem vulgari nomine, non vulgaris ratio fuit, quippe qui Curatores exterros quotquot unquam eo muneris titulo quàm frequenter agnovit, & appellavit antiquitas, dignitate antecedebant: hinc quum alii peculiaris muneris, cujus curam gerebant, adjectum omnem præferrent, ut puta *Kalendarii*, *Viarum*, *Operum publicorum* &c. hi tamen ſine alio adjectione per excellentiam *Curatores* dicebantur: atque de his quidem pluſcula nobis Veteres reliquere monumenta, ut mirer nihil hactenus ab eruditis pro muneris dignitate fuiſſe obſervatum, quod ... ejuſmodi Curatores non alios eſſe, ... qui *Kalendarii*, aut *Viarum*, aut denique *Viarum* & *Ædificiorum* curam gererent, ſuiſſe perſæpe putarent (a). Curatores utique primum ab Alexandro Severo in Urbe inſtitutos refert Lampridius cap. 33, eo quidem conſilio, ut Præfectum Urbi in jure dicendo adjuvarent,

S 2

[a] Jac. Cujacius obſerv. lib. 21 cap. 31 quæ ſuerit inter *curatores* & *ædiles* differentia explicare aggreſſus, alios vicorum, & ædificiorum publicorum peculiaresque Curatores fuiſſe, ad hos vero ... murorum ... propriis pertinuiſſe ... quod eò ... quod alii ... in iis Ædilibus ... duo muneri ... dici hoc aliquando potuiſſe. Vere doctiſſimus homo ægrè concedit ... non nimis perſpexiſſe *Aſſeſſores* illos, de quibus Papinianus ſingulare librum conſcripſit, ad id ſolum operam ſuam addidiſſe ... muneris ... magiſtri, ... qui ... Reip. ... Tuoti ... *ſupplendo* ſæpe dicuntur in Juris libris. Majus aliquid ſplendidiſſimi hi voluit oſtendebant, quoniam anguſtam illam ... ad ſeverumque ... ejuſdem ... Porro cum *Aſſeſſores* ... Curatores Reip. appellat, ... vocat Papinianus, ... cum ... deſiderarent, quem tamen in Digeſtorum libros Tribonianus ſuoſque retulit, ... Magiſtratuum ſpeciem nobis exhibere videretur, nam ... quam alias habebant. [adeant vero Cardanum in lib. 3 Cod. De modo mulctarum] Aſſeſſores Curatoribus Reip. in providendo ... Papinianus libro ... *De officio Aſſeſſorum*.

rarent, quod et ob negotiorum multitudinem haud expeditum esset. *Fecit* (inquit) *Romæ Curatores Urbis quatuordecim, sed ex Consularibus Viris, quos audire negotia Urbana cum Præfecto Urbis jussit*. At Lampridii fide impunè spreta, antiquiorem ejusmodi Curatorum originem ad Augustum referendam monuit locupletior testis Svetonius qui cap. 33 disertè eum Augustum *Spatium Urbis in regiones, vicosque divisisse, instituisseque, ut illas annui Magistratus sortito tuerentur*, unde ejusmodi Magistratus pro singulis regionibus institutus Curatorum nomine etiamnum appellatos dubitetous, eosdemque eodem quoque numero agnoscimus, quos Lampridius ab Alexandro institutos voluit. en optimum & ipsum testem Dionem, qui lib. LV pag. 554 inter Augusti res gestas, id præclare commemorat, quod nempe *Urbs tota in regiones divisa fuit quatuordecim, quibus forte divisi Curatores præfecti*; quibus præterea additi, tuisse, quam Magistratus gerebant, ac lictoribus binis uti, certis diebus ab Augusto concessum. Mansit autem post Augustum ejusmodi Curatorum Magistratus, cujus insigne præter alia monumentum sub Consulibus L. Cejonio Commodo, & Sex. Vetuleno fu.... 136. exhibet Gruterus pag. CCL. Insunt.... unum memore Urbis Regionum, vicosque omnes, qui in continebantur, *Curatorum singulorum* propria nomina inscripta habent. At ante quoque id tempus Curatorum Urbis mentio occurrit, qui an pro ipsis Regionum Curatoribus accipi debeant, certum affirmare non ausim. exstitisse tamen disertè probat locus Plinii H. N. lib. 14. cap. 24. qui sub Tiberio Principe L. Pisonem Urbis Romæ Curatorem memorat. *Eaque* (inquit) *commendatione* (ubi.... fuerunt) *credidere L. Pisonem Urbis Romæ Curatorem ab eo delectum, quod biduo duabusque noctibus perpetuatam potationem continuasset apud ipsum jam Principem* (u). Lupum etiam quemdam *Curatorem Urbis* sub Gallo Imp. memorat Ammianus lib. 14. Atque hi quidem recens sub Principibus in Urbe Magistratus, cui non insignia tantum tutium, lictoresque binos fuisse constat, verum etiam Jurisdicundi potestatem.

Ex Urbe autem in Colonias (ut fere in ejusmodi re urenit....) Magistratus ipse permeavit, at quum extra Urbem semel constituisse cœpit, ... accepit. ut progressu temporis Magistratus reliquos, qui Municipalium Rerump. administrationem ex veteri instituto obtinebant, non splendore tantum suo obrueret, sed etiam eorum.... potestati.... pene ... sibi vindicaret. Rei causam novo M. Antonini consilio, quo Italiæ regimen pro sui temporis ratione prospectum voluit, si cui tribuendam putaverim. Nec solum jura dumtaxat *Dare Juridicos Italiæ consuluit ad id.... quos Hadrianus Consulares viros reddere jussit præcipue*, sed singulorum quoque locorum utilitatem haud negligendam ratus, *Curatores* (ut Capitolinus par.... refert) *multis Civitatibus, quo latius Senatorias tenderet dignitates*, a Senatu dedit. Ex quo quidem Capitolini loco duo sunt nobis præcipue observanda. Primum illud est, ut facile conjecteramus, sicut in Consularibus ab Hadriano institutis, ita in omnibus ferè Italiæ Municipalibus Magistratibus nullumfuisse auctoritatem.... aut etiam improbitatem aliquam Antonino fuisse exploratum, neque enim ex levibus causis prudentissimus Princeps utique abolitos, ... Magistratus quorum etiam delectum sibi.... tam, tollendos censuisset. Alterum, quod Civitatum Curatores nonnisi Senatorii ordinis viros institutos, quo latius, inquit Capitolinus, Senatorias tenderet dignitates, id est Romanis Senatoribus ad munus tribueret, quo extra Urbem propriam dignitatem profiterentur, ac se præclare gestis laudem sibi compararent, ex quo etiam (ut mox animadvertebam) illud muneri non.... ipsi augeri accessit decus, multaque....ampli.... tribueretur, quæ ad alios Municipales Magistratus quondam pertinebant. quamvis autem Antonini institutum mansisset Curatores Civitatibus a Senatu dandorum, ... Nobiles tamen viros ad ejusmodi munus deligi solitos.... Curatorum, sive aliunde, fit.... constat ex Spartiano, qui cum de Pescennio Nigro agere instituit, ejus generis nobilitatem ac.... probitatem quibusdam.... refert. quod illius Avus *Curator Aquini* fuisset. Simmachus Fulcia Flavium perpetuus *Curatores Coloniæ Corbensis* Diocletiano VIII. & Maximiano VII. Cos. nempe an. 303. meminit S. Augustinus lib. 3 contra Cresconium cap. 29. & paulo post sub Constantino (eod. lib. cap. 70.) .... profert

(u) Scio, hunc vulgatum Plinii lectionem a plerisque mendosam habitam. Lipsius ...ad Tacit. ... . 42. non Urbis Romæ Curatorem Pisonem, sed Urbis Romæ Custodem legi, ... quem Præfectum Urbis ... Plinio demonstrat, ... Præfectum Urbis .... Tacito, qui ejus muneris originem, & progressum ... ... Custodem .... Urbis Curatorem vulgo ... Custodiæ scribendum credit, ... ad eandem Urbis Præfecturam ... Hieronymi Juvenale, ... ipsum Custodis vocabulum ... ... Custodiæ ... ... Quod Hardinus ... ...

Digitized by Google

profert Abrugutanorum *Evocatorum*, & Calibium ejuſdem Civitatis *Curatorem*, unde etiam diſcimus temporarium fuiſſe munus, quo quem quis functus eſſet *Evocator* aliorum inſignium Magiſtratuum exemplo, appellari gauderet. Sed non aliis exemplis opus erat, dum locupletiſſimos ejus rei teſtes jam habemus noſtros lapides, ubi cum *Satrius Creſcens*, tum *Tertius Mestius* qui ambo *Curatores Reip. Beneventanæ* dicuntur, ambo etiam ſigla illa V. C. hoc eſt Virorum Clariſſimorum titulo decorantur. quis autem neſciat *Clariſſimi* titulum Senatorii ordinis olim proprium fuiſſe, atque quum ſequiori ætate, *Clariſſimatus dignitas* (ut ejuſdem ætatis vocabulo utar) alius quoque ex Principum indulgentia petere cœperit, nonniſi tamen ſummis Magiſtratibus, ut Conſulibus, Præſidibus Provinciarum &c. nil ut, qui præcipua munera in Imperiali Aula exercerent, concedi ſolebat; ut exinde jam pateat in Curatoribus Reip. (quamquam Antonini inſtitutum de Romanis Senatoribus ad ejuſmodi munus deligendis haud diu cuſtodiri videri poſſit) Senatoriæ tamen dignitatis imaginem quandam in eo Clariſſimi titulo fuiſſe ſervatam.

Nec profecto impar ejuſmodi titulo munus. Etenim ad Curatores Reip. (qui etiam Curatores Civitatis dicebantur, aut Curatores Urbis, ut tertia noſtri lapidis tertiam lineam, in qua ſi CVRATORE V . . . ſupplendum arbitror) non ſolum, quod memoravi erat, earum, operumque publicorum cura pertinebat, rerum etiam rebus annalibus ipſi pretia imponebant, Curialibus parebant, vectigalibus, ac tributis perſolvendis invigilabant, publica prædia, & vectigalia locabant, pecuniam adminiſtrabant, Judices demum, Cenſoriæque erant rerum omnium ad Civitatem pertinentium, ac Reip. omnium cauſſas apud Principem. Præſidum a pro ſuo munere agebant, quod poſtremum munus ſi excipias, alioquin præſtantiſſimum, in cæteris alia in plures Magiſtratus olim diviſa, ut dein in unum Reip. Curatorem collecta (a) non ſolum ipſi Juriſdictionem, ſed & in juredicendo, majorum Magiſtratuum exemplo, Adſeſſores fuiſſe, paulo ante ex Papiniano didicimus.

Ac cum tandem munera pene univerſa Curatori Reip. adhærere jam cœpiſſent, ipſoque rerum omnium ad Civitatem pertinentium curam, adminiſtrationemque ſuſcepiſſet, novum ea de cauſa ſibi nomen peperit, maximi quidem ponderis, ac ſpecioſiſſimum ipſum, ut *Pater Civitatis* appellaretur. *Patris Coloniæ* Beneventanæ inſigne monumentum hactenus ignoratum nuper vulgavit V. C. Muratorius in hoc Beneventano lapide, quem profert pag. 1072. n. 7.

HIC SIT . . . .
. . . MV. . . . .
PRIMA INVENTA FVIT . . . .
DVM VARIAS CVPIT SPEC. . . . .
. . . . MVSEO PIGERE IN ALTO
DECIDIT ET HERMAS HOC NVNC EST PONDERE CLAVSVS
AETERNASQVE LACRIMAS RELIQVIT CARPO PARENTI
QVI VIXIT ANNIS XXI. M. VIIII.
DIEBVS XX. CARPVS COLONIAE
PATER INFELICISSIMVS FECIT.

ad quem lapidem Vir ſummus hæc breviter notavit *Coloniæ Pater illuſtre munus*, ſatis ampla ea quidem, quibus id praeclarum, & prope ſingulare ea patria antiquitatibus in lucem prodeat, ut Patres Coloniæ (qui non alii, quam Patres Civitatum fuiſſe videntur) olim quoque dici conſueſſe, Beneventanæ Coloniæ exemplo, quod non alibi fortaſſe occurret, ejuſque lapidis fide nunc demum diſcamus. utinam rem id omne Eruditis probetur, ac duo ſimul alia Viro Clariſſimo Beneventanis accepta referre poſſimus, & quod novo lapide noſtrum Theſaurum, & quod ſingulare in titulo vetere noſtrum Coloniam ditare erit, ut erue ne alter in lapide legendum ſit, quam quod Muratorius edit. Vix enim crediderim illud *Coloniæ* quæ poſtrema penultimæ lineæ dictio eſt, ad proximam ultimæ lineæ dictionem i. e. *Pater* referri, cum

(a) Vide ſis leg. 2. D. De oper. publ. leg. 37. D. De Publ. leg. 3. § 1. & 3. penult. D. De adminiſtr. rer. ad Civit. pertin. leg. 2. Cod. De Sent. quæ ſine cert. quant. leg. 30. cod. De Decurion. & alibi paſſim in iiſdem ſontis libris.

cum eoque conjungi poſſe, ut demum *Corpus Coloniæ Pater* evadat. Potest enim etiam in illa dictione *Coloniæ*, (quam quum ſola ſtare haud poſſet in lapide, ad ſeparatam dictionem *Pater* pertinere putavit Muratorius) mendum ſubeſſe putandum eſt, ne fortaſſe illud *Corpus* cognomen fuerit, vel, quod eceruſimilius eidem poteſt, poſt illam dictionem Coloniæ Magiſtratus aliquis in eadem linea ſequebatur, quo tum Corpus fungeretur. ecce utique poſſet eodem tempore injuria, qua aliæ ejus lapidis inſigniores partes detritæ aſperantur, rem ita ſe habere monet illud *inſtituſſimus*, quod *Pater* ſtatim habet ſibi adjectum, ut proinde *Corpus* ſucceſſurè ſatis *Coloniæ Pater inſtituſſimus* dici videatur, apte vero Pater ſuſcitetur nunc Adoleſcentis illius, qui (ut lapidis fragmenta indicant) dum Tabulas, aut ſigna aliqua in Muſei pariete figere aut ſuſpendere ſatageret, præceps extinctus fuit.

Ut ut igitur de Patre Coloniæ Beneventanæ ſtatuendum judicium fuerit, quod Patres Civitatum ſpectat, diverſam tum a Curatoribus, tum ab aliis muneribus ejuſmodi dignitatem diſſiſ que Græca Conſtitutio relata in leg. 1 *Cod. lib. x. Quibus muneribus excuſantur &c.* ubi inſpectio operum publicorum, Ratiocinium, Defenſio Civitatis, Patris Civitatis munus, Curatio Reip., & Curatio Annonæ diſcrimine rem recenſentur, et Patris Civitatis munus, ſeu titulum ad Curatorem Civitatis, vel Reip. præcipuè pertinuiſſe utcumque colligere poſſumus ex Collat. 5 Synodi Mopſueſtenæ in quinta Synodo Conſtantinopolitana an. 547, ſive an. 550, ubi occurrit *Comitat Agens in Rebus & Pater Civitatis*; ſed certius eddiſcimus ex Novell. 160 Juſtiniani, ubi Imperator Ariſtocratem, pro certo Aphrodiſienſibus legato apud ſe agentem (quod Curatoris fuiſſe munus jam conſtet) ſemel et iterum Aphrodiſienſis Reip. Patrem appellet. Patrem quoque Civitatis Juſtinianus idem memorat in Novell. 128, eumque eſſe Curatorem Reip. recte ibi notat Gothofredus, ut nonnisi Accurſium erraſſe liqueat, qui ad titulum Codicis *De Ratiociniis operum publicorum, & de Patribus Civitatum* hos cum Defenſoribus Civitatum eoſdem arbitratur. Patrem enim Reip. vel Civitatum commune Curatoribus fuiſſe titulum, ſive dignitatem pluribus oſtenſum fuit; at Curatores ipſos cum Civitatum Defenſoribus confundi poſſe nemini erat, tum diverſa utriuſque muneris gradus, quem manifeſtè diſtinguit Juſtinianus in Novell. 85 de *Armis*, et in l. ult. Cod. De Judæis expoſ. ubi legem ſe late obſervantiam committit *tam viris clariſſimis Præſidibus Provinciarum*, quam *viris Religioſiſſimis Epiſcopis*, nec non *eſſe ſe Præſidibus & Patribus, & Defenſoribus Civitatum*; tum quoque diverſis a Defenſoribus Curatorum Civitatis officiis, quorum munerum diverſas utriuſque formulas nobis exhibet Caſſiodorus *Var.* l. 7 cap. 11 & 12.

Habes jam, quod mihi propoſitum fuit de Curatorum munere, qui ſequiori ævo Magiſtratus eſſe cœpit præclare ſatis, alius haud hactenus obſervata, ex quibus ad ſenſum eos proceſſiſſe, ut jam ſimul ad extremum uſque Imperii ætatem illud aliquis & vilibus muneribus tum dignitate & auctoritate, tum quoque diuturnitate præſtitiſſe probarem &c. Adhuc tamen ex noſtro Theſauro lapidem proferam, quo res ipſe magis comprobari videatur. Ante quinquennium dum Palatii Principis Monræ fundamenta eſſoderentur, Inſcriptio hæc ſepulcralis eruta in lucem fuit non cippo (ut aſſolet) quadrato, ſed Tabulæ e Pario Marmore inſculpta hæc exhibit:

+ HIC REQVIESCIT MAMER
GIVS MARCELLINVS VI^C CVRA
TOR QVI^C VIXIT^C ANN P̄M XXX
DEPOSITVS SD^I J^III NONAS NOVEMBR^I
FLAVIIS S^YMMACHO ET BOETIO V̄V̄
CONSS

De hoc inſigni lapide aliis pluribus, quum de veterum Chriſtianorum monumentis agendum erit; nunc, quod attinet munus Mamercii Marcellini quod per illud VI^C CVRATOR in lapide legitur, obſervaſſe ſatis fuerit. Fuerunt qui notam illam VI^C pro *Viarum* explicandam cenſerent, nec deſunt qui Vicorum interpretarentur, itaut alterutrius rei cura a Marcellino geſta eo loco ſignificari videretur; ſed multa mihi, nec ſine levi etiam præſto erant ut neutram probarem ſententiam. Praeſtra enim (ajebam) ſexti ſæculi initio (quam certam temporis notam præfert lapis ex Conſulatu Symmachi & Boetii qui anno 522 ſignatur in Faſtis) Viarum cura in Urbe Beneventa, adde etiam, in ipſa Roma, & univerſa Italia manifeſte,

atque

Digitized by Google

atque adeo viguiſſe putanda eſt, ut ex Majorum inſtituto Magiſtratus ad eam rem etiam adhuc mos viſeret. Scimus enim omnes, quam fœda per eam ætatem Italiæ facies fuerit, non tam per ſæpius Principum abſentia, quam aſſiduis Barbarorum incurſionibus. Non corrupti tantum mores, labefactique Magiſtratuum auctoritas, ſed ædificia ipſa temporum infelicitatem ſenſere. Cladem, quam operibus publicis Barbarorum furor inchoavit, Indigenarum negligentia pene complevit, qui priſtinæ jam ſæculis tot Romanæ magnificentiæ monumenta ante ſuos oculos in dies ruentia jam ſtare diu curant, mirum abeſt ut Viarum curandarum eos ſtudium teneret, aut creandi de re Magiſtratus morem ullum ſervarent. Ineptum autem & illud videbatur Viri, ut Viarum Curatorem Marcellum ſtatuiſſe, cum non extra Romana mœnia munus quæri debeat, intra quæ ſola ob miram Urbis amplitudinem, Regiones etiam in Vicos diviſæ, quibus qui præeſſent non utique Curatores, ſed Magiſtros appellitos veteres lapides paſſim docent. Atque hæc quidem quum ita eſſe videantur, ad Curatorum munus, de quo hactenus egi, accepi olim; ſed poſteaquam rem penitus perluſtraſſem, ruit Marcellum Magiſtratum in lapide memoratum deducendum putavi. Stare enim rectè poteſt, ut nota illa VI pro numerali potius, quam ad vocem aliquam ſignificandam uſurpata in lapide videri poſſit, dum lineam illam convexam (quam pro ſigmate, ſeu puncto poſt pleriſque dictiones marmorarius in lapide adhibuit, juxta ſequioris ætatis morem, quo in ejuſmodi punctis efformandis marmorarios vitæ luſiſſe jam notavi in Præfatione Operis) nunquam poſt literas VI quæ vocabulum conſtituerent adhiberi invenimus; quamplurimis autem, imo ſemper poſt Senarium numerum ibidem eam expreſſam adeſſe demonſtrant ſexcenta antiquorum lapidum exempla. Itaque cum VI VIR quod in antiquis lapidibus paſſim occurrit, non aliud ſit, quam Sevir, ſeu Sevir; idem plane de noſtra formula VI° CVRATOR conſiderandum erit, ut Sex Curator pro eo expreſſum intelligi debeat; nova quidem ac ſingularis exempli, quod tamen mirum videri nequeat; ſunt enim notas illas dictione Vir haud ſubſequentes contra univerſæ antiquitatis morem, quæ Magiſtratibus ſuum certa nomina obtinentibus, poſt numerales notas eam notam adhibere ſolebat, ut IIVIR AEDILIS, ſudi tamen. Interque illi acta facile dandum ante, ut in noſtro lapide poſt notas VI omiſſa. Et negligentiæ lapicidæ, dum id quoque factum ejuſdem lapidis parte aſpicimus, ubi illud geminatum VV poſt Conſulum nomina adjectum quum non aliter quam Viris explicandum ſit, ridiculum in illud putabimus. Conſulum ſexum demonſtrare tantum nobis marmorarium voluiſſe? non ita; ſed duplex CC ſequi debebat, ut Viri Clariſſimi in marmore eſſent, quorum tamen quum nullum omnino veſtigium appareat, præcermiſſas dicemus atque obſtructas quidem quum in VI° CVRATOR factum antea fuerat, ubi haud interjecta dictione VIR, ſeu de eorum numero judicium ferri poterat, qui Curatorum munere fungebantur, ut nempe Seviri Curatores tum eſſent, è quorum numero Marcellinus fuit, haud porro inepta, neque obſcura loquendi formula Sex Curator appellatus quandoque, quum de ipſo munere omnino jam conſtat, haud fortaſſe quia probet: ut unus noſtri lapidis fide Seviros Curatores commemoramus, tumque amplo numero eum Magiſtratum fuiſſe conſtitutum, qui Beneventanæ Urbi ſequiori ætate præeſſet, jam in illo VI° marmore agnoſcere opus erit, qui VI loco VR in minore ſculpſit; ſicque demum Urbis Curatorum, de quo munere tam opere diſſeruiſſe libuit, Marcellinum noſtrum fuiſſe non erit amplius dubitandum.

Atque illa quidem, dum Romanum ſtaret Imperium, ad ejus uſque extremum in Italia factum Longobardi rerum potiti, Beneventanorum Magiſtratuum ſtatus, ſorte ſplendor, ut jam ſatis non floruiſſimæ ſolum, atque optime inſtitutæ Reip. verum etiam liberæ Civitatis imaginem præ ſe ferre expreſſam intueri quiſque poſſit. At Beneventum Romanorum fuiſſe Coloniam jam memoraſſe debemus, ut propterea Beneventani meliori, quam quod Præfecturarum erat, jure gauderent, dum ſuos ſibi proprio ex corpore legere Magiſtratus liceret; ſuprema tamen Principis Urbis ac Dominantis Romanæ Reip. majeſtas, itaque Imperium ita agnoſcendum fuit, ut non ſolum pro obnoxia illa, ac minus libera Coloniarum conditione jura inſtituta, quæ ſingula Populi Romani non ſui arbitrii haberent, verum etiam certis quibuſdam pro ratione loci ac temporis ratione ſtatuti Romanorum Magiſtratibus parere tenerentur. Hos vero Romanos Magiſtratus non alios hic intellectos volo, niſi qui per univerſam Italiam certis Regionibus, ſeu Diœceſibus diviſam, earum ſingulis a Populo Rom. aut a Principe ex poteſtate præficiebantur, ut locorum omnium, qui intra earundem fines continerentur, quamvis certa plerumque ſede ipſi conſiſterent, ſupremam Populi, aut Principis nomine,

Digitized by Google

anno, ſive vicu, juriſdictionem haberent, utque etiam de levioribus rebus, ac criminibus Coloniæ Magiſtratus cognoſcerant, graviora tamen ad illarum Præſidem ex quaque Urbe judicanda deferentur. Interim itaque id, quod heic res omnino poſtulet, noviſſe, in quam nempe Italiæ regionem Beneventum ſubjectum olim fuerit, quaque poteſtate, atque muliis Magiſtratus ille Romanus, qui eidem regioni præeſſet, in Beneventanos ſuam juriſdictionem, ſeu Imperium exſequeretur.

Ac, quod ſtantis Reip. tempora ſpectat, cum certum illud ſit, intra Samnii fines, ubi ab ſua origine, ita deinceps Beneventum manſiſſe, dum tamen Romanorum Colonia An. Urbis 486 jam deductum exſtiterit, incertum ſane erit, quiſnam Magiſtratus uſus imperio, qui Populi Romani nomine ſupremum illam, quam modo quærimus, juriſdictionem exercuiſſe videatur. Appianus quidem, Belli Marſici temporibus Italiam ita a Romanis adminiſtratam ſuiſſe, ut plures eſſent Proconſules, qui partes ejus cum Imperio obtinerent. Auſonio, Sigonium Appiani, quanquam (ut) multis haud verbis aſſerit, ſiquidem Prætoribus, aut Proconſulibus, niſi graviores aliquas belli cauſa, Italiam nunquam eſſe decretam non contendit affirmat De Jur. Ital. lib. 1 cap. 21. atque ita Magiſtratus, quos ordinarius Appianus ſcribebat, nonniſi extra ordinem delectos fuiſſe poteſt Sigonius. Ut ut autem de hac re videri poſſit, difficilius perfecto erit in ipſo Samnio per eum priorem Magiſtratum aliquem Romanum præeſſe potuiſſe, propterea quod in univerſo ex Provincia, ſi Beneventum, ac paucas alias Urbes excepeiis per longa temporum, loca atque intervalla in Romanorum ditionem reductam, reliqui Samnites omnes uſque ad liberam Reip. tempora, totum ut ubique, atque hereditario, animoque bellandi per omnia inſignes Romanorum hoſtes recenſebantur, donec L. Sulla eorum Samnitum Urbes diruit, gentemque penitus univerſam ad internecionem uſque deleuit.

Ad Principatus igitur tempora progrediamur, ubi potior exploratio erit, ac primum illud nobis ex ſcriptis auctoribus nulli unquam Imperatorum, aut Principum ab initio Italiam paruiſſe, quod ideo contigit, quod nemo unquam Imperatorum, ne æquidem Triumviri ipſi de Italia, quæ domina erat omnium Provinciarum, ſed pro Italia univerſa ſecum ferebant. Ideoque in diviſione imperii inter Lepidum, Antonium, & Octavium nulli ex iis ſors Italiæ ſuit attributa, ſi dum Sicilia, Sardinia, Africa remanſit, neque ad eos pervenit, quo tantum procurarem Provinciarum unuſu, quibus Italia prævaret, ac item Imperii orientium. Rurſum id habent etiam poſtquam rerum potitus eſt Auguſtus, qui non ſolum nullam ſibi in Italia auctoritatem vindicavit, ſed & quo magiſtratus horum ac dignitatis conſulum inter indicto per Romanum Orbem cenſu, quum Provincias alias tributo in ipſos alias vectigali ſolum ſubjeciſſet, Italiam tamen utrumque immunem ac intactam reliquit, ideoque deinceps Jus Italiæ ſive Jus Italicum appellatum, quo plures Colonias extra Italiam ab quibuſdam Auguſtis donatas recenſet Ulpianus in leg. 1. D. De Cenſibus. Satagebat certe Auguſtus, ut omnium a ſe animum affectumque Tyrannidis ſuſpicionem amolitur, ſalvam omnino, atque integram veterem libertatis imaginem in Italia ipſa præſentem conſpiceret, quæ Civium oculis itaduntur, tum ut quæ reliqua Imperii eſſent undique haud recte cernerent, vel parum curarent; unde, quod nec ipſius Imperii univerſam ſibi unam arrogaret, ſed Provinciarum omnium Populi Romani, quæ pacatæ erant, & imbelles, neque militaribus præſidiis indigebant, Senatui Populoque permiſit, qui veteri more Rectores ſeu, id eſt Proconſules, Prætoreſque in eas mittebat, quæ vero militaribus copiis inſtructæ eſſent, propterea quod adhuc tumultuarentur, nec omnino domitæ eſſe viderentur, earumque adminiſtrationem vel per ſe, vel per Legatos, Procuratoreſque ſuos ſuſcepit. In hac autem Provinciarum diviſione, quâ xiiii Provinciæ Auguſto ipſi, xi vero Senatui P. Q. R. ceſſerunt (a) nulla Italiæ mentio facta fuit, ut proinde nihil de veteri ejus ſtatu immutatum fuerit, quo univerſa, ut olim, per Senatum P. Q. R. arbitrio interim ejuſdem ſtatus adminiſtrabatur.

At hanc ſtatu haud integro guſtaviſſe conſtat, nec niſi ſpecie tenus vere fuiſſe rerum exitus probavit. Nihil enim Auguſtus ſibi deeſſe paſſus ſuit, quo non plenam in Italia ipſa auctoritatem exerceret. Au primum novam ejus diviſionem excogitavit, ſtatuitque, ut in undecim dumtaxat regiones diſtingueretur, teſte Plinio lib. 3 cap. 5. Eam præterea non frequentans ſolum conſequit, ut tradit Suetonius cap. 46. verum etiam in Colonias ab ſe deductas, inter quas Beneventum adnumerabatur, in communia beneficia ex & illarum opidiis iura, & dignitatem ſocial, quibus Urbi Romæ quodammodo adæquarentur, ingentia donaret, quod tandem non

(a) Harum Provinciarum nomina juxta novam diſtributionem ab eodem Auguſto factam in libro Provinciæ de Imperio Rom. pag. 983 ed. in Venet. 1558

non in Italia potuiſſet Auguſtus, qui in Urbe ipſa eorum Magiſtratuum jure, quos ex ſenatus collegit, ſacras, civileſque res omnes adminiſtrabat. Reliquos autem Magiſtratus, quot ſuæ vel firmandæ auctoritati, vel decorandæ dignitati [illegible], ita illis adminiſtrandas reliquit [illegible], niſi quos ipſe probaſſet, deligerentur, quin etiam temporibus aliquot ſublatis novos ipſe in Urbe Magiſtratus inſtituit; qui verò ad rem noſtram propiùs accedere videntur, Præfectus Urbi fuit, ab eodem Auguſto ex Mæcenatis conſilio inſtitutus juxta Dion. l.52. pag.478. & Sueton. Aug. cap.37. reſtitutus verò [illegible] placet Tacito Annal. 6. 11. (a) In hunc enim Magiſtratum obſervare incipientes, quo pacto Italiæ ejus Urbes, Coloniæque ſuis quoque Magiſtratibus regerentur, Romanorum adhuc Magiſtratuum Juriſdictioni pareret. *Omnia omnino crimina* (inquit Ulpianus lib. ſingulari De officio Præfecti Urbi relatus in leg. 1. D. eod. tit.) *Præfectura Urbis ſibi vindicavit, nec tantum ea, quæ intra Urbem admittuntur, verum ea quoque quæ extra Urbem intra Italiam, Epiſtola Divi Severi ad Fabium Cilonem Præf. Urbi [illegible] declaratur.* Quæ quum de atrocioribus criminibus intelligenda ſint, ſervato Municipalibus Magiſtratibus leviora crimina coercendi jure, ut de minoribus Urbis Magiſtratibus aperte conſtat ex leg. ult. *D. De officio Præfecti Vigilum*; ita de civilibus Judiciis, quæ ſubinde eidem Præfecto Urbi Ulpianus tribuit, non intra Urbem dumtaxat illius cognitionem fuiſſe extendendum eſt, ſed per ipſam quoque univerſam Italiam, ex cujus item Urbibus, Coloniiſque ad ipſius Præfecti Tribunal deferebantur, [illegible] gravioribus ita exceptis, reliqua Magiſtratus ipſi noſcere, municipaleſque exequerentur. An igitur Præfecto Urbi Beneventum ſuberat? non omnino certum pronuntiaverim; quamvis enim ipſius Italiæ terminum Præfecturæ Urbanæ imperium definire videatur Ulpianus, neque ab Auguſti ævo Italiam, quam priùs Rubicone terminabatur, ad Alpes uſque perductam dubitari poſſit; verùm tamen conſtat, non ultra centeſimum ab Urbe lapidem Præfecti Urbi ſuum Imperium protuliſſe, atque hos quidem terminos ab ipſo Auguſto Præfecto Urbi conſtitutos indicat Dio ipſe lib. [illegible], eoſdemque paulo poſt agnoſcit Ulpianus ipſe, quem nunc audire libet. *Quidquid igitur intra Urbem admittitur, ad Præfectum Urbi videtur pertinere; ſed & ſi quid intra centeſimum milliarium admiſſum ſit, ad Præfectum Urbi pertinet; ſi ultra ipſum lapidem (id eſt centeſimum), egreſſum eſt Præfecti Urbi notionem.* Neque aliter ſequiori ævo rem ſe habuiſſe diſerte docet Caſſiodorus in formula Præfecti Urbi lib. 6. cap. 4. ubi hæc ſunt: *Dicitur tibi non ſolum Roma commiſſa eſt (quamvis in illa contineantur univerſa) verum etiam intra centeſimum milliarium poteſtatem te protendere antiqua jura voluerunt.*

Atque hæc loci ſpatia Magiſtratus hic non arbitrario quodam Inſtitutorum beneficio, qui ejus dignitatem pro ſuorum laxitati promovere voluiſſent, ſed ſuo veluti jure ſibi vindicabat, cum ſimul ac Præfectus Urbi qui foret, tu eam omnem, quà Urbis continentia ædificia extendebantur, amplitudinem, imperium obtinere oportebat, Urbem autem Romam non [illegible] extenuandam eſſe jam docuit Marcellus in l. 87. D. De V.S. quamquam vero inter Urbem, & Romam diſcrimen fuiſſe oppi[illegible] ex verbis Pauli (b), ut illa muris, ac pomœrio, hæc,

T

[a] Vide Briſſon. de V.S. lib. 14. ubi hæc eregie [illegible].

[b] Pauli verba relata in l. 2. D. eod. tit. hæc ſunt: *Urbis appellatio muris, Romæ autem continentibus ædificiis finitur, quod latius patet.* Quod ſane diſcrimen in Urbis etymologia probat [illegible] V.C. Heineccius ad legem Jul. & Pap. Popp. cap. 1 [illegible] verborum pondus propenderunt, ſignificationemque pertinere videbatur, quam quod ex ariſtotelica [illegible] ſervetur; quis enim credat [illegible] Præfectus non Romæ, ſed Urbi pyge latus [illegible] foret, illius Imperium Urbi [illegible] ex platone[illegible] Heineccius idem ex Dionyſio Halicarnaſſeo, & Ariſtide obſervat, quod utrique ex ſumma Romæ magnitudine, ut nemo facile diſcerneret, quouſque ſibi hoc Urbs progreſſa, aut ubi Urbe eſſe deſineret, cum Urbem [illegible] ipſa ſuburbia tam quidem perpetua [illegible] ſpecie continuæ Urbis ſe ſuburbium longiſſimum perpetuæ ſpeciem præbebant: De ſcendebat uſque ad mare, ubi omnium Emporium [illegible] omnium, quæ [illegible] ſpectaculo, ac deorum qua... [illegible] parte Urbis con-
ſtituta, quæ in medio ſemper eſſe videbatur. Ea [illegible] hæc deinde ſunt ſtabil[illegible], qui in [illegible] plus quandoque ſibi tribuo, quàm quod res ipſæ [illegible] poſtulant: Evadere autem his attendam [illegible] atque certa probatur. Atque, ſi [illegible] Urbis Romæ amplitudo fuiſſet, [illegible] quouſque Urbs Roma procederetur [illegible] qui vere ibi fuerint, quibus cum Romæ item liberi eſſent. In hoc enim in eo lege Papiæ Poppeæ [illegible] juramentum perſonalium [illegible] [illegible] qui [illegible] ſucceſſores; Urbem ipſam Romam pro [illegible] continentiam [illegible] ſpatio denotare, amplificavit quidem [illegible] amplificatione; ſed paulatim tandem multitudo [illegible], ut angulo illius [illegible], qui [illegible] liberos haberent, privilegia fuiſſe videantur. Res [illegible] erat, dedamque jam Heineccius [illegible] ſpatium Urbis ad centum millia[illegible] [illegible], ipſi tamen [illegible] non explicavit, originem vero ad poſtrema tempora ſibi retulit, [illegible] occaſione eſt.

Digitized by Google

hæc quibuſque continuenta ædificiis progredientur ſignificata fuerit verius timeo eſt utrumque vocabulum una ad ædificia ſola ſive Urbana, ſive Suburbana omnino pertinuiſſe, ſed quid amplius plerumque ſignificaſſe. ut enim Coloniis, Municipiiſque ſua erant Territoria certis limitibus definita, in quæ municipalis Magiſtratus Juriſdictio protendi poterat, quæ ipſis Coloniis, Municipiiſque nomine continebantur: ita etiam ſua Urbi Romæ ſpatia, poſtquam ejus ædificia eſſe deſierunt, adjacere debebant, modo equidem ampliora, quantò auguſtior exterarum omnium Princeps, atque Domina Urbs ipſa erat. Hinc prout, ut ex Dione obſervatum fuit, Auguſtus, inſtituta Urbana Præfectura, eos Urbi terminos conſtituit, qui centeſimo milliario complecterentur, nec ſolam Romæ Diœceſim efficerent, verum etiam Urbis Romæ quendam veluti continentem progreſſum, appellationemque demonſtrarent. Quod de receptis poſt Auguſtum moribus luce patet, nam ad Prætorianos milites, quos Severus exauctoravit apud Herodianum lib. 2. (a) ita Imperator ipſe loquitur: *Edico, propter ac denuncio capitis pœnas daturum, ſi quis veſtrum poſthac intra centeſimum ab Urbe lapidem conſpectus*: itaut quem illos faceſſere juberet ultra centeſimum lapidem, non aliud, quàm ut eos terminos, quibus Urbs continebatur, claudebaturque, ingredi auderent, edixit. haud ſecus Imp. Conſtantinus petendæ in integrum reſtitutionis beneficium poſt expletum XXV annum iis, qui in *Urbe Roma, & intra centeſimum Urbis Romæ milliarium* eſſent, ad quinquennium prorogavit in l. 2. Cod. Theod. *De in integr. reſtit.* Atque hæc quidem Urbis ſpatia, quum Auguſtum habere auctorem videantur, eique mox ſequutis Principibus ſervata fuerint, veteris ſane inſtituti atque Urbis Romæ appellatione olim contenta fuiſſe jam conſtat. novum tamen id duntaxat nomen poſteriora tempora induxerunt, nam *Regiones Suburbicarias* poſtea memoratas Imperatoribus & Scriptoribus medii ævi de hoc ipſo ſpatio intra centeſimum circa Urbem lapidem concluſo, jamdiù viri doctiſſimi obſervarunt, & præclarè expoſuerunt (b).

Quum igitur tam laxi fuerint Urbis termini, rectè ſequitur, ut non latè etiam Præfecti Juriſdictio patere debuerit, cui Urbs quamdiu mandabatur: itaut quicquid minorum Urbium, Coloniarumque intra illud ſpatium contineretur, ita Magiſtratibus ſuis parebat, ut tamen in rebus gravioribus Præfecti Urbis Juriſdictioni ſubderetur. quod tamen de Beneventana Urbe efficere haud licebit, quippe quæ extra ſtatutos Urbis terminos locata eſſet, atque, ſi Antonini Itinerarium attendatur, ad centeſimum quinquageſimum ſeptimum ab Urbe lapidem remota conſiſteret. Quærendus itaque nobis erit Magiſtratus alius, qui poſt eos Urbis terminos in univerſa Italia ad inſtar Præfecti Urbi[illegible] ſummam Imperium exerceret. Ita enim Urbi Romæ ad centeſimum lapidem progredienti Italia opponebatur, ut Italia ipſa è Provinciis ſecernebatur, quod ex d. l. Conſtantini apertè conſtat, eiſque pluribus a Gothofredo collectis. Sedi quod caput erat, cum jam id ex prædictis omnino probetur ſe, in ipſa Urbe Roma, ejuſque Diœceſi ad centeſimum lapidem producta, ſatis auctoritatem ſibi Auguſtum vindicaſſe, quum per Præfectum ab ſe inſtitutum exercere videbatur, atque ipſum idem ab eo factum proſpiciens de reliqua Italia, quàm peculiari Magiſtratui ita adminiſtrandam curaret, ut ſuæ auctoritati obnoxiam retineret, certè dum civilia bella coderet, *Cilnium Mæcenatem equeſtris ordinis cunctis apud Romam atque Italiam præpoſitum* ab ipſo Auguſto teſtis eſt Tacit. *Ann.* 6. 11. novam autem regiminis formam cum jam res in potiore eſſet, inſtitueret, ac de ſola Urbe, ejuſque Præfectura cogitare, reliquam verò Italiam neglexiſſe voluit. Haud ſanè nam certè fallentur ii, qui Hadrianum primum Italiæ Magiſtratus auctorem haud ex Spartiani verbis, qui *quatuor Viros Conſulares per omnem Italiam Judices conſtituiſſe* refert: novum enim Magiſtratus non ipſum Magiſtratum, aut certè nomen, quod illud obtinent deinceps, tum excogitaret Hadrianus, ut nempe, qui alio nomine haud ſatis unto [illegible] vocarentur, *Conſulares* in poſterum appellationem obtinerent: unde *Conſularitas* ipſa deinde dignitas dicta fuit, diverſa quidem ab ea quæ Conſulis erit, ſed quæ illam prope attingeret: ut patet, ex formula, quam exhibet Caſſiodor. Var. lib. 6. an. quanquam & Conſulares viros, qui nempe Conſulatu perfuncti jam eſſent, ad id muneris (quod fortaſſe antea ab inferioris ordinis, aut dignitatis perſonis adminiſtrari ſolebat) delegiſſe Hadrianus videri poſſet, ut majorem ejuſmodi Magiſtratui ſplendorem compararet, non, inquam, de novo inſtituit. quod Antoninus, ejus in Imperio ſucceſſor, exemplo etiam patet, qui, ut refert Capitolin. cap. 1. *Datis Juridicis Italiæ conſuluit ad id exemplum, quo Hadrianus Conſulares viros reddere juris præcepe*cat

[a] Inter Sic priores Hiſt. Aug. edit. Baſileæ Frobe, ad ann. 1533. pag. 456.
[b] Jac. Gothofredus Diſſert. De Suburbicariis regionibus cap. 11. & v. Salmaſius ad Trebell. Poll. De xxx. Tyran. cap. 24.

Digitized by Google

rati. Ut enim, qui Hadriani instituto *Consulares* dicebantur, *Juridici* Antoninus appellari maluit, ita eosdem Consulares veteri Magistratus objecto nomine, Hi deinceps ipse nuncupavit. Atque jam quum ab Augusto in successores omnium (neglecta quidem divisione illa Provinciarum initio facta cum S P Q R.) Urbis atque Italiae administratio ita manaret, ut dimissa ullam Senatus, Populique suffragium Magistratus Principis nomine, ac jure praeesset, accedentes demum ad certam illam Romani Magistratus formam, quae pertinebat saeculo tum Italiae cuncta in partes, seu Regiones divisa, tum Beneventana Urbs, quae ad illarum alterutram pertinere debebat, regebatur.

Interest autem, non solum Regionum omnium, in quas Italia divisa olim fuerit, numerum, verum etiam Magistratuum, qui illis praeficerentur, novisse nomina, ac, quod huc attinet, una soli *Consulares*, *Juridicique*, quos jam audivimus, sed *Correctores* quoque fuere. Horum non tam antiqua origo (quod alii corrupta vetusti lapidis Ariminensis verba decepti falsò putarunt (a)) statuenda erit, atque ad Augusti aevum referenda, neque tam sera, ut ad Constantini tempora producamus, ut ex J. C. Hermogeniano (b) alii opinantur, qui eorum meminit in l. 10. D. De officio Praesidis, sed secundo saeculo Correctorum nomen, & munus jam dudum vigere coepisse docet Papinianus noster (c), qui eos ita memorat in l. [illegible] D. [illegible] ut veterem Magistratum eo jam usu recepto nomine satis notum alludat. Correctores autem per solam fere Italiam institutos fuisse constat, ut certis Regionibus, seu Provinciis praeessent ad eorum differentiam, quibus *Consulares*, aut *Juridici* praeficiebantur, ac, licet his honore pares fuisse haud temere affirmaverim, eandem tamen, quam illi, in regionibus sibi creditis potestatem obtinuisse, imo sublatis *Juridicis*, eorum deinceps locum suffectos vetusta probant monumenta. De *Consularibus*, *Juridicis*, & *Correctoribus* nostris, qui extant, lapides hic simul collectos exhibere libet, ut eorum subsidio universa, de qua agimus, rei capita praeclarius illustrentur, ac primo loco Consularium lapides hi sunt.

T. ANONIO MARCELLINO
V. C. CONS. CAMP. PATRO
NO OIGNISSIMO OB IN
SIGNIA BENEFICIA QVI
BVS LONGA POPVLI TAE
DIA SEDAVIT VNIVER
SA PLEBS BENEVENTA
NA CENSVIT PONENDAM

CLAVDIO IVLIO (d)
PACATO V. C. CONS
CAMP. OB AEQVITA
TEM IVOICIS ET
PATROCINIA IAM
PRIVATI OROO
BENEVENTANVS
PATRONO POST
FASCES OEPOSI
TOS CENSVIT CON
LOCANDAM.

(a) Vulgo in Lex. v. Correctores.

(b) Sub Constantino aetatem fuisse Hermogenianum, in quo Menaglus quaeritur in Amoenit. Jur. cap. 11. Gravin. de Orig. Jur. lib. 1. c. 103.

(c) Sub Severo, atque ideo sub secundi saeculi initium floruisse Papinianum notant omnes.

(d) Hic inscriptio illum exhibuit in Cl. Marmoreis primum pag. 376. num. 1. in hac verba: *C. Claudio Julio Pacato V. C. COS. Camp. ob Aequitatem Judicii, & Patrocinia jam* [*sive Juris*] *Privati Ordo Beneventanus Patrono post Fasces depositos censuit conlocandam.* Eandem, vel jam tunc editam oblitus, vel ob ejus diversitatem mutili prodit pag. 378. n. 4. a schedis Cyriaci, atque apud Gruterum *mendis deformatam* esse monet, nihilo tamen minus, ut eorum emendationem ipse utroque loco exhibet. At primum *Cai* praenomen & COS pro CONS non habentur in lapide, & sunt qui utrumque ejus errata non amat, qua *sepis* dicenda hanc quaeras; eo loco scribi *Judices* pro *Judicii*, ut quo non de factione [illegible]; eo quoque loco illud *Jam* in *Juris* vertendum exhibuit esse, quasi *Aequitatem Judicii* respondere debuerint *Patrocinia Juris Privati*, ut importune emittit; nam Pacatus ob unum Beneventanis celebratur nomen aequitatem *Judicii*, tum ob *Patrocinia jam Privati*, idest quod quum publico Judicis munere alim fungeretur aequitatem singularis fuerit, quum vero Magistratum abiit, ac privatus jam per sonam reposuit, Patronum sui Beneventanis Civibus impendere non destiterit; Hoc post *Fasces depositos*, idest expleto Magistratus tempore, quum Privatus Patronum Beneventanis sese adhuc exhiberet, utriusque rei simul atque temporis laudem eo monumento sit assecutus; quod tandem ad hunc lapidem attinet Marmorum, quod nempe Pacatus ille Consul fuisset forte an. 336 quo Fasti habent *Nepotianum* & *Facundum*. Lex vero 16. *Cod. De Pact. &* [illegible] anno 336 ad Constantio *Nepotiano*, & *Facundo* Consulibus, cum omnino loquatur hanc suspicandam esse tantumdem putaverim, at quam nulla sit Consulis mentio in Inscriptione nostra, non pugnare ea Consulatum a Pacato gestum dedicatam suisse statuendum esse.

DIVO VALENTI PARENTI REIP (a)
PIO FELICI VICTORI
SEMPER AVG.
NARRATIVS SCOPI V. C.
CONS. CAMP
NVMINI EIVS MAIESTATIQ. DEVOT.

AMANTI OMNIVM ET AMATO OMNIBVS
NOBILI PARITER AC IVSTO VALERIO PVELI
COLAE V. C. CONS. CAMPANIAE AB ATAVIS
PATRONO SPL ORDO BENEVENTANVS
ET HONESTISS. POPVLVS STATVENDAM (b)
DECREVIT.

Atque hos quidem, qui Conſularem meminere, habemus lapides, quibus alii bini addendi eſſent, ubi Anicius Auchenius Baſſus, non Conſularis, ſed Proconſul Campaniae dicitur; ſed, cum de iſtis opportuniore loco agere propoſitum mihi ſit, ad Juridicos modo accedam.

L. RAGONIO L. F. PAP. VINATIO (c)
LARTIO QVINCTIANO COS
SODALI HADRIANAL LEG LEG XIIII GEM
DONIS MILITAR. DONATO AB IMP. COMMODO
ANTONINO AVG
PROCOS. PROV. SARDINIAE IVRIDICO
PER APVLIAM PRAET. AED PL. Q. PR. PR.
PROV. AFRIC SEVIR
M. ACCIVS ENNIVS SERGIANVS
AMICO

Apud

(a) Gudius pag. 85 n. 3 VALENTI, eumdemq; ſcribit VALERIO contra fidem non ſolius lapidis, ſed etiam univerſae Antiquitatis [illegible] Valentis nomine Auguſtum nobis exhibet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Divi appellatione [illegible] Tacit. Ann. XV. 74 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

(b) Marmarius pro *ſtatuendam* habet *ſtatuendum*, atque hanc notam [illegible] [illegible] [illegible]

(c) Pro VINATIO legendum eſt VRINATIO [illegible] L. Ragonius Urinatius Quinctianus Conſul ſignatur an. 235 [illegible] L. Ragonius Quinctianus alter occurrit in iiſdem Faſtis Conſul an. 289 [illegible] quod is ab Imp. Commodo donis militaribus donatus dicitur; & quidem a Commodi aevo non longe ſe habet [illegible] qui integro fere ſeculo Commodo poſterior fuit.

Apud P[illegible] in Faſt. ad a. v 983. & Gruter pag 45 num. 9 : quibus locis recte-tur, ſed Gudius 12 iiſd. nominibus, ut in proxima. Beneventi extare cenſet.

HERCVLI CONSERVATORI
PRO SALVTE
L. RAGONI L. F PAP VRINATI
LARTI QVINCTIANI VIR. COS
SODAL. HADRIANAL LEG LEG.
XIIII GEM DONIS MILIT DONAT
AB IMP COMMODO ANTONINO
AVG PRO. COS. PROV. SARDINIAE
IVRIDIC. PER APVLIAM PRAEF
F D PRAET AED. PL. Q PR AFRIC
VI VIR AVG EX TESTAMENTO
M. ANTIVS ENNIVS SERGIANVS
AMICO V CVR.

In Ædibus DD de Cardone, & apud Sponium ſect. IV pag 124. Fleetwood pag 161 n 1 & Muratori pag 1033 1 0

M CAECILIO (a)
NOVATILIANO
C. V. ORATORI ET PO
ETAE ILLVSTRI AL
LECTO INTER CON
SVLARES PRAESIDI
PROV. MAES SVP
IVRID. APVL ET CA
LAR PRAET TRIB. PLEB.
Q. PROV AFRIC.
SPLENDIDISSIMVS ORDO
BENEVENTANORVM
PRIVATIM ET PVBLIC
PATROCINIO EIVS
SAEPE DEFENSI P. DD.

Reliqui ſunt *Correctores*, de quibus iterum praeſto ſunt bini noſtri lapides.

ADELPI CLODIO CELSINO
INSIGNI ET C. V. PRAESTANTI BENIVOLEN
TIA AVCTORITATE IVSTITIA
CORR. REGIONVM DVARVM (b)
MEMORABILI ET PRAETERITORVM
IVDICVM EXEMPLA VIRTVTIBVS
OMNIBVS SVPERGRESSO ORDO SPLEN
DIDISSIMVS BENEVENTANAE CIVITATIS
PATRONO DIGNISSIMO

MARCELLINVS
FL. CORNELIO MARCELLINO
V. C. CORR. APVL. ET CALA
BRIAE . . . . CATO
RI CVR. B. V
P. FL ILAE . . . .
FORO COMMVNI . . . . .
COMMO . . . .
RVM QVI . . . .
OB INSIGNIA . . . . . .
ET AMOREM . . . . . PA
TRIA NE . . . .
VR. . . . BENEV. . . . .

Habes jam ex noſtris lapidibus *Conſulares*, *Juridicos*, & *Correctores* Italicarum regionum, ſub Dioeceſibus praepoſitos, quibus & *Praeſides* adjungendi videntur, qui eo ſeculo aliquam Italicam regionem

(a) Eadem hunc lapidem [illegible] deformatum [illegible] a Sponio [illegible], ut [illegible] *Juri* [illegible] in eo deſiderantur. Sic enim habet: *M Caecilio Novatiliano* [illegible] *Praeſi* [illegible] *Conſularem Praeſide* [illegible] *Africae* [illegible] *Juridi* [illegible] *Calabriae ſplendidiſſimus ordo Beneventanorum privatim* [illegible] *publico patrocinio quo ſaepe defenſ. P. DD.* Ex Sponio excerpſit Fleetwood [illegible] *Juriſdicend.* [illegible] *Correctorum* [illegible] Hiſpania clarior [illegible] quidem in lapide Novatiliani nomen [illegible] lapide *Praeſid.* PROVinciae MAESiae SVPerioris IVRIDIco APVLiae & CALABriae PRAETori TRIBuno PLEBis *Quaeſtori* PROVinciae AFRICae

(b) Duarum [illegible] regionum, quarum nomen in lapide [illegible] Apuliam, & Calabriam [illegible] Marcellinus, [illegible] ſubjicere.

gnoſcam aliquando adminiſtraſſe oſtenduntur tam in nova illa Imperii diviſione ab Hadriano facta, tum etiam in antiſſima diviſione altera quam Conſtantinus inſtituit. Utramque exhibet Panvinius (a), ex quo Italicarum regionum numerum, nomina, earumque proprios Magiſtratus addiſcere poteris. Illud tamen nobis obſervandum erit, *Juridicos* ab Antonino inſtitutos, ſive potius ejus Magiſtratus nomen haud diu ſtetiſſe, ſed poſt ejus obitum pro *Juridicorum* [illegible] *Correctores* fuiſſe ſuffectos: quod ex noſtris lapidibus [illegible] omnino patet; nam L. Ragonius per Apuliam, M. Cæcilius Novatillianus Apuliæ ſimul & Calabriæ *Juridici* fuere, quorum deinceps regionum Claudius Celſinus & P. Cornelius Marcellinus *Correctores* dicuntur. In receſſu etiam Italicarum regionum, quem Panvinius exhibet nullimode *Juridici* memorantur; quorum proinde nomen in Italia ſtatim defeciſſe apparet.

At, quod jam noſtram attinet, quam jam ſu illud quæramus, cui quae nempe Italicae regionis ſinu Beneventana Urbs annumeraretur, ac cui propterea Magiſtratus ſubderetur, ex noſtris lapidibus quoquam [illegible], id nunc ſtatuiſſe haud promptum erit. Scio, D. de Brun [illegible] la Martiniere in *Lexic Geogr. v. Beneventum* (quem in Camillus Peregrinus ſecutus [illegible] conſenſit, qui [illegible] Campaniæ ſuæ & ſuæ, & decora pro viribus ampliaret, Beneventum eidem regioni aliquando adjudicatum contendit) hoc amplius ſibi probaturum ſi mare ex pluribus Inſcriptionibus. Statuiſque, quas Beneventani Conſularibus Campaniæ dedicare conſueverunt. At nihil ea in incertius videri debet, nam non Conſularibus tantum Campaniæ, ſed ſimul aliarum quoque aliarum regionum Magiſtratibus, nempe *Juridici*, mox *Correctoribus* Apuliæ, & Calabriæ eadem honoris monumenta pari modo Beneventum dedicata, lapides modo a me relati manifeſte docent, adeout [illegible] conjectura valeret, jam ignorare [illegible] Magiſtratui Beneventani ſubderentur, qui inter Campaniam, Apuliamque poſiti eamque Magiſtratum nempe Conſulares Campaniæ, & Apuliæ Juridicos [illegible] honoribus proſequi ſtuduerunt. At, ne longum faciam, ſtatim ex lapidibus ipſis Juriſdictionis conjectura deduci poteſt, ex quibus manifeſta habetur cauſa, cur a Beneventanis dedicati fuerint. Fuit igitur cauſa, quod ipſorum Conſularium aliqui fuerint, quos Beneventani ſibi *Patronos* adoptarent, itaut non Magiſtratus jam, atque cauſa, ſed ſola *Patronatus* ratione, ut Inſcriptiones prævalere oſtendunt, Statuæ ipſæ fuerint dedicatæ. Patronos autem eos, qui in Rep. ſummi eſſent loci, a Coloniis, & Civitatibus deputari vetus mos fuit, dum [illegible] illi operam ut quoniam ſibi clientela accepiſſent omni re juvarent, quod quam egregie præſtiterint T. Annius Marcellinus, Claudius Julius Facetus, & Valerius Publicola Conſulares Campaniæ, *Patroni* proinde optime de ſe meritis inſignia ejus honoris monumenta Beneventani dicarunt.

Age nunc, quæ ſint *Peregrini* momenta videamus: multum certe is ſuit, omnemque conatum adhibuit, ut quod ſemel ſibi ſtatuit, amplificatos potius in immenſum Campaniæ fines alios

(a) Panvinius de Imperio Romano q. 884 & p. 893 edit. Ven. 1558 hæc habet:

Provinciæ, vel Diœceſes in Italia, & urbes ejus Inſulæ, veluti ab Hadriano inſtitutæ

I	Venetia & Hiſtria	Hæ octo Diœceſes habebant Conſulares
II	Æmilia	
III	Liguria	
IV	Flaminia, & Picenum	
V	Tuſcia, & Umbria	
VI	Picenum Suburbicarium	
VII	Campania	
VIII	Sicilia Inſula	
I	Apulia, & Calabria	Hæ duæ habebant Correctores
II	Samnium, & Brutii	
I	Alpes Cottiæ	Hæ ſeptem habebant Præſides
II	Rhætia prima	
III	Rhætia ſecunda	
IIII	Samnium	
V	Valeria	
VI	Inſula Sardinia	
VII	Inſula Corſica	

Provinciæ Italiæ poſt Conſtantini Aug. inſtitutionem

Venetia & Hiſtria	Conſulares ſub Vicario Italiæ
Æmilia	
Liguria	
Flaminia, & Picenum annonarium	
Tuſcia & Umbria	Conſulares ſub Vicario Urbis Romæ
Picenum ſuburbicarium	
Campania	
Sicilia	
Apulia & Calabria	Correctores ſub Vic. Urbis Romæ
Lucania & Brutii	
Alpes Cottiæ	Præſides ſub Vic. Italiæ
Rhætia prima	
Rhætia ſecunda	
Samnium	Præſides ſub Vic. Urbis
Valeria	
Sardinia	
Corſica	

Digitized by Google

alius perſuaderet (a). Ac primùm ſuæ ſummum ſuæ opinionis fundamentum ſuiviſſe putant in nova illa regendæ Italiæ forma, quam Hadrianus inſtituit, ut ſcilicet Italia quatuor Conſularibus adminiſtranda committeretur. Perpetuam eam formam poſt Hadrianum mox, Appiani Alexandrini de ea re præſagium deridet, falſumque cum vatem fuiſſe pronunciat, quod l. I. De Bell. Civil. Hadriani inſtitutum *non diu duraturum poſt ejus obitum* edixiſſet; quaſi non Appianus, qui poſt Hadrianum ſcribebat, jam ea re comperta fuerit, labefactatamque Hadriani formam plane viderit plurium ſane, quàm quatuor Magiſtratuum numerum, ac diverſum nomen, quod modo ex Pancirolo probatum fuit. Ex hac igitur quatuor Conſularium adminiſtratione per univerſam Italiam inſtituta id manaſſe putat Peregrinus, ut Italia ipſa novam regionum diviſionem acciperet, quæ quidem numero pauciores, finibus tamen ampliorum Conſularium numero reſponderent. Adnotat, quæ undecim olim ex Auguſti inſtituto numerabantur Regiones, inter quatuor illas recens ab Hadriano inſtitutas conjectæ, ut eorum fines, & nomen tranſlatum fuerint. Hoc Peregrini commentum primum mihi reſellere eſſet ex aliis Italiæ Regionibus, quæ poſt Hadrianum ſuos peculiares Magiſtratus accipere ſolebant, de qua re ſufficere poſſit diviſio illa, quam veteri ſcriptâ paulò inveniunt, pergit Conſtantinus; ſed cum ille rem totam ad Campaniam deducat, quid certi aſſeras, audiamus. Præter utrumque Latium, Picentinos, partemque Samnii, quam Campaniæ ab Auguſto adjunctam aſſerit, Hirpinos etiam, magnamque congeſti Samnii partem Campaniæ ab Hadriano additam fuiſſe arbitratur, ſicque Campaniam uſque *ad equum Tuticum* & fines, & nomen protuliſſe, atque Apuliæ conterminam evaſiſſe. Plura ſparſim, & nullo ordine ad confirmandam ſuam ſententiam adducit, quæ ad duo potiſſimum referri queunt. Primum ex veterum ſcribendi more argumentum deſumit, qui illis Apuliæ Campaniam adjungere ſolebant, ſic Taciti locum ortum Ann. l. 3 ubi Germanici cinerem ex Aſia Brundiſium tranſvectum, cum inde Romam aſſerentur, *Magiſtratus Calabriæ, Apuliæque, & Campaniæ* ſupremum munus ſibi fuiſſe profecuti. *Quo in itinere* (inquit) *poſt Apuliam alterum Taciti facit ventuuram, quam Campaniam, ut tamen inter utriſque medius ſint Hirpini, quorum ſatis nobilis erat Urbs Beneventum, quam non debuiſſe omittere, ratio poſtulare videtur.* Sed quam infirmum hoc ſit argumentum, Peregrinus ipſe agnovit, qui ultrò ejuſmodi Scriptores Hadriano ævo longe antiquiores rectè valet, ut perinde haud de Campania illa loqui putarent, quæ ſuis antiquis finibus dimensa agreſſit. Hirpinos, Samniumque partem ſibi adjungens ad Apuliæ fines tranſilivit: in quo etiam, (liceat mihi dicere) ſi qui aliqui Scriptores Hadriano priores, qui Apuliam Campaniæ conjungerent, Peregrino favere poſſent; quo enim ſibi ſuadeat exactiſſimas locorum omnium deſcriptiones ab iis Scriptoribus ſemper ſervatas, qui non Geographiam, niſi obiter pertractarent, ſed rerum geſtarum narrationem elucubrarent, quàm omnino illud, quod Lectorem ſummo tædio afficeret, quàm inceptum, atque ab optimi Hiſtoriographi more abhorrens, ut dum iter aliquod narrandum ſibi ſit, ſingula loca, regioneſque omnes interjacentes ſigillatim numerare laboret? Cæterum ſi de ſcriptoribus Hadriano anterioribus agendum eſſet, Tantis locis, quo Peregrinus abuti voluit, promptum erat Ciceronem opponere, qui in Ep. ſtolis ad Pompejum hæc habet (b): *Campus nec mihi, nec fratri meo dubium ſit, quæ Brundiſium tuendis erant, a mole ut qui a Samnio, Apuliaque veniebam, adventum ſuum,* ut invenerint &c. ubi jam vides (nam itineris ſaciendi ratio id quoque poſtulabat) exactiſſimè Regionum ſpatia inter ſe cohærere, Samniumque Apuliæ conjungi.

Ex utroque igitur Itinerario, ſcilicet Antonini, & Hieroſolymitano rem confici putat Peregrinus. Hieroſolymitanum non moror, quippe quod ſequioris ævi opus tum in omnibus dubiæ fidei, tum in conjungenda Campaniæ, Apuliæque finibus ambiguè loquitur. Ad Antonini Itinerarium quod attinet, bina ex eo loca proferuntur, unum eſt, quo demonſtratur *iter, quod a Mediolano per Picenum, & Campaniam ad Columnam, id eſt trajectum Siciliæ ducit*: quid ſibi valet Peregrinus ex hoc loco, penitus non video: an fortaſſe quod hujuſce itineris Mediolanum initium, Columna terminus ſtatuatur, utrumque ipſum per Picenum, & Campaniam excurrere dicatur, Picenum, & Campaniam tractum omnem implere debebant, qui a Mediolano ad Columnam interjacebat? Sed nec in loco altero intelligendo felicior fuit Peregrinus: verba Itinerarii hæc ſunt (c)

Item

(a) De Campania Felice Diſſert. 1. n. 8. edit. itidem in verſione Dukeri nuper in tom. 9. Theſaur. Antiq. & Hiſtor. Ital. Grævii et Burmanni Lugduni Batav. 1723.

(b) Poſt epiſt. lib. 7. ad Attic.

(c) Ex Florentina edit. ann. 1598. quam curarunt Hieronymus Surita poſt Pomp. Melam, & Jul. Solinum pag. 137.

Item a Capua Equo
Tutico M P LIIII sic
Ubi Campania limitem habet
Caudis M P XXI
Benevento M P XI
Equo Tutico M P XXI

ad quem locum Peregrinus *Si igitur in loco, qui appellabatur ad equum Tuticum (* quod juxta Chiviliam, ipsamque Peregrinum nunc est Ariaanum *) jam limes erat Campaniae, qui a Caudio, Urbe secundae Regionis Augusti, in qua Hirpinorum sunt continebantur, distabat triginta millibus passuum, & amplius [illegible], quem ab Hadriano praefixum dicebamus* At hominem aliquem perspicacissimum hoc dormitasse, aut potius opinione sua tuendae studio abreptum esse ut sic quis non videt? Sicuti cum Equum Tut. esse Campaniae limitem ex ea fidem ipsius met Itinerarii ex cujus verbis limes ipse Campaniae non Equo Tutico sed Caudio diserte designetur. Illud enim *Ubi Campania limitem habet* non conjungitur Equo Tutico, sed ad Caudium, quod proxime sequitur pertinere omnino videtur, quod, ut clarius pateat, Itinerarii locum membratim explicandum erit. Primum igitur demonstrare vult integrum iter, quod Caput Equum Tut. cum percurrit, ejusque distantiam M P LIIII esse docet, deinde iter ipsum per plures mansiones dividit, quas cum enumerare incipit, addit particulam *sic*, ut postea sequitur *Ubi Campania limitem habet Caudis M P XXI* idest e Capua usque ad limitem Campaniae, scilicet ad Caudium M P XXI. At clara satis res est, neque aliter intelligendum esse hunc Itinerarii locum. Itinerarium ipsum alibi docet, ubi (pag. 170.) cum rursus iter ab Urbe Roma Beneventum tum via Praenestina, cum Latinae demonstrare instituit, per Theanum, Allifas, Telesiam, Samniticas Urbes, Beneventum usque deducit, itaque in ipso Samnio jam conquiescat sat.

An vero Itinerarium ipsum ab ea Regionum divisione, siquidem discrepasse potuit, quae post Hadrianum aetatem rogasse constat? Certe Ptolemaeus, qui paulo post Hadrianum & Antoninum floruit, non solum Campanos, Samnites, Hirpinosque suis finibus distinctos urbes exhibet, sed uniuscujusque regionis Urbes, quae suo aevo forent, adhuc enumerat. Praeclara eundem insignem Geographum iterum audire ne l. 3. c. 1. ubi de Italiae situ agit

Samnitum crescunt, qui sub Peligni, & Caracenis sunt.

Bovianum (lege Bovianum)
Esernia
Sepinum
Allifa
Tuscianum
Telesia
Beneventum

Clasium

[a] An de Antonini Itinerario absolutum mihi est quod quem possem forsitan in capua Dissert. Peregr. ... de Campania ... [illegible] & Septentrionem ... Itinerario [illegible] ... Peregr. ... *Videbamus jam (inquit) antea reddendum fit, Antoninum in Beneventum suo describendo iter a Capua ad Equum Tuticum, & ipsum quoque limitem Campaniae* ... *ad Caudium* ... & Ptolemaei Geographus ad hunc modum:

Item a Capua Equo Tutico M P LIIII sic
Ubi Campania limitem habet Caudium M P XXI
Beneventum M P XI
Equum Tuticum M P XXI

... certe Beroium non illa se sit opinione de mente Antonini apparet, ... [illegible] ... *ubi Campania limitem habet* ... Regionis Campaniae ... Campaniae finibus ... Peregrinum, ... [illegible] ... Peregrinum, ... omnibus reprobasse.

Digitized by Google

Cluſium (*lege Clusiolum, nam non eſt aliud Cluſium niſi Hetruria, quæ ad Samnites nullo modo pertinet*)
Campanorum mediterraneæ Civitates
Venafrum
Theanum
Sueſſa
Cales
Caſilinum
Trebula
Forum Populi
Capua
Abella
Atella
Hirpinorum Civitates
Aquiloni
Aballinum
Æculanum
Fratuolum &c

Atque huc quidem pertinere omnino videtur antiquus Lapis ille, quem Diſſertationi e hujus Voluminis præfixum multis obſervationibus illuſtravi, cum lapidem Beneventana Colonia Juliæ Auguſtæ Imp. Cæſaris Septimii Severi dedicavit *In Territorio ſuo quod exigit usque Caudinorum Civitatem muro tenus*. Cum itaque limites *Beneventani* Territorii Septimi Severi ævo, qui haud ita longe ab Hadriani imperio, Caudinorum usque Civitatem extenderentur, vix dubitari poteſt, quin illuc uſque Samnii ſimul Regio ſuos fines proferret, quos ſtatim Campania excipiebat, quæ Caudinis Furcis terminabatur. Non enim *Agri*, ſed Territorii vocabulum lapis adhibuit, ut exinde intelligeretur utriuſque vocis diſcrimen, *de quo* I. I. *diſſerui*, ac propterea quum non ibi Agrorum, qui ad privatos Cives Beneventanos pertinerent, ſed *Territorii*, in quo Magiſtratus Beneventanus juriſdictionis exercendæ poteſtatem haberet, limites indicati fuerint, diverſum nonnullum Campanum regiones et locorum ſpatia, quæ ad Caudium jacebant, fuiſſe oſtendunt, ac profecto ad Beneventanam Coloniam ita pertinere videbantur, ut veterem Samnii regionem in qua ipſe Metropolis erat, antiquis ſuis finibus adhuc retinuerent. Antiquos autem eoſdem fines appellavi, quos Natura ipſa, ut Italiam a Gallis diſterminandæ, ita Samnio a Campania ſejungendæ conſtituiſſe veluti videtur, montes nempe eos, quos *Samnitibus* attribuens *Circum Campaniam jacere* ait Strabo lib. V, quorum etiam unum eundemque hodiedum vocatur nomine *Taburnum Samnitem Olivoſtram* commemorat Vibius Sequeſter; quos intra montes illæ locorum anguſtiæ fuere, Furcæ Veteribus nuncupatæ, intercepti olim, atque ab Samnitibus Romani Exercitus ſub jugum miſſi memoria celebres, ubique Caudium, quod hodie *Arpajum* vocant, fuiſſe ſatis conſtat. Eos autem fines poſt Hadrianum integros Samnio ſtetiſſe Ptolemæi cum Itinerario Antonini conſenſus, qui vicifſim illuſtrantur, invicem probat, ut prorſus Beneventana Colonia, quæ in lapide Juliæ Auguſtæ dedicato ad Caudium uſque ſui Territorii fines pertingere declaravit, haud alios eſſe, quam qui Samniticæ Regioni fines eſſent, expreſſiſſe videatur.

Atque hæc ſatis eſſe videntur, ut Peregrini argumenta, quibus is ad Equum Tuticum, ſeu Apulum Campaniæ limites poſt Hadriani ævum prolatos contendebat, inania eſſe, ac erronea demonſtrarem, ſed pergit etiam Peregrinus ac novo ad eandem rem probandam argumento uſus, Beneventanam Urbem aggreditur. Eam a Samnio divulſam, ac finitimæ Campaniæ aliquando adjudicatam affirmant proinde exinde ipſam Campaniam, quæ Beneventum complecteretur, fines liquere jam erudit. Plura ſunt quæ ad id peculiare argumentum confirmandum proferre ſategit Peregrinus. A ſcriptoribus ecclesiæ *Campanam* Beneventum ab Auſonio appellatam refert in eo nomine, quod de iis qui ſexum mutaverunt, conſcripſit. Sic enim Auſonius

Nec fuit antiquum, quod Campana in Benevento
Unus Ephebor um virgo repente fuit

Eundem etiam fuiſſe cauſſam edidit, cur Stephanus Byzantinus duplex Beneventum ſtatuiſſe, alterum in Samnio ab Diomede conditum, alterum Campaniæ, deceptus, inquit, quod ſequiori ævo Beneventum in Campania extitiſſe legerit, quum ex vetuſtioribus Scriptoribus in Samnio locatam deprehenderet: ſicut duas eas Urbes fuiſſe putaverit. Ad Stephanum quod attinet, vix eſt, ut ea falſi cauſſa putetur ut ob mutatos enim veterum Regionum limites ex una duas Urbes tam aſſertam

ter

Digitized by Google

[illegible] efficacis: Ausonio verò quæ fides? eo epitheto uti potuiſſe pro Poetæ more, ſeuſque Beneventum [illegible] poſſe credidit, quæ juxta Campaniam poſita erat.

Græviores [illegible] quæ de ſancto Januario Beneventi Epiſcopi ad rem ſuam argumentatur Peregrinus. De Proore hæc habet: *Januarium Beneventanum illic Epiſcopum, & Martyr S. Januarium, una cum aliis Sanctis Moe [illegible] antiquitatis Campanus, imperante Conſtantio ad mortem fuerunt damnati ab uno, eodemque Judice, ſeu Præſide Timotheo*: atque illud non intelligere [illegible] eum habuit, ut investigaret eorum hujus rei cauſam. Cauſam igitur ſecte [illegible] Peregrinus, quòd Beneventana Urbs tum ad Campaniam pertineret, atque ſe de ſacto in ſere, et [illegible] (quæ tum Chriſtianæ fidei profeſſio petebatur) quæſtio habenda eſſet, Beneventani ad Campaniæ Præſidem deferebantur. At ſi ſolæ conjecturæ res tranſigenda eſſet, facile Peregrinus rem ipſam diu [illegible] conjectare jam nullæ ex eo loco, ubi certa adſunt monumenta. Peregrino [illegible] perſpecta, et quibus ejuſce rei cauſam manifeſtam omnino habemus, quæ neceſſe ſoret, et [illegible] Epiſcopum ad Campaniæ Præſidis Tribunal deceretur, diſerte docent tum Bedæ Martyrologium, cum Acta ſincera S. Januarii, quæ [illegible] V. C. Mazochius ad ſuum com. 1 Comment. in Marmoreum Kalend. Neapol. [illegible] Timotheus, cet petiit Diaconi eſſet (ut præſens [illegible] habent) Campaniæ Judex Appenſi [illegible] Beneventum miſſe, et ex ea Urbe Sanctum Epiſcopum vinctum adſe [illegible], cum certè Epiſcopus ipſe à Beneventano Magiſtratu ſuit traditus Campano Judici [illegible], ſed ſors ſuit, et Epiſcopus ipſe tum in Campaniâ cum [illegible] et S. Soſium Miſenatem Diaconum [illegible] ſibi junctum, atque in carcerem jam detruſum ad [illegible] conſtanter ſubeundum adhortaretur, ubi Beda hæc ſcri[illegible]: *Et poſt non multos dies idem Diaconus (Soſius) tenetur, & in carcerem miſſus eſt: ad quem viſitandum cum veniſſet Epiſcopus (Januarius) cum Diacono ſuo Feſto & Lectore ſuo Deſiderio, & ipſe cum eis ſimul tenetur, ac pariter omnes cum aliis vinctis [illegible] ſunt.* Acta verò multò plura [illegible] Beda commendent in hunc modum: *Detruſo itaque Soſio in ardua cuſtodia carceris a [illegible] cuſtodiebatur* [illegible] quòd cum S. Januarius reperiſſet, quia S. Soſius Diaconus carceri fuerat mancipatus, ſtatim ad carcerem cum Diacono ſuo Feſto, & Lectore ſuo Deſiderio, ut eum conſolaretur, pervenit, & ingreſſus [illegible] dicebat [illegible] cauſa [illegible] Dei in carcere? ſtatim hi [illegible] qui cuſtodiebant Carcerem, [illegible] Judici [illegible] Judex juſſit eos teneri &c.* Utrumque monumentum cum ipſa recitare neceſſe fuit, ut eadem cum rei cauſam compertam haberemus, [illegible], quam nobis ut ob[illegible]. Peregrini conjecturam [illegible] Campaniæ Judex hominem juriſdictione ſuæ haud ortum ſubditum, ſed tamen intra Campaniæ reg[ionem] [illegible] quod putabunt, graviſſimo facinore deprehenſum, propterea quod [illegible] (carcerem) [illegible] ſubditum effectum, et præterea ad [illegible] ſibi ſectas Chriſtianorum, atque Epiſcopum ſe conſolatum poſitionem ſupplicio [illegible], ac capite demum damnaret.

Ad poſteriorem Januarium quod attinet, qui Sanctitate celebris Beneventanam Eccleſiam ſub quarti ſecul. medium rexit, eum in Concilio Sardicenſi anni 347 ubi interfuit, in hunc formam ſubſcripſiſſe: *Januarius a Campania de Benevento*: exinde probat etiam eadem Peregrinus Beneventum ad Campaniam eo tempore pertinuiſſe, quam Januarius [illegible] Regionem, ſeu Provinciam, in qua ſua Epiſcopalis Urbs continebatur, ea ſubſcriptione expreſſum voluit. Verùm non generatim [illegible] Concilii Sardicenſis Acta reſpicere debere, nec certè diſſimulat Peregrinus, qui eam ſubſcriptionem in mendoſis ejuſdem Concilii exemplaribus, ſivè potiùs fragmento forſitàn [illegible] ſententiæ [illegible] compoſitæ. At ne Peregrinus nobis, ut Ughellus, aliique hactenus, [illegible] idem, ut ipſi aliàs Peregrino, ita [illegible] quod de illis ſecundum [illegible] Viri docti judicarunt Baluzius poſt Acta ejuſdem Concilii Sardicenſis, quæ illius [illegible] fragmenta V. C. Labbeus ex veteri MSS. [illegible], quibus etiam ex eius S. Hilarii fragmento [illegible] nomina, ſubſcriptionumque Epiſcoporum, qui eidem Concilio [illegible], et quibus [illegible] modo, quot [illegible] eſt (a), adeò [illegible] Ævi ſtatim apparent, quam ſemel [illegible] ſcribere [illegible], [illegible] fuit ei erat, multaque [illegible], quæ Epiſcopales Urbes, earumque Provincias ſpectant, ex proprio ingenio interpoluerint. Apage igitur nugas heſce, dum integra ipſius Concilii Actorum conſtet fides, ex quibus [illegible] legem

(a) Harum ſubſcriptionum Auctorem plura [illegible] ſoliditatis [illegible] reducuntur [illegible] quæ hominibus [illegible], [illegible] Epiſcopum, qui vel ſolius Epiſcopalis Urbis, vel ſolius Provinciæ [illegible] nomine deſignaretur. Sic Calepodius Epiſcopus Neapolitanum [illegible] Epiſcopus [illegible] Urbe ſolius Campaniæ Provinciæ nomine notatur, ut Calepodius a Campania.

Digitized by Google

legere eſt, quod ex fragmentis illis colligi obtrudebat Peregrinus. Ac permiſit S. Januarium II Beneventi Epiſcopum Sardicenſi Concilio interfuiſſe ſatis liquet tum ex ejus generis ſubſcriptione, de qua mox agemus, tum ex capitulo (non vero [illegible] Ughellus, aliique per paucis habent) ipſius Concilii, ubi illius Sanctitatis pro malgandum [illegible], qua Epiſcopi [illegible], alterius Civitatis Eccleſiaſticae Clericos ordinare interdictum fuit. An vero a Julio Romano Pontifice in eo Concilio Legatorum obvenerit, dubitarunt plerique (a). Qui hus eum conceptis verbis inter ejus Epiſcopos ſubſcripſerit, eadem Concilii Acta nos tandem docent, in quorum fine inter aliorum Epiſcoporum ſubſcriptiones quinto loco ſic legitur: *Januarius Epiſcopus Beneventanus*, ubi nihil de Campania, quem, ne Amaſei illum dubitantis praetermiſſum ſuſpiceris, deſideratur etiam in ſubſcriptionibus Vincentii Epiſcopi Capuani ac Calepodii Epiſcopi Neapolitani, ut proinde jam conſtet nullam earundem *Epiſcoporum* de addenda Provinciae fuiſſe ſollicitudinem, quamquam vero poſteriores habet ad Campaniam Provinciam pertinuiſſe aliunde exploratum eſſet, ſunt tamen nobis tum nullam Campaniae mentionem ſubſcriptioni ſuae Januarium Beneventanum Epiſcopum adjeciſſe, et exinde Peregrinum callide ſuſpicandum, qui amplius ex ejus Epiſcopi Beneventani ſubſcriptione Beneventum tunc Campaniae ſuae aliquando conclusum ſalvo conjiciebat.

Tantum vero abeſt, ut circa ea tempora Epiſcopatus Beneventanus cum ſua Urbe ad Campaniam pertineret, ut vel ipſe Peregrinus, quod certe mirum, Beneventum ipſum Metropolim fateatur, *cui utrum ea Campana Eccleſia ſubjecta tum fuerit, ignorare ſe dicit* (b). Poſtquam enim S. Paulinus Nolanus Epiſcopus epithalamium expediſſet, quo in nuptiis filiae Aemilii Beneventani Epiſcopi cum Johanne filio Memorii Epiſcopi Eclanenſis ſuo Pratextui celebrare inſtituerat, Aemilium patrem, & ſratrem Memorii, Memorium vero filium, & fratrem Aemili necnon appellat, hinc ſubdit: *Memorius hic appellatur Frater, & Filius Aemilii, quibus verborum figuris denotatur Epiſcopalem ejus dignitatem inferior Aemilii dignitate, qui ſane erat Metropolita, prius hujuſque Beneventana Eccleſia Metropolitana iſt Frontenza. Verum eadem Campana quoque Eccleſia fuiſſe unquam Metropolitanam, illud equidem ignoramus.* Hactenus Peregrinus (c), quem nollem ita iterum ſuinet oblitum, ut ſuis ipſe contra Beneventanos conjecturam tribuat, qua aliquando Metropolis jure in Campaniam ſibi ſalvo tum habuiſſe concedunt. At non ego tam facile de ea re Beneventanis blandiendum volui, quibus ſatis erit ex Peregrini argumento hoc ſibi certum retuliſſe, ſui ſeculi etc Samnii Metropolim Beneventum tum fuiſſe, ex quo profecto manifeſtum illud conſequitur, nullo pacto ad Campaniam Provinciam pertinuiſſe Beneventum, quae ſuae Gentis, univerſi ſcilicet Samnii Metropolis haberetur.

Metropolim autem Eccleſiaſticam Samnii (nam de Civili mox quoque) Beneventum per eam aetatem fuiſſe, praeter conjecturam, quam S. Paulini locus, ipſo Peregrino interprete, modo ſuppeditavit, plura ſunt, quae adhuc probant. Ac primum illud cum Petro de Marca (d) obſervabimus,

(a) Praeter Hoſium Epiſcopum Cordubenſem ac praeterea Archidamum, & Philoxenum Rom. Eccleſiae Presbyteros, *ejuſdemque* Eccleſiae Diaconum Leonem, alios Legatos ad eam Synodum Sardicenſem a Pontifice miſſos negavit P. Lupus in Diſſert. de Syn. Sardic. cap. 8 quam poſt ſuas Synod. Annotationes in p. 311 ed. Venet. Hunc non ſolum Hilarianus Epiſcopum Beneventum, qui Vincentium Capuanum, & Calepodium Epiſcopum Neapolitanum Legatos ejus Synodi, ſed etiam Gaudentium, qui Januarium Beneventanum eodem numero ibi ſuo ſtatum recenſent, non audiendos putat. Dediſſent Viri judiciam non hoc negotiare locum neque etiam Gratiani ve ha rec tuſſe ſunt evi. [illegible] le Decret. diſtinct. Cur ſunt Synodus ſuſe habent: *Quorum Synodus Sardicenſis, in qua Petrum Leonem, & Canonem xxx quorum Aetius manent ipſus Cordubenſis Epiſcopus, & Vincentius Capuanus, & Januarius Beneventanus, & Calepodius Neapolitanus S. Rom. Eccleſiae Legati extiterant.* Sed non ſolus Gratiani teſtimonio res conſtat, quam probant etiam eorundem Epiſcoporum ſubſcriptiones, quae in ea Collectione quoque ejuſdem Synodi reperiuntur apud P. Labbeum in hunc modum: *Vincentius de Capua Legatus S. Romanae Eccleſiae. Januarius de Benevento Legatus Eccleſiae SS. Calepodius Neapolitanus Legatus Eccleſiae SS.* in his quibus ſubſcriptionibus et eliam nomine ſubdit; nullus quoque Campaniae mentio non fuiſſe additam.

(b) De origine Metropolis Eccleſiae Beneventanae abſoluta V. C. Dominici Georgii Diſſertatione Epiſtolarum, ed. ann. Romae 1725, ubi [illegible] probat, Beneventanos Praeſules a primis ſaeculi, ut nonnulla poteſtate Metropolitana functos eſſe, & Metropolitani non quidem nomine, ſed jurium uſus; quod ſane tamen a Joanne XIII tandem obtentum primis [illegible] Capuana Eccleſia ſibi gregalem poſtulat) in ſubordinatione quadam Metropolitani titulum atque inſignia obtinuerant.

(c) Ex eo S. Paulini loco, aliiſque praeterea ejus mod monumentis [illegible] verum Beneventum recte nunc Peregrinus in Metropolitanis, ſeu Archiepiſcopi Patrum ſuffraganeorum appellatione, neque hi ſeculo II orant *Patres* ut nobiliter doctiſſimus Mabillonius jam ſcripſit, quod in Praeſat. ſecul. v Bened. & Ideo Chriſtiani ſeculo x. Paleſtino Romanorum Patrum primum, non certe in ea primatum qui ſuo Metropolis ſuffraganeorum iſto tempore.

(d) De Concord. Sacerd. & Imp. lib. 2 c. 7 §. 4.

3I 430, G

valuimus, Urbicariam Diœceſim, quæ Regiones quamplures, ſeu Provincias tetre ſuas fines contrahebat, Romano Pont. ſci immediate quidem paruiſſe, ſuos tamen Metropolitanos habuiſſe Epiſcopos, qui ſcil. quis cujuſcujuſque Regionis Provinciæve Epiſcopis præeſſent. Jure ipſo id profectò mendatur fieri oportebat, quod ſpeciatim promanabat tum ex can. 6. & 7. Nicænæ Synodi, tum ex Innocentii, & Leonis decretis, qui omnes ſingulis quibuſque Provinciis Metropolitanum præſerendum ſenſerunt. Rem eandem ipſe re factum fuiſſe demonſtrare pergit Vir doctus, eaque epiſdem Urbicariæ Diœceſeos Provinciæ tum enumerat ſubſtituta, *Campaniam* ſcilicet, quæ *a Conſulari*; *Samnium*, *quod a Præſide regebatur*; *Apuliam cum adjuncta Calabria*, *quæ Correctori ſubdebat*; *& Brutium cum Lucania*, *quæ alter Correctori parebat*; quæ in hiſce Provinciis totidem Metropolitanæ Epiſcopales Urbes fuerint ecclesiarum monumentorum fide ſemperque obſtinato animo monſtrat, ac quod Samnium attinet, *Beneventum ejuſdem Regionis primariam Urbem Metropoleos* jure inſignem fuiſſe docerent: quem quidem ſententiam præclaro adhuc argumento confirmare tunc ſeppetit. Neque enim, quod in eâ neceſſe Imperii Provinciis non hus ſerverum omnino, ut Eccleſiaſticæ Metropoles eæque; quæ cuique olim Provinciæ Principes ſteruiſſet, territorio ſeſe ſorteretur, id in Urbicariæ Diœceſi immutatum fuit, ut aut plures ipſæ quæ modo receſſuloriæ Provinciæ propterea quod uni Rom. Pontifici immediatè ſubderentur in unam coaluiſſe Provinciam ſuſpicari liceat; cum eandem ipſam Urbicariam Diœceſim in veteres Civiles Provincias diſtinctam noſtre omnino ex hoc loco Leo PP. in Epiſt. 80, quæ ſcripta legitur *Univerſis Epiſcopis per Campaniam*, *Samnium*, *& Picenum conſtitutis*. Ex quo illuſtri monumento habes jam in Urbicariæ Diœceſi memoratum Provinciarum diſcrimen, diſtinctas ſedes, diverſa jura, imo quidquid ſel. inter ſe diverſis Provinciis conſtitutorum Epiſcopi, cum ſine ſuo pæ eſſent Primate eſſe neque rectè, ut elit etiam, nil Samnites Epiſcopi Beneventanum Epiſcopum Metropolitanum agnoviſſe debebant.

At cum de Eccleſiaſtica *Samnii* Metropoli (quod unum obviam fuerat) ſunc conſtare evidentur, ad Civilem modo redeo, atque ſi Samnium poſtea orcatum fuiſſe, uno ipſum ſuo nomine, ſuoque jure Samnium inter reliquas Italicæ Regiones ſuam quoque Civilem Magiſtratum obtinuiſſe probavero, confecta res erit, ut neque illuc, quæque olim proferebantur Beneventum fuerunt omnino, neque ab ea Regione Beneventum diviſum unquam extitiſſe. Quamvis autem et eſtque tum Hadriano cum Conſtantino diverſorum Regionumque Italicarum formæ ob ipſis reſtituta manifeſtè res videri poſſit, adhuc tamen peculiare ei, ipſiſſe ſuum quæ Samnium inter reliquas Italiæ Regiones referens, ut integras incolumeſque ejuſdem per ætatum ſeriem ſet oſtendam. Poſt Hadrianum itaque, cum ætas Conſtantinum de *Correctore Samnii* communem ſimul Provinciam locupletem habemus in illum Trebellium Pollionem in ex. Tyrannis, cum Tetricum, quem inter eos, vigeſimum ſecundum numerat. Correctorem totius Italiæ eb Aureliano factum refert, idest (inquit) *Campaniæ*, *Samnii*, *Lucaniæ*, *Brutiorum*, *Apuliæ*, *Calabriæ*, *Hetruriæ*, *atque Umbriæ*, *Piceni & Flaminiæ*, *omniſque annonariæ Regionis*. At poſt Conſtantinum ſæculique Samnii Provincia, ut ex Caſſiodoro diſcimus, cujus dum Præfecti Prætorio munere fungeretur, binæ extant Epiſtolæ (a), altera ad Anatolium *Cancellarium Provinciæ Samnii*, altera ad Lucinium *Cancellarium Campaniæ*: ut jam demum liqueat, ob inter utramque Provinciam commune cum fuiſſe quarum altera ab altera ſuis certiſque diſtincta finibus, propriis etiam Magiſtratibus ſeorſum regebatur.

Liceat tandem Procopium audire, cujus teſtimonium non ſane tantum ad rem, ſed quæ per eaſque temporibus Italicarum Regionum ſitus, numeruſque fuerit, præ ceteris illuſtrabit. Ille itaque, cum Italiæ Regiones deſcribere inſtituit, ſic ait: *Intra Ionium Sinum imprimis Hydruntem oppidum, Ab hoc verò a dextra Calabri, Apuli, Samnitesque ſunt, & hi quidem ſinu ei ſequentur Piceni* ——— *ad lævam deinde partem & Calabri, Brutiique præterea, Lucanique habitant, poſt hos Campani Terracinam uſque pretinguntur, quos ſtatim Romanorum termini ſubeunt* (b). Habes primo loco inter Ciſtiberinas Italiæ Regiones Samnium receſſeri, quæ Regio Apuliæ adjecta tunc, quaecum ſiue pertingebat; atque hinc nunc obiter obſervabimus, eandem omnino Procopii ætate Samnii Regionem nobis repræſentari, quæ olim ſuis primævos, certiſque fines concludebatur, ut nempe inter Apuliam, Campaniam, Piceniumque concluderetur. Sed enim hoc ſemel, ut Samnites ſeu Regionis, dominatum neque rerum non leuiter proferrent, cujus tamen in tria tempora erant diſtinguenda, quorum ſi medio tantum demas a Procopio ſpectatæ, primo, atque extremo Samnium quam latiſſimè ultra ſuos conſeptos fines effuſum nobis exhibent; Priora intelligamus tempora, quæ & ipſius Romanæ Reipublicæ exordia fuere, extrema verò, quæ Rom. Imperii occa-

(a) Variar. lib. 2. cap. 36. & 37. (b) De Bello Gothic. lib. 1. pag. 173. edit. Baſileæ 1576.

Digitized by Google

occaſum ſpectare, quod igitur postea illa attinet, veteres Samnites alienam Campanorum armis aggreſſos, eandem ſibi ſubjeciſſe diſerte tradunt Strabo (a) atque Livius (b), itaut praecipuae Campanae Urbes quarum auctoribus cerimius ceſſiſſent, in uſque Samnitem ſedem, domicilium que collocaſſent, jam Samniticae dicerentur. Simeoque dominanti adjectae fuerunt, fuit ipſa Campanae Urbium caput Capua Samnites accepit dominos, a quibus capta, diu etiam in poteſtate detenta fuit, donec Romanorum ope a Campanis imperanti, conſiſtoque Samnitico, quod ad quinquaginta ſere annos continuo exarſit, cum Romanis bello. fuerunt Samnitibus ſuae antiquae Regionis a ſuis fines repetiiſſe, intra quam non ſolum idoneas haberent cum ſua tutores eſſe poſſent, verum etiam in ipſa Imperii ſede collectas ſimul atrum parentes haberent, ne ſelectos explicarent neque haec quidem priori aetate Samnitici Imperii, Regionisque amplitudo ſed curſus extrema, quam diximus aetate, ſua ageſſa ſuibus Samniticae Gens univerſa pene Celeberrimae Italiae Regiones in ſuam ditionem redegit. Longobardicum enim Ducatu inſtituto, una Beneventana Urbe, quae illius nobiliſſima ſedes delecta fuit, Caput quoque (ut recte a Paulo Diacono appellatur) & Metropolis Provinciarum circumjacentium fuit. Rem de qua diſſerimus neque hujus temporis eſt, neque loci, leviter hanc attigiſſe par ſit, ut quae fuerit diverſis temporibus Samnii ſitus, ob oculos haberi poſſet. Reliqua modo eſt, de qua tandem quaerimus, illa aetas, quae inter Samniticum cum Romanis bellum, ac Longobardorum in Italiam adventum media fuit; in qua Samnites ſuis metis fines, quos ſibi initio ſtatuiſſent, ſiſa continuiſſe ſemper non omnes fatemur, at ſuae Regionis parte aliqua mulctatos aliquando, omnino negamus. Quid enim? Cum Procopius Samnii Regionem inter Apuliam, Campaniam, Picenumque ſitam nobis exhibeat, qui ſane propter nationem Samnii fines exiſtimes, an, ſi eo jam Samnium ante Procopii aetatem aliqua parte imminutum fuerit, unum enim manifeſtum recentioris deſcriptionis formam, quae demum, dum Procopius ſcriberet, redintegrati Samnii fines numerarentur? At fruſtra etiam eam quaerimus formam, dum ex principibus Hadriani & Conſtantini deſcriptionibus nihil immutationes habeamus tum de Samnio, tum de aliarum Italicarum Regionum ſitu, quae cum ipſo Samnio in utriuſque Augusti fere ſigillatim recenſentur; nam quod Hadrianus quatuor Conſularibus univerſae Italiae adminiſtrandae delegaret, nec recte ſequitur, univerſam quoque Italiam in quatuor Regiones diviſam, ſed ſingulas, quotquot antea numerabantur, in ſuo priſtino ſtatu fuiſſe, etiam quatuor nos Magiſtratus fuiſſe diviſas; itaut non Regionum numerus, atque ſtatus, ſed Magiſtratuum dumtaxat forma brevi eo temporis intervallo variata contigerit.

Quod ſi integri ſemper, incolumeſque Samnii fines fuiſſe jam conſtat, nulla profecto erat cauſſa, ut Beneventum Samniticarum Urbium nobiliſſimam ab ſuo Samnio aliquando dimiſſam vel latam ſuſpicemur. Atqui hoc ſane argumentum explorata demum res, atque omnino manifeſta erit, quum multis etiam ſuperius illuſtrare ſatageram, utque omnia uno demum verbo concludam, quae in Samnio erat, dum primum Colonia ab Romanis deducta fuit, ſequenti ſeculis tam ejuſdem Samnii fines tum Strabo, tum Ptolemaeus, tum denique ipſum Antonini Itinerarium concludit, quibus (ut ſequentem aetatem tribuerimus videatur) addendus nunc maxime Procopius, qui (c) hoſtiles Totilae per Ciſtiberinam Italiam excurſiones narrans haec habet: *Amne Tiberim transgreſſus, non tamen Urbes ingreſſus terrefecit, ad Campanos & Samnites devertit, Beneventum inde urbem (ſibimet oppidum nullo in poteſtatem habere coepit), muroſque ejus ad ſolum uſque diruit, ne ſorte conſilium aliquod ex Byzantio eò conferens, ut è loco munito, ex Gothis negotia facili*, negotium

[a] Strabonis verba exſtant lib. 5. hanc ſunt: *Trajecto Vulturno, Atella, Nuceria, Acerrae atque his etiam minora oppida, quorum nonnulla Samnitibus erant. Porrò vero ſunt Samnites in Latinum, in Ardeam excurſionem fecerunt; tum deinde ipſam etiam ſibi ſubjecerunt Campaniam, ſed Imperium ita tenebant, quippe Cumanis aliquid Romani parere aſſueti, facile imperata faciebant.*

[b] Non uno loco id tradit Livius; in primis lib. 4. C. Sempronio, ac Q. Fabio Coſſ. idest anno 331 *Peregrinam [urbem] rem, ſed memoratu dignam traditur eo anno factam: Vulturnum Etruſcorum Urbem, quae nunc Capua eſt, a Samnitibus captam;* Captam autem Samnitibus adhuc ſtruentibus ſub Conſulibus M. Popilio & C. Nautio anno 543, quo anno hanc memorat Livius. *Impoſito a Samnitibus, qui Capuam habebant Camaſque Regni praeſidio Campanorum ſunt.* Hanc atque in Livio nullo Peregrinam, quae in Camp. lib. Diſſert. 8. cap. 21 multum in eo laboravit. Livium verbo mendacem oſtendit; ſed quibus ſubdiderit ſibi eos procerſſiſſe, unicum praeſtabit ex Cl. Dukero ſuo Interpretem (tom. 4. part. 2. Theſaur. Burmann.) *Mirer* (inquit) *ſane viſionem, qui haec, legisſe ſequentem numquam illud ipſe videtur, ut Livium nobis contemptum, ut negligentiam, ſed ſuperſtitionis ſuſpicionem redderet, neque ipſe animadvertit, quibus poterat ſepe procedentibus Conſulibus, atque Conſulatu.* Et paulo poſt: *Non neceſſe habebat Peregrinam hujuſmodi ſeparatis conſiliatoribus ullius Livium &c.*

[c] De Bell. Goth. lib. 3.

Digitized by Google

nam hic *exhiberet*. Beneventum neque non Campanis, quod primo loco memini vit, ſed Samniticis tribus Provinciis, poſtquam enim ad Campaniam primum, dein in Samnium divertere Tiolus, manifeſtiſſimam ejuſdem Samnii Urbem Beneventum in ſuam redegere poteſtatem cuivit.

Sed de his hactenus diſſeruiſſe ſufficiet, in quibus neque ſolius, quàm res poſtulabat, me egiſſe, neque operam perdidiſſe æquos Lectori fore ſæpe judicabis. Quam enim de politeia Veterum Beneventanorum Magiſtratibus agere propoſitum mihi fuiſſet, hiud Municipales dumtaxat exequi debebam, ſed ad plenam perfectamque rei tractationem nos etiam adjecere confentaneum viſum fuit, qui Principis beneficio ſeu *Viri Sacra* (ut ſequiis mas loquebatur) Juriſdictionem, ſeu Imperium in noſtris Regionibus exercere conſueverunt. Præterea quum Samnium (qui in Provinciam ſemper viguiſſe, ſi ſique unquam Finibus nunquam deſeciſſe oſtendendum fuit) ex utraque Hadriani, ac Conſtantini forma, aliiſque monumentis peculiaribus Magiſtratuum præfuiſſe probavero, illud quoque neceſſarium conſequi videbatur, ut ab ejuſdem Samnii finibus nunquam (quod ab aliis perperam traditum invenitur) Beneventum abſciſſe, ſed in ea Regione perpetuo mnſiſſe demonſtrarem, atque ita tandem ſentemus non Campaniæ Conſularibus, ſed Ipſius Samnii Correctoribus, aut Præſidibus Beneventum paruiſſe.

DISSER-

DISSERTATIO V.

De Veteribus Collegiis Beneventanorum.

CRESPINI
C. VIBIO CRIS
PINO AB AVO
ET MAIORIBVS
COLLEGIVM CIVI
TATIS PATRONO
COLLEGIVM MAR
TENSE VERZOBIANVM.

Quum juris publici partem aliquam attigiſſe Collegia videantur, quippe quæ Privatorum licet cœtibus conſtarent, legitimè tamen inſtituta, quaſdam veluti partes habere, parvaſque Reſpublicas in ipſa primaria Republica repræſentarunt; æquum erit, poſt tractatum Beneventanorum Magiſtratuum materiam, de ipſis Collegiis, quæ Beneventi, primariæ Urbis dignitate, frequentiſſima olim fuere, ſermonem inſtituere. Præſtat autem pleraque generatim de Collegiis obſerviſſe, quæ tum opportunè explicandis, tum etiam luculentiùs illuſtrandis veteribus Beneventanorum Collegiorum monumentis viam ſternere, ac quodammodo lucem præferre videntur.

Jam, omneque Collegia in omni perſonarum ſtatu, omneque de re, quâ Reſp. privatim, publiceque componebatur, olim obtinuiſſe Nemo ſi Sacrorum, caterorumque, quæ ad Religionem pertinerent, miniſterio erant Collegia Fratrum Arvalium (a), Pontificum, & Augurum (b). Item qui publico aliquo munere partem ſungerentur, ſi plures eſſent, Collegii jure, atque nomine aliquando decorabantur, ut Collegia Senatorum (c) Decurionum (d) Quæſitorum (e) Tribunorum Plebis (f) Viatorum (g) celeberrima notare memini, ut frequentiſſima Profeſſionum, & Artium fuere Collegia, de quibus modo diſſerere mihi propoſitum erit. Eorum enim ingenti numero, & varietate factum eſt, ut non alia fortaſſe urbs tot, quàm hujuſce rei memoria tum ex Antiquitatum univerſa, tum ex noſtris lapidibus ad nos pervenerint.

Profeſſionum igitur Artificumque Collegium initio Romani caruere, quod ipſius Romanæ Gentis, Reipublicæque conditor Romulus, ex militari diſciplina, quæ præcipua tum cura fuit, exercerentur, una excepta agricultura, quam prius propter rei neceſſitate committebatur, non artibus aliis, profeſſionibuſque operam dare paſſus fuit (h). Sed nil id tum ſuerat Principis ingenium, quòd minùs ad militiæ ſtudium ſerebatur, quoniam ſolo Imperium ſibi firmari, proferrique poſſe jam noverat, vel ex ſortis temporum, civiumque conditio, vix ſub Romulo ſuſcepta,

[a] Plin. L. 18. c. 2. A. Gellius l. 6. c. 7.
[b] Cic. Orat. In Haruſp. Reſp. c. 9. & L. 2. de Natur. Deor. & Famil. 3. Epiſt. 9. Liv. l. 3. 25. 32. 38. Val. Max. l. 1. c. 1. Macrob. Saturn. l. 1. c. 16. atque hîc conſerri poteſt noſter lapis in hæc verba:

L. LISENNI
HOSPITIANI
EX ORDINE
DERVARIS EX
VIXIT ANN. XXV
PARENTES FILIO
OPTIMO

ubi è noſtratibus Ordo, videtur planè pro Collegio ſacerdotum ſumpturum; quod quidem Collegium ſexaginta Viris componebatur, qui publicè Haruſpicinam Beneventi faciebant.
[c] L. 2. Cod. Theod. De Decur.
[d] L. 6. §. 10. D. De Decur.
[e] Sveton. in Claud. cap. 25.
[f] Val. Max. l. 6. c. 5. Liv. l. 40.
[g] A. Gellius l. 13. c. 3.
[h] Dionyſius Halicarn. l. 2. p. 98.

ſcepta, cum ipſo ſimul evanuere Roma Reip. inſtitutæ. Etenim Numa, Regni ſucceſſor, cum [illegible] Romanam ſtatu auctum [illegible] Populum [illegible] ut una Pacis, ut Religionis ſtudioſiſſimus, omnia ſure Profeſſionum [illegible] Artiumque genera in Romanis Civibus exerceri non modo permiſit, ſed quo magis ea excolerentur, in propria Corpora, ſive Collegia ita diſtribuit, ut ſuas quibuſque Collegiis, ſuas quoque peculiares Religiones habere voluerit (a). Hanc autem Numæ inſtitutionem Reip. maxime utilem retinuere poſtmodum vel qui Romanorum Reges, inter quos Servius novam meliorem ſormam invexit. Ab ipſo enim (ut narrat Florus (b)) Populus Romanus relatus in cenſum, digeſtus in claſſes, Decuriis, atque Collegiis diſtributus [illegible] ipſius Regis ſolertia ita ordinata eſt Reſp. ut omnia patrimonii dignitatis ætatum, [illegible] in tabulas referrentur. Liberâ tandem Reip. nihil de ea re [illegible] Collegia [illegible] A U [illegible] Claud. o. Servilioque Coſ. Collegium Mercatorum primum Romæ inſtitutum fuit, quod ab [illegible] Mercurii, in quo ſtatua ſuere ſtatutæ, [illegible] videtur Livius (c) vel [illegible] Nomine, in cujus peculiari tutelu Mercatores [illegible], ut canit Ovidius (d), Mercatorum nomen [illegible]. Acceſſere tandem [illegible] Tabularum, ex Solonis legibus [illegible] Collegia olim [illegible] Romanus [illegible] (e) quibus [illegible] Collegia ita prohibita fuerunt, ut quicquid hactenus [illegible] uniuſque Collegii Sodales ſtatuerunt [illegible], publicæ ipſius legis auctoritate [illegible] [illegible] haberetur [illegible] factum fuit, ut non in Urbe ſolum, verum etiam in locis omnibus ubi Romanorum mores [illegible] ingentem numerum exercitii Collegiis [illegible] aut profeſſio fuerit, quæ ex artificibus profeſſoribuſque ſuis ſuum ſibi non [illegible] Collegium.

Multiplicia dum autem ubique Collegii [illegible] plurima illa commoda, honoreſque, quibus [illegible] Collegii Sodales afficiebantur, quæ poſt traditam Collegiorum originem paucis percurremus [illegible], ut res digna poſtulat [illegible] Religione [illegible], quam ex Numæ inſtituto, ut modo dictum fuit, ſinguli Collegii peculiari Ritu certiſque Sacris ſibi præſcripto profitebantur, quæ res non in Urbe ſolum, ſed in aliis etiam locis ubi Collegia Romanorum more inſtituta erant, & pari exemplo, & per ætates omnes jam viguit ad Conſtantini uſque tempora, nam inter hujus [illegible] publicè accepit honores illum quoque [illegible] dignum putavit Eumenius [illegible] Imperatoris Panegyricus cap. 8 [illegible]

Omnium ſigna Collegiorum, omnium Deorum noſtrorum ſimulacra ſeptis Tibi occurſura protulimus, quæ quidem Collegiorum ſigna, non alia accipienda ſunt, quam quæ Numina aliquod repræſentarent,

[a] Plutarc. in Numa

[b] L. 1. 7. [illegible]

[c] Lib. 1. [illegible] 27. *Certamen Conſulibus inciderat, uter dedicaret Mercurii ædem.* [illegible] *ad Populum rejecta: Utri eorum dedicatio juſſu Populi data eſſet, eum præeſſe annonæ, Mercatorum Collegium inſtituere* [illegible]

[d] Ovid. Faſt. [illegible] Mercurium [illegible] hac ſabula

Te quicunque ſuas profitentur vendere Merces
Thure dato [illegible]

[e] [illegible] Caium [illegible] ad [illegible] Tab. [illegible] leg. 4. D. de Collegiis Sodalitate (inquit) qui [illegible] *Collegii ſunt* [illegible] *poteſtatem facit lex pactionem, quam velint ſibi ferre, dum ne quid ex publica lege corrumpant* [illegible] *lege Solonis tranſlata eſſe, nam illuc ita eſt* [illegible] *vel ſratres, vel ſacrorum Sacramentales, vel Nautæ, vel Conſummentis, vel qui in eodem ſepulchro ſepeliuntur, vel Sodales, qui* [illegible] *ad negotiationem, quod quid aliud* [illegible] *ad invicem ſecerunt, quod hoc publica lege prohibeatur.* Gothofredus [illegible] Solonis legem a Cajo relatam (poſtea) [illegible] ſuam [illegible] haud tamen [illegible] eam legem Cajus [illegible] Heraldum, alios Perizonium ſolum [illegible] Salmaſium [illegible], quod notat le Viro Gravina De Jur. Nat. Gent. & XII. Tab. c. 45. [illegible]

Salmaſium reprehendit [illegible] & Fratrum Collegio, quod [illegible] ſam [illegible] *Circumſtantiarum Propterea Collegium ſodalitatum.* [illegible] Gravina [illegible] Gothofredum ſequentes [illegible] *de ſodalibus* [illegible] *ex lege comprobaſſe arbitratur, & ſodalitii jus habuiſſe quibus Fratres Arvales.* Quod [illegible] Fratrum Arvalium Collegium [illegible] Solonis in legem XII. Tabularum. Cujus [illegible] memorat, [illegible] Romanæ Reip. [illegible], in qua plura certe, tum etiam Decemviri hanc legem XII. Tab. [illegible] Collegia [illegible] non ſolum ſub Regibus, ſed [illegible] libera Reip. [illegible] Mercaturæque [illegible] Fratres Arvales [illegible] placet, [illegible] Arvalium [illegible] ſeorſum [illegible] Sacris [illegible] conſervati. & Titii [illegible] Sodales appellati [illegible] ab [illegible] dicuntur [illegible] Titii [illegible] Titium [illegible] [illegible] obſervare ſoliti [illegible].

Digitized by Google

rarent, in cujusque ſola unumquodque Collegium eſſet, aut propterea etiam quibuſdam Ritibus Sacris Ceremoniis cultum Religionemque exhibebant niſi in forraſſis fuerant Vexilli quædam, aut Labara (ut modo pro Chriſtianorum Sodalitatibus mos eſt), quæ certam cujuſque Collegii Statuorum quorumdam poſſeſſionem, inſtitutorumque ſuorum, quæ ad propriam Religionem pertinebant, omnia præferrent. Cum rum juſta eque, ac præcipua Religionis cauſſa erat, ut Sodales coire poſſent, ut diſcimus ex Marciano J C. cujus verba (a) hæc ſunt: *Religionis cauſſa coire ſodales non prohibentur, dummodo per hoc non fiat contra Senatus Conſultum, quo illicita Collegia arcentur*: in quibus actionibus ea de cauſſa factis non ſolum Sodales a Magiſtris Collegiorum fieri conſueviſſe novimus ex Cicerone (b) *Sodalitates facta de more a ſodalibus celebrata* ſolita veriſimile eſt, quibus curandis ſuos quoque peculiares Miniſtros Collegia habuiſſe ſacile conjectabimus.

Magna etiam poſt Religionem, in condendarum legum, quæ ſervandæ eſſent a Sodalibus, auctoritate Collegiorum dignitas effulgebat. Privatam hanc Legiſlationis jus, quod Solonis lege continebatur, alia ge quoque XII Tabularum Collegiis permiſſum teſtatur Cajus, cujus locum in adnotationibus jam ſuperius attuli: Legis autem caput ita recitat Gajum: *Sodalis legem, quam volent, dum ne quid ex publica lege corrumpant, ſibi ferunto*. Si igitur Collegiorum leges publico juri non adverſarentur, quod ſi eas derogari nefas fuiſſet, ad ipſius publici Juris inſtar eam obligationem inſonebant, ut Sodalibus illas violaſſe pro piaculo haberetur. Quid vero hiſce Collegiorum pactis legibus actum eſſet, non ſatis conſtat: Ponere illarum Sacrorum dies, Ludorumque ſolemnium celebrationes, plerumque etiam, quæ ad inſtituta moreſque Sodalium, profeſſionis quoque, vel artis, cujus ad ratione conſtitutum Collegium, exercitationem pertinent, talibus legibus annotatum haud dubium eſt. In hoc autem certum illam fuiſſe legem, qua Sodales ſtipem menſtruam conſerre debebant, manifeſtum habemus ex verbis J C. Marciani relatis in leg 1. D De Collegiis, atque hæc quidem pecunia in ſodalium poſtea, cœnas, funera, aliaque quæ ipſius Collegii utilitas, ac neceſſitas poſtulabat, impendenda ferebatur. Hinc primum quidem Collegia Ærarium, aut potius Arcam, quiſque Commune, non ſecus ac in ipſa Rep. habebatur, unde Cajus: *Quibus, aut. permiſſum eſt corpus habere Collegii, Societatis, ſive cujuſque alterius eorum nomine, proprium eſt ad exemplum Reip. habere res communes, Arcam communem, & Actorem, ſive Syndicum per quem, tanquam in Rep. quod communiter agi fierique oporteat, agatur*, &c. De Curatore Arcæ Collegii Fabrum & Centonariorum meminit quoque inſignis lapis Mediolanenſis apud Fabrett. c. 2. p. 73. n. 72. ubi *Magius Germanus Statorius* dicitur.

CVRATOR ARK. TITIANAE COLL. SS
ANNI CLI. COLON. G. A. F. MED. (a)

Non ſolum vero ex menſtrua ſtipe a ſodalibus collata, ſed aliunde etiam Collegiorum Arcæ locupletes ſiebant: nam Collegiis directè legari poterat, exque de re Senatus Conſultum factum refert Paulus in l. 20. D. De rebus dubiis. Legati vero exemplum offert Scævola in l. 93. § 4. D. De legat. 3. *Collegio (in quo) Fabrorum fundum eum Sejum, quem ei videre ſibet uti optimus, maximuſque eſſet, legavit*: atque hoc etiam referre poteſt antiquus lapis apud Gruter. pag. 237. 5. ubi: *Ti. Claud. in ob memoriam Patris ſui Dec. uni Collegii Fabr. M. R. H-S. m. N. (id eſt Decuriæ Septimæ Collegii Fabrum Millium Ravennatis ſeſtertia mille nummo) liberabitur Annuæ ſub hac conditione, ut quotannis roſas ad monumentum ejus deferant, & epulentur, donatum in v. Id. Julias. Quod ſi neglexerint tunc ad v. ca. (id eſt ad octavam Decuriam) ejuſdem Collegii pertinere debebit conditione ſupradicta*.

Cum igitur Collegia quamdam Reip. formam, dignitatemque obtinerent, par ipſa ſuos quoque Magiſtratus eſſe oportebat, & ſane Magiſtrorum modo munus obeuntes, qui in Sodalibus præeſſent, jura quæ Collegii ſervanda curarent, deligebantur. Septenarium horum numerum, quinquennale vero munus fuiſſe oſtendit lapis in Manutii Orthogr. V. Carus n. 43.

X Sabinæ

[a] L. 1. § 1. D. De Collegiis, ubi notanda ſunt poſtrema verba, quibus ea ſtatuuntur, quod ut neque ea de cauſſa coire liceat, ſi Senatus Conſultum, aut Principum mandata Collegium non ſaceret, intemerata. Aperte Ulpianus in l. 1. D. De extraord. Crimin. *ſub prætextu Religionis, vel ſub ſpecie ſolvendi voti, cœtus illicitos nec a Veteranis tentare oportere*.

[b] Orat. in Piſon. c. 4. ubi plura id enim Aſconius commentatur.

[a] Quam verſum [illegible] lapide quem Fabretum aggreſſi [illegible] interpretationes ſuppleveri [illegible] explicandos et ipſos. Cur. in Arca Titian. Collegii ſcripti Anni CLI. Colonia Claudia Augusta Felicis Mediolani

SEXIMA AUONIC

MAGISTRI QUINQUENNALES

CORPORIS FABRUM TIGNAR. LUSTR. XXII

Q. OCNICIUS MAXIMUS

Q. VALERIUS FELIX

A. BARCIUS CAXUS

T. FLAVIUS UNANIMUS

L. NAEVIUS L. F. PAL. PHILIPPUS

Q. BORCANIUS VERANUS

Q. LOLLIUS NERVA

IN MAGISTERIO OBIERUNT

Ita enim apud Gruterum pag. cxxi. num. 8. T. Flavius Hilarion dicitur. *Luſtro XVI. Mag. Quinq. Coll. Fabrum.* Ejuſdem autem vocabuli, quod ad Collegiorum Magiſtros attinet ſignificationem ita Feſtus explicat. *Magiſteri, moderi* [illegible] *Inde Magiſtri non ſolum Doctores artium, ſed etiam Pagorum, Societatum, Vicorum, Collegiorum, Equitum dicuntur, quia omnes hi magis caeteris poſſunt: unde & Magiſtratus, qui per Imperium potentiores ſunt, quam privati.*

Fuit tandem (ut mutuo alia praetermittam) inſigne Collegiorum decus, ut in omnibus monumentis, quae ad ſuam Remp. pertinerent, particularem Epocham ab ſua quoque inſtitutione conſtitutam haberent, ex qua deinde aut annus aut luſtrum, quod in monumento aliquo ſignabatur, numerari ſolebat. De anno ab Collegii inſtituto meminit Mediolanenſis lapis, quem ſuperius ex Fabretto retuli; in eo enim legitur: *Curator Arcae Titiane Collegii anno* [illegible] *Colon. C. A. F. Med.* quem annum numerum ad ipſius Collegii inſtitutionem refert Fabrettus, quamquam ipſius potius Coloniae Mediolanenſis deductionem annum, ſeu natalem indicare poſſit. Frequentius autem, ac certius illud reperio, ut per luſtra numerario fieri conſueverit: ſic praeter lapidem paullo ante relatum, in quo trans altero ſignatur luſtrum XXII. in altero vero luſtrum XVI. Magiſtri Quinquennales Collegii Fabrum Tignuariorum numerantur luſtrum XIII. apud Gruter. pag. 252. 6. & pag. 161. n. 4. ſimile Collegium luſtri XXVI. antiquitatem oſtentat. Rarum autem hocce Collegiorum decus jure cenſemus, nam ſi Viennenſium Urbis Magiſtros cujuſpiam, quoe ab ſua inſtitutione (quae anno U. C. 747. contigiſſe refert Dio. l. 54.) annos numerare conſueviſſe ex binis Inſcriptionibus obſervavit Fabrettus (a), eique aliae ejuſdem prope Aerae olim obtinuiſſe reperimus, quam in quibuſdam Graeci Civitatibus, quae Autonomiae jure donatae ab accepti ejuſmodi beneficii tempore (quod maxime ſibi honorificum, memorandumque eſſe) non in ingentibus abolitis ſibi Aeram ſtatuerunt (b).

Hactenus de Collegiorum origine, Religione, Magiſtratibus, Legibus, atque Honoribus, at quum non idem ſemper manſerit earum rerum ſtatus, quae fuerint pro temporum varietate diverſa etiam Collegiorum fata, paucis nunc percurriſſe libet. Primum igitur id certo ſtatuendum erit, nullum hominum coetum jure, nomenque Collegii ſine publica auctoritate obtinere unquam potuiſſe. Novimus plane ipſius Numae, a quo Collegiorum originem ſuperius repetivimus, etiam iiſdem Collegiis regiam acceſſiſſe auctoritatem; neque certe Decemviri ubi in lege XII. Tab. de Sodalibus legem tulerunt, alia Collegia probata fuerunt, niſi quae legitime fuiſſent inſtituta, quod & Caeſarum aevo maxime ſervabatur. *In ſumma (ut Marcianus in l. 3. §. 1. D. De Collegiis) niſi ex S. C. auctoritate, vel Caeſaris Collegium, vel quodcumque tale Corpus coierit, contra S. C. & mandata, & Conſtitutiones Collegium celebrat*; itaque niſi publica auctoritate permiſſum eſſet, ex nulla vel cauſſa juſtitia vel perſonarum dignitate Collegium impune celebrari poſſe diſerte declarat Ulpianus (c). Hinc nimirum formula illa, quam Collegia in publicis monumentis exprimendam curabant, ut ſcilicet ejuſmodi eſſent, *quibus ex S. C. coire liceret* (d); hincque tandem univerſa ratio pendebat, ut quae licita eſſent Collegia, quaeve illicita

(a) Cap. I. pag. [illegible] ubi eorum Inſcriptionum mentionem facit [illegible] ſi quorum utriuſque Collegii [illegible] liberorumque; ſed hi horum [illegible] Collegii cum naſſilibus perferendis [illegible] ſpem [illegible] operumque [illegible] vel et [illegible]

(b) De hujuſmodi Aeris Graecarum Urbium [illegible] Autonomiae [illegible] differit Noris. in Epoc. Syr. Maced. Diſſert. [illegible] & ſeqq. [illegible] Spanhem. In Orbe Rom. c. XI.

(c) In l. 1. D. De extraord. Cognit. *Cujus verba ſuperius recitavimus.*

(d) Sic ex Orange p. 450. *Collegii Dendrophororum Ravennatium, quibus ex S. C. coire licet*; item *Menſoribus, & Machinariis, quibus ex S. C. coire licet*, & alii, quae obſervavit Capitolinus [illegible] in [illegible] alia aſſentior, quod Dendrophororum Collegia ad Religionem pertinent [illegible] ſeu prophanum [illegible] Cod. Theod.

De Po-

cum omnino dignoſceretur, utrtre quàm falsò putaverit G[illegible] [illegible] quæ duntaxat [illegible] ceſſit, quæ fraudu, malisve artibus careret [illegible] quæ ex delicto [illegible] paravit Collegia, ſed quæ ex [illegible] ne[illegible] confluſſiſt

Neceſſe autem omnino fuit, ut in [illegible] Collegiis publica adhiberetur auctoritas, atque ea ſolum permitterentur, quorum nec [illegible] numerus, nec ſodalium [illegible] detrimenti aliquid Reip. eſſent allatura. [illegible] Ubi ſemel in Rep. [illegible] profeſſionum-que Collegia inſtitui cœperunt, [illegible] in dies [illegible] Collegia [illegible] Nec [illegible] Arti [illegible] profeſſioni ſuo Collegium unu-[illegible], ſed quæque ſub una arte [illegible] profeſſioneque diverſa artificum [illegible] profeſſionumque genera continebantur, [illegible] peculiaribus Collegiis diſtingui [illegible] non omnia mihi perſu-[illegible] eſt, ſed rei Annonariæ exemplo aliqua ſatis [illegible] Suariis, Suſce-[illegible] aliiſque Corporatis, ſeu Collegiatis, de quibus in Juſtiniani Codice ſunt Tituli [illegible] Piſtorum certè plura erant Collegia, nam [illegible] erant Piſtores [illegible], Lactarii, Siliginarii [illegible] diſtincta ſuiſſe Collegia ſatis [illegible] lapis Romanus apud Gruter. [illegible] hæc verba: *Annonæ Sanctæ Ælius Vitalis Menſor perpetuus Corpori Piſtorum Siliginariorum.* Quòd ſi ſoli Piſtores tot Collegia habuere, quot reliquæ Annonæ, quot innumerarum artium [illegible] profeſſionumque ſuiſſe putabimus? Intererat autem Reip. quàm maximè, ne Collegiorum numerus augeretur, ex quorum frequentia duplex malum in Remp. [illegible]

Primum [illegible] ex ſolemnibus Epulis, Conviviiſque, quæ in ejuſmodi Collegiis Sodalibus quàm ſæpiſſimè [illegible] ſolebant [illegible] Deſiderabatur enim in ejuſmodi Collegiorum frequentibus Epulis [illegible] frugalitas, cujus formam, exemplaque [illegible] olim M. Cato in ii Sodalitatibus, quas ipſe Quæſtor inſtituit (a). H[illegible] præter [illegible] [illegible] quam nullus eſſet flagitia, in quæ homines ejuſmodi voluptatibus plus [illegible] indulgentes [illegible] [illegible] non nihil detrimenti in rei Annonariæ Reip. [illegible] Collegiis Annona ab-ſumebatur, ut etiam *innumerabiles* [illegible] *cenæ* [illegible] Varro de R. R. [illegible]

Sed & gravior altera cauſa erat. Quum enim Collegia in plebem ſere omnibus conſta-rent, [illegible] ſordidis, [illegible] ceteriſque hominum [illegible] profeſſionis [illegible] [illegible] ſemper cupidum, & lucri aliquo [illegible] commodorum ſpe [illegible] turbas [illegible] facile factioſis [illegible] ſeſe ad-jungebant, qui & facile eoſdem quippe qui cum pare Collegia conſuſcebant ſibi adjunctos ha-bere poterant. [illegible] novum hominum Collegium inſtituit [illegible] qui ad x. [illegible] numerabantur, [illegible] ab eo donati, Cornelii [illegible] ab inſtitutore [illegible] appellati, ut

X 2 refert

De Paganis & Templis [illegible] verba legis recitare placet. [illegible] ([illegible] Impp. Honorius & Theodoſius) *quæ* [illegible] *quæ ſingula quæque nomina* [illegible] *profeſſiones* [illegible] *ſemper* [illegible] *hoc* [illegible] [illegible] *ſuper* [illegible] *ſic* [illegible] [illegible] Nec video certè, cur [illegible] lege Dendro-phororum [illegible] Religionem [illegible] [illegible] [illegible] Gentiles [illegible] [illegible] [illegible] ſeu verbis [illegible] quibus [illegible] aliquid [illegible], [illegible] Den-drophori [illegible] Conſtantini non [illegible] Cod. Theod. De Cen-ſuat. & Dendroph. [illegible] *Dendrophori* [illegible] *eum* [illegible] [illegible] appellati [illegible] [illegible] Albanis de [illegible] pag. 151 [illegible] ad [illegible] conſtruendas [illegible] Ad-

verſ. 15 [illegible] Non [illegible] quod [illegible] Reip. [illegible] Habebant enim ſingula Colle-gia [illegible] Reip. [illegible] quam plurium [illegible] Principes [illegible] [illegible] poſt Conſtantinum [illegible] quod [illegible] lege Theodoſii [illegible] [illegible] ſed & Religionis Chri-ſtianæ [illegible]

(a) Apud Cic. De Senect. cap. 13. ubi Cato ſodali[illegible] Primum habui ſemper Sodales. Sodalitates [illegible] [illegible] Epulabar [illegible] [illegible] Sed erat quidem [illegible] qui progre-[illegible] omnia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Græci, [illegible] [illegible] *convivium* [illegible] [illegible] quod [illegible] genere [illegible] eſt, id [illegible] [illegible]

[illegible]

refert Appianus (a) & meminit Cicero (b) cujus locum sic illustrat Asconius: *Frequenter tum etiam cœtus factiosorum hominum sine publica auctoritate malo publico fiebant, propter quod postea Collegia Senatus Consultis, & pluribus legibus sublata sunt præter pauca, atque certa, quæ utilitas Civitatis desideraſſet, ut Fabrorum*. Lollianique (c) Reſtitutum tamen Collegium a P. Clodio tum *ea ſolum, quæ Senatus ſuſtulerat, ſed innumerabilia quædam nova ex omni ſæce Urbis* ... ac ſi ... conſcripta quærebatur Cicero in Piſon. c. 4. utque hi quidem Collegiis promptum ſuit Clodio ... illas motus, quibus & Cicero Urbe pulſus, & Reſpublicæ plurimum detrimenti cepit. Itaut ne gravioribus nimiumque Civitas ... ut ... optimorum Civium fortunis & ſanguinem ... hominum ... pergeret, eadem nova Collegia pluribus Senatus Conſultis facta fuerunt diſſoluta (d).

Solliciti tamen vero, quum unius Imperio Reſp. adminiſtrari cœpit, de abolendis omnino Collegiis fuere Principes. Noverant enim hi, quantum ſuæ poteſtati recens quæſitæ diſcrimen iminere facile poſſe, ſi Collegiorum cœtibus permitterentur, quibus (ut longo antea experimento probatum fuit) ſeipſos olim in Optimatum ... dum cœpi in Majeſtatem ... turbas excitari promptum eſſet. Itaque qui primus Romanis Principatus fundamenta jecerat Cæſar, Urbem Civibus, quorum ad octoginta millia in ſolum transmarinas Colonias diſtribuit, ... non ... *cuncta enim Collegia, præter antiquitus, & legitime diſtraxit*, ut refert Svetonius (e) quod & ſubinde ab Augusto factum idem Svetonius memorat (f). Quum poſt Cæſaris cædem novis bellorum civilium occaſione plurima ſictitio titulo Collegii novi ... ut ... ſunt ... ſocietatem coire rurſus cœpiſſent ... Auguſtorum exemplo, quæ paſſim occurrunt, memoratu digna ... Trajani difficultas, qui nullum ... Reſp. ... etiam ... Collegiorum ... permiſit. Cum enim Plinius poſt Nicomedienſis Urbis incendium novum Fabrorum Collegium, qui ... ſi quid ... fortuito ... ſubortis ... ad ... extinguere parati eſſent, a Trajano petiiſſet, præter ... eſſent ... ut ... uſque addidiſſet ... tam paucis ... quo ... diligentiam ſuam, ne quis ... Faber in illud Collegium reciperetur ... ne jure conceſſo in aliud uteretur, nihil tamen horum Trajanum è ſua ſententia movit, qui inter alia hæc Plinio reſpondit: *Quodcumque*

[a] De Bell. Civil. lib. 1.

[b] In Orat. pro C. Cornelio Majeſtatis reo, & rurſus in Orat. in Piſon.

[c] An ſuerit illuſtrium Collegium valde dubito. Tibiſcum, Tibicinumque fuiſſe docet lapis apud Gruter pag. 175. 10. Sed ... pro Liſſorum Aſconius ſcripſerit Piſtorum, non ... Liſtorum ... numero, ut qui ... (dum populo ... ut ... habeverunt, ... poſt Bellum Punicum ... qui ad Annibalem ... omnia ... mandari ſolerent), ut Collegia dignitati ... Tibicinum autem, ut Aſconius innuit, Civitati ... qui & ipſi ... quorum antiquiſſimum Collegium ... Regem Numam ... Plutarcho ... Ideo ... Fabrorum ... Piſtorum ... ſit ... ſi ... ut utrumque conjunxiſſe Aſconius ... Sed V. C. Manutium in Comment. De Ære ... pag. ... Piſtores ... Vegetii l. 3. pro Piſtores, ... ut ... habent ... tranſtuli ... quod ... figere ... Cum enim Vegetius Fabros, quibus Legio ... eo loco enumeret ... de Piſtoribus, aut Fiſtoribus loquatur videri debet, ſed potius de Fiſtoribus ... [Inquit Manutius] quæ materiæ ... ad medullam deradebant ... Fiſtores ſubinde ... In ... Fabrorum ... quod ... Vari ... ut a Fago, quod Fagum habet ... tamen a Fago ... Ita ... ſibi ... tum, ut ſibi ...

Dum plura vitare ... Orbis ... Offendar ... quos vel ... Vel humanæ parum ...

Fruſtra igitur videri ... V. C. Rutilius, qui de Piſtoris vocabulo plura ... Epiſt. 33. ... Jonas ... Prope è Fiſtores ſua ... qui ... ſi ... Sigonium ... Fuga ... figere ... D. ... Dear ... Ibidem ... Et ... ſi ... ſuper ... Piſtorem ... Fiſtores ... Meſſor ... Metaphoricè ... Dolium ... Fiſtores ... Grammaticos ... ſit ...

[d] Duo Senatus Conſulta ... memorat Aſconius ... Orat. ... dum loquitur *L. Cæcilio Q. Marcio Coſſ.* quos & ipſe Cicero memoravit. *Senatus Conſulto Collegia ſublata ſunt, quæ adverſus Remp. ... eſſe ...* Alterum etiam ... Collegiis ... ad Q. Fratrem ... S. C. factum eſt, ut Sodalitia, Decuriatique diſcederent, lexque de iis ferretur ut ... tenerentur.

[e] In Jul. cap. 42. [f] In Octav. cap. 32.

unquam non ut quocunque vaſa dederimus iis, qui in idem contracti fuerint. *Hateriæ quoerunt breves ſunt ſatius itaque iſti comparari ea, quæ ad corrodas ignis accelo eſſe poſſunt*; atque ex his quidem optime intelligimus Tertulliani locum in lib. De Jejun. c. 13. qua poſtquam ad Montani caſtra deſciverat, Catholicos, quos ibi Pſychicos ſæpè appellat, injuriâ urgere contra Montaniſtas conventicula, dum, quod ipſi agerent, his exprobrarent, *Nos ſitemu (inquit) adverſus Senatus Conſulta & Principum mandata coitionibus oppoſita delinquimus.* Ut enim Ethnicorum Collegia etiam ſub prætextu Religionis (ut ex Ulpiano ſuperius vidimus) niſi Principes acceſſiſſet auctoritas, illicita putabantur, haud certe meliore conditione ſub Ethnicis Principibus Chriſtianorum Collegia eſſe poterant, quæ tamen, ſi non illa publicæ auctoritatis ſolemnitas exciperetur, nihil reliquum erat, quin eorum licita cenſeri deberent.

At vero, Principibus nequicquam obnitentibus, plura non in Urbe ſolum, ſed in omnibus Coloniis, cæteriſque Urbibus Romanum inſtituta ſectantibus numerabantur Collegia, cujus rei manifeſto argumento ſunt veteres Inſcriptiones, in quibus celebris paſſim eſt Collegiorum memoria: una leuis autem illa (nam alias prætereum) ſuorundorum Collegiorum cultu, quod eo ſere omnia Viros Clariſſimos, qui ſummo loco in Rep. eſſent, ſibi Patronos deligere ſolerent; atque hi certe quum plurimum auctoritate valerent, atque in Collegiis ad promerendam gratiam publicis honoribus afficerentur, incolumem eorum ſtatum, integraque jura omnino ſervandi curabant. Neque ſane quæque Patronum peculiarem Collegia habebant, ſed erat quandoque, qui ab univerſis ejuſdem loci Collegiis huiuſmodi omnium Patronus deligeretur. Præclarum ejus rei monumentum habemus ex noſtro lapide, qui hujus Diſſertationis initium, titulumque ſuum dedit C. Vibius Criſpinus dictus *Ab Ave & majeſtate Collegiorum Crematu Patronus*. Dubitare quis illa *Collegiam*, ut lapidis loquutio recte conſtat, nonniſi generandi caſu, qui multitudinem uſi, accepit dicere, quod & quadratarius ingens illa in litera V ſuperpoſitis monere voluit. At vero probum ſe guſtaret in ue dicto ut uniſpunde ad inſtar *Fabrum*, qui pro *Fabrorum* in hujuſcemodi Collegiorum inſcriptionibus uſurpari ſolebat, vel potius ob lineæ anguſtiam eam dictionem uſſibuit, non dubium quærenti unum eodem in lapide docet, qui generatim Collegii Creteatis Beneventi commemorat, quæ tandem ea fuerint, ſingulatim diſtinctèque obſervaſſe jam haberi.

A mercatoribus, ſeu *Mercurialibus* nedum, quorum Collegium, ut Romæ antiquiſſimum, quippe quod A. U. cclix. inſtitutum jam ſuperius probavi, ea quoque inter Beneventanæ Civitatis Collegia & antiquitate, & dignitate præſtitiſſe videri poteſt. Ejuſmodi Collegii Beneventi olim extantis locupletes teſtes adſunt hi ce noſtri lapides.

1

L. HELVIO L. L. HILARO
NVMMVLARIO
MERCVRIALI
MESSIAE Q. L. DIODORAE
L. HELVIO L. L. PAETO
NVMMVLARIO

2

CN. RVSTIVS CN. L.
FESTIVOS MERCVRIA
ET MERCATOR SIBI ET
RVSTIAE CN. L. MA. CONLIB
FECIT H. M. H. N. S.

Dubium autem in poſteriori hoc lapide illud videri poſſet (cæteris omiſſis, quæ huc non pertinent alibi, quum de eodem lapide ſermo erit in Theſauro explicabimus) an dictio *Mercuria*, quæ ſecunda linea complurium *Mercurialem* deſignet hunc Ruſticum, qui & Mercator tertia linea mox dicitur: at pro certo id habeas, cum inter Mercuriales, Mercatoreſque diſcrimen aliquod noſcere licet, ut qui mercaturam exercerent, non continuò Mercurialium nomen, qui pecu-

peculiari Collegio adſcripti erant, recenſebantur, quod ex ſubjectis notis uberius patebit, & ex hoc noſtro lapide in *Turri S. Sophiæ* manifeſte probatur.

Q. CAESELLIVS Q. L. SVRVS
MERCATOR
DOMATIA Ↄ L. FAVSTA
C. DOMATIVS Ↄ L. PHYLAX
MERCATOR &c.

Pauca ex hoc lapide, quæ ad rem ſpectant, proferre heic ſatis habui, integrum, fuſiuſque illuſtrandum obſervationibus ſuo loco daturus. Nunc quod *Mercuriales* attinet, inter eos C. RVSTIVM, de cujus lapide ſermo erat, accenſendum nullimode dubitandum erat, *Mercuria* vero, quod pro Mercuriali Quadratarius ob literæ anguſtiam ſculpſit, ne te decipiat, ut pro proprio Fœminæ nomine accipiendum ſuſpiceris, ut ne ſi ita eſſet, mercator, qui mox ſequitur, pro tertio Viro ſumendus eſſet, quod non ſolum abſurdum eſt, ſed [illegible] vetat lapis, qui, quum deſinat in Fieri, non tres perſonas, ſed unum Ruſtium, qui Mercurialis & Mercator erat, monumentum illud faciendum curaviſſe manifeſte declarat. At cum ex hiſce noſtris lapidibus quotquot Mercuriales proſtere, libertinæ conditionis homines ſeſe produnt, omnium de Mercurialium Collegio mens æquum illud fert judicium, ut omnes ex fæce Plebis, quique ſervi aliquando fuiſſent, in illud cooptari ſolerent. Mercaturæ enim inter honeſtas maximeque Reipublicæ profeſſiones primum obtinere locum ſemper debuit, neque aliquando Romanis Civibus, qui Equeſtri dignitate gaudebant, teſte Cicerone (a) indigna viſa fuit.

Poſt Mercatores Mercurialeſque, nunc Medicos collocabimus, quorum Collegium Beneventi fuiſſe

(a) [illegible] hinc rem [illegible] primum de Mercatura hoc [illegible] generatim teſte De Off. l. 1. c. 42. [illegible] *artibus aut prudentia major ineſt, aut non mediocris utilitas quæritur, ut Medicina, ut Architectura, ut Doctrina rerum honeſtarum, hæ ſunt iis, quorum ordini conveniunt, honeſtæ. Mercatura autem ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt; ſi magna & copioſa, multa undique apportans* [illegible] [illegible] [illegible] quid? ſi Equitem Romanum in Mercurialium numero [illegible] Cicerone [illegible] l. 1. ep. 3 ad Q. Fratrem: *Nec prætermittam* (inquit) *ne illud quidem, M. Furium Flaccum Equitem Romanum* [illegible] *Capitolini & Mercuriales de Collegio ejeciſſe* [illegible] Manutium in hæc Ciceronis [illegible] in quo licet Romanus Eques fuiſſet, non ad Mercatores, ſed [illegible] Mercuri[illegible] [illegible] *Equeſtri* [illegible] [illegible] Manutium de Mercurialium Collegio [illegible] quod de Sacris [illegible] Collegi Religioſa [illegible] Manutium Mercurialium nomen [illegible] Mercatorum [illegible] Religionis Sacriſque Conſecratos; ſed [illegible] Mercatoribus [illegible] Mercatorum Collegium [illegible]

[illegible] Equites indignum [illegible] quod tamen de Mercatura haud [illegible] Licet enim [illegible], qui [illegible] *liberi* [illegible] *honorum* [illegible] [illegible] & Theodoſius in l. 3 Cod. de Commerciis & Mercatoribus [illegible] vel ſubiturum [illegible] defectum [illegible] omnibus Commerciis [illegible] [illegible] Equeſtris [illegible] quibus Mercaturam negotiationemque [illegible] Urbe, tum in Provinciis [illegible] De [illegible] Jur. Civ. [illegible] & ſeqq. [illegible] Equites [illegible] Publicanis [illegible] Equites Romanos [illegible] Cic. [illegible] Orat. pro [illegible] *Publicanorum* [illegible] *Equitum Romanorum* [illegible] *Reip. Publicanorum* [illegible] Nec turbare debet, quod [illegible] qui Mercaturam, negotiationemque exercerent; [illegible] Equites tantum, ſed Plebejos [illegible] Mercaturam negotiationemque [illegible] *Inſtitores* aut *Exercitores*, ut Servorum aut *Libertorum* numero [illegible] Hinc de [illegible] Libertis [illegible] Inſtitorum [illegible] in noſtris lapidibus occurrunt [illegible] *obſervavit eruditus Manutius Antiq. Rom.* [illegible] l. 4. [illegible]

Google

fuiſſe [illegible] lapis jam docet; Medicinam inter honeſtas Artes, quæ prudentia majori, atque æſtimatione non mediocri commendarentur, primo loco a Cicerone numeratam in antecedenti nota audivimus, ut adeo non mirum ſit in florenti Urbe aliqua, qualem Beneventum fuiſſe conſtat, Medicorum Collegium fuiſſe inſtitutum; ſed ecce lapidem.

M. NASELLIVS M. F. PAL. SABINVS
PRAEF. COH. I DALMATAR. ET NASELLIVS VITALIS
PATER. AVG. II QVINQ. PAGANIS COMMVNIB. PAGI LVCVL.
PORTICVM CVM APPARATORIO ET COMPITVM A SOLO PECV
NIA SVA FECERVNT ET IN PERPETVVM VI. ID. IVN. DIE NATALI
SABINI EPVLANTIBVS HIC PAGANIS ANNVOS Ж CXXV. DARI
IVSSERVNT EA CONDITIONE VT NON. IVN. PAGVM LVSTRENT
ET SEQVENTIBVS DIEBVS EX CONSVETVDINE SVA CAENENT
ITEM VI. IVN. DIE NATALI SABINI EPVLENTVR. QVOD SI
FACTVM NON ERIT TVM HIC LOCVS VT SVPRA SCRIPTVM EST
CVM ANNVIS Ж CXXV IN PERPETVVM AD COLLEGIVM MEDICOR
ET AD LIBERTOS N PERTINEAT VT II VI. ID. IVN. DIE NATALE
SABINI HIC EPVLENTVR.

De hoc noſtro lapide pauca mihi obſervanda reliquerunt VV. CC. Fabrettus, & Marochius, quorum alter jamdiu e ſchedis Barberinis illud edidit Inſcript. cap. 3 pag. 232 ac de recta ſignificatione vocis *Apparatorium* item, more ſuo, Reineſio [illegible]. Alter vero ex ipſo Fabretto retulit in egregium opus Comp. Amph. cap. 8 pag. 154, ubi de ſolemni Pagorum luſtratione plura eruditus diſſerit. Uterque tamen in poſtrema tertiæ lineæ dictione mendoſe habet IVOVL quod certe mendum animadvertere [illegible] eſt Marochius, qui IOVI aut IOVEI reſtituit, *ut Hem ſonis*, *ac Pagus Campanus* [illegible]. At verum *Lucull*[illegible] Beneventano huic Pago extitiſſe, falſumque Marochii divinationem fuiſſe [illegible] diligentiori ejus deſcriptio ſatis docet. Obſervandum ſupereſt in hoc lapide rarum illud de annuo die natali celebrando exemplum, de quo plura in ſubjectam notam (a) rejeciſſe

(a) De [illegible] die [illegible] [illegible] [illegible] Ceterum [illegible] Ti. Claudius Decurio [illegible] Collegi Fabrum HS M [illegible] [illegible] Gruter. pag. 437 [illegible] [illegible] De Finib. [illegible] ubi Epicurum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Plinius l. 35 c. 2 [illegible] [illegible] Epicuri per [illegible] [illegible] [illegible] Ciceronem, qui Epicuri [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod apud nos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] certiſſime [illegible].

jeciſſe ſatis ſuit, ut etiam nihil hic de Meſſeis; nam harum caſſim opportuniori loco, quum de antiquis Viris Literatis Beneventanæ Civitatis ſermo erit, commodius agam.

Sequitur modo ut moneam quæ Beneventi quondam fuere, celeberrimum Collegium, quod *Martenſium* fuit appellatum. Plures autem lapides habemus ſuperſtites, quos hic ſubjicio, ex quibus etiam in plura eoſdem Martenſes Collegia diſtincta, diſtributique fuiſſe patet. Primum lapidem jam hujus Diſſertationis initio protuli, paulloque etiam ante indicavi, quum de Patrono Collegiorum meminerim, in eo enim occurrit *Collegium Martenſium Verzobianum* ſed & alios jam proferam.

In Ædibus meis

VESEDIO RVFINO
V. P. ADVOCATO FISCI
SVMMAE REI IVDICIO
SACRO PROMOTO PATRO
NO SPLEND CIVITATIS
BENEVENTI ET PVTE
OLANORVM PATRO
NO STVDIORVM IIII
MARTENSIVM VERZO
BIANVM ET MARTEN
SIVM PALLADIANVM
ET . . .
. . . . . .

Prope Ædes DD De Aquila

C VMBRIO VIBIO
NVMISIO DRVSO
PATRONO REIP
GLOSSIMO CIR
CA OMNES CIVES
ET LIBERALISSI
MO SEMPER CIR
CA SE COLLEGIVM
MARTENSE
VERZOBIANVM (a)

Prope

(a) Præter ſecundum hunc lapidem, reliqui inediti [illegible] ſunt; ſed eundem lapidem mendis undique [illegible] exhibuere Dorlus pag. 131 num. 34 & Gu[illegible] pag. 609 num. 4: Nam in primo verſu pro *Umbrio* legunt *Urbio*, in ſecundo pro *Numiſio* habent *Ve[illegible]*, in tertio omittunt *Reip.* in quarto pro *Gloſſimo* [illegible] *Gloriosiſſimo* habent *Religioſiſſimo*. Poſtremo [illegible] verſu pro *Verzobianum* legunt *Rubianum*, quam [illegible] [illegible] diſtinctam nuper Muratori pag. 105 num. 1 ex [illegible] lapide [illegible] *Bojanum* [illegible] [illegible] : *Rubianum in Samnio Romanorum Colonia non procul a Benevento*.

Prope Ædes Principis Moræ

VERZOBI
C. VMBRIO EVDRASTO C. F.
STEL. PATRONO COLONIAE
BENEVENTANORVM LAR
GISSIMO ADQVE HONORIFI
CENTISSIMO VIRO
QVOD IS A SOLO CANOPVM
PROPRIIS SVMPTIBVS PERFE
CERIT COLLEGIVM MARTEN
SIVM INFRAFORANVM MEMOR
LIBERALITATIS ET HONORIFICENT

Qui fuerint Martenſes, quibus adeo Beneventum abundavit, ut plura eorum Collegia inſtitui oportuerit, primùm omnium inſpicere operæ erit pretium. Prior quod ſciam, qui fuerint Martenſes explicare aggreſſus eſt Cl. Muratorius, qui eos obvios habuit in noſtro lapide C. Umbrii, quem exhibuit pag. 525. num. 1. cujus verba referre libet. *Quid ſit Collegium Martenſium determinare neſcio, niſi quod infra videbimus Convivium Veteranorum, ſive Martenſium, haud Martenſes Veteranorum Collegium fuiſſe ſuſpicor.* mox n. 2. hunc lapidem ſubjicit.

C. SVRIINVS T. F
ANI. SENECA ARIMINI
MIL. COH. VII. VOLVNT
MIL. A XIV VIX. ANN. XXXII
HIC RELIQVIT SODALIBVS
MARTENSIBVS IN OSSA SVA
TVENDA HS = = COLLE
GIVM IVMENTARIORVM
HVIC CIPPO LOCVM DEDIT (a)

Miles iſte Ariminenſis (ita pergit Muratorius) *HS duomilia reliquit ſodalibus Martenſibus. Ergo Martenſes milites fuerint, & quidem veterani, ut in præcedenti inveni. Fortaſſe autem Martenſes vocabuli appellati, quod Martis numen peculiari quadam Religione, & Ceremoniis ut Sodales, aut Collegia colerent.* Hactenus de Martenſibus Muratorius: cujus judicium valde mihi probatur: niſi quod omnes Martenſes omnes Veteranorum ordine, ſeu claſſe continueri; ſed potius eos Milites ipſos, qui actu ſtipendia facerent, et quia in Tirocinio eſſent Martenſium nomine fuiſſe appellatos crediderim; nam unde Muratorio in mentem venerit, ut Martenſes ad ſolos Veteranos deduceret, non ſatis video. Nulla certe in utroque lapide de Veteranis mentio; quin etiam ipſemet C. Surinus excludit, qui (eſto quod fuerit qualem ſe lapide ſe fuiſſe ait) nondum in pedeſtri militia vicena ſtipendia emeruiſſe apparet, ſed ad XIV tantum perveniſſe. Contra vero, ut Martenſes ipſi Milites fuerint, aut veriùs qui militiæ tunc primum nomen dederint, plurium Collegiorum diſtinctio (quod de Veteranis eſſe non poterat, quorum omnium æque erat conditio), peculiaria quoque eorumdem Collegiorum cognomina oſtendere videntur, ut nempe non in Beneventana Urbe fuerint Martenſium Collegia, quæ alibi Militares Scholæ dicebantur, de quibus Vegetius l. 2. c. 21. *Quaſi in Orbem* (inquit) *quemdam per diverſas cohortes, & diverſas*

Y *ſcholas*

(a) Affert quoque hunc lapidem eruditus Ep. Oliverius in Marm. Piſaur. in not. ad num. 44. ubi aliud de Martenſibus. De eſtimo vero SVRIINVS plura habes, quæ alibi in noſtri Theſauri Commentariis, ubi ſemel quidquam occurrit, exponimus.

ſub lex veteri promovebantur (c). Scholæ enim ipſæ quam jure, ac nomine Collegii diſtarent, ter[illegible] Martemque patronum peculiarem qui[illegible] ſibi colerent, non Martenſium tantum nomen adeptæ, verum etiam Collegia vocari gaudebant. Idque certe ſuadet lapis Viſidis Roſini paullo ante allatus, ubi is dicitur *Patronus ſtudiorum IIII. Martenſium Verzobianorum, & Martenſium Palladianorum*, et[illegible], ubi jam eadem eadem Martenſium Collegia, Studiorum nomine appellari, quæ Scholis recte reſpondere videntur.

Sed jam quis fuerit ejuſmodi Collegiorum numerus, quæ Beneventi inſtituta eſſent, prædictus lapis manifeſte videre docere. Quatuor enim in eo numerentur Martenſium Studia, ſeu Collegia, ac ex lapide ipſo extremis lineis detritis fuiſſet, certe etiam diſtincta cognomina habuerunt. Illorum tantummodo ſuperſtitibus, quorum alterum, Collegium *Martenſium Verzobianum*, alterum *Palladianum* appellantur; de quo utriuſque cognomine alii etiam[illegible] lapides meminere. De ejuſmodi autem cognominum origine nihil certum afferre auſerim. eſt certe quod de Verzobiano ſuſpicer, [illegible] præclaro Viro aliquo, cui Verzobii nomen, ejuſmodi appellatum Martenſium Collegio facta videntur, ſive is fuerit Collegii Inſtitutor, ſive Patronus, ſive tandem eximium aliquod beneficium in ipſum contulerit. Ad Palladianum quod attinet, num ab aliquo quoque Viro inſigni, cui Pallado nomen, ita fuerit cognominatum? Veriſimile id quidem; ſed neque illud prætereaudum Pallade[illegible] potuit ita appellatum videri poſſe, cum certe veteribus Beneventanis [illegible] peculiari [illegible] res hæcce. Nam ſi Procopio fides (b), jactabant hi, non Apri dentes e Calydonii dentes ab Diomede Rege Urbis conditore apud ſe relictos, etiam etiam Palladium Trojanum, ſive Palladis ſimulacrum Trojanum olim Urbi in tutelam, quod is ſimul cum Ulyſſe Trojanis ſurripuerit, in ea Urbe ab ſe conditâ ſerſſe ferretum, donec ejus Deæ monitu Æneæ tradidiſſet. ac, ne fabulis indulgere videamur, quæ tamen ex certarum rerum [illegible], appellationibuſque originem habuiſſe ſatis conſtit, non alienum profecto Martenſibus, ut e Pallade Collegia ſua cognomen facerent; Martem enim bene Deum [illegible], quæ ſive Minervæ non ne attribuerit, diſciplinaſque, quæ pace exercerentur, præeſſe credebantur, ita, cum Bellipotens videri vellet, Pallados nomine (c) vocari gaudebat.

At tertii quoque Martenſium Collegii cognomen noſtræ memoriæ ſervatum eſt [illegible] non inepte putemus ex inſigni eo lapide ſuperius allato, quem *Collegium Martenſium Infraſiranum* C. Umbrio Eudrallo dicavit. Ille enim *Infraſirani* ad octo, quam ejuſmodi Collegium ſibi adſciſcit, an cui cognomen locum ſtare videtur, quo ipſum a ceteris Martenſium Collegiis Verzobiano ſcilicet, ac Palladiano manifeſte diſtinguebatur, atque, ut hæc a prædictis Viris, ſeu Numine, ut dictum eſt, cognomen ſibi ſecerunt, ita *Infraſiranum* hoc a loco, quod ſcilicet *infra ſirum* ſitum eſſet, ejuſmodi cognomen accepiſſe [illegible] At vero pro *Infraſirano* rectius *Infraſiranum* dici debuiſſet in lapide, exemplo enim *Circumſiraneus*, quod tamen Latium ei ſolet, non recti eſt, ut morandum hic Lectorem putem (d). Significationem potius ejuſdem vocis, quam eruit [illegible] confirmare ſatiuntur ex Subbaſilicanorum vocabulo, quo uſus eſt Plautus ex ore Ædilis Capite 4. 2. 35. his verbis loquentis: *Tum Piſcatores, qui præbent populo piſces fetidos, quorum ubi Subbaſilicani omnes abigit in Forum*. Non enim Subbaſilicanos hoſce Plautum memoratos, qui ſub Baſilicis obambulare, ceſſareque ſolebant, ut vulgo creditur, accipi velim, ſed eos potius, qui juxta Baſilicas in poſteriore eorum parte habitabant. Nam cur non eundem Subbaſilicanum ſignificatum non debimus, quæ Suburbanis, Suburranis, eliiſque ſimilibus omnino tribuitur, neque alios ſane Plautus intellexiſſe videtur, dum ſi venaliam piſcium locus

(a) [illegible] paſſ. Veget. *Principiis Centuriæ paſſim in Urbem omnes cohortes per diverſis Munitionum [illegible]; in primo cohorte ad bene pervenit primum*. De hujuſmodi Militarium Scholarum numero prælarum memoravimus ſupra: *Imp. Juſtinianum in l. ult. Cod. De Locato*; [illegible] *Hoc [illegible] appellamus [illegible] quæ ſub [illegible] Magiſtri [illegible] [illegible] Scholas [illegible]*. At de Scholis [illegible] cum de Iulio illorum [illegible], quum Beneventi [illegible]

(b) De Bell. Goth. l. 1. Hic (Beneventi inquit) primores ferunt, Diomedem Æneam venientem ex Ilio conveniſſe, [illegible] ſuaque [illegible] Minervæ ſimulacrum, quod ipſe quondam Ulyſſe [illegible] Troja ſuſtulerat.

(c) Minervæ Palladis [illegible] (inquit Servius Æneid. 1. [illegible]) [illegible] ſive ab haſtæ concuſſione, vel quod Pallantem Gigantem occiderit. Pallas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliquid [illegible] [illegible]

(d) Placet mihi quod omnibus placere, debere Senecam monitum ad Lucillium epyſt. [illegible] Philoſophos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Philoſophorum, qui [illegible] ſtultis vocant, qui [illegible] derepdo, dominant, & contrarent

locus Forum fuit (de quo mirum nomen Piſcarium Romæ appellatum ſciens), potius ex Foro in Baſilicas (quæ ſemper Foris adjunctæ ædificabantur) quàm ex Baſilicis in Forum gratii piſcium odor præſentes abigere debuiſſet, ut quomodo, inquam, fieri poterat, ut in Foro ipſo ad Subbaſilicanos aſque foetor effunderetur? Nam id ſanè certum, nam cum foetidi piſces eſſent, non publice in foro, quod *inter has Ædiles* ... recenſuimus, à Suetonio, exponi venales poſſent, facile erat venditoribus in poſtremis Baſilicarum partibus clam venales ſervare, ſicque Subbaſilicani eorum odorem via ſive valvatim in Forum ſeſe recipiebant. Itaque cum Subbaſilicani Plauto ii ſint, qui poſt Baſilicas habitarent, jam Infraforanum Collegium unde erit, quod infra Forum propriâ Æde ad communes agendos conſtructa conſtitutum erit.

At quarum fuerit Infraforanis hiſque Martenſium Collegii Ædes? Collegiis omnibus proprias fuiſſe Ædes, ubi ſacra, ubi conſilia, aliaque quæ ... cum curent, agi ſolebant, ſciri poteſt; Hanc Infraforanii Martenſibus peculiari Campo nomine appellatam Benneveti extitiſſe præclare docet idem lapis C. Umbrio Euchariſto dedicatus, qui meo bingo ... Collegio Martenſium Infraforanum perpetuo ... commendetur. *quod is eſſe Campum propriis ſumptibus perfecerit* Ædificium fuiſſe, quod C. Umbrius perfecit ... verba lapidis manifeſtè indicant. At quæ ejus nominis ratio fuerit, non ſatis liquet. Scio, inter alias hujuſce vocabuli (a) ſignificationes Urbem quoque fuiſſe in Ægypto, cui nomen *Canopus* ubi Nili oſtium ſtatuunt Strab. l. ult. & Plin. l. 5. c. 10. de qua canit Juven. Sat. 15. *Barbara famoſo ... turba Canopo.* At quid privato ædificio cum Urbe? Lumen aliquam noſtro *Campo* afferre videtur Spartiani locus, qui de Imperatore Hadriano inter alia hæc narrat: *Tiburtinam Villam mirificè ædificavit, ita ut in ea & Provinciarum, & locorum celeberrima nomina inſcriberet, velut Lycæum, Academiam, Prytaneum, Canopum, Pœcilen, Tempe vocaret.* Addendus hic etiam Seneca, qui Epiſt. 51. Canopi pariter meminit his verbis: *De ſeceſſu cogitans nunquam Canopum eliget, quamvis neminem Canopus eſſe ſeverum vetet.* Ubi non ipſam omnino Canopum Urbem intellexit Seneca, ſed quempiam locum alium, qui, quoquomodo eodem nomine, re tamen ipſa cum Urbe Canope comparari poſſit. Eam enim Strabo & Ammianus ferunt fuiſſe in Ægypto Canopum, quam ſumma locorum amœnitate, agrique ubertate inſignem Viri, mulieresque Religionis quidem ſpecie, ſed ad impudentiſſimos conventus agendos frequentare ſolebant, hinc in ejuſmodi loca, quæ Canope ſimillima eſſent, nemo, inquit Seneca, ſecedat, qui tranquillam, honeſtamque vitam procul Urbe ducere cupiat. Nolim tamen, ut ejuſmodi ſit Campus ille, quem C. Umbrius Beneventi ædificavit, quæ enim laus homini fuiſſet, cui ob illius liberalitatem, ac ... munificentiæ perpetuo monumento ... ſi opportunum obſcœnis capiundis voluptatibus locum paraſſet? Non itaque turpitudinis, ſed ſolius amœnitatis Ædes iſta ſub hoc C. Umbrii Campus cenſeri debet, quo Collegium Martenſium pro ſacris, cœtu, ... aliiſque, quæ celebranti ſui eſſet, coire poſſet: quod & de Hadriani Canope, quem ... ut ex Spartiano didicimus, in Tiburtina Villa conſtruxit, facile judicandum eſt: ut nempe in amœniori Villæ loco Ædes poſita ſuo quoque nomine Ægypti Canopum demonſtrarent. Hactenus de Martenſium Collegio.

Nunc de Fabrûm Collegio agendi locus eſſet, quod Benneveti extitiſſe operarum conjectuum ſuppeditat lapis in pariete acced. Ædis majoris, & apud Paovin. de Civ. Rom. n. 47. ubi M. Gavius dicitur PRAEF. FABR. At de Fabrûm omnique Collegiis plura jam a doctis Viris obſervata ſunt, tuſpexiſſeque ſuſſicit Briſſonium in De Verb. ſignif., cui meritò adjungendus V. C. Miroaltus in De Aſcia pag. 276., qui plures paginas ſubinde implens rem univerſim ſuſè, eruditèque conſecit.

Illud tamen quæſtandum mihi ſupereſt, an Præfectura Fabrûm, quæ in præfecto noſtro lapide occurrit, ad eos Fabros, qui militiam ſequerentur, vel qui Civium commodo atque uſui Fabriles artes domi exercerent, pertinere debeat, & ſi nè utroſque tam Fabros, quàm Fabrûm Collegia admittat. Sed quam Urbanis Collegiis, qui præerant, Magiſtri appellari conſueviſſe, jam non mutuo conceſſerim Præfectum Fabrûm ad Caſtrenſes Fabros duntaxat poſſe ex quo tamen unum illud fit, ut nullum Benevento confoderit Urbanorum Fabrûm Collegium, nam qui militares Fabri eſſent, non omnes caſtra ſequebantur, ſed erant omnino alii, qui publicus

Fabri-

(a) Nam Canopus etiam Sidus dictum legem, & alter Genem ... de quo plura habes Plin. l. 6. n. 31. ... Praeteres Canopus fuit Ægyptiorum Deus, qui cum eſſet Sacerdos diverſorum Deorum traditur; propterea quod igitem, qui omnium ſe Deorum maximum jactabat ... cum ſuorum combarendo ... ſolvit ... Fabuloſam narrationem habes apud Suidam in Canopus eſſe. Ex ... ſtium.

Fabricis addicti intra Urbem perpetuo conſiſtebant, Publicas autem Fabricas Beneventi aliquando conſtitiſſe præterea docet noſter lapis.

TVLLIDIO ARGOLICO
. . . .
. . . . DICIO
SAC. . . . . . SIMO ET
COMITI FABRICARVM
TOTIVS CIVITATIS
BEN. VRBIS OB INSIG
NIA MERITA EIVSDEM
PATRONO VNIVERSI
LEONTIANI STATVAM
PONENDAM ESSE
DVXERVNT

Longe inferioris ævi hunc eſſe lapidem, ita ut extrema prope Imperii tempora attingat, non levis conjecturæ oſtendunt: ac primum Viri nomen, cui lapis inſcriptus, eorum pariter qui dedicarunt, non obſcurè demonſtrant. *Argoli* enim Præfectu u Urbi nomen ſexto ſæculi exeunte ſub Theodorico Rege oſtendunt plura ad eundem ipſius Theodorici Epiſtolæ apud Caſſiodorum Var. l. 3. 29. & 33. & l. 4. 22. & 25., an vero is ipſe fuerit, qui noſtro lapide memoratur, ſuſpicari tantum licet: nam ſecunda, ac tertia lineæ tempore injuria detritis, quæ noſtri Tullidii Argolici munera tum fuerint, prorſus ignoramus: niſi quod illud . . . DICIO tertiæ lineæ ſuperſtes, cui quartæ lineæ initium SAC . . . ſuccedit (quæ IVDICIO SACRO ſuppleri commode poſſent) viam ad Præfectum Urbis referri poſſit: ſed potius ad inferiorem quempiam Magiſtratum, exemplo alterius noſtri lapidis, ubi Vaſedius Ruſinus Advocatus Fiſci dicitur *Sumtus in Iudicio ſacro promotus*: ita ut nondum Præfecturam Urbis adeptus erat Argolicus, qui in Beneventana Urbe præter alia Comitis Fabricarum munere fungebatur. Qui vero fuerint *Leontiani* nondum mihi compertum fuit: quod ſi divinationi locus, quum plures in lapide Fabricæ dicantur, eorum, qui utrumque Fabricæ adſcripti erant, ut alii ab aliis internoſcerentur, diſtincti fortaſſe, exemplo Martenſium erant cognomine, ita ut Leontiani eſſent, qui in certam Fabricam ex pluribus Beneventi exſtantibus operas ſuas præſtarent, ita certo appellati a Leontio aliquo Viro ſummo, qui vel eam Fabricam inſtituendam curaverit, vel magnis hos beneficiis auxerit. Plures ſane Leontios e Conſtantini ævo ad Theodoſianum fuiſſe plane conſtat ex ſola Chronologia Cod. ex Theodoſiani, ubi ad decem uſque numerantur Præfecturâ Prætorio, Conſulatu, aliiſque publicis muneribus præclari. An ex iis Leontiorum aliquo ad noſtros Leontianos cognomen (quod ſequioris ætatis ſœtus eſſe noſcitur) derivatum fuerit, dum meliora ſuppetunt, veriſimile interim dixerim.

Se l ſcripti muneris titulus ad ſeram eandem Imperii ætatem lapidem ablegandum monet. Verum ſane eſt *Comitis* vocabulum a Principatus pene exordio in Aula receptum, ſed non eſt e plena muneris conditio, quam quæ nativa vocabuli ſignificatione continerentur, ex tranſlatione enim, atque honorum nomen Comitum audiunt, qui ex illuſtribus Viris delecti Imperatorem in Provincias proficiſcentem comitarentur. Sic Tiberium in Germaniam itum Comites ſibi legiſſe memorat Tac. ann. 1. 47. Veſpaſianus quoque Achaica peregrinatione Neronis Comes exſtitit Sueton. c. 4. Paulatim vero etiam cum Princeps in Aula eſſet, perpetuos qui Iuxta Comites adhæſiſſe, ipſi itaque conſilium in judiciis adhibitum colligimus ex Spartiano in Hadrian. cap. 18. At Conſtantinus demum, cui perpetuum fuit novæ ſtatuendæ Reip. formæ ſtudium, cum novis inſtituit Magiſtratibus, tum etiam novos eorum titulos adinventis, ideo de Comitis vocabulo ſibi complacuit, ut nihil non eſſet Magiſtratuum in quo Comitis nomen non auſus vellet: ita ut omnes ferè tum Civiles, tum Militares, tum Palatinæ adminiſtrationes eo titulo notari jam cœpiſſent, quumque varii eſſent Magiſtratuum gradus, factum inde fuit, ut pro cujuſque dignitate *Comites* primi, ſecundi, ac tertii ordinis inſtitui

cœpti

rentur (*t*), cumque ipſis Comitiis, *Comitatenſium* vocabulum in Latium invectum fuerit; Jam vero muneraum certorum catalogum, quibus Comitis titulus affixus erat, ex Juris libris, aliiſque monumentis exhibent tum *Briſſonius* in *De Verbor. Signif. V. Comes*, tum Cangius in *Gloſſar. med. latinit.* apud quos tamen non invenire eſt *Comitem Fabricarum*, quem ſruſtra etiam alibi obvium habere ſperaveris, niſi quod apud Marcellinum l. 14. Tribunos Fabricarum memoratos reperi hiſce verbis: *Quam Quaeſtionem hic . . . ſed Tribunos Fabricarum inſinuaſſet, promittentes arma, ſi novarum rerum agitari coepiſſet*. Itaque pretium jam nullum lapidi accedet, propterea quod vel ipſe unus ſit, ex cujus optima fide, ſatis aliis diverſorum munerum Comites incompertum adhuc Fabricarum Comitem fuiſſe ſciemus.

Quum autem nihil privati juris in eo titulo conſiderari poſſit, ſequitur, ut neque ipſae Fabricae, quarum in noſtro lapide mentio eſt, privatae, ſed omnino publicae cenſeri debeant: publicas autem intelligo Fabricas, proprie quidem, atque antiquo tunc recepto vocabulo (*b*), ſed ſeră inſtitutione, Principumque auctoritate in certis Romani Imperii ſedibus locatas, ut in iis arma, ceteraque bellica inſtrumenta, quae potius vendi, neque privatos uſus converti vetabantur, tantum militibus miniſtranda fabricarentur; unde & Sacrae Fabricae, & qui earum operi adſcripti erant *Fabricenſes* dicebantur, quorum frequens in utroque Codice, & alibi occurrit mentio, de his autem duo omnium obſervare licet; alterum, quod quum Fabricae ſe primum adſcribi vellent, ſtigmatis brachio inuſti e notabantur, ut ea note, ſi qui eo aufugiſſent, detecti facile, ad opus ſtatim revocarentur, ut patet ex l. 4. *Cod. Theod. de Fabricenſibus*. Alterum vero, quod eorum ſive *Conſortium* erat, ut ex l. 6. *ejuſd. tit.* ſive *Corpus*, ut appellatur in Novell. *tit. de bonis Fabricenſium* ad Collegae ſine liberis, vel legitimo haerede decedentis haereditariam ſucceſſionem vocabatur, ut in ead. Novell. Impp. Theod. & Valentin. ſanxerunt, unde in hiſce Fabricenſibus perfectiſſimam Collegii formam agnoſcere licet, inter quos perpetua vitae, totiſque fortunarumque communio, atque ſocietas colebatur.

At quid, inquies, Beneventum cum publicis, ſeu *Sacris Fabricis*? Sane plurimas in utroque tum Orientis, tum Occidentis Imperii fuiſſe Fabricas Principum auctoritate inſtitutas, longoque tempore manſiſſe novimus, ad quindecim in Orientali, ad undecim vero in Occidentali Imperio, atque harum ſex in certis Italiae Urbibus locatas enumerat Pancirolus, & Bergerius (*c*) neque tamen in hiſce Italiae Fabricis Beneventanae Urbis mentio occurrit. Recte quidem: ſed quum de noſtris lapidis fide nemo jure dubitare poſſit, in quo Tulliſſime Argolicus dicitur *Comes Fabricarum totius Cronarii Ben. Urbis* (*d*) non une profecto ratio in promptu eſt, ut rem ita fuiſſe judicemus; plura namque ſunt, quae priusquam certo definita credebantur, nunc tamen etiam antiquitatis monumentis, novum quoque ſibi poſtulant judicium. Quum igitur Italicarum Urbium, ubi Fabricae olim fuere, numerus nulla certa lege, aliove monumento ſtatutus appareat, quidni, fatente adhuc noſtro lapide, fuerit etiam hoc Beneventanae Urbis decus, ut ad reliquas ſex Italicas Urbes, quae publicas habuerunt Fabricas, ſeptima accenſeretur? Accedit etiam, quod quum ipſae Fabricae in iis oppidis locari conſueverint, quae non longe a finibus Imperii, ac militaribus ſtationibus abeſſent, veriſimile alio item, aliquam in Ciſtiberina Italia, quae maritimis incurſionibus undique patebat, Othumque Romanae Urbi ſatis proximum praeberet, fuiſſe locatam, locum autem ejuſmodi rei ſatis opportunum praeſtabat Beneventana Urbs, quae tum florentis, tum celeberrimi Imperii in Ciſtiberina Italia erat, atque propugnaculum habebatur, etiam munitiſſimum oppidum a Procopio appellatur, quod primo

(*a*) Cangius, & alii obſervant Comitum gradus a Tiberio primum ordinatos Conſtantino, quibus Eutebio in alia ejuſd. Imp. l. 3. c. 1. intelligamus quod non tum Conſtantinum nullo Comitum ejuſmodi mentio occurrat.

(*b*) Fabricae nomen tum Veteres uſurpaſſe, libri . . . de Ling. lat. quo loco Analogiam vulgaris exemplum proponit, cum Plautus in Cist. l. 1. 2. 15. & alibi . . . propterea item . . . quare praeceptores . . . Sic etiam ipſi de militia novus apud l. 4. c. 2. *Praecatam quoque ut Moſſam, in Fabricam duce ad hoc dubitabant*. . . Non ſolum autem eo vocabulo publicae . . . officinae . . . aliquam . . . quod . . . Jus publica opera, militiaque ſignificet . . .

ex l. 15. Cod. Theod. de Praepoſ. & l. 14. & 20. D. De oper. publ. ut etiam patet ex Caſſiodor. Var. l. 1. e. 1. l. 2. 34. l. 7. 5.

(*c*) Pancirol. not. Imp. Orient. c. 67. & 71. & Imp. Occident. c. 30. 31. 32. Bergier. de mag. militar. l. 15. ſect. 21. 5. 8. & 9.

(*d*) Minime certe in hoc lapide ſingularem hunc loquendi formam, qua *Comes Beneventanae Urbis* . . . praeſtabit . . . civitatem, & Urbem, quo Latere . . . qui ad ejuſmodi . . . ſignificationem . . . noſtri lapidis Auctor . . . neque . . . in lapide . . . ceſſum.

primum omnium Rex Totila, quum Ciſalpinam Italiam ſubigere ſibi vellet, expugnare ſutegerit, ut alibi a nobis obſervatum. Ceterum ut tamen ut in aliis Italicis Urbibus, Beneventi publicæ Fabricæ fuerint inſtitutæ, vel ſua admodum ætate, quam ipſe lapis præfert, id utrumque, ultoram jaduum libenu permiſerim, dummodo ſint ſua lapidi fides, publicas Fabricas Beneventi aliquando fuiſſe.

Atque hæc habui, quæ breviter de Beneventanæ Urbis antiquis Collegiis certa diſſererem: plura autem apud veteres Beneventanos fuiſſe Collegia, quam quæ modo ſuperſtitum lapidum auctoritate tradidimus, manifeſtum videri poteſt. Omnes enim artes, profeſſioneſque, quæ in florentiſſimis Urbibus uſui ſolent, non defuiſſe Beneventi, utcumque probant noſtri lapides, ubi *Tectores*, *Menſores Ædificiorum*, *Tibicines*, *Artifices Organorum*, *Ærarii*, *Veſtiarii*, ceteraque id genus Artificum occurrunt, de quibus in noſtro Theſauro proprià Claſſe agendum erit. Collegiorum autem Curatores non ſolum ſummarim univerſimque meminit Lapis huic Diſſertationi præfixus, quod ſanè ingentis eorum numeri clariſſimum argumentum videri poteſt; verum etiam lapis alter, quem prioribus lineis ductum non levi conjectura Narſeti tribuendum alibi diximus (*a*), ubi ſuinter præclara alia, quæ Beneventanæ Urbi poſt Gothorum invaſionem munificentiſſimè præſtitit, eo quoque laudis titulo commendatur, quod fuerit *Collegiorum* RESTITUTOR.

DISSER-

(*a*) Vide hujus Diſſert. 2 cap. iii.

DISSERTATIO VI.

De Via Trajana.

Inter Beneventanas Antiquitates Via illa jure referenda eſt, quam Imp. Trajanum *Benevento Brundiſium pecunia ſua feciſſe*, tum apud nos milliariæ Columnæ, quamplures item ſimiles, teſte Marutio (a) per Apuliæ loca extantes manifeſtè declarant. Certè ad Beneventanæ Urbis decus ipſum Opus accedit, cujus initium in Urbe eadem agnoviſſe licet, cui etiam fortaſſe debemus, ut de magnificentiſſimo Arcu eidem Trajano extructo, veterum monumentorum omnium, quæ ubique Terrarum ſpectanda ſuperſunt, Judice Principe, etiamnum eadem ſit gloriandum. Arcus enim a S. P. Q. R. plerumque ea Imperatoribus decernebantur, a quibus Viæ publicæ factæ, refectæque fuerunt, vel etiam Pontes, aut Portus conſtructi. Res ab Augusto capta, uti quod Flaminiam Viam Ariminum uſque muniendam curaſſet (b) Arcum alterum in Ponte Tiberino, ubi ejus viæ initium, Arimini alterum quò deſinebat, extructos tum Dio (c) memorat, cum etiam ejuſdem Auguſti nummus a Spanhemio, aliiſque indicatus, in cujus averſa parte duo viſuntur quadrati Arcus cum Inſcriptione: *quod viæ munitæ ſunt*. De Trajani Arcu, qui Romæ olim in Regione Portæ Capenæ videbatur, eadem fuit Bergerii ac Modii ſententia (d), propterea quod Trajanus Viam Appiam, cujus ex eadem Porta erat exitus, magnificentiùs reſtituerit: de hac vero re, quandoquidem cum ipſo Arcu etiam Titulus deſideretur, non licet certò affirmare, quemadmodum de Anconitano Arcu certum illud hodie ex ejuſdem titulo conſtat, ideo Trajano extructum: *Quod acceſſum Italiæ hoc etiam addito ex pecunia ſua Portu tutiorem navigantibus reddiderit*. At de noſtro Arcu, cujus Ichnographiam ſua quoque Diſſertatione generatim illuſtratam in hoc volumine ſpectaſſe ſufficiat, peculiari volumine altero, pro materiæ ubertate, atque dignitate agendum nobis erit; nunc de Via Trajana, quæ extruendi Arcus inter alias plures veriſimilis cauſſa videri poteſt, quæque ſuo ſatis præclaro Opere plura nobis obſervatione digniſſima ſuppeditat, diſſerere conſilium eſt.

Nihil itaque hac Via celebrius fuiſſe conſtat, quam præter inſcriptos milliarios lapides etiamnum ſuperſtites, & vetus Inſcriptio Auximas, & antiqua numiſmata ſatis præclare commendant,

[a] Ortel. v. Brundiſium.

[b] Sueton. in Aug. c. 30. *Quo autem facilius undique Urbs adiretur, deſumpta ſibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus Viris ex manubiali pecunia ſternendas diſtribuit.*

[c] Dio lib. 53. p. 581 D.

[d] Bergerius de viis milit. lib. 1. ſect. 15. & 3. 4. & 5. Modius de triumph. lib. 1. cap. 34.

mendant; At quum lapidis ipſius [illegible] ignorarentur, nihil eidem Viæ quo loco fuerit, incertius apud Antiquitatis ſtudioſos aliquando fuit [illegible] nam & Pauſtolus, & Ar[illegible]hius, aliique, quos de more Priſcus compulat (a), alteram illam ſtraviſſe Trajanus adhuc ſibi [illegible] perſuaſum fatentur Panvinius (b) vero poſtquam ex Auximate Inſcriptione ad tres uſque Trajanas vias fuiſſe ſtatuiſſet, præter illam, quam in Pontinis paludibus Trajanum ſtraviſſe ex Dione didicerat, de aliquis duabus nihil certi quod afferat, habere concludit. At Auximatem lapidem, quem apud Gruter. habes pag. 446 num 4, ut Panvinius ipſe exhibet pag. 72. hic afferre præſtabit.

C OPPIO C F VEL
BAEBIO IVLIO NEPOTI
M VIBIO SOLEMNI SEVERO
COS (c)
ADLECTO A SACRATISSIMO IMP
HADRIANO AVG
INTER TRIBVNICIOS PR PEREGR
CANDIDATO AVG
LEG PROV BAETICAE CVR VIAR
CLODIAE ANNIAE CASSIAE
CIMINAE TRIVM TRAIANARVM
ET AMERINAE LEG LEG XI
CL P F LEG AVG PR PR
PROVINC LVSITANIAE
PRO COS PROV BAETICAE
PATRONO COL
LEONAS LIB (d)
ACCENSVS PATRONI
ET IN DEDIC STATVAE
COLONIS CENAM DEDIT

Panvinii ſententiam de tribus iis Trajanis, quas is ex hoc lapide ſibi conſtare credit, certi mihi facile [illegible] illam quam in Pontinis paludibus Trajanus primum muniit, atque alteram, quam Benevento Brundiſium deinde fecit, tertiam quoque addi libuiſſet, quam poſtremò Trajanus ad Pontum Euxinum longiſſimo itinere, qua facilius extremæ Orientis Regiones [illegible] deretur, ſtravi[illegible]; At de hac vix non ſatis exploratis [illegible] quam eti[illegible] inter Trajanas tres hoc lapide memoratas referre ſuſpectum nobis [illegible] erit. Quid enim? Deberet ne C. Oppius, cui Viarum prope Urbem curandarum mandabantur, ad Euxinum uſque ſe contuliſſe.

(a) Priſc. de Lat. antiq. V. Via Trajana

(b) Panvin. de Urb. Rom p 102 edit. Venet 1558

(c) Tria [illegible] nomina eodem caſu poſita tres priores hujus lapidis lineas implentia, quibus illud Coſ quarta linea [illegible] ſuccedit, mendoſe deſcripta videre cenſet Reineſius, qui ut ſecundam & tertiam lineam ſoluit Julium Gordianum, & C Vibium Juventium Varum Conſules an. Chr 134. ſub Hadriano. At ſecundam lineam nomina [illegible] pro C Oppii cognominibus poſt Velinam Tribum adjecta acciperet, & tertiam [illegible] ſuo [illegible] Conſulem corrupte in Faſtis ex hoc lapide Vibium Severum agnoſcere, qui anno Chr [illegible] Imp. Hadriani IV Conſul proceſſit; quem illum Severum [illegible] qui in hoc lapide memoratur [illegible] [illegible] [illegible] nomina [illegible] poſſe credidit, ſi tertiæ lineæ [illegible] caſu poſita, pro eodem Conſule acciperent, ut eodem pateret quo anno C Oppius inter Tribunicios ab Hadriano fuit adlectus

(d) Notandus eſt Leonas hoc caſu poſitus, qui in Leonidis [illegible] videtur. At [illegible] quidem Libert. nomen [illegible] C Oppio Patrono ſuo ſtatuam dedicaverit, ejuſdemque Patroni ſui Accenſus fuit, hoc eſt in publicis muneribus, quæ ille obierat aſſiduus minister qui ad Imperium [illegible] Libertus [illegible] munus dare [illegible] Cic in præclara epiſt. ad Quin. Fratrem. in Provinciam proficiſcentem l. 1. ep. 1. 4. Accenſus ſit eo numero, quo eum majores noſtri eſſe voluerunt; qui hoc non in beneficii loco, ſed in laboris, ac muneris, non temere, niſi Libertis deferebant; quibus illi quidem non multo ſecus, ac ſervis imperabant

Digitized by Google

liſſe, ut Viam illam curarent: nullimode igitur Pratillum de tribus Viis Trajanis, quas ex hujus lapidis verbis deducebat, ſe veram probare poſſe video: neque enim ſi eadem verba recuſatis expenderentur, tres illas Trajanas Vias in eodem lapide inveniſſe erit, ſed nihil magis promptum, nihil etiam magis verum, quam illud TRIVM, quod in lapide legitur, per TRIVMphalis interpretari, ut ſcilicet *Viam Triumphalem* (cujus Curatores aliis diverſis temporibus aliqui lapides paſſim nobis exhibent) tunc etiam C. Oppius cum aliquis viae in lapide memoratae curandam ſuſceperit. Illud tandem TRAJANARVM, quod ſubſequitur, etc mendoſum eſt, cum fortaſſe in lapide ſit TRAJANAE, aut ſi plurali numero ea dictio ſcripta ſit, nonniſi binas illas Vias, quarum alteram in Pomtinis Paludibus, alteram Benevento Brundiſium Trajanus munivit, tantummodo exhibebit. Utraque itaque eadem Via, praeter monumenta alia, peculiarem ſibi vel duos nummum ea de cauſſa percuſſum, cum enim hi adhuc extent nummi, in quorum altero jacens mulier, rotamque manu ſuſtinere cernitur, cum inſcriptione *Via Trajana*: in altero vero mulier quoque jacens, quae tamen ſiniſtra ramum frondoſum, dextra vero rotam ſupra genu gerit, cui ſubtus inſcriptum eſt *Via Trajana*, ſupra vero *Optimo Principi*: quin ex ejuſmodi nummis diverſis de binis Viis diverſo tempore, in eoque factis etiam deducitur, ſuum cuique nummum attribuere poterit.

At quum diverſas eam Viam diverſas ab eodem Trajano factas, ut in caſu iſto accipi, ut ambae inter ſe illae Viae diſtinctae: omnino disjunctaeque cenſeri debeant. Altera enim alteram excipiebat, eodemque per recte dictu, in terminum eundem recto itinere deſinebat. Jam de Appia mihi quae intelligis Lector, cujus celeberrimae Viae quum multa ad rem meam, plura etiam ſibi propria erunt, quae modo mihi obſervaſſe i potuerit.

De Appia Claudii, ejus Viae auctore ſatis conſtat, qui primum illam Capuam, uſque quo Romanorum fines tunc pertingebant, munivit: quo vero, & quando Beneventum, atque ex ea eandem Urbe Brundiſium perduxerit, cui etiam, ut vir lices auctoribus, qui lice gè producta ad ſi uſque terminum. Appia tota diceretur, ex iſta fatis conſtare Pancium, Lipſii, aliorumque errorem, qui vel Gracchum, vel Caeſarem, vel Auguſtum auctorem quemque pro ſuo aetate manere Appiae per proſequutae ſtatuebant, jam eliminatum, & certè per latis tumultum ad Jonium uſque Reip. ſinibus, quae etiam ab anno 543 Romanis. Laevius Coſ. mari *ipſum ingreſſus*, *& tota Graecia lusta*, (ut inquit Florus) *triumphali claſſi per agrum ſua haud tamdiu expeditione fuiſſe*, ut Via ipſa, quae Capua Beneventum, Benevento Brundiſium duceret, poſtremis tandem Reip. temporibus tam ſero e pene munireetur. Hic igitur certum propemodum intervallo, quod ab Appio Cenſore ad Laevinum Conſulem effluxere, tum Appia exemplo, tum quod ita Populi Romani majeſtas, undiquaque poſtulabat, quo facilius militibus, frequentiſſimiſque viatoribus iter pateret, Via ipſa paulatim ſtrata dabatur, quam poſtea Gracchus, ac deinde Caeſar, Auguſtuſque, quo loco corruptam reperiſſent, munierunt curarunt. Illud vero temporis ſpatium inter auguſtiores terminos contrahi quoque poſſe crediderim, ſi Viam ipſam, quo olim Capua terminatur, cum ipſi ſimul Romanorum dominio ulterius progredi ſuerimus, nihil enim verſimile magis, quam deducta jam Beneventum Colonia (quod in Conſulatu Ap. Claudii ac Semproni Sophi an. V. 486 eveniſſe conſtat) in ea Capua Beneventum uſque Via ipſa producta fuerit. Ac quum demum in Conſulatu Manlii Torquati, Semproniique Blaeſi A. V. 510., Velleio teſte, Brundiſium (qua quadam Urbe paucis ante annis in ditionem redacta Italiae omnis, quae ex Tiberim patet, Romanorum Imperio ceſſit) Colonia quoque deducta fuerit, per ea profecto tempora Via eadem Benevento egreſſa longius ſeſe efferre coepit, ac Brundiſium uſque munienda fuit, ut proinde quod ſub medium quintum Romae ſeculum coeptum, eodem exeunte, aut eo lapſo, abſolutum Opus cenſeri debet.

Illud tamen obſtruitur, quod quum nihil ad Appium, ſi Capua diſceſſeris, de reliqua via, haec nihilominus quoque huc agitur, quam illam tractu Brundiſium protendebatur, omnino eodemque ipſa Appiae nomine appellaretur. *Cogito* (ita ſcribebat Pompejus Ciceroni (a) *Viae Appiae iter facere*, *& celeriter Brundiſium venire*) vides non aliam, quam unam Appiam recta Brundiſium duxiſſe. Sic Horatius (b) Tacitus (c) Strabo (d) Appiae terminum Brundiſium agnoſcunt. Res cauſſam excogitavit nuper Franciſcus Pratillus de Via Appia l. 1. c. 3., ideo Appiam tuliſſe integram etiam tunc, quod eandem poſteriores Appii, qui cum alter cognomine *Craſſus* A. V. 485., alter cognomine *Caudex* A. V. 489. Conſulatum iniere, producendam fortaſſe curaverint; quibus & Ap. Pulcrum qui A. V. 504. fuit item Conſul addendum putavit. Viri conjecturam, quem ſolertiſſimae Neapolitanae Regiae literatis probatam dignoſcere, ac de

Z qua

(a) Ad Attic. l. 8 epiſt. 9. (b) Ep. l. 1. epiſt. 18 (c) Ann. 17. (d) Lib. v

quæ tantopere iſtihic blandirer, levem admodum dicerim. Id enim decernere facile fuerat ex pluribus Appiis, qui paullo poſt primum Appium Cenſorem Remp. adminiſtrarunt; ſed ne dicenti ipſi veriſimilitudinem aliquam obtinere poſſit, adhuc in poſterioribus hiſce Appiis Magiſtratus ille deſideratur, cui pro ſuo munere ſterneudarum viarum incumberet cura. non enim ad rem *Conſulatus* facit, ſed *Cenſura*. Sic primi Appii duobus Conſulatibus, Dictatura, aliiſque ſummis muneribus inſignis, nonniſi demum quum Cenſura fungeretur, M. Valerio Maximo, & P. Decio Mure Coſſ. (ut inquit Frontinus (a)) Aquam induxit, & Viam ſtravit, adeout in publicis operibus, quæ a Cenſoribus curarentur, horum tantum apud Poſteros maneret & nomen, & laus. Conſules enim pro ſuis certi temporis non adhiberentur. Ex iis igitur Appiis, veriſimilius illud exiſtimaverim, reliquum eum a ſequentibus Cenſoribus fuiſſe munitum; dum vero opus ipſum paulatim, ut ipſa Romanorum Ditio, progrederetur, atque adeo ſexaginta etenim annorum ſpatio plures, ac diverſi Cenſores eidem adlaboraverunt, cum quod breviora viæ munitæ ſpatia eiſque contingerent, abſurdumque videretur eandem etiam recto nomine pergendentem in plura, ac diverſa nomina diſpertiri, tum etiam, quod novum opus veteris Appiæ magnificentiam nullo modo æquaret, haud certe viæ illius ſpectrum, quod quiſque ſtraviſſet, ut de ſuo nomine appellaretur, Cenſores ſollicitii fuerunt. Ita ſi unquam ſuditum fuerit nomina, mox intercidiſſe debuit, ſolumque Appiæ nomen in univerſam Viam ipſius acceſſionem ob ſui excellentiam ſe ſe effudit. Et ſane adeo vetuſtate ſua, majeſtateque veluti conſtitutum nomen, ut neque Cæſaris, quem magnam Viæ Appiæ partem produxiſſe teſtatur Plutarchus, neque Auguſti, cui maximum eam muniendi fuit ſtudium, neque aliorum, perque in utramque Aventinum adulatio illud obliterare potuerit. Id quod Flaminiæ Viæ eveniſſe quoque conſtat, quam licet Auguſtus, Suetonio teſte, Arimino tenus marmoream curaverit, imo eam Arimino ipſo Aquilejam uſque productam deinceps fuiſſe liqueat, perpetuo tamen Flaminiæ nomine veteres appellarunt. At ubi Trajanus, ut ſuperiorum Principum Virtutes *Optimi* titulo ſupergreſſus, Operum quoque publicorum moliminibus magnificentiam ſuperaret, eiſque pene omnes in Orbe Romano univerſo muniendas ſuſcepit, tum in illis pluribus, quas generatim Galenus (b) commemoret, tum præſertim in Appia egregium illius inveniet operam, qui demum factum ſuit, ut vetere nomine abjecto, Trajani omnium ſermone, publiciſque monumentis nuncuparetur compiſſet. Nummus ea de re cuſus ſuperius obſervavimus, quibus *Via Trajana* inſcriptum eſt; neque ex illorum diverſitate quod in veteri Appia tum Roma Beneventum, tum etiam Benevento Brundiſium diverſo tempore Trajanus præſtare præſtiterit, leviter attigimus, quod modo accuratius perſequi, ſpecimumque nobis opportunum erit.

Primam igitur Trajani Viam Appiam, quà longe in Paludibus Pontinis Terracinam tendebat, munire aggreſſus eſt. Difficillimum hunc viæ tractum loci natura reddebat, qui paluſtribus aquis perpetuo redundans non incolentium modo, ſed incommodum, ac plane periculoſum iter præbebat. Hinc Appiæ curam difficilibus etiam Reip. temporibus nunquam neglectam vel ex pulcherrimo Ciceronis loco, quo Philippicam VII. exordium facit (c) abunde diſcimus. Dum vero Principibus ubicunque frequentibus validiſque ad eam improbitatem tollendam conatus; at quemadmodum muniendo ſuperiores Principes non ſemel exhibuerant, curam omnem loci conditio eluſiſſe eſſe ſcit. Beneficio illo, quo Nervæ imperante ſpatio munito operi & ipſum admoviſſe conſtat. Si cuncto fidei beneficii illi columnis milliariis, quarum alteram ad Forum Appii ex *Corradini Vet. Latio* excepit Pratillus [pag. 23] alteram iiſdem verbis, ſed diverſo numero inſcriptam hic ipſe exhibet [pag. 120]. In iis autem præter lectiora alia,

(a) De Aquæd. lib. I. *Appia autem ducta eſt ab Appio Claudio Craſſo, cui poſtea Cæco cognomen fuit, M. Valerio Maximo, & P. Decio Mure Coſſ. anno XL. poſt initium Belli Samnitici . . . qui & viam Appiam a Porta Capena uſque ad Urbem Capuam muniendam curavit.*

(b) Galenus in lib. Meth. med. ... de Trajano, cujus verba ſunt, hæc habet: *Vias refecit ... quæ quidem erant humidæ aut lutoſæ partim ... ſtravit, ... quæ ſuerant ſe ... aſperæ erant ... expurgans, ... quæ non ... pontibus junxit ... ubi longior quam opus erat via videbatur, aliam breviorem reſcindens ... ſicubi vero propter ... collem ... per mediam loca deſerta ... ſeu ſi conſiſſe ſoli, aut deſerta erat, ab illis transferens, ac per ... duxit.*

(c) Philippicam VII. ſic exorditur Cicero: *Parvis de rebus ... ſed fortaſſe neceſſariis conſulimur, Patres conſcripti: de Appia via ... & de moneta Conſul, de Luperco Tribunus Plebis refert; quarum rerum ... tamen animus aberrat a ſententia ſuſpenſus majoribus ...* Cum ... verba ... videat, ... Senatus, de ſummo diſcrimine, in quo tum Reſp. verſabatur, ...

alia, inſigni mendum legere eſt in Tribunitiæ Poteſtatis anno, qui quinto numero x ſignetur, haudquaquam Nervæ annibus poſſunt, qui in Imperio (cujus anni Tribunitiæ Poteſtati reſpondere conſueverunt) haud integrum biennium numeravit a). At quod hactenus neque pro Auctorum dignitate, neque pro rei neceſſitate tentatum, perficiendum denique opus Trajano ſervari videbatur. Etenim *per Pontinas Paludes* (ut inquit Diodorus Siculus) *viam ſaxo ſtravit, utrinque juxta viam ædificia, pontesque magnificentiſſimos fecit*: neque ſigna apud Dionem Caſſium habetur, *qui viam in Pontinis Paludibus a Trajano ſaxo conſtructam* refert, *ſecundum quam domus ædificata fuere, Pontes præterea magnifice ſtruxit*: qua in re non modo quid opus eſſet ad perpetuum ejus monumentum, Trajanus curavit, verum etiam illud mirari ſubit, quod ædificiorum, Pontiumque magnificentiſſime ſtructorum frequentia ſummum Operi ſplendorem adjiciendum voluerit. Ejus ære Columnam milliariam numero x ſignatam Terracinæ inventam extantem exhibet Gruter pag 1019 quam a doctiſſimo Sirmondo emendatam iterum vulgavit, eruditisque obſervationibus illuſtravit Fabrett. in Col Trajan c. 9 p. 291

X

IMP. CAES
DIVI NERVAE FIL
NERVA TRAIANVS
AVG. GERMANICVS
DACICVS
TRIB POT. XIII
IMP VI. COS. V P. P
XVIIII. SILICE
SVA PECVNIA
STRAVIT

In qua tamen Inſcriptione poſt Sirmondi, ac Fabretti diligentiam adhuc emendationem deſiderari quis non videt? quid enim numeralis illa nota XVIIII initio octavæ lineæ ſibi velit, fruſtra Fabrettus divinavit, nam nihil, ibi niſi VIAM (ex cujus literarum, quæ fortaſſe detritæ fuit, veſtigiis illud XVIIII. efformari facile fuit) legendum crediderim: quam quidem dictionem tum ob literarum affinitatem, tum ob rectam, quæ ſponte ſe prodit, inſcriptionis intelligentiam, in ea lapidis linea fuiſſe omnino arbitror.

Sed quum præclarum Trajani Opus inſignioribus aliis monumentis, quamvis ſcribere ea

 de re

[a] Nec mirum ſuſpicia ſibi eadem de cauſſa ... debere binas alias Columnas ad *Turrem Treum Ponticam* prope Forum Appi relatas a P. Vulpio in Latio tom. 4 pag. 65 in quibus Tribunitia Poteſtas III cum quarto Nervæ Conſulatu conjungitur ſic

IMP. CAESAR
NERVA AVG. GERM
PONT MAX TRIBVN
POT III COS IIII P P
SVA PECVNIA CORRE

& item in eadem Columnis hæc ſequuntur

IMP. CAESAR
NERVA DIVI NERVAE F
TRAIANVS AVG
GERM PONT MAX
TRIB POT III COS III
P. P. RENOVA CVRAVIT

In quibus illud video, *Nerva Divi Nervæ F.* atque etiam illud *Conſ.* & *Conſe* pro *conſtravit*, & *con ſtruendum curavit* omnino inſeram, ac præterea ſubjectis ſudis in eadem Columnis Nervæ Inſcriptionibus ſtare Trajani Inſcriptio ... auctoritatem mereri, nulla tamen nobi... cujuſpiam operis, quod Trajano tribuitur, facta mentione, commemoratas has columnas fortaſſe declararent; mihi certe ... ſufficientem ... aliquid ... in Appia ... Nervam nullo paratum Priorum ... pag 13 ... cujus in ... medio ... Appia per Pontinas Paludes ... Nervam prius quam ... tradiderit ... quam non modo opus inchoaſſe, verum etiam congeſtas opes perficiendi ... habuiſſe, quæ deinde magnam ... ſimul cum poſſe ... Trajano ... loquaris: At ... quod ... Inſcriptionibus ... Imperatoris Nervæ ... fuerit ... quod de Operibus publicis cogitaret haud ... tamen, & mens fuiſſet ... columnam ... ad ... in ... veſtes primum, vaſa aurea, atque argentea, pretioſam ... ſupellectilem ... ſive ſua propria, ſive publica, ſive regia ſive ... ſubjecerat

de ſe percuſſo, ex veterum Scriptorum teſtimoniis celebratum jam erant, hoc tamen ſingulis ex iiſdem Columnæ inſcriptioni nobis perſpectum eſt, ut quo præciſe anno viam prædictam Trajanus ſtraverit, certo firmemus. De anno prædicto ex Dionis loco conjecturæ tantum licebat; nam poſt ſecundum Dacicum Bellum, quo, extincto Decebalo Rege, Dacia demum omnis Romano Imperio adjecta eſt, quum iterum Trajanus Romam regreſſus, magnificis ſpectaculis per cxx. dies editis, triumphum egiſſet *per eadem tempora* (ſubdit Dio) *viam Pontinis Paludibus viis ſaxo conſtravit ...* Hunc iſ ſecundum de Dacis triumphum, quem Romæ peregit Trajanus in Conſulatu Ti. Julii Candidi, & A. Julii Quadrati refert Caſſiodorus in Faſtis, quumque hos Conſules in an. Ch. 105 contigiſſe conſtet, ſequentem annum aut etiam biennium ex Dione tribui viæ huic tribuendum videbatur, ex ſenſit opus fuiſſe extructum ex Columnæ inſcriptione nunc liquet. Tres temporis notas ibi habemus, nempe Coſ. v. Imper. Trib. Poteſtat. at quam ex duabus prioribus nihil omnino certum ſtatui poſſe; propterea quod Conſulatus quintus, quem an. 103 Trajanus geſſerat, non tantum ipſum, ſed munus olim geſtum ibi deſignat, Imperatorium vero acclamationum numerus obſcuriorem temporis rationem continet, quam aliunde expetere oportuit. Item ex Tribunitia Poteſtate tantum, quæ atque numeri eum Imperii exordio profectus apud omnes convenit, ad eam quem quærimus, ſtatuiſſe promptum erit, ... Itaque ſi ... annorum xeviii valgare cum Trajani annos numerare incipias (nam die 21 aut ſeriat 27 Januarii Nervam obiiſſe ſtatuit Tillemontius) ... ex eodem anno Tribunitiam Poteſtatem xiii ... repetiet, quamquam (quod Trajanum attinet) ejus Tribunitiam Poteſtatem ... quam ... Nervæ ſimul cum adoptione adeptus fuit, uno anno Imperii ... verisimilius nobis fit, de qua re alibi, quum Arcus Triumphales titulum illuſtrabimus, uberrime diſſerendum nobis erit.

At quum de anno (ſive cx, ſive cxi ... fit) quo Trajanus Viam per Paludes Pontinas ſtravit, jam conſtet, jam ex eadem omnino temporis nota, quæ utriſque item Columnæ inſcripta legitur, idem quoque annus Viæ alteri, quam Trajanus Benevento Brunduſium fecit, ... perfecto tribuendus ... Nihil certe mirum, ſi ad eandem celeritatem illam tuendam ... opera publica ſtatim exurgere Cæſarum ætate, ac potentia videbantur ... Trajani ſimul conſenſu qui majora in conſtruendo illo Ponte (a) molitus pene hominum vires, atque fidem ſuperaverit, adde etiam, quod ... celeriter abſolvendum poſtularet cum utriſque ... difficultas, tum ipſius Trajani providentia, qui poſt Dacicum Bellum, quum novam expeditionem in Orientem pararet, militares copias illuc deducere ſine difficultatis itineris incommodo ſublevandas cenſuit. Quum igitur Viam per Pontinas Paludes ſtraviſſet, mox alteram, quæ recta itinere Brunduſium ... curaret ... et priuſquam per Viam hanc ... nostrum inſtituamus, quo vere loco vetus Appia Beneventum ... parte ulterius progredi inciperet, obſervare nunc libet.

Ac quod primum attinet ... haud mirandum hæc Lucam ... niſi quum ... Pratillo duce, Beneventum Appia ingredi vellet, errare omnino penitus ... Itaque Pratillus Appiam per ſingulos ... lapides, quibus Caput Beneventum ducebat, deſcribere pergens poſt Lapilloſa Pagum, vulgo, *Appiliſſa* nunc vocatum, quem in xxiii. lapide ſtatuit, hæc ſtatim ſubdit: *Preſſo al xxv. milliario trovatſi in poca diſtanza tra loro due piccoli villaggi appellati Chiancha e Chiancheltella preſſo l' Appia ... ſi è detto dalla ... larice Plancæ che ſono (ſecondo Feſto Grammatico) Tabula plana, & quadrati lapides, quali erano le ſelci dell' Appia.* Id quod etiam in Topographica Tabula ... lib. II. poſita ſpectandum quoque dederat, ubi poſt Lapilloſam Appia per præfata oppidula recto itinere excurrens mox Beneventum deſinere conſpicitur, at hominem, qui Beneventanarum Antiquitatum, quas etiam propriis oculis luſtraſſe inquit, ... ſe fatetur, quique hanc ſaltem rem, quam pro ſuo inſtituto agebat, optime callere, vel melioribus teſtibus addiſcere debuiſſet, mirabimur certe, tam longe ab Appia diverſiſſe, ut Lapilloſa diſcedens, quum poſt quartum lapidem, ſi ipſam Appiam tenuiſſet, brevi facilique itinere Beneventum pervenire potuerit, jam per mediam aſperitate montes ſex ad minus confectis milliaribus Plancam, *Plancellamque* petere maluerit, indeque quatuor aliis milliaribus exhauſtis non longo ... difficillimoque circuitu Beneventum tandem ſe receperit. Quid, quod per mox ... atque angustiſſimas duorum præruptiſſimorum collium fauces, in quorum altero oppidulum illud ſunt poſita, nullum unquam viæ ſpa-

(a) Hunc admirabilem Pontem fuſe deſcribit Dio Caſſius, ac de illo plura habebis apud Lipſium de magnit. Rom. l. 3. c. 13.

Google

ſpatium interfluentis Sabati alveum relinquat? Quid etiam oppidulis iſtis Hirpinorum Regionem Abellinum verſus ſpectantibus cum Appia, quæ per medium Campaniam Caudinosque Samnites, eorumque oppidi Caudium (quod modo *Arpaja*) Montem Sarcuium, ſeu Herculem, Lapilloſamque attingens rectà Beneventum ducebat? Ex his autem oppidulis ſi Beneventum iter ſit, fruſtra obvius quæritur Pons *Leproſus* (a), qui ex oppoſita occidentali parte Appiam Lapilloſi diſſipans, atque Urbi proximum Collem cui *Sancti Felicis* nomen circumſtat excipiens, non in Urbem ipſam ducebat: noverunt profecto Pratillus ac noſtro Falcone, quo Planellæ illæ eſſent, quas Appia pertingere debuiſſet, quo nomine neſquam Pagus, ut ipſe contendit, ſed Beneventani agri pars, illud nomen vulgo *Cianelle* appellatur, quæ à dicto colle S. Felicis non longe abeſt; ſed quum ſemel aberrans in hinc oppidula illa Appiam rejeciſſet, has Planellas alteras ob ſibi monerendas duxit, ut ex quadratis lapidibus, quibus Appia ſternebatur, inditum fortaſſe nomen comprobaret. At non tanti res illuc adducta, ut pluribus dum agi oporteat, quum etiam quiſque de Plebis fæce indigena adeo ſibi notam habet, ut externus indagatore ſtatim valeat.

Quum igitur oberranti Pratillo, iiſque qui eum ducem ſectari vellent, quà vetus Appia per Beneventanum agrum olim excurreret, jam demonſtraverimus, Urbemque ipſam, quam cito per Pontem *Leproſum* ingredimur, hunc tantum ſalutare licebit. Illud enim propoſitum nobis fuit, ut quà illinc parte rurſus Appia protendi inciperet, modo obſervaremus. Id quod nullo labore aſſequemur, ſi ad Arcum Trajanum, quæ *Porta Aurea* nunc dicitur, conſiſtere libeat. Hæc enim non niſi Appiæ Brundiſium attingentis initium futuriſſe promptum erat, nam & per eam Portam iter etiamnum ad Apuliæ Regiones patet: ipſoque Arcus, cujus conſtruendo (ut antea dixi) Viæ Trajanæ munitæ occaſionem præbuit, non niſi in ejuſdem Viæ capite dedicari debebat.

Sed

(a) Supra Sabati flumen, ubi ſe extremam Occidentalem Urbis partem a [illegible] Pons *Leproſus* exurgit, [illegible] quiſquis extrinſecus tum per Viam, quam ſibi jungebant [illegible] per ipſas Urbis [illegible] ſalutare [illegible] ſed ſi [illegible] accedere videbantur; per hunc igitur Pontem Appia Beneventum [illegible], quæ ſuperius dixi, Lapilloſam relinquens per agrum Beneventanum [illegible] Sarcuiſe Beneven, quem marmoreum [illegible] Ponte, qui Pons *Corvi* [illegible] [illegible] S. Felicis [illegible] in Pontem Leproſum ſe colligebat [illegible] regione hujus collis pars illa agri [illegible] *Cianelle* nomen [illegible] Falco noſter ad [illegible] *ipſe tab. annis* [illegible] *Regionis Apie* [illegible] *Beneventum in loco ... dicitur Planelle*. Quod [illegible] nomen [illegible] ac hæ Planellæ, pro Planæ, ac Planulæ oppidis [illegible] Sed quum noviterrae ſuburbium Appiæ [illegible] hodie invenire non [illegible] poſt Pontem *Corvi* vetus Appia, quæ circa S. Felicis collem [illegible] [illegible] atque ejus loco via altera [illegible] [illegible] nunc nomen [illegible] [illegible] quippe quæ eundem collem [illegible] breviori [illegible] per *Portam Rufinam* in Urbem ducit; quo tempore via [illegible] Appiam per Pontem *Leproſum* [illegible] ex privilegio Landolfi Beneventani Principis [quod exhibet Chronicon S. Sophiæ in Bibliotheca Vaticana ſervatum, atque ab Ughello vulgatum tom. 8 pag. 793 edit. Rom.] ubi anno 1007 [illegible] Donamus [illegible] *ſemetque poſſeſſorum laborare, quemcumque voluerit in Ponte marmoreo quod dicitur de Leproſo cum ſilvae ... Ponte quamdiuſque eundem Pontem ... ipſo ædificium, ac laborem ... ſueris ... vicem et pro eadem ... ædificio ipſo Ponte non devidat, ipſo ædificium, ... ſi ... ad* [illegible] [illegible] *que inde tranſitum ſunt ... concedimus nobis habendum quadcumque ad portam noſtræ Regi ... debet de omni regione per eundem Pontem tranſitur.* Quibus [illegible] [illegible] intelligendi [illegible] [illegible] [illegible] per eum Pontem [illegible] [illegible] ac proinde marmoreus [illegible] Appia, quæ Beneventum adibant, nam ſi via altera, quæ modo viget, [illegible] nullus profecto [illegible], qui Beneventum per [illegible] Pontem *Leproſum* [illegible] [illegible] longe [illegible] Sed [illegible] ad ipſum Pontem [illegible] [illegible] magnificentius [illegible] Sept. [illegible] Imp. [illegible] conſtat ex [illegible] lapide apud Gruter. pag. 1080. n. 2.

IMP. CAES. L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS
PERT. AVG. [illegible] MAXIMVS TRIB. POT. VI
IMP. CAES. M. AVRELIVS ANTONINVS
AVG. IMP. [illegible] AVG. [illegible] TRIB. POT.
PROCOS. PONTEM [illegible]
A SOLO SVA PECVNIA RESTITVERVNT

Ex ſolido [illegible] marmore (quod fortaſſe [illegible] [illegible] propter quod vetuſtate [illegible] dicitur) a Severo reſtitutum [illegible] *Landolfi* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] SS. Coſmæ & Damiani; [illegible] Pontem ipſum [illegible] [illegible] reſtitutum habemus. De *Leproſi* cognomine certum habemus nihil, quod [illegible] [illegible] [illegible] Landolfi; quod [illegible] [illegible] quod *Leproſorum* [illegible] [illegible] [illegible] quod marmora [illegible], quibus conſtructus fuit, [illegible] ſcabra & aſpera, ut [illegible] eſt, [illegible] [illegible] obductum referre videantur.

Sed jam per viam Trajanam ſat erit incedere, uſque a Porta Aurea certum ſiqet initium ſumemus; cavendum tamen ubi [illegible], ne in diverſum [illegible] dilabamur. [illegible] Trajani [illegible] ſuiſſe [illegible] quibus Benevento Brund. [illegible] adiretur. Has a Brunduſio [illegible] deſcribit Strabo [illegible] *E Græcia navigantibus, atque Aſia longe rectior Brunduſium [illegible] Itaque [illegible] quibus propoſitum eſt iter Romam. [illegible] duæ autem Brunduſio [illegible] una quidem mulis vectabilis per Peucetios, qui Pœdiculi vocantur, & Daunios, & Samnites uſque Beneventum. In hac via Urbes ſunt Egnatia, Cælia, Netium, Canuſia, Herdonia. Altera per Tarentum paululum ad [illegible] quantum eſt diei unius circuitum ſiterit, Via Appia [illegible] Inter ſunt Uria, & Venuſium illa inter Tarentum & Brunduſium media, hæc vero in Samnitum, & Lucanorum confinibus. Coeunt que ambæ ad Beneventum, atque Campaniam.* Has quidem vias Pompejus [illegible] in Judæa Epiſtola [ad Att. l 8 9 3] [illegible], nec monuiſſet Ciceronem ut Appiâ iter faceret, & celeriter Brunduſium veniret. At quanam via ultero? Horatius docere videtur, cujus l. 1. ep. 17. illud eſt

Brunduſium Numici melius via ducat, an Appi.

quanquam, *Numici*, vel *Minuci* legendum ſit, ac præterea quonam loco *Minucia*, ſeu *Numicia* via conſtiterit, [illegible] inter [illegible] conventum (a). Hinc quam nihil certi [illegible] Numicia nobis ſuppetere [illegible] profecto erit eundum Poetam [illegible] habere ducem ejus viæ, quam is ipſe Româ Brunduſium aliquando iturus (Sermon. l. 1. v.) diſtincte eleganterque deſcribit. At [illegible] quod Româ Beneventum uſque peregerat, [illegible] paulisper [illegible] ubi ſedulus Hoſpes

Pene macros arſit, dum turdos verſat in igne,
Nam vaga per veterem dilapſo flamma culinam
Vulcano ſummum properabat lambere tectum;
Convivas avidos [illegible] ſervoſque timentes
Tum rapere, atque omnes reſtinguere velle videres.

Sed jam Beneventi [illegible] rem, quæ Horatio contigit, mirè depictum potius quam narratam [illegible] ſpectaſſe quodam modo perjucundum fuit [illegible] die Horatii comites [illegible] *Triviei Villa* [illegible]. Hinc poſt quatuor & viginti millia paſſuum *oppidulo quod verſu dicere non eſt*, [illegible] qua poſtera die diſcedentes *Canuſium* perveniemus, [illegible] *Rubos* petemus; poſt quam *Barium piſcoſum* urbs occurret; [illegible] *Gnatiam* [illegible], ut [illegible] Brunduſii conſiſtamus. [illegible] illud, quod [illegible] Horatio confecimus, ſi [illegible] [illegible], quæ nobis Strabo indicavit, per Peucetios profecto, in quorum finibus [illegible] ſitum, [illegible] Horatius [illegible] compertum; deſiderandum tamen fuiſſet, ut poſt Canuſium, quod utrique memoratur, non Herdoniam,

(a) *Quis Minucii* pro *Numici* Horatio [illegible] in Ciceronis loco ad Att. l. 9. ep. 6. [illegible] *Taberam ſem.* [illegible] *ad Ceream viâ* [illegible] ſuis [illegible] perſuadeat ejus viæ [illegible], Minucium [illegible] Augustum l. 1. 4. & Plotin l. 18. [illegible] quippe qui Sp. [illegible] Rege [illegible] *ſuper colles habere* [illegible] At [illegible] *dum* [illegible] nam Appia [illegible] quæ Brunduſium ducerent a Romanis, qui poſterius Appii [illegible] Capuam [illegible] Hinc [illegible] *Romano* [illegible] neque [illegible] qui ad T. M. [illegible] Augurinum Coſ. [illegible] M. [illegible] Appiæ poſteriorem [illegible] M. [illegible] in Rep. [illegible] Minucia [illegible] quid [illegible] in Cicerone pro *Minucia Numicia* potius [illegible] Horatio legendum [illegible] & Maliſpini (vid. notas Vir. in C. c. 11.) [illegible] *Saga* [illegible] Numicia appellatum a Numicio Agri Laurentis flumine, quod *Pilnus Sequeſter* [illegible] commemorat; id quod obſervavit Glareanus in eundem Horatii locum [illegible] Agro [illegible] Hinc [illegible] Numicia [illegible] Praterea [illegible] Urbi Romæ [illegible] cum Cicerone tum Horatio [illegible] Nam [illegible] quæ præeſt in [illegible] Epiſtola [illegible] Latii Urbe [illegible] Albam [illegible] in Vaticano [illegible] habes apud [illegible] Albam [illegible] Albanis [illegible] procul [illegible] Roma, Laurentique Agro [illegible] Albam [illegible] ad Curiam Numicii [illegible] Hinc [illegible] *de loco Corpore ſuperbum* [illegible] quibus [illegible]

Ambigitur quid enim? Caſtor ſciat an Docilis plus; Brunduſium Numici melius via ducat an Appi.

Quod ſi [illegible] contendens Horatio debetur [illegible] neque [illegible] de Minucia [illegible] Appiam [illegible] Capuæ, [illegible] Beneventum, Brunduſium, [illegible] Horatio.

ðuia, quæ apud Strabonem occurrit (ſi tamen ea ſit, quam hodie *Ortam* uocant) quippe quæ diuturniorem diuerteret [illegible], quibus, difficilem que [illegible] Beneventum duxere uidebitur, ſed Equum Tuticum potius. Tituriumque uiſu, quâ rectior [illegible] Beneventum iter Horatio fuit, reſpondiſſint ut ſuo tantum ſubduxit Strabonis fidei. Si illud nobis certum omnino perſuaſumus, in vocibus uis [illegible] nobis omnia plurium quo fieri in frequentiſſimis illarum mutationibus, itaque in re nequaquam cujuſquam Scriptoris, aut [illegible] quæ [illegible] ſuum fervimus, Itinerariorum teſtimonia, quæ per ſin quæque sua Viarum ductus deſcribere debebant, tantæ eſſe [illegible] poſſit quod quidem ſi recens nobis quibuſdam Scriptoribus, qui uteres uias demonſtrare ſibi inſtituerunt, fuiſſe animadverſum, unum illud obiiſſe alioqui labore non deſudaſſent, ut incertâ plurimque ſummâ tentantes, aliut quoque in ſuum errorem abducere conarentur. At, quod utinam relicto Brunduſii Horatio dum rurſus ex ea Urbe uiâ alterâ Beneventum remeare placeat, jam ſolo Strabone duce appoſitas Jiuit oras tenere opus erit, ubi prima *Urias*, (quæ *Oria* nunc dicitur) *Tarento* proximas dum *Venuſiam* [illegible] dabitur, quam quidem viam, num Appia fuerit, ut ipſo Strabone non ſitis liquet, qui tandem deſcribere inſtituerat. *ſi uniu (inquit) dies circumitum faceret*, uero in Appiam incidere docet, qui ſi ad [illegible] reſtius uſſe addunda Appiæ, quæ ſeparatim Brunduſium duceret. Atque ipſo quidem Strabo jam antes (lib. u) dum omnium Urbes, quas Appia attingeret, enumerare cœpit præter *Tarracinam, Formias, Minturnas, Sinueſſam* ad extremum *Tarentum*, *& Brunduſium* ſubſtituit, quum tamen ſecundum uiæ quam modo [illegible], non Tarentum, ſed *Urias Medias* tamen in Urbem attribuat. Sed non ita facile, [illegible] hiſce conjecturis indulſerim, ut plures quam duas Brunduſio Beneventum vias fuiſſe contendam, ſed in alterutra potius Appiam ipſam agnoſcendam uiſe. Imo, utra earum tandem ſit, quam Trajanus ſternendam curaverit quærendum modo uiſe.

Poſteriorem viam, quæ Straboni alia eſt, quæ *Urias* ſive *Tarentum* ac ſubinde *Venuſiam* protendebatur, Appiam fuiſſe, eamque propterea munitam Trajanum uiam [illegible], plura mihi perſuadere videbantur; Frequentiſſimi in quam Romanorum Primoribus, nec non in [illegible] [illegible], quibus Brunduſio Romam, uel vicisſim in Græciam, atque Aſiam, transmittendum erat, [illegible] eam fuiſſe non obſcure indicat Cicero, qui in Brunduſium profectus, in Epiſtolis, quas ad Atticum in itinere dedit, [illegible] plane teſtatur, nam lib. v. ep. 5. *Scito* (inquit) *Id. Maj. nos Venuſia mane proficiſcentes [illegible]* & mox *[illegible] Tarenti, quæ* [illegible] *Pompeio [illegible] de Rep [illegible], ad ſuperſcribendis* [illegible] ep. 6 ſic inquit *Tarentum veni a. d. XV Kal Junii.* Denique ep. 7 ſuo d. XIII Kal. Junias Brunduſium profectum ſcribit; neque diuturnum fuiſſe Ciceronis iter nitro jam unuſ Bello, ut Brunduſii Pompejo ſe conjungeret, ſatis indicare videntur illa ad Att. l. 16. ep. 5. *dubito an Venuſiam tendam, & ibi expectem de legionibus.* Legiones autem Brunduſii adeſſe rumor increbuerat, cujus rei certum nuncium expectabat Cicero, qui eas omnino vitare volebat, quemadmodum ex multis locis colligitur, ut ex hoc, qui paulo ante eſt: *Iter illud Brunduſinum, de quo dubitabam, ſublatum videtur, legiones enim adventare dicuntur.* Et ſane via [illegible], quæ ad Junium [illegible], longe commodior erat, quippe quæ Plauſtrorum uſum admitteret, contra vero illam *multo etiam vectabilem* fuiſſe Strabo teſtatur. Adde tandem (quod [illegible]) longiorum illam, breviorem haud ductu [illegible]. Quid ni igitur Trajanus [illegible] quæ Appia videri poteſt *ſternendam* maluerit? qui profecto utiliorem Reip. munificentiam ſuam probaſſe debuit, quæ nonnis commodiorem uiam muniendi [illegible].

Sed, quum in hoc Trajani conſilio, qui commodiorem viam ſtraviſſe debuit, in ipſa Appia Trajanam uiam agnoſcere uideamur, [illegible] a priore ſententia diſcedendum omnino fuit, atque in altera potius uia Appiam tum ex Trajani opere ſubſecuta, tum ex melioribus antenitate monumentis ſtatuendam eſſe cenſui. Cur enim Horatius Brunduſium iturus poſteriorem uiam non elegiſſet, ubi non modo ex facilibus itineris maximum levamen, verum etiam ex Venuſia Patria ſua, quam inviſiſſet, ſuorumque aſpectu ſummam ſibi voluptatem ſentire poterat? niſi quod ea altera ejuſmodi omnino uiſſet, quæ Brunduſium adeuntibus magis probaretur. Falſum autem Strabonem in eo fuiſſe uideo, quod hanc viam tantum mulis vectabilem dixerit, cum ipſe idem qui ante Strabonem peregrinerat Horatius, Rhedis ſe in itinere adhibuiſſe fatetur hoc carmine

Quatuor hinc rapimur viginti & millia rhedis

quid, quod non privatis tantum hominibus, qualem ſaltem Horatium novimus, ſed publicos etiam Legatos eandem iniviſſe ſcimus ex ipſo Poeta jam diſcimus, cui ejuſdem itineris comites Canuſium uſque ſe adjunxit: ... Me-

> *[illegible] . Maecenas optimus , atque*
> *Cocceius missi magnis de rebus uterque*
> *Legati , aversos soliti componere amicos .*

unde illa , quae paullo post habet , facile intelligimus

> *Proxima Campano Ponti , quae villula tectum*
> *Praebuit , & Parochi quae debent , ligna , salemque .*

Tectum enimque , salem , atque ligna publicis Legatis , & Magistratibus iter facientibus oppida singula ex lege Julia praestare tenebantur (a) , quae per suos Parochos , idest Praebitores ad id muneris a Magistratibus municipalibus delectos exhibebantur . Quis igitur sibi persuaserit , Maecenatem , aliosque ab Augusto legatos ad Antonium *magnis de rebus missos* longiore , [illegible] itinere laborem non sine sui muneris , quibus celeriter [illegible] detrimento , subiisse voluisse ? Imo potius hanc nostram viam publicis Legatis , atque Magistratibus peragrari solitam exemplis suo satis ostenderunt . Id quod autem *Pompejus* iniisse sua praestiterat , quod , initio statim civilis Belli , Brundusium versus suscepit , ipse enim [illegible] , qui hostis sui res omnes diligentius scrutabatur Caesar narrat (b) *[illegible] quae erant ad Corfinium gestis* , *Luceria proficiscitur , atque inde Brundusium .*

At quid opus conjecturis ? rem testatam nobis facit Pompejus ipse , qui datis per id temporis ad Ciceronem literis : *Cupio (inquit) via Appia iter facias , & celeriter Brundusium venias* (c) . Quid vero dixit Cicero ? non audiendus certe Pratillus , qui duplici modo peccasse videtur , tum neglecta per summam oscitantiam Epistolarum chronologia , cum posteriori hoc Ciceronis itinere alterum confundit , quod is triennio ante in Proconsulatum proficiscens confecerat , in quo priore itinere illud sibi usurpat Pratillus (d) *Sexto nas Venusia mane profectum hoc dedisse .* Sic concludit : *[illegible] da Venusia a Tarento , e di la a Brindisi , onde si vede , che seguir dovesse il Pompeo [illegible] Cicerone , ut in Appia iter facias , & celeriter Brundusium venias ,* quod turpius alterum peccatum est , ut nec potuerit Cicero unquam Brundusium venisse constat . Audiamus igitur potius Ciceronem ipsum , qui ad Pompejum Appiae iter suadentem rescripserat (e) : *Accepimus tuas literas Canusii a. d. X. Kal. Mart. datas , quibus me hortaris , ut celerius Brundusium venirem* [illegible] , cui jam se commiserat Cicero , in eadem epistola sic explicat : *Corfinium cum Quinto Fratre , & [illegible] Apulum fecere cepit* & mox : *Quum mihi in summa expectatione esset , utrumque simul audivimus , & quae Corfinii acta essent , & te Brundusium iter facere coepisse . Quumque mihi , nec fratri meo dubium esset , quin Brundusium contenderemus , [illegible] Samnio , Apuliaque veniebant , admoniti sumus , ut caveremus , ne exciperemur a Caesare .* Si igitur Pompejus Ciceronem monuit , ut iter per Appiam faceret . Cicero autem iter ipsum ad Pompejum Brundusii commorantem per Samnium , & Apuliam facere jam instituit , profecto jam liquet , Appiam omnino in Apulia fuisse , ibique nunc esse quaerendam .

Quod sane quum aliis pluribus vetustis monumentis comprobare possem (f) , satis tamen erit ex Trajana Via confirmasse . Ipsum enim Trajani Opus manifesto indicium est , non tam , quam Appiam abesse fuisse munitam , quippe qui supra acumen duxisset alterum iter curru suscipere , quae ex plurimum per Apennini radices sita subsidebatur , ut per arduas , salebrosaque loca difficillimum praeberet iter , jam pene neglecta habebatur . Strenue itaque Trajanus iter illud

> *[illegible] qua limite noto*
> *Appia longarum teritur Regina viarum .*

quae quidem non sine tantum nomine commendabatur , verum etiam per patulos Apuliae campos excurrens , ac magna ex parte per Hadriatici maris litus effundens , longioris itineris moram tum sui facilitate , tum locorum amoenitate cultu tedium , sed potius voluptate efficiebat : neque tamen eam esse fuisse hoc gradum prtandum erat , si cum altera via comparaverit , deterrere nos debeat ; nam si Appiam ex Horatii itinerario , ut par est , metiamur , vix dici unius itinere

(a) Cicero quum in Provinciam iret , haec in exhibitionem sumptuum ad Att. [illegible] : *Levamus [illegible] [illegible] , quod nihil sit sumptus nemo , neque in Quaestorem , neque in quemquam . Salis non modo nec fornum , aut quod lege Julia dari solet , non accipere , sed ne ligna quidem .*
(b) De Bell. civ. l. 1. cap. 2[illegible]

(c) Ad Att. VIII. 11. (d) Pag. 436
(e) L. 8 post exemplum Epist. a Pompeji
(f) Cellarius Geogr. l. 2. c. 9. p. 834. *Praecipuae Urbes in Appia erant post Capuam , Caudium , Beneventum , Equotuticum , Herdonia , Canusium , Barium , Egnatia , Brundusium .* Credit etiam S. Greg. M. ep. 44. lib. 11. cum Itinerario Hierosolymitano .

Digitized by Google

[illegible] altera [illegible] [illegible]. Imo si ad Trajani opus [illegible] [illegible], non [illegible] ex Galeni [illegible] [illegible] conjectura est, [illegible] brevitate spatii [illegible] fuisse contractum; dum enim Trajanus *ubi longior*, *quam opus erat*, *via videbatur*, *aliam breviorem excidit*, *siccabi vero propter arduos colles difficilis erat*, *per [illegible] loca deflexit*, atque [illegible] de via ipsa, quam Benevento Brundusium fecit, [illegible] [illegible] spatium viæ [illegible] quod ad Trajani, atque Equotutici [illegible] pertinebat [illegible] verum videri potest, jam quæ viam alteram [illegible] [illegible] præstabat, Trajani demum opera factum est, [illegible] [illegible] [illegible].

Viam autem Trajanam per has ipsas Apuliæ Regiones fuisse stratam satis constat; [illegible] [illegible] certius esse potest, quam [illegible] [illegible] ad hanc ipsam viam pertinentium milliariorum Columnarum numerus [illegible] [illegible] (a) [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] Itinerario [illegible] Appiæ tractu [illegible], superstites adhuc extant [illegible] milliariis lapidum [illegible] Beneventum Brundusium [illegible] occurrentes [illegible] ipsi modo [illegible] viæ Trajanæ testes, [illegible] [illegible] Trajani via [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].

Atque [illegible] quidem fuisset [illegible] Trajani opus, [illegible] magnificentiu decus, sed [illegible] Reip. utilitas [illegible] flagitabat [illegible] Pollutam [illegible] fuisset. [illegible] quidem [illegible], quibus Appiæ lapidibus viam [illegible] fuisse stratam [illegible] [illegible] magnificentissima, [illegible], [illegible] [illegible] opere, [illegible] [illegible] Appiam [illegible] [illegible], [illegible] Viæ Trajanæ quam pro locorum necessitate, & opportunitate partim glarea partim saxis [illegible] [illegible] regiones suppeditassent, [illegible] Trajano [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] perfectum [illegible] quod neglectum vestigiis [illegible], [illegible] Pollutorum [illegible] [illegible] [illegible] valuisset. [illegible] Trajani quidem [illegible] viæ [illegible] lapide apud Gruter [illegible] alia inter alia [illegible] NOVAE TRAIANAE [illegible] quæ simul L. Aurelius Gallus curabat, [illegible] ex C. Oppii lapide, [illegible] Dissertationum [illegible] [illegible] [illegible] viarum [illegible] quæ *Trajana* [illegible], Curatori fuisse legitur, quod tamen [illegible] [illegible] [illegible] Trajanum [illegible] [illegible] Hadriani [illegible] [illegible], dum ab Eo Augusto C. Oppius [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Hadrianum quidem [illegible] (ut destructa super [illegible] [illegible]). [illegible] Trajanæ Viæ opus, quod ob Romanorum oculos [illegible], [illegible] Brundusium [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] verisimile illud [illegible] [illegible] ipsam Viam illam, [illegible] Beneventi finibus Hadriani [illegible] ipsam secisse [illegible] superstes testatur milliaria Columna, ubi hæc inscripta adhuc legimus

VIII
IMP CAESAR
DIVI TRAIANI
PARTHICI F DIVI
NERVAE NEPOS
[illegible]
MILLIA PASSV
VM XVI LONGA
VETVSTATE AMISSAM
ADIECTIS [illegible] C
[illegible] OSSESSORES
AGRORVM CONTVLE
RVNT FECIT

A u

(a) [illegible] in Orthogr. [illegible] *Brundusium* [illegible] Apulia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Viam Trajanam, seu, ut vocat, Egnatianam [illegible] Appia [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] p. [illegible] [illegible] [illegible] pag. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] p. [illegible] [illegible] p. 158 At alias debemus Gruter. p. 151 [illegible] Gudio, qui p. [illegible] [illegible] [illegible] Tesi [illegible] [illegible] Donio [illegible] Cl. 2. n. 26. [illegible] [illegible]

Quam-

Quamquam verò hoc Itinerarium opus non ad Appiam, quae Capuam Beneventumque, neque etiam ad Trajanam, quae Benevento Brunduſium ducebat, pertinuiſſe videtur ea eo, quod utraque mox poſt Trajani obitum nequaquam *longa vetuſtate ruiſſe* dici, aut potuit poſſe, alterutrius tamen lateri adhaeſiſſe debuit, qua forsitan regionem aliquam Beneventano Agro proximam commodius diverti poſſet. Sed de hoc lapide alias. Caeterum illud nobis jam ſatis fuerit, Viam Trajanam, cui felix quondam fauſtumque initium Benevento fuit, uno modo ſelectis, traditiſque quoad potuimus obſervationibus illuſtraſſe; verum etiam quibus certis locis ad ſuum terminum duceret, compertum effeciſſe. Hinc, ut olim Horatio, erit denique nobis

Brunduſium longa finis chartaeque, Viaeque.

DISSER-

aliſ, pro quo Boetium legendum eſt, quae Urbs Apuliae eſt ... Patet ... quos ſpoliatos apud ſingulos ... neque enim ... A Benevento procedens ... Gronovius ... quas ſtatus lapis ... ubi dicta praepoſitio ... Mandoſi ... habet Cuſtos, qui pro *Aecanus* legit *Aecas*, pro *Trib. Pot.* habet PRET pro Col. e CONSu, ac demum poſt *Brunduſium* reliqua omittit, neque illud meliore, quod ſtatim ... *Ecanis ab eodem modo*, uſitàmque *Coloniae reliquae Beneventi per tenus, quae dicta Teleſium* ... quid enim Teleſia cum Apulia, ad quam ſolam Via Trajana ſpectabat?

DISSERTATIO VII.

De Auguſtis Viris, qui Beneventanam Urbem frequentarunt, eorumque Elogiis a Beneventanis dedicatis.

BONOEVENTO
PROFECTIONIS ORIENTALIS ET
REDITVS AVGVSTORVM L. SEPTIMI
ET M. AVR. ANTONINI COL. IVLIA
AVG. CONCORDIA FELIX BENEVEN
TVM DEVOTA MAIESTATI AVGG

Uperiori Diſſertatione, quæ de Trajani Via copioſè actum fuit, viam quodammodo ſequenti huic Diſſertationi ſtraviſſe viſi ſumus. Quum enim illa utramque ſeriem [illegible] quod Româ Beneventum [illegible] Brundusium erat complecteretur, commodiore exinde decori Beneventanæ Urbi comparatum probavimus, quod ejus itineris cauſâ pleriſque Auguſtis [illegible] fuerit, [illegible] Rom. enim altius etiam repetere æquum erit [illegible] longe ante Trajanum (qui veterem Appiam tum per Pontinas Paludes [illegible] Beneventum Brundusium uſque muniendam curavit) Auguſtos ipſos aliosque Viros ſummo Reip. loco natos frequentes excepiſſe, eorumque ſemel iterumque coram promptiſſime [illegible] Beneventani lætabantur.

Uſque ab extremis Reip. temporibus ordiar. M. Ciceronem Beneventi fuiſſe conſtat tum cum Proconſul Ciliciæ ea [illegible] Provinciam a. c. 703 cuivi Imperio profectus eſt. Quum enim ex itinere quodam ad Atticum Epiſtolam dedit, [illegible] d. 18. Maj. ad Trebatium [illegible] Beneventum (inquit) cogitabam hodie [illegible] & [illegible] eſſe ſatis facturum (a) [illegible] Omnes quidem verba ipſa ratiè, ut cuique libuit, vel emendata, vel diſtincta [illegible] non deſunt qui Græcum [illegible] manu Ciceronis agnoſcebat, ab imperito librario [illegible] fuiſſe mutatum) [illegible] ſententiæ ad [illegible] frugalitatemque illam deducent, qua [illegible] Provincia [illegible], Ciceroni propoſitum fuerat [illegible] Provinciæ dumtaxat, [illegible] [illegible] quam [illegible] dictum, etiam in itinere, ejuſmodi ſe præbere Cicero [illegible], ac de præſentia [illegible] hac Epiſtola [illegible] mihi videtur. Quum enim ex itinere, quod Româ deſcendens ad Trebatium uſque confecerat, in [illegible] Villæ [illegible] apud illum exceptus fuiſſet, ut ex ſuperioribus Epiſtolis recte liquet, jam demum ex Trebatio Beneventum petiturus, jure publici Hoſpitii, cæteriſque rebus quæ e Coloniæ Romanorum Lege Juliæ debebantur, pro ſibi Magiſtratus [illegible] mox ſibi [illegible] eſſe [illegible]. Hinc quum Beneventum progredi jam cogitaret, [illegible] continentiæ, ac frugalitatis eſſe, [illegible] exiſtimat, ut nemo quicquam ab eo jure poſſet deſiderare. Eodem autem die, quo mane è Trebatio [illegible] Epiſtolam dederat, veſperi Beneventum eamſe Epiſtola ſequenti ſcribit, ubi biduum ſiſtere [illegible] verisimile mihi fit, tum ex Urbe celebritate [illegible] liberalitate, tum ex mora ipſa, quam ie, ut ſequentibus epiſtolis indicat, [illegible] [illegible] ſuo itineri interjiciebat, tum denique ex ſequenti epiſtola, quam poſt [illegible] diem, quo Benevento ſcripſerat, ſcilicet Idibus Maii Venuſiâ dedit.

Sed & C. Julium Cæſarem Beneventi manſiſſe diſcimus ex epiſtola Matii, & Trebatii ad Cice-

(a) Ad Att. e [illegible] verſionem ait. Vonet [illegible] Cic. 1731.

Ciceronem (a) ubi hæc habentur: *Epistola conscripta exaratum est etiam Cæsarem a. d. VIII Kalend. April. Beneventi mansurum*. Is fuit annus 705 ab V. C. quum C. Claudio Marcello, & L. Cornelio Lentulo Coss. inter eumdem Cæsarem, & Cn. Pompejum conflatum jam fuerat civile Bellum, in quo victoris præmium ipsa Resp. Romana erat, quæ in alterutrius victoris potestatem funditus erat redigenda. Cæsar itaque Corfinio capta Pelignorum Urbe, ubi Romanorum plurimi sibi Reip. publicæ propugnaculum constituerant, jam demum ad VIII Kal. April. Beneventum venit. Breves, aut certe solius diei ibi moram ab eo factam esse eo conjici potest, quod ad Urbem quàm ocius properare consilium esset. Liberaliter autem a Beneventanis tum exceptum pro certo habeo, nam si ejusmodi fesi paullo ante Beneventani probuerant erga Pompejum, qui fugientis specie, desperatis in Italia rebus, Brundusium, & Græciam cum Consulibus transfretarum, contendebat, amplius erga Cæsarem officiosissimi esse studebant, qui rerum jam potitus videbatur, animosque omnium sibi allicere conperat, dimissis omnibus, quos Corfinii captivos receperat, quam *Clementiam Corfiniensem* etiam Cicero appellabat (b). Adde, quod Cæsar neque Beneventum Coloniam deduxerat, unde & ipse Juliæ cognomine appellari gloriabatur, ut Dissert. I. fusè a me probatum fuit; quamvis nomine nonnulli peregrinum Auctore fundatum habent dubio, cujus etiam partes sequi, non tam necessarium, quam omnino utile sibi ducebat. Id quod eidem profecto haud extra veris poterat, quæ, ut olim res Romanæ florent, suam fidem posteriore Bello Punico, constanter probarat; dum autem extremum Reip. fatum etiam haud demum posset, tempori serviendum, suæque incolumitati prospice eandum esse recte monere.

Octo igitur Principatu, Principes deinceps recensendi nobis sunt, qui sua præsentia Beneventanam Urbem decorarunt. Horum primo Octavianus, modum Augustus, perquam frequenter Beneventum accessit, Ac primo quidem quum ante Triumviratum M. Antonium remotius adversus Remp. molientem sese opponeret, cui potius fuit, quem mente foveret, ambitionis eam parare studens (c), *veteranos sensim in suam, ac Remp. sensim quæsita pretium largitione contrarunt*. Ex iis autem, tam qui Casilini, & Calatiæ erant, tum in reliquis Coloniis, veteranos sibi comparasse scribit Cicero (d): *Litteræ (inquit) mihi ab Octaviano magna molitur. Veteranos, qui sunt Casilini, & Calatiæ sunt, perduxit ad suam sententiam, nec mirum, quingenos denarios dat: cogit & reliquas Colonias obire. plane hoc spectat, ut bellum, si duce geratur cum Antonio*. Et sane Beneventanam Coloniam propè positum tum Octavianum adiisse debuit, ex qua recens a Cæsare deducta, non exiguum Veteranorum manum sibi contrahendam esse debebat. Manente autem Triumviratu, post Philippense Bellum iterum Octavianus Beneventum venit. Quum enim victoribus militibus promisisse fervat plecuisset, ut octodecim Italicarum Urbium (e) tam opibus, quam agri fertilitate, & ædificiorum magnificentia præcellentium, urbanæ, rusticaque prædia non secus, ac bello capta dividerentur, inque earum Urbium numero Beneventum præcipuè recensitum fuerit, hinc Octaviano Beneventum adeundi necessitas fuit, propterea quod paratus post victoriam inter Triumviros adsciti (f) ipse Veteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris collocandos recepit. Ex hac Coloniæ deductione Triumvirali lege ab Octaviano Beneventum facta, mox ut in suam unius potestatem redacta Resp. Augusti nomen ille sibi arripuit, Augustæ pariter nomen sine nova deductione huic sibi adjunxisse, superius a me probatum fuit Dissert. I.; eamdem vero quam inter duodetriginta Colonias illas, quas in universa Italia Augustus deduxit, numerandam, sæpius ad illam Augustum convenisse credibile, qui (ut inquit Suetonius (g)) Italiam duodetriginta Coloniarum numero deductarum ab se frequentavit, operibusque, ac vectigalibus publicis plurifariam instruxit, etiam jure, ac dignatione Urbi quodammodo pro parte aliqua adæquavit. Inter has vero Augustus Colonias Beneventum præcipuè Augustus excoluisse eidem, nam ad cætera, quæ modo dicta sunt, beneficia omnibus communia, ad etiam singulare Beneventanæ Coloniæ præstitit, ut Patroni nomine municipalem ejus Magistratum gerere voluerit. Rem ex antiquo nummo eruimus ecce, ita manifestam sibi probat, quum Dissert. re de Beneventanae Magistratibus agerem, nunc vero illud mihi æstimare fere est, haud quidem perpetuam (cum ejusmodi munus per suum Præfectum administraffet Augustus, ut ex eodem nummo colligere est), at etiam tamen aliquam in ea Coloniæ traxisse, quam tantopere beneficiis, atque honoribus amplificandam studebat. De postremo autem ejus Beneventum adventu sub ipsum vitæ exitum, hic

expleret

[a] Ad Attic. lib. IX. ep. 15.
[b] Ad Att. lib. IX. ep. 16.
[c] Sueton. cap. 10.
[d] Ad Att. l. 16 ep. 8.
[e] Appian. de Bell. civ. l. 4.
[f] Sueton. c. 13.
[g] Cap. 46.

cuplures teſtes habemus Velleium (a), ac Suetonium (b), ex quibus Tiberium in Illyricum eſſet dimiſſurus, iterum Beneventum uſque proſequi ſtatuit, quo tandem, peregratis prius, ut valetudini ſe reſtituere poſſet, Campaniae [illegible] [illegible] ad *diſſimulandam locum venit ipſi Tiberio contin*[illegible] Inter hunc poſtremum Augusti adventum ejuſdemque obitum paucos numerare dies licet ut Velleii verbis [illegible] profectus [Augustus] ſimul [Tiberium] *Augeſſuſque ab eo Beneventi, ipſe Nolam petiit, & ingraveſcente in dies valetudine*, revocato ab itinere Tiberio, paulo poſt in illum [illegible] [illegible] quamquam *ſuam compertum* tradit Tacitus (c) ſpirantem ad huc Augustum apud Urbem Nolam, an exanimum Tiberius reperrerit. Illud tamen certum conſtituendum diem XIX Augusti, qui, ut ſubdit Tacitus, *eodem quondam Imperii principes, eaſdem vitae ſupremum fuiſſe*. Hinc novum in [illegible] [illegible] poſtremus adventum Augusti Beneventum [illegible] conſignandus videtur [illegible] [illegible] ex [illegible] [illegible] [illegible] erit, aerae nempe vulgaris [illegible] ipſiuſque Augusti ab Actiaca victoria XLI V

Nam de Tiberio [de quo ex ſuperius in Augusto obſervatum jam conſtat] ſequentium que Principum Beneventum adventu continuo fuiſſe agendum mihi eſſet [illegible] at ſimile ab illis deinceps ſuperſedendum mihi duxi, quorum [illegible], prater ipſum adventum, obſervatione [illegible] ſuppetere viſum fuit, ad eoſque tantum Principes rem deducere malui, in quorum adventu peculiare aliquid, quod ipſam Beneventanam Urbem ſpectat, conſtituit animadvertere. Ab Augusto itaque ad Neronem gradum facimus, qui (ut refert Tacitus ann. XV) *poſtuma mari H[illegible] trajectus apud Beneventum [illegible] [illegible], ubi gladiatorum munus a Vatinio celebre edebatur*. Neronis de [illegible]. Vatinio natalium quidem prabuiſſe haud ſibi decori Beneventum [illegible], niſi quod [illegible] [illegible] [illegible], non [illegible] [illegible] [illegible], ſed famam [illegible] [illegible] Vatinium ſpectat [illegible] [illegible] mores, fortunam idem Tacitus nobis deſcribit [illegible] Sutrinae [illegible] Alumnum fuiſſe narrat, poſtea inter ſoeda [illegible] Neronianae Aulae oſtenta, corpore detorto, facetiis ſcurrilibus primo in contumelias aſſumptum, deinde optimi cujuſque criminatione eo uſque valuiſſe, ut gratia pecunia, vi nocendi etiam malos praemineret. At [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] locus, qui [illegible] occulta quadam ſimilitudine [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Nuſquam [illegible] Neroni carior, quam Vatinius (d) [illegible] [illegible] Neronis gratius, ut Beneventum accurrit [illegible] quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] uſque [illegible] gladiatorio ſanguine [illegible] Nero [illegible] [illegible] ſpectaculum Beneventanorum oculis haud [illegible]; Vatinium eum (ut ſubdit Tacitus) frequentantis Neronis, [illegible] [illegible] quidem [illegible] ſceleribus ceſſabatur. Iiſdem quippe illis diebus Torquatus Silanus, qui ſupra Juniae ſuae [illegible] num Augustum [illegible] ferebat, [illegible] Imperii [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] compuliſſe [illegible] [illegible] [illegible] Neronis [illegible] locum reliquit *quantum ſontem & deſtituti* [illegible] [illegible] [illegible] *fuiſſe* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Silani mortem Beneventi evaniſſe haud dubium eſt, quo is vel a Nerone [illegible], vel [illegible] forcaſſe [illegible] [illegible] Praefectum, dum ibi degeret Nero, [illegible] Tacitus, qui non multo poſt omiſſa in praeſens Achaja, Neronem Urbem reviſiſſe refert. Hunc Neronis adventum vero anno aerae vulgaris 64. ejuſque Imperii XI. [illegible] uſe ut eodem Tacito duximus,

(a) Lib. II. (b) Cap. 97 & 98. (c) Ann. I. [illegible]
(d) Non [illegible] [illegible] [illegible] Vatinium quemdam [illegible] [illegible] Vatinium quoque Calvum [illegible] ſuiſſe [illegible] [illegible] quem [illegible] [illegible] ſuo [illegible] [illegible] Vatinium Calceum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Hinc Juvenalis Sat. V. 46.

Tu Beneventani ſutoris nomen habentem
Siccabis calicem naſorum quatuor

ex quo [illegible] Martial. lib. XIV. epigr. 96.

Vilia Sutoris calicem monumenta Vatini
Accipe; ſed naſus longior ille fuit.

[illegible] Epigrammatis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Lipſius ad L. I. Taciti, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] longiorem Vatinii naſum Poeta [illegible], [illegible] Vatinii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Martiale [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Epigrammate *Vilia* [illegible] [illegible] Vatinii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lib. [illegible] ep. 3. Poeta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Qua ſi [illegible] vel [illegible] [illegible]
Vatiniorum [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Vatinios [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Poeta lib. [illegible] ep. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *qui patientia ſulphurata fractis permutat vitreis*

[illegible] qui C. Lucanio, & M. Licinio Coſſ. horum annorum, quae hactenus obſervavimus, [illegible]. Beneventum autem ad annum [illegible] Beneventum tum tranſiiſſe Neronem, ex eo conjicere licet, quod eum Achaiam profecturum [illegible] fuiſſe. Neapoli, quo ante [illegible], [illegible] Theatrum [illegible] in quo publicum primum [illegible] produxit. Illinc [illegible] profectus eſt, [illegible] Vatinio [illegible] Beneventanorum [illegible] in voluptatem [illegible] ſedere [illegible]. Certè ibi [illegible] Tacitum dicere, quod [illegible] ſpectrum oſtendit, quam [illegible] Urbis incendium, quod paulo poſt Neronis [illegible], [illegible] Tacitus narrat, quum enim incendium ipſum [illegible] Julii [illegible] (a) Beneventi, quo Apuli veniſſe veriſimile eſt, [illegible] Junio [illegible] Romam [illegible] Beneventum ob [illegible], [illegible]. Romae vero ob [illegible] illam cladem [illegible].

Sed & poſtea [illegible] Neronis Beneventum adventum celebriorem fecit Vatinio [illegible] Conjuratio, quae [illegible], [illegible]. Per quum frequentem [illegible] petere, longiſque ibi moras Neronem ducere [illegible], [illegible] docet, [illegible] Piſonem [illegible] Romae [illegible] [illegible] non alium [illegible] opportuniorem locum, quam Beneventanum Urbem conjurati delegerunt. Opera enim quidem fuiſſet hoc [illegible] Benevento [illegible] quem per XIIII *[illegible] Terrarum Orbis [illegible]* [illegible] Principem [illegible] Benevento duceret, ut [illegible] hoc conjuratio [illegible], quae [illegible] demum factum eſt, ut multo [illegible] & quaſi per juſtam [illegible], [illegible] occaſionem [illegible] fuit Nero. Hanc conjurationem [illegible] explicatum [illegible] diſſere [illegible], quem quidam etiam [illegible] imputarent, tanquam [illegible] morte ſuccurrere, dedecoraſſe flagitiis omnibus Damnatum [illegible] Urbe [illegible] veneno [illegible]. Atque hanc [illegible], quod [illegible] Suetonius (b) [illegible] admodum de hac conjuratione noſtrae memoriae mandavit. Rem, ut geſta fuit, [illegible] (in qua multo [illegible] ad Beneventum pertinentia) audiſſemus potius a Tacito, qui paullo ante de Piſoniana [illegible] eſt, niſi [illegible] Annalium, atque etiam, ut rectè animadvertit Lipſius, integer liber XVI. In quibus poſtremum Neronis [illegible], periiſſent. At quae in hanc rem illuſtrandam conjecturaſſequi potuimus hic ſubnectere jam licebit.

[illegible] itaque ut *Vinicianam* ut Suetonius appellat, Conjurationem [illegible], illud profectò conſequitur, ut ad Vinicium Familiam deducenda omnino [illegible], ex eaque qui Vinicius [illegible] conjurationis Auctor, atque [illegible], [illegible] L. Vinicii (ut pro L. Vinnio legendum rectè monet *Urſinus*) meminit Caelius ad Cic. (c) qui inter alios Tribunos Plebis Senatus Conſulto de Pompejo facto interceſſit: unde *Urſinus* ipſum [illegible] *Auguſtum* Viniciorum familiam [illegible] plebejam recenſuit. Vinicium [illegible] Rep. locum, [illegible] in ea familia ſtatuere [illegible] Tacitus, qui (d) M. Vinicium commemorat. Equeſtri quidem familia, Patre tamen, atque Avo Conſularibus. Siquidem Pater ejus P. Vinicius [illegible] Conſul ordinarium anno 755. cum P. Alfinio Varo [illegible], Avus vero *Marcus* Vinicius Conſulatum ſuffectum geſſit a. u. 735. At Vinicii [illegible] familiae [illegible] Conſulari [illegible], quum & in M. Vinicium Conſul [illegible] fuit (duoque in Faſtis ad [illegible] Tiberium [illegible]) ad quem [illegible] Velleius Paterculus miſit, [illegible] prorſus blanditur. [illegible] Auguſti [illegible] Germanico filio ſuſceperat, Druſillâ nempe, atque Juliâ, alteram huic Vinicio (ut in eodem Tacito legere eſt) Tiberius ipſi matrimonio conjungendam curavit. Hunc autem Vinicium ad Claudium uſque vitam produxiſſe [illegible] Meſſalinae [illegible] interfectum [illegible] extremo libro Dionis. Hujus itaque Vinicii filius ex Julia [illegible] ſuſceptus (qui [illegible] Neronis [illegible] improbantem, [illegible] videbatur (e)) in Neronem ipſum conjuraſſe debuit. Certè T. Vinicium (pro quo T. Vinium), aut

[a] Vid. Tillemont. in Neron. Art. 18.
[b] In Neron. c. 36.
[c] Famil. L. 8. ep. 8.
[d] Annal. lib. VI. pag. 190.
[e] Quod & de ipſo M. Vinicii Patre [illegible] Antiq. [illegible] c. 5. p. 671. [illegible] & ipſo poſt [illegible] Caii Imperatoris, [illegible] *[illegible]*, [illegible] [illegible], [illegible] Senatus [illegible] [illegible] C. [illegible], [illegible] Imperii [illegible] [illegible] Nerone [illegible] Principi [illegible] conjurationem [illegible]

Digitized by Google

ant T. Vinius mendosè exhibetur) Conſul ſignetur in Faſtis initio Veſpaſiani Imperii ad annum vulg. 69. lapſo ex poſt Neronis obitum triennio. An igitur, ſi is ipſe fuerit, qui in Neronem conjuraverit, furentis Tyranni manus evaſiſſe putabis? an potius hunc Titum ex Julia eadem Marci fratrem putabimus? utrumque ad ſummam veri ſimilitudinem accedit: vera utrumque ſimilitudinum erit, Vinicios hoſce conjurationis in Neronem Beneventi conſtatæ auctores ſtatuere.

Quo autem modo Viniciana iſthæc conjuratio pervulgata fuerit, ex Plutarcho auctore præſtat (a). Quum enim conjuratorum quidam ad Palatii fores conſiſtens hominem qui vinctus, mortiſque ad Neronem traherentur, aſpiceret, ſtatim accedens ita in ejus aures alloquitur: *Deos rogo, ut hunc tantum diem ſuperſtes ſibi vivas, tras enim mihi vitam debebis*: quod ſibi iſta vellent, intelligens ſatis vinctus, qui etiæ ſecuriùs ſervandæ præſentem rarat occaſionem, quam in incertum conjurationis eventum alius committere: continuò ad Neronem deduci poſtulet, eumque de urgenti periculo, quod ex auditis conjectaverat, monet, monetque præmium vitam ſibi norat. Satis id Neroni fuit, cui licentia alia, imo ſiqui tantùm fortuiſſet, aut virtute, aut genere præſtarent, pro juſto indicio: ſecetendique celuti in hoſtes manifeſtos cauſſa fuere. Vinctus itaque, qui enixo intempeſtivè ſpem eam largius fuerat, abreptuſque ad Neronem, tormentorum vi, item, ſociuſque aperire adigitur. Reatum autem veterum auxit Neronis ſuſpicio, ac crudelitas: quæ quantum tum ſævierit, ſuperiùs ex Suetonio notatum ſuit. Atque in haud Plutarchus, qui licet de hujus conjurationis nomine, nihil etiam de tempore, cui loco tradat, omnis tamen de Viniciana loqui debuit, quam Beneventi conflatam conſtet: non enim ad Piſonianam, quæ biennio ante Romæ nota fuit, ea res referri poteſt, quandoquidem priorem illam conjurationem diverſo longe modo detectam fuiſſe accuratèque Tacitus narrat.

Reſtat nunc ut de Vinicianæ conjurationis tempore perquiramus. In annum æræ vul et vitæ Neronis xxı, quo C. Suetonius Paulinus, & C. Lucius Theleſinus Conſules proceſſere, conjiciendam putat Tillemontius (b), & quidem nunc profectionem Achaicam, quam etiam extremo Junii Neronem ſuſcepiſſe conſet. At licet in Tacito rem hanc cum ceteris Annalium parte deſideremus, quum tamen plura adhuc ſuperſint, quibus iniquiſſimi nempe geſta ſuſpiciens, uſque ad Traſeæ mortem, plura etiam ex aliorum Scriptorum fide in hunc ipſum annum ſubinde referentur, quæ Vinicianæ conjurationi haud locum relinquunt: non ego Tillemontio facile concedendum crediderim. Demamus enim ex hoc anno dimidiam partem ab extremo Junii, qua Nero in Græciam profectus eſt, reliquos priores ſex menſes partim ex Tacito narratæ, partim ſequutus mox Tiridates Regnum Urbem adeuntis, ac longior ibi commiſſa mora, integros ſibi vindicare videntur, ut ne vacuum temporis ſpatium inveniri poſſit, quo Neronem Beneventum adeuntis committamus. At quod Tiridatem adeuntem ſpectat, enim, poſtquam Italiam appulit, per Aquileiam etiam Neapolim primùm, ubi è Nerone exceptus ſuit, inde cum ipſo rectà Romam contendiſſe ex ſtat in Dione (c). In Neronis vero itinere, quod demum in Græciam ſuſcepit, probabile quidem eſt (ut in ſuperiori perſectione evenſſe jam dictum ſit) Beneventi ipſum fuiſſe, at quis ſibi perſuadeat, tum Urbem tum conjurationi delectum, quam Nero Achajam properè petiturus ex attigiſſe debuit. Ipſe cuilem Tiridatis adventus (qui maximum Romano nomini Romaniſque Civibus decus quæſitum fuit, quibus etiam lætiſſimum illud fuerat, Armeniæ Regem *ad genua admiſſum* ſpectare, poſtmodum Tiara deducti, Diadema Neronem imponere) publicum odium mulcere ſatis valuit, unde & ſuetudo conjurationis, ſi quæ cum eſſent conſilia, deſtituiſſe putanda ſunt. Veriſimilius itaque mihi & Vinicianam conjurationem ad finem ſequentis anni 67, aut certè initium anni 68, qui Neronis poſtremus fuit, rejiciendam eſſe. Ab extremo enim Junio anni ad in Græciam profectum, adhuc ibi manentem Septembri anni ſequentis tradit Joſephus (d), longioremque moram facturum aſſirmat Dio (e), niſi ab Ælio ejus Liberto de variis conſpirationibus monitum, quæ in ejus caput, imperiumque in Urbe parabantur, fuiſſet tandem revocatus. Redeunte itaque Nerone poſt Septembrem an. 67, cel, quum poſt illud tempus Beneventi aliquando maneret, Viniciana conjuratio, quam Ælius libertus pene indigitabat, paratam fuiſſe conſtat. At hoſtem, facemque humani generis, ut Plinius jure appellat (f), minus fuiſſet priore orum entibus trucidari, decebat enim, ut talem Principem, quem per xıııı pene annos perpeſſus fuerat, ipſe tandem Terrarum Orbis deſtitueret (g), nam ſequuta exercituum, qui in Provinciis erant,

(a) In lib. De Garrulitate. (b) In Neron. art. 27 (c) Lib. 63 pag. 721 (f) Lib. 7 c. 8.
(c) Lib. 63 pag. 716. (d) De Bell. Jud. l. 3 c. 36. (g) Sueton. Neron. cap. 40. & 47

[illegible] defectio [illegible]. Prætorium quoque in Urbe ad ſeditionem acto, [illegible] Senatu [illegible] Reip. hoſtem declarante, dum [illegible] occiſus [illegible] fuerat, [illegible] fœdus [illegible], [illegible] mortem [illegible] ipſe manu ſibi conſciſcere coactus fuit.

At quibus [illegible] teterrimis plena Beneventanæ Urbs frequens Neronis [illegible] habere conſuevit, eo magis læta bonorum Principum [illegible] ſubſecuti ſunt, præſertim deinceps decorari uſa eſt. Inter bonos autem Principes paullo poſt Neronis interitum jure Veſpaſianum cenſuimus, qui [illegible] habet [illegible] quam prope afflictam [illegible] Remp. ſtabilire primò, deinde & ornari (a). Veſpaſianum igitur Auguſtum [illegible] uſq. 70 uſque Imperii primo [illegible] fuiſſe conſtat (b). [illegible] Auguſtus [illegible] Romam petiturus, Brunduſium appelleret, recta Beneventum propererit, [illegible] Domitianum filium [illegible] ea Urbe [illegible]. Quam habuit tum perhibent Beneventanorum [illegible] Urbis [illegible], quorum [illegible] Principi apparatum magnificum [illegible] toto [illegible] conſtet, [illegible] profecto præſenti Veſpaſiano in Beneventana pro utriuſque dignitate præſentiæ [illegible]. [illegible] publicus [illegible] Domitiano (quod ut hac re primò obſervandum duxi) dolendum [illegible] fuit, quod (ut Dio notat) multorum criminum ſibi conſcius (c) Beneventi primum Auguſti Genitoris, cujus aſpectus pro magno ſupplicio fuit fuiſſet, juſtu quoque [illegible] acceperit. Cur vero Beneventi potius, quam alibi Veſpaſianum præſtolatorus, Domitianus conſedit? Id certe ſecundo loco jam obſervandum [illegible] cum caſu, [illegible] ſed in Auguſti exemplo, qui (ut ante dictum fuit) Tiberium in Illyricum tranſmiſſurum Beneventum uſque fuit proſecutus ut jam utrumque quod ex veteribus ſcriptoribus modo ſuppetat, exemplo, Beneventanam Urbem tum fuiſſe noſtri, qua [illegible] Principibus, quod publico quodam ſolemnique more præſtandum erat, delecta videtur.

Hi autem [illegible] Auguſti [illegible] Veſpaſiano exempl[illegible] quoque [illegible], quod Lapis hanc Diſſertationem præſixum ſuppeditare [illegible]. Hiberni [illegible] publicus Beneventanæ Coloniæ grata [illegible] per Falco [illegible] tum profectionis [illegible], tum red[illegible] Imp. Severus, ejuſque filii Baſſiani, quibus non ipſa modo Majeſtati Auguſtorum [illegible] ſed plane ſe ipſam [illegible] indicare voluit [illegible] Romana Urbe exemplo profectiones Principum, eorumque reditus peculiari jure, publiceque celebrare mos fuerit. Hoc ipſum docere arcum nos potuiſſet Arcus Triumphalis Imp. Trajano a S. P. Q. R. Beneventi erectus, cujus de [illegible] quoniam ad Viam [illegible] quam Benevento Brunduſium [illegible], neque referre poſſe [illegible] observatum fuerit, [illegible] magis [illegible] Opus ſpectare [illegible], ut in [illegible] Urbe, unde Princeps [illegible] profectus [illegible], redeuntique [illegible] Romam [illegible] fuiſſet, Optimum ipſum Fortiſſimumque Principem a Parthico Bello [illegible] præclariſſimo [illegible]. [illegible] ſideri [illegible] ratio, quod [illegible] quibus Urbs Romæ fines quandam modo deſignentur, Beneventum videretur, neque [illegible] Principem [illegible] quibus [illegible]. Beneventum Urbem [illegible] facilè comparamus, ſed [illegible], quam extra Urbem [illegible] [illegible].

Nunc ad Lapidem [illegible] Severi, Baſſianique Orientalem profectionum atque reditum, ut eo publico [illegible] celebrarunt Beneventana Colonia dignum [illegible], [illegible] de [illegible] tempore [illegible]. [illegible] in Orientem profectiones Severum [illegible] Romam [illegible] Dione, Herodiano, & Spartiano [illegible], [illegible] primum fuit, quum Imperium a Germaniæ Legionibus apud Carnuntum [illegible]. Romam [illegible], [illegible] ad delendas Peſcennii Nigri, Clodiique Albini factiones [illegible] Orientiſque [illegible] confirmandi in profectus, poſt quatuor [illegible] nempe [illegible] æræ 193 ad 197 [illegible] Imperii [illegible] Reip. hoſtibus profligatis [illegible] Romam [illegible]. Quum vero toto hoc annorum ſpatio [illegible] Baſſianus M. Aur. Antonini nomine

[a] Suet. in Veſpaſ. cap. 8.

[b] Joſeph. de Bel. Jud. l. 7. c. 10. Dio lib. 66 p. 740. Vid. Tillemont. in Veſpaſ. art. 8. 57.

[c] Domitianus [illegible] poſtquam Veſpaſiano Patri [illegible] Imperium [illegible] Cæſaris nomen delatum fuerit, [illegible] Scriptores. Notant ex Tac. Hiſt. l. 4. [illegible] Patrem [illegible] Auguſtum, [illegible] in Titum Fratrem [illegible] [illegible] ut præfecti ſibi Exercitum, Imperioque [illegible] Cæſarum (ut tradit Suet. cap. 1.) [illegible] Urbem [illegible] Veſpaſiano [illegible], quod [illegible] & ſibi [illegible]

Google

nomus. Auguſti quo titulo inſignitus fuerit, certa illi tempora unà adhibe eruemus, quum lapis omnino praefert, ubi Antoninus, Auguſtique appellatione Baſſianus decoratur. Ad poſteriorem itaque praeſcriptionem deſcendendum nunc eſt. Quum nempe Romae aliquandiu moratus Severus civilis tum pertaeſus, ut erat bellandi ſtudioſiſſimus, ſive [ut Herodianus obſervat] civili victoria, adverſus Romanos Exercitus habitâ, bellicae virtutis laudem non ſine invidia ſibi partam ratus, unde & oblatum triumphum recuſaverat, mox ſequenti anno 198., ejuſque Imperii V. ad Parthicum Bellum gloriae potius cupiditate, quam neceſſitate aliqua profectus eſt: dum vero hanc expeditionem jam pararet, nondum Urbe egreſſus, Baſſiano, & Getae filiis [ut Herodianus idem tradit] *Imperium participavit*: quod quum de Geta dubium videri poſſet, de Baſſiano omnino certum, tum ex eodem Scriptore diſcimus qui eum ex Parthico Bello cum Patre jam reverſum, *honore Imperatorio adeptum*: *Severum Antoninum accepit Marcis agnomine* jam vocatum confirmat, tum ex Spartiani teſtimonio, qui Severum Romae adhuc morantem, Baſſianum *Antoninum Caeſarem* a Senatu appellari juſſiſſe refert, *decrevit itaque Imperatoriis inſignibus*, quae tamen eonnii rei a Severo antea geſtae ſolatia a Senatus conſectum iri cenſeri debet, nam quum in adem contra Albinum properaret, in ipſo itinere apud Viminatium filium ſuum majorem Baſſianum appoſito Aurelii Antonini nomine Caeſarem appellavit. Ejus autem appellationis cauſſas ex eodem Spartiano diſcere eſt, nam *Antonini nomen idcirco filio appoſuit, quod ſomniaverat Antoninum ſibi ſucceſſurum, unde Getam etiam quidam Antoninum putant dictum, ut & ipſe ſuccederet in Imperio. aliqui putant idcirco illum Antoninum appellatum, quod Severus ipſe in Marci familiam transire voluerit.* Sed Senatus decreto Militum demum acceſſit auctoritas: nam poſt res Parthico Bello feliciter a Severo geſtas, *filium ejus Baſſianum Antoninum, qui Caeſar appellatus jam fuerat, annum decimum tertium agentem participem Imperii dixerunt milites.* Ac rem quidem gratam Severo id fuit, qui ejus appellationis cauſſa donativum militibus largiſſimum dedit: quos tamen paullo poſt ejuſmodi appellationis, quae contra ipſum Severum abuti coepiſſent, poenitendum fuit; nam quum is *pedibus aeger bellum moraretur, idque milites anxiè ferrent, ejuſque filium Baſſianum, qui una erant, Auguſtum feciſſent, tolli ſe, atque in Tribunal ferri juſſit: adeſſe deinde omnes Tribunos, Centuriones, Duces, & Cohortes, quibus auctoribus id acciderat, ſiſti deinde filium, qui Auguſti nomen acceperat: quumque animadverti in omnes auctores facti, praeter filium juberet, rogareturque ab omnibus ante Tribunal proſtratis, caput manu contingens ait: Tandem ſentitis caput imperare non pedes.* quo ex re illud facile intelligimus, quae Herodiani verba, qui participem Baſſiano Imperium tradit, quae Imperatoris inſignia, Antonini, itemque Caeſaris, ac demum Auguſti appellationes eidem Baſſiano delatae, referenda ſint: ut nempe novum Imperatorem illum, Auguſtumque deſignatum, nec niſi poſt obitum Severi Patris, [qui quamdiu vixit, integra Principatus jura, Imperiique adminiſtrationem ſibi vindicabat] Rerum denique potitum aſſumeremus. Id, quod ipſe Baſſianus ipſe demonſtrat, qui tum ex longaevo Patris Imperio, tum ex extremae ſenectutis diuturnitate, dominationis impatientior factus, medicis, miniſtriſque, ut ſenis aegrotique necem maturarent, praecepit (*a*), quos tamen juſſa haud exequi auſos, ſimul ac Severus moerore magis, quam morbo conſumptus fuit, ſummam ipſe nactus poteſtatem, ſupplicio affecit. Quae quum ita ſe habeant, non eſt tamen, cur de Marci Aurelii Antonini, Auguſtique appellatione dubitemus, quam, praeter noſtrum lapidem, de quo nunc agimus, Baſſiano jam ex anno 197. a Severo Patre delatam probant tum alia Scriptorum teſtimonia, tum alii bini domeſtici lapides (*b*), aliique nummi apud Gruterum (*c*): quibus addimus trium legum titulos, quas *Impp. Severus, & Antoninus AA.* dederunt ex dicto anno 194. ad an. 198. (*d*) Rem ipſam demum ex Faſtorum fide ampliùs exploratam habemus, ubi ad an. 202. L. Septimius, Severus Imp. III. L. M. Aurelius Antoninus Imp. ſignantur.

Sed quum ad dictum annum 202. perveniremus nondum Auguſtorum Severi, Antoninique Reditum, qui ſimul cum ipſorum Profectione in noſtro lapide celebratur, attigimus. Abſentes enim eum Conſulatum ambos geſſiſſe liquet ex Spartiano, qui Severum Antiochiae mora-

Bb

(*a*) Herodian. l. 3. in fin.

(*b*) Quorum alter Juliae Auguſtae conjugi Severi a Beneventanis dono fuiſſe: ubi ea *Mater Aug.* appellatur, alter *Patri*, ac *Filio* Auguſtis erectus fuit ob receptionem Patris, de quo mox ſermo erit.

(*c*) Grut. p. 267. n. 1., ubi inter alias inſignis eſt Inſcriptio Arcus Triumphalis Romae erecti.

(*d*) Lib. 7. Cod. Juſtin. tit. 28. ubi Lex 1. legitur data Kal. Jul. Falcone & Claro Coſſ. quorum Conſulatus quum in an. 193. a Pitiſcio, Tillemontio, aliiſque recenſeatur conjiciatur (quamquam Gothofredus notavit 194. Chr. nomen), jam, ſi hanc Legis fidem, *Antoninus Augustus* appellatus non lapſo anno 194. Baſſianum adeptum dicas quoque erit.

morantem Antoninum filium ſecum Conſulem deſignaſſe, & ſtatim ambos in Syria Conſulatum iniiſſe tradit. Annus hic otiuus [illegible] bellando fuit: quem tamen Severus in Ægypti ea peregrinatione tranſegit, nam (*a*) in Ægyptum ſuperiorem navigio per Nilum aſcendens oculis ejus Gentis occultiſſima perluſtravit, ita ut nihil divinarum humanarumque rerum præclarum fuerit, quod non is diligenter perveſtigaret; quo quidem in itinere Libros arcanos omnes, quos reperire potuit, ex omnibus Templorum adytis ſuſtulit, & Alexandri monumento ita incluſit, ut neque hujus corpus, neque illa poſtea ullius oculis demonſtrari poſſent. Quale in hac re Severi conſilium fuerit, non conſtat. Dei certè providentia evenisse tum viſum fuit, ut quicquid ſuperſtitioſiſſima omnium Natio penitiorum Sacrorum, abditiſſimæque Religionis venerabilius haberet, Idololatriæ Principi manu tum eriperet. Veri tamen admodum ſimile fit, contiſſe ex hujuſce itineris occaſione factum, ut Severus contra Chriſtianos (quæ Quinta Eccleſiæ Perſecutio numeratur) tum ſævire cœpiſſet. Ad hunc enim ipſum annum 202. Severi Antoninique Conſulatu inſignem Perſecutionem prædictam pertinere non levis eſt conjectura (*b*), prout utique Spartianus ipſe teſtari videtur, qui paullo poſt iterum Conſulatum Severi *in Judæos ſeri ſub gravi pœna vetuiſſe. Idem etiam de Chriſtianis ſanxiſſe* [illegible] quum etiam illud addit, *jucundam hanc peregrinationem propter Religionem Dei Serapidis Severo fuiſſe*, ac præterea ſatis conſtet, eum Idololatriæ, Superſtitionique omni, nec non Matheſeos, magicæque artis addictiſſimum extitiſſe, nihil verius videri poteſt, quam hunc hoc anno e bellicis curis quieſcentem, nactum que ex peregrinatione ingentem ubique locorum Chriſtianorum numerum, qui Deorum cultum, ſuperſtitioſaſque Gentilium ritus palam contemnerent, primum edictum illud propoſuiſſe, quo quiſque Chriſtianam Religionem deinceps amplecti vetaretur; deinde quum nequicquam legibus, ut nihil Chriſtianos deterreri poſſe noviſſet (qui quoque conceptam ea de re in Chriſtianos Indignationem Idolorum [illegible] quarum ædes omnes tum in Ægypto perluſtrabat, acriùs [illegible]), omni tandem ſuppliciorum genere per Provincias in eoſdem animadverti mandaſſe. Hinc diuturnam hanc Perſecutionem fuiſſe, quam in uno Severum, M. Aurelii Antonini exemplo, cujus ſe filium jactabat, an neque Baſſianum filium (ut dictum eſt) impoſuerat, animo de [illegible] eum Chriſtianos egiſſe, quæ etiam publicè [illegible] adipiſci permiſit, ex Ulpiano (*c*) ſatis firma ratione probari poteſt.

Sequ-

(*a*) Spartian. in hanc peregrinationem refert in [illegible] geſtas non Severi Imperatoris, ſed Severi ... [illegible] ſed apud ... [illegible] ex eum Dionis Jonſius, notante Salmaſio in Spartian.

(*b*) Conſtitutionem populari fortuna prædicti cognomine ... Severo lecti legiſlatorem ... publica auctoritate comprobatam non ... [illegible] ... Jo. Laur. Moshemius Diſquiſitione *De Ætate Apologetici Tertull. ... Severum* ... Opp. Tertull. edit. Venet. an. 1704.

(*c*) Verba Ulpiani ex lib. 3. de Off. Proconſ. relata in L. 3. §. ult. D. De Decurion. ſic ſe habent: *Eis qui Judaicam ſuperſtitionem ſequuntur, Divi Severus & Antoninus honores adipiſci permiſerunt, ſed & neceſſitates eis impoſuerunt, quæ ſuperſtitionem eorum non læderent*: ut que hanc non Severi & Antonini conſtitutionem ... ſic videtur J. C. Modeſtinus de Excuſat. ... *Sane vero Judæi quoque non Judæorum ... quemadmodum naturæ mutare ſolebant* ... *ſuperſtitionem ſolutam eſſe volunt ſed* ... *per quam ſuperſtitio eorum pollui videretur* ... Judæos memorare; Seu ... Ant. Auguſtinum (præter alios) ad hunc locum Modeſtini (quem cum Ulpiani ... confert) ab Alciato præceptore ſuo plane diſſentit, qui Judaicam ſuperſtitionem *Chriſtianam* interpretatus fuerat D. ſpecil. L. 3. c. 8.; neque enim (inquit) aliter hoc verbo *Judaica ſuperſtitio intelligenda eſt*; quam quæ memorare quoque ſolemus apud ſcholiaſten, qui in L. ... Cod. De Hæreticis ... appellatione uſus fuit. At ego non ceſſe Auguſtini ... quippe qui ad ſolius ... legeſque provocat ... [illegible] ... Judæos ſuperſtitioſos ... ad Chriſtiano Principe appellatur? ... ad ſolos Judæos ... *Judaica ſuperſtitio* quam ... Canon 67 Conc. Carthag. IV. relat. in Corp. ac quaſi ... c. XI. nec non Canon ... Conc. Tolet. ... At quum de Fide ... Judaicam ſuperſtitionem ex ſuis ... ut ... quoque ... ſolerent ... ſenſu ... pro Chriſtianis ... fuiſſe ... Multo antiquior lapides apud Gruter. p. 138. & pag. 670. ... Diocletiano ... *ſuperſtitione* ... quos ... ſervatur ... omnium ... conferre ... Res ... quæ ... Eutrop. ... Tacitus l. XV. An. c. 44. Chriſtianos ... *exitiabilis ſuperſtitionem* appellat; nec ſecus Sueton. in Nerone ... Chriſtianos genus hominum *ſuperſtitionis novæ*, & *maleficæ* ... ac Plinius denique ... l. X. ep. 97. ad Trajanum de Chriſtianis ſcribens: *Nihil aliud* [inquit] *inveni, quam ſuperſtitionem pravam & immodicam* ... *neque enim civitates tantum, ſed vicos etiam atque agros ſuperſtitionis iſtius contagio pervagata eſt*; Chriſtianos autem Judæorum nomine paſſim ab Ethnicis appellatos ... quam ex Dione in Domitiano, & Nerva, Lampridio in Alexandro, Ruffino ... Ariſton in Epiſtol. l. 2. ... demonſtravit Card. Ba-

ron.

Google

Sequitur nunc denuum annus 203, quo Auguſtorum Severi, & Antonini reditum noſtro lapide memoratum conſignandum videmus. Ita enim, praeter alia, docet Inſcriptio Arcus Triumphalis Romae extantis, ubi Severus cognomine Parthici, ac Trib. Pot. xi. Baſſianus vero M. Aurelii Antonini Auguſti nomine ac Trib. Pot. vi., ambo quoſimul *ob Rempubl. reſtitutam, Imperiumque Populi Romani propagatum* celebrantur: ex quo ſatis uno modo ea uno oſtenantur, quae ſuperius de M. Aurelii Antonini aetate, Auguſtique titulo ab anno 197 Baſſiano delato, ſtatuimus, quippe qui anno eo ſexto filius Trib. Poteſtatem vi numerare coeperit, ad quem an. 203 mox devenit, verum etiam ea Trib. Pot. xi, quae Severo tribuitur, quum a menſe Junio an. 193 ejus Imperii initium fuerit, ſub ejuſdem annum an. 203 quo undecimum Imperii numerari jam coeperat. Arcum praedictum dedicatum invenimus. Atque ut verè magnificentiſſimo, ac perpetuo Operis monumento poſt eorundem Auguſtorum reditum praeſentibus jam Auguſtis ipſis S. P. Q. R. blandiri ſatagebat, Quid vero cauſſae fuerit, ut etiam Beneventana Colonia perpetuo quoque monumenta utriuſque *Profectionem* ac *Reditum* conſignandum curaverit? Duplex ejus rei cauſſa in promptu eſt. Altera quod tum proficiſcentes, tum redeuntes Auguſti hi Beneventum inviſerint. Ac proficiſcentes quidem Beneventum fuiſſe ſatis conſtat ex Spartiano, qui in Parthicam expeditionem Severum a Brunduſio in Syriam exercitum trajeciſſe memorat; quod & in reditu dicendum videtur, quum per Illyricum uraniſſe tradit Dio; unde Brunduſium petit, atque exinde Trajana via Beneventum attingi oportebat. Sed & altera potiſſimum fuiſſe cauſſa videtur, nam iidem Auguſti ex itinere Beneventum inſigni munificentia ornaſſe unum reſtitutum ſumptu ſuo pontem ſuper Sabatum flumen Ponte, quem vi fluſtare dilapſum invenerant. Ejus Pontis Inſcriptionem adhuc ſupereſt tem ſuperiore Diſſertatione, ubi de Via Trajana ſermonem habui, allatam hic iterum exhibeo ſuperiorum duas. Notanda vero in illa omnino eſt Severi Trib. Pot. vi, quae tamen Tribunitia Poteſtas eadem M. Aur. Antonino filio nullo adjecto anni numero tributa legitur, at jam certum illud confirmemus ad an. 197 in quem Trib. Poteſtas Severi unum ejus Imperii annum incidebat, primam Tribunitiam M. Aur. Antonini filii Poteſtatem referendam eſſe, quum eo anno, cum M. Aur. Antonini nomine Auguſtique titulo, ut ſuperius diximus, ornatus fuit. Eo quoque anno ſtatutam a nobis Orientalem profectionem eodem tempore nota comprobat, unde eo unde ſtatione Pontem, quem vetuſtate dilapſum repeririſſent, iidem Auguſti ſua pecunia eſſe ſumendum curarunt; quod quum in maximum Beneventanae Coloniae decus, utilitatemque ceſſiſſet, nihil mirum, quod illa accepti beneficii memor, praeter eum lapidem, qui Auguſtorum munificentiam ob reſtitutum Pontem inſtabatur, iis poſtea feliciter redeuntibus peculiare alterum grati obſequentiſque animi monumentum dedicandum curaverit.

Hactenus de Auguſtis, quorum in Beneventanam Urbem adventus manifeſtis Scriptorum teſtimoniis, veterisque aliis monumentis, comperti mihi ſunt. Reliquos ſanè plures noſſe cupio, charà aſſequi liceret, nam quum Auguſtorum ferme omnium, qui ad ve uſque ſaeculum Imperium rexere, Iſdemet permultos ad Orientalia bella profectiones, atque inde ad Urbem reditus, jam rectè conſequitur, frequenti illorum praeſentiâ Beneventum gaudere uniſaſſe. Singulos igitur Auguſtos recenſere, conjectaramque ipſam adductis veterum Scriptorum locis confirmare non tanti eſt, ut laborem hunc ſuſcipiendum mihi ducerem. Satius igitur mihi, nec lectori injucundum, ſi eos tantùm exequar, quorum Encomia inſcriptae lapidibus Beneventi adhuc extantibus continentur, ut, praeterquamquod ex domeſticis teſtibus conjecturae ipſi majus robur accedat, quandoquidem non leve illorum adventus argumentum ex lapidum dedicatione duci videtur, lapides caeteri ipſi ad propoſitam Auguſtorum materiam, quam jam in hanc peculiarem Diſſertationem conjecimus, omnino pertinentes rem ipſam ſane digne conficiunt.

Prior igitur (ut quam hactenus tenuimus, temporum ſeriem ſervaſſe videamur) prodeat

lapis

ronat ad an. 204. num. Huetius Demonſt. Evang. Propoſ. 3. n. 12. & nuper V. C. P. Manſi in Ong. Chriſt. l. 1. §. 23. Spartiani auctoritatem, quam vel à noſtrum rem, & tempus conſentit, afferre hic ſatis erit, hoc enim de Baſſiano refert in illius vita, *Septennis puer, quum colluſorem ſuum puerum ob Judaicam Religionem gravius verberatum audiſſet, neque Patrem ſuum, neque Patrem pueri, vel auctores verberum diu reſpexit*; ubi profecto v des Judaicam Religionem pro Chriſtiana profeſſione ufurpatam; facillime namque id tunc accideba cit, qui Chriſtianos ex Judaeorum tunc regione eum gente profectos non obſervarent, Judaeorum nomine vocitarint. At ex Spartiani loco illud etiam obiter obſervabimus: In Severi vita, (ut in Narrat. teſtatur S. Paulus) Chriſtianorum educationem adhibitam, aſſervaſſe Baſſiani Nutrix Chriſtiana fuiſſe colligo poſſit tum ex parva illa, qui non modo Colluſor, ſed etiam Baſſiani colluſionum fuiſſe videtur, ex Tertulliano, qui in lib. ad Scapulam cap. 4. eundem Baſſianum *lacte Chriſtiano fuiſſe educatum* aſſerit.

lapis Imp. Gallieno dedicatus, quem apud Gruterum pag. 274. num. 6. mutilum, incompletumque ſextâ linea eliquimus, ex Autographo ſumma fide, diligentiaque deſcriptum modo exhibemus.

MAGNO ET INVICTO
GALLIENO
AVG. XI. COS. VI
DESIGNATO VII
PACIS R. . . . .
. . . .

Lapidem hunc an. æræ vulg. 265 dedicatum fuiſſe patet, qui medius fuit inter ſextum, ac ſeptimum Imp. Gallieni Conſulatum. nam quum is an. 264. ſextum Conſulatum cum Saturnino geſſiſſet, nonniſi ſequenti anno 265 deſignatus eſſe potuit ad eum Conſulatum, quem ſeptimum cum Sabinillo an. 266 iniiſſe conſtat. & quidem in dictum annum 265 incidit ejus Imperii annus XI noſtro quoque in lapide ſexto tertiæ lineæ memoratus. Quum igitur certam temporis notam ex lapide habeamus, tum quum Gallienus ipſe Valeriano Auguſto Patre apud Perſas captivo, majorem adhuc ſcelestiſſimis ſuis moribus Romano nomini, Imperioque infamiam fecisset, mirari quidem ſubit, cum videre, in ejus fœdiſſimam adulationem adeo effuſos Beneventanos, ut pluris licet rebus amplissimas laudes perpetuo monumento conſignatas peſſimo Principi largirentur. *Magnum* itaque primo loco appellarunt Gallienum, quod vix uni, & alteri, Alexandro nempe, ac Pompejo, ac nonniſi ex utriuſque rerum egregie geſtarum ſingulari magnitudine olim partum cognomen, quum dum prænomini loco Gallieno conceſſum fuerit, ſu propterea velut ejuſdem appellationem eſſerum videbatur. Rei certè recens exemplo non vacabat, niſi ſummam ex morum diverſitate diſcrimen interceſſiſſet. nam *Magni* prænomen Alexandro Severo Imperatori inter cæteras alias honoris acclamationes delatum (a) reſpuit optimus Princeps quod paullo poſt peſſimus eſſet gratis obtinere At magis videlicet Jovialis nomen Gallieno deletum, qui quum Patrem Auguſtum illuſtrium Regis Perſarum mancipium haberet, omneſque prope Romanas Provincias amiſiſſet, in quibus quum Romanorum exercituum Duces, tum fere Tyrannum Imperium invaſerunt ipſique Italiæ Barbararum Gentium incurſionibus patuiſſet, ſe quoque in crudelitatis libidinis omniumque ſcelerum fœcem abjecerit. *Pudet* inter hæc numerare (ut cum Trebellio Pollione loquor) quæ ſæpe Gallienus in illo genere humano quaſi per jocum dixerit. Nam quum ei nunciatum eſſet, Ægyptum deſeciſſe dixiſſe fertur: *quid? ſine Lino Ægyptio eſſe non poſſumus?* Quum autem devaſtatam Aſiam, & elementorum concuſſionibus, & Scytharum incurſionibus comperiſſet, quid, inquit, *ſine Aphronitro eſſe non poſſumus?* Perdita Gallia ariſiſſe, ac dixiſſe perhibetur: *non ſine trabeatis ſagis tuta Reſp. eſt?* An igitur poſt hæc Gallienus *Invictus?* Sed ſicuti cum magis movere valentur, quæ ex celſitate ſextæ lineæ hæret facile accipimus, at nempe poſt ambitioſiſſimos *Magni*, & *Invicti* titulos *Pium* etiam *Reſtitutorem* Beneventani cudere meruit. At qua de cauſſa id demum factum fuerit, ut ad priores titulos poſtremus hic ſatis ſpecioſus, ac ſummæ gloriæ plenus acceſſerit, facile conjectabimus, ſi ad Odenati Palmyrenorum Regis, cujus fide, & robore res Romanæ tum paulliſper ſtare videbantur, victorias adverſus Perſas obtentas, rem ipſam deducamus. Tunc enim fuit (ut inquit Trebellius) ac tum in *Odenati Gallienus triumpharet*, contra ejuſmodi Bellum poſt an. 264. ab Odenato ſuſceptum Trebellius idem disertè commemorat, atque etiam habemus paullo poſt Gallienum Atheniis Romam petiiſſe, quo in itinere eſſet Beneventum tranſeuntem Lapis iſte, cujus tempus ad Perſicas Victorias proximè accedit, a Beneventanis præſenti Principi blandiri cupientibus dedicatus videri poteſt.

Sed

(a) Senatus, quod *Magni* prænomen ſpecies, acclamationes Imp. Alexandro ſuiſſe, ſicut paulo ante vidimus ex Lampridio, non quum ò Antonini nomen recuſaſſet, quod eadem, qua Antoninum egregiè ſtiliſſimè noverat, requiſiviſſet, tunc Senatus: *Si Antonini nomen repudiaſti, Magni prænomen ſuſcipe: Magne Alexander* [illegible] *quem ſæpius dicerent Alexander Auguſte* [illegible] *et Antonini nomen* [illegible] *nomen acciperem, ut quod nunc vel aſſiduis deferuntur vel conſueto nomini ſuperaddi: Magni vero nomen cur acciperem? Quid enim jam magnum feci? Quum id Alexander poſt magna geſſit, Pompejus vero poſt magna* [illegible] *acceperit.* [illegible] *Patres.* [illegible] *quam Magni nomen* [illegible] *Malo clarior niſiſque eſſe aliunde nomen* [illegible] *recipere, quam ſi ceperiſſe.*

Sed ex iniſtibus regnantis Idololatriæ ſæculis ad feliciora tempora gradus eſto, quum tandem Chriſtianus Orbis Chriſtianos Principes habere cœpit; lætandumque perfectis Reverentiæ erit, qua quale tum apud majores noſtros fuerit erga Helenam Auguſtam Imp. Conſtantini Matrem veneratio, ſuperſtite monumento hodiedum oſtentare poſſimus. Lapis Helenæ dedicatus ſic ſe habet:

HELENAE AVGVSTAE
GENETRICI D. N. CONSTANTINI MAX
VICTORIS ET TRIVMPHATORIS SEMPER AVG
FLPISTICVS V. P. P. P. RERVM PRIVATAR
PIETATI EORVM
SEMPER DICATISSIMVS

Venerandam Helenæ Pietatem, quæ et mortuæ publicum Sanctitatis cultum ritè in Eccleſia comparavit, non ſolum hoc lapide commendatam habemus, verum etiam (quod mihi opportunè obſervandum modo erit) unum ex eo argumentum videtur ſuppetere, ut omnino juſtas ipſius Helenæ cum Imp. Conſtantio nuptias vindicemus. Fuere namque ex veteribus, qui hanc notam Imp. Conſtantino inferrent, ut Conſtantius Pater ex Helena quidem, ſed non ex legitimo matrimonio ſibi junctâ ſuſceperit. Ac prior quidem Zoſimus lib. 2 Conſtantinum tradit, *natum ex conſuetudine mulieris, quæ matrimonii fœdere non eſſet, nec in numeris Imp. Conſtantio legitimâ convenſſe*, & mox quum eundem Conſtantinum Cæſaris dignitate auctum commemorat, iniquiſſimo id animo Maxentium Maximiani Herculii filium tuliſſe ait: quod ſibi Imperatoris filio id demum auferri videretur *qui mulieri non matronæ genitus eſſet*. Et ſi Zoſimi duntaxat teſtimonio res ipſa niteretur, facile homini ſibi Conſtantino manifeſtè infenſi ſuſpecta fides haberi poſſet, ſunt tamen, qui in eadem re tradenda conſentiunt. Viri graviſſimi qui Doctrina, ac Sanctitate Chriſtianam Religionem antiquitatemque magnopere illuſtrarunt, nam præter Chronicon Alexandrinum, & Græcum Euſebii, quod Scaliger edidit, teſtatam rem ſo fuſe quoque Chronica faciant S. Hieronymi, S. Proſper, & Beda, ac longam demum ejus rei uam minime tacuit Nicephorus (*a*), vulgatumque id S. Ambroſii ævo fuiſſe diſcimus ex illius verbis (*b*) *Stabulariam* (inquit) *hanc primo fuiſſe aſſerunt, ſic Conſtantii cognitam*. Sed contrà magni nominis Scriptores, nudiſ æque fidei monumenta æque adſunt, ut ſtant jamdiù controverſiam, adhæſit et ne et nobis Conſtantini an legitima uxor fuerit Helena, meminit Zonaras (*c*), qui tamen utramque ſententiam ind caſſe contentus, neutri calculum ſuum addidit. Rem tamen ita tranſigendam putat Card. Baronius (*d*), ut ſcilicet, quum inter Magiſtratus militiæ, ac Fœminas ejuſdem Provinciæ legibus Romanorum (*e*) irritæ eſſent nuptiæ, quæ tamen iiſdem legibus (*f*) juſtæ efficiebantur, ſi poſt depoſitum officium, in eadem voluntate conjuges perſeveraſſent, Conſtantius quidem nondum Imperium adeptus, dum in Provincia ageret, acceptam ibi Helenam non denuò legitimam conjugem habere potuerit, quam poſt Provinciam adminiſtratam cerni inter eos conjugium rectum permanſerit: quæ forteſſe res opinioni illi occaſionem præſtitit, ut Helenam Conſtantii concubinam pluſque aſſirmarent, ita quidem Baronius, qui ſatis commodiſſimam diremiſſe videri poteſt, haud omnem tamen maculam ab ipſa Helena filioque Conſtantino deterſiſſe; quum enim eâdem Romanorum lege caveretur, ex nuptiis poſt depoſitum officium ratis habitis liberos poſtea natos legitimos eſſe, quis illud certò ſciet, an poſt nuptias ritè celebratas tunc demum Conſtantinus filius ſuſceptus ſit? an vero poſt diuturnam Conſtantii Helenæque conſuetudinem, Conſtantini natiuitas legitimi connubii tempora expectare debuiſſet? Quin potius certum illud eſſe poteſt, ſtatim ac Conſtantius conſuetudinem cum Helena iniſſet Conſtantinum filium ſuſceptum, qui a. 306 quo Imperium auſpicatus fuit annum trigeſimum ſecundum circiter ætatis agebat: quo ſit, ut nuptias ipſe nuptiis natus, licet haſ juſtæ efficerentur, haud tamen legitimus ipſe filius potuerit evadere, ut ruſicani dicam. Sed & acuta quidem ea aliàs Romanorum legibus Baronii obſervatio, qua diſſidentes ſenſes entis conciliare conatus haud tamen iis temporibus omnino congruens: quid enim? Jamdiu eæ leges, eò magis ſi de Viris Principibus agatur, inanem ætate, atque obſoletæ, nam ſi eæ valuiſſent, vix

(*a*) Hiſtor. l. 7. c. 18. (*b*) De Diverſis Concion. 3 (*c*) Annal. tom. 3. in Conſtantio. (*d*) Ad an. 306. § 19. (*e*) L. 63. D. De Rit. nupt. (*f*) L. 65. D. eod. tit.

vix ullus Imperator ex juſtis nuptiis natus dici endus eſſet, ſcimus enim, (ut alios plures prætermittam) Titum, & Domitianum Domitilla matre libertinæ conditionis mulieris, ac Veſpaſiani conjuge genitos, Severum ex conjuge Julia Syra muliere Græcam, atque (ut alii malunt) Baſſianum etiam ſuſcepiſſe, Syram quoque mulierem Emeſenam Mamæam Maximum, Fauſtamque Conſtantini conjugem peperiſſe, quibus omnibus nemo nuptias, quas privatis ſuis Provinciis inierunt, injuſtas, eorumque filiis natalium notam objecerit. Cur igitur undequaque certa, nonmodo non concubinam, ſed maxime ipſo legitimam Conſtantii uxorem Helenam fuiſſe, quod ſatis negotio probari videtur.

Præſtat autem primùm rationis vi adverſam, quam modo recenſuimus, ſententiæ fidem tantiſper exagitare, quæ, ſi accuratiùs rem perpendimus, nonniſi ſolius Zoſimi auctoritate innixa comperietur. Hic enim ſynchronus dumtaxat Scriptor ejus rei meminit, quam proinde ex ſuo in Conſtantinum odio commentus dicitur, ſive quòd excidium, debitumque a Conſtantino Idolorum cultum, Chriſtianæque Religionis propagationem ægrè tuliſſe, ut alia paſſim multa calumnioſè obloquitur, ita & juſtiorum natalium defecta Chriſtiano Principi invidiam ubique conflare ſategit. Res autem in illuſtri viri literis ſemel prodita, ut alias etiam, qui Idololatriæ cum ſtuderent, libenter recepta, ac pervulgata, omnium ferè ſermone, opinioneque confirmari cœpit. Facile itaque fuit Ambroſio, qui ſub extremum ejuſdem ſæculi floruit, pervagatam rei famam accipere, ac quod alii aſſererent, non quod certis ipſa monumentis didiciſſet, in ſua ſcripta referre, poſt quem vel mirum de Hieronymo, qui commentum illud pro vero habens Proſpero, Caſſiodoro, atque Bedæ, qui illum ſequuti ſunt, eamdem omnibus erroris ulterioris occaſionem dedit.

Majus profectò nobis hæc rationis accedit, ſi contrarias, quæ Zoſimus impudentiſſimè mendacii redarguunt, auctoritates jam duxerimus in medium afferendas. Primò itaque apud omnes rerum ſcriptores conſtat, nonniſi uxorem Imp. Conſtantii fuiſſe Helenam, ut ſolam cætaliam obſcuriorem tribuit Eutropius (a), qui Conſtantinum ex obſcuriore matrimonio Conſtantio natum tradit, atque ipſe idem paullo ante jam dixerat, Conſtantium, ut Theodoram Maximiani Herculii Privignam duceret, uxorem, quam habebat, repudiare compulſum. Haud ſecus uterque Aurelius Victor, dirempto prioribus conjugio, aut abjecta uxore priore, ſecundas cum Theodora nuptias Conſtantium iniiſſe affirmant. Uxoris autem, Matrimonii, Conjugiique uſurpata nomina, juſtas omnino nuptias manifeſtè ſatis declarant. Nullam autem præter unam Helenam, parentem ipſius Conſtantini uxorum fuiſſe ex ea certum videtur patere, quod nemo veterum alterius quàm Helenæ uxoris Conſtantii meminiſſe invenitur; imo & unicum lapidem habemus apud Grut. pag. 1086. 2. ubi Helena Imp. Conſtantii conjux diſertè legitur, quem inferius afferemus.

Sed & manifeſtam rem facit incertus ille at certè ſynchronus Conſtantini Panegyriſta (b), qui Conſtantinum Paternæ continentiæ exemplis ſequentum his laudibus alloquitur: Neque enim (inquit) forma tantum tibi Patris, ſed etiam Continentia . . . . ſucceſſerunt . . . quanto magis convenientem Patri æquare potuiſti . . . quam quod te ab ipſo ſinu pueritiæ illico matrimonii legibus tradidiſti, ut primo ingreſſu adoleſcentiæ formares animum maritalem, nihil de vagis cupiditatibus, nihil de concellis ætati voluptatibus in hoc ſacrum pectus admitteres. Neque ſecus Conſtantini Panegyriſta alter Eumenius (c), quod unicum verba ſunt, Non ſortitus (inquit) hominum conſenſu, repentinus id quo fatalis ex tuis in Principem fit, Imperator naſcendo meruiſti. & ex intervallo. Sacrum iſtud Palatium non candidatus Imperii, ſed deſignatus intraſti, confeſtimque te illi Paternæ Lares ſucceſſorem videre legitimum; neque enim erat dubium, quin ei competeret hereditas, quem primum Imperatori filium fata tribuiſſent. Atqui hæc quidem Panegyriſtæ uterque, quos Conſtantino plus æquo, imo etiam plus vero, aut dum ſupervacuo laudandi ſtudio abreptos ſuſpicari poſſumus, quum enim tanti rei haud facilè, ac ſi ſilentio prætermitteretur, in uberiorem materiam laudum ſuguere quæ aliunde ſuppeterent, nihil deſiderandum reliquiſſet, quis unquam ſibi perſuaſerit futurum Conſtantino, ſub utribus noctibus, qui audientes adſtarent, ſuum illos adulationum manifeſto mendacio obtruſiſſe, quod facti potius memoriam excitare, quàm oblivionem ſolere videbatur. Quum igitur alter Conſtantinum legitimum natalium ſucceſſionem Imperatorem dupræ dicat, alter vero conjugalem Conſtantii continentiam Conſtantino filio præcipuum fuiſſe exemplo affirmet, ut is ab ipſo pueritiæ ſinu matrimonii legibus ſe ſubjecerit, nihil profectò ut re verius haberi poteſt, ut non modo Conſtantinum ex juſtis nuptiis natum, verum etiam Helenam, ante quam uxorem, quem quam eaſdem iniiſſe nuptias, Conſtantio fuiſſe cognitam.

Accedit

[a] Lib. x. [b] Inter Panegyr. Veter. Paneg. 4. 1 v. [c] Inter Vet. Paneg. 1 x. c. 3 & 4.

Accedit demum, (quod fortaſſe Viris eruditis in hanc rem obſervatum nondum fuit) celebris illa ejuſdem Imp. Conſtantini conſtitutio (a), quam Fl. Pompilio Nepotiano, & Facundo Coſſ. id eſt a Æ. Chr. 336 Kal. Aug. Carthagenem miſit ad Gregorium Præfectum Prætorio. Præſtat prius ejuſdem conſtitutionis verba hic recitare. *Senatores ſive Præfectos ſive quos in Civitatibus Duumviralitas, vel Sacerdotii ideſt Phœnicarchiæ, vel Syriarchiæ ornamenta condecorant, placet maculam ſubire infamiæ & alienos a Romanis legibus fieri, ſi ex ea ſive, vel ancillæ filia, libertæ, vel libertæ filia, vel ſcenica, vel ſcenicæ filia, vel tabernaria, vel tabernarii filia, vel humili, vel abjecta perſona, vel lenonis, aut arenarii filia, vel quæ mercimoniis publicis præfuit, ſuſceptos filios in numero legitimorum habere voluerit, aut proprio judicio, aut noſtri prærogativa reſcripti, itaut quicquid talibus liberis Pater donaverit (ſive illos legitimos, ſive naturales dixerit) totum retractum legitimæ ſoboli reddatur ... ſed & ſi uxori tali quodcumque datum quolibet genere fuerit, vel emtione collatum etiam hoc retractum reddi præcipimus.* Et quidem ſi verum unquam illud fuiſſet, Conſtantinum ex Conſtantio Patre concubina ſuſceptum, debuiſſet is tum Patri, tum Matri damnaſſe memoriam, eoque perpetui unius ſe infamiæ ſeque demum propterea eam, itaque publica lege indignum, atque illegitimum Imperii heredem, ac ſucceſſorem profiteri. Haud certè id ſuſas olim Galerius fuerat Conſtantino, quem Diocletianus Cæſarem deſignabat, objicere (b), neque id ſané Galerius prætermiſſiſſet, juſtam, ac præcipuam Conſtantini ab ſpe Imperii dejiciendi cauſſam nactus, quam ſolebant Romanorum leges a paterna ſucceſſione arcere videbantur. Sed quod Conſtantini Conſtitutionem attinet, quam admodum ſeveram, ipſaque celeberrimâ lege Papii Poppea ab Auguſto primùm de hac re lata aſperiorem fuiſſe patet (c), videt jam, primo Conſtantinum id velle, ut Conſtantius Pater eorum ſubverteret infamia, nec cum eum Imperio, quod egregiè pro temporum conditione adminiſtraverat, pro dignus poſt mortem judicaretur, virum etiam alienus a Romanis legibus fuiſſe, ideſt Civitatem Romanam ipſi tam iſſe putaretur. Habes etiam aſperiorem Filii adverſus Matrem ſententiam, neque (ſi ſubolis ea fuerit) condition eo jam prodeunt, ſubſecutur etiam cum Conſtantio magis irritas ſenetre videtur. Severior autem quam in ſuos Genitores ipſe demum in ſeſe fuerit Conſtantinus, qui vel in Concubinatu, vel in juſtis Nuptiis deinde ſubſecutis ex eadem Helena natus, ſe ipſum pater in ſucceſſione ſpoliaſſi videtur, vel ſaltem contra publicas leges, quæ etiam ante ſuum ævum obtinebant, in paternis Imperii jura irrepſiſſe, quæ legitimis Conſtantii filiis ex ſecunda conjuge Theodora ſtet ſuſcepti debebantur. An igitur, dum legem hanc tulerit Conſtantinus, horum omnium, quæ in ea continentur, expertem fuiſſe non dicemus?

At, inquies, dum in extremis ſui Imperii, vitæque annis Religioni Chriſtianæ ſtudioſius ſe addixiſſet, plura certè ejuſdem religionis dogmata, quibus hæ conſuetudines, quæ vulgò licitæ habebantur, damnari noverat, quàm ſanctum Gentilium, qui jure decedentes, ſancte feciſſe debuit, atque ideo ſibi et juſtam Imperii poſſeſſionem approbabat, cujus regimen non tam paterna ſucceſſione, quàm Tyrannis excidio, populorum, militumque conſenſu, ac ſuis deinde virtutibus ſibi legitime comparavit. Veriſimilia hæc quidem, ſed quod rem attinet, nihil de Chriſtiana Religione in hac lege ferenda Conſtantinum cogitaſſe mihi certum fit, cujus una ſoluto vel minimam mentionem haud injecit, ſed quod magis eſt, aliquid habet, quod ab Chriſtiano Principe abhorreat, nam Phœnicarchas, & Syriarchas, quos e aliis eorumdem ſeem ararum auſpicis cohibet, non probat modo, ſed etiam, ut a Sacerdotii, quibus decorarentur ornamentis decedere, ſollicitudinem oſtendit; hos autem Deorum cultui in iis Provinciis præcipuè inſtitutos fuiſſe conſtat tum ex Apoſtatæ Juliani ep. 18, quæ eis quiſnam præeſſet inſtitutus fuit, tum ex Juſtiniani Novell. 89 c. 15, qui hanc Conſtantini legem, quam ne attendi peremptam affirmat, tum ex alio, tum præſertim ex eo capite, quod Gentilium ſuperſtitiones ſuiſſe quodammodo videretur, perverſdam omnino declararet. Quæcumque igitur condendæ legi fuerint rationes aliæ (nam de ferendis Chriſtianæ Religionis dogmatis nullam prorſus adfuiſſe probatum eſt), non tum eæ fuiſſent, ut quicquid ea lege con-

(a) Habetur in Cod. De Naturalib. liberis [illegible]

(b) Non obſcurum dubium, quod præcipuum ſibi ſumſit Galerius, Conſtanti ... objiceret ... legitur eſt apud Lactant. de Mort. Perſecut. cap. 18 ... quæ ... cum Diocletianus ... ſe ... Imperio ... Conſtantinum, ut Cæſar deſignaretur Galerio commendaret, nihil aliud reſpondit Galerius: *Hi ſunt ... ego non poſſim facere quæ volam? Eis igitur oportet Cæſares ... qui ſint in mea poteſtate, qui timeant, qui nihil faciant niſi meo juſſu, et non Conſtantinum ... negliget ... Bojum Cæſarem ... nuncupavit.*

(c) Hanc Conſtantini Conſtitutionem ... ſeveriſſimam ... a doctiſſimo Heineccio in Comment. ad l. Jul. & Pap. Popp. Lib. ...

contineretur, sibi exprobari Constantium pateretur, si ex illicitis Parentum complexibus ipse natus, vel etiam ex domo tu cum *Stabularia* nuptiis susceptus fuisset.

Atque ex his quidem de Ambrosii, atque Eutropii fide jam dubitare fas esset, quorum alter, quod ab aliis *afferretur* sequutus, *Stabulariam* Helenam, alter vero *ex obscuriore matrimonio* Constantinum ortum refert (a) satis tamen nobis erit antiquorum lapidum auctoritate rem, de qua tandem agimus, confecisse; & sane præter nostrum lapidem ubi Constantini Genetrix Helena appellatur, cui etiam concordant bini alii lapides apud Grut. pag. 284 num. 1. & 2. in quibus *Mater Constantini Aug.* & *Avia Constantini*, & *Constanti Beatissimorum Principum* nuncupatur; adest etiam Neapolitanus lapis apud eumdem Gruter p. 1086. n. 2. in hæc verba.

PIISSIMAE ET CLEMENTISSIMAE DOMINAE
DOMINAE NOSTRAE AVGVSTAE
HELENAE MATRI
DOMINI NOSTRI VICTORIS
SEMPER AVG. CONSTAN
TINI ET AVIAE
DOMINORVM NOSTRORVM
CAESARVM BEATORVM
VXORI DIVI CONSTANTII
ORDO NEAPOLITANORVM
ET POPVLVS.

Hinc jam certum, verumque illud pronunciare demum fas erit, Helenam Augustam, tot luculentis Scriptorum testimoniis, publicisque monumentis Constantii Uxorem celebratam, nunquam nisi legitimi connubii jure Constantio ipsi adhæsisse.

Atque utinam propagati jam demum per universum Orbem nedum Constantini filii, verum etiam religiosissimæ Matris operâ, atque studio Christianæ Religione, quum nostrorum lapidum Augustis dicatorum commentationes tam læte, feliciterque ab ipsa Helena auspicati fuimus, haud statim in improbos Principes denuo incideremus, quibus Beneventani marmoreis monumentis blandiri studuerunt. Sequitur enim teterrimum illud monstrum, Christianæ Religionis olim Alumnus, funestissime deinde hostis Julianus, cujus nomen hoc lapide celebratur.

FL. CLAVDIO
IVLIANO NOB
AC BEATISSIMO
CAESARI
CVRANTE TOCIO
MAXIMO V. C. CVR.
REIP. BENEVENTI

(a) Helenam genitam esse ex Britannia Regulis, Coel nomine reperit Baronius [*d. an. 306 & seq.*], apud quem quum Constantius miles in Duce divertisset, compertisque Helenam illius nobilis Hospitis filiam pulchri-tudinæ eximiam, ita ejus amore captus est, ut conjugem sibi desponderet: obstetrum autem [inquit eruditione, & a gratiæ Ædem Ser pone] instituatam esse hujusmodi conjugium, quod non externo, barbaro, & non Romano sanguine contractum esset a tanto viro: ab ipso scilicet *nuper* Imp. Claudii, & Rom. Exercitus in Britannia Duce, sed & obsistentibus reddidisse quem eventus est Imperator, & una cum Imperio Theodoram accepit uxorem. Quantumque, ut acciderit, quæ non-participere, & felicitatibus rebus inservient, in posterorum Coniugem, eamdemque Augustam omnes converterent oculos, villa admodum. Et aliquos vero est illa prior, quæ jussu Herculei Imp. repudiata fuisset, ac proinde illis temporibus gradit *Stabulariæ* nominata. Ambo Helenæ genere, quæ tradit Baronius, levi profecto compositos videntur, neque non de re eo sollicitemur ipsa Helenæ facta, quæ Christiana Pietatis omnifque egregia virtutibus adeo illustrem se probavit, ut merito non honores perpetuis monumentis consignatos (quod Theodoræ defuit) aliorum promeruit, venerandum sui Nominis memoriam adhuc sibi apud Posteriorem nomen vindicavit.

Cæsaris

Cæſaris dumtaxat dignitate inſignem Julianum in hoc lapide habemus, ut etiam *Nobiliſſimi*, ac *Fortiſſimi Cæſaris* titulo commendatum legimus in Romano lapide apud Gruter. pag. 284. n. 8; ut proinde non dum ipſo Augusto, ſed etiamtum ſub Conſtantio Cæſari declarato dicatos hosce lapides intelligamus. De collato Juliano a Conſtantio Cæſaris dignitate, hæc habet Ammianus l. xv. *Conſtantium vero exagitabant aſſidui nuntii deploratas jam Gallias indicantes, nullo renitente, ad internecionem barbaris vaſtantibus univerſa ... reperit tandem conſilium vetuſtum, & Julianum Patruelem fratrem, haud ita dudum ab Achaja contractum, accitum, etiam tum Palliatum, in ſocietatem Imperii adſciſcere cogitabat ... majore indutum avita Purpura Julianum, & Cæſarem totus Exercitus gaudio declaratum hic aſſumpta vestrachoria ... ſobreſſimus &c.* Marcellini verba recitaſſe jam ſatis, ut nedum lapidum fidem, qui Juliano duntaxat Cæſari inſcripti ſunt, comprobatam haberemus, ſed ut etiam eam veriſimile pateat, cur perpetuo eo honoris monumento Julianum Beneventani exornaverint, ex Achaja enim (nam Athenis eo tempore Julianus cum SS. Baſilio, & Gregorio Nazianzeno divini, humanisque litteris operam dabat, cum tamen ... præferens, ut de ipſo Nazianzenus, qualis futurus eſſet vere dixerat, *utriusque monſtrum Romanum Imperium Jaceratum*, quum Mediolanum, ubi Conſtantius conſidebat, contenderet, omniſi trajecto mari, Trajani Via recta Beneventum, indeque reliquum iter confeciſſe debuit. Pallio enim Juvenem Philoſophorum more ... oſtentantem videre tum Beneventani, ac in ſpem Imperii jam tum ſublatum honorifice affeciſſe debuerunt, at mox Philoſophico Pallio in Purpuram commutato (quod Novembri menſe anno 355. contigiſſe conſtat) jam Cæſarem declaratum, ut ampliorem ejus gratiam promererentur, marmoreo monumento celebrandum curarunt.

Sed & adepto demum Imperium Juliano obſervantiores erga illum Beneventani ſeſe probare conati ſunt, erecta illi Columna, cui hæc inſcriptio inſculpta legitur:

D. N. FL.
CLAVDIO
IVLIANO AVG
PIO FELICI INVIC
TO BONO REIP
. . . .
. . . .

Facile autem Inſcriptio hæc ſuppleri poteſt in duabus lineis deletis, ubi habebatur

NATO ORDO ET
POPVLVS BENEVEN

Familiaris enim tum formula illa erat, qua Principes ſumma laudis ac aſſentationis cauſa *Bono Reip. nati* eſſe dicerentur, id quod præter noſtrum lapidem omnes, quotquot hactenus prodiere Juliano dicati lapides demonſtrant apud Gruter. pag. 284. num. 2. & pag. 285. num. 1. & 3. ... uno ſolo in mera aſſentatione hujuſmodi honoris titulum Juliano peperit: nam ſi ea tempora ſpectemus, quibus nondum Idololatriæ radices evulſæ erant, nil mirum, illic Juliani operi longe lateque germinantibus, a populis Idololatriæ obſeſſitutum, quem vehementius exoptarent Deorum cultum, aliaſque egregias Principis dotes, quarum ſpeciem Julianus præferebat, ejuſmodi ipſum laude effeciſſe, quo Reip. bono natum eſſe affirmarent: optandum vero fuerit, qualicumque hac excuſatione Majores noſtros non indigere, quibus tamen ejus criminis macula jamdiu deterſa eſſe poteſt, nam & illud hodie laudi verti debet, quod ſoli e decem uſque ſæculis S. Mercurii Martyris, a quo divinitus impius Julianus interemptus fuit, dies feſtus hic in anno egant tum Nataliti, tum Tranſlationis (a) ejus corporis, Petrumque Urbis, ac Provinciæ univerſæ ſumma veneratione agnoſcant, & colant.

Cc Nec

(a) De Tranſlatione corporis S. Mercurii Martyris ex Heraeopolis, Leoni Hoſtienſi, & veteri Cod. MS. Biblioth. ... in Capit. ... Vigeſima Capit. lib. ... 25. die 26. Augusti, & 25. Novembr. Conſtantium, ſive Conſtantinum Imp. Longobardis Beneventanorum Principibus bellum, obſidionemque illaturum an. 663. ſecum a Græcia S. Mercurii Corpus, veluti ſui exercitus tutelam, in ſuam ditionem dedu... ſed cum infelicibus geſtis ob fugam quam ceperat ... de reducendo ſecum Corpore nulla ſua cogitatio, quod tandem ex Urbe Quintodecimo, ubi ſervabatur, Arechis Principis opera an. 778. Beneventum translatum fuit.

Google

Nec vero illud affirmare dubitavimus, S. Mercurium militem, ac martyrem (qui sub Decii persecutione passus fuerat) illum Juliano mortis auctorem fuisse. Ita quidem ex Helladio S. Basilii discipulo, qui de Praeceptoris sui gestis commentarios exaravit, S. Jo. Damascenus egregie testatur (a), cui etiam paucis immutatis optime consensit Auctor Chronici Alexandrini (b), probatque antiquissimi MS. Codicis nostrae Bibliothecae, pictaeque vetustissimae tabulae adhuc superstites in Ecclesia S. Sophiae, quam seu viri Principi Arechis, qui illuc S. Martyris Corpus cum aliis Sanctorum lypsanis transtulit, regia magnificentia aedificandam curavit. Ejus enim rei antiquam picturam saeculi IX. extantem refert Cangius (c) in Codice MS. operum S. Gregorii Nazianzeni, Basilio Macedone imperante, exarato, in Bibliotheca Regia, ubi depictus est Julianus ad terram prostratus, Equite cum lancea instante, supra cujus caput inscriptum ΑΓΙΟϹ ΜΕΡΚΟΡΙΟϹ.

Non me latet, de genere mortis, quo Julianus periit, varias omnino fuisse sententias, ut observavit Gothofredus (d), in vanum quoque Glicas (e), qui Helladium ac Damascenum nescium, utramque narrationem refellit, quam in libro de S. Basilii miraculis, qui sub Amphilochii nomine circumferebatur, [illegible] perlegit. Fuit etiam nostrae aevo [illegible] (f), qui Damascenum ac Helladii opere [illegible] narrationem fabulis [illegible] habendam censuit, Chronicon quoque Alexandrinum falsitatis redarguit, quod in nocte, qua S. Basilii visione Julianus necem a S. Mercurio praestitam contigisse fatetur, quam de die telum Juliani corpori infixum Scriptores omnes consentiant. At in temporum notis utrinque haud esse judicandum nemo non videt, cum enim ex iis colligatur, quod sera die Julianus acceperit, consuli [illegible] noctis hora, quae diem 27 Junii praecessit, ipse obierit, ut ex illis Ammianus habet, nihil magis veritati consentaneum erit, quam ut utrumque aliquo temporis intervallo gestum erat, dum Caesarea noster debuisset, ea noctis hora comprehensa sit tota, qua tandem ob Juliani mortem patefacta fuit.

Hinc si aequiore animo [illegible] istiusce tradigatur, licet sit aliquid, quod de ejus fide dubitationem ingerat (quod autem in universa fere antiquitate usu, cujus recepta fide difficultate omni caret?) [illegible] tamen fuit, quae ejus narrationem [illegible]. Primum itaque apud omnes constat, [illegible] manu Julianum periisse: *Incertum* (inquit Ammianus) *subita equestris hasta, cute brachii ejus perstricta, costis perfossis haesit in ima jecoris fibra.* Libanius etiam Sophista, qui Julianum extinctum lugubri oratione laudavit (g), illud quoque memorat, [illegible] Persarum Rege per praeconem edicti praemia Juliani percussori [illegible] tamen, qui vel saltem jactatit [illegible]. *Nam sic etiam* (sic ipse Glicas) *trajectum constat, auctore sibi prorsus incognito.* Ad haec multa Juliani [illegible] attulerunt (ut praeteream quae Juliano ipsi praecedenti nocte tristia contigisse refert Ammianus (h)), peculiarem Dei providentiam in Juliani morte contigisse fuisse [illegible] cum Athanasii vaticinio Julianum *Nubeculam* esse [illegible], quam mirifice dissolvendo comparavit, cum fatidicam illam Alexandrini Paedagogi sententiam, qui, quid Faber (qualem Christum Julianus nominabat) ageret, interrogatus, jam parare loculum Juliano respondit. Ipsa autem Juliani morte eodem fere, quo contigit, tempore non minus pluribus Sanctis viris fuit cognita, ceterum SS. Juliano, Sabbae, Dydimo, aliisque, quos Theodoretus (i) ac Sozomenus

(a) S. Jo. Damasc. De Imagin. orat. 1. *Quod autem Imaginem [illegible], sed [illegible] apud Sanctos, & [illegible] Patres [illegible], dicit in [illegible] quae [illegible] Basilii [illegible] discipulo [illegible] successor constitutus fuit. [illegible] (ut [illegible]) [illegible] adstabat Imago, in qua [illegible] Martyris figura descripta erat, adstabat autem [illegible] Julianus Apostata [illegible] qui [illegible] Imaginem [illegible] quod esset [illegible]. Vidit [illegible] Martyrem [illegible] tempori [illegible] non multo autem post [illegible]* Chronicon [illegible] Alexandrinum [illegible] S. Basilii refert noctis pro [illegible] cum Juliano [illegible] Christum [illegible] qui S. Mercurius [illegible] Julianum Christianorum hostem [illegible] S. Mercurium [illegible], qui paulo post [illegible] se Imperator [illegible].

(b) Pag. 299 & 294. edit. Monach. 1615.
(c) De Famil. Aug. Byzant. pag. 51.
(d) Dissert. in Cod. Theodosiano [illegible] pag. 5.
(e) Part. 4. Annal.
(f) Tillemont in Julian. art. 27 & not. 8.
(g) Ap. Niceph. l. 3. c. 34.
(h) Vid. [illegible], [illegible] qua ad Augustum [illegible] in Gallia [illegible] & [illegible] ad [illegible] Imperii [illegible] supplicans, flagrantissimum [illegible] ad Gallos [illegible] parte [illegible].
(i) Lib. 3. c. 19.

menti (a) succenset, quid quod quæ de Juliani nece ab ipſis Ethnicis, domeſticiſque Scriptoribus traduntur, rem, quam quærimus, prope ſubigerant; nam Ammianus, ut jam dictum fuit, ab equeſtri ſed incerto auro Julianum periiſſe memorat. Calliſtus vero (inquit Sozomenus (b)) *Satelles Imperatoris qui ejus res geſtas versibus heroicis conſcribit, bellumque id temporis confectum narrat, illum a Dæmone transfixum interiiſſe commemorat.* Quæ quidem omnia, incerta nimirum *manus*, manifeſta numinis cum res ſeſe apud Ethnicos peragant; (quorum alter Scriptor equeſtrem virum [ut S. Mercurium albo equo inſidentem vetuſtiſſimæ Icones referunt (c)] alter vero Dæmonem illum Juliani necis auctorem fecere) unde Damaſcenus aut ſi mavis, Chronographi Alexandrini qui non qui vero ſi habuit memoriæ mandarunt, narrationi ſummam fidem conciliare debebunt? Certe ex Eutychiano Chronographo domo Cappadoce, qui in exercitu Juliani Vicarium Cohortis Primorum militum egit, probatam rem habuit Jo. Malela a Paglo relatus, ex utra non Beati Baſilii (Helladium, an Amphilochium non dicit) exploratam omnino habuit, in ſuum quo Chronicon retulit Otto Friſingenſis (d)

Illud igitur reliquum demonſtrandum erit, ut ex hac Juliani nece, uti vere eveniſſe jam probavimus, præſentiſſimum Eccleſiæ Catholicæ adeſſe Numen fateantur omnes, volueri etiam Julianum diuturnitatem illam ancem ſuam ineſſe agnoſcunt, qua aſſidua clamantes *Nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram (e) Dominum non fidelem vindicem eſſe debere, per quem ipſi regnant, ut ii ſubdituros injurias ultimas, cum ſi probis qui auferi ſpiritum Principum terribilis apud Reges Terræ (f)* Perpetua damuti, utrinque Principum hæc illa cenſenda erit, quam non præſentiam adulatio expreſſerit, ſed Religio, ut res egregie geſtæ ſua ſponte pepererint, cum nunc etiam licet paſſim eorum Principum aliqua marmoreis conſignata monumentis, æquam tamen, ut illos præſentium, poſteritatis quoque de iis judicium erit, itaut ſuperatis temporis injuriis, nihil aliud proſtent, quam illorum memoriam poſterorum voce damnari.

(a) Sozomen. l. 6. c. 2. (b) Lib. 5. cap. 2.
(c) Ornatum id in Sozomeni hiſtoria qui d. lib. 6. cap. 2. Dicit ni de Juliani nece v ſomnio trauerrat, ac dentibus ſtridens ait Eccleſiaſticus ... & die ... ſeptem ... , ac portas ... Alexandriam ... gens ſupra modum dolebat ... qui quoniam ob hanc cauſſam, animo adeo ſolicito, in tanto eſſet, uti ſequeretur nihil comederet, ſicut in ſella aſſidens ſomno eſſe ... , ut velut extra ſe poſitus, viderat ſibi videre equos albos in aere curſare, & qui in eis vehebantur, ... prædicare: *Nuntiate Didymo, hodie Julianum hac ipſa hora interfectum eſſe.*
(d) L. 4. c. 11. (e) ... 1670.
(e) Pſalm. 2. 10. (f) Pſalm. 75. 14.

DISSERTATIO VIII.

De Re Litteraria Veterum Beneventanorum.

C. CONCORDIVS. SYRIA CVS. EQ. ROM COMM. REIP BENEVENT. MVNERARIVS BIDVI. POETA. LATINVS. CO RONATVS. IN MVNERE. PA TRIAE. SVAE. ET VIBVS SIBI. FECIT. QVI. VIXIT ANN. LVIII. M. VI. D. XII HOR. III.

Oſtquam M. Cicero in eo libro, qui *Brutus* inſcribitur, clarorum Oratorum [illegible] a prima origine ad eam uſque ætatem aut Græcorum, aut Latinorum, non oratorum ſolum recenſuiſſet, verum etiam de ſingulis diſſeruit, quantum quiſque [illegible] præſtitiſſet in ea facultate [illegible], [illegible] ipſe æſtimatori ſuum tuliſſet judicium [illegible] (ita demum inquit) *in ſingulis artibus bonus Orator laudabit* [illegible]? Miratus certè hic verbis, aut etiam indignatus in tam longo temporum intervallo utriuſque Gentis inopiam, cujus parti cultæ, atque inſtitutæ [illegible] ſibi laborandum eſſe putabat. At ita res profecto ſe habet, ut in liberalibus ſtudiis, cæteriſque omnibus litterarum diſciplinis, aſſidua omnium ætatum experientia (ut in uniſverſum temporum [illegible] quaſi [illegible], & effectum eorum [illegible]) idem illud probatum ſit, plurimos, imo potius (ut [illegible]) [illegible] ſemper fuiſſe, qui ad eas comparandas improbos, diuturnoſque labores [illegible] aliquando totæ ſuæ vitæ ſpatium [illegible], ſibi fruſtra [illegible]; paucos vero ad eam ſapientiæ, doctrinæque præſtantiam perveniſſe, quâ magni nominis [illegible] immortalitatem aſſequuti, perpetuis omnium gentium, atque ætatum laudibus celebrentur: quæ quidem in re illam ignorantiæ parum agnoſcere licet, quum in hominum genus peccatum [illegible], quum enim occultâ quadam ipſius naturæ vi, quæ ingenia ejus bonis [illegible], [illegible] cognoſcere, propriam quiſque jacturam reparare [illegible]. [illegible] impedimentis, quæ ex imbecillitate ſenſuum, vitæque brevitate, atque [illegible] modis, tum etiam ex ingenii hebetatione, animique perturbationibus undique parantur; aut certè ipſius ſublimitat, ſucceſſo veluti [illegible] collocatæ, [illegible] [illegible] omnem eludit. Quum itaque de Viris [illegible], qui in Re Litteraria [illegible] Beneventanam Urbem illuſtrarunt, agere ſuſtineam, non eorum ipſorum cenſum velim agere, aut [illegible] aliquam [illegible] numerari debeat, [illegible] in claſſis, rationeſque [illegible], [illegible] illud accidit, quod [illegible] ex injuria [illegible] temporum [illegible] monumenta, ſummi beneficii loco habendum erit, ſi injuriæ [illegible] ipſo temporis acceperint, quod plura deteriora [illegible] pepererint [illegible] Beneventanorum Litteratorum numerum prodere contigerit, quum nullibi forsaſſe patem Romam, Sæculo proferri nunc poſſint. Non hunc [illegible] Poetas, quibus Beneventum [illegible] Lupidu hujus Diſſertationis præfixo [illegible], ordinandum [illegible], ſuus enim locus manebit Poetis: quum petat, ut inſinuata [illegible] poſtulat, [illegible] illuſtriores uſtum erit, ex quibus gradatim ad ſublimiores [illegible]

Sunt

Sint igitur primi in ordine Grammatici, quorum egregium par vetuſta Patrum monumenta nobis exhibent, Prior autem prodeat M. Rutilius Ælianus, cujus memoriam ſepulcrali hoc titulo celebratam

D. M.
M. RVTILIO
AELIANO . DE
CVRIONI . BE
NEVENTANO
GRAMMATIC
O. V. A. LXXV.
PVTILLA . PRIMA
CONIVGI . CVM QVO
V. AN. X. . . . M. . . .

Rutiliam Gentem inter Romanas ſatis notam in Beneventana Colonia floruiſſe, ibidemque Duumviratu, Decurionatu, aliiſque municipalibus Magiſtratibus illuſtrem fuiſſe e noſtro Theſauro ſatis conſtet: non igitur Rutilium hunc, qui Grammaticum ſubdit ex Litteratorum, ſeu Grammatiſtarum grege hominem putare debemus, ſed ex ſuo Grammaticum aut Litteratum, uti ejus conditionem decebat, ſummum enim inter Litteratos & Litteratores veteres Romani (ut inter Grammaticos, & Grammatiſtas Græci) diſcrimen faciebant, ut poſteriores mediocriter docti pueris primis litterarum elementis inſtituendos curarent; Litterati vero, ſeu Grammatici appellati eorum, qui abſolute docti, atque omnigenæ eruditione præditi aliquid diligenter, & acute, ſcienterque ſcriberent, aut dicerent (a); quod Orbilius noſter (qui Beneventanus alter Grammaticus) auctoritate probaſſe ſatis erit: *Apud majores (inquit) quum familia alicujus venalis produceretur, non temere quem Litteratum in titulo, vel Litteratorem inſcribi ſolitum eſſe* (b).

Sed jam ex Orbilii verbis ad Orbilium ipſum veniam, cujus memoriæ, atque honori extitiſſe olim Beneventi lapidem publico loco poſitum, ac ejus memoriæ Statuæ ſatis conſtat, quæ inſcripto (ut moris erat) titulo in Beneventano Capitolio fuit dedicata. At de Lapidis interitu haud mediocriter nobis dolendum, dum Statuæ ſaltem ocularium teſtem appellare poſſumus Svetonium, cujus de Orbilio noſtro inter alia plura hæc ſunt (c): *Statua ejus Beneventi oſtenditur in Capitolio ad ſiniſtrum latus marmorea habitu ſedentis ac Palliati appoſitis duobus Scriniis*: & ſane Svetonio debemus, ut vix eam Statuam hodie deſideremus, quæ ab ipſo memorata, ſpeciemque deſcripta adhuc nobis præſens quodammodo ſpectanda tribuitur. *Sedentem* igitur illa nobis offert Orbilium, quod quam nunquam, aut rarò in veterum ſtatuis occurrat,

[b] Non ſolum illud dumtaxat Grammaticorum erat, ut inter [illegible] de abſolutè eruditi judicarent, quod Horatius velut ridiculum eo verſu: *Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt*: vel, ut elegantia, ſelectaque verba, quæ illos docerent, ampliuſque ſpectarentur deberent, quemadmodum Juvenalis [illegible], dum [illegible] *quod eum ſpero uſus* [illegible] Tullii [illegible] *Grammaticum ſe profeſſus quiſquam barbarè loquatur*. Sed cur à Grammaticæ [illegible] ſorte prætereaque quod ipſius Rhetoricæ adhærens, ac quædam inſtitutionum genera ad eloquendum præparandum tradere conſuebant propter ipſi præſtitutum munerebant, unde veteribus Grammaticis ipſi Critici dicebantur, quod ſi de omni genere Scriptorum à ſe judicandi ſerebant poteſtatem, in iſque maxime incumbebant, ut Poetas interpretarentur, & qua re illuſtre ſuis ſui ſingulis mentem eorum ſuas alias nobis reliquit Maurus Servius Honoratus in opera Virgilii, qui ſunt Grammaticorum Horum, quantum ipſi docti ea, eruditæ neque veluſſem, quidque undeque poterant, ſum ſuis oſtendit.

[c] Apud Sveton. de Illuſtr. Gramm. lib. c. 4., quibus [illegible] verbis [illegible] ſolum proſſimus Orbilius, cum duo bona [illegible] oportebat, [illegible] in [illegible], qui ex nullo ſeriptore [illegible] penderet ſolebat, non ſolum etiam [illegible] varie, moret, vendunt ipſis *bonam* at qui emptores advenirent, ſingulis poſtea [illegible], quam proſeſſione præſtarent, in [illegible] ut non [illegible] denuncharentur, ſeque plura, quam par eſſet, aſſequeretur [illegible] profeſſionem præſtaret. [illegible] Edictum Ædilium Curulium qui partem de mancipiis vendundis etenim eſt his verbis ſervavit nobis Gellius: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ITA [illegible] INTELLIGERE [illegible] QVOD [illegible] VITII [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[c] De Illuſtr. Gram. cap. 9.

curiae, ad quorum munus judicantium factum video, Literatorum enim loco Magistri solebant docere, ac subinde [illegible] quidem, quam quae studentibus adhibebant [illegible] uti consueverant, quem etiam literatorum morem, quibus diu [illegible] disputandum esset, morem fuisse indicat Cicero, cujus praeclara illa sunt ad Atticum (1V. 9.) *Malo in ista tua sellecula, quam habes sub imagine Aristotelis, sedere, quam in istorum sella curuli.* Quid vero Pallium? A Graecis acceptum Pallium Romani (quorum proprium vestis Toga) aliquando sibi usui paruere, et non quicumque passim, propria libertate, sed ii fere, qui se Philosophos esse profiterentur, adeo quoque ejusmodi vestis induito ordinis valebant, non vacat in re tota pluria exempla congerere, ex quibus splendidioris illi [illegible] dubitasse sufficiat, tum M. Antonini, tum Juliani, quorum ultimus, teste Capitolino, cap. 2. *duodecimum annum ingressus habitum Philosophi assumpsit, & deinceps tolerantiam, quum studeret in Pallio, & humi cubaret*: alter vero (ut Ammianus refert) Athenis ubi Philosophiae vacabat, *Pallium* ad Constantium Mediolanum contendit, e quo Caesar designatus ex *Pallio* ad *Purpuram* transiit. At quae de hoc vestis genere observatione sunt digna, fuse simul, ut quaeunque dicere [illegible] nuper V. C. Johannes Lamius (*a*). Illud tamen mihi ut Orbilii Status haud omnino praetereundum, cui contrarium qui Philosophorum (nam de Romanis hunc agimus) proprium esset cultus, ii Grammaticis quoque communis esse potuerit, sed non ita ad Philosophos Pallium pertinebat, ut non etiam caeteri omnes, qui Literas inter Romanos profiterentur, illud sibi vindicarent, uti e Basilius Presbyter in Nazianzenum, ut praeterea Cyrilli Lucionis haec habent: *Pallia amictus quidam Rhetorum quidem rubra, & purpurea pallia vero Philosophorum.* Ex quibus non modo discimus, praeter Philosophos, Rhetores quoque Pallium gestasse sumptos, verum etiam in communi utrisque vestis forma, coloris discrimen servatum, itaut qui eloquentiae operam dabant, hunc quidem ut augustiori, hilarioreque ipsius colore quodam veluti majestatis obductum subsidium comparare curarent, qui vero, ut Philosophi, sese omnibus institutum urbis morum disciplinae, censuraeque studerent, pallium voluerunt, quod hunc latus pauperum, lucisque in tempore praeserebatur, praecipue adhiberent. Sed quum de Rhetoribus manifeste res jam constet, de caeteris quoque, qui, et docti literarum artibus vacarent, quod scil. ut hi ad unum omnes Pallio uterentur, locuples testis adsit Tertullianus, cujus in de Pall. 1. haec sunt: *Videret nunc Philosophia quod profiteri non omnis illa necesse est. Habes alias artes et publicas utiles. De meo vestiuntur, & primus informator literarum, & primus enodator vocis (b), & primus numerorum arenarius, & Grammaticus, & Rhetor, & Sophista, & Medicus, & Poeta.* quod quidem non Tertullianus tem (ut Lamius asserit) ethnicae caput, sed multo recentiori aetate ubi in Republica, in more positum manifeste docet Orbilii nostri Status, cui tamen Pallium gestasse ita Grammaticae professio fuisse, at non tutus Litteratoris illos, quorum turbam Tertullianus enumerat, sed in illorum censu, qui majorum gentium Grammatici essent (de quibus superius disserui) fuisse Orbilium, dici debet; id, quod cum alia plura, tum etiam *Scrinia*, quae ad ejus Statuam apposita fuerunt, omnino demonstrant.

Ad haec igitur *Scrinia* gradum faciam, quorum usum, significationem, cur demum ad Grammaticum Scrinium, propria omnia ejus professioni non seu utique opponerentur, paucis explicare jam libet. In Augusta Domo Scrinia (quamquam nullus ibi in antiquis lapidibus libertos a *Scriniis* occurrit, secutus *Scriniis* a *Studiis*, a *Bibliotheca*, quae munera *Scriniis* affinia sunt, nisi forte de illud complecterentur) fuisse satis constat. In ipsis, ducibus maxime Imperii aevo singulorum negotiorum ad Principes pertinentium, modo in quatuor, modo aliquo in duorum Classes distinctorum, acta & monumenta servabantur, unde Scriniorum & Scriniorum Magistri passim occurrunt in Codice Theodosiano, atque munus habuisse Ulpianum sub Imperatore Alexandro, testis est Lampridius. Ad alios quoque usus *Scrinia* adhibebantur, cujus rei illustre exemplum, quod proprium rem nostram attingit, attulisse praeclarus Plinius; (*b*) nam *Alexander Magnus inter spolia Darii Persarum Regis unguentorum scrinio capto*, quod erat auro,

[*a*] De Erudit. Apostol. cap. 12. ubi de re vestiaria Veterum Christianorum privatim peculiarem Dissertationem tribuit.

[*b*] Ita in editione Veneta Opp. Tertull. 1744. s fo. Lamius, qui hunc locum profert [ ] pag. 75. habet *educator*; sed *edomator* legisse Veterum Scholiastae, qui hoc verbo *Edomatorem vocis* ab plenaque accepiunt; nec enim aut vetus phonasco partes est, ut deis se operam ex vibilerent inter prima illa rudimenta literarum, nisi si qui Camoeni tangere vellent esse, aut Camoeni. At vulgi Veriae quae *enodator* in scripsi, nam quum prius Informatorem literarum memorat Tertullianus, id est, illum, qui singularum dumtaxat literarum formas & nomenclationem docerer, enodatorem vocis posthac subdit, id est, qui ex literis ipsis parere tandem voces modo [illegible] ex legere ac perfecta vocabula ex scripto proferre doceret.

[*h*] H. N. lib. 7. c. 29.

aur,

N

auro, gemmiſque ac margaritis pretioſam, meritò ejus uſum avunt demonſtrabat, immo [illegible] *ingen. Horum Homeri ſtudio detur.* Titus habebat Homerum Metedo jure ſanè meritoque magni eſtiman [ſi ut enim pauperi ingenti fretus ſummo labore, atque induſtriæ parta] ſua ſcripta litterati homines putârunt ſemper, ut propterea illi in ſuis quiſque ſcriniis certè pretioſiſſimam omnium ſupellectilem, quæ haud facilè Plagiarius peteret, ſervare pro more haberent: unde Horatius (a) . . . . *& prius orto*

Sole vigil calamum, chartas, & ſcrinia poſco

& alibi (b)

Jam ſatis eſt, ne me Criſpini ſcrinia lippi
Compilaſſe putes . . . .

Plinius quoque ſecundus (c): *Vere [inquit] & emendata in ſcriniis tuis eſſe credebam*: ex quibus jam demum intelligi poteſt, cur ad Orbilii ſcrinium Scrinia ſua fuiſſe oppoſita, ea bona quidem, ut ejus ingenii, Scriptorumque ab ſe elucubratorum copia demonſtraretur: ſed me pretium rei ſictum quiſque exiſtimaverit, ſi (quod ad Patriæ decus omnino accedit) alia plura, quæ de Orbilio habemus, exequi pergam.

Is itaque ex Orbilia Familia Beneventi natus eſt, ex morte parentum, una atque eadem die inimicorum dolo interemtorum *Pupilli* (ut ego opinor) cognomen adeptus. Primo apparitu ram Magiſtratibus fecit, deinde in Macedonia Corniculo, mox Equo meruit, functuſque militia ſtudia repetiit, quæ jam inde a puero non leviter attigerat, ac profeſſus diu in Patria, quinquageſimo demum anno Romam, Conſule Cicerone, tranſiit, docuitque majore fama, quam emolumento, namque jam perſenex pauperem ſe, & habitare ſub tegulis fatetur in plurima elucubrata ſcripta [illegible] ſui ſcriptis [illegible], etenim meliſſe non modo non ſurripuerit, ſed magnanimitate ſumme ſuis Dominis vindicârit; etenim quum Pompilius Andronicus illuſtris olim Grammaticus, ut ſuæ inopiæ, egeſtatique conſuleret, opuſculum Annalium Ennii [illegible] ſedecim millibus nummum eidem ſtatim diſſet, eos libros Orbilium ſuppreſſos redemiſſe, vulgandoſque ſui auctoris nomine curaſſe, refert Suetonius (d). Librorum, quos ipſe ſcripſit Orbilius, etiam titulis perière, unius tantum ſuperſtite memoriæ, cui ſuit titulus, *Perialogos*, in quo, eodem Suetonio teſte, continebantur querelæ de injuriis, quas Profeſſores negligentia aut ambitione Parentum acciperent; fuit autem naturæ acerbæ non modo in antiſophiſtas, quos omni ſermone lacerabat, ſed etiam in diſcipulos, quod hoc carmine Domitius Marſus notavit

Si quos Orbilius ferula, ſcuticaque cecidit

unde & *Plagoſi* epithethon obtinuit ab Horatio, qui aliquando Præceptoris ſui Orbilii, fabulas Livii Andronici in ludo dictantis cum laude meminit in epiſtolis Ep. l. 2.

Nec ego idem inſector, delendaque carmina Livi
Eſſe reor, memini quæ plagoſum mihi parvo
Orbilium dictare, ſed emendata videri . . . .

Sed ne Principum quidem virorum inſectatione abſtinuit, ſiquidem ignotus adhuc quum judicio frequenti teſtimonium diceret, interrogatus a Varrone diverſæ partis advocato, quidnam ageret, & quo artificio uteretur. Gibberoſos ſe de ſole in umbram transferre reſpondit, quod Murena gibber erat. Vixit prope ad centeſimum ætatis annum, amiſſa jam pridem memoria, ut verſus Bibaculi docet

Orbilius ubinam eſt, Litterarum oblivio

At ſuperſtes ejus nomen, & ſapientia nihil minus poſt ſe in præclariſſimis ejus diſcipulis manſit, nam præter Latinæ Lyræ Principem Horatium, non modo Orbilium filium reliquit, & ipſum Grammaticum profeſſorem, ſed etiam Scribonium Aphrodiſium, quem ipſius Orbilii ſervum, atque diſcipulum, mox a Scribonia Libonis filia, quæ prior Augusti uxor fuerat, redemtum, & manumiſſum, publicè Grammaticam docuiſſe idem Suetonius memoriæ prodidit (e).

Poſt Grammaticos ad Rhetores, Oratoreſque eſſe gradus deberet, ſed quum Medicos interjiciendos decreverim, haud jure quis mihi ſuccenſeat, inter liberales artes Medicinam a me relatam, quam ſervi olim, libertinique tantum conditionis homines exercere ſolerent. Ex Marmoribus Felſineæ, quibus [illegible] Antiquitates illuſtrat Cl. Malveſia, non aliud, quum de re literaria ſermonem inſtituit Sect. [illegible] illi ſuppetit, quod in medium proferat, quam unicum marmor, in quo Medicum, nec quidem univerſæ ejus artis peritiâ pollentem, ſed ocula-

[a] Epiſt. lib. 2. ep. 1. [b] Serm. l. 1. ſat. 1. [c] Epiſt. l. 1. ep. 21. [d] De Illuſtr. Grammat. cap. 11. [e] Cap. 19.

[illegible] nobis offert. [illegible] Beneventani [illegible], quod in amplum, quo [illegible] esse posset, suorum veterum Litteratorum Civium censum, Medicos quoque referat? Caeterum unus ego sum, qui cum Sponio (a) Medicinae plus aequo tribuisse [illegible], ego illi pro viribus Medicinae [illegible], utque ab ea servitute, ac libertatem [illegible], ut majorem efficeret, a pluribus, quos retuli, [illegible] Medicos memorantibus eandem notam malis fide [illegible], ut Viri docti notarunt (b). Qui de Medicis extant Beneventani lapides diligentius describere [illegible], ut videtur, eorum conditionem demonstrantes hi sunt.

L. STAIO L. F. STEL. SCRATEIO MANILIANO PRIMO CER. I. D. QQ. FILIO EQ. ROMANI ARCHIATRI BENEV HIC PRIMVS OB HONO REM CERIAL TESSERIS SPARSIS IN QVIBVS AVRVM ARGENTVM AES VESTEM CAETERAQ. POPVL DIVISIT L. STAIVS RVF. MANILIVS	M. CASINEIO PAETO MEDICO CASI NEIA ARTEMISIA CONIVX CVM QVO VIXIT ANN. XXV ET MENSEM I	A. CLODIO A. F. MEDICO DEMETRIVS LIB. SIBEI ET CLODIAE A. L. ALEXAND ET CLODIAE A. L. GLYCERAE H. M. H. N. S.

At non hisce nostris lapidibus commodi pro Medicinis, liberali nempe arte, quam ingenui [illegible], fortuitu [illegible]. [illegible] veterum exemplo, qui non omnino de Medicinae [illegible], atque utilitate conveniebant, ut ex Plinio discimus lib. 29. cap. 1. [illegible] in [illegible] partem [illegible], et non ulla fortasse antiquitatis res majori [illegible] virorum doctorum [illegible] videatur (c).

Nec tamen [illegible], sed ita rem commode transigi posse puto, ut [illegible] diversa ejus Artis conditio, quam varii temporum [illegible] spectari debeat. Ad [illegible], plura semper fuisse Medicinae ministeria planè constat, quae si inter se comparentur, quamquam ad unam ipsam artem pertineant, alia tamen planè honesta, ac ingenuo homine digna, [illegible], alia vero foeda, ut servilia ususi debent. Haec jamdiu [illegible] Ars ipsa in tres partes divisa fuerit, [illegible] scilicet, [illegible], & [illegible], ut ex Celsi praefatione in lib. I & VII. [illegible] apparet, qui Pharmaceuticen [illegible], magis vero qui Chirurgiam eger-

(a) Miscell. erud. antiq. sect. IV. pag. 144.
(b) Id. Miscell. pag. [illegible] Fabrettus Inscr. Antiq. cap. 4. pag. [illegible].
(c) [illegible] ut videtur, Franciscus Robortellus in Medic. [illegible], [illegible] Ferrarum, Ravessium [illegible] sententiam [illegible] habuit. Ante paucos annos [illegible], [illegible] Medicinam [illegible] Cungerius Middleton edita Dissertatione De Medicorum apud Veteres Romanos conditione, de qua plura in Actis erud. an. 1727. p. [illegible] ad [illegible] quotquot Medici in antiquis monumentis produntur, [illegible], [illegible] Medicinam [illegible] servili conditione hominibus [illegible] verba Caroli [illegible] pag. 630. Servi (inquit) qui in studio Medico [illegible] Lucam [illegible] esse, sed [illegible], servos nobilissimam artem [illegible] illo tempore [illegible] atque [illegible]. Quamvis igitur Lucas, si ejusdem originem spectes, Syrus fuerit, [illegible] (In not. ad Luc. [illegible]). Lucam [illegible] Medicinae [illegible] per omnem vitam [illegible] Evangelio [illegible]. Vides, quid [illegible] At Contra [illegible] Grotii [illegible] Zornius Opusc. Sacr. tom. I. cap. 16. [illegible] Sponium Miscell. erud. antiq. pag. 144. Callaneus Dissert. [illegible] Medic. cap. [illegible] in [illegible] ad Suetonium [illegible] Apologia Medicae, Pitiscus in Leg. [illegible] Attic. [illegible] pag. 500. Zimmermannus in Florileg. pag. [illegible] Medicinam artem [illegible] probat. [illegible] Fontaninus Antiq. Hort. [illegible] Menagius Amoenit. Jur. Civ. cap. 35. [illegible] Albert. [illegible] in not. ad Bibl. Antiq. Rom. I. 2. c. 3.

exercerent, quid ni si vilis ac passim servilis conditionis olim homines omni aevo fuerint, quos neque hodie, quamquam eo munere, aut alia re excellant, omnino contemni observamus. De Archagato, qui primus Medicorum A. V. 535. Peloponneso Romam venit, haec subdit Plin. l. l. *Vulnerarium eum tradunt fuisse vocatum, mireque gratum adventum ejus initio; mox a saevitia secandi, urendique, transisse nomen in Carnificem, & in taedium artem, omnesque Medicos.* Ex quibus discas subsequenti partem decus omne ametiri ab eo, qui eam illa simul Chirurgiam profiteretur, ceteram vero, si Jura artis contentus ab infamibus abstineret.

At praeter diversas Medicinae partes, spectanda quoque erit, ut dixi, temporum ratio, a qua, si incerta sparsa, ac plane fabulosa, ut par est, secludamus, illius tempora originem, quam ab Diis, Apolline nempe, ejusque filio Aesculapio Ethnici repetebant, ut docet Macrobius (a), si Heroicis etiam tempore amputemus, in quibus ab Heroibus ipsa Medicinam excultam affirmat Servius (b), totamque rem ad certam aetatem, Urbemque jam conditam deducamus, jam plura excurrisse dicimus Romanorum saecula, in quibus nullus Medicinae honos, imo neque nomen, neque usus (Sexcentis fere annis (ita ex Catone Plinius (c)) *Populus Romanus fuit longissime per Medicina adsciscenda, nondum enim in Urbem commeaverant Medici, qui in artem redegerant, quemadmodum magno sanitas constet & peregrino rerum pigmenta annuerant, ut illis imperare pretia quae vellent. Ceterum multarum rerum gloriosa curatione gratiam olim curabant, audere bene usi ad salutem, dum illos passi, & sanat.* At quae Archagati adventu gratarer exempta fuit, juxta Quiritium ac Taberna de publ. co ipsi Archagato concessis, mox Romanis ita visiset Medicina, ut beneficii poeniteret, artemque ejusque professores vix tolerandos putarent. Nec tamen omnino verum, aut saltem solum ejus rei causam fuisse putaverim, quam a *saevitia secandi, mireque* Plinius affert, nam quae non secandi tantum, sed potius faciendi quaerendae causa adhibebatur, vix saevitia dici, nullo vero modo videri poterat, causam ego verosimilius dixerim, vel quod Romani vilissima, ac fere qualibet, quae ad Chirurgiam pertinent, ejus artis munera abhorrerent, vel quod de Medicina, cui nunquam antea assueti, haud probe judicantes, nihil, nisi quod oculis spectarent, in ea contineri arbitrarentur. Ita ad ea usque tempora apud Populi ingenium erat comparatum, ut non Medicinam solum, sed ceteras etiam liberales artes tanquam Reip. parum utiles, negligendas putaret, quod autem Medicinae, ceteris sque liberalibus disciplinis peculiarem Romani, qui non recte loqui necessarium duxerint (d). Sed & illud postremo ad augendam Medicinae invidiam accedebat, quod peregrini soli, iique fere omnes servi ad eam aetatem Medicinam factitarent, ut vel ex ipsa Professorum conditione sordidior ea ars apud Romanos evaderet.

Atque haec quidem stante Republica. Quum vero uni e multis rerum summa regi coepisset, honestior de Medicina apud Principes viros, inde eorum exemplo apud reliquos judicari coepit, itaque mutata regiminis forma, novam demum, qua hactenus caruit, faciem induit Medicina, aut potius pristino nitori restitutam excussisse visa est. Caussas levi animadversione promptas habebamus. Satis enim experientia compertum fuit, amissa in Remp. e voluminosa ex ea arte maturae, quae ad tuendam, restituendamque hominum sanitatem, Deorum munere instituta, vim suam non omnino incertam, ac fallacem probaffet. Praeterea id quoque manifestum esse coepit, non soli Chirurgiae, aut Empiriae universam Medicinae artem contineri, sed multa ipsam ex ratione, multa ex Philosophia scientia, ad Physicam praesertim pertinentibus, non ut aliena, sed sibi omnino propria vindicare, quae excellentiorem ejus partem constituerant. *Hinc (ut ajebat Celsus) quamdiu clari viri Medicinam exercuerant, primoque mundi sapientiae pars habebatur, ut & morborum curatio, & rerum naturae contemplatio sub iisdem auctoribus nata sit.* Ex hisce igitur caussis suus a Principatu initio, Medicinae restitutus honos, qui simul ac haberi coepit, perpetuo deinceps servatus, ut ex indubiis sequentium temporum monumentis manifeste patet. Nam praeter quamquod *Amicorum* titulo Medici apud Principes fruebantur, ut ex Plutarcho, Tacito, Seneca, aliisque satis constat, eosdemque Ἑταίρους aliquando appellatos, eodem quidem titulo, quo Duces plerique Regis appellari solerent, observat Spanhemius (e), jam primum constat eos a Caesare Civitate donatos (f) ac mox universo ipsorum ordini immunitatem ab Augusto datam (g), propterea quod is Antonii Musae liberti,

D d

(a) Saturnal. L. I. c. 17.
(b) Aeneid. XII v. 397.
(c) L. XXIX 1.
(d) Ita Suetonius de Illustr. Grammat. *Grammatica olim Romae ne in usu quidem, nedum in honore ullo erat, rudi scilicet, & bellicosa etiam tum Civitate, necdum magnopere liberalibus disciplinis vacanti.*
(e) De Praest. Numism. Dissert. V
(f) Sueton. in Jul. cap. 42
(g) Idem Octav. cap. 42

liberti, atque medici opera ex periculoſo morbo convaluerit, tributa etiam ipſi Muſæ præter magnam caci vim, curtorum annalorum jure. Certè Alexander Imp. Medicinam annonas addidit, teſte Lampridio cap. 42. Plura adhuc pro medicis conſtituit Imp. Conſtantinus, ejuſque, ac parentum Principum conſtitutionem, quibus Medici e publicis oneribus immunes honorum vero quorumcunque capaces habiti ſere, confirmarunt Impp. Honor. & Theodoſ. pluribus dum legibus, quæ adhuc extant in Cod. Theod. lib. 13. tit. De Medicis, & Profeſſoribus.

Hinc illud ſponte ſua quodammodo effluxit, ut de Medicina, quam olim Servi, plerumque Chirurgiæ operam dantes ſerviliter maculaverant, mox vero ingenui atque ex ingenuis honeſtiſſimi quique, (ut ex noſtris lapidibus etiam apparet) paſſim, ac publicè profiteri coeperant, non aliter, quam de liberali arte judicium ferretur. Locuplex hujus rei teſtis Ulpianus (a) cujus verba afferre libet. *Præſes Provinciæ (inquit) de mercedibus jus dicere ſolet, ſed Præceptoribus tantum ſtudiorum Liberalium. Liberalia autem ſtudia accipimus, quæ Græci ἐλευθέρια appellant. Rhetores continebuntur, Grammatici, Geometræ. Medicorum quoque eadem cauſa eſt, quæ Profeſſorum, niſi quod juſtior, quum hi ſalutis hominum, illi ſtudiorum curam agant.* Inter liberales egregiam artem Medicinam paſſim deinde commendarunt Imperatores hinc conſtitutionibus, quæ in dicto titulo Cod. Theod. habentur collectæ, ex quibus unam hic afferam in lege xiii relatam, quam ipſe Codicis auctor ex longiori Juliani Imperatoris Epiſtola deſumpſit, quæ quidem Epiſtola quum adhuc extet, præſtabat ejus integrum caput, quod ad rem maximè facit, ex Briſſonii verſione (b) hic deſcribere. *Artem Medicam hominibus ſalutarem eſſe uſus ipſa demonſtrat, quare eam i cælo delapſam non immerito Philoſophi prædicant. Etenim naturæ noſtræ infirmitas, & valetudinum offenſiones, quæ quotidie incidunt, per hanc corriguntur. Quamobrem ſicut æquitatis rationi conſentaneum ſit, ut ſuperiorum Imperatorum auctoritatem & nos ſequamur, pro noſtra humanitate jubemus, vos Senatorium munerum liberos te poſthac vivere.* Hinc, non tantum, uno ingenuo modo, verum etiam præclarâ in Rep. loco homines Medicinæ operam dabant. In luculento elogio, quem Auſonio Patri Auſonius filius lucubravit, inter cætera animi virtutes, ac ingenii facultates, quibus in inſignem erat, etiam Medicinæ arte illuſtris commendatur:

Prodeſſe & cunctis hominum vitam medendi

Promptus, & fatum ampliſicare moram.

Idemque Auſonius inter præclaros, qui re literaria excellerent, ſui ævi viros, Medicos quoque recenſet,

Valete manes inclytorum Rhetorum

Valete Doctores probi,

Hiſtoria ſi quos, vel Poeticus ſtylus,

Forumque fecit nobiles

Medicæ vel artis, dogma vel Platonicum

Dedit perenni gloriæ

et cum Romana ſæcula haud prætergredi mihi propoſitum ſit, hæc obſervaſſe ſufficiet, ut, quale de Medicinæ judicium ſine partium ſtudio, ex bono & æquo ferri poſſit, jam demum poſt tot Clariſſimorum Virorum concertationes ſtatuatur, ſpectandæ enim ſunt, ut initio omnium, Medicinæ partes, ſpectanda quoque temporum ratio, itaque ſi perpetuò Chirurgicam à Medicina, ſi ſlantem Remp. tempora in univerſæ Medicinæ uſu acceperis, optimo jure quo Medicina inter liberales artes præcipuè recenſenda, ex qua etiam in Remp. utilitas, in profeſſorem ornamentum, ac decus permanet, ſententiam tulerim.

Plura fortaſſe, quam par erat, Medicinæ dedimus, adhuc tamen eſt aliquid, quod ad eamdem rem uberius illuſtrandam, nobiſque potiſſime animos lepit, quod inter alios ad Medicos pertinentem ſuperius allatum fuit num. I. Igitur L. Statius inter cætera functum honorum, quibus functus fuit, ſuæque liberalitatis præclara monumenta, hoc etiam in lapide memoriæ proditum volunt, ſe nempe Equitis Romani Architri Beneventani filium fuiſſe, qui igitur fuerint Archiatri, quidque de eorum nomine, ac munere cenſendum ſit, modo videamus. Archiatros (ut ab aliorum ſententia ordiar) non eſſe putat Fabrettus (c), qui in univerſum ad omnes

[a] In l. 1. D. De extraord. cognit.
[b] Antiq. Rom. lib. 2. cap. 3.
[c] Inſcript. antiq. cap. 4. pag. 308. Duos dumtaxat Archiatros exhibet Gruterus pag. 632. 4. & 5. Tertium dat Reineſius Claſ. xi. 107. quem Theodoſii ævo vixiſſe arbitratur. Quartum nuper babuimus in lapide Piſaurenſi num. 64. ad quem eruditas notas addit Olivarius pag. 150.

omnes morbos curandos idoneus eſſet, talemque ritè appellandum cenſet Claudium Agathemerum Medicum, qui in Græco Epigrammate ſepulcrali ita de ſe canit,

Claudius Agathemerus Medicus hic jaceo
Omnigeni qui noveram præſentiſſimum remedium morbi

ex lendibili aliquin veterum more, quo ſinguli pene morbis ſingulares Medicos ſtatutos ex lapidibus conſtat, conjectaſſe primùm Fabrettus, eum qui omnium morborum curandorum arte calleret, nonniſi Archiatrum vocari debere, quod cæteris Medicis præſtare videretur. *Nullum (inquit) inter Medicos principatum aut etiam Medicis præſidendi auctoritatem hoc nomen indicari monent lexicographi, & optime animadvertit Gothofredus ad l. 4. Cod. Theodoſ. tit. de Medicis, & Profeſſ. qui Archiatros vocatos vult eos tantum, qui in Principibus Urbibus Romæ ſcilicet, & Conſtantinopoli Medicinam faciebant, vel operam dabant Principi, quod tamen aliorum ex noſtris Inſcriptionibus incertum redditur.* Fabretti ſententiam reſpuit V. C. Oliverius in marmor Piſaurenſe 64. ubi occurrit *C. Tettius C. L. Archiater peritiſſimus, & Obſequis ſuis amatiſſimus*, hocque inter Medicos, & Archiatros diſcrimen fuiſſe putet, ut illi proprie dicerentur, qui Medicinam ſuo periculo exercebant, qui hodie *Medici* vulgo appellantur, hi vero, qui a Decurionibus electi ſalario publico honorabantur. Suam opinionem ſatis probari poſſe credit Vir doctus ex verbis *leg. 9. & 10. Cod. De Archiatris*, ubi non alio nomine eos vocari patet, qui ex Medicorum ordine a Decurionibus legebantur. Atque optime quidem ſe haberet Oliverius, niſi in his ſolis Medicis publicè conductis propriam Archiatrorum appellationem duntaxat continen decreviſſet. Utrique res iſthæc paullo accuratius demonſtretur, nihil ego verius puto verum, quàm Archiatri vocabulo non profeſſione excellentiam indicari, ſed certum illius muneris dignitatemque omnino demonſtrari. Idque primùm probari poteſt ex ipſis antiquis lapidibus, in iis enim dum *Medici ocularii* occurrunt, ſæpiſſimè vero *Medici* ſine ulla alia adjectione, nunquam etiam *Archiatri*, ſequitur fuiſſe aliquando inter hos omnes diſcrimen, licet *Medici* genericè appellati jam *omnigeni morbi* (ut ſuperius ajebat Agathemerus) curam ſuſcipere valerent aliquem particularis morbi ut puta *ocularii* (ex Fabretti regula, longumque conſuetudine) expreſſa mentio in fuiſſe adjecta; quod ſi *Medici* nomen, ad profeſſionem morbi omnis referendum eſt, jam erit quod amplius in Archiatris agnoſci debeat, id vero quam de ſola univerſe arte præſtantia quam cum Medicis communem habebant, ex recepto utriuſque vocabuli diſcrimine intelligi rectè nequeat, ad certum proinde ipſorum munus, quo ſæpe Medici extollebantur, referri debet.

Lexicographorum, quos Fabrettus generatim laudet, neminem invenio, qui Archiatri vocabulo hanc ſignificationem accommodet, ut Medici Synonimum ſit. Certe Briſſonius (a) non aliam eo vocabulo ſignificationem docet, quàm eorum, quorum fidei, & peritiæ Imperatorum ſalus tuenda committebatur, quique in eorum comitatu Medicinam factitabant. Ita paſſim in pluribus legibus Codicis Theodoſiani (b) neque aliter Archiatrum intelligit Galenus ipſe, quum memorat *lib. 4. de Antidot. cap. 1. & de Theriac. ad Piſon. cap. 1.* & ſua ætate eumdem ei vocabulo ſignificationem ſervatam præclarè oſtendit Caſſiodorus *Var. lib. 6. cap. 19.* in formula comitis Archiatrorum ita illum præcipuè affatus. *A præſenti tempore Comitiva Archiatrorum honore decorare, ut inter ſalutis Magiſtros ſolus habearis eximius, & ſu arbiter artis egregiæ, eorumque diſtingue conflictus, quos judicare ſolus ſolebat affectus. Ipſo ipſe, æger cura. Si contentiones non ut prudenter abſcindis, magnum nemini eſt ſolicitus habere prudentes, & inter illos honorabilem fieri, quos reverentur ceteri. Indulget quoque Palatio noſtro (ex perſona Theodorici Regis loquentem Caſſiodorum nemo neſcit) habere fiduciam ingrediendi, quæ magnis ſolet pretiis comparari. Sit tibi Nos fatigare jejunos, ſit tibi contra noſtram ſtentis deſiderium, & in locum beneficii dictare, quod nos ad gaudia ſalutis extrahas. Talem tibi denique licentiam eſſe cognoſcis, qualem nos habere non probamus in cæteris.* Hactenus Caſſiodorus, ex quo plura, quæ rem maxime conſtituunt, deſcripſiſſe opus fuit.

Nam, ut ad Gothofredum deveniam, cujus ſuffragium fruſtra ſibi extorquet Fabrettus, Archiatros duntaxat vult eſſe Gothofredus, vel qui in Principibus Urbibus Romæ, & Conſtantinopoli Medicinam factitabant, vel qui Principi operam dabant, & rectè quidem (c) dum

 eo va-

(a) De verb. ſignific. verb. Archiater.
(b) In quo poſtrema illa ratalas adeſt quoque Rubrica Comitibus, & Archiatris Sacri Palatii, quibus ob vendendi curam a Comite Principis diſcedere non licuiſſe oſtendit lex. 2. Cod. *quibus non objicitur longi temporis præſcriptio*, quam dederunt Impp. Diocl. & Max. ad Aurelium Archiatrum.
(c) Quamquam nunc Fabretto poſterior res incer-

ta

eo vocabulo non eos ſolum, qui Principis ſalutem ad id munus delecti curarent, demonſtrat Gothofredus, verum etiam eos recipiendos recte monet, qui in aliis Urbibus quæ propriæ eſſent ad id ſtatuti eſſent, ut collegio Medicorum (uti hominum mos obtinet) præeſſent. Id quod ex Caſſiodori formulis recte patet, & ſit manifeſtius ex Photio, qui cum Galeni Medici, Oribaſii Medici, Ætii Medici opera recenſet, inter hos, aliosque Medicos Theonis Archiatri Alexandrini (a) librum, qui *Homo* inſcribebatur, commemorat; ut inde certum omnino ſit, alios ab ipſis Medicis fuiſſe omnino Archiatros, qui licet ex Medicorum ordine eſſent, eamdemque artem profiterentur, ex eo tamen quod Principi operam darent, vel in Principibus Urbibus universo Medicorum ordini præeſſent, tum demum peculiari Dignitatis nomine, Archiatri vocabantur. Principes autem Urbes non Romam tantum, aut Conſtantinopolim cum Gothofredo accipere debemus, ſed eas quoque, quæ in ſingulis Provinciis *propriæ* ſuo jure potiebantur. In iis enim Archiatros conſtitui ſolitos jam modo ex Photio audivimus, qui Theonis Archiatri Alexandrini meminit. Archiatrum Beneventi fuiſſe Samnii utique Principe Urbe, eumque Equeſtri quoque dignitate illuſtrem, ex noſtro lapide manifeſtum eſt.

Plura, quam fortaſſe par erat, Medicis dedimus, ſed non omnino injucunda, neque ſupervacaneo opere diſputata. Ut igitur Beneventanorum Literatorum cenſum repetamus, licebit jam Advocatos Fiſci in eorum numerum ſuo jure referre. Certe talem Fiſci Advocatum requirebat Conſtantinus Imperator, ut non integritate tantum ille antiſtaret, ſed etiam cæteros Literatura præcelleret. *Et ſi potior* (inquit (b)) *apud nos peritiorem cauſſis ſit, quam Fiſci tutela, præcipuus tamen ... plura deſenſa ſuo Fiſci meruerit ... ſi ... literis polleret relique ... ſide eſſe noſcatur*. Et quidem præter abſolutam juris ſcientiam, quæ ſumme literaturæ loco haberi debet, ejuſmodi muneris (ut recte implere queant) aliarum ſeentiarum, ſeu doctrinarum ſubſidio indigere videntur. Tales autem eos fuiſſe omnino credendum eſt, qui ea de cauſſa etiam publicis Elogiis ad poſteritatem memoriam in lapidibus conſignari decorari meruerunt. De ipſis igitur Advocatis Fiſci monere extra noſtri lapis, quem Veſedii Rufini Beneventani Civis eo nomine ſumma cum laude commendatum jam ſuperius pag. 69 allatum, hinc repetere non abs re erit.

VESEDIO RVFINO
V. P. ADVOCATO FISCI
SVMMAE REI IVDICIO
SACRO PROMOTO PATRO
NO SPLEND. CIVITATIS
BENEVENTI ET FVTE
OLANORVM PATRO
NO STVDIORVM IIII
MARTENSIVM VERZO
BIANVM ET MARTEN
SIVM PALLADIANVM
ET . . . .
. . . .

Hunc Veſedium Rufinum Beneventanum Civem fuiſſe ex Veſediis familia inter Civitatis primores, optime docet alter lapis in Piſcopublica.

NBEVLI

eo ſidemus in quibuſdam, quos affert lapidibus, in quibus Caſarius Medicus nunquam Archiatri nomen ... tamen ... lapides non ... L. Arruntio ... Dominus Medicum ... tum qui ... Archiatri vocabulum eundem in Laſcam re- | ceptum erat quod quarti ſeculi ... in tum ... quam Conſtantinopolim Imperialis Aula tranſlata ... ſe jam conſlat.

(a) In Biblioth. Cod. ccxi

(b) Leg. 1 Cod. Theod. *De Advocato Fiſci*.

Google

NEBVLI
C. VESEDIO RVFINO PERF
ET PRAESTANTISSIMO VIRO
FILIO VESEDI IVSTI INLVSTRIS
ET PRINCIPALIS VIRI EENE
VENTANAE CIVITATIS . . . .
. . . .
. . . .
. . . . FR. . . . .
. . . . . D. . . . . . O PATRONO
STVDIVM PALLADIANVM

Notanda autem in antecedenti lapide prorſus ſane verba illa tertiæ, quartæque lineæ, ubi Veſedius Rufinus dicitur *Summæ Rei* (a) *ſub* [illegible] *ſacro* (b) primum [illegible] Principis mandato, aut, ut tunc ajebant, codicillis [illegible] manus a ſequutus [illegible] Fiſci Advocationem (quippe quæ prior in lapide inſignem ad alteros gradus memoratur) præſtantius fuiſſe videtur. Sed quod Fiſci Advocatum [illegible] de quo nunc agimus attinet, licet orto Principatu præter publicum Ærarium, quod ad Senatum Populumque Romanum [illegible] ut antea, pertinebat, Fiſcus quoque eſſe cœpiſſet, quo nomine quicquid ſolius Principalis juris erat, ejuſque publicæ dignitatis proprium continebatur, ſerius tamen ejus Advocati munus in Aula receptum fuit. Primus enim Imperator Hadrianus Fiſci Advocatum inſtituit, ut Spartianus teſtatur. Ejus munus erat omnino a Delatoribus diverſum, ut oſtendit Paulus I. C. (c) non enim deſerebat, quod munus ſummæ invidiæ obnoxium erat, ſed quum de jure Fiſci quæri oporteret, ut ad bona vacantia, vel caduca vocaretur, illius cauſſa Advocatus agebat, ut loquitur idem Paulus *in leg.* [illegible] *D. De Poſtulando*. Pulcherrimum exemplum Judicii in cognitione Principis ſacta nobis exhibet I. C. Marcellus (d) quod hic deſcribere lubet. *Severus Imper. [illegible] Antonius Auguſti Pudente, & Pollione Conſulibus. Cum Valerius Nepos mutata voluntate, & incideret teſtamentum ſuum, & heredum nomina induxit, hereditas ejus ſecundum Divi Patris mei conſtitutionem ad eos, qui ſcripti fuerint, pertinere non videtur. Et Advocato Fiſci dixit: Vos habetis Judices veſtros. Vivius Zeno dixit: Rogo Domine Imperator, audias me patienter, de Legatis quid ſtatues? Antoninus Cæſar dixit: Videtur tibi, voluiſſe teſtamentum valere, qui nomina heredum induxit? Cornelius Priſcianus, Advocatus Leonis dixit: nomina heredum tantum induxit. Calpurnius Longinus Advocatus Fiſci dixit: non poteſt ullum teſtamentum valere, quod heredem non habet. Priſcianus dixit: manumiſit quoſdam, & legata dedit. Antoninus Cæſar remotis omnibus quum deliberaſſet, & admitti omnes eoſdem juſſiſſet, dixit: Cauſſa præſens admittere videtur humaniorem interpretationem, ut ea dumtaxat exiſtimemus Nepotem irrita eſſe voluiſſe, quæ induxit*. In qua ſane judicio in Cognitione (ut ait Marcellus) Principis facta præter

(a) De officio Summæ Rei meminerunt ſæpe Conſtitutiones [illegible] Cod. Theodoſ. De Dilatat. [illegible] nem, ubi idem illa, ex Rei Comites ſummæ Rei probare videtur Gothofredus, [illegible] qui Rei Auguſtæ ſeu [illegible] Fiſcum procurabant, de quo eſt lapis [illegible] Gent. pag. [illegible] num. 6. quem Conſtantius [illegible] *Val. Honorius* V P RAT S R D. N. M Q. EIVS quæ notæ Romanas explicant *Vir Perfectiſſimus Rationalis Summæ Rei Domini Noſtri*. [illegible] quæ [illegible] in hoc lapide [illegible] ac munere [illegible] *Cujac. obſerv.* [illegible] *Gutherius De Off. Dom. Aug.* [illegible] Dicitur autem Rei nostræ *Summæ Rei*, ut alius ſit a Procuratoribus *Rerum Privatarum*, qui privatum Principis patrimonium adminiſtrabant.

(b) Judicium Sacrum, pro ſolius Principis decreto, non medio [illegible] intelligendum eſt, ut [illegible], non Veſedius ſolus *Summæ Rei judicio ſacro primum* [illegible] ita acceptum a ſedere [illegible] Principe ad id muneris fuiſſe deſignatum [illegible] id eſt [illegible] ut quicquid ad Principem [illegible] modo pertineret. *Sacri* [illegible] ſacra [illegible] appellatione [illegible] *ſacra* [illegible], *ſacri* [illegible] *ſacra* [illegible], *ſacra largitiones*, *ſacra domus*. [illegible] ſuis [illegible] in [illegible] Quid quod ad Principis [illegible] quæ Sacra [illegible] locus [illegible] *ſpiſſ*

(c) Lib. [illegible] De Jur. Fiſci relatus in l. [illegible] D. De [illegible] quæ in [illegible] &c.

(d) In l. 3. *D. De his*, quæ in teſtamento delentur

praeter diſceptationem, inter Fiſci, adverſarumque partis Advocatos de eare, breviter, dilucideque (quod noſtra aetate optandum eſſet) expoſitis partibus habitam, aliiſque pluribus antiquorum Judiciorum formulis. Illud notatu dignum diſcimus, auditis partium juribus, omnes a Tribunali loco abſcedere juſſit, revocatos tandem, ut audirent ſententiam, quam Princeps, vel ſolus, vel cum ſuis amicis deliberaverat.

At quum in praefato priori lapide Vrſonius Ruſinus V. P. dicatur, vix dubitare poteſt, quin ſigle illa *Virum Perfectiſſimum* deſignent: ſuffragatur etiam poſteriore lapide, ubi exerte *Viri Perfectiſſimi* titulo idem Ruſinus honoratur. Et ſane congruens videri poteſt Ruſino ob ejus munera *Perfectiſſimatus* dignitas, quae ab Imperatore Conſtantino primum inventa, (ſi fides Euſebio (*a*)) haud ſummis muneris, ſed Magiſtris ſcriniorum, Tribunis Notariorum, Advocatis Fiſci, vicarium Praeſidi, Proconſulique contigiſſe conſtat. Fruſtra igitur ſiglis illis, *Viri Prudentiſſimi* interpretationem accomodari poſſe fortaſſe quiſpiam opinabitur; Etenim ipſorum Juriſconſultorum in iis texuiſſe titulus, quod *Viri Prudentes, Viri Prudentiſſimi* haud unquam communi hoc titulo paſſim appellantur ſermone libri juris; quamvis autem in Juriſconſultorum ordine Advocatos Fiſci ſumi ſolitos obſervaſſet Gratius (*b*), quos etiam (nulla tamen Auctore laudato) inſignitos ea ſigla a caeteris fuiſſe diſtinctos aſſerit, adhuc tamen arbitrarie quiſpiam interpretatio admitti nequit, propterea quod vel teſte Fabretto (*c*) *Viri Prudentes*, ſive *Prudentiſſimi* titulus antiquis lapidibus omnino infuerit. Sed ne plura de hoc titulo, quandoquidem ſi in Juriſconſultorum ordine Advocati Fiſci delignantur, jam de Juriſconſultis agendum erit, totque inter eos celeberrimum ipſius Juriſprudentiae Antiſtitem, ac Juriſconſultorum omnium Principem Papinianum deducere.

Ex recentioribus Scriptoribus non indigenis tantum ſed etiam exoticis, neque hujus duntaxat, ſed ceterarum etiam plerique ſunt, qui Papinianum Beneventanum affirment; quorum quum recenſitio non tanti ſit, ut rem certam liceat curare poſſit, nomina libenter praetereo. Eos ita credidiſſe, aliunde quidem atque non aliunde accepiſſe manifeſtum eſt, quam ex ipſius Papiniani verbis relatis in *L. heredis mei D. ad Trebell.* inferius. Sicut enim de Papiniani Patria altiora certum monumenta. De ejus cum Severo Imperatore affinitate per ſecundam uxorem ejus eum ſucceſſiſſe ſua aetate opiniones extitiſſe teſtatur Spartianus, ut proinde non ſatis probabilis conjectura ſit, ſi, dum Julia ipſius Severi poſterior uxor ex Syria orginem duxit, Syrum quoque originem Papinianum putare liberet. At quod Beneventum attinet, ſciſcitantur ſuper memoriam, qua Beneventum Papiniani Patriam certo aſſerunt, quam quam ex verbis ipſius Papiniani clariſſime eſſe videatur: animadvertendum tamen omnino eſt, an ibi Papinianus de ſe ipſo loquutus videatur; Atque utinam poſtquam rem ipſam perpendi diligentius ſuccum conquirere, dubitationis ſaltem locus relinquetur: quid enim? quum nulla ſit civitas, quae Papinianum ſibi civem vindicet, an non certe nonnihil videri poſſet Beneventanae Civitati cedendum Papinianum poſſidentis: Verum etenim dabit mihi Patria, dum potius veritati inquirendae ſtudere, quam ejus poſſeſſioni haud juſto titulo fortaſſe comparatae blandiri videor.

Fateor itaque non aliud novum eſſe, ut veteres Juriſconſulti, quum aliquid de jure quaererent, aut reſponderent, de ſua Patria obiter mentionem injeciſſe. Exemplum habemus ex Ulpiano ipſius Papiniani aequali, cujus haec ſunt verba in leg. 1. *D. De Cenſibus*: *Sciendum eſt eſſe quaſdam Colonias Juris Italici, ut eſt in Syria Phoenice ſplendidiſſima Tyriorum Colonia, unde mihi origo eſt.* Quid vero Papinianus noſter? *Heredes non* (inquit) *quicquid ad eos in hereditate, tamquam non pervenerit, ad eos non poſt mortem ſtatim reſtituunt Patriam meam Coloniam Beneventanorum. Nihil de fructibus pendentis condicione perceptis petitum videri conſtat.* Haec Papiniani verba ex lib. 8. ejus reſponſorum deſumſit Tribonianus Digeſtorum Collector, ut oſtendit plane titulus ejuſdem *L. heredis mei D. ad Trebellianum.*

Praeter quamplures alios juris libros a Papiniano elucubratos duo maxime eminent, ex quibus Corpus Juris Civilis, quod modo obtinemus, magna ex parte conflatum eſt. Alter liber eſt diſtributus Quaeſtionum, in libros xxxvii diſtinctus, alter vero Reſponſorum, qui xix aliis libris continetur, ad rem praeſentem pertinet, quod inter Reſponſa, Quaeſtionesque intereſt, omnino noviſſe; quod ex doctiſſimo Cujacio (*d*) libenter prodiabo. Diverſam igitur

to Quae-

(*a*) In vit. Conſt. l. 4. c. 1. ut adſtipulatur etiam Cod. Theod. De Perfectiſſimatus Dignitate, qui nullum ejus Juriſdiction. legem exhibet.
(*b*) De re g. pat. lib. 1. cap. 2. 8.
(*c*) Inſcript. Antiq. cap. 4. pag. 314.
(*d*) In Proemio ad Lib. 1. Quaeſtionum Papiniani, atque ejuſdem Reſponſorum.

in Quæſtionibus, in Reſponſis memorem obſervârit Papinianus. ſiquidem in Quæſtionibus tractat, ſeu diſputat: in Reſponſis vero non diſputat, ſed prævidet de jure quid ſentiat, hoc eſt, reſpondet, vel conſultis reſcribit; Reſpondet præſenti, Reſcribit abſenti, quam differentiam ſervat Seneca epiſt. 9. dum ait: *Si quando intervenerint Epiſtolæ tuæ, tecum mihi eſſe videor, & ſic afficior animo, ut neque tam reſcribam, ſed reſpondeam.* Quæſtiones itaque, ut clarius res explicetur, ſunt uberes quidem diffuſæque tractatus juris: Reſponſa ſunt tanquam formulæ admodum breves. In Quæſtionibus Papinianus Doctoris, in Reſponſis Juriſconſulti munere fungitur. Reſponſa redduntur conſulentibus, Quæſtiones proponuntur auctoris arbitrio. Denique in Quæſtionibus illuſtris eſt juris auctoris, in reſponſis illuſtris eſt ejus, qui rogat, aut conſulit juris auctorem.

Quid igitur? *Papinianus* in uno reſponſo, quod habemus in dicta *l. heredes mei*, nonniſi verba illius teſtatoris, qui Beneventanum Colonum Patrem ſuum poſt heredum primo loco inſtitutorum interitum in bonorum ſuorum ſucceſſionem vocaverat, referre voluiſſe videri poteſt; qui mos cum ipſi Papiniano, tum aliis omnibus Juriſconſultis familiaris eſt, atque optima ratione ſervatus, ut propoſitis verbis, in quibus dubitatur, illiſque juris diſpoſitio, quicquid ſubinde ab ipſis Juriſconſultis de jure reſpondentibus ſubjiceretur, non tam intelligeretur facilius, quam facilius probaretur. An vero uſu dicto legis de facto evenerit, ut Papinianus ipſe quid de jure ſentiret, rogare conſultus fuerit, itant Beneventanorum Colonum non Papiniani Patrem, ſed ejus, qui teſtamentum condidit fuiſſe conſultum ſit, in autem ejuſdem legis uſum ipſemet Papinianus arbitratu ſuo ſibimet decidendum propoſuerit, itant obiter Beneventanorum Coloniæ, quod ſibi Patria eſſet, mentionem injicere illi placuerit, ut in, quæ in antecedentibus obſervavimus, intelligi poteſt. quanquam & illud veriſimile, ac quod de Reſponſorum ratione ex Cujacio obſervavimus fuit, non ita illicitum, ut nulam religionem Juriſconſulti ſervare tenerentur, ut in ſuis reſponſis nihil niſi id quod ab aliis rogati eſſent, continere vellent. Certè ex jure libero exemplorum uſurum, ubi non raro in reſponſis Prudentum id habetur, quod non ex aliena conſultatione, ſed proprio ipſius Juriſconſulti ingenio ſcriptum ſuit; nec unico deeſt, qua facile ſuaderemus Juriſconſultos ipſos, quum aliquid de jure reſponderent, occaſione ex particulari eo caſu accepta, unde alia juris concluſionum exitare poterant, aliquid aliud ſubmiſiſſe, & quorundam caſuum ex proprio ingenio propoſitorum adjectione materiam eandem uberius ac luculentius illuſtraſſe. Integrum autem unique ſit, hanc conjecturam probare; ſatis enim mihi fuit, quæ in utramque partem diſputari poſſent, attuliſſe, ut quoquo poſſem modo Patriæ meæ Papinianum Civem jactanti haud omnino injuſtam poſſeſſionem oſtenderem. Cæterum quum de hac re boni ſibi ſuperius ageret, malim, ut quod æquum, verumque ſit alieno potius (quod detrectaturus haud ero), quàm meo ſtatuatur judicio.

Quum autem de Papiniani Patria hactenus agiſſe inſtituta res poſtularit, jam, ſi mihi vacaret, liberetque, de Papiniano ipſo, quicquid antiquitas celebravit monumentis, hunc pro re nata ſubnectere haud ſupervacaneum videretur. At hunc mihi ſuſcipere provinciam conſilium haud fuit, quum longe antea plurimi ſcriptores ea, quæ ſuſè de Papiniano ſcripſerunt (*a*), quos omnes, ac quiſquis alius etſi non haberemus, unus tamen nobis ſufficeret Spartianus, qui inter res geſtas Severi, & Caracallæ, egregia quæque de Papiniano colligit; cujus præcones (quod omnium laudum loco erit) illud omnino proprium, atque ſingulare admirabile ſemper, quod nullus hactenus hominum eſt aſſequutus, in ejus obſervantiam nullatenus paſſim, ſplendidiſſimis honorum, ac virtutum titulis, omnium ætatum, atque omnium ordinum homines, ſub Auguſtis ipſis incipias, nortatim protuliſſe.

Hoc tamen unum mihi reliquum factum, ut etiam ut de duobus illius ſepulcralibus Papiniani titulis judicium feram: quorum alterum in Urna argentea incluſum, Romæ ſub ortatu repertum extat Sueciæ, alterum Romæ in marmore inſculptum ſubinde in lucem erutum alii affirmant. Priori hæc referuntur verba: *Æmilii Papiniani I. C. & Præfecti Prætorii requieſcunt hic oſſa, cui infelix Pater, & Mater ſacrum fecerunt mortui ante ſuæ ætatis trigeſimo ſexto.* Alter vero hæc habet apud Gruterum p. 348. n. 8.

ÆMI-

[*a*] Multa de Papiniani laudibus congeſſit Cujacius l. 1. Plura etiam Voſſ. Gravina De orig. jur. l. 1. c. 57. De ejus vita, & ſcriptis luculentam Diſſertationem vulgavit Jac. Leſius, quam habes in Theſauro Ottonis tom. 1. cap. 3. legendus etiam ipſe Otto in Papiniano.

AEMILIO PAVLO PAPINIANO
PRAE PRAET IVR CONS
QVI VIX ANN XXXVI M IIII D.X
HOSTILIVS PAPINIANVS
EVGENIA GRACILIS
TVRBATO ORDINE IN SENIO
HEV PARENTES INFELICISS
FILIO OPTIMO B. M
FECERVNT.

At utramque inſcriptionem uno verbo commentitiam eſſe cenſeo, nam primò veriſimile omnino eſt Caracallam, qui Papinianum vitam ademit, ejus memoriam publicum monumentum [illegible] inſculptam ferri voluiſſe, [illegible] Caracallam, qui [illegible] Getam Fratrem [illegible] (cujus cauſſa Papinianum ipſe, quod Parricidium excuſare noluiſſet, [illegible]) ita ſævitiâ traditur, ut illius memoriam, communem ſimulacris, [illegible] deſtrueret. Illud enim accedit, quod plura in dictis inſcriptionibus ſint, quæ [illegible] Papiniani ævo conveniunt. Ac primum illud eſt, quod [illegible] ambo Papinianus Pater & Filius appellentur, ſed Hoſtilii tantùm appellatione Pater diſtinguatur, [illegible] cognomen [illegible], nam quum in Æmilia familia, [illegible] Papiniani cognomen fuiſſe dicendum foret, quod [illegible] debet, [illegible] Papiniani [illegible], quod Patronimici [illegible] Papinian[illegible] ſeu Papio ([illegible] Papinianum [illegible] ab antiqua Papiorum [illegible] Græci Novell. [illegible] & 118) deductam, ipſius Juriſconſulti dumtaxat peculiare, propriumque voluit fuiſſe. [illegible], ac [illegible] duriter illa dolentis [illegible] Hæc ſupremi [illegible] Papiniani parentibus uſurpata, quam [illegible] ejus Æri ſepulcralibus titulis [illegible]. Quid tandem dicemus de formula illa in eadem inſcriptione adhibita TVRBATO ORDINE, [illegible] Papiniano [illegible], a quo aliquando uſurpatu fuit in lib. 14 Quæſt. [illegible] lib. [illegible] D. De inoff. teſtam. *Nam etſi Parentibus non debetur filiorum hæreditas propter votum Parentum* [illegible] *mortalitatis*, [illegible] debet. Ex quorum [illegible] Cujacium [illegible], ſed potius alterum ab altero ob eandem [illegible] formulam [illegible]. At verò, [illegible] Cujacius eadem [illegible] formulæ lugebatur, [illegible] ſuſpicatus Cujacius, eadem [illegible] titulum [illegible] fidem, [illegible] lugentibus [illegible] formulam, ſepulcralibus titulis [illegible] ab Papiniano ipſo [illegible] videtur.

Sed jam demum de Poeta agendum [illegible], de Re tamen Litterarum [illegible] Beneventanorum, [illegible] C. Concordius, [illegible] Lapidum præſtanto hujus [illegible] uſu malui.

C. igitur Concordius [illegible] cum Syriaca cognomen [illegible] ex Syria [illegible], ſed fortaſſe [illegible] militiæ ſtipendia [illegible] effecit. *Munerarius Beneventi* (a) dicitur, ac POETA LATINVS CORONATVS IN MVNERE PATRIAE SVAE. Plurι-

(a) C. Concordius Munerarius [illegible] *Quæ* [illegible] *ſunt* [illegible] *primus Romam. Munerum* [illegible] *Auguſto* [illegible] Augustus [illegible] gladiatorum ſpectacu[illegible] Tertullianus De Spectaculis cap. 17 *Munus (inquit) dictum eſt ab officio, quoniam officium munus nomen eſt* [illegible] *officium autem* [illegible] *defunctorum* [illegible] *quotannis* [illegible] *tuebantur* [illegible]

Digitized by Google

Plurimùm itaque, praeter ingenti eximiam vim, [illegible] valuiſſe videtur C. Concordius, qui *Munera*, ſeu ludos gladiatorios *Eodem* ſpatio ſuis ſumptibus edidiſſe potuit: ſed non hæc laudes illas meruerunt, quarum inſana cupidine olim affecti muneri [illegible] C. utique Lactantius (e) *populari levitati dedit opes vel magnis urbibus ſuſtentandis ſuppeditabant.* Ingentis potius gloriam extendi mos, quæ marceſcente licet corona, qua ſimel redimitus fuit C. Concordius, vigere adhuc ex ſuperſtite lapide ad poſteritatis memoriam potuit, vigebitque deinceps, dum Petrus ſua monumenta ſtabunt. Abſit enim, ut C. Concordii coronam liberalitati potius, quam ingenii præmium ſuſpicemur, dum nemo per ludum eidem valuit populum

. . . ad verſus ſibi factis ducere plenum

Lanna . . . .

atque tunc illud, quod ſæpe fit, evertiſſe potuit

. . . clamabit tumpulus; bene, recte

Pollicit ſuper hu . . . tiam ſollicit amicis

Ex oculis eorum, ſalier . . . tundet pede terram,

Ut qui reducti plorant ro funere . . .

Sed potius juſtos ingenii æſtimatores habuiſſe putandus eſt, eos, inquam, qui

Æquo ac ſpicut animus, donatur corona.

Quandoquidem vero nullum ſupereſt ingenii monumentum, quod C. Concordius edidit, ut de eo poſteri judicare queant, illud jam obſervare licebit, eum ut rite cum aliis Poetis certamine, an verò ſolus Poemate aliquo publice recitato coronam promeruerit. Utrumque enim morem apud veteres ſervatum conſtat, ac poſteriorem quidem creberrimè obtinebat; unde Plinius (b) *magnum proventum Poetarum annus hic attulit. Toto menſe Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis.* Aſinium Pollionem primum publicè recitandi ſub Auguſto fuiſſe inventorem teſtatur Seneca Rhetor (c), quod licet ſuſtinetum excolendis ſcientiis, ingeniiſque perpoliendis maxime utile non probavit ſolum, ſed etiam fovit Auguſtus, qui Suetonio teſte (d) *Recitantes & benigne & patienter audiit*, cujus exemplo, ſequuti Principes recitantibus adeſſe non ſunt dedignati, ut de Claudio idem Plinius refert (e). Recitationes autem aut in privatorum ædibus fiebant, quæ vel e Domini gratuito commodabantur, vel etiam conducebantur (f), eaſque ampliſſimas ac ſubſelliis inſtructas pro conſpectu auditorum numero, parari oportebat; aut in publicis locis, idest, Foro, Theatro, Templis, Thermis, Porticibus (g), donec Hadrianus Athenæum conſtruxit, liberalibus ſtudiis, atque ingenuarum

E e   artium

dies celebranda conſtituta, ſeduloque illos juſſos ſcilicet gladiatores ſolo ad ſui [illegible] eorum enim, quorum populus ſic [illegible] adeo ut ad ejus favorem capiendum, [illegible] ſpectaculis interirent; quæ ſi aliquando munera aderant, querelæ, & obtrectationibus clamores reddebantur. Res eò pervenit, ut et ſpectaculis quaſi unicæ libertati pretium ſolutum Populus vindicaret, neque ipſorum Principum Magiſtratibus parceret, ut Prætoribus, Quæſtoribus, a quibus dum munus ſcireretur, multos gladiatorum edi oportebat, quod ſi deceſſiſſent, aut aliena [illegible] Fiſcus adibat, aut potius quidquid erogatum fuiſſet, ſolvere tenebantur, ac præterea [illegible] etiam ædilibus Urbis Romæ [illegible] nomine compelliebantur, ut Imp. Conſtantius [illegible] 330 & 313 In lege 2 & 7 Cod. Theod. De Prætor. & Quæſt. Pulcherum [illegible] exemplum de Populi erga hæc ludos ſtudio refert Suetonius in Tiber. cap. 37. *nam Pollentinæ Plebi Funus cujuſdam Primipilaris non prius e foro miſit, quàm extorta pecunia per vim heredi ad gladiatorum munus.* At quorſum hæc? Quorum privati Cives locupletes ea ſpectacula non nunquam populo operi ferrent, ut ejus gratiam, aut etiam honorem aliquem aucupatenti[illegible] propriis ſumptibus edebant; ejuſque ædificii, [illegible] magni operis, ac rei, quam pro Patria, ac civibus geſſiſſent, publicam ad poſteritatis memoriam elogium pluranque reportabant.

[b] Dv. lib. 1. ep. 13.

[c] Epiſt. Lib. 1. 13.   [f] In proem. Controv.

[d] Cap. 89. num. 7.

[e] L. 1. *de bonæ memoriæ parentum, Claudium Cæſarem ſeunt, cum in Palatio ſpatiaretur, audiſſetque clamorem, cauſam requiſiſſe. Cumque dictum eſſet recitare Nonianum, ſubitum recitantibus quæ [illegible] non*

[f] *Plin. epiſt. 8. 1. 12. Recitaturus eſt Titinius Capito, quem ego nubere neſcio magis debeam, an cupiam. Domum ſuam recitantibus præbet.* Quintilianus, cui quiſquam Auctor de inſtit. orat. aliq. c. 5. n. 5. *Paſſus eſt ut unum libellum recitaret, & elaboravit, atque alere & ambire cogitur, ut ſit qui dignetur; & non id quidem gratis; nam & domum mutuatur, & ſubſellia conducit, & libellos mittit.* Id. 2. 18. *& domum mutuatur, & auditorium exſtruit, & ſubſellia conducit.*

[g] Horat. Sat. 1. 4. 73.

Nec recito cuiquam niſi amicis, idque coactus,

Non ubivis, coramque quibuslibet. In medio qui

Scripta foro recitent ſunt multi, quique lavantes.

Petronius Satyr. c. 91. *Relictoque Eumolpo, nam in Balneo carmen recitabat &c.*

aituam exercitationibus conſtitutum (a) ubi enim denuo recitationes habebantur, quas ipſe Hadrianus frequens audire conſueſcebat (b). Ubi etiam Athenaeum erudiendorum & Latinorum, & Graecorum Rhetorum, vel Poetarum cauſſa Imp. Alexander addidit, quod de Pertinace quoque refert Capitolinus (c). Recitantium autem, poſtquam dignum aliquid prodidiſſent, praemia erant gratulationes, plauſus, atque etiam oſcula, quae ab auditoribus excipiebant, quae in re Virgilii exemplo contenti erimus, cujus non illam mortuus recitationem, quam in ſidem Donato (d) atque Servio (e) coram Auguſto, & Octavia privatim peregit, a qua etiam ob Marcelli laudes *Aere gravi donatus*; ſed publicam alteram non ſatis vulgatam, ei forſitan verborum extuliſſe libet ex Auctore *de cauſis corruptae eloquentiae*, dum ſcribens *Populus auditis in Theatro verſibus Virgilii ſurrexit univerſus, & ſimul praeſentem, ſpectantemque Virgilium veneratus eſt ſic quaſi Auguſtum*.

Quod vero ad Poetarum certamina attinet, ſerius in Rom. Rep. receptum morem fuiſſe conſtat, ejus namque rei auctorem Domitianum nobis indicare videtur Svetonius, dum ab illo triplex Jovi Capitolino certamen inſtitutum commemorat, muſicum, equeſtre, gymnicum, *& aliquanto plurium* [inquit], *quam nunc eſt coronatorum*, ubi etiam & proſa oratione graece latineque certabatur (f), quibus non contentus Domitianus quotannis etiam in Albano Quinquatria Minervae celebravit, cui Collegium inſtituerat, ex quo ſorte ducti Magiſterio fungerentur, redderentque eximias venationes, & ſcenicos ludos, *ſuperque Oratorum, & Poetarum certamina*, atque exinde etiam mos ille manaſſe videtur, ut Poetae, Rhetores, aliarumque profeſſionum homines contra omnes alios (quae formula in ejus aevi lapide legitur (g)) quum victores proceſſerint ab Imperatore, aut alio, qui ludis praeerat, publice coronarentur. In eo Agone Statius poſt incredibilem totius Urbis expectationem, quum tandem Thebaidem ſuam recitaſſet, nedum ullum non excepit plauſum, ſed iniquum illum paſſus eſt contumeliam, ut contra eum Poetae alii coronarentur, quod ipſe non ſemel conqueritur (h).

At quiſnam, inquies, ante Domitiani aevum, erunt ne, ut propria ſui inſignia memorarent Poetae? Fateor id ſane, quamplures aut ex aetate Poetae crebrum ſui temporibus coronae mentionem feciſſe, nam & Feliciter Virgilius excitabat, ut creſcentem Poetam coronarent (i), coronamque ſibi poſcit Horatius (k), atque Naſo (l) tribuebant. At haec ab ipſis arbitratu ſuo, nec uſu vel jactantes, vel metaphorice ſcribebantur, eorum enim neminem legimus publica auctoritate coronam aut recepiſſe, aut geſtaſſe. A Domitiano itaque, atque a Poeta-

rum

[a] Aur. Vict. de Caeſar. c. 14. n. 2. *Coronatos, ſeu Gymnaſia, doctoresque curare occepit, adeo quidem, ut etiam ludum ingenuarum artium, quod Athenaeum vocant, conſtitueret.*

[b] Philoſtr. in Hadriano: *Simul atque ut ſcaenae ſive orationes ſibi ludis in urbibus agerentur, curriculi Senatus aſſurgebat, aſſurgebantque equeſtris ordo, atque in Athenaei auditorium curſu incitato ferebantur.*

[c] Cap. 11. [d] In Virgil. vita.

[e] Aeneid. vi. v. 861.

[f] Sveton. Domit. cap. 4. atque ad exemplum Olympicorum ludos hoſtis Domitianus inſtituit, non ſolum diſtinctos publicis coronis donarentur, ſed etiam in illis, ſupputandi temporis publica ratio haberetur; licet Romae non per luſtra, ut annos, annos, quos magnum vocabant, ſed per Capitolinos ludos ab Domitiano aevo ad ſua uſque tempora ſupputatos teſtetur Cenſorin. de die natal. cap. 17.

[g] Lapis eſt apud Gruter. pag. 332. num. 4.

[illegible]

Ibid. n. 6. habetur alius M. Ulpiae Aug. Lib. marinae Poetae minorum, coronatus adverſus Hiſtriones, & omnes Scaenicos.

[h] In Sylvis lib. 3. 5. 31.

... et tu Capitolia noſtra
Inficiata lyra ſaevum ingratumque dicebas
Maerens obliti Jovem

& lib. 5. 3. 231.

Nam quod me mixta quercus non preſſit oliva
Et fugit ſperatus honos, cum dulce parentis
Invida Tarpei caneres te noſtra magiſtro
Thebais

[i] Virgil. Eclog. 7. v. 25.

Paſtores hedera creſcentem ornate Poetam

[k] Horat. od. 3. 30. 14.

... *ſume ſuperbiam*
Quaeſitam meritis, & mihi Delphica
Lauro cinge volens Melpomene comam

[l] Ovid. Triſt. 1. 6.

Si quis habes noſtri ſimiles in imagine vultus
Deme meis hederas, Bacchica ſerta, comis.
Iſta decent laetos felicia ſigna Poetas:
Temporibus non eſt apta corona meis.

rum certamina tum instituto morem illum Poetas coronandi apud Romanos obtinuisse verisimile ſit putabimus, unde ejus, qui tunc floruit Auctoris *de cauſ. corrupt. eloq* propriè verba libenter accipimus, dum Poetam eſſe ſuum ſenem ita mulcentem. *Quandocumque fatalis dies mea venerit, ſtatuarque tumulo non triſtis, & atrox, ſed hilaris, & coronatus* Coeptus itaque Romæ laudabilis mos, (quippe qui ex publica laude, atque gloria, cujus cupiditate hominum animi quam maxime flagrant, eaſdem ad liberalium artium ſtudia vehementius excitaret) mox ad alias Urbes, ac præſertim Romanas Colonias pertranſit, quæ Principis Urbis inſtituta omnia æmulari curabant; Hæ tamen non frequentes modo Poetarum recitationes, ſed ſtatuta etiam certis temporibus Poetarum certamina. Utraque vero in publico loco, Populique, ac Magiſtratuum frequentia; quorum judicio qui probatur, aut victor extitiſſet, vel *coronatus ſibi partam*, vel *ſibi quæſitam meritis coronam* ferebat. Utro C. Concordius modo in munere Beneventanæ Coloniæ *Patria ſua* coronatus fuerit, non liquet ex lapide. Cum alios Poetas non contempſiſſe vix puto, non enim, (quod majoris virtutis, atque laudis argumentum fuerit) lapis ſiluiſſet. Reſtat igitur, ut poemate aliquo publicè eo die recitato ſe dignum Poetam Latinum omnino probaverit, qui eruditorum omnium ſuffragiis coronam promeruerit, & acceperit.

Hæc habui, quæ ſolà antiquorum Lapidum, adhùc extantium ope, atque fide de certis Viris diſſererem, quos in Re Litteraria præclaros Romanorum ætatibus, Beneventum edidit: majorem certè numerum, monumentorum ceterum, rerumque edax tempus invidit; quem tamen proclive omnino mihi est ea in conjectare, quæ ad rem Beneventanorum litterariam generatim illuſtrandam proferenda modo erunt. Nulla minus ſunt, quibus in vetere Benevento artium liberalium ſtudia non ſolum ſummo in honore habita, verum etiam publica auctoritate inſtituta, ac civibus familiaria fuiſſe probantur. Id profectò judicium ardent in hunc ſibi Vesſei Rufini lapidem ſuperius recitati, in quo una cleri ... dicitur PATRONVS STVDIORVM IIII. alterum vero Rufino eidem dedicavit STVDIVM PALLADIANVM. De hujuſmodi *Studiis* extat etiam hoc inſigne noſtri lapidis fragmentum ſub Arcu Poetis Lepoſti

. . . . . ESTERTI
. . . . . PRIMVS . . . .
. . . . . BENEVENTI
STVDIORVM OR
CHESTO PALES . . . .
INSTITVISTI . . . . .
. . . .
. . . .

Hunc lapidem quum nunc primùm edimus, rem eruditis fortaſſe novam, aut non ſatis obſervatam oſtendimus, ut ſcilicet, quæ veteribus *Gymnaſia*, aut *Scholæ* pro ludis litterariis dicerentur (*a*) eadem eam *Studia* (qui in hodiernum Itali nunc obtinemus) ipſi quoque veteribus appellari ſolerent. Haud ipſi nequa quidem, uem cum *Studium* ex Cicerone (*b*) non aliud ſit, quam aſſidua animi vehemensque ad ſcientiam aliquam intenta cum voluptate occupatio, quid ni locum, quo ſcientiis comparandis conveniretur, *Studium* appellarent, quo quidem vocabulo ſuam Linguam quoque honori ſi cederet, quod non è Græcis *Gymnaſii* aut *Scholæ* nomina mutuari indigeret? neque ego quidem cui temere, aut ex proprio ingenio *Studii* eam in ad eam rem ſignificandam vocabulum, cum omnino notuſſet litterarum monumentis ignotum; nam de M. Antonino hæc in Capitolino legamus. *Apud Ægyptios civem ſe egit, & Philoſophum in ſtudiis*

 his

(*a*) *Gymnaſia*, quæ pro ſolis corporis exercitationibus initio primum ſuerunt, ad ludum litterarium ſignificandum transtulit Cicero de Orat. l. 15. quo eodem loco *Scholas* etiam eadem ſignificatione dixit, quamquam hæc proprie loca erant ſequiore ævo docentium in quibus varii generis artium, lino & moravarum, & profeſſionum ſedi pateant habebantur; nam ſcilicet veteres Scholas earum omnium deſcriberet, ut generatim variorum officiorum, quæ in Actis notantur, nota ex pluribus antiquis Codicis titulis, atque legibus, quæ citantur ad Briſſonium, & Cangium. Cum Scholas autem ſine alia adſeſſio dicebant veteres, ludos litterarios intelligebant. Sic Feſtus: *Scholæ dictæ, ſunt non ab otio, ſed vacatione, ſed quod cæteris rebus omiſſis vacare liberalibus ſtudiis pueri debent*

(*b*) De Invent. l. 1.

bus ſtudiis, templis, lich Imperatores etiam Theodoſius & Valentinianus in titulo Codicis Theodoſiani *De ſtudiis liberalibus Urbis Romæ, & Conſtantinopolis* idem vocabulum uſurpaſſe videntur ad eorum quoque ædium ſignificationem, quæ docendis ſtudiis adhibebantur, nam in lege III hæc habent: *Sin autem ex eodem numero fuerint, qui videntur intra Capitolii Auditorium* (i. e. Athenæum, quod ſuperius ab Hadriano ædificatum obſervavimus) *conſtituti, hi omnibus modis percontarum adcuro Studiis ſibi ulli dicta eſſi cognoſcant*: Quem vero ſequentis hæc ævi monumenta de novo jus vocabuli ſignificatione ſidem faciant, non novum tamen nobis vocabulum invenerunt, ſed probam ipſam optime leniorem vocem ſacis apte ex ipſa etiam ad ſeleritate comparandas conceſſione, ad publicas ſive privatas ædes, locoſque alios, quò Auditores conſuete ſolerent. *Studiorum* nomine nuncupandos tranſtuliſſe videntur, itaut de ea vocabuli ſignificatione, quam dumtaxat ex dictis monumentis eruere detur ſere, adhuc dubitare nefas fuerit, poſtquam noſtri lapides in lucem prodiere, in quibus *Studia* eandem omnino ſignificationem manifeſtè oſtendant (*a*). An vero, quum innumera prope ſingulorum artium professionumque Collegia Beneventi fuiſſe jam conſtet, de quibus etiam peculiari Diſſertatione alias eſſtum à nobis eſt, neglecta ſcientiarum, clarumque omnium honeſtiſſimarum diſciplinarum ſtudia putabimus? Imo publica litterarum Gymnaſia *Studiorum* nomine pro diverſis ſcientiis ſigillatim conſtituta locupletes ejus rei teſtes hi ubi lapides jam ſatis probant, ut eraſde nomen eos ſolor- quorum nomina profeſſioneſque, ſuperſtites adhuc lapides ſuperius illuſtrati nobis ſervarunt, ſed plures omnino alios, per omnem Romani Imperii in Italia vigentis ætatem, in Re Litteraria præclaros extitiſſe, conjectare jam licet.

Id, quod eo ſæpius laudato Symmachi teſtimonio adhuc certum videri debet. Is enim inter alias egregias laudes, quibus Beneventanos afficit, hanc etiam cæteris illuſtriorem adjecit: *Urbs* [inquit] *cum maxima ſit, ſinguli ejus ornatores ipſi ſunt mihi Urbe majores*, AMATORES LITTERARUM, MORUMQUE MIRABILES. Pauca quidem verba, ſed prolixa laudatio: ſeria enim ad ſe decandam Rei Litterariæ præſtantiam fuiſſet, dum ii tantum *Litterarum amatores* eudiſſent, hoc enim uno contentus olim ſapientiſſimus ipſe Pythagoras Philoſophi ſibi nomen tribuit, quod deinde omnibus Poſteritati in Sapientibus proprium tradidit. Adhuc tamen ipſi præſtantiſſimi omnium litterati (abſit verbo invidia) Beneventani celebrabantur, qui *Morum* quoque integritate *mirabiles*, Philoſophiam omnem, cujus pars ſumma, ac præcipua ad bene vivendum perducit, optime profiteri viderentur. Viderint itaque hæc recentes Beneventani, Majorumque ſuorum exempla ſectantes, ita ingenia ſua liberalibus diſciplinis excolere ſatagent, ut famam, atque immortalem ſcientiarum laudem non tam labore, ac vigiliis, quam ſanctiſſimorum ſocietate morum partam, ſibi contendant comparandam. Illa enim vera, ac ſola laudabilis Sapientia eſt, quæ ad perfectam honeſtiſſimarum diſciplinarum cognitionem, honeſtiſſimæ etiam vitæ rationes conjungit.

DISSER-

(*a*) Rem etiam confirmat *Palladiani* Epitheton, quo *Studiorum* aliud in ſecundo lapide decoratur: De ejuſmodi Epitheto ſat egi, quum de Collegiis diſſererem, dedicationeque ad Deam Palladem, quæ ne nomine Bello, multiſque ſeculis præſidebat. At veriſſimum ſi illud nunc addidit, nam hoc, utpote Sapientiæ Deam, ingeniorum, ac diſciplinarum Præſidem, quam Ethnici vulgò credebant, *Studia* Beneventanam Urbem aptiſſimam cognovere feciſſe.

DISSERTATIO IX.

De Re Militari Veterum Beneventanorum.

Xtitiſſe Veteres Beneventi militarem fuiſſe gloriam plurima Antiquitatis monumenta adhuc teſtantur. Non hic majores noſtros Samnites appello, quorum bellicam virtutem ſane fuerit nimio hujus Operis attigiſſe. Siquidem enim tum aliis pluribus eruditis auctoribus, tum Livio præſertim, ut ejus Gentis res bello præclare geſtas militiæque decora, diſtincte luculenterque exequeret, cujus quum ſeme primum cum Romanis exercitu coepta, ueranda ſuſceperit, *majora jam hæc bella* (inquit lib. 7.) *& viribus hoſtium, & longinquitate regionum vel temporum ſpatio quibus bellatum eſt, &c.* ut compertum anno [V. C. 411] *adverſus Samnites gentem opibus armisque validam* ... quo magnificentiſſimo uſus exordio ſingularem bellipotentium Samnitium laudem complexus eſt. Non hic inquam, Pontios, Herennios, ceteroſque Samnii fortiſſimos Duces recenſere mens eſt, ſed ad Patrios Lares duntaxat me recipiens, unius Beneventi, ejuſque Civium, ut ſuperiori diſſertatione in Litteris, ita modo in Armis præſtantiam in medium proferre inſtituo. Ad ea igitur tempora me certum, quibus acceſſo jam Samnitium Imperio, atque omnibus Beneventana Urbe Coloniarum deductione in Romanorum jus ... præſtiteremque cernulata fuit, atque illud primum rei ratio poſtulat inquirendum (qui, quum de earum Coloniarum deductionibus Beneventum factis ſeorſum agerem, vix attigiſſe memini) quænam ſcilicet ex pluribus illuc proſe eò fuerit militaris deducta Colonia. Et ſane conſtat ſero admodum in Rep. militares Colonias deductas, non enim ante ſextum Marii Conſulatum militarem ullam Coloniam, ſed civilee omnes ad id tempus deductas, ſicuti ex eo tempore nullæ deinceps ... niſi militares Coloniæ deduci coeptæ. Hinc Velleius (a) quum antea Coloniarum omnium nomina, & ætates ſpeciatim contexeret, quæ poſt Romam a Gallis captam ad illud uſque Mariani Conſulatus tempus fuerunt juſſu Senatus deductæ, a militarium recenſione ſe abſtinere propterea ſubdit, quod illarum utpote ſuo ævo recentiorum & cauſſæ, & auctores, & ipſarum nomina jam præfulgerent. Primus itaque Sylla militarium Coloniarum Auctor ſtatuendus eſt, qui ſublato Mario, ejuſque factione deleta, plurimas hoſtium Urbes bello captas earumque agros ejectis antiquis civibus, ſuis militibus poſſidenda diſtribuit. In ea tamen Syllanæ militarium Coloniarum deductione, nihil detrimenti Beneventanæ Urbi contigiſſe ex Strabonis loco jam alibi probavi, eudemque etiam atuli ex Cicerone, qui Beneventanæ Syllæ amiciſſime memoraret. Poſt Syllam autem novas militares Colonias deduxit Julius Cæſar, quod maxidum ex Suetonio conſtat, etenim etiam ex Livio, qui Veteranos e Cæſare in Colonias deductos ad ve... ſuccreſcentem M. Antonii impotentiam ab Octaviano excitatos refert. Atque in hac poſteriori militari deductione a Cæſare facta militem primùm Coloniæ Beneventum accepit, quæ paullo poſt in Triumviratu iterum ob deductos pluribus a me Diſſ. 1 ... oſtenſum fuit.

At quænam inquies ex militaribus hiſce deductionibus militaris gloriæ Benevento contingit, quæ ſolis *ſidus fuit Enervatæ*, deſitque tantum *rerum, quæ Veteranus oraret?* Sed juvat profecto alicubi perpetuam ſedem Fortibus haberi, quorum virtus ſanguine, exemplo, inſtitutione Fortes creare ſolet. Certe ante annos ducentos, quibus Civibus primùm Colonia Beneventum deducta, ſubſecutam Militarem præverti, illuſtria enim Fidei, tùm Bellicæ virtutis argumente Beneventani dedere, quibus aliiſque Coloniis, quas Livius memorat (b) Romana Reſp. aliquando debuit, ut non ſolum extremo fato, quod victricia Poeni arma minebantur, ſubduceretur, ſed etiam victrix ipſa de ſuis hoſtibus triumpharet. Quem igitur poſt militares deductiones militaris rei præſtantiam Beneventanæ fuiſſe putabimus? Summam equidem, quem ne cui enucleare, aut evadere queat, ingens probet numerus illuſtrium virorum, qui Romano florente Imperio, in re militari immortale nomen ſunt aſſequuti. Locupletiſſime hujuſce

(a) Lib. 1. cap. 15 (b) Lib. 27

juſce rei teſtes habemus vetuſtos lapides, quorum ſidus ceteris monumentis omnibus præſtat, copiam vero (quam tamen ut facta temporis injuria [illegible] aliiſque eventu vix militarium noſtrorum lapidum partem [illegible]) adeo exuberat, ut velut in ampliſſimo muſeo levioris [illegible] nobis negligendas duxerim, nihil itaque hic de municipalaris, ſeu legionariis militibus Beneventanis, quos ſummi erat [illegible] Theſauro lapidum propriâ claſſe educta, ac [illegible] illuſtres prodidiſſi [illegible] ſed principes dumtaxat viros recenſeam qui ſublimioribus militiæ muneribus inſignes [illegible] militaris gloriæ decus ſibi, ac Patriæ pepererunt.

CAPUT PRIMUM.

L. LAETICIO L. F.
STEL. RVFO
TRIB. MIL. LEG. XII
DON. HASTA PVRA
CORONA VALLARI
AEDILI QVAES. IIVIRO
I. D. PRAEF. FABRVM
ATTEIA Q. F. PRISCA
VXOR B. M. F.

TRibuni vox, quam initio Romulus, teſte Varrone (a), quod ternos è tribus Tribubus in exercitum mitteret, in Latium invexit, non militaribus modo, ſed civilibus quoque muneribus adhærere conſuevit; nam inter poſteriora ſæcula Tribunos *Plebis*, *Fabrica*, *Voluptatum*, *Stabuli* paſſim apud veteres legere eſt: quod tamen Militiam ſpectat, neque unos in ipſis Tribunos fuiſſe conſtat, etenim præter *Tribunos Caſtrorum* Vulgo memoratum (b), alii certe a Tribunis *Legionum* *Cohortium* fuere Tribuni [illegible] appellati (c), ac [illegible] Legio ſingulis, quibus [illegible] Tribuni [illegible] qui cohortibus præerant, munere, atque honore antecedebant. Lærcandum itaque noſtro Lætcio fuit [illegible] Horatio (d).

Quod ſibi pareret Legio Romana Tribuno

quo quidem munere obtinuerat ampliſſima [illegible] ſed etiam Juriſdictionem, ac Coercitionem [illegible] militum [illegible] qui [illegible] ſeu Imperatoris d[illegible] concedebatur (e), [illegible] in Caſtris poſt Ducis Prætorium Tribunorum Tabernacula locari conſueviſſe tradit [illegible] Vegetius l. 3. c. 8. At non hic [illegible] ſunt fuit in [illegible] [illegible] ſed [illegible] ex munere [illegible] quod [illegible] virtute fuit [illegible] Nota illa Hadriani lex [teſte Spartiano c. x.] *ne Tribunum non ſi plena barba faceret, aut ejus ætatis, quæ prudentiæ* [illegible] *Tribunatus* [illegible] *impleret*, *& quem non favor* [illegible], *ſed juſtitia commendaret*: quamquam vero [illegible] lapidis [illegible] ut prima [illegible] temporum [illegible] quibus militaris diſciplina maxime vigebat; quid vero conjunctum opus quandoquidem [illegible] bellicæ virtutis, quæ Lætcius [illegible] noſtrum lapidem teſtem habemus, ubi ſemel, atque iterum militiæ donis auctus memoratur.

Jure itaque [illegible] merito Tribunatus munus obtulit Lætcius qui etiam militaribus præmiis donari promeruit. Fuiſſe autem ea militiæ præmia, quibus probata militum virtus ornaretur,

[a] De ling. lat. l. iv.

[b] De quo [illegible] Lipſius De Rom. Milit. l. ii. Dial. [illegible] Vulgo appellatum [illegible] Plebeja, & Urbis [illegible] Prætorianum Caſtrorum [illegible]

[c] Præter Caſtrorum, [illegible] Scriptores Tribunos [illegible] Tribunorum Cohortium [illegible] in Evangelio Joannis c. 18. 12. *Cohors ergo, & Tribunus*, [illegible] in Act. Apoſt. c. 27. 31. *Quærentibus autem eum occidere, nunciatum eſt Tribuno Cohortis, quæ ſtatim aſſumtis Centurionibus, & militibus decurrit ad illos.*

[d] Sat. 1. 6. 48.

[e] [illegible] officii, inſignia Tribunorum [illegible] exemplum Lipſ. l. [illegible] C. Macer in l. [illegible] D. De Re Militari, ubi plura, quam [illegible] J. C. locum, Lipſium ſequimur.

retur, aliorum verò, eo exemplo excitarentur: contra verò ſupplicia ad improborum maliorum ſcelera coercenda, aliosque a fugiendo deterrendos, exploratum ſatis eſſet, eoque utrâque ſane re Romanorum Exercitum adeo valuiſſe, ut certa victoriæ ſpes, quocumque arma ferrent, nunquam eos falleret, hac enim cura, & diligentia (ut inquit Polybius) tum circa præmia, tum circa pœnas in caſtris, merito tam ſucceſſus exitus apud eos felices, & illuſtres conſtabant. Erat præmium Lictorio tribunusque legis commemorat. *Haſtam nempe Puram*, & *Coronam Vallarem*, quod igitur primum attinet, *Romani* (inquit Feſtus) *fortes viros ſæpe haſta donarunt*, quam proinde donaticam e Catone ex Geſt. quam habuit apud Equites, appellatam alibi notat idem Feſtus, & ſane præcipuum erat præmium, militi dari conſuetum, quod tamen non ut virtutis præmium, ſed ſummæ gratiæ argumentum dedit Claudius Cæſar Poſidi Spadoni, quem etiam *Britannico triumpho inter militares viros haſta pura donavit* (a). Præcipuum, inquam, præmium, cum & Haſta potiſſimum, & antiquiſſimum fuiſſet armorum genus, quo veteres in bello uterentur, quin & Regiæ poteſtatis inſigne olim fuiſſe, & Dii ſeorum & aliquando pro ipſo Numine habitam conſtat. Ea autem, quæ in militi præmium cedebat, *pura* dicebatur propterea quod, cum non bello uſui, ſed viri ornamento eſſet, nullâ ferreâ cuſpide muniretur (b); quod verò de re, egregie geſta, eo præmio miles donari dignus haberetur; veteres unanimes ſibi conſenſiſſe videntur: ac Varronis quidem ſententiam habemus ex Servio, qui in illud Æn. 6. 760.

Ille, vides? pura Juvenis, qui nititur haſta

Pura, inquit, *id eſt ſine ferro, nam hoc fuit præmium apud Majores* ejus, *qui tunc primum viciſſet in prælio, ſicut ait Varro in libro de Gente Pop. Rom.* At hæc fortaſſe vel unius, eam non eam ejuſmodi præmii fuiſſe cauſſam manifeſte convincit plures Haſtarpſi uni militi donata, ut tum de eliis, tum de L. Siccio Dentato plene conſtat, qui (teſte Gellio l. II. c.) , quem pugnaſſet in hoſtem cum prælio, inter alia præmia, haſtis donderiginti donatus fuit. Itaque potius erit, ut Polybio aſſentiamur, qui eam quidem haſtam ab Imperatore dari teſtatur, qui hoſtem percuſſiſſet, non quidem juſtâ acie, ſed qui in excurſione, aut velitatione, aut alio tempore, in quo nulla neceſſitas fuerit vel ſum periclitandi. Hanc hoſtem promeruit Lucius, non quod in communi, & legitima pugna hoſtem cæſiſſet, non enim ibi ſingulorum militum manus torpere debebant, quod primus haſta donari inſtitutum fuiſſet, ſed quod extra ordinem, aut in ſingulari pugna præclarum quodpiam facinus edidiſſet.

Sed præter *Haſtam puram*, *Coronæ* quoque Militi Lucretius donatus, quod quidem præterea præſtantius præmium habebatur, præliatiſque argumentum facinorum non unæ tamen, eademque, ſed plures merentium militum fuere Coronæ, variæ formâ, diverſâque materia contextæ pro quaque re geſta, a qua nomina recipientes inter ſe diſtinguebantur: ut præter Ovalem, ac Triumphalem, Coronæ Civica, Obſidionalis, Muralis, Navalis, ſeu Claſſica, Roſtrata, eaque, de qua hic agitur, Vallaris. Hinc, quam cum Caſtrenſi recte confundas, primùm frondeam fuiſſe teſtatur Plin. l. 16. 4. Romuli nempe ætate, qui eam Hoſtilio, quod Fidenas primus irrupiſſet, impertitus fuit, tum ſe licet, quum, conjunctâ ſimplicitati morum vitæ frugalitate, ſolius honoris præmio virtus contenta erat, et deinde cum ipſis Reip. ſolibus, proleta etiam, & velut effuſa in cupiditatem cuivis ex auro fabricata donari cœpit. Formam habes ex Feſto, *Caſtrenſi corona donabatur, qui primus hoſtium caſtra pugnando intraviſſet, cui inſigne erat ex auro vallum*. Unde merendi cauſſam quoque diſces; merebatur enim miles, qui prior Vallum, quo Caſtra hoſtium muniebantur, conſcendiſſet, aut perrupiſſet; hinc Val. Max. l. 1. 8. loquens de Caſtris Lucanorum, & Bruttiorum e C. Fabricio Coſ. expugnatis, *Poſtero*, inquit, *die cum Conſul inter laudandos, quorum ſtrenua opera fuerat uſus Vallarem Coronam et ſe ſervare dixiſſet, a quo caſtra eſſent oppreſſa &c.* Ejuſmodi Coronæ meminit quoque Tertullianus, quam Chriſtiano militi geſtari nefas eſſe contendit (c). Sed nobis ſatis fuerit Vallari coronæ

(a) Sueton. in Claud. cap. 28.

(b) Pura Haſta, quâ ſola ligno ſine ferro conſtabat: Sic puram dicebatur argentum, quod non erat ſignatum, aut cæmentis, vel cælatum, ut in vaſis, quæ vaſa argentea pura non ad voluntatem argenti præſtantem. Sed quod nulla in eo eſſet cælatura, notatur e Plin. Epiſt. l. 3. 1. & Juvenal. Sat. 9. v. 141. Sic etiam *puram ſolam* a Livio dictam ſpatium illud, quo Pomerium continebat. *Quid* (ſcilicet) *neque dubitare, neque mari ſit erat*, ac demum *Pura* dicebatur *Toga alba*, quæ tota alba virum cum more ſublitum abſoluta fit, quum purpurâ prætextam pura, coſtitum. Sic Cic. Att. 9. 6. *Ciceroni meo cum Togam puram dediſſet dare vellem &c.*

(c) De Corona cap. XI. *Et in caſtrenſibus regionem ſunt baronum, in caſtrenſi appellavitur, omniſſe ſe in ipſa ſolennitate Caſtrianorum*. Et poſtquam coronas omnes enumeraſſet, earumque formam, cauſas, ritus; *In omnibus* (inquit) *illis Idololatria ſe facit quæque ſunt coro-*

rem Lætorium donatum oſtendiſſe, quo illuſtriem quæ bellicæ virtutis argumenta haberentur, quibus ad Tribunatum uſque pervenire dignus fuerit, neque enim vulgare id, ut dixi, militiæ præmium olim fuit, dum Auguſtus (Svetonio teſte) dona militaria aliquanto facilius phaleras, & torques quicquid auro, argentoque conſtabat, quàm Vallares, & Murales Coronas, quæ *honore præcellerent dabat* (a)

Haud vero militiæ tantum Lætorius clarus, ſed domi etiam, ubi plures Magiſtratus obivit, nam Ædilis, Quæſtor, IIvir Juridicundo, Præfectus Fabrum in eodem lapide inſcribitur. Municipales enim omnes Magiſtratus fuiſſe ſatis conſtat, ut proinde nemo ſ[illegible] Beneventanum Civem Lætorium fuiſſe, atque in Patriæ ſuæ Magiſtratibus inferioribus gradatim ad Duumviratum perveniſſe, iudeque (quod mihi probabile magis fit) a militibus muneribus jam illuſtri, miles jam ſequutus fortiſſimi viri præmia, ad demum Tribunatum Legionis obtinuit.

Age nunc, de altero Beneventano Tribuno videamus, cujus Tribunatus nova honoris acceſſione auctus fuit. Lapis ita ſe habet.

CN. MARCIO CN. F. RVSTIO RVFINO PRAEF. CO
HORTIVM VIGILVM IMP. L. SEPTIMI
SEVERI PII PERTINACIS PRAEFECTO
CLASSIVM PRAETORIARVM TRIBVNO CO
HORTIVM PRIMAE PRAETORIAE ET SEXTAE
VIGILVM TRIBVNO LATICLAVI LEGI
ONVM III CYRENAICAE IIII GALLICAE ET
. . . . . P. F. SALINATORIA AVGVSTINA
C. . . . .

In hac poſtrema linea omnes detritæ ſunt litteræ ſola C initio ſuperſtite, ex qua ita illam ſupplendam cenſeo CONIVGI B M F ſic etiam monente *Salinatoria Auguſtina*, quæ (uti ex altero lapide paullo inferius afferendo mox videbimus) ejuſdem Rufini fuit uxor. Sed, quod rem urget, vides hunc, non ut antea Lætorium municipalibus Magiſtratibus, mox militaribus donis inſignem, ad Tribunatum evectum, ſed hominem ab inferioribus militiæ ordinibus gradatim ad Tribuni Laticlavii officium conſcendiſſe, atque hæc quidem præcipua Romanæ militiæ diſciplina, quæ belli ac pacis tum maxime vigeret, cum aliſ[illegible] in tantum paterent, quorum virtus minoribus in officiis probata, paulatim adoleſceret veluti in maturitatem pertingebat. Sic C. Marium *a Caliga ad Conſulatum perductum* dixit Seneca (b). Itaque Cn. Marcius Ruſtius Rufinus non ex gregario quidem (quam tamen etiam fuiſſe non inepte putaverim) ſed ex inferioribus muneribus ad ſuperiora pervenit. Primò enim Præfectus Cohortium Vigilum Imp. Septimii, deinde Præfectus Claſſium Prætoriarum, poſtea Tribunus Cohortium, primæ Prætoriæ,

[illegible] quibus amicis ille veſtimus ſunt. Opera ſacri [illegible] Chriſtianæ M[illegible] religio[illegible] [illegible] Imperatorem [illegible] *ſolis libero capite [illegible]* [illegible] Chriſtiani [illegible] vinculo [illegible] Fidei [illegible] [illegible] Tertullianus, [illegible] [illegible] Chriſtiani [illegible] Eccleſiæ [illegible] Chriſtianos, qui [illegible] V. C. Mivuachius Orig. Chriſt. 1. 2. 7. 81

(a) Annonne Vallares coronæ [illegible] [illegible] Hinc Lipſius [illegible] Svetonii in Aug. c. 25 [illegible] *[illegible] ſecutus phaleras, torques, quicquid auro, argentoque conſtaret, Vallares, ac murales coronas quam quæ honore præcellerent dabat.* Sed nihil ego [illegible] [illegible] Svetonii

[illegible] ſed [illegible] Lipſius [illegible] [illegible] Vallares [illegible] lapide apud Gruterum p. 1[illegible] n. 7 [illegible] Sex. V[illegible] Gallus [illegible] *donatus ab Imperatore [illegible] Vexillis [illegible] Corona [illegible] Murali [illegible] Vallaribus II Aurea I Haſtis Puris V Vex Iis [illegible]*

(b) Seneca De Benefic. lib. [illegible] [illegible] a gregario milite [illegible] ad Conſulatum uſque pervenit. Caliga [illegible] Caligulæ [illegible] Sveton. c. 9 [illegible] [illegible] apud Gruterum pag. 443. n. 9 ubi C. Oppius Baſſus dici[illegible]

toriæ, mox sextæ Vigilum, denique Tribuni et Laticlavii Legionis III Cyrenaicæ, III Gallicæ, & Claudiæ Piæ Fidelis; ubi Legionem tertio loco memoratam suppleo: ac singula breviter percurramus.

Est Vigilum militiæ Cohortes præfuit, nam Præfect. Vigilum Imp. Severi, dein Tribunus Cohortis III Vigilum dicitur, atque illud quidem novum, nec etiam obscurum (dum scriptum velimus legem ex inferis rebus ad superiora esse in conscendendi), quod Præfecturam Vigilum unius eorundem Vigilum Cohortis Tribunatus subsequeretur. At quum non ea dicatur meinen Præfectura Vigilum, sed *Vigilum Imp. L. Septimii Severi*, directum aliquid, quod quod vulgares Vigiles spectet, adjectio hæc videtur significare. Puto igitur, eam Præfecturam primo loco positam ad eam militum manum commode referri posse, quam Imperator ad sui corporis custodiam adhibebat, quique non, sed haud improprio vocabulo Vigiles fuerunt ea lepide appellati. Nota autem res est, ac cum ipsis, ut credere par est, Regum initiis exorta, ut circa se Principes tam ad sui custodiam, [illegible], ut ad sua jussa statim exequenda paratos haberet, certa selectorum militum manu assidue stiparetur. Romano imperio auctor ipse Romulus ejus rei exemplum reliquit, nam trecentos armatos ad custodiam corporis, quos Celeres appellavit, non solum in bello, sed & in pace habuit, qui in Urbe sibi quasi corporis custodes armati apparerent, & ministrorum vice mandata ejus exequerentur, in bello autem perfectorum munus, & propugnatorum sustinerent (a). Hinc Cæsar qui prior Reip. libertatem oppresserat, cum Regium morem restituit, instituit circa se Hispanorum militum cum gladiis inspectantium custodiæ (b). Servavit autem Augustus (c) [illegible] for censore Cæsar, quæ etiam Augustæ Fortunæ concessum, cum Nero excubias militares, quæ Agrippinæ, ut conjugi Imperatoris olim, tum & ut Matri servabantur, & Germanos super eundem honorem custodes additos degredi jussit (d). De hac itaque militia et dixe Præfectura Vigilum primo loco memorata [illegible], siquidem qui custodes Urbis, de quibus mox dicemus, Vigiles sunt appellati, nonne adeo Custodes Cæsaris Vigiles quoque dici potuerunt? Quum enim Vigilum, qui ad Urbis custodiam pertinebant, jamdiu auctor Augustus, jam vel de ad Severum, cujus peculiares Vigiles haud alios fuisse conjectabamus, quam qui custodiendi ejus corporis munere fungerentur. Neque demum obstet, Prætorianos militiæ electorum institutos, [illegible] ex reliquis militum ordinibus selecti, proptereaque Imperatoris essent, itaut stationem in Urbe soli haberent, eumque ad Bella proficiscentem sequerentur, falsum tamen est, peculiare, ac proprium custodiendi corporis munus apud ipsosmet Prætorianos fuisse, nam Augustus, qui Prætorianam militiam instituit, præter eam, alios sibi et [illegible] allegit, idque servatum ab aliis Imperatoribus successoribus, ut paullo ante ex optimis auctoribus manifestum fuit, ac certum quoque de ipso Imperatore Severo dicendum videtur, licet enim, ut ait Spartianus, quum Romam venisset, *Prætorianos cum Subarmalibus inermes sibi jussit occurrere, eosdem sic ad Tribunal vocavit, armatis undique circumdatos, ingressus deinde Romam armatus cum armatis militibus Capitolium ascendit*. Qui Spartiani loco eodem id consideratur, ubi a Prætorianis fuisse Castrorum Custodes, verum etiam lux nostro lapidi affunditur, ut qui fuerint Vigiles *L. Septimii Severi* in eo memorati, verisimilius intelligatur. Ii nempe milites, quorum magnum copiam potius ad suum tutum, tutelamque, quam ad Urbis custodiam primus instituit Severus, quod certum omnino videri potest, dum eundem Severum filiis ad concordiam hortantem apud Herodianum lib. 3. loquentem audiamus: *Possessis stare vestra si volunt, pecunia modo ea si parata, & copiis, quæ Romæ sunt, in quadruplum auctis, contigit omnino ad Urbem sedere, ut nulla externa vis par esse possit, sive multitudinem spectes, sive corporum magnitudinem, sive robur, & abundantiam*.

Sed missis Vigilibus hisce, uberius alios Vigiles inspiciamus, quorum sextæ Cohorti Ca. Rufinus Tribuni munere præfuit. De his præstat audire J. C. Paulum (e): *Apud vetustiores [inquit] incendiis arcendis Triumviri præerant, qui ab eo, quod excubias agebant, nocturni dicti sunt. Fuerunt & privatæ familiæ, quæ incendia vel mercede, vel gratia extinguerent. Deinde Divus Augustus maluit hanc rem per se confici, nam salutem Reip. tueri nulli magis credidit convenire, nec alium sufficere ei rei, quam Cæsarem. Itaque septem Cohortes opportunis locis constituit, ut binas Regiones Urbis unaquæque Cohors tueatur, præpositis eis Tribunis, & super omnes spectabili viro, qui Præfectus Vigilum appellatur*. Ex hoc itaque Pauli loco Vigilum Auctorem, et usumque perspectum

F f habe-

(a) Livius l. 1. 15. & Dion. l. 2. pag. 86.
(b) Svetonius in Jul. cap. 86.
(c) Idem Aug. cap. 49.
(d) Tacit. Annal. lib. 13.
(e) In lib. singul. De Offic. Præfecti Vigilum quem habes in leg. 1. & 3. Dig. eod. tit.

habentur; quòd vero incendia alterius culpâ, aut certe dolo evenire poſſint, atque inſuper quum ea ejuſmodi excubiis ea de cauſſa inſtitutis, optime etiam conſuli poſſe videretur contra nocturnos fures, atque effractores, paulatim Praefecturae Vigilum munus ampliatum ac tributa juriſdictio, atque contra eos, qui incendio cauſſam dediſſent, Praefectus cognoſcere, poenamque ſumere, fureſque nocturnos inquirere, vinculis mancipare, ac punire quoque poſſet, ac de caetera alia juriſdictionem exercere, quae Paulus citato loco recenſet, gravioribus dumtaxat criminibus, quorum capitalis eſſet judicium, ad Praefecti Urbis Tribunal ſervatis (a). Pauli autem teſtimonium mirè confirmat Romanus lapis apud Fabrettum (b).

SMP CAES M AVRELIO
ANTONINO AVG IEVSII
SVC N IIIIO PARTH MAX
TRIB POT XIII COS II
COH I VIG
ANTONI
NIANA
CN RVSTIVS RVFINVS PRAEF VIG
TI CLAVDIVS MARCELLINVS
TRIB

C IVLIV S	INGENVVS	7
C VALERIVS	VICTOR	7
C IVLIV I	QVINTINVS	7
C. MANGELIVS	SVVENIS	7
C GARCELIVS	SEVERVS	7
T IIAVIVS	INGENVVS	7
M AVRELIVS	FLORIANVS	7

CVM COMMANVCVLIS SVIS

quem

[a] Ex conſtitutione Impp. Severi, & Antonini [illegible] Dig. [illegible] Codice [illegible] [illegible] Vigilum lib. 7 cap. 7 [illegible] Mediocrem [illegible] regit [illegible] Cohors Romana [illegible] Neque enim Vigiles ipſi [illegible] quamvis illos [illegible] perſonas [illegible] [illegible] Sparteolos [illegible] Scriptores intelligunt [illegible] Juvenalis Satyr. 14. v. 305. & Tertullian. Apolog. cap. 39. [illegible] Ad fumum caenae Sparteoli [illegible] [illegible] Sparteolos dicti [illegible]

[b] Inſcript. cap. 4. pag. 260. Ad hujuſmodi Sane lapidem [illegible] Fabrettum [illegible] Vigilum [illegible] Habemus [illegible] Ruſtius [illegible] Praefectus Vigilum [illegible] Ti. Claudius Marcellinus Tribunus [illegible] Coh. I Vig. [illegible] Centuriones ſequuntur propriis nominibus [illegible] cum Commanuculis ſuis [illegible] Commanipulis [illegible] Centuriarum [illegible] Romanorum [illegible] manipulus [illegible] Vegetius lib. 2. c. 13 [illegible] Juvencum [illegible] Varro l. 4. de L. L. manipuli [illegible] ſignum [illegible] Commanuculorum [illegible] Fabrettus [illegible] Quaeſtores, Aquilifero, Optiones, Tefferarii, [illegible] Vexillifero, Signiferi [illegible] Commanuculi [illegible] Tribuno, vel Praefecto [illegible] Sed pauca haec ad Sant. & [illegible] Cn. Ruſtii Rufini Popularis noſtri memoriae [illegible]

quem ſuue lapidem haud otioſum fuiſſe afferre, dum in eo ipſiuſmet, de quo modo agimus, Cn. Ruſtii Rufini memoria occurrit: neque enim alium a noſtro, quem Romanus lapis memorat, dubitare ſinunt eadem, ac in noſtro lapide nomina, eademque temporum nota, quum enim in noſtro lapide Cn. Ruſtius Rufinus *Præfectus* Cohortium Vigilum Imp. Severi dicitur, jam in Romano Cn. idem Ruſtius Rufinus *eidem Præfectura* Vigilum inſignis monumentum ipſum Antonino, ſeu Caracallo, ejuſdem Severi filio, ac anno eo eorundum Principum Imperio conſtituti dedicavit. Sed jam ex inferioribus hiſce muneribus ad ſuperiora cum ipſo Cn. Ruſtio conſcendamus, neque demum de Legionum Tribunatu gratulandum eſt. Trium ipſe Legionum, nempe III. *Cyrenaicæ*, III *Gallicæ* ac *Claudiæ* P. F. uno modo Tribunus fuit, ſed etiam Tribunus *Laticlavius*: quod nem ternis legionibus ipſe præfuerit, non id uno ſimul tempore factum fuit, dum ſe imo Trajani, imo & Domitiani ævo Tribunorum ſemeſtrem fuiſſe, ut ex Juvenale *Satyr.* 7. & Plinio Ep. 1 4. aliiſque paſſim diſcere eſt. Poſtquam igitur Cn. Ruſtius Legionis III. Cyrenaicæ, ac deiu III Gallicæ Tribunatu functus fuit, ad tertiæ demum Tribunatum promoveri meruit, unde & *Tribuni Laticlavii* honorem fuit aſſequutus. Laticlavium Senatorii Ordinis inſigne fuiſſe nemo neſcit, ad militiam vero tranſlatum non nihil honoris caſtrenſibus muneribus addebat. Hinc inter Tribunos legionum ii tum diſcernerentur, ut alii *Laticlavi*, qui ex Senatorio ordine, alii *Anguſticlavii*, qui ex Equeſtri eſſent. Poſteriorum meminit Suetonius (a) dum Suetonii Lenii ſui Patris decus exequitur, quod Vitelliano bello terndecimæ Legionis Tribunus Anguſticlavius fuiſſet. Priores ex Suetonio eodem (b) habemus, dum tradit, Auguſtum Senatorum liberis protinus a virili toga Latum Clavum induere permiſiſſe, militiamque auſpicantibus non Tribunatum modo legionum, ſed & Præfecturas alarum dediſſe. An vero Cn. Ruſtius ex Senatoria familia? vel in Romanum Senatum, eo Laticlavi inſigne, ſeu cenſu, ſeu Principis gratiâ allectus? nec puto. Sola militia hunc honorem ei peperit, ut in ampliſſimum ordinem jure cooptaretur, Sic enim, quos Varianæ Cladis conſumpſit. *Senatoriam per militiam auſpicantes gradum* dixit Seneca ep. 7., cui addendus Epictetus (c) *tertiam militiam* ad Senatorii ordinis aſſequenda jura emerendam commemorans, id eſt Tribunatum cuique ternæ, ut Senatu fieret, ex inſtituto Auguſti agendum, quod Cn. Ruſtium feliciter impleſſe ex noſtro lapide ſatis conſtat.

Reſtat modo, ut ſi qua ſint alia Cn. Ruſti monumenta hic afferamus. Extat quidem Beneventi antiquus de noſtro Ruſtio lapis in hæc verba (d)

RVSTIAE SA
BINAE QVAE
VIXIT AN VII
MENSIBVS XI
DIEBVS II
CN. MARCIVS
RVSTIVS RVFIN
PATER TR COH
VI. VIGIL. ET
SALINATORIA
AVGVSTINA
MATER FILIAE
DVLCISSIMAE

Ff 2 Tiro-

(a) In Ottone c. 2. (b) In Auguſt. c. 38.

(c) Lib. 3 Diſſert. ad Similianum, loquis, Idonee ... multi ... militat igitur ... fuit ... qua ... aliqua verbis ... militiam ... deinde cum ipſam Celepheram impoſu-

rit, ... ſollet fieri Ordinis Senatoris, ... ſervitutem ſerui...

(d) Affert quoque hunc lapidem Gruterus pag. 159 num. 1. ubi lecta mala ... pro Salinatoria, ... habet

Titulum hunc ſepulcralem filiæ ſuæ Ruſtiæ Sabinæ dedicaſſe Cn. Ruſtium cum Salloſtoria Auguſtina Conjuge, eadem nempe ipſa, quæ in primo noſtro lapide memoratur. In hoc verò lapide Cn. Ruſtium dictus duntaxat Tribunus Coh. II. Vigilum, nam eo anno, quo ejus filia ſeptennis deceſſit, nondum ad Tribunatum pervenerat. Ex hoc autem ſepulcrali titulo ſit ut liquet, Cn. Ruſtium domo Beneventanum fuiſſe, cujus filia Beneventi obiit, Conjux ibidem conſedit, quæ eadem eidem Ruſtio viro ſuo inſigne monumentum illud, de quo hactenus diſſerui, ſuperſtes dedicavit.

Sequitur modo Tribunus alter Laticlavius, qui non modo tempore, ſed etiam dignitate, ut videtur, Cn. Ruſtium præceſſit. En lapidem

G. VMERIO PRATORIO
CANOIOATO LEGATO
PROVINCIAE AFRICAE DIOE
CESEOS HIPPONENSIS
AOLECTO INTER PRAET. A
DIVO COMMOOO ET IN
TER PATRICIOS TRIB
LATICL. LEG. V. MACEO
XVIRO STLITIE IVDIC
OB SINGVLAREM ERGA PA
TRIAM CIVISQVE AOFEC
TIONEM P. O. O.

De hoc inſigni lapide plura me diſſeruiſſe memini, quum de Magiſtratibus agerem Offart ja. ubi viri nomen a mendis expurgatum reſtitui, ac præterea Diœceſis vocabulum pluribus obſervationibus illuſtravi, quod hic attinet, præter Tribunatum Laticlavium, quo Prætorius in Legione quinta Macedonica functus eſt, de quo munere ſuperius egi. Legatum etiam Provinciæ Africæ fuiſſe affirmat. Legati autem in militia Romana ſupra Tribunos fuerunt, quippe qui vel Prætoris vel etiam ipſius Imperatoris, ſeu Proconſuli præſtantes juriſdictione non ac Imperii inſignia obtinebant. Sub Principibus quidem duo erant Legatorum genera, *Conſulares* & *Prætorii*, quod primus invenit Auguſtus, qui quum unus ipſe Imperator jam eſſet, rem per Legatos adminiſtrabat. Conſulares Legatos cum exercitibus Prætorios legionibus præſidebant (a). At cum Prætorium noſtrum *Candidatum Legatum* ſuum, Principis Candidatum intellige, qui illum ad *Legationem* promovendum curavit. Notum illud Taciti de Tiberio (b), *ut Legionum Legati, qui ante Præturam ea militia fungebantur, jam tum Prætores deſtinarentur. Princeps duodecim Candidatos in annos ſingulos nominaret*: quod tamen haud Tiberius initio ſibi arrogavit, neque etiam ipſe Commodus, nunc Legatio ad Præturam gradum manaret, hinc poſtquam Prætorius Legatione defunctus fuiſſet, tunc demum a Commodo inter Prætorios, ac mox inter Patricios fuit adlectus. Jure igitur, meritoque Civi adeo illuſtri, cui etiam *ſingularis erga Patriam, civeſque ſuos adfectio fuit*, monumentum hoc P. D. D. idest Publicè Dedicatum, vel Poſitum Decreto Decurionum fuerit.

Non unus autem fuit Prætorius, qui Legati munere, Prætoriæque ſubſecutæ Dignitate ſe ipſum, Patriamque ſuam illuſtravit. Alterum enim Clariſſimum Virum pari munere, Dignitateque præclarum ex hoc noſtri lapidis fragmento prodire jam ardebimus.

... F.

but lapis mendosè ſcriptum fuit: *Sabinæ Tori F.* quam quam in Codice Rediſi inferius nominum fit; *Salloſtoria*; quæ vera eſt lectio, quum noſter principalis lapis conformis, ubi *Salloſtoria Auguſtina* Cn. Ruſtii conjux diſerte habetur.

[a] Videſis Lipſium de Rom. Milit. l. 2. Dial. 2. ubi late de Legatis diſſeritur.

[b] Annal. lib. 2.

. . . . F. CLASSETIVS
. . . . RATVS
C. V. NATVS IIII IDVS . . . . . .
VALERIO LARGO ET MES
SALLINO COS. VITA FVNC
IDVS APRIL. IMP. ANTONI
NO III COS
VIXIT ANNIS LXI. MEN
SIBVS VI. D. XXIII
IMP. SEPTIMIO SEVERO
COS ADLECTVS inter
PRAETORIOS A Divo Commodo
. . . .

Commodi autem ſupplendum cenſui, haud quidem ſuperſtitis lapidis exemplum, ſed omnino hujuſce Inſcriptionis tempus ſequutus. Conſtat enim hunc noſtrum Claſſetium natum M. Valerio Largo, & M. Valerio Meſſallino Coſ. idest ann. 147, mortuum vero Imp. Antonino Coſ. III. idest an. 208. (quod ſtri quidem erat exempli, ut annos natalis, ac emortualis in ſepulcralibus titulis notaret, quos cum hic ſuppetabit, jam annos vitæ LXI. in lapide dein inſcriptos integros habebat). Antoninum autem non alium, quam Baſſianum, ſeu Caracallam intelligendum diſertè monent, tum priorum Conſulum, quo Claſſetius natus est, annus, tum poſterior Imp. Septimii Severi ejuſdem Caracallæ Patris Conſulatus, qui ſine ulla numeri adjectione notatus, ejuſdem primus ſtatui debet (a). Quem igitur, (dum temporis ratio, quo Claſſetius floruit, habenda erit) Divum hunc putabimus, niſi Commodum? quem Severus in Imperio mox eſt ſequutus, ac, teſte Spartiano, non dum in Senatu, & concione laudavit, verum etiam *Divum appellavit*. At nihil in lapide de Legione Claſſetii, qui tantum inter Prætorios e Commodo adlectus memoratur. Extremas lapidis lineas tempore detritas deſideramus, in quibus Legationis munus fortaſſe erat, quod tamen recte conjicimus ex tea gestum, dum Prætorium haberetur Virum, cui, ut diximus, ad eam dignitatem rite aſſequendam, Legatio debuit eſſe gradus.

Age nunc, dum ſemel Legionis munera recenſere inſtituimus, poſtquam de Legatis, Tribuniſque actum eſt, haud quidem laude ſua fraudandi erunt Beneventani *Primipili*, *Centuriones*, *Signiferi*. De Primopilo extat hic lapis

L. FVLIONIO L. F. STEL. SEVERO
PRIM. PIL. LEG. X. GEM. . . . .
. . . .

Ubi primùm vides quam bellè a noſtro lapide, Ciceronis exemplo, tranſactam litem de Primipili, aut *Primopili* ſcriptione ſervanda, uti et ille, teſte Tirone apud Gellium (b), orta quæſtione an *Tertio*, vel *Tertium* Conſul ſcribendum, Pompejo, de cujus tertio Conſulatu inſcribendo in titulo Ædis Victoriæ agebatur, auctor fuit, ut TERT ſcriberetur, ita ſine noſter lapis cum PRIM. PIL. adhibuiſſet, inter veteres ipſos, qui alterutro modo ſcribendum vocabulum contendebant, quæſtionem ſuſtuliſſe viſus eſt. Primopilus autem, (a quorum militari munere, omnino diverſum miniſteriale illud *Primopilorum*, qui ſequiore ævo ordinibus

[a] De anno primo Septimii Severi Conſulatum, quem ille nihilo prius ita geſſit, ut Feſtis non [illegible] conſtat. Cæterum vero 18, vincenti Commodo Conſulatum primum [illegible] Sit enim de ipſo hic vero Spartianus: *Conſulatum cum Apollinare Ruffino primum egit*. Cum dixiſſe ei placuiſſet de- *ſignante*. Nec refert, quod in lapide Severus ipſe Imperatoris titulum ſortitur, neque enim is tei [illegible] mat, quando lapis ſculptus fuit, quamquam Conſulatum geſſerat antea geſſiſſet.

[b] Lib. x. cap. 1.

hus numerum distribuebant (a)) magnum & venustum in Romana militia munus, sed non satis antiquum vocabulum, ut scitè putavit Lipsius (b). quale fuerit ejusmodi munus praestat ex Dionysio nosse, qui de Flavoleio Primopilo haec habet l. ix. *erat vir plebejus genere, sed virtute nobilis, & belli bonus, atque ob insignem splendidissima dignitate ex una legionum, illustre ornatus Imperii, cujus ductum, & jussa singula Centuria cum suis manipulis sequi lex jubet: quem Duces Romani patrio sermone Primopilum vocant.* De nostro Fulvonio [illegible] omnino latet [illegible] ipsum virtute nobilem, bellique bonum quaesita Primopili dignitas certo arguit. Sane autem ex Dionysio habemus Primopilum toti legioni, quae sexaginta Centuriis constabat, praefuisse, post Tribunum quidem, [illegible] ante Centuriones, quorum ipse Princeps, unde & Primus Centurio, & Centurio Primi Pili nonnunquam vetustis scriptoribus appellatur.

Ad Centuriones itaque, qui Primopilos subsequebantur, descendemus. Eorum ex nostris prodiisse satis erit, quorum alter hoc lapide fragmento palmaribus prope litteris inscripto legitur.

. . . AVIDIENO T. F. STEL. LEG. . .
. . . . CENTVRIONI . . . .
. . . . DECVRIONI . . . .

Alter vero hactenus ignoratus V. C. Muratorii diligentia (c) ex remotissima Transilvania oris nuper ad suos postliminium jure rediit.

SEX.

(a) Impp. Diocl. & Max. in l. 3. Cod. Just. De Cond. ob causam ex lege [illegible] Imp. Constant. in l. 1. Cod. Theod. de Cohortalibus, & Impp. [illegible] Imp. Leo l. 27. Cod. Just. de Episc. & Cler. Vide etiam Cod. Just. de Primipil. lib. xii. tit. 63.

(b) Lipsius l. 2. Dial. 8. [illegible] *Populus deducturum Aed. [illegible] Praetoria Centurio Primi Pili,* [illegible] *quae verosimile cum moneat & Livius, [illegible] uti appareat hanc [illegible] vel hoc testimonio propterea [illegible] fuisse.* At Livius [illegible] quem non ipsa Romana militia [illegible] quod [illegible] cujus [illegible] meminit [illegible] quod verosimiliter [illegible] eundem Livium, [illegible] & Sabello [illegible] *Primi Pili centurio, quem nunc Primopilum appellant* [illegible] hunc genere loco [illegible] posteri [illegible].

(c) Exhibet hunc lapidem Muratorius p. 842 n. 4. *cum hoc titulo* [illegible] *Transilvania* [illegible] *Apostolum Zenum* [illegible] *Maffejus* [illegible], restitutio lapidis [illegible] *fuerit* [illegible] n. 4. [illegible] Centurio Legionis quartae [illegible] *Turma Historicorum* [illegible] *Hoc* [illegible] *in decimo legendum* [illegible] Centurio [illegible] Minervae Pia Fidelis [illegible] *Equiti Romano* [illegible] Centurioni Regionis [illegible] *Virum praestantissimum* [illegible] *Zeno* [illegible] *Marchio Maffejus* [illegible] Muratorium [illegible] explicatum perpendere [illegible] & [illegible] omnino [illegible] VV. CC. Zeni, & Maffei [illegible] quam modo Decurionem [illegible] HNHETTTL [illegible] lapide [illegible] *Hic Situs Est. Sit Tibi Terra Levis,* ut habes apud Fleetwood [illegible] *Hic Situs Est. Sibi F[ecit] Testamento Legavit.* At hunc quidem [illegible] non [illegible] & xii. [illegible] annos, menses, [illegible] Muratori [illegible] *Equo Romano* [illegible] Equitem [illegible] hominem [illegible] *equo publico* [illegible] Equites [illegible] Sic Cicero [illegible] Romanum Equitem [illegible] *equo publico* [illegible] *Equitem Romanum equo publico.* In equestri [illegible] Romana [illegible] Primorum stipendia fecerit [illegible] Centurionatus [illegible] lapidem explica, [illegible] Centurionis [illegible] gradus [illegible] (quod [illegible] vocabulum [illegible]) [illegible] Legionis III [illegible] III [illegible] Centurio [illegible] Hastatorum [illegible] Velites, deinde Hastati, tum Principes, ac postremo Triarii erant, ut vulgo notum.

Digitized by Google

SEX. PILONIVS
SEX. F. ..... STE. MODE
STVS BENEVENTO
7. LEG IIII F. F. III HAS
POST. ANN XXX. H. OR
DINE ACCEPIT EX
EQVITE ROMANO
MILITAVIT IN LEG
VII C. P. F. ET. VIII AVG
XI C. P. F. MINER. P. F.
STIPENDIO CENTVRIO
NI CI. XVIIII
H. S. E. S. T. T. L.

Hujus lapidis explicatio adverſæ paginæ ſubnotata eſt; illud autem heic obſervaſſe præſtabit, quæ nempe fuerit ratio illius notæ, qua Centuriones in antiquis lapidibus paſſim ſculptos, ſignificatoſque videmus. Rarò enim Centuriones ſuo vocabulo ſcriptos invenies, ut in noſtro priore lapide, nam in poſteriore, de quo agitur, licet Pilonius *Centurio* in [illegible] linea dicatur, [illegible] autem lineâ quartâ, ubi ejus muneris præcipua mentio, ſuam notam ex ſolenni more fuiſſe adhibitam. Ac Lipſius quidem (a) ex Vite, quæ Centurionum inſigne erat, notam [illegible] illam arbitratur, quæ in *modum Vitis flagelli curvatur*, [illegible] omnino ſperinenda ſummi Viri conjectura, ſed adhuc major lux ex Vegetio (b), qui *Centuriones transverſis Caſſidum criſtis laurat habuiſſe* ſcribit, *ut facilius noſcerentur*. Quid vero ibi ſcriptum? Fortaſſe, (quæ Sponii conjectura eſt) ſignum illud, quod Centurionis nota erat, addito Cohortis, ſeu Centuriæ ordine, ac numero, [illegible] id quidem; adhuc tamen ejus notæ, quæ ad Centurionem ſignificandum adhibebatur, origo, atque cauſſa obſcura eſt. Mihi quidem eam notam, ut in lapidibus ſculpta eſt, nondum oculis ſpectare contigit, quam tamen lapidum omnium exemplaria ita exhibent, ut noſtro numero ſeptenario 7 a Barbaris ſira ætate invicto reſpondere videantur. Nihil itaque de eodem numero in ea nota expreſſo cogitandum, ſed potius litteræ C inverſæ formam agnoſcendam putaverim, qua ipſum Centurionis vocabulum exprimeretur. Notiſſimus eſt in antiquis lapidibus ejuſdem litteræ inverſæ uſus, ut mulieres, quæ Cajæ prænomine gaudebant, intelligerentur: nam qui Caii erant viri per conſuetum C, mulieres vero per Ↄ ſcribebantur. An igitur nota illa Centurionis, quæ ad ipſum Ↄ accedebat, vel etiam præferebat (c), ad ſervandum diſcrimen aliquod, uti ait eos, ut inquit Vegetius, *faciebat viſendus* in morem recepta? At de Centurionibus ſatis. De Signiferis autem poſtremo capite hujus Diſſertationis opportunior ſermo erit.

Præſtat modo, ex Legionaria militia, quæ tota Civium Romanorum erat, ad Auxiliares,

(a) De milit. Rom. l. 2. dial. 8. & eodem l. 2. dial. 10. *Centurionum dignitas* (inquit) *notatur biſariam, vite interna* [illegible]: Vitem autem Centurionis inſigne fuiſſe ſcriptores [illegible] colliguntur, unde poſtea *Vitis* vocabulum pro ipſo *Centurionatu abſolute uſurpabatur*: Ut Faſces magiſtratibus Magiſtratibus adhibebantur, quibus ſupremi Imperii jus erat, ita Vitem Centurionibus geſtatam puto, quo mediocre aliquod Imperium ſignificare illo deſignaretur: certe, ut Magiſtratus Bacillo & Securi, ita Centurionem Vite [illegible] habebant. Pol [illegible] Tacit. Ann. 1. *Centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum cedo alteram indiderant; quia fracta vite in tergo militis alteram, & alteram poſcebat*. Summam inſuper Viti reverentiam militis praeſtare tenebantur, nam (ut ait J. C. Macer L. 3.

§. 4. *de Re militari*) *miles qui Centurionem caſtigare ſe noluit* [illegible], *ſi vitem tenuit, militiam mutat, ſi ex induſtria fregit, vel manum Centurioni intulit, capite punitur*.

(b) De Re Milit. l. 2. c. 13.

(c) Certe Centuria per inverſum Ↄ notatur in lapide apud Grut. pag. 561. num. 1. & alter apud Fabrett. pag. 168. ubi & hoc ſit ipſa Centuria: Contra vero C[illegible] ja per 7 occurrit apud Gudium pag. 153. n. 14. & eund. Grut. pag. 1 [illegible] num. 4. quanquam in eodem lapide apud Fabrett. pag. 406 ipſum 7 ad Ↄ propius accedat, ut videas non tam marmorariorum, quam deſcriptorum arbitrio ſæpe notarum formas planius atque, ac verſutiorem interpretatio viſa ri poſſe.

larea, ſive Sociales copias gradum fecere, quæ etſi *Extraordinariæ*, perperam tamen, neque numero, neque viribus [illegible] Romani exercitus portionem conſtituebant. In iis cum Beneventani non defuere, qui multis ibus muneribus claruerunt. Ex hoc inſigni lapide res ſatis conſtat.

C. OCTAVIO C. F. PAL. MODESTO
AVG. IIVIR. I. D. QVAEST. II
PRAEF. FABR. ROMAE. PRAEF
COH. II. PANNONIOR. PRAEF
CON. III ITYRAEOR. TRIB. MIL
LEG. IIII. SCYTHIC. CVRAT. REI
P. AECANOR. ITEM. HONORA
TO. AD. CVRAM. CALENDARI
REIP. CANVSINOR. A. DIVO TRA
IANO PARTHICO. ET. AB. IMP. HA
DRIANO. AVG. HIC OPVS QVADRI
GAE CVM EFFIGIE IMP. HADRI
ANI AVG. CITRA VLLIVS POSTV
LATION. CVM. MVNICIPIBVS
SVIS. OPTVLISSET. EX. ARGENTI
LIBRIS. ∞. ADIECTIS AMPLIVS
LIBRIS. DVII. VIRITIM. PO
PVLO ⊃C SING. DISTRIBVTIS
DEDICARI. CAVIT fr
P. D. D.

Mitto hic de ſacro Auguratu, aliiſque civilibus C. Octavii Modeſti muneribus dicere, ut & quanquam Tribunatum in Legione IIII *Scythica* geſſerit haud moror, ſat enim de hiſce rebus alibi a me tractatio ſuſcepta fuit. Ad Præfecturas quod attinet, quas ille cum in Cohorte II Pannoniorum, tum in Cohorte III Ityræorum adminiſtravit, jam tandem de Auxiliaris militiæ muneribus [illegible]. Præfecti enim dicebantur, qui Alis præerant, ſicut Tribuni, qui Legionibus. Par enim utriuſque muneris erat potestas, niſi quod in Auxilia Legionibus [illegible] ita Tribuni *Præfectos* dignitate præſtabant, quare, (ubi de utriſque [illegible]) poſteriores illos memorans (*a*), ad ipſum etiam Tribunatum (ut de noſtro Modeſto palam eſt) gradum ſibi fecisse conſtat (*b*). Ad Auxilia autem Modeſti Præfecturæ pertinere animadvertas [illegible] Cohortium nomina, ſubſidiarum Provinciarum propria, quibus milites a Romanis Ducibus de more imperari ſolebant, ac Cohors quidem II. Pannoniorum (quam numerum ad plures ejuſdem Gentis Cohortes haud refero, ſed ad aliarum ex aliis Provinciis Cohortium auxiliarium numerum [illegible] Alæ annſſabana) ex Pannoniæ Provinciæ indigenis delecta erat, quæ ſemel in noſtro lapide, atque iterum apud Grut. p. XXXXIII. 6 occurrit. At de Cohorte III. Ityræorum haud æque res clara, [illegible] alibi enim eam invenire, quam in noſtro lapide, quem adhuc difficiliorem reddiderat mendum apud eundem Grut. pag. 444. num. 5. & Manut. Orthog. v. *Kalendarium*, ubi utrobique [illegible] lapidus ITYREOS [illegible] pro etiam diphthongo, quam tamen ITYRAEOR. diſerte in lapide ſcriptum ſit. Ityræi itaque ſeu Ituræi (nam utroque modo ſcribuntur, more illo, quo V pro græco Y latini paſſim uſur-

[*a*] Cæſar de Bell. Gall. l. 1. 39. *Hic primum ortus eſt a Tribunis militum legionariorum, ac Præfectis Auxiliorum, reliquiſque* [illegible] *ordinavit ut poſt Cohortem Alam, poſt Alam Tribunatum leg. onis daret*: Alam autem Præfecturam Auxiliorum loco lego [illegible] Alæ in urbe, ita corpus Legionum utroque regebant

[*b*] Suetonius de Claudio cap. 25. *Equeſtres militias*

[illegible]) a Plinio, & Strabone (a) Syriæ attribuuntur, quorum Reges Sueris [illegible] (b) [illegible] & [illegible], [illegible] Cicero [illegible] (c). [illegible] Virgilius Georg. 2. 448. Ityræi [illegible] Lucanus L. 7. 230. Ex hac igitur gente, quæ [illegible] Syriæ Provinciæ Romanæ subdebatur, Cohortem tertiam Auxiliarium Romani Duces [illegible], cui Modestus Præfectus aliquando fuit. At cur non ex [illegible] regendæ Cohorti Præfectus? [illegible] in Auxiliis, quæ bellica [illegible], [illegible] Romanorum tamen [illegible], qui nedum auxiliares [illegible] in duas Alas, veluti duo corpora [illegible] legionibus [illegible], [illegible] & æstimatione sui fiduciam caperent, & animos [illegible] solos Romanos Cives qui [illegible], [illegible] militari [illegible], [illegible] præficiebant.

Sed ad nostrum Modestum redeamus, qui [illegible] (d) [illegible] (i. e. [illegible]) [illegible] ✕ (i. e. denarios) [illegible]. [illegible] Spectatus, [illegible], spectemus, [illegible] Spectatum, [illegible] monumentum, [illegible] præ[illegible] [illegible], præclarissimum hoc monumentum ad seros nepotes perveniret. [illegible] Virium [illegible], [illegible] qui in illud opus argenti libras mille contulerunt, quam unius Gn[illegible] magnificentiam, qui [illegible] Operi supra quingentas alias libras amplius adjecit, & [illegible] dedicatione [illegible] universo Populo [illegible] distribuit. Mos dedicandi Diis Quadrigas [illegible] ipsis Romulo [illegible], si Dionysio [illegible] qui [illegible] quadrigas [illegible] Vulcano cum sua effigie, [illegible] dedicatas [illegible]. [illegible] Romanorum opus, quibus primis temporibus [illegible] ex Argilla (a) ex Plinio, & [illegible] (a)) fictiles quadrigas [illegible], [illegible], mox Æreas a Cn. & Q. Ogul-

(a) Hist. Nat. l. v. c. 23. Strabo Geogr. l. xvi. [illegible] locum Virgilii Georg. l. 2. v. 448. [illegible] [illegible] Servius qui, [illegible] Apud [illegible] Ityræorum [illegible] [illegible], qui [illegible] Strabonique [illegible] Codices, [illegible] conficiunt.

(b) In Lucæ Evangelio cap. 3. [illegible] Philippus [illegible] Trachonitidis Regionis [illegible] Judæorum Regem [illegible] post Herodis magni obitum ab Augusto [illegible] Archelaum & Herodem Antipam de successione [illegible]. [illegible] Caji Augusti nepotis [illegible] ab [illegible] Augusto [illegible] Trachonitidem [illegible] [illegible] Ex Antiochus [illegible] Antipas [illegible] [illegible] Philippi [illegible] ad [illegible] Tyri [illegible] [illegible] Dynastarum Chalcidis [illegible] Joseph. Antiq. l. [illegible] c. 7.] [illegible] Romani [illegible] Regem [illegible].

(c) Semel [illegible] Cicero [illegible] Philipp. II. [illegible] Antonius in media Urbe ad [illegible] & [illegible] adhiberet. Accesse (inquit cap. 8.) [illegible] ordines, inter [illegible]

[illegible] & cap. 44. [illegible] [illegible] Cicerone [illegible] MSS [illegible] Ityr. & Stygm.

(d) [illegible] Lapis [illegible] Gruterus [illegible] pag. 440. n. 5. [illegible] [illegible] Cum [illegible] De [illegible] [illegible] Manutius in Orthographia [illegible] [illegible] Quadrigarum [illegible].

(e) Hist. [illegible]

[illegible] Festus in Ratumena [illegible] Jovis [illegible] Romani Vej[illegible] [illegible] Plutarch. in Publicola.

Q. Ogulnii Ædilibus Curulibus [illegible] pecunia Jovi in Capitolio dedicatas refert Livius l. x. 23. *Aureas* deinde A. V. 521 (cum [illegible] Romana ad faſtigium perveniſſet) in eodem Capitolio poſitas idem Livius teſtatur l. 39. At ex argento Beneventani dedicarunt, non ſolido quidem corpore, quod nec in cariſſimarum [illegible], ſed quæ ad univerſalem effigiem ſtatuarum exigentes argentum ſumptum, qualem in [illegible] argenti libras [illegible] licet, abſumpſerunt. Operis autem magnificentiam non ſolum materiæ commendat, verum etiam ſingulare exemplum, Diis enim (a), ut diximus, quadrigæ dedicari ſolebant, nec dum Auguſto (non enim [illegible]) ejuſmodi decus adulatio præbuit, ſolis eas ſtatuis pedeſtribus, equeſtribuſque [illegible], aut [illegible], auro [illegible] *illuſtribus*, vel *ſuperfuſis* honoriſſe [illegible]. Beneventani tandem, ut Hadriani [illegible], majeſtatique devotiſſimos omnium ſe probarent, eundem quadrijugo vectum [illegible] curarunt, quo tamen opere nullimode de divinis honoribus per [illegible] aſſentationem communicandis cogitaſſe videntur. Sed potius eundem Auguſtum Triumphantem ſpecie repræſentatum voluere, quadrigas enim Triumphatoris in Capitolium [illegible] conſueſſe ſatis conſtat, ac digna quidem, ſi non bellica virtus, Hadriani tamen moderatio [illegible] monumento a Beneventanis celebraretur, nam teſte Spartiano c. 6. *Cum et Triumphum Senatus, qui Trajano debitus erat, detuliſſet, recuſavit ipſe, atque imaginem Trajani (b) curru Triumphali vexit, ut optimus Imperator, ne poſt mortem quidem, Triumphi amitteret dignitatem.*

CAPUT

(a) Jovi præcipuè Quadrigæ dedicari ſolebant, [illegible] quod [illegible] fulgurans [illegible] Quadriga per aera [illegible] credebatur. Hinc Horatius Od. 1. 34. 58. *[illegible] quatiens [illegible].* Plautus etiam Aſin. 11. 2. 25.

Nam ſi hunc occaſionem tempus ſi ſuſtentandam
Nunquam poſt [illegible] quadrigis [illegible] poſſet

Albas autem Quadrigas [illegible] ſignificari; Plautus, [illegible] interpres in Amphitr. l. 1. 294.

Quadrigas ſi inſcendas Jovis atque [illegible] effugies [illegible]

Minus autem [illegible] in priore Plauti loco [illegible] de [illegible] Fortunæ [illegible] Fortunis [illegible] ut [illegible] gentis [illegible] (uti [illegible]) [illegible] in eo cultum [illegible], ſi [illegible] Theologiæ [illegible] quæ Fatum non ſolum a Jove ſeparatim [illegible], ſed [illegible] Jovis [illegible]. De [illegible] Servius in Æneid. [illegible], & ſuis Acheronta Æn. vers. 398. & poſſes alibi. Hinc [illegible], quæ certo temporis momento Fatum [illegible], neglecto aſſuſi, [illegible], etſi [illegible] Jovis [illegible] I. e. neque Jove [illegible]. Contra vero (quod poſtmodum [illegible] Plautus) ſi quid [illegible] Fatum [illegible] non [illegible]. In Jovis Quadrigis [illegible] poſitus, [illegible]. Vides, quo [illegible] pietate [illegible] Deus Pater [illegible] Homerus [illegible] At [illegible] Rol [illegible] ſtabo [illegible] verum Deum alloquitur: *Qui aſcendis ſuper equos tuos, & Quadrigæ tuæ Salvatio.* Quæ verborum translatione Propheta [illegible] loco [illegible] Chaldæos non Deum [illegible], [illegible] non ſolum [illegible] Fatum præter Dei voluntatem, [illegible], humanis rebus [illegible], cum quo-cumque eveniunt per quaſcumque eveniant, certis aliquas [illegible] Divinæ Providentiæ legibus ſancitum.

(b) Sed jam vivens Trajanus eundem, de quo hic agimus, Quadrigæ honorem [illegible] Romani Arcus Trajani [illegible], [illegible] (quod [illegible] quam de Beneventano Arcu [illegible] profitetur) repræſentatum, eundem Trajanum in [illegible] Arcus [illegible] duo Trophæa quadrijuga [illegible], quam [illegible] militare ſuetus, vel [illegible]. Hunc [illegible] Hadrianus [illegible] more [illegible] ad quem et [illegible] referendum [illegible] illud *Quid [illegible]* quæ [illegible] Ludi Circenſes [illegible] ex [illegible] Triumphi [illegible], [illegible] Triumphis [illegible] ad [illegible] materia deducta [illegible] Principibus ejuſmodi monumentum [illegible], [illegible] ſervata tamen (ut videtur) gradus [illegible], ſicut privatis perſonis Regia [illegible]. Harum [illegible] apud Gruter. g. 312. n. [illegible] *Archivum* [illegible] *Rege poſtea* [illegible] *ob [illegible] liberalitatem*. [illegible] *exempla* [illegible] pag. [illegible] Palmenſis D. Aleſ. Severitis [illegible] verbis [illegible], quem [illegible] Fabretti [illegible] cap. X. n. [illegible] Dat. [illegible] tandem ad [illegible] obſervavit [illegible] V. C. Olivarius [illegible] Marmora Piſaurenſia n. [illegible]. [illegible] autem [illegible] tum quoque [illegible] qui ex [illegible] honore [illegible], ex [illegible], quam [illegible] Beneventani lapidis exemplo, ubi quadrigæ cum [illegible] Hadriani dedicatæ dicuntur, [illegible] legis V. C. Valeſius [illegible] in De [illegible] n. 41. [illegible] Dodwellum lapidem Carin-

CAPUT SECUNDUM.

De Legionibus, in quibus Beneventani Milites censi fuere.

Hactenus de Beneventanis Viris bellica virtute, militiæque muneribus illustribus dictum sit. Ad Legionarios quod attinet [illegible] unum nomine nostrum, unorum in Lapidum Thesauro novissime [illegible] observare modo [illegible] quaenam legionum censeri [illegible] (si quid video) [illegible] Beneventanorum militum decus positum [illegible], dum in ipsa Legionaria militia [illegible] Romanorum delecta constituebantur. Legiones aliquas alia honore [illegible] vocabulis ipsa, quibus *Victrix*, *Adjutrix*, *Valens*, *Fulminatrix*, *Ferrata* [illegible]. Quæ quidem cognomina nunquam [illegible] fortuito [illegible]; ad unum in [illegible] Legionum [illegible] omnino [illegible], quæ speciosa [illegible] haud [illegible], quibus [illegible] illud [illegible] magnificentiora sibi vocabula [illegible]; quod tamen nullo modo factum fuisse [illegible], Imo & ipsa [illegible] cognomina, quæ [illegible] aliquando [illegible], [illegible] judicabantur, ut ab Augusto factum refert Dio [illegible] qui Legionem totam *Augustam* [illegible] hoc cognomen [illegible], quod ignaviter se gessisset.

Atque hæc quidem [illegible] de qua institutus est sermo, jam dudum in memoriam revocat vetustissimam Majorum nostrorum [illegible] militarem disciplinam, quæ post habitum ex universo Samnio militum delectum [illegible] ex [illegible] militibus, qui [illegible] robore essent [illegible] in peculiari Legione censebantur, [illegible] Huic Legioni *Linteata* cognomen fuit, [illegible] Linteo (a), cujus locum si cui percurrere lubet [illegible] habebit. Hanc autem obiter [illegible] pertinebant.

De Beneventanis militibus, qui Romana castra sequuti fuere, illud primum nobis observatum fuit, eos [illegible] in Sextam, aut in [illegible] Tergeminam Legionem censos [illegible] in priori quidem ex nostris lapidibus [illegible] milites [illegible] nomina [illegible] possis [illegible] habemus. De utrisque Legionis [illegible].

Binas Legiones Sextarum numerum [illegible], (ut lapides prætereum) locuples testis est Dio,

(a) Liv. lib. x. cap. [illegible] Sequitur hanc notam & Consul [illegible] L. Papirius Cursor [illegible] gloria, quæ [illegible] & bellum [illegible] Samnitibus [illegible] L. Papirium [illegible] Consul [illegible] & forte [illegible] itaque [illegible] bellum [illegible] & apud [illegible] quidam [illegible] militibus [illegible] per omne Samnium [illegible] Imperatorum [illegible] Tum [illegible] Aquiloniam [illegible] Samnio erat [illegible] Ibi [illegible] & lino [illegible] Dux ex libro vetere [illegible] Sacerdote [illegible] quodam [illegible] Samnitium religione [illegible] Herculem [illegible] Imperator [illegible] Stupuli [illegible]

[illegible] religione [illegible] Tum in loco [illegible] circa [illegible] & [illegible] Adm [illegible] quam [illegible] nec [illegible] Dein [illegible] & ipsa [illegible] Imperatores [illegible] quidem [illegible] Samnitium [illegible] Legio Linteata [illegible] appellata [illegible] arma [illegible] & [illegible] galeæ [illegible] Paulo plus xx. millium [illegible] corporum [illegible] nec gloria belli, nec [illegible] Linteatæ Le-gioni defuere.

Dio, qui I xv Legionum, quæ Augusti ævo vigerent, numerum distinctè recensuit, fuit, [illegible] quit & ſextæ duæ, quarum una in Britannia refertur cognomine Victrix altera in Judea Ferrata, ex quo diſcimus alterutro nomine Legionem [illegible] ſe diſtingui [illegible] unde [illegible] unum ſolus numerus pro appellatione erat, is haud equidem cæteris communis, proprium nomen præbebat, quum vero eodem numero plures (ut ex integro Dionis loco jam conſtat) appellarentur novum cognomen pro diſcrimine adjiciebatur, quæ ratio in pari cognomine [illegible] ſui ſerabatur, ut quæ eodem cognomine decorabantur numeri diverſitatem retinerent. Atque hæc quidem nec haud diligenter obſervata viros doctiſſimos in errorem egit [illegible] diverſis locis legionem quampiam eodem cognomine [illegible] tamen numero [illegible], unam eandemque legionem putantes imperitum [illegible] corrigendo numero admoverit (a), [illegible] quam igitur et in re aberrabimus, adhuc unam [illegible] non fuiſſe explicate [illegible] tradita, facilius intelligemus, ſi integrum Dionis locum, cum quo Capitolinam Columellam, legionum omnium nomina deſcribentem conferre [illegible] ob oculos habeamus. Sed quod ulterius, cum duæ vi legiones [illegible], quarum altera Victrix, altera dicebatur Ferrata, [illegible] Beneventani Milites nomen deducant, nunc quæramus.

Ac de

(a) [illegible] legiones cognomine Adjutrices [illegible] [illegible] quæ nomen numero diſtinguebantur; Legio I. ſecunda Adjutrix [illegible] Legio [illegible] Cod. de Teſſ. [illegible] Gothofredus: Inc Adjutrix legio prima fuit I. 6. Cod. de Caſtrenſ. Peculio; & [illegible] Adjutrix legio prima, de quo [illegible] Quod [illegible] Legio & Legio prima Adjutrix ſcribendum, ita quam [illegible] ſcribendum putavit Gothofredus. Verum quidem eſt, nec [illegible] legionum [illegible] [illegible] tamen [illegible] Legionem VIII Augustam, [illegible] Auguſtam [illegible] lapide Viterbien. in quo ſic legi [illegible] &c. Romæ [illegible] eundem lapidem sub [illegible] Grut. pag. 476 7. [illegible] [illegible] habet, quod [illegible] Cod. Rod. [illegible] ſemper ad legionem [illegible] quod ad ipſum [illegible] lapide celebrarum [illegible] [illegible], cuius Il [illegible] Auguſtales (cum Ædilis [illegible]) [illegible] II, aut [illegible] Auguſtis [illegible] Sed Dionis locum reſtitue [illegible] Capitolinam Columellam (prodeat [illegible], ſi qui reſiſtant, aut non [illegible]) [illegible] Tres tunc (De Auguſti ævo loquitur Dio) & [illegible] legiones [illegible] [illegible] Severo Imperante, [illegible] ſcribit) [illegible] Legio II Auguſta, quæ in Britannia ſuperiore [illegible] & Tres III. quarum una in Phœnice Gallica [illegible] in Arabia, Cyrenaica, [illegible] in Numidia, Augusta. [illegible] IV Scythica in Syria [illegible] V Macedonica in Dacia. [illegible] VI duæ, quarum una in Britannia inferiore, Victrix, altera in Judæa Ferrata. [illegible] VII in Mysia ſuperiore, [illegible] Claudia dicitur. VIII. Auguſta in Germania ſuperiore. X in Pannonia ſuperiore, [illegible] in Judæa. XI [illegible] Mysia inferiore Claudia dicta. XII in Cappadocia Fulminatrix. XIII. Gemina in Dacia. XIV Gemina in Pannonia. XV Apollinaris in Cappadocia, & XX Valens & Victrix [illegible] ſuperiore. Hæ ex Auguſti legionibus [illegible] [illegible] ab ipſo Auguſto [illegible] Imperatoribus [illegible] permiſerat, unde & Gemina cognomen [illegible] [illegible] [illegible] ſemper ſunt [illegible] videre, & diſcere. Nam [illegible] I. [illegible] Adjutricem, & IV Flaviam, Domitianus I. Minerviam, Trajanus II Ægyptiacam, & XXX Germanicam [illegible] ipſe [illegible] M. Antoninus II. [illegible] Hadrianus Dio [illegible] Capitolina Columella apud Grut. pag. 513 2, quæ [illegible] ab Dione [illegible].

NOMINA LEGIONVM

II AVG	II ADIVT	IIII FLAVI
VI VICT	IIII [illegible]	XVI FLAV
XX VICTR	VII CLAVD	VI [illegible]
VIII AVG	I ITALIC	X FRETV
XXII PRIM	V MACED	III CYREN
I MINER	XI CLAVD	II TRAI
XXX VLP	XIIII GEM	III AVG
I ADIVT	XII FVLM	VII GEM
XIII GEM	III [illegible]	II ITALIC
I PARTH	III [illegible]	III [illegible]

Hæc Columellæ inſcriptio alter apud Maffejum [illegible] exhibet id Grut. n. 7 [illegible] quod inter illarum 8. & 9. tres alias legiones [illegible] hoc modo X. GEM. [illegible] [illegible] ideo quia in priore Columella legiones ad XXX [illegible] in poſteriore [illegible] ad XXXII [illegible] recenſeri.

Digitized by Google

Ac de *Ferrata* quidem probè affirmare ſinit noſtrorum militarium Lapidum ad vetuſtiorem [illegible] unus, ubi *Ferrata* cognomen adjectum legimus, quod licet in aliis deſit, faciat tamen ex eo uno conjectura ut eandem *Ferratam* Legionem in reliquis, quæ ſola numerali nota ut memoratur, eſſe intelligendam. *Ferratus* autem (quamquam & et Victrices ſive quoque in ipſo nomine ſint [illegible]) ſingulare illud videtur fuiſſe datum ut in acerrimis hoſtibus conſtans eſſet atque impenetrabilis, quo quum ferri natura [illegible], inde *Ferrata* cognomen peperit. Sunt *Ferrata* agmina apud Horatium (a). *Ferratus* miles Gallorum apud Tacitum (b) pro *Cataphractis* uſurpari. Hanc etiam Lipſius (c) Legionem *Ferratam*, de qua agimus, dictam arbitratur, *ab armorum præſtantia, & quia tota ferro*. Quod quum veriſimile fateor, mallem tamen non a ſolo armorum [illegible] Legioni cognomen, & datum, ſed bellicam virtutem utriuſque tradidiſſe: quamquam ſi ex armis cognomen tulerit, ratio petenda eſſet ut qui in ea legione conſerentur, toti e ferro muniti, contectique eſſent, robore hoc excelluiſſe jam recte conſequitur ex eo, quod ex Romanorum diſciplina (quod Samnitium morem etiam fuiſſe ſuperius dictum fuit) validiorum præſtantiora arma, quæque firmè bello uſui eſſent, dari ſolebant: quod vero, inquies, armorum hoc genus unde *Ferrati* milites dicti? ego ſic uniſſimè, non ea tegmina fuiſſe e ferro ut fabrefacta ut ſingulis membris accommodata totum corpus protegerent, tunc unius corporis præſidium, nojum vires ut promptæ, expeditæque ad pugnandum. Ad ſcutum itaque refero, quod alias e ligno [illegible] margini tantum ferreo. Ferratum tamen totum e ferro fuiſſe [illegible] Certè ex Taciti loco, ubi *Ferrati* enumerantur, nonniſi Laminæ, & Tegmina [illegible] diſtribuuntur: addo etiam hæc ferrea ſcuta alia loc [illegible] fuiſſe, ad corporis prope altitudinem [illegible] geſſiſſent, quum ſe protegerent, toti e ferro apparentium, rectè *Ferrati* dicebantur. An autem a Gallis Romani accepere? Haud quidem, nam ad Tiberii ævum [illegible] Taciti pertinet, & jam antea apud Romanos Legio *Ferrata*. Quid ſi majoribus noſtris a Samnitibus Romani id debeant? Saltem hoc armorum genus a Samnitibus ad Romanos, nec mirum, bellum oſſiſſimè omnium per eam ætatem Gentem præſtantioribus quoque armis inſtructa dubuit. Samniticum ſcutum ita deſcribit Livius (d) *Forma erat ſcuti, ſummum latius, qua pectus atque humeri teguntur, faſtigio æquali, ad imum cuneatior, mobilitatis cauſſa*. Idem interim quæ Romani a variis gentibus hauſere, a Samnitibus quidem ſcuti uſum didiciſſe auctor Athenæus, luculentiùs teſtis etiam C. Cæſar in oratione apud Salluſtium de bello Catilinario: *Majores noſtri*, inquit, *arma atque tela militaria ab Samnitibus ſumpſerunt* (e). Quo in re illuſtri militarium Samnitum præſtantiæ monumentum obiter obſervare licuit, neque minus admirari ſubiit Romanorum ſilentium qui (ut ipſiſſima Cæſaris verba utar) *quod ubique apud ſocios, aut hoſtes idoneum videbatur, cum ſummo ſtudio domi exſequebantur*. Imitari, quam invidere bonis *malebant*.

Ad XXX Legionem nunc progredior, quæ altera, ut dixi, fuit, in qua Beneventani militare cenſiti ſolebant. Recentiorem hanc Legionem autem fuiſſe ex Dionisio ſatis conſtat, qui tum II *Ægyptiacæ*, tum XXII Germanicæ Trajanum auctorem facit, quas unum ambas a ſe ipſo cognominatas ſubdit. De Germanica appellatione utique lapides omnino ſilent, ut ſimilis putem non ad certi nominis denotationem, ſed potius ad ſtationem diſtinguendam, cum appellationem a Dione fuiſſe adjectam eo magis, quo qualiscumque cognomen fuit ab auctore tempore ſuo, iterum commemorent. Hanc XXX. *Ulpiam* in Capitolina Columella legere eſt, [illegible] paſſim utrique lapidibus, qui in indice Gruterii, Gudii, Donii praeſto ſunt. Ac ſatis profecto ſunt Auctorum prodidiſſe, Trajanum ſuiſſe, cujus bellica virtute Romani Imperii, quod poſt Auguſtum defenſum magis fuerat, quam amplificatum, fines longè, lateque prolati fuere, ut exinde in Legionem ipſam, quæ cæteris præcelluiſſet, omnia militaris gloriæ præconia jure conferamus. At hoc uno argumento virtutem ſuam comprobavit haud contemnendo. Ideo

(a) Lib. 4. od. 14. v. 30.

(b) Annal. III cap. 43. ubi Sacrovir Gallorum Dux adverſus Romanos *ſtrvam ſtatuerat Ferratos*, [illegible] *his Crupellarios vocabant*. *Et non commiſſa pugna* [illegible] *Ferrati*, *reſtantibus laminis ad verſus pila, & gladios; ſed miles* [Romanus] *arreptis ſecuribus, & dolabris ut ſi murum perrumperet, cædere tegmina, & corpora*.

(c) Analect. ad notit. Rom. tom. 3. opp. edit. 1675. pag. 411. (d) Lib. IX cap.

(e) Hanc laudem a Samnitibus abjungere ſtudet Lipſius de mil. Rom. l. 3. d. 1. & Plutarchi idem ſequens qui Romani ſcuti exemplum Romulum Sabinis accepiſſe ait. Adjice etiam, Samnites ſtirpe a Romanis nostra, [illegible] utrumque ſcuti deorſum fuiſſe formam. At Athenæus, & Cæſari vix ego Plutarchum anteponerim; quamquam & Plutarchus verum dicere potuit: Sabinorum ſcuta accepit primum Romulus, quia ob exemplum [illegible] quum præſtantiora apud Samnites comperiſſet [illegible] ſuſtulit: in quo hac alia accepiſſent Romani; quod quidem viro ſummo animi honeſtandum fuit.

decorandum Legionum. Siquidem & *Fortis*, & *Firma Fidelis*, & *Valeria Victrix* cognominibus decorari gaudebat, ut easdem laudes percurrenti jam patet. Sicque amplius non modo auctore suo non indignam, verum etiam fortitudine exempla animose sequentem, magnificentiſſimis ejuſmodi appellationibus ab illo insignitam fuiſſe [illegible]

Uniusque tum VI tum XXV Legionis decora exequuti sumus, quorum praeſtantia Beneventanorum militum, qui in iis dumtaxat censeri ſolebant, bellicam virtutem probari, quis neget? Quae fuerit in habendo delectu Romanorum diſciplina, nemo ignorat, nequaquam enim ferrent commilitones, qui Legionis [illegible] gloria insignes, parem animum [illegible] conferre nequibant; ut etiam Trajanus in Legionem, quam ipse primum [illegible], fortiſſimos milites non delegiſſet; ſed ubi Beneventanorum militum virtutem luculentius [illegible], quos primis militiae muneribus illustres superius capite ſigillatim recenſuimus, [illegible] Centuriones, Principales, Tribunos, Legatos Romanae militiae Beneventum jactatum, [illegible] Legionarios duxiſſe.

Sed antequam ex iis [illegible] ad Legionem XXX ingredi, ejusque occaſione Romanarum Legionum numerum [illegible] obſervare. Sunt de Legione XXX ubique, quae infra [illegible] fuere, numerus occurrunt Lapidum, Scriptorumque teſtimonia, dum vero ultra eam numerum progreſſi [illegible] repetiit monumenta. De Legione XL unum tres dumtaxat lapides a Grutero exhibentur. Legionem [illegible] apud Fabrettum cap. IX. num. 169, quem tamen ut dubium mendoſum recte arbitrantes, Gruterus lapidem Romanum Legionis quintam, & trigeſimam non [illegible]. At non [illegible] huic ſententiae [illegible], quum nullus in [illegible] XXXII [illegible] Legionum numerus hactenus in [illegible], quam praeterea manifeſtum mendum (ut [illegible] dicam) in numerali notas [illegible], quum demum falſum, dubiae fidei monumenta [illegible], quibus jam demum de vero Legionum numero certiores efficimur.

Primum itaque certum illud ſtatuo, quod Augusti aevo XXV dumtaxat Legiones in Rep. [illegible]. Eum numerum definit Tacitus (a) sub Tiberio, dum vires & [illegible] imperii recenſet. Nec ſecus Dio, [illegible] ex [illegible] ſententia, qui ad tres & viginti numerum [illegible]. Ex his vides, quae ſit [illegible], ut quicunque is ſit, Pſeudo Alexandrum Scriptorem, qui cap. 3 Legiones XXXVII meminit, [illegible] ante Augustum [illegible] Romanae militiae, dum [illegible] Legionum Caesaris XI Pompejo [illegible] (b), [illegible] Appianum [illegible], qui [illegible] Civili, [illegible] Legionum [illegible] ad [illegible] ab Augusto reductas affirmat (c), [illegible] in Hist. Appianique exemplar [illegible] non eorum [illegible], ſed potius [illegible], quae in [illegible] numerus [illegible] maxime duplicabunditur [illegible] Tacitum ac Dion [illegible] ſequimur [illegible] ac fidus [illegible] Suetonius [illegible] in numerum [illegible] (quod omnem [illegible]) pro diverſis earum ſtationibus [illegible].

Hae Imperii vires, ut diximus, usque ab Augusto [illegible] Principibus ad Trajanum usque, qui imperium, quum Romanae rei [illegible] Parthis, jam [illegible] Romanae Castra [illegible] Legionum numerum [illegible]. Rursum [illegible] superius in Dacia, ac Capitolina Columella probamus, confirmatque *Ulpiae* cognomen, quo ipſa Legio Trajano [illegible] monumenta paſſim celebrarunt. Hunc numerum poſt Trajanum [illegible] Romanique imperii ordinarium [illegible] apud Spartianum, [illegible] *in argumentum* [illegible] *Hadrianum de verbo, quod* [illegible] *non* [illegible] *inquit*, [illegible] *credere, qui habet triginta Legiones*.

Atqui dicendum de vetuſtiſſimis Lapidibus, ubi Legiones ſtatutum modo numerum [illegible]? Primum [illegible] lapides admodum raros occurrere, [illegible] in eorum [illegible] ipſi, niſi [illegible] XXX Legionum nobis exhibeant, [illegible] quae tricenarium numerum ad quadrageſimum [illegible] quoque [illegible] haud [illegible] a prima ad trigeſimum Legionum [illegible] adhuc [illegible] ſuperſunt monumenta, quae tamen ſupra eum Legionum numerum deſiderantur; [illegible] ultra trigeſimam fuiſſent, [illegible] publica conſignandi monumenta [illegible] neglexiſſent, neque ſaltem [illegible] in aliqua ex iis Legionibus conſcriptus, unquam

(a) Annal lib. IV cap. 5. (b) Caeſar De Bell Civ lib. 3 c. 1 & 2. (c) Lib. V

quam invectum, qui pro omnium Romanorum etiam de ſuo Plebis more, nimus ſuam poſteritati commendare non ſi tegiſſe. Sed jam demum de Legione xxx. communem ſunt [illegible] Eundum lapidum, quem affert Fabrettus, [illegible] Doniur [illegible] num. 25 ubi pro legione xxx. legitur xxxv (a). Ediderat etiam alium eadem xxxv Lipſius qui tamen apud Gruterum ipſe idem lapis numerum uutx omnino praefert (b), ut jam videas, incerta omnia, immo [illegible] de eadem Legione circumferri. jamque numeralis notu uxxx. [illegible] adjecta, quin mendoſa ſit, non eſt cur amplius dubitemus. Superest de xxxv dicere. Trium, quatuorve lapidum qui cum eo numero hactenus prodiere, exemplaria [illegible], adeſt tamen, ut & ipſa quoque mendoſa provenire optima conjectura, quam ſic habeo. Inter alias Legionis uxu [illegible] Ulpia illud [illegible], qui ſuum [illegible] praeferret, illud etiam quem frequenter uſurpabant Valeria, Victrix, atque hæc quidem ſigla expreſſa ſæpiſſime in lapidibus occurrunt. Sic apud Grut. pag. 482 [illegible] pag. 72 [illegible] 535 [illegible] 2. [illegible] idest Ulpia aut Ulpia Victrix, ſeu Valeria Victrix (c), quam ſaule itaque illud fuerit, ut ſingularis litera v, quæ alterutrum eorum cognominum ſignificabat, pro numerali nota acceptu, cum antecedentibus uxx. coaluerit, nihil hoc ipſo veriſimilius, quod & ſuorum deſcriptorum oſcitantia, & aliarum tranſgeſſinarum Legionum ſilentium, ſatis comprobare videntur.

Reſtat, ut Columnæ Maffejorum ſatisfaciam, quæ, [ut in adnotationibus dixi] legionum numerum in Capitolinu Columella deſcriptum tribus novis aliis legionibus uncliorem nobis exhibet, adeunt quæ triginta jam fuerunt, jam ad tres, & triginta numerandæ legiones ordeantur. De hujus monumenti fide quæſtionem facere haud æquum erit. Liceat tamen dicere, eo monumento, quum ex commentata xxx Ulpia legione Trajani ævo recentius conjiciar, colli ſieri poſſe, ut a ſtatuto triginta legionum numero, quo ordinarium uſi recedamus. Sanè poſt Trajanum eum illa equidem ſuum, ſed potius labentis Imperii [illegible] recte conſignabimus Tres Provincias, Aſſyriam, Meſopotamiam, & Armeniam, quam Trajanus addiderat. [illegible] a Romano Orbe, [illegible] in quem ſuccreverint, mole haud ipſe ſuſtinenu, abjecit, revocatiſque exercitibus finum Imperii uſſe voluit Euphratem. Inde numera in pejus [illegible], diſerveſ unto Principum, militumque bellica virtute, quam u Septimius Severus belli ſtudioſiſſimo paulisper reſtituerat, mox Caracallæ filii ignavia, qui vel illis [illegible] poſſiunt pure numerantur, denuo labefactatam novimus. An itaque ad Severi ævum Triginta tres Legiones referamus? Sed video, ne, quum numerales notæ, quæ in eodem monumento cuique Legioni præſcribuntur, xxx Legionem Ulpiam non [illegible], de triginta tribus pollea legionibus in eo deſcriptis tuto uſus fidei jam poſſit. At fuerit utique ii Severianum Legionum numerus. Sunt [illegible] ſuperiore Capite ex Herodiano jactantem audivimus copias, quæ Romæ uſſent, in quadruplum auctu ſilum [illegible] nulla [illegible], ut quod brevi ſuccrevisse [illegible], [illegible] quem eandiu uigiſſe jam conſtat, Triginta Legionum numerum incertum uſquam [illegible] quæat.

At novum an amplificato, quem aſſerimu forte ſu dubitamus, Legionum numero, amplius, & tutelæ Imperii, & majeſtati conſultum fuerit? non ii quidem ego ſum, qui vel Severum jactantem mihi arripiam, vel etiam Agathiam magniloquentiam græca fide [illegible] quidem (d) ſub Juſtiniano copiarum paucitate, quas tum Imperium alueret, Barbarorum irruptionem

(a) Ubi doctiſſimus Gudius apud Fabretum (inquit) deſcriptum eſt Cremonæ Legion. xxxv. mendum [illegible] ſuſpicor in hoc numero, cum apud Gruterum ex Scaligero inter Legiones numerum xxxv numerandum. An vero ſubit fides Lapidis Doniani pro num. xxi; [illegible] hunc quoque numerum [illegible] Legiones numerandæ ſunt, atque mendoſum videri [illegible] ex ſuperad dictis poſſibile.

(b) Lipſius in Analectis ad Dialog. v [illegible] [illegible]. Ubi (inquit) quadrageſima legio [illegible] ſi meuſt ſuſpicione niſi per bella [illegible] fuit. Sed jam mendum [illegible] Gruteri in eod. lapidi p. 468 [illegible] xxxx ſed xxix. [illegible] Legio facile ſcribitur, [illegible]

(c) [illegible] mendum haud facta deprehenditur in [illegible] Donij cl. v3 n. 57 & 144. in quorum altero Legio xxxvi altero vero legio xxxx [illegible] occurrunt. In [illegible] [illegible] antecedentibus ſeparabat, ut pro cognomine Victricis acciperetur, ut poſtmodum [illegible] xxx. [illegible] in Valeria [illegible] Vel. ut Valeria, quæ familiaris fuere Trajanianæ Legionis cognomina.

(d) Hiſt. lib. [illegible] Lipſi ſ De Magnit. Rom lib. 1 [illegible] ſequi [illegible] editione Baſ. ed. 1576 [illegible] quinque & quadraginta millia, ſi [illegible] bellicoſiſſimarum hominum veterem copiae [illegible], quæ [illegible] pro [illegible] jam decreverat, addita tamen [illegible] numerum [illegible] amplificatum [illegible], ut dixi, Lipſii in [illegible], quam Græcum exemplar [illegible] reſpondet.

peronum utriusque, numerus [inquit] jam permanſerunt, quanta ſub prioribus olim Principibus fuerant, ſed ad numerum quemdam parvum redacta, non jam ultra magnitudini Imperii ſufficiebant; quum ad ſinem ... & quadraginta ... Sic itaque ad perexiguam partem redacta ... & Principum ... Quando enim id fuit, ut tot centum militum millia, quæ Auguſtus ... in Caſtris Romanis alerentur ? Falſi utrique redarguuntur omnium monumentis omnium quæ ad nos pervenerunt. Succenſeant etiam, ſi modo adulſent, Romani ipſi, qui ... numero nunquam ſibi gratulandum patiuntur quid enim ? Ex ordinariis xxx Legionibus, quas ſtatuimus [dum de militum numero, an quatuor, aut quinque, vel ſex millia uſiant, qui in ſingulis legionibus conſcribere ... non convenit] ca. ... hortiumque ... millia habebant ; ... ex Auxiliaribus Copiis ... ſibi adjungebant. An trecena hominum millia ... ſufficiſſent ... regionum ... quæſitas ... hoſtium aggredi auderent ? Qui etiam ... Imperii fines ... Addo demum ... apud Romanos ... poſſi, qui non magni numeri, quam militum virtute ducebantur, ... delecto. ... ſigues ... victoriis non copiarum multitudini, ſed probatiſſimæ militum virtuti acceptas referre gloriabantur. atque hæc quidem de binis illis legionibus, in quibus Beneventanos milites ... fuiſſe, obſervaſſe libuit.

Ad ... modo legiones purgandum mihi uſia, in quibus Beneventani [quos ſuperiore capite recenſui] Tribunatum, ... ut neutiquam de ſingulis prope legionibus tractandum mihi ſuſtinui, quod longum ſane fuiſſet ... Seligerum quidem Legionum xii ... in qua L. Lalius primo loco memoratus Tribunus militum fuit ... Legionem Fulminatricem ... illuſtrem, qui Res Chriſtianas illuſtrari ... Miraculi ſidem, quo Chriſti ... Legionis ... Marcommannos ... ſub M Aurelio, plurium ... quam hactenus uſi, aſſerebant ... Critices ſtudioſos ... Sed ſuerat ſunt ... præcepta ... V C. Mammachio, qui Orig. Chriſt. lib. ii cap. v § i. quum ſummam ... dubitatis ... illud ... reliquum feci, ut eruditiſſimi auctoris ſumma cum laude hic meminerim; ac præterea lectorem ad eum ablegarem.

CAPUT

CAPUT TERTIUM.

In militarem Lapidem C. Luccii Beneventani Commentarius.

C. LVCCIVS C. F.
STEL. SABINVS
BENEVENTI DECVRIO
VIVVS SIBI ET OFILLIAE
PARATAE VXORI ET LVCCIO
VERECVNDO FRATRI POSTERISQ
SVIS FECIT. MILITAVIT. IN. COH
OR. VRB. ADIVT. TRIBVN. ORFIT
SECVTOR. OPTIO. VALETVDI. OPTIO
ARCARI. SINGVLARIS. BENEFIC
TRIBVN. A. QVAESTIONIB. FACTVS. PER
ANNIVM. VERVM. PRAEF. VRBIS. ET
TESSERARIVS. OPTIO. SIGNIF. FISCI
CVRAT. OPTIO. AB. ACT. CORNICVL
TRIB. BENEF. VLTERI. ASIATIC. PRAEF
VRB. MISSVS. AB. IMP. HADRIANO. AVG
SERVIANO. III. ET VIBIO VARO COS.
... CIO CLARO II COS. IN FR
P XX. IN AGRO P XX

JAM poſtremo loco ad Luccii lapidem accedamus, qua militarem Veterum Beneventanorum rem, quam hactenus in Caſtris, atque in ipſa acie praeclaram celebravimus, item Urbis modo mœnia florentem inſpiciemus. Inſignem hunc noſtrum lapidem in Plateis Aedis majoris adhuc extantem, aſperitate temen temporis injuriis ad hunc diem expertum, multi autem in lucem ediderunt, ſed vel mutilum, vel ſœdis foetentem mendis (a), quae aliorum vel inſcitia, vel oſcitantia invecta, ita nunc mea diligentia deterſa habes, ut in exemplari ſuperius edito ſua tandem lapidi fides ſit reſtituta. Intererat autem, ut, quod in eo accurate a me praeſtitum fuit, in hoc maxime monumento diligentiorem operam adhiberem, quo munera omnia militiae, quibus omnino verba inſcripta eſſent, legerentur, omnique multa eadem nobis parerent, quae vix hactenus ex antiquitatis latebris erui, unius noſtri lapidis beneficio in lucem prodeunt.

C. igitur Luccius Beneventanus Decurio in eo titulo monumenti, quod vivus ſibi, ſuiſque fecit pro recepto more, quo ſuum quiſque nomen, dignitates, honores ſingulas poſterorum memoriae commendare geſtiebat, munera omnia, quotquot in Urbanae militiae ipſe geſſerat, longiſſima ſerie enumerare pergit, itque ab ipſa Militia Urbana orſus, in Cohorte Urbana primum ſe militaſſe ait; numerum Cohortis non tamen, ut mos erat, expreſſit: plures enim in Urbana Militia fuiſſe Cohortes, ſatis conſtat, & quidem tum a Vigilum, tum a

 Prae-

[a] Gruther. de Off. D. M. 127. 37 Panvin. in Faſt. pag. 241. Scheel. Column Traj. cap. 7 pag. 137 ſed quae ſunt ipſi Gruterum [illegible] ... [illegible] num. pag. 431 Fabr. [illegible] hunc lapidem [illegible] habet [illegible] lin. 10 pro [illegible] habet *Arcaris* lin. 11 [illegible] A. [illegible] *Quaeſtionibus* lin. 14 pro AB. ACT habet ... lin. 15 pro *Aſiatic* legit *Aſiatic* Nomina Conſulum ... ſime corrupta, quae ſuo loco reſtituta ... Muratori ... Cl. Muratorii [illegible], qui ... lapidem, ſolum ex Rhodii codice excepiſſe contentus in pag. 1031 num. 7 ... ut pro LVCCII nomine Titius ... [illegible] ... ſane in lapide, in cujus exemplari ... [illegible]

Prætoriorum Cohortibus distinctas, quas sub Augusto ad [illegible] numerat Tacitus (a), ad XIV poſtea auctas antiqui lapides manifeſte docent. Propriis hæ Urbanæ les habebant [illegible] Urbem inſidentibus *Vigilibus*, *Prætorii*ſque, unde proinde vocabulo *Urbanis* [illegible] appellatur a J. C. Paulo (b) & ſemel apud Gruterum (c), cultu re Legionis in [illegible] (d), quippe qui Urbis tutelam habebat, cujus illis imperium ſemper proferebat. At cum in Urbe, & pro Urbe ſemper hæ Cohortes adeſſent, præter Tribunos, aliaque minora militiæ munera, quibus regeretur, ipſum Urbis Præfectum ſupremum ſibi caput, ac Ducem habebant. Hinc in Vitellianis Conjuratione Primores Civitatis [illegible] Sabinum Præfectum Urbis ſecreto ſermonibus tentabant, victoriæ ſi [illegible] partem capeſſeret, eſſe illi proprium militum Cohortium Urbanarum (e) ex quo ſumma hujus noſtri lapidis, [illegible] res ipſa comprobatur, cum enim [illegible], cui Lucceius hujus beneficia Præfecti Urbis [ejus ſcilicet, qui Urbanæ militiæ præerat] ad altiora munera promotus dicitur.

In ipſa autem Urbana Militia dum ſtipendia facere cœpiſſet Lucceius, (neque enim permiſſum (f), ſed totam militaſſe ſe aſſirmat) primo loco ADJUTOR Tribuni Ofis fuit (g). Adjutoris nomen in militia rarò admodum occurrit, [illegible] lapidem ſemel [illegible] legitur in Gruteriano Theſauro (h), et non inſuetum, vel [illegible] patet dubet, quippe quod *Optioni* (de quo mox dicam) reſpondet, imo & illius ſynonimum fuiſſe non inepte colligitur Cæſaris, qui Lentulo Quæſtori legionis IX, *quod calendarii rationes turbaret*, *Fulvium Tribunum Adjutorem ſummiſſt* (i). Mox inde SECUTOR fuit, [illegible], ut videtur, Tribuni. De *Secutoribus*, qui & proprio nomine Gladiatores [illegible] in veteribus monumentis, & Scriptoribus frequentiſſime memini. Cave tamen, ne ad hos *Secutores* Lucceium noſtrum pertinere putes. Fuit enim in militia *Secutoris* munus, ut antiqua ſaxa nos docent (k), in quibus dignoſcendis diligentia adhibenda eſt, ne cum his Militaribus Gladiatorios Secutores confundamus. Reperio enim Lipſium (l) inter militares retuliſſe Taurum Secutorem, de quo hic lapis apud Grut. pag. 334. 2.

D. M.
TAVRO SECVTO
RI [illegible]
(m) Q. VIXIT ANN. XXIII
[illegible]
B. M. F.

ubi Taurus hic nullo prænomine, eo cognomine inſignis, ſua etiam, ac conjugis nomine ſervilis conditionis ſe prodens, nullimode ad militiam pertinet, ſed inter Cæſaris gladiatores Secu-

(a) Annal. lib. IV.

(b) In lib. 13. ſ. 4. D. *Ex quib. cauſ. majores 25 ann. in integr. reſtituuntur* [illegible] *Urbanicianis militibus idem & Titii conſtituit [illegible]*

(c) Grut. pag. 1103. 13. ubi Q. Tidius Rufus dicitur *Mil. Urbanicianus Coh. XI. Sep.* [illegible]

(d) In dubio [illegible] Urbanæ nomen [illegible] Civis Romanus conſideratur, [illegible] Tacito colligitur [illegible] Cohortes Urbanas, *Etruria ferme Umbriaque, aut Vetere Latio, & Coloniis antiquitùs Romanis delectus* [illegible] Hinc in veteribus [illegible] Urbanicianos milites paſſim nobis [illegible] Vigilibus [illegible] Urbaniciani [illegible] in peculio, teſtamento, & [illegible] in Urbe genitores, abſentium tamen cauſa Reip. beneficio gaudebant, ut docet Ulpianus in l. 13. ſ. 1. D. ad L. Jul. de Adult. & Paulus l. l.

(e) Tacitus Hiſtor. l. III.

(f) Permiſſum verbo utitur Ulpianus in l. 9. D. De Excuſation. (ut monet Ant. Augustinus in lib. ſingulari ad Modeſtinum) [illegible] qui longo militiæ ſtipendia confecit. Sic *permanere* apud eund. in l. ſ. 24. D. *Ex quib. cauſ. major.* [illegible] Ulpianus docet in l. 166. D. De V. S.) [illegible] Urbem intelligendam eſt, quæ nulla parte moſtis in Urbe eſt [illegible]

(g) Ofis cognomen Gentis Memmiæ peculiare fuit, ut in lapidibus apud Grut. pag. 38. 6. & 264. 6. ubi Memmius Virgilius Ofis [illegible] Præf. Urbi. In [illegible] Ofii Cocceiani [illegible] Capenſis in [illegible] *Succeſſorem eorum bene Judici nobis debe-* [illegible] *Præfecto Urbi* [illegible]. Ex eo Ofiis itaque Tribunus Cohortium Urbanarum fuit.

(h) Pag. 521. ubi Ant. Brixianus [illegible] EQuo CASTrorum [illegible] TVRma Maximi *Adjutor Tribunus* & pag. [illegible] M. Romanus [illegible]

(i) Bell. Civil. lib. [illegible] cap. 19.

(k) Idem Rom[illegible], qui ſupra dictus fuit *Adjutor Cornicularis*, in eodem lapide dicitur *Mil. Coh.* [illegible] *Secutor Trib.* & pag. [illegible] M. Antonius M. F. Fab. [illegible] *Mil. Coh.* [illegible] *Trib.* [illegible] *Secutor Tribuni*; ut jam de veritate Secutoris muneris nulla dubitatio ſuperſit.

(l) Saturnal. lib. I. L. Diſſert. 7.

(m) Idest *Rufio*, pro *Fucir* uſurpata B. pro V., de qua re [illegible] exempla habentur [illegible] ſunt, ne quis ſolutione illud B. [illegible]

Secutorum Classi addictus fuit. Sed quod militares Secutores attinet, neque eos Tribunis Apparitorum loco fuisse cum eodem Lapide existimes. quid enim? Postquam Luccius Adjutoris satis honesto munere apud Tribunum functus, et deinde Apparitorum, vilissimum munus, fecisse debuit? Immo potius ex *Adjutore* jam *Comes*. Hanc enim Secutoris vocabulo significationem in militia recte damus ex loco S. Paulini Nolani in Epist. ad Militem. *In militia* (inquit) *saeculari fortis, & Secutor* [illegible] *fuit*. quid? quid Marti eadem Comitis significatione Secutoris nomen fuit; Ita certe Apulejus (a): *Praelectum, grandem* [illegible], *Martis Secutorem, Comitique* [illegible] [illegible] Comitem adjecit, velut Secutoris interpretamentum.

Sed jam *Optionis* munere Luccius fungi coepit, coepisse dixi, dum per diversos gradus, et in diversis muneribus quater *Optionem* fuisse se commemorat: unde & diversi [illegible] ejus [illegible] ratione *Optionis* significationem accipiendam discimus. Sane Optiones veteri Romanae militiae dicti, qui a dignioribus & cum gradu militibus adoptati eorum vicem subibant (b). Sed paulatim [illegible] deinde, ut ordinarium esset munus, itaut Optio diceretur, qui operi cuique fuo proprio jure atque omnino praeesset. Sic *Optio Fabricae* dicebatur, qui Imperialem Fabricam, seu Armifactorum curabat, atque *Optio Valetudinarij*, quod munus [illegible] Luccius administravit, omnibusque, ut accuratius inquiramus, operae modo postulat.

Nullibi in universa antiquitate (nec enim mihi [illegible] quaerenti occurrit) *Optionem Valetudinarij* invenire erit, ut exinde etiam pretium nostro lapidi accedat. Via [illegible] D. *De Jure Immunitatis* ejus muneris vestigia aliqua mihi dignoscere licuit, ita tamen mendose expressa, ut peculiare munus, quod ibi latebat, viros doctissimos hactenus latuerit. Itaque T. Arrunti[illegible] Paternus (c) in lib. 1. *De Re Milit.* relatus in laudata lege sic loquitur: *Quibusdam aliquam vacationem munerum graviorum conditio tribuit: ut sunt Mensores, Optio, Valetudinarii, Medici, Capsarii* [illegible]. Vulgatam recuti ejus legis lectionem, ad quam ita Gothofredus: *Valetudinarii Medici* (*Budaeus* [illegible] *conjunctim legere videtur*) *sunt, qui valetudine affectos* [illegible]. *Ad effectum Praesidis Castrorum pertinebat, expensas dare Medicis*. Veget. l. [illegible] 10. Ferrand. [illegible] 52 *Valetud.* [illegible] *interpretatur ipsi infirmis* [illegible] *Celsus lib.* 3. [illegible] *Valetudinarii* [illegible], *in quo inferni*. Columell. 11. 12. *Tacit. de Orat.* Brissonius etiam in De V. S. *Optionem*, in ea lege memoratum, a *Valetudinarii* vocabulo disjunctum legens, separato loco de utrisque agit. nam lib. 13. *Optionem* in ea lege significatum ait, qualem in re militari Vegetius [illegible], *Valetudinarii vero* (inquit lib. [illegible]) *qui cum agrotis* [illegible] *sunt* [illegible] *in Valetudinariis*. l. [illegible] D. *De Jur. Immun.* Neque secus habet doctissimus [illegible] quem inter etiam in ejusdem legis verbis, quae pro [illegible] Valetudinariorum [illegible] [illegible], *Optionem* praetermisisse (d). At non equidem praetermittendus fuit *Optio*, cui sequens Valetudinarii vocabulum omnino conjungendum credidero, quod non recte ad subsequens *Medici* con-

Hh 2

(a) Metam. l. 7. pag. 106.

(b) Vegetius l. 2. c. 7. *Optiones ab optando appellati*, *quod antecedentibus* [illegible] *impeditis* [illegible] *tanquam adoptati eorum* [illegible] *Vicarii solent curare*. Festus idem: *Optio qui nunc dicitur, antea Accensus dicebatur*, [illegible] *ad jutor datus Centurioni a Tribuno militum; qui ex quo tempore* [illegible] *Centurionibus permissum est optare*, [illegible] *nomen a facto fortitur* [illegible].

(c) T. Arruntiorum familiae nobil., quam Tarracone [illegible] [illegible] apud nostros Gruterum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Codicis [illegible] pro C. Arlio [illegible] & Caecilio Macrobi pro C. Aulio, Metello Fici pro M. Arri [illegible] &c. Sed plures [illegible] qua [illegible] notabatur [illegible] ipso nomine [illegible]. Sunt quidem [illegible] lapides apud Grut. p. 401 n. 3 & 433 n. 8 in quibus Tarraconiae Marchoni [illegible] Marcus [illegible] occurrit, qui tamen sequiori aevi tempore [illegible] Arruntium autem seu Aruntium A[illegible] quoque Gentis [illegible] frequentior in eodem Graevio mentio: ex quo postremo Aruntii est forte A[illegible] Arruntius A. apud p. 741. 7., indeque etiam per adopta[illegible] [illegible] Aruntianus, quem eadem Tarraconensem [illegible] in Lampridio olim Basileae Frobenii 1533. De plurimis autem Prestiis, qui Caesarum aetate summis Magistratibus in Republica, Catalogum dant Reinesius Cl. 1, quorum alterum sive [illegible] ad [illegible] D. L[illegible] [illegible] in Epist. Sen. [illegible] 5 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Tarraconensem cognomine haud [illegible] (nam nomen id [illegible]) vocat [illegible] de Orig. Jur. l. 1. c. 86. Eam tamen sub Alexandro Severo [illegible] [illegible] [illegible] Guid. Pancirol. [illegible] [illegible] sed [illegible] Commodi [illegible] [illegible] [illegible]. Heinecc. Hist. Civ. l. 1. [illegible] § 309. et Lampridius qui Praefectum Praetorio Tarruntenum Paternum, Conjurationis in Commodum conscium, ab eo occisum [illegible] [illegible] [illegible] de quo agimus, [illegible] docet Vegetius, qui l. 1. c. 8. *Diligentissimum Juris militaris assertorem* appellat, quippe qui libros IV. de Re Militari conscripsit.

(d) Lexic. v. Valetudinarius. *Valetud.* [illegible] *Medi*[illegible] *est*, *qui valetudine affectos curat, vel* [illegible] *qui* [illegible] *in Valetudinario* [illegible] *Quibusdam aliquam vacationem munerum gravi*[illegible] *tribuit conditio, ut sunt Mensores*, *Valetudinarii Medici*, *Capsarii* [illegible] Hac Fac[illegible]

conjungebat Badens. Itaque jam fiat, ut recta, ac vera lectio ejusdem lapis jam conſtet, quam ſicut [illegible] videbitur exemplum in eodem lege anrò obvium, ubi paullo ſuperius inter alia munera *Opus Fabricæ* nuncupat, ea planè confirmat noſter lapis, qui eundem, quum *Opus Valetudinaris* præclariſſima habet, ita pariter in eadem lege legendum eſſe nos monet.

At quid, inquies, *Optio Valetudinari*? Paucis, ni fallor, explicata res eſt, quam neque altius repetendam eſſe video, ex præcipua illa militaris diſciplinæ parte, quâ ægri milites nondum non negligebantur, ſed planè ita curabantur, ut unum majorem operam, ſi in propriis laribus, atque inter ſuos eſſent, deſideraſſent (a), neque [illegible] ad ſummam Principum diligentiam mirer, quæ præcipue a veteribus Hiſtoriographis celebrantur (b). Scimus enim Summos Viros proprium curare adid delectos; nam ægros Contubernales, Medicoſque a quibus curarentur, omniaque, quæ ei rei opus eſſent, ad Præfecti Caſtrorum ſollicitudinem pertinuiſſe tradit Vegetius (c), neque ei rei deerat ipſius Tribuni manus, cujus inter alia officium erat *Valetudinarium inſpicere*, ut docet J. C. Macer (d). At hæc quidem in Caſtris: quid in Urbe, & pro Urbana Militia cura eadem, atque etiam major militibus ægrotantibus? extitiſſe in Urbe Noſocomium, ſeu Valetudinarium, ægris militibus curandis extructum, ex illis, quæ diximus, ſatis aperte conjectare licet. Quid? deeſſent militibus, quorum ſalutem adeò intererat curæ eſſe, ut jam valetudinaria, deeſſent, inquam, quæ in Divitum domibus paſſim invenire erat, Valetudinaria ſcilicet pro numeroſis ſervorum familiis inſtituta, quorum non ſolum cohortes, ſed penè legiones alebantur. Plinius, ac ſi de hiſce Divitum Valetudinariis meminit Seneca (e). De Militarium autem Valetudinario, quod in Urbe eſſet, quo non Urbani tantum milites, ſed etiam a Caſtris, curandi reciperentur, ſatis conſtat ex noſtro lapide, ubi eum Lucium *Optionem Valetudinarii* fuiſſe ſe meminit, & ipſum Valetudinarium, i. e. locum ægris militibus curandis inſtitutum extitiſſe probat. Seque ejuſdem *Valetudinarii Optionem*, eum fuiſſe, qui ejuſmodi loco præeſſet, planè demonſtrat.

Sequitur in lapide OPTIO ARCARIS, ut mendosè legit Gruterus, ſed ARCARI, ejuſdem lapidis fide, ſcribendum erit, ut ſit *Optio Arcaris*, quod munus Lucium etiam obivit. Plures Veteribus fuiſſe Arcas conſtat (f), neque enim Privatorum Arcæ tantum erant, unde *Arcarius* ſervus, aut Libertus, qui a Domino Arcæ præpoſitus, pecuniæ in ea conditæ curam, diſpenſationemque ſibi habet, ſed publicæ etiam, ipſæque pro diverſarum rerum, perſonarumque varietate quamplures habebantur. De Collegiorum Arcis, ubi ſodalium pecuniæ aſſervarentur, jam aliàs diſſeruiſſe me memini, ſicuti & proprium Collegio Pontificum fuiſſe Arcam ſatis probant veteres lapides apud Gruter. p. 383. 4. 652. 8. (g) At omnium celeberrima

(a) Veget. de Re milit. l. 3. c. 2. *Ægri Contubernales* [illegible] *ac Medicorum arte* [illegible] *Tribunorumque, & ipſius Comitis, qui majorem ſuſcepit poteſtatem, ſugi* [illegible] *diligentia.*

(b) Omnes quidem Principes, qui bellandi ſtudioſi fuere, ægros milites multi non viſitaſſe juvabant, [illegible] abundantiſque fovebant. Hanc præcipuè in laudem tribuit Germanico Tacitus *An.* 1. 71. Trajano Plinius *Paneg.* 13. Hadriano Spartianus p. 10. Alexandro Severo Lampridius p. 47. 1 [illegible] alii paſſim alios de ea celebrantur.

(c) Lib. 2. cap. 10.

(d) In l. 12. Dig. De Re milit.

(e) De [illegible] l. 1. cap. 16.

(f) Dicebantur autem [illegible] quæ ad [illegible] ſignaretur [illegible] ſed [illegible] in domibus manſiones, [illegible] ad [illegible] [illegible] parte, quia non ſolum pecuniæ Arca erat, ſed paſſim [illegible]. Sic *Arca* [illegible] apud Symmach. ep. 10. 47. & in l. 3. Cod. Theod. de Coh. & *Arcis olearia*, & *frumentaria* habetur in l. 1. Cod. de [illegible] *Kalend.* [illegible] mirum nobis, quàm [illegible] loco [illegible] *manſiones* [illegible] poterant. Hinc [illegible] *Arcæ* dicebantur ab *arcendo* quidem, ut docet Varro de L. L. [illegible] *quod ab eo cuſtodiuntur ſe-* rei, nec aliter Servius *Æn.* 1. v. [illegible] *A cura ſeruus*, unde, & *Arca*, [illegible] *Arca dicta, quaſi res ſerens, a qua omnes arceantur*. At Scaliger de Re Pont. l. [illegible] Feſti [illegible] verbum *arceat* antiquitùs [illegible] [illegible] hanc priſcam ejus verbi ſignificationem [illegible], quæ etiam Voſſio magis placuit, qui *Arcam* [illegible] dici vult, quod inclusa [illegible], & ſervet, quod tamen non omnino probari poteſt; [illegible] locus, aut res eſſet, ad [illegible] quod rei [illegible], ſervandumque componere, quamvis Arca dici poſſe [illegible]. [illegible] tamen doctiſſimorum Virorum ſententiam fulſiſſe poſſe video, quod ſi [illegible] Arca quoque Veteribus dicerentur carceris loca, quibus ſervi [illegible] de quibus [illegible] [illegible] Feſtus; *Robus quoque in carcere dicitur is locus, quo præcipitatur maleficiorum genus, quod ante Arcis vobiſcum includebatur*. Sic Cic. pro Mil. [illegible] *ſubterranea* [illegible] *ſeparatum a cæteris* [illegible] *Arcæ conſervatur*, [illegible] Juvenal. Sat. 7.

Quod ferrum aut ungues, ferroque ſoveri,
Aſſervari [illegible] *ac* [illegible] *Arca.*

(g) Ad quas Pontificalis Arcæ [illegible], ſed ad maliorem plane [illegible] atque ex pia ſtipe [illegible] Arcam eſſe in Eccleſia dicit, & probatis Tertullianus in Apologet. cap. 39. cujus verba omnino [illegible] ſunt:

beri non fuit *Arca Populi Romani*, quo tamen nomine ipsum Populi Romani significabatur Ærarium, de quo passim loquuntur veteres Scriptores. Stante illud stante Republica, idemque fuit quod subinde vidimus, cum Julius Cæsar in Civili Bello suo Urbem pene vacuam metu ingressus illud, quod tardius aperiebant Tribuni, jussit effringi, ut ex eo tum [illegible] rerum ugiuri sex millia, & in numerato pondo tricenta protulisse memoriat Plin. l. 33. 3. subducta non sustinuit temporibus locupletem Rempublicam. At licet omnia [illegible] nutu Senatus, Populique auctoritate, omnia sub Principe essent, mansit tamen eodem loco, quod tum populi sive publicum dicebatur, Ærarium, diversum quidem ab eo, quod instituit Augustus pro militum stipendia, militare proinde appellatum, atque ex novis vectigalibus constitutum (a). In summa, constat mihi [illegible] alium fuisse Principis Ærario Senatus, Populique Arcam publicam, cujus pecunia in alios communes, publicosque usus ejusdem Senatus, Populique decreto erogabatur, quod ex Aureliani Cæsaris Epistola ad Senatum apud *Vopiscum cap.* 20. satis compertum habeo; cum enim Sybillini libri inspiciendi essent, eoque divina facere, aliaque plura de more adhibere oporteret, *Si quid est sumptuum* (subdit Aurelianus) *datur ad Præfectum Ærarii literis decreta jussa est. Præterea vestra auctoritas Arca publica, quam magis esse refertam reperio, quam cupio.* Ubi jam manifeste usus [illegible] diversum a Principis Ærario illum *Arcam publicam*, cujus auctoritas apud solum erat Senatum, & quæ nullo modo cum Fiscali confundi debet. Atque hæc quidem Arca publica, non solum Urbi Principis erat, sed etiam Municipiorum, quorum nullum (ut hodiedum quoque [illegible]) hujusmodi Arca carebat, quæ licet Kalendarii nomine in veteribus monumentis maxime celebretur, hac tamen appellatione simul occurrit, ut apud Gruter. pag. 1091. 7. Secundus *Arkarius Reip. Amerinorum monumentum dicavit T. Attio Curatori Kalendarii Amerinorum*, ex quo intelligitur diversum *Arcarii* a *Curatoris* fuisse munus, quod nempe amplissima in Kalendario administrando *Curatoris* fuerit potestas, cujus *Arcarius* admonitus dumtaxat adlegabatur, qui publicis pecunias in Arca receptas custodiebat, ac *Curatoris* jussu depromebat, expendebatque. Huc etiam referri potest Erastus ille, quem Apost. Paulus *ad Rom. c.* 16 *n.* 23. vocat *Arcarium Civitatis Corinthiorum*, qui græce in textu Οἰκονόμος Œconomus dicitur.

Quod vero ad Principis Arcam pertinet, Fiscalis illa dicebatur, de qua ita Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius (b): *In Provinciis singulis duo Tabularii ordinentur, quorum unum Fiscalis Arca ratiociniorum, ad alterum largitionalis pertinere tituli credatur*. Arcarios vero (si fides Lampridio cap. 43.) primus Alexander Severus instituisse videtur, vel potius ita appellasse *Arcarios vero* (ita inquit) *instituit, qui de Arca Fisci essent ministri, cautumque pararent*. In veteri Kalendario Constantio Imperatore scripto, quod Herwartus, deinde Bucherius, ac denique Lambecius notis illustratum evulgarunt, perdiu notari [illegible] legitur Mansio Arca, seu mansio Archa, quod mensam Arcadicam illidem designari putavit Lambecius, sed rectius [illegible] verè eorum verborum explicationem ex laudato Lampridii loco petendam esse docuit doctissimus Card. Norisius (c), ut in Aula [illegible] Arcarii ediscebant. Cæterum frequens in eodem Codice est Arcariorum mentio, ubi quoque peculiaris titulus *De Susceptoribus, Præpositis, & Arcariis*. Sed præter hanc Arcam Fiscalem, alias etiam Princeps habebat, quarum præcipua, quæ penes Præfectum Prætorio constituta erat, in utroque Codice sæpius commemoratur, ubi etiam *Arca amplissimæ Præfecturæ*, & *Arca Prætoriana* nuncupatur. In eam Canonem, seu tributa quædam inferebantur, tum in armorum fabricis, ac militum de uno ad alium locum transitu quidem Præfecti jussu eroganda (d), tum etiam, ut inde Equites, Peditesque, qui in Aula ad Principis custodiam excubarent, nempe Prætoriani milites ordinaria acciperent stipendia. Hinc ipsorum querelæ apud Cassiodorum (e): *Quod ab Arcario Præfectorum* (qui etiam Arbiter Arcæ appellatur) *pro eodem more solvebatur, non integre penderet solidos perciperent, & in meliore gravem dispendia sustinerent*. Fuit præter alia penes Præfectum

fecta, Præfectura (inquit) probant quoque factores bono cavisse [illegible], sed est omne ad [illegible], et [illegible] alia vel Dei consilii; etiam si quid [illegible] [illegible] summa redemptæ Religionis [illegible], moderam [illegible], meritis [illegible] vel [illegible], & si modo posse, [illegible] non tamen [illegible] sed sponte [illegible]. Hæc quod [illegible] potuisse non [illegible] pecuniis, vel [illegible] dispensatur, sed [illegible], [illegible] patris, ac *[illegible] ac [illegible] destituta; [illegible] domiciis [illegible]. & si quis in [illegible], & si quis in tabulis vel in codici, dammantur [illegible] alienum [illegible] sua [illegible]. Sed hæc [illegible]*

[a] Dio lib. LV. Sueton. August. c. 49. n. 6.
[b] Cod. Theodos. lib. 8. tit. 1. leg. 11.
[c] Cenotaph. Pisan. Dissert. 3. c. 3.
[d] Lib. Cod. de Cursu publico
[e] Var. 1. 10.

fectum Urbi Arcas ad ejuſdem Principis jus, rationemque poſita: de qua loquitus lex 7 *Cod. De Advent. Diverſarum Judicum*, quæ ab eodem Præfecti Urbani Arcæ annuum ducentorum aureorum ſalarium Fiſci Patronis ſolvendum jubetur (a). Quum igitur Lucius in Urbana Militia meruit, aut Præfectum Urbi ſummum fuiſſe Ducem, aut Caput jam vidimus; jam demum quum eundem *Optionem Arcarii* in lapide legimus, ſatis intelligimus Arcarii vices feciſſe, qui Arcæ ejuſdem Præfecti Urbi præpoſitus erat: quod tamen non inter viles munera reputabant, neque enim eundem Lucium memoraſſe puderet. Scimus autem ſummæ virtutis, atque honoris argumentum, ſi ex inferis ad summa gradatim quis aſcenderet, ipſumque Lucium jam novimus ex Optione Arcarii, deinde FISCI CURATOREM fuiſſe, ut in noſtro lapide lin. 13 & 14. habemus, itaut qui ſoli Arcario vicariam operam aliquando præſtiterit, Fiſcum demum ipſum (quod munus inter ſublimiora cenſebatur) curare fuerit dignus.

Sed jam (ea) quæ Optiones a Lucio geſtæ perſequamur. Fuit enim (ut lin. 13 habetur) OPTIO SIGNIF. i. e. *Optio Signifer*, ſive *Optio Signiferi*. Signiferum ab Aquilifero plane diverſum fuiſſe pretium rei eſt, quam utiam è Cæſare colligimus, qui Prælio Pharſalico relato ad ſe ſcribit *certum aliquem Signorum bonum Aquilas* (b), nam utique Legione Aquila, ſinguli manipuli Signum, unde præſtantes nominibus Aquilifer, quamdiam ne primus Centurio, hoc Primipilus, de quo ſuperius agimus, ſed & (quoque) Signiferi ipſi, quam *vigere animi, & corpore præſtantes elegi* conſuetos teſtatur Vegetius (c), quales Signorum cuſtodes, nam hoſtium [illegible], poſtulabat, quod maximum erat Romanæ militiæ dedecus, ipſorum Signiferorum capite luendum (d). Veſtitus præterea inſignis erat Signifer uniuſquiſque, nam

Ipſe pedes tegmen torquens immane Leonis
Terribili impexum ſeta cum dentibus albis
Indutus capiti
Horridus Herculeique humeros innexus amictu (e)

qualem in noſtro Triumphali Arcu Trajani etiamnum ſpectamus, ubi etiam præter Aquilas alia etiam Signa [illegible] eſt, ſed de his alias, [illegible], uberius. Legionarium Signiferum domo Beneventanum exhibet hic noſter lapis

A. SILANVS
COH. I. VIGIL
SIGNIFER SIBI
ID SILANO
FRATRI SVO IN
FR. P XII IN AG P XII

Quem lapidem in ordinariam Magiſtratuum cenſu Cap. 1 ex induſtria prætermiſſum, heic ſervavi, ubi opportunior ejus mentio in tractatione inſtituenda fuit. Atque illud quidem ſatis egregium, ut dici [illegible] cui *Optio* [illegible] qualem in noſtro lapide Lucium ſe prodit. Optio Signiferi præter noſtrum lapidem ſemel atque iterum in Grutero occurrit p. 60. 4. & 445. 10. atque igitur eorum [illegible] ſedibus [illegible] conjectare ut jam Lipſius ut Polybio qui cum binos Vexillarios in ſingulis manipulis ſtatuat, [illegible] *ex uſque de duobus utraſque* [illegible], *hos autem eſſe poterant, ut alter alterius vicem ſubiret in defatigatione* (grauis eadem hæc ſigna), aut etiam in mor-

(a) Scilicet ad P. V. L. 2. *Præfectum Urbi* cum lege [illegible] Capitulo l. 13. [illegible] vulgatas [illegible] hic mendoſè hoc ſtudio hiberatur ſigla PP.
(b) Cæſar Bel. Civ. l. 3. cap. 50.
(c) Apud Lipſ. mil. Rom. l. 2. dial. 8.
(d) Dionyſ. lib. 9. *Quidam è Signiferis ſigna* [illegible] *corpore in hoſtes jacerent* [illegible] *longiudines ac neceſſitate* [illegible] *impedimentum, ſtantibus, quod illi qui non recepiſſent ſigna, ignominiæ eſſet moriendum*. Livius l. [illegible]. *Incumbi ad* [illegible] *ſigna amiſſa Signiferos, duplicatoſque, qui reliquiſſent ordines, virgis cæſos ſecuri percuſſit*. Nec mirum, quum etiam Numinum loco eſſent, atque ipſi conſilia Dii Caſtrenſes, quibus ſolis militum cultum religionemque exhibebant, ut ex Tacito & Tertulliano [illegible].
(e) Sic Aventinum Regem deſcribit Virgil. *Æn.* 7. v. 666. Numiſma etiam in noſtro Arcu, ſed [illegible] Columna Trajani Signiferi hoc habitu, ſemper tamen pelle Leonis, quæ caput, humeros, dorſum tegat. & exacte pedes ſingulas. Vid. Fabret. ad Col. Traj. c. 7. pag. 202.

in morbo, qua ipsa causa in Centuriones his duobus a Polybio expressa (a); In terera etiam, ut Centuriones, ita pariter suum Signiferum Adjutorem tribuit, ut eo deficiente, praesto esset, qui Signum ferret, & qui summum militiae decus, nec minus ejus commebatur, ut supe-rius observavimus.

Postremo tandem OPTIO AB ACTIS lin. 24. se offert, quod nimirum Lucensi gessit Jam munere. Ita dispunctum in lapide scriptum, quod mendose *Abalte* in Grutero legitur. Quid autem illud sit facile quis intelliget, dum sciat & elegantiam praepositionum A vel AB in munere alicui mandato exprimendo paullum animadvertat. De his plura habet Koolius in not. ad fin op. Gudiani p. v. Apud omnes Scriptores hae praepositiones hoc sensu habeantur, & in vetustis Inscriptionibus satis frequentes, atque in una hac nostra plures adhibitae. AB ACTIS igitur erant, qui curandorum Actorum muneri fungebantur. *Ab Actis* Fori semel occurrit apud Gruterum (b), frequens autem apud eundem *Ab Actis Senatus* munus (c). In lapide Aureliae effosso an. 1733 inter alia munera C. Julii Pitanii Cos. recensetur illud AB ACTIS IMP. TRAJANI, quod Cl. Lupus in Epist. Sev. eundem lapidem primum edens pag. 120 recte explicat *Ab Actis Imperatoris Trajani (d)*. At *Ab Actis* quod militiam spectat, si nostrum excipies, frustra alibi fere quaeres. Alibi igitur veterum monumenti quaerenda sunt, quae comprobent, unum & ipsum Viris doctis nondum observatum. Fuit igitur in Militia munus *Ab Actis* quod sequiori aevo Actuariorum nomine maxime innotuit. Est adhuc titulus Cod. Theod. *De Numerariis, Actuariis, Scriniariis, & Exceptoribus*, ubi Constitutione 19. l. v. data ad Taurum Praef. Praet. haec mandat: *Actuarii Conductionalis solutas propriis fungantur officiis, nec ad quasdam occupent dignitates, quibus personis devota Statuta prohibent*. Hi autem non Actorum, seu Commentariorum cultores recte dici poterunt, ut putavit Gothofredus (e), sed potius, ut ex eadem lege, quae in utroque Codice extat, iterant, qui Rationum (ut verba legis sunt) pertractabant; scilicet militum militum librum conficiebant, eorumque nomina, & gradus & quantum cuique annonae erogandum esset, idque, quod sola Pittacia, idest mandatis, scripto tradita, & ab unoquoque milite Susceptori annonam distribuenti exhibenda, erogatum esset, in eo distincte notabant. Hinc Impp. Valentin. & Valens in l. xi. Cod. Theod. eod. tit. *Susceptor nequaquam annonam Pittacium authenticum ab Actuariis susceperit, nec eroget: quod si absque Pittacio fuerit erogatum, id quod expressum sit, damnis ejus potius subjacebit*. Hac occasione, quod Actuarii [quorum genus describit Aur. Victor (f)] antea facere instituissent, eisdem postea ab Imp. Anastasio in l. 16. Cod. Tit. sub certis regulis cum militibus negotiari permissum, de iis tempore rebus, quarum milites egent in expeditione, puta pro emendis signis, equis, victu, & hujusmodi necessariis: non prius tamen, quam debitum stipendium, seu annonam militibus praestitissent, quibus, cum adhuc indigerent, petierintque, tum demum vendere res necessarias, mutuumque pecuniam sub usuris legitimis dare poterent. Ex his jam patet, qui in Militia sequentis aevi Actuarii fuerint, quos tamen eosdem, qui veteri nomine etiamdum *Ab Actis* dicebantur, differentes facile crediderim. Et quidem Justinianea Constitutio in leg. 1. *Cod. de Off. Praef. Praet. Africae* ubi § 6. officia omnia ad eandem Praefecturam spectantia recensentur, ac emolumenta, quae unusquisque pro suo officio de publico conse-qui

[a] De Mil. Rom. l. I. VII etiam Fabrett. in Col. Traj. c. 3. p. 67. ubi de Optione Signiferi plura habet.

[b] Pag. 407. in. ubi C. Optio dicitur ... ac ... fed in eadem Inscriptione nomen ... Fabrett. *Col. Traj. pag. 67.* ... observatione usus: Factum in hoc lapide memoratum non illud fortasse, quam quod ... Caesar (...), ipsisque apud Praetorium, non satis vocabant, *sed* illum Conventibus, & legationibus iis ..., ut ex Polybio, ac ... Suidas ... Lips. de Mil. Rom. lib. dial. 3. quae omnia in commentarium referri poterant, ut probabile esse qui *Ab Actis Fori Societas Tractatus*, (ut suspicor) munere fungerentur.

[c] Pag. 169. 6. 446. 3. 457. 2. & 458. 6. De hujusmodi munere, ut poterat *Ab Actis* Senatus, ut Populi, seu Publicis, videsis Lipsium in excursu ad lib. Annal. Taciti lib. A. ubi etiam de *Actis* ... , quae perpetuo quasi in diurna ... , quae recitabantur, per ... nem, & sigla excipiebant, omnia tradidit. Sed de militaribus Actuariis vix indicaturus.

[d] Sed quid nomen illud hujus fidem ab Viro docto quaeras. Erat itaque Procurator Caesaris Actorum, quae in Cognitionibus Principis ... Consistorio ... fiebant; diversa a Commentariis, quae ipsi Principis res gestas omnes continebant, non vero Judicia, quae in *Actis* referebantur. In apud Reines. de V. S. *Actis* Praesidialis, seu Praesidialia, Procuratoris Caesaris Magistratus &c. Tuto tamen Virum summum, ut perspicue *Ab Actis Principis*, quam numquam meminit.

[e] In l. Actuarii Cod. De Erogat. milit. annon.

[f] In Galbam cap. 33. n. 13. *Actuarii (inquit) genus hominum nequam, venale, callidum, seditiosum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes, velandasque quasi ab natura factum, annonae dominans; eoque militum curantibus, & fortunis accertum infestum; prodens in tempore his singulis, quorum accordia, damnoque opes comparavit*.

qui debent, [illegible], neque officium *Ab Actis* cum suis emolumentis memoratur [illegible]. *In Scrinio Ab Actis* [illegible] 14. cap. 12. [illegible] *In Scrinio Ab Actis* [illegible] XV [illegible] deputati sunt, ductus [illegible], [illegible] solidi xviii (a). Sed quod [illegible], in Notitia Imperii [illegible] officio Præfecti Urbis [illegible] *Ab Actis* [illegible], [illegible] quemadmodum in Castrensi, ita quoque in Urbana Militia non deesset [illegible] omnia ad eam militiam pertinentia in Commentarios referret. Certe in Præfectura Urbana non solum *Ab Actis*, sed etiam [illegible] *Adjutores* [illegible] in dicta lege [illegible] *Cod. de Advoc. divers. Judic.* [illegible] ibi [illegible] legitur § 3. *Quorum [illegible] si quid fuerit [illegible], qui pro tempore [illegible] Ab Actis in Amplitudinis [illegible]. Adjiciunt etiam [illegible].* Huic [illegible] jam habes, non solum in Præfectura Urbis officium *Ab Actis*, sed etiam [illegible] Officia Adjutores, quorum unus noster Lucius fuit, qui proinde *Optio Ab Actis* in nostro lapide [illegible] dicitur, ut ejus munus significaretur, quo aliquando illius, qui Ab Actis Præfecti Urbis erat, Adjutor fuit adeptus.

Hactenus de Optionibus, aliisque [illegible] Muneribus, quibus Lucius [illegible]. Age nunc, quæ ipse [illegible], suoque jure gessit, [illegible], non omnia tamen, ut longum [illegible], quæ satis sunt pervulgata, ut sunt *Cornicularii*, *Tesserarii*, *Curatoris Fisci* [illegible], ubi *[illegible] Singularium [illegible] Tribuni a Quæstionibus factum per Annium Verum Præfectum Urbis* [illegible]. Verba [illegible] conjungenda duxi, propterea quod [illegible], idemque [illegible] pertinere videntur [illegible] *A Quæstionibus* cum aliis, quæ sequuntur [illegible], ut [illegible]. Interim in *Singularis* munere [illegible] morari [illegible]. *Plurima Equitum Singularium in [illegible] reperitur; atque [illegible] Scriptores [illegible], [illegible], ut [illegible]*. Verba sunt Cl. Fabretti (b) [illegible], quum de [illegible] agere instituit, jam bellum contra omnes Scriptores, quos de eadem re loquentes [illegible], indicit, [illegible] (quod jam [illegible]) contra [illegible] Justum Lipsium, & Hermannum Hugonem, propterea quod *de Militia ex instituto agentes*, *Singulares* hosce non memorassent, [illegible] ut *Conservationes [illegible]* [illegible]. Aggreditur itaque primo loco Donium, [illegible], quod in *Singulare* [illegible] [illegible] & præterea cum Augustalis, seu Augustalibus [illegible], [illegible] in Salmasium [illegible] [illegible] Spartiani [illegible], quod *Singularium* [illegible] *Colorem* [illegible] cum Prætorianis & [illegible] cum Domesticis, & Protectoribus [illegible] etiam [illegible]. [illegible] congressus, [illegible] (quæ [illegible]) veterem sibi hostem [illegible] habuit; [illegible], quod in *Singulares* hosce Imperatoris, Magistrorum, Præfectorum Adparitores [illegible]; [illegible] hos dictos [illegible] fatetur, *quod non [illegible]*, ut hi Singulares Duplarius, & Sesquiplarius [illegible]. Expectabis nunc Fabretti sententiam? Nullam ipse subdit, plurimos de hisce *Singularibus* lapides congessisse contentus, in quibus [illegible] Apparitura [illegible] [illegible] Reinesii [illegible] reprehendere [illegible] habuit, nihil ipse de Singularibus pronuntiat. Ad alios igitur [illegible] eruditos quum me [illegible], [illegible] (non [illegible] adhuc [illegible]) doctissimus Gorius, qui ad [illegible] Donianam Class. [illegible] ubi C. Arrius Clemens [illegible] *Eques Singul.* & [illegible] 6 *Singularis Præfectorum Præt.* hæc habet: *Qui fuerint Singulares Præfectorum Prætorii superius jam indicavi* (sed diu [illegible] locus adhuc latet) *[illegible] lapidibus didici, quod tam Præfectus Prætorio, tam Præfectus Urbis [illegible] numerum [illegible] hominum [illegible], qui [illegible] Singulares [illegible]*. In Gruteriani lapide [illegible] (ut est noster [illegible], quem [illegible]) fit mentio *C. Lucii Sabini, Singularis Præfecturæ Tribuni, facti per Annium Verum Præfectum Urbis*. [illegible] Imperatores quoque *Singulares Equites pro Turmis Exercitus* [illegible], *[illegible] Singulares, qui in Legionibus militarent*, in alio Gruteriano Saxo 529 5. Hæc Gorius [illegible], ut [illegible] [illegible] instituto [illegible] sed adhuc certiorem *Singularium* notionem, explicationemque desiderabis, de quibus, postquam pauca observata fuerint, [illegible] ipse, quod [illegible].

At [illegible] antiquitatis [illegible] monumentis, nullis, nisi solius *Singularium* nominis memoria [illegible], [illegible] inter sexcentos *Singulares* passim occurrentes, qui fuerint *Singulares* adhuc latet, [illegible] monumenta percurrere libuit. Itaque *Scholam Singularium* jam antea [illegible] ex [illegible] *lege prima § Et [illegible] Cod. De Off. Præf. Præt. Afric.* [illegible] legitur: In Schola

(a) De Annonis, & Capitatione Officialium [illegible] [illegible] ejusdem Codicis, ad quam videndus Cujacius observ. lib. 16 cap. 13.

(b) Inscript. cap. V [illegible] pag. 354. ad 360.

[illegible] Google

In Schola Singularium hominibus 50. an. 3 1490. fil. 473 (a). Qui fuerint hi Singulares, Gothofredus praeeunte Cujacio (b) explicare nititur, ut nempe sint, *qui singulas seu singulas ubique abbreviaturas scribebant*. A *Siglis Singularis*, ut a *Notis Notarius*. Sed in Singularibus hisce explicandis neque egregium hocce doctissimorum Virorum par non aeque attigisse video: quemcumque enim in Singularius hisce, quod ipsi per Sigla, ut in Notarius, quod per Notas scribebant, certe munus aliquod agnosci possit, de quo tamen nullibi, quod sciam, constat. nulla tamen est ratio, cur a Militia discedamus, in qua eadem Lex *Singulares* ipsos disertè recenset & quidem quum *Scholam Singularium* in dicta lege audimus, *Militiam* manifeste significatam discimus ex Justiniano, cujus verba recitare praestat (c) *Militiae nos appellarem eos, qui sub excelsis Magistro militum tolerare nosuntur militiam quam qui in undecim devotissimae Scholae taxati sunt*. In quo Scholarum numero illam *Singularium* ex ejusdem Justiniani aere fuisse satis constat. Caeterum bono fecerint in Militia Singulares hi, si ad eos, qui per Sigla scriberent, referamus, Scriniariae per Actuarios, vel qui Ab Actis (de quibus superius jam diximus), confessim erit... itaque *Singulares* non qui *Siglis*, sed qui armis merebantur, accipiendi videantur.

Hos enim (donec alius meliora afferat) non alios, quam *Excubitores* fuisse arbitror, qui tamen excubias non ut gregarii, sed cum honestiore gradu milites ex proprio munere, & cum Singularium titulo exercerent. Id primum e Cassiodoro colligere ... cui etiam collegem est (d), qui suum Singularem Primicerium constituat, eoque munere perfunctum *sudaturbae* ... liberatum affirmet. Hoc igitur *laboribus*, quod promptum fuisset, sed *excubiae*, quod peculiare militiae munus, ... solutum inquit. Ex excubiis itaque, quas Primicerius Singularium subire debebat, jam Singulares ipsos usitem excubiis omnino defectos credere par est. eoque muneris conditio sui Singularium nomen probari videtur, ut ... quum etsidue excubandum esset, non simul omnes, sed *Singuli* per vices excubias praestabant, ut ad hanc Singularium Cohortem recte referre possis illud Virgilii Æn. 9. 174.

Omnis per muros legio sortita periclum
Excubat, exercetque vices, quod cuique tuendum est.

Verisimiliorem adhuc rem efficere Tesserarii munus, Excubitoribus, cui Tessera dabatur, omnino proximum, quod subinde etiam Lucceius in lapide gessisse memoratur. At Singulares pro Excubitoribus sic accipio, ut non modo eas militiae excubias in Castris, Stationibus, Palatio, Praetoria, sed interiores exercerent, ut Imperatoris, Praefectorumque cubiculis propinquius adstarent, digni propterea, ut peculiare Militiae nomine, honestiorique ordine decernerentur, quorum fidei, ac fortitudini, illorum custodia proprie committebatur. Atque haec de *Singularibus* conjectasse habui, quae eruditorum judicio relinquo liberius serviero.

Sequitur in lapide A QVAESTIONIBVS, quod ad praecedens verbum *Tribuni* aliquando pertinere arbitrabar, ut nempe Lucceius fuerit *Singularis Beneficiarius Tribuni a Quaestionibus*. Sed aliter rem se habere animadverti, quum enim mox sequatur *factus per Aurelium Verum* ... & Lucceius munus *Singularis*, Tribuni beneficio assequutus foret, nullo modo diceretur postea *factus per Aurelium Verum Praefectum Urbi*. Adde etiam, quod nullum adhuc, qui *A Quaestionibus* fuerit, Tribunum invenerim; itaque recta congruere mihi *Singularium* nullo *A Quaestionibus* disjungi possit in lapide, ut alterum Lucceius beneficio Tribuni, qui militiae Urbanae praeerat, alterum beneficio ipsius Praefecti Urbi fuerit assequutus. Munus itaque *A Quaestionibus* semel in Grutero occurrit (nam in ejus Indice nostrae lapis, quod ejusmodi munus spectat, omnino relictus) pag. 563. n. 6 ubi Q. Gevius dicitur EVOK. i. e. Evocatus AVG. A QVAESTIONIBVS, quod Gruterus sic explicat: *Idem qui alibi inter officia Quaestionarius dicitur*. At inter officia frustra invenisse est Quaestionarium, quos posteriore tamen aetas eo nomine Carnifices, Tortoresque appellent. De his Quaestionariis eleganter Cangius in *Glossario med. latin.*, qui Scriptorum loca, & plurima martyrum Acta profert. Interim si Lucceii nostri aetas spectetur, si ejus etiam dignitas, qui tot honestissima Urbanae Militiae munera obiret, falsum omnino id fuerit, ut eum ipsum *Quaestionarium* ea significatione fuisse dicamus. Ad Quaestiones

Ii

(a) Has notas ut Sigorius in munere *Ab Actis*, ita etiam explicat ut nempe in Schola Singularium essent homines 50., qui tantum Annonae anni, Capitatione, Solidi 473.

(b) Observ. l. 12 obser. 40 & in Indice Pirelli Ad Edictum, sentis § noris Dig. *De Hon Pupill.* atque ... *Notas*, *et Sigla* quod sic differant;

sed eadem fuerint quod tamen idem substantivum penitus J. Lipsius in com. ... Epistolarum ad Belgas ... ad P. Leonardum Lessium.

(c) In leg. ult. Cod. De Locat. De Scholis militaribus meminit etiam Veget. l. 2. c. 21. & alii passim.

(d) Variar. lib. 11 cap. 31.

cet (nam vocabulum movet) rem libenter deducimur, in quibus tamen munus aliquod hominem dignum reperisse promptum non est, cum constet praeter ipsum Quaestorum munus (a), Judices etiam Quaestiorum fuisse ab eodem Quaestore datos, qui Quaestionibus praeessent, tabulasque assignarent (b): quid si igitur ejusmodi munere auctus fuerit Luccius, qui *A Quaestionibus* fuisse dicitur? Nihil eo certius, idem a *Praefecto Urbis factus* etiam dicitur, cui ad centesimum usque lapidem amplissima potestas erat, non civilia tantum, sed criminalia judicia exercendi (c).

Post innumera prope, quae jam vidimus, Militiae Urbanae munera, quae Luccius administravit, jam demum ad ejusdem Militiae Tribunatum, ut par erat, pervenit, quod lapis noster habet, ubi is TRIB. BENEF. VLTERI ASIATIC. PRAEF. VRB. scribitur. De hoc munere non est cur hic agam, aliqua etiam superius jam delibavimus, quae in re satis pervulgata fuisse debent. Dictus autem *Tribunus Beneficiarius*, quo epitheto eum ejus titulis detractum, quasi alicui Beneficio munus obtinuerit. Sed Castrense vocabulum agnoscere debet, nam cum *Promotiones* in Militia apud plures Magistratus esse contigissent, qui miles ab Magistratu aliquo ad aliquem Ordinem promoveri meruerat, ejusdem *Beneficiarius* dicebatur, quod etiam bis sigla lapides veteres passim nobis exhibent BF. COS. BF. PR. BF. PR. PR. i. e. *Beneficiarius Consulis*, *Praetoris*, *Praefecti Praetorio*, aut *Pro Praefecto* &c. Sed de re, ubique obvia, longius loqui supervacuum erit. Illud potius observandum nobis erit, quisnam fuerint hi illi Praefecti Urbis in nostro lapide memorati: an quod posteriorem attinet, inusitato *Ulteri*, aut etiam *Vulteri* (ut Schedae M. M. S. habent) nomine appellatum, obscura nonnihil res est. Mendum in hoc vocabulum irrepsisse facile suspicor, ubi enim Romanum fuerat, sed in lapide ita omnino evanuit, ut ea illa restituendi spes superesset; *Asiatici* cognomen, non *Asiatie*, ut Gruterus habet, lucem aliquam afferre poterit, dum Hadriani Aevo Cornelium Scipionem Asiaticum in Fastis lego, qui cum Q. Vettio Aquilino Consul processit an. Aer. vulg. 125, an is igitur aliquando *Praefectus* Urbi fuerit, quem in nostro lapide habemus? Sed quod de Praefecto hoc divinare tantum liceat, de altero meliore conjectura affirmare jam possemus, ut is non solum ad Anniam Gentem Romanorum clarissimam pertinere debeat, verum etiam is ipse sit, quem postea in Imperialem familiam per adoptionem Hadrianus evexit.

Sed jam Tribunatu perfunctus honestam missionem Luccius tandem obtinuit, quod lapidis nostri memoratum volunt: MISSVS AB IMP. HADRIANO AVG. SERVIANO III. ET VIBIO VARO COS. Quamquam militaris professio plurimum gloriae, dignitatisque, opes etiam afferre solebat, haec ipsa tamen omnia non tanti fuisse videntur, ut cuiusvis quin militiam animo omnino excederet, interrogatus enim responderent cum Horatio (d).

Hac mente laborem

Si si ferre, fines ut in otia tuta recedant.

Quam optata igitur militibus *Missio honesta* fuerit (e) declarant veteres passim lapides, quibus illi in posteritatis omnis testimonium voluerunt, voca etiam ob eam rem suscipere consuetos docet lapis apud Fabretti cap. v. pag. 359

SOLI INVICTO DEO
EX VOTO SVSCEPTO
ACCEPTA MISSIONE
HONESTA EX NVME
RO EQ. SING. AVG. P.
AELIVS AMANDVS
DD. TERTVLLO ET
SACERDOTI COS.

Ubi vides perpetuum illud quoque fuisse, ut vel in eam rem monumentum Consulum nomine signaretur. Fecit id quidem noster Luccius, sed descriptorum injuria factum fuit, ne posteriorum-

[a] De Quaestorum variis muneribus legi Lypsius de Magistr. Vet. Pop. Rom. cap. 16. Vide et Rosinus, ubi quae Quaestores olim habuere, et quibus fungerentur, quoque Jure in dandis negotiis, ac publicas Quaestiones exercerent.

[b] De Judicibus Quaestionum plenè legi Sigonium de Judiciis lib. 1. cap. 5. Brisson. de Formulis l. v. cap. 211.

[c] Vide Tit. Digest. De Offic. Praef. Urbi.

[d] Sermon. l. b. 1.

[e] Missionum tria fuisse genera nemo nescit: docent nos Tabulae docent J. C. Marci in leg. 13 D. De Re Militari. *Missionum* (inquit) *generales causae sunt tres*: *Honesta*, *Causaria*, *Ignominiosa*. *Honesta est*, *quae tempore militiae impleto datur*. *Causaria*, *quum quis vitio animi*, *vel corporis minus idoneus militiae renunciatur*. *Ignominiosa causa*, *quum quis propter delictum Sacramento solvitur*.

Digitized by Google

ſterioris Conſulis nomen ſtudioſiſſime corruptum fuerit, uti pro VIBIO VARO, jam VI BIO-VARO COS apud Gruterum legeremus. Sed emendata hac parte lapidis laudem non invideo, quin etiam ultro tribuam doctiſſimo Fabretto (a), qui ex vetuſto ſigilinæ ſigno, ubi *Serviano III. & Varo Coſſ.* notatur, non ſolum in noſtra Inſcriptione ejus fidem, auctoritatemque ad eorum Conſulum par ſtatuendum adhibet, Vibium Varum reſtituit, ſed Pruvinii etiam ſubſeſſam [ut ait] *fidem* prodit, qui in eodem noſtro lapide *Verum* legebat, atque in Faſtis ſignaverat. Intererat autem Vibium Varum agnoſcere, ut de tertio Serviani Conſulatu probe conſtaret, nam quum de eo dubitari haud ſineret Spartianus (b), de ejus anno tamen non dum ſatis liquebat: quum itaque Vibius Varus Collega ei fuerit, jam in annum Ær. vulg. 134. tertium hunc Serviani Conſulatum incidiſſe liquit. At hæc fortaſſe levia.

Illa nobis negotium videntur faceſſere, quæ poſt eos Conſules in Gruteriano exemplari ſubſequuntur, ita exarata: BR. VIA MAIERVTIO CLARO II COS. Panvinius cum antecedentibus ita legit: *Serviano III. & Vibio Varo Coſſ. Bruttio M. Eructo Claro II. Coſ.* Scaliger vero ita emendat: *Serviano III. Vibio Varo Coſſ. B R VI K. Maji.* At & monſtrum in Brutio Panvinius produxit, certè ænigma Scaliger in notis B R. ſibi etiam ignoratis, nobis exhibuit, ut ſideam manum ei apponerem, Lapis ea parte obliteratus omnino vetuit; Sed tamen rei conſultum jam video ex reliquis penultimæ lineæ verbis, quæ commode ita legantur ...... CIO CLARO II COS, ut certo is ipſe ſit Sex. Erucius Clarus, qui cum Cn. Claudio Severo ſecundum Conſulatum iniit an. Ch. 146, itaut hujus Collegæ nomine lacuna ipſa commode impleri poſſit.

At quid, inquies, Conſulibus hiſce cum Serviano, & Varo, dum inter utrumque Conſulum par duodecim annorum (quot ab anno 134 ad 146 effluxere) ſpatium interſit? Illud enim prope abſurdum, quod prioribus Coſſ. jam ſignatis, mox poſteriores nulla rerum, aut temporum interjecta ſerie, adjecti in lapide habeantur. Sed rem, uti eſt, exemplo aperiam; Lapis eſt apud Grut. pag. 108. n. 7. in hæc verba.

BESLICANO ET VETERE COS
VII ID IUN COH. I BR. 7
BETRI CONIO 7 MIIII
POOBIT MILLIONE VII
RIBIRO COS
BL L CENIORIVS IVSTVS VIRONO
T VOLCEIVS SEVERVS ISITINO
Q RVXVILIVS RVIVS BLANORE
T VELERIVS VEROIVS TRIOSTI
SERVIANO III COS
T ENNIVS CRISPINVS CVPREMER
T ANTONIVS PRIMVS SERIETRO

quem lapidem ſic explico. Septem hi milites (non illa numeralis nota VII in fine quartæ lineæ inſcripta ad eorundem militum numerum pertinet, quorum bini primo loco, reliquique lentè duplici illo prænomine FL. L. non infrequenter notantur (c), omnes honeſta miſſione, ſed

 non

(b) In Columna Trajan. cap. 7 pag. 197. etiam in fragmento lapidis editi apud Gudium pag. 97. n. 7 hæc leguntur: IIIV AVO III. SAL. EXPLICIVVBB. i. e. *Ex Viridio Luci Juvenili.*

(c) De Hadriano hoc ſunt apud Spartianum: *Serviano ſororis viro (cui tantum detulit, ut ei venienti de cubiculo ſemper occurrerit) tertium conſulatum, nec ſecum tamen, quum ille bis ante Hadrianum fuiſſet, ne eſſet ſecunda ſententiæ, non petenti, ac ſine precatione concoſſit.* In Peretaria Faſtorum 134. ſignantur C. Julius Servil. Urſus Servianus, & C. Vibius Juventius Varus, ut in geſtorum, ut in Panvinio, & Caſſiodori idem error occurrit, ut Varus pro Verus ſcriberetur; in priore nomine ipſum Servianum agnoſcere licet. In Severianum vendaſe incertum.

(d) Duplex Prænomen (quod nunquam non. ſed hiſce hominibus delegat) manifeſtè apoſitum 3 gentilis FL. T. quorum prima FLAVIVS, poſterior vero Sempronius litera cuc ma præſers. Pro FL. non ſolum Urſini Schedæ, ſed etiam Manutius, qui Gruterum ſtrenue obligatum, Aretinum ait habens P. quod ab iis ita quæ ita ... quamvis Flavii ſcribent, ſpurio prænomini ſequitur nomen & cognomen ſingulari numero, ſed et eoſdem inter Fratres ſuiſſe ſolo prænomine diſtinctos velit ob ſervavit five Gudius ſive Pighius ab eodem Grutero laudati, nomen enim hunc non ſolis notam in Inſcriptum Lapidum notamentaſ aberrat. Maffei bonus claſſ. IX. n. 103. Hinc nomen et hoc eodem lapide obliterabimus, ut tam 7 non ſolum ad Centurionem ut ſingulum diſtinctum, ſed etiam ad ipſam Centuriam ſignificandam.

uni eodem tuo tuſſi, ſuis nominibus, adjectâ cujuſque Patriâ recitantur, nam priores quinque *Hibero Coſ.* e. en 633, reliqui duo *Serviano* III. *Coſ.* 1 e. ſequenti eum miſſionem acceperunt; ipſi autem ſimul omnes Galliciano, & Vetere Coſ. adeſt anno 150. hoc monumentum dicarunt GENIO 7 e. e *Genio Centuriæ*, quæ Centuria Satri (id Centurionis nomen) erat ex Cohorte I Prætoria, in quâ ipſi ſua ſtipendia impleverent. Itaque unde hi milites exordium fecerunt, temporis ontam perſtrigentes, quo lapidem diû poſt miſſionem acceptam dedicarunt, eò deſiverunt. Lucem autem placuit nam primò Conſulatum Serviani, ac Vari, quo miſſus fuit, inſcripſiſſe, deinde Bruci Clari Conſulatum adjecit, ut mox de anno, quo monumentum illud vivus ſibi, ſuiſque fecit, probe conſtaret, etiam priores ad miſſionis impetrationem, poſteriores vero Conſules ad monumenti extructionem referantur.

At jam demum ſed miſſiones, qui militaribus laboribus ſolutus Lucceius noſter eo ætatis ſe recepit, ubi quique ipſe monet, ut a Re militari Veterum Beneventanorum (au honeſta etiam miſſione?) tandem quieſcamus,

DISSER-

Stardam, uſurpati conſueſſe, cum iterum 2 & 3 lin. explico: Cohorte e Prætoria Centuriæ Satri (ejus ſcilicet, qui Centurio primus) Genio Centuriæ, cui Nu mini ſeptem hi Milites obtentâ miſſione lapidem dedicarunt.

TRAIANO OPTIMO AVG
DACICO PONT MAX TRIB
VIII IMP VII COS VI P P
MO PRINCIPI S P Q R

DISSERTATIO X.

De Operibus publicis Veteris Beneventi.

NULLAM olim Urbem fuiſſe ſcimus, neque aliquam etiamnum ſpectamus, quæ aut Imperii majeſtate, aut Civium nobilitate, aut aliarum rerum felicitate præclara, non illud ſibi decus comparare ſategerit, ut publicis quoque Operibus præfulgeret. Magnum vero et decens, ac plane luculentum adeſſe putabatur propriæ Dignitatis argumentum, quam ubi alia plura, tum ipſa etiam Ædificiorum ſitus, magnificentia, multitudo [illegible] videbantur. Non equidem hanc gloriæ partem neglexere Veteres Beneventani, quorum genus, fortuna, conditio ad ſuam ornandam Urbem ſtudium accedebant, vires etiam addebant. Accedebat Primum Urbis exemplum, cujus ut civilium rerum omnium gravitate atque præſtantia, ita ædificiorum ſplendore, imaginem quandam, ſimulacrumque præferre certabant. Hinc non immerito inter illas [illegible] Colonias, quas Triumviri Antonius, Lepidus, Octavius ſuis militibus diſtribuendas deſponderunt, Beneventum etiam primum recenſet Appianus [illegible] Urbem quæ tum [illegible] rebus floreret, tum Operum publicorum, privatorumque elegantia præſtaret. *Promiſſe (inquit illic [illegible]) iis fuerant Coloniæ [illegible] Italiæ [illegible] Urbium tam opibus, tam agri bonitate, & ædificiorum pulcritudine præcellentium; quarum Urbes [illegible]. Inter has enumerabant Capuam, Rhegium, Venuſiam, BENEVENTUM, Nuceriam, Ariminum, Vibonem, atque ita pulcherrima Italiæ pars militibus adſcripta eſt.* At non conjecturis, atque argumentis, non etiam aliorum fide, teſtimoniiſque pertractanda res eſt; cujus [illegible] immo excellentiorem ſpectatu partem, præſentemque oculis probare [illegible]. Sunt enim Operum publicorum ſparſa adhuc moles, quæ vel incolumes vel fragmenta Veteris Beneventi auguſtam famam [illegible]. Sunt quæ temporum injuria, Terræque motuum vi disjectæ, ſuis ſaltem titulis ad poſteriorum memoriam [illegible]. De præclaris itaque, primo ac potiſſimum hujus Diſſertationis Capite ſigillatim agam; reliqua omnia poſtremo Capite, uno velut ſpectaculo [illegible].

CAPUT PRIMUM.

De Arcu Triumphali Trajani.

SUperiorum fortaſſe librorum more ſuſceptum non nemo exiſtimaverit, quod Trajani Arcum, Beneventi extantem, illuſtrare [illegible] quaſi ejus Ichnographiam quam [illegible] habebam, fuerant quidem [illegible], elegantique ex Archetypo deſcriptæ; non [illegible] ſola ſufficere, ut [illegible] operæ aliquid ſui pretium prodat [illegible] aſpectu admirationem ſibi quærat. Propoſitum [illegible] de eodem Arcu [illegible] in Prologo hujus Voluminis poſthac peculiare opus, quod rei dignitas, materiæque amplitudo poſtulabat, me exhibiturum ſpoponderam. At ubi ejus Ichnographiæ exemplaris [illegible], quæ ad opus probandum excudi curaveram, [illegible] jucundiſſima [illegible] viſa, ut [illegible] dignum, adjectis Tabulis [illegible] commentariis [illegible] volumine celebraretur; ſed quum eamdem Ichnographiam in promptu haberem, hunc Volumini adnecterem monebant, quo [illegible] eruditorum oculos oblectarem, quam conſequutur operis vadem ſimul, atque expectationem futuram. Placuit conſilium, ſed non illud mihi committendum cenſui, ut [illegible] de eo [illegible] tum maxime cum [illegible] aliqua [illegible] differenti, nihil poſteriori voluminis [illegible] videretur, cui [illegible] ſatis amplam materiam ſingularum Tabularum ſeorſim earumdem commentationes præſtabunt. Pauca igitur de eodem Arcu præſtantia in ante-

in antecessum delibasse satis erit. Extructionis praeterea tum aetas, tum causae hîc demonstrabuntur; in inscriptum denique Titulum opportunae observationes subsequentur; quae quidem omnia eadem Ichnographia, quam huic volumini adsuere libuit, jure suo differenda possident.

Quod igitur Arcus praestantiam attinet, duo illa, quae in publicis Operibus extruendis sibi proponebant Romani, Majestatem scilicet, ac Perpetuitatem, ambas in nostrum Arcum collatas miramur. Totus enim is è pario marmore exurgit, solidus utquam è marmore, tum superficie, tum ipsis visceribus, quibus nihil veteri inesse supremae exterioris aspectus Tabula ostendit, cujus pars, suo loco disjecta, ingentium post se marmorum interiores substructiones aptissime connexas prodidit. Adde, quod marmora ipsa exteriorem aspectum componentia fortuito quidem promiscueque, sed ad Operis perpetuitatem maxime opportuno inter se nexu ita cohaereant, ut nullum simulacrorum, nulla tabula, non ipsae Columnae operi separatim adstructae effictaeque, sed singulis marmoribus ipsis pro viribus, sed ingenti semper cujusque mole ad implendam superficiem comparatis, eaque aequatis, variae quoque ejusdem superficiei partes repraesentandae contingent. Perituribus ipsis ceterum animadvertere est pro miraculo fuit, nam quid fabilius, quàm mutuas inter se partes perpetuo alternis in alterum nexu coagmentare, quid vero difficilius, marmor quodlibet, non quod suo spatio, sed quid suo loco congrueret, insculptum simul exhibere, velut si in brevi ex plurimis lignis compactâ [illegible] ... complanatâque tabulâ, quod repraesentandum sibi proponat, sculptor effingat. Eam igitur Arcus extructionem Romani curarunt, quae (si verba Ciceronis usurpare fas sit) *esse ad memoriam aeternitatis*. Stetit certè post octo super decem saecula, stabitque incolumis Arcus; Huic Tempus [cujus injuriam, superposito caementitio opere Majorum nostrorum providentia [illegible]] coronas ex utraque fronte pene integras, ademit quidem, sed inter Beneventanas, Romanasque Antiquitates Principem Monumenti decus eripere non potuit.

Sunt quidem [ne ab hoc monumentorum genere discedam] Arcus alii (a), qui Romanorum magnificentiam adhuc ostentant, ut Titi, ut Septimii, ut Constantini, qui veteris Romae imaginem nobis servarunt, cui tamen uni Beneventano Arcui concedere multorum hactenus fuit judicium, omnium fortasse nunc erit, qui in adita Ichnographia rem suis oculis perlustrare poterunt. Sed quid Arcuum Constantini commemoravi? Opus itaque illud sequioris aetatis, ex quo non, quantum Trajani aevo bonae artes florerent, quantum vero sub Constantino earum interitus fuerit, satis innotescit, utriusque enim temporis Opus illud satis dici potest, cui extrinsecus ipsius Trajani Arcus, qui Romae extabat, plurima suppeditarunt, quae [illegible] ... adjectae Constantiniani aevi operae rudiores demonstrant. Florente certè sub Trajano (ne quid Optimi Principis felicitati deesset) Apollodorus insignis Architectus, qui illius jussu celeberrimum Forum, Gymnasiumque fabricavit (b), atque hunc quidem nostri Arcus Architectum fuisse ex ipsius Operis praestantia facile conjectabimus; cui etiam accedit Senatus, Populique Romani tum dignitas, tum auctoritas, quibus omnino Apollodorus, aut Apollodoro melior adhibendus fuit, ut Opus ipsum, & eorum, qui juberent, & Principis, cui dicandum esset, dignitatem aequaret. De Anconitano Arcu, qui eorundem jussu, ejusdemque *Providentissimi* Principis honori extructus fuit, mentio quidem facienda hîc fuerat, sed non eo, qui nostro splendore insignis, cum eodem comparari mereatur, nam praeter Trajani, ac praeterea Plotinae conjugis, Marcianaeque sororis simulacra, quae jam dispe-rere,

[a] Inter alios Segusinus Arcus Augusto dicatus non immerito recenseri posset, non tantum quidem Operi [illegible] tamen pertinere visus videtur. C. Vir Marchio [illegible] Maffei opera, qui pro sua in Antiquitatem omnem eruditione & admirandis studiis illum illustrari, atque Ichnographiam ejus grava cum in [illegible] Diplom. pag. 14, tum in collectione Inscriptionum Taurinensium, quarum mihi modo notitiam non habeamus, cum alterum, tum suo consilio & studio Majestati quidem [illegible] Sardiniae Regis adhortatus studio, ut fundamentis, quae pene [illegible] neglectaque jacet, totum Arcum (quod ex modello, quem in conficiendis marmoreis operibus Romanis adhibebant, facile [illegible]) in monumentum Taurinensis Urbis ornatum transferendum curet: Nobis ejusmodi generis monumentum

dono habere jam licet, imo omnium oculis spectandum exhibimus, in quorum excellenti compositione de ejus praestantia gratulemini, sicut id a nobis factum, nisi [illegible] dicare possimus.

[b] De hoc Apollodoro Architecto haec habet Dio Cassius in Vit. Hadr. edit. Treber pag. 160. *Apollodorum Architectum, qui Trajani Forum Architectum, & Gymnasium illi fabricavit Romae fabricaverat, primò Urbe expulit, postea interfecit, quasi criminis reum, re autem vera, quod quum olim cum eo Trajanus de operibus communicaret, Hadrianus ei nescio quid, quandam item non ea* [illegible] *hujusmodi quadam pictura commendabatur. Hadrianus vero imperium adeptus, injuriae recordatus est*

Google

riere, non alia anaglyphices tabulis, non aliis ornamentis, quibus noſter undique prædives effulget, ſola vix forma, qua univerſa moles exurgit, quandam noſtri ſimilitudinem præfert. De Romano quidem Trajani Arcu nihil præter ejus nudum nomen memoriamque ſciremus, niſi illius Ichnographiam adhuc nobis ſpectandam ſervaſſet, antiquum ipſius, rariſſimumque Trajani numiſma, quod hic exhibeo.

Edidit prior Spanhemius (a) ac ſubinde Angeloniüs (b), fruſtra ejus nummi fidem improbante Fabretto (c), qui ex nota Coſ III. ac ſolo Germanici titulo ſuppoſititium putat; ac ejus loco alium indicaſſe tantum contentus, ita deſcribit: *Ex una parte caput Trajani* ΤΡΑΙΑΝ ΣΕΒ ΓΕΡ ΔΑΚ ex altera: *Arcus tum triplici fornice: ſuperius quadriga inter duo trophæa*. At quicquid alii judicent de Fabrettiano nummo, nemini hactenus egnito, in quo importunum illud, nec proſus veriſimile, quod in Græcia percuſſus fuerit, nihil certe in noſtro nummo intempeſtivum videri poteſt, quod Tertium duntaxat Trajani Conſulatum, ac ſolum ipſum *Germanici* titulum præferat, erat enim (quod Fabrettium latet) jam Arcus Trajano dicatus, quum ipſe *Germanicus* nondum appellaretur, atque ante Dacicum Bellum, Tertium Conſulatum geſſiſſet; Optimus ejus rei teſtis ſit Plinius, qui non ultra id tempus Trajani res perſequutus hæc habet *Panegyr. cap. 69. Quem Arcus, quum Trophæa, quum ſtatuas deprecaris, tribuendo eſt verecundia tuæ venia; illa enim ſunt tibi dicantur*. Quod ſi Romani Arcus Trajano dicati certior tempus nunc elucidare quærendo eſſet, ſpreta, ut par eſt, Fabrettiani nummi fide, id Dionis potius teſtimonium contingere deberemus, qui poſt inſignes Trajani victorias poſtremo ejus Imperii tempore relatas, *Triumphales (inquit) tunc Arcus, præter alia multa, quæ in honorem ejus & decreta, & facta fuerant, in illius Foro ſubſtructus eſt (d)*. Sed in ſtatuendo Romani Arcus tempore tuendo nos efficeret noſtri Nummi fides, Plinii locus ſatis comprobare, in quo etiam nummo ejuſdem Romani Arcus formam (quam mihi illum obiter exhibendi fuit conſilium) ſpectare jam licet cum noſtro Arcu comparandam. Dionem vero non omnino rejiciamus, qui vera de Triumphali Arcu ſub ejus Imperii extremum tradidit, falſus tamen in loco, ubi addit extructum, non hunc ipſum, qui Beneventi nunc extat, fuiſſe Arcum Dioni memoratum facile mox patebit, quum de noſtri Arcus exacto modo dicere jam incipiam.

Plures in inſcripto noſtri Arcus titulo ſunt temporis notæ, quia tum Tribunitia Poteſtas, tum Imperatoris Titulus, tum denique Trajani Conſulatus adjecta cuique numeralibus notis, deſignant: Imperatorium titulum, qui numerali nota VII. diſtinguitur, haud morari debemus, notarum ſcilicet, ut alibi obſervavi, temporis notam, quæ non annum per ſe demonſtrat.

(a) Diſs. 9. pag. 857 edit. Elzevir. 1671

(b) Hiſtor. Aug. Imper. Angelon. cum explicationibus Jo. Petri Bellorii. Romæ 1685

(c) Nam ſane Fabretti cum Bellorio decertationes ob Columnæ Trajanæ explicationem, Ciaconii, qui priorem eandem Columnam brevi commentatione edidit, caſtigationem ſuſcepit. Fabrettus vel in eodem ea libro adverſus Bellorium, *Ne autem pictura Imitantur Vir ſolo nomine commentatum &c. inquit. Cæterum conandoſi opusque ſummum mortem impoſuiſſe ſinte viſus eſt*. Sed de Romani Arcus nummo Fabrettum audiamus in differtatione cap. 1. p. 37. *Conferius etiam eſt debuit Nonterani, qui nummum ipſum præclarum Arcus Trajani Spanhemio ſuppeditavit. Ichnographia alterius partis cum Trajani ſigno totidem Dacici ſummo ejus fingitur facti. Aliam vero a magnitudine cum Arcubus dantur, quam non alter impoſi ad expeditionem, & triumphum Dacicum quo reſtitit, legitur enim in eo titulus Dacici. Et arcus ſuperis decimi arcturi. Eſſeque in hoc aliis anticum quod illi ſitantis nunc appell. alicubi, & ſpectis mediorem ampliorem, ſacerdis augeſcere & ſtandartis, ut tonitus & uno Arcus utrumque in Urbe ſuperſit, et etiamnum quoque Interceſſis, abundant, habere certum. Sed de Fabretiani nummi graca ſide ſuperius diſſerui, ubi etiam de loco nummo ubi alio diverſum vel æqualem Foenicum ſimilitudinem, tal Temporis notam, neutrum enim obſtat, quam Cl. Vaillantius in De Romano Ære hunc ipſum nummum deſcribens pluſt ſceret, Candis Em Card. Maximi eandem prope ſcriberis omnes Trajani nummos ut talis, & elegantiæ ſuperare, utpote diſſertum, & ornatum.*

(d) Inter Scriptores Hiſt. Aug. edit. Trebon. p. 152.

ſtat, ſed potius quanto illa anno conſiguenda ſit, elaude confirmari indiget, neque etiam earum illud ſuit, bene, aut plures eodem anno Imperatorias acclamationes ſui Duces fuiſſe deletos, qui plures eodem ipſo anno inſignem victoriam ex hoſtibus retuliſſet (a), itaut ex inſcriptis Imperatoris tituli numero nihil certum nobis praeſtetur, ut certum aliquem annorum numerum ſtatuamus.

De memorato Trajani Conſulatu idem dicendum eſt. Ac primum ex Grutero, qui noſtri Arcus titulum edidit pag. 247. num. 5. mendum ebibuiſſe praeſtabit, quod in ejuſdem Conſulatus numeralem notam irrepſit, ita enim per VII. ut etiam Tribunitia Poteſtas per XVIIII ſignantur, utroque ſingula anno ſeu numero augentur contra fidem lapidis, ubi Trib. Poteſt. XVIII. Coſ. VI. inſcripta ſunt, quemquam non lapidis fidem hinc advocari opus fuerit, quum ex ipſis Faſtis non tam mendi certitudo, quam editoris oſcitantia convincatur, qui ſeptimum, ad quem unquam pervenit, Trajano Conſulatum attribuit (b). Sextus igitur Conſulatus in noſtro Arcu notatus, Trajani poſtremus fuit, qui, cum in Æ. Ch. 112. inciderit, haud tamen (qui nonnullorum Scriptorum fuit error) ejuſdem Arcus annum deſignat. Fruſtra enim in commemorato Conſulatus numero certam temporis notam quaeſiiſſe eum [illegible] dum is non ad annum demonſtrandum (quod in aliis lapidibus Conſulis nomine plerumque in ſint, aut etiam iidem ſolitarii, atque auferendi caſu inſcriptos paſſim occurrit), ſed ad recenſendos quot quot Trajanus uſque geſſerat Magiſtratus, aliuſque honores, interjiciebatur.

Ad Tribunitiam igitur Poteſtatem nunc deducenda res eſt; quam quum Auguſti Principatus Auctoris exemplo ſequuti omnes Principes cum ipſo ſimul Imperio ſuſciperent, eo ex veteri munere ſuſtitutum ſibi quotannis renovare pro perpetuo more habuiſſent, rectiorem expeditioremque temporis notam evaſiſſe conſtat, qua cujuſque Principatus annos tum noſtri Chronologi, tum Veteres ipſi numerare ſolent. Veteres ſane ex Tribunitiae Poteſtatis annis annorum Imperii rationem iniiſſe teſtatur Dio l. LIII. *Gerunt quidem* (inquit) *Tribunitiam Plebis neſcio duces Imperatores, quum ipſi Patricii ſint, omnem vero Tribunitiam Poteſtatem, quam eorum maxime ſuit, acciperunt, & quia quotannis renovant, annorum Imperii ipſorum hinc ſumma concipi ſolet*: quod licet verum eſſe videtur, certe tamen ejuſmodi regulâ utendum erit, ne in eorum errorem labamur, qui in omnium Romanorum Imperatorum annis numerandis eam indiſcriminatim adhibuerunt (c). Plures enim, priuſquam Imperatores ſeu Auguſti eſſe coepiſſent, Tribunitia Poteſtate potiti ſunt, quos inter Trajanus recenſendus, qui a Nerva adoptatus, *ſimul filius, ſimul Caeſar, mox Imperator, & conſors Tribunitiae Poteſtatis effectus* a Plinio dicitur (d). Imperii autem adminiſtrationem, atque Auguſti titulum non Nervae abdicatione (ut Galerius comminiſcebatur, eodem exemplo Imperio dimiſſionem Diocletiano ſuadere ſtudens (e)) ſed Nervae morte ſuſcepit.

Neque

(a) Tum de aliis, tum de ipſo Trajano id eventu noſtrum, quum eodem Belli Parthici anno Imperator VII. VIII. & VIIII. ab exercitu fuiſſe acclamatum, ex Onuſrio, & Goltzio conſtat. Ti. [illegible] ad an. Chr. ejuſdem Trajani 18.

(b) A quo quidem mendo (diverſo enim Conſulatus numero) neque etiam ſibi [illegible] Dorion. [illegible] Inſcriptionem Gotius Clal. [illegible] 97. ubi lapidem Trajani affert TRIB. POT. XVIII. IMP. VIIII. COS. VI. qui enim convenire poteſt cum Trib. Pot. XVIII. Conſulatus Quintus [illegible], quo juxta Trajanum anno [illegible] Sexto Conſulatu perfunctus fuerat. En quibus [illegible], quam [illegible] plerumque ſcatent lapidum [illegible] nonnullos ſubeſt; quare nobis in re ad rem noſtram adhibenda diligentia utendum.

(c) Quod ex annis Tribunitiae Poteſtatis anni colligantur Imperii, indiſcriminatim aſſerunt Scaliger, quem refellit Card. Noriſius in Diſſ. de Nummis Licinii; ſed poſt Scaligerum ad hunc ſcopulum impegerunt Vinc. Gravina de Rom. Imp. cap. 8, qui etiam Pagius, Spanhemii, utque alterum ſibi ſententiae ſibi quidem, ut optime oſtendit Chriſtianus Gottlieb Schwarzius in *Exercitatione de numerandis Tribunitia Poteſtate Auguſtorum, Caeſarumque Romanorum*. Vera enim dumtaxat ea eſt regula, ſi in eos Imperatores incidiſſemus, qui et cum primum Imperium adepti eam ipſi ſimul Tribunitiam Poteſtatem inierunt, ſecus vero in aliis ſuccedentiam, quos ante Imperium eamdem Poteſtatem aſſequutos fuiſſe novimus, quales Tiberium, Titum, Trajanum, Marcum, Lucium Verum, Commodum, aliosque poſt continuos.

(d) Panegyr. cap. 8.

(e) Apud Lactantium, ſeu quicunque is ſit auctor lib. de Morte Perſecutorum cap. 18. Nervae exemplo uſum Galerium legimus, qui *Imperium Trajano tradidiſſet, deinde poſt annos ſuum Imperium, quam pondus & curam tantarum rerum vel aetate vel infirmitate ferre nequeret, abjecerit gubernaculum Reip. atque in privatam vitam redierit*, in quo conſentit [illegible]. Sane, qui Galerium vera loquutum putant ac multis conjecturis rem confirmant, [illegible] recte refellit Card. Noriſ. ep. conſ. pag. 15. Pagi ad an. Ch. 97. §. 3. ad 9. Tillemont not. 7. in Nervam, ſed [illegible] locus [illegible] ex [illegible] teſte Plinio deduciſſe. Quum enim Trajanus Bello Germanico [illegible] acceptae adoptionis nuncio, ſuſcipiendi Imperii auctor, neque Adoptionis ſignificatione, neque Senatus conſenſu, neque milites [illegible], ſed nudo eundem Nervae obitu.

Neque exiguum illud turbare debet aliquot menſium ſpatium, quod ab adoptione ad Nervæ mortem effluxit, quum adoptio in menſem Septembrem ann. 97 conſignetur, mors vero in Januarium ſequentis an. 98 incidens: adeoque pueri illi Tribunitiæ Poteſtatis menſes, qui Imperii initium antecerunt, contemnendi eſſe videntur, id quod ſupponi a Tillemontio factum video, qui initium anni 98 ſimul ac Trajani Imperii ſtatuere, ab eodem pariter anno Tribunitiam quidem Poteſtatem æquo ſemper numero procedentem exhibuit.

Sed præſtabit veterum monumentorum fidem, quam Tillemontium ducem ſecturi: non enim paucos illos, quos obſervavimus Tribunitiæ Poteſtatis menſes, qui Imperii initium prævertebant, tunc temporis neglectos reperio, imo eos in cauſſa omnino fuiſſe ut Tribunitia Poteſtas uno ſemper anno numeroſior, quam Imperii anni eſſent, inſcriberetur. En binos lapides ex Cl. Fabretto, alterum in Col. Traj. cap. 9 p. 273 alterum Inſcript. Domeſt. cap. 5 pag. 400.

LICINIS AVGVSTIS ET DIVI [illegible] IMP. CAESARI DIVI NERVAE FILIO NERVAE TRAIANO AVG. GERM. PONTIFICI MAXIMO TRIB. POT. IIII COS. III DESIG. &c.	IMP. CAES. DIVI NERVAE F. NERVA TRAIANVS AVG. GERMAN. DACICVS PONTIFEX MAXIMVS TRIB. POTESTATE XV IMP. VI COS. V P. P. [illegible] CONCHA [illegible] MONTIS DELIT (a)

Siquidem prior lapis Tribunitiam Poteſtatem IIII cum Conſulatu III conjungit, quem quidem Conſulatum in annum Ch. 100 conjiciendum apud omnes convenit. Tertium nempe annum Trajani Imperii e Januario anni 98 inchoati, jam eidem Tribunitiam Poteſtatem I ad an. 97 pertinere, cujus licet paucos menſes e Septembri ad Januarium Poteſtas ipſa occupaverit, ſtatim tamen ſuit pro integro anno, qui Imperium antevertebat, numerari, quum eos omnino negligi, ut novum, quem Fabrettus importune conjiceret (b), numerandi canonem inire, ejuſque cauſſa ipſius anni exordium quod Romani Magiſtratibus, atque ejuſdem Trajani Imperio commune ſuit, mutare eique etiam perturbare.

Certius id ex poſteriore lapide patebit, ubi Tribunitia Poteſtas XV Conſulatui V adhuc adjecta legitur, hoc eſt uno anno, Imperii annum XV numeraverit, qui an. Ch. fuit 112 in quo demum Trajanus Conſulatum VI ſuſcepit. Ex quo ſane lapide, quod in numerando Tribunitiæ Poteſtate cum priore conſentiet, utriuſque fidei comprobatur, atque illud præterea conſtat, non ipſo tantum Imperii exordio, ſed ordinariam deinceps Tribunitiæ Poteſtatis numerationem Trajani Imperii tempore conſtanter mutaſſe, quæ Imperium ipſum uno minus uno eandem Tribunitiam Poteſtatem ſubſequeretur. Quod etiam rite factum videri debet, quum enim Januario menſe anni 98 Imperii adminiſtrationem Trajanus ſuſceperit, eodem quidem menſe, more majorum, atque ex Dionis teſtimonio Tribunitiam Poteſtatem, quam Septembri menſe antecedentis anni acceperat, renovare ſibi debebat, quo factum fuit ut Trib. Poteſtas I per paucos licet menſes geſta ejuſdem anni 97 termino concluderetur, ſicuti qui aliqua tantum anni parte Conſul fuiſſet, (quod ſæpiſſime accidit) non ex integro anni ſpatio,

 ſed

alios, in poſſeſſendum deliberaſſe, hanc equidem Trajani ad moderationem famam laudibus extulit Plinius cap. x. [illegible] Tu Providentia [illegible] primum in locum poſt [illegible]; Tu etiam in ſecundo reſtitui atque etiam ſtatuſſem [illegible] Princeps [illegible], quando Imperator [illegible] ipſi; Audias ſuis ... ſed in quartum IIII [illegible] & ... quum [illegible] Cale [illegible] duraverat ipſe.

(a) Ex eodem lapide apud Donium Cl. II n. 70 [illegible] legitur, ſed Fabrettianum [illegible] habendum [illegible], nihil [illegible] ſcriptum [illegible], ut Fabrettus Columnæ ac [illegible] Trajani locum [illegible] conſiderandum.

(b) In Column. Trajan. cap. 9 pag. 280 Synopſin Chronolog. [illegible] Imperii Trajani [illegible] Conſulatum exhibet Fabrettus, [illegible]

Ch. 98 ad 117 Tribunitiæ Poteſtates, Acclamationes Imperatoriæ, Conſulatus, ſua quæque ætate conſignata. Sed quod Trib. Poteſtates attinet, hoc ſeſe per [illegible] quod in Synopſi jam praeſtiterat, [illegible] voluit Fabrettus, ſcilicet [illegible] ad annum Trajani, quæ præceſſit obitum Nervæ. [illegible] Imper. Trajanus [illegible] ... quam ampliſſimus ... Kal. Novembris ... qui anticeſſit primum Imperii ... ſuperſcriptæ; unde ... primo Imperii anno Trib. Poteſtatem [illegible] per decem menſes, quam II per duos reliquos (inviti [illegible]) Primam per decem menſes, Secundam per [illegible] ... omnino ... hanc numerandi Tribunitiæ Poteſtatis ratio, ut Poteſtas ... in ſingulos Imperii annos [illegible] [illegible] videt; ac ſuperius [illegible] demonſtratum.

ſui ex geſto Magiſtratu ejus anni Conſul dicebatur; atque ex hiſce ſtribus quandoque Conſulatibus (ut de eodem Trajano jam monuimus) Conſulatuum numerus rectiſſime ſtatuebatur.

Quæ quum ita ſint, ex Tribunitia Poteſtate XVIII, quæ in noſtro Arcu inſcripta ſuit, ex iis etiam notis, quæ ſuperius obſervata ſunt, dubium jam liquet, quo Arcus ipſe extructus fuit, decimo ſeptimo ſufficet anno, quo Trajanus imperare cœpit, qui item Æræ Chr. Annus CXV fuit.

Age nunc, quæ extruendi Arcus cauſſa fuerit, obſervare jam licet, atque quum de Via Trajana diſſererem, quam Trajanus *Benevento Brundiſium pecunia ſua fecit*, fuit mihi tunc conjectura, quod Senatus P. Q. R. Opus illud tum Principis magnificentia, tum publica utilitate commendatum, eodem Arcu, peculiariſſimo atque monumento, celebrandum curaverit: quum in re etiam morem illum ſervatum animadverteham, quo Arcus conſimiles earum Viarum initio dedicari conſueverint, quas Principes ſternendas, aut etiam muniendas juſſiſſent. At nonnulla uſſe nunc video, graviſſima profecto momenta, quibus in noſtri Arcus extructione nihil de Via cogitatum appareat, ubi quum cauſſa reſerenda omnino eſſe videatur: qui enim fieri poterat, ut, quum Via illa Trib. Poteſtate XIII, quam Milliarium Columna inſcriptam habet, perfecta jam fuerit, quinquennio poſt, ideſt Trib. Poteſtate XVIII, quæ noſtro Arcui tribuitur, ipſo demum Arcu eandem Viam peculiari ſtructura decorandi, celebrandique conſilium ſubierit? Cur etiam Viam illam Romani ejuſmodi monumento illuſtrandam voluiſſent, peculiariore Via altera neglecta, quam (teſte Dione) Trajanus Urbi propugnatorem, ac præterea magnificentiſſimis Pontibus, utique ædificiis mire exornatam, in Pomptinis Paludibus per eadem tempora ſtravit? Adde, quod nihil in noſtri Arcus titulo, quod Viam commemoret, aut ſaltem ad Viæ opus referri poſſit: quod ſane contra cæterum conſtat, quem cætera Trajani monumenta declarant. Erectæ Columnæ in uſum ejuſdem titulus prodit; hoc eſt, AD DECLARANDVM QVANTAE ALTITVDINIS MONS ET LOCVS TANTIS OPERIBVS SIT EGESTVS. De Anconitano Arcu et uſus atque Titulus ſilet, immo magnifice, ac diſertiſſime loquitur: QVOD ACCESSVM ITALIAE HOC ETIAM ADDITO EX PECVNIA SVA PORTV TVTIOREM NAVIGANTIBVS REDDIDERIT. Unde & PROVIDENTISSIMI PRINCIPIS Epithetum ſatis opportune Trajano tribuitur. Secus vero in noſtri Arcus Titulo factum videtur, ubi non ſolum de Via nihil ſcriptum, indicatumve, ſed FORTISSIMI PRINCIPIS, quo nos Trajanus decorum cognomine, nullimode Arcus ad Viæ opus pertinere voluiſſe, quam etiam nonnullam cognomen ipſum oppido vetat, cum rei incongruens, tum etiam aliarum rerum monumentorum manifeſtum argumentum.

Ad hoc igitur unum *Fortiſſimi* cognomen extructi noſtri Arcus omnis referenda erit cauſſa, ut ſcilicet eo monumento Bellicam imprimis Trajani Virtutem Senatus P. Q. R. honorandam decreverit. Eamque Fortitudinis laudem jure à Trajano promeruerat: Enim etiam in Daciam factis expeditionibus Romanorum gloriam non reſtituiſſe modo, verum etiam eum Imperii fines amplavit; ſub Oppio Sabino Conſulari, dein ſub Cornelio Fuſco Præfecto Cohortium Prætoriarum, Domitiani Ducibus, adverſa ſemper Belli fortuna Romani cum Dacis pugnaverant (a). Deteriora indies verſi, Hoſtium fœdus, imagine quidem ſervitutis ac turpiter præteritis cladibus pretio redemerunt Romani Dacorum vectigales effecti; ſi erat Romani Imperii ſtatus: hanc Romanorum nominis infixa adhuc maculam videbat, dum Trajanus Principatum ſuſcepit, qui primo Bello Dacorum rem in extremum diſcrimen adduxerat, quibuſcumque ipſe voluit conditionibus, Decebalo Rege humi procumbente, adempto quin Virium, ac Regnum dimiſit (b). Poſteriore vero bello ob ejuſdem Regis res novas molientis perfidiam inſtaurato, Dacia omnis a Trajano ita ſubacta eſt, ut Decebalus, deſperatis rebus omnibus, ſeſe voluntaria morte Victoris triumpho ſubduxerit. Atque ita Romano Imperio, quod (ut recte animadvertit Eutropius) poſt Auguſtum ad ea uſque tempora defenſum magis fuerat, quam nobiliter amplicatum, Trajani Fortitudine factum eſt, ut Dacia Provincia adjungeretur, in quam ipſa etiam Barbarorum Gentium olim ancula ſolum, utque horridum ſolum, deductis Romanorum Coloniis, Romanos mores, inſtitutaque invexit. Jamdiu itaque, ut dixi, Trajanum Fortitudinis laudem omnino dignoſſimum, quam etiam præteritorum temporum infelicitas quam maxime augere videbatur: ſed quod Dacicas Victorias ſpectat, quas binis Trajani Triumphis, Nummiſque percuſſis aliiſque publicis honorum monumentis celebratas novimus, eas primarium atque omnem extruendi Arcus cauſſam putare debemus. Sunt equidem in noſtri Arcus tabulis plura elegantiſſime expreſſa Belli Dacici monumenta, ut Decebali ad pedes

(a) Suetonius in Domitian. cap. vi. Eutropius lib. v. (b) Dio Caſſius in vita Trajani.

Digitized by Google

dei Trajani provoluti dextero, obſidum traditio, aliaque egregia plura ad militarem rem pertinentia, quæ exteriorem Arcus aſpectum exornant, ſed nec eruit potuit, cum ſuo Romanis in manum ventûs Monumentum illud excitare, quod Dacico Bello ab An. Ch. cv omnino abſoluto, novum ſuis nono poſterius fuit, ubi utique non Militares tantum, ſed Civiles quoque Trajani res egregie geſtæ, ut *Adoptio Alimentaria Puerorum*, aliaque *Liberalitatis*, ac Magnificentiæ exempla in interiori, quem modo æru muſam exhibemus, ejuſdem Arcus aſpectu, repræſentata conſpiciuntur; ad quod Civilia quidem pertinent quoque Tabulæ ex utroque laterum fornicis latere appoſitæ, quorum ultera ſolemnem Sacrificii operam, ultera vero Congiarii largitionem, penitus effingit. Fuit igitur conſilium, Trajani res omnes Domi, Foriſque geſtas, quæ ad id tempus maxime claruiſſent, in unum ipſum Monumentum conjiceret, quo major Operi ſplendor accederet, ſed peculiari *Fortiſſimi* Cognomine præſentem rem, quâ nunc ſibi gloriam Trajanus per id tempus comparaſſe cœpit, Arcus ipſe plenius prænotabat.

Idem Annus cxv, quo noſter Arcus extructus fuit, Parthico Bello initium jam dederat. Parthis, Armeniiſque Bellum intulit Trajanus, propterea quod Armeniorum Rex diadema, & cætera Regni inſignia, atque jura non ab ſe, ſed à Parthorum Rege, cujus illi obnoxius ſe noſſet. Hinc Parthorum, & Armeniorum fines ingreſſus, Parthamaſirum, qui in Armenia regnabat, graviter mulctavit, Reges alios, qui contumaces obſequium abnuiſſent, pœnaque dignos ſenſiſſet, pœno negotio ſubegit; alios vero, qui ſponte deditionem feciſſent, aut in fidem ſuam ſuſcepiſſet, ut amicos benigne habuit, oſtenſa dumtaxat armis, ac fine cunctamine, Regum omnium in ſuum Imperium recepit, ſuiſque arbitrio iterum *adſignatur* (a), multis monumentis auctus eſt, inter quæ ſpectabiliſſimum illud, quod memorat Dio, expreſſumque in exteriori noſtri Arcus aſpectu ſpectare adhuc licet, equum nempe ita edoctum, ut *Regem adoraret*, quum ante Trajanum ductum, pedes anteriores in morem ſupplicantis flexiſſet, caputque pedibus ejus ſubjeciſſe narratur. Hæc prima Belli Parthici anno a Trajano geſta ſunt. Feliciter potius, quam Fortiter unde utrumque Parthici Cognomen eidem peperere, quod dumtaxat ſequenti anno, hoc eſt Trib. Poteſtate xxi, collatum non ſolum probat noſtri Arcus ſilentium, qui anno antecedenti extructus eo Cognomine caret, verum etiam docent ſequentis anni monumenta, quibus eidem Trib. Poteſtate xxi ſignatis Parthici Cognomen perpetuò inſcriptum cuſtitae Fabretto (b), quamvis Dio quiſnam Cognomen, quod antea Trajano tributum fuerat, tunc confirmatum commemoret.

Quantæ vero, & quam magnæ res fuerint, quæ eo anno a Trajano geſtæ, ſummatim jam diximus, quæ quum Imperatori Felicitati tribuenda videantur, ipſo tamen Felicitas ad Fortitudinem redit, quâ ſolum Dacicos uti poſt fortuna longe lateque probavit, non ut hoſtes ſine armis vincere Trajanus jam didicerat. Rerum igitur tantum unum in Romam perlatum, quid ni, eodemmet anno tam uberem Imperatoris operâ, tamque ſingularem Romano Imperio gloriam ferentes, publicum Honorum Monumentum *Fortiſſimum* Principem Senatus P. Q. R. celebrandum curavit? Ad hunc certe magna Dionis verba referenda eſſe arbitror: *Triumphales vero Arcus* (inquit) *præter alia multa, quæ in honorem ejus & decreta, & facta fuerunt, in illius Foro ſubſtructus eſt. Jamque ita Getas ſi trahebant, ut illis in Patriam revertenti bis, & plaudentes occurrerent.* Quanquam enim ſub Trajani obitum hæc injecerit Dio, quum hominis eruditi poſt noſtrum Arcum mortuum fuiſſe conſtat, non dubito tamen, quin ad annum 114. ac Trajani Trib. Poteſtatem xvii, ea omnia pertinere debeant, nam ſi Romanum Arcum exceptis, de quo inutile mutuamur, ipſo utique Trajani Imperii initio dicatum, non alterum Romæ Arcum fuiſſe conſtat, quem Dio ſub Trajani obitum in ejus Foro ſubſtructum. Facile autem Dioni fuit, utrorumque inanium, quæ Trajanus Romæ abſens eodem Bello Parthico operam dabat, res omnes ſine ullo temporis diſcrimine, prout narrandi opportunitas feciſſet, ita perſequi, ut poſt res ipſas, quicquid honoris non uno tempore promeruit Trajanus, tunc demum ſummatim narrare ſuſtineret, verisſimillimum quoque illud putarim, ut poſterioris ætatis eorum Arcus ſtructuræ ignarus, priorem Arcum, quem ſuo ævo adhuc Romæ extantem Dio aſpiceret, huncipſum fuiſſe crediderit, quem Parthico vertente Bello, novo Senatus, Populique Romani decreto, Trajano dicatum fuiſſe ſcribit. Noſter igitur Arcus Trib. Poteſta-

(a) Rem continens Trajani ſtila ipſe tamen apud Rei Nummariæ Scriptores. In quorum altero hæc ad eſt Epigraphe: REGNA ADSIGNATA. Cum Conſulatu VI, In altero cum ſic inſcribitur: REX PARTHIS DATVS cum eodem Conſulatu &c. Vid. Angeloni, Erizum, &c.

(b) In Column. Traj. cap. 8. pag. 122. & ſeq.

CXVIII, hoc eſt Primo Belli Parthici Anno extructus meritis quidem, ac praeterea Beneventi, non verò Romae, ecque jam ſerò, ut Dioni videbatur, ſuo etiamnum aſpectu ſeſe dicatum oſtendit.

Quod etiam poſtremo, quae modo junctim recitavimus Dionis verba magis certum ſuadent. Dum enim Romani ſubſtructo Triumphali Arcu, ejuſque comparatis ornamentis *Trajanum in Patriam revertenti laeti, et plaudentes occurrere* ſatagebant, non equidem in ipſa Roma jam eveſtum excipere, ſed longiùs ire obviam, laetitiamque ſuam honorificentiſſimo aliquo, ac perpetuo Opere teſtari debuiſſent. Scimus autem (quod multis exemplis, quum de Auguſtis Viis egerem Diſſert. VI ... jam probavi) Beneventum, commune veluti ſtetiſſe cunque terminum ut fuiſſe, qui Principes ſere omnes cum in Orientem proficiſcentes, cum illinc revertentes, eſt dimittere, eos excipere honoris cauſa confluxiſſent. Arcum igitur Triumphalem Dioni memoratum Beneventi potius, quam alibi extruere Senatui, Populoque Romano placuit, qui tamen fruſtra Trajanum expectarunt, ut ipſo reditu apud Selinuntem Ciliciae Urbem Auguſto menſe Anno CXVII defunctum (a). Atque ex his demum omnibus non ſolum, quae noſtri Arcus extruendi cauſa extiterit, verum etiam cur Beneventi extructus fuerit, luculenter jam probatum erit.

Reſtat modo, ut (quod mihi poſtremo loco propoſitum fuit) ipſius Arcus Titulum illuſtrandum ſuſcipiam, non ſolum in interiori, quem exhibemus, ejuſdem Arcus aſpectu reſcriptus fuit, ſed in exteriori etiam, eodem ipſo loco, iiſdemque dictionibus, ac literarum forma, inſculptus habetur; neque enim inter utrumque aſpectus ichnographiam diſcrimen ullum eſt, niſi quod ſingulis utriuſque Tabulis diverſae variarum rerum effigies exhibeantur. Pauca quidem in eum titulum mihi ſuppetunt, dum alia ſuperius pro re nata explicuiſſe jam libuit, alia verò ita perſpicua ſe habent, ut nullo explicatione indigere videantur. Ad Optimi itaque cognomen tantummodo conferendus eſt ſermo, primum illud quidem, ſed de quo, an ante alias Trajano primùm, qui etiam tempore Ei fuerit delatum, nondum ſatis conſtat. Ac quod primùm attinet, ſi Plinium audimus, nemo ante Trajanum Optimi cognomine publicè decoratus unquam fuit. *Juſt ſne de cauſa* (ita Plinius ad Trajanum (b)) *Senatus, Populuſque Romanus Optimi tibi cognomen adjecit? Paratum id quidem, & in medio poſitum, novum tamen. Scias neminem ante meruiſſe* ... *hoc tibi tam proprium, quam paternum, nec magis definite, diſtincteque deſignat, qui Trajanum, quam qui Optimum appellat* ... *quod licet omnes poſthac uſurpent, ſemper tamen agnoſcetur, ut tuum; utcumque Auguſti admoneamur ejus, cui primum dicatum eſt* ... *ita hac Optimi appellatio nunquam memoriae hominum ſine te occurret, quotieſque poſteri noſtri Optimum aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur, quis meruerit vocari.* Ac de ſequutis Principibus nota res eſt, quibus Imperium capeſſentibus ſoleret illud, teſte Eutropio, acclamari ſolebat FELICIOR AVGVSTO, MELIOR TRAIANO, & quidem Hadrianum mox ſibi Optimi, cui etiam *Optimi Maximi* appellationem arripuiſſe conſtat ex Juris Civilis libris (c), ac deinde caeteros omnes de more quamquam non pro Trajani moribus Optimi cognomen affectaſſe antiqui lapides paſſim docent, et de iis, qui Trajanum antecesſere, dubitari vix potest. Certe Optimi elogium Imp. Claudio tributum in eo S. C. quod ab eodem Plinio refertur Ep. VI lib. VIII qui illum eodem loco *Optimi Principis* titulo iterum deſignat; Caligulam etiam inter caetera, quae aſſumpſit cognomina, *Optimum Maximumque* vocatum teſtatur Suetonius (d). At quotovis haec omnia negari nemo eſuit, ea hic tamen vera Plinium de Trajano loquutum cenſebimus, dum *Peſſimorum* Principum exempla, qui Optimi dici voluerunt, novum uſque ad id tempus cognomen reddebant, quod non adulatione, aut fallo, ſed virtutibus prior Trajanus meruiſſet. Illud potius turbat, quod ante Principatus ſta-

(a) Apud Selinuntem Ciliciae Urbem, quae deinde Trajanopolis appellata eſt, *lutteretur apua teplaeum Turbi* ... ob ... Eutropius ... Baſileae per Antonium Schonovium anno 1561. Apud Seleuc ... *profectus veteris* ... Forteſſe ex utriuſque ... ac ſolum ſua ... Eutropio ... quod etiam deleri ... Trajani ... vetuſto Divi ... ſculptum reperio.

(b) Panegyr. cap. 88.

(c) *Optimus Princeps* Hadrianus vocatur in leg. 3 § 47 D De Orig. Jur. ... *Optimi Maximique* in S. C. de Petitione Haereditatis l. 20. D. De Haered. ... Severi ... *Optimi Maximi* ... l. 67 § ... D. De leg. 1 17 D. De ... & alibi paſſim.

(d) Sueton. in Calig. cap. 22. *... cognominibus aſſumptis; nam & Pius, & Caſtrorum Filius, & Pater Exercituum, & Optimus Maximus Caeſar vocabatur.*

ita (quum nempe libertatis, qua Rusp. fruebatur, ubi illum jus in praetextis, honoribusque virtuti largiendi agnosceretur) fuerunt plurimi, quos *Optimos* Senatus vocari duxerit: *Ego semper* (ita dulcissime scripsit Cicero (a)) *Omnium & non maxime, cum meum saltem in Senatu veteri nominibus*, ut *CIVIS OPTIMI*, *commendabat*. Sumus etiam Scipionem Nasicam unum cognomine Senatus Consulto decoratum, de quo ita J. C. Pomponius (b): *Gajus Scipio Nasica, qui OPTIMUS a Senatu appellatus est, cui etiam publice Domus in Sacra via data est, quo facilius consuli posset.* At ubi haec non tam rara tum uteretur maxime praemiis, ubi hominum memoria ob temporum diuturnitatem obliterata. De hac quoque videri queunt, si quod Ciceronis fuit, *Optimi Civis* cognomen, ejus jactantiae, aut saltem non solum de ea re S. C. tribuere; Nasicae vero non magni habitum, neque usu receptum *Optimi* cognomen ex eodem Cicerone intelligas (c). Hinc nihil inepti, aut inusitati Plinio tribuimus, si quosmodi Cognomentum primum ex eo magnificandum sibi sumpserit, quod novum quidem esset, *sed paratum, & in medio positum*, quasi solum Trajanum omni virtutum genere promereturum expectaret.

At quo praesertim tempore *Optimi* cognomine appellatus Trajanus? Res ulterius ex Plinio, et tempore Trajani Imperii ratione res configuratur, nam quum de eodem Cognomine tam copiose, ac praeclare in Trajani laudem Plinius disseruerit, illud etiam certum constat. Panegyricum mense Septembri an. [illegible] fuisse ab eodem recitatum (d), quum nempe Trajanus nondum Imperii triennium explesset. Sed dicerfus a Plinio tibere ut lucet Dio, qui suo admodum, nec nisi post subactam Armeniam (adusit annum x Imperii ut ut tener) id evenisse statuit: *Tum* (inquit) *in honorem ejus multa Senatus decrevit, atque illud imprimis, ut Optimus appellaretur* (e). Serius etiam rem statuendam putat Fabretius (f), qui nonnisi post sextum Consulatum Optimi cognomen receptum invenisse in suis omnibus lapidibus, & nummis sibi ubique inspectis, etiam exusandus velit Xiphilinum, & Zonaram, si post Armeniam captam, Trajanum hoc cognomento honoratum a Senatu dixerunt, *propterea quod de Senatus decreto erunt, de ipso nunc cognominis certo loqui videantur*. Res illa ea certum nunc non Virorum uitis ille videtur, Norisium (g) & Tillemontium (h), qui sa uta, ut par est, Plinio fidei, usi ad Trajani moderationem res dedacatur, quum nuno de re Senatus Consulto devictam competere, causam ignorarunt, cur demum *Optimi* cognomen nonnisi post Ann. Ch. [illegible], frequentius autem post An. CXV in Trajani nummis inscriptum habeatur.

Sed cum de Plinii fide dubitare nefas sit, quam neque in suspicionem vocarunt Norisius, ac Tillemontius uusfuerunt, non quidem eo iusque conjecturas probaverunt. De novo enim S. C. commentum omnino res videri debet, dum de Trajani modestia ea in cognomine abnuendo nullimodo constat. Quid enim? Scilicet Plinius qui Trajani secundum & tertium Consulatum recusantis moderationem pluribus depraedicaret non nonsilui neque, quod Patris Patriae cognomen Trajanus eadem moderatione distulerit, lucetum voluit (i). Quum igitur ex nummorum silentio omnis dubitandi oriatur occasio, miror profecto tantum momenti ea in re summum Virorum positum, ut nihil certum definitum usi fuerint.

Quod enim Nummi, aut etiam Lapides ante Ann. *Optimi* cognomen silent, num de delato longe ante eundem annum Optimi cognomine dubitare fas erit? Etiamsi Dionis testimonium Plinio anteferamus, dum ille post devictam Armeniam, & C. de eo rei factum commemorat.

[a] Cicero Paradox. iii. cap. i.

[b] In L. 2. § 37. D. De Orig. Jur. sed falsum in Nasicam pronomine falsum Pomponium jam alii monuerunt, non enim Gajus sed Publii praenomen Nasicae fuisse praeclare habemus ex Cicerone in Bruto cap. xx. & confirmat Livius l. 49.

[c] Tuscul. l. 1. c. 9. ubi haec legimus: *Nasicae ille prudens in Consul. Cornelium*, quibus verbis, quum monet, quod Nasicae nomen, dignitatemque *spectasse* concludere: Cicero addens et non Cornelium quem non sit modo potest *Optimi* cognomen, S. C. datum. Ciceronem petiisse voluisse aut fortiter gratulasse, ut gerendi de re Senatu Nasicae cognomen, ipsius Ciceronis Aevo, haud celebris meminit memoriae.

[d] Tum Plinii sufficiens Consulatu eodem mense, & anno suspicari ad decembrem in epist. Magnificam simul Panegyricum secum, eum quoquo verbum ne quum iisdem Panegyrico celebraret Trajani iterum non excederant, in primum Dacicam expeditionem antecedunt. Ipsimet Plinius orationem de eventu loquens ut fecit cap. 46 [illegible] totum quidem ostendens illa dedit Plinium (in ipsomet scribit lib. 3. ep. 18.) *spatiosius & uberius voluntas amplectum* (quale legimus) *primum in Imperatori vestimentis fuere verbis laudibus nominare deceretur*, deinde et *summus Principes sub communi praenomine* quo pertinenda ut possint ad eandem gloriam ne [illegible] haud tamen postulat tempora res gestas nunc teneor autem inter ut de *Optimi* cognomine ad in tempore jam publice datum nulla nobis dubitatio esse possit.

[e] Dio Cassius l. 68. & inter Scriptores Hist. Aug. edit. Bas. pag. 137.

[f] In Col. Traj. cap. ix. pag. 296.

[g] In Epist. Synopsi ad pag. 247.

[h] In Trajano art. 8. & 13.

[i] Panegyr. cap. 46. & seq.

morat, jam annum evex, quo Armenia in potestatem recepta fuit, rem deduxisse liceat. Sed quæ, inquies, caussa fuerit, ut Nummi silerent? Nullam sane ego adeo caussam exungitandam, dum præsertim in Nummis non illud solemne fuisse constat, ut omnia unjusque Principis inscriberentur Cognomina vel, quod brevi Nummorum orbi inscribenda epigraphe singula explicare non posset, vel, quod quæ nullo modo ad Principatus jura, majestatemque pertinerent, sed tantummodo honoris essent, atque illud assumpta cognomina pro eorum, qui monumentum dedicassent arbitrio, inscribi solerent. Certissimum id teneo ex ipso Columnæ Trajanæ titulo, in quo magno licentissimo Optimo in media Urbe, a Senatu Populoque Romano [illegible] licet dedicato, sedente Trib. Pot. XVII. additu tamen Optimi cognomen desideratur (a); ut adeo frustra nobis laborandum sit in caussa quærenda, cur priore Imperii tempore Optimi cognomen monumenta non præferant, quod posteriore neglectum pariter fuisse liquet.

At non illud omnino verum, quod nulli extent vel Nummi, vel lapides ad Trajani Imperii initium pertinentes, in quibus Optimi cognomen appareat. Improbus quidem Fabretto labor susceptus fuit, sed in recta processerit, jure dubitabimus, dum ut pro sua sententia decertaret, numeros omnes Imperii initia, atque ejusmodi simul Cognomen præferentes vel falsos, vel suppositos, vel ex editorum oscitantia in tempora nota mendosis numeris nugatorie sibi sumpsit (b), sunt nobis unum [illegible] tum hanc præter Nummos, etiam Lapidum fide constructa; utque ex aliquibus eos duntaxat referre placuit, quos Fabretto ubique probatos [illegible] objicimus; Extat unum sub TRIB. POT. VI. supra Trajano dicatus ab omnibus Tribubus XXXV. quod Liberalitate OPTIMI PRINCIPIS commoda earum etiam locorum adjectione ampliata sint. Alterum unum sub TRIB. POTEST. VIII. Trajano OPTIMO PRINCIPI Cultores Domus Augustæ dedicarunt: ut jam recte unasset non mirum duntaxat, sed (ut ex Columnæ titulo demonstratum fuit) in Trajani Imperii tempore eodem prorsus modo rem se habuisse, ut nempe Optimi cognomen neque in omnibus monumentis desideretur, neque in omnibus inscriptum legatur; ac proinde tum Fabretti sententia respondendum sit, quam Noris, aut Tillemontii nulli suffragium valuerit, ut de Nummorum silentio mirarentur, atque illud denique certissimum statui possit, de dicto Trajani Imperii initio, susceptoque Optimi cognomine, Optime fidei testem Plinium esse agnoscendum.

Præstat modo de Tituli Orthographia, litterarumque forma pauca observasse. atque primum, non solum (ut vides) singulæ dictiones interpunctionibus distinguuntur juxta Augusti sæculi morem (quem in omnibus Gruteriani Thesauri inscriptionibus pro editorum arbitrio potius, quam ad Archetyporum fidem, perpetuum esse apparet), verum etiam illud mihi tibi præstabit, ubi aliæ aliis longiores litteræ insculptæ sunt. Si veteres Grammaticos audimus, peccatum in hujus dictionis Orthographia dicemus, vix enim Poetis metri caussa permissum volebant, ut neutrum etiam, cujus rectus casus unte er habet, ut juxta eorum Canones terminandum per duplum II efferendum [illegible] terminaretur, ut apud Virgilium Laurel. Tugurl. Peculi &c. cumque ipsum I pro duplici II usurpatum, longiusculum esse deberet (c): quid igitur de constructione dictionis censendum erit, quæ litteram I semel iterumque acceptam, in neutra duplex II constituere videtur? At recte quidem se habet, dum non Grammaticorum manifestatur, sed Antiquorum exempla, auctoritatemque spectemus. Aereæ quidem æneæ sunt Tabulæ Ancyranæ, in quibus eum I longiorem legimus verba Consilibus, Omnium, Civium, Municipiis, imo & duo longiores eluceant II simul juncta, Stipendiis, Colonis, Municipiis, & in Lucii Cenotaphio habetur Fili, omnino contra statutam Orthographiæ legem, quæ primum I breve, secundum vero longiusculum, utpote genitivum duplici II terminandum repræsentans, postulabat (d). Ut plane constet, melius nunc nullam fuisse de eo re certam, definitamque regulam, promiscueque literam I in dictionibus quibusque modo brevem, modo longiorem pro libito fuisse usurpatam.

Sed & notatu dignissima est Litterarum forma, quibus inscriptus est ipse Titulus. Sesquipalmares sunt Literæ omnes, atque elegantissime insculptæ, in quarum [illegible] profunditas, quam [illegible] incisionem, ut utam earum, & quatenus profunditas forarum, pro majori, minorive cujusque litteræ ductu, distributa adsunt. Rem mihi unicuique summa venustati

(a) Gruterus pag. 247. num. 4.

(b) Gruterus pag. 246. num. 8. & 9. ex quo aliisve lapides excepit Fabrettus in Columna c. 5. p. 281. & 290.

(c) Priscian. lib. 7. Diomedes lib. 2. pag. 93. Vossius de Art. Gram. l. 1. c. 13.

(d) Videsis Card. Noris. in Cenotaph. Pis. Diss. 2. cap. 4. § 3.

Digitized by Google

tum illud conjectare ſubeat, non eas nobis modo oſtent Literas, quales primùm in ipſo Opere ſteterunt, ſed imas tantummodo Literarum ſupereſſe, quæ olim Literæ aliæ ex ære, aut alia digniore materia extructæ, [illegible] ad lapideæ areæ ſuperficiem implerent. Hiſ vero aliæ retro adeſſent annexi, foraminibus illis reſpondentes, [illegible], quibus veluti retinaculis ſuæ quæque literæ eo tenacius hæreret; utique nihil ab re fuiſſe conjectura, non te tantum ipſa, de qua nunc judicarent. Sed ſimile, quod fortè occurrit Antiquitatis exemplo compertum habui; nam de la So Conſtantiniani Arcus Titulo factum olim fuiſſe teſtatur Cl. Ficoronius (a) [illegible] Literæ omnes, quæ nunc adſcribuntur in marmore incifæ [illegible], [illegible] tiſque tandem litteris conſicabantur; quod etiam ex ea eſſe conſirmat ex litteris M ſuſquepalmari magnitudine ad Forum Trajani relatis, quæ ærea totæ, ac ſuo ſuperficie aurata, ſolo, quo ſuperſedebatur auro [illegible] pondo æſtimata ſunt. At ſi ea Literæ ad Forum Trajani [illegible] ſunt [illegible] & Romanum Trajani Arcum hoc utrum pretii Conſtantinianæ addidiſſe veriſimile mihi fit, unpraeter egregis quæque omnia, etiam hiſce Literas ad ejus titulum magnificentius conſtruendum ſuppeditarit. Sed hæc obiter. Illud mihi probaſſe ſatis, quod ejuſmodi ærum, [illegible] literis noſter Arcus illuſtris fuerit, quas frequentes olim Barbarorum depopulationes, aut etiam Vicinorum popularium [illegible] avaritia poſtremo ſpectandas invidrunt. Sed licet ipſæ defecerint, ſuperſunt tamen manifeſta, quæ jam diximus, indicia, quod olim extiterint, [illegible] amiſſas queramur, dummodo nobis ſuperſtes fit Arcus, qui ſine aureis fui multis litteris, nunc verius æſtimandus, jamdiu Portæ Aureæ nomen promeruit.

Quo autem tempore *Portæ Aureæ* nomen noſtro Arcui inditum fuerit, non ſatis conſtat. Primùm (quod ſciam) occurrit in liberaliſſima Donatione Principis Arechis facta celeberrimo Monaſterio S. Sophiæ Ann. 774., ubi Monaſterii S. Johannis de Porta Aurea mentio fit (b). Jamdiu igitur unum ſæculum [illegible] vigeſimo nomen debebat, cujus initium ad Romana ſæcula non ineptè referri patet, utque eo quidem magnificentiſſimo nomine (quod de egregiis aliis Antiquitatis monumentis unquam uſu venerit neſcio) ubique [illegible], utque in propriam appellationem tranſiret, [illegible] poſteriorum modo, ſed qualiumcum fuere Veterum judicium, ſatis patet, qui Triumphalem Arcum Trajani Beneventi extantem, eo nomine donatum, cæteris Monumentis omnibus, quæ ad ſuam magnitudinem ſeris Nepotibus oſtendendam Romani extruxerint, præſtantiorem cenſuerunt.

CAPUT

(a) *In Veſtigia Rom. Antiq.* [illegible] (b) *Apud Ughellium Ital. Sacr. tom. VIII. pag. 33. edit. Roman. 660.*

CAPUT SECUNDUM.

De Cæſareo Veteris Beneventi.

P. VEIDIVS P. F. POLLIO
CAESAREVM CAESARI AVGVSTO
ET COLONIAI BENEVENTANAE

QUÆ ad ſinceram hujus Lapidis lectionem pertinebant, in praeſenti Volumine praeloquio obſervaſſe in antecessum libuit, ubi Lipſii olim, ac Pratilli nuper oſcitantia fuit redarguenda, qui lineâ ſecundâ CAESAREM obtrudebant, proque CAESAREO, inauditiſſimam nempe Curiam a P. Veidio Pollione Beneventi exædificata, Caſaris Lipſius Auguſti (quod oſcitantius) Pratillus Statuam comminiſcebantur. De hoc igitur Cæſareo agendum nobis erit, cujus Titulum (quod res quoque digeſtus poſtulare videbatur) qualis nunc ſuperſtes legitur, propriaque, quam habet, Litterarum forma, exactiſſimè deſcriptum, pari fide, diligentiaque hunc (ut vides) effingendum curavi (a).

Quid Cæſarei vocabulo ſignificatum in noſtro lapide ſit, audire primum praeſtat ex eruditiſſimo Card. Noriſio, qui in *Cenotaph. Piſ. Diſſ. 1. cap. 4.* P. Veidium Pollionem inquit, *Curiam Auguſti honori, ac Coloniæ Beneventanæ ornatui [illegible] extruxiſſe, Romani quidem, ſed novo nomine Cæſareum nuncupaſſe*; eique hoc quidem vocabulo Vir Summus ſedem *Auguſtal* (quod in laudatis Cenotaphiis legitur) ſignificationem, [illegible] contra Cl. Chiocarellum, qui *Auguſteum* eſſe *Forum*, aut *Prætorium* ratus, [illegible] *Auguſto* declaravit.

Ac ſi re ſorte Noriſius ſe habet, ut, quae Piſis Curia *Auguſtium* dicebatur, *Cæſarem* nomine eadem Beneventi vocaretur, Locus ſcilicet is fuerit, quò Coloniæ Senatus, ſeu Decuriones ad conſulta facienda de more conveniebant, quæ Ædes, quum Beneventi fere illuſtri Colonia jamdiu, ac magnifica fane extare debuiſſet, vel magnificentiùs a P. Veidio Pollione tunc reſtituta ſuit, vel potius praeter veterem Curiam, ſi ea altera ab eodem fuit extructa: neque

(a) In limine Januæ majoris Eccleſiæ S. Danielis [illegible] hic Lapis, [illegible] Hunc locum ut tandem haberet, [illegible] Curiâ non ornandâ, ſed conſtruendâ [illegible] Dum autem in hoc ſigilo, quæ ad Orthographiam ſpectant, [illegible] Ac primum non [illegible] quæ pro nota A [illegible] Græcum Lambda [illegible] L [illegible] ut conſtat ex Indice Gruteri [illegible] apud Gruterum, & ex eodem Indice Gruteriano [illegible] ſatis conſtat [illegible] in Appendice noſtrarum Inſcriptionum Coloneſſium habes Claſ. XX. num. 98, ubi Inſcriptio [illegible] quod quum ſeq[illegible] Orthographiæ [illegible] Auguſteo Ævo, atque in magnificis illius Operis [illegible] Barbariſmum [illegible] Notandus porro [illegible] Diphthongi [illegible] COLONIAE BENEVENTANAE (ut patet ex Gruterum pag. 227. 5. Noriſius [illegible]) [illegible] in Inſcriptione [ut etiam CAESAREVM, & CAESARI ſunt ſcribendi] [illegible] diphthongum in more [illegible] Auguſti ævum [illegible] *ſive eodem evo non multum diverſum fuiſſe*, & *ſæpe ſub diſſimilem* [illegible] Fleetwoodus in Sylloge Antiq. Inſcr. Epiſtol. Dedicator.

Digitized by Google

[illegible] id [illegible] in amplissima Urbe. Hoc enim magna Colonia, in qua sicut plures ex tribus Basilicæ, ut mox videbimus cap. [illegible] & gemina saltem Curia haberentur, ut quam [illegible] Urbi [illegible] referret, quæ plurimis, ubi Senatus justè haberi solebat, Curia nominabat.

At [illegible] illud Viro Summo concessérim, ut in Beneventano *Cæsareo* ædificando P. Vedius Pollio non aliud, nisi *Augusti honorem*, ac Beneventanæ Coloniæ *ornamentum* [illegible] [illegible] cogitarit. Plurima quidem eo loco sunt eruditè scripta in Notitia Augusta, ut non solum [illegible] adhuc Augusto Templum, Aras, aliosque divinos honores tributos ostenderet, [illegible] illud commune omnium institutum [illegible] probaret, ut eadem [illegible] Templa fuerint, propterea quod usus putatur alio, quàm in iis [illegible] Senatum legitimè convenire posse, [illegible] in loco per Augures constituto, quod Templum appellaretur. [illegible] Consultum factum esse, [illegible] fuisset. Quum igitur Pollio *Cæsareum* ab se extructum *Cæsari Augusto* & *Coloniæ Beneventanæ* æque simul quodammodo voluerit, quid ei præter ornamentum, [illegible] ipsius Coloniæ [illegible] Coloniam eandem cum Augusto conjunctam pari cultu [illegible] [illegible] curaret? Certe id Titulus probat, qui utrique communis [illegible] Opus ipsum constituit, quod sacrum esse debuit, & quidem Augusto, cui divinos honores [illegible] adeptus, quum Colonia Beneventana [illegible] [illegible] ut [illegible] communi Titulo [illegible] cultum, ac religionem, alterius vero ornamentum, & commodum distinguamus.

Absurdum fortasse rem in medium afferre videbor, quam tamen non solius Tituli fide, quæ [illegible] haberi [illegible], verum etiam pluribus verisimillimam, [illegible] certam probare promptum est. Urbes olim, dum Idololatria vigeret (quasi non dominos, & tectis, & [illegible] lapidum [illegible], [illegible] qui Urbem constituunt) esse aliquid Ethnici putabant [illegible] [illegible] humanæ similis, sed majus humanâ [illegible], [illegible] condito, divinis honoribus adeo dignum, ut plurimas Deas Urbes [illegible] [illegible] [illegible] Urbe omnium Principem *Terrarum Deam Gentiumque Romam* (a), quæ [illegible] sibi præ[illegible] [illegible] Religionem sibi peperit, ita suo exemplo alias plerasque Urbes, ut sibi Divinitatem affectarent, eundem [illegible] adepturæ. Magistra fuisse videtur [illegible] Græcis, ut videtur [illegible] adfectationum satis prona, res ita ut, qui A. V. C. 558. Romanis omnium [illegible] omnium potitis, Romæ Templum Smyrnæ statuerunt (b); [illegible] paullo post Smyrnæos Alabandenses imitati (c). Hinc etiam est omnium, quot videre spectare licet, cum hac epigraphe ΘΕΑ ΡΩΜΗ, quæ [illegible] Spanhemii [illegible] (d) [illegible] putaverim illud nomen *blasphemiæ*, quod [illegible] Bestia illa, seu mulier Romana [illegible] [illegible] apud Divinum Scriptorem Apocalypseos XIII. 1. & XVII. 3. Ex Romana autem Urbe (ut [illegible]) ad alias plerasque Urbes hunc [illegible] [illegible] videtur. Hinc *Deus Nemausus* in Nemausensi lapide apud Gruterum (e), & [illegible] apud Bimardum (f) pro ipsa Nemausi Urbe habitus, [illegible] occurrit. Apud eundem Gruterum (g) legitur lapis Genio

L l DE

(a) Mar. [illegible] appellatur XII. 8. 1.

(b) Sic [illegible] apud Tacitum Ann. IV. cap. 56. *Se primum Templum Urbis Romæ statuisse* [illegible] *M. Porcio Consule, magnis quidem jam Populi Romani rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punica Urbe, & validis per Asiam Regibus.*

(c) Livius lib. 43. 5. *Alabandenses Templum Urbis Romæ se fecisse commemoraverunt, ludosque anniversarios ei Divæ instituisse.* Quod etiam Ephesi, & Nicææ Augusto permissum refert Dio l. [illegible] sed & plura [illegible] Romæ in sua Urbe Templa [illegible] [illegible] [illegible] Monte Palatino Claudianus [illegible] de Laud. Stilich. [illegible] Provinciis [illegible] Romæ supplicantem.

Conveniunt ad tecta Deæ, quæ [illegible]
Montis Palatini

[illegible] cum Venere communem fuisse refert Prudentius contra Symmach. [illegible] 219.

Colitur [illegible], [illegible]
Non [illegible] [illegible] Numen habetur
Atque Urbis Venerisque pari se culmine tollunt
Templa, simul geminis adolentur thura Deabus.

sed [illegible] [illegible] [illegible] Antoninus Pius cum hoc titulo [illegible], [illegible] Augusti nomen [illegible] produnt.

(d) De Usu, & Præst. Numism. Diss. V. pag. 415 [illegible] SS. Hieronymus, & Prosper nomen blasphemiæ pro [illegible] quam [illegible] Romæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]; hinc [illegible] [illegible] apud Virg. Æn. I.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono
Imperium sine fine dedi

quod tamen minus verisimile videri potest, non solum, quia minus [illegible], sed [illegible] [illegible] [illegible] Auctores [illegible], qui Romæ Æternæ appellationem [illegible] [illegible], URB. ROMA, (quod [illegible] Blasphemiæ nomen) [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Templis adscripsisse.

(e) Pag. CLXXIII. num. 9.

(f) In Diss. [illegible] De Diis [illegible] tom. I. Thes. Vet. Lap. Muratorii.

(g) Pag. CCCXX [illegible] Sponius Miscell. pag. 164.

D. F. *Aprullae* FLAM. DESIGNATAE COL. DEA AVG. VOC. dicatum, id eſt *Flaminica Deſignatæ Coloniæ Deæ Auguſtæ Vocontiorum*, quæ etiam *Dea Vocontiorum*, & *Dea Auguſta* fuit dicta (*a*), quod Beneventum etiam non inepte quidem huc referri poſſet, quæ de *De Dea Beneventi* opinor dixi in Diſſert. I. cap. I. in fine; ut qui de ejus Numine nomine Urbem Beneventum antea Maleventum appellatam, fecere Romani, eidem etiam Urbi cum eo novo vocabulo religionem putarunt. Hinc etiam GENIO COLONIAE BENEVENTANAE cultus adhiberi conſuevit, de qua re peculiarem Diatribam habebis in Diſſert. de Reb. Sac. cap. IV.

Sed redeo ad Titulum, ubi quum demum P. Veidius Pollio Auguſto ſimul, & Coloniæ Beneventanæ *Caſareum* ob ſe exſtructum dicaverit, inſcriptam illud ſervaſſe videtur, quod Auguſtus (ut refert *Suetonius* (*b*)) Templa quamvis ſciret etiam Proconſulibus decerni ſolere, in nulla tamen Provincia, niſi communi ſuo, Romæque nomine recepit. Hinc in nummis Epigraphe: COM. ASIAE ROM. ET AVG. id eſt *Commune Aſiæ Romæ, & Auguſto*; vel ROMAE ET AVG. (*c*) in ſaxis autem ſæpe occurrit apud Gruterum (*d*). Notum etiam ex Joſepho (*e*) Herodem magnum, poſtquam Urbem, *Stratonis Turrim* ante appellatam reparavit, non ſolum novo *Caſarea* nomine donaſſe, verum etiam *Templum ibi Auguſto ſacrum magnificum*, in eo ſtatuas, alteram Romæ, *Cæſaris alteram ædificaſſe*. Pari igitur, quod dixi exemplo *Cæſareum Cæſari Auguſto, & Coloniæ Beneventanæ* P. Veidius dedicaſſe videtur.

Confirmet denique conjecturam ipſum Cæſarei nomen (*f*), quo nomine Sacra Ædes ſignificatur. Sic in lapide Hiſpanienſi apud Cl. Muratorium pag. CXXXIV. I.

. . . .

DIVI. AVG. N. DIVI. IVLI

. . . . N. TRIBVNICIA. POTESTATE. I

COS. II. PONTVF

CORNELIVS. BASSVS. PONTVFEX

CAESAREVM. D. S. F.

Ad quem lapidem hæc inter alia Vir doctus: *Baſſus iſte Caſareum, id eſt Ædem Cæſari ſacram de ſuo fecit An. Ch. 39 imperante Cajo Caligula Auguſto, cujus nomen, ut in aliis lapidibus, ita & iſto abraſum fuit*. Haud tamen Cæſareum illud Hiſpanienſe ad Auguſtum pertinet, ſed ad ejus Nepotem Cajum Caligulam, quem ob dementiæ proceſſiſſe narrat Suetonius cap. 22., ut divinam ſibi afferens majeſtatem in ipſa Urbe Templum Numini ſuo proprium, & Sacerdotes, & excogitatiſſimas victimas inſtituerit. CAESAREVM autem dictum, tum quia adhuc è Cæſarum familia, Principatuſque, cujus nomen jam proprium ſucceſſionem teneret, tum etiam noſtri *Cæſarei* exemplo, quod quidem nomine ſacra Ædes Auguſto, & P. Veidio Beneventi jamdudum dedicata fuerat. Quæ duo dumtaxat Cæſarea, Beneventanum nempe, & Hiſpanienſe hactenus ex Antiquitatis latebris prodiere. Cæſareum autem in Ædis ſacræ nomen, & ſignificationem vulgo evaſiſſe ſatis conſtat, quod ſæpiuſ eidem vocabulo Templum ſubaudiatur, ut Serapidis Templum ΣΕΡΑΠΕΙΟΝ *Serapeum* appellatur in græca Inſcriptione penes Donatum Claſſ. I. n. 10. & ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ *Heracleum* dicitur Templum Herculi ſacrum, in altera penes

(*a*) Cl. Sertor. Bernardus l. I. pag. IX. a Templo *Auduſtæ*, quam *Deam Auguſtam* vocabant Vocontii, nomen ſubinde putat Coloniæ *Deæ Auguſtæ Vocontiorum*, contra quam Maffejus, & Valeſius verſum facile, quamvis ponit *Deam Vasem* etiam Auguſtam [illegible] dictum [illegible] Lilia Auguſtalem; *Deos* ſolere. At neque Bernardus ipſe rem tetigit, nam ex *Flaminica Coloniæ Deæ Auguſtæ Vocontiorum*, quæ in d. lapide habetur, apud eos Sedunum, nullatenus de *Dea Audurta* agi, ſed de ipſa Vocontiorum Urbe, quæ proprio jam nomine *Dea* dicebatur [illegible] Flamines obtinebat.

(*b*) In Auguſt. cap. 52. Tum etiam Ann. IV. *Quam Divus Auguſtus ſibi, atque Urbi Romæ Templum apud Pergamum ſiſti non prohibuiſſet &c.*

(*c*) Apud Angeloniam in Aug. n. 26.

(*d*) Pag. CCXXVII. & ſeq. ubi etiam SACERDOS ROMAE ET AVG. pag. 13. n. 13. p. 18. n. 5. &c.

(*e*) Ant. q. Jud. l. XV. c. 13.

(*f*) Romanum quidem, ſed novum nempe ſatum Card. Norfius [illegible] in ludis recenſuit, ſed neque nominaſſet, ſi Cæſaris nomine, quod ſuſe vacabam apud Romanos erat, jamdiu latius Cæſareum Antiqui peterent, ut jam derivata Oldilis Inſ. I. & de Pont. & ſeq. 8. Neque dumtaxat ſacris, ſi nomen nomine illa dici poſſit, quod ejus penultimum Syllabam productum pronunciarent, quod de Herodis Cæſarea Urbe ſuperius indicans pro objecti; quamvis ab ipſo Cæſare decreta fuerit.

penes Gruterum pag. cccxv. Cur vero non *Auguſteum*, uti ſu ſuit Cenotaphium Piſana Coloniæ, ſed potius *Cæſareum*, ædem hanc Auguſto, Coloniæque Beneventanæ ſacram appellatam noluerit P. Veidius, dictu haud facile eſt; at quum non id omnino temere e P. Veidio factum, dicere quid ſentiam. Venerabile quidem erat Auguſti nomen, quod Octavianus Cæſar ſibi aſſumpſerat, ipſo etiam Romuli nomine præſtantius, quod oblatum non tanti, ut Auguſti alterum, aſſumendum viſum ſuit; Auguſtus igitur ita vocatus non tantum arte (ut inquit Suetonius cap. 7.) ſed etiam ampliore cognomine, *quod loca quoque Religioſa, & in quibus augurato quid conſecratur, Auguſta dicuntur ab auctu, vel ab avium geſtu, guſtuve*: hinc etiam Ovidius Faſt. 1. 609.

Sancta vocant Auguſta Patres: Auguſta vocantur
Templa Sacerdotum rite dicata manu.

Petet igitur *Auguſti* cognominis cauſſa, quo Cæſar appellari maluit, ſed ex eadem omnino cauſſa liquet etiam (ni fallor), quale fuerit P. Veidii conſilium, ut ædem ab ſe extructam non Auguſteum, ſed Cæſareum appellare maluerit. Commune enim tum erat, ac quodammodo vulgare Templis quibuſque, ſacriſque ædibus omnibus *Auguſti* epithetum, ut ipſamet ſcilicet *Auguſta* vocarentur: neutiquam vero cognomen ipſum ita Auguſto eſſiceret, ut Templa ipſa non etiam illud ſibi proprium retinerent; quum igitur P. Veidius devinctum Auguſti manifeſtius eſſiere vellet, ædem non communi aliis religioſis locis vocabulo, ſed peculiari Familiæ nomine, inſtructore nempe *Cæſarei* appellatione decorare.

Quæ quum ita ſint, propemodum fuit, ut a principali ipſa Noriſii ſententia diſcederem, qui in *Cæſareum*, non aliud quam *Curiam* fuiſſe affirmat, ſi enim eo nomine vel Templum, vel quempiam aliam Sacram Ædem omnino ſignificatam, demonſtratumque habemus ex lapide Hiſpaleuſi, neque ex his omnibus ſuperius obſervatis, jam quod ipſa Auguſto ſimul, & Coloniæ Beneventanæ dedicata legerim, uti profecto adeſſe videtur, neque illud recte conſequitur, ut pro Curia accipiatur, in quam Decuriones ad conſulta facienda convenirent, verum ſimiliter etiam Ædem Sacram duntaxat agnoſcere, quam, uti aliæ Templa Romæ, & Auguſto ædificari mos erat, ita Auguſto eidem, ac Coloniæ Beneventanæ ad communem utriuſque honorem, Religionemque colendam P. Veidius dedicarit. Sed Curiam fuiſſe, Noriſio permittamus, quem etiam (ut initio dixi) Ædem Sacram eſſe oportebat, dummodo non in ipſo Titulo diſcretam dedicandi cauſſa ex proprio ingenio commutetur, Auguſti nempe honorem, Coloniæ vero Beneventanæ commodum æque, ac utilitatem, ſed ex Loci conditione, communique Titulo, inſtitutam quidem, ſuperſtitionemque, ac vero communem tam Auguſto honorem Beneventanæ Coloniæ habere ſinat.

De noſtro *Cæſareo* jam ſatis actum: nunc de ejus Auctore Titulus ipſe agendum commonet, quod licet in hominis gratiam honoremque non omnino conſurum ſit, ſibi tamen præſtandum non voluit, qui eodem Titulo ſui Nominis, Operiſque memoriam adeo magnifice poſteritati commendavit. Fingitur Vedium Pollio (a) Eques Romanus, Auguſti amicitia clarus, cui etiam moriens domum ſuam, & Villam Pauſylipum vocatam ad Neapolim reliquit (b), ſuo luxu nero, ac ſævitia celebrem ſemet apud præſentes, poſteroſque ſibi peperit. Hinc etiam alii, quibus prudentes viri apud Tacitum (c) defuncti Auguſti vitam arguebant, Veidii luxu receſſebitur, quaſi qui perpetuam eum illo conſuetudinem, eandem quoque animum ſoviſſet, vel ſaltem amicorum communem, aut indulgens ſacoreſſe illorum mores, ejus potentia fretus, ad deteriora perduceret. At ejuſmodi reprehenſione Auguſtum modeſtius poſtea videtur Suetonius (d), qui Eum neque facile amicitiam admiſiſſe tradit, admiſſas vero conſtantiſſime retinuiſſe, & non tantum virtutes, ac merita cujuſque digne proſequutum, ſed vitia quoque, & delicta dumtaxat modica fuiſſe perpeſſum, quinimo quod noſtrum Veidium attinet, Auguſto cauſſam opportune egiſſe videtur Seneca, Ejus apud Veidium cœnantis factum, ſatis digniſſimum narrans (e). Fregerat unus ex ſervis Veidii Cryſtallinum: rapi eum Veidius juſſit, nec vulgari quidem periturum morte: murænis objici imperat, quas ingens piſcina continebat. Quis non hoc illum putaret luxuriæ cauſſa facere? Sævitia erat.

(a) Veidius idem, ac Vedius: ut enim Plinius & Tertullianus et deorum ... Diphthongum Ei pro ſimplici E, (an etiam pro ſimplici I) Veteres uſurpaſſe, penes noſtrum lapidem, ſatis hic ut Theſauro Senecæ ... in ejuſdem Vei ... nomine; reliqua ut poſtremum, ut explicare uberius ſupervacaneum foret.

(b) Ex Dione lib. liv. qui eum mortuum tradit A. V. DCCXXXVIII.

(c) Annal. lib. i.

(d) In Aug. cap. 66.

(e) De Ira lib. iii. cap. 40.

Evaſit e manibus puer, & confugit ad Cæſaris pedes, nihil aliud petiturus, quàm ut aliter periret, nec eſca fieret; motus eſt novitate crudelitatis Cæſar, & illum quidem mitti, cryſtallina autem omnia coram ſe frangi juſſit, compleríque piſcinam (a). Fuit Cæſari ſic caſtigandus amicus, bene uſus eſt viribus ſuis. Lictores igitur amicorum libet tantummodo videbat Auguſtus, & Vedio non tam ſævitiam redarguit, quàm ſæviendi occaſionem ademit, quamvis ipſa Vedii ſævitia eandem Auguſti auctoritatem excitavit, ut is unicum ſemel ſubmoviſſe non contentus, Juris veteris rigorem, quo jus vitæ ac necis in ſervos Dominis dabatur, generatim temperandum ſibi duceret, itaut, in auctore maximorum demoque fuerit domeſticum in ſervos imperium, data his facultate apud Præfectum Urbis de Dominorum ſævitia conquerendi (b).

Atque Auguſti quidem ob Vedii amicitiam ſalva fortaſſe exiſtimatio erat. Vedio verò nihil reliqui ſuppetit, ut ab ejus nominis infamia notam amoliamur. Fruſtra enim ſuperius illum uſum diceremus, quo [ut inquit Cujac. (c)] in Jure Gentium legitima Dominis in ſervos vitæ, necíſque poteſtas tribuebatur. Nam prætequam quod ex certiſſimis ejuſdem Juris principiis imperium hoc ſervos ſubdebatur, itaut eo illum videremur, qui ſine juſta cauſa exercueris, quid illud monſtri fuerit, in juſta etiam ſæviendi cauſa, ea poteſtate, ſuburnationibus ſæviendi modis adinventis, non certam ulciſci, ſed ſævitiæ ſuæ oblectamentum comparare? Novimus jam, quàs leviſſimas ob cauſas Vedius in ſervos ſævire ſolebat. Cryſtallinum quippe vaſculum tanti, quanti ipſa miſeri ſervi vita; imo pluris, dum ad illius pretium æquandum vita talis ter impendenda erat, ei non pro morte, ſed pro mortis genere commutanda ſervus ſupplicaret. Huc, ſi audiſſe jam libuit Senecam Auguſti factum commendantem, quod is in Vedium hinc verbis ſuis fuerit uſus, undere modo præſtat audiri, Vedii ſævitium eloquentius ſuperobranantem: *quid non* [inquit (d).] *Vedium Pollionem pejus oderunt, quàm ſervi ſui, quod murænas ſanguine humano ſaginabat, & eos, qui ſe aliquid offenderant, in vivarium, quid aliud, quàm ſerpentium abjici jubebat? O hominem mille mortibus dignum! Sive devorandos ſervos objiciebat murænis, quas eſurus erat, ſive in hoc tantum illas alebat, ut ſic aleret.* Paullo poſt Senecam Plinius de murænis igitur, *Invenit* (ait (e)) *in hoc animali documenta ſævitiæ Vedius Pollio Eques Romanus ex amicis D. Auguſti, vivariis earum immergens damnata mancipia, non tanquam ad hoc feris terrarum non ſufficientibus; ſed quia in alio genere totum hominem pariter diſtrahi ſpectare non poterat.* Stylum denique ſuum adverſus Pollionem de more acuit Tertullianus, cujus hæc ſunt (f): *Immergit ſcapellum acerbitatem, qua Vedius Pollio ſervos murænis devorandos objiciebat.*

(a) Non fragmenta ipſa Cryſtallinorum complexa fuit Piſcina (ut teſte notat Lipſius), unde enim murænis Et negant Piſcinam, ut parumliſe, ſed ſimpliciter implet, verò aliquo ignem: Hanc Piſcinam in Tuſcul. pa Vedii ſuiſſe verſimile eſt; meminit Plin. l. 1. c. 53. *Tuſculanum Villa & Campania haud procul Neapoli in ora Caſilis Pauſilipo Pollionis Fi*dis (quo tempore Dominus Villæ fuit, quàm, ut dixi, decedens moriens Auguſto reliquit) *vivarium piſcium Seneca, ſcanna poſt annum operoſe ſtrebat.* Annæus Seneca Duobus aliis aquolibet ibi etiam eodem genere nun verò ſcribat. An igitur poſt Auguſti ſtudium reliquum Piſcinam illa ita peruit lium (aut multitudinem unicam murænis Piſcinam) ſatis haud ignorat.

(b) Auguſti hanc primam fuiſſe legem de coercenda Dominorum ſævitia in ſervos, ejuſque vel cognitione apud Præfectum Urbis, novam ab eo inſtitutam Magiſtratum habendam, ſuis Lipſii uſque *ad Senec. de Benef. l. 3. c. 22. n. 137.* quam comprobavit Heineccius *Ant. Rom. l. 1. cap. 4. § 174.* Non diù tamen ſervata, Dominis autem inhumanitatis jam ſibi iterum abolita conſtiterunt: nam Hadrianus etiam Spartano, ſervos a Dominis occidi, eoſque juſſit damnari per Judicem, ſi digni eſſent. Severus quoque Epiſtola ad Cilonem Præf. Urbi miſſa, inter alia laudat, ut ſervos de Dominis querentes Præfectus audiat: quod ſatis proſequitur Ulpianus in L. 1. D. De off. Præf. Urb.

(c) L. 2. D. De His qui ſui vel alieni juris ſunt.
(d) De Clementia l. 1. c. 18.
(e) Hiſt. Nat. lib. 9. cap. 23.
(f) De Pallio cap. 5. *Immergit ſcapellum* proverbialis eſt locutio, cum ſe ex Chirurgi Hetruſcio ſcalpellum ad vulnus incidere, & humorem redundantem abſterrere, quo etc. plus aliquo dolorem in Vedii guerbio... Sepulchri jam induxit Juſtus Lipſius, docens, ſcalpelli in dictis quibus vel mergere, vel ut medici ut morbos docerent. Hanc ſolidam & ſcite inigeri *Caucum*, & *Cathartem* dum alii alii aliis. Obſcurus tamen Tertulliani locus, hunc *Terrenæ beſtiæ*, quod in prima editione plurali ſcripturam a Rigaltio adeoque ſequentia ſic legendi cenſuit *terrigeri & caeteris*. Sed nihil mutandum; nam ſi *terrenæ beſtiæ* ſingularis generis erit, amore illi plana explicatio, quam ſic explico: *Vedius delicias vero ſunt tae* (non ſit ipſius *ſed*) *terrenæ beſtiæ*, *Crocodilos* in *prægeſte & cetera* is (quidam murænarum, quæ ſint dentibus, ſunt ſqualidum, ſunt ut nobis neſquam crura non in homines ſæviunt) *dilectate loquitur, plenas de piſcibus ſeras uſſi vegera.* Id oſt ad hoc murænam ostendere voluerit, ut meo ſortem hominis devorare pro ſibi et qui, ſive (ut loquitur Plinius) invenit Pollio in murænis *documenta ſævitiæ*. Non alio ex autem vocatione *beſtiæ* voces Tertullianus, quæ in Murænas incluſa etiam omnino ſoli ſolebantur. Audi Severum Quæſt. Nat. l. 3. cap. 17. Nyſcum

Digitized by Google

pitabat; unum ſcilicet ſaevitia delectari terrena beſtia, & edentula, & exſanguis, & enervis. de piſcibus placuit ſtrat cogere; ut qui ſtatim coquendis, ut in viſceribus earum aliquid de ſaevorum ſuorum corporibus & ipſe guſtaret. Libuit omnium locum in medium afferre, ut monſtruoſiſſimum omnium Vedium intelligamus, cujus ſaevitiam Seneca, Plinius, Tertullianus tanto, ac tam vario ſententiarum delectu, ſed pari quiſque vehementia, inſectati fuerant.

Pudet igitur conjecturam meam hanc afferre, ſed tamen dicam. Beneventanum fuiſſe hunc Vedium veriſimile mihi ſit, nam id primo probare videtur *Caeſareum* ipſum Benevente extructum. Cui enim Auguſtum Æde ſacra honorandum curat Veidius, non ſolum Beneventi hoc praeſtitit, ſed amplius eandem Ædem communi titulo Beneventanae Coloniae dedicatum voluit? Praeterea Veidiam familiam Beneventi floruiſſe oſtendunt alii noſtri lapides, quos exhibeo.

Ad S. Franciſci.

Q. VEIDIVS Q. L....
CLODIA........
....

Ad S. Petri extra moenia. (a)

D. M.
VEIDIAE
FORTVNATAE
CONIVGI MVNII
VITALIS QVAE
VIXIT ANN. CVM
EO XII. MEN.....
QVAE SVPRAVI
XIT DIEB.......
MVNIVS PROCVLE
IANVS COGNATAE
B. M. F.

Apud

rum pridem aliquis, aut cum bibit; ſed cum delabro it piſcium. Expella, et aliquis ex meri ventre; quid eſt novitem, quare piſces in cerram non tranſeunt, ſi ut non tranſimus? Terrarum hominus ſedes. Hoc mortis accidere; quorum cerrebiſſimum ſunt opera lautitia, quotiens mutarum, aut moriuntur, aut nota: in cubili retinet piſcem, ſub ipſa menſa capitur, qui ſtatim transfertur ad menſam &c.

(a) De hoc lapide plura a me dicta habebis in Theſauro noſtrarum Inſcriptionum Claſſ. ix. n. 80.

Apud Muratorium in Orthogr. v. *Caſſa* n. 4.

P. VEIDIVS . P. L. PHI
LOCLES . AVGVSTAL. BE
NEVENTI . GLADIATOR. D
HOC . MONVMENTVM . . . .
. . . CAVSSA . SIBI . ET . SVIS
FACIVNDVM . CVR
P. VEIDIO . P. L. PHILO
DAMO . FRATRI . ET . VA
RIAE . PRIMAE . VXORI
ET . P. VEIDIO . P. L
PHILOTIMO . FRATRI . ET
VEIDIAE . P. L. MATRI

Ex poſtremo hoc dumtaxat Muratiano lapide (a) (nam priores duos nunc primum edimus), ac praeterea ex *Caſerti* Titulo hactenus Veidia Gens apud Gruterum innotuit; nuſquam vero, aut rariſſimè apud alios (b) [illegible] nullibi frequentius ejus Gentis mentio, quam ex Beneventanis lapidibus, quos ſuperius recitavimus. An igitur ex Veidia Gente Beneventana Veidius hic Pollio? Sitis [illegible], Veidium cum Vedio (c) [illegible], atque egregium hoc monſtrorum par Beneventi [illegible] diſtinctum [illegible] ſi illud ſaltem ex Vedio [illegible] didicerimus, virtutibus nos prodeſſe debere Patriae, quam ille, et ſi gravem [illegible] Civem oſtenderet, *Caeſare* [illegible] adeo religioſi, obſequenterque celebrandam curavit.

CAPUT

[a] Ex Muratorio recuſſit Inſcript. Theſaurum Gruteri p. CCCXXXIII n. 7. ſine loci mentione: at Beneventi extitiſſe hunc lapidem, tum ejuſdem Urbis [illegible], tum Veidiae familiae [illegible] lapidibus frequentes monumenta declarant. Tertia ſive [illegible] GLADIATOR [illegible] *Gladiatorum* [illegible] BENEVENTI ideo inde, vel ſic pro demonſtratione loci, ubi Gladiatores [illegible] ſed [illegible] *Auguſtalem* [illegible] ſuiſſet P. Veidius fuerit AVGVSTALIS BENEVENTI. Cum quam *Auguſtalis* [illegible] *Gladiator* & ipſi dici poſſit, [illegible] Neronem tempore pervenerit, quando Viri illuſtres [illegible] ipſa, ut Principis genio blandirentur [illegible] Sed ab Auguſti aevo [illegible] quo hunc libertum, illoſque ſimul [illegible] P. Veidium Pollionem pertinere non levis mihi eſt conjectura.

[b] Vix ſemel Gudius pag. 354. n. 13 ex lapide Ferrarienſi *M. Vidium M. F. Hermacionem* prodidit. Semel atque iterum Muratorius pag. 1762 n. 3 & 5. Apud alios Archeologos, quos mihi inſpicere evolvere contigit, non alia Veidiae occurrit.

[c] De Vedio [illegible], Neratius Aulae edicto, [illegible] Dio [illegible] pag. [illegible]

CAPUT TERTIUM.

De reliquis Operibus publicis, quæ olim Beneventi extabant.

. . . .

. . . .

IVSTITIA ADMIRABILI CASTITATE CONSPICVO
...ATORI FORI PRO... PARTE CONLAPSI IN RVIN
CONDITORI MOENIVM RESTITVTORI BASILICAE
.....M PORTICIBVS RESTAVRATORI REGIONIS
VIAE NOVAE REPARATORI THERMARVM COMMODIA
NARVM RESTITVTORI COLLEGIORVM REPARATORI
PORTICVS DIANAE REPARATORI BASILICAE LON
GINI AC TOTIVS PROPE CIVITATIS..........
HOSTILE INCENDIVM CONDITORI ....
INSIGNIA EIVS IN OMNEM PRO . . IN ....
PRAECIPVAQVE IN SE ET PATRIAM ..... ERITA
POPVLVS BENEVEN
AD AETERNAM MEMORIAM
STATVAM CONLOCAVIT.

POſt illuſtratum generatim (ut hoc volumine propoſitum mihi fuit) Triumphalem Arcum Trajani, Caſtrum quoque a P. Vedio Pollione Beneventi extructum [illegible] expoſitionem, reliquum modo eſt, ut cætera, quæ olim Beneventanæ Urbis magnificentiam augebant, Opera publica perſequamur. Horum tamen exiguam partem ſuperiore lapide collectam habemus, cui, ne illorum memoria omnino periret, quam debemus, optandum quoque fuiſſet, ut quæ tandem ſolis ruderibus aut vix etiam nominibus ſuperſtitibus, tam potius injuriam haud evaſiſſent, eorum ſaltem Reſtitutorem acceptum haberemus. Sed detritis primoribus hujus noſtri lapidis lineis quum Viri illius nomen interciderit, illud una, poſtquam de Operibus ipſis actum erit, negotium ſubibit, ut Qui olim Opera publica Beneventanæ Urbis tam præclaro beneficio reſtituenda curavit, Ejus Nos nomen, grati majorum noſtrorum animum æmulantes, quibus poſſumus conjecturis, reſtituendum curemus.

A Foro igitur ordiar, quod *pro magna parte collapſum in ruinam* primo loco reparatum noſter lapis commemorat. Fuiſſe Beneventi Forum jam antea probavimus, quum de Collegio Martenſium *Inſcriptione* diſſeruimus, amplius vero ex hoc lapide manifeſta reſult, de qua tamen, ſilentibus licet ceteris monumentis, dubitare haud fuerat ipſa Beneventanæ Urbis nobilitas; cui enim ſint Foro fuerit, quod reliquis omnibus exigui nominis Urbibus, Coloniiſque numquam defuiſſe conſtat? Forum autem, cui vocabulo plures inſunt (a) ſignificationes

(a) *Forum* (inquit Feſtus) *primo modo negotiationis locus, ut Forum Flaminium, Forum Julium ab eorum nominibus, qui ea fora conſtituenda curarunt, quod etiam locis privatis, & in viis, & in agris fieri ſolet; alio, in quo judicia fieri, cum populo agi, conciones haberi ſolent; tertio, cum is qui Provinciæ præeſt Forum agere dicitur, cum civitates vocat, & de controverſiis eorum cognoſcit.* Poſteriorem hanc Fori ſignificationem [illegible] Cic. ad Att. lib. 5 [illegible] *Ibi [illegible] Forum inſtituerem agere Laodiceæ* & [illegible] Forum [illegible] a Id. Februarii Laodiceæ ad Kal. Majas [illegible] Dioceſeon [illegible] Ciliciæ [illegible], [illegible] per [illegible]

Digitized by Google

tiones non aliud heic accipientur, quàm certum, deſtinatumq; in aliqua Urbe regione locum, ubi res, & lites agebantur, ac præterea merces, aut ſpecies certæ venales exponebantur; unde ipſius Fori diviſio manavit, in alterum civile, alterum venale dicentes, quod & ipſe in præclarioribus ſaltem Urbibus ſervabatur, ubi ſua pro quaque re Fora habebantur, quæ in ipſa Roma pro ejus Urbis amplitudine ad XVII numerabantur (a). Cum vero appellamus Forum, haud ipſum ſimplicem planitiem intelligere fas erit, five ipſam Aream, quam locum ſine adſtis in Urbe definit J.C. Florentinus (b) eleganter verò locum in Urbe patentem dixit Varro (c); quod enim mirari tam ſola præſtare potest, dum aliqui ſemper Auguſti Forum a Plinio inter maxima opera collocari; Forum autem Trajani Ammianus ſingularem ſub omni Cœlo ſtructuram prædicaſſe non contentus, etiam Numinum aſſenſu mirabilem exclamaſſet, de quo etiam illud Caſſiodori eſt: Trajani Forum vel ſub aſſiduitate videre miraculum eſt. Romanorum etiam, quod priſcæ potentiæ Forum Ammianus appellet, adeo ipſe olim excelluit, ut Conſtantini oculis id ob miraculorum denſitatem perſtrictos commemoret; Fori profecto, quum Fora ſolis area, quæ rebus venalibus, judiciiſque agendis patebant, conſtituerentur, ut de ipſo veteri Romano Foro plane conſtat, quod Romulo auctore, ejuſque ævo pro naſcentium Romanæ potentiæ exiguâ urbe ſimplex planities inter Capitolinum, & Palatinum colles conſtitutum fuit, ut poſtea L. Tarquinius Priſcus exornavit, & Tabernis, ac Porticibus cinxit, cujus exemplo mox eadem Fora aliaſque deinceps extructis ædificiis in ipſam Fori faciem ſeu aream circumjectentium magis ſirmitati, in majeſtate acceſſit, ut miraculi loco haberentur, quæ quidem omnia eò obſervanda nobis fuere, ut quid de Beneventano Foro noſtri lapidis teſtimonio præſtitum fuerit, facile intelligeremus; Illud enim quod per magna parte in ruinam colapſum dicetur, ſubindeque inſtaurationis in priſtinam orete ædificiorum, quibus circumquaque cingeretur, magnificentiam reſtitutum cenſeri debet ex harum ædificiorum cornu tore Fori auguſtia pendebat. Hinc illud Strabonis, Urbem, quam primùm quis adierit, deſcribentis, at ubi ſi in Forum vetus deinde progreſſus alia aliis herentia, & tranſverſe viderit, Baſilicæ, Porticus, Templa &c in facile priorem oblivioſcatur; neque ſolis Porticibus, Baſilicisque, aut Templis, ſed ſtatuis, ſignis, omniſque alii ornamentorum generibus (d), ut auguſtiora, quæ deinceps urbe extiti[illegible] Fora eſſent, ipſi inter ſe Auguſte decertaſſe viſi ſunt, non ego tamen ſim leni, qui Romana Fora excellentiâ Beneventano Foro magnificentiam tribuerim, inſulſus fuero, ne pro magno etiam, quo florentiſſimæque quaſque Urbes ſibi ſecundas, aut vix pares haberet. Dignitate reguntur, ſi Baſilicæ, Porticuſque quaqua circum ipſa Fori area patens, cingeretur; atque hæc ſaltem noſtro Foro publica extiteriſſe ædificia (uam de priorem adhuc nihil eſt, quod ex noſtro lapide conjectare liceat) lapis ipſe docet, qui reparandi Fori pro magna parte in ruinam conlapſi præcipuum eamdemque publicam fuiſſe curam teſtatur.

Quid vero veteri Baſilicæ, Porticibuſque Beneventanum Forum exornatum aſſirmaſſe, certe pentes lapidis fidem ipſa Fori conditio, atque uſus Baſilicas omnino Porticuſque ſibi circumjacentes poſtulabat. Confluenti enim ad negotiationes, atque ad judicia populo, iiſce profecto ædibus opus erat, in quibus non una ornatus merat ratio, ſed ipſius populi, que ſe adverſus cœli injuriâ tueri poſſet, paratus ſeceſſus, Judicantibus verò, ne ſui deeſſent, pro ſui dignitate, judiciorumque ſecretate, ſecreto a populi ſuce, Plebiſque clamoribus ſedes

unt [illegible], ſe in Capitolio ſcan memorabant qui [illegible] ſcribi[illegible] Forum noceps Virg. Æn. V 758 [illegible] Indicitque Forum, & Patribus dat jura vocatis, ubi Servius: Acceſſi tempus, & locum deſignaſ agendis [illegible] qui convenerunt vocantur [illegible] tum verbum [illegible] atque [illegible] patet, non omnia, quæ Fori nomine appellata ſunt [illegible] noſtri [illegible] fuiſſe [illegible] que [illegible] in illo loco Magiſtratus Romani [illegible] ſolerent.

(a) Vin [illegible] Romani Fori [illegible] quæ [illegible] propria nomina ſibi pepererunt, ut Boarium, Boarium, Holitorium, Piſcatorium, Cupedinis, Clivi [illegible] Auguſti [illegible] habebantur, Romanum nempe, quod & vetus, & magnum, & latum dicebatur, ab ipſo Romulo inſtitutum, Julium quod Cæſarem auctorem habet, & Auguſtum, quod (ut inquit Svetonius cap. 29) ipſe Auguſtus cum Æde Martis ultoris ſtruxit, cauſſa numerorum hominum, & judiciorum multitudo, quæ a duobus non ſufficientibus fundis [illegible] etiam tertio indigere. Duo alia deinde addita, nempe Nervæ, quod quartum a Domitiano inchoatum perfecit, & Trajani, quod aliis magnificentius perhibetur extitiſſe.

(b) L. 2 § D. De V. S.

(c) De ling. lat. l. 4

(d) De his videndi, quos lectu congeſſit Lipſius de Magnit. Rom. l. 3 c. 7

Digitized by Google

des manerent; quamquam & usum alium horum ædificiorum hominum otia invenerunt, cum in utrisque & cœtus, & circuli, & sermones fiebant, quò Martialis alludent inquit

Atque erit in triplici par mihi nemo Foro

Celebratur nempe sermonibus omnium civium, quin tribus illis Foris civilibus, *Veteri, Julio*, & *Augusti* ad Poetæ ævum extantibus, aliorum [illegible] intelligere, aut corpora [illegible] [illegible] Seneca (a) *quem forte* [illegible] *qui* [illegible] [illegible] *quod* [illegible] *dicere*, [illegible] *Basilica* [illegible] [illegible]. At quam Beneventano Foro fuisse Basilicam, fuisseque fuisse Porticus jam constet, geminam e, alteram nempe [illegible], civilis alteram, an vero utrique rei unum fuisse Beneventi Forum, quod solum præsenti lapide memoratum habemus, nihil certi habeo, quod afferam.

Sed præter Basilicam, ac Porticum, quæ Beneventano Foro circumjacentia satis firmâ conjecturâ modo dedimus, alias quoque certis Urbis locis Basilicas ac Porticus alias extitisse manifestum est. Binas enim, præter ipsum Forum, Basilicas institutas commemorant lapides, ac primi quidem nomen temporis injuriâ dudum desideratur, posterioris verò LONGINI nomine appellatam legimus. Quod ipsum *Basilica* nomen spectat, a Græcis nam ipsa magnificentissima ædificii formâ, *Regia domus* scilicet, factò in Urbem adscitum, cum primum primum L. Porcius Cato Cos. an. V. C. 566. Primam deinde ex auctoris nomine appellatam ædificasse creditur, cujus exemplo aliæ postea ad unam & viginti in Urbe ab aliis extructæ, ex eaque paulatim Basilicarum ædificandarum mos in nobiliores frequentioresque Colonias promanavit. Hinc ubi plures essent Basilicæ suo quoque cognomine distinguebantur, quod plerumque ex Auctore sibi addebant, ut de Basilica Porcia jam dictum fuit, & de Basilica Julia, *Pompeji*, *Trajani*, *Pauli*, quam græcum vocabulum abhorrens *Regiam* vocavit Stat. Sylv. 1. 30. ut Pompeji quoque latinâ voce *Regiam* dicere maluit Svet. Aug. 31. Quare promptum illud erit, nostrarum Basilicarum alteram, quæ *Longini* cognomine memoratur, a Longino aliquo, qui eam extruxerit, sic appellatam affirmare. Longinorum cognomen Romanæ Gentis Cassiæ peculiare fuit, plurésque ejus gentis eodem cognomine publicis Magistratibus in Rep. [illegible] An ea Gens, ut & aliis certa loquar, [illegible], fueritque ejusmodi Longinorum aliquis, qui hanc Basilicam ædificaverit, ex solo hoc lapide conjectare non auferim. Hinc factus mihi fuerit reliquam Basilicas per sequi, quarum numero et fere Urbis præstantis operis prospectum erat aliam igitur Basilicam Beneventi olim extitisse præclaris discimus ex insigni nostri lapidis fragmento sub Arcu Ponte Leprosi, in quo hæc hodiedum legenda supersunt:

IVAM BASILICAM IN QVE TAEVERE MVNERII AD IO [illegible]
IVNT CONSTRVXIT [illegible] PRIMORES (b) OB DEDICATIO
NEM [illegible] NOMINE [illegible] SENSIT [illegible]
OMNI [illegible] IN QVE [illegible] PRIMI [illegible]
MVNERI QVINQVENNI MVNIFICENTIE [illegible]
CONTINENTER EX VOLVNTATE [illegible] SVEI FECIT.

Mm Alia

(a) De Brevitate [illegible] cap. [illegible] *ubi Lipsius* [illegible] [illegible] & in causis dicendis [illegible] [illegible] & ut [illegible] *claudendas Basilicas* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Seneca [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Æd.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Seneca [illegible] l. 3. 37. Petronium Satyri. de Trimal. [illegible] [illegible] *Ad [illegible] [illegible] non longe ab [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in pariete* [illegible] *pillas* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Vitellio cap. XXV. [illegible] *in* [illegible] [illegible] [illegible]

(b) Quæstus Ludi Palmares cum duo [illegible] non [illegible] Forasse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Sed in [illegible] [illegible] in quo [illegible] [illegible] *Æd.* [illegible] [illegible] Kudam: *Palmares Lud.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Palat.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Baronio, [illegible] *Palmarib.* [illegible] [illegible]

Alia fortaſſe adſcita [illegible] lineis cum Auctoris ſui nomine memoria intercidere, cujus vero in lapide ſupereſt Baſilicæ memoria, ejuſdem magnificentiæ præclare commendatur, uno meneris ob exſtructionem [illegible] Tabulæ in illa poſitæ [illegible] Ludi Palmares exhibiti, quibus [illegible], tum ſcilicet Baſilicæ [illegible] earumdem Tabularum elegantia, ad ludorum pompam celebrare [illegible], quæ fuerint [illegible] Tabulæ [illegible] in Baſilica poſitæ, [illegible] monumento edocemur, quod habetur ex Livio l. 24, ubi poſtquam Romanus [illegible] in agro Beneventi cum Pœnis [illegible] a Beneventanis epulas, lætiſſimumque actum [illegible] retuliſſet, *Diem [illegible] ut ſimulacrum ejus diei Gracchus, poſtquam Romam rediit, pingi juſſit et in Æde Libertatis, quam Pater ejus in Aventino ex multaticia pecunia faciendam curavit.* Peringitur modo qui Baſilicam, de qua agimus, conſummavit, gladiatorum ludorum edidiſſe non contentus, eorum imagines haud pingi, ut Gracchus, ſed marmoreis, ut puto, tabulis anaglyptico opere repræſentandas [illegible] Baſilicæque ipſi, quæ ſplendidius [illegible], effigendas curavit, quod eum [illegible] in Portico [illegible], *ubi [illegible] muneris quoque [illegible] ſecutio principali*, [id eſt ſumptuoſe, quæ Principem deceret] [illegible], jam ad Porticum ipſas gradum faciam.

Frequentiſſimas, ut par erat, in vetere Benevento fuiſſe Porticus tum ex præſato lapide conſtat, ubi idem Baſilicæ Auctor Porticum quoque *ornata elegantia fecit*, tum ex principali lapide huic Diſſertationi præfixo, in quo ſæpe memoratur Porticus, altera ſcilicet, quæ prius Baſilicæ conjungebatur, ipſamque, utpote plurali numero ſcripto non a fronte ſolum, verum etiam ab utroque latere fortaſſe muniebat, altera vero, quæ Dianæ nomen nuncupabatur, quum eorum proprium vulgareque Nomen [illegible] id fuiſſe conſtat, jam quod Porticei acceſſit, ejuſdem nominis ceſſiſſe, proximam fortaſſe Dianæ Ædem feciſſe veriſimile eſt. Id quod de Porticu Boniventi nomine Romæ olim exſtructa refertur Marcellinus l. 29 c. 6, nempe [illegible] docet, *quod hujus Numinis prope [illegible] Templum*, atque ejuſdem [illegible], quam dedimus conjecturam Temporum [illegible] poterit, nam ad Chriſtianorum ævum longe etiam progreſſum licet lapis, de quo agitur, referendus ſit, ut inferius oſtendam, non id certe contendam ſuperſitem tunc temporis eam Dianæ Ædem Beneventi fuiſſe, ſed ſatis omnino ſit, quum Idololatria [illegible] pompe eandem Porticum aliquando exſtitiſſe, indeque nomen ſemel acceptum deinceps quoque perpetuam Porticui manſiſſe. [illegible] ad ſimiſmumque vocabulum quæ olim ſuperſtitio invenit, Poſteri etiam Chriſtiani perſæpe utendum fuit, non quod ſuperſtitionem ipſam probarent, ſed illorum certos ſitus, veteri nomine ſervato, notiores efficerent. Huic hodiedum quum plures in Urbe ſint S. Ma-

[illegible]

nomen accepit [illegible] concludit Spondum Palmarem [illegible] Palmarius, quæ erat Porticus Baſil. a S. Petri [illegible] ſeſſe. [illegible] hæc nobis inſcriptio Baſilicæ [illegible] Porticus [illegible] quæ ſive [illegible] Palmaris ludis [illegible] qui in loco Palmaria [illegible] fuit [illegible] Palmaria Porticus Baſilicæ S. Petri [illegible] Ciampini de ſac. Ædif. c. 4. Lubens tamen [illegible] hac [illegible] ſignificationem [illegible] nomen cum hac inſcriptione non Romæ, ſed mare Beneventum fuerit repertæ. [illegible] At [illegible] opinioni [illegible] Victoriæ Dam [illegible] Hæc [illegible] ſigna, ludos [illegible] monumenta [illegible] docent [illegible] Victoriam Auguſtæ Beneventi fuiſſe in noſtro lapide conſtat.

VICTORIAE AVGVSTAE
N. [illegible] M. E [illegible]
[illegible] IIIIVIR QVINQVENN
[illegible] PATRONVS MV
NIC [illegible] RESTITVIT

Palmares ludos Victoriæ memorat lapis apud Donium Cl. 1 n. 111 Victor. [illegible] Symbolum Palmam

fuiſſe ex Plutarcho docet Cel. [illegible] Palmam Dio [illegible] Palmaris [illegible] Victoriæ [illegible] quod in [illegible] Palmam [illegible] memoria [illegible] de Præſt. num. Diſ. 4 p. 299 [illegible] Palmam fuiſſe quoque conſtat. Cic. pro Roſc. c. 8 *Alter plurimarum Palmarum vetus ac nobilis gladiator habetur.* [illegible] Commodum [illegible] Palmarum gladiatoriarum confeciſſe, [illegible] Hinc [illegible] ludos in noſtro lapide [illegible] Palmam [illegible] Atque hæc de Palmaribus ludis, donec [illegible] ſufficiat.

Digitized by Google

tam Ædes, cum qua Minervæ Templo a Pompejo in Circo Flaminio extructo adhæret, S. Mariam ſupra Minervam appellari nemo ſanæ mentis abſurdum aut ſacrilegum putaverit.

Præter autem memoratas hic Porticus, qui in recenſenda loco nunc erit, quæ a M. Naſellio Vitale Patre, & M. Naſellio Vitale filio in Beneventi ſuburbiis cum aliis ædificiis extructa fuit, Lapidem, de quo hic p. 167. copioſè diſſerui, hic integrum recitare omittam, verba tantum, quæ huc attinent, retuliſſe contentus, quæ ſic habent: *Pagani Conventi & Pagi Lucel. Porticum cum Apparatoriis & Compitum a ſolo Pecu ſua Fec.* Paganos & alibi Paganos, non ut poſteriori Chriſtiana ætas accepit, eo tempore, qui adhuc Idololatriæ ſtuderent, a Chriſtianis tum religione, tum loco ſecreti (a), ſed illos omnino in lapide ſignificari certum, qui

M m 2 juxta

(a) Cur ſequiori ætate Pagani vulgò dicti appellarentur, qui a Chriſtianæ fide abhorrentes Idolorum cultui addicti eſſent, explicare conantur Hiſtorici. [illegible] Paganos (inquit) ex Pagorum Athenienſium dicti [illegible] [illegible]

præcipuunt, niſi etiam dient Kalend. Novembrium de [illegible] [illegible]

[illegible]

eodê falſitas producere teſtis
Contra Paganum paſſi quam vera loquentem
Contra fortunam Armati.

Symmachus denique c. 13. Auguſtum admiſit [illegible] [illegible]

juxta primævam vocabuli vim non in Urbe ipſa, ſed in agro ſuos lares ſtatuebant (a) atque hi quidem, qui ſibi *Communes* erant, adeſt è quorum ipſi numero [illegible] eratque erant, Porticu cum Apparetorio, & Compito exornata, beneficentiam ſuam Naſellii præclarè probarunt. De Porticu circa recens, quod *Compitum* vero [illegible] ædiſu hic planè intelligitur, quæ ſimul cum Porticu a Naſellio extructa fuit, fuere enim ſine [illegible] eliquando Compita, ut recte obſervat Philargyrius (b) *Compitum* [inquit] *ut Titinius placet*, *eſt locus ex pluribus partibus in ſe*, *vel in eaſdem partes* [illegible] *atque inverſe dirigunt*, *ſive in* [illegible], *ſive ſine* [illegible] *ſive ſub tecto*, *ſive ſub dio*, *ubi Pagani agreſtes buccina convocati ſolent inire conſilia. Hinc & lares Compitales*, *& Feriæ Compitalitiæ*. Ædiſicii formam nobis exhibet vetus interpres Perſii in illud Satyr. IV. *Pertuſa ad Compita*, *nam Compita* [inquit] *ſunt loca in quadriviis*, *quaſi Turres*, *ubi Sacrificia finita agricultura ruſtici celebrabant*; *merito pertuſa*, *quia per omnes quatuor partes patebant* (c) At noſtro Compito Porticum adjeciſſe Naſellius haud ſine fuit, qui, ut [illegible] Paganorum communium commodum conſulerent, Apparatorium quoque conſtruendum curarunt. Apparatorii ſignificationem ad Ulterius tranſlati Reineſius Claſ. 17. n. 14. quòd *apparatus mortuorum* ſunt appellavit a Servio, ut Reineſio, ut de aliis pluribus, de hac re litem intentavit Fabrettus cap. 3. pag. 232. palmamque tuliſſe videtur ſubſidio hujuſmet noſtri lapidis, quem integrum affert. Reineſique ſententiæ opponit, *per hunc enim*, inquit, *egregium Apparatorium*, *ad ſorum aliquod ſepulchri annexum*, *porticuque junctum*, *ad luſtrationem ſepulchri*, *& cœnas ſiccales parata videtur*. Et ſic quidem, cum quod ad ſepulcrum rem omnem deducens, e lapidis fide patere per ſe credidit, qui non ſepulcri, ſed Pagi luſtrationem memorat ipſum Apparetorium, ac Porticum non cum ſepulcro aliquo, ſed Compito adjungere, ubi Paganica luſtratione nonis Junii peracta celebratiſque *ſeptembus debuit* ab ipſis Paganis ex *conſuetudine ſua* tunc, tunc demum VI. Id. Jun. (d) ſtatutis annuis denariis CXXV. adhuc ut ibidem Pagani epulari pergerent, Naſellii juſſerunt.

Sed ex agro in Urbem iterum redire præſtat, ubi magnificentior omnibus quas hactenus ſpectavimus, Porticus occurrit, ejus magnificentiam tum titulus, tum auctor, tum deinum Ædes, cujus gratia excitari debuit, præclarè oſtendunt. Lapis igitur elegantibus inſculptus literis ſic ſe habet.

BENE-

ubi atque quam cætera vocabuli ſignificatione habere, non atque illas ullo conſtare videtur, niſi quod illi [illegible] quæ ipſa Pagos incolerent, ad eos appellatio transiiſſe dicitur, qui nulli in Romanis Civibus univerſis ſtatuis ſtipendiis obeundis deſcribantur, quieum, lucemque ſubſcriptum ſen Paganorum; nam [illegible] que in media Urbe morabantur, quæ quaſi in ſoro jam illud loquitur [illegible] poſtremo *Aevo*, Chriſtique ubique recepta, Paganorum vocabulum ad Idololatras ſignificandos ubique reperiri, qui quum Chriſti militiam (ut Chriſtiana religio vulgò audiebat) ineunt; Chriſtiani ipſi Chriſto militantes, veteres memoriæ oppoſitionem, quod quum contra eoſdem milites ac Paganos diſtiniret [illegible] quæ pr[illegible] hic vocabulum [illegible] quoque [illegible] jam Pagaſi ſi [illegible] hoſtibus ac eſperentur. Id autem omne quod de hujus vocabuli ſtione dictum, non mitigationè tamen probari videtur ſed ipſa verum quod monſtr. [illegible] Lege 3. Cod. Theod. De Pagan., ubi Impp. Honorius, & Theodoſius [illegible] publice ſanxit non mandaſſe loquantur; *Qui profanæ Pagani ritus errore ſeu crimine polluantur hoc eſt Gentiles*, *nec ad malitiam admiſcerentur*, *nec adminiſtrationis vel Judicis honore decorentur*. Ubi primum videt Paganos (quorum [illegible] ſignificatione ſpectata, dubia [illegible] potuit ſignificatio) ad ipſos Gentiles, (quorum, ut

Idololatras ſignificaret, junior [illegible] appellatio) ſubinde in ea lege [illegible], aperteſub ſquidem, extra [illegible] quarto ſæculo, Gentiles ipſi Paganorum nomine vocari cœperunt, ut ex ejuſdem Codicis legibus [illegible] quum vero [illegible] non [illegible] hac [illegible] tum Lege omnino arcerent [illegible] ipſo nomine verum Paganorum ſignificatio eidem adhæſit, [illegible] Chriſtianis, quibus ſola militaris munera, honoreſque omnes patebant, diverſi habebantur.

(a) Feſtus: *Pagi dicti a fontibus*, *quod eadem aqua utebantur*; [illegible] appellantur; neque aliter Servius Georg. II. v. 381. *Villæ quæ Pagi*, [illegible] appellantur. [illegible] ſunt hæ, circa quas villa conſtituerant [illegible] & Pagani dicti ſunt, quaſi ex uno fonte potantes. Vid. Voſſ. in lex. Etymol. v. Pagus.

(b) In Georgic. L. 2. v. 381.

(c) Unde etiam *vomiſe compita* dixit idem Perſius Satyr. 1. [illegible] & ſatis [illegible] quod ſi qui in Compitis [illegible] citò [illegible], placet etc. ut [illegible], quaſi [illegible]

(d) Menſem in hac numerali [illegible] videtur, nam quum ſuper nonas Junias, & idem VI. Idus, tum [illegible] dum, qui erant Ujug dies, quibus e Paganis ex conſuetudine ſua ornandum eſſet.

BENEVENTI
PORTICVM SVA PECVNIA F
OMNE CVLTV EXORNATVM
COMMODVS PIVS FELIX ET
PRAETORIO DEDICAVIT

Ac quod Auctorem ſpectat, nolim profecto importunam Malvaſiæ (a) admirationem, meam facere, quod Commodi monumentum ad ſeros nepotes tranſierit, ejus, inquam, Principis, in cujus memoriam diriſſime, quæ conceptis verbis refert Lampridius imprecantibus univerſo Populo Romano conſentiente, adhuc abolendas ejus ſtatuas, nomenque ex omnibus publicis privatiſque monumentis eradendum cenſuit Senatus. Pontificumque Collegium condemnavit. An enim extra Urbem huic Senatus Conſulto illico obtemperandum fuit, itaut toto Orbe Romano Commodi monumenta conquiſita, aut deleta? Haud ita quidem probant ea, tantum ſuperſtites ubique locorum lapides, quos apud Gruterum, & Gudium, aliiſque legimus, nonne etiam huic Senatus Conſulto ſtatim interceſſit Imp. Severus, a quo ampliùs ipſe Commodus inter Deos fuit relatus? itaut præter alios lapides vivente Commodo, honoris cauſâ inſcriptos, tumulum adhuc ſepulcri titulum, quo Commodus illatus fuit, Romæ extantem afferat Gruter. pag. 263. num. 6. Illud potius mirari ſubit, Principem ante primum itineri quem nequitiam [quod Nero, aliique peſſimi Principes ſibi aut ere uſi ſunt] ſubjectando ulla tetigit, publicorum operum magnificentia ſcelerum tædium veluti obtegere non Porticum modo, ſed etiam Thermas Beneventi exædificaſſe. Certe in publicis operibus extruendis Commodi negligentiam eò perveniſſe refert Lampridius, ut ea ii quidem (inquit) *Patris ſui opera perfecerit* [illegible], *nam de Lavacro*, quod ſolum *Commodi nomine* (ut idem Lampridius refert) Cleander ejus Libertus Romæ conſtruxit, nihil aliud quod ipſi Commodo præter inſcriptum nomen tribuamus, ſed ad Liberti arbitrium, qui ad imperii uſque ſpem proceſſerat, opus ipſum omnino referendum, qui (ut tradit Herodianus) *Gymnaſium maximum quoque magnificum publicum* [illegible] *modo populare inſtaret*. Singulare igitur illud cenſeri debet, quod neque olim Lampridius, neque alii hactenus obſervarunt, ut ſola Beneventana Urbs ejus Principis beneficentiam publicis exædificatis Operibus jactare potuerit. Cum autem, quod neque alibi, neque in ipſa Urbe Roma præſtitit, unam Beneventum ſibi demerendam curaverit Commodus, qui præter Thermas, de quibus mox agemus, haud ſatis fuit Porticum extruxiſſe, ſed amplius etiam *ſuâ pecuniâ exornatam* eſſe voluit, itaut ſplendidiſſimum Opus auctore Principe dignum probaretur? ac quod ad operis magnificentiam ipſo titulo teſtatam attinet, procipuum erat eam Romanarum Porticuum exemplo quodammodo de marmoreis latere quas Apulejus Porticum Ordine Propter aliiſque paſſim celebratam, marmoreis ſuffultam columnis, quas alterum marmoreas ſtatuas intercedebant, ſibi forte ſe ornamendam ſuſcepit Commodus, qui in hac Beneventana Porticu, quam *omni cultu exornatam* ipſe titulus prædicabat, aliarum omnium magnificentiam contineri curavit; ſed ut de hujus rei cauſa, quam inquirere incepimus, aliquid dicamus, nihil eſt quod certum affirmem, conjectare tantummodo, peculiari Beneventanorum erga ſe ſtudio permotum Commodum (in cujus aſſentationem Beneventanos effuſos plura monumenta ſatis probant) hiſce publicis operibus eorum Urbem exornaſſe: veriſimile illud quoque erit, eandem Urbem a Commodo frequentatam, quod ex eodem lapide non obſcurè colligimus, in quo Porticum ab ſe factam, *Prætorio dedicaſſe* commemorat.

Prætorium ſanè (quod inter publica Beneventanæ Urbis Opera ex eodem lapide obiter ſe prodit) haudquaquam hoc pro Caſtrenſi Tabernaculo accipiemus, quod ubi Exercitibus certo loco conſiſtendum erat, in Caſtrorum medio Imperatorum manſioni parabatur, ſed Ædes illa in noſtro lapide omnino ſignificatur, quæ in illuſtrioribus Provinciarum Urbibus Romanorum Magiſtratuum habitationi patebat. Hinc inter Opera publica Prætorium erat, quod in privatos uſus, privatamque habitationem convertere nefas fuit, ac ſi quando id factum eſſet, *publicum fieri*, *atque uſui reddi* oportere mandarunt Conſtant, & Conſtantius Augusti

(a) Marmor. Felſin. ſect. 4. c. 4. ubi de ſuperſtite eò | reliquum eſſe putat illum Arcus, quem Beneventani Deo Auguſto inſtituto lapide agit, quem titulum, aut | Commodo dedicarunt

guſti (c). Hiſce in Ædibus magnificentiam tum Romani Magiſtratus condita probat, cujus majeſtas Ædium quoque amplitudine emicere debuit, tum illud maxime, quod plerumque ejuſmodi Ædes, ipſa olim Regum Aula fuerint, quo una cum Regno in populi Romani poteſtatem redacta, ejuſdem Populi Magiſtratibus, qui in eodem Regno, Romanae Provinciæ edjecta, cum Imperio mittebantur, ordinarium habitationem, Prætorii nomine appellatam, præbebant. Hinc Acta Apoſtolorum [23. 35.] Prætorium Herodis vocant Aulam illam ab eo Rege Cæſareæ conſtructam, ubi tum Felix Romanus Præſes conſidebat, ſic etiam Cicero (b) Syracuſis adjectam Inſulam refert, in qua domus Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti ſolebant, Prætorium paulo ante ab eodem Cicerone appellatam. Has autem publicas ſuperiorum Magiſtratuum Ædes, ſive Prætoria, nunquam eadem cum iis fuiſſe, quæ Palatia omnino inſignia Auguſtorum manſioni conſtructæ erant, ex binis Augg. Arcadii, Honorii, & Theodoſii legibus diſcere eſt (i), in quarum altera quibuſcumque etiam magna dignitatis, ſummæque dignitatis viris ejuſmodi Palatiorum, quæ altero vocabulo Sacræ Domus illi quoque cognominantur, ex libitu suo multo ſumenda, interdicitur habitatio, quum poſſent ſolis Judicibus ordinarium patere hoſpitium, quibus ſi Prætoria non adeſſent, intra legis adempto, qua de Palatiis lata eſt, in Ædibus etiam ſi Palatii nomine nuncuparentur, commanere fas erat. Nunc, quod rem noſtram attinet, conſtat jam Beneventi fuiſſe Prætorium, quo Romani Magiſtratus utebantur, de Palatio vero, ubi Principes conſidere ſolerent [tum & Neronem ex Taciti teſtimonio Beneventi conſediſſe, & alios pleroſque Auguſtos, peculiari diſſertatione hîc probavimus] incerta omnino res eſt, adeout, eelut olim, ubi Prætorium non eſſet, manere in Palatio Magiſtratibus licebat, ita quum nullum Beneventi ſtatuiſſe fuerit Palatium, unum ipſum idemque Prætorium, & Magiſtratibus, qui aſſidue præeſſent, & Auguſtis, qui aliquando adventarent, communem habitationem præbuiſſe videatur. Hinc igitur ſingulare illud Commodi Imperatoris ſtudium, quo ſi Beneventi aliquando moraretur, Prætorium ipſum, quod Palatii loco ſibi eſſet, magnificentiſſimâ excitatâ Porticu, exornandum curavit. Dedicaſſe autem ſe Prætorii Porticum dixit Commodus eadem ſignificatione, qua Conſtantius, & Maximianus apud Gruter. pag. 178. num. 4. Thermas incæteratas, & Romanis ſuis dedicaverunt, nam in utraque dedicatione nihil facil, aut religioſi inſinuare eſt, ſed utriuſque Operis inchoatus tum primùm uſus, dedicationis vocabulo ab antiquis ſcriptoribus paſſim expreſſus.

Sed ex Romanis, quem nuper memoravimus, ad Beneventanas Thermas gradum faciamus, quarum autem auctorem Commodum diſſimulat facit noſtra principali e Lapide huic Diſſertationi præfixus. Inter alia enim Beneventanæ Urbis opera publica, quo tum fuerunt reſtituta, inter alias quoque, quas modo videbimus Thermas, etiam Thermas Commodianas reparare dicantur, ac ex adjecto Commodianarum cognomine nihil eſt, ut opus ipſum ad ejuſdem nominis Auguſtum referendum dubitemus, an ex Pontificalibus quam Beneventi ab eo factum ſim liquet, ubi ſimel Beneventani inſuetam in publicis Operibus excitandis Principis liberalitatem demeruiſſe contigit, optime comprobetur Thermas pariter ibidem ab eodem Commodo fuiſſe ædificatas, neque Thermis jucundius opus aliud Principem genus eſſe poterat, quem ſeptimo, aut octavo per diem lavare, & in ipſis Balneis edere conſueviſſe tradit Lampridius. Illud tamen mirabimur, quod tam ſero atrio, quæ eo Thermæ reparatæ fuerunt, Commodianæ ejuſdem ex auctoris ſui nomine appellerentur, non huc inſidiam refero, quum, ut antea obſervatum fuit, Commodi nomini nefarii mores ſucceſſerunt, potius enim Beneventanis beneficii memores eſſe debuit, quo Thermas auctoris ſui nomen etiam poſt obitum ſervatum eniuere. Sed an ipſe quidem aut rerum viciſſitudine, aut temporum intervallo cognomen amiſſum? Certè nullo adjecto cognomine novæ Beneventi Thermæ in hoc lapide habentur.

SATRIVS

[c] In l. 8. Cod. Theod. De Oper. Pub.
[b] In Verr. IV. c. 28. & 53.

[i] L. 2. Cod. Theod. Ne quis in Palatiis maneat, & l. 1. eod. tit.

SATRIVS CRESCENS
V. C. CVR. R. P. BN. EX
LOCIS ABDITIS
VSVI ADQVE SPLEN
DORI THERMARVM
DEDIT

Atque hæ quidem Thermæ a *Commodiano* dictæ omnino videntur; quamque alias præterea hoc alterius lapidis fragmento demonstratas habemus

. . . .
BALNEVM VIRIL . . .
ET MVLIEBRE . . .
TABERNAM . . . . . .
. . . .

jam de servato ad extremam ætatem *Commodianarum* Thermarum cognomine certa patet causa, quod semper a reliquis, quæ Beneventi extarent, Thermis, eo cognomine easdem distinguique possent.

Plures autem Beneventi extitisse Thermas exploratum res est, tum ex allatis nostris lapidibus, tum ex ejus Urbis situ, quod utroque, quorum alter perpetuis fontibus [illegible], binis enim fluviis utroque mœnium latere prope alluitur, altera vero ornamentis omnibus floruisse plane constat. Cur vero plures Beneventi non essent Thermæ, quarum numero, magnificentiaque sane quam delectabatur Antiquitas? Adde illud, quod antiqui hominum illius quidem usque [illegible] Balneorum usu, quibus corporis animique vires non sine voluptate reficit, experientia ipsa persuasum erat (a). Ipsis item Romæ Thermarum fuisse numerum ad Plin. Secundi [illegible] *usque ad medium Provinciarum* [illegible] Ammian. XVI [illegible] satis [illegible], alterumque utrumque dictum; sed quod facile extorquere poterat, tum octingentarum, quas P. Victor recenset, Thermarum numerus in sola Urbe, tum earum laxitas, quæ, teste Olympiodoro, in Antoninianis *sellis ad usum lavantium* [illegible] *fuisse* [illegible] tat centenas, in Diocletianis autem [illegible] adeo ter mille ducentas, Huc adde Cellas, Solia, Piscinas, Porticus, Xistos, Nemora, *Sphæristeria*, Bibliothecas, ceterasque partes, quas quum enumerasse non satis est, construxisse tamen, ampliusque in dies effecisse peculiari studio Romani Pii ejus decernebant, quæ certe fuerit Thermarum elegantia, in quibus [illegible] sumptuosarum Principum, tum Privatorum studium tantopere exardebat, ut ejusmodi luxum descriptione sola satis increpasse, Senecæ visum fuerit (b). Privatas dixi personas ad Ther-

[a] [illegible] veteres *de* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] De Commodo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Episcopus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Episcopi* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] V. C. [illegible] *De Sacris Christianorum Balneis* [illegible] 1750. Spicileg. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Religion* [illegible] [illegible] *Balneorum* [illegible] [illegible] Georg. [illegible] [illegible] [illegible]

[b] Seneca [illegible] [illegible] [illegible] *Babylonum* (inquit) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] debet

ad Thermas ornandas ſtudium quoque ſuum contuliſſe, nam id certe diſcimus ex noſtro lapide, quem paullo ante exhibuimus, ubi *Saturi Creſcens ex locis abditis* uſui, atque ſplendori Thermarum novum opus dediſſe dicitur. Sic etiam Romae in ſtatuae baſi titulus hic apud Gruter. eſt pag. 177. num. 6.

IVLIVS FELIX CAMPANIA
NVS VC PRAEFECTVS VRBI
AD AVGENDAM THERMA
RVM TRAIANARVM GRATIAM
CONLOCAVIT.

Neque alio pertinere hunc alterum noſtrum lapidem arbitror, quem etiam Gruterus habet pag. 193. num. 2.

CLODIVS
OCTAVIANVS
V. C. DE PROPRIO
ORNATVI DEDIT

Quid vero a tribus hiſce clariſſimis viris Thermarum *uſui*, *ſplendori*, *gratiae*, atque *ornatui* datum fuerit, ſicut nunc lapides, qui olim quoniam Baſis, ac Titulorum vices fungerentur, rem ipſam, cui affixi, vel ſubjacentes erant, manifeſtè loqui videbuntur, ſolebant enim veteres, qui verborum brevitati in publicis inſcriptionibus utebantur, ſupervacaneam ejus rei mentionem reiicere, quam titulus ipſe manifeſtam demonſtrabat. quod ſexcentis exemplis probari poteſt. ex de Romano lapide, quandoquidem Baſis formam praetuliſſe dicitur, procul [illegible] illud eſt, ut ſtatuam e Campaniano Praefecto Urbi ad augendam Thermarum Trajanarum gratiam ibi collocatam credamus; obſcurior vero in noſtris lapidibus res erit, unam uen [illegible] formam ſpectare licuit, quodque Saturius Creſcens mentione [illegible] ſplendori tantum, ſed Thermarum quoque *uſui* profuiſſe eum legimus, unde omnis de ſtatua aliqua conjectura corruit, quae nullo ejus Thermis eſſe poteſt. De qua plane igitur re alia cogitandum, ſive Vas, ſive Balnearum inſtrumentum aliquod fuerit, quo ſimul & lavantibus commodior uſus & Thermis ſplendoris quaedam accederet. Octavianus autem *de proprio*, Creſcens vero *ex abditis locis* dediſſe dicuntur; ac de priore quidem facile intelligimus, *aere ſuo* (nam id *de proprio* fuiſſe puto patet) ornamentum aliquod, ut ſtatuam, vel ſignum, vel etiam aedificium Thermis addidiſſe. De poſteriore vero quid illud ſit, ut *ex abditis locis* dediſſe moneretur, intellexiſſe ſe palam negat Fabrettus pag. 280. num. 173. ubi plures eaedem, vel fere eaudem formulam praeferentes lapides (a) congerens in ejus perquirenda ſignificatione Graeter curioſis ſe figere fatetur: quam vero

debet, quod tamen ſemel captum eſt, abiudicat corpus [illegible] [illegible] ſi [illegible] ſiſſum [illegible] at [illegible] eſt [illegible] ſi [illegible] ſuiſſ erat? Tempes ſit [illegible] [illegible] magi? [illegible] poſt [illegible] exhibuer [illegible] marmore Numidicis [illegible] diſtincta [illegible] [illegible] in [illegible] modum [illegible] [illegible] Vitro [illegible] Camera [illegible] Pariter. [illegible] The [illegible] quondam [illegible] Templa [illegible] [illegible] [illegible] argentea [illegible] [illegible] [illegible] ſtiles [illegible] ad balnea [illegible] Quantum ſtatuarum [illegible] columnarum [illegible] ſed et ornamentum [illegible] [illegible] Quid [illegible] aquarum per gradus cum ſtrepitu labentium? Et delicatum perventum [illegible] calores [illegible]

(a) [illegible] Fabrettus [illegible] [illegible] hac [illegible] Signa translata ex abditis locis. Translatum ex abſtruſioribus locis. Primus Fabretti

lapides, noſtrumque, de quo tandem agimus, Saturii Creſcentis lapidem [illegible] inſignem [illegible] noſtri lapidis [illegible] exemplum. ubi eadem formula occurrit, ſic

[illegible] INVICTISSIMI
[illegible] THEODERII
[illegible] EVE AVGVSTI
[illegible] ECSIMI [illegible]
[illegible]
IN ACSITII IO
[illegible] SPECTAN CO [illegible] PVBLICVM ET
[illegible] [illegible]
[illegible] CONSTITVENDAM
[illegible] CVRAVIT [illegible]
[illegible]

De hoc lapide agemus alias; nunc quod attinet; quam ſit *abditus locus*, intelligendum eſt; Tiapeniaus [illegible] 63

vero Crucem [illegible] aut etiam [illegible] V. C. Marochius, qui in *Addit.* ad Amph. Camp. pag. 170 *Legisse* [illegible] *in Cod. Theod.* , *quem ejus ad manus non habeo,* [illegible] [*an plures?*] *De signis* [illegible] *ad genus publicorum ædificiorum ornamenta* [illegible] *ex abditis loci,* [illegible] *obscuro loco.* Legi autem [illegible] Codice [illegible] *Tit. de Oper. publ.* Constantini [illegible] a Valentiniano [illegible]. At hæc [illegible] neque enim ad has leges Marochius [illegible] Crucem a Fabretto fuam refigeret, quid enim? negaverim [illegible] titulo formulam [illegible] signia vitare voluisse homines illos [illegible], quod ab aliquo loco [illegible] eadem leges [illegible], atque ad publicum [illegible] restituerint, [illegible] promoveri [illegible]. Uno verbo dicam, nihil olim frequentius [an habeadum?] quam ædificiorum [illegible], hominum [illegible] negligentia, dolo [illegible] malo, [illegible] in subjecta nota [illegible], [illegible] ut statuæ, signa, aliaque id genus publicorum operum ornamenta [illegible] obscuraque loca [illegible] quæ [illegible] loca publica transtulisset, [illegible] ad, quod laude dignum videbatur, testatum in lapide [illegible] commemorari [illegible].

Antea autem quam a Beneventanis Thermis discedamus, postremum, quod ad eam rem protulimus lapidis fragmentum observatione dignissimum censebimus. In eo siquidem, ubi *Balneas* verbis [illegible] *Maluibre* tantum leguntur, exiguum [illegible], quod [illegible] superest, magnæ laudis monumentum veteri *Beneventanæ* [illegible], ubi propria pro alterutro sexu, diversaque [illegible] fuisse [illegible] jam constat. Veterum [illegible] suarum justas laudes extollit Capponius apud Malessium (*c*) [illegible] ex Beneventanis Balnei marmoreo titulo (ubi *T. Ausfius HS CCCC testamento legasse* dicitur [illegible] *in perpetuum vert.* [illegible] *impuberes utriusque sexus gratis laventur*) [illegible] apud Beneventanos lavationes [illegible] permissas probat, atque optimo mori servando [illegible] addit, [illegible] impudentissimo Romanæ Urbis exemplo [illegible], solos viros, ac [illegible] utriusque sexus impuberes, ob eorum ætatem nullum [illegible] pudoris periculum gratuitis lavationis [illegible] cumulant. Sed quod Beneventum ea de re [illegible] spectat, [illegible] impudentiæ damnandos crediderim, ut [illegible] pudoris leges [illegible]. Fuit enim aliquando (quod per omnem statum Reip. ætatem pro certo affirmaverim) [illegible] pro viris, alia pro feminis lavacra adhiberentur [illegible] utriusque sexus communibus *Balneis* [illegible] monumenta [illegible] probari possit, quorum felicitatem tantum [illegible] ac primum lapis est apud Fabrettum pag. 242 [illegible] ex cognomine [illegible] ad antiquiora Reip. tempora [illegible], ubi *M. Vebius M. F. Æd. Dict. Præf. Juventutis* [illegible] *Balnea Virilia utraque, & Muliebria de sua pecunia refecisse* dicitur. Sic etiam Varro de L. L. 8. 42 [illegible] *ubi bina essent conjuncta ædificia lavandi causa,* [illegible] *alterum ubi mulieres lavarentur.* Insignem quoque Gracchi orationem de legibus promulgatis [illegible] A. Gellius (*b*). [illegible] (*inquit* C. Gracchus) *Theanum Sidicinum Consul venit* [illegible] *in Balneis virilibus lavari velle* [illegible] *Solutos a Marius* [illegible] *in Balneis* [illegible] *qui lavabantur* [illegible]. Ex igitur [illegible] Balnea,

[illegible] *De* [illegible] agens de Thesauro [illegible] a Servo, [illegible] (inquit) *tantum fodit* [illegible] *quod* [illegible] *loco* [illegible] propterea [illegible]. De [illegible] Ulp. [illegible] D. Ad exhiben. [illegible] (inquit) *proponat data opera eum le* [illegible] *ibi* [illegible] verbis significationem [illegible] ; qui [illegible] ? Ad [illegible] H. N. 35. 8 qui Herculis [illegible] *Unus L. Luculli Imp. de Manubiis* [illegible] *Lucull.* [illegible] *S. C.* [illegible] *Tertium* [illegible] *Solem* [illegible] *Capitolio* [illegible] *publicum* [illegible] *Herculi* [illegible] publicum [illegible] in publicum [illegible]

[illegible] Ciceronem [illegible] ad Verrem loquitur [illegible] *Simulacra Deorum quæ* [illegible] *Templis ablata sunt, sed etiam* [illegible] *ut ea* [illegible] *non possunt.* Quid [illegible] monumentorum [illegible] Constantinum [illegible] in publicis [illegible] collocandi [illegible] operum, [illegible] conservarentur.

(*c*) Marm. Taur. [illegible]

(*b*) Lib. 10. cap. 3

Balnea, eu Multubru [illegible] cuique ſeorſim parata, quoniamque Conſul [illegible] in Balneis virilibus lavari aliquando libuiſſet, ubi ſtatim qui lavabantur, viri a quæſtore juſſi fuerunt non ſolum autem utriuſque ſexus promiſcuum lavacrum olim vetabatur, verum etiam (quæ una quæ [illegible] moribus ſanctitas inerat) non omnes viri in ſuos inter quos ſanguine, aut affinitate neceſſitudo vigebat, lavari una ſinebantur. *Mos enim* (inquit S. Ambroſius (a)) *in Urbe Roma, & pleriſque civitatibus fuit, ut filii puberes cum parentibus, vel Generi cum ſoceris non lavarent, ne paternæ reverentiæ auctoritas minueretur.* At hæc, uti dixi, *moribus antiquis.*

Quum vero Romanæ Reip. Principum Imperio, atque nutu adminiſtrari cœpiſſet, amiſſa veterum illa libertate, quæ cunctis omnis ſola virtus dominari olim videbatur, nova tum libertas, ſervitute ipſa duterior, [illegible] moribus in præceps jam ruentibus penitus frænu laxavit. Hinc inter alias pudoris peſtes, promiſcuus utriuſque Balneorum uſus ſenſim obtinuit, quem Bonorum Principum cura ſemmovere [illegible] permiſſu, alternante veluti pro Cæſarum moribus ejus rei fortuna, duram invaluiſſe legimus, ac primo quidem Hadrianum, ut [illegible] æquè ac virum inſignem plane Imperatorem plurimi alii, qui Cæſarum ſpectabant, egregiè conſtituit [illegible], ut etiam præcipuè curarit, ut *lavacra pro ſexibus ſepararentur*, teſte Spartiano (b), ut jam illud conſtet ſaltem poſt Cæſarem Auguſtique ævum, qui inter alia uſ Principatus ſuos, etiam *Præfectis morum duci* videtique voluerunt (c), ſenſim promiſcuum Balneorum ſub ſequenti primo ſæculi Auguſti uſum ſuiſſe inductum, quem *ſeparare lavacra* abolere Hadrianus conatus eſt. Sed & poſt Hadrianum, vel eo adhuc vivo rurſus ejuſmodi malum irrepſiſſe, vel graſſari denuo cœpiſſe videtur, cum paullo poſt, M. Antoninum Philoſophum compoſitis diſſolutiſque eorundem moribus *lavacra mixta ſubmoviſſe* memoriæ prodiderit Capitolinus (d), quod neque diu fuit ratum; non rurſus imperante Heliogabalo impudentiſſimam rem haud cœptam fortimque invaluiſſe ſolum, ſed plane permiſſam, deinde ab Alexandro Severo ſublatam ſcimus ex Lampridio (e). Poſt Alexandri vero ætatem haud melior fuit temporum, utcumque conſtituantur, quæ inter flagraret uſibus perſuaſionem ſecet (ut ex Eccleſiaſticis monumentis aliquid hic quoque afferamus) Chriſtianorum omnium eam quoque irrepſiſſe labem inuuplexiſſe multi tertii ſæculi teſtis Cyprianus, qui in *de Habitu Virginum* hoc ubi hiſce, quod pro more habeatur, malum amoliri ſtudens luculenta [illegible] ita inſectatur. *Quid vero, quæ promiſcuas lavacra adeunt, quæ oculis ad libidinem curioſis pudorem, ac pudicitiam corpus dicatum proſtituunt? quæ cum viros, atque a viris unde videntur turpiter, ac videntur, nonne ipſæ illecebram vitiis præſtant? Nonne ad corruptelam, & injuriam ſuam deſideria præſentium ſollicitant, & invitant? Viderit (inquis) qua illuc venit quo veniat, mihi tantum reficiendi corpuſculi cura eſt, & lavandi. Non te purgat iſta defenſio, nec laſcivium, & petulantium crimen excuſat. Sordidat lavatio iſta non abluit, nec emundat membra, ſed maculat. Impudica tu neminem conſpicis, ſed ipſa conſpiceris impudicè; oculos tuos turpi oblectatione non polluis, ſed dum oblectas alios, ipſa pollueris: ſpectaculum de lavacro facis; Theatra ſunt fœdiora, quò convenis, verecundia illic omnis exuitur, ſimul cum amictu veſtis honor corporis, ac pudor ponitur, denotanda, & contrectanda virginitas revelatur. Jam nunc conſidera, an cum veſtita ſit, verecunda ſit inter viros talis, quam ad irreverecundiam profert audacia nuditatis. Sic ergo Eccleſia frequenter Virgines ſuas plangit &c.* Hactenus Cyprianus, qui pari eloquentiæ ſplendore, Chriſtianique pudoris ſervandi ſtudio rei turpitudinem depingit. Quid quod florentibus Chriſtianorum rebus adhuc inter Græcos, atque ipſis Eccleſiaſticis viris [illegible] promiſcuorum Balneorum mos obtinuiſſe videatur? Cuius actioribus pœnis, quam gravitatem æquè, ac frequentiam criminis docere poſſunt, reos perſtringendos ſtatuit Concilium Trullanum Can. LXXVII. cujus verba audire præſtat. *Non oportet ſacro initiatos, vel Clericos, vel Aſcetas lavari cum mulieribus, nec ullum Chriſtianum, aut Laicum. Hæc eſt enim prima condemnatio apud Gentes. Si quis autem in hoc deprehenſus fuerit, ſi ſit quidem Clericus deponatur, ſin autem Laicus ſegregetur.* Primum autem apud gentes eum fuiſſe condemnatum, dicunt Trullani Patres, qui quantum in promiſcuorum Balneorum ab illorum more Ethnici Principes uſ labo [illegible] ignorabant nobis itaque ſatis unius lapidis fragmentum, quo Balnea virilis, & muliebris monitus ſupereſt, certum utcaliſſe [illegible], quo iterum pro ſexibus ſeparata Beneventi olim habebantur, ut unde ut rupiſſimus aliarum gentium mores, qui ſequioris ætatis ulcerum invaluerant, numquam Beneventanos pervaſiſſe affirmemus, qui tot Thermarum, quas

(a) De Offic. lib. 1. cap. 18.
(b) Cap. 18.
(c) Cf. Epiſt. l. 9. 13. Sveton. c. 76. n. 9.
(d) Cap. 23.

(e) In Alex. Sev. c. 24. *Balnea mixta Romæ prohibuit, quod quidem jam ante prohibitum Heliogabalus fieri permiſerat.*

Digitized by Google

quas hactenus recenſuimus, numerum non ſolum voluptati cauſſe, ſed quibus Ædilis magiſtratus ſexti Balnea præſto eſſent, habuiſſe certiſſimum ſit.

Nunc de Regionibus, in quas, veteri Beneventana Urbs diſtribuebatur, opportunè agendum monet principalis Lapis hunc Diſſertationi præfixus, in quo Regio Via ... dicitur, ... quo illud ſane intelligimus ... in ea regione ... eam, ſeriemque ſuiſſe, quibus omnino ceſſata, ... ædificiorum ſplendorem ſui reſtitui. Quod itaque Regiones ſpectat, haud diu laborandum nobis erit, ut rem notiſſimam illuſtremus, nihil enim præclaris Urbibus uſitatius, quod in pagis etiam oppidis fieri ſolet, ut ex pluribus diſtinguerentur Regionibus, quæ proprio nomine appellatæ propriis etiam Curatoribus, ac Vicomagiſtris gubernarentur. Tres initio Romæ fuiſſe conſtet a Romulo inſtitutas, quibus quartam Servius adjecit, poſtremo ad quatuordecim aucto cum Civium numero etiam Urbis ſpatio, diviſit Auguſtus. Regionum, quas olim Beneventana Urbs complecteretur, numerum ignoremus, quem tamen pro ejus Urbis amplitudine haud exiguum fuiſſe conjicimus. Duarum tantum nomina ex antiquis monumentis hactenus prodiere, quarum altera *Via* ... ut modo diximus, appellatione gaudebat, altera autem *Eſquilina* vocatam diſcimus ex inſcripto ſacrum titulo, quem *Aucis Baſſi* REGIO ESQVILINA *recte factorum* ... De *Albana* quoque Regione, quæ Beneventi ... appellarentur, non levis conjectura eſt ex alio inſigni noſtro lapide ſepulcrali, quem M. Ennius ... Jucundillæ filiæ elegantibus ſane verſibus dedicavit (a). Ex quibus etiam animadvertiſſe ſubit Veterum Beneventanorum ſtudium, qui ex Principe Urbe, cujus inſtituta magiſtratuum, cæteraque quæ poſſent omnia æmulari curabant, nomina etiam vel locorum, vel Regionum in ſuam Coloniam derivabant. Sed de hac re haud plura, nam quum de Operibus publicis hic ... differere propoſitum fecerit, ad eadem ædificia ſermo, quæ tandem ex Beneventano Amphitheatro ſatis digerit Coronidem ſibi præſtabunt.

Amphitheatris, ſi de perpetuo ædificio agitur, ſeram fuiſſe originem ſatis conſtat. Veteribus enim ludorum, certaminumque mos, quibus celebrandis, edendiſque temporaneum opus, & è ligno parari conſuebat. Primum è lapide Amphitheatrum, Auguſti ſuaſu, Statilius Taurus opibus & ſumtu in Urbe extruxit, cujus exemplo, uti incitamento fuit, ut paſſim Urbes aliæ in extruendis Amphitheatris nulli ſe cedere viderentur, imo ejus publici Operis magnificentia inter ſe quodammodo decertaſſe agitque fere, ſi conſentimus, ſicut docet Placentini Amphitheatri conflagratio factum, cujus inter eas celebre illam etiam addit Tacitus (b). *Municipali vulgi pronum ad ſuſpiciones ... fraude illata igni ... creditiſſe à quibuſdam ... Coloniæ ... amula ... quod ... in Italia ... tam capax eſſet.* Haud temere igitur exiſtimavit Lipſius (c) rarum aliquam in Italia ſive in Græcia, Africæ, Aſiæ, Hiſpaniæ, Galliæ Provinciis ... ſive Coloniam, ſive Municipium fuiſſe, in quem jam ſua recepta ludorum voluptas perpetuam ... ſedes conceſſerit. Et ut pleræque etiamnunc Italiæ Urbes inveniantur, in quibus Amphitheatrorum veſtigia, quædam obſcura, & fugientia longo ævo, quædam clariora ſtante, & viva in parte conſpicere eſt, ac mirari. In eorum Indice, quem texit Lipſius, Beneventanum Amphitheatrum deſideramus, neque enim id è Viro doctiſſimo expectandum erat, quum eo Indice non accuratè ſe egiſſe, paucorumque tantum memoriam ſubjeciſſe fateatur. Illud potius nobis permoleſtum ... tractum in ceteris monumentis, aut Scriptoribus Beneventani Amphitheatri mentionem quæſiſſe. Sed quod de præclariſſimo opere Arcus Trajani accedit ... nullius ... memoriâ celebratus, mole tamen ipſa ſua adhuc præſtet, atque ... ſe enumeraret, idem profecto de noſtro Amphitheatro dicendum eſt, cujus fidem, atque factum alicuo teſtimonio carere vix queremur, dum ejus aliquando præſtantiam digito oſtendere, oculiſque comprobare poſſimus. Reliquias igitur ejus operis, quæ inſigniores adhuc extant, æreâ tabulâ exprimendas curare, ut ita ſaltem ſervari poſſent, neque aliarum partium extremum fatum ſubire, quæ non tam temporis injuriâ, quam civium in ea Urbe Regione degentium operâ, vel in privatorum ædium uſum ... vel ſolo æquatæ, ipſam fugientem ſaltem operis faciem ... Cæterum quantum ruderum eo loci, quantum lapidum, præter ... Columnarum Baſes, earumdemque Columnarum fragmenta, neque ea omnia ... aliquid putaveris, ſi alia comparet, quæ in privatarum ædium extructionem hactenus abſumpta, quæque pro maximo parte ſuperpoſita humo jacent conſepulta. Hæc tamen ipſa ... ſpirant etiam Beneventum ve-

tus.

(a) Hunc lapidem in noſtro Theſauro habes, etiam ... Claſſ. ... n. 1 30.

(b) Hiſt. 2.

(c) De Amphith. extra Rom. c. ...

tus, & velut ſuiſ illa unitatis priſci ſplendoris. Ex parietum autem iſtu, & ex lapidis fornicibus, quos ſuperiore Tabula tibi exhibui, unde jam, quae Amphitheatri magnificentia fuerit, cujus ſuperior pars latrat, ut nunc apparet, opere ſed marmorea, ut planè judicat, ſuperficie olim adſtricta ſublatam exurgit, ſuperiori vero integra a marmore ſublata, nam fornices ipſi, quorum ſummitas tantum ſolo emergit, ex ingentibus lapidibus ſolidi, partem ipſam inferiorem, quae hunc nunc penè delituit, memoream totam mauſiſſe demonſtrant. Per hos marmoreos fornices ad conſimiles alios interiores, qui atque marmorei ſuccedunt, aditus utrimque patet, linque (ut in aerea tabula viderunt, ſed ſpectantibus rem ipſam oculis manifeſtius conſtat) longe ex utraque parte in ambitus formam ducuntur, ipſamque interiorem Amphitheatri partem, quae aream ſeu arenam ſpectabat, in ovati circuli formam praeſulerunt. Ad haec quaedam cauearum eo loci ſub ima terra in plures ramos effuſorum invenimus, quae lapideo ſtratae pavimento, ac lateribus fornicibus ſubſtructae ad ſummam Dominorum commoditatem in umana receptacula veri ſolent: quibus etiam ſi, ut praeter inſignes aedificii reliquias hinc ſuſu attollimus, haec ipſa ſubterraneae ſubſtructionis in cauearum amphitheatralium formam extentae, ipſius Amphitheatri adhuc tuſtes, atque manifeſta indicia habuntur. His enim cavis Amphitheatro opus erat, quae partim ad Claucarum uſum adhibebantur, partim ad receptum, & cuſtodiam ferarum, partem denique ad ferendam aquarum copiam, quae in arenam occultè & ſubito emitti ſolebat ad Naumachias: Hoc ex hujuſmodi cavearum numero quae per omne Amphitheatri ſuperius ambitus ſpatium inſunè ſubſtitubantur, Amphitheatro ipſi Cavea nomen ſequitur, atque uſu coepit, ut ex Tertulliano, aliiſque diſcimus (a). Sed ecce Beneventani Amphitheatri reliquias, quas ex informibus ruinis alius ſuſcepi, hac aerea tabula adamuſſim incidendas curavi.

Atque ut hac tabula ſuculentiùs ſuſu prodit noſtri Amphitheatri tum amplitudo, tum magnificentia, quàm ut du utraque verba ſaciam. Illud potius mihi erit exequendum: quo ſcilicet tempore, quoue auctore haec moles Beneventi extructa fuerit. Gladiatorios luſos veteribus Beneventanis familiares fuiſſe, dum non modo ejus aevi mos, quo homines praecipuam voluptatis partem in hujuſmodi ſpectaculis ponebant, verum etiam Taciti ducit te teſtimonium, qui (b) narrat Neronem Beneventi conſediſſe, ubi gladiatorium munus a Vatinio celebre edebatur. At ne aliud ſibi Beneventani blandiantur, ut vel ex hac conjectura etiam Amphitheatrum, quod antiquitatem attinet, cum Romano certat Italica alia urbe. Scimus enim omnes, Amphitheatra è lapide ſuo conſtructa primumque omnium ut dicimus, Statilium Taurum celebrari, qui, Augusti inſtinctu ſuo ipſius ſumptu ejuſmodi Amphitheatrum in Campo Martio aedificavit, cujus conflagratio, quae ſub Nerone accidit, Veſpaſiano novum in media Urbe magnificentius extruendi occaſionem dedit, quod Titus poſtea dedicavit, hodieque Romae ſemirutum licet, magnificentia ſua ſatis ſe commendat. Inſequente ad tempus uſſibil Amphitheatra uſi temporis, atque è ligno, ubi ludi, venationeſque edebantur. *Venatorium quoddam theatrum è ligni ſtructum* Caeſari adtribuit Dio l. 43. nec poſt Augustum, cujus aevo Taurianum Amphitheatrum excitatum fuit, quod Caligula ſtruere inceperat apud Septa, Claudius omnino voluit, Svetonius narrante in Calig. art., & quod Nero ipſe poſtea in eodem Campo Martio ſtruit, è ligno tuiſſe teſtatur id Sueton. c. 12. *Munere [inquit] quod in Amphitheatro ligneo in Regione Martii Campi intra anni ſpatium fabricato dedit*, neminem occidit. Quod ſi Romae ipſo munere ligneum Amphitheatrum adhibuit Nero, haud aliud certè Beneventi uſu potuit tum, cum eo praeſente gladiatorii ludi a Vatinio edicerentur. Itaque ad Veſpaſiani, ſeu Titi aevum deducenda res erit. Poſtquam enim magnificentiſſimum illud opus Romae excitatum fuit, mox ejus exemplo excitatae quoque celebriores Italiae Urbes, ut in celebrandis ſpectaculis, quorum jamdiu receptus uſus tunc maximè ſervabat, Amphitheatra è lapide ſibi aedificarent. Perpetuam enim ita haberent ludorum ſedem, quam prius multo impenſiu complete in apparatum unà dies cum ludorum finis abſumebat; extructum autem opus aequiuoriorum voluptati in Urbium tamen futurum viderent. Sed poſt dictum aevum quis Beneventanum Amphitheatrum condiderit, latet adhuc, niſi quod ex duae literarum fragmenta, quae inter ejuſdem Amphitheatri rudera non multos ante annos reperta ſunt, domique Canonici Rocchi, in eodem Amphitheatro ſuperſtructae aſſervantur, aliquid eliceri, quod conjectura quibuſdam locum dare videatur.

Lite-

(a) Contra Marc. l. 1. 27. *Non frequentia voluptatis Circenſis ſeu Caveae ſtructura, ipſa ſitu habetur* | sic. Albus dat Lipſius De Amphit. c. a. quem vide. (b) Annal. xv.

Digitized by Google

RELIQV

Jo. Bapt. Natale delin.

Digitized by Google

Literata hæc fragmenta, (quæ præter locum, ubi ſimul reperta ſunt, ob idem marmoris genus ſimillimumque ſculpturæ morem unius Inſcriptionis reliquiæ, ſeu fruſta manifeſtè dignoſcuntur) nulli modo ad privatum opus pertinuiſſe videntur, utenim illa S C, quarum forma cæteræ literas ſequentis lineæ duplo excedit, nullo pro Senatus Conſulto explicandæ, quàm ut dictionum in S deſinentis, alteriuſque in C incipientis conjecturam ullam faciant, quod enim majoris dignitatis nomen fuerit, cui majori literarum forma debeietur, quàm quæ longè minores in exprimendis Auguſtorum nominibus fuerunt adhibitæ? Et quidem illud VGGG N. quod in ſequenti linea reliquum eſt, nemo profectò dubitaverit quin tres Auguſtos ibi inſcriptos oſtendat, ſequenſque litera N Noſtros, ſequentis ætatis recepta formula, appellet. Igitur ſi hæc fragmenta Amphitheatri fuiſſe titulum, ſuſpicari liceat. Senatus Conſultum pro Deum omnium decreto de ædificando aut inſtaurando Amphitheatro, intelligendum erit, Auguſtorum trium auctoritatem, munificentiamque innuiſſe; Populum tandem (quod altero fragmento legitur) Amphitheatrum demum dedicaſſe, hoc eſt, editis poſt extructionem, aut inſtaurationem ludis cujus uſum ſolemniter exhibuiſſe. At quinam hi tres Auguſti? Sanè, poſtquam Rom. Reip. duobus Antoninis æquo jure Imperium administrantibus parere cœpit, plures utinde eodem tempore Auguſti rerum ſummam aliquando obtinuiſſe leguntur, non Pupienum, Balbinum, & Gordianum ſimul Auguſtos fuiſſe tradit Eutropius, & Septimium quoque Severum Baſſianum, & Getam filios cum Auguſtorum titulo, atque ſubjectibus Imperium partes paſſe refert Herodianus, In Diocletianeo Imperio, ſi Conſtantium Conſtantini Patrem exceperis, quot Auguſtorum monſtravit Remp ſimul ut aperuit? quæ tandem quum Conſtantino uſſiſſet, mox tres ejus Auguſtos filios, inter quos Imperium olim paternum fuit, dominos accepit. De Theodoſiano ævo clara denique res eſt, quum noſter quoque lapis teſtatus fuit

DDD NNN THEO
DOSII ARCADII
ET HONORII

Atque ad hos quidem Auguſtos, quandoquidem hæc lapidis fragmenta illa & locutione, & literarum forma maniſeſtè reſpondent, rem deducendam eſſe conjectabam; ſuadebatque haud omnino eodem ævo neglecta operum publicorum cura, quum Auguſti Conſtantinopoli licet degentes, Romæ atque alibi in Italia guſſiſſe probantur in l. 30 Cod Theod. De oper publ. ſed quum hæc veriſimilia videri poſſint, ad poſteriorem tamen Beneventani Amphitheatri inſtaurationem pertinebunt, nunquam vero ad primævam illius extructionem, de cujus tempore atque auctore licet nihil certi hactenus compertum habeamus, multò tamen originem ipſam tum Theodoſiano, tum etiam Conſtantiniano ævo antiquiorem eſſe mihi ſuadeo.

Hactenus Beneventano Amphitheatro diximus, ut ejus memoria, quæ nedum ut veterum ſilentio, qui nihil de eo ſcriptis mandarunt, ſed ex poſteriorum etiam negligentia, quæ propè in cæteres abire puſſi ſunt, diſperierat, ex ipſis ſuis ruderibus, quidi fieri potuit, illuſtrior reviviſceret, at inſuliciem omnino Beneventani Capitolii ſors fuit, cujus quum nihil fit reliquum ſpectandum oculis, locum etiam, ubi fuerit, indicaſſe neget nec uni dumtaxat Svetonio debemus, ne perpetuam omnino ſanquæ oblivionem ſubierit. Hæc itaque de Beneventano Capitolio Svetonius, cum de Orbilio Beneventano Grammatico agit (a): Statua ejus Beneventi oſtenditur in Capitolio ad ſiniſtrum latus marmorea. Atque ex luculenta hujus locupletis auctoris fide de Beneventano Capitolio agere ſufficiunt, nam quum illud Beneventi fuiſſe nemo jam dubitare queat, duoque quo quum magnificentia pro ædificii conditione. Ubi ſque dignitate, quam cæteris publicis operibus adeo excelluiſſe probatum fuit, facili conjectura quiſque poterit judicare.

Ad

(a) De Illuſt. Gramm. cap. 9

Ad Lapidem modo redeam, quem huic Diſſertationi præfixum exhibui, fidemque liberare meam enitar, ut ſummi Viri in publicis Beneventanæ Urbis operibus reſtituendis præclarè meriti nomen, quod poſterorum memoriæ tempus invidit, pristinæ luci deſtitutum tandem reſtituam. Non eſt itaque, quem Narſetem eo lapide celebratum opinetur eadem Lex tam vetuſtè, quam facile ſupleri poſſit ex Inſcriptione Romana Pontis Salarii ab eodem Narſete reſtituti apud Grut. p. 161. n. 1.

NARSETI . VIRO . GLORIOSISSIMO . EX . PRAEPOSITO . SACRI PALATII . EX . CONS. ATQVE . PATRITIO.

Conjecturam hanc meam, aut potius de reſtituendo Narſete judicium omnibus probatum iri confido, qui, quæ mihi præſto fuere argumenta, ſecum perpenderint. Ac primùm ipſe locutionis, literarumque ſulcus eum lapidem ſequioris ævi ſcitum nobis manifeſtum exhibet, Justinianeæ ætatis factum, ex Gruterianæ, quam ſubjecimus, Inſcriptionis ſtilum referentem. Adeſt præterea in ipſo lapide præclara ejuſdem temporis nota, ob Urbis [illegible] quæ tum *eversæ* memorantur, ipſamque *Urbem prope ſolitariam vastatam per hostile excidium*, quæ tum etiam *eversæ* dicuntur, quæ quidem omnia Annibi ad Gothicam incurſionem referenda ſunt, qua præſertim Beneventanorum res furente Totilæ immanitate miſerrimè calamitatibus [illegible] fuerunt; is enim (ut refert Procopius (a)) *unum Tiberim transgreſſus ad Campaniam & Samnium [illegible] diverſis, Beneventum inde [illegible] oppidum ſuis in [illegible] redigit, ipſiusque mœnia ad ſolum uſque diruit, ne forte [illegible] aliqui ex Byzantio eo ſe conferret ... in Gothis [illegible] ſuis negotium hic exhiberet.* Quam igitur nulla ante id tempus ætas (quam olim Beneventanorum rem maximè floruiſſe conſtat) tam miſeram Beneventanæ Urbis in lapide ſpectavimus faciem habuerit, quam nos in veterem ſplendorem revocatam legi ipſe teſtatur [illegible] certum illud videri poteſt, ſub Gothico furore vaſtationem, non vero Narſetis reſtitutionem aſſignandam. Habemus enim in lapide nostro unum tantum Procopii teſtimonio comprobatum, quod id tantum retuliſſe ſufficit, ex quo triſtia clades in lapide commemoratas eveniſſe nemo dubitaverit, dum, Urbe mœnibus ſpoliata, hoſtes jam videat in eam ruere, hoſtes inquam, qui, quum Gothi eſſent, [illegible] ſolo erumpentes, ipſius barbariæ [illegible] appellari queunt. Simul autem eam Narſetis laudem fuiſſe, ut poſt ejectos, profligatosque urbe [illegible] hoſtes, in id etiam incubuiſſe, ut operum publicorum, in quibus [illegible], ſplendor reſtitueretur; quod ex laudata Pontis Salarii Inſcriptione ſatis emicat. Nihil autem mirum, quod is præſertim erga Beneventanam Urbem munificentiam ſuam eo de re tam præclarè probaverit, cum quæ majores ſubierat calamitates, æquum fuit, ut ampliora etiam beneficia ſentiret, quæ quidem ut Narſes præſtaret, aliæ quoque cauſſæ fuerunt; fidiſſimam enim Romano Imperio Urbem, eamque in Italiæ Romani Imperii propugnaculum, Beneventum tum fuiſſe ex recitatis Procopii verbis ſatis colligitur. Addamus etiam Narſeti acceptiſſimam, quippe qui Beneventum non ſemel inviſit, imo & ibi moram traxiſſe indicant vetuſta Acta S. Archelaidis apud Nepeſin (b), quæ Conſtantinopoli Beneventum, ubi Narſes morabatur, advenientis, eandem Urbem, reliquæ ſuæ vitæ ſedem delegit.

Sunt demum in lapide alia, quæ ſoli Narſeti conveniunt, quorum nomen illis, cujus nomen in eodem lapide deſideratur, *Juſtitia admirabilis, ac caſtitate inſignis* celebratur, virtutes hæ nonnaſi Narſetem ipſum nobis repræſentant, qui quantum utraque excelluerit, Procopius, Agathias, Evagrii teſtimonio ſatis conſtat (c). Ad has etiam, quæ maxima ad Deum eſſet

(a) De Bell. Gothic. Lib. III.

(b) Acta Sanctæ Archelaidis habemus penes Nos [illegible] [illegible] Mensis [illegible], quæ olim ſervantur in MSS. Codice [illegible] Longobardico [illegible] in ſæculi [illegible] [illegible] Sanctorum [illegible] in Bibliotheca Beneventanæ. Gratia [illegible] auctore eadem [illegible] [illegible] [illegible] *Ego Theodorus indignus Diaconus ſervus Chriſti non ſum paſſus [illegible] [illegible] quæ audivi, & vidi oculis meis de Beata Virgine, ſed ſcripſi ea, & poſui libellum ſcriptum [illegible] [illegible] Altare S. In. Expoſita in Civitate Theſſalonicæ.* *Obiit autem Beata Archelaide in Civitate Beneventana tempore Narſi Patricii ſub [illegible] die Menſis Martii.* Sanctæ Archelaidis celebris Benevent [illegible] [illegible] dicata [illegible] ſui honoreus fuerat inde ad Portam Rufinam, ubi [illegible] [illegible] [illegible] tandem [illegible] [illegible] [illegible] Ædem [illegible] tranſlato, Eccleſiæ [illegible] Officio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

(c) De Narſete hæc primùm depræditant Agathias. *Fuit nimirum Narſes vir admodum compos [illegible] [illegible] poſſidebat, ac ſanct, & [illegible] [illegible] [illegible] ſe præcellebat, [illegible] [illegible] habebat [illegible]* pere-

Digitized by Google

ulla virtus, Privatum præcipue Narſes adjunxit, nam licet militaribus [illegible], ſuique animi robore fuit uſus inſtructus, *adeo tamen* (ut Agathias loqu. l. 2.) *divino præſidio confidebat*, ut *in committendis prælis*, *aliiſque bellicis rebus gerendis ad ea procedisset longè anti præcognitas* precibus etiam & aliis pietatis officiis Divinum Numen placare ſolitus [illegible] Sanctam Virginem Dei Matrem ei [illegible] teſtetur Evagrius (a) *placaque tempus præſcripſiſſi, quo bellum cum hoſtibus gereret, atque ut non prius ad bellum committendum ſe accingeret, quam cæleſte ſignum accepiſſet.* Hinc factum, ut Gothicum bellum, quod ad duorum octavum annum exarſit, haud ſatis feliciter ſucceſſu per Beliſarium antea adminiſtratum, [illegible] ſolo Narſes ipſe confecerit. Totila primu, mox Teja, in quo [illegible] Rege a Gothis ſuffecto, cæſis, Gothiſque ipſorum Italia omnino deletis.

Mirabimur utrè virum Cælo charum, atque hominum bono verè natum, cui Italia debet, ut duram barbarico jugo premerentur, ſuæque tandem libertati, dignitati, ſplendori reſtitueretur, at, quiuvero? adeo nullum uſquam apud publicos omni Scriptorum fides, ut ingentium tieri gloriam toti virtutibus partam [illegible] Aucteru & Proditio [illegible] ſuſſe ſolum, ſed omnem extinxiſſe crederentur. Quod primum igitur viruet, Paulus Diaconus [illegible] ſui argumque vio in cuſtuata Narſete reconditam refert, viris omnibus, [illegible] [illegible] ſibi fuerat [illegible], uno tantum ſuumo ſune qui ne cui diceret, ſacramento obſtrictus, poſt Narſetis obitum Tiberio Auguſto rem manifeſtavit (b). Diaconi narrationem inter fabulas [illegible] ipſa Diaconi lectio, quam in ſubjectam notam retuli, manifeſte oſtendit, qua enim de cauſſa ſuerat illum Narſes ſuraſſet, qui rem thaurum morte omnino latere voluiſſet, ut ſi Suum illarum fuerit, publicis ſuis poſt [illegible] ferè triginta, quæ a Belli Gothici exitu ad Tiberium effluxere, abſconditum in urbe egiſſe? Quibus unum addi

pertinent, aut eloquentiæ ſtuduiſſet, ſed natura dexteritate in hoc tam alveo confiſſet, ut vel conſervare amicos ſui poſſet, quæ in conſultationem venirent, uſi apud Principes ſuis per delicias, [illegible] autem ſtatum ejus temporis haeret, [illegible], ſed aliquid cum forte ſecuntatem, & in rebus gerendis magnum & uno omnis jam conſerunt, [illegible] poſſet. Cæterum (ut Procopius Bel. Goth. l. 3.) *in largiendo profuſus erat, ad beneficiaque in indigentes conferenda promptiſſimus, & ad ea integraliter largienda, [illegible] ſuæ ſtatim animum intenderat, [illegible] ſtudio ambierat: quo cum multi Italiam [illegible] Principis ut beneficio beari [illegible] ſe diſſiverunt, unde adverſus Totilam Gothoſque Narſes ubi ſuperatus eſt dubitetur.* Idcirco utilit ſub hoc uil vero jam vellet, *itque enim ſtangeris.* Paulus demum Diaconus in Hiſtoria Longob. l., quæ Miſcellæ vocatur addit Romanæ [illegible] hæc Narſeti tuendo eloquens *Hic Narſes tam primum Chartularius fuit, deinde propter virtutem meritis Patricialis honorem meruit. Erat autem vir piiſſimus in Religione Catholicus, in pauperes munificus, in reparandis Baſilicis ſtudioſus ſatis, vigiliis, & orationibus in tantum ſtudens, ut plus ſupplicationibus ad Deum perfuſis, quam armis bellicis victoriam obtineret.*

[a] L. 4. cap. 23.

[b] Si mas habet Paul. Diaconus ed. tionem ejus operis cui Hiſtoria Miſcella titulus, quam i jus geminam ſecum eſſe tribuunt Leo Oſt. in Chr. l. 1. c. 15. unum Romanum antiquiſſimum an. 1471. ubi poſt cap. 8. lib. 18. hæc inveniuntur; *Narſeſque Exercitum Euroſquc cumpoſiit;* *cui tamen aliquot Paulus Diaconus addidit ſubeviis Domino Adelbergo Chriſtianiſſima Beneventi Ducibus conjugi Domini Arichi (Arechi) ſapientiſſimi Principis: & illud quæ ſequuntur idem Paulus ut diverſis auctoribus propter ipſas commixit.* Alteram Baſileæ an. 1569. in poſteriori hac, quæ lampior, [illegible] verſus ab l. 1. Nr. 1. quam a Tiberio eſſet in pauperes liberalitatis indiſtur, rem ita narrat Diaconus: *Narſes quoque Patricius Italiæ cum multis Theſauris ob Italiam ſuperveniens in Urbem advenit, & ibi in domo ſua ciſternam fodit magnam, in qua multa millia centenariorum auri argenti qui depoſuit; [illegible]; [illegible] [illegible] tam commoda ſoli hæc pro [illegible] [illegible] eo integro commendavit. Defuncto quoque Narſete ſupradictus ſenex ad Tiberium Cæſarem veniens* [illegible] *Theſaurum* [*(ego l.)*] *Narſetis reconditum habeo, quem ut* [illegible] *poſſim celare non poſſum: Tunc Tiberius gavisus ut* [illegible] *uſque ad locum pervenit ſunt, pro*[illegible] *ut ſequuntur revoluta, pervenerunt ad ciſternam, deuperam ingrediuntur,* [illegible] *in qua tantum aurum* [illegible] *repertum eſt ut per multos dies vix a diſpenſatoribus poſſet evacuari; quæ ille pene omnia ſecundum ſuum morem erogatione largiſſima diſpenſavit egenis.* Romana editio a Baſileenſi [illegible] *Narſes quoque Patricius Italiæ cum in quadam civitate intra Italiam domum magnam haberet, ad ſupradictam Urbem advenit, ibique in domum ſuam ciſternam magnam ſodit* [illegible]. Sed cum utrobique narratio ipſa fabuloſa ſit, nemo tamen non videt verbiſſimam [illegible] Baſileenſem lectionem; unde neque cum illa [illegible] Manſi Pagium reprehendit (ad Ann. Baron. edit. Lucen. tom. x. pag. 278.) quod ex Ita arguat [illegible] quaſi [illegible] Narſetem Conſtantinopoli ciſternam effodiſſe, cum [illegible] Baſileenſis editio Pagio ſuerit, ſolius [illegible], quas P. Manſ. aſſert, quandam [illegible] comment. addamus; quæ [illegible] Italiæ Urbe, in qua Narſes domum magnam haberet, [illegible] Tiberius ad effodiendum [illegible] in eam Italiæ Urbem ſuæ miſiſſet, quæ ut [illegible] editione habetur, nullum liter dicuntur igitur, ſed [illegible] plane Ciſternæ locus, atque ſoliſſa Conſtantinopoli indicetur videtur. At Diaconus, Narſetem in Italia defunctum [illegible] ſibi [illegible] prorſus in diverſum eo falſus eſſe debebit. Imo [illegible], quod nemo antiquus, Theſauri narrationem pro commento habere jam liceat.

edda poteſt ipſuſmet Pauli teſtimonium in ſe pertere unus pro Narſete reciramur, quem re niveum poſſimus, *in pauperes tamen ſuisse, ac reparandis Baſilicis ſtudioſum ſuisse depredicat.* Audietur Bergamum (l. 4. c. 29.) *Erat porro vir largus in pecunia erogandi, ut multa ſancta & magnifica Templi in multis locis extrueret, & longe ſatis feſſa, quibus tum viri, tum mulieres, & alii tamen, & multi tum qui vere verbis utebantur ſedulo reconarentur, adeſſet ut magnamque ſummam reliqueret ſuo pecuniarum, unde ipſi perſeveraretur, alia denique ei ſunt exequeretur opera.* Et igitur Cæſar enim illum hunc in ſingenue obligatare, in qua Theſaurum ſuos Narſes condi derit, ſed potius eodem Narſete opes, in cæleſtes Theſauros Pauperum manibus, aliiſque pietatis operibus deportatae.

De Proditione autem, qua Longobardicæ irruptionis auctor Narſes reſtimulari ſolet, idem Diaconus teſtis habetur. Quum enim Narſes ab Romanis apud Juſtinum in crimen adductus, Imperatrices Sophia contumelioſis literis ad lanarum penſa ut Eunuchum decebat, cedere juſſus eſſet, talem ſe illi telam orditurum reſpondit, quam nec ipſa neque vir ejus unquam retexerent, atque ita Longobardos miſſis nunciis, qui etiam *multimoda pomorum genera, aliarumque rerum ſpecies*, quarum Italia ferax eſt, ſimul ferrent, ad eam invadendam excitat, inde Romam regreſſus *ibidem non poſt multum tempus ex hac luce ſubtractus eſt, cujus corpus poſitum in Loculo plumbeo cum omnibus ejus divitiis Conſtantinopolim eſt perlatum (a).* Summus hujus criminis cumulum gravius Narſete omnibus Baronius (b), contra quem tamen Pagius pro ſueta ſibi contradicendi libidine ſtetit (c). Eorum momenta hæc ſunt, quod omnium Græcorum, qui res ejus aut geſtas ſcripto mandarunt, altum ſilentium, imo Chioppius (d) ejuſdem Narſetis Conſtantinopoli adhuc ſub Juſtino vel incurrerem laudeſque exequentis auctoritas patrat autem proditione ſcelus omerus ſalſum oſtendit. Ad hæc Diaconus ipſe Narſetis Romæ mortui cadaver Conſtantinopolim perlatum referens, alibi vero eum in Conſtantinopolim ſedem facientes ubi Theſauros in ciſternis recondendos curaret, alterutra re ipſe falſus, utraque tamen criminis falſitatem detegere creditur, ſive enim vivens ſive mortuus Conſtantinopolim redierit Narſes, quis ſibi perſuaſerit aut erectis proſperitatis, aut mortui cineribus poſt immenſe facinus honorem delatos? Pagius vero Græcorum ſilentium nihil moratus, ſed Latinorum, *apud quos res geſta*, ſequendum fidem rursus, quaſi Italia nihil ad Græcorum Imperium pertineret, cujus legibus, ducibus, armis jam tum regebatur. Diaconi narrationem ab Anaſtaſio, Fredegario, Sigeberto, Marino Scoto, Hermanno Contracto, aliiſque Scriptoribus liquido comprobatam, verum aſſirmat. De Narſete, qui Juſtini tempore florebat, ac Chioppii carminibus celebratus fuit, alium fuiſſe pronunciat a noſtro Narſete, cujus ductu Gothicæ in Italia res fuerunt everſæ, re Pagius quidem prætermittit Petavius (e) qui plures per ea tempora Narſetes in Conſtantinopolitana Aula floruiſſe ex Procopio, Theophane, & S. Gregorii PP. epiſtolis probat, quorum poſtremus ab Imperatore Phoca ob proditionis crimen ad ignem nuce fuit concrematus. Hunc ſane de pluribus Narſetibus ſententiam haud ego invitus amplector, ac Chioppii Narſetem a noſtro diverſum contendam, at nullo pacto Latinorum Scriptorum ſive potius unius Diaconi fidem de Narſetis noſtri proditione admiſerim, unum itaque Diaconum refellendum mihi credo, cum poſteriorum Scriptorum non maneret auctoritas, qui ab uno Diacono rem oſcitanter, ut fit, exceperunt.

Ac primum, teſtis rei geſtæ non eſt, qui eodem duobus, & amplius ſæculis ſuo ævo anteriorem, non ex veterum ſcriptis aliiſque indubiæ fidei monumentis, ſed populi levi fama ductus, verbis illis, *fertur*, & *dicitur*, utrumque ſuſcepit, multo ejus antilogiam a Baronio animadverſam de Narſetis obitu, quem Romæ prius, dein Conſtantinopoli detectum eſſe ſcribit. Notabimus potius ipſius Pauli ſilentium, qui quum omnia, quæ ea de Rebus Longobar

(a) Paul. Diac. de Geſt. Longob. l. 2. c. 5. & 11.
(b) Ad ann. 567. n. 8. & 568. n. IX. ad XV.
(c) Ad ann. 567. n. 4. & ſeqq.
(d) De Laud. Juſtini l. 3. & 4.
(e) In Rationar. Temp. Part. 1. lib. VII. cap. II. edit. Colon. 1720. Sed unum illud adjiciam, nihil de Narſetis proditione in Miſcella verſum Diaconum tradidiſſe, qui in eodem opere, non ſecus ac de Geſtis Longobardorum [illegible] terris, omnia quæ ad Narſetis laudem pertinent uſu verbis [illegible] quæ ipſum de Longobardorum temporibus mira [illegible] opere de [illegible] egreſſus ostram Menſe Aprili per Indictionem primam [illegible] poſt Paſcha [illegible] in una [illegible] ipſa Kal. Aprilis ſuit, cum jam a Domini Incarnatione anni [illegible] eſſent evoluti. In Miſcella quoque eadem ſere verba [illegible], tum Juſtini, loquitur Imperii anno III. qui eſt anno Domini Incarnationis DLXXIII. Indictione prima in poſt Kal. April. egreſſi ſunt Longobardi de Pannonia, & ſecunda Indictione cœperunt prædari in Italia. De eiſdem vero Longobardis ad Italiam invadendam invitatis ea tum omnino verbum invenire eſt in ipſis Miſcellæ editionibus Baſileenſi

gobardorum de ea re conſcripſeret, in Miſcellam poſſet contulerit. In Narſetis tamen recenſende proditione omnino abſiſtit, quam propterea ipſemet, re meliùs animadverſa, commenti loco habuiſſe cenſendus eſt. Et hæc manifeſta fiunt in narratione ipſe commentum ſic prodit. Dum Narſes Legatos ad Longobardorum gentem direxiſſe dicitur, mandans ut *pauperrima Pannoniæ rura deſererent, & ad Italiam cunctis refertam divitiis poſſidendam venirent, ſimulque multimoda pomorum genera, aliarumque rerum ſpecies, quarum Italia ferax eſt, mittit, quatenus ad veniendum eorum animos poſſet allicere.* Quid enim? Non his opus erat, ut feliciſſimas Italiæ regiones Longobardi tum primùm cognoſcere poſſent, qui decennio antea tempore in Italia morati ejus felicitatem jam noverant. Rem ex ipſiuſmet Diaconi verbis probare juvat. *Igitur cum circumquaque frequentes Longobardorum victoriæ perſtreperent, Narſes Chartularius Imperialis, qui tunc præerat Italiæ, bellum adverſus Totilam Gothorum Regem præparans, cum jampridem Longobardos fœderatos haberet, Legatos ad Alboin dirigit, quatenus ei pugnaturo cum Gothis, auxilium ferre conſuerit. Tunc Alboin electam e ſuis manum direxit, qui Romanis adverſus Gothos ſuffragium ferrent, qui per Maris Adriatici ſinum in Italiam tranſvecti, ſociatique Romanis pugnam inierunt cum Gothis, quibus uſque ad internecionem deletis pariter cum Totila ſuo Rege, honorati multis muneribus victores ad propria remearunt.* Hactenus Paulus in de Geſt. Long. l. 2. c. 1. qui iiſdem verbis rem ipſam narrat in Miſcell. l. 16. p. 478. Intereſt etiam Diaconi locum recitaſſe, in quo non, præter ea, quæ ſuperiùs dicta ſunt, perſpicuam hinc, ſed nondum eſt obſervatam, commenti cauſam reperies, quâ facile vulgò deinceps factum, Narſeti Proditionis crimen affingere.

Primum igitur conſtituit præter hoc in Italiam Longobardorum adventu, nedum cognitam Longobardis Italiam, ſed longâ mora Regionis felicitatem expertos, omnibus ejus bonis, ut factum belli dicebat, qui pro Rep. ſtrenuè dimicaverunt, ad debitum uſque fuit permiſſos, atque etiam beatiores ſecum recedentes tum, quum ad Pannoniæ ſedes regreſſis patria ſoli infelicitas horridior, quam olim apparere cœpiſſet. Hæc calliditate Narſetis *pomis & pretiis*, nullo etiam Narſetis ſenſu, ut legatione opus ſuit, ut ipſi in Italiam redirent, quam patria ſoli omnium expertiores petebant felix, quam nuper meminerant, ac dulcem Italiam ipſa revocabat. Fateor quidem poſteriorem hujus adventus, ſeu irruptionis cauſam priori adeuntur tribuendam, neque omnino Narſetis conſilium probaverim, qui ad defendendam Italiam Gothos, aliosque barbaros ſibi ſocios adjunxerit. Sic enim conſilii ipſum met Narſetem pœnituiſſe in medium, qui poſt Gothicam victoriam, ut Procopius narrat (a). *Longobardorum in primis nefanda facinora ſe in expeditionem ſequentium vendunt primum, & capiunt [illegible]. Illi namque ad currentem viam factorumque importunum, & ſibus vel ædificia ipſa, in quæ forte devenerant, inſuſſi cremabant, ſtuprantque fœminas, & vim inferebant ſacris in ædes refugientibus, unde magna pecunia hos præmium donatos ad propria redire penates permiſit. Vulnerari. Diximus ignes ſibi tum conſilio. Et hos tradidit, qui eos terrebis deducerent, quid in Romanorum ceſſiſſet pervenissent.* Quum igitur primis hujus Longobardorum in Italiam adventus Narſes auctor fuerit, ac eoque, ſi eictionem Gothicam excipias coll... illorum viribus comparatam, haud fortaſſe minoris, quàm Gothi intuliſſent, calamitates etiam tum perpeſſa fuerit Italia, majoram etiam præſagia, quæ ex poſteriore irruptione propria conſilio in easdem regiones facti paullo poſt accepit, nihil tam facile poſteris, ut qui Longobardos a Narſete in Italiam aliquando perductos ſentent, poſterioris illorum adventus, qui ſequutarum calamitatum mole celebrior fuit, eundem Narſetem auctorem putarent, cui prius dimiſſi erant tribuendus; atque ita factum hic, ut Narſes, qui haud optimo, et certè neceſſario conſilio Longobardos in Italiam defendendam, atque a Gothis expugnandam olim excierat, induſtriâ rerum geſtarum fere, ad eandem invadendam mentaſſe crederetur.

Atque hic, dum noſtro lapidi Narſetem reſtituimus, reſtituendum quoque Narſeti decus, vindicandamque eb memoriam eminentis laudis ejus memoriam curavimus, ut qui Beneventanam propriam Urbem Gothico furore caſtigatam, in priſtinum ſplendorem reſtituit, eoſdem etiam nunc beneficii memores, ejuſque tuendæ famæ ſtudioſos haberet.

(a) De Bell. Goth. l. 3. prope fin.

DISSERTATIO XI.

De Monumentis Veterum Chriſtianorum Beneventi extantibus.

> † HIC REQVIESCIT MAMER
> CIVS MARCELLINVS VI' CVRA
> TOR QVI' VIXIT' ANN' FM XXX
> DEPOSITVS SD' J''' NONAS NOVEMBR'
> FLAVIIS S'MMACHO ET BOETIO VV
> CONSS

AD Res Chriſtianorum me tandem recipio ſuaveſtu licet, ſed quæ nihil triſte de fidelibus dormientibus, monente Apoſtolo, afferunt. Animo vero longo itinere jam defeſſum eo voluptati ſibi eſſe unum, ut ſe recreet, quàm nunquam poſtremam hujus Operis partem peregerim, cui regnat ex Eccleſiaſtica Antiquitate ineſt pretium, maximumque ex ſacra eruditione accedit emolumentum. Lapidem itaque Chriſtianorum veterum hanc Diſſertationem ſolum titulum inſcripſi, qui titulus & ipſe ſatis illuſtris Viri ſepulcrum inſcriptum. Prodiit ante ſex annos ex imo terræ receſſu, dum ampliandis Domus Principis Montis Ædibus fundamenta jacerentur. Tripalmem quoque verſus e candidiſſimo pario marmore Tabula erat, quæ laterrimo ſepulcri operculum præbebat: ubi & humana oſſa inventa ſunt. Pavimenti veſtigia eadem ſubjecente ſepulcro ita adhærebant, et nihil alterius operis in eo fuiſſe indicaretur, ſed pavimento affixa tabula omnino æquaretur. Rem oculis ſpectanti ſuſpicari mihi ſubiit, Sacram ibi olim fuiſſe veterum Chriſtianorum ædem, quod & ingentes ruderum, qui undique ex ea loci parte egerebantur, acervi commonebant. Tum ejuſdem ſepulcri inſcriptionem dictæ Tabulæ inſcriptam ſerio animadvertens, ac diligenter deſcribens, dignam cenſui, quæ peculiari commentario illuſtraretur, eaque ſui formæ, ſitu, locique conditione, de veteris Eccleſiæ more, quo defuncti fideles apud ædes ſacras tumularentur, diſſerendi occaſionem pro re nata ſuppeditaret: quod, poſt ſepulcralem titulum prius explicatum, mox ſequenti capite mihi erit exequendum.

CAPUT PRIMUM.

Mamercii Marcellini vi' Curatoris Sepulcralis Titulus explicatur.

DE Mamercii Marcellini munere, quod lineâ ſecundâ ſic legitur VI' CURATOR, omnia, quæ mihi præſto erant, jamdiu habe in *Diſſert. di Vet. Magiſtrat. Benev.* p 147, ubi loci, & materiæ opportunitas tum poſtulabat, fuere obſervata; nihil igitur de ea re, quam longa exercitatione ſemel explicuiſſe ſatis eſt, ſed reliqua domeſtici illuſtrandi ſuſcipiens, e Crucis ſigno, quæ felix, fauſtumque lapidi principium præbet, exordium etiam ſermonis mei faciam.

Nihil

Nihil antiquius ab Eccleſiæ primordiis Chriſtianis fuit, quam religioſam erga Crucis ſignum venerationem exhibere, quippe quæ præcipuum fuerit inſtrumentum, ex quo Dei Hominis morte conſecrato, [illegible], atque ſalus in humanum genus permanavit. Hæc itaque quum probe ſcirent, ſpecterentque Chriſtiani, nequicquam eos ab colendi Cruce retrahebat vel ejus infamia, quæ vulgo omnium mentibus plane inſidebat (a), vel Ethnicorum calumniæ deterrebant (b). Augebat autem, ac plane eorum religionem confirmabat non ſemel probata ſalutaris ſigni virtus, quæ non modo præſentem ſibi tutelam aſſidue comparari, verum etiam hoſtium conatus, falſaque Religionis myſteria everti conſpicerent (c).

Hinc mos ille fuit, non ſolum in ſacris ædibus, aut cryptis, & cœmeteriis quo Perſecutionum tempore Chriſtianæ Religionis ergo conveniebant, Crucis effigies in pariete extollere, aut parietibus pingere, aut ſaxis inſculpere, ut maximum propriæ religionis myſterium mentis veneratione proſequerentur, verum etiam privatis ſuis ædibus, perſoniſque ſervandum, imponendamque curabant. *Impoſitam ſuis frontibus Crucis Chriſtianos geſſiſſe* locuples teſtis eſt Lactantius, cujus verba inferius recitabimus, huncque morem, quum demum nullum eſſet Chriſtianæ Religionis diſcrimen, amplius invaluiſſe colligimus ex S. Auguſtino, qui inter Catechumenorum inſignia Crucem recenſuit, quam illi fronte gerebant. *Si dixerit* (inquit (d)) *Catechumeno: Credis in Chriſtum? Reſpondet: Credo, & ſignat ſe Cruce Chriſti: portat in fronte, non erubeſcit de Cruce Domini ſui.* Cui vero erubeſcerent, quando jam (ut idem Auguſt. nunc præclare ajebat) *Crux ipſa de locis ſuppliciorum tranſiit ad frontes Imperatorum*; quam ſcilicet in eorum coronis aſſurgere, ſplendidiores, glorioſioreſque coronas ipſas efficeret: unde etiam intelligimus, Chriſtianos quoſcunque, qui ſuis frontibus de more imponerent, non fronte ipſa depictam, aut ſignis te impreſſam Crucem prætuliſſe, ſed anteriore pilei, aut galeri parte quæ fronti inſideret, effictam, aſſutamve geſtaſſe.

Parta itaque Eccleſiæ pace, feliciſſimo quidem ipſius Crucis Imperatori Conſtantino, non naturæ vi, ut Heterodoxorum aliqui contendunt (e), ſed prodigioſe apparenti aſpicere, quan-

(a) Omnium teterrimum, ac probroſiſſimum ſupplicium Crucis fuiſſe [illegible] conſtat; *Summum ſupplicium* [illegible] appellatur a I. C. Paulo [illegible]. Hinc Crux ipſa *Infelix Arbor*, *Infamis ſtipes* [illegible] appellabatur. Liberi Reg. [illegible] ſervile ſervorum ejuſmodi ſupplicium [illegible] (ut aliis mittamus) Cicero [illegible], dum C. Rabirium Perduellionis reum defendens [illegible] poſtquam [illegible], ac [illegible] Conſul [illegible], Carnificem de foro, Crucem de campo ſublatam, [illegible] Regis veſtigia [illegible] T. Labienum Trib. Pleb. (qui Rabirii diem dixerat) [illegible]: *Hæc vero ſunt, quæ ne hominem clementem popularemque delectant* [illegible] *Quæ non modo hujus libertatis manſuetudineſque non ſunt, ſed ne Romuli quidem, aut Numæ* [illegible] *ſed Tarquinii ſuperbiſſimi atque crudeliſſimi iſta ſunt cruciatus carmina, quæ tu homo* [illegible], *ac popularis libentiſſime commemoras* [illegible] Quam tandem formulam [illegible] ab [illegible] Rege [illegible] in Horatium [illegible] cognitionem [illegible] L. [illegible], ſed legendus idem Cicero Verr. [illegible] ubi Verri exprobrat, quod P. Gavium, qui ſe civem Romanum eſſe clamabat, Crucis ſigendum juſſiſſet in Meſſanæ [illegible] *quæ* [illegible] *fuerit* [illegible] *ſummoque ſupplicio aſſicere* [illegible] Mitto vel hujus Ciceronis [illegible] Lactantii [illegible] qui lib. IV. c. 18 [illegible] Chriſti Crucis [illegible] mortem, quod ergo [illegible] *deplorant. Aut quibus* [illegible] *Non* [illegible] *M. Tullius* [illegible] *ſunt* [illegible] *eſt* [illegible] *eſſe proclamans,* [illegible] *Romanum* [illegible] *in Crucem eſſe ſublatam* [illegible]

[illegible] Atque hoc haud Lipſio obſervatum in De Cruce l. 1. c. 17 [illegible] hoc [illegible], quo libentius etiam [illegible] cap. [illegible]

(b) [illegible] Ethnici Chriſtianos geſſiſſe de Crucis divino cultu, quaſi ipſis Cruces penderent [illegible] Sed ignorabant [illegible], quoquomodo, quiquis [illegible] Crucem adorantes, [illegible] planè lignum, ſed in Chriſtum, qui [illegible] fuit, reſpectu [illegible] Minuc. Felic. [illegible], Tertullianus, Mo[illegible] Videtur de hac re Cl. Mamachius Orig. [illegible] l. 1 cap. 3 § [illegible]

(c) [illegible] hoc argumentum [illegible] Lactantius l. [illegible] c. 27 [illegible] hæc inter alia [illegible] *Quanto terrori ſit Dæmonibus hoc ſignum ſciet, qui viderit* [illegible] *non difficile eſt probare* [illegible] *ſi aſſiſtit aliquis ſignatum ſronte* [illegible] *nec reſponſa poteſt conſulentibus reddere vatum* [illegible] *fuſſe* [illegible] *ſi* [illegible] *quum* [illegible] *Diis aſſiſterent, impoſito frontibus ſigno Dei* [illegible] *ſugaverunt, ne poſſent in viſceribus* [illegible] *futura* [illegible] *ſed quotannis neque accedere ad* [illegible] *fuſt* [illegible] *in quibus* [illegible], *aut illi* [illegible] *quæ ſignum immortale* [illegible] *nam* [illegible] *per homines* [illegible] *quo* [illegible] *hanc Religionem* [illegible] *& rationem* [illegible] *& vim* [illegible] *& ſpiritalibus armis* [illegible] *cedere ſibi cogeret.*

(d) Tract. XI. in Evang. Johann.

(e) Io. Alb. Fabric. [illegible] Bibl. Græc. lib. [illegible] Kortholtus Differt. [illegible] p. 137. Moſheim. Inſt. cent. IV. [illegible], ſed Phaſiano [illegible] eſt,

quantus unde[m] Signo ejuſdem Auguſti opera honos acceſſerit, planè conſtat, nam ſublato ab ſuo Exercitu ſuperſtitioſo ſigno, quod *Labarum* nomine, *Bellorumque Deus* appellabat Tertull. (a), præcipuum caſtrorum ſignum Cruce ipſi[us] conſtitutum voluit, quam & militum galeis ſupernè imponi juſſit; præterea hoc ſupplicii genus ex Orbe Romano ſuſtulit, nolens ſcilicet *Signum* ſalutiferum ad pœnarum, & ultimum illud, utque nimium pœnis adhiberi damnatorum (b). Huic illud eruditiſſimus Juris Interpretibus (c) jam diu obſervatum, nullibi in Libris Legum Crucis ſupplicium memorari, non quod, dum leges illæ conderentur, illud in uſu non fuiſſet, ſed quum in unum corpus a Triboniano digererentur, non modo deſuevisſe, ſed planè Conſtitutionis lege, tum ipſius Chriſtianæ Religionis ſanctitate irreverentia nefas haberetur; ita ut, etiam cum leges eædem, quæ olim, pro Crucis tamen vocabulo, ubi occurreret, Furcæ nomen a Triboniano uſurpatum fuerit, ſubſtitutumque ſupplicium.

Atque ex hinc ubique recepta, ſerveſtaſque ubique Crucis veneratione (quod aliis non ſatis obſervatum invenio) illud poſteriore ævo poſſem obtinuiſſe, ut ubicumque libuiſſet, Crucem ipſam Chriſtifideles aut ſculperent, aut extollerent, quaſi, ut nullum ſine Genio locum olim Ethnici ſuperſtitionè putabant, hanc ſanctæ ipſi conſilio tutelam loci quibuslibet ſubſtituere ſategerunt; quod tum piè admodum, religioſeque geſtum videretur, ipſa tamen [ut aſſolet] immoderata augmentum Crucis honori quodammodo detrahebat, cujus dignitati ex quorundam locorum, ubi appoſita eſſet, conditione, non ſatis conſulebatur. Hinc in Trullana Synodo ſancito illud conſtituta legitur cap. 73. *Crucis figuras, quæ nonnulli in ſolo ac pavimento ſunt, omnino deleri jubemus, ne inceſſantium conculcatione, victoriæ nobis trophæum injuria afficiatur. Eos igitur, qui deinceps Crucis ſignum in ſolo conſtruxerint, ſegregari mandamus:* quod etiam jamdudum Imp. Theodoſio vetitum, cujus lex illa adhuc legitur (d) *ut nemini liceat ſignum Salvatoris Chriſti vel in ſolo, vel in ſilice, vel in marmoribus humi poſitis inſculpere, vel pingere;* inſculptum autem, picturave tolleretur. Lenius etiam Imperatoria edicti conſtitutio (e) qua vetatur, *in ædes publicas, vel in quæcunque loca populi voluptatibus fabricata venerabilem Crucem inferri.* Exemplo etiam fuit Imp. Tiberius tunc ſemel, qui cum Crucem pavimento inſculptam tolli juſſiſſet, ingens conſilii ſui, quo illam honori proſpectum voluit, præmium retuliſſe traditur (f).

Sed

eis, cujus, quum illud conſuetum manifeſta ſigna alia indicaret, hoc etiam (ut ajebat Beda) promptum eſt colorantur, & duæ & annulo, & variis aeris puſioni inacceſſiſſe.

(a) Annal. [illegible] Lipſ. n. 27

(b) De his ſeleſta omnia lege congeſta Lipſium in De Cruce l. 3. c. 14. 15. & aliis.

(c) In l. 38 § 2 D. De Pœnis hæc modo leguntur: *Auctores ſeditionis & tumultus populo concitato pro qualitate dignitatis aut in Furcam tolluntur, aut bestiis objiciuntur, aut in Inſulam deportantur.* Quæ quidem ex lib. v ſententiarum Iulii Pauli deſumta ſunt, ubi tit. 22. *De ſeditioſis* aliis leg. tamen *in Crucem tolluntur:* quam quidem *Crucem* in *Furcam* commutandi Tribonianus fuit Tribonianus, qui ſolo ejus vocabuli commutatione contentus, nihil de verbo tollantur ſublectus fuit, quod in Crucis olim, non in eadem Furcæ deinde convenieban. Sic in l. 28. § 15. ubi ex Calliſtrato hæc leguntur: *Famoſos Latrones in his locis, ubi graſſati ſunt Furca figendos complacuit;* jam ex Iuriſconſulti omni *Crux* non *Furca* dicta, nec per ſe *figendi* verbum remanſit appoſitum; quod Crucis proprium, neque omnino Furcæ adhæſit, ad quam appendi, adſtringive damnati ſolebant. Iſidor. l. 5 c. ult. *Furca dicta, quaſi ferens caput. Patibulum vulgo Furca appellatur. Sed patibuli minor pœna, quam Crucis; nam patibulum appenſos ſtatim exanimat: Crux autem ſuſſixos diu cruciat.* Vide Gulson du V. S.; Cuter. Anconium Conmum Leſtian. ſubſectiv. l. 1 c. 13. Cujacium obſerv. l. 15 c. 11.

(d) In Codice Juſt. l. Leg. 1 tit. viii. Dat. xii Kal. Jun. H[…], & Ardabure Coſſ. i. an. 427.

(e) In leg. xii Cod. Juſtin. *De Epiſc. & Cleric.* in qua nomen ſcenicarum vetitum, ſed quæcumque Crucis homi ne in ea aſſe lata. Eandem non Honorius leſtio, quem diſcimus ex lege Theodoſii Imp. 25 Cod. Theod. *de Pagan.* Sacrif. Paganorum Fana Templa, *Delubra conlocentur venerandæ Chriſtianæ Religionis ſigni impoſiti;* Si igitur in ædes publicas aut in loca populi ex voluptatibus fabricata Crux inferretur, ea quodam modo annecteretur, nefari religioſi ridiculum. Itaque non ſibi de corpo ſpectaculi, aut profanatum ſpectaculis eſſet. Id autem vel ipſa Lex, *dum vetat vel poſita adeo non deeſſe, ubi Crux poſt eaſdem, neque temporis in loca agere eſſe, quæ vel ad publicam conſuet, vel ad populi oblectamenta conſtructa eſſent.* Quod ſi non id Leo intellexerit, manifeſtè quandiu loca illa poſt Crucis collocationem profana redderentur, uti olim parum, jam illis autem conſpectu præſentem Crucis honori detrahendum videretur, non ut Nonnemo aliis alias natura ſtatu poſſe. Huc ſpectat ſan[…] Imperatoris exemplum etiam apud Lampridium in Alexandro, qui, quum Chriſtiani quemdam locum, qui publicus fuerat, occupaſſent, contra Popinarii ſi certum ſibi eum deberi, reſcripſit melius eſſe, ut quemadmodumque illic Deus colereтur, quam popinariis dederetur.

(f) De Imp. Tiberio II hæc tradit Paulus Diaconus Hiſt. Miſcell. l. 17. *Quadam die deambulans per palatium vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua erat Crux Domini ſculpta, & ait: Crucem Domini noſtri*

Sed veteribus Christianis, ne contra ejuſmodi leges commiſiſſe videretur, facile una cuivdum erat, quandoquidem fas sibi ducebant titulis ſepulcralibus, quibus amicorum corpora humo condita tegebantur, Crucem inſculpere; nihil enim eo ſigno munitius, quo ſe in Christianæ Religionis profeſſione, ſocietateque deſuncti declararent, quamquam illius virtute æternæ vitæ comprandam ſperarent, & post [illegible] quietem intelligeque quodammodo [illegible] Hunc praxes Christi monogramma, aliaque quamplura ſymbola in Divinis Libris in prim. Veterum Christianorum uſum derivata, quibus ſuos tumulos ornarent ac veluti conſecrarunt, præcipuum omnium Crucis ſignum uſurpabant, ut in noſtro lapide aſpeximus, cujus etiam Crux adeſt inſculpta, quod etiam multo apud Cl. Lupum (b) iiſdem penitus conceptum verbis inſcriptio, itemque apud Cl. Oliverium (c) in ſepulcrali latina inſcriptione literis græcis exarata, ubi hinc inde Angeli ſecundum coronam manibus ſuſtinent, in cujus medio Crucis ſignum effulget, atque in aliis monumentis Veterum Christianorum monumentis apud Arringhum, & Boldettum (d) paſſim ſpectare licet, quæ nimis longe recta, ut ſi tuo obvia [illegible] referre [illegible] enumerare non est opus.

Ex quo quidem ſigno certum mihi atque conſtitum reſultat ſunt etiam, ubi ſepulcrali quorum titulo, ſueta ſeu forma, [illegible] inſculptum occurrit (e), promptum eſſe, neque omnino [illegible] videri, ut ſtatim titulus ad Christianum pertinere judicetur. Eſti enim ejuſmodi ſignum ab Ethnicis ipſis Ethnicos uſurpatum ſuerit (f), etsi etiam Voluſio Mæcenatis pro nota dicat [illegible] hoc ſignum † [illegible] (g) atque ex literis T & I, vel I & T unam notam efficere [illegible] conſuſſiunt, ut conſpicuum notæ † etiam in ſepulcralibus titulis Ethnicorum inſculpta cernitur, teſte Pierio Valeriano (h), nullimodo tamen in ullum Ethnicorum monumentum umquam venit, ejuſmodi ſignum ad proprium ipſius Crucis ſignificationem [illegible] reſerre, quippe quæ apud eos infamis erat, atque horrori, ut jam ſuperius obſervavimus, ſummo certe probro [illegible] ſupplicii

*[illegible] ſtantem [illegible] & poſtea [illegible] [illegible] cum ſub [illegible] & hoc [illegible] ipſum [illegible] [illegible] [illegible] hoc ſignum habentem [illegible] ipſum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſupra [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(a) Atque hæc ſiebant carmina S. Paulini Nolani Epiſcopi, quæ ipſe in [illegible] S. Felic. [illegible] ſert in ep. 0.1. 2. ad Severum edit. Colon. pag. 175. quæ ſic claudantur:

Quæ bene ſanguineo ſigno Crucis uſa pianus
[illegible] Crucis [illegible] in Cruce ſit requies

[b] In ep. 1 S. Sever. p. 147.

[c] Marmor. Piſaur. n. CLXXI.

[d] Obſervation. ſopra i ſacri Cimiteri lib. 1. cap. 11. ubi plurimi cum [illegible] aliiſque Crucis formas in Christianorum ſepulcris [illegible]

[e] Non ſemper formæ diverſam apparere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad Crucis ſignum [illegible] [illegible] [illegible] Christiano homine [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Judicari [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] p. 575.

[f] Inter Hieroglyphica Ægyptiorum literas Crucem habuiſſe [illegible] teſtatur Ruffinus Hiſt. Eccl. l. 2. c. [illegible] & Socrates l. 5. c. 17. Hinc [illegible] Tertullianus Apolog. c. 16. [illegible] [illegible] Crucis [illegible] & Tropæis. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[g] In libello de Aſſe poſt Cod. Theod. edit. Pariſ. [illegible] & et Gronov. Theſau. [illegible] cujus libelli [illegible] [illegible] [illegible] Jac. Cuj. [illegible] [illegible]

[h] In Hieroglyph. [illegible] [illegible] [illegible] T [illegible] ſive T præcedente, ſive ſubſequente [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

D M
[illegible]
[illegible]
† [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] † [illegible]

In quo monumento [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hunc lapidem [illegible] & quidem [illegible]

plexis ſimulacrum ſuis rebus admiſcere, quod nonniſi raro, atque etiam fortuito quoſdam conſilio ad diverſas longe res ſignificandas aliquando adhibuiſſe jam videntur. Soli igitur, ac ſatis perſpicua Chriſtianorum ille fuit nota, qui non modo Crucem non erubeſcerent, ima vero gloriandum ſibi plane exiſtimarent, ſi Crucem ipſam, qua humanæ ſalutis pretium exolutum, veteque religioſe myſteriis dedicata fuerant, vivis ſibi, mortuiſque ſociatam oſtentarent.

Certiſſimum igitur de noſtro Lapide erit judicium, etſi alia argumenta deeſſent, ex ſolo Crucis ſigno, quod initio inſculptum habet, ad Chriſtianum hominem pertinuiſſe. Id quod etiam plura alia manifeſte confirmant, nempe *Requieſcendi* verbum cum adjectione *Novarum*, præterea *Depoſitionis* vocabulum, ac demum temporis nota, quæ *Conſulum* nominibus deſignatur; quæ omnia, eodem noſtro Lapide duce, ſigillatim percurremus.

Ad priora duo quod attinet, haud longum faciam, quandoquidem de poſteriori re, idest de diei e mortalibus vivendi ratione in Chriſtianorum tumulis de more adhibita, ſuse eruditeque actum invenio a Cl. Lupo (a), qui de eadem re eruditorum ſententias expendens, morem quidem ipſum Chriſtianis receptum, ſed Ethnicis quoque in ſuis ſepulcralibus titulis (quorum plurima exempla affert) non omnino ignotum probans, ita rem definire videtur, ut ea dicat conjecturam potius, quæ aliis argumentis confirmari egeat, quam certam Chriſtianiſmi notam habeamus. Idem ego de priore re, idest de *Requieſcendi* verbo judicandum crediderim, quæ pro ſolemni veluti formula in Chriſtianorum tumulis uſurpata inter eas notas a Mabillonio recenſetur (b), quæ Paganorum tumulos diſtinguunt. Nihil enim verius, quam ad perpetuum Chriſtianorum uſum ejuſmodi vocabulum referre, qui Divinis Libris præeuntibus, (c) ſuos defunctos requieſcere dicebant, itaut nullus fere ſepulcralis veterum Chriſtianorum titulus ſine eo vocabulo occurrat, quod barbare aliquando inſcriptum (d), rariſſime tamen deſideratur. At non illud Ethnicis omnino inſolens, qui ſuis ſepulcralibus titulis pari modo adhibebant, mitto hic derum formulis dicere, quibus defuncti diras imprecationes in ſuis tumulis inſcribebant adverſus eos, qui ſepulcrum violare, oſſaque perturbare auſi fuiſſent, (e) ipſis quoque Chriſtianis aliquando uſurpatas (f), quæ quidem re nihil aliud, quam ſuæ requietis proſpectum valebant. Certe familiare ipſis Ethnicis *Requieſcendi* vocabulum fuiſſe liquet, cum ex lapidibus (g), in quibus non ſemel ſepulcrum ipſum *Requietorium* appellatur (h), tum etiam ex frequentibus Scriptorum, Poetarumque locis (i), quibus inſignem noſtrum lapidem adhuc ineditum addimus, quem habes in Claſſ. ix. num. 139. ubi elegantibus verſibus Puella præcoci fato extincta ſuas querelas ſic claudit

NVNC ITA IN AETERNA REQVIESCO *ſola ſepulta*
ET FINEM FATI CONQVEROR IPSA MEI.

Ad *Depoſitionis* igitur vocabulum gradum citò faciam, quandoquidem in noſtro lapide Marcellus Marcellinus dicitur DEPOSITVS SD. III. NONAS NOVEMBR., in quo quidem vocabulo certiſſimam omnium Chriſtianiſmi notam, nunquam Ethnicis in Re Funerea uſurpatum, ſed ſolis Chriſtianis peculiarem agnoſcendam cenſeo. Scio, ex Heterodoxorum numero non

(a) In Epitaph. S. Sev. p. 81.
(b) De Cult. SS. Ignot. p. 81. & n.
(c) [illegible] Eccleſ. xxxviii. 24. Apocalyp. xiv. 13. & paſſim alibi.
(d) Nam *Requiſe* pro Requieſcit; *Queſit* ac *Queſcit* pro Quieſcit, & alia ejuſmodi barbare ſcripta paſſim occurrunt apud Aringhium, Boldettum, Lupum, alioſque Chriſtianorum monumentorum Collectores, atque illuſtratores.
(e) Sic apud Gruterum pag. 808. 7. *Ut hoc titulo, quæ omnes volunt* [illegible] *ſepulcrum violent*; & pag. 170. 3. *Rogo per Deos ſuperos inferoſque ut velitis oſſa mea violare*; & alia id genus, quæ habebis in Indice Gruteriano cap. 17. in fin.
(f) De his vide lapides apud Fabrettum c. 1. p. 118. & ſeq.
(g) Quæ plurimas tibi dabit Index Gruter. cap. xvi.

(h) Gruterum p. 854. & add. Kirchmannum De Funer. Rom. l. iii. c. ix.
(i) Marcus primum locum Pacuvius vetus, cujus carmina refert Cicero Tuſcul. i. [illegible]

Neque ſepulcrum, quod recipiat, habeat portum corporis
Ubi remiſſa vita corpus requieſcat a malis.

Tibullus lib. i. eleg. x. v. 40.

Et bene diſcedat dum, placideque quieſcat.

Cum Poeta pia defuncto eadem formula utitur Ovidius Amor. l. iii. Eleg. 9. v. 67.

Oſſa quieta, precor, tuta requieſcite in urna.

Virg. lib. Eclog. [illegible] v. 33. [illegible] *mihi tum quam molliter oſſa quieſcant.* Tacitus in vit. Agricol. n. 46. *Si quis piorum Manibus locus, ſi*, ut *Sapientibus placet*, non cum corpore extinguuntur magnæ animæ, placide quieſcas ipſa.

non defuisse quempiam (a), qui communem quoque Ethnicis eandem vocabuli significationem fuisse contenderit, quasi id quoque pigeat, ut sanctior Christianis peculiaree loquendi formulæ, pietatis ac mysteriorum plenæ, nihilque in per somnum calumniam improbe relinquatur, quod non ex profanis Ethnicorum moribus, ac sermone in se derivasse dicantur. Locus itaque Ovidii effertur ex Tristium lib. III. eleg. 3. quem audire præstat:

Nec mea consueto languescent corpora lecto,
Depositum nec me qui fleat, ullus erit.
Nec Dominæ lacrymis in nostra cadentibus ora
Accedent animæ tempora parva meæ.
Nec mandata dabo, nec cum clamore supremo
Labentes oculos condet amica manus.

At *Depositi* vocabulo, quod versu secundo legitur, *Mortui* significationem perperam attribuit Heterodoxus Interpres; cujus hallucinationem luculenter refellunt Ovidius ipse sequentibus versibus, in quibus adhuc optat Naso Uxoris lacrymis vitalem suum spiritum ex corpore jam jam morituro eliquantis per retinere, præterea que obesse queritur, quibus supreme mandata daret; quæ quidem inanis vota essent, postea quam *depositum* i. e. mortuum se dixisset, nec ob ambiguam verbi significationem præpollere loquutionis Poetam demonstrabimus, qui tandem sermonis totius seriem, post eadem conquerens, non vero mortui vote jam suum obitum subsequentem edocens, sic peregit:

Sed sine funeribus caput hoc sine honore sepulcri
Indeploratum barbara terra teget.

Sed non ambiguam vocabuli significationem ex integro Ovidii animadverso loco appellare debuimus, quandoquidem Poeta ipse jamdiu usu receptam, probatamque veteribus Scriptoribus ejusdem vocabuli significationem omnino servans (b) certissimam nobis exhibuit. *Depositos* enim eosdem ac *Desperatos* dicebat Antiquitas, ita plane S. Isidorus Etymol. l. x. *Desperatus* vulgo vocatur *malus*, & perditus, *nec jam ullius prosperæ spei*: dictior autem per similitudinem ægrorum qui afflicti, & sine spe deputantur. Consuetudo autem erat apud veteres, ut desperati ante januas collocarentur, vel ut extremum spiritum redderent terræ, vel et possent e transeuntibus forte curari, qui aliquando simili laboraverant morbo (c). In hanc posteriorem significationem, quam Ovidio vindicavimus, dissertissime *depositum* usurpavit ejusdem ævi, sed præstantioris ingenii Poeta alter Virgilius, qui de Japyge, medicinam ab Apolline edocto, sic canit Æn. XII. v. 395.

Ille ut depositi proferret fata Parentis,
Scire potestates herbarum, usumque medendi
Maluit [illegible].

ubi jam valde *depositum Parentem* appellat, idest extremo fato jam proximum, cui proferendo, seu ducenda, ne occideret, repellendo et extendove Nerei medicinæ vim adhibebat. Sed Servium audire libet: *Ut Depositi*, *idest Desperati*, *nam apud veteres consuetudo erat*, *ut desperati ante januas suas collocarentur*, *vel et extremum spiritum redderent terræ*, *vel et possent a transeuntibus forte curari*, *qui aliquando simili laboraverant morbo*. Cicero, *Ægrotum*, & *prope Depositum Regis* partem *suscepisse* (d). Statius in Thebaid. *Forte Depositus* opem. Hactenus Servius, cui illud quoque debemus,

(a) Jacobus Basnagius in Hist. [illegible] quem claves refellit V. C. Dominicus Georgius in Dissert. de Monogrammate Christi edit. Rom. an. 1738. cui plura, quæ Basnagium omnino confutarent, modo nihilominus.

(b) In locum hunc Ovidii recte interpretatur Jo. Hittengius: *Locum universalibus exaptime quibusque Scriptoribus consequentem Severus* III. 1. 8. § 29. laetus præter superius dicta in plane proficiit interpretatur Ovidius vel. 3. *De Ponto* eleg. 2. v. 47. ubi Max. Eorum rogant de concilianda sibi Augusti gratia suam neutram hæc exponit:

Jam prope depositus, *certe jam frigidus æger*
Servatus per te, *si modo servor*, *ero.*

Non enim mortuus poterat Augusti indulgentiam, sed cum jam licet desperatum aliquid tamen adhuc superesset

(c) Hæc morti medicinæ (ut fallitur, quam Empiricæ nuncupant) ipsissima scribit Max. Tyrius orat. XI. ubi hæc sunt: *Medicinæ initia sumpsisse* [illegible] *curam* [illegible] *fuisse* [illegible]. Eam, qui tenerentur a morbo, domesticis ope exutos in frequentiam vice deportabant, ut transeuntibus eosdem de quo iisdem morbo ægrotarent. Itaque qui tales, depositæque similium morborum, aut salvati fuissent, aut contrarii, aut medicamentis sumptis, prodesse remedia laboranti proderent; Sed tunc genus morbi remedia non esse juxta sanationem, sermone ejus, quam in se hominum congesserunt experientia, sanatum fuit.

(d) Verba Ciceronis a Servio relata, habentur in Verrinis I. seu in Verrem lib. 1. cap. 2. ubi hæc ad eam notarunt notas Asconius: *Et prope depositam*. *Desperatam similitudine* [illegible] *Virgilius* [illegible]. Verba quam Scholiastes

mus, et Ciceronis locum nobis pateſieret, atque etiam Statii, quorum aliorumque (a) auctoritati vocabuli ſignificationem explanatiſſimam habemus, quid, quod ex vetuſtiore Latio in ſequiores ævi Auctores, quos jam enumeravimus, idem vocabulum ad diverſam prorſus ſignificationem manavit? En Lucilii verſus, quibus rem conficimus, ex libro I Satyr. (b)

Symmachus prætor ſum tum depoſitus habebat
Exſpirans animam pulmonibus æger agebat.

Plaque rem hanc pluribus confirmarem, ut in meridiano velut lumine collocata aliorum errorem, ſeu perpetuam Chriſtianis quamvis fuſque deque vellicandi libidinem diluerem.

Itaque *Depoſiti* vocabulum, probum ipſum quidem, ex Gentili Latio in Chriſtianiſmum manavit, ſed a Chriſtianis in ſuis ſepulcralibus titulis uſurpatum diverſam ipſiſque Ethnicis omnino alienam, ignotamque ſignificationem recepit. Non enim, qui morbi vi longioris vitæ ſpem amiſiſſent, ac veluti inter mortis fauces mox extinguendi verſarentur, ſed eos jam defunctos, ac morte conſumtos, *depoſitos* ita appellabant Chriſtiani, neque tamen quum illi extremum diem obiiſſent, ſed quum demum in ſepulcrum inferrentur, *depoſiti* dicebantur. Animadvertendum mihi diſcrimen hoc fuit, nam video de hac re a Scaligero erratum, qui in Indice Gruteriano cap. XXIV *Depoſitionem* in monumentis Chriſtianorum eandem ac *Diem mortis* explicavit, veterum lapidum auctoritati manifeſte repugnante. Dum (ut Eduardus Holſtenius notat) apud ipſum Gruter. pag. 1054 num. 8 [illegible] *Martyres* [illegible] *Die Martyrum* [illegible] & *Depoſita die* [illegible] *Idus Majorum*. Cui etiam addo lapidem apud Mabillonium (c) *Puer Victorinus deceſſit de ſeculum VII Idus Junias* D[illegible] Depoſitus V *Idus Junias*, in quo Epitaphio vir doctiſſimus recte notat, *Victorinus obitum & ſtatim abſque depoſitum, quæ poſt biduum ſucceſſit.* Quam rem luculentius confirmandam binos alios lapides ex Cl. Boldetto in ſubjecta nota exhibemus (d). Neque aliter *Depoſitionem* accepiſſe videtur S. Ambroſius, dum ait (e) *quid eſt depoſitum, non illa utique, quæ ſepulcrorum* [illegible] *reliquiæ Chriſtianorum manibus procurantur, ſed illa, qua boni viatoris* [illegible] *corpus exponit. Ipſa plena eſt depoſitio,* [illegible] *concupiſcere abſuſtinet,* [illegible] *deſinunt, & totum quidquid ſaluti eſt grave, quaſi abſtulit ſarcina oneris,* exponens unam autem Depoſitionis vocabulo ſignificationem tribuere cogitans S. Ambroſius, receptam ipſam, vulgatam-

[illegible] illorum ratio habita eſt. *Et prope depoſitum* in [illegible] *deſperatum* [illegible] Sed & Virg. [illegible] Virgilii verſu [illegible] *Depoſitum* [illegible] *Prope* [illegible] *depoſitum* [illegible] *deſperatum* [illegible] Virgilii [illegible]

(a) Senecam [illegible] Epiſt. [illegible] *quæ eſt de* [illegible] *ferri enim ſpoliat.* [illegible] Lyſiam [illegible] Seneca [illegible] Sed [illegible] Vivebat adhuc hic Felicio ad [illegible] *ſed non ita jacendus & efferendus* [illegible] Fauni; ſed [illegible] *& deſperatus.* Ita certe Senecam intellexit [illegible]

liſſimus Douſa in notis Lucilianis, probatque Klockmannus de Funeribus l. 1. c. 15.

(b) Ex C. Lucilii Satyrarum, quæ ſuperſunt, reliquiis a Franciſco Douſa collectis Lugd. Bat. 1597 poſt Cenſorinum de die nat. pag. 182 ubi Nonius verba Lucilii [illegible] *Deponere eſt deſperare,* unde & *Depoſitus deſperatus* dicitur. Ex Douſa autem notis hæc ſunt: *Conjungendus cum his Lucilii verſibus* [illegible]

Non [illegible] *longius errat*
Sed [illegible]
Non [illegible] *longior errat*

(c) De Cultu SS. Ignot. § 8 in quo [illegible] Cl. Muratorius p. 580 n. 8 [illegible] 526 ex Cœmeterio Calixti cum S. Victorini corpore translatum fuit.

(d) Hi ſunt Lapides Chriſtianorum apud Cl. Boldettum l. 1 p. 306 & 308

DOMINO FILIO DVLCISSIMO [illegible]
VIXIT IN SAECVLO ANN [illegible]
[illegible] DEPOSITVS XVIIII
KAL [illegible]

[illegible] VICTORI FILIO DVLCISSIMO [illegible]
[illegible] QVI VIXIT ANNIS IIII MESES
II DIES XXV DORMIT IN PACE [illegible]
XI KAL. APR. DEPOSITIONE X KAL. APR.

(e) Sermon. 81 De S. Euſebio.

generaque ſignificationem præmiſi, non utique illam eſſe ajens, quæ jam habebatur in cadaveris tumulatione, ſed quæ ipſi animæ feliciter contingere videbatur tum, quum carnis nexibus exoluta, corpore ipſo, in quo vitiorum fomenta, peccandique pericula aderant, læte depoſito; atque inde ſurgit ut diſertiſſimus Eccleſiæ Doctor, qui probè eam qui vocabulo ornat [illegible], quam tradere inſtituerat, ſignificationem non conſtanter retinuit, ſed eodem loco, quam Depoſitionem appellavit, etiam Natalem promiſcuè dixit, quo præſertim vocabulo jamdiu in eandem rem receptum illud ipſum ſignificabatur, nempe ipſius animæ morte corporis liberatæ, in novam melioremque vitam immortalis atque æternæ nativitas (a). Veriſſimè, quam S. Ambroſii verbis hactenus dedi interpretationem ſynchronus ipſe Ambroſii auditor, mox ſenectute, doctrinâ, munere æqualis tuetur S. Auguſtinus, qui de funere piæ Matris Monicæ agens, quæ corpus [inquit] [illegible], *& redimus ſine lacrimis; nam neque in eis precibus, quas fudimus, quum offerretur pro ea ſacrificium pretii noſtri, jam juxta ſepulcrum poſito cadavere, priuſquam deponeretur, ſicut illic fieri ſolet* (b). Deponi igitur cadaver duntaxat dicebatur, illudque propriè Depoſitio erat, quæ ſepeliendis in terra membrorum [illegible] Chriſtianorum membris exhibebatur (c).

Sed quid intereſt, inquis, utrum ad ipſam corporis mortem, vel tumulationem potius,

P p Depo-

(a) Ex hoc Ambroſii loco nihil colligi poteſt [illegible] Martyrol. Chriſti Admonitus, in *Depoſitionis* vocem, quam in frequentius Confeſſoribus tribuitur, Martyribus [illegible] accommodari poſſe [illegible], *Natalis* vocem, quæ Martyrum [illegible] ad Confeſſores pertinere. Idem porro probari poteſt ex libro Sacramentorum S. Gregorii Papæ [illegible] S. Euſebium, de quo S. Ambroſius agit, duorum tamen Confeſſorum orationes in Miſſa recitandæ habentur, nempe S. Leonis Papæ, & S. Auguſtini Epiſcopi, [illegible] *Depoſitio* S. Leonis *Papæ*, & *Natale* S. Auguſtini Epiſcopi. Tom. 3 part. 1 [illegible] S. Greg. [illegible] p. 111 & p. 117. [illegible] V. C. Marmorarum [illegible] Kalend. Marmor. Neapolitanum [illegible] *Depoſitionem*, & *Paſſionem*, & *Natalem* [illegible] Kalendario Sanctorum [illegible], quo *Depoſitio* ad Confeſſores, *Paſſio* ad Martyrum [illegible] *Natali* [illegible] Confeſſorum *depoſitionem*, tum Martyrum *Paſſionem* [illegible] De *Natalis* ſignificatione [illegible] Kalendarii [illegible] Chriſtianis [illegible] *Natalis* de vero [illegible] *Natalis* [illegible] Feſti [illegible] S. Agnetis *ſecundò ſuit*, [illegible] Sanctorum [illegible] *Natali* [illegible] Martyribus [illegible] Miſſæ, [illegible]

[illegible] *dum vero poſt redditam Eccleſiæ pacem* [illegible] Confeſſorum [illegible] ad ſolos Confeſſores [illegible] De *Depoſitione* [illegible] Kalendarium [illegible] *Depoſitionem* S. [illegible] Chriſtiani [illegible] *Depoſitione* [illegible] *Depoſitio* [illegible] Sed neque [illegible] Depoſitio ad ipſum [illegible] Ambroſii [illegible] Auguſtini [illegible] corporis [illegible] ſepulcrum [illegible]

(b) Confeſſ. lib. 9. cap. 12.

(c) Ad hæc [illegible] Guliel. Durandus in Rationali Divin. Offic. lib. 7. [illegible] de Joanne Apoſtolo *depoſitione* [illegible] *Depoſitio* [illegible] *Joannis* [illegible] *ſepultura* [illegible] *ſepulcrum* [illegible], [illegible] ipſe Durandus [illegible] *Joannem* [illegible] *ſepulturæ* [illegible] *depoſitio*, [illegible] ex Durando [illegible].

Depoſitionis vocabulum pertinet? Magel quidem; magnum enim Chriſtianæ Religionis myſterium in ejuſmodi vocabulo, quo, veluti ſolenni formulâ, in suam defunctorum corpore ſepelientes veteres Chriſtiani utebantur, continert animadverto: oſtenunt omnes quanquam ii antiturum Reſurrectionem, quam ex vera Religionis dogmatis certa fide jam didiciſſent, teſtatam voluerint. Hinc (Prudentius is eſt, qui quam alie, tam hæc pulcherrima, ac præclara cecinit in Hymno De Exeq. Defunct.

Hinc maxima cura ſepulcris
Impenditur, hinc reſolutos
Honor ultimus accipit Artus,
Et funeris ambitus ornat.
Quid nam ſibi ſaxa cavata?
Quid pulchra volunt monumenta?
Res, quod niſi creditur illis
Non mortua, ſed data ſomno.
Hoc provida Chriſticolarum
Pietas ſtudet, utpote credens
Fore protinus omnia viva
Quæ nunc gelidus ſopor urget.

Hinc mos ille, atque perpetuum ferè ſtudium, ſigna illa ex ſacris literis, vel aliunde, uti etiam ſymbola, & argumenta in ſuis ſepulcralibus effingendi, quæ Reſurrectionem repræſentarent: qua in re illuſtre nuper detectum mihi ſuis Sacræ Antiquitatis monumentum, quod inter alia marmorei Sarcophagi fragmenta domus Leonardi Carapellesii extitum, mox ab eodem Carapellesio, cujus opera in aliis ad genus plurimis uſus ſum, deſcribendum, ac demum ligno incidendum curavi.

Jonam hîc repræſentatum vides Reſurrectionis (ut loquit Tertullianus) documentum idoneum; quem interceptus utraque ſubſtantia, carne, atque anima, de alvo Piſcis evolvitur (a). At præter

[a] Vit enim ille verbis, quem Piſcis inſculptus ſubſequitur, omnem Jonam demonſtrat, qui (ut notius ait Tertull. una in de Reſurrect. carnis cap. 32 & 27) devoratus a Ballua maris triduum poſt incolumis exponitur ... hocque ... fragmenta, qua Chriſtianum hominem ... compenſabant ... veteribus Chriſtis ... Reſurrectionis ... monumentis frequentius adhibere, utpote ipſius Chriſti Domini ore conſonentem, cum quam poſtulantibus Phariſæis ab Ipſo ſignum aliquod, nonniſi Jonæ ſignum in dandum reſpondit: nam ſicut [inquit Matth. xii.] ſicut Jonas in ventre Ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit Filius hominis in corde terræ; quare non ... ſed alii etiam plurimi Jonæ Chriſti figuram geſſit, ut egregiè demonſtrat doctiſſimus ... in Demonſtr. Evang. Propoſ. ix. ... Piſcem ... gradientem Jonam exemplum, ut Chriſtus iſtud poſt

præter ſymbolo placuit vocabulo etiam in inſcriptis titulis adhibere, illud idem confirmarent, quorum defunctos ſuos *dormire* ajebant, vel in *ſomno pacis quieſcere*, a quo tandem reſurrectione excitari deberent, dum res [ut ſuperius ajebat Prudentius] non mortua, ſed data ſomno ſepulcris *traditur*. Huc itaque vocabulum quoque illud retuliſſe omnino videntur Chriſtiani, qui Defunctorum ſuorum humationem *Depoſitionem*, humatoſque ipſos *Depoſitos* de more appellabant.

Atque Cl. P. Aringhius [quem adhuc ſequor (a)] rem longe, objicerque ſpecie, non poſſe effectam plurimis ſuſque exemplis comprobatam, quam priſci Fideles oſtendere ſtudebant, Reſurrectionis Fidem. *Jam igitur merito* [inquit] *Fidelium ſepulcra defunctorum, haud domus, at manſiones eterne, ſed tanquam potius opiſma rei vocabulo Depoſita nuncupari conſueverunt*. Recte quidem, niſi ad eam rem ejus vocabuli exemplo uti maluiſſet, quod nunquam veteribus Chriſtianis, immo neque ſequioris Latio uſurpatum (b). Sed plane nostrum eſſe conſtat, quo nos Itali non ſine idiotiſmi vitio ſepulcra quæpiam ſingulare appellare ſolemus *gli depoſiti*, & minime profecto ad id vocabulum, quo rem confirmaret, Virum doctum confugiſſe, cui ex ſexcentis de quibus ex inſtituto agebat, lapidibus promptum erat, recepta Chriſtianis *Depoſitionis*, *Depoſitique* adjectivo nomine uſurpati vocabula illuc afferre, ex quibus ſuam Reſurrectionis Fidem [ut modo dicebam] amplius teſtabantur Chriſtiani.

Quod adeo mihi certum videtur, ut ad eam rem non eo uſque ſolum, verum etiam propria ſignificandam ſatis probe iiſdem vocabulis uterentur. *Depoſitum* appellavit Ulpianus (c) actum illum, quo quis rem aliquam alterius fidei cuſtodiendi cauſa committit; quid & quod ad rem, de qua egimus, Chriſtianorum more quodammodo loquutum J. C. Paullum ſuſpicor? Cuicris de temporario cadavere alio transferendi humatio ne differens. *Si quis* [inquit] *in aliena corpore intulerit, quod cogitaret inde alio poſſe transferre*, *magiſque temporis gratia* DEPONERE, *quam quod ibi ſepelire mortuum*, *& quaſi æterna ſede dare deſtinaverit*, *manebit locus profanus* (d).

P p 2

quod

post reſurrectionis ſibi palam uſurpaſſe, partim ut Chriſtiani poſtea locum ſibi Reſurrectionis ſpe [illegible] teſtimonium eſſe voluerunt; quod non ex Tertulliano ſolum, aliiſque Patribus diſcimus, verum etiam ex aliis Veterum Chriſtianorum Sarcophagis, ac Picturis; Cœmeterialibus apud Aringhium, Boldettum, Bottarium &c. quibus noſtri Sarcophagi fragmentum addi debeat, ac præterea Veterum Chriſtianorum lapidem apud Muratorium pag. 1851. n. 7. ex cujus [illegible] ſummo [illegible] hominem [illegible] quem [illegible], non aliud [illegible] quam ipſe Piſcis ſymbolum, quod noſtrum Tomum exhibet, aut ipſum nos Chriſtum [illegible] quemplam Chriſtianum hominem repræſentatum videat. Ac de Chriſto quidem, quod is *piſcis* apud Veteres Chriſtianos erat, auctores teſtes inter alios ſunt S. Auguſtinus de Civit. Dei lib. 18. c. 23. & S. Proſper *De Prom. & præd.* p. 2. c. 39. in quo eum ex myſtica Chriſtum intelligi docet Auguſtinus, *eo quod in hujus mortalitatis abyſſo*, *velut in aquarum profunditate vivere*, *hoc eſt ſine peccato eſſe potuerit*; vel potius ut S. Proſper inquit, quod nomen [quem latinè *Piſcem* dicimus] an initialibus græcis literis, quæ ſibi in Carmine præferunt [quibus ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ id eſt Jeſus Chriſtus Dei Filius Servator celebratur] Jam Myſterium nomen auſpicium fuerit. Certe S. Hieronymus in epiſt. ad Chromatium [lib. 1. ep. 37. ed. Rom. 1731.] Bonoſum laudat, quod *quaſi filius* [illegible], *id eſt Piſcis*, *ſe generis Fideque*, ut Ambroſius, [illegible] ſymboli, in annulis ſignatoriis à Chriſtianis exprimendum monet S. Clemens Alex. Pædagog. lib. 3. c. 11. [illegible] annulus Chriſtiana ſpectare eſt, quem ex Muſeo Kircheriano exhibet Cl. P. Lupus in epit. S. Severæ p. 64., ac [illegible] alii inſcriptionibus [illegible] ſpecta [illegible] Cl. Fabretti p. 568. Ad Chriſtianos verò [illegible], & ipſos quoque *Piſces* ſeu *Piſciculos* ap-

pellatos docet Tertullianus in de Baptiſm. cap. 1. *Sed nos* [inquit] *Piſciculi ſecundum* ἰχθὺν *noſtrum Jeſum Chriſtum in aqua naſcimur*, *nec aliter*, *quam in aqua permanendo ſalvi ſumus*. Sed hanc rem poſt Fabrettum, Boſarium, Boldettum, uberius illuſtratam habes ab eruditiſſimo Mamach. Orig. Chriſt. lib. 1. c. 1. § 6; ad eam quibus alii, de cauſa *Piſcem* pro ſuo peculiari ſymbolo adhiberent Chriſtiani, lector obſervet Aringhium [illegible] lib. 1. c. 38. quamquam haec [illegible] verisſimilia videri poſſit, congruentior tamen illa, quam Jeſu a *Piſce* prodeuntis *Reſurrectionis* [illegible] repræſentari exemplo primo loco deſtinat, noſtri Tumuli [illegible].

(a) Rom. Subterr. lib. 1. c. 1. n. 9. De Depoſitionis vero abunde diſſeruiſſe quoque audio Jo. Gabrielem de Jaen Manum lib. 1. c. 18. & Juſtum Fontaninum in Commentar. S. Columbæ c. 3. quorum ad manus non habeo.

(b) Certe Kirchmannus de Funer. Rom. lib. 4. c. 10. ubi ex ſeſtiorum de pluribus nominibus ſepulchris ſynonymis ſeſe agit, *Depoſitum* omnino ſilet, & contra, nam neque apud Cangium in Gloſſario med. æ. & infimæ Latinitatis veterum, ubi Depoſitionis adjectivi ac Depoſitus ſchedem, de quibus quæ ſignificatione [qua etiam a veteribus rei nempe obitus Dierum [illegible] ipſe Cangius teſtabatur] quamcumque legitur, nunquam ita *Depoſitum* laudandum pro ipſo ſepulcro invenio eſt. Depoſitum etiam inter ſepulcri ſynonyma quem congeſſit, non agnoſcit Boldettus lib. 1. pag. 184. & ſeq.

(c) In Leg. 1. § 1. Dig. *Depoſiti*.

(d) In Leg. 40. D. *De Religioſ. & ſumpt. Funer.* ubi notandi illa formula eſt *Sede æterna*, quæ Ethnicorum more, *Sedem æternam* ſepulcrum appellat. At non ac Chriſtianis quoque uſurpatam, [illegible] Cl. Mabillonium audiamus in Iter. Ital. p. 73 vel 101 hanc apud Chriſtianos ſæpius æternam pro ſepulcro uſurpatam appellatio, ut aliis Deorum Manium auctoritate adpli-

quod ipsum, aliud profecto cogitantes definientesque Jurisconsulti loquebantur, iisdem vocabulis, eademque quidem significatione, sibi [illegible] explicatiusque vindicabant Christiani; nam quum proprie *depoṡi* corpus illud dixerit Paullus, quod ad tempus, ac veluti precario custodiae certo loco conditum [illegible] transferri oporteret, multo sensu *deponere* ajebant Christiani suorum corpora defunctorum, quae aliquando resurrectura, suis sepulcris, *Depoſiti* veluti jure mandabantur, [illegible] eadem ipsa, & non alia, [quae *Depoſitionis*, *seu Depoſiti* natura est] in [illegible] vitam revocanda (*a*). Sed de his jam satis.

Supereſt [illegible] de postrema Christianismi nota dicere, quae *Temporis* est, sepulcrali titulo adjecti, [illegible] Diurum seu Noctium, Idiumque, [illegible] ac Anni per Consules expressionem. Priorem enim [illegible] Ethnicis familiarem fuisse constat, de posteriore autem [illegible] quamvis enim in sepulcralibus Ethnicorum titulis Consules etiam aliquando notari [illegible] (*b*), non tamen ea sola Consulatus expressione [illegible] repetenda erit, sed quod ex ipsorum Consulum [illegible] illud plane [illegible], quo, [illegible] Idololatriae viribus, res Christiana ubique floreat; hinc quum raro Ethnicorum monumenta posteriori aetate dicari [illegible] enim, quae [illegible] modo [illegible], [illegible] ex Consulum [illegible], qui ad Christiana tempora pertineant, de Christianorum monumento certo judicare jam liceat.

Id vero haud Christianorum [illegible] debet, quod, quum celeberrimam [illegible] sacrae Religionis Epocham non solum haberent, sed [illegible] Ecclesiae pace [illegible] possent, adhuc tamen [illegible] temporum [illegible] Ethnicorum [illegible], nam nihil esset in re, quod Peccati, aut Religioni obesset, [illegible], quum etiam, potuiſſe

ad prima illa tempora [illegible], quum quidem adhuc [illegible] Christi [illegible] pagani [illegible] superstitione [illegible] Cl. Fabrettus [illegible] quum [illegible] fatetur [illegible] [illegible] potius profitendae fidei aliquo [illegible] possit [illegible] tempore [illegible] fuit, hanc tamen [illegible] commemorationem non [illegible] gravissimam. [illegible] pagina [illegible] Ecclesiastici loco 1 5 [illegible] Psalm. 98. 12 *Sepulcra eorum* [illegible] quamquam & illud [illegible] Resurrectionis [illegible] apud [illegible] Patrum [illegible] quae P. Cornelius A Lapide Ecclesiastici locum [illegible] Atque itaque [illegible] Patribus, quorum [illegible] Angeli [illegible], qui [illegible] explicationem [illegible] interpretatur, [illegible] Hieronymi [illegible] Vitabilis [illegible] *Domus Æternae* [illegible] Sed [illegible] Christiani [illegible] vocabulum, [illegible] Resurrectionis fidei [illegible] Patet igitur [illegible] Ethnicis [illegible] in Christianorum [illegible] [illegible] Christianorum monumenta cum *Domus aeternae* [illegible] formulam [illegible] Ethnicorum [illegible] [illegible] *Domus Mansionis* [illegible] Christiani [illegible] inter caeteras Fabrettus [illegible] P. Lupus in Epist. S. Sev. p. 105 & seq. qui ex [illegible] Ecclesiae in lapidem Christianum [illegible]

[illegible] Vero, [illegible] Cod. Theod. De Sepulc. viol. [illegible] *parvam Mansionem* [illegible] sepulcrorum [illegible] Christianorum [illegible] Constitutionum, qui [illegible] *Mansionum* [illegible] Theodosium & Valentinianum in Novell. *de Sepulcris* apud Cod. Theodos. [illegible] qui [illegible] *Manes* [illegible] D M [illegible] D. MA [illegible] Christianorum monumentis aliquando [illegible] *Deo Magno*, [illegible] Fabrettus [illegible] pagani [illegible] exemplum Christianorum [illegible] Christiani [illegible] Magno [illegible] quibus [illegible] Deos Manes [illegible]

(*a*) Hanc referri potest Lapis *Placentinus* apud Clar. [illegible] partem [illegible] hortitudine [illegible]

ROMANA [illegible]
HIC REQUIESCIT IN [illegible]
DEP. III KAL. [illegible] TERTIO

[[illegible] Vettuno [illegible] & Tertullo Coſ. [illegible] Olibrius] [illegible]

(*b*) [illegible] refert Cl. Lupus in Epist. S. Sev. p. 64. & seq.

praeeunte Evangeliſta ex Imperii Tiberii Caeſaris anno Chriſti vi cum, reſque geſtas mutuente, ſervandum duxit Eccleſia, tum in Pontificum Sanctionibus, tum in Conciliorum Actis, aut de gravioribus quibuſque rebus, quarum tempus intererat certò ſciri, novâ temporum tracta ſupputatione deſtituta ſuboriri poſſet. Atque hoc profectò (niſi me mea fallit opinio) in cauſſa fuit, ut ſerò admodum Chriſtianae Aerae anni in publicis monumentis ſignari tandem coeperint, quemadmodum ex illud videri poteſt, poſteaquam exſtinctâ jam a ſaeculo vi Conſulari Dignitate, veluti illa, ac communi more recepta annorum numeratio defecerit, haud ſtatim Chriſtianae Religionis Aeram (uti opportunum, atque omnino aequum tum fuiſſet) ut ordinem habuiſſe. Sed quare id factum fuerit, quis etiam hîc auctor (non etiam alius, quod ſciam, in luce m reperio) paucis obiter videre jam libet.

Facit itaque auctoreo Juſtinianum deprehendo ex ipſius Novella xlvii, in qua primum omnium in Judiciis, publicis actis aliis, documentiſque omnibus per Tabelliones conſcribendis, Imperii annos commemorari, eoſque conſectis aliis temporum notis praefixos ſanciens: *Sequatur vero* (inquit) *Conſul, & Indictio, atque Menſis & Dies, ſecundum quam geruntur, & conſcribuntur, quae addantur . . . . nis enim auferimus quidem priorum nihil. Imperialis vero addidamento cauſſam augemus, & incohentur ita autem Deo ut praecedente prima Indictione, nunc quidamtenus in ſcribendis* Imperii Juſtiniani ſacratiſſimi Auguſti, & Imperatoris ut xi *poſt Conſulatum Fl. Beliſarii V. C.* anno 1 *die tot, & tot Kal.* Aequiſſimam praebimus hanc Juſtiniani Conſtitutionem, niſi quod itaque rei, quam is munere agitaret, ſubſervitatem praemiſerit; notiſſimum quippe eſt, orto Principatu, quantum imminuta fuerit Conſulum auctoritas; ſublatis enim paulatim Comitiis, deligendorum Conſulum arbitrium penes Auguſtos eſſe coepit, quibus etiam rerum potitis, nullum Reip. adminiſtrandae partem obire Conſulum permittebatur, nulla itaque cauti olim Magiſtratus niſi umbra & inane nomen ſupereſſe videbatur, ut honoratum quoddam dignitatis ſimulacrum. Vigebat illud quidem, nomen ut veteris Reip. imaginem praeferret, quam ut ut i annorum Conſulum nominibus annorum temporis mos ſervatum, quem, adhuc manente Rep., in Principatum tamen tranſlata, ſive publicis tantummodo, temporumque per varietatem mutari uſus uſſu. Hinc fuit illa Theodorici apud Senatorem (a) *Admonet nos conſuetudo ſolemnis dare Faſtis nomen, ut per annorum numerum decurrat gratia dignitatum: Felix ut Conſule ſ. unt annus auſpicium, perannque durum ſub uno nomine dicarum annus, tempus invenias* (b). At quum annus Conſulum creatio in poteſtate Principis eſſet, ut jam dixi, placuiſſetque ad ſervandam utriuſque Imperii Occidentalis, & Orientalis parem dignitatem alterum Conſulem in Occidente, alterum in Oriente deſignari (c). Res vero Orientalis praeſertim in Italia. Embarorum tyrannide in extrema pertrahi nuu poſitis, veterum inſtitutorum omnium obſervantiam paulatim amiſiſſet, illiuſque Juſtinianus, qui nihil non rem auferri velle inquiebat, abolendi omnino Conſulatus occaſionem ſtatim arripuit, idque non ut inſtitutione, ſed verbis, ne iterandum ſibi crearet, ſuo facto, neque ipſamnequam malum. Res clara eſt, Sub unum Juſtinianum fuit, poſt Baſilii Conſulatum, qui poſtremus omnium Conſul fuit An. Ch. 542 haud alium (quae tu in ſua potuiſſe eſſe) Conſulem delegiſſe, atque ita nullo demum Conſulum nomen appellente, jam deinde Annos Imperii (quod & antea ſtatuerat) pro ſola, ut praecipua temporis nota adhibendos reliquit.

Verum

(a) Variar. lib. vi. 1. ubi agitur de Conſulatus Felicis Ch. 511 a Rege Theodorico ... (?).

(b) De eodem ut licet praeteriam adhuc ordinem dabo Salvianum De Gubern. Dei lib. vi cap. ii: *Nam quid non Conſulibus, & poſſi adhuc gentilium ſacrilegiorum more paſcuntur, & volantes pennae augures, quarumque pene tanta ſunt, quae enim illi quondam pagani veteres ſervabant, atque incedenda diverent? & cum haec omnia illi agerent, qui omnia mutanda ... & qui ... ipſi annorum ſumunt, credimus nobis hinc annos poſſe procedere, quae a talibus videlicet ordinantur?* At qui haec quidem ob aliam nostri ille libris, nec ſuperſtitionibus quae in ſacerdotio ſuperſtitiones adhuc ab ut Chriſtianus retentas non mirentur, qui ſolennes olim Superſtitionis ritus ab omnino in Conſulibus inaugurandis adjectos.

(c) Haud pauca Hiſtorici, qui de Imperio Orientali degebant. Occidentalis Conſulis nomen publicis monumentis inſcribere, niſi ab eodem Orientis Imperatore publicatum fuiſſet; ex autem non publicato poſt nomen Orientis Conſulis ſcribebant: *& qui fuerit nunciatus.* Haec ſignandi formula primum occurrit in Leg. un. Cod. Theod. De Laſor. quae data eſt *Dat.* v. *Kal. Felic Conſtantinop.* D. N. *Theod. Aug.* v. *& qui fuerit nunciatus.* Item Adventus Synodi Chalcedonenſis dicuntur *Conſulatu paſſimi, & vnnuntiaverit Chriſtiani Imp. Fl. Marciani* PP. *Aug. & ejus qui fuerit nunciatus.* Item Novell. 3 ejuſdem Marciani de Pecul. Civitatum ſerviens. *Marciano Aug. I Conſ.* praetermiſſo Adelphio Conſule Occidentali, quem ejuſdem Marciani Collegam in dicto primo Conſulatu, nempe anno 451 Faſti recenſent. At Epiſt. in S. Leonis ad annum ſic jam ſignantur: *Adelphio V. C. Conſ.* Imp. Marciano Conſule Orientali mentio omiſſa, quamvis plures extand Epiſtolae ad ipſum Marcianum ſcriptae ſunt: ex quo facile deducimus, in utroque Imperio utrumque Conſulem, ut in publicis monumentis ſignari poſſet, ſolemni publicatione indiguiſſe.

( )O( )

Verum quid mirum eſt, Juſtinum Juſtiniani ſucceſſorem de inſtaurande Conſularis Dignitate, quæ per quinque, & viginti annos eo, quod jam eperat, Juſtiniani conſilio, deſecerat, deliberaſſe, atque ſibi laudi impenſius ducebat Juſtinus ipſe, quem ſic loquentem facit Corippus lib. II

Ditabo plebes opibus, nimiuſque egentum
Conſulibus Conſul poſt tempore multo novabo,
Gaudeat ut totus Juſtini munere mundus,
Dona Kalendarum properant ætena novare,
Vos veſtris addeite locis properate, parate
Promiſſiaque & noſtros ſperate Curules.
Expetat gaudens impoſt nomine vulgus
Conſulis audito.

At hæc Poetarum ſomnia facile conſebimus, dum poſt primum Conſulatum, quem ſolum geſſit Juſtinus, nihil ipſe deinde neglectius habuit, quàm ſeipſum deinceps, vel alios in poſterum Conſules creare. Hinc poſt ejuſdem Juſtini Conſulatum, qui occurrit in ſepulcralibus aliquot lapidibus (a), mox publica monumenta ejuſdem *Poſtconſulatus* anno per ſolum biennium, aut triennium ſignari cœperunt, ut præter veteres lapides promptum eſt, ex ejuſdem Juſtini conſtitutione (b) didiceſſe, quæ legitur *Dat Kal Mart C.P. Imp D N Juſtini PP. Auguſ. anno 5 poſt conſule ann ejuſdem D N* [illegible]. Luſiſſe propterea Juſtinum [illegible] nobis certum viſeri debet, quàm tunc omnibus perſuaſum fuit, qui eo ſpreto Conſulatu, iterum Poſtconſulatum Baſilii pro nota temporis uſui pare paſſim cœperunt [illegible] qua re hùc noſtrum lapidem Chriſtianum opportunè referimus (c).

HIC REQVIESCIT
IN PACE AMPELIVS
QVI VIXIT ANNVS *ſic*
X. INDICTIONE SEXTA
P. C. BASILI. V. C. †

Et mirum quidem, tandiu ſervatum morem per Baſilii Poſtconſulatum annos ſignandi, ut ad annum uſque 587 i. e. ſex & quadraginta annis poſtquam Baſilius Conſul omnium poſtremus fuerit, adhùc ejus Poſtconſulatus pro nota temporis adhiberi conſueſſet [illegible] ſcimus ex inſigni lapide Ariſlateuſi apud Card. Baronium, Petavium, Gudium, & Muratorium extan-

(a) Muratorius pag. CCCXXVIII. & ſeq.

(b) Poſt Novellas Juſtiniani ed. Gothofredi ſub tit. De Filiis Liberarum. Secundi Conſulatus [illegible] meminit Diploma Ann. 570 apud V. C. Marchionem Maffejum in Hiſt. Diplom. p. 165. cui nota temporis hæc ſere [illegible] *Imp. d. n. Juſtini pp. Auguſti anno ſexto* [illegible] Adeſt etiam in eodem opere p. 165. Diploma [illegible] Poſt Conſulatum Mauritii Auguſti [illegible] *Imp. d. n. Mauricio Tiberio pp. Aug.* [illegible] At [illegible] Conſulatum [illegible] per tam longa [illegible] intervalla temporum, pro ſignandis haberi debent [illegible] Baſilii [illegible]

(c) Nullus in hoc lapide notatur annorum numerus, qui Poſt Conſulatum Baſilii ſequuntur [illegible] poſt dictum Conſulatum, qui incidit in an. chr. 541 [illegible] Indictionem [illegible] apud Muratorium [illegible] At [illegible] ann. 544 apud Card. [illegible] in Cod. MMS. Bibl. Vatic. [illegible] *Anno 3. poſt Conſulatum Baſilii V. C. Indictione* [illegible]

te (a). At quoniam post ea longissima annorum intervalla nulli amplius Consules essent, immo Consulatus ipsius memoriam prohiberetur, Æsilis autem Consulatum pro certa upo [illegible] perpetuo dari non adhibere neque commodum, neque signum inducerat, obtrusit tandem Justinianus consilium, ut Anni Imperii, qui simul cum Consulibus signari deberent, soli deinceps in publicis monumentis certam, legitimamque temporis notam constituerent.

Sed quàm æquum tum fuisset exstinctâ jam Consulari Dignitate, quæ, more majorum, annos numerari solebant, Æram ipsam Christianam substituere, quæ per eadem tempora Dionysio unigo auctore statuta fuerat, quod à Beda (b), atque aliquot aliis Ecclesiasticis Scriptoribus factum memento, in publicis tamen monumentis sæpiusculè legere est, nam præter lapidem a Cl. Oliverio nuper editum (c), non alibi fortassè occurrat. Sed Justiniani Constitutio, sive potius exemplum ita cruste fuit, ut nihil de Christianæ Æræ usurpatione tum factum, non solum in Imperio ipso, sed in alios mox Principatus, qui ab Imperio divulsi in aliorum dominium pervenere. Res sum nota, ac pronuntia ex inferioris Ævi Diplomatibus, quæ ad fastidium usque exhibet Muratorius in *Antiquitatibus Medii Ævi*, aliunde mihi domesticum ex Beneventanis Longobardorum sæculis exemplum suppetit, quod solum proferam. Siquidem ab Arechis I qui post Zottonem An. Ch. 591 Beneventanum Principatum adeptus est usque ad An. 1077 quo Landulphus VI unum ipsum simul Principatum extinctus est, perpetuum hoc fuit, ut solemni tum in eorum Diplomatibus, tum in aliis publicis monumentis signandi temporis nota: *Datum, vel Actum Benevento in sacratissimo Palatio Ann. Domni Arechi Gloriosissimi Principis nostri Novemb. Ind. XIII.* (d) Munusculum id, præter alia, argumentum sapiens Beneventanorum Principum juris, qui nullum superius sibi dominium neque in Imperatoribus, neque etiam in ipsis Longobardis Italiæ Regibus agnoscebant; id quod ex aliis Beneventanorum Archiepiscoporum Diplomatibus æquè constat, ubi nullius, nisi sui Principis anni signabantur. Sic in Diplomate Landulphi Archiepiscopi An. 975 *Anno XXVII Principatus Domni Pandolphi excelsi Principis, & uno anno Domni Landulphi Gloriosi Principis Filii, Mense [illegible] Indict. [illegible] & VI Anno Domini Landulphi Ven. Episcopi, qui Domino favente Beneventanæ, & Sipontinæ Ecclesiæ Archiepiscopus ordinatus est* (e).

Atque

(a) Legis superioris partem desiderari, ut hanc, quæ nunc habet, verba facta monent.

MURSIUS UT UUBINIS CONCLUDENS TEMPORA VITAE
UIXIT IN [illegible] NULLUM NEMINI [illegible] UIR AIUIN
[illegible] [illegible] UIXIT [illegible] MANENTE ROGAUIT
[illegible] [illegible] SURUANT [illegible] [illegible]
[illegible] BONUM MEMORIUM [illegible] MURIEM NOCTIS
DIE DOMINICUM [illegible] VI IO [illegible]
[illegible] [illegible] VI P C [illegible] [illegible] C U
ANNO XII REGNI DOMNI CHILDEBERTI [illegible]

Hunc itaque lapidem Card. Baronius refert ad an. 517 sed Mansius p. 151 n. 2 ad annum præcedentem 516 parti nobis removit: *quo Baronius jam superat Septembris mense Indictio quarta, hoc loco Hist. Decemberi Domino fuit.* At Petavius, qui de Chronologica disciplina neque sigillatim 567 cum Baronio sentiat in *Rat. Temp.* par. 3 p. III edit. Colon. 1710 atque in hoc *Inscriptione Æstate reperta latere ad quam Francicæ Historiæ affert, posse fatetur*, sequamque ad decem re gestis sub Rege Childeberto I. I. pag. 1 p. [illegible] sed quod lapidem spectat omisso Petavius superstitem tantum nil etiam Guden p. 668 n. 5 qui in eum Authorem ipsum accurate describendum nitetur, non lin. 5 pro *Eone* habet EN lin. 9 in *hac* pro *c.c.* habet et re videtur legendum.

(b) In Rebus Britannicæ sæc. VII Æræ Christianæ usum Bedam observavit Cl. Mabillonius Præfat. ad sæcul. Benedictin. § 37.

(c) In marm. Pisaur. n. CXXV. ubi habetur inscriptio ÆRA DCCCCXII ad quam lapidem Cl. editor recte monet, singulares calendas illo loco ad Inscriptiones, quæ Christianæ sive vulgaris Æræ signantur ac proinde in illis Christianis lapidibus quam alter pariter g. Æram aliis p. 1050 n. 4 Æram ullum nobilbet, putarem mendosum nisi esset, propterea quod eo tempore nondum Dionysius vulgatam æram instituisset sed vix Rodus non attenderetur. haud in Græcianis lapidibus de Æra Christiana agi, sed de Æra Hispanica, cum Hispanienses in lapide sunt, et ex nomine tituli loquatur, in qua hoc peculiare Hispanorum Æra, usque ad [illegible] ut in aliis Hispanensibus factis non possibil. Hinc singularem omnino P. subterlate lapidem Gentium, in quo Æra, nullo licet adjecto nomine, Christiana intelligi possit.

(d) Apud Ughellium Ital. Sacr. to. VIII. edit. Rom. tom in Archiepiscopis Beneventanis, tum in Chronico MSS. S. Sophiæ II M. Vaticanæ asservato, quod ad calcem dicti Tomi editum est.

(e) Apud eundem Ughell. l. I. pag. 98.

Atqui in hac quidem ſignandi temporis ratione ſupremi dominii, ſuaeque majeſtatis jura comprobari reſtituerant Principes, haud proinde diu inſtituendo Æra Chriſtianos ſoliti, Hinc illud ſuum intelligimus ... Carolus Magnus (cui dominium ... Grimoaldo Beneventano Principe, integrum aliis omnibus Principatus juribus, ... ut ſemper in illius ... ac publica praeterea ... omnium, ac diplomatibus ſuum omnem ... (a). Sed dubia alia. Illud interim ... praeſtabit, quod ſummos Romanos Pontifices ſpectat, illorum Nomen, ac Pontificatus ... quidem in publicis monumentis, ac Diplomatibus ſignari coeptos, nullo modo tamen ... eamdem, quam aliorum ... probatum ... Petrus de Marca (b), qui ... Romanis Pontificibus uſque ad Caroli Magni inaugurationem ... ac ſubinde Occidentalium Imperatorum annos ſubſtituiſſe, ... computatione ... quandam, ... jure Regio, poſt ſaeculum nonum ... , *Ex tunc [inquit] Indicerem Pontifices in praerogativa fruerentur, ut ... ; itemque jus obtinerent olim Sacerdotales Neapoleos, ut docet Arenas ... Chriſtianos ſibi Imperatoribus ... , donec Pontifices Romani ... ſibi vindicarunt, poſtquam ſibi ſupremi Romanae Urbis dominii potiti ſunt.* De quoſita ... tempore ... diſſerere, ſed quod ... falſum illud eſt ... Imperatoribus penes Chriſtianos datum, ut eorum ... publicis monumentis adhiberetur ... profecto de hac re habemus Chriſtiani populi ... qui potius Romanorum morem ſequuti ... ſaeculo ferè ... aliis rebus pluribus ... quae Chriſtianae Religioni non obeſſent, ita ... Conſulum ... Imperatoribus ... ufurpatam ... quam igitur ... Novella Imperatoris Nomine ... temporis ſignandi certum ... ſuperius ... penes Chriſtianos ... obtinuit, quam non ubique, neque ſemper ſervatam jam probavimus, utcam in ipſo Romano Orbe, ubi ... Principibus ... ſuorum Principum ... atque annos, neglecto Imperatoribus, adhiberent, quod ex noſtrorum Principum Longobardorum diplomatibus jam docuimus, ... habemus ... ſuperius ... lapide anni 587 ... Imperatoris ... quum ... qua potius ... praeter Childeberti Francorum Regis ... Regis ſignatos annos, dum veterum Romanorum ... ſimul ſervari ... potius Publii Poſtconſulatum, quam Imperatoris nomen, ... ad ... quod apud Hiſpanienſes ... propter Æra annos publica monumenta ... ſignarentur ... apud Gruterum (c) tres lapides Chriſtianos ... apud ... (d) eadem Æra ... ſignatos, quam falsò Viri doctiſſimi (ut ſuperius ...) pro Chriſtiana Æra ... , ſed & ... illud eſt, quod ... annorum ... omnino dubium. Licuit certe Landolfo Beneventano Archiepiſcopo Annos ſui Archiepiſcopatus in Diplomatibus ſcribere. Fas non fuerit ipſi Maximo Pontifici ... ullius ... rationum, ... Pontificatus ... adhibere? Id quod ipſe *Marca*, ... praeſumptio ... , ut Judaeorum, atque utcam Gentilium Pon-

(a) Vid. Peregrinum in Chron. pag. 17. *In curia alia monte [... Caroli] aliquando à ſumeri placu ... ſtudes ... ſaepe tempore (... ejuſdem Caroli ...)* ... quod tamen Grimoaldus ... ... ſtire.

(b) De Concord. Sacerd. & Imp. Lib. III. cap. XI.

(c) Pag. ... Lapis eſt ... Urbe ... Æra ... Pag. ... Lapis eſt ... Æra ... Lapis eſt ... Æra ...

Hiſpalenſem, ... Æram Chriſtianam ... lapis Gruteri ... qui ... Æra ... cap. ... velit, ... De Hiſpanica Æra vid. Pe... Temp. ... cap. XIV.

(d) ... Lib. ... pag. ... Hiſpalenſi Commentario ... lapides ... ſigno ... Hiſpanis ... propriâ Æra ... ſignatos.

PUTIU ... PAPOIRU ... XPI
VIXIT ANNOS ... MINUS ...
... IN ... XVI KAL. ...
... CLXXXII

... ULU ... PAMYLU XPI
VIXIT PLUS MINUS ANNOS XXXV ...
IN ... TRANSIXIT ... KALEN
... BRE OC

In priore lapide illud ... forſitan eſt ... ſed in hujus loco certa quid ... Cor. & TRANSIXIT ...

Pontificum exemplis, quae alibi memoravi, rectè uti viſi poterant; neque enim his dedecori [illegible] fuerint Romani Pontifices, quorum dignitas, ſuppoſito etiam temporalium rerum dominio, tantum aliis omnibus munere, juriſdictione, majeſtate praeſtat, quantam prae ceteris omnibus optimo jure ſibi vindicant [illegible] divinitus auctoritatis illius, quae non unius Gentis, aut Regionis, ſed univerſi Chriſtiani Orbis finibus continetur.

Sed redeo ad noſtrum lapidem, ubi Symmachi, ac Boethii inſcriptus Conſulatus in longum diverticulum nos ſenſim abduxerit. De eo Conſulatu, qui in Ann. Aer. Chr. DXXII incidit, nihil ſupereſt obſervandum, neque etiam de Conſulibus ipſis dicere opus erit, quorum res, ac nomina frequentiſſimis monumentis celebrantur. Quod ſit in noſtro lapide ante illis V̄C̄ eorundem Conſulum nomini bus adjecta, [illegible] utriuſque quidem Conſulatum [illegible] eſt, utrique [illegible] Faſti, ubi neutri tum numeroſi Conſulatus attribuuntur, extitiſſe ad quid poſt [illegible], haud oſtendit lapis, qui ea parte nihil prorſus detritum oſtendit. Hinc ad Quadratam [illegible] referendum [illegible], qui poſt ipſum V̄C̄ [illegible] u *Viri* [illegible] i. e. *Clariſſimi* quod ejus aetatis, quam Barbaries undique obruerat, non erat tam grave peccatum, dum in ipſo Boethii nomine praeter H aſpirationis defectum graviora occurrunt, [illegible] VORTIVS apud Gudium pag. 373. A BOITHIVS [illegible] SEMMACHVS apud Murator. pag. 419. n. 1. [illegible] legantur. De communi autem *Flavii* praenomine (a) quo uterque Conſul nuncupatur, quamquam nullum Boethii praenomen libri praeſeferant, ut notavit Suarius (b), de eo tamen dubitari non ſinunt, praeter Acta Eccleſiaſtica [illegible] Boetio recitata, tum noſter Lapis, tum Gudianus alter ſuperius relatus, & quidem tam Boethio, tum etiam Symmachi commune id praenomen fuit, nihil ignorare ſoleat [illegible] V. C. Gorius in Indice Doniano [illegible] *Q. Aur. Anicium Symmachum & Boethium* habent, nam in lapide Donii n. 20. Claſ. XX. quem citat, nihil ejuſmodi occurrit, ſed brevi tantum ante Symmachi, & Boethii nomina legitur.

Sed neque tamen de hac noſtra marmorea Tabula, voluptas inceſſit, velut pro coronide formulam illam IN, ſive *Plus Minus* quae vitae annis noſtri Marmoris adjecta legitur, paucis illuſtraſſe, quae in tantum [illegible] Caſſiani [illegible] quod tum *utrasdam antiquorum Cale [illegible] & Ches*, quae olim V. C. Marchius Cl. Sabatus [illegible], dum de [illegible] ſaeculi [illegible] in Romana Inſcriptione *Hilari* [illegible] explicata, [illegible] potius, quam [illegible] (c), quidnam? nihil frequentius in formula in ſepulcris [illegible], ac praeſertim Chriſtianorum monumentis occurrit: quod etiam Viros doctos animadvertiſſe, ut [illegible], qui rei cauſſam (quod [illegible] fortaſſe bonum fuerit) quaeſierint, [illegible] Hinc ergo cauſſa ut pateat, ſtatuenda primum [illegible] ejuſmodi formulae [illegible], atque ea quidem ſaeculum quartum Chriſti ſaeculum antecedit Sponius (d), *ſed fallit* [illegible] *ſaepe*, *Sponium*, ulterius Fabretus (e), *quam in ipſo* (an) *primo ſaeculo invaluiſſe videmus in Gruteri pag.* [illegible] ac mox Gruterianos lapides aliquot alios accumulat; quibus ego [illegible] locum Evangeliſtae adderem, qui ut aetate Chriſti eadem formula uſus videtur, dum ait (f) *ipſe erat quaſi annorum triginta incipiens*. Certè Juſtinus Martyr Joannis Evangeliſtae eadem omnino formula *Plus minus*, interpretatur in Dialogo cum Tryph. n. [illegible] ἐτῶν [illegible], [illegible] ex verſione Monach. S. Mauri: *Sub quo annos plus minus triginta permanens*. Graecis etiam eadem formula haud fuit ignota, quam per ΠΛΕΟΝ ΕΛΑΤΤΟΝ exprimebant, ut in graeco titulo apud eundem Fabretum [illegible] n. CIII. At licet verum id videri queat, eandem formulam ante ipſum ſaeculum IV. fuiſſe aliquando uſurpatam, quum nempe certi nihil de aetate alicujus defuncti vita haberetur, id tamen per quam raro factum docent tum Gruterianus lapis, tum Fabret-

(a) Flavii praenomen ferè adeo [illegible] apud Romanos [illegible] Conſtantini, [illegible] Veſpaſiani [illegible] ex Gente Flavia Roſtiae [illegible] (ut [illegible] Suetonio [illegible]) ac ſine [illegible] [illegible] Imperatores [illegible] Frequentem [illegible] honoris cauſſa praenomen; Auguſti [illegible] ac mox An[illegible] cognomine Principibus [illegible] ſed Antoninum [illegible] Flavii [illegible] poſteriore [illegible] & eodem praenomine [illegible] Auguſti nomen, ſed etiam Principes Barbari gaudebant. Nam Authari [illegible] Regem Longobardi ob dignationem *Flavium appellarunt*, quo praenomine omnes qui poſtea fuerunt *Longobardorum Reges*, *feliciter uſi ſunt*; [illegible] Paul. Diaconus *de Geſt. Longob. lib.* III. *cap.* 16. Adſciverunt etiam id praenomen Privati Homines, ſed qui [illegible] Rep. eſſent, ut de Symmacho, & Boethio [illegible].

(b) In Praefat. ad Lib. [illegible] Philoſ. [illegible]

(c) [illegible] in [illegible] Hilari [illegible] Neap. 1747.

(d) [illegible] Inſcript. *Recher. de Lanr.* p. 120.

(e) Inſcript. cap. [illegible] p. 388.

(f) S. Luc. cap. III. n. 23.

Fabrettium alii, quorum tota eam ætatem Fabrettus ipſe non diffitetur, tum ex iis pauci monumentis, tum ex uno Gruteriano lapide adducti, ſi eandum formulam u primo ſeculo invaluiſſe upi. Invaluiſſe autem poſt quartum ſeculum (quæ Sponio fuit cauſſa tum primum ortam formulam opinandi) omnu fere illius, uu poſterioris temporis monumenti probant, cui vero tum iis ſuerit, jam male graſſa erit oſtendunda.

Antiquiſſimum ſiquidem fuit Romanorum inſtitutum, ut natalis ſingulorum eorum dies in Publica Acta referri deberet: cujus inventionem Capitolinus rei hujus initium M. Antonio attribuens, quem *Liberales cauſſas ita munivisse* ait, *ut primus juberet apud Præfectos Ærarii Saturni unumquemque civium natos liberos profiteri, intra tricesimum diem nomine impoſito, ad hæc per Provincias Tabulariorum publicorum uſum inſtituiſſe, apud quos idem de originibus fieret, quod Romæ apud Præfectos Ærarii.* At, ut dicebam, longe antiquius fuere ejuſdem inſtituti initia, ad ipſum uſque Romanorum Regum Servium Tullium referenda, qui, ut civium numerum, atque ætatem in promptu haberet, primus omnium juſſit, ut Parentes, Propinquive, nata prole, certum nummum in Ærarium Junonis Lucinæ, in Juventutis vero, dum virilem Togam ſumeret, ac tandem, ſequuta morte, in Veneris Libitinæ adferrent (a): exoletum poſtea intermiſſum Juliu, & Papia in pœnam natis revocavit Auguſtus; poſt quem plura ejus rei exempla in Suetonii Cæſaribus legere eſt, qui Tiberii (b), & Caligulæ (c) natales diem, imo natalium dierum horas in publica Acta delatas teſtatur. Sic idem Capitolinus in Gordiano, Filium, inquit, Gordianum Antonini nomine & ſigno illuſtravit, cum apud Præfectum Ærarii, more Romano, profeſſus filium publicis actis ejus nomen inſereret. An vero id in Principum gratiam dumtaxat factum, quorum natales dies etiam lautioribus ludis, aliiſque publicis lætitiis celebrari mos erat, ſed apud privatos quoſque, ſingulorumque, ut dixi, civium Romanorum eandem legem viguiſſe, præter Apulejum (d), & Juvenalem (e), locuples teſtis eſt Virgilius (f), neque in Urbe tantum, ſed in univerſo Romano Orbe ubique eſſe liquet cum ex aliis, tum præſertim ex M. Aurelii lege, qui, ut ex Capitolino jam audivimus, per Provincias Tabulariorum publicorum uſum inſtituit, *apud quos idem de originibus fieret, quod Romæ apud Præfectos Ærarii*. Antiquiſſimum autem in iſtum Juriſdictionis non ipſi tantum Juſtitiæ, ſed Ædiliſſimis etiam Antiquitatis fontibus ubi Profeſſionum duæ ſpecies omnium erant, quarum altera natalis, altera ſtatus. De ea tali, quæ hic agimus, ſic Scævola (g): *Mulier gravida repudiata, abſente marito, filium enixa, ut ſpurium in actis profeſſa eſt.* Imp. etiam Diocletianus, & Maximianus ad Lucidum, qui amiſſis natalibus Actis de ſua libertate timebat, ita ajunt (h): *Statum tuum, natali profeſſione perdita, mutilatum non eſſe certi juris eſt.* Quæ quum ita ſint, jam illud conſtat, uti tam exacte Principibus illis ſeculis viræ tempus deſcriberetur, quod defunctus tranſegiſſet. Sat enim erat publica Acta, ſeu Tabularia conſulere, ex quibus promptum erat annorum numerum, menſium, atque dierum, ſed etiam horas vitæ ad calculum revocare, ut de horis teſtatur Symmachus l. I, ac plures docent vetuſti lapides apud Fabrettum p. 181.

At neglecta proinde poſteriore ævo ejuſmodi publicorum Tabulariorum cura, quum neque urgerent præſentes Auguſti, jamdiu Conſtantinopoli degentes, factum inde fuit, ut facile natalis cujuſque dies memoria deleretur, ejuſque incertitudine, vitæ ſpatium haud certo tempore ſupputari valerent, tunc ſenſim fuit, ut cuique illud Juvenalis aptari poſſet

Fatum tuæ tempus unum,

Jamque demum ea formula *Plus Minus* unam vitæ fuit adjicienda, vel earum dictionum altera.

[a] Dionyſius lib. IV.
[b] Sueton. in Tiber. cap. V.
[c] Id. in Calig. cap. VIII.
[d] Apolog. Pater (inquit) natam ſibi filiam more profeſſus eſt.
[e] Satyr. IX.
Tollis enim, & Tabulis Actorum ſpargere gaudes Argumenta Viri.
[f] Georg. II. verſ. 502.
...... aut Populi Tabularia vidit.
Ubi Servius: *Populi Tabularia, ubi Actus publici continentur. Significat autem Templum Saturni, in quo & Ærarium fuerat, & ubi reponebantur Acta, quæ ſuſceptis liberis faciebant Parentes.* Juvenalis ibid.

[g] In leg. 13. § 1. D. De Probationibus.
[h] In leg. 6. Cod. De Fide Inſtrumentorum; unde conſtitere licet, quæ ante ſæc. IV. ſi quando diſſolutis Tabularium incendium ſepelieret, ad quos tandem ..... De Tabulariis perditis, etiam ..... Cicero pro Archia cap. IV. ..... Heracleenſium publicis Tabulis ..... Archia ..... Romanus conſtabant ..... qui in perquirendis ..... Tabularia conſilium ..... adhuc ſeculum ..... Tabularum ..... Ciceronis ætate .....

Digitized by Google

tra, quæ ſola expreſſi numeri dubitatem abſundebat. Sic apud Murator. pag. 1869 n. 1 Exe... Chriſt... dicitur *Vixiſſi* PLVS ANNOS C. At quæro, inquis, & cur..., & menſes, & dies ejuſdem poſthumi ... monumenta habent? Privatorum quorumdam diligentiæ forſaſſe id ſiebat, qui in domeſticis commentariis natales ſuorum dies referebant: quibus tamen monumentis crebriores illa ſunt, quæ eamdem formulam *Plus Minus* paſſim nobis exhibent, itaut ad Publicorum Tabulariorum defectum rem ipſam omnino deſumendam ſuadeant.

Fuit etiam in Chriſtianis cauſſa altera, quam ex conſtanti fere apud illos dictæ formulæ uſu percipio. Etiamſi publica adfuiſſent Tabularia, haud magni tamen apud eos natalis ille dies ducebatur, quo in hanc mortalem vitam editi eſſent, ſed contra, celebrior dies alter habebatur, quo in æternam ingrederentur; ille enim peregrinationis terminus, hic ad Patriam acceſſus; illa laborum, ac ærumnarum, hic quietis, & coronæ; unde & Chriſtianorum ſolus hic natalis erat, ac dicebatur. Atque hinc patet, cur ſolum diem Mortis, & Depoſitionis in ... *Conſule &c.* ... diligenter, ac ex ſolemni more ſignarent Chriſtiani, qui contra in defunctis ætatis ... tempora judicando negligentiores ſeſe haberent, dum merito ejus natalis diei monumentum ſperneretur, qui non Cœlo, ſed Terris genuiſſet.

CAPUT SECUNDUM.

Vera, atque conſtans Eccleſiæ Diſciplina oſtenditur de ſepeliendis apud Ædes Sacras Chriſtianis defunctis.

REM aggredior pertractandam, quam ex Heterodoxis plerique pro piaculo nobis exprobant. Ex noſtris etiam nonnulli veteri Eccleſiæ mori contrarium, ac vix tolerandam contendunt. Diverſa utriſque mens, ac diſpar ratio, ſed ſtudium idem, quo mortuorum humatio in S. Ædibus Chriſtianorum damnanda decernitur. Jam exinde res gravius oriri cui ſatis neque olim Cl. Muratorius, ſecundo licet nomine, feciſſe videtur (a), minus ... conſuluiſſe videtur, ſi noſtrum duntaxat Mamerti tumulum, olim ædis ſacræ pavimento ſubſtructum, Muratorii *Diſquiſitioni* eoſdem ineuntis ſæculi ... ac quoddam veluti ... adſtruxeram. Plura mihi (ut fere contingit) ex antiquitatis tenebris accuratius perluſtratis præſto ſunt, eademque tanti, ut poſteaquam ſua momenta Muratorio ... adhibe ... *non tamen in Domo Dei non contenderet, quum nec Templa, ſed Cœmeteria ingredi ſibi videatur, moderatiorque ... quam improbare ... , optimi ſi ...*; mea ego obſervationibus fretus ... quibus majores, ac vere ſua antiquitate ... colligebant, ... nihil in ea ... moderationis limitibus, nihil quod Ædium ſacrarum cultui honeſtatem, aut religionem lædat, ſed plane Pietatis omnis ac Chriſtianis digna facile oſtendam.

Primum itaque certum illud ſtatuo, prioribus illis Eccleſiæ ſæculis, quibus dominatrix Idololatriæ in Chriſtianos admodum infenſa ſceptrum teneret, eo eadem Chriſtianorum ſepulcra extra Urbem conſtituiſſe. Faciendum ita fuit ab iis hominibus, qui vel ex Gentilibus vel ex Hebræis ad Chriſtianiſmi profeſſionem vocati, inter ſuos vivebant, quorum mores, leges, inſtituta, quæ *indifferentia* ſpectarent, neque impie, neque omnino invite ſervabant. Conſtat autem nihil antiquius apud utramque Gentem fuiſſe, quam ſepulcra ab Urbibus arcere, eaſque in ſuburbanis agris ſepelire. De Hebræis diverſi libri paſſim docent (b). De Græcis autem, certo legem XII. Tab. ab iis ad Romanos derivatam, *qua mortuum in Urbe ſepeliri, vetari vetabatur*; libet tantum Platonis legem recitare, quam Ciceronis antepraem.

 vetere

(a) De Antiq. &c. Chriſtianorum ſepulcris Diſquiſitione III. inter Anecdota Græca edit. Patav. 1709.

(b) Longum eſſet ... omnia ... teſtimonia è ſacris libris ... Et quæ vel ... ſit ... quere poterit, non neque ... Sanctitate præditi ... intra Urbem ſepeliretur dictum, ut de Eliſeo conſtituere ... ejus cadaver ... ſepulchrum ... Reg. IV. 13. ... neque vero Prophetis id permiſſum uſque ad Regem Davidem qui prior in Urbe Regia ... ubi ... ſibi, ſuiſque ſucceſſoribus ſepulcrum condemus, quò tamen non omnes defuncti Reges illati ſed qui probè regnaſſent; ut colligo ii *Paralipom.* ... cap. ... ubi de Rege Joas hæc ſunt ... *Ambulavitque non recte, & ſepelierunt eum in civitate David, verum tamen non in ſepulcro Regum*. Ex Evangeliis tandem liquet ad Joſephi ſepulcrum in horto extructum, quod Servatoris ... fuit; quodque ... apud Conſtantinum ... que nomine ſepulcri ... antiquitati ... de quo vid. Fabric. ... cap. 17 p. 114.

vetat (a) ex agro culto, eoque qui coli poſſit, ullam partem ſumi ſepulcro, ſed quæ natura agri tantummodo efficere poſſit, ut mortuorum corpora ſine detrimento vivorum recipiat. In poſſeſſionem compleatur, quæ tum in orta fruges ferre, & ut mater, cibos ſuppeditare poſſit, tum et quæ nobis mutuat viventium, neve mortuum. Adeo parca, atque exacta ea gens erat, ſibi uti conſuleret vivorum providentia! De Romanis demum nihil dicam, quorum exemplis, qui olim agri omnes, viæque publicæ, ſi modo nobis Latterorum trivia redundant. Inter has igitur Gentes enatum ipſum Chriſtianorum Gentis mores eundem ſervaſſe oportuit, mortis tamen cauſſis, rationeſque, quæ Idololatriam olerent, reſpuiſſe dicendum eſt (b).

Quum vero extra Urbem ſuorum cadavera ſepelirent Chriſtiani, cum Ethnicorum tamen tumulis ea commiſceri nolebant, recte ab eorum ſocietate abhorrentes, quorum more impiorum vitam ſequuta mortem æternæ ſalutis ſpem præcidebat. Inter alia Martialis Epiſcopi crimina, quæ a S. Cypriano recenſentur, illud imprimis dignum viſum fuit, quod præter gentilium turpia, & lutulenta convivia, in Collegio frequentata, *filios in eodem Collegio exterarum gentium more, apud profana ſepulcra depoſuit, & alienigenis conſepulchos voluerit* (c). Hinc illud conſilium, ut ſibi ſubterraneos cavos vindicarent, quos in Agro Romano ex lapidum, arenarumque ad Ædificiorum extractiones eſſodiendarum, egeſtionibus Gentiles olim ipſi excavaſſent. Hæc quidem veriſimillime cenſeri debet Chriſtianorum *Cœmeteriorum* origo (d), quæ omnino certe illæ ab initio dormitoria, dum illic defunctorum Chriſtianorum corpora conderent, magnum illud Chriſtianæ Fidei dogma præferebant, quæ mortuum aliquando reſurrecturum, ſi in tum in ſomno pieu *dormientes* docebat. Sed non mortuorum tantum ibi requies, ſed viventium quoque Chriſtianorum, ſive Aſylum, ſive domicilium erat eo convenire, cui veluti abdere ſe conſueſcebant, non tam ut Ethnicorum furorem, mortiſque periculum declinarent, quam ut ibi, procul a profanis, quibus arcana ſuæ religionis myſteria eſſe volebant, ſua ſacra peragerent, quæ res occaſionem Ethnicis præbuit Chriſtianos *Latebroſam*, & *Lucifugam nationem* appellandi (e), iiſque Thyeſteas cœnas, Œdipodeos concubitus, aliaque id genus nefaria, quæ clam ſub terra agerent, exprobandi (f), quas calumnias quum Chriſtiani ejus ævi Patres quam plures præclare propulſaſſent, id ſimul nobis certum tradidere, eundem locum ipſum tum fuiſſe, qui Chriſtianis mortuis ſepulcrum, viventibus vero ſacra

(a) De Legibus lib. II.

(b) Non ſolum [illegible] , ut *ſuave ipſa corpora* [illegible] *conſervarentur*, ut ait S. Iſidor. Orig. lib. XI. cap. II., ſed et in ſuperſtitioſi, de qua videri poteſt J. C. Paulum Recept. ſentent. lib. I. Tit. 21. *Corpus in* [illegible] *inferri non licet, ne funeſtentur ſacra civitatis*: [illegible] *ſacra* [illegible] *neque ſuper monumentum, neque ſupra monumentum habitandum eſt, aut illud* [illegible] *humana poculis adulterari*: quibus [illegible] plura exponuntur ſuperſtitioſa, illa nempe, quod viventes cadaverum contactu [illegible] [illegible] pollueri & contingeri, [illegible], explicatione gratis, aliam ſeu [illegible] Sacerdotes publicorum Religio [illegible], ſi mortui intra Urbis muros ſepulti eſſent, quum diſtinctas veteres extra Urbem ſepeliri rationem noverant. Lipp. Duckerus ac & Maxiolanus in Lib. Cod. De Relig. & ſumpt. Fun. *Ne Sanctorum martyrum* [illegible]. Aliam & ſecundam non quum Sanctos de vel [illegible] ſepulcri locum non [illegible] Ethnicorum religione efficerentur, ac proinde extra [illegible] commercium [illegible], ſi ſepulcri intra Urbem ſuerunt, paulatim extra Urbem accurrerent, [illegible] Sacerdotibus ſuorum mortuorum poſtea Urbem, [illegible] quibus [illegible] Ethnicorum ſuperſtitionem [illegible], qui quam eorum [illegible] & religioſam colerent, adeo Dii [illegible] [illegible] haberent, ut non ſine [illegible], ſacra [illegible] ſeque pollui [illegible] [illegible]. Longo igitur a noſtris primis in Chriſt [illegible] ſuiſſe [illegible] ſuos quibus ſum [illegible] extra Urbem [illegible] ſuiſſe ſacra communi quorum more ſepeliendos quoſcunque nationes ſecernere.

(c) Lib. I. Epiſt. 3. edit. Lugd. 1737.

(d) Haud vero probabile ſimile videri poteſt, Chriſtianos tum [illegible] Gentilibus moliri potuiſſe cavas [illegible], quas Gentiles [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] non pro [illegible] [illegible] [illegible], ſed in ſacra [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ſuper [illegible]] [illegible] amplificatio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ſola, qui in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] *prudentiam*, [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] Cl. Boldettus, qui de hac re plura [illegible] Opere, cui Titulus: *Oſſervazioni ſopra* [illegible] *Cimiteri Lib.* I. *cap.* II.

(e) Minuc. in Octavio Ed. Cellar. p. 8. Hanc reſert ſolet [illegible] Alexandri [illegible], quem poſt Aringhum, Boldettum, Mabillonium vulgarunt et an Cl. Mamach. in Orig. Chr. Lib. I. [illegible] *Credo* [illegible] *ſolitare* [illegible] *ad ſuppliciis* [illegible] [illegible] *tempora* [illegible] *quibus* [illegible] *ſacra*, [illegible] [illegible] *ſolitae* [illegible] Verum non Marmoris [illegible] Marmoris [illegible] hanc [illegible] non [illegible], de [illegible] [illegible], [illegible], & [illegible], [illegible] *Sanctiſſimos*, & [illegible].

(f) Id Minucius ibid. pag. 9. S. Juſtin. in Dial. cum Tryph. num. X. Apolog. I. n. 21. & Apolog. II. n. 12. Athenagoras, Tertullianus in ſuis Apologiis &c.

facris ſuæ Religionis conventus præſtitiſſet (a). Sed ſupervacua erunt aliorum teſtimonia, dum res ipſa adhuc loquitur: ſpectantur namque in ipſis Cœmeteriis etiamnum *Cubicula*, ſeu Ædiculæ quædam certis locis diſtributa, in quibus Divina Myſteria a ſacrorum miniſtris peragebantur (b): ac denique Altaria ſupra alicujus Martyris tumulum ſtruebantur; quod ex uno Prudentii loco, quem de S. Hyppolito Martyre in viæ Tiburtinæ Cœmeterio ſepulto prò cavit, confirmaſſe ſufficiat (c):

Talibus Hyppoliti corpus mandatur opertis
Propter ubi appoſita eſt Ara dicata Deo.
Illa Sacramenti donatrix menſa eademque
Cuſtos fida ſui Martyris appoſita
Servat ad æterni ſpem vindicis oſſa ſepulcro
Paſcit item Sanctis Tibricolas Dapibus.

Atque hinc etiam probè animadvertiſſent, velim, non Heterodoxi modo, verum etiam noſtrates quidam, qui id pro piaculo habent, ut in Chriſtianorum Eccleſiis ſint Chriſtianorum ſepulcra, & quærentes adhuc audiri di Laicorum ambitum, *& Clericorum cupiditatem quibus factum eſt, ut diſciplina antiquitus religiose obſervata de non ſepeliendis mortuis in Eccleſiis, quaſi ad ... defenderent* (d). De legibus illis Eccleſiaſticis poſteriorum ævi, quibus temerè Eccleſiaſticam Diſciplinam probari contenditur, mox videbimus; Interim illud mihi ſatis probatum ... ad ſeculum uſque ... Chriſtianis nefas duxiſſe eodem loco pro Eccleſia & Cœmeterio uti; quare ſe non modo ab Ethnicorum erroribus diſcedebant, qui cadaverum contactu aſpectuque aut etiam aſſociatione ſe polluı exiſtimabant, quorum etiam leges ex communi viventium cum mortuis *... ſaluere piaculum ... admitti* ſtatuebant (e), verum etiam, quæ tum fuerat Eccleſiæ diſciplina, Chriſtianæ Poſteritati manifeſtum reddidiſſe videntur; quam quidem diſciplinam, alieniſſimis illis Reip. Chriſtianæ temporibus, non alia neceſſitas, ſed potius mortuorum æque, ac vivorum fidelium ſive invicem ... ſovendæ pietas, tamen Chriſtianæ Religioni apprimè conſentanea, uti inferius demonſtrabimus, ſequutis poſtea ſeculis jure merito ſervata fuerit.

Et ſane, reddita tandem Eccleſiæ pace, quo factum eſt, ut ſacræ Ædes publicè ædificari cœpiſſent, quod ipſa Cœmeteria ſpectat, nihil reperio de priſtina diſciplina mutatum, adeo ut eadem ipſa & pro fidelium ſepultura, & pro ipſis, ut olim, ſacris Ædibus haberentur. Sæculo vi Johannes PP. III. poſteaquam illa reſtauraſſet, multiſque redditibus atque oblationibus ad ſacra myſteria peragenda locupletaſſet, *ſtatuit ... temporis, ut Epiſcopus conſecraret ibidem.* Sæculo autem vii. Sergius Papa *... per Cœmeteria diverſa Miſſarum ſolemnia celebrabat*: quæ duo ex pluribus ab Anaſtaſio paſſim memorata, exempla ſatis ſint; nam niſi Cœmeterium, ex quibus veræ diſciplinæ primordia ſatis certa ſtatuta ſunt, jactaque ſolida ſua fundamenta, in novas Ædes, ſeu Eccleſias Chriſtianorum progrediar, quæ ſeculo iv publicè ac ſatis magnificè ædificari cœperunt.

Ab ipſo Conſtantino exordiar, a quo ſelix Chriſtianæ Pacis exordium, Eccleſiarumque ædificandarum permiſſus atque exemplum. Atque is quidem *ſuæ creſſibi, & provida diſpenſatione* (ut inquit Euſebius (f)) in Baſilica Sanctorum Apoſtolorum, quam ædificaverat, ſepulcrum ſibi conſtituit, ob quod ſperaret fore, ut defunctus quoque precationum, quæ ibi eſſent ad Apoſtolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur, ſicque quamplurimum utilitatis illorum memoriam animæ ſuæ conciliaturam. Quamquam vero non in ipſa Eccleſia, ſeu interiori Templo id ſepulcrum conſiſtere, ſed in ejus limine, ſeu veſtibulo, ut quoque de ſequutis mox Principibus ſervatum legimus, haud tamen novo jure aliquo Eccleſiaſtico vetari

(a) Audire præſtat Johannem Kirchmannum de Funer. Rom. lib. 1. cap. 27. *Non poſſum* (inquit) *hic de Chriſtianorum Cœmeteriis ... [illegible]*

(b) Vid. Boldett. l. 1. cap. iv. & viii.

(c) Aur. Prudentius Periſteph. Hymn. xi.

(d) Bernardus Van Eſpen Juris Eccleſiaſtici Part. i. L. Tit. xxxviii. De ſepulturis n. 34. & pergit ad hunc n. 37. his verbis: *... Eccleſia eadem ſemper ſibi ... [illegible]*

(e) Ex J. C. Pauli Receptæ Sent. lib. i. Tit. 23. cujus verba ſuperius retulimus.

(f) In Vit. Conſtant. lib. iv. cap. 60.

Digitized by Google

verat fortaſſe eruptum, ne intra Eccleſiam ſepelirentur, immo vetus mos, de quo ſuperius egimus, rem planè prohibebat, neque etiam novæ diſciplinæ jure inſtitutum id cenſeri debet, quod Chriſtianæ Humilitatis cauſſa geſtum fuiſſe conſtat; unde præclara ille ſunt S. Chryſoſtomi; *Imperatores pro magno habere, ſi juxta Apoſtolorum ſaltem veſtibula aſſerventur corpora ſepeliendi, ſeruntque Regni janitores Apoſtolorum* (a). Dum itaque reliqui omnes inferioris ordinis homines paſſim intra Eccleſiam ſepelirentur, hunc tamen invenio morem e viris Principibus ſere eorum ætate frequentatum, ut ſe Eccleſiarum Atriis ſibi tumulos fieri vellent. Exempla hùc non addam, quæ apud ſingulorum Regnorum Chronographos paſſim invenies, ſed domeſtica monuiſſe tantum præſtabit, idem ipſum idem ob nonnullis fere noſtris Longobardis Principibus factum conſtat (b), ut & ipſi hac etiam re Regum morem ſervarent; illisque corporis demiſſio, dum non amplius animo, & corpore elatos eſſe liceret, Summis Viris placuit, quo tandem ſibi, ut qui viventes Dignitatis faſtigio ſupra alios extollerentur, tum demum, cum mortui jam eſſent, poſt alios omnes, loci humilitate, conſiſtere glorarentur.

Eandem Humilitatis rationem ſæpiſſimè etiam amavere Eccleſiaſtici ordinis Antiſtites, ut non intra Eccleſiam, ſed in ejus atrio tumulari vellent. De Romanis Pontificibus plures teſtatur Anaſtaſius; quorum exemplum nonnulli in locis Epiſcopi alii ad ſeram uſque ætatem æmulari ſtudebant. Epiſcopus Dunhelmenſis (ut Willelmus Malmesburienſis narrat) multo Presbyterorum ſecreto conſilio, qui eum in Eccleſia tumulare ſtatuerant, humiliter de ſe ſentiens, intercessit, ne id fieret. *Non placeat Deo*, inquit, *ut pro me monetur, vel minuatur Domini mei S. Cuthberti reverentia, pro cujus honore nullus Antiſtitum mortuus in Eccleſia unquam humatus eſt. Sed in Capitulo me ponite.* Ab Ottone Epiſcopo Friſingenſi, cui par nobilitati virtus, atque doctrina, cautum teſtatur Radevicus non alibi tumulari ſe voluiſſe, quàm intra *Eccleſiam in hoc loco, ubi ab hominibus fratribus calcari debuiſſet*. Sed poſt ejus mortem hanc quæ ipſi ſtiorem ſervari non placuit. Pluribus haud opus erit, ut quæ ejus rei vera fuerit cauſſa jam demum liqueret. Animi nempe demiſſio, quàm in mortui corporis ſepultura adhuc præſeferri Viri illi verè Eccleſiaſtici cupiebant. Præſtat S. Ephremum Syrum audire, qui e ſæculo IV. luculentum ejus humilitatis exemplum reliquere, hiſce verbis in ſuo teſtamento uſus eſt: *ne ſinatis me in domo Dei poni, aut ſub Altari, ſi quis vero fallacibus rationibus nefas fuerit ſub Altari me collocare ſupremum cubiculo Altare tale non videat* atque poſt alia, ejus rei cauſſam mox reddit: *cum peccator ego ſim, & immundus, & propter inſpectionem, ac ſolitudinem meam ipſi Sanctis appropinquare mihi erit. Nec quidem ſua dicta, quod ſecutum, & conjunctionem illorum reſpuam, ſed inſanam, neque immenſum peccatorum meorum multitudinem inſpectum inhorreſco, & contremiſco.* Verùm neque aliorum vulgarem virtus habenda, qui intra Eccleſiam ſibi mortuis ſepulturam mandabant, ſiquidem enim S. Remigium Remenſem Epiſcopum, & Hadoindum Cenomanenſem in ſuis teſtamentis (quorum integra exemplaria doctiſſimus Boſſonus exhibet (c)) id ſibi ſpeciatim proſpexiſſe. *Baſilica* (inquit Hadoindus) *Domni Victoris ubi ipſi Domnus requieſcere dignoſcitur, & ſi inveneris ubi ſepulturam habere deſidero &c.* quem exemplorum totam earundem Gallicarum fines diverſitatem ſi occurrerint adverteriſſe Cl. Thomaſſinum (d), haud certè ad [illegible] & pluribus ſæculis jam religioſiſſimè obſervatum conſuetudinem non tam promptè rem retuliſſet, cujus cauſſam ex una humilitate repetendam contrariis æquè gravia [illegible], & Sanctiſſimorum Virorum exemplo, qui in Eccleſiis ſepeliri maluerunt, manifeſte docebant. Quid enim? Exprobabimus ne iſtis Viris, quod vetuſtiſſimam, & pluribus ſæculis jam religioſiſſimè obſervatam conſuetudinem contregiſſent, auctoreſque ſuo

[a] S. Jo. Chryſ. Homil. 26 in Ep. 2 ad Corinth.

[b] Ante Portam Atrii [illegible] ad 18 [illegible] in illo Atrio tum S [illegible] Radelchis [illegible] Beneventani Principes [illegible] quorum [illegible] ad [illegible] ſi XIII [illegible] uſque [illegible] ibidem [illegible] donec Card. Rogerius Archiepiſcopus [illegible] Ædem magnificentius inſtauravit [illegible] ad [illegible] compertum [illegible] ab [illegible] Eccleſia et [illegible] diſjecit [illegible] omnes [illegible] ex [illegible] [illegible] in [illegible] eruditionem [illegible] quàm [illegible] plurimum hiſce [illegible] ſociis [illegible] [illegible] ſui [illegible] Integros ex antiquis MSS [illegible] Camillus Peregrinus, quos in Hiſtoria [illegible], qui ſuperſunt, eruditos, in commentariis [illegible] Inſtituto dabimus, quum de Longobardis rebus agemus; Ad rem quod attinet, [illegible] haud omnes Longobardos Principes in Atrio ſepultos [illegible] nec quia eo Imperatores [illegible] Reges [illegible] Conſtantinum [illegible] Auguſtorum corpora intra Urbanam Baſilicam ſepeliri [illegible] [illegible] probant [illegible] monumenta apud Du Freſnium in Conſtantinopoli Chriſtiana lib. IV. p. 108. & ſeq.

[c] De Formulis lib. VII. cap. [illegible] & ſeq.

[d] De Benef. Part. [illegible] lib. [illegible] [illegible] qui [illegible] cap. [illegible] plures Regum, & Epiſcoporum Galliæ exempla recitat, quibus Eccleſias ſuorum ſepulturæ [illegible] cunctorum [illegible] decernere voluiſſe.

ſuo exemplo ſe tueretur, ut ab illis poſſent vindicari? Sed de re tam clara [illegible] hac [illegible] generatim quae obſervari conſueverunt ut diximus, ita ſe habuit ut illi ſepulturam in Eccleſia petere ſibi vellent, propterea quod [illegible] ſe indignos reputarent, cuius rei non ratio humilitatis fuit, ut [illegible] vero [illegible], ſed aeque pii [illegible] ſepeliri ſe in Eccleſia curabant, ut ex ipſa loci conditione amplius ſuae animae ſaluti conſulerent, neque id demum faciebant, quod non ſolum jure facere ſibi liceret, ſed etiam ex antiqua tum [illegible], tum praeſertim ex *Celebrare Regentibus in Eccleſiis ſepeliendorum mortuorum eſſe*, quod in Capitulo Herardi Epiſcopi Remenſis diſertiſſimis verbis tenetur. At quid jure [illegible], inquit, dicere quod facti fuerit, in antiquiſſimis obſervatum libuit, ut [illegible], qui ſummorum Virorum extra Eccleſiae tumulorum exemplis Diſciplinam probare contendunt. Fruſtra enim ad Diſciplinam id revertunt, quod peculiare, praeter quod humilitatis ratione fieri aliquando contigit, quod ſi exemplis res tractanda foret, plura certe praeſto ſunt, quae certa ex omnium ordinum [illegible] aetatum [illegible] paſſim intra Eccleſias ſepultos, hanc ipſam quam modo vindicamus, fuiſſe Eccleſiae Diſciplinam manifeſtius probarent.

Verum itaque ad Eccleſias Sanctorum [illegible] S. Marcelli [illegible] tituli [illegible] Eccleſias in ipſa Urbe inſtituit, *propter Baptiſmum & Poenitentiam, nec non ſepulturas Martyrum* (a), ubi recte notat Cardinalis Baronius (b), tunc primum intra Urbem Martyrum corpora ſepeliri coepiſſe; quod mirum videri debet eo tempore, quo Urbana ſepultura non ſolum civilibus legibus vetabantur, verum etiam Chriſtianis, quae nuper dira Diocletiani perſecutione [illegible], publicae [illegible] odio [illegible] non carerent. Sed illud potius ex S. Marcelli inſtituto praecipuè obſervandum erit, non intra Urbem tantum, verum etiam intra ipſas Urbanas Eccleſias Martyres ſepeliri tum coeptos, qui olim extra Urbem in Coemeteriis, quae Eccleſiarum loco erant, tumulari ſolebant, neque dicas S. Marcelli inſtitutum ad ſolos Martyres pertinere, qui non ſolum digni, ut in Eccleſiis ſepelirentur, ſed etiam ex ſua ſepultura ipſis Eccleſiis *Martyrum* nomen ferrent, unde mos ille ſanctiſſimus rite obtinuit, ut nullam deinceps Eccleſiam ſine eorum reliquiis dedicari liceret. Nam dum Fideles *apud memorias Martyrum* (ut ajebant) ſepeliri gaudebant, non eosdem illorum honore detrahebant, ſed propriae ſaluti conſulebant, immo tutelam eorum recte ſibi exorari credebant, ut in Urbanis Eccleſiis aequè ſepulturam apud ipſos Martyres, quorum extra Urbem communis ſemper fuerat ſepeliendi locus. Id itaque, quod in Coemeteriis olim ſiebat, deinceps in Urbanis Eccleſiis fieri placuit in ipſo majorum inſtituto, cujus locupletiſſimum [illegible] [illegible] teſtem, haud aliter obſervatum, invenio S. Maximum Taurinenſem Epiſcopum, cujus locum [illegible] licet, ut quae tamen rem in aperto lumine ponat, ac plane definiat, audire praeſtat (c). *Ideo hoc a Majoribus proviſum eſt, ut Sanctorum oſſibus noſtra corpora ſociemus, ut dum illos Chriſtus illuminat, a nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum Sanctis ergo Martyribus quieſcentes evadimus inferi tenebras, [illegible] propriis meritis, attamen conſociati ſanctitate [illegible]. Et hoc, & alio fratres nostri [illegible] ſaeculo, quos defenſores habere poſſimus in futuro: & ſicut illis oſſibus parentum noſtrorum jungimur, ita & in fidei unitate jungamur.* Ut nullo enim ab ipſis ſeparari poterimus, ſi ſociemur illis tam religione, quam corpore. Vides igitur, quae fuerit ſaeculi [illegible] ac progredientis ſaeculi [illegible] Eccleſiaſtica Diſciplina: certa illa quidem, atque omnino manifeſta, ac perſpicua, quae primis ſaeculis deinceps, manſit deinceps, itaut *a Majoribus proviſum* id fuerit, ut in iiſdem Eccleſiis, ubi Martyrum corpora aſſervantur, reliqui etiam fideles omnes ſepelirentur; quod & ſub ejuſdem ſaeculi [illegible] ex tum Concilio Carthaginenſi [illegible] confirmatum conſtat his verbis: *Mortuus Poenitens Eccleſiae aſſitur, & ſepeliatur* (d). Quo ex canone illud certiſſimum evincitur, univerſos fideles [illegible], dummodo in Pace Eccleſiae obiiſſent, intra Eccleſias tumulari conſueviſſe, non ipſis etiam Poenitentibus exceptis, nam quos virentes, ſaluberrimo rigore intra Eccleſiae, nonniſi poſt [illegible], [illegible] diuturnos Poenitentiae gradus intra Sacrarum Aedium adyta [illegible], [illegible] tamen Poenitentes, mox in illarum penetralibus ſepeliri permittebat.

Hinc

(a) Ex Libro Pont. ſeu S. Damaſi Papae.
(b) Ad Ann. 311. n. 4.
(c) Serm. Homilias De Sanctis Homil. xix. quae adſcribitur [illegible] in natali SS. Taurinorum Mart. [illegible] *Adventiis* [illegible] *Solutoris* [illegible] Venet. an. 1741. poſt opp. S. Leonis PP. pag. 361.
(d) Conc. Carthag. [illegible] a. 398 apud Labbeum tom. II. p. 1444. [illegible] Venet. 1730. ubi id [illegible] Canoniſ [illegible] *verbum aſſitur*, notat [illegible] *fore aſſitum*. Et quidem [illegible] proprie [illegible] deferebat, cum ad locum ſepulchri ducerentur; Vid. noſtrum Theſaurum [illegible] [illegible] aſſeri [illegible] omnino proprie [illegible], ſi ſequiorem aetatem Conc. [illegible].

Hanc præterea ſæculi IV. diſciplinam exteris illuſtrat egregium ſanctitatis, & ſapientiæ par, Ambroſius, & Auguſtinus, quorum primi præter propria, quæ nobis ſuppeditat ejus diſciplinæ exemplo (a), rem adhuc ipſam cum Chriſtiana Religione ortam, ſuoque ævo communi more receptam teſtatur, dum de veteri Habitatorum, aliarumque gentium more agens, ita ait (inquit (b)) [illegible] Dei Templo, in quibus fidelium Domino reliquiæ condantur. Auguſtinus vero eandem rem pæne luculentius probat, dum interpellatus a S. Paulino Nolano Epiſcopo (qui Viduæ precibus hujus filium in Baſilica S. Felicis ſepulturæ) utrum proſit alicui poſt mortem, quod corpus ejus apud Sanctorum aliquis memoriam ſepelitur, non tam reſcri[illegible] quam inſignem librum *De Cura pro mortuis agenda* lucubrare voluit, ubi de propoſita quæſtione [illegible] demonſtret *in proſa* [illegible] dum nihil [illegible], ut licet, cum licere neque Paulinus dubitabat, qui Viduæ jam per miſerat, ipſoque Auguſtinus æque certum habebat, qui inter alia, ſi primum hono[illegible] Chriſtianorum temporibus recte exhiberi cenſuit, quibus tanquam *organis*, & *vaſis ad omnia bona opera Sanctus uſus eſt Spiritus*, non mediocriter vero eſſe bona uſſerat, quæ illorum Spiritibus in Eccleſiaſticis ſepultura comparari videbantur.

Sed ad poſteriora ſæcula jam una progrediendum, atque in Magno Gregorio, qui a ſæculi V. exitu exortus, ſupremi quoque totius incomparabili ſunctitate, ac ſapientia illuſtravit, [illegible] ætati in omnium ſucceſſione futurus [illegible] in Eccleſia diſciplinam de[illegible] licet. Non autem heic [illegible], quæ ad ejuſmodi diſciplinam probandum priſtinus Pontifex in ſuis Dialogis ſuppeditat (c), ubi ex pluribus exemplis, quæ [illegible], eorum, qui ob ſua peccata nulla pœnitentia ante mortem diluta, ab ſepulcro, quod in Eccleſiis obtinuerant, ejecti fuerunt [illegible], qui ille palam [illegible], quod defunctos fideles in Eccleſiis ſepulturæ paſſim permitterentur. Primus illud unum, quod ſapientiſſimus Pontifex illuſtriſſime probaret, quam unus Joannes Epiſcopus Urbevetanus inter alia gravamina, quæ Abbati S. Georgii inferebat, in ejus monaſterio *Miſſas celebrari, ſepeliri etiam ibidem mortuos* prohibebat. Pontifex Gregorius ad [illegible] *ſi ita eſt* [inquit ad Epiſcopum (d)] *inde vos hortamur ... ſepeliri ibidem mortuos, vel celebrari Miſſas nulla ulterius habita contradictione*, permitte. Quibus verbis quum Miſſarum celebrationem & mortuorum ſepulturam ſimul conjungeret [illegible] Monaſterii Eccleſia [illegible] ſolum Miſſis celebrari ſit uſus, ſed quoque dubium, factumque obtendit [illegible], quum Gregorii ævo ſervatum, ex ejus Dialogis jam obſervavimus, ſed & alibi (e) Januario Epiſcopo Calaritano Gregorius ipſe diſte [illegible] prohibet, ne pro ſepultura intra Eccleſiam concedenda pretium exigere audeat. *Sed ſi quando* (inquit) *aliquem in Eccleſia veſtra ſepeliri conceditis, ſiquidem parentes ipſius, proximi vel hæredes pro luminaribus ſponte quid offerre voluerint*, accipere non vetamus; peti vero aut aliquid exigi omnino prohibemus. Sepeliri in Eccleſia non vetat Gregorius, ſed omnino probare videtur, Pretium pro ea ſepultura peti, aut exigi [illegible] damnat & prohibet.

Licet autem mihi, antequam ad poſteriora ſæcula deſcendam, hæc ipſa ſimul omnia, quæ ab Chriſtianæ Religionis exordio uſque ad ſæculum VII. [illegible], ut dilucide aperirem, doctiſſimo viro objecere, qui a Gregorio [illegible] ſepulturis in Eccleſiis conſuetudinem, ſeu, ut vocat, *perverſitatem* contendit. *His* (inquit) *Gregorii verbis* (ſi quando aliquem in Eccleſia veſtra ſepeliri conceditis) *aperte innuitur uſque hujus perverſitatis; Cum nedum uſus invaluiſſet, ut in Eccleſiis ſepelirentur quicumque, qui ejus privilegii capidiores fuere, ut participes fierent precium, & hiſtoriarum proventus illi ſint afferendorum, oblata ingenti pecunia ibi mercari cuperent* (f). Jam diximus, quod Gregorii verba dicere non neguimus, non damnatam a Gregorio Eccleſiaſticam ſepul-

(a) Epiſt. 55. hæc de ſepulſis ſcribit: *Succedat Victima Triumphalis in locum, ubi Chriſtus hoſtia eſt; ſed ille ſuper Altare, qui pro omnibus paſſus eſt; iſti (Martyres) ſub Altari, qui illius redempti ſunt paſſione. Hunc ego locum prædeſtinaveram mihi; dignum eſt enim, ut ibi requieſcat Sacerdos, ubi offerre conſuevit; ſed cedo ſacris victimis dexteram portionem; locus iſte martyribus debebatur.* Sed & Marcelli in epiſtola Ambroſii ſororis juxta ipſum tumulum voluit, qui antea fratrem ipſius ſui in Sepulcro Victoris martyris ſepelivit, ejus quæ memoriam hoc carmine teſtatur:

Uranii Satyri ſupremum Frater honorem
Martyris ad lævam detulit Ambroſius

Hæc meriti merces, ut ſacri ſanguinis humor
Finitimas penetrans adluat exuvias.

Hæc Hieronymi de Paula, Nazianzeni de Cæſario fratre, Nyſſeni de Meletio Matre, aliaque plura referre poſſem, ſed ob accumulanda exempla ſuperſedeo, in quibus ejuſmodi diſciplinæ veſtigia, hiſque lucem tamen propriam rei momentum collectum [illegible].

(b) Lib. ... De Abrahamo cap. 9. n. 80.

(c) Lib. IV. cap. ... & ſeq. tom. II. opp. edit. Patrum S. Mauri.

(d) Ex Reg. lib. ... epiſt. XXI. al. edition.

(e) Lib. IX. epiſt. III.

(f) Thomaſſinus diſcip. Part. III. lib. I. cap. 67. n. 2.

ſepulturam, ſed aditum demanet, ne illius occaſione pretium ſolveretur. Quod enim fa-ctum Gregorio fuerit, ſepulturæ locum, ſi novi luſtrati res eſſet, aut tum primùm uſus invaleſcere cœpiſſet, ad antiquum morem revocare, quandoque dum factorum meritorum avaritiæ occaſionem jam præſtare videretur, ſed, quod ex veteri diſciplina, imo è Chriſtiana Rep. erat, ut mortui in Eccleſiis ſepelirentur, retinendam cenſuit Gregorius, ſatius vero ha-buit, ne quid pro eo penderetur, dumtaxat prohibere.

Potius illud fuerit pro adverſa ſententia (cui rationes omnes easdem adverſariis indictas adſtruere non piget) ex Gregorio obſervaſſe, quòd nempe is numquam novas Eccleſias ædifi-cari permiſerit, niſi adjecta conditione, *ſi ibidem nullum corpus conſtet humatum*, quam condi-tionem iiſdem conceptam verbis plures uſurpatam legimus (a), ut jam pro ſolenni formula, certâque lege in novarum Eccleſiarum conſtructione ſervanda adhibita videatur. Quod ſi ita eſt, mortuorum in Eccleſia ſepulturam haud permiſiſſe videtur Gregorius. Si enim locus, ubi quis ſepultus antea haberetur, impedimento erat, ne ibidem Eccleſia ædificaretur, eò magis vetandum fuit, ne intra Eccleſiam jam ædificatam mortuus inferretur. Adde quòd ex his re-ctè conſtet, nihil quòd in Eccleſiæ ſepeliri corpora tum conſueviſſe, & planè profanum in lo-cis, quibus ea cadaverum illatione major adhuc profanitas, quæ Eccleſiæ ædificationem im-pediret. At non iſtam fuiſſe Gregorii mentem, qui hanc in Eccleſiis ædificandis conditionem poſtulabat, jampridem obſervavit Cl. Guſſanvillæus (b), *qui omne (inquit) ſerio potuiſſet, ut nulla hic facerent corpora, quæ olim ad ſepulcrum fratris ſuos licuit Monachi non haberent. Nec ipſæ in Eccleſiis, ſive Oratoriis, quæ ſine Reliquiarum ſacris pignoribus non conſecrabantur*, nihil vetabat, *quamvis ſidelium vetiti tamen corpora humarentur*, ut conſtat ex lib. IV. *Dialogorum*. Cur vero in ædificandis Eccleſiis cautionem hanc adhibuerit Sanctiſſimus Pontifex, quærit Guſſanvillæus, ac duplicem a docto Monacho S. Mauri rationem datam invenio. Primò, quòd humana cor-pora loco tenerent non ſiverit ea lege fieri, ſecundo quod cum profanis oſſibus, eoque impo-ſitum reliquiis non erant miſcendæ Martyrum Lypſana, ſine quibus Eccleſia, vel Oratorium non conſecrabatur. Sed potior ille demum cauſſa cenſeri debet, quòd ſcilicet manifeſtum adeſſe videbatur periculum, ne cultus Sanctis Martyribus debitus corporibus jampridem illo in loco ſepultis reddi poſſet. Jam diu enim, ut ſuperius monui, novæ ſacræ Ædes ſupra Martyrum tumulos extrui ſolebant, ut inter alios Ammianus Marcellinus tametſi profanus Scriptor penè clarè teſtatur (d). Jure igitur, atque merito Gregorius expreſsè cautum voluit, ne in loco, *ubi corpus humanum conſtaret*, Eccleſia ædificaretur, qui etiam, cujus eſſet illud corpus non adjiciens, vel ex ipſo loci conditione aut infidelis, aut ejus, de cujus religione non omnino liqueret, corpus intelligi videatur, itaut non ibi certè ædificanda Eccleſia fuit (e), quæ etiam, poſteaquam ædificata eſſet, ob ſequutam hujuſmodi corporis illationem, pollui, ac violari cenſebatur.

Age nunc, quid Juris, ſeu Diſciplinæ fuerit poſt Gregorii mortem ætate, de qua agi-mus, perſequamur. Non in Jus unamque diſciplinam cum primum inſpectam, pari ſenten-tia, ſed diverſa ratione erbitrantur nunc doctiſſimi Hugo Menardus (f), & Emanuel Gonza-lez (g). Nam uſque ad ſeculum VII. conſtitutum utriuſque ſtaret eſt, Jus, juſque ubique fuiſſe, ut Chriſtiani intra Eccleſias ſepelirentur. *Ante Concilium Bracarenſe* (inquit Menardus) *libe-rum fuit Chriſtianis extra ſepta Eccleſiarum ſepeliri*. Haud ſecus Gonzalez, qui etiam eorum ejus

 ret

(a) Lib. I. epiſt. 54. lib. II. epiſt. 5. & epiſt. 12.

(b) In Not. ad epiſt. 54. lib. I.

(c) Jo[illegible] Aug. lib. Cod. ſuſtin. De Sepulcr. viol. *Perge audaces ad buſta deſcendere, &c. aggredi conſe-cratos, cum & lapidem hinc movere, & terram ſollici-tare, & ceſpitem vellere, proximum ſacrilegio majores ſemper habuerunt*, ſed hanc multam iiſque ſepulcrorum violatione cuſtodiam.

(d) Lib. XXII. cap. 11. *Exhalare (inquit) cadaveri permixtas in ii mali, impoſitamque ad bona [genere] tumba]. Iidemque ſi hi ex igne cremavit, cineres projeci-ſet in mare [nempe Dracontii, & Diodori] adver-terent, ne humabat, ne colliſiſ ſi primus Ædes ei con-ſecrarentur, ut reliquos (nempe Martyribus).* Hinc apud eundem Auctorem [illegible] Chriſtianorum a Gentilibus ſepulcra uſque laborare. Vide Mabillon. in Præfat. ad ſec. V. Benedict. n. 98.

(e) Hanc Diſciplinam nihilo poſt S. Gregorii tem-pora ſervatam, docet decretum Concilii Agrippinenſis, relatum a Gratiano Diſt. I. De Conſecrat. cap. XXVIII. in his verbis: *Eccleſiam, in qua mortuorum cadavera infidelium ſepeliuntur, ſanctificare non licet; ſed ſi apta videtur ad conſecrandum, inde evulſis corporibus, & ra-ſis parietibus, vel tignis ejus, reædificetur: ſed ſi hæc conſecrata ante fuerit, miſſas in ea celebrare licet, ſi ta-men fideles fuerint, qui in ea ſepulti ſunt*; quibus po-ſtremis verbis eam diſciplinam, quam ſuperius innuo-perſi adſtruere laboramus, An ſepeliendis in Eccleſia fidelibus conditionalis ſtabat.

(f) In notis, & obſervationibus ad Lib. Sacramen-tor. S. Gregorii not. 680. in hac ed. Venet. Mon-tiberon S. Mauri tom. II. pag. 484.

(g) In lib. III. Decretal. cap. 2. De Sepulturis n. 8.

ret cauſſam, rationemque afferre videtur. *Sed poſtea (inquit) ob miros caſus a D. Gregorio relatos, quorundam pravorum hominum in Eccleſiis ſepulturam, qui inde divinitus ejecti ſunt, Eccleſiaſticis legibus cautum fuit, ne quis in Eccleſiis ſepeliretur.* Tenet etiam graviſſimorum atque eruditiſſimorum virorum ſententiam, de ubique recepta Chriſtianorum intra Eccleſiam ſepultura uſque ad ſeculum ... quod ſuperius ... mihi propoſui, probatumque jam certiſſimis monumentis extitiſſe arbitror: contra Van Eſpen, ac Thomaſſinum, quibus etiam ſeribus Meurſium, ac Gonzalez opponere licet. At horum quoque momenta modo expendamus, ut quid poſt ſeculum ... ſtatuendum ſit, pari, quo de antecedentibus actae demonſtravimus, fide, diligenterque diſpiciamus.

Primum autem falſam eſſe ejus, vel ſaltem ineptam cauſſam, quam novis de Eccleſiaſtica ſepultura ferendis legibus miros caſus a Gregorio relatos praebuiſſe ... non ſolus Gonzalez ex proprio ingenio id obſervavit, ſed plane Concilium Triburienſe anni 895. can. 17. hanc deſinitionem ſuae cauſſam indicavit. *Secundum ſtatuta Sanctorum Patrum, & experimento miraculorum prohibemus, & praecipimus, ut deinceps nullus Laicus in Eccleſia ſepeliatur*, ac in fine ejuſdem Canonis, poſteaquam caſus e Gregorio relati propriis ejus verbis recitati fuiſſent, ita concludit Sancta Synodus dixit. *Mirum, & multum pavendum. Idcirco pro futuris temporibus in iſtis caſibus obſervandum.* Sed falſi omnino eos oſtendit Gregorius ipſe, qui, quum eoſdem caſus non ſolum probe ſciret, verum etiam ſua ipſe lucubratione vulgandos curaſſet, haud tamen (quod primus omnium opportunitas atque efficacia etiam feciſſe potuit) ſepulturam in Eccleſia unquam vetuit, immo etiam ſua auctoritate permiſit, ut ſuperius demonſtravimus. Et ſane in utraque re Sanctiſſimi Pontificis ſapientia atque eximia ... docere iis caſibus voluit, nullum Chriſtianis peccatoribus ſpem ſupereſſe ... in ſibi in peccato morientibus opem aliquam, aut quaedam veluti aſylum Eccleſiaſticae ſepulturae eſſet allaturum, quaſi Chriſtianis nomen munerat, ut etiam Juſtorum mortem, illam ſequerent, ſi demum mutua Juſtorum fidem promereri, ſibique illam profuiſſe cuperent, nemini tamen eam ſepulturam deinceps interdicendam cenſuit: nam ineptum, aut etiam iniquum putavit, propter aliquorum improbitatem diverſitatemque manifeſtatam, reliquos omnes ab Eccleſiaſticae ſepultura arcere, de quorum ſalute nihil certi conſtabat, immo ſpem omnino eſſe debebat. An enim ſepulturam (quod minus eſt) iis omnibus negare poterat Eccleſia, quibus ad extremum uſque vitae tempus Sacramentorum perceptionem permiſit? An etiam, quos dignos cenſet, ut pro iis jam mortuis orent, abſque orare permittat, ac mandet Eccleſia, indignos exiſtimabit, ut in ſuis adytis ſepulcri locum obtineant? *Quamvis (inquit S. Augustinus [1]) orationes non pro quibus fiunt, sive iis proſint, ſed iis tantum, quibus dum vivunt comparatur, ut proſint. Sed quia non diſcernimus, qui ſint, oportet eas pro regeneratis omnibus facere, ut nullus eorum praetermittatur, ad quos haec beneficia poſſint, & debeant pervenire.* Eadem de ſepulcri loco, ac de ſacrorum ſuffragiis ratio eſſe debet, dum etiam ferventius, cum ipſis ex ipſo loco orandi ſtudium excitatur. *Etenim* (ſunt ejuſdem Auguſtini verba) *provenſet ſepelendis corporibus apud memorias Sanctorum locus bona affectionis humanae erga funera ſuorum, quoniam ſi nonnulla religio eſt, ut ſepeliantur, non poteſt nulla eſſe, quando, ubi ſepeliatur, attenditur: ut dum recolunt, ubi ſunt poſita eorum, quos diligunt, corpora, eiſdem Sanctis illos tanquam patronis ſuſceptos apud Dominum adjuvandos orando commendent.*

Sed de iis tandem Sanctionibus videamus, quae poſterioribus ſaeculis, ne deinceps mortui intra Eccleſias ſepelirentur, ſtatuerunt: atque in eam rem utriuſque Poteſtatis tum Eccleſiaſticae, tum Saecularis conſtitutiones afferentur, quas ſeorſim obſervabimus.

Ad Eccleſiaſticas ſanctiones quod attinet, Pelagii II. decretum, quod de ea re ab aliquibus circumferebatur, apocryphum eſſe jamdiu Viri docti obſervarunt (a), itaut illud ipſum non Pelagii, ſed Concilii Bracarenſis Canon videri debeat. Ab hoc itaque Concilio an. 563. in Hiſpaniis celebrato Chriſtianorum intra Eccleſiam ſepultura prohiberi coepiſſe videri poteſt. Id quod cuique facile perſuaſum eſſe debet, tum quod nullae ante idem Concilium antiquarum Eccleſiae Legum reperiantur, tum quod in ipſius Concilii verbis rei initia ſtatui videantur:

Placuit

(a) Plures hac Muratorii verba deſcribere, ut ſua cuique integra ſint. *Liceat (ait) in vita ad Concilium Bracarenſe, decretum MS. Pelagii II. P. M. an. 580. promulgatum, ſi vel ſi in S. Laurentii Bibliotheca eſſetur, in quo autem, in corpore deſcriberemus nulla modi intra Baſilicam, ſed ſi extra ſit ... ſiquidem ... Baſilicae ſepeliantur: quamvis veritatem hoc abſque, Gregorii Magni, qui Pelagio in Pontificatum mortuo proximè ſucceſſit, lucubrationes ſatis manifeſte produnt. Sanctiſſimus enim Vir paſſim ſepulturam intra Baſilicas omnino probat, facile conſtitutam, ſi contra hujuſmodi ... ullum ... habet decreſſe. Itaque Lamſonus ... adeo, ut apocryphum monumentum illum merito ſuſpicamur.*

Placuit (hæc sunt Concilii verba), *ut ea pars defunctorum nullo modo in Basilica Sanctorum sepeliatur, sed si necesse est, de foris circa murum Basilicæ usque adhuc non abhorret* [illegible] *nunc si sua conscientiam hic providerunt usque nunc retinent Civitatis, ut nullo modo intra urbem humentur, cujuslibet defuncti corpus humetur. quia ad majus hic venerabilium Martyrum debet reverentia obumbrari.* Nonnullas Ecclesiasticas leges de eo re urgentes memorat Concilium [illegible] sed quam tollere studet, contrarium apud Christianos tum obtinere satis ostenditur [illegible] decernendo tum unam tam Martyrum reverentia, quàm Civilium Jurium sanctionibus nititur, quibus firmissimum privilegium usque tunc retinebant Civitates, ut *nullo modo intra ambitum murorum cujuslibet defuncti corpus humetur.*

Non equidem sapientissimos ejusdem nationalis Concilii Patres refellere auserim. Mirari tamen subit, cur Leges XII Tabularum, aliasque Ethnicorum Principum (a) appellasse in rem, quum juxta veterem Ecclesiæ disciplinam hactenus servatam, receptumque Christianorum morem, SS Patrum judicio confirmatum, definire, aut accuratius disquirere debuissent. Certe haud Martyrum reverentiæ detrahebatur, quibus potius honorem comparabat Christianorum Religio, atque fides, qui cum sanctis apud Deum aeterni resessuri probabant, ut

Sacri Sanguinis [illegible]
Fontibus penetrans adsit [illegible] (b)

Atque ad hoc quidem Concilium *Statuta Sanctorum Patrum*, aut *Mosaicum institutum*, aut *ab antiquis Patribus constituta* referenda fuere, quæ subinde tum Concilium Arelatense VI anno 813 tum Triburiensi anni 895, tum demum Nannetense ejusdem circiter temporis sectari consilentur, et de non sepeliendis intra Ecclesiam generatim decretum ostenderunt, in una [illegible] Bracarensi Concilii Sanctionem Arelatensis, ac præterea Bracarensi & Arelatensis Triburiense [illegible] omnium Nannetensi suspensæ tantum d[illegible] sunt, ubique salus Augustinus Ambrosii, Gregorii Magni aliorumque SS Patrum [illegible] generatim adhibuissent, qui omnes Ecclesiasticam sepulturam non solum non prohibuisse, sed potius probasse jam certo novimus, quod sive Triburiensibus ipsis, ac simul Nannetensibus Patribus haud omnium ignotum videtur, dum Concilii Bracarensis Sanctionem intemperasse potius quam renovasse perhibentur. Etenim Triburiense can XV sancitur, ut juxta Cathedralem Ecclesiam sepeliri se curent, quod si deterrent locorum difficultas, monet, ut eligant Collegium aliquod Canonicorum, vel Monachorum, vel Sanctimonialium, ut *verum orationum [illegible] commodatione teneant & remissionem delictorum, quam meruit non obtinuit, illa [illegible] percipiat.* quod si & hoc ineptum, & difficile æstimetur, ubi decimas persolvebat vivus, sepeliatur mortuus. Rursus vero can 17 post interdictam laicis in Ecclesia sepulturam *ob experimenta miraculorum*, permittit tamen, *si forte talis sit persona Sacerdotis, aut cujuslibet justi hominis, qui per vitæ meritum talem vivendo suo corpori defuncto locum acquisivit*; quæ verba ex Capitulis Theodulphi Episcopi Aurelianensis an. 797 edi[illegible] descripta fuerunt. Amplius vero Nannetense indulgere volens, ut ex ejus verbis planè videtur. *Prohibendum etiam secundum majorum instituta, ut in Ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in atrio aut in porticu, aut intra Ecclesiam. Infra Ecclesiam vero, aut prope Altare, ubi corpus Domini, & sanguis conficiatur, nullatenus habeat licentiam sepeliendi*; ubi vides non tam sepulturas intra Ecclesiam, quàm easdem infra aut prope Altare prohiberi, licentiamque, quam posteriora usu omnino interdicenti, priori una omnino adimunt, aliquin satis fuisset sepulturas ab ipsis Ecclesiis generatim arcere. adeo ut Nannetensis Concilii decretum relatum a Gratiano (c) li-

 bentes

(a) Lex 12 Tab. apud Ciceronem lib. 2. de Leg. *Hominem mortuum in Urbe ne sepelito neve urito.* Servius Æneid. XI. Senatus Consultum memorat Duilio Consulibus ne Urbe [illegible] quo cautum fuit, *ne quis in Urbe sepeliretur*. Principum vero Imp. Hadrianus poenam 40 aureorum in eos statuit, qui in Urbe sepelissent, quod & in Municipiis omnibus vim habere ut Ulpianus leg. 3 § 5 D. De sepulcr. viol. Deinde Antonini infantes Capitolinus; Diocletiani tandem, & Maximiani vulgata Lex illa Cod. Titulo De Religios. & sumpt. Funer.

(b) Carmina sunt S. Ambrosii, quæ integra in superioribus [illegible] rec[illegible] ab eo locabantur [illegible] fratri Satyri sancti, quem juxta S. Victorem Martyrem tumulavit [illegible] legit, ac ut [illegible] voluit S. Paulinus in carmine de [illegible] Celsi pueri, quem [illegible] lateri Basilicæ SS. Martyrum Complutensium

Ut de vicino Sanctorum sanguine ducat

Quo nostras [illegible] perget [illegible]

Huc etiam pertinet id quo locus S. Maximi [illegible] periculum sint [illegible]

(c) Can. XIII. quæ [illegible] can. XV. [illegible] Concilii Vasensis, seu Vasensis, cum hoc decretum in duobus Canonibus Vasensium desiderari probat [illegible] Cl. Menardus. [illegible] Decretum autem a Gratiano relatum etiam eo[illegible] verbis legitur in dicto Concilio Nannetensi can. VI.

benter admittimus, probemuſque, juxta veram diſciplinam ſeu ritum Eccleſiæ, quæ cadavera prope Altare ſepeliri vetantes, ut ex Rituali Romano Pauli PP. V. & Concilio Mediolan. IV. S. Caroli, id quod reverentiæ ratio poſtulat, præcipuè vero cauſſa ille ex ſuſtandum monet, quam ſæpenumero obſervavimus in decreto S. Gregorii Papæ, qui nullam Eccleſiam ædificandam eo loco permiſit, ubi cadaver humatum fuiſſet.

Eodem temperamento circa perſonas, quæ deinceps in Eccleſiis ſepeliri ſueſſent, uſi ſunt, cum Theodulphus Epiſcopus Aurelianenſis in Capitulis ſuæ Eccleſiæ editis ann. 797 (a) tum Hincmarus Archiepiſcopus Remenſis in aliis ſuæ Eccleſiæ Capitulis ann. 852 (b) Priorem verbis ex Concilio Triburienſi paullo ante audivimus. Poſteriori vero hæc ſunt cap. XII. *Ut nemo Presbyterorum quemquam in Eccleſia ſepeliat ſine conſultu Epiſcopi, exceptis dumtaxat perſonis, quas ſingillatim, & privatim in Synodo ſignificavimus.* Remiſſius ſe habuit Concilium Moguntinum ſub Carolo Magno hiſce verbis: *Nullus mortuus infra Eccleſiam ſepeliatur, niſi Epiſcopi, aut Abbates, aut digni Presbyteri, vel fideles Laici.* A quo quidem decreto nihil præcationem recipiunt ejuſdem Caroli Capitularia eodem anno publicata, in quibus hæc leguntur: *ut mortui non ſepeliantur in Eccleſia, niſi Epiſcopi, & Abbates, vel fideles, & boni Presbyteri*, ut ſcilicet laici etiam modo *fideles* eſſent, ut loquitur Concilium Moguntinum, quia non expreſſe meminerit, non conſentiunt excluſi e dictis Capitularibus: quæ e dicto Concilio majoris fidei, auctoritatiſque digna, interpretationem, aut certe veram lectionem recipere debent.

Habes igitur omnes, vel certe celebriores, ac generales particularium Eccleſiarum decretes a ſæculi octavi certe ad nonum finem de non ſepeliendis intra Eccleſiam mortuis promulgata. At ſi eorum tempus inſpiciamus, ſero quidem ad veterem, et communem totius Eccleſiæ diſciplinam abolendam, aut aliquantum immutandam prodierunt. Si vero auctoritatem conſideremus, quod in una, vel altera Eccleſia conſtituendum placuit, haud univerſam Eccleſiæ diſciplinam invexiſſe potuit, quam Romanæ Eccleſiæ veteris diſciplinæ adhuc retinens non eſt. miſit: ex Gregorio loco Cl. Thomaſſinus perumſibi conſtanti (c) colligit, *Itemque Laicos in Italia ſuiſſe, ut ſepulturam ſibi in Eccleſia deligerent, cum in Gallia non alii in ea ſepelirentur, quam quorum Epiſcopus vitam, vel Parochus ad examen vocaſſet. Itaque in Italia Laici ſibi jubebant ſingulis permittebantur, ut ipſemet digeſſerint, an in anlo ſibi in Eccleſia deſignare et quæ ſibi damnationi ſuas accumularent: In Gallia eas judicandi partes Epiſcopi, & Presbyteri ſuſtinebant.* Id etiam mox repetit poſt relatum Nicolai I. de eadem re reſponſum ad Bulgarorum conſulta. Fateture itaque Vir doctus, quid omni ævo in Italia ſerveretur, id eſt, quæ fuerit Romanæ Eccleſiæ diſciplina, quam ſanctiſſimi, ſapientiſſimique tum Pontifices, tum Patres omni ævo probarunt, at non video, quid in ejus mentem venerit, dum Gallicanam Eccleſiam ea in præcipue commendandam putavit, quod noluerit momentum arbitrio Eccleſiaſticam ſepulturam permitti, *atque hoc diſcrimine diſtinxiſſe Italiam e Gallia: quod in Italia cuilibet ſepeliri in Eccleſia ac tantum conſideraret, qui Chriſtiana pietati ſectatores ſibi fuiſſent, nec ab ea prorſus deſeciſſent; cum in Gallia neſas eſſet quemquam a Parochis, & Epiſcopo permitti in Eccleſia humari, niſi ſingulari quadam ſanctitate præcelluiſſet*: quaſi de fidelibus quibuslibet mortuis in Sanctorum album referendis agendum eſſet, non vero de iiſdem Eccleſiaſtica ſepultura dumtaxat donandis, quam ſinguli Chriſtiani in pace Eccleſiæ deſuncti, niſi publica graviorum criminum, quorum pœnitentiam obtinere detrectaſſent, infamia notarentur, ſuo ſibi jure vindicabant; itaut *quibus communicabatur vivientibus, communicandum eſſet jam defunctis*, ut Innocentius III. ajebat (d). Quid etiam fuerit, aliorum examen, ac judicium requiri, niſi illorum avaritiam fovere, qui quum de permiſſa omnibus ſepulcrum pretium exigere perſæpe uſi fuerint (e), amplius ex permittendi auctoritate ſibi tradita, ad exquirendæ pecuniæ occaſionem rapuiſſent?

Sed præter temporis rationem, & auctoritatiſque vim, quæ tandem veræ earumdem ſanctionum fuerit cauſſa, paullo diligentius obſervemus. Dum igitur liberum cuique ſemper fuit, mortuos in Ædibus ſuis ſepelire, non olim apud Chriſtianos priſca illa majorum honorem religio deferbuit; quidni, ut ſuperius e me probatum eſt, pro piaculo ſibi ducebant communem cum Ethnicis ſepulcrum habere, hinc poſt redditam Eccleſiæ pacem, ædificataque

(a) Habes apud Labbeum tom. IX. pag. 187. 1940 Item ſub nomine *Petri* *Aulerris* tom. 11. pag. 1378 edit. Venet. an. 1730

(b) Apud eumdem Labbeum tom. X. p. 3

(c) L. 6. cap. 67. n. 16

(d) In Cap. ex parte: De Sepulturis

(e) Quod videre in hic ac nonnullis quibuſdam apud Epiſcopos, & Presbyteros fuit confert ex pluribus Epiſtolis S. Gregorii, ex S. Hieronymo, & Decreto Concilii Toletanenſis, & Nannetenſis relatis a Gratiano dicta Cauſ. XIII. quæſt. II. can. 11. 13. 14. & 15

[illegible] quod, quam ejuſdem familiæ, vel etiam loci homines una ſimul omnes Chriſtianæ Fidei nomen dediſſent, qui inter paganorum errores adhuc verſarentur, ex ſingulis [illegible] commune ſepulcrum ſacile obtinebant, ſicque apud Chriſtianos [illegible] neceſſitudinis [illegible], quam religionis; [illegible] circa ſæcul. [illegible] hunc errorem inter Chriſtianos plurimum invaluiſſe [illegible] ex græci anonymi cujuſdam Poetæ carmine, apud Cl. Mabillonium, ex cujus verſione [illegible] Poeta adverſus eos Chriſtianos invehitur:

Ter quater digni, primum quidem miſcuiſſe corpora profanorum
Sanctis, & ſepulcra profanorum
Sacerdotum Chriſtianorum in [illegible] habent (a)

quod jam antea S. Hilarius Pictavienſis Epiſcopus contra Chriſti Domini mandatum eſſe affirmavit (b), illudque ad [illegible], non ſolum [illegible] eſſe, qui [illegible] ſectarentur, verum etiam eos, qui verum Deum [illegible], ac [illegible] Chriſtiano, qui ipſis infidelibus deteriores, [illegible] Deum, ejuſque Eccleſiam [illegible], mortui demum, haud communem [illegible] fidelium ſepulturam mereri poterant: [illegible] quam ſequens Ætas [illegible] retinuiſſe videtur: Quæ fuerit eorum temporum infelicitas, ex Sanctionibus eiſdem, quæ mortuos intra Eccleſias ſepeliendos vetabant, intelligere ſatis erit: certè in Galliis eadem Capitula Theodulphi, quæ cap. [illegible] defunctos intra Eccleſias ſepeliendos prohibuere, [illegible] cap. VIII. [illegible] Eccleſiarum contemptus vulgo [illegible] palam [illegible]: *Videmus crebro in Eccleſiis [illegible] & fœnum congeri, unde volumus [illegible] ut nihil in Eccleſia præter utenſilia Eccleſiaſtica, & vaſa Sancta, & libri [illegible] ne forte [illegible] a Domino. Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum.* Quæ autem ſpeluncam latronum? Sequens capitulum Theodulphus explicaſſe videtur; nam qui in prius Eccleſias per [illegible] habent [illegible] quibuslibet ſepeliendis [illegible] id eſt illis [illegible], qui Infideles, aut Hæretici, aut [illegible] publicè peccatores eſſent, [illegible] Hos utique ſolos intelligi [illegible] ab Eccleſiaſtica ſepultura [illegible] Sanctione [illegible] in [illegible] homines intra Eccleſiam [illegible] ſepeliendos permiſit: *niſi forte [illegible] ſit perſona Sacerdotis, aut cujuslibet juſti hominis, qui per vitæ meritum talem vivendo ſuo corpori defuncto locum acquiſivit* [illegible] Religio, aut morbus a Chriſtiana Fide [illegible] Concilium Moguntinum [illegible] prohibuit in Eccleſiis mortuorum ſepulturam niſi non ſolum Epiſcopos, Abbates, aut [illegible] Presbyteros, verum et [illegible] (c). [illegible] Patres [illegible] ejuſdem Eccleſiæ [illegible] Eccleſiæ [illegible] Habes igitur cauſam (ni fallor) cur [illegible] Sanctiones per ſæculum IX. mortuos in Eccleſiis ſepeliendos [illegible] defunctis quibuslibet [illegible] debent [illegible] ſed [illegible] ut [illegible] prohibendos ſanxerunt; [illegible] de veteri diſciplina [illegible] ſed [illegible] videantur [illegible] Fidei [illegible] Eccleſiaſtica, ut ſemper [illegible] ſepulturæ [illegible], quæ tamen infidelibus aut Religionis aut morbis [illegible] perpetuò ab Eccleſiis ſervanda [illegible] eſſet denegandam.

Obſervandum [illegible] Eccleſiaſticam Sanctionibus, [illegible] Civilium Conſtitutionum [illegible] quæ nullam [illegible] ſanctionem valeant, ea in re, quam ad Eccleſiaſticam diſciplinam pertinentem, ex ipſius Eccleſiæ auctoritate

(a) Anonymus Poeta [illegible] Mabillonium [illegible] Gregorii Nazianzeni [illegible] Anecdot. Græc. [illegible] pag. [illegible]

(b) [illegible] Chriſti [illegible] mortuos ſepeliri mortuis ſuis [illegible] Mortui [illegible] fidelem filium, [illegible] infidelem [illegible] humandi [illegible], ſed admonemur, non admiſſis mortuis [illegible] mortuos mortuos [illegible] eſſe, [illegible] vivunt.

(c) [illegible] plurique [illegible] qui per vitæ meritum talem vivendo ſuo corpori locum acquiſivit. Sed Cl. [illegible] in tom. I. Conciliorum Galliæ [illegible] [illegible] Theodulphi capitula ad [illegible] Conciliorum [illegible] Concilii verbis [illegible]

[illegible] Google

[illegible] ſatis probatum, [illegible] ut quoniam maximum in his momentum ſitum video, præſtabit diſquirere. Celebris in [illegible] affertur Imppp. Gratiani, Valentiniani, & Theodoſii Lex, quam pluribus, ut aſſolet, documentum, immo verius interpolatam Tribonianus inſulſum in Codicem retulit lib. 1. Tit. De Sacr. Eccl. [illegible] *Nemo Apoſtolorum, vel Martyrum ſedem humandis corporibus exiſtimet eſſe conceſſam* integram verum [illegible] ſervavit, exhibetque Codex Theodoſianus in lib. [illegible] Tit. De Sepulcr. violat. [illegible] *Omnia, quæ ſupra terram Urnis clauſa, vel Sarcophagis corpora detinentur, extra Urbem delata ponantur, ut & humanitatis inſtar* [illegible] *& relinquant incolarum domicilio ſanctitatem. Ac ne alicujus fallax, & arguta ſolertia ab hujus ſe præcepti intentione ſubducat, atque Apoſtolorum, vel Martyrum ſedem humandis corporibus exiſtimet eſſe conceſſam, ab his quoque* [illegible] *intelligant eſſe ſubmotos. Dat. III. Kal. Aug. Heracleæ, Eucherio, & Syagrio Coſſ.* [illegible] 381. Ambas utriuſque Codicis Leges recitaſſe opus fuit, ut, quid Tribonianus obtruderit (a), ſed quid tandem Theodoſiana Lex diceret, penitus ſciremus. Demus autem Viris doctis plerisque (b), quod falſum mox demonſtrabimus, ut poſtrema hujus Legis pars mortuorum ſepulturam in Apoſtolorum, vel Martyrum Baſilicis omnino interdictam referat, numquid tamen particularis fuit hæc Lex, quæ pro ſola Conſtantinopoli lata, [illegible] Urbis mœnia progrederetur? Legis titulus, quæ data legitur ad Pancratium Urbis (utique Conſtantinopolitanæ) Præfectum, præcipuaque ipſius Legis verba id demonſtrant. Quum igitur Imperatorum [illegible] ſepulturas a Conſtantinopolitanis Apoſtolorum Baſilicas arcendas voluerint, quæ non tam [illegible] loci, quam in ſuum [illegible] frequentari cœperint, propterea quod [illegible] illa erat defunctorum Auguſtorum ſedes conſtituta (c): [illegible] ne violandæ Legis occaſio ulla ſupereſſet, eadem de cauſa nonnemo intra Urbem ipſam deinceps ſepeliri [illegible]. Sic enim opinioni commode ſatisfit, qui utriuſque Legis haud ignari, Theodoſianam tamen oſcitantius attendentes, Juſtinianeam impienter pro ſuæ opinionis fundamento ſibi arripiunt, quaſi Juſtinianus Theodoſianam legem non ſolum renovarit, ſed unam ex Urbe Conſtantinopolitana [illegible] Imperii Urbibus ſervandam propoſuerit, quum tamen animadvertendum iis fuiſſet, poſteriorem legem non Juſtiniani, ſed Triboniani opus cenſeri debere, qui pro ſuo munere, [illegible] Juſtinianeo Codici, ſervato Auctorum nomine, inſeruit. Siluiſſetne Juſtinianus ipſe, ſi nequam noſſet, ac probaſſet, hanc legem, quum Novellis [illegible] & [illegible] tam multa de mortuorum exequiis, earumque impenſis diſpeſitione [illegible] in Conſtantinopolitana Urbe conſtituit?

Sed quum ſeveriſe Theodoſianæ legis [illegible] ſimul objeci, omniſi ex admiſſis, quæ viri doctis inſeduni, ſinteneis probari minime licebit. Ceterum falſum eorum eſſe judicium quo, nam [quod it certum, manifeſtumque ſtatuunt] neque ex verbis, neque ex mente Imperatorum illud apparet, ut nempe mortuorum ſepulturam in Eccleſiis ea Lege fuerit interdicta; ut unum præcipue ab Imperatoribus curatum fuit, ut ex majorum inſtituto ſepultura extra Urbem eſſent. *Omnia* (ſic ubi [illegible]) *quæ ſupra terram Urnis clauſa, vel Sarcophagis corpora detinentur, extra Urbem delata ponantur.* Idem deinceps ſe [illegible] mandant, ut ne Conſtantinopolitani cives ſi [illegible] legi ſaumenti [illegible] Urbani Baſilicas, ſepeliri ſentiſcut, ab his quoque (ſubdunt Imperatores), *itant a reliquo ceterum*, [illegible], *atque intelligant eſſe ſubmotos*; Urbana igitur, non Eccleſiaſtica prohibitur ſepultura, quæ ad illarum prohibitionem omnimode ſervandam nonniſi conſequenter vetari debuit. Res clara ſatis; nam ſi [illegible] præci-

(a) Mirum, quantum [illegible], [illegible] Tribonianus ſeculi [illegible] interpretibus, qui [illegible] Codicis Legem, Ignorare ejus ſerere, [illegible] tam meis [illegible] quod in Baſil. [illegible], dum pro *humandis corporibus* legebatur *humandis*.

(b) Hac ſunt ſi [illegible] Gretſeri & Franc. Chriſtiani Lupi [illegible] præter Gonzalez, & Thomaſſinum probant [illegible] Spondanus de Cœmeter. Sacr. lib. 1. [illegible] qui [illegible] cenſet, latam ab Imperatoribus in novos Chriſtianos legem hortatu Sacrorum Antiſtitum, qui effrenatam populorum licentiam in ſepeliendis omnibus intra Ædes Sacras [illegible] exiſtimabant, quod ut facilius obtinerent, nullos excipe placere, nam [illegible] gulatim, nec pietate præſtantes, qui æquo jure cum reliquis [illegible] [illegible]; id nunc [illegible] ex lege conſequi, quam [illegible] principaliter ſectantur, omnino [illegible], ut ſepultus [illegible].

(c) Sepulcra Conſtantinopolitanorum Imperatorum in Porticu Baſilicæ Apoſtolorum [illegible] Nicephorus lib. 13. [illegible] qui de Theodoſio Juniore [illegible]: *Theodoſius in porticu monumento repoſitus eſt, in dextera ſcil. ut SS. Apoſtolorum Porticu, in qua Pater, eodemque [illegible] Pater quoque Arcadius, & Mater Eudoxia* [illegible] *Theodoſius [illegible] in ſiniſtra autem, quæ ex adverſo* [illegible] *Templi, Juvenis [illegible]*.

Urbem ſancitum : De Urbanis vero dubium eſſe [illegible] ut ſepultura extra Eccleſias, ſed ut extra Urbem omnino eſſent ; atque ad eam rem utrumque traditum ab Imperatoribus legis ratio reſertur, dum illam ſepultura extra Urbem prorsus voluerat, ac [illegible] *tamquam urbis exhibens [illegible]* quare ſecularem domicilii ſanctitatem. Nullam vero de poſitione [illegible] Eccleſiaſtica ſepultura rationem adjungunt, quae quidem nulla ſuppetere poterat, dum ipſamet Urbanorum ſepulcrorum prohibitio, prohibendi etiam in Urbanis Eccleſiis ſepulturas ſola fuit ratio.

Non aliud igitur Imperatores ea lege ſanxerunt, quam ut nulla [illegible] ſepulcra in Urbe eſſent, ſed ut tandem extra Urbem *ſepeliri deberent*; ipſam ideo, [illegible] conſtitutionem [illegible] quod Legibus XII. Tab., Senatus Conſultis, Hadriani, Antonini Pii, ac demum Diocletiani, & Maximiani *ſanctionibus* cautum olim fuerat. Nec plane ut horum [illegible] confirmationes legitur cum eorundem *Imperatorum* Conſtitutione, patet amplius (quod piget dicere) ex [illegible] ejuſdem Conſtitutionis poſteriore, ac poſtiſſima ratione (a), ut *reliquant ſecularem domicilii ſanctitatem*, quod ex Diocletiani, & Maximiani lege mutuati videntur, cujus haec ſunt: *Mortuorum reliquiae, ne Sanctum Municipiorum jus polluatur, intra civitatem condi ſeorſum vetitum eſt*. Fateor, ejuſmodi rationem non [illegible] Ethnicis Auguſtis uſurpatam, ſed plane ſuperſtitionibus, ac paganicis ritus plenam, Chriſtianae Fidei contrariam videri, quam [illegible] Imperatorum juſſisse Chriſtianis [illegible] legis conditorum abhorrere debet. Hanc [illegible] Cl. Muratorius in mentem venit ut pro *Sanctitatem* *ſanctione* [illegible] legendum opinaretur ; ut nempe clade *uſ[illegible]* [illegible] Legislatorum voluntas, ne peſtilens [illegible] quilibet Urbe infliabatur, [illegible] detrimento eſſe nolebantur. Sed non [illegible] ſolum ut ipſi Muratorius non [illegible], verum etiam magnopere compeſſe fuerat, dum nulli [illegible] Urbana *ſepultura* [illegible] contigit (b) Non enim [illegible] hoſtio ſolliciti [illegible] quod avorum Imperatores ſi ipſiſſimi Theodoſius melius excuſat [illegible] partem [illegible] quod [illegible] a Gentilibus [illegible] *ſanctitatem Civi* [illegible] *per corpora mortuorum* [illegible] *quod nimis ſua ſecere Graecos reſtierunt* quae [illegible] Van-Eſpen [illegible] *explicatio* (c); ſed quod in [illegible] cum rationem quam Ethnicorum [illegible] ſunt, ſaeculares Legum [illegible] quo [illegible] ſaeculo [illegible] Chriſtianorum [illegible] Legibus, atque in plurimis Chriſtianorum monumentis ſaepe factum ſequimur Capit [illegible] (ut ait Cl. Mabillonius) Chriſtianorum Religio aliqua de Paganis ritus ſuperſtitionem retinerent, nel [illegible] ſuperſtitionum vocabula una ceteris Chriſti [illegible] obſerviſſime.

Conſultius fortaſſis ſe habens Oſtrogothorum Rex Theodoricus, qui iiſdem ſaeculi ſui Edicto (d) (quod a Varronibus non invenio obſervatum) idem pro Urbe Roma ſervandum voluit, [illegible] quod pro Conſtantinopoli ſanciti Imperatores [illegible] rationem, adjecit [illegible] [illegible] ut ab illis factum fuit, [illegible] tamen, quae utrorumque temporibus [illegible] forenda

(a) Nam *primo*, ut *tamquam inſtar exhibens* [illegible] *ſepultura quam Urbem poſſumus* [illegible] Urbis [illegible] magnorum [illegible] exhibendas [illegible] Unde non probari poſſumus Varroni [illegible] De L. L. *depulere* [illegible] *praetermiſſet admonerat* [illegible] quod [illegible] ſepulcris extra Urbem [illegible] Theodoſiane legis rationem [illegible]

(b) Sola [illegible] Muratorii [illegible] inter alia
Mortuos quia ſedem [illegible] corpora [illegible]
Componens [illegible]
Torment [illegible]
Complexum [illegible]
[illegible]

[illegible] inter cunctos inter diva [illegible] ſepulturas extra Urbem [illegible] [illegible] [illegible] *ſolitum* [illegible] corpore [illegible] [illegible] [illegible] probabileque [illegible] ſepul [illegible] extra Urbem mortuorum [illegible] [illegible] [illegible]

(c) Haec ſuit explicatio Bernardi Van-Eſpen [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(d) Edictum Theodorici Regis [illegible] *[illegible] ſuper* [illegible] *Barbari* Romani [illegible] Petrus Pithoeus [illegible] Opp. Caſſiodori edit. Colon. an. 1650 pag. 670.

ſtendæ Legis ratione. Sic enim habet Theodoricus cap. cxi *Qui intra Urbem Romam cadavera ſepelierit, quartam partem patrimonii ſui fiſci ſociare cogatur; ſi nihil habuerit, caſus fuſtibus [illegible] pellatur.* Unde vero in Theodorici mentem venerit, ut ejuſmodi Legem pro ſola Urbe Roma conderit, non ſatis conſtat, nec refert noviſſe, niſi quod notari fortaſſe intereſt, ſepulcrorum effoſſiones [illegible] delictum [illegible] omneſque ſibi licere [illegible], quippe idem capitali [illegible] edixerat (a).

Sed civilium horum Sanctionum ſcrupulos jam demum ſuſtulit Imp. Leo ſapiens, qui omniquis juribus abrogatis generali edicta Conſtitutione (b) [illegible] indulſit [illegible], ſed plane mandevit, ut atque tam intra Civitates, quam extra mortuos ſepeliri liceret; unam Theodoſianam legem, quæ ab [illegible] Conſtantinopoli mortuos expellebat, ſed duntaxat Hadriani legem (c), quæ in [illegible] Imperii Urbibus id mandeverat. Leonis improbatam Muratorius ex eo arbitratur, quod in legum ſingularum meminerit Civitatis vero, aut Urbes multitudinis numerum. Ait igitur, quod pro cæteris [illegible] ſit tuendum ejuſdem [illegible] Conſtitutionem poſt adhuc fieri pateretur Leo, idemque Legem [illegible] humanæ naturæ indecoram clamares, [illegible] affirmareque *a conſuetudine recti contemptam*, adhuc tamen in ea Urbe atque ob oculos juſtam, ac factum actum ſub ſilentio probares? Cur vero Hadriani potius, quam vel Antonini, vel Diocletiani, & Maximiani legem, reſpexiſſe debet? Imo potius horum omnium, ac ſupremam recentiſſimam omnium, in ipſa Urbe Conſtantinopoli, atque ab ipſis Conſtantinopolitanis Auguſtis octam Theodoſianam Conſtitutionem indicavit, quas Sanctiones omnes, idem jus [illegible] temporibus variiſque auctoribus ſtatuentes, Legum generali recte appellavit, Urbemque Conſtantinopolitanam Theodoſiana lege [illegible] tam cum reliquis Urbibus, quæ aliis legibus tenebantur, [illegible] comprehendit. Abſurdum autem Thomaſſini opinio, qui ex hac Leonis Conſtitutione *[illegible] non an, ut ſepeliri [illegible] in Urbibus, [illegible] ([illegible]) [illegible] ejus [illegible]*, nam non ad ex Leonis mente, ſed ex præſumpta Thomaſſini opinione conjectatum erit, quamquam Theodoſiana lege [illegible] ab Eccleſiis ſepulcra falſo crederent, ut jam vidimus, [illegible] Leonis Conſtitutio [illegible] ſibi perſuaſit, ſed nihil de Eccleſiis in Leonis Conſtitutione, qui de Urbanis tantum ſepulcris loquutus, dum vetuſta, quæ de ea re hactenus fuerunt jura [illegible] completus [illegible] docet. Theodoſianam Legem nullo modo de prohibendis intra Eccleſias, ſed intra Urbem duntaxat [illegible] ſepulcris fuiſſe latam, quod jam antea [illegible] probatum fuit.

Civilibus juribus, quæ hactenus [illegible], addam quoque, quæ hanc [illegible] pertinent, ex patriis eorumque [illegible] illuſtre monumentum. In Capitulari Beneventano Longobardorum Principis Arechis II. [illegible] ſic ſtatuitur cap. xiii. *Si quis hominem [illegible] (d) abſque permiſſu Principis, vel [illegible] mortuum in Baſilica ſepelierit, hac ratione perpendi [illegible], componat ſol. quadraginta [illegible] Baſilicæ [illegible] ſepulcri quidem ſuppoſitæ perſonæ, ut [illegible] contectam.* Plura autem in hac lege notari poſſunt, ac primo quidem haud illam pro omnibus generatim Eccleſiis, ſed tantum pro Urbis Baſilica, i. e. Æde majori [illegible] in qua quidem vel ob ſui excellentiam vel quod in ejus Porticu ſeu Atrio ipſi Longobardi Principes, ut ſuperius dictum eſt, tumulari ſolerent, haud aliorum ſepulcra eſſe decernit, ſin tamen id fuiſſe [illegible] Pontificis, i. e. Epiſcopi, vel cuſtodum Eccleſiæ [illegible] permiſſu accederet. Illo autem [illegible] quod Baſilicæ nomine, non unam Ædem majorem, ſed Baſilicas quaſlibet [illegible] tempe Eccleſias intelligeret Arechis, non juxta Baſilicam, aut in ejus Atrio, ſed in Baſilica ſepeliri mortuos tunc temporis fas fuiſſe ſatis conſtat. Id enim Lex poſtulabit, ut ſeveritas ſolidorum xl. pœnâ ſervandum volebat, ut ejuſdem Eccleſiæ miniſtrorum, in que quis ſepeliendus eſſet, adhibe-

[a] Sæculo [illegible] ac deinceps [illegible] gravis ſceleris crimen [illegible] deſtruere quo ſepulcra in quibus [illegible] [illegible] conditum [illegible]. Hinc tot leges in Cod. Theod. tit. *De Sepulcri viol.* quibus id [illegible] coercebatur. Extant et [illegible] Gregorii Nazianzeni plura [illegible] in ſepulcrorum [illegible] quibus accedit Theoderici Edictum cap. [illegible] *qui ſepulcrum deſtruxerit occidatur.* Item Theodorici apud Caſſiodorum Var. [illegible] mandat [illegible] contra Presbyterum, qui [illegible] ſepulcra [illegible] Theodoricus, [illegible] *pro Sacerdotis honore [illegible]*. Sed quod [illegible] etiam capi [illegible] ſua [illegible] pro [illegible] ſepulcris [illegible] mandato [illegible] *Talenta (inquit) non [illegible], qui [illegible] ſepulcris [illegible] Dominus non [illegible], unde ſe non poſſit [illegible]* Ead. lib. [illegible]

[b] Quæ habet [illegible] Novellis ejuſdem Auguſti Conſtitutiones Cont. [illegible]

[c] Quæ relata eſt ab Ulpiano in l. 3. §. Divus Hadrianus D. De Sepulcr. viol.

[d] Legendum videtur *[illegible]*, quod [illegible] Cl. Peregrino in H. [illegible] Long. ad hunc locum non [illegible] Sed de his [illegible] quam, Deo favente, Longobardica [illegible] tabulis [illegible].

Atque hæc ſunt utriuſque Poteſtatis tum Eccleſiaſticæ, tum Civilis Sanctiones, quas fere omnes, a ſæculo VIII. ad IX. circiter, latas invenio: ex quibus, quam uniforma, ac male nata, tum falſa, atque ex [illegible] opinio fit, quæ Eccleſiaſticis ſepulturis laſibus [illegible] conceſſi fuere, ſatis probatum arbitror: Res autem [illegible] confecta erit, ſi poſt agendum (quod interim faciendum fuit) perpenſaſque ſæculi VIII. ac IX. Sanctiones, quæ veterem ad ſæculum VII. ſervatam Eccleſiæ diſciplinam labefactaſſe videbantur, earumque ſanctiones proſequemur, ex qua, ut de laudatis Sanctionibus videremus, paullatim ſubſecutis quas fuit, atque poſt ſæculum VII. (quod [illegible] ab Chriſtianæ Religionis primordiis, legibus, exemplis, auctoritatibus Eccleſiaſticam de mortuis in Eccleſia tumulandis diſciplinam luculenter probaſſe curavimus) produceret adhuc ſequenti tempore ex optimæ notæ fidei, tum auctoritatis monumentis pergemus oſtendere.

Eodem ſæculo IX., quo tam variæ particulatium Eccleſiaſticorum Sanctiones prodiere, contigit etiam, ut Apoſtolicæ Sedis judicium de eadem re perquireretur: Percontantibus enim Bulgaris, in Civitatibus in Eccleſia ſepeliri fas eſſet; Nicolaus I. Papa ita reſpondit: *Si eſt Chriſtianos intra Eccleſias ſepeliendos, inquiritis? Hanc Sanctus Papa Gregorius quæſtionem abſolvit, dicens: cum gravia peccata non deprimunt, hoc prodeſt mortuis, ſi in Eccleſia ſepeliantur, quod eorum proximi quoties ad eadem ſacra loca conveniunt, ſuorum, quorum ſepulcra aſpiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt: nam quos gravia peccata deprimunt, non ad abſolutionem potius, quam ad majorem damnationis cumulum, eorum corpora in Eccleſiis ponuntur.* Videtis igitur, non ſolum ex veteri diſciplina hæc tum a Nicolao prodiisſe. Bulgaris, ſiquæ recens ad fidem converſis ſeclandam [illegible] etiam in mortuorum [illegible] Baptizatum tamen Bulgaros nobis Supremus Pontifex haud in Chriſtianos Eccleſiaſticam ſepulturam prodeſſe, qui digniora peccatorum pœnam ſubſequi [illegible] illos errorem ſoleti inducerentur; ut merito ſepulturæ, in qua corpus quieſceret, [illegible], quam [illegible] ſuam [illegible] poſſe ſperare.

Poſt ſæculum X. quæ in occurrunt Summorum Pontificum Decretales Epiſtolæ quas memorandas non ſolum [illegible] erit hic referre [illegible] in loco Innocentium III. audiſſe ſatis ſit (a) *Qui ab illis (inquit) utrique Eccleſiæ & patronis [illegible] parentum ſuorum ſepul[illegible] contra conſuetudinem Patrum veteris Teſtamenti, qui cum patribus ſuis ſepulti eſſe leguntur, ad novas & [illegible] ſe transferunt [illegible] & contra antiquam conſuetudinem facere videntur, unde hoc non progrediatur [illegible] & verbis carere debet.* Ubi [illegible] atque [illegible] [illegible] diſciplinam in fidelis mortuis in Eccleſia ſepeliendis locupletiſſimum teſtem [illegible] habemus Innocentium, præterea [illegible] conſona dictum ut [illegible] [illegible] legat qui ſi in loco minus religioſo ſepeliri [illegible] [illegible], ac [illegible] declaravit. Hinc [illegible] quæ omnia [illegible] voluntates per Leges habent velim [illegible] liberumque ſit ei quæ ſi [illegible] locum, quem [illegible] eligere (b), in tamen liberum ad locum quemlibet [illegible] ſit [illegible] in loco autem [illegible] ſepultus [illegible] (c); quod quidem [illegible] Innocentii [illegible] ætatis [illegible] ut perpetuam ipſius Eccleſiæ fuit [illegible] cum Eccleſia ipſa, ut *vere Chriſtianus in communione [illegible] extra Eccleſiam, aut Cœmeterium, in benedictum ſepulcra debeat* (d) [illegible] quæ [illegible] Mater [illegible] & quæ ad certam ſpem reſurrectionis depoſitos ſervat [illegible] ſimul in ſuo reſurgentes exhibeat.

At [illegible] ſatis rei conſultum ex Controverſia [illegible] quæ & Chriſtiani [illegible] ſacrata eſſe debeant [illegible] ut plurimum, Eccleſiis continentur? Abſit, ut de Cœmeteriis [illegible] quid ſen-

S 2 tiam.

(a) Innoc. Præſertim [illegible] *De Sepulturis*; quod tamen Innocentius II. attribuendum opinor [illegible] Concilio [illegible]

(b) Cap. Cum liberum Eodem Titulo.

(c) Concilium Claromontanum [illegible] Innocentio [illegible] Cap. 5. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Bonifacium VIII. in cap. 2. *De Sepulturis* in 6. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Innocentius in dicto cap. 3.

(d) Sunt verba Ritualis Romani.

cum [illegible] Probo ſiquidem, atque [illegible] umquam conſuetudo ſepeliendi mortuos in illis, retinendam, & ubi fieri poteſt, reſtituendam non ambigo (a) At qui pro mortuorum in Eccleſia ſepultura ha- [illegible] decertant, [illegible] non improbo, eodem modo volim, ut ii, qui Cœmeteria fa- vent, adhuc conſuetam in Eccleſiæ penetralibus ſepulturas non ægro animo ferant, amariſque verbis inſectari non deſinant.

Novi ſanè Dominus, qui ſunt ejus, eorumque oſſa non ſolum in Eccleſiis, aut Cœme- teriis, ſed etiam ubique cuſtodit, non ideo tamen (ut ajt hic Auguſtinus) contemnenda, & abji- cienda ſunt corpora Defunctorum, maximeque juſtorum, ac fidelium, quibus tanquam organis, & vaſis ad omnia bona opera Sanctus uſus eſt Spiritus. Sit itaque ergo, ut in Eccleſiis mortui fideles ſepeliantur, ubi plurimum intereſt ſuffragii [illegible] intereſt mortuorum, intereſt etiam vivorum (b) illis cultum impartiri [illegible], hic frequentius impenſis pietatis meritum comparatur. Non dubitamus Sanctis mortuorum contubernium, quibus etiam adjuvare, ut mortuis proſit; non quos communi ne ſepulcro [illegible] videntur, eodem quoque gloriæ conſortio ut- [illegible] ſociandos ſibi curant. Dabimus itaque operam, (quod S. Maximus paullo ante nos mone- bat) ut ſicuti est, iſtius parentum uſitarum jungimus, ita & est fides non virtus jungamus. In nullo etiam ab iſtis ſeparari poterimus, ſi ſociemur illis tam religione, quam corpore

[a] Ex eodem Rituali.

[b] Quam magna, atque multiplex ſit utilitas, ut mortui in Eccleſiis ſepeliantur, paſſim hoc capite ex multis Sanctorum Patrum locis ſuperius recitatis, [illegible] qui [illegible] ſolis; plura ed id videri poſ- ſunt apud Spondanum De Sacr. Cœmet. part. 3. cap. 14. aliiſque, quæ [illegible] illuſtrans refert Gonzalez in de- [illegible] cap. 11 f. De Sepulturis.

ADMONITIO

DUM hoc opus [illegible], atque veteris Anaglyphi Beneventi [illegible] explicationem ſuberet mihi dubitatio [illegible] ad [illegible] Antiquitatis [illegible] Reipublicæ [illegible] judicium deleta eſt, cujus, quam [illegible], per [illegible] vere quidem, atque certe, ſed breviter, dilucidaque Orationes con- cepta explicaverit, ſi [illegible] adventu, ac felicia conditione [illegible] Diſſertatio, que ſi Anaglyphum [illegible] modo, [illegible] ſuper adverend [illegible]. Sed jam vero Beneventanum Anaglyphum alterum [illegible] quod a me habuit in Archetypo deſcriptum, [illegible] ſive ea quod [illegible], [illegible] que in [illegible] humanitate ſane a nemine Laud- [illegible], quod tamen me, potiusque Antiquitatis ſtudio [illegible], atque [illegible] demonſtrari [illegible] atremque Diſ- [illegible] habuerim, gratulorque mihi, quod Summus Vir ad Beneventanas Antiquitates illuſtrandas [illegible] ſuis lucubrationibus [illegible], [illegible] ſubiit, eaſdem Diſſertationes huic attexendi, quod [illegible], que etiam hui Voluminis portionem accedere. Ad Diſſerta- [illegible] ad alterum Poeciandis, [illegible] de poſteriore Anaglypho fer- [illegible] Voluminis Claſſe [illegible], ubi [illegible] ſimilarum arte [illegible]

JOHAN

⁂

JOHANNIS BAPTISTÆ PASSERII

[illegible] EUGUBINI PROTONOT. APOSTOLICI, ET REGIARUM ACADEMIARUM [illegible], BLOMBERGENSIS, ITALICARUMQUE [illegible], [illegible], CORTONENSIS, ET COLUMBARIÆ SOCII.

DISSERTATIO
De Anaglypho Beneventano.

Ad Doctiſſimum, & Religioſiſſimum Virum

PAULUM MARIAM PACIAUDIUM

CLERICORUM REGULARIUM PRESBYTERUM

ACcepi nuper humaniſſimas literas tuas Amicorum Sapientiſſime, quibus antiqui Anaglyphi Beneventani imaginem mihi oblatam commentariolo illuſtrare juſſiſti: ita præſertim poſtulante Clariſſimo De Vita Sanctæ illius Eccleſiæ Canonico, ut Patriarum Antiquitatum Theſaurum, quem in lucem prodire feſtinat, nova hac acceſſione cumularet. Quis vero ex vobis id officium non præſtitiſſet luculentius, atque uberius, quum in omnigena eruditione verſati obſcuriſſima quæque doctis Viris undique plaudentibus in dies panditis atque adornetis? At quantuluſcumque ſim, imperio tuo obſequar, & quid de hoc monumento ſentiam in medium proferam.

Audio eſſe, qui nihil ultra funebres cæremonias in eo deprehendant, muliebrem luctum, dolentem Genium, Canem de Domini morte mœrentem, Decuriones, ac Venatorem ſuper horum funerum ornamenta, Equum ad animæ tranſvectionem diſpoſitum, Urnulam denique cæte-

S s 2 res

De hujus Anaglyphi uſu [illegible] quum [illegible] V. C. Paſſeri [illegible] Sarcophagum [illegible] ex [illegible] ejuſdem generis [illegible], & [illegible] ſculpturæ elegantia, [illegible] Sarcophagis [illegible] ſculpturis [illegible] Anaglyphi forma, quam Tabulæ [illegible] [illegible] Urnæ [illegible] monumenti [illegible] [illegible]

res e buſto expectantem, quæ quidem interpretatio, cunquam multiplici ſculptorum marmorum auctoritati nixa, lucide confirmari poſſit, & ſi quæ unquam alia locupletiſſime explicet

Mihi vero ſi quid ultra communes cæremonias in hoc marmore videre videor, fabulam cerno, ſi qua alia unquam ſingularis tiſſima qui mihi unum non diſſiteor antiquiſſimos Italos marmoribus aliquando conſignaſſe ſacras, civiles, & funebres cæremonias, quæ nemineum reſpicerent, & nil niſi communes mores exprimerent, video tamen præ ceteris probaſſe fabulas, quæ moribus ſimul alluderent, & quum penitus non obſcure teſtarentur (u). Hou vero præcipue in ſepulcralibus urnis perſtiterunt quarum jam tantam copiam ob oculos habemus ut veterum Italorum, Thuſcorum præſertim, & Campanorum indolem atque mentem ex aperta habeamus. Omnium uno frequentiores in hiſce cineraris heroicæ fabulæ obſervantur, per quas ſapientiſſimæ gentes vel ſuperſtitum triſtitiam exprimebant, vel futuram animarum, quas corpore functas ſanguine & cædibus delectari, immo & compulſas reputabant. Quapropter cum in hiſce urnis ſ[illegible] concurrant, quæ peculiarem hiſtoriam exprimant, illi libentius acquieſcimus, atque ita nobis videmur ſentire cum antiquiſſimis ſculptoribus, qui hæc marmora ediderunt, & ſepulcris commendarunt, inter quæ ad noſtrum accuſare non debeto, quam ejus forma, & moles, & quod caput eſt, fabulæ illiſio ceteris ſepulcralibus reſpondeat, quorum plurimi ævo, & hominum injuria perfracta, & fronte tantum ob artificium præſervata, ſæpe nos in dubium ſuſpendunt, in quem uſum facta ſint

Sed jam propoſita ſculptura ad ſuum vocet, in quo triſte Meleagri fatum in duas veluti actiones diſtributum nobis videtur titeri. Utraque interpoſito muro, ſeu arcu disjuncta. In prima Apri Calydonii venationem deprehendimus. In poſtrema fatalem illius reditum, quem mors diu proximo excepit. Hanc vero fabulam vulgarem fuiſſe oportet apud antiquos Italos, quum illam iterum iterumque expreſſam videamus in Etruſcorum urnis, præſertim vero Muſæi Etruſc. tom. I. Tab. 140. & tom. II. Claſ. 4. Tab. 4. & elegantiori ſtylo exculpta in altera jam æri inciſa, ſed nondum publicata, quam cum aliis plurimis litterarius Orbis expectat a Viro doctiſſimo, & noſtri amantiſſimo Antonio Franciſco Gorio.

I. Ut vero per partes Anaglyphum noſtrum excutiamus, videas in primis ingentem Aprum a Diana excitatum ex imo erumpentem, qualem Metamorph. VIII delineatum invenimus.

> *Concava vallis erat, quo ſe demittere rivi*
> *Aſſuerant pluvialis aquæ, tenet ima lacunæ*
> *Lenta ſalix, ulvæque leves, juncique paluſtres,*
> *Viminaque, & longa parvæ ſub arundine cannæ,*
> *Hinc Aper excitus medios violentus in hoſtes*
> *Fertur, ut excuſſis eliſi nubibus ignes.*

Hunc vero immenſæ magnitudinis fuiſſe paſſim objiciunt nobis Scriptores. Hygin. fab. LXXXIV. Oeneum, *quod ſacra annua Dianæ non fecerat, Aprum miræ magnitudinis, qui agrum Calydonium vaſtaret, immiſit*. Et Philoſtratus in Iconib.: *Circa os latitudo* (apri) *inceſſit propemodum reſpondeat quem i[illegible] veſtigia oſtendunt nihil a taurorum veſtigiis deficientia*. Quam ſimilitudinem ab Ovid. loco citato mutuatus eſt

> *Inquit, & Oenios ultorem ſpreta per agros*
> *Miſit aprum quanto majores herbida tauros*
> *Non habet Epirus, ſed habent Sicula arva minores*

Quantus vero fuerit hic agri Calydonii Vaſtator dignoſcendum nobis indigitat e dentium magnitudine. Chil. 7. 102.

> *Hujus autem unuſquiſque dens cubitis habuit amplius.*

& hunc deſcriptioni ſimulatus opinio, quæ Romæ invaluerat, alterum ex ejus dentibus in hortis Cæſaris oſtentari haud minorem unius pedis, & quadrantis menſura, ut refert Natal. Comes Mythol

(u) Et ſane apud Veteres Beneventanos nihil antiquius eſſe debuit, quam Apri Calydonii venationem monumentis omnibus quoquo modo celebrare: nam eo nomine ſuas origines repetebant, quippe qui Diomedem Ætoliæ Regem Meleagri patruelem ſuum auctorem jactabant, apud ſe enim ejuſdem Apri dentes a Diomede monumenti cauſa relictos, quinto adhuc ſæculo ſervari affirmabant. At de his vide Diſſert. [illegible] ſuo loco allatis.

Mythol. lib. VIII. cap. 3. At nunc facilis erat horū illa gens in fabulis, atque hiſtorias ſimul commiſcendis. Quapropter & oſſa Ceti a Perſeo confecti, & alia hujuſmodi portentoſa demonſtrabantur, quæ multam ferme partem cum fabulis quæ minime exterrent, habuere. Puto equidem Apri alicujus ferociſſimi venationem aliquando in Calydone ſolemnius exercitam, in qua enim Græciæ parte tantundem geſtum non fuit? Cetera, quæ de ejus mole, atque origine decantantur, Poetis condonemus, & ne Romanos omnino falſitatis arguamus, ſuppetias feret Plinius, qui lib. VIII. cap. 52. hæc habet: *In India (Apris) uſitales dentium flexus gemini, & roſtro tricubiti a fronte . . . ceu vitulis cornua tenent.* Et forſan ex his unus Meleagri fabulam benigne excepit. Sed ad marmor noſtrum redeamus, in quo ſculptor, ne tam grandis Apri mole aream occuparet, quam univerſæ hiſtoriæ deſtinaverat, induſtria occurrit ſtudio, & caput tantum expreſſit veluti è lacuna productum, cetera prætermittens.

2. Contra adſtat et canis, qui etiam Meleagro domum reduci adſiſtit, ſed ibi veluti labore confectus, & virium expers humi cubat, hic vero monſtrum obvium ferociter impetit. Canes vero adhibitos in ea expeditione teſtatur Homerus Iliad. I. verſ. 538.

> *Hunc autem (Aprum) occidit Filius Œnei Meleager,*
> *Multis è civitatibus Venatores Viros congregans*
> *Et canes.*

Ovidius quoque citato loco illos circa Aprum deſcripſit:

> *Ille ruit, ſpargitque canes, ut quiſque furenti*
> *Obſtat, & obliquo latrantes diſſipat ictu.*

quin etiam in hac ſculptura utroque in loco collare ornatus eſt, quo loro trajecto à Cuſtode uncti tenetur, quod etiam notavit modo laudatus Poeta.

> *Vincula pars adimunt canibus, pars preſſa ſequuntur*
> *Signa pedum.*

3. Meleager cum altero ex heroibus adverſus immanem belluam ex equo pugnat. Credibile enim fit univerſos equites proceſſiſſe, cum tales nobis deſcribat Caſtorem, & Pollucem idem Sulmonenſis Poeta.

> *At gemini, nondum Cœleſtia Sidera, fratres*
> *Ambo conſpicui nive, candidioribus ambo*
> *Vehebantur equis.*

Sic Dido, & Æneas venatum proceſſerunt equitum caterva ſubſequente;

> *Maſſylique ruunt equites, & odora canum vis;*
> *Reginam in thalamo cunctantem ad limina primi*
> *Pœnorum exſpectant; oſtroque inſignis, & auro*
> *Stat Sonipes.*

Quapropter Oppianus de Venatione lib. I. monet in ea adhibendos equos, & qua ratione de illis delectus habendus ſit, per multa tradit.

> *Equos autem venatores valde generoſos ducant,*
> *Et mares, non ſolum quia deteriores ſunt pedibus*
> *Feminæ ad conficiendum prolixum curſum in ſylvis,*
> *Sed quia declinare neceſſe eſt coitus appetentes*
> *Equarum.*

Ex noſtris vero Equitibus generoſius diſtento brachio Aprum ferit, qui, ut ait Statius Thebaid. I.

> *Te Meleagre ſubit, tibi demum cuſpide lato*
> *Haſit, & obvias ferrum laxavit in armo.*

Ejus vero laureum tanti facinoris monumentum in templo Suadæ apud Sycionios dedicatam fuiſſe tradit Pauſanias lib. II.

4. Co-

Google

4. Comes, qui unus ex tot heroibus cum Meleagro conjungitur, facile Peleus eſt, qui facinoris gloriam cum illo communem habuit. Itaque in Philoſtrati pictura hic unus Meleagro conjungitur. *Hi porro adoleſcentes ſunt Meleagri, & Peleus, nam hoſce fuiſſe, qui aprum interfecerunt ſcriptum docet*. Ceteri, qui

Immanem feram multa tellure jacentem
Mirantes ſpectant, neque adhuc contingere tutum
Eſſe putant,

inglorii penitus prætermittuntur.

5. Meleagrum ſequitur Atalanta, quæ dextro brachio elato, veluti emiſſo telo, arcum ſtringit ſiniſtrâ poſt Clypeum (a), quod etiam in venatione geſtatos exempla oſtendunt in noctis ad ant. quas lucernas lib. [illegible] Ipſe vero ſub hac imagine exprimitur, cum omnium prime Feram vulneravit. Ovidius loco citato,

Fixa ſub aure feri, ſummum deſtrinxit arundo
Corpus, & exiguo rubefecit ſanguine ſetas

Ceterum illa ſubſiſtit, ut ait Philoſtratus, veluti *Oculorum radios ad eorum, quæ patrabantur, exgnitionem intenderet*. Hanc vero contra votum ceterorum, qui femineam ſocietatem vitabant, Meleager amore captus in venationem ire compulit. Verba Apollodori Bibl. lib. 1. Ejus vero cultum ita deſcribit præcitatus Philoſtratus, ut ſi cum icone hoc noſtra conferatur, apprime conſentire fateare. Sic ille: *Atalanta (hanc enim puellam eſſe putandum eſt) cum ſagittam arcui paratam appoſuiſſet, jaculari cogitet. Amicta vero eſt veſte ſupra genu, ſeſe pedibus amictus, ac manus ad brachia, & humeros uſque nuda, quod ſit ad agendum promptè, veſte ibi ad fibulas contracta*. Et Ovid. loc. cit.

Raſilis huic ſummam mordebat fibula veſtem

6. Diſcriminant utramque hiſtoriæ partem Urbis mœnia cum porta, nec enim adeo longe venatio habita eſt, quin a muris proſpectari non poſſet. Statius loco cit.

Attonita teſtarum ex culmine ſummo
Proſpectant Matres

7. Sed Regiam Sedem adeamus, quam quiſque pro re bene geſta feſtivam fore ſibi promiſiſſet. En in primis Oeneus ſenex ſceptro inſignis, qui ad oſtendendam laetitiam ferocientem adhuc Meleagri equum, & exultantem blande continet, & palpat, & illi quodammodo gratulatur.

8. Sequitur Meleager eodem fere corporis cultu, & habitu expreſſus, quo ſupra pugnantem vidimus, at non eodem animi, eaque mente, qua ſupra dimicarat. Cum enim avunculos Altheæ Matris fratres Idemm, Plexippum ejque Lunceum, qui Apri Spolium Atalantæ attributum præripere attentarunt, confodiſſet, id Altheæ Matris iracundiam concitavit in tantum, ut Matrem oblita filii necem ſibi proponeret. Ita Hyginus ſab. 74. *Atalanta cum Meleagro ſilem ineplus aſſet, illi intervenient, & antiquis cognationis antepoſiit, avunculiſque ſuis teculit. Id Althæa Mater credidit, Fulvum ſuum tantum facinus eſſe auſum, memor Parcharum præcepti titionem in arca prolatum in ignem conjecit*. Ita dum fratrum pœnas vult exequi, filium interfecit.

9. Hujus funale modum nobis Homerus citato loco ob oculos ponit.

Non

(a) Angelophi ſilem in Atalantæ effigie deſcribenda non audiâ ſequentur eruditiſſimi Paſſerius. Etſi enim corporis cultus Atalantæ reſpondet, geſtus tamen ejus omnino diſſentit; arcu ſiniſtrâ quidem Clypeum geſtit, dextrâ tamen non ipſam vulneratam Aprum, ſed potius Meleagrum, ut Aprum interficeret, videtur illo habet; quia ut Meleagrum moneret, aqua dextero brachio ipprahendo attollentes cuncta oſtendit: neque ita proſilire ſe eos habet; ut la arca cabalt ad eruditiſſimum Anthonym ſilem regeſſit jam ex eo: quid ergo? Potest Atalanta fortaſſe Meleagro innocenti, cum ut Aprum invadere abire ſuevet. Sed cujus onuſtis jlorium ſibi præripere: Quæ quidem niſi probetur conjectura, de Angeli phi interpretatione jam dubitari contingit.

Digitized by Google

qua Dea
Multum dolens ſupplicabat propter fratris necem
Invocans Plutonem, & gravem Proſerpinam
In genua conſidens, rigabatur autem lacrymis ſinus
Ut filio darent mortem. Hanc autem Ἀεροφοῖτις Erynnys
Exaudivit ex Erebo . . . .

Et Ovidius loco citato

Ante ſepulcrales infelix adſtitit Aras,
Funereasque Deas triplices furialibus, inquit
Eumenides ſacris vultus advertite veſtros
Ulciſcor facioque nefas, mors morte pianda eſt,
In ſcelus addendum ſcelus eſt, in funera funus
Per coacervatos pereat domus impia luctus,
An felix OEneus nato victore fruetur,
Theſtius orbus erit? Melius lugebitis ambo

At contra Meleagrum, veluti facinoris poeniteret, blandum obſiſtentem, & manu materno capiti admota illud veluti obteſtatur, & facinus dolens excuſat, quod illa manu porrecta vehementer abjurgit, & facinus objicit

10 Altera interim ex Meleagri ſororibus dolens ſolatur cognatam in thalamo ſedentem. Ovid. loc. cit.

Non mihi ſi centum Deus ora ſonantia linguis
Ingeniumque capax, totumque Helicona dediſſet
Triſtia perſequerer miſerarum vota ſororum

nempe omnes moerore confectas fingit, & in aves, quas Meleagridas vocant, converſas.

11 Interim miſerabilis Alcione genialis thalami conjux, quae Conopaeo ſuperne adornatur, extremum dolorem experitur, & fabulam claudit. Ipſa enim quum, charum ſibi eripi Meleagrum paulatim abſumi videret, dum fatalis ſtipes combureretur, paulatim deficiens e vita exceſſit. Hyginus *Alcyone uxor in luctu deceſſit*. Mater tamen Apollodorus Cleopatram nuncupat lib. I bibl. *At Meleager Cleopatram Idae, & Marpeſſae filiam*; & paucis interjectis *poſt Meleagri mortem Althea, & Cleopatra ſe ſe ſtrangularunt*.

12 Ad ejus pedes lugeas duo panniculis incumbentes jacent, quae, ni valde fallor, ad futurum Meleagri funus, & ſepulcrum alludunt, ſolebant enim ingenioſi ſculptores, ut ſuae fabulae tempora exprimerent, parerga quaedam addere, per quae non ambiguo judicio futura etiam deſignarent. Itaque in Thuſcorum urnis, in quibus aliqua lugubris actio, ſed nondum completa deſignatur, ſaepe etiam earum urnae interponuntur, ita exprimentes quo actio tenderet. Quapropter Muſ. Etruſc. tom. I tab. 84. ſub pueri equitantis imagine, atque ad tres Deas fortaſſe Inferas intendentis (quo typo fatalis animae illius tranſvectio videtur) urna cineribus continendis adparata obſervatur. Eandem enim monumenti partem ſubjectam etiam videas tab. 169. In altera tab. 173 Eteocles, & Polynices mutuis vulneribus procumbentes ſculpti, ſed quidam etiam cernuntur, quorum alter etiam jam hydriam futurum ſepulcrum complectitur. Iterum tab. 146 Elpenoris funus nobis prodit, qui nondum exanimis in terram declinat, cui geminae urnulae adſtant iiſdem urnae excolendae, unam ad cineres concipiendos, alterum vero ad luſtrales aquas, ut noſter amantiſſimus, ac doctiſſimus Illuſtrator opportune demonſtrat, & revera Campanorum, & Etruſcorum ſepulcra, quae in dies eruuntur, multiplicem hunc vaſculorum ingentem apparatum oſtendunt, qui non modo Graium opinioni favent, *ſed* multiplicem urnarum hujus noſtri marmoris explicatur. Forma etiam illarum apprime reſpondet monumentis illis, quas nuper inutas vel contrectavimus, vel immenſo opere delineatas in lucem proferre contendimus, nam anguſto, & procero collo ſaepiſſime conſtant. Veſtes quoque quibus vaſa haec inſtituit, non ſine ſignificatione abeunt, nam cineribus oppletae velis circumdabantur. Sic Homerus Iliad

Flentes autem ſocii pii oſſa alba
Collegerunt in auream phialam, & duplicem adipem
In tentoriis autem ponentes ſubtili ſindone operuerunt

&cm

Digitized by Google

& in Hectoris funere Iliad.

Oſſa autem collegerunt fratres, ſociique,
Et hæc auream in urnam poſuerunt accipientes
Purpureis velis cooperientes mollibus.
Statim autem in concavam foſſam poſuerunt

13 Unus reſtat Genius, qui mœrens, & lugens Alciſmem, cui ille præſidebat, præ dolore deficientem plangit. Quid vero hoc ſymbolo mortis frequentius in veterum Italorum urnis, in Romanis, immo & in Chriſtianis. Nam vario geſtu, ſemper tamen aptiſſimo, vitæ finem compreſſis facibus, & quæ ultra ſint funera perbelle ſignificant, ut luculenter in notis ad tom. I. Lucernarum, in quibus multiplices horum imagines occurrunt, oſtendimus, inter quas libenter & tuum, Optime Paciaudi, adjeciſſem, in quo Genius dolens cernebatur adjecto lemmate [illegible] quod quidem ſphragiſma inter rariſſima comparandum ſubtractum tibi & ipſe lugeo.

Hæc ſunt, Vir Ornatiſſime, quæ circa id monumentum in maxima temporis anguſtia notare datum eſt. Ut vero exercitatiuncula hæc mea dignitati collectionis, in quam feſtinat, quodammodo reſpondeat, ingenio tuo eam expolire, & exornare non abhorreas.

PAVLLI

PAULLI M. PACIAUDI
CL. REG. PRESBYTERI
HISTORICI ORDINIS HIEROSOLYMITANI
DE
BENEVENTANO CERERIS AUGUSTAE MENSORE
ΕΞΗΓΗΣΙΣ

TOTIUS DIATRIBES CONSPECTUS.

§ I.
PRAELOQUIUM

§ II. *De Menſoribus Operum Publicorum*
§ III *De Menſoribus Agrariis*
§ IV *De Menſore Repareuſi*
§ V. *De Menſoribus Domus Auguſtae in Utroque Imperio*
§ VI *De Menſore Caſtrenſi*
§ VII *De Menſore Machinario*
§ VIII *De Menſoribus Cereris Auguſtae*
§ IX. *Cur ducam Anaglyptum Beneventanum Menſorem Frumentarium referre*
§ X *Menſorem illum in sua arrigere Modium Italicum. Quid cautum in ejus menſura videatur*
§ XI. *Modii publici Frumentarii capacitas, & pondus, ubi nonnihil de Menſuris Olearii & Vinariis, itemque de Mulctra*
§ XII. *Quid Modiatio, seu μοδισμὸς, & Beneventanum Modiatorum, ac Modiolus*
§ XIII. *Quae Menſurarum Frumentariarum Custodia, & Diviſio*
§ XIV *Frumentum Numeratum, Numeratorum Numeratricem quandam fuiſſe*
§ XV *Deminutum ubi nomen ſibi transtulerit ejuſmodi Menſores*
§ XVI. *Quae Numina ſingulari religione colerent*
§ XVII *Quae Jura his attributa, quorum Actio adverſus illos a Praetore data*
§ XVIII *Menſurae, & Modii Symbola apud Veteres Chriſtianos. Diatribes Concluſio*

V. CL. JOHANNI DE VITA
PAULLUS M. PACIAUDIUS
Χαίρειν καὶ εὐπράττειν.

§ I.
PRAELOQUIUM

IAM dudum optabam vehementer, VIR ORNATISSIME, ut quoniam tanta in me es beneficentia, mihi felix dies illuceſceret, qua meum erga Te ſtudium patefacerem, gratumque pectus, aliqua ſignificatione probarem. At quod multum, diuque expetiveram, hodierna luce, avent animo gratulor acceſſe. Nummum id mandas atque a me curare jubes, ut Tureuma, cui ſibi vulgus *Sant Fruare* nomen fecit, interpreter, brevique aliqua commentatione explicem. Dicto lubentiſſime, atque impigre pareo, qui intelligas nullam per me moram eſſe, quin voluntati tuae, pro virili parte mea, obtemperem, officiorumque viciſſitudine, ἀντίδωρα προσφιλῆς exſolvam. Quamquam unum eſſet, quod abs ſuſcepto conſilio diſtraheret, atque avocaret, nempe quod ſcribis, epiſtolarem hanc Diatriben in The-

 SAURO

SATRO ANTIQVITATVM ERVENDARVM fore copulandam egregiis tuis lucubrationibus, in quibus absque dubitatione ſunt doctrinae polioriſque litteraturae producta veſtigia, non profecto levem ad exiguum tempus praedicationem, ſed duraturam, dum literae vigebunt, litteratumque ſtudioſis in pretio ſunt futuri, a quo adeo laudis me longiſſime diſſitum ſentio. Verum, ut ut res eſſent, Tibi petenti, aut potius imperanti, periculo meo, obſequi deliberavi. Conſpicienti igitur mihi marmoris iſtius ſpeciem, atque deſcriptionem, quam haud dudum per Tabellarium miſiſti, ſtatim ſubiit cogitare, nil aliud referre praeter MENSOREM FRVMENTARIVM. Plures, ut probe noſti, fuere apud veteres, qui hoc uno nomine deſignabantur, atque ea, quae in ſcriptoribus ſparſa, & vage diſjecta ſunt, in pauca contraham, inde exordium capiendum cenſeo, unde cumulatiſſima diſputatio exhibentur, animadverſioneſque τὰς προγυμνασίας praemittam varias, quibus etſi ab aliis tradita retractare videor, ea tamen emendatius, & verius legenti proponam, hoc enim perpetuum conſuevi, ut mihi ex Cicerone exemplum habeam, qui ajebat, ſe in ſingulis libris, quae eſſent deſcriptiones, ut ſemper prooemio, & argumentum ſcribendi, in univerſum explicare ſolere. Porro quae duae res in eruditis litterarum ſtudiis libera quadam oblectatione animos recreant, atque ſuſtentant, novitas & copia, ambae, ut hac a nobis ſcribantur, exſtimulant: ſcilicet vel nova indictaque eneroſt hic expenduntur, aut ex variis ingeniis excellentiſſima quaeque libabimus, uberiorique oratione inſtaurata, explicataque traduntur.

§. II.

De Menſoribus Operum Publicorum.

Primo itaque quum caeca, ac temeraria animi dominatrix cupiditas Fabros Murarios ad turpem quaeſtum quandoque traduceret, Architecti conſtituti ſunt, qui opera publica, ac aedificia ab illis excitata, aut refecta ad menſuram exigentes, pretium aeſtimarent, & debitam pecuniae ſummam ſtructoribus ſolvendam, jure quodam aequabili, imperarent, dicebantur autem MENSORES, vel MENSORES (utrumque enim, forſan Lapicidarum oſcitantia, in antiquis litteratis marmoribus legitur) AEDIFICIORVM. Inſigne eſt de illis apud Plinium teſtimonium in epiſtola ex Provincia Bithyniae ad Trajanum Auguſtum data. Verba apponam: *Diſpice, Domine, an neceſſarium putes mittere huc MENSOREM, videntur enim non mediocres pecuniae poſſe revocari a Curatoribus operum, ſi menſurae fideliter agantur* (c). Cui reſpondens Imperator, MENSORES ait vix etiam, inquit, *his operibus, quae aut Romae, aut in proximo fiunt, ſufficientes habeo, ſed in omni provincia inve-*

(c) *Epiſtolarum lib. X. XL. Lugduni Batavorum 1669*

[illegible] (a) Gruterus (b), Reinesius (c), Donius (d), Muratorius (e), marmora jamdiu protulere ad rem confirmandam aptissima. Hi etiam de pretio & censu [illegible], quod ædificiis excitandis [illegible] defiebant. Hinc Martialis quidam ANNO [illegible] testatur accepisse a Chresto [illegible] pro [illegible] structione scalarum Sestertios nummos centum *secundum [illegible]* MENSORUM *pro Area [illegible]* (f).

§. III.

De Mensoribus Agrariis.

Deinde quamvis homines, Urbibus constitutis, fidem colere, & justitiam retinere didicissent, & legibus sine voluntate parere jam consuevissent, fieri minime potuit, quin inter finitimos agrorum possessores controversiæ contraherentur, & alter alterum in jus vocaret, ferent enim [illegible] inter homines lites de finibus [illegible] exstitisse. Tum judex, qui de finibus cognoscebat, MENSOREM AGRARIUM, seu [illegible] [illegible], qui Fundum decempeda metaretur, finesque constitueret, quare Ciceroni FINITOR dicitur (g), vel [illegible] (h), qui [illegible] *de servitutibus [illegible]* vel *repellendo* (i). Hæc Constantini constitutio in libr. *de Limitib. Agror.* in L. III. C. *Fin. regund.* in hæc verba: *Si quis super invasis fini[illegible] [illegible] quærimoniam, quæ fundi [illegible] propriæ [illegible] controversiæ, prius super possessione quæstio finiatur, & tunc* AGRIMENSOR *ire [illegible] ad loca, ut [illegible] veritas litigium [illegible]* (k). Quamobrem sub Ælio Hadriano Antonino reperitur sententia lata a [illegible] Tauro MENSORE AGRARIO, qui & LAPIDES TERMINALES posuit (l). Certum id etiam Gothorum tempore e Theodorico Rege ad dirimendam de Limitibus controversiam, quæ oborta erat inter viros spectabiles Leontium, & Paschasium (m). Sed Tullii locus, quem paullo antea [illegible], [illegible] duplicem fuisse horum Mensorum classem, alii scilicet privatorum agros, finium regundorum caussa, metiebantur, alii adhibebantur e P. R. [illegible], qui de victis hostibus adempti fuerant, & subinde, aut plebi Romanæ, aut [illegible] aut sociis Latini nominis dividebantur (o). Ad primum genus pertinere eas inscriptiones, in quibus MENSORES efficiuntur nullo addito verbo, legendum objiciunt, quemadmodum penes Fabrettum (o), Donianque (p). Mensor vero agri publici, adjecta nota MENSOR PUBLIC. definiebatur (q).

 § IV.

(a) *L. I. ep. XX.*
(b) [illegible] *Amstelodami* 1707.
(c) *Class.* IX. [illegible] *Lipsiæ* 1682.
(d) *Class.* VI. [illegible] *Florentiæ* 1731.
(e) *In Novo Thesaur. Class.* XIII. *Mediolani* 1740.
(f) *Reines. Class.* VII. 16.
(g) *Orat. II. de lege Agraria.* XIII. [illegible] *Amstelod.* 1724.
(h) [illegible] [illegible] *Cerebat [illegible] L. Antonio, qui fuit [illegible] agri privati, [illegible] Decempedator.* De agro publico mox dicam.
(i) Aggen. Urbicus *de limit. Agrorum Amstelodami* 1657. V. Cujacium *observationum lib.* X *cap.* II. *Parisiis* 1618. Herculis Dandini epistola *de servit. Praediorum. Veronæ* 1741.
(k) Adiri quoque potest [illegible] *de Formul.* I. [illegible] [illegible] *lib.* V. *Parisiis* 1583.
(l) Extat [illegible] *libro de Legibus* [illegible] *Parisiis* 1578. [illegible]. Dicti [illegible] lapides terminales [illegible] [illegible] terminanda. Et [illegible] [illegible] [illegible] Deus Terminus [illegible], & [illegible] [illegible]. Romulum qui Deum Imperii Rom. [illegible] terminos agro Rom. nullos [illegible], ut cui [illegible] in nova Urbe [illegible] licerct, [illegible] est Plutarchus, [illegible] *Rom.* XIV. *Parisiis* 1724. quod antem [illegible] Rege, [illegible] [illegible]. Quamdiu enim [illegible] [illegible] [illegible] nihil [illegible], Marcellus [illegible] [illegible] *lib.* I *cap.* [illegible] *Lugdun. Batav.* 1670. [illegible] Virgilius A [illegible] [illegible], [illegible] seculo.

Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat

Numa vero Pomp. [illegible] Secundus Rom. Rex suos agros [illegible], [illegible] [illegible] *Dionys. Halicarnass. Ant.* [illegible] *lib.* II. [illegible] 1704. [illegible] Deo Terminio [illegible] in montem Tarpejo [illegible], [illegible] *Terminali* [illegible]. [illegible] [illegible] Sacra [illegible] [illegible]. De horum lapidum [illegible], [illegible], [illegible] consule M. Andream Cerchiarum [illegible] *ad Vell.* [illegible] [illegible] 1700.
(m) Cassiod. *Variar.* [illegible] *Rotomagi* 1679.
(n) Sigonius *de Ant. Jur. Italiæ lib.* II. *cap.* [illegible] [illegible] *in epist. ad Antonium* [illegible] [illegible] 1581.
(o) *Inscrip. Domestic. cap.* V. *num.* 193. *Romæ* 1699.
(p) *Class.* VII. 187.
(q) *Gruter.* MXXXV. I.

§ IV.

De Menſore Riparienſi.

Neque nobis, quoniam id agitur hoc tempore, reticendus videtur vetus lapis, nondum quantum memoriae ſuccurrit editus, quemque, quarto ab hinc anno, legimus in Agro Vicetino. Loquitur ille de quodam MENSORE RIP. ut ipſi interpretati fuimus, RIPARVM vel RIPARIENSI (a). At quaenam et ſunt hujus artificis partes? Dicam quod ſentio. Erat is Architectus Hydraulicus qui doceret, atque praeſcriberet, qua ratione RIPAE, & fluviatiles ſubſtructiones eſſent aggerendae, ut amnis extra alveum procurreret, ac literalem fluminis impulſionem & ripae reſiſtentiam geometrice compararet, huic maximam tribueret ſtabilitatem, ad agrorum, ſecuritatemque incolarum tuitionem. Vulgari nomine *Giudici d'Argine* dicuntur. Viget etiamnum illorum Collegium apud Ferrarienſes, quorum agri circumfluentium fluminum alluvionibus obnoxii, quam qui maxime. Priſcis temporibus, ut arbitror, juſſa facere tenebantur, quae CVRATORES RIPARVM edixiſſent, quorum mentio non raro injicitur in antiquis epigrammatis (b). Eſt apud me opus manu auctoris exaratum, *Marci Moleſii Seratani* I. C. *Romani de Tiberis Inundationibus*, qui una in codice plures afferuntur lapides oculis ſubjecturum quid praeſtiterit, quid reſtaurarit, quid terminarit, ejuſmodi Magiſtratus, penes quem univerſa Tiberis Procuratio (c). Vel ad Menſorem Riparum ſpectabat quaeſtiones perſolvere, quae facile oriri poterant, ſive flumen alveum mutaret, ſive aliquid in Ripa aedificaretur, ſive ex flumine aqua deduceretur, quibus litibus pro viſum in Digeſt. lib. XLIII. Titul. *de fluminibus* (d). Verum haec ita praetereamus, ut tamen intuentes, & ſpectantes relinquamus.

§ V.

De Menſoribus Domus Auguſtae in Utroque Imperio.

Fuere praeterea MENSORES alii, nempe, qui Principem iter arripientem praeibant, eique hoſpitium, manſionemve parabant, & quaſi metabantur, ceteriſque Domus Auguſtae familiaribus aſſignabant, ſingulorum nomina aedium poſtibus inſcribendo. Paucula de hujuſmodi MENSORIBUS AVGVSTORVM J. Gutherus (e). Fuiſſe autem inter Caeſarum Libertos quam plures, qui hoc fungerentur munere, teſtimonii locum obtinet inſcriptio Columbarii Servorum Liviae, & Caeſarum: quae DIADVMENI LIVIAE MENSORVM DECVRIONIS meminit (f). At ubi Imperii ſumma, atque ſedes in Orientem devecta eſt, Menſoribus ejuſmodi praeerat *Magiſter Officiorum*: quicquid vero ab ipſis praeſcriptum, atque enunciatum, ſancte inviolateque cuſtodiri dum ſanxere Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius in Reſcripto ad Theodotum M. O. *Si quis Menſorum noſtrorum nomina, quae deputatas ſingulis quiſque domus notant, & poſtibus hoſpitatum nomen adſcribunt, delere non dubitaverit, ad vicem falſi reus ex hac auctoritate tenebitur* (g).

§ VI.

(a) Miſſos, qui Fluminum Ripas per certos diſtributi tuebantur, & per certa intervalla operiſſe moenibus... harum aggreſſionibus propulſandis in cohibent, XRAENIOS, & ARARIENSES dicti ſunt. In limitibus maxime Rom. Imperii conſtituebantur; ut in ripis Danubii ad tuendas Pannonias adverſus Sarmatas, & ripis Euphratis adverſus Parthos. Horum ope Antoninus... adverſus Vopiſcum rebelles compreſſit. Caſaubonus... ad Script. Hiſtor. Auguſtae Lugdun. Batav. 1671 multa de his diſputat. Item meminit lib. in Corpore Juris C. de re militari, L. 8. Caſtris Riparienſibus. Adeundus Alciatus lib. ... Oper. tom. IV. Lugdun. 1560.

(b) Vigetur ad calcem libri *De Columna Antonini Pii Romae* 1708.

(c) De operibus pilarum, aliiſque in Tiberi ipſo... conſtat Cornelium Meyer ... de Romulei Fluminis Navigatione edit. *Romae fol. majori* 1683.

(d) Multae quidem ex fluminum mutationibus ſubortae controverſiae. Harum praeceptiones habes in libro *de Jure Alluvionum Johannis Aem. Jonae* 1775.

(e) *De Offic. Domus Aug. lib. II. cap.* XV. *Tom. I. ...*

(f) In editione Italica Blanchini num. 101. *Romae* 1727. In Latina Gorii num. XXVIII. *Florent.* 1731.

(g) *In Cod. Theodoſian. lib.* VII. *tit.* VII. *De metatis Lugduni* 1665.

§ VI.

De Menſore Caſtrenſi

His proximi MENSORES CASTRENSES, ſeu Militares, προπαραληπται, de quibus Vegetius *Menſores, qui ad podiſmum dimetiuntur loca, in quibus miles tentoria figunt* (a). In Theſauro Novo Inſcriptionum legimus

D. M.
CONDATI
ATTONIVS
QVINTIANVS
MEN. EX. CC. IMP.

Reckene ... an pro libito ſuo notas illas C. C in hunc modum interpretatus ſit Muratorius, *Menſor ex Caſtris aut Caſtrenſibus imperatoris* (b), tuo judicio permittam. Horum certe in numerum computandos cenſeo binos illos Menſores DONACEM, & ZENITEM, quorum alter BELLONAE (c), alter VICTORIAE (d) aram dedicaverat. Qui autem ex Menſoribus in bellica expeditione Ducem agebat, inferiori aevo, dictus eſt *Primicerius*, ut eſt videre in C. T. lege ab Arcadio, Honorio, & Theodoſio lata X Kal. Aug. Ancyrae, Stilicone II., & Anthemio Coſſ. PRIMICERIUM MENSORUM, *ad inſtar Scrinariorum, biennii tempore, agentis in rebus dignitate militiae fruatur* (e). Quid dicam iſtis opus eſſe doctrina? ſine qua, etiamſi quid bene agitur adjuvante natura, tamen id, quia fortuito fit, ſemper paratum, & utile, & conſtans eſſe non poteſt. Praecepta a Menſoribus tenenda in caſtris movendis, in iis deligendis, in locis anticipandis, memoriae prodita ſunt ab Imperatore Leone Sapiente Baſilii Filio in Breviario Conſtitutionum militarium τῶν ἐν πολέμοις τακτικῶν σύντομος παράδοσις, ſive ut vertit Joannes Cheeus de Bellico Apparatu (f); quo in libro auctorem Mauritium dominum militumque ſtrenuum Imperatorem, vocat illos ANTECESSORES (g). Scripſit ille, quemadmodum & Leo de diſciplina Caſtrenſi, & ſi Gabrieli Naudaeo (h) fides, uterque praeceptorum ſuccum traxit ex Onoſandri *Strategico*.

§ VII.

De Menſore Machinario.

Sed quoniam omnis hic ſermo noſter ſingulorum enumerationem deſiderat, addendus MENSOR MACHINARIUS (i), cujus meminit vetus inſcriptio Saturnino, & Gallo Coſſ. itemque praeclarus Papiniani auditor Domitius Ulpianus lib. XXIV ad edictum L. vel cujus 7. ff. *ſi menſor falſum modum dixerit*: *Et ſi Menſor Machinarius fefellerit haec actio dabitur*. Hac una voce *Machinarius* decepti ſcriptores aliquot, eſſe eum Praetorium mox relatum aiunt, atque accomodant homini Machinis Bellicis tractandis occupato. Valde mihi videntur errare, & in hunc errorem eſt error, quod Juriſconſultos non adierint, a quibus perfacile doceri poterant, Menſorem Machinarium non eſſe diverſum a Menſore agrorum, vel operum publicorum, ſed eis aut illorum ad alterutrum revocari oportere. Apertum omnibus id fiet legentibus Guillelmum Budaeum in adnotationibus ad Pandectas (k), quem ſecutus eſt peneruditus Gerardus Noodt, hoc titulo (l). Menſorem ſcilicet Machinarium dici, qui machinula, ſeu *Norma*, *Gruma*, ... *Cathetis* utitur, ſive ad probanda

(a) *De Arte Militari lib. I. cap. VII.* Adi Godeſchalchi Stewechii adnotata in hunc locum *Veſaliae Clivorum* 1670.
(b) *In Novo Theſauro tom. II. Claſſ.* XII. DCCCCXXV *Mediolani* 1710.
(c) Gruterus *Inſcrip. Eruſ. tom. II. Voletor*
(d) Gruterus C. XIIII. 1
(e) C. Theod. *Lib. VI. cap. XXXIV. de Menſoribus*
(f) *Cap. II.* num. 23 *cap. IX.* num. 37 *Lugduni Batav.* 1612
(g) V. Berger *Hiſtoire des grands Chemins de l'Empire Paris* 1622. Franceſco Patrizio *della Milizia Romana*. *Ferrara* 1583
(h) *De ſtudio militari lib. II. Romae* 1637
(i) CONLEG. VII. MENSORVM MACHINAR. ... in *Novo Theſauro Inſcrip. Muratorii Claſſ. VII. Mediol.* 1739
(k) *Commentar. in Pandectas ad num. L.* ubi plura de machinula, qua Menſores utebantur, *In modo cum conſtruendi*, adhibendique, *Baſileae* 1548
(l) *Comment. in Pandectas Coloniae Agrippinae* 1738

banda opera a Fabris materiariis facta, sive ad designandum agrum quadratum aut trigonum, sicut Mensor decempedator nuncupatur, quod decempeda ad hoc uti solet, vel pertica; nam Geometrae, & Geodaetae alias perticam, & decempedam, alias mathemam, seu normam, vulgo *Quadram*, mensuris agendis usurpant. Sed γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας quod ad Te haec: jam propius accedam ad ea, quae a Te requiruntur.

§ VIII.

De Mensoribus Cereris Augustae.

Quo studiosius mutua hominum collegatio, atque societas retineretur, id maxime cavendum videbatur, ut jurgia, ac dissidia in [illegible] adveherentur, & in emptionibus, & venditionibus, fraus, dolus, & ἀδικήματα prohiberentur. Quare consulto magistratui, cujus haec est una, ut recta praescribat, & utilia conjuncta cum legibus, publicae mensurae statuti decernendae [illegible] certae forent [illegible] (a). Quamobrem Cajus Jctus, quem *Cassium Longinum* vocat Panciroli (b), *Tertius vero nominis Menogus* (c) l. 35. ff. *de contrah. empt. Non tamen aliter videtur perfecta venditio, quam admensa, appensa, numerata sit.* At quis omnium frequentissima, & maxime necessaria *Rei Frumentariae* negotiatio, delecti sunt homines, qui Modio justo, & approbato, Frumenti quantitatem certo [illegible] ferrent, [illegible] ne cui in commercio fraus [illegible]. Hi, quibus id officii demandatum erat, splendidiore vocabulo MENSORES CERERIS AUGUSTAE dicebantur. Jiter cetera documenta est Cippus Ostiae effossus, quem quum aliquanto studiosius eruditiset Fabretus, iterum censuit producendum V. Cl. Gorius. Dedicatus est lapis ad honorem [illegible] a quo Celoris Ostiensis omnibus muneribus praeclare functus fuerat, dicunturque [illegible] iisdem fuisse MENSOR [illegible] [illegible]

(a) Difficile omnino [illegible], [illegible] quae hic [illegible] quam primus [illegible] adit [illegible] [illegible] persummode hoc loco me facere [illegible] capita decantum. Josephus quidem [illegible] Caini [illegible] que temporibus mensurarum [illegible]. *Ant. Jud.* lib. 1. cap. III. *Amstelod.* 1726. [illegible] [illegible] Simplicem illam hominum vivendi [illegible] [illegible], *excogitatis mensuris*, [illegible] [illegible] Quae verba castigasset Frecuiphus [illegible] [illegible] Lanoenses in *Chronico* lib. 1. [illegible] Lugduni 1597. Sed haec [illegible] Num [illegible] Urbe [illegible] Henoch condiderit. &

Fecerunt [illegible] [illegible]

Jugera [illegible] [illegible]

[illegible] Urbe & agrorum [illegible] [illegible] ut apud ipsi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] gravi modo [illegible] [illegible] Fabulosa [illegible] di Mercurio, qui [illegible] [illegible] [illegible] hominibus [illegible] caelo [illegible] [illegible] [illegible] quam ubi [illegible] Quare ad commenti [illegible] fabulosam [illegible] [illegible] ex [illegible] [illegible] Gaspar [illegible] *de mensuris Hebraeorum* [illegible] *Eutrop.* [illegible] *mensuras adversus* [illegible] *tempore* [illegible] *Troiae*, apud *Jadimes* [illegible] Adal [illegible] [illegible] Europam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Fabricio & G[illegible] Philonis [illegible] [illegible] Audiendus Plinius *Histor.* *Nat.* lib. [illegible] cap. [illegible] *de Variis* [illegible] *ponderum Phidon Argivus*, [illegible] *Palamedes*, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Hercule Rege [illegible] Strabo lib. VIII. *Amstelodami* 1707. [illegible] [illegible] *Et mensuras invenit quae Phidoniae vocantur.* [illegible] [illegible] Regis Filium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (V. *Wilphing* [illegible] *Graecia* [illegible] lib. II. cap. II. [illegible] 1615.) [illegible] quod Aristoxenus apud Laertium Pythagoram primum de hoc ex Graecos docuisse [illegible] lib. VIII. *de placit. Philosoph.* *Londini* 1664. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Graeciam mensuras* [illegible] *pondera induxisse* [illegible] *Aristoxenus* [illegible] Sed ante Pythagorae tempora Graecam mensuras [illegible] [illegible] Nullam [illegible] tunc in Graecia commercium? Apage [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quod [illegible] Plutarcho, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pythagoram [illegible] At [illegible] [illegible] veterum mensurarum proportiones Graecis explanasse, [illegible] [illegible] Quod autem ad inventionem spectat, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mensuras [illegible] [illegible] [illegible]

(b) *In Cassii Interpretibus* lib. 1. cap. XXVII. *Francof.* 1587.

(c) *V. Amstelod. Jul. Lucilius* 1677.

[illegible] Itaque Edentes ego atque contendo, hominem, quem Toreuma Beneventanum exhibet, horum ex numero fuisse (a).

§ IX.

Cur dicatur Anaglyphum Beneventanum Mensi ex Frumentariam referre.

Visitatum ad ac in more positum apud veteres ut in sepulchralibus anaglyptis ea sculperentur symbola, quae de arte commonefacerent, quam mortuus aliquando exercuerat, sive illa liberalis fuerit, sive mechanica & servilis. Eam ob causam Normam, & Libellam referunt monumenta *Architecti*, Librum, & Stylum *Tabularii*, Serram, & Asciam *Fabri lignarii*, Incudem, & Malleum *Ferrarii*, Calceum *Sutoris*, Spatulam, & Vas unguentarium *Medici*, Tibias & Lyram *Musici*, Lituum viri collegii *Augurali*; quemadmodum etiam observat Philostratus in eorum sepulchris Navem exprimi, qui ναυπηγίαι, id est navium structuram exercuissent. Liquet id legenti Boissardum, Gruterum, Reinesium, Fabrettum, Gorium, Donium, Sponium, Muratorium, aliosque hujus generis scriptores. Jam vero nostro in marmore quid aliud, apprehenso funiculo, vir ille, nisi Modium, ejusve scilicet mensurae genus? Licet ergo hunc monumento desit epigraphe, quae vel injuria temporum obliterata est, vel exsecta ea aetate, qua gentes ratione barbarae crudelibus bellis Italiam diverantes, bonas artes exulare fecerunt, Modii symbolum de hominis officio certiores nos facit. Modium esse, quod ille Calathus vel Cista creditur, ipsius aspecta forma nulli dubitatur. Quamvis enim Modius ut hic superne, nunc inferne, vel ore vel una sui parte paullulum laxescat, vel a subjecta basi circulari ad parallelam, & aequalem in modum columnae assurgat, facile internoscitur in anaglypha, & nec minus oculi a lustrentur. Ubique tribus fulcris incumbit, ubique eamdem crassitiem, rotunditatemque praefert ubique uno vel duplici circulo in orbem constringitur extra unum illum Mediceum, de quo paullo inferius. Habes quin multa accumulem veterum Modiorum formam apud Gruterum (b), & Donium (c), in Monumento Gentis [illegible], quod unispi, undecimo ab hinc retro anno, evulgaemus sunt *Antiquitates Capuenses* (d) in nummis L. Liv[illegible] Reguli, Nereae cum lemmate [illegible]. Autonius [illegible] & c.

At inquies fortasse ex tot tuditae vetustatis ad quid nullum hactenus in lucem prodiisse monumentum, in quo Modius hujusmodi manubrio instructus. Ita plane; sed nec Mensor Frumentarius in ullo hactenus effigiatus prodiit. Sane quot quot in toreumatis, nummisque videmus Modios, [illegible] annonam, ubertatem, alimenta populo data, aliaque ad genus indicant, quae sane facile in mentem veniunt conspecto Modio utcumque illic apposito. Sed in Beneventano anaglypho ob rei ambiguitatem, aliquid profecto addendum erat, ut Mensor, non alius Rei Frumentariae administratio sculptori crederetur, neve alio Modium spectare dubitaretur. Quo autem gestu aptius id exprimi poterat, quam si homo effingeretur Modium ipse manu arripiens? Quo nam modo expeditius pro re nata efficeque [illegible] ratione huc illuc deferre poterat, nisi inter fila utrinque fune? Ergo mai [illegible] consulte, optimoque cum caussa additum est, operisque proposito consentaneum videtur, ut nihil supra alioquin qua ratione moles illa teres, & gravis attolli a Mensore, asportarique commodum posset non intelligo. Nec ullum Tibi injiciat scrupulum manubrium impedimento fuisse, quominus frumentum frugesque aliae in Modio praestae regula peraequarentur. Enim vero non ansulam ferream immotam, perpetuoque erectam hic sculptor apposuit, quae utique molestiam & fastidium attulisset, sed vide quaeso V. Cl. quam sciens & prudens exhiberet, neque ansam plutatalem effinxit, sed paratam paratamque funem (ut cuivis contemplanti certissime apparebit) quae vix manu dimissa intra Modii labrum sponte sua prolabitur, nec ullum negotium homini exhibere potest dum frumentum admetitur. Nonne hac ipsa aetate Vicanos conspicimus Modios hac fune constrictos ad rotundum deferre, libereque tractare?

§ X.

(a) Frumentariorum ut nunc venlebant nedi [illegible], qui Annonae mutandae operam dabant, sed & nullam qui ad [illegible] Principis faciendi [illegible] Seculo. Ex plurisnteresque S. Cypriani Epistolam [illegible] Cum perlatum ad nos fuisset Beatri charissimi, Frumentarius esse nostri, qui me Pisam deducturi [illegible] Lampridius in Commodi [illegible] Antonius [illegible] Frumentarius, per Frumentarios [illegible] adamparum Donum Spartianus in Hadriano: Et tres curiosus nec solum domus suae, sed etiam amicorum [illegible] per Frumentarios occulta omnia [illegible] Adcurdari [illegible] ad hunc Spartiani locum. Vide Scriptores Historiae Augustae Lugduni Batav. 1671.

(b) [illegible] (c) Class. [illegible] Tab. VII.

(d) *Dissertazione delle Antichità di Ripatransone* Francia 1742.

§ X.

Menſuram illam manu arrigere Modium Italicum. Quid tantum ne ejus menſura videatur.

At quemnam revera eſſe dicemus Modium Beneventano Marmore inſculptum? Siculum ne, vel *Macedonicum*, *Cyprium*, *Ponticum*, *Ægyptium*, *Syriacum*, *Babylonicum*, *Arabicum*, aut *Romanum*? Modium Italicum [illegible] præ ceteris Beneventanos elegiſſe mihi ne in dubium quidem venit, & Beneventi, Coloniae Juliae, Augustae, Felicis uſuveniſſe ea omnia, quae Romae obtinuerant, argumentis bene multis ad credendum ducor, tum maxime, quod videam ea in Vrbe, Romano more inſtitutoque Pondera publico loco, Aedilis juri dicundo auctoritate & & impenſa, conſtituta, ut privati mercatores & venditores ad illorum normam, atque praeſcriptionem annonam univerſam penderent. Debet vel hoc unum Tibi, VIR EGREGIE, Patria tua ſummo honore modo a Te augenda, exteriſque Theſauro Tuo ſplendidior futura, in quo videlicet nunc primum in lucem eductum legent marmor illud litteratum.

M. TANONIVS
FIRMIANVS . AED.
I. D. BASEM . CVM
STATERA . ET . PON
DER AENBIS
DE . SVO . FECIT.

Romanum itaque Modium eſſe ejus parem atque conformem illi Archetypo, qui in Capitolio adſervabatur, atque curante Praefecto Vrbis ad civitates Italiae [illegible] ſubjectas mittebatur, ut ad illius exemplum Modii omnes exigerentur (a). Quod vero de Modio dico, id de reliquis menſuris accipi volo. CONGIVM in Capitolio Veſpaſiano Imperatore conſtitutum deſcribit Lucas Paetus (b); de AMPHORA vero Rhemnius Fannius [illegible] Romani ſacri [illegible], inquit (c),

quam ne violare liceret
Sacravere Jovi Tarpejo in monte Quirites.

Quam in rem, res cogitationes, & diligentiam contulere, ut ad fraudatorum maliciam explodendam, & Tribuniciae rogationes, & Imperatorum leges conſentiant, atque conſpirent (d). Referam de multis pauca. Eſt apud Feſtum vetus Pleb. ſcitum Siliorum duorum Tribunorum, in hunc modum: *Si quis magiſtratus adverſus hac d[illegible] pondera [illegible] vaſaque publica minora majorave [illegible] ſieri dolo malo [illegible] quod [illegible] ſacrum [illegible] judicare [illegible]* (e). Neque id ſolum in Vrbe ille aeterne, rerumque domina factum legimus, ſed per ſingulas civitates Modios aeneos, aut lapideos, cum ſextariis collocandos edixere Valentinianus, Theodoſius & Arcadius lege Conſtantinopoli lata (f), ne quis dolus adhiberetur,

(a) [illegible] C. Scaliger, Mentientium, aliique cri[illegible] Suidam male [illegible] & velut [illegible] [illegible] ſibilique [illegible] [illegible] [illegible], hoc tamen non [illegible], quod ab illo [illegible] [illegible] falſo [illegible] Conſtantinopoli, [illegible] Romanorum [illegible] [illegible] [illegible] *Modios aereos*, [illegible] Lexicon Cantabrigiae 1705.

(b) *De Menſuris* Lib. I. [illegible] 1573. [illegible] Villalpandus in *Apparatu* de *Templo*, & *Menſuris* [illegible] Lamy de *Tabernaculo Foederis* [illegible] *Templi* [illegible] 1720, aliique.

(c) *Carmen de Ponder.* [illegible] Lugd. 1696. [illegible] de *Ponder.* [illegible] Amſtelodami 1698.

(d) [illegible] Magiſtratus [illegible] Hiſce [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Villa [illegible] Cantabrigiae 1705. De hoc magiſtratu vide Potterum in *Archaeologia Graeca* lib. I. cap. XV. [illegible] 1734.

(e) Feſtus *Verb.* [illegible] Amſtelod. 1700.

(f) *Cod. Theod.* Lib. XII. Tit. [illegible] *De ſuſceptoribus* l. XXXI. Andreas Alciatus *Diſpunctionum* Lib. VI. *Oper.* Lugduni 1560. [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible].

bentur, poenaſque impoſuere unde improbi homines ab illegitima licentia compeſcerentur. AEreum prototypum Modii eiuſmodi oculis perſpici licet Florentiae in Muſeo Mediceo. Commemorant Raſtellus (a), Fabrettus (b), Mabillonius (c), adaequen illius ſchema una cum inſcriptione vinculo naclato, ut veterum monumentorum in primis ſciens & gnarus A. Franciſcus Gorius (d). Quae quidem inſcriptio perſpicuis litteris oſtendit MENSVRAS ... ad exemplum earum, quae in Capitolio ſunt ... Menſuras vero eiuſmodi in Municipiis Coloniisve decernere, probare, improbare, conſtat AEdilium munus fuiſſe, cum ex multis, tum ex Doniano Marmore ab eodem Cl. Gorio ſelectis inſtituto (e), in quo legimus MENSVRAS ET INIQVA PONDERA ab AEdili P. AEbo de medio ſublata. Quamquam non dubito Tibi eſſe perſpecta prima mensurarum huius primordia, & monumenta exempli, quae poni poſſent. Illud igitur tantummodo expoſitum ſummatim, quod ſi tacitus a me eo praeteriſſem, Tu ipſe vituperares. Porro cautum ad a Deo eſt, qui in Levitico, ac Deuteronomio diris devovit males menſuras iniquas, Modium aequum ac verum adhiberi juſſit, & per Prophetas ſane multa ac metuenda minatus eſt, qui legi obtrectarit. Quam ſane ob cauſſam menſuram in Templo collocatam apud Hebraeos narrant Lightfootus (f) aliique rerum Judaicarum ſcriptores. Hunc forte intuitus Imperator Juſtinianus, qui novella conſtitutione edixit *menſuras, & pondera in ſanctiſſima cujuſcumque civitatis Eccleſia ſervari (g) oportere*, idque, ut ait Conradus Rittershuſius, *majori procul dubio religionis ergo, & ut tanto magis a veritate ſint ſuſpecta, & metus corruptelae, ac falſationis* (h). Juſtinianum imitati ſunt Theodoricus Gothorum Rex, & optimus Imperator Karolus Magnus. Ex epiſtolis Aurelii Caſſiodori (i), atque Apollinaris Sidonii (k) menſuras publico loco, aut in aede ſacra Theodorici temporibus poſitas ſine controverſia cognoſci docet Johannes Savaro (l). Capitularium autem Regum Francorum a Baluzio collecta, verbis manifeſte fidem commonefaciunt Karolum M. ſanxiſſe, ut menſurae Modiique ſui in aedibus, velut tutiſſimo, ac ſacro loco aſſervarentur (m). Mitto exempla alia permulta, quibus evincitur, Reges omnes ſapientiſſimos id ipſum diligenter caviſſe, quod primum AEdiles Curules, deinde immutata Reipub. forma, Praefectus Urbis, ne Modii pub. menſura violaretur. Apparaciſſime de his tractatio eſt in libro Nicolai Myleri ab Ehrenbach, qui inſcribitur *Metrologia* (n).

§. XI

Modus publicus Frumentarius capacitas, & pondus. Ubi nonnihil de Menſuris Olearis, & Vinariis, itemque de Modiis.

Duo hic expromenda videntur, de quibus ſi pauca dixero, ut arbitror, neque ab utilitate eorum, qui legent, neque ab inſtituta diſputatione abhorrebit oratio mea, duo inquam exquirenda videntur de MODIO FRVMENTARIO (nam de Oleario [illegible] quem memorat Cato, [illegible]) nempe quae fuerit ipſius capacitas, quodque pondus? At quaeſitum aſſerebenda, atque iteranda, quae jam Volufius Maecianus Antoninorum temporibus diligenter, enucleateque litteris mandavit? Si quid tamen profuturum, illud in memoriam revocabo, V. Cl. Modium Rom. quodcumque in univerſum ſui capacitate aequaſſe (o).

Y y CHOE-

[a] *Claſſ.* VI. 16
[b] *Cap.* VII. *num.* 12
[c] *Iter Italicum pag.* 185 *Pariſiis* 1724.
[d] *Inſcr. p. Etruriae Tom.* III. *Flor.* 1743.
[e] *Claſſ.* V *num.* 35
[f] *Horae Hebraic. in Lucam Oper. tom.* II. *Roterodami* 1686
[g] *Authent. collat.* IX. *Tit.* XV *Novel.* 118 *Lipſiae* 1740
[h] *Jus Juſtinian. part.* 4 *l. cap.* XV *Argentorati* 1629.
[i] *Lib.* 1. *Ep.* 10. *lib.* XI *Ep.* 16 *Rothomagi* 1679. V. Goldaſtum *Conſtit. Imperialium Tom.* III. Offenbachii 1610.
[k] *Lib.* V. *Ep.* VII. *cum Notis Savaronis Pariſiis* 1609
[l] *Adnot. ad hunc locum.*
[m] *Baluzius Capit. Reg. Franc. tom.* 1. *Pariſiis* 1677 *Capit. de Menſuris, & Ponderibus ad Ann.* DCCCLXXXIII *& Capit. de Villis. Capit. Noviomagenſi* [illegible]
[n] *Hic eſt de Jure ſacrandi de Menſuris, & Pon-deribus cap.* 1 [illegible] *Tubingae* 1678. *Neque id populo incommode accidere in Annonae commercio ut de Mensura Principes ... ſed Eccleſiae ipſum providiſſe, non uno conſtat teſtimonio. Itaque ... Modium eſſe ... Menſuras aequas retinendas ... juſſere Concilium Cabilonenſe Anno* DCCCXXXIII *can.* XVII *Concilium Turonenſe An.* DCCCXIII *can.* XLV. *Concilium Pariſienſe* VI *an.* DCCCXXIX. *cap.* II. *Concilium Aquiſgranenſe an.* [illegible] *can.* XXII. *Praeclarum etiam ... quod eſt in Concilio Francofurdienſi an.* DCCXCIV *cap.* IV *Statuit piiſſimus noſter (Karolus M.) cum ſancta Synodo, ut nullus homo unquam carius vendat ... ſive tempore abundantiae, ſive caritatis, quam Modium publicum ... Labbe Concil. to.* VII *Pariſiis* 1671
[o] *Tabellam ... Michael Neander, ... Menſurarum. Baſileae* 1555

CHOENICES	VIII
SEXTARIOS	XVI
HEMINAS	XXXII
ACETABVLA	CXXVIII
CYATHOS	CXCII
LIGVLAS	DCCLXVIII

In libro de Ponderibus, & Mensuris (a), qui Galeno falso adscribitur (b), Augustino Gadaldino Mutinensi interprete, [illegible] *Modium vero AEgyptum & Italiam habet Choenices* [illegible] Si vero cum Graecorum mensuris adamussim compararem, *Medimni Georgii* (quod distat a Medimno Attico proportione sesquialtera) sexta pars est (c) Testem do Suidam, qui sic [illegible] *Medimnum autem est Medimni sexta, ita ut sit mensura Sextariorum* XXXII *sive librarum* CVII (d) Tradita haec sunt copiose ab Eduardo Bernardo (e) a Matthaeo Hostio (f) & Caspare Eisenschmidio (g) Sed si quis [illegible] quorum sigillatim ponderaret liberi respondere [illegible] haud possit affirmare, quum Triticum aliud alio facile sit ponderosius (h). Si tamen de liquidis sermo esset, lux aliqua affulgeret quaestioni exsolvendae ex jam recitato Plebiscito *Ex ponderibus publicis quibus hac tempestate populus utitur* [illegible] *Modi* [illegible] (i) In quo ut quemadmodum [illegible] loquar, vituperationem minime caret homo cetero qui doctus, Caelius Calcagninus, qui in epistola ad Bernardinum Barbuleium (k) totus in eo est,

(a) *Georgius Agricola de Mensuris lib.* I *pag.* 73 *Parisiis* 1533 [illegible] *qui affirmavit Modium capere Sextarios* XXII, *Modiolus vero* [illegible] [illegible] *de Mensuris & Ponderibus* [illegible] *Modius mensura* [illegible] *Sextariorum* [illegible] *Parisiis* 1620 [illegible] Ceterum [illegible] Agricolam [illegible] *Lucas Paetus* [illegible] *Servius Latinus* [illegible] *Observationum* 1 *pag.* 385 *Romae* 1652.

(b) *Lutetiae* 1650.

(c) Lucas Paetus de Mensuris & Ponderibus [illegible] *Romae* 1524 [illegible]

(d) *In Lexic.* [illegible]

(e) *De Ponderibus & Mensuris antiquis* lib. III *Oxoniae* 1688

(f) *De Vet. Mensuris Lipsiae* 1690

(g) *De Pond. & Mens. Argentorati* 1738

(h) [illegible] veterum Modii capacitate [illegible] quae [illegible] inscriptionem [illegible] *Anno Domini* 1561 [illegible] *qui perlatus e* [illegible] *aquae* [illegible] *quadrageni* [illegible] *Modius* [illegible] *quadrantal* [illegible] *libras* $24 \frac{1}{2}$ [illegible] [illegible] *Patavinus* [illegible] *Latinus Latinius*. [illegible]

Latinus Latinius.

(i) *Ref.* [illegible] *supra.*

(k) Inter Opera [illegible] *Basileae* 1544.

a[illegible] probet, modium antiquis in uſu Aridorum, nuſquam vero Liquidorum fuiſſe (a). Recitat ille ſcriptorum teſtimonia bene multa, quibus Modium a Lictis, Tritico, Hordeo, Nucibus, Oleis, Leguminibus, metiendis pendendiſque uſurpatum diſcas: quod ad Graecorum conſuetudinem factum axiſtimat ex eo Suidae loco μόδιμος μέτρον ἐπὶ ξηρῶν, *Medimnus eſt menſura rerum ſiccarum* (b). Verum quod Barbulajo exprobat Calcagninus, id a[illegible] omnino vitio vertendum, nempe ſ[illegible] ejus argumentationem [illegible] laborare. Scriptores, quos denumerat, verba faciunt de Modio Frumentario, aut Oleario, ſive quovis alio pro aridis agrorum frugibus: numquid pernegant liquidis penſandis non adhibitum? Nihil hujuſmodi. Quare perperam a Calcagnino tranſlatum fuit ad alterum negandum, [illegible] qui nonniſi gatus unum ducendo inſequebantur. Quid Fideſcuit reſpondet? Quid vatem menſurarum [illegible], quam paullo ante conſulto [illegible]? Quumque in ea Modius in minores menſuras tum aridorum, tum liquidorum indiſcriminatim dividatur, nonne argumento eſt Modium utriſque inſerviſſe? Quod & ſi ſibi dari poſtulat Calcagninus *aridis prius, quam liquidis menſuras fuiſſe adjudicatas*, facile concedimus, quod tenuiter, & nugatorie datur. Contra vero ſunt, qui animum opinionem imbiberunt, *Vas anſatum*, quod in veterrimis Graecorum nummis viſitur, menſuras liquidorum inventas [illegible] [illegible] ſignificare, quod opter ſtudii primum, dicunt ſicci rebus adaptatas exiſtimant. Sed nunquam in eam ſententiam traduci patior, quum hodie nulli ſit ambiguum pleraque vaſa illa praemia agonibus denotare, ſive ut Homerus ait, ἀγλὰ ἄεθλα *ſplendida* [illegible] *munera*, quibus donabantur athletae, qui ludendo victores evaſiſſent. Sane inter haec recenſet Athenaeus [illegible] (c). Pindarus vero [illegible] φιάλας (d). Atque haec quidem de Modio Frumentario (e). Quid jam Oleario? De eo ſcriptum legimus a Catone de R. R. cap. CXLIII. *Omnem Oleam parato metretas Modio Oleario*, & cap. CXLVI. *Modio Oleae in menſuram dato unguinis pondo* [illegible] *pondo ſinus Moliſ[illegible] Domino dato uni culpas duas*. Nihil ad hoſce M. Catonis canones, qui difficiles explanatu habere videntur, attulere viri eruditi, quorum adnotationes collegit perdoctus Matthias Geſnerus (f). Verum ſiquidem, meo ſententia, aliatus Oleae dividundae, aut vendundae certum, ac peculiarem Modium adhibiſſe, quo alium videmus pendenti pretio [illegible] adhibebatur (g). Maximam apud Romanos *Olei Vinique* mercimonium, & amphoreas, quas duo Romam ex ſinitimis [illegible] longinquis regionibus, prout opus erat, advehebantur (h). Exinde factum, ut in antiquis marmoribus NEGOTIATORES OLEARII (i) & VINARII aliqui (k) celebrentur. Fuiſſe haec in Portubus, in Emporiis, in Foris nundinariis diligentius admenſa nemo ambiget, niſi qui plane ignoret Romanos Autonas publicas ſupra fidem ſtudioſiores fuiſſe: quapropter arduum etiam proclive eſt, certos homines eos adduxiſſe, qui in iis dimetiendis operam ſuam collocarent. Nunc quoniam a re frumentaria ad ceteras agreſtes gazas delapſa eſt oratio, mihi perſuadeo,

 vix

(a) Bartholomaeus Barberius in Syntagmate *de Pond. & Menſ. Lipſiae* 1711. MODIUM *menſuram Romanam, erat tertia pars amphorae, ſive medimni; continebat Sextarios 16 Heminas 32 aquae, ac vini libras 26 ⅔ Frumenti* [illegible]

[b] Si quid in hac de re novo vidit Calcagninus, in eundem culpam vocandus Lucas Paetus, qui [illegible] [illegible], *Modi um eſſe tantum menſuram aridorum*. At ſi ita [illegible] eſt, cur illam *distillis* [illegible] *menſuras*, quae per liquida continuas ſinamus [illegible]? Quid *valebit Modiolus* illos eſſe *ultrum*, qui Modio vini aſſerte et quam? Nihil a Paeti ſententia diſtat a[illegible] Petri Ciaconi *de Menſuris Romae* 1608, alioſumque [illegible] non ſplendida nomina quaerimus. *Modio aquae* duo memorat Commentarius de geſtis Aldrici Cenomanenſis in *Miſcellaneis Baluzii tom. III. Pariſiis* 1670.

[c] Lib. II. *Lugduni* 1577.

[d] *Nem. Od. X. Lubeci* 1620.

(e) Nec id ſum [illegible], ut libros omnes [illegible] [illegible], in quibus argumentum hoc pertractatum, & Codicibus tantum MSS., quos nobis contigit vidiſſe, aliqua d'[illegible]. Primus eſt libellus apprime elegans *de Ponderibus, & Menſuris*, in [illegible] Libellus Auctoris [illegible] [illegible], quem ſeculo XVI elucubravit Crdinalis vel alumnus graece, & latinae doctus, multaeque ve[illegible] rum Bibliorum interpres Antonius Agellius Epiſcopus Acernenſis. Alter, qui etiam inſcribitur *de Ponderibus, & Menſuris*, exſtat inter Cod. Vaticanos 3918 fol. 23, ſtudio Coleuli Tr[illegible] Nucerini. Operam utrorum illorum [illegible], ut plaſſime de hac diſputatae, ex ſchedis ipſius noſtra; ut de eo Friderici Ubaldini elementa. *Lectae, pretio ſi pigmentis, menſuris* [illegible], & *Sextaria*, quae apud ſe habebat, *Angelus ſcripſit opuſculum de ponderibus, & menſuris*, a *Lato Petro*, [illegible] *laudatum* [*Vita Angeli Coloc. pag. 74 Romae* 1673.] Sed quod ſuperest Opuſculum pro neceſſariis potius habendum, quum nulla ex parte abſolutum perfectumque videamus. Aliud denuo in Pluteis Vaticanis detexi: Codex num. 3896 *Miſcellanea de Ponder. & Menſur.*, quae Fabio Calvo, & ſecundo, [illegible], Veronenſi [illegible].

[f] *Scriptores de RR. cum not. variar. Lipſiae* 1735.

[g] Cato CXLVII. *Hoc lege vinum pendens venire oportet*.

[h] Conſule etiam Huetium *Hiſtoire du Commerce des Anciens Paris* 1716.

[i] V. Marmor[illegible] NEGOT. OLEARII edi[illegible] a nobis inter *Antiquas Capenat*.

[k] Ego de his Blaſiae Caryophilus in elegante Diſſertat. *De Mercatoribus Antiquorum Romae* 1718.

vus ea, quod non modo facile putare, ſed gaudeas eruditam u me exhiberi deſcriptionem aeneo ſigni antiqui operis, quod huc ſpectare [illegible], hocque mihi libentius aſſumo, quod monumentum hactenus non fuerit prolatum, & quae ſcribo ab aliis non ſint diſputata.

Cernis itaque Pecuarium vepreto inſidentem, capitum pelle corpori injecta, & ad dexterum humerum nodo religata, quae a tergo defluit, lævumque corporis latus partim obtegit. Extremae pellis pars, biſulcique pes, & cauda ſuperne eleganti ſimne decidunt, ut nonnulli concinne, & ad [illegible] acceptas [illegible] eſſinxerit. Paſtor exerto brachio vas Cylindriforme circulis paullulum prominentibus revinctum complectitur, quod diſtenſis cruribus etiam fulciebat, atque ſuſulcit. Contuendum mihi humaniſſime obtulit P. Contucius S. J. in Romano Collegio Muſeo Praefectus, quem merito appellabo, quemadmodum Cicero L. AElium, antiquitatis veterumque Scriptorum litteratè eruditum. Equidem in primo intuitu ſubiit cogitatio, Vas Modium eſſe, hominem vero ruſticum Meſſorem, qui ſederet operam locaturus Colono, ſi ad eum, ceteraſque fruges metendas accerſeretur. Verum frontis capillitium, & veſtis paſtoritia, planeque montana admonuerunt de Mulctra potius, ac de Pecuario eſſe cogitandum. Igitur veriſimilius autumo vas eſſe *Mulctrale*, in quo nempe Vaccae, Capraeque mulgerentur, & lac exciperetur, de quo Virgilius (a)

Implebunt Mulctralia vaccae

& Horatius (b)

Illis injuſſae veniunt ad Mulctra capellae

Graeci vas ejuſmodi dicebant πέλλα, πελλίν, & πέλλις, accurateque deſcribitur ab Athenaeo in haec verba: [illegible] Ὅμηρος

[illegible]
[illegible] (c),

[illegible] *Pella idest Mulctra, Vas eſt ſcypho ſimile latiore fundo, in quo lac emulgebant. Homerus*

velut muſcae

Cum in pecorino ſtabulo murmurant ad Mulctra lacte plenas (d). Sed vetuſtiſſimus Homeri Scholiaſtes Graecus appellat [illegible] *Gaudi vaſa paſtoris circumlata, in quae paſtores mulgentes, lac excipiebant* (e). Neque moleſtum hoc loco erit, quod Mulctrale [illegible] latius fundum haberet, nam praeter quam quod in noſtro monumento Mulctrae epiſtomium aliquanto capacius videri, accidit profecto de ejuſmodi vaſis, quod de Modiis, quae non ſemper eadem, eademque figura extitiſſe, jam inter nos liquet. Sed quid, amabo, geſtu conficit Pecuarius? Num Mulctrum ita aptat, ut inde hau-

(a) *Georgic.* III. *Venetiis* 1549
(b) *Epod.* XVI. *Baſileae* 1595
(c) Homeri carm., quae Iliados [illegible] leguntur, praeter morem Athenaeus recenſita [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

Velut muſcarum ſtrepentium greges multae,
Quaeque in ſtabulo paſtorali errant,
Tempore in verno, quando lac vaſa madefacit

(d) *In poſtſcript. l. 3. [illegible] Caſauboni Lugd. 1657*
(e) *Baſileae* 552.

hoſtium fecit? Ad vivum expreſſiſſe mihi objicitur unus e numero Paſtorum, quos deſcribit Hipponax, eo quod poculis careret,

Ex πελλίδος πίνοντες
Ex mulctra bibentes (a)

Non usque eo poſtremis habendum antiquum hoc ſignum, in quod Poetae narratio aptiſſime quadrare videtur. Haec dixi brevius equidem, quam res fortaſſe peteret, ſed ad id quod agimus non ſunt dicendum pluribus.

§ XII

Quid Modiatio, μοδισμὸς, & Bonaventuram Modiat. cum ac Modiolus.

Antequam ab inſtituti ſermonis materia ubſcedo, pauca etiam libet afferre de μονιασμοῖς, ſunt enim haec ea, in quibus cum ſumma utilitas exiſtit ad res ponderandas, tum maxima ingenuo delectatio, digna ſapiente. Codex Juſtinianeus (b), itemque Theodoſianus (c) Modiationem commemorant, quam nihil aliud fuiſſe, niſi menſuram, quae per Modios fiebat, liquido apparet, cujus cauſa ex ea frumenti quantitas utrobus, ut minimis dicti hominis hoc nomine, quaſi compendii gratia, appellabatur. Item etiam ſub *Nunale Stud* ... evulgatum a Marquardo Fuhero (d) μοδισμὸς vocat. *Ἐν εἶναι ... χιλιάδα ... μοδισμῷ χρυσίων ... , μετὰ ... ἐξορισμοῦ.* *Oportet Clebadem Modiationis esse fil. ... quinquaginta ... invenimentis fois.* Quae quidem formulae non ſolum re notiſſimae a noſtra memoria temporibus ... Du Freſnium in Gloſſario. Sed in ... Urbe Langobardorum aetate vocabulum diverſo uſu ... & μοδιατεῦ dicebatur. Quorſum tamen haec oc... attingam? An virum alloquor, ... Capitulari Sanctae Bonaventurae? Dum Urbem ſummo cum imperio ille obtineret an. MCCXXXVII, noviſque conderet leges ad hominum rationes, fortunaſque tuendas, praeſumpſit ſua per ſumma capita digeſta, quorum XXXIV *de Modiatoribus*, XXXV *de Reſponſatico*, *& Modiatore* (e). Poſtremo, quaequi ſingula diligenter non enodant, ... quandoque confunduntur, hoc certe vitio non caret Salmaſius, qui vocum analogiae fidentes, μοδιουσθαι ad fruges ... metiendas deputatum, quum revera ſit Vas Menſarium potius putandum, in plaſtis, & trulla, unde ... apud Plautum Vini Modiolum dare promittit (f). Hoc item nomen Vitruvius indidit vaſculis quadratis organi hydraulico aptatis ad hauriendam efferendamque aquam e puteo, vel lacu, vel flumine, eamque in caſtellum infundendam (g).

§ XIII

Quae Menſurum Frumentar. vera Conditio, & Divſio.

Sed jam veniendo ad illud, quod eſt in hac omni mihi diſputatione propoſitum, de quo Menſorum Frumentariorum Conditione, Varietate, Domicilio, Religione, Immunitatibus & Actionibus ingenuimus. In duos autem ordines, ut mihi quidem videtur, tribuebantur, alterum autem factitabant ſinguli viribus mercede conducti a privatis perſonis: alii Sacro Aerario ... inſerviebant, addictique erant annuo ſtipendio ad frumentum metiendum, quod ex provinciis convehebatur, & in publica Horrea importabatur. Praefecto Annonae, ut Cujacio placet (h), vel ulteri ex Curatoribus Frumenti dividundi ... Iuliano autem ad Orientem Imperio, ſub cura erant *Comitis Sacrarum Largitionum* (i). Imperatores Valentinianus, & Valens ad Volusianum, dum ex conſtitutum, quae in urogatione Annonae, & Frumenti jam horreis ſolati, erant praeſtanda, haec addunt: *Ad iſtud autem negotium, arbitrium, ac judicium tuo, nobilitas, prodens*,

[a] Loc. cit. [b] Lib. VI. de Notarialis.
[c] Lib. XII. Tit. eodem.
[d] Tom. II. Jur. Graec. Romanorum cap. XVII. Francofurti 1596.
[e] Camilli Pellegrini *Hiſtor. a Langobardorum Principum* ... cap. 1721. Muratori *Rer. Ital. Script.* tom. II. Mediolani 1725. Pacem temporis jus Ponderum & Menſurarum, quod intra Principum jura recenſendum, aliquando ad privatos homines Principum munificentia translatum. V. Muratorium *Antiq. Ital. Med. Aevi Diſſert.* XXX. tom. II. Mediolani 1739.
[f] *Caſellarum* ... Lugdun. Batav. 1664.
[g] *Architect.* lib. X. cap. IX. Amſtelod. 1649.
[h] In lib. IV. Tit. XXX. Cod. Juſt. & XL. I. de Offic. Praef. Annon. V. ... Panciroliam in Comment. Notit. Dign. Imper. Occident. cap. ...
[i] *Traité des Finances des Romains* ...

dens, *fidelis*, *optime ſibi conſcius*, *pro integritate meritis aſtimatur cuſtos ac* MENSOR, *qui vel Frumentum Modiis metiatur, vel juſtis aeſtimationibus colligat quanta habeantur in condito* (a). Quibus verbis in difficilem non incidiſſe nodum ii [illegible] videbuntur Menſores Frumentarios liberos ac ſervos extitiſſe (b) palam eſt ex iis, quae paullo antea diximus. Movet ad etiam vel honesti generis, quo Menſor Benerentanus indutur in hoc veteri marmore, nempe quod artifici nomine conveniens eſt. Qua cauſſa ergo *Nobilis* eſſe oportere edixit Valentinianus? Sed haec facile ad concordiam adducuntur a Jurisconſultiſſimo Jacobo Gothofredo (c), ſcilicet referenda Imperatoris verba non ad generis nobilitatem, ſed ad mores, quos integros, praeclaros, ſtrenuiſque potius in Menſore publico requirit. Licet enim nobilis maxime dicatur, qui clariſſimo patre eſt natus, hoc etiam vocabulo apud Latinos appellatur, qui in arte aliqua praeſtans, & excellens eſt, vel qui probitatis commendatione boni viri denominationem meruit. Ab iis tamen [illegible] liberaliſque ſecerno munionis operum publicorum, quos erudi[illegible] & artium liberalium profeſſoribus accenſendos legibus erudimur. Nam quum crederent veteres inter tales perſonas locationem, & conductionem non intercedere, ſed (quemadmodum loquitur Dionyſius Gothofredus (d) in Julium Paullum) magis operam beneficii loco praeberi, hinc, quod illis dabatur ad remunerandum dabatur, nec *Merces*, ſed *Honorarium* dicebatur. Cujacius vero erudite ſapienterque *Profeſſiones* appellat (e). Non clam me eſt, Jctum Germanum Chriſtianum Thomaſium in ſcholiis ad Vlricum Huberum ſcribere Menſores Agrarios non tantae dignitatis heroes fuiſſe, ut ex locato conveniri non poſſent. Diſcrepat tamen ſententia Huberi, qui mediam inter artium eruditarum profeſſores, & mercenarios artifices conditionem illos obtinuiſſe cenſebat (f). In qua opinionum varietate Huberi potius, quam Thomaſio me judicem adjungendo ſolet, ſi de Menſoribus, quos ratio hujus commentationis [illegible] ſermo ſit, verum ſi de BENEVENTANO inquaeſtio erit, illos & infimo genere ortos, & humillimae ſortis homines ſemper habitos aſſero.

§. XIV

Frumentum Numeratum, Numerarium, Numeratorum, quodnam fuerit.

Aliud praeterea fuiſſe Menſorum Frumentariorum genus maximo eſt argumento inſcriptio, quae proſtat in veteribus Apiani Collectaneis (g).

D M
PRIMVLAE COMITILLAE
QVAE VIXIT ANNIS XX.
CIVES MEDIOMATRIX
A MATERNIVS NEAMVSVS
STRATOR COS ET
L. LVCINVS MENSOR
FRVMENTI NVMER.

Cujus extremum verbum, vel NVMERATI, vel NVMERORVM, vel NVMERATORVM ſupplendum oſtendam. Cauſſam cur ita determinem, habe. Erat Frumentum *Numeratum* idem ac *Stipendiarium*, *Decumanum*, & *Imperatum* (h), quod ſcilicet ex agris vectigalibus exigebatur, nam ut a Plu-

(a) *Cod. Theod. lib.* XI. *Tit.* XIV *de condit. in publicis horreis. Lex eadem extat in C. Juſtin. l.* X. *Tit. eodem.*
(b) Hinc illud in lib. *de Nominibus propriis veterum Florentin. cap.* V. *Titus Marcus ſive Luc. Imperatoris Flavius Tertullus per Menſorem Libertum* ſcripſere V. Extat in Oeconis Theſaur. tom. I Baſileae 1743.
(c) *Adnot. in C. T. ad hunc Tit.* Nihil ego Gothofredi [illegible] detractum volo; quid tamen ſi proprie [illegible] ſubſidiariis non Menſores, ſed Cuſtodi fuerat tribuendi?
(d) *In Corpore Juris ad hanc L. Amſtelod.* 1663.
(e) *Lib.* IV *Obſervationum cap.* XXVIII *Pariſ.* 1658.
(f) *Schol. ad Ulrb. Praelect. ad L.* II *Menſor. Lipſiae* 1735.
(g) *Ingolſtadii* 1534.
(h) Vectigalium genera [illegible] credo, vel non manifeſtum planius hanc e Cicerone eſſe d[illegible] lib. III. contra Verrem, ubi explicat [illegible] vectigalium genera. Erat vectigal *Stipendiarium*, quaſi victoriae praemium, belli que poena. Aliud erat, quod ex agris [illegible], qui populi reddebantur, ſed Cenſorum locatione ſubjiciebantur &c. Tullius Verrem carpit, quod haec omnia iniquiſſime pervertit, &quamque ſibi ſit libidinis, lege Hieronica ſublata.

a Plutarcho susceptum legimus Ῥωμαῖοι τῆς τῶν ἀστυγειτόνων χώρας, ὅσην ἀπετέμοντο πολέμῳ, τὴν μὲν ἐπίπρασκον, τὴν δὲ ποιούμενοι δημοσίαν ἐδίδοσαν νέμεσθαι τοῖς ἀκτήμοσι καὶ ἀπόροις τῶν πολιτῶν ἀποφορὰν οὐ πολλὴν εἰς τὸ δημόσιον τελοῦσι. *Romani populorum vicinorum agros, quos bello acquisiverant, partim vendebant, partim publicos faciebant, & dabant inopibus, & tenuibus civibus, exiguo impositu vectigali* (a). Plura de variis agrorum vectigalium conditionibus scripta invenies apud Appianum (b), Livium (c), Aggenum Urbicum (d), & Hyginum (e). Vectigal autem erat ejusmodi, ut Coloni pro mensura jugerum, quae incipiebant, Decumas [illegible] inferrent, quae perpetuo Annonam Urbis suppeditarunt. Porro ene Decumis non pecunia, sed Frumento pendebantur. Summa autem totius Frumenti, quod ex Decumis colligebatur, in Tabulis Publicis describi consueverat, itemque Auctorum numerus annotabatur, nec licebat Principi, aut Quaestori quicquam immutare. Quare Frumentum illud vero, propterque Numerus communi sermone dicebatur. Cumulatissime de his Burmannus in egregia Dissertatione *De Vectigalibus P. R.* (f). Hoc igitur cognito, apud ANTIQVOS Mensorem [illegible] fuisse, qui Frumento Numerato, & Decumis mittendo erat praefectus. Praeterea nemo non latere arbitror, Militum Cohortes, Legiones, Romanis linguis, NVMEROS fuisse appellatos. Plures, *Sacramentum militare nondum adstrictus in Numeros erant* (g), h. e. in Cohortes, quo uno vocabulo utitur [illegible] Tacitus, ut tum in Annalibus, tum in Historiis, atque etiam in Agricolae vita, militum turmas *Numeros* saepius dicens. Quod quum hic deinceps patuerit, facile percipi potest ex Theodosii rescripto Vicario Asiae Romuliano P. V. & S[illegible] Magistro Militum de conquirendis, multandisque Militibus, qui *relictis propriis Numeris vagari deprehenduntur, & revocandos ad suos Numeros, & uno Numero in alterum Numerum transducendos* (h). Hisce autem Numeris, Legionibusque nedum Panis, sed omnes *Annonarum species*, aliquando etiam in singulos dies, distribuebantur, Frumentum nempe, Vinum, Oleum, Lardum &c. quae omnia *Dona*, vel *Commoda* vocabantur, hinc Ovidius:

Romule Militibus scisti dare Commoda solus,
Haec mihi si dederis Commoda, Miles ero (i).

Quid autem est hac evidentius ex legente Titulum *de Erogatione Militaris Annonae* (k)? Ex quibus unum nihil puto dubitari etiam posse ANTIQVVM SVMMVM NVMERORUM erogandi praepositum exstitisse. Postremo sic Tibi in mentem veniat ad morem Romae ceterisque Urbibus, quae Romanis legibus vivebant, ut essent *Gradus* quidam publici, non amphitheatrales, sed ubi per Regiones constituti, in quibus populo, pro Annona civica panis confectus cuilibet distribuebatur, dictus ea de caussa *Gradilis*, unde Prudentius

quem panis alit Gradibus dispensus ab altis (l)

idque, ut Frumentum, summo familiarum incommodo, in alios usus dispendaretur. Nihilominus Frumentum ipsum persaepe erogabatur, quod quisque oblata *Tessera* (lignea nempe vel aerea, vel lignea, vel etiam plumbea (m), in quibus Grani quantitas, numerusque accipientis [illegible] erant) poterat recipere. Adisis Panuinium (n), Tonsaldum (o), & Vincentium Contarenum *de Frumentaria Romanorum Largitione* (p). Hoc iterum Constantinopoli factum docet Socrates Constantinum [illegible] Urbem illam auxilio dutifecisse: Ἐξ [illegible] δὲ τῇ πόλει [illegible] [illegible] παρὰ τῷ [illegible] [illegible] [illegible] ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει. Civitatem annonae ex an-

[a] In Graccho Paris 1624.
[b] De Bellis Civil. lib. 1 Henric. Steph. 1592
[c] Lib. 10 Amstelod. 1614
[d] Ad Frontin. Amstelod.
[e] De Condit. Agror. Amstelod. 1674
[f] Cap. 1 & 11 edit. Polen. in Thesaur. Antiquit. Tom. 1 Venetiis 1737. Consule in utroque Codice Consulem Frumentarium Urbis Romae. Justin. lib. XI Tit. [illegible] Theod. lib. [illegible] Tit. XV
[g] Epistol. lib. [illegible]
[h] C. T. lib. [illegible] de Re Milit.
[i] De Art. 1 Amstel. 1654.
[k] C. T. lib. VII Tit. [illegible]
[l] Adv. Symmach. Parisiis 1687
[m] Franciscus Ficoronius de Plumbeis Antiquorum Numismatibus part. II. Romae 1750 ubi docte cogita- rem dilucidavimus, cui non possidemus usu a veteribus adsciti fuerint fistula [illegible] plumbea. Id tamen vetustissimis [illegible] Tesseras, quae siebant, qui Ludos Scenicos vel Athleticos spectarent [illegible], quae in his [illegible] [illegible] [illegible] ex adeo obscure conspiciendo locis [illegible], exstitisse [illegible] Tesseras Frumentarias, in quibus [illegible] numerales, quibus Ceres, [illegible], Fortuna, Spes, Cornucopiae, notae numerales [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Modium [illegible] [illegible] [illegible] TAB. IX num. [illegible] TAB. [illegible] num. 6 TAB. XXXI num. 3
[n] [illegible] Imper. cap. [illegible] ubi supra
[o] De Tesseris cap. [illegible] Amstelod. 1670.
[p] In Thesaur. Graevii Tom. VIII

in annona diurna, quam Pater ejus Constantinopolim donaverat, ademus plusquam quadraginta millia Modiorum, [illegible] fieri multa Modiorum Frumenti ab Urbe Alexandria advecti crebrius erogabatur (a). Quibus erogationibus, sive P. R. largitate, sive Augustorum munificentia fierent, dispensatores adhibebantur. Huc adducam marmor Cimeliothecae ac Lapidariae Viri Principis, praeclara eruditione atque doctrina, artiumque elegantiorum fautoris CARD. PASSIONEI, quod cum sexcentis aliis exstat ipsi.

LYSIMACHO
AVG DISP
FRVMENTI
MANCIP FEC.
FL. CORINTIAS

Ad hanc autem Frumentationem, maxime post L. Sempronium, non admittebantur nisi qui Cives Romani se probassent, quique in suam Tribum essent relati. Accedit testis Persius, qui Satyra V. sic inquit

Libertate opus est, non hac ut quisque Velina
Publius emeruit, scabiosum Tesserula far
Possidet. heu steriles veri! quibus una Quiritem
Vertigo facit.

Ubi vetus Scholiastes: *Romae erat consuetudo, ut omnes, qui ex manumissione Cives Romani fiebant, in numero Civium Romanorum Frumentum publicum acciperent.* Igitur NVMERATI erant qui hoc eo beneficio utebantur (b), quae quidem largitio ut ex ordine, & juste concederetur, probabile est Mensorem delectum fuisse, qui id potissimum incumberet. Quid jam si L. AVCINVM hunc muneri praepositum dixero? Potestatem optionemque Tibi lubens facio, ut ex his tribus Marmoris explanationibus commodissimam eligas, & Mensuris peropportune adaptes.

§. XV.

Domicilium ubi nam sibi constituerent ejusmodi Mensores

Sequitur jam, ut quaeramus quonam potissimum loco domicilium, sedemque haberent MENSORES FRVMENTARII. Hoc quidem a me facile constitui posse intelligo ex conjecturis, quibus veritas illustrari solet. Ad Portum Urbis Romae sedem fixisse eos, qui Frumentum ex Provinciis subvectum & in Horrea pub. condendum admetiebantur, indicio est inscriptio V. C. Ragusii Vincentii Celsii, quae meminit MENSORVM PORTVENSIVM (c), quos suos Patronos, quemadmodum et cetera corpora Annonae Urbicae inservientia, habuisse ostendit apertissime lex ab Honorio, & Theodosio lata Titulo *de Susceptoribus & Praepositis* (d). In ipsa autem Urbe, in qua certum corpus Mensorum Frumentariorum exstitisse apparet ex lib. x. §. 1. ff. *de vacatione & excusatione munerum*, ubicumque liberet, domos, aras, focos, Deos Penates habere poterant: cui credibile sit, Horreis, Gradibus, Foro Nundinario praetermissis elegisse. In Provinciis autem statim, si ita fas est loqui, habebant in lineam tum maritimis, cum mediterraneis, ubi major agrorum fertilitas Frumenti copiam abunde suppeditabat. Et quia Beneventum in ea Samnii parte situm,

[a] *Il. R. lib. II. cap. XIII. Magistrat. 1677.*
[b] *Simon. de Benefi. lib. IV. cap. XXVIII. Frumentum publicum [illegible] quam perpetuo & adulatione acceperint, & sui delectu morum [illegible] (In Tabula) [illegible] Annorum 1658.* Prae caeteris in Pueris, quibus ex Trajani Instituto alimenta dabantur, nomina in Tabulis accisa inscisa, desttipatque [illegible] V. Plinium in Panegyrico. Plura have de Pueris Alimentariis dixqua [illegible] Tasiani [illegible] per hoc [illegible] [illegible] sed ex Anaglyphis Arcus Beneventani, satis opportune [illegible] V. Cl. JOH. CRISTAL. ut de his agat accurate. Mollis illius, unde Porta aurea, [illegible] & perspectis delineatis ad fidem [illegible] elegantissima caelata prodiit [illegible] Studio & impensis ejusdem [illegible]
[c] *Gruterus* MCXL. CLXIII.
[d] *C. Th. lib.* XIV. *Tit.* VI.

ſitum, quae Campaniae Felici appoſita, quaeque ob mirabilem ubertatem commendatur a Strabone, Mela, Dionyſio, Livio, Polybio, Virgilio, Propertio, Martiali &c. par eſt credere ibi Menſores publicos extitiſſe. Ad haec, quod cum Urbs illa fortuna, frugibus, [illegible] opulentia floreret, [illegible] collegia habuiſſe, veriſimillimum eſt.

§ XVI.

Quae Numina ſingulari religione colerent.

Eſſe Deos, & eorum providentia mundum adminiſtrari, eoſdemque conſulere rebus humanis, nec ſolum univerſis, ſed ſingulis, ita perſuaſum habuere Ethnici, teſte Cicerone, ut Dicaearchum repudiarent, qui putabat id eſſe alienum a majeſtate Deorum, *qui ſi ad [illegible], neque agellos ſingulorum, neque viticulas perſequantur, nec ſi uredo, aut grando quidpiam nocuit, non ſit Iovi animadvertendum* (a). Imo quia [illegible] parti judicio, ac numine gubernari exiſtimabant, Deorum turbam congregarunt, quorum ſinguli ſingularum rerum procurationem haberent. Hinc ad Indigetes, Populares, Ruſticos, Topicos, Tutelares, Averruncos, Ignotos [illegible], ut quiſque eos potiſſimum coleret, quos ſibi fore propitios futuros eſſe ſuſpicabatur. At quaenam ſingillatim Numina [illegible] precari, & venerari diceremus (b)? Cererem Frugiferam [illegible] agrorum veluti ſui ordinis Soſpitam, ac Patronam [illegible] ſingulari religione eſſe proſequutos, non obſcure indicio ex lapide literato [illegible] [illegible] dicaſſe (c). Eorum fuiſſe [illegible] conſentaneum, ut honorem haberent Deae, quam agrorum, frugumque Conſervatricis nomen adeptam noverant, Poetae omnes, ac teſtabantur mythologi. ΣΩΤΕΙΡΑΝ dictam in nummo ΑΜΑΣΕΩΝ reperit Spanhemius, qui illum protulit in Adnotationibus ad Hymnos Callimachi (d), etſi contendat [illegible] tributum, non quidem ob Rei Frumentariae tutelam, ſed ob ſervatam Civitatem contendam. Praetereunte haec attingo, nam ſplendidius illuſtratur a viro officioſiſſimo, mihi neceſſitudine conjuncto, & eruditione non paucis conferendo Julio Carolo Schlaegero [illegible] libro, [illegible] (e). Deinde quia ea numina, e quibus tutelam, praeſidiumque opperiebantur, inter Deos referebant, ANNONAM coelitibus dumque annumerabant, ut frugum copiam ubertatemque largiretur, atque ſervaret. Ideirco in nummo Caracallae legimus ANNONAE AUGUSTI, & in alio Severi Caracallae Patris ANNONAE AUG. Hanc igitur venerari conſueviſſe noſtros Menſores mihi non modo confirmavit, ſed perſuaſit vetus Marmor Gruterianum (f).

ANNONAE SANCTAE
AELIVS VITALIO
MENSOR PERPETVVS &c.

Eadem de cauſſa coluiſſe ſummopere [illegible] (g) [illegible], quas in Decurum Minorum Collegium cooptarant, quaſque Frumenti ſpicis inſignitas atque conjunctas conſpicimus in nummis Veſpaſiani, Trajani, Hadriani, Antonini Pii, Severi Alexandri, Conſtantini junioris, aliorumque. Quod ſi Iſim Reginam quamvis peregrinum numen, jamdiu tamen in Romana templa receptam, ſancte coleret [illegible] conſueviſſe affirmavero, aſſenſu meo, ut puto, comprobabis. Huic etiam Frugum inventionem tributam, ejuſque in Frumentariae curam [illegible], nulli obſcurum, qua de cauſſa [illegible] ejus capiti impoſitum in nummis ac ſimulacris reliquis apparet, quod quidem ſymbolum, ut en

 Pigno-

(a) Nat. Deor. III.
(b) Habemus quemadmodum earum Novarium Sebe *Auſonia ſacra* [illegible] lib. V cap. XII. [illegible] Fruges menſurarent, ſeque horrea conderent, hac conſpecta formula utebantur: *Placitum ſit tibi* [illegible] *ut mittas benedictionem in opera manuum noſtrarum*. Lugduni 1635.
(c) Gruter. XXVI. 10.
(d) In Hymn. Cereris. Ultrajecti 1697.
(e) *Commentatio de* [illegible] *Numis atque Marmoribus Veteribus*. [illegible] 1747.
(f) LXXXI. 10.
(g) V. [illegible] Gori Cl. Diatriben de [illegible], *Memorie della Società Colombaria* Tom. II. Livorno 1752.

Pignorius, *veluti Frugum parentis adsignarunt* (c). Hinc etiam Modium triticeum, hordeoque refertum in ſacris Iſiacis apud nonnullos circumgeſtari ſcribit Diodorus [illegible] *Apud nonnullas quoque Urbes cum Iſia* (Feſta Iſidis) *celebrantur in pompa tritici & hordei vaſcula circumferri ad primitus Deae induſtria repertarum* (Frugum) *memoriam* (b); quae in pompa non ultimum certe agricolis locum occupare debebant Menſores. Denique quia *Lares Numina* verebantur, ea ſcilicet, quae nocendi vim habebant, iiſdemque litabant, valde ſuſpicor Menſores Frumentarios Deum RVBIGVM quoque coluiſſe. *In ipſis autem Diis* [illegible] Gellius (e), *quos placari oportet, uti mala a nobis, vel frugibus natis amoveantur, Averruncus quoque habetur* [illegible]. Cl. Juſtus Fontaninus in libello *Delle Maſnadi* (d), perhumaniter dedit lapidem huic Numini dicatum:

DEO RVBIGO
SACRVM

Ligoriana vero inſcriptio quaedam apud Vulpium in *Veteri Latio* (e), Deum hunc aliorum contubernalem facit:

ROBIGO ET CERERI ET FLORAE
SAC.

Ei quidem e ruſticis ſacrificabatur, ne ſegetes arroderet. Varro de R. R. *Quarto Robigum ac Floram* (Deos et utique Agricolarum praeſides) *quibus propitiis, neque rubigo Frumenta, neque arbores corrumpit, neque non tempeſtive florent* (f). Item Columella de cultu hortorum:

Hinc mala Rubigo virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur & extis (g).

Praeterea quae Plinius l. XVIII. cap. [illegible] & ad eum locum Johannes Harduinus (h), recenſere, ut adhiberet e me certa ratio, moderatioque dicendi. Igitur quamvis ab agricolis hunc Deum, ſive Deam (i) coli, & in ejus honorem Robigalia Feſta *Kal. Majas* celebrari probe teneam, nihilominus, quia tinea quadam, ſeu rubigine Frumenta etiam quum in navibus ſubveherentur, vel jam horreis condita exedi contingat; id mihi ſuſpicionem afficit aliquam, ut credam noſtros Menſores huic Numini vota praecipue quodam cultu nuncupaſſe. Fortaſſe etiam obſervantiam praeſtabant Numinibus, quae invocabat Flamen ſacrum Cereale faciens, quaeque enumerat ſpurius Fabius Pictor apud Servium (k), idest, *Meſſorem, Convectorem, Conditorem*, qui ſcilicet praeeſſe credebantur, dum Segetes falce reſecarentur, ſubveherentur, neque Granaria conderentur. Horum opem implorare, eoſque auxilio tenere, oportere Menſores maxime decebat. Extat in *Antiquitatibus Hortenſis* Epigramma, quod literatiſſimus Fontaninus explicat ad hunc modum (l):

D [illegible] M

(b) *Explicatio Menſae Iſiacae* [illegible] 1605. V. [illegible] per Paul. Ernesti Jablonski *Pantheon Aegyptiorum, ſive de eorum Commentar.* part. 3 *Francofurti* 1750 [illegible] Ethnicorum Theologo [illegible] [illegible] neque etiam [illegible] [illegible] in illis explicandis [illegible] *Frugi Terminum* peculiariter [illegible] Menſores [illegible] monumento comprobari poterit. At [illegible] veteri [illegible] in agro Romano a [illegible] & opera P. Corſini, [illegible] elegantiorem [illegible] in Muſaeum S. [illegible] Viſitur in hoc [illegible] Tabella [illegible] Dei Termini, [illegible] ex lapide [illegible] Ara [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſpleantum, vasi, & aliſquil porrus: non longe Menſorum [illegible] ſalutatorium urbem verſatur [illegible]

(k) *Bibliothecae lib.* 1. *Amſtelodami* 1745. *Curante Weſſelingh.*

(c) *Lib.* V. *cap.* X 2. *Pariſiis* 1681.

(d) *Pag.* 76. *Florentiae* 1698.

(e) *Tom.* V. *lib.* VIII. c. VII. Tom. vero III. *lib.* IV. *cap.* III. *Patavii* 1732 & 1726 ex eodem Ligorio [illegible] [illegible] Haec omnia [illegible] Ligorii [illegible] & auctoritate, quo ipſe teſte [illegible] Sed nolo minus [illegible] [illegible]

(f) *Lib.* 1. *cap.* 1. *Lipſiae* 1735.

(g) *Lib.* X. *Lipſiae* [illegible]

(h) *Pariſiis* 1723.

(i) S. Auguſtinus *de Civ. Dei* lib. IV. c. XXI. *Cur* [illegible] *Deae* [illegible] *Dea Robigo*, [illegible] *Pariſiis* 1700.

(k) Maurus Servius Honoratus, *ad Georgic. lib.* 1. *verſ.* 21. *Pariſiis* 1600.

(l) *Lib.* 1. *cap.* 10. *Romae* 1707.

Digitized by Google

D ♡ M
MESSORI
MYSTAE
BATHYLIANENSES.

Ex litteris autem D M corculo intermedio, quod iſtiſque gentilis, ſuſpicor hoc epitaphium inſtructum a Bathylianenſibus, quicunque illi fuerint, non Deo Meſſori, ſed Myſtae alicui Meſſori, licet hoc efferatur in dandi caſu. Atque nullus arbitror indulgendum conjecturis in re, ut mihi quidem videtur, omnino perſpicua. Cur enim dicas Bathylianenſes Myſtas aut Fratres Arvales Meſſori cuidam vi aeſtus abſumpto monumentum poſuiſſe? Neque enim homini, cujus memoriae a Myſtis hic Titulus excitatur, MESSORI nomen fuiſſe crediderim.

§. XVII

Quae Jura his attributa, quaeve Aliis adverſus illas e Fratres data

Nunc vero ad beneficia, quibus Romani operam, atque induſtriam Menſorum Frumentariorum rependendam cenſuerunt, & quanti fecerint illorum Corpus, irrogatis eidem privilegiis, patefaciam. Optimus legum interpres Julius Paullus, ad usque forenſi & judiciali dicendi genere clarus, multiſque honoribus Romae auctus, libro ſingulari *de Excuſationibus l. Menſores 26. ff. de Excuſatione* ita ſcribit: *Menſores Frumentarii habere jus excuſationem apparet ex reſcripto Divorum Marci, & Commodi, quod reſcripſerunt Praefecto Annonae* (c). Sed a quo munere vacare eis conceſſum hac lege? Ab injuncto eis quandoque Tutelae gerendae onere, quod praeclarae Immunitatis loco tum temporis habebatur. Munus enim Tutelae, quum implicatum moleſtiis operoſiſque negotiis ſaepenumero eſſet, illud pleraque detrectabant, ac defugiebant. Hinc factum eſt, tam anxia de cauſis excuſationum quaereretur, ut etiam ſex integros libros Herennius JC edidit graeco ſermone conſcripſerit, ex quibus varia capita in Jus Romanum translata. Et quia maxime frequens hujus muneris neceſſitas, ideirco qui alias a muneribus publicis habent vacationem, ob hoc non cenſentur immunes, niſi illud per legum conceptis verbis ſit indultum (b). Tutti autem olim fuit ut Romanus Senatus, ampliſſimuſque P. C. ordo, ſummi privilegii cuſtos Familiae Gordiani Imperatoris conceſſerit, ejus poſteros e Tutelae vacare poſſe. Audiendus omnino Capitolinus: *Familiae Gordiani hoc Senatus decrevit, ut a Tutelis, atque legationibus & publicis neceſſitatibus, niſi vellent, poſteri ejus ſemper vacarent* (i). Hanc vero immunitatem Menſoribus Frumentariis datam in Urbe centum ſe deprehendere ait Cujacius (d), ex eo quod Imperator reſcripſerit Praefecto Annonae. Sed res conjectore non indigebat, quum ipſemet Paullus *Sententiarum Receptarum lib. 1. Tit. de vacatione & excuſatione munerum* id jamdiu dilucide, ac plane docuerit hiſce verbis: *§. 2. Corpus Menſorum Frumenti juxta Annonam Urbis habet vacationem, in Provinciis non item*: qua quidem loco praetermittenda mihi minime videtur Schultingii animadverſio in Jurisprudentia Antejuſtinianea. *Menſorum, alii Menſium, quod ſinſus exigit Menſores pro Menſoribus ſemi poſſe, ut Operas pro Operariis, Civitas pro Civitatibus, non negaverim quidem, ſed Juriſconſulti ea propriis vocibus magis ſolent appellare, & maxime in commendo Corporis hominum, certa nomen habent* (e). Quodnam autem fuerit reſcriptum Marci & Commodi, quod

(c) V. Simonem Leeuwen *de Orig. Jur. Lugdun. Batav.* 1671. (b) L. xv *Spadonem* §. 1. *de Excuſ.*
(i) *In Gord.* III. *edit. Boxhornii Lugd. Batav.* 1632.
(d) *Obſervationum lib. x. cap.* XIII.
(e) *Jurisprudent. Vetus Ante-Juſtinianea Tom.* I. *Lipſiae an.* 1738. Si conditum ab Imperatoribus leges Menſores R. P. immunes eſſe a ceteris officiis ſordidis debuerunt, quod idem pub lica confirmaverunt credentes, idem Privilegium opinor Principes conceſſiſſe et Servis, quorum opera in cibi erchantur, quamque ſaepenumero grateſque liberalitate commendant. Fuiſſe hoc adipiſci potuiſſe Auguſtorum Menſores intelligi, quum illi e gratis munerum gratiſque poſuiſſe neque locatos video. Non incelebris Tabula Antiaena, qua Caeſares domus Servi deſcribuntur, in aedibus Ampliſſimi CARD. ALEX. ALBANI aſſervata Principis

quod in eo ad oculos occurrit officium, tale eſt:

CCCICXIC
MENEOR

Hunc quidem ex illis ſervis fuiſſe, de quibus glorium ſermone habui §. non ambigo. Praeſiguravero autem illos rationi ſe ſie debita, nec nuper educti veteribus epigramma Muſei Kircheriani, quod ex eo uſum duco hoc loco proferre.

DIS MANIBVS
SIXTEI EROCTIES
IETVANIHVI CECIARIS
PRESICHCTOR
CEEIT CONTVECRNALI
EVEE CERIHIMEE ET
EIEI AF CVII

quod Paullus commemorat, haud ſatis liquet, neque ex libri manifeſto deducitur, in quo culpandus videtur Tribonianus, cui hoc unum vitio vertunt doctiores, quod veterum Jcterum fragmenta, & Imperatorum Conſtitutiones crebro interpolarit, dum Juſtiniani juſſu Decemviris legibus in ordinem redigendis praeeſſet. De Commodo quidem habetur in lib. vi. legis Tit. de Excuſ. l. 8. § 8. *Eſt enim Imperatoris Commodi conſtitutionibus inſcriptum capitulum in epiſtola Antonini Pii, in qua manifeſtatur, & Philoſophos habere immunitatem Tutelarum; ſunt autem haec verba: Conſtituit autem his omnibus divus Pater meus, mox ingreſſum Principatum, edicto immunes eſſe omnes honores & numeribus ſervientes, ſcilicet Philoſophos, Rhetores, Grammaticos, Medicos immunes eſſe Gymnaſii, Sacerdotia Fanorum, & neque ad ANNONAM, & vinum, & alia emptiones, & praepoſitiones, & neque judicare, neque legatos eſſe, neque in militia numerari nolentes, neque ad alium famulatum illis cogi.* Hoſce autem verba continent edictum pro Menſoribus libere adficiabus. Marcum Aurelium vero, quam jam in Imperium peſſime adminiſtrarit, per crudelitatem, libidinem, ſummamque negligentiam, multa tamen edixiſſe, pro Rei Frumentariae procuratione, perhibet idem Capitolinus. Sed reſcriptum, quo Imperator jus excuſationis Menſoribus largitur, difficile arbitror poſſe deprehendi ex his, qui ſuperſunt, libris. Vt et ſit Privilegium quendi Menſoribus, qui apud publicos el Procuratores erant in famulatu, abrogatum exiſtimaverim. Verum enim vero etſi Menſores ex illorum numero fuerint, qui oneribus vacabant, expertesque erant ceterorum munerum publicorum, numquid non in crimen quandoque vocati? ab accuſatoribus numquam exagitati? Te ipſum, docta vir, quaeſitorem arbitrum decernam, qui quum apud Ampliſſimum Beneventanae Metropoleos Antiſtitem cauſis cognoſcendis, & ſolutibus judicandis ſis praepoſitus, merito cum Horatio appellabis

Inſigne praeſidium triſtibus Caviae.

Equidem lex indelgebat, ut adverſus Menſores operum publicorum, atque agrorum, dolo patefacto, actio a Praetore peteretur, qua judicem ſubire compellerentur. Id quod ex Edicto, quod recitavimus § vii. *Si Menſor Machinator falſum modum dixerit*, haec actio dabatur. Quoniam vero fuerit haec actio, quam Praetor dabat adverſus Menſorem fallentem, ex clarii Juris interpretibus colligitur. Cujacius autumat hunc Titulum, alterum *Finium Regundorum* ſupplere (a). Heineccius aſſerit ad doctrinam de damno pertinere, aut cum damnum dat Menſor falſum modum renuntians, frangentque noxiam nocet, ſi ſervus ſit (b). Gerardus Noodt vero Edictum ſic concinnat: *Si Menſor agri falſum modum dixerit, aut cujuſvis alterius rei menſuram falſam dolo malo renuntiaſſe dicitur, ei, cujus intereſt, id non fieri, adverſus eum actionem in factum dabo (c).* Non ſemper tamen Praetor hanc actionem dabat. Si Menſor falſum modum renuntiaverat, ſed quum id praeſtiterat *dolo malo*. Actionem etenim fuiſſe neceſſariam ſcribit Vlpianus, *quod ejuſmodi Menſor non erat civiliter obligatus ut locator, aut conductor, cum ipſi cum eorum artium liberalium (d).* Sed haec non de noſtro Frumentariorum Corpore. Quibus ex rebus breviter diſputatis perſpicue emergit, quod ſi Menſores Frumentarii callido ingenio quempiam fraudaſſent, & falſam Menſuram doloſe retenuiſſent, dum eis Iudex liceret, neque a Praetore adverſus eos actio eſſet potenda, quia de damno rependendo per legem certum erat, tum quia homines mercede conducti in jus, nolli imperante vocis, vocari poterant, & in noxa tenebant. Quamvis autem vacatio munerum ob publicam commoditatem in Vrbe tamen illis libertas tamen jus judicium evadere neſquam conceſſum (e). Scripte ſunt haec appoſite ab ipſo Noodt, qui ſtatuit dicendum eſſe, e Praetore actionem adverſus cujuſvis generis Menſorem, ſive de ſeutedarum menſura, ſive de ſervitute immittendi, projiciendique quaeſtio, ſive aream, vel tignum vel lapidem metiendo mentitus fuerit, ſive feſelleri in aedificii, aut FRVMENTI, aut vini menſura. *Nec intereſt* (verba ſunt Johannis Voet in hac cauſa commodiſſima) *utrum Menſor Mathematicus ſit, qui machinula mathematica mititur, an alius, qui alii menſurae genere interveniens modum denunciat (f).*

§ XVIII

(a) Obſerv. lib. IV cap. XXVII. Augustae 1730.
(b) L. III § ultimo hoc Tit.
(c) In Pandectas lib. XI Tit. VI. Operum T. I. Coloniae Agrippinae 1730.
(d) Lib. II. hoc Tit.
(e) Scribunt mihi de ſervanda a Menſoribus fide, in nonnum reali, quod olim in Statutis Firmi (quod eſt Hetriae oppidulum in ſinu Tergeſtino) memineram legiſſe lib. I cap. 20. *Ad eligendos duos Menſuratores Frumenti, more alterum* [illegible] *modis obſervenis*, [illegible] *qui jurare debent ad ſancta Dei Evangelia bona fide menſurare recte. Ita legalitur in ea Frumentum* [illegible] *Firmii* 1781.
(f) Commentar. in Pandectas Tit. cod. Oper. Tom. I. Hagae Comitum, 1730.

§. XVIII

Meſſoris, & Modii Symbola apud Veteres Chriſtianos Dativ [illegible] Concluſio

Extremum nunc illud eſt [illegible], ut ſermonem paulisper convertam ad primaevos Chriſtianos, quorum facta admiratione commotus mihi ſemper ob oculos libens propono, quorum innocentiam mirifice recreor ac delector. Etſi ſemma [illegible] poſtulari, quaerere enim geſtis pia ſagacitas & prudentia. Liquet id [illegible] ſacras noſtras illius antiquitates, in quibus univerſa Religionis noſtrae doctrina [illegible], & per quaedam aenigmatice ſigna ſub aſpectu poſita videri. Non quaero an id ex inſtituto *Diſciplinae Arcani*, an aliis de cauſis praeſtiterint; illud modo perſequor, quod ad propoſitum pertinet. Inter vetera Chriſtianorum ſymbola Meſſorem quoque, & Modium, & Frumentum reperio. Scilicet extat Romae in Muſeo Kircheriano Titulus Marmoreum, in quo *Modius* inſculptus eſt ſpicarum refertus & cumulatus, juxta Modium Meſſor poſitus induti veſte, qui dextera virgam, ſeu potius regulam gerit ad peraequandum in Modio Triticum, cum inſcriptione MAXIMIOYS AMICUS OMOIEM (*a*). Edidit Antonius M. Lupus (*b*), iterumque illud nuper Nicolaus Galeottus (*c*), nobiliſſimum par eruditorum, quae autem hiſce emblematibus ſignificatio ſubjiciatur, nunc inquirendum. Quatuor ex his percipi poterant documenta. I Admonebantur hinc Chriſticolae ſe eſſe genus electum, quod Deus a ceteris gentibus diſjunxerit, ut ſibi populum acceptabilem conſtitueret, ſicut bonus Agricola Triticum a palea ſegregat, illud quidem in horreum ſeponens, has vero tradens igni comburendas, quod nemo temere contrectaret, ſe ſummo beneficio affectos intelligerent, ſummaque laetitia perfunderentur (*d*). II Hoc ſymbolo admonebantur in ſumma temporum improbitate & malorum colluvie verſari, in qua his & hinc Chriſtianos oppugnabatur, quam poterant acerrime, & adverſiſſe diem, qua Satanas. totus ad perniciem incumbens, Chriſti fideles tanquam *Triticum verſare* ſatagebat, proinde vigilarent atque obſiſterent (*e*). III Modius ille fertiliſſe praemium deſignabat, quod Servator Jeſus poſt laboribus aliquando deferendum ſpoponderat, illa nempe allegoria, ſe famulis ſuis fidelibus *Tritici menſuram, eamque plenam & confertam* daturum, ut hac expectatione recreati, terrenas voluptates deſpicerent (*f*). IV Quin Frumentum terrae obrutum pateſcit, ſed inde tellure erumpens, attollitur, iterumque vireſcit, fructus, ſpicaſque edit, ita relet noſtrae *Reſurrectionis* ſedicem habere poterit (*g*). Modius Triticeus igitur etiam ex de craſſa adjectus in Chriſtianorum Monumentis, ut hi animum advertentes Grani viciſſitudinibus, repoſitam ſpem haberent, ſe a mortuis ad vitam in revocatum. Quin omnem eſſe recogitanda ipſe met Jeſus Chriſtus, hoc uno in marmore Meſſoris perſonam induens, praecipere videtur. Modium & Frumentum re ſignans. Quare ſi Magnus Auguſtinus ajebat, praedictam Chriſtianorum ad pios uſus tradexiſſi, quae ab Idololatris legerant eſſe peta (*h*), perſpicit ſane, ex eiuſdem Monmos Beneventanum rerum diverſarum imagines in memoriam commodiſſime revocet, quoties enim iſtas interpretationes ex Patrum ſententia, atque judicio protuli, qui Evangelii loca, & teſtimonia ad eundem ferme modum explanant.

Vt ergo ad id me recipiam, unde orta eſt diſputatio, operam bene collocatam laboremque non fruſtra impenſum arbitrabor, ſi quicquid diligentiae huic tuo anaglypho interpretando contuli, Tibi probari intellexero. Ea ſiquidem me cauſſa ad ſcribendum impulit, ut quantum liceret, obſervantiae in te meae, memoriſque animi monumentum aliquod extaret. Quid ſi Tibi [illegible], patriam amplitudini augendae flagrantiſſimo, morem gererem, quandoquidem de me, ſtudiiſque meis adeo liberaliter ſentiebas, ut Antiquitatibus Beneventanis locum aliquem a me affundi poſſe putares? Nihil tamen in hoc mihi arrogantius ſumam. Semper enim illud Pythagorae mentem ſubit, quod quamvis homo [illegible], primum tamen, ut ſe ac ſua metiatur oportet (*i*), & an feliciter, an ſecusque conjecturam egerim, facile

(*a*) Hoc ſibi omnino in laude poſuiſſet veteres illi Chriſtiani, quod *nemini laeſiſſet, de omnibus bene eſſet meriti*. Innumerae Inſcriptiones a Boldetto, Muratorio, aliiſque editae, teſtantur.

(*b*) *In Epitaphio S. Severae* § CIII pag. 51 Panormi 1734

(*c*) *In Muſeo Odeſcalchino Tom* II. *Tabul* LI. Romae 1752

(*d*) *Matth* XIII

(*e*) *Lucae* XXII

(*f*) *Lucae* VI

(*g*) *Johannis* XII

(*h*) *Contra Fauſtum* XX *cap* 23 *edit Pariſ*

(*i*) *Apud Sext. Empiricum lib* 1 *Coloniae Allobrog* 1621

cile Tu æſtimare poteris, qui & maxima vi ingenii, & exquiſita eruditione omnium laudem undique collegiſti. Itaque gratum acceptumque habeas noſtri amoris πάρεργον officii pleniſſimum, idque in animum inducas velim me ſummo honore proſequi Te,

Curantem quidquid dignum ſapiente bonoque eſt. Vale.

ROMAE. Ex Aed. S. Silveſtri in Monte Quirinali Prid. Id. Aprilis cIↄIↄccLIII.

FINIS.

ANTIQUÆ

ANTIQUÆ
INSCRIPTIONES
BENEVENTANÆ

IN DECEM CLASSES DISTRIBUTÆ

AC

NOTIS ILLUSTRATÆ

CUM VIII INDICIBUS.

PRÆFATIO.

PATRIIS *Antiquitatibus, in Romana, ac Langobardica ſæcula diſtributis, quarum priorem partem hoc Volumine complexus ſum, hanc Appendicem ſubtexo, vel potius ingentis* THESAURI, *quem hactenus patefeci, illuſtriorem fortaſſe Gazam nunc tandem profero. In Operis proloquio me ad ejus finem, veluti oportuniori loco, Veteres Inſcriptiones omnes ad Beneventum pertinentes, ac in proprias Claſſes diſcretas exhibiturum ſpoponderam, ac profeſſe, ut fidem meam liberarem, præſtandam id illis fuit, ſed non eo facile, quod putabam, negotio. Quum enim annotatiunculæ pauce, vel leviſſimæ notis quibuſdam ſutis ejuſmodi rei expediendæ conſultum iri crederem, ſimul ac manus admovi, difficiliorem certe, atque accuratiorem mihi operam navandam inveni. Habes igitur, erudite Lector, Beneventanos lapides omnes ſimul collectos, quorum nullus eſt, aut eruditione, aut pretio, vel ipſa etiam obſcuritate præclarus, quem non vel in Opere illuſtraverim, quo indiciis hercle illum pagina te ablegabit, vel adhuc intactum hic illuſtrare pergam. Hinc non, ut labori parcerem (quod pleriſque peccatum fuit), aut nihil, aut quod in buccam veniret, loquendum mihi ſtatui, neque vero multa congerere, aut (quod faciliimum fuerit) converſare meme fuit, ſed in ampliſſima materia, quam* CCCC *prope lapidum numerus offert, ubi quiſpiam ab ingenti lucubrando volumine haud facile ſibi temperaſſet, paucis ipſe, ac plerumque neceſſariis contentus, illorum judicium vitare ſtudui, qui (ut aiebat Cicero Tuſc. 2. 1.)* quum obruuntur copia ſententiarum, atque verborum, jejunitatem, & famem ſe malle, quam ubertatem, & copiam dicunt. *Quod ipſorum lapidum fidem ſpectat, quid in ea vindicanda, reſtituendaque præſtiterim, facilius in hoc Volumine præſtatus, hic haud reciteare. Sed quis unquam in ejuſmodi re ita blandius ſibi auſit, ut perſpicua omnia, atq; emendata exhibuiſſe deſpondeat? Sunt enim (quod eruditi omnes norunt), quæ nulla diligentia, nulloque quovis improbo labore vitari queant, itant fruſtra Cl. Gorius ad Doni Claſ. v. n. 130.* etiam atque etiam hortetur viros doctos, ut omnes Patriæ ſuæ lapides in publicam lucem proferant, oculata manu deſcriptos, et in manus eruditorum eas accuratiores editarum Inſcriptionum Theſaurus. *Optanda quidem res ſemper fuerit, quam nunquam aſſequemur: nam neque Gorius ipſ. præſtitiſſe valuit, cui nonnulla in eadem ipſa Donian Theſauri editione factum, imprudenterque exciderant, ut quem in Cl. 2. num. 97. ſub Trajani Tribunicia Poteſtate XVIII. adhuc Conſulatum v. inſcriptum retineat, & alia ejuſmodi, quæ in hoc Volumine, dum res poſtulavit, jam diſtinctè, ſpectatumque obſervaſſe opus fuit. Mihi quidem non ſolum cum temporis injuria decertandum ſuit, quo, qui ætatem hactenus tulere lapides, fugientes plerumque literas habent, verum etiam qui perierunt, in ſupplenda aliena oſcitantia nonnullum mihi faceſſivere negotium. Præterea edito Operis me abſente caruta mea res aliquos adoſtitere potuit, quos etiam peaſtens fruſtra cavere fatigeſſimi; quæ omnia non eò attuli, ut omnem aut ingenii, aut induſtriæ culpam à me amoliar. Inter accuratiſſimos eruditorum operæ eſt, quod generatim commendemus, ſuſpiciamuſque, nunquam vero deſit, quod veniam, aliquando etiam reprehenſionem promereat. Summam vero perſpicaciam, tum diligentiam laudem cl. Fabretti nemo eſt, qui non tribuat, in iis præſertim lapidibus deſcribendis, qui in Romanorum Cimeliis extantes ob ejus oculos aſſidue verſabantur. Ex Muſeo Carpineo lapidem producit cap. III. n. 132. cujus initium ſic legit:* TI. PERI. CL. PASTORIS &c. *ſed falſus omnino, quum lapis habeat:* TIBER. CL. PASTORIS &c. *teſte Gudio p. 161. n. 6. teſte etiam Koelio in not. Gud. p. x., teſtibus, inquam, utriſque oculatis; nec certè lapis aliter legi poſſe Fabretto ipſi ſuadere debebat. Mirum etiam illud, quod de Campanis Camilli Peregrini Inſcriptionibus idem Gudius conqueritur:* Non ſatis perſpicio (*inquit in ep. ad eund. edit. Burmanni*) quædam verba in collectione illa Inſcriptionum earum, neſcio an oculi me fallant. *Exempla ſubtexit, quæ nimiam Peregrini oſcitantiam in deſcribendo oſtendant: neque, ſi Koelio credimus, ulla in Gudiano opere, quam Peregrini Inſcriptiones, æque pravè deſcriptæ, quas Gudius, medica manu indigentes, ab ſua Inſcriptionum*

a a   *pona*

penu ſepiſſime ſervabat : Hic itaque ille eſt Marquardus Gudius , qui vix titulo libri viſus , Cl. Muratorii ſtomachum ita movit, ut, qui blattis tineisque, tineisque epulas præberet, dignus cenſeretur . Ad Gudianas inſcriptiones quod attinet (*Hac ille in Præfat. ſui Theſauri*) eas quidem tetigi, verum ubi animadverti , potiorem illarum partem ex Pyrrhi Ligorii ſcriniis fuiſſe depromptam, cujus fides dubia, & ſubleſta eſt apud eruditorum non paucos .... eam inſalutatam dimiſi, ac ſi ignota mihi fuiſſet. *Plaudit Muratorio illuſtris Bimardus Diſſ. . . 7 Tom. 1. Muratoriani Theſauri .* Bonus ille Gudius , *inquit* , magis augendæ congeriei , quam purgandæ ſtuduit . *Hem , quid ais Bimarde ? Obliviſceris ne Gudium illum, quem nulla fere eſt Gruteriani Corporis pagina , quæ Gudium non meminit ingentis illius Theſauri purgatorem , atque illuſtratorem . Pergit deinde Bimardus , & Muratorii auctor eſt , ut in aliorum collectionibus quaſcumque notas , commentariosque ab editoribus adjectas prius adoptet , quam eas diligenti examini* ſubjecerit . *Generale , atque aſperrimum de omnibus judicium duobus duntaxat exemplis ſtiis probari , ac commentari exiſtimavit ; quorum alterum Cl. Fontaninus objecit , qui in Antiquitatibus Hortanis* Copiam *pro* Familia , *&* Comitatu *intellexerit , alterum doctiſſimo Gorio , qui in Antiquitatibus Etruriæ* Peculatorem , *quod in lapide videtur eſſe proprium nomen , pro cognomine acceperit : ſed ſupervacua ſuaſio , ubi res ipſa docet , omnia que mala viris iis facundam ſuadet ; importunum etiam illud , ut levicula quædam magnis nominibus ultro exprobrarentur , quibus , ut Gudii ipſi , atque omnibus Horatii judicium ſatis erit*

> Namque ubi plura niteut in Carmine , non ego paucis
> Offendar maculis , quas aut incuria fudit
> Aut humana parum cavit natura . . . .

At ab unis liberali diſciplina inſtructum , eundemque perſeris judicio virum , uti appellat Spanhemius Gudium (cujus poſthumum opus , ut illud Cl. Donii , eodem anno , ſed non iiſdem , quas pares merebatur , obſtetricibus manibus in lucem prodiit) non probavit præſumpta Muratorii opinio , cui illud etiam contra virum eſſe potuit , ob Gudii editionem præreptam ſibi quodammodo laudem , aut non integram ſui Theſauro ſervatam , quam jamdiu vulgare cogitarat . Sed redeo ad noſtras Inſcriptiones . De numero fortaſſe miraris ? ecqua enim non dicam Urbs , ſi Romam excipias , verum etiam Regio , aut Provincia eos lapides noſtro ævo in lucem prodidit , quot una Beneventana Urbs hæc ſimul collectos oſtentat ? Sed Urbis præſtantiam (de qua longo Opere jam actum eſt) qui novit , eamque hanc plane ſuiſſe ſuiſſe partem publicorum monumentorum , literatorumque lapidum , quibus reliqua ejus decora olim augebantur . Ante duos annos in Suburbano S. Petri extra muros , dum veterum ædificiorum rudera evolverentur , novem Inſcriptiones ſuere refoſſæ , alia jampridem aliis eruta ; alias quoque ex abditis locis futura proferet ætas , partemque aliquam , ut fit , poſterorum eruditioni reſervat . Utinam vero ejuſmodi Cimeliorum probi æſtimatores nunquam deſiderandi ſint . De lapidum clade jamdudum eruditorum querela , ac ſatis ille vera , juſtaque . Laude autem ſua non ſunt fraudandi populares noſtri Marinus Vergilius , & Job Viglianus , qui de patriis antiquitatibus pro ſuo ingenio beneme riti, ante Terræmotum an. 1688 , quo Urbs pene tota ſolo æquata fuit , plurimos literatos lapides in ſuas ſchedas retulere . Plures ex his lapidibus in Gruteri , aliorumque Collectionibus habentur , quos tamen earundem Schedarum beneficio emendatiores vulgamus ; ſed longe plures adhuc ineditos ex eiſdem Schedis proferimus , quibus non mediocris illorum accedit numerus , quos ſubinde ex una terra , vel ex abditis locis erutos deſcripſimus , comparatis etiam cum Autographis , qui incolumes adhuc eſſent , illorum autem fide , qui in laudatis ſchedis continebantur . Pauca hæc tibi præloquenda volui , quiſquis es , Erudite Lector, cui ſi noſtra hactenus ſapuere, ſapidiora hæc ad abſolutam tamen lautitiam fortaſſe contingent , aut ſi illa inſulſa , neglectaque, ſaltem iſta , uti permutum advenientes veluti in adverſaria æquo animo excipientur .

CLAS-

CLASSIS PRIMA

DIs Sacra

Prope Ædes ... Vipera ... Cerdone: De Iove Tonante vid. ... pag. 63

LIMEN AD HOC POPVLI PERSOLVITE VOTA TONANTI

Gudius p. 7 n. 9. ex Ligorio [a]

2 IOVI VICTORI PACIFERO
SACRVM
M. ... M. F. MEN. VERO
VETERANO VOT. VOL
BELL. GERMENIC. ...
EVORIA ... ET ...
... M F MEN HONORE ...
... ...
V S L M

In Basi prope Ulpiae

3 IOVI TVTATORI MAR. . .
. . . . . .
. . . .

In cap. Mont. a ... prope Beneventum
4 IOVI TONANTI

In Pago S. Nicolai prope Beneventum
... p. 67

5 ...
sic IVNONI ...
LICINI ...
LICINIENIV
LICINIENI ...
...
... ...
MATER

Reinesius p. 61. n. 34. vid. huic p. 69.

6 IVNONI ...
CRESCENTINE
MATRILIS CVM
FIL. SV. V. S. L. M.

In eodem Pago S. Nicolai: ... descripta;
vid. huic p. 68.

7 IVNONI
VERIDICAE
. . . . . .
. . . . . .

In Pomigo prope DD. ... ex Vercell. schedis:

8 IVNONEI QVIRITEI SACRA (b)
C. FALCIDIVS L F CONSOL
DEDICAVIT

[a] De Iove Victore Pacifero egi pag. 63: Lapidem ... legendum puto: *Iovi Victori Pacifero Sacrum. ... Marco F ... (Tribu) Vero Veterano ... Bello Germanico ...* ... & T ... Itaque Votum ... quod M ... Ovid. Met. ... 705. *Vota ... quae ...* ... Plaut. in Mil. ... & Cic. pro Muraena ...

[b] Quintus ... Orthographiae ... ex ... lapidibus:

apud Gruter. p. 567. 7. | & apud Donium Class. ...
MARRI ... | M CLAVDIVS M. F.
CLAVDIEI M. L. | CONSOL
...NEDA ... | M ... ADGEPLI ...

At non hunc, sed alium lapidem ... cum Grutero, qui Donium ... loco sibi adscribit, ... linea ... Quod ... Donius ... legere ... ut sic Marci Filius Marci Nepos ... Marcum Claudium ... Marcellum ... 425. vel 528 Consulem ... Claudia ... De nostro autem Falcidio ... vel ... Consulibus ... diversarum ... Everardus Otto in De Ædil. Colon. ... & seqq.

In antiq. [illegible] Canonicorum à ſciad. [illegible] [a]

9\. ATTINI SACRVM
EV MINERVAE ERACINV
CONCORDIA COLLIB. IANVARI
CIMBALIOCO SECVNDO OR
CRIOBOLIVM FACVVM M. O
M. I TRAOENTIA SEPTIMIO
PRIMITIVO AVGVRE AT SAC
SARVILIA VARIA ET TVRANTIA
FLAVIANA SACERD. XVVIR
FRAEVNTE MAMIO SACVNDO
HAEC IVSSV MATRIS DEVM
IN ARA TAVROBOLICA QVO
ORNA CVM VITVLA CREM
SVO DIA V. IOVS APRILIS
MODESTO II. ET ARDAO COS

Ad SS. Annunciatæ [illegible]

10\. ATTINI SACRVM
AT MINERVAE ARACENTIAE
L. SONIVS FANCIVS IVSTI
NVS EQ ROMANVS PRINCI
PALIS XVVMVIR EV MVNERA
RIVS NATALIS COLONIAE OM
NIBVS HONORIBVS VRBVNCV
ET SACARDOS MATRI DAVM M. I
IN PRIMORDIO SVO TAVROBO
LIVM A SE FACVVM VRABAN
TE SIMVL COSINIA CALSINA
CONSACERDOTE SVA
PRAEVNTE FLAVIO LIBE
RALI MAR. XVVL. PRIMARIO

In Atrio DD. [illegible]

11\. ATTINI SACRVM
ET MINERVAE
ARACENTIAE
TERENTIA FLAVIANA
SACERDOS SECVNDO LOCO EV
VIR. OE TAVROBOL. TRA
DITVM A SERVILIA
VAR. SAC. ARIMA

Ex Gudio p. 32. n. 4. & Doni p. 8. n. 26

12\. ATTINI SAC
EV MINERVAE
ARACENTIAE
TREBVLANA IVS
TINA AVMANIS
OR TAVROBOL
TRADITVM A SAR
VILIA VARIA SAC
... .XI A AVG.

Ex

[a] Ex Cl. v. Dominico Georgio [illegible] lapidem Muratorius in Theſ. [illegible] Eundem, [illegible] in Diſſert. de Reb. Sac. [illegible] [illegible]

Carl. Noriſius) [illegible] Ad hunc Horatius [illegible] lapide Iuliae Auguſtae Septimii Severi [illegible]

Ex Jo. Baptiſta Ferrario Soc. Jeſu lib. De Malorum aureorum Cultura pag. 27. ex Doni [illegible] Gorio Tab. [illegible] n. 2. & Muratorio p. [illegible] n. 8. [a]

Ex Grutero pag. 45. n. [illegible] qui tamen ſuam Inſcriptionem aſſerit, additque poſt primam lineam ſculptum eſſe Taurum, ſed Ovem potius hic expreſſam, ut hic exhibeo. Quo ad hunc lapidem dixi ... vide pag. 70

23

24.

E ſchedis Vigliani
Lapis prope ripam Caloris ... ſed in ſruſta, & rudera penè abiit,

15 HERCVLI SERVATORI SACRVM PRO SALVT
EIS ... M AVREL. COMMODI DIS AVG CORON SENEVENTAE

Ex Muratorio V. Cl. pag. 106. num. 4. qui è ſchedis Ambroſianis primum edidit. [b]

16

TEMPLVM HOC SACRATVM OLIM
... VOS ... ET AVGVSTVS NOMEN FELIX
GERMANIAE SVBACTAE SVAE LEGATVS ...
... RAM QVOM TE CAESAR TEM
... CIVM CARNOQVE ...
... TVA QVAE ...
... SACRANTQVE ...
VOTEIS SVEIS
... AVRELIVS L. F. ... PRIMOPILARIS
XVI ... ST ...
IMP. CAESARIS ...

Sub

[a] Hoc loſſgue Anagraphum ... Commentario ... Differt. De Reb. ... cap. ... pag. 72. & ſeqq. Ejus ... Muratorio, & ... Herculi Servatori Publius Junius Januarius Augur Dedicavit. Sed ... Gorio ... ΗΡΑΚΛΗ ſuorum ... ΗΡΑΚΛΗ. At vero de Januario ... Gorium, qui illud ΑΥΓΟΥΣ ... haud quidem Augurem, ſed Auguſtalem interpretatur ... Auguſtal ... ſacrorum ... ſibi exhibet, non non ... ipſe non obſcure indicare videtur. Sed de Auguſtalibus mox videbimus.

[b] Ad hunc lapidem haec habent ... Agi hic videtur de Templo Herculi ſacrato ob ... Caſaris Auguſti ejuſque Prolis ... Sed de quo Auguſto hic agatur, quaque ... dedicandi ... ut ... lapidem ... locus ... pag. 72. ad 36. quod ſatis ſit hic indicaſſe.

Sub Aere Pontis Caloris, & apud Gudium p. 42. n. 10. & Donium p. 115 n. 11. [a]

17. SILVANO STAIANO
PLATTIA [illegible]
PRO FILIO CRESCENTINO
VOTVM LIBENS SOLVIT

E schedis Vigilant.

19. SILVANO
LIGNVM CVM
[illegible]
[illegible] VOT LIB.
SOL

Videtur mendose descripta, nam lin. 3. [illegible] CVM [illegible] Sig. [illegible] Pisaur. Cl. Oliverii [illegible]

Apud Reinesium p. 194. n. 31. [b]

20 DIANAE CELESTI
SACRVM
CRESCENTINA
CVM SV. LIBER

In Aed. [illegible] DD. Pedicini

22 GENIO
LOCI IT
NVMINI
[illegible]
CONCOR
[illegible]
NORA

In pago S. Angeli prope Beneventum

23 PIETATI
SACRVM

Rure dicto [illegible] prope Beneventum nuper [illegible]. Vide coed. not. (c) hoic

18 PRO SALVTI
IT [illegible]
L [illegible]
[illegible]
[illegible]
SILVANO CA
[illegible] VOT
LIB. SOLVIT

[illegible] prope DD. [illegible]. Vide not. pag. 26

21 DEAE VENERI
G ENETRI C L.
SACRVM

In aedibus Civitatis

24. CORNE
LI VS PRISCVS
VOT SOL

[a] Notandum est in hoc lapide [illegible]

[b] [illegible] Dianam Caelestem [illegible]

Ariant

[illegible] *Dissertatio* de *Reb.* Sac. cap. 3 pag. [illegible]

25.
GENIO
COLONIAE BENEVENTANAE
SPPEA C. L. FIDELIS
SVA PECVNIA FECIT
L. D. D D

In Oppido Monte Hercullo prope Beneventum [illegible] Cl. Gorius in Opere [illegible]. De Nymphis duo egregii Anaglypha [illegible]

27

NYMPHIS SACRA . . . . .
. . . .

In Boii reperta apud Sanodore prope Ferras [illegible] pag. 57 [illegible] De hoc lapide vid. [illegible] pag. 66

28

MESIAE SACRVM M. COMPITIVS VALENS M. F. STEL. EQ. ROM CVRATOR VIARVM	*Ex latere [illegible]* MEVIAE ET [illegible] COMPITIANAE D. D

In [illegible]-

(a) [illegible]

In ſitulna Eccleſiæ S. Dominici
Ædem Sacram Cæſarei nomine vocatam, Cæſari Auguſto & Coloniæ Beneventanæ P. Veid. suo Pollionem dedicaſſe oſtendit hic Lapis, de quo eſt hic penitens Doſſer in de Operibus Publicis cap. 13 p. 264

29

P. VEIDIVS P. F. POLLIO
CAESAREVM CAESARI AVGVSTO
ET COLONIAI BENEVENTANAE

Reineſius p. 155 n. 15 [a]

30. AESCVLAPIO PERGA
MENO SACRVM
L. ANTONIVS
...... RVS CVM
...... L. POLLA
...... RE ET
...... ANO
COSS. L. D. D. D.

Gudius pag. 61 n. 4. [b]

31 VICTORIAE AVGVSTAE
M. NVMERIVS. M. F. MEN. FABIA
NVS IIII. VIR. QVINQVENN
VI. VIR. AVG. PATRONVS MV
NIC. SVA. PECVN. RESTIT

Ex

[a] Ex Ligorio, & Langermanno *Beneventi in atrio Eccleſiæ d. Cenetati* extantem hunc lapidem Reineſius, qui lacunas ſupplere conatur [illegible] 6 & 7 memoratos ſtatuit ſen. Nonium Calenum & Juniam Quintilianum, qui ex Frontino *De Aquæduct.* Conſules una ſuffectum geſſerunt poſt M. Aquinum [illegible] & L. Nonium Aſprenatem, A. Chr. 40. At nequaquam ad ſuffectos Conſules confugiendum fuerit, quandoquidem promptius ſit, [illegible] videas in lapide ſaltem ſcriptum VettRE ET Aul ANO, qui Ordinarii Conſules proceſſere A. Chr. CXVI, vel potius VittRE ET GallicANO qui eundem Magiſtratum geſſerunt A. Chr. 1L. Et ſane litterae S geminatae in dictione COSS. nonniſi ſequioris aetatis Conſules ea enim omnino monſtrat, dum in ſcribendi mos in Galli, & Veleſtiano [illegible] (ut Cl. Fabrettus obſervavit p. 540.) medio caſtis ſacra u ob [illegible] *Pergamenos* cognomen, quod in hac noſtra *Inſcriptione* *Æſculapio* tribuitur, [illegible] quot veſt. lapides: Iure autem *Æſculapius* in Coone, quam Pergami medici nonc exercitiis [illegible] Lucianus in Dial. *Icaromenippus* [illegible] & Martialis lib. IX. epigr. 16

Et pomis poſſet dono ſacrata Deo

Sed de *Æſculapio* & Donariis, quae ob valetudinem valeruit [illegible] plura modo habet Cl. Gorius in Opere Donariorum Claſ. 1

[b] Victoria Imaginem *Auguſtus* in Curia Iulia (quam in honorem Patris ſui Iuliam dedicavit a. u. 725) poſuit teſte Dione lib. [illegible] Hanc Victoriam Imaginem numinis ac in Curia Romana reſtituendam tempore [illegible] Symmachus Praef. Urbi, [illegible] ad Imperatores ſcribens: *Ille conventus* [illegible] *neque a ſiud magis* [illegible] *quam quod* [illegible] At contra Symmachum ſtrenuè [illegible] Chriſtianae Religionis cauſam egit S. Ambroſius. Hujus cultu [illegible] Auguſta eſt tutrix, poſt Victoriam Actiacam [illegible] ex Urbe omnia in Colonias [illegible] lapidem [illegible] *Victoria Auguſta* inſcripta. M. Numerius [illegible] *Patronus Municipii* [illegible] Beneventanorum Coloniam [illegible] in Dict. [illegible] pag. 48 ex Gruter & Ughelli [illegible] Municipium [illegible] Colonia [illegible] Geloſii Pontificis Epiſtola [illegible] ex veteribus [illegible] lapidum, [illegible] hic addendus eſt

DEO AETERNO

PRO RESTITVTA VALITVDINE EX VOTO
AEDICVLAM. T. ANTONIVS FELICIANVS D.
ADDICIT ET CONIVNCTVM FVNDVM TRI
NVM. ET TRICENVM IVGERVM CVM OLE
TO PATET QVOQVO VERSVS P. DLXXX EX
ANNVO VECTIGALI HERES DIE NATALI
EIVS III KAL SEPT PERACTIS SACRIS DA
TO EPVLVM. CAPVLATIS, SACERDOTIB
AVG CVM. HIS. ET SAMNIIS CAETERO PO
PVLO NOSTRO ALLIF CRVSTA ET. MVL
SVM. EX XXV SI. NEGLEXERIT DOLOVE
MALO SVMPTVI PEPERCERIT FRVCTVS
ET MVNICIPIVM CAPVLATI SACERDOTES
FVNDI ADEVNTO

b 2 OLIIIIS

[illegible]

[illegible]

CLASSIS SECUNDA
Sacrorum Miniſtri.

Gruterus p. 309 n. 9. Fleetwoodus p. 131 n. 4. Marmor Orſiniaꝗ Paulli n. 6 Malaſſia Marm. Felſin. pag. 8, aliique plures Beneventi extantem ajunt. At Maffeius . . . . [illegible] Antiq. Europ. . . . pag. 154 num. 4. De hoc lapide plenè diximus in Diſſer. . . . cap. . . . pag. 99

1

FABIAE ACONIAE PAVLLINAE CA
FILIAE ACONI CATALLINI V C
EX PRAEF ET CONSVLIS ORDIN
VXORI VETTI AGORII PRAETEXTATI A C
PRAEF ET CONSVLIS ORDINARI
SACRATAE APVD ELEVSINAM
DEO IACCHO CERERI ET CORAE
SACRATAE APVD LAERNAM DEO
LIBERO ET CERERI ET CORAE
SACRATAE APVD AEGINAM
DEABVS TAVROBOLIATAE ISIACAE
HIEROPHANTRIAE DEAE HECATAE
GRAECO . SACRATAE DEAE CERERIS

E Ghedio Veteſe

2

. . . . VIVS
PONT
A F

Gruterus pag. 304 num. 7. (a)

Sub Ponte Calore

3

PVLLO AVGVRI TR. MILitum
VIRO
C. FIRMILIO C F PVP RVFO
L. TERENTIO L. F STEL. RVFO FIRMILIANO

Prope Ædes DD. Carbone (b)

4

L. CAIENNI . . . . . . IANI
EX ORDINE HARVSPIC. LX
AIX ANN XXX
AA . . ANAE
FILIO . . . . . .

5

. . . . . ELITEAE . . . . .
. . . . . VESTAL . . . . .

[a] Poſt Gruterum . . . . iiſdem . . . . . . c 2. pag. 713 . . . . [illegible] . . . . . . Decem Augures . . . . Cicerone . . . . Haruſpicum . . . . Sed . . . . . . Augurum . . . . . . Collegium . . . . . . Haruſpicum Ordine . . . . Haruſpicum numero . . . . Gruter. . . . pag. . . . . Cl. . . . n. 41. . . . . Haruſpex . . . . HARVSP . . . . Haruſpicum numero . . . . Haruſpicum . . . . Haruſpicum Culturam . . . . Aurelianus . . . . qui de publico ſalute . . . . Haruſpicum . . . . Haruſpices . . . . Haruſpicum . . . . Haruſpicum Ordo . . . . lapide Gruteri . . . . HARVSPEX PVBLICVS . . . . Taurobolium Cl. . . . n. 10 . . . .

[b] Proclive . . . . de Virgine Veſtali . . . . Veſtales . . . . Lipſius, qui . . . De Veſta, & Veſtalibus c. . . . extra Romam . . . . Veſtalium, . . . Veſtales . . . . Urbem . . . . . . Veſtales . . . . cum . . . . Vitellio ad Antonium Veſpaſiani Ducem, ... Tacitus Hiſt. 3] cum honore dimiſſæ. Veſtali Romanæ . . . . monumentum hoc lapide . . . .

Prope T[illegible] S. Petri [illegible]

6

Q. VIRGINIO [illegible] AA
[illegible] ATIIAAA PACI
Q. VIRGINIO [illegible] PRA

Intra Monasterium S. Petri.

8

P. MEACIO [illegible]
AVGVSTALI
[illegible] A. CLEMINA
[illegible]
P. MARCIO PHILARI
[illegible]

Prope Ædem olim De Maestro

10. Q. [illegible] Q. A. [illegible] 11
[illegible]
[illegible]
Q. [illegible] Q. F. [illegible]
[illegible]
[illegible]

In aed. DIO. Sanctuario olim de Abbate

12. D M
D [illegible]
[illegible]

In S. Æde Majori

7. [illegible] C. L. PRIMA
SIBI
C. [illegible] RAPIONI
AVGVSTALI
[illegible]

In dicta Ecclesia S. Lupi.

9. C. CALPVRNIO [illegible]
AVGVSTALI
CALPVRNIA C. L. [illegible]
L. [illegible]
CALPVRNIAE [illegible]
[illegible]

In Claustro Monasterii S. Sophiae (b)

A. VADIANVS A. L. AVGVSTA [illegible]
HOC [illegible]
[illegible] VXORI
[illegible]
[illegible] ANIMO
[illegible] C. L. [illegible]
[illegible]
[illegible]
AX [illegible]
IN AGRO A. [illegible]

(a) [illegible]

(b) [illegible]

Mem

Marmor in Orthogr. conſe. a 4. &. i pai Gen. pag. 333 7.

13. V VEIDIVS . P. L. VHI
LOCLES AVGVSTAL. OB
NEVENTI CIRBIRTOR. D
HOC MONVMENTVM ...
... CAVSSA SIBI ET SVIS
FACIVNDVM CVR
P. VEIDIO . V. L. PHILO
DEMO FRATRI . ET VA
RIAE PRIMAE. VXORI
ET P. VEIDIO P. L.
PHILOTIMO . ET
VEIDIAE . P. L. MATRI

In Porticu Ædium de Æcca, & apud Reineſ. pag. 594 n. 1 P. (a)

14 D M
. VIBBIO IANVARIO
CLAVDIALI AVGVSTALI
CVR MVNERIS [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Prope dirutam Eccleſiam S. Mariæ Paterni

15. . . . . VS T I ENTEROS
. . . . STELIS
. . . . VS Q. L. PHILIPP
. . . . . Q. L. METRI OCTINAE (b)

In Turri Campanaria Ædis Maioris. Verum [illegible] pertinentia ad nomen ſequentis lapidis.

16 L. CAECIO L. L.
HILARO AVGVST
L. CAECIO L. L. L.
HEMEROTI AVGVST
L. CAECIO L. L. L.
FELICI AVGVST.

E Schedis Verulſ

17. C. VALER . . . .
AVG. . . . .
CONL. . . . .
L. LOLLIO L. L. PRIMI
GENIO CASSIAE PRI
SCAE ACONTIO ABRO

In Æd. DD. de Sittone (b).

18 D. M. S
M. SERVENI
ALEXANDRI
EVO [illegible]
BENEVENTI
VIX AN XCVII
[illegible]
[illegible]
[illegible]

CLASSIS

(a) Marmor certè ſuble, nos ſphalmata in hoc lapide è quadratarii [illegible] ... [illegible] Vibbius Januarius [illegible] C. Concordius [illegible] Aulo V. Ibius [illegible] Quod Claud. [illegible] Auguſtalem [illegible] Claudius [illegible] Severum [illegible] Claudii Cæſaris [illegible] Dione lib. [illegible] Appia [illegible] Cæſarem ad Cœlum [illegible] Veronæ datu[illegible] quam [illegible] Claudium receptiſſe per Veſpaſianum teſtis [illegible] Claud. [illegible] Senec. [illegible] Die ſupra [illegible] Æaco in perituſ ſtitulo alea ſemper laborat [illegible] Auguſtus Claudialis [illegible]

(b) Longeſt [illegible] Auguſtalis Claudialis [illegible] Beneventi [illegible] V. C. Fabrettus cap. III p. 520. & ſeqq. [illegible] Maffeiſio Mus. Ver. [illegible] ſub titulis debemus.

CLASSIS TERTIA

Magiſtratus majores minoreſque

In Aula Ædilis Publica literis pereleganter inſculptis

1. BENEVENTVM FELIX
M. FLAVIVS MARCELLVS
RVTILIVS
PRO HONORE IIVIRATVS
L. D. D. D.

Prope DD. de Sarone (a).

2. ROM. IIVIR. BEN
VIX AN. XXX. . . . .
MAGIA APP. . . . .
infeliCISSIM .

Prope Portam Ruffinam

3. . . . . CANIVS M . .
. . . TRIB PL. . A . .
. . . . BIAL . . . . . . P. . .

In Turri S. Sofiæ

4. P CINC
IIIIVIR.
P CINCIO
SEPPIAE N
CINCIAE F

In Arce Civitatis (b).

5. C. ENNIVS M F
C. BERGONIVS Q F
AED
VIAMSTRAVERVNT
ET LACVVS FECERVNT

Muratorius p. 738 n. 1 ab Ambrosiano [illegible] prope S. Sophia

6. A. VIBIO
A F PAL. PROCulo
AED. PRAEF.
FABR. . IIVIR.
I. D. PONTIF.
. . . . . . SABINA
L. F. F. M.

Sub Porticu [illegible] PP. Theſaurum Lapis elegantibus litteris, atque accuratè ſatis [illegible]

7. L AVIDIO L F. STE
IIIIVIRO . AED
L AVIDIO L F FRATRI
CATIAE VIBI F
MATRI

(a) Beneventani hujus IIViri [illegible] nomen. [illegible] ROM. [illegible] Equites Romani. De IIViris [illegible] Coloniarum Magiſtratus, qui Romanorum Conſulum [illegible] praeferebant [illegible] nihil [illegible] Mag [illegible] omnia pervulgata ſunt [illegible] pag. 182.

(b) Edidit etiam quam [illegible] hunc lapidem [illegible] Gudius p. 72 [illegible] Muratorius [illegible] Beneventi [illegible] Ambroſianus exhibet p. 611 [illegible]

E GERRINIVS
L CRASSIDIVS
II VIR. I D.
VIAM STRAVER
ET LACVS FECER
[illegible]

Ad [illegible] LACVS [illegible] profunda, in [illegible] Quod [illegible] Muratorius [illegible] p. 135 [illegible] VV [illegible] Cornuta, Domus, [illegible] legere eſt

Ad SS. Annunciatæ — Gruterus pag. 439. n. 7. (a)

8. L. LOLLIO L. F. SVAVI
AEDILI PRAEF. FABR
L. LOLLIVS ORIO PATER
AVG. CLAVD. SIBI ET
HIRRIAE TERTVLLIAE
VXORI

9. C MVNATIO, MOALI
AVGVSTALI
PISMATIAE. RVFINAE. FILIAE
HERENNIAE. TI F. BASSAE. VXORI
M.GAVIO. M.F. STE. BASSO. AEDILI

In Ædibus DD. de Capua (b)

10. M. TANNONIVS
FIRMIANVS AED
I. D. BASEM CVM
STATERA ET PON
DER. AENEIS
DE SVO FEC

In muro Ædis Majoris, & apud Pacuvio. de Civ. Rom. c. 94. sed fœdè corrupta exit apud Grut. p. 41 3. n. 9.

11. M GAVIVS
M F SALAT
SALINVS
SCRIBA AED
I D PRAEF FABR
SIBI ET
MASINNIAE M F
[illegible] VXORI
D M.

Ibidem (c)

12. D. M.
C VIBIVS
STVDANTI
AID. IANSVEN
TI VIV SIII
FECIT
AMICI VALITA

In fragmento lapidis marmoris magni, & elegantibus formis in suburbano S. Petri de Foro

13. . . . . . . AED. SIBI ET
. . . . AE VXORI ET
. . . . . . FRATRI ET
. . . .

(a) De Munatii hujus cognomine dubitaris Beneventi [illegible] legendum [illegible] sed opportunior [illegible] In lateribus [illegible] quod et hunc dominum Beneventanum lapidibus Gruterus [illegible] in C. I. IX. Mendosum [illegible] in [illegible] Pismatiae [illegible] C. Munatii [illegible] Filia [illegible] Munatio [illegible] Pismatiae Faemina [illegible] nomen Familiae [illegible] ipsa verò [illegible] In [illegible] Manus a [illegible] cui Rufinae cognomen

(b) Ad Ædilium munus [illegible] ad pondera & mensuras [illegible] in Commentariis [illegible] Romanae Urbis [illegible] in Capite Capitolio publica pondera, & mensuras exacta [illegible] mensurisque [illegible] Ædiles [illegible] Urbibus [illegible] At in Municipiis [illegible] De Vet. Magistr. Bener. pag. 134. At verò in Coloniis Beneventanis pondera & mensuras ad Romanam [illegible] Cl. Panvini [illegible] [illegible] pag. [illegible] In [illegible] quibus iidem Majorani Aug. Novellam De Curialibus, in qua [illegible] Praetoriana sede ad singulas non solum Provincias, sed etiam Civitates pondera [illegible] quibus [illegible] quam [illegible] Verbum in [illegible] sententiam Everardum Ottonem [illegible] in De Ædil. Col. [illegible] §. V. 2. & quidem [illegible] Cluverius [illegible] Aristotel. [illegible] Hygen. de Limit. p. 210 [illegible] de Colon. p. 207. & Sigonius l. X. ep. 26. Rem [illegible] Romanorum [illegible] Italiam [illegible] Romanis [illegible] Urbe [illegible] Beneventi [illegible] Colonia [illegible]

(c) Habet Gruterus pag. 487. [illegible] Cl. Fabretti [illegible] Gruterum [illegible] In Gruterianis [illegible] pag. [illegible] De Formula [illegible] suo loco [illegible] ad sepulcrales titulos Clas. IX.

STEL. SCRATEIO
MANILIANO BREMO
CXR. L. D. QQ.
BIIBO EQ. ROMANI
BECHIATRI BENEV
HIC PRIMVS OB HONO
REM CEREAL. TESSERIS
SPERIIS IN QVIBVS EVSTN
BRONTEM EST TESTEM
CETERAQ. EIVSL
DIVIDIT
L. STAIVS
AVTELEVI MAGELETE

15

C. BDRECTIO
C. F. STEL
MECRONE
ER. CER. IVEED
C. EBIECTIVS
MERCESSVE ET
CEIE LVCILIA
NEPOTI L. D. D. D

In Pietate, quæ fuit ad DD. Terrarum. (c)

16 VERZOBIO
C CAELIO
C. F. STE. BROSSEO
DONETO
FR. CER. I. D. QQ.
ROIECT IN ORD
DEC. EQ. ROM.
C CERIIVE DONETVI
F BERRATE VERSNEIE
NETEI

c In Turri

[illegible]

In Turri Campanaria Ædis Majoris. (a)

17 [illegible]

In pariete ejusdem Ædis Majoris.

18 C. VMBRIO

[illegible]

In directo Monasterio S. Lup.

19. [illegible]

In 2. loge PVP[illegible]

Prope Ædem SS. Annunciatæ Iteris semi[illegible] [illegible] inscriptum.

20. AVIDIENO T. F. STE. LEG.
CENTVRIONI
DECVRIONI

Sul Ponte Leproso

21 L. LOLLIVS [illegible]
LOLLIVS [illegible]
[illegible]
AVGVSTALIS [illegible] IN ORDINE
DEC [illegible]

In Porta ad S. Donat.

22. C. [illegible]
NVMISIO [illegible]
[illegible]
[illegible]

Muratorius pag. 1172. num. 7. (b)

23 HIC [illegible]
MV [illegible]
[illegible]
DVM VARIAS [illegible]
[illegible] IN ALTO
[illegible]
[illegible]
QVI VIXIT ANNIS [illegible]
[illegible] COLONIAE
[illegible]

Mira-

(a) [illegible] Ulpian. in l. 18 D. De Mun. & Hon. : *Ad Remp. administrandam* [illegible] Decuriones [illegible] *in Curia* [illegible] *Urbanum Magistratum* [illegible] Urbem. [illegible] D. De Decur. [illegible] Ordinis [illegible]

(b) Ut lapidem hunc [illegible] Muratorius [illegible] Sed [illegible] pag. 141. [illegible] Graecos [illegible] Hermes [illegible] Cicero ad Att. [illegible]

IN MOENIBUS URBIS IN TURRI VULGO SANTO PANARO

[illegible]

[illegible] Collegii Piſtorum [illegible] Modius [illegible] Tarracinae [illegible]

[illegible] *Piſtoris* [illegible]

T VETTIVS L F
POL AEDILIS
VETTIA T F SECVNDA
VERR FECIT

Exhibet etiam hunc lapidem Gruterus p. 466 n. 2. [illegible] *Augusta Taur.* [illegible] *Æd.* [illegible] Modius [illegible] Modio [illegible] Gruteri [illegible] *Æd.* [illegible] *Æd.* [illegible] Spanhemium [illegible] Spanhemio [illegible]

[illegible] *Ædiles* [illegible] Gruteri [illegible] Modio [illegible] *Fortunæ* [illegible] Beneventanæ [illegible]

CLASSIS

CLASSIS QUARTA
Auguſtis, Conſulibus, Viriſque illuſtribus dicata.

In Arcu Triumphali, vulgo Porta Aurea. Hanc Titulum habet a me illuſtratum in De Operibus Publicis cap. [illegible] pag. 255

1. IMP. CAESARI DIVI NERVAE FILIO
NERVAE TRAIANO OPTIMO AVG
GERMANICO DACICO. PONT. MAX TRIB
POTEST. XVIII. IMP. VII. COS. VI. P. P
FORTISSIMO. PRINCIPI. S P Q R

In Oppido Arpaja ad Furcas Caudinas. De hoc lapide [illegible] pag. 73

2. IVLIAE AVG IMP. CAESARIS
SEPTIMI SEVERI PII PERTINACIS
AVG. ARAB. ADIAB. PART. MAX
MATRI AVGVSTI . . . .
ET CASTRORVM COLONIA IVLIA
CONCORDIA AVG. FELIX BENE
VENTVM DEVOTA MAIESTATI
AVGG. . . . IN TERRITORIO SVO QVOD
CINGIT ETIAM CAVDINORVM
CIVITATEM MVRO TENVS

Sub Arcu Portis Calvis. Vid. p. 27 & 191.

3. BONO EVENTO
PROFECTIONIS ORIENTALIS ET
REDITVS AVGVSTORVM L SEPTIMI
ET M AVR ANTONINI COL IVLIA
AVG CONCORDIA FELIX BENEVEN
TVM DEVOTA MAIESTATI AVGG

In Ædibus olim Antonii Cardone. (a)

4. MAGNO ET INVICTO
GALLIENO
AVG XI COS VI
DESIGNATO VII
PACE R[illegible]

Reine-

(a) Gruterus p. 274. n. 6. poſtremâ lineâ legit PAC. [illegible] PAC[illegible] qui Militiam non ſequerentur, ſed Civibus [illegible] PAC[illegible] Quæ tamen per ſordiſſimam adulationem erga Gallienum geſta diſtaque accedebant, Principem nempe [illegible] Romani [illegible] An vero (quod modo [illegible]) [illegible] Gallieni [illegible] Tyrannus Imperium [illegible] ſolo, [illegible] Gallieno [illegible]

Digitized by Google

[illegible] pag. 195. num. 55 [illegible] Schedis [illegible] (a)

5. HELENAE AVGVSTAE
GENITRICI D. N. CONSTANTINI MAX
VICTORIS ET TRIVMPHAT. SEMPER AVG
ELPISTICVS V. P. P. P. RER. PRIVATAR
PIETATI EORVM SEMPER DEVOTISSIMVS

In Ædibus Jacobi Gioja

6 FL. CLAVDIO
IVLIANO NOB
AC BEATISSIMO
CAESARI
CVRANTE TOCIO
MAXIMO V. C. CVR
REIP. BENEVENTI

In Columna ante Ædes [illegible] (b)

7. D. N. FL
CLAVDIO
IVLIANO AVG
PIO FELICI IN
VICTO BONO REIP
. . . .
. . . .

(a) En hoc nostro lapide, alio Helena Augusta dicitur Genitrix Consta[illegible] [illegible] [illegible] Imp. Constantini [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Dissert. VII pag. 187 [illegible] [illegible] [illegible] *Ælium Pisonem* [illegible] [illegible] Magistratibus [illegible] [illegible] *Ære* [illegible] [illegible] [illegible] Codice Theodosiano [illegible] [illegible] *Virum Perfectissimum Præpositum Rerum Privatarum* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Severo [illegible] [illegible] [illegible] *Rerum Privatarum* [illegible]

(b) [illegible] [illegible] [illegible] Juliano [illegible] Cæsari [illegible] Augusto Beneventani [illegible] Dissert. VII pag. [illegible] [illegible] [illegible] BONO REIP. NATO [illegible] ET SOP. BENEVENT. [illegible] [illegible] urale, ac publicis monumentis consignasti [illegible] Contstantini [illegible] Cl. Clementi in Marm. Pisani pag. [illegible] [illegible] Principum [illegible] frequentissime [illegible] [illegible] *ad Bonum publicum natum Imperatorem* [illegible] *Symmachus* lib. [illegible] ep. [illegible] *ad bonum publicum natus* [illegible] lib. 10. ep. 22. [illegible] Scriptores [illegible] [illegible] formula [illegible] [illegible] Seneca [illegible] de Clementia [illegible] [illegible] PVBLICO MALO NATO. [illegible] [illegible] MALO PVBLICO NASCI [illegible] [illegible] *Bono Reip.* [illegible] [illegible] [illegible]

Sub

Sub Ponte Lapeolo in lapideo marmore

8. VALENTIS ET GRATIANI AVGVSTOR.

Gudius pag. 95 num 3 (a)

9. DIVO VALERIANO PARENTI REIP
PIO FELICI VICTORI
SEMPER AUG
... ... A C
CONS CAMP
NVMINI EIVS MAIESTATIQ. DEVOT

In Columna prope Ædes DD Lazarii

11 DOD. NNN THEO
DOSII ARCADII
ET HONORII

E schedis Verusii (b)

10.

INVICTISSIM
...
...
...
...
ITATAM
IN ...
...
...
...
...

Ex Giulio pag. 8... num. 2. In Portis Candidis prope Arpadium Columna (c)

In una parte — In altera parte

12

IMP CAESAR DIVI F ... COS X TRIB POTEST VII ...	=	DN FL. CLAVDIO ... FELICI INVICTO AVG ... NNN THEODOSIO ARCADIO HONORIO BONO ... NATI XVI DDN NNN VALENTI NIANO ... ET ARCADIO

Mini-

(a) Ex Codice Rossi lapidem hunc Brescensi sub ... Gudius. In quo tamen ... Mendum ... Typographi ... qui Felicis pro Valeriano ... Archetypo ... pag. 148. ... Augustis ... tradita ...

(b) Eustinum Verusii ... in hoc lapide ... Valentinianum ... Theodosii ... Serenissimi ... Lat Celeberrima ... Marchionis ... Celeberrimum ... Terrais, Capitoli ... habentur, ubi Illustrium Virorum Statuae ...

quo honoris monumentum collocari solebant; ... apud Gruter. 3 223 n. 2 ... Capitolio ... ; Sequitur demum ... Theodosianum ... argento ... Ulpium ... V C ... Clarissimo.

(c) Quatuor diversis temporibus, diversique Augustis ... Columnam inscriptam vides. Quid ... Principi ... Sed id ... Columna ... Augustis ... ; qui tandem ...

44 Muratorius Orthogr. V. Agoret p. & Gruter p. 450. n.3 qui poſt eod. lin. a iddit AGNA (a)

L. MVNATIVS L. F. L. N. L. PRON
PAANCRA COS IMP ITAR VII VAR
APVION TRIVMAR AE RATTIA AACAM AATVENA
PAGAT OA MANVAAIS AGTOS OIVAAT AN ITALDA
BENEVENTI AE UREAA COAONEAA OADVXAT
AVGOVNEM ET RAVRICVM

Pervulus in Fideicad. A.ad. & Grut. p. 45 n.e.

45 HERCVLI CONSERVATORI 46.
ANO AAAEVE
L. BACONA A F. PAA VRANAVA
LHRVA QVAECTAANA VAR. COA
BODAE NAORIANAE AEU LEO
ZAIA CEM OONAA MEAAV OONAV
AE INP COMMODO AOTONANO
AVC PRO COA PROV SARDINIAE
ITRAOAC. PRE AAVAAAM ABAEI
A O PAAEV AAO AE. Q. BA AERIC
VI VAE AVC EX VESTEOANTO
M ANTAVA BENAVA AARGAANVA
AMAGO V. CVO

In Oppido Montis Hamilis prope Beneventum. (b)

44 | L. ACRABONIVA A. A. LAAD. PVTEO
L. ACHERONIVA L. A. AARO. AELIVA
PATRONEA VIRBRIS ER D. O
AG

Gudius p. 137 n. 11 ex Bodio. (c)

L. NACONIO A. F. AAP. VINAVAE
AAEVIO QVERVAANO COS
AODRA BAORAANAE. LAV. AAG. XAIA CEM
OONAA MALETAE HONEV. AE. IMP COMMODO
ANTONINO AVG
PADOCA PROV AARCINIAN AVEAOICO
PEN APVIIAM PNAAT AEO PA Q. PR PR.
PROV AFRIC AETER
M. AGGATA ANNAEV EENGAANVA
AMICO

In Ædi-

[a] De hoc lapide plura ı me dicta ı invenies in D I ſcor. ı e p. 4 d p. 31 quo loco Agrorum diviſiones Beneventi a Munatio factam ad eam urgeb. Colonorum deductionem quas C. Cæſar Beneventum adſcripſi; ne de Beneventanis Coloniis ſtatu alia cognomina Julia dicta eſt. Atque hoc quidem lapide rei ad Beneventum vetera pertinentia monumentum; quamquam alibi lapis vivet, jam liberum eorum antiquiſ defert pſiones locum attulerit. De Munatio autem primo vo quo lapis memorat, prae aitiqua ı ibidem ahfer voſſe libuli, quibus modo additur, non de Raetia ſcil quo lapi memoriæ ſed ex Gruc quoque Munatius lucem exemplaria quod et certum habent, in nulla multi Dl vlnarois paullo obverde ſunt; quas eſſes Muratorius pag. 744 n.4. ubi ex Taulero hanc lapidem recitat, tamquam Attinæ exiſtentem

L. MVNATIVS L. F. L. N. AAGOOAVE
EX GALLIS [illegible] RED. TARVAN

ad quem ſic loqui: Quid ſibi velat Inſcriptio hac eusticaformam, antiquitatibus inſpicientibus offeret. Atomo vero neque mutilam formam ſed Romeret ſam ſtat ſimdiuum ac probaſſimum, neque de ex ſplier add. opiam Memoratiæ opus eſſe; ſicut — unt tum nullo negotio plane diſtiuſſe potuere Marmoris ut vulgatiſſima Romæ ab Columnis ſic in Capitolio aſſervandi in quibus Tabulis Ovationeſque Ducum Romanorum detri gos leat, quarum exemplar pretet ſium; exhibet Gruterus p. 292 & 297, in quorum teriis ſic inter alia legimus:

L. MVNATIVS L. F. L. N. AAO. AOA AN
EX GALLIA AAII E. IAN

Proconſulem Gallia Munatium egiſſe A. V. C. 711 jam probavi p. 31, quo tempore Gallia diviſione l ugdunum, & Rauricum Coloniis deduxit Munatius poſt

fuſum ſcilicet agrorum Beneventi diviſionem, ut prolinde quam nel ſibi C. Cæſar rerum potiebatur.

[b] Juxta Beneventum viam ex ratione Gudius non Indemo locum ſed in Oppido Mont. z Herculis a me ſumcertum, deſcriptumque eſt hic lapis. An igitur ad loco Tarvisti ohm nomen a Nel es enim To ſibus propria ſignificatione accepta Patronem ſit ſic ſcen ı adiic illuſtres homine Patronorum ı aorum ex quo nil etiam et la pide Orthographia ejusdem venuſtatem exciperet. De Scribus ı d a p. 18. Eccum ı ſcheres olde apud Lipſium Exeuſſ ad ſ, Annal Tacit I. I. E.

[c] Tum hæc lapidem; quem alterum hoc n. 45 Beneventi extare ait Gudius, eoque hæc ſunt: Hæc deſcriptio non videtur eadem cum illa, quæ eſt apud Gruterum p. 41 n. 4 (hic id n. 11) non eſt eadem utrique a mineri utrique tamenet præſertim deſſerent, quod Gruterianus ſibi votum reſtipiat Herculi Conſervatori pro ſalute Regionis — Hæc vero noſtra nihil ſimſimodi continet loco autem voluit jaſin ſic Regnis continet. Sed illa apud Gruterum, quam Gruterus dedit, admodum mihi ſuſpecta eſt &c. Omnino ut non dicam ubi lapis extet, tamen ut hoc Inſcriptione apparet, illam alibi Gruterianam Beneventi ante ſic. Hactenus Gudius, notat (quod potius eorum lapidum ſpectat) non tantum loco argumentum ex ſe ſuvantum falſam fidei argumentum illud potius verſionis comparatione, et in Grutericana, cum I aneiclarum ann d verſit, ſed tamen, quodcumque deficit ſperare eſſe, quam hoc antiquat Regionis ſecutal morbo correptus conditio taſta more Acilium Amicum haeredem ſimpliciter legit ipſum, ut, fide monuiſſe ſignum Herculi Conſervatori pro ſalute — hunc demonetur i Reagen vero ſub 4 ſeque Lapidem Acilium Amico Viro a (ut lineam ultimam ı afferendo cilia expl co) dedicandum curavit. L. Reguent Quintianus Conſul ſuit A. Chr. 234 ſed & L. iſtur Reguitis Quintianus ut ſitic Conſul occurrit A. 284, porcio ſorvelle ſirmo.

In *Militum* DD. Capitolin principibus. Paulo modo dextroni ; Integram dedi a Marmore Oratoque in *Kalendarum* n. 46. & sequentem illi, quod dubium non caballum scribat in illis C per K. sed sit describam habuit, cum in Autographo scriptum sit *Kalendari*, ut ostenim Gruterus qui eundem exhibet p. 444 n. 3. De hoc lapide plurima dixi pag. 152 & seq.

17. C OCTAVIO C F

PAL. MODESTO
AVGVR IIVIR. I. D. QVAEST. II
PRAEF. FABR ROMAE PRAEF
COH II PANNONIORVM PRAEF
COH. III. ITVRAEOR. TRIB. MIL
LEG. IIII. SCYTHIC. CVRAT REI
P. ARCANORVM. ITEM HONORA
TO AD. CVRAM. KALENDARI
OPIF. CAMPSINOR A DIVO TRA
IANO PARTHICO PP. AB IMP. HA
DRIANO. AVG. HIC. OPVS QVADRI
CAE. CVM. EFFIGIE IMP. HADRI
ANI. AVG. CITRA. FLLIVR. POSTV
LATION. CVM. MVNICIPI IIII
VIR. OBTVLISSET. EX ARGENTI
LIBRIS. CC ADIECTIS AMPLIVS
LIBRIS. ... FIL. PIIIIPIN. POPV
LO. XC. SING. DISTRIBVTIS
DEDICARI IAVIT *sic*
P. O. D

[a] Ad hunc lapidem haec sunt apud Gruterum *Fel liciter Reinesius qui suspicatur legat Mispotem vel Procuratorem ...* ... in ... Capitol. ... *Marium seu eum Turmae Equitum Romanorum Equitum jam Cos designatum creatis*. De Reinesii derivatione ... refert quae notam reliqua in eadem nota sciebantur ... ; nam *Marium pro Mario* in Capitol. ... convenientia, quem quidam Marcum addit *Quaestorem & Consulem* ... *Tiis designatis & Casus appellationes* ... *In Sextum Turmae Equitum Romanorum jam Consulem designatum creatus* ; in Capitolinis inter Scriptores Hist. Aug. edit. Basil. Froben an. 1531. Praeterea hunc nostrum M. Marium Rufinum eum Ap. Claudio Iuliano Consulem procul ... anno Ch. 197 ... imperium longe ante praecessisse, dum in an. 138 imperium cepit. Minus ... hunc eundem lapidem in Gruteriano corpore ... C. Nu... qui ... Consulem ad an. 197 pag. 347 praeter nomen Rufini ... eiusdem Consulis nomina ... notis ... *sic*

AB ... CLAVDIVS ...
... SPLIOES

In postrema linea hujus lapidis emendandum videtur ; ... Rufini Filii (non Parenti B. M. Fecerunt)

Gruterus p. 436 n. 7 ... in *Florentino Templo Annunciatae* ... (a)

18 M MARIO M F
EPRL VIPIO RVFINO
COS
CVR. COL. CLAVD. AVG
AGRIPPINENSIVM
PROCOS. PROV. SICILIAE
CVRAT. AMERINOR. PRAET
TR. PL. Q. PROV. MACEDON
SEVIR TVRMAE EQ. ROM
TRIB. LATICL. LEG. I. ADI. P. F
IIII VIRO VIARVM CVRANDAR
CIONE CVM MELLAOR RV
TERTIO PARENTI B. M. P

Vetere Aedes in hac Clarissimi Tenerioli (b)

19 CLAVDIO IVLIO
PACATO V C CONS
CAMP. OB AEQVITA
TEM IVDICIS ET
PATROCINIA IAM
PRIVATI ORDO
RENE PERMANVS
PATRONO POST
FASCES OPPOSITOR
CENSVIT CONLOCANDAM

a

... Helladis, ... Tertiique nomina ... Rufini ... Romanis Consulis Fastis ... Quod vero Rufini monumentum ... ex ... quod ... Bon... Rufinus Bon... huc pag. 150.

[b] Ex ... Muratorium ... pag. 376 ... admodum ... nunc ... *Judices* ... habet *Judices*, ... ; ... Fere ... & pag. ... deinde ... *Judices* ... Sed & pag. ... dixi ... Sed ... Gruterum (quod Muratorium ...) ... recentius ... pag. ... forsan Magistratibus ... Consulari Campaniae (quo ... Magistratu ... legas ...) consonat verbis Julii Firmici in Praef. Astron. ad Mavortium Lollianum. *Quae esse in Provinciae Campaniae Fastibus ...* Sed ... Romanorum Magistratus et Provinciales, Municipales ... Calendario ... probari ... p. 188 quam ... Beneventanis Decurionibus ... observationes ... longe, & eruditi ... Ottone in De Aedib. Col. c. XIII § 8 & 9

Refoſſa an. 1702 ad S. Mariæ Conſtantinopolitanæ. (a)

20\. AMANTI OMNIVM ET AMATO OMNIBVS NOBILI PARITER ET IVSTO VALERIO PVBLI COLAE C V CONS. CAMPANIAE AB ATAVIS PATRONO SVI ORDO BENEVENTANVS ET HONESTISS. POPVLVS STATVENDAM DECREVIT

In Pariete laterali dextero Eccleſiæ S. Jo. de Pœnis. (b)

21\. ADELFI CLODIO CELSINO INSIGNI ET C. V. PRAESTANTI BENIVO LENTIA AVCTORITATE IVSTITIA CORR. REGIONVM DVARVM MEMORABILI ET POSTERITATI OBVM IVDICVM EXEMPLA VIRTVTIBVS OMNIBVS SVPERGRESSO ORDO SPLEN DIDISSIMVS BENEVENTANAE CIVITATIS PATRONO DIGNISSIMO

In Æde olim de Sancti ... nunc Cœlum ... (c)

22\.

M. CAECILIO
NOVATILLIANO C. V
ORATORI ET PONT
AE INLVSTRI ALLE
CTO INTER CONSV
LARES PRAESIDI
PROV MAX. SVE
IVRIDIC. APVL. ET. CA
LAB. PRAEF. TRIB. EI
Q. PROV. AFRIC
SPLENDIDISSIMVS
ORDO
BENEVENTANORVM
PRIVATIM ET PVBLIC
PATROCINIO EIVS
SAEPE DEFENSI P. CO

Taleſiæ prope Beneventum ex Muratori p. 1034 n. 5

23\.

D M S
I ANNAEO TRANQVILLO I P
POST EQVIT [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] TRANQVILLA
[illegible]
M. O N I
IN FR. P [illegible]
IN AGR P. XII

E ſchedis Vuesſii.

24\.

DIOCELLINVS
[illegible] MARCELLINO
V C. *cur* [illegible] ET CEIA
oria [illegible]
OB INSIGNIA *ejus beneficia*
ET AMOREM *erga patriam*
[illegible] *locandam*
decrevit

(a) Muratorius pag. [illegible] legit VENERANDVM ... [illegible] *Stanam* ... *Statuam ponendam* ... *Statuendam* ... [illegible] Tituli ... [illegible] *ponendam* ... [illegible] Noranda in hoc lapide ... Beneventi ... *Splendidiſſimus* ... *Honeſtiſſimus* ... [illegible] Ulpianus in leg. 1 D. De Conſ. ... [illegible]

(b) Apud Muratorium quoque ... [illegible] ... Claudii Celſini ... [illegible] FRATRI CLODIO CELSINO ... [illegible] ... Muratorium pag. [illegible] ... *Adelphus* ... *Adelphe* ... [illegible] *Adelphio Viro Clariſſimo Conſule* ... [illegible]

In eſ-

... [illegible] Vir ... [illegible] Beneventanos Clodius hic Celſinus ... [illegible]

(c) Fuit ... [illegible] hunc lapidem ... [illegible] Fleetwood p. [illegible] ... *Curatori* ... [illegible] *Præſidi Prov.* ... *Afric.* ... *Calabriæ* ... [illegible] M. Caecilius Novatillianus ... [illegible] Beneventani hoc inſigni honoris monumento ... [illegible]

In officina [illegible] S. Adami Majorem. (a)

25 [illegible]

[illegible] ſed ſubtus [illegible] & [illegible] pag. 130.

26 [illegible]

Baſis [illegible] inter rudera Capitolii Beneventani.

27 [illegible]

Baſis [illegible] ſundamentis Eccleſiae PP. [illegible]

28 [illegible]

[illegible]

29. POSITAE PRAESENTE [illegible] COS. XVI. KAL. DEC. (e)

(a) [illegible]

(b) [illegible]

(c) [illegible]

(d) [illegible]

Beneventi ex Bal. Grutero p. 402. n. 2. (a)

30. PVBLICIAE M. F
FIRMILLAE
LOCO . DAT. D. D
M. PVBLICIVS . QVARINIVS
CVIVS . DEDICATIONE . DATI . SVNT
AB . EA . DECVRIONIBVS . SING
H-S . VIII N. MVNICIPIBVS ET
INCOLIS . SING. H-S . IIII. N

Beneventi ex Muratorio p. 1104. n. 5. (b)

31. A. OCTAVIO ERONI
MAIORI
COLONI
ET
INQVILINI

CLASSIS

[a] [illegible] lapidem Beneventanum [illegible] Beneventi [illegible] M. Publicio Quarinio [illegible] Cujus Dedicatione Dati sunt ab ea Decurionibus singulis [illegible] Municipibus [illegible] (M. Publicii Quarinii fortasse filia) [illegible] Statuae publico loco Data Decreto Decurionum [illegible]

Si quaeris PATER PRIVM
Difficili [illegible]
Refrenare [illegible]

[illegible] Municipibus [illegible] Decurionibus [illegible] Municipes [illegible] De Muner. & Honor. [illegible] Municipum [illegible] Honorum [illegible] Municipes [illegible] Municipium [illegible]

[illegible] Municipes [illegible] appellantur Muneris participes [illegible] Coloni [illegible] Incola [illegible] Pomponius in l. 239 § [illegible] D. De Verb. Signific. [illegible] Municipi [illegible] Leg. 59. D. Ad Municipal. Leg. 3. Cod. De Municipibus, & Originariis, Leg. [illegible] Cod. De Incolis [illegible]

[b] Posteriorem hunc lapidem [illegible] Beneventi [illegible] Muratorius [illegible] p. 1111. n. 3. [illegible] Colonorum [illegible] Gruter. p. 602. n. 3. C. Virgilius Marcellus [illegible] Coloni [illegible] Incola [illegible] Coloni [illegible] Coloni [illegible] l. 37. D. De [illegible] Colonis [illegible]

CLASSIS QVINTA
Operum Publicorum.

Apud Applanum, fed, ut videtur, Adpone lapis ... in initio [illegible] lui & post XXVI defideratur ...

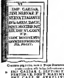
1 CAESAR DIVI AVG. PONT. MAX
EX S. C REFECIT

Prope Ædes DD. De Nicolais

2 BENEVENTI
PORTICVM SVA PECVNIA F
OMNE CVLTV EXORNATVM
COMMODVS PIVS FELIX ET
PRAETORIO DEDICAVIT

Ad S. Deodat. De Via Trajana peculiari Dissertatione egi huic pag. 175

3.

Ante Ædes D Marchionis Pacca. In duplici fragmento Columnae Milliariae

4.

VIII
IMP. CAESAR
DIVI TRAIANI
PARTHICI F DIVI
NERVAE NEPOS
. . . .
MILLIA PASSV
VM XVI LONGA
VETVSTATE AMISSAM
ABIECTIS C
. . . . OSSESSORES
AGRORVM CONTVLE
RVNT FECIT

Gruterus pag. ... num. 1 *Prope Beneventum in Via Appia*, i. e. *in Ponte Leproso*, quem eandem esse in hac Inscriptione commemoratum ... diximus pag. 182. (a)

5 IMP CAESAR L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS
PERTINAX PONT MAXIMVS TRIB POT VI
IMP CAES M AVRELIVS ANTONINVS
AVG. IMP SEVERI AVG F TRIB POT
PROCOS PONTEM VETVSTATE DILAPSVM
A SOLO SVA PECVNIA RESTITVERVNT

(a) In hac, ut sequenti consentur Severus *Proconsularis* titulum sibi adscripsisse ... Scaliger epist. LXXI ad Casaubonum ... Severum, eiusque ... Imperatoris *Proconsulare* ... in *Inscriptionibus* ..., addeque: *Hoc non mediocriter mirari soleo ... causam ignoro*. Casaubonus ... numerum ... illorumque ... Trib. Potestate, eisdemque ... dignitatibus, solas praetermissa ... Proconsulare ... Quosdam ... Spanhemio *De Praest. Num.* Diss. ... pag. ... quod non semper ... in Urbe, sed extra Pomerium ... fuissent Imperatores. In quo tamen ... Archiep. de Marca *De Conc. Sac. & Imp.* lib. ... observavit, majorem nempe ... quam in ceteris Proconsulibus ... Caesaribus ... quibus id datum, ... Dione, ... Urbe Proconsulare Imperium retinerent. Sed ... Eruditus ... Capuensi ... Antoninum M. Aurelio Trib. Potestatem, & Proconsulare Imperium extra Urbem ... [ut quid ... causa hanc] Imperium ... eum in Palatio ageret. Sed ... Spanhemius ... *Proconsularis potestas ... fuit quam* ... ob Augusti ... sed neque ... Spanhemium ... *Tertio tempore ... Proconsularis Potestatis ac Imperatoris vocabula* ...

Muratorius p. 497 n. 1 [illegible] *apud Thiſſium* [illegible] *appellata* [illegible] *Urbe lapide*) [illegible] Beneventanus; à ſchedis Cyriaci apud Phil. Stoſch. (a)

6 IMP CAESA L SEPTIMIVS SEVERVS PIVS PERTINAX AVG
ARABICVS PARTHICVS MAXIMVS PONTIF P P
TRIB POTEST XI IMP XI COS III PROCOS ET
IMP CAES M AVRELIVS L F ANTONINVS PIVS FELIX AVG
TRIB POTEST VI IMP VI PROCOS
INCENDIO CONSVMPTVM RESTITVERVNT

E ſchedis Varuſii [illegible] Eccleſiam S. Spiritus Supplevi [illegible] & [illegible] De Oper. Pub. in Diſſert. [illegible] cap. 4. pag. 172

7.

IVSTITIA ADMIRABILI CASTITATE CONSPICVO
ATORI FORI PRO . . PARTE CONLAPSI IN RVIN
CONDITORI MOENIVM RESTITVTORI REGIONIS
VIAE NOVAE REPARATORI THERMARVM COMMODIA
NARVM RESTITVTORI COLLEGIORVM REPARATORI
PORTICVS DIANAE REPARATORI BASILICAE LON
GINI AC TOTIVS PROPE CIVITATIS
HOSTILE INCENDIVM CONDITORI
INSIGNIA EIVS IN OMNEM PRO . . IN
PRAECIPVAQVE IN SE ET PATRIAM . . MERITA
POPVLVS BENEVENT
AD AETERNAM MEMORIAM
STATVAM CONLOCAVIT

In Arcu Pontis Leprosi Fragmentum [illegible] lapidis [illegible] [illegible]. Vide p. 273 [illegible]

8 IDEM BASILICAM IN QVA TABVL MVNERIS AB EO EDITI
POSITAE SVNT CONSVMMAVIT LVDOS PALMARES OB DEDICATIO
NEM EARVM NOMINE EVPLOEAE SVAE EXHIBVIT PORTICVM
OMNI ORNATV ELEGANTIAE IN QVA EDITIO PRIMI LVSTRI
MVNERIS QVINQVENNAL MVNIFICENTIA PRINCIPALI
CONTINETVR EX VOLVNTATE EVPLOEAE SVAE FECIT

In Ædibus olim Lutiorum (b)

9. SATRIVS CRESCENS
V C CVR R P BEN EX
LOCIS ABDITIS
VSVI ADQVE SPLEN
DORI THERMARVM
DEDIT

Gruter. p. 193 n. 2.

10. CLODIVS
OCTAVIANVS
V C DE PROPRIO
ORNATVI DEDIT

Prope dirutam Ædem S. Sylvini

11 BAENEVM VIRIL . . .
ET MVLIEBRE . . .
TABERNAM . . .

jam ſe repoſuiſſe, cujus uſſi [illegible] *Præſide bello* [illegible] [illegible] *verum urbe* [illegible] *Magiſtratum* [illegible] *Caſares tranſlata* [illegible] Atqui hæc quidem [illegible] Spanhemium [illegible] Spanhemii [illegible] Gruterus De Rom. Imp. [illegible] *Præſidatum Imperium* [illegible] *Imperatoris* [illegible] [illegible]

[a] Ad hunc lapidem hæc habet cl. Muratorius: *Eandem Inſcriptionem, ſed mancam protulerat* [illegible] Gruter. p. 172. n. [illegible] [illegible] *ad an* [illegible] *Aurelius Antoninus* [illegible] *manifeſtaque repugnant* [illegible] At in [illegible] primo Muratorius, qui hanc eandem quam Gruterus, [illegible] Romæ erat, [illegible] verborum [illegible] Viri docti judicium [illegible], [illegible] [illegible] verbis inſcriptioni [illegible] [illegible] De Imperatore [illegible] Valerium [illegible] nullum video [illegible] Severus Caracallam [illegible] M. Antonini nomine in Imperii conſortium adſcivit, ut Chronologi [illegible] Trib. Poteſtas [illegible] habere debuit, quam ſibi [illegible]

[b] Lin. 2 ſic explic. *Vir Clariſſimus Curator Rei Publicæ Beneventi.*

CLASSIS

CLASSIS SEXTA
Spectantia ad Collegia.

In area Ædium meatum

1. VESEDIO RVFINO
V. P. ADVOCATO FISCI
SVMMAE REI IVDICIO
SACRO PROMOTO PATRO
NO SPLEND. CIVITATIS
BENEVENTI ET PVTEO
LANORVM PATRONO STV
DIORVM III. MARTENSIVM
VERZOBIANVM ET MARTEN
SIVM PALLADIANVM ET

In angulo viæ mediæ qua diverſitur ad S. Franciſc.

2. NEBVLI
C. VESEDIO RVFINO PERE
ET PRAESTANTISSIMO VIRO
FILIO VESEDI IVSTI INLVSTR
ET PRINCIPALIS VIRI BENE
VENTANAE CIVITATIS
D. ... FR
PATRONO
STVDIVM PALLADIANVM

Prope Ædem D. Principis Martis ad D. Dominicum.

3. VERZOBI [a]
C. VMERIO EVDRASTO C. F.
STEL PATRONO COLONIAE
BENEVENTANORVM LAR
GISSIMO ADQVE HONORIFI
CENTISSIMO VIRO
QVOD IS A SOLO CANOPVM PRO
PRIIS SVMPTIBVS PERFECERIT
COLLEGIVM MARTENSIVM
INFRAFORANVM MEMOR
LIBERALITATIS ET HONORIFICENT

E ſchedis Verutii

5. ... ILARO MERCVR
... OSIMAE VXORI

In Porticu [illegible] Verutii [illegible] hactenus [illegible] jacet

4. TVLLIDIO ARGOLICO
... IDICIO
SAC ... SIMO ET
COMITI FABRICARVM
TOTIVS CIVITATIS
BEN. VRBIS OB INSIG
NIA MERITA EIVSDEM
PATRONO VNIVERSI
LEONTIANI STATVAM
PONENDAM DVXERVNT

In Ædibus DD. Terragno [illegible] [b]

6. CN. RVSTIVS CN. L.
FESTIVVS MERCVRIA
ET MERCATOR SIBI ET
RVSTIAE CN. L. MA. CONLIB
FECIT H. M. H. N. S

Prope-

[a] Univerſe hujus Claſſis lapides in loſſituro [illegible] D [illegible] de Coll. [illegible] p. 152 [illegible], at hîc aliqua brevius [illegible] quæ non [illegible] oportuna [illegible]. Itaque quæ [illegible] quid [illegible] hujus lapidis fronte [illegible] ad *Verzobi* [illegible] Nobilis [illegible] lapides [illegible] nomen [illegible] Inſcriptionem habentes. Marum hunc (de quo nihil [illegible] legeſt [illegible]) donec [illegible] Viri honorem referendum putaverim, qui [illegible] fecisset [illegible] quod cum [illegible] lapides [illegible], Capitolio, [illegible] Urbes [illegible] tanta lapidum [illegible] vidcham, dum [illegible] lapidis parte Inſcriptionem [illegible] labore ſe offerret, [illegible] hæc quidem [illegible] dum Nomen [illegible] ad [illegible] qui lapidem, vel [illegible] p. [illegible] 7 lapis [illegible] quod [illegible] non reſpondeat? Certe neque *Verzobi* neque *Nebuli* [illegible] occurrunt, [illegible] Inſcriptionem legamus. Doceri velim, quam [illegible] qui dicere.

[b] Habet Gruterus p. 641. n. 7. [illegible] AVSTIVS [illegible] Sed Gruterus [illegible] ſummo loco ſuerat [illegible] v. 2. [illegible] quod eundem [illegible] eodem [illegible] MERCVRIALIS De [illegible] Collegio [illegible] p. 163 [illegible] LIBERTAE MATRI CONLIBERTAE [illegible] eodem [illegible] ſervitutem [illegible] Domino [illegible] Quod [illegible]

Prope Ædes Marelli [illegible]

CRERLINI (a)

7\. C. VIZIO CRES PINO EB AVD ET MAIDRIBVS COLLEGIVM CIVI TETIS PATRONO COLLEGIVM MAR TENSE VERED DIANVM

Sub Arcu Pontis Leproſi

8\. . . ESTENTI . . . . PRIMVS . . . BENEVENTI . . STRIDIBEN OB CHESTO FALES . . INSTITVTI . . . .

Prope Æd. DD. De Aquilis Gudius p. 207 n. 4 Doni p. 151 n. 34 Muratori p. 31 n. 1 (b)

9\. C. VMBRIO VIBIO NVMISIO DRVSO PATRONO REIP GLOSTIMO CIR CA OMNES CIVES ET LIBERALISSI MO SEMPER CIR CA SE COLLEGIVM MARTENSE VERZOBIANVM

Sub Arcu Pontis Caloris, & apud Fabrett. p. [illegible] & Marocb. in Amphith. c8 p. 14.

10\. M. NASELLIVS M. F. PAL. SABINVS (c)

PRAEF. CON. L. ORNATVR. ET NASELLIVS VITALIS PATER AVG QVINQ. PAGANIS COMMVNIB. PAGI LVCVL PORTICVM CVM APPARATORIO ET COMPITVM A SOLO RECT EM FECERVNT ET IN PERPETVVM VI. ID. IVN. NATALI SABINI EPVLANTIBVS HIC PAGANIS ANNVOS ✕ CCXXV DARI IVSSERVNT EA CONDITIONE ET NON. IAN PECVN IASTRENT ET SEQVENTIBVS DIEBVS EX CONSVETVDINE SVA CENENT ITEM VI ID. IVN. DIE NATALI SABINI EPVLENTVR QVOD SI RECTVM NON ERIT TVM HIC LOCVS VT SVPRA SCRIPTVM EST CVM ANNVIS ✕ CCXXV IN PERPETVVM AD COLLE DIVM MEDICORVM ET AD LIBERTOS [illegible] PERVENIAT VT IL. VI. ID. IVN. DIE NATALI HIC EPVLENTVR

Claſſis

(a) De *Creſpini* [illegible] In fronte [illegible] lapidis poſitam [illegible] pag. [illegible] C. Vibius Creſpinus [illegible] Patronus *Collegium* [illegible] *ab Arce seu Moyerihus* [illegible] Patronus [illegible] Patronum [illegible] [illegible] Patronum [illegible] Patronus [illegible] C. Vibius Creſpinus [illegible] Patronus [illegible] Fabrett. p. [illegible] p. 56 [illegible] Archæographum [illegible] V. C. [illegible] Hiſt. Diplom. p. 31 [illegible] *Civitas Thermitana Afficitur*, in [illegible] *Populuſque Thermitanus C. Vibium* [illegible] *Liberos*, *poſteroſque eorum ſibi liberis, poſteriſque ſuis*, *fueruntque in fidem*, *clientelamque ſuam ſuorumque recepit* [illegible] Collegio [illegible] Marcenſium [illegible] pag. 189.

(b) Mirum [illegible] hic lapis [illegible] *Gudius* [illegible] [illegible] Gudius habet [illegible] Muratorius [illegible] Verzobianorum [illegible] Beneventanorum Collegiorum [illegible] Claſſis.

(c) [illegible] C. [illegible] lapis [illegible] Cohortis [illegible] Dalmatarum [illegible] *lectum* [illegible] *Medicorum Colleg*. [illegible] De Mediolis [illegible] Differt. [illegible] pag. 167 & 171 [illegible] VV. CC. Fabretti, & Marocbii [illegible], *intepiletur*, [illegible]

CLASSIS SEPTIMA
Ad rem Militarem pertinentia.

Ad S. Victorem (a)

1\. L. LALTICIO L. F
STEL. RVFO
TRIB. MIL. LEG. XII
DON. HASTA PVRA
CORONA VALLARI
AEDILI QVINQ. IIVIRO
I. D. PRAEF. FABRVM
RVTILIA Q. F. PRISCA
VXOR B. M. F

Prope Ædes DD. Marchionis Pauli (b)

2\. CN. MVCIO CN. F. RVFIO RVFINO PRAEF
COHORTIVM VIGILVM IMP. L. SEPTIMI
SEVERI PII PERTINACIS PRAEFECTO
CLASSIVM PRAETORIARVM TRIBVNO CO
HORTIVM PRIMAE PRAETOR ET VI. VIGIL
TRIBVNO ANGVSTICLAVI LEGIONVM
III CYRENAICAE III GALLIC ET ...
. . . . F X. SPLENDIDISSIMA AVGVSTINA
. . . .

In Oppido Osfeni Comitatus Hadiang in Transilvania Muratori p. 848 n. 4 (c)

4\. SEX PILONIVS
SER . . . STS. MODE
STVS BENEVENTO
7. LEG. . . . . . . III . . .
POST ANN. XXX H. OR
DINE ACCEPIT EX
EQVITE ROMANO
MILITAVIT IN LEG
VII C. P. F. . . IIII AVG
XI C. P. . . MINER. P. F
STISENDIO CENTVRIO
NI C. XVIIII
H. S. E. S. T. T. L.

Prope Roscianum & apud Gruter. p. 459. n. (d)

3\. RVSTIAE SA
BINAE QVAE
VIXIT AN. VII
MENSIBVS XI
DIEBVS II
CN MARCIVS
RVSTIVS RVFIN
PATER ET CON
VI. VIGIL ET
SPLENDIDISS
AVGVSTINA
MATER FILIAE
DVLCISSIMAE

Prope

(a) Inter militaria dona, quibus strenui milites decorari solebant, praecipua fuere *Hastae purae* & *Coronae Vallares*; de quibus ad hanc lapidem [illegible] De Re Milit. pag. 125 Clailla, & Militares [illegible] [illegible] Polyb. lib. 6. 37 [illegible]

(b) Rufinum hunc [illegible] Beneventanum Civem [illegible] pag. 114. [illegible] Tribunatu [illegible] Vigilum [illegible] Salvatore [illegible] Augustinianae [illegible] Rufii [illegible] ascripendis [illegible] VERA [illegible]

(c) Plura dixi ad hunc lapidem in Dissert. De Re Militari pag. 137 Ad Muratorium [illegible] Apostolo Zeno [illegible] Marchio Massejus [illegible] Duellius [illegible] Muratorius [illegible] sic legit [illegible] Zeni [illegible] Inscriptionum [illegible] HIC SIT TIBI TERRA LEVIS [illegible] De [illegible] Defensio [illegible] pag. 146 [illegible] Neapol. [illegible] nota dixi pag. 232.

Prope Æd. DD De Nicaſtro Vid p.128,

5\. ...... P. CLESSETIVS
.... RATVS
..C V. NATVS IIII IEVS...
VALERIO LARGO ET MES
SALLINO COS VITA FVNC
IOIS. EPRIL. IMP ANTONI
NO III COS
VIXIT ENNIS LEI MEN
SIVS VI D. XIIII
IMP SEPTIMIO SEVERO
COS ADLECTVS inter
PRAETORIOS E *Divo Com*
modo ....

Prope Ædes D Principis Morra (a)

6\. N
......P. VLP FLORVS
....EVOCATVS MIL PRC....
.. ....HIC IMP SEVER ....
......O TRANSLATVS IN..
......ANTONINO II. COS...
...*prin*CIPALIS IN COH. SS. ..
Antonino COS PROMOTVS....
.......COH SS. ANTONIN.....
.. ....TVS OPTIO IN COH. SS...
Antonino COS. FACTVM STI....
...*Laeto* ET CERIALE COS..
.......ADIVTOR QVAESTORIS..
...*Extricato* COS. FACTVS ...
..... ONTIA *Conjugi*
b. m f.

E ſchedis Vigliani

7\. A. SILANVS
COH I. VIGIL.
SIGNIFER SIBI
ET. SILANO
FRATRI SVO IN
FR. P. XII. IN A. P. XII

In Ædibus D Marchionis Pacca

8\. M. ALBIO M. F. STE LEG
XXI SIGNIFERO
ALBIAE M. L. HILARAE
CVRTIAE P. L. CHILAE
EPAPHRODITVS ET CELER
LIBERTI P. C

In muro SS Annuntiatae

9\. L. FVLIONIO L F STE SEVERO
PRIM. PIL. LEG. X. GEM. ....

In [illegible]

(a) Detritum hujus lapidis utrumque latus in [illegible] exemplari ſuppletum, ſed non omnino perſpicuum exhibent; neque enim [illegible] ubi [illegible] nomina vocabulo nulla literarum veſtigia [illegible] Sed [illegible] plura non [illegible] lapide [illegible] videtur Tribus VLPia [illegible] In [illegible] Pandecta de [illegible] Rom pag 152 [illegible] Tribum *Ulpiam* in [illegible] honorem [illegible] *Julium* *Flavium*, *Aelium* [illegible] Auguſtorum honorem; [illegible] Tribus ad veterum [illegible] ſed [illegible] nomine [illegible] De Tribu autem *Ulpia*, ſ. Oraneri [illegible] pag. 1009.9 [illegible] Renuntiatur in hoc lapide [illegible] gradus diverſo tempore *Floro* [illegible] tempore [illegible] Conſulibus [illegible] [illegible] *Antonino* [ac Corneli] [illegible] Principalis in [illegible] in Secunda Cohorte [illegible] lin. 7 & 11 [illegible] Antonino Conſul [illegible] *Laeto* & *Cereali* Conſulibus [illegible] an. 215 [illegible] *Extricato* [illegible] in. 217 in Faſtis [illegible].

In Platea S. Ædis Majoris

20 C LVCCIVS C F
STEL SABINVS
BENEVENTI DECVRIO
VIVVS SIBI ET OFILLIAE
PARATAE VXORI ET LVCCIO
VERECVNDO FRATRI POSTERISQVE
SVIS FECIT
MILITAVIT IN COHOR VRB ADIVT
TRIBVN OPTIT SECVTOR OPTIO
VALETVDI OPTIO ARCARI SINGV
LARIS BENEFIC TRIBVN A QVAESTI
ONIS FACTVS PER ANNIVM VERVM
PRAEF VRBIS ET TESSERAR OPTIO SI
GNIF FISCI CVRAT OPTIO AB ACT COR
NICVL TRIB BENEF VLTERI ASIATIC
PRAEF VRB MISSVS AB IMP HADRIANO
AVG SERVIANO III ET VIBIO VARO COS
CIO CLARO COS
IN F P XX IN AGRO P XX

[illegible]

[illegible]

Gruterus pag. 434. num. 10. Romæ in Palatio Capranicorum; Appianus Beneventi fuiſſe dicit. (a)

11. D. M. S.
Q. PLOTIVS. Q. F. QVIR
ROMANVS
EXORNATVS. EQVO. PVBL
HONORIBVS FVNCTVS
IN COLONIA. HOSTIENSI
DECESSIT
SVPERSTITIBVS. PARENTIBVS

Ad S. Franciſci

13. VALERIANO
VETERANO
... CAORVII VII
FLAVIVS VALERIANVS
ET VALERIA IVLIA
PATRI B M F

In moenibus Urbis prope Portam Reſtoriæ [illegible] marmoris fragmentum [illegible] inventum [illegible]

16 . . . O C I IVL 130 VI EV
. . . O C I PHILOMVIO IV
. . . O C I IOGNIONI IV
AI GN I SOTIINIMAE
VM M IIRMIVI M I
II I SVXTIVI O
IVA PARII IACIRI NO
[illegible]

Ad S. Sophiæ

12. C VMBRIO. C F
STEL. ADIVTORI
MIL COH III PRAETO
C VMBRIVS MARIVIV
II VMBRIA LVCARIA
FRATRI [illegible]
C VMBRIO MANIVLIO
ET VMBRIAE LVCAR
[illegible]

Refuſi prope Æd. de Laſtis in moenibus Urbis.

14. Q. TEVRIENO L. F. STE
LEG VI
C. TEVRENVS L. F. FR
FACIVNDVM C
i. e. FRatri Faciundum Curavit

Gruterus pag. 545 num. 6

15. L. LABICIO L F STE. CELERO
LEG VI FERRATAE

Apud Reineſium pag. 109

17. I ACIIIO A I IVI LEG VI
MVRCIA TERTIA
VXOR FECIT

In Arce Civitatis (b)

18 . . . IVBL LEG VI
AIO
I VXORI ET
. D L. QVARTAE

Ad S. Sophiæ, & apud Gruter. pag. 541 num 5.

19 C. FIGILIO . L F STEL. LEG VI
MANLIAI . P. F H F. C

i. e. Manliæ Publii Filiæ Hæres Fieri Curavit

In Æd-

(a) Non ſibi [illegible] eruditis ignorantem antiquis lapides [illegible] Cluverius [illegible] poſſeſſionem [illegible] Romæ [illegible] Appianus [illegible] Romæ vero ad Palatii Capranicorum [illegible] Gruterus [illegible] Beneventum [illegible] Tegendi in Tractat. de Equeſtri Ordine locus [illegible] hentius, cap. 2 pag. 107 de Equo Publico [illegible] Juſto Lipſio De Milit. Rom. L. 1. Dial. 9.

(b) In hujus ſepulcralis tituli fragmento illud AED non AEDiem [illegible] Legione [illegible] Ferra Viceri [illegible] Quarta Libera [illegible] in Gruteru p. 500. 2. & p. 1095. [illegible] Beneventum [illegible] Legione [illegible] Diſſert De Re Milit. cap. II pag. 157

In Ædibus DD. Ruſconum.

20. FVFIA C. L. LYCHNIS SIBI ET
M. CRASSICIO M. F. STEL. CASTELLO
VIRO LEG. XXX.
TESTAMENTO SVO FIERI IVSSIT

Ad Monaſterium S. Pauli

21. C. CLOELIO
RESTIT. LEG. XXX
ET VALERIAE SEX. L
D I O D O R A E
H F

Idem Ibern Fec [illegible]

In Ædibus DD. Caſolinpt.

23. . . . . INIO T. F. STE
LEG. XXX
TESTAMENTO
H. F. C

In Æd. olim Pauli Pauli Roſeti
Habet Gruterus p. 543. n. 5 [illegible] Beneventi
apud Marcum Caſſium [illegible] habet Leg. xx

22. T. FLAVIO T. F. STE
TITVLLO LEG. XXX
T. FLAVIVS T. L. FAVSTVS
SIBI ET PATRONO

E ſchedis Viglii [illegible]

24. POMPEIVS T. F. STE
LEG. XXX
[illegible]

Gudius pag. 147. num. 3 [illegible]
Arpadii in Viridis Caudale in lapide grandi, ſed fracto (a)

25 SEX. AEQVANIVS SEX. F
STEL. LEG XXX

CLASSIS

(a) Quid ſint quatuor illa [illegible] ſigna in lapide inſculpta, non adeo [illegible] Galeas [illegible] cernuntur [illegible] ad galeam [illegible] adhibet [illegible] Caſſidas [illegible]. Vid. Lipſ. de Mil. Rom. Lib. [illegible] Dial. [illegible]

Apud Maleraſum in Memor. Fulin. fol. [illegible] cap. 8 pag. 245 in lapidis Fulin fragmento, ubi [illegible] Beneventani militis occurrunt, [illegible] lin. 22. [illegible]

26. L. SATRIVS PROCVLVS BENEVENT

Muratorius pag. [illegible] num. [illegible] ex Cl. [illegible] lapidis fragmentum (quod idem [illegible] pagina vidi [illegible]) Londini [illegible] Beneventanus [illegible] inſcriptus legitur lin. 23. [illegible]

27. . . . REIVS OPTATVS BENEVEN

Digitized by Google

CLASSIS OCTAVA
Profeſſiones, & Artes.

Sub Arcu Pontis Leproſi (a)

1.

C. CONCORDIVS SYRIA
CVS EQ. R. COMM. REIP
BENEVENT MVNERARIVS
PIDVI PORTA LATINVS CO
RONATVS IN MVNERE PA
TRIAE SVAE ET VIBVS
SIBI FECIT QVI VIXIT
ANN LVIII. M VI D XII
HOR. III

Apud Gruter. pag. 611 num. 8.

In Ædibus DD. Comparo.

2.

D. M.
M. RVTILIO
AELIANO
DECVRIONI BE
NEVENTANO
GRAMMATIC
O V. A. LXXV
PVTILLA PRIMA
CONIVGI CVM QVO
VIX. AN. X... M...

3.

A. CLODIO A. F. MEDICO
DEMETRIVS LIB. SIBI ET
CLODIAE A. L. ALEXAND. ET
CLODIAE A. L. GLYCERAE
H. M. H. N. S.

Prope Æd. Roſcianas, & apud Gruter. pag. 611 num. 5 (b)

4.

D. M.
M. CASINEIO
PAETO
MEDICO CASI
NEIA ARTEMISIA
CONIVX CVM QVO
VIXIT ANN. XXV
ET MENSEM I

Apud Appianum (c)

5.

TITVS CLAVDIVS LENIVS
DIVI CLAVDII AVGVSTI LI
BERTVS A STVDIIS

In Turr.

(a) De hac lapide ... [illegible] ... pag. 417 ... [illegible]

(b) Habet Gruterus ... [illegible] ... pro Ceſſana legit Capua, & paullo poſt pro Meſſina ... [illegible]

(c) Appianus ... [illegible] ... Eandem habet Gruter. pag. 184 num. 5 ... [illegible] ... Liplius in Tacit. Ann. xi. ... [illegible]

In Turri S. Sophiæ.

6

Q. CALVALLIVS Q. L. AVCTI
MERCATOR
DONATIA Q. L. FAVSTA
Q. DONATIVS Q. L. FAVLAX
MERCATOR

Q. CALVALLIVS Q. L.
PAMPHILVS PATRONI
DONATIA Q. L. TALIA
PATRONA
ALBANIA CILICIA

Q. CALVALLIVS STATA ET DONATIA TALIA
VIVI SIBI ET SVIS FECERVNT

In Æde sacra vulgo Turre Vecchia

7

L. BALTIO L. L. HILARO
NVMMVLARIO (a)
MERCVRIALI
MISSIAE Q. L. ...
L. BALTIO L. L. FAVSTO
NVMMVLARIO

Prope Forum Vetus Via ...

8

D. M.
ET MEMORIAE EPIGONI
ACTORIS (b)
FIDELISSIMI

In ...

[a] [illegible]

[b] [illegible]

In directa Ædis S. Petri [illegible]

5 L. HERENNI FVSCI
VETERANI (a)
MESORIS AEDIFICIOR
IVNIA RVFINA CONIVGI INCOM
PARABILI ET
HERENNIVS FVSCVS PATRI
RARA EA OEFECTION. . . .
. . . .

Ante Ædes Marchionis Pacca

11. T. ASINIO T. L. ANT
OCHO VESTIÆ. (b)
SIBI ET SVIS
BRONI ET STEPHAN LIB
IN AGR. P. XII. IN F. P. XII

Tabula [illegible] ANTIOCHO [illegible]

In claustro S. Sophiæ

10. P. MARCIVS P. L
PHILOOAMVS
TECTOR SIBI (c)
SVISQVE HIC
IVCVNDA SEPVLTA
EST DELICIA EIVS

Prope [illegible] Ecclesiam S. [illegible]

12. . . . MARCI . . .
. . . PHILOD. . .
. . . TECTOR. . .
. . . EXO. . . . .

Prope Ædes DD. [illegible]

13. T. SCANIANIVS ERO. . . .
AERARIVS SIS. . . . . . . (d)
T. SCANIANIO SAM. . . .
PATRONO

In anno

(a) [illegible]

(b) [illegible]

(c) [illegible]

(d) [illegible]

Iuxta Ædiculam DD Tertipoli [illegible]

14 M. LVCILIO . M. L
DIOCLI . TIBICIN
ARTIFIC. ORGAN (a)
LIBERTIS . ET . LIBERTAB
BVS . ARBIT[illegible]
M. OFILLI . TERTI . .

Maccarelus pag. 373 num. 2 [illegible]
[illegible]

15 T. FELICIS OMNI
VM ARTIFICIORVM
STVDIOSISSIMI Q. V
ANN XVII. M. XI. D VIII
PARENTES PERQVAM INFELI
CISS. LVXVRI

(a) Artifex Organarius [illegible]

Modo organici melicos pipiatus [illegible]

[illegible]

Pan primus calamos cera conjungere plures
Instituit.

[illegible]

[illegible]

(b) Ad hanc lapidem [illegible] LVXVRI [illegible] CTVS [illegible]

CLASSIS NONA
Elogia Defunctorum, & Affectus Superſtitum.

Ad S. Modeſti

1. C. CATIO . C. F. MEN. BALBO
Ɔ. PETREIIAE . C. F. PAVLAE
HOS . DECVRIONES . FVNERE
PVBLICO . DE . FORO . E . TRIBVNALI
EFFERENDOS . ET . HIC . HVMANDOS
CENS
FVFISIAE . A . L. VIOLAE
C. CATIVS . C. F. MEN GALLVS
PARENTIBVS . ET . VXORI

In Ædi-

[illegible]

[illegible]

In Ædibus Semonii

2. P AELIVS VENERIANVS
HOC . VAS . DISOMVM . SIBI . ET
FELICITATI . SVAE POSVIT . ET
TRIBVNAL EX . PERMISSV . PONTIFF
PERFECIT

[illegible]

CALEVENI SENDEDIT AVIN TRESIMV
VBI SOSSIT SSANT TENI ET CALTI
LIVS ET LVCIVS IN PA COS STSL

[illegible]

Google

In Ædibus DD. Feuli.

3

O. M.
M. COSINI
PRIMITIVI
M. COSINIUS
PRIMITIVUS ET
COSINIA PONTI
NAIA PATRI
OPTIMO

Ad S. Angeli Portam Summ.

5

IULIO VICTORI
HOMINI BONO QUI
VIXIT ANN. L. M. VI
IULIUS LUCRETIUS
PATRI PIISSIMO

Ad S. Portam extra muros in vulgo de Foro

6

	IO HOMINI BONO
Qui vixit an.	I MENSES SEX D. I
Con	IUX CUM QUEM
Vix. ann.	DIES XXX SINE
Ulla querela	M. P.

4. In Claustro Collegii PP. Jesuitarum.

6. Scripta transversim Columnae ad Ædem SS. Annunciatae, vid., qui leg. ad Amor., & apud Gr. [illegible] p. 175. n. 5. qui lineas *Tellonidos* mendosè conjungit

7

PUSIO IUSTINO HOMINI BONO
TELLONIS DEA CONIUGI INCOMPARABILI
QUI SIMUL VIXIMUS
sic ANNI VIGINTI

Opinio cognomen, dum Viveret, non Amori, aut Adolescenti dono, praeclarissimum: nomen elogium Hominibus etiam Bladi ac magnae Virtutis suae, dum Bonus quisque sit nemo. Utrumque in nostris hisce lapidibus Simul exhibetur. Quod *Bene* aliter *spectas Tractantem Iustum* [apud Cl. Olivetum ad Marm. Pisaur. 87] *quem adeo probat ut Lapsum observare, hoc ad eorum sensum tum invenire, nisi se quoque ab eruditum Viri doctissimi conatu sent, quis refellere haudquaquam videtur opera pretium* ; *Satis est in celebri ad J. Consultorum regula*, *quae docemus*, *neminem praesumi* *cuiquam* *bonum* *probare*. *Ac quamvis ad J. Consultorum regulas* *non confugiamus*, ignoratis certe videntur Viri illi sui dissent (quod nunc sum ago non) Graecorum morem, qui suos defunctos quacumque passim *Bonos* appellabant. Ex Theophrasto ff docet Antiquitatum eruditissimus Marchio Scipio Maffejus ad Tab. I. V. num. I. Mus. Veronens. ubi et in inscriptione Claudii Pachalis et Grani Aug. ypi. in interpretatione, ed. in Romae 1751 pag. 22 Graecus lapis in Bibliotheca Casanatensi servatur edendus fuit a V. C. Mamachio Orig. Christ. lib. 3. pag. 452 not. I. Ita Graecus inscriptio ΜΟΣΧΙΑΜ ΧΑΛΛΟΣΤΡΑΤΗΝ ΑΠΟΛΙ ΧΡΗΣΤΗ. *Affabile Salutatio* ... *Boni Coniugi*. Et Graecus ad Romanos quoque eorum hanc moretorsio suis curans frequentes lapides, quos in Gruteri, Fabretti, Reinesii, Gudii, aliorumque syllabis obvios habemus: nec unquam, nisi impotentem, neque infame meretricium erat, non in titulum, qui profectionem ...

geni supplendi formule olim adhiberi solebat, ut nempe sensum iter ... Quod ... quod non solis Viris innotent, sed Parentes quoque a Filiis *Bonorum* cognim celebrabantur, ut habe num 7 Julius Lucretius in hoc V. Iacti Patri suo *pissimo* adhibit *Homonis Boni* laudem adjecit: Ignoro verum Horatii ep 1. 16

Vir Bonus, *hoc prudens docti deliciae*,

si tamen nomini non respondeat, omnia si eundem Horatium audimus

Vir Bonus est quis?
Qui consulta Patrum, qui leges juraque servat,
Quo multae magnaeque secantur Judice causae,
Quo Responsore, hoc quo causa Teste tenentur
Oderunt peccare Boni virtutis amore

Praeterea Virum bonum ex Juris Consultis agnoscere adhibere licet. Vir itaque Bonus est qui sibi integram vitam & credibilitatem, hic verbis ... & sit quem Favor sum l. 9. f. *sed si reponendum* l. 13. §. *ait* l. 15. §. *Ecce*. D. De Usufr. l. 20. § 1. D. *De Oper. libert* l. 19. D. *De Aur. Leg.* Bonus Vir, & summum conjunguntur in l. 18. *Cod. De Alim. pupil. praestand.* Ab ignoti, & vendere, ut malis fit facere non omnino voluimus ... aliter *Boni Viri* suspicionem, Sunt verba l. 5. *Cod. de Furt.* At haec *Viros Bonos* notum supe maluerim esse, qui non moriuntur l. 8. *D. Quis morte cause* ... quum ex his, aliisque pluribus, quos praeterea, juris locis, quae ... ideo sit honor ... qui sit ex unde honoratus vetus, consultum esse videretur.

In Ædibus DD. de Simeon

8\. IIIIA A I CEIRII
IIII ET
A IITRDI A I IIIH
VIRH OPTIMO

E ſchola in Viridario novi Collegii PP. Jeſuitarum

11 T VAIINDI II
CVHIID
IIX. ANN HOI
MIHI II DII ſic
VIAI
AVTIIIA ARII
XHF CONIVDI
IIPNTISSIMO

Propè Eccleſiam PP. Jeſuitarum

12 D M (b)
OCTAVIAI CRII
CANTINAI QVAI
ANIIQVA IIIA VI
XIT IIMPI AC MIII
OINIIII CIARIS
C VALERIVS IANVARIVS
CONIVX C I I M D

In Viridario Altarii Marchia propè S. Sophiam

9\. D M
MARIVS
IVSTVS
ET MO
PIVSQVAM
BINDIII
IIMVS
HIC

In Ædibus olim de Eiloſia & apud Gruc. p. 749 n. I

13 D M I
Q. TITVLIIO
FIDO
PATRI IIISS
IIIVLIIA
RVIINA
IIIIA

Gru. p. 818 n. 13.

15 M POSTVMIIO
CHIMAVI
VIVVS IIAI IT
TORANIAI SPII
CONIVGI
SANCTISSIMAE

E ſchola Veruli

10\. D M I
TVRRANIII AIIR (1)
HOMO PVICIIIIMVS
QVI IIIXIT ANI XL
TADIA VIIA
CONIVGI CVM QVA
VIXIT ANN XIII

Ad S. Petri extra moenia & apud Gru. 709 8 po. num. 8

14\. D M
M. MVNIO VI
TAAI QVI VIXIT
ANN XXXVIII M
III DIEBII XXII
M MVNIVS IRO
CVLIIANVS IRA
TRI INDVLGENTIS
SIMO F M F

In Ædibus DD Nicoſian

16 MVNAIIAE IIII
CAI RARAI CASTI
TATIS IIXIMAE ſic
[illegible]
[illegible]

(a) Exhibet etiam hanc lapidem Maccarius p 1410 n 17 e Schedis Ambroſianis: ſed literas quas hic m. e. de Grut. [illegible] ſed reſtitua V. [illegible] [illegible] defuncta [illegible] conjugi [illegible] ſuo [illegible] quam [illegible] [illegible] cum [illegible] fuerit [illegible] quae etiam [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ſed de ſpecioſo Viro [illegible], [illegible] [illegible] videbimus. quem quia Antiqua Viro nec Antiqua Marchus viatibi diceretur. Hunc [illegible] C Valerio Januario Viro [illegible] Olliarum Crufcri [illegible] [illegible], [illegible] Fida, ac diligenter [illegible] [illegible]. [illegible] fide [illegible] Domus [illegible] [illegible] Marcis Ianu. [illegible] [illegible] [illegible]. & Digenam [illegible] [illegible], quae ſpecioſiſſima Sarcophagi [illegible], & commemorat apud Doniam Cl. XV n. 49

(b) Eximia ſane hoc elogio conſtrictur, qui nolle fortaſſe apud ipſos Veteres magno [illegible] potenter.

HIC SITA IST AMYMONE MARCI OPTIMA IT PULCHERRIMA
LANIFICA PIA. PVDICA IRVGI CASTA DOMISIDA

Hic Amymonen Libertinam, & Conjugem, non Servam Marci [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Epitaphio Claudiae apud Grut. pag. 769 n. 9. DOMVM SERVAVIT LANAM FECIT, ubi illud domum ſervare [illegible] [illegible], quam Domi ſe ſervare, ſeu foras abditam manere. Sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lapide Octavia Cantarina [illegible] [illegible] [illegible]. Similem [illegible] [illegible] lapis apud Muratorium Orange p. 590 [illegible] Cl. Fem. L. Toleranae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], ac pudicitia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Comparandae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Marcus Plinius [illegible] 5 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Singularis exemplo [illegible] fuiſſet Viris cum [illegible] [illegible] ſine jurgio, ſine offenſa. Amymone [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vivere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Clare ad Antic. I. 9. 13. Vide (inquit) quam ſint antiquorum hominum [illegible] [illegible] [illegible] ſimplices virgines, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sed & apſe Cicero [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Legatos Americanos, qui Sullam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Legati [illegible] [illegible], qui ex ſua [illegible] [illegible] [illegible] ſuggerent.

Infra Forum Venale Vic. &c.

17. C. MODIVS FELIX
ET C. MODIO FELICI
FIL. ET COCCEIO
SILVINO FIL. NA (a)
TVR. ET MODIO
RENATO LIB. ET
SATTIAE SILVIAE
VXORI VV. SS. F
CAESIAE VENERI

Propè Ædem Vallisgilinos vulgò Peganum

18. D. M. S
L. TREBONIO
BENEVENTANO
QVI VIXIT. AN. XXXVI
ME. VII. DIEB. QVINQVE
LOLLIA EVFROSINE
MATER ET PATER. (b)
B. M. F

In Pariete DD Sellarolo

19. PONTIA AVRVSA CONCVBINA

In S.Sophia, & ap. Grut. p. 985 n. 3

20. A. CASTRICIO
ACHILLEO PATRI
CALCIAE . ISIDORAE
MATRI
CASTRICIA . FELICISSIM
PARENTIBVS
DVLCISSIMIS ET INCON
PARABILIBVS

Propè Domum Verasfortem

21. D. M
M. FVRIO
RESTITVTO
QVI VIXIT AN
NOS X. DIES VIII
FVRIVS RESTI
TVTVS PATER
FECIT

Propè Ædes DD Rotondi

22. Q. QVINTIVS
SATVRNINVS
QVINTIO SVO
PATRI

Gruterus p. 693 n. 6

23. D. M
C. LICONIO
FELICI VIXIT
ANNIS XII. DIES
VI PARENTES
FIL. FEC

Grut.

(a) Habet etiam hunc lapidem Gruterus pag. [illegible]

(b) Extat etiam apud Gruter. [illegible]

Grut. p. 715 n. 11 Fleetwood p. 258 n. 4.

24. D. M (a)
L. SCERINI . ANNAEI AFRICANI
FIL. DVLCISSIM
QVI . VIXIT . ANN. XII. M. VIII
DIES . X
PARENTES . INFELICISSIMI . AMISSIONE
EIVS . PERPETVIS . TENEBRIS . ET . QVOTI
DIANA . MISERABILI . VLVLATIONE . DAMNATI

Vi Senens, & apud Gudium p. 148 n. 2.

26. D. M. S
C. VMBRI
PRIMI QVI
VIXIT ANNIS
XX. MENS. VII
VMBRIA FELICITAS
MATER FILIO DVLC
B. M. F

Rud. DD. de Palude

25. D. M (b)
M. CASCELLIO SACVN
DO PATRI
C. CASCELLIAE IRONE
MATRI
M. CASCELLIO CRESCENTI
FRATRI
M. CASCELLIO SECVNDO F. V. A. XIII
M. CASCELLIO CRESCENTI F. VIX. AN
VI. M. VI M. CASCELLIO SECVNDO F
VIX. AN. I. M. X
M. CASCELLIVS SECVNDVS
FECIT

Propè Ædem Vercelorum

27 D M A VIRIO OPTATO
QVI VIX. AN. X. M. X. D. XXIX
PARENTES INFELICISSIMI
FECERVNT

Ad Æd. Sacram PP. Jesuitarum

28 D M S
DVBRIO CRISINIO
SOPHI FECVRDI
NA CONIVGI INC
CVM QVO VIXIT
ANNIS XV . . . Q.
B. M. F.

i. e. Sine Ulla Querela Benemerenti Fecit

Propè DD. Rotondi.

29 D. M
C. HELVIVS EXI
MILLVS . . D F
C. HELVIO PAI
MISSO
B. M. F

Ad dirutam Ædem Parochialem S. Pauli

30 D M
C. LVCCIO
RVFINO
LVCCETV
OLYMPIVS
ALPIDIA ET
CYNOSMA V
RATRIS HEC
CERVNT Q. V
AN. VI. M VIII D. X

Notanda hîc *Fratres* appellari etiam Servos communes, nec non barbarè illa verba 8 & 9. *Fecerunt*

In Turri

(a) [illegible] ut Æn. 2 488 9 477 11 190 & alibi sæpe

(b) Cascellia Gens in Gruteno [illegible] [illegible]

In Turri [illegible] S. Sophiæ

31\. MARONI ALVMNO (a)
Q. CALPVRNIVS LAVSVS
DOMINO DILECTVS
QVOQVE IRET SEMPER COMES
POCVLI MINISTER
DOCVVS PALESTRAE PVER
ſic AEQVES
SEPVLTVS HIC SVM
NATVS ANNOS OCTO ET DECEM

Fabrettus p. 349 à Schedis [illegible]

In Sarcophago Marmoreo à ſchedis Vatoſſi.

32

VIXIT ANN. XIIII
M. VIII D. II. A. IONIVS
FELIX DONATIA QVIN
TILLA QVI ANARVNT
ALVMNVM SVVM

Gruter. p. 676 n. 2.

33 AELIAE
RHODINE
AELII PAN
THIA. ET PIS
MATIVS. ALVM
NAE B. M. F

AM Lipſ. Muratur p. 861 n. 7

34 VALERIO HELIODORO Q. V. A
XXX. M. VII. D. XI. IVVENI PROBISSIMO
AC FIDELISSIMO VALERIVS CLAVDIVS
EVOK. ALVMNO DIGNISSIMO B. M. F

35\. SMARAGDO
IVLIA C. F
TREBONIA
ALVMNO
PIENTISSIMOQVE
PIISSIMO
ET DVLCISSIMO

Grut. pag. 658 num. 1

36

M. COSINIO CRISPINO
COSINIA MAXIMINA
FILIO INCOMPARABILI FECIT
ET Q. MAELIO MODERATO CONIVGI
ET M. COSINIO DECOGENI ALVMNO
ET SIBI

In Muratori p. 1538 n. 4.

37 IVNIA PRIMA
AEMILIO IANVARI
O ALVMNO ET LIBERTO
PIISSIMO BENEMEREN
VIXIT ANNIS XVIII. M. IX

In Atrio.

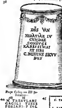
(a) V. C. Fabrettus cap. v. pag. 349. num. 21 [illegible] [illegible] Xysti Herois Juſtinianus [illegible] Fabretus [illegible] Verum [illegible] Alumni non [illegible] Ab [illegible] [illegible] Utrumque in hac Claſſe [illegible] Fabrettus. Medio [illegible] Claſſis [illegible] Pro-Conſ. [illegible] hanc ad [illegible] Juvenum ſcrib. lib. 4. ep. 71 *Magna* [illegible] *& ad* [illegible] [illegible] Alumni [illegible] Lipſius [illegible] [illegible] Alumnos vocent [illegible] De Verb. Signif. lib. [illegible] [illegible]

[illegible] Lipſii [illegible] Alumni [illegible] Juſtiniano [illegible] Alumnisque ab Alumnis [illegible] vocari ſolent.

(b) Literam Z pro S [illegible] [illegible] *Priſcianus* [illegible] Z [illegible] [illegible] lapidem [illegible] n. 37 ubi ZANVARIVS [illegible] IANVARIVS [illegible] Gruteriano [illegible] Grammaticum pertinent.

In Æd. Medici Joſephi Buonanni (a)

38

In Ædibus Seminarii, olim Pantale.

39 L. VTRALLI PRISCI VIXIT
ANN XIII M XI C L MAXIMA
MATER FECIT

Sigla C. L. in lin. 3 [illegible] Caj Liberta, quæ contra morem filii Maxima præcedere voluit, niſi [illegible] nomine Maxima [illegible] loco fit.

Gruter. pag. 677 n. 5 — Domi Horatii Cardona.

40. NAVIO APRO
QVI VIXIT ANN
XII M. VII D V
NATIVS VMBRIVS
FORTVNATVS PATER
ASC

41 D M
MANLIO STAT
CVLO HERVIA AS
BINA CONIVGI
B M D

In Ædibus Seminarii. — Prope Æd. DD. de Aquila.

42. Q. CONCORDI
O PRIMO QVI
VIXIT ANNIS
V MAN VII D. XX
MATER FILIO
CARISSIMO ASC

43 A CVRTI ASIMA
ANI QVI VIXIT
AN XXXIII M. VI
MAEVIA CATATA
MATER

Mater pro Marvia [illegible] Dipht. AI

Prope Colleg. [illegible] PP. Jeſuitarum.

44. (b) M
M TREBVLANI
GAGILI TESES
FORIANI F DVL
QVI V A. XIII M
VI D. XII TREBV
LANVS TELES
FOR ET MATRIA
GAGILIA PAR. INF

Prope Æd. olim Sellarolt

45

L. TAVTONIVS L. L. ARCHAENTE
SIAI AT
L. TAVTONIO L. A. SYEL PROCVLO
VIXIT ANNOS XVIIII
QVINTIA GRATA

In Arce Civitatis.

46. D M
M. METILIO E
MINCO VALE
AIS VRINA CO
IVGI CVM QVA fe
VIXIT AN XY II
ILLOS F XX B MA

E

(a) Mirum adeo rudibus, atque incondita charactéribus [illegible] ... [illegible] ... Item græcum A pro [illegible] ... Urſino [illegible] ... Negarium tamen [illegible] Mansi [illegible] ... Sed verius forcaſſe [illegible] ... Gruteri [illegible] ... [illegible] ... Mirum [illegible] ... [illegible] ... tibi legimus C. [illegible] L. F. [illegible] Falletio, qui

In Diecum ex Archetypo deſcripſerat, non omnino fidem ſuam [illegible] ... quod [illegible] ob litterarum corruptionem [illegible] ... Sed [illegible] ... [illegible] ... Sed pro [illegible] ... [illegible] apud Gruterum & Muratorium [illegible].

(b) Deorum appellationem [illegible] in hac lapide *Manes* quod haud [illegible] ... Quadratarii [illegible] ... Lapidem tamen ſic accipio: *Manibus M. Trebulani Gagilii Teſſeforiani Filii Dulciſſimi qui vixit an. XIII Menſ VI Dieb XII Trebulanus Teſſeforianus & Marcia Gagilia Parentes Infeliciſſimi* [illegible] ... M Trebulanus Gagilius Trebulaniam [illegible] ... Gagilii [illegible] videtur.

Google

In Diverſorio è regione S. Franciſci, & apud Muratorium pag. 1230 num. 6

47. D. M (a)
AVRELIO
MARCVLANO
QVI VIX ANN
VII. M. V. D. XVII
M. AVRELIVS
ALEXANDER
FILIO DVLCIS
SIMO CVI MORS
ACERVA
CESSIT

In atrio Æd[illegible] Vid. [illegible] pag. 9

48

Ad S. Pauli extra mœnia

49 D M
CONCORDI
FORTVNATI
LOLLIVS FILIVS
PATRI B M F

Ibidem

50. C FVLLIDI
VS ASCLEPI
ODOTVS
V S F
i. e. Vivus Sibi Fecit

In Via vulgo Paradiſo, quæ ſtat ad Portam Auream

51 AGATHODO FILIO
MODESTVS
PATER

In Æd. Pauli Rodio Vid. Clav. [illegible]

52 L. STAIO HE
RODATO
QVI VIXIT ANNIS
V MENSIB. VIIII
DIEB. XV
L. STAIVS L. F. RV
FILIVS MANILI
FRATRI DVL
CISSISSIMO

Ibidem in ſegmenti marmore tres tituli ſeparatim Inſcripti.

53

D M	Hæc ſculpta ſunt ornamenta	D M
TREBELLIV	D M	
S AVRELIV		
S P		
QVI VIC X		
IT AN X M		
III VRA		
MAT		

Apud Gruterum pag. 699. num. 9.

54. D M (b)
M. CRASSO SATVRNINO
M. CRASSVS FORTVNATVS
FILIO CARISSIMO
QVI VIXIT ANN XIII
M X. DIEB III
DVCI FECIT ITV AMBITV
DO

Sub

(a) Notanda ſunt postrema lapidis verba [illegible] cui Mors acerva pro [illegible] (pro acerba more illo, quo veteres literas V & B [illegible]) ceſſit [illegible] & vere ut [illegible] mors [illegible]

(b) [illegible] apud Gruter. hæc formula ſepulcralis [illegible] p. 123 n. 5 [illegible] IN AG. P. XXXI ITV AMBITV AGRAE [illegible] pag. 798. [illegible] ITV AMBITV [illegible] Pomponius [illegible] De Sepulc. [illegible] in fundo [illegible] ſepulcrum [illegible] ſepulcrum [illegible] ſepulcra [illegible] Ulpian. [illegible] De Relig. [illegible] Cicero in Orat. Pro Sex. Roſcio [illegible]

[illegible] Gruteri lapidem [illegible] ITV AMBITV [illegible] quod [illegible] ITV AMBIT [illegible] & ſupplendum [illegible] ITV AMBITV A QVO PRAESTANDVM [illegible] De [illegible] Kirchmannus De Fun. lib. 3 c. 12. De Ambitu vero [illegible] Vid. Briſſon. [illegible] c. 36. [illegible] Ambitus ſepulcro [illegible] Sacroſanctum Vetuſtatem & apud Muratorium [illegible] ITVM AMBITVM [illegible]

Sub Arcu Pontis Calarii, & apud Reinesium.

55
C. IETVELLIVI Q. F. PAB (a)
LEVIVS MONVMENTVM SACRIV
CVRAVIT SIBI ET VEDDI IVAE
ERIDIAE D. F. MERIAE
SIBIQVE PROBAVIT

Reinesius pag. 774. num. 114.

56
D. M. (b)
C. OBILI MODESTI
QVI IDEM ET ASIABADIVI
CVM QVO VIXI AN XVII
CARIIA MONTANA
CONIVGI B. M. F

Gruterus pag. 804. n. 4.

57 D M
C MENIO
TRINICENIO
MARIA IENVARIA
CVM QVO VIX
ANN. XXXVI. M. III
CONIVGI B. M. F

Idem pag. 916 num. 12.

58 C NONIVS C F CHILO SIBI ET
N POSTIMIDN L DASIDI PATRI SVO
ARBITRATV
C IVCCII C F MAXIMI

Prope Cloacam della Pescole.

61.
D M
IVLIIOI PRIMI
[illegible]
MARDA
CONI CIM QVO
V A XVII M III
ET IVLIIOIA
f. a. Filia.

Rusi volgo Petrone ad viam Rusticam de Gentile.

59 D M I
IVLIAE IIVE
GERMINIAE
GILERINAE
C LICOBIVI
CELER CON
IVGI BIRIME
RENTI CVM
sic QA VIXI ANOI sic
XXXXVII M VIII
IINI VELA QVERELA

E schedis Vighianis.

60. M MAMIDIO
MODESTO AVI
NIA LIBERALIS
CVM QVO VIXI A
N D VII CONIVGI
INCONPA B M F

Prope Æd. olim de Albero.

62 L IVNETIO
P F VERANO
IN V P. RII
IN A P. RII

In horto PP. Augustinianorum.

63
D M
D. VITELIO PRIMO
VIBIA QVETA
SORORI EBAIDI
B M F

Prope Æd. DD. Restituta ante Receptum

64. D M
Q. TITVLLIO
MARCILLINO
CONIVG QVI
VIXIT VITAII sic
ANN. XLV ET
MECVM AN
NIS XVIIII *I. e. undeviginti annis*
MVNAIIA VEL
ICIVAI conj *I. e. Conjugi*
BENEMEREN
DIQ

In exteriori gradu Ædis de Consolatione ad D. Petri

65. M. SASSIVS . F Q SASSIVS . M....

E 2 Dond

(a) Impertatum quam nunquam Reinesius ... [illegible] hoc lapide subire videtur ... [illegible] ... pro *Ieturl-lium* legit Ietvellius, ut mox ex proximo sui ejusdem lineae ... [illegible] ... distinctae distincte, ... [illegible] Tribus IAN ... [illegible] ... quod fecit ... [illegible] ... hujus lapidis fundamentis est ... [illegible] ... & Tribus Fabia occur-ret ... & salvatis ... formula *utemque probavit* in posu-eriorlis ... [illegible] ... de qua videndus do-ctiss. Barbon de Formul. lib. 8. n. 46.

(b) Divina mea ... nostro lapide Reinesius ... pro *Asseraga Africanam* ... [illegible] ... Reinesio praestat ... Cognomen animadvertere ... quo C. Obilius Modestus appellatus fuit ... etiam veteres (...) addidisse ... cognomina ... quae nos *Supranomina* dicimus, ... [illegible] ... familiae ... qui non ... etiam hac ipsa pagina exhibet ... [illegible] ... Donium cl. ... 16. *Creperejus* ... *Kyrillus quae* ... *finem*, & ... ad P. Lupum ... Sev. p. 107. *Aurelius Secund ... qua & Laurentius* ... Rom ... [illegible] ... Fabrettum cap. 5. n. 21 p. 145. Nam vero cognomina ... [illegible] ... valde dubium ... [illegible] ... Sic *Laurentius Lupi* ... *currendo per latum* ... quod neque ... publicum ... [illegible] ... Sic etiam *Creperejum* Donii, quod ... [illegible] ... *Malefimi* ... [illegible] ... cognomina ... [illegible] ... Vid. Malvas. Marm. Fel-sin. p. 410. ... [illegible] ... *Bianonius* ... *Bianonus* ... [illegible]

Domi Joſephi de Maro.

66. [illegible]
[illegible]
C TVLLIO [illegible]
VIRO SVO ET
[illegible]

Prope Æd. olim de Maſcambis.

68. [illegible]
[illegible]
Q V I [illegible] M. X
[illegible]
CONIVGI [illegible]
[illegible]
PONTIVS [illegible]
[illegible]

Ibidem.

69. D M
[illegible] ALEXANDRIAE
V [illegible] M [illegible] D. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Videbatur in Sepulcro Archiepiſcopi Capuani.

70. [illegible]
[illegible]
[illegible] CONIVGI
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
VI [illegible]

67. In ueto Ædit. DD De Ceuparr. (a)

In plano Curiæ.

74. D. M
[illegible]
[illegible]
[illegible]
FECIT

Muratori pag. [illegible]
Ad Portam Auream in Via [illegible]

76. D. M
M [illegible]
[illegible]
QVI VA [illegible]
D. [illegible]
[illegible]
[illegible]

In Station Portæ Arſæ & apud Grut. pag. 829. num 6.

71. D M
[illegible]
VIX ANN [illegible] VI
D. VI
C [illegible]
CONIVGI [illegible]
[illegible] CVM
QVE VIX. ANN VII M
VII [illegible]

In Ædib. DD De Ceſis.

72. [illegible]
[illegible]
[illegible]

Apparuit pag. 109.

73. [illegible]
[illegible]
[illegible] SVO
ET [illegible]
[illegible] SVO [illegible]
IN [illegible]
[illegible]

In Æd. DD. de Sabariano, & apud Muratori pag. [illegible] habet. [illegible]

In eorum parte.

75. D M
[illegible]
[illegible]
[illegible]
TINTINNABVLVS
CONIVGI
BENEMERENTI
[illegible]

D M
[illegible]
[illegible]
[illegible]
TI FECIT

Idem pag. 147 [illegible] apud Sanctimoniales S. Petri.

77. [illegible]
[illegible] *L. a. Cuj Placeus*
C. P. [illegible] *filia*

(a) Quid ſit nota illa in baſi lapidis fronte inſculpta, ignorare me fateor [illegible] non enim alibi exemplum occurrit: Nonne videtur [illegible] C & P, quæ ſigla *Caj Fil* [illegible] quid ergo M. Furio, [illegible] Capuam [illegible] An vero [illegible] Certe [illegible] apud [illegible] Christi [illegible] ejuſmodi [illegible] M. Furii cognomen IERAX [illegible] Antiochum [illegible] Regni Syriæ [illegible] Seleuci [illegible] Sed [illegible]

[illegible] *Europa*, *Hiſpania*, *Aſia* [illegible] *Provincia* [illegible] Vidimus p. 21 [illegible] *Apronia*, & [illegible] conjuges [illegible] *peliana*, & *Vitalian* [illegible]

In [illegible]

In Turri Ecclesiæ Majoris.

78 L. VESONIVS ALEXAND
SIBI ET
CASSIAE M. F. PRIMAE
& BENEMERITIS EIVS

Prope Portam, quæ vocatur Clausuſo Eccleſiæ Majoris

79 M AVRELIO
FAVSTINO

Ad S. Petri extra muros

80 D. M. (a)
VEIDIAE
FORTVNATAE
CONIVGI MVNII
VITALIS QVAE
VIXIT ANN CVM
EO XII MENS. ...
QVAE SVPRAVI
XIT DIEB ...
MVNIVS PROCV
LEIANVS COGNATAE
B M F

In Collegio PP. Jeſuitarum

81 TVRELLIA Ↄ. L. FELIX DE SVO
FECIT SIBI ET SVIS
M CAPRELIO M L CORCEO
VIRO SVO
M TVLLIDIO M AVCTO
FILIOSVO VIVA FECIT

E Schedis Vigilonj

82 L. FVLVI
A VIVIT &
IN FR P XII
IN AG P XV

Gaurrus p. 898 n. 1

83 D M
SESTIDIAE
FELICISSIMAE
SESTIDIVS PRI
MVS CON BEN
EMER FEC.

Prope Æd. olim de Luna

84 C VMBRIO
VMENTI COIV
BENEMERENT
VIBBIA MARCELLA
FECIT

[illegible] p. 318 n. 11 [illegible]

85 CAECILIA
SECVNDA

Idem p. 227 n. 11

86 CLEPIANAE AVGVSTINE &
QVAE VIXIT ANNIS LV
CLEPIANA SECVNDINA

In ædi Cathedrali, & apud Gu[illegible] p. 502 n. 2

87 DIDIAE PROCV
LAE C TITI EVPORI
ANI VXORIS (b)
C TITIVS VREICVS
HERES BENEMAE &
RENTI

Ante [illegible] Eccleſ. [illegible]

88 AMARHIAE SECVNDI
NAE MVLIERIS IN HOC
[illegible]
QVAE VIXIT ANNOS
XXV MENSES VI D V
G NAEVIVS HAER
ES BENEMER. F

[illegible] p. 1715 n. 1 [illegible]

89 Q PASSERIVS ANTHIMVS
ET PASSERIA VICTORINA
SE VIVI FEC SIBI ET SVIS
LIB POST EOR
IN FR P X IN AGR P X
[illegible]
IN MOF

(a) Nomen [illegible] *Cognati*, aut *Cognatæ* [illegible] *Leurrus* [illegible] [illegible]

C NAMERCI[illegible]
IANVARIO [illegible]
IIVIO [illegible]
P PACCIVS IANVARIVS
FILIO NATVRALI ET
NAMERCIA [illegible]
MATER INFAVICISS FILIO
ET COGNATAE [illegible]
[illegible]

Ubi [illegible] Manethus, [illegible] *Cognati* [illegible]

[illegible]

(b) [illegible] lapidem Fabretti [illegible] C. Titius [illegible] Fabretti) monumentum poſuit

IN MOENIBVS VRBIS AD PORTAM RECTORIS (a)

90

P. OPPIVS · A · L · PAMP

Gruterus pag. 559. num. 4.

91\. T VALESIVS T L
PAMPHILVS
SIBI · ET · SVIS
IN FRON. P. XIII. IN AG. P. XIII
H. M. H. N. S

Sub Foro ad Via ...

92\. C. PETILIVS CHRISSE
SIBI ET
CVSTIAE D. L. RESTITVTAE ET
L. CVSTIO ... L. SMARAGDO ET
CVSTINIAE SEPRETAE

In muro Ecclesiæ è regione Collegii PP. Jesuitarum

93\. L. NAEVIVS L. L
HERMA SIBI
ET COMINIAE
LAL NOE (b)

Effossa in novo Viridario ejusdem Collegii

94\. OVANIVS D. L
AVCTVS SIBI
ET PATRONAE
INF P XII

Prope Forteria

95\. L. CORNELIO L. L
SVPOLI
ANNOS NATO VII

In Ædib. Medici Pacca

96\. L. MOLVI L. L
SLAC ...
CALENI PATRONI

Prope ÆDD De Mayo

97 T MASIO T. L. CHRESTO
SERVILIAE C. L. CHRESTAE
LIBERTIS LIBERTABVS
VIVI FECERE

Via Sortoria

98 CASSIA D. L. ERA...
SIBI ET
CASSIO D. L. MONESTO
ET
...AITIO FELICI ET
CASSIO D. L. AVCTO ET
... COMMVNI

Ibidem

99 L. PREGANIVS
L. L. SATVRNINVS
SIBI ET PREGANIAE
L. L. HELENAE
PREGANIAE O. L.
DIODORAE
SIBI ET SVIS
IN F. P. XII. IN A. P. XII

In Turri Ducis Castripoli (c)

100 D. M
VIBBIAE PRIMA
S VIBBIA SAE *sic*
CVNDA PA
TRONAE B. M. F

Gruter. pag. 1047

101 VALERIA POLVMI
CE. ET VETTIVS PY
TOLEMVS · VIVI
SIBI LIBERTIS · LI
BERTABVSQ. FEC

In moenibus Urbis prope Nicolitum.

102\. SOCELLIAE D. L
OPTATAE

Eaem

(a) Habet eadem Gruterus p. 587. n. 9. Sed ... [illegible] ... quod modo hoc ... Epigraphen adeò ... refert. Ita ut potius ... monumentum aliquod publice dedicatum ... [illegible] ... ad hanc ... conspicitur. Si igitur ... lege *Publius Oppius Auli Libertus Pamphilus* ... quem Patroni Oppii ... Libertum Pamphilum ... vocari ... [illegible]

(b) Nomen, seu Cognomen hujus Libertæ ... scriptum quidem est LALAVOE ... V cum A secundæ syllabæ, uti diserte habet Autographum, sed [...] non dubito, quia ibi ... scribendum ... inter Servos ... nomen occurrit in *Leg.* 37. § ... *De Legatis* ... ubi etiam ... legitur, quam ... p. ... n. ... [illegible]

(c) ... eadem, ... Patrona, & Liberta *Prima* & *Secunda* cognominibus distinguebantur; atque ... quidem ... cognomina ... communi ... nomine ... [ut de Libertis quoque jam ...] neque ... ex ordine ... secunda cognomina plerumque ... Hoc vero non ad ... sed dignitatem ... cognomen *Patronæ*, *Secundæ* vero *Libertæ* ... [illegible]

Extra Portam Asinam, & apud Donium Cl. ii n. 45

103

MEMORIAE (a)
IVLIAE PRIMAE DVLCISSIMAE
ET INCOMPARABILI FEMINAE
M BLESIVS IVLIVS DEXTER ET TIBERI
IVLII CONCORDIVS LVPVLVS ET
MERCIENVS FILI MATRI DVLCISSIMAE

In marmoribus Urbis prope Turrim S. Pauli.

104 C. CELERIVS (b)
C. L. EVTICHVS
SIBI ET SVIS ET
SERVILIAE O. L
SPECVLAE
IN FR. P. XII
IN AG. P. XII

Ante Æd. de Cardone olim Sidoniae

105 MEMORIAE
TORLI
SVCCESSI
FELICI
MODESTINE ET
SEVERE
B M F

In Æd. olim de Lelia.

106 HIC SEPVLTVS
ADIVNCTVS
ET LOCVS
SEPVLTVRAE
IN FRONTE P. XII
IN AGRO P. XII

Grut. p. 377 [illegible]

In atrio Æd. Marci Borghesii.

107 C. SERVI C L
IVCVNDVS
ET ALBIAE C L
[illegible] ET
P. CORNELIO [illegible] L
[illegible] ET (c)
[illegible] XII

E schedis Verulii

108

[illegible] ESIAMENTO [illegible]
Hic in sculptam tres statuae, quibus nomina respondent
C LATINIO C LATINIO C L VERGINIAE
SYNEΞONI STEFANO REC[illegible]

Ante Æd. DD. Rossorum.

109 CELLI [illegible]
IN F P. XII
IN A P X
E T F
Sibi Testamento Fecerunt

Prope Rosam in vinea fragmentum.

110 FIRMVS VIVI
SIBI ET SVIS
FECIT

Gruter p. 890 n. 9.

111 SVCCESSVS
Q. VIX ANN L
ΦCOL. LEGIVS
B. M. F

Idem p. 906 n. 9.

In Æd. DD. Cardone prope Adriani

112 PHILEMAE [illegible]
C CATIO ANC[illegible]
Q. CATIO OB[illegible]
OVANIA [illegible]
FRVCTILIA [illegible]
SIBI SVISQ.
IN FR P. XI
IN AG. P. XI[illegible]

In marmoribus Urbis prope Portam Rosatam

113 L. TANNONIVS
BASSVS
HEIC SITVS EST

114 L. CAVPONIVS C. F

Idem p. 995 n. 13.

115 STRABO L. HERES FECIT

Prope

(a) Monumentum hoc non fuisse notum ... quae docerent, aut plurium fratrum eadem praenomina ... non in unius plurali ... ut hoc nostro lapide praeclare ... ubi *Tiberii fratri* tres nempe Concordius, Lupulus, & Mercianus Matri monumentum posuerunt. Cum enim singuli iisdem praenomen ... quod praeferrent, ne simul omnium memoriam in eodem lapide deberent, simul plurali numero usum eum praenomen ... cujusque Cognomina subscripsisse satis. Sic haec Classe ... n. 8. *Fiacco Sempronio ... Coss.* ubi illud Fiacco commune utrique praenomen demonstrat, de quo dixi pag. 305. Hoc perspecto non dissimilem lapidem interpretatur apud Muratorium in *magno Thesau.* fol. 7 c. 9 p. 435 qui sic habet

D. M.
D. OCTECILI PAVLINI
EVO QVI VIX MEN
V D VBRI ELIVS M
V D VIRI
D. OCTAVILIVS SECVNDVS
ET MEZARI IVLIS SECVN

ubi illud *D. Octecili Paulini*, quod secunda linea legitur minime pro singulari ... accipi debet, sed pro plurali ... *Flavi Mesf y Dub* VIIII *Alius Mesf y Dub* ... Itaque Decimus Octecilius Paulinus Pater ... cui in primis ... praenomen, nomen, ac cognomen ... ipse, & Mater [nempe Mater] fecerunt.

(b) In aedibus ... hunc lapidem Gudius p. 354 n. 1 & praeter ... in Exemplum, ... vero in Spechate ... graphum, ... lapidis ... Ca ... in ... hoc nostro lapide ... observavit ... Ol ... qui eandem ... prodidit in ... Pilarenti ...

(c) Nota in ... lapidibus Liberto occurrunt a quibus ... cognomen ... quod enim in Servorum ... nomen, ... Patroni praenomen, ac nomen, ... in illud loco ... Eorum ... qui ... [Ex ...] ... Dalmata ... Samnaeum ... Imperii ... Decius appellatum ... Romani Imperii ... Romanum ... accommodasse, ut ... Lactantius, ... Auctor lib. de Mort. Persecutor. cap. 9.

Prope dirutam Ædem S. Lupi.

116

Prope Æd. DD. Marcini

117 CARILLIO ONESIMO COIVGI INC. cum
QVO VIXIT ANNIS XXX. AVILLIA QVintae

Prope Æd. olim Jul. de Pompeiis

118 M. CALVENTIO M. L. AVCTO
EX TESTAMENTO
CALVENTIVS M. L. PHIL...
FECIT

Juxta S. Jacobi de Militumbus & Marator p. 1413 n. 9 è schedis Peiresianis

119 C. CLODIO N. F. PVP. (a)
N. CLODIVS N. F. PVP.
CAPITO VEIVOS

Ad Portam Auream [illegible]

120 SOCELLIAE ɔ. L.
OPTATAE

Murat. p. 1637 [illegible] Socellia

Marator p. 1191 n. 5

121 M. AELIO CRESIMO
OPPIA SECVNDI
NA CONIVGI INC
CVM QVO VIXIT
ANNIS XV S. V. Q. B. M

id est Sine Ulla querela Bene Merenti

Marator pag. 1239 num. 2 (b)

122 L. CORNELIVS SATORINVS
VIXIT A. LX. CORNELIA
SYMIFRVSIA PATRONO SVO
IDEM CONIVGI BENEMERENTI

Idem p. 1341 n. 4

123 SEXTIO
CORNELI
ANN VI
H. S.

id est Hic Situs

Idem p. 1317 num. 9

124 M. VLPI LVCILIANI
VIXIT ANN XXXVIII
MENS VI

Murat. p. 1341 n. 9

125 DIS MANIB
NVNNIAE FRYSAE
C. NVNNIVS
FESTVS F
ET Q. IANVARIVS
NVNNI CAELI
CONIVG OPTIM

Idem p. 1111 n. 1

126 D. M
C. PETRONI
AMPLIATI
C. PETRONIVS
FELICIANVS
PATRONO
ET AQVILIAE
CERIALI

Extra Portam Rufinam & ap. Murat. p. 1590 n. 6

127 ST. NVMIS
NICEFOR. SIBI
ET SERGIAE L. L.
ARBVSCVLAE
ET L. SERGIO L. L.
NICEFORO ET
L. SERGIO L. L. EROTI

[illegible]

(a) [illegible]

(b) [illegible]

Nuper repertum in Opp. Molliarum Ben. Dioec. (a)

128

D J	J M

PLATIAE RVFIN
AE QVAE VIX. ANN XX
M VIII PLATIVS SECV
NDVS ET IVLIA RVFI
FILIAE DVLCISSIM
ET PIISSIMAE FECE
RVNT

Prope Ædes DD. De Majo

129

BASSVS BENERENTANVS (b)
VIXIT ANNOS [illegible]
HOSPES RESISTE ET TVMVLVM
TEGE ET MORARIS IAM SO[illegible]
VIXI QVA POTVI KARVS RA[illegible]
HIC SVM SEPVLTVS HIC *ossa sunt*
VALETE ET BENEFACITE VOBIS

Prope Æd. SS. Annunciatæ

130 C VINVCIVS C [illegible]
ZMYRN[illegible]
FVLISIVS C [illegible]
PHILOM [illegible]
ENNIA C L ELENA

Prope DD. Vallalegum.

131 L. CALEIVS
SIBI ET VARIAE

In Turri S. Sophiæ, & apud Gruter. pag. 717. num. I

132 M SLITIVS M F MACEDO
VIBIAE L F MATRI

Gruterus om. ultim. M. F. & pro Macedo mendose scripsit MACERO.

E schedis Vigilioni

134 NARVIA M. L. VITICVLA
SIBI ET
C PONTIO C. L
MARCO

Grut. p. 961. n. 5. pro Narvia mendose scribit NAENIA

Prope Æd. DD. Schinosi

135 D. M
NERIAE AETIAE Grut. p. [illegible]
C MVTIVS SABI[illegible]
NIANVS CONIVGI
B M F

Ad S. Paoli extra moenia

135 IVLIAE
FELICVLAE
TR FEPELLIVS
VRNIVS CONIVG
INCOMPARABIL
CVM QVA VIX
AN XX M II D V
B M F

Prope Æd. olim D. Ad Re.

137

SATTIAE IANVA
RIAE CAST FEMI
QVAE VI AN XXXVII
M VII D VIII SEX
MARIVS HILAR
VS CVI INCOMP
ARA CVM QVA V
AN XXIII M VII D
XL B M F

Ad alteram Æd. S. Jacobi

138 D M
L SERVIDIVS EEI[illegible]
SIBI SVEISQVE FEC
ET COCL[illegible]
FAVSTO [illegible]
ET FAVSTE [illegible]
TRITAE VIB[illegible]
VIBIAE IANVARIAE
TROPHIMAE SVBLI
AE FELICITATI
POSTERISQVE SVIS
FECIT

Prope Valentinianum S. Deodati.

136 SATRIAE VERT[illegible]
BETITTVS CAL
LISTVS ISENA
NORICVLAE (c)
B M F

h

Ad Ædem

(a) Sigla illa D. J J M quæ hujus lapidis initio [illegible] [illegible] *Dis Inferis Manibus* [illegible] Deos Inferos Manes per hæc sigla D I M. [illegible] habet Gruter. p. 931. [illegible] & Fabrett. p. 66 n. 160. [illegible] pag. 169 [illegible] legatur *Si tam* [illegible] [illegible] Theologum [illegible] [illegible] *Hierolophysanterpretem* [illegible]

(b) Apostrophes in [illegible] quam frequenter occurrunt [illegible] Gruteri cap. XVI p. 71 [illegible]

[illegible] supplet [illegible] *Valere* [illegible] *Vale* [illegible] p. 473. [illegible] VALE SALVE [illegible] *superstitem Valere* [illegible] VALETE [illegible] Servius in Aeneid. [illegible] XI 97 [illegible] *Benefacere* [illegible]

(c) Quod si in hoc [illegible] *Nonus* hæc [illegible] *Martialis* &c. *Noricula* [illegible] Gruter p. 417 [illegible] Doniam cl. VI n. 104.

Ad Ædem SS. Annunciatae Viæ, qua itur ad Avenas, lapis ingens, qui modo [illegible] (a)

139

D	M ENNIVS M F MACEDO SIBI ET POLLIAE SYNTICHENI ENNIAE IVCVNDILLAE QVICVMQVE ALBANA TENDIS PROPE *Parte Viator* PAVLISPER CELERES TE ROGO SISTE PEDES NEV GRAVE SIT TENERAE COGNOSCERE FATA PVELLAE NEV GRAVE SIT NOSTRA MORTE DOLERE SIBI BIS MIHI IAM SENOS AETAS COMPLEVERAT ANNOS SPEMQVE DARAT TALAMI CONIVGIVMQVE VIRI CVM MORS FESTINANS CRESCENTIS *Subsolvit annos* FLEVIT ET ASSIDVO MAESTVS VTERQVE PARENS NVNC ITA IN AETERNA REQVIESCO *Sede Sepulta* ET FINEM FATI CONQVEROR IPSA MEI . . . . . ET MAXSIM	H
M		N S

In Ædibus DD. De Aquila (b)

140 TARQVINIAE MO DESTAE Q V A XV M VI D VI MODESTVS ET LA CIVA PARENTES LVCENI VS MAR C Q V M VI DVE NAM FVIT EXIMIA SPECIE MIROQVE DECORE ARNS INERAT VERE CORPO RE DIGNA SVO BADE VALE DVLCIS

Gruter p. 694 n. 3.

141 D M NVMIAE L F QVAORATILLAE NEPTI OVECISSIMAE

Prope Æd. SS Annunc.

142 SICONIVS SECVNDINVS CO IVGI INCOMPARA BILI BENEMER FIAE

Sub Porticu PP. Carmel. Excalc. & apud Fleetwood p. 14. n. 4. (c)

143 VIRIA L L CHRESTA MON FECIT SIBI ET SVIS ET CRVSTIO C L TALASSO FILIO ET VIBIAE ɔ L CALYBENI LIBERTAE LENAE ARS ASSE QVAESITVM LVCRO SVO SINE FRAVDE ALIORVM H M H N S

Ad S. Mar-

(a) *Egregium hoc monumentum* [illegible] *Februarii* [illegible] *M. Ennius* [illegible] *Syntichenl* [illegible] *Æternam Sedem* [illegible] *Christianorum* [illegible] *Æternæ Domui* [illegible] H M H N S *i. e. Hoc Monumentum Heredem Non Sequetur* [illegible] *Dies* [illegible] ET MAXI M [illegible]

(b) *Affert etiam hunc lapidem Gudius p. 245. n. 5* [illegible] *Dies* [illegible]

[illegible] *Tarquiniae* [illegible] *Modestus & Lacivam Parentes* [illegible] *Lucenius Marcus* [illegible] *Virgilius Æn. xi. 27* [illegible]

Salve aeternum mihi maxime Palla
Æternumque vale [illegible]

[illegible] *Servius Æn. xl. 649.*

(c) *Extat etiam apud Grut. p. 652* [illegible] ANS [illegible] *Asse quaerere* [illegible] *Nihil* [illegible] *Assem* [illegible] *Asse* [illegible] *sine fraude aliorum* [illegible] H. M. D. M. A. *i. e. Huic Monumento Dolus Malus Abesto.*

Ad S. Marciani extra moenia: (a)

144

D M
M SEPTICIO FE LICISSIMO LICERIA SEMME HOSPITI B. M. F

In praedio vulgò [illegible] in Sarcophago Marmoreo

149

| C. PETRONIO FRI
MO Q V A XXXIX
CERRINIA IVLIA |

Domi Jo. Jacobi [illegible]

150 C. VMBRIVS C. F [illegible]
TACITIA L. L. PHIL [illegible]
C. VMBRIVS T F [illegible]

Domi Petri Gaspare olim de Lucis (b)

145 D. M
MEMORIAE C. HERENNI MODESTI
A VIBRIVS EQVATIANVS
CONTVBERNALI DVLCISSIMO

In Collegio [illegible]

146 MVMMEIE MVMMIA
NENI QV A XXIIII M VII
D. XXV TITIVS IANVAR
[illegible]

Prope Aed. S. Jo. Hierosolymitani.

147

| IVNIAE RVTILI
AE IVNIANENI
QVAE VIXIT AN
NIS XXXXII M I
RVFINVS CONTVBER
NALI KARISSIMAE
INFELICISSIMVS
FECIT |

In Porticu prope Venafum.

148 L. RVFRIVS [illegible]
CVRAVIT SIBI
FRATRI RVFRIO

Ad S. Mariae Angelorum.

151 VOLVMN [illegible]
EX TESTAMEN. . . .

In Aed. olim de Tifinis sub fornic.

152 [illegible] IAE PATRONAE SVAE
[illegible] EI ET SVIS FECIT

(a) [illegible] apud veteres Romanos [illegible] nihil [illegible] Hospitii [illegible] Populus Populo [illegible] S. C. [illegible] decernerent [illegible] Vettius Sabinus [illegible]

(b) Contubernalis vox [illegible] Contubernalis [illegible] Hyginus de Castram [illegible] Decem Homines [illegible] Contubernio [illegible] Contubernales [illegible] Cicero pro Caelio [illegible] Tibullus [illegible] Vibius C. [illegible] Contubernales [illegible]

Donius Cl. xv n. 47. Beneventi in S. Sofia

113 CALMENERAE VIX. ANN. XXVI
HVIC DOMINVS OB MERITA
EIVS ET PROBITATEM QVOD
EVM PLENO ADFECTV
DILEXERIT FECIT

E Schedis Vigilantii

114 ANTONIA C. L. EVECHE (a)
FECIT SIBI ET
MORIO C. L. COMMVNI
C. ADINIO C. L. SVAVI
C. ANTONIO C. L. RESTITVTO
MORIO M. L. AVENTINO

Gruterus pag. 1056 n. 6

115 SVELLIAE. Ɔ. L
SABINAE
D M S (b)

Ad S. Modesti Gruter. pag. 899. n. 10.

116 ALFIA Ɔ L FAVSTA
SIBI ET
C. RVBELLIO
IVCVNDO

Idem pag. 887 n. 10.

117 TICIAE
D. M. L
FIDELI

In Fornace DD. Rendina
ad Arbores Marras

118 FVFIA FIGRATILLA
SIBI ET RVFRIO ONESIM
P. FVFIO FVSCO
ENNIAE RECILLAE
FVFIAE SECVNDAE
FVFIAE ATIATYCHERI
P. FVFIO FRVCTO
IN FR. P. XII. IN A. P. XII

In Vinea DD. Rendina

119 L. PVPIVS PRIMIGENIVS
RESTIO SIBI ET TREBV
LANAE MODESTAE
CARPO
L. PVPIO HERMETI
EXPECTATO

Apud Appianum

160 D. M
TEGEDIAE FORTVNATAE ET L
CORNELI FIRMI VIVI SIBI FECE
RVNT QVEM EMERVNT ✠ CXX
idest Denarios centum viginti.

Prope Atrium

161 D. VALERIVS
MENECRATES
OPPIAI C. L. FLO
ABVTIAE HELI

Prope DD. Pacca

162 TVRELLIA C. L. QVARTA
VOLVMNIA Q. L.
IVCVNDA
L. F. C
Idest Locum Fieri Curavit

E Schedis Vigilantii

163 TVRSELLI Ɔ. L
MIRIME
SIBI ET SVIS
IN FR. P. XII
IN AG. P. XII

Prope Atrium

164 C. SENTIVS
C. L. HECTOR
HERENNIA C. L.
QVARTA IN
FRONTE P. XII

Prope Colleg. Scholarum Piarum

165 PACCIA C. L. VITALIS
SIBI ET
M. VALERIO IVTORI ET
PIETATI

Prope Portam Rufinam

166 L. LOLLIVS L. L.
HILARVS
LOLLIA L. L. ELEVT

Gruter pag. 917 num. 3

167 FVFICIA Ɔ. L. CLEOPATR
VIVA SIBI FECIT

abhorrent: Sed & Contubernii nomine et conjunctio appellari solebat quae inter libertos & serviles personas [illegible] intercedebat, ut ex Justi [illegible] ad Reifinium, pluresque praeter nostrum lapidem: plures consulenti apud Fabrettum c. 4 p. 311 [illegible] Contubernalibus: Hanc [illegible] Romanum [illegible] appellari [illegible] etiam Monumentum eodem casu dici debet, quae Monumenti dicitur [illegible] n. 160, sic Tiburtina n. 71, Tychen n. 73 [illegible] habes n. 165 & 167, de quorum [illegible] 170, [illegible] vide P. Lupum in epitaph. Sever. p. 160.

(c) Cum de Contubernio nota in De Re Mil. [illegible] p. 231 [illegible] quae [illegible] vocat, [illegible] ad Vitrum [illegible] insigne, sed [illegible] Contubernii nomen [illegible] sed quae [illegible] C [illegible] nam [illegible] marmorum [illegible] [illegible] vocabulum significari

[illegible] Notanda denique in hoc lapide sigla [illegible] sculpta D. M. S. nam sic Mor hoc Sacrum [illegible] sed [illegible] sepulcra [illegible] Hoc si [illegible] exemplum [illegible] excipies, vel Diis Manibus Monumentum Sibi vel Diis Manibus Sacrum, interpretari poteris.

(d) Exstat et nos hic lapis apud Gruterum p. 353 n. 8 sed [illegible] pro Morio legit M. [illegible] & pro Ɔ. habet M. [illegible] Marci praenomen. In 4. Cadinio pro C. Adinio, post quae meritis Ɔ. Non dubito, quin in nostro Morio Marci cognomen agnoscendum sit, cujus singularis litterae M [illegible] nomen [illegible] sive marmorarii, sive descriptoris [illegible] sive [illegible] more [illegible] quod Gruter. [illegible] in Morio [pro quo M. Orio [illegible]] tamen contra fidem lapidis admissum in C. Adinio volumus, pro quo Cad. [illegible] notae [illegible] pronomen [illegible] quorum [illegible] juncta scilicet [illegible] id fieri posset] una [illegible] quibus [illegible] Sic in hac Classi n. 117 Cn. [illegible] pro C. Aquilio [illegible] Tiberium pro T. Aurelio notas [illegible] Gruterio exempla [illegible] sed [illegible] patet [illegible] testimonia [illegible] quorum [illegible] nobis verum [illegible] pro A. Gellio Agelium [illegible] commode, [illegible].

Prope

Prope Æd. DD. Cols [illegible] Grut. pag. 978 num. 5

168 C HERENNIVS
C. L. PYRAMVS FE (a)
CIT SIBI ET
HERENNIAE THISBE
NI CONIVGI SVAE ET
HERENNIAE FAVENTINAE
LAVRO
ET QVINTAE SVIS

In [illegible] sub [illegible] Man. & femina

169 LATINIAE
THYCHEN

Sub Ponte Calonis

172 OPPIO
CAPITON
Q. PRINC.
CENS

Sub Calonica prope Ædes [illegible]

170 C. OPPIO

In Ædibus DD. [illegible]

176 RIVS
TVS SIBI
HELPEDI
POSTERISQVE
VS FECIT

Via Soriana

171 AFINEIA
TALI EX
VOT
T VIAE
RAM
CR

Prope Æd. de Lunardi

174 Q. FLVRI
Q. FLVRI
L. LVCCIO
MARIAE

Ad SS. Annunciatam

175 AVFILLIA
SIBI
AVFIL

Ad S. [illegible]

176 LIVS SVAVIS L.
MIGENIVS SIBI
OLLIAE PRIMILLAE
OLLIO CAEMIN

In Portico S. [illegible]

177 A. IGN
PA
A. IGN
R V

Prope Æd. De Lunis

178 D. M.
Q. LOLLIVS
CHRYSER

Grut. pag. 665 num. 3

179 AE L. F. POLLAE FILIAE
IO QVINTIONI
PHILVMINAE MALLIAE L. L.
INVENTA

Prope [illegible]

180 OCTAVIO
IVCVNDO
Q. V

In gradu majori Aed. S. Francisci

181 Q. VEIDIVS Q. L.
CLODIA

In Portico S. Catherinae

182 C. PAPIR
NEVEN

In Æd. Cardone [illegible]

183 LAROMERCVRIO
OHMAE VXORI

In Æd. DD. Maran.

184 C. PONTIVS F
ET P. PONTIVS

E [illegible]

185 EX III
DIO MED
IN P. P. XIIIIN A. P. XII

Prope [illegible]

186 A. F. PVP IGN

Prope S. Andream

187 C. LORIO Q. F
STE

In Cathedralis Æde

189 SVELLI
NTI
AT HVIVS
N QVI VIXIT
DIEBVS VIIII
EVENTVS ET
NOE PARENTES

In S. [illegible]

190 BASSAEI ASTVR E

Prope [illegible]

191 CARIVS MA
RINVS A. DEC
IONE NEP

In [illegible] Cathedralis

190 CONCORDIVS
SAVISSIM
VRIAE OPTATAE
QVINTO

Prope DD. de [illegible]

189 ARCONIA
L. HILARA
HIC SITA EST
PR. P. XII
AG. P. XII

In Monaster. S. Modesti

193 L. VIBIVS L. F. STE
VIBIA L. L. HILAR

In Porta majori Cathedralis

194 IVS AMARANTHVS
ST REFECTVS FECTLN SIBI ET
LYSIMA & PATRI ET
Q. L. HEV NI CONC.
IO M. L. AGILI
STO CONSTATI SECVNDO
fo

Prope Portam Auream

195 ORDEIO Q. F. STE R
ORDEIO Q. F. STE R
AESSIA RVFA E
IDEIAI Q. F. POLL
Ibid. Ead. a Q. F. Pollia

In Carpinis DD. [illegible]

196 AVIO C. CALLO
TO M. F. MARCIONI
O VIRO FECIT

[a] Notanda [illegible] Conjugum cognomina *Pyramus & Thisbe*. [illegible] conjugum aliae nomina [illegible] Vercellensis [illegible] sepulcrum [illegible] conjugalis [illegible] *Pyramus & Thisbe* [illegible] ab *Ovidio* [illegible] lapidem [illegible] in Agro Capuano [illegible] Capuam Tertio Archidiaconus [illegible] Capuan. p. 177 [illegible] verba.

Q. CANIO Q. L. ESTHO
Q. CANIVS Q. L. PROTVS
FRATER ESTHO PATRONI
Q. CANIO Q. L. ARPHION
FRATRI

Haud nempe [illegible]

[illegible] atque in Sacra Hebraeorum Historia [illegible] Fratres [illegible] probando [illegible] Q. Canius [illegible] Zethi [illegible] Hebraei [illegible] Populus [illegible] Romani [illegible] Fratris Servitus [illegible] Libertas [illegible] *Domini manumittente Fratrem alium Conservum eidem dono dari* [illegible] *a Fratre Domino deinde manumissus* [illegible] *deditum posset*.

In Diverſorio è regione S. Franciſci, & apud Muratorium pag. 30 num. 6

47.
D M (a)
AVRELIO
HERCVLANO
QVI VIX ANN
VII M V D XVII
M. AVRELIVS
ALEXANDER
FILIO DVLCIS
SIMO CVI MORS
ACERVÆ
CESSIT

Ad S. Pauli extra moenia.

49
D M
CONCORDI
FORTVNATI
LOLLIVS FILIVS
PATRI B M F

Ibidem.

50. C. PVLLIDI
VS ASCLEPI
ODOTVS
V S F
i. e. Vivus Sibi Fecit

Ibidem in ingenti marmore tres cippi ſeparatim inſcripti.

D. M	Hoc ſculpto ſunt obliterata	D. M
TREBELLIV	D M	[illegible]
S AVRELIV	[illegible]	
S P[illegible]		
QVI VIC X		
IT AN X M		
III [illegible] VRA		
MAT		

In rudio Æditui ecuarum Vid. in Prologuio pag. 9.

48

In Via vulgo Portiſe, qua itur ad Portam Aureum.

51 AGATHONI FILIO
MODESTVS
PATER

In Æd. Fori Pauli Roſſi Vid. Gius. n. 11.

52 L. STAIO HE
RODATO
QVI VIXIT ANNIS
V MENSIB VIIII
DIEB XV
L. STAIVS L. ERV
FILIVS MANILI
FRATRI DVL
CISSISSIMO

Apud Gruterum pag. 675 num. 9.

53 D M (b)
M CRASSO SATVRNINO
M CRASSVS FORTVNATVS
FILIO CARISSIMO
QVI VIXIT ANN XIII
M. X DIEB III
DVCI FECIT ITV AMBITV
DO

Sub

(a) Notanda ſunt postrema lapidis verba [illegible] cui Mors acerva pro [illegible] [pro acerbo more dicuque veteres literas V & B. promiſcue ut diſſimulaver commutabant] uſque pro cuncti & vere ut verbo mortis, quæ ſeponnum illorum vitala ſuſtulit.

(b) [illegible] lapidem plane occurrit apud Gruter. hanc formula ſepulcralis [illegible] p. 17] [illegible] IN M. P. XXXI IN AG. P. XXXV ITV AMBITV AQVAE PRAESTANDO [illegible] 798. [illegible] FECERVNT ITV AMBITV [illegible] Pomponius in L. [illegible] De ſepulcr. [illegible] ex fundorum, in quibus Sepulcra facias, [illegible] eos fundos adeundorum ſepulcrorum ſit iter, legibus [illegible] quæ prædiorum vendendorum cavetur, ut ad ſepulcra, quæ in fundis ſunt, iter ſit, aditus, ambitus funerandi ſit [illegible] [illegible] D. De Religioſ.] hoc contingebat vel [illegible] vendentem, ut ei per fundum ſepulcrum cauſſa [illegible] Pulchre Cicero in Orat. Pro Sex. Roſcio [illegible] [illegible] homines [illegible] crudeliſſima, ſibi autem [illegible] indigniſſima, [illegible] gradu [illegible] [illegible] ad ſepulcrum patrum [illegible] Illud quoque [illegible], quod alicui [illegible] modo [illegible] poteſtate teneatur? Hunc Gruteri lapidem, [illegible] ubi [illegible] ITV AMBITV AQVAE PRAESTANDO [illegible] quod Scaliger in Indice [illegible] ITV AMBITV AQVAE PRAESTANDO perperam explicat, ita legendum & ſupplendum cenſeo ITV AMBITV A QVO [illegible] Sed idem ſit [illegible] dominorum [illegible] perveniret. De Itu [illegible] ſepulcrum [illegible] Kirchmannus De Fun. lib. 3. c. 22. De Ambitu vero [illegible] Ambit. ut Igitur docuit Varro [illegible] quod circumeundo teritur [illegible] Sub Ambitus [illegible] I. e. duo pedes, & ſemis [illegible] quaqua verſus liberi ſint, ut circumire eas quis poſſit, quod [illegible] incendiorum cauſſa [illegible] Vid. Briſſon. [illegible] & Cujac. [illegible] L. 13. c. 36. Non [illegible] itaque ſolus [illegible] verum etiam Ambitus ſepulcris debebantur, ut ea ſcilicet [illegible] circumire quis poſſet: [illegible] ITV AMBITV [illegible] Hæc commemorare voſſet [illegible] & apud Muratorium, [illegible] ITEM ADITVM AMBITVM [illegible] CAVSSA.

Sub Arcu Pontis Calatis, & apud Reinesium

55
C. IPTVPLLIVS Q. F. VAR (a)
LEVIVS MONVMENTVM FACIVNDVM
CVRAVIT SIBI ET VXORI SVAE
[illegible]
RIECQVE PROBAVIT

Reinesius pag. 754. num. 14.

56
D. M (b)
C. OPILI MODESTI
QVI [illegible] ET ASTARACIVS
CVM QVO VIXI AN. XVII
CASSIA MONTANA
CONIVGI B. M. P

Gruterus pag. 814. n. 2.

57
D. M
C. OENIO
TRIMIGENIO
OARIA IENVARIA
CVM QVO VIX
ANN XXXVI. [illegible] III
CONIVGI B. M. F

Idem pag. 986. num. 1.

58
C [illegible] C I [illegible] SIBI ET
[illegible]
ARBITRATV
[illegible]

Prope Cloacam della Pergola.

61
D. M
IVLIO [illegible] PRIMI
[illegible]
MANIA
CONI CVM QVO
V. A. XVII [illegible] III
ET IVLI [illegible] A
Ex Villa

E schedis Vigilianis.

62.
M. OANIIO
[illegible]
[illegible]
CVM QVO VIXIT A
X. C VII [illegible]
IOCVNDA B. M. F

Prope Ædem olim de Abano.

63.
L. [illegible]
P. I [illegible]
[illegible] XII
IN A P. XII

In horto PP. Augustinianorum.

63
D. M
D. VETTIO [illegible]
VIBIA QVETA
[illegible]
B. M. P

Foris vulgo Pontem ad aedem Rufiniani de Gondle.

59
D. M. I
[illegible]
[illegible]
CELERIONI
C. LICINIVS
CALAR CON
IVGI [illegible]
[illegible] CVM
sic QA VIXI ANNI *sic*
XXXVII M. VIII
[illegible]

Prope Æd. DD. Rendinationi Receptum

64.
D. M
Q. TITVLASO
MARCELLINO
CONIVG QVI
VIXIT AETATI *sic*
ANN XLV ET
MICVM AN
NIS XVIII *[illegible]*
[illegible]
[illegible] *[illegible] Coniugi*
[illegible]
FEC

In inferiori gradu Ædis de Gonsile ad D. Vitali

65. M SASSIVS . F. Q SASSIVS . M ...

8 A Dorsi

(a) [illegible] hoc lapide [illegible] *Lancis* [illegible] [illegible] [illegible] & vera [illegible] Tribus [illegible] [illegible] ut in [illegible] In hoc [illegible] Tribus [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible] Patavii* [illegible]

(b) [illegible] *[illegible]* [illegible] C. Ofilius Modestus [illegible] fasti [illegible] *Supra* [illegible] [illegible] Sic [illegible] *Capitolini* [illegible] [illegible] Nunc vero [illegible] [illegible] Vid Malvas. Marm. [illegible]. Hoc [illegible] Diomines, aut Diomines recte dixeris.

Domi Joſephi de Maura...

66. VARRIIBIA HILARA
SIAI AT
C PYLLIII FAMIBIIO
AIAQ SVO ET
VESAALLIAE LAEOPAE

Prope Ædiculam de Moſcatelli.

68. HILYRNIAE
POMPONIAE
Q. A. A. EAACIL M. X
II XI
CHIRIAE I INGEN
EABAEIII
PONTIVA AEIICAA
MAAJTAA E M. E

Ibidem

69 D M
ELEAANDRIAA
A A IIII M II M III
M M
AAIMI
M M
CELERINI

Videbantur in Sepulcro Archiepiſcopi Capoferri

70 EBAALIAA
MAMAENI
AE CENIANI
EAAIAEIRAE
VTERRIIAA
MAXIMAA
AANAMAAEN
TI AECIT

67. In atrio Ædis DD De Compar (a)

In plano Curiæ.

74 D M
CITAIDIAA CAAAE
ELEA
TIAVIRIVS VAIALEE
IECIT

Muratori pag. [illegible]

Ad Portam Aureum in Via ſauſta

76 D M
M NONAAI
FALCILIINI
QVI V A XVA AI
D. N MVNERIEB
BENIGIANAA ET EAABIA
CAAAANLE PARANT

In Ædicula Porta Aurea & apud Grut. pag. 819 num. [illegible]

71 D M
EAERIAA RVFLAE QVAE
VIX ANN AAXII M VI
D AI
C VHABIVS PAIMAS
CONIAGI INCOAAAA
BILI FEMINAE CVM
QVA VIX ANN AII M
AII D. VII B. M F

In Ædib. DD De Cillis.

72 AIINIA
ATTICAA DE
NEMVAENTI

Appianus pag. 104.

73 VAIINIA L A
ATAICA
LOCT AIO
ET L VIRINIO
TACANERIA [illegible]
IN F P AII
IE I P VII

In Æd. DD. de Saberdeis, & apud Muratori pag. 351 [illegible] habet. Beneventi [illegible]

In verſi pane

75 D M
HEAERRIAE
AAANIAA
M CRACIVA
IIEYINEAFULEA
CVR DEI
AEEBMEAARTI
IECIT

D M
TIMAIEBAFAAAA
AAANIAE
BENAAAEEM
AI EACIT

Idem pag. 147 [illegible] apud Sanctimoniales S. Petri,

77 [illegible]
AGETIMAE Le. Cy Pfisteri
C. F. ILIIAE filia

In Turri

(a) Quid ſit nota illa in hujus lapidis fronte inſculpta, ignorare me fateor; [illegible] etiam [illegible] accuratiſſ. Notas [illegible] litterarum C & F, quæ ſigla Cay F. [illegible] ſi quid apud M. Fu[illegible] eo loco, neque adeo [illegible] in Cay [illegible] quod poſt ſuum nomen commode [illegible] poterat? An vero Cenotaphio pro Cepotaphio [illegible] expreſſit? Cum Capotaphium pro Cepotaphio aliquando ſcriptum [illegible] lapide apud Vignol. p. 230. & apud Donium cl. [illegible] n. 176. ideſt ſepulcrum [illegible] in Horto nondum [illegible] Hortus [illegible] ſepulcrorum, quale [illegible] Jeſu Chriſti [illegible] ſervat [illegible] M. Furius ejuſmodi [illegible] ſi [illegible] forſitan [illegible] Sed [illegible] conjecturas [illegible] Attendas [illegible] M. Furii cognomen IERAX [illegible] Antiochum [illegible] Regni Syriæ [illegible] appellatum [illegible] Juſtino [illegible] 27 c. 3 [illegible] ſe Regni parte non contentus, [illegible] nec [illegible] Accipitris [illegible] alienæ [illegible] Sed [illegible] cognominibus jam ſermo ſit, [illegible] hac pagina conjeci [illegible] quantum [illegible] habemus, [illegible] [ſingula [illegible]] [illegible] Capreoli, Ruſtici, Longiſſimi [illegible] Barbæ, Galbæ, Planci, [illegible]] [illegible] Aquilæ, [illegible] Peſſimi [illegible] Sequani, Lauri, Severi [illegible] ſunt, [illegible] Iſidori [illegible] Hiſpani [illegible] M. Furii [illegible] ad [illegible] Europæ, Hiſpani, Aſiani, Afri, Apuli, [illegible] cognomen [illegible] Ad hæc Armenum, & Frontanum [illegible] Videbimus p. XL n. 10. Aprum & Piſum [illegible] hic n. 74. Caprioletum, & Piſulum [illegible] conjunctim.

In Turri Ecclesiae Maioris.

78 L. VESONIVS ALEXAND
SIBI ET
CASSIAE M. F. PRIMAE
& BENEMERITIS EIVS

Prope Portam, quae nunc est Ecclesiae Maioris

79 M AVRELIO
FAVSTINO

Ad S. Petri extra moenia.

80 D M [a]
VEIDIAE
FORTVNATAE
CONIVGI MVNII
VITALIS QVAE
VIXIT ANN CVM
EO XII MENS
QVAE SVPRAVI
XIT DIEB
MVNIVS PROCV
LEIANVS COGNATAE
B M F.

In Collegio PP. Iesuitarum.

81 TVRELIAO L. FELIX DE SVO
FECIT SIBI ET SVIS
M CAPRELIO M L. CORCEO
VIRO SVO
M TVLLIADIO M AVCTO
FILIO SVO VIVA FECIT

E Schedis Vigilani.

82 L FVLVI
A VIVIT &
IN FR P XII
IN AG P XV

Gruterus p. 808. n. 1

83 D. M.
SESTIDIAE
FELICISSIMAE
SESTIDIVS PRI
MVS CON BEN
EMER FEC

Prope Aedes [illegible]

84 C VMBRIO
VMENTI CONI
BENEMERENT
VIBIA MARCELLA
FECIT.

[illegible]

85 CAECILIA
SECVNDA

[illegible]

86 CLEMIANAE AVGVSTINE &
QVAE VIXIT ANNIS LV
CLEMIANA SECVNDINA

In [illegible]

87 DIDIAE PROCV
LAE C. TITI EVPORI
ANI VXORIS (b)
C TITIVS VRBICVS
HERES BENEMAE &
RENTI

Ante [illegible] Carmelitarum.

88 AMARIAE SECVNDI
NAE MVLIERIS IN HOC
QVAE VIXIT ANNOS
XXV MENSES VI D V
C. NAEVIVS HAER
ES BENEMER F

[illegible]

89 Q. PASSERIVS ANTHIMVS
ET PASSERIA VICTORINA
SE VIVI FEC SIBI ET SVIS
LIB POST EOR.
IN FR. P. X. IN AGR. P. X.

[illegible]

(a) [illegible]

C. NEMIRGIO SP. F
IARVARIN Q ARE PRAET
IITIR Q ET
P. RACCIVS IARVARIVS
FILII NATVRALI ET
MANERCIA GRAPTE
MATER INFELICISSIMI FILII
ET SVI MARE PIISSIMI
FECERVNT

[illegible]

(b) [illegible]

IN MOENIBVS VRBIS AD PORTAM RECTONIS (a)

90

P·OPPIVS·A·L·PAMP

Prope Æd. DD. De Maio

Gruterus pag. 999. num. 4.

91\. T. VALERIVS T. L
PAMPHILVS
SIBI · ET · SVIS
IN FRON. P. XIII. IN AG. P. XIII
H. M. H. N. S

Sub Porta vocata Via rufa

92\. C PETILIVS CHRISER
SIBI ET
CVRTIAE D. L. RESTITVTAE ET
L. CVRTIO D. L. SMARAGDO ET
CRVITICIAE REPERTAE

In muro Ecclesiæ è regione Collegii PP. Jesuitarum.

93\. L. MARVIVS L. L
HERMA SIBI
ET COMINIAE
LALAGE (b)

Effossa in novo Viridario ejusdem Collegii.

94\. OVANIVS D. L
AVCTVS SIBI
ET PATRONAE
IN F. P. XII

Prope Portam

95\. L. CORNELIO L. L
EVPOLI
ANNOS NATO VII

In Ædib. Mollis Pacca

96\. L. MOLVI L. L
SIACI. . . . . .
CALENI PATRONI

Via Sorium

98 CAESIA D. L. RHA. . .
SIBI ET
CASSIO D. L. MODESTO
ET
. . . . AITIO FELICI ET
CASSIO D. L. AVCTO ET
. . . . COMMVNI

97 T. MARIO F L. CHRESTO
SERTILIAE D. L. CHRESTAE
LIBERTIS LIBERTABVS
VIVI FECERE

Ibidem

99 L. PREGANIVS
L. L. SATVRNINVS
SIBI ET PREGANIAE
L. L. HELENAE
PREGANIAE D. L.
THEODORAE
SIBI ET SVIS
IN F P. XII IN A. P. XII

In Turri Ducis Castripoli (c)

100 [illegible]
VIBRIAE PRIMA
E VIBRIA SAB fit
CVNOAPA
TRONAE B M. P

Gruter. pag.

101 VALERIA . POLTNI
CE . ET . VETTIVS . PV
TEOLANVS . VIVI
SIBI . LIBERTIS . LI
BERTABVSQ. FEC

In mœnibus Urbis prope Nymfeum.

102 SOCELLIAE D. L
OPTATAE

Exam

(a) Habet etiam Gruterus p. 987. n. 9. Sed [illegible] Grutheri exemplum, quod modo hîc video. Epigraphen ... legi ... Romana monumentum aliquod publicè ... neque enim ... ad hunc ... sculpsere. ... ipsum lego: *P. Oppius Oppii Libertus Pam-philus* ... quem Patroni Oppii ... Libertum Pamphilum ... vocari ... (b) Nomen, seu Cognomen hujus Libertæ ... scriptum quidem est LALAGE ... secunda syllaba ... habet Autho-graphum; sed [...] non dubito, quin ... scribendum fuerit, quod ... occurrit in *Leg.* 37. ... *D. De Legatis* ... ubi etiam ... legitur, quem ... p. ... 652. (c) Vides hîc ... Patronæ ... Libertæ *Primæ* & *Secundæ* cognominibus ... atque hæc quidem ... cognomina ... communi ... nomine ... Liberti ... [illegible]

Extra Portam Auream, & apud Doctum Cl. [illegible]

103

MEMORIAE (a)
[illegible]
ET INCOMPARABILI [illegible]
[illegible]
[illegible] CONCORDIVS [illegible] ET
MERCIENDE [illegible]

104 *In monubus Urbis prope Turrim S. Pancr.*

C. CALPENES (b)
C L. EVTICHVS
SIBI ET [illegible]
SERVEIAE O. L
[illegible]
IN FR. P. XII
IN AG. P. XII

Ante Æd. de Catlone olim Ribosin.

105
MEMORIAE
TORLI
[illegible]
[illegible]
MODESTINA ET
[illegible]
B M F

In Æd. olim de Lelia

106
[illegible]
[illegible]
IN LOCIS
[illegible]
IN FRONTE P XII
IN AGRO P XII

Gud. p. 337 [illegible]

In atrio Æd. Marci Bologna

107
C [illegible] C L
[illegible]
ET [illegible] O. L
[illegible]
P CORNELIO P L
[illegible] ET (c)
[illegible] XII

E scholis Tomili

108

ESIAMENTO
Hoic sculptum tres [illegible], quibus nomina respondent
C LATINIO C. LATINIO C L. VERGINIAE
SYNERONI STEFANO REC.

Ante Æd. [illegible] Rosonill.

109
[illegible]
IN F P XII
IN A. P X
[illegible]

[illegible]

Prope Rossino a [illegible] fragmentum.

110
FIRMVS VIVI
SIBI ET SVIS
FECIT

In monubus Urbis prope Portam Rossoris

113
L TANNONIVS
BASSVS
HEIC SITus est

Gruter pag. [illegible]

111
SVCCESSVS
Q. VIX ANN L
fic COL. LEGIVS
B. M F

Idem pag. [illegible]

114 L CAVPONIVS C. F

Idem pag. [illegible]

115
STRABO I HERES FECIT

In Æd. [illegible] Carlone prope Anton.

112
PHILEMAE
C CATIO ANC[illegible]
Q. CATIO OR[illegible]
QVANIA [illegible]
FRVCTILIA
SIBI SVISQ.
IN FR P XI
IN AG. P. XI

Prope

(a) Memoriam [illegible] nomen, quo duorum, aut plurium fratrum eadem praenomina [illegible] plurali [illegible] hoc nostro lapide [illegible], ubi *Tiberii Jul.* [illegible] Concordius, Lupulus, & Marcianus [illegible] Cum [illegible] praenomen, nomenque praeferrent, [illegible] in eodem lapide [illegible] illud praenomen [illegible] Cognomine [illegible] Sic hic [illegible] Flavii [illegible] Flavio [illegible] demonstrat, de quo dixi pag. 303 Hoc perspicuo [illegible] apud [illegible] qui sic habet

D M
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] VIII
[illegible]
[illegible]

[illegible] *D. Octav I. Tertini*, quod [illegible] pro singulari [illegible] debet, sed pro plurali [illegible] Octaviis [illegible] *Duo*, qui [i. e. quorum alter] *Vixit Mens.* [illegible]

[illegible] Octavium [illegible] defuncto [illegible] cum idem praenomen, ac nomen [illegible] hunc lapidem [illegible] [nempe [illegible]] [illegible]

(b) In [illegible] constabit hunc lapidem Gudius p. 370. n. 1 [illegible] Helpertianum [illegible] graphum, [illegible] lapidis, [illegible] Calpens Gent [illegible] hoc nostro lapide; at jam [illegible] observavit [illegible] qui et idem [illegible] LX 1

(c) [illegible] in nostris lapidibus Liberti [illegible] quibus [illegible] nomen fuit; quod enim in Servitute propriae [illegible] nomen, quorum libertate post [illegible] Patroni praenomen, ac nomen, [illegible] illud loco [illegible] appellabantur [illegible] Dio- [illegible] Dalmata [illegible] [illegible] Imperii [illegible] appellatione [illegible] Romani Imperii [illegible] ut [illegible] Lactantius; [illegible] Author lib. de Mort. Persecutor cap. 9.

Prope *ditutam* Ædem S. Lupi

116

Prope Æd. DD. Marcelli

117 CARILLIO ONESIMO COIVGI INC. cum QVO VIXIT ANNIS XXX AVILLIA Q[illegible]

Prope Æd. olim *Jo.* de Pompejo.

118 M. CALVENTIO M. L. AVCTO
EX TESTAMENTO
CALVENTIVS M. L. PHIL.
FECIT

Juxta S. Jacobi de Mal[illegible]
Muratori p. 1411 n. 9 [illegible]

119 C. CLODIO N. F. PVE (a)
N. CLODIVS N. F. SVP
CAPITO VEIVOS

Ad Portam Auream
eadem [illegible]

120 SOCELLIAE ɔ. L.
OPTATAE

Murat. p. 1611 [illegible]

Murator p. 1[illegible]

121 M. AELIO CRESIMO
OPPIA SECVNDI
NA CONIVGI INC
CVM QVO VIXIT
ANNIS XV S. V. Q. E. M.

Idest. Sine ulla querela Bene Merenti

Murator pag. 1121 num. 1 (b)

122 L. CORNELIVS SATORINVS
VIXIT A. LX. CORNELIA
SYMIERVSIA PATRONO SVO
IDEM CONIVGI BENEMERENTI

Mem p. 1[illegible] n. 4

123 SEXTIO
CORNELI
ANN VI
H S
Idest. Hic Situs

Idem pag. 1[illegible]

124 M. VLEI LVCILIANI
VIXIT ANN XXXVIII
MENS VI

Murat. pag. 1[illegible] n. 9.

125 DIS MANIB
NVNNIAE ERYSAE
C. NVNNIVS
FESTVS F
ET Q. IANVARIVS
NVNNI CAELI
CONIVG. OPTIM

Idem p. 1[illegible]

126 D M
C. PETRONI
AMPLIATI
C. PETRONIVS
FELICIANVS
PATRONO
ET AQVILIAE
CERIALI

Extra Portam Rufinam, & ap. Murat. p. 1[illegible] n. 16.

127 ST NVMIS
NICEPOR SIBI
ET SERGIAE L. L.
ARBVSCVLAE
ET L. SERGIO L. L.
NICEPORO ET
L. SERGIO L. L. EROTI

[illegible]

Nopar

(a) Manifeſtas plures [illegible] notas praefert hic lapis [illegible] [illegible] Clodii [illegible] Tribum [illegible] [illegible]

(b) Ad hunc lapidem *Symphoruſam* pro *Symproſa* [illegible] Muratorium [illegible] [illegible] Symphoruſa Liberti [illegible] Conjux Cornelii [illegible] [illegible]

[illegible] *Liberti* [illegible] Dio. l. 54 [illegible] [illegible] *Lege Papiae* [illegible] *Libertinam* [illegible] *Liberta* [illegible] *Conjugi* [illegible] p. 712. [illegible] p. 567 n. 8 *Dulciſſimae* [illegible] *Amantiſſimae* p. 1[illegible] n. 4. *Incomparabili* [illegible] Fabrettus [illegible] cap. [illegible] p. 290 [illegible] *Patrono* [illegible] *Conjugi* [illegible] Fabrettus ipſe obſervavit.

Nuper reperta in Opp. Molinarium [illegible] Dioec. (a)

128

D J	J M

PLATIAE RVFIN
AE QVAE VIX. ANN. XX
M. VIII. PLATIVS SECV
NDVS ET IVLIA RVFI
FILIAE DVLCISSIM
ET PIISSIMAE FECE
RVNT

Prope Ædem DD. De Mayo

129

BASSVS BENEBENDANNE (b)
VIXIT ANNIS . . . .
HOSPES RESISTE ET TVMVLVM
LEGE ET MORARE IAM AB . . .
VIXI QVA PVTVI KARVS BA . . .
HIC SVM SEPVLTVS HIC *ossa sunt*
VALETE ET BENEFACITE *vobis*

Prope Æd. SS. Annuntiatae.

130 C. VINVCIVS C. [illegible]
ZMYRN[illegible]
PVLISIVS C. [illegible]
PHILOM[illegible]
ENNIA C. L. ELENA

Prope DD. Vallalegue

131 L. CALEIVS
SIBI ET VARIAE

E schedis Vigliani

134 NAEVIA M. L. VITICVLA
SIBI ET
C. PONTIO C. L.
MARCO

Grut. p. 966 n. 5 pro Naevia
mendose habet NAENIA

Ad S. Pauli extra moenia.

132 IVLIAE
FELICVLAE
TREBELLIVS
VERNIVS CONIVG
INCOMPARABIL
CVM QVA VIX
AN XX M II D V
B. M. F

Prope Æd. olim D. del Re[illegible]

137

SATTIAE IANVA
RIAE CAST. FEMI
QVAE VI AN XXXVII
M. VII D. VIII SEX
MARIVS HILAR
VS CVI INCOMP
ARA CVM QVA V
AN XXIII M VII D
BI B. M F

Prope Valentinianum S. Donati.

133 SATRIAE VERT
PETITIVS CAL
LISTVS IIENA
NORICVLAE (c)
B M F

In Turri S. Sophiae, & apud Grut.
pag. 141 num. 1

130 M. SEIPIVS M. F. MACEDO
VIBBIAE L. F. MATRI

Gruterus omisit lit. M. F. & pro
Macedo mendose legit MACERO.

Prope Æd. DD. Schiassi

135 D M
NERIAE AETIAE *Sub posita hic lapis* [illegible]
C. MVTIVS ALBI
NIANVS COIVGI
B. M. F.

Ad domum Æd. S. Jacobi

138 D. M
L. SERVIDIVS FEL
SIBI AVEISQVE FEC
ET COOL. [illegible]
FAVSTO [illegible]
ET FAVSTE [illegible]
TRITAL VIR[illegible]
VIBIAE IANVARIAE
TROPHIMAE AVELI
AE FELICITATI
POSTERISQVE SVIS
FECIT

b

(a) Sigla illa D. J J M. quae hujus lapidis frontem inscripta [illegible] *Dis Inferis* [illegible] *Dis Invidis Manibus* [illegible] Manes per haec sigla D. I. M. [illegible] Gruter. p. 938 [illegible] p. 86 n. 1 [illegible] p. 84 [illegible] *Si esset* [illegible] *Num* [illegible] Numae 1751 [illegible]

(b) [illegible] Defunctos [illegible] Grutero cap. xxi p. 72 [illegible]

Supplevi [illegible] *Pilius Saturna* [illegible] Sex. p. 172 [illegible] *Pilius* [illegible] *Æd.* n. 97 [illegible] *Transfecere* [illegible]

(c) [illegible] *Quintilla*, [illegible] *Noricula* [illegible] Gruter. p. 417 [illegible] p. 493 [illegible] Gruterus [illegible] n. 104.

Ad Ædem SS. Annunciatæ Via, qua itur ad Arcum, lapis ingens, qui modo medius humi latet. (a)

139

H M	M. ENNIVS M. F. MACEDO SIBI ET POLLIAE SYNTICHENI ENNIAE IVCVNDILLAE QVICVMQVE ALBANA TENDIS PROPE *Forte Viam* PAVLISPER CELERES TE ROGO SISTE PEDES NEV GRAVE SIT TENEBAE COGNOSCERE FATA PVELLAE NEV GRAVE SIT NOSTRA MORTE DOLERE SIBI BIS MIHI IAM SENOS AETAS COMPLEVERAT ANNOS SPEMQVE DABAT TALAMI CONIVGIVMQVE VIRI CVM MORS FESTINANS CRESCENTIS *Insta annos* FLEVIT ET ASSIDVO MAESTVS VTERQVE PARENS NVNC ITA IN AETERNA REQVIESCO *Sede Sepulta* ET FINEM FATI CONQVEROR IESA MEI . . . . ET MAXSIM	H N S

In Ædibus DD. De Aquila (b)

140

TARQVINIAE MO DESTAE Q. V. A. XV. M. VI D. VI MODESTVS ET LA CIVA PARENTES LVCENI VS MAR. C. Q. V. M. VI. D. VII NAM FVIT EXIMIA SPECIE MIROQVE DECORE NENS INEBAT VERE CORPO RE DIGNA SVO BADE VALE DVLCIS

Grut. p. 697. n. 1. (c)

141 D. M.
NVMIAE L. F.
QVADRATILLAE
NEPTI DVLCISSIMAE

Prope Æd. SS. Annunc.

142 SICONIVS
SECVNDINVS CO
IVGI INCOMPARA
BILI BENEMER FIAE

Sub Portico PP. Carmel. Excalc., & apud Fleetwood p. 214. n. 4. (d)

143

VIBIA L. L. CHRESTA MON FECIT SIBI ET SVIS ET CRVSTIO C. L. TALASSO FILIO ET VIBIAE C. L. CALYBENI LIBERTAE LENAE ARS ASSE QVAESITVM LVCRO SVO SINE FRAVDE ALIORVM H. M. H. N. S.

Ad S. Mar-

(a) Egregium hoc monumentum inter ea [illegible] vindicat, quæ versibus [illegible] elegantibus exhibent Gruterus; Fabrettus [illegible] Ennius [illegible] M. Ennius [illegible] Syntichen [illegible] monumentum posuit [illegible] 7 & 9 [illegible] Quare [illegible] Æternam Sedem [illegible] Christianorum, nullo Christiano Fidei [illegible] Fabrettus [illegible] Ab eo [illegible] hujus monumenti [illegible] H. M. H. N. S. [illegible] Hoc Monumentum Heredem Non Sequatur [illegible] hac pagina n. 24 [illegible] MAXSIM [illegible] Manibus [illegible] ex videtur.

(b) Affert etiam hanc lapidem Gudius p. 295 n. 5 [illegible] Terquine [illegible] Dies VII [illegible] post Dies [illegible] pulcherrimus [illegible] tunc verisimile est matrimonium Tarquiniæ cum Lucenio [illegible] Tarquiniæ [illegible] Modestus & Lacia Parentes [illegible] Mensibus [illegible] hoc monumentum posuere [illegible] VADE [illegible] V in B [illegible] VALE [illegible] Virgilius Æn. 11. 97. ubi Æneas Pallantem [illegible]

Salve æternum mihi maxime Palla
Æternumque vale.

[illegible] Servius Æn. 11. 624.

(c) Extat etiam apud Grut. p. 652. n. [illegible] [illegible] ARS ASSE [illegible] Asse quærere [illegible] Asse [illegible] Vibia [illegible] sine fraude aliorum [illegible] H. M. H. N. S. [illegible] Hoc Monumentum Dolus Malus Absit.

In ponte vulgo Turturo Recte
Sanæ ſtatuæ Marmorum

149 C · PETRONIO · PRI
MO · Q · V · A · XXXIX
CERRINIA · IVLIA

Domi in Jacobi Vitelli

150 C · VMBRIVS · C · F
TACITIA · L · L · PRI
C · VMBRIVS · T · F

In Fontem prope Vitelliam

148 L · RVFRIVS
CVRAVIT · SIBI
FRATRI · RVFRIO

Ad S. Mariæ Angelorum

151 VOLVMN
EX · TESTAMEN

QVAE · VIXIT · AN
NIS · XXXXII · M · ...
RVFINVS · CONTVBER
NALI · KARISSIMAE
INFELICISSIMVS
FECIT

In Ædibus de Titiano ſub ſtrata

152 ... IAE PATRONAE SVAE
... EI · ET · SVEIS · FECIT

(a) Nihil antiquius apud veteres Romanos [illegible]

[illegible]

(b) [illegible]

Prope Æd. DD. Cosmæ & Dam. [illegible] pag. 376. num. 5

163
C. HERENNIVS
C. L. PYRAMVS FE(a)
CIT SIBI ET
HERENNIAE THISBE
NI CONIVGI SVAE ET
HERENNIAE FAVENTINAE
LAVRO
ET QVINTAE SVIS

In atrio [illegible]

169 LATINIAE
THYCHEN

Sub Fonte Caleno

171 OPPIO
CAPITON
Q. ARINC
CENS

Sub Columna prope Ædes [illegible]

170 C. OPPIO

In Ædibus DD. Pietro

172
RIVS
TVS SIBI
HELPEDI
POSTERISQVE
VS FECIT

Ad S. [illegible]

176
LIVS SVAVIS L.
MIGENIVS SIBI
OLLIAE PRIMILLAE
OLLIO CAEMIN

Via Sannem

121
APINEIA
TALI EX
VOT
T. VIAE
RAM
CR

Prope Æd. de Liscaiola

174 Q. FLVRI
Q. FLVRI
L. LVCCIO
MARIAE

Ad SS. Annunciatam

175 AVFILLIA
SIBI
AVFIL.

In dort. [illegible] S. Januarii

177 A. IGN
PA.
A. IGN
F. V

Prope Æd. De Lusiis

178
Q. M.
Q. LOLLIVS
CHRYSER

Cautti 913 665 num. 1

174
AE L. F. POLLAE FILIAE
IO QVINTIONI
PHILVMINAE MALLIAE L.L.
INVENTA

Prope Rotundam

180 OCTAVIO
IVCVNDO
Q. V

In gradu majoris Aræ S. Francisci

181 Q. VEIDIVS Q. L.
CLODIA

In Porta S. Catherinæ

182 C. PAPIR
NEVEN

Prope Veraslet

186 A. F. AVP. ION

In S. Lud.

190 BASSA ZLASTVR E

Prope Domum Roſſani

191
CARIVS MA
RIMVS A DEC
IONE NEP

In Monasterio S. Modesti

192 L. VIBBIVS L. F. STE
VIBBIA L. L. HILAR

In Crypta DD. Terracioli

196
AVIO C. GALLO
TOM. A. MARCIONI
O VIRO FECIT

In Æd. Cordone ante Sanctos

183
LAROMERCVRIO
OSIMAE VXORI

Prope S. Antonium

185 C. LORIO Q. F.
STE

In [illegible] Cathedrali

189
CONCORDIVS
VAVIS SIBI
VRIAE OPTATAE
QVINTO

In Porta majori Cathedrali

194
IVS AMARANTHVS
ST. REIECTVS PECTEN SIBI ET
LYSIMACHO PATRI ET
Q. L. HEV MI CONG.
IO M. L. AGILI
STO CONSTATI SECVNDO
fec.

In Æd. DD. Martin.

184 C. PONTIVS P.
ET P. PONTIVS

In Cathedrali Æde

188
SVELLI
NTI
ATTIIVIVS
N. QVI VIXIT
DIEBVS VIIII
EVENTVS ET
NDE PARENTE

E ſchol. [illegible]

187
EX III
DIO MED
IN F. P. XIII IN A. P. XII

Prope DD. de [illegible]

189
ARCONIA
L. HILARA
HIC SITA EST
FR. P. XII
AG. P. XII

Prope Aream Aretinam

195
ORDEIO Q. F. STER.
ORDEIO Q. F. STER.
AESSIA RVFA
IDEIAI Q. F. POLL.

[illegible] *ibid.* Q. F. *Pollio*

(a) Notandi ſunt [illegible] Conjugum cognomina *Pyramus* & *Thisbe*. [illegible] [illegible] Libertini [illegible] [illegible] Capua [illegible] in Agro Capuano [illegible] V. C. Franciſcus Granata Capuanæ Eccleſiæ Archidiaconus in T. I. Hiſt. Capuæ p. 188 [illegible] verba:

Q. CANIO Q. L. BETHO
Q. CANIVS Q. L. PROTVS
FRATER [illegible]
Q. CENIO Q. L. AMPHION
FRATRI

Haud notum eſt [illegible] antiquum [illegible] [illegible] Fratres [illegible] Hebræorum [illegible] Q. Canius [illegible] Zethi [illegible] Zethum [illegible] [illegible] Romanos [illegible] Fratrem Fratri Servum [illegible] [illegible] *Antiquitates Ca-* [illegible] Fratre Fratri Servus [illegible] Libertos [illegible] *Liberti [illegible] Domino [illegible] Fratrem [illegible] Conſervum [illegible] ne dare, [illegible] Libertatis [illegible] a Fratre Domino [illegible] beneficio [illegible] poſſet*.

In Viridario DD. Capell.

207 PORRIAE [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Ad Pontem Leporinum

210 D. M.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
B. M. P.

Propè atrium Cerviorum

208 D. M.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
VIX AN IIII M VII
Gruter p. 663 n. 3

211 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
MATER INFELICISS
FEC
Idem p. 743 n. 4

213 D. M.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Ad domum Æd. S. Mariæ Martyrum & apud Gruter p. 987 n. 5

209 OCTAVIA . L. L. AMPELIO
SIBI . ET
L. OCTAVIO . L. L. ALBANO
FILIO . ET
OCTAVIAE . ALBANAE . FILIAE

In muro Urbis ad Portam SS. Annunciat.

212 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (a)

Juxta Æd. olim fol. Abbat.

214 [illegible]
[illegible]

Domi olim Caroli Muti

215 [illegible]
[illegible]
[illegible]

In Turri Cathedralis

216 D. M.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

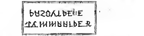
In Æde Cathedrali, & apud Gal. p. 262 n. 11

217 D. M. S.
[illegible] *Gudius*
[illegible] *Reſinus*
[illegible]
[illegible]
[illegible]
B. M. P.

(a) *Notanda eſt in hoc lapide* [illegible] [illegible]

[illegible]

Sub

[illegible]

CLASSIS DECIMA

Monumenta Veterum Chriſtianorum.

Prope DD. [illegible]

C. ✠ R.
LVPVS
R. S.

(a) Digniſſimum lapidem Chriſtianorum [illegible] ipſo Chriſtianæ ſalutis [illegible] quam lapis hic in-[illegible] ſigla C. R. [illegible]. De Cruce plura poſt Lipſium, [illegible] ex Lipſio, [illegible] in Diſſert. [illegible] cap. [illegible] At [illegible] Crucem [illegible] argumentum [illegible] prænomen, aut cognomen. Nomen [illegible] confirmat Ipſum, [illegible] Veterem lapidum, [illegible] ſigla conſtans, [illegible] poſſunt Arringhius [illegible] Vol. [illegible] p. 22. [illegible] etiam [illegible] ſigla, [illegible] Crux [illegible] ſigla, [illegible] CVM CRVCE [illegible] & [illegible] Crucis imaginem [illegible] apud Gruter. p. [illegible]

[illegible]

Idem quoque de Chriſti [illegible] in monogrammate [illegible] apud Gudium pag. 387 n. [illegible] & Muratori p. [illegible] vel CAR [illegible] Cum Cruce Re [illegible] Lupus, [illegible] ſigla [illegible] apud eumdem Gruter. [illegible] pag. [illegible] legitur

[illegible]

Sic etiam p. [illegible] Abellini [illegible] dicitur

IN [illegible]

Ex ſane Reſurrectionis [illegible] Spem, aut Fidem [illegible] Chriſtianis [illegible] propria [illegible] in veterum monumentis, [illegible] Symbola, [illegible] apud Aringhium, Boldettum, [illegible] Aringhi et [illegible] & Fidelis [illegible] Archetypo [illegible] in Diſſertat. [illegible] pag. [illegible], [illegible] vocabula [illegible] peculiarem ſi-[illegible] Diſſert. [illegible] pag. [illegible] & ſeqq. A [illegible] Crucis [illegible] Nummi [illegible] Tom. [illegible] cum Crucis effigie [illegible] vocabula [illegible] Crucem [illegible] ſigla R. S. [illegible] ſignificat [illegible] ſigla R. S. [illegible] Lupum [illegible] qui [illegible] Beneventanorum [illegible]

Tabula

Tabula e lapide ... [illegible] ... in novis Ædibus D. Principis Maximi, ... Vide ... Dissert. ... cap. ...

2 ✠ HIC REQVIESCIT MA
MERCIVS MARCELLINVS
VI' CVRATOR QVI' VIXIT ANN'
P̄M XXX DEPOSITVS S D' IIII
NONAS NOVEMBR' FLAVIIS
SYMMACHO ET BOETIO V̄V
CONSS

Prope Portam Nomentanam. [1]

3 HIC REQVIESCIT
IN PACE AMPELIVS
QVI VIXIT ANNVB *sic*
X. INDICTIONE SEXTA
P. C. BASILI V. C. ✠

Gruterus pag. 1050. num. 5.
In Domo Ioh. Pontani

4 AVRELIVS
MVNNVS
QVI VIXIT AN. II
DEP. IIII. K. IVL
DIE MERC

In Janua

[1] *Ad* [illegible]

[illegible]

In Janua Conventus PP. Cappuc. [illegible] (1)

5 ISPIRITO SANCTO SEX
TILIO LEONI LVCRE
TIA PRIMA CVM QVO
VICXIT ANNIS XXXIII
M VIIII D XII CON
IVGI INCOMPARABILI
B M F

In ingressu Monasterii P. Lupi videbatur

6 AVRELIAE SEVERINAE
NEOFATAE QVAE VIXIT MECVM
EGO AVRELIVS SABINIANVS ME
RENTI FECI

Prope [illegible] Ecclesiam S. Archangeli

7 C. L. LEPID QVI VIXIT MECVM SINE ALIQVA VITE fr
ANN X M VIIII D XIII C DISCOLIVS
ART B M F D PRID NON AVG

E Schedis Verrilli

8 MEMORIAE VENERANDAE QVIESCIT
DEP IN PACE NONAS OCTOBR
[illegible] ELLA V C CONS

Messalam in documento hoc Consulem [illegible] MesSALLA [illegible] Consul [illegible] 476 [illegible] *Venerandae Memoriae* [illegible] apud Gruterum pag. 370 [illegible]

[1] De hoc vocabulo ISPIRITO SANCTO [illegible] V. C. P. Lupus [illegible] Lupus [illegible] VV. CC. Mabillonius [illegible] Leopardi [illegible] *Spiritu Sancto* [illegible] *Spiritus Sanctus* [illegible] Veteres Christiani [illegible]

[illegible] ab ipsis primordiis, Ecclesia [illegible] Christianos [illegible] Deum [illegible] Christianos [illegible] *Animae Sanctae* [illegible] Lupus [illegible] *Spiritu Sancto* [illegible] *Anima Sancta* [illegible] Leopardi [illegible] Veteres Christiani [illegible] Lapidum [illegible] *cum Spiritu Sancto* [illegible] *Spiritu Sancto* [illegible] Leopardi [illegible] Veteres Christiani [illegible]

INDEX

IN ANTIQVAS INSCRIPTIONES BENEVENTANAS.

PRIOR NUMERUS PAGINAM, POSTERIOR EJUSDEM PAGINÆ INSCRIPTIONEM INDICAT.

§ I.

DEORUM NOMINA, EPITHETA, JURA, SACRA, SACERDOTES.

Æſculapius Pergamenus VI 31
Attini II 9 10-11
Baccho VIII 1
Cereri IV 29
Cereri, & Coræ [illegible] 2
Deo Æterno [illegible]
Divinæ Celeſti II 20
Genio Coloniæ Beneventanæ II 5
—— Loci II 22
Hecatæ [illegible]
Herculi III 14 16
ΗΡΑΚΛΗ III 14
—— Servatori III 15
—— Conſervatori XX 15
Jovi Tonanti I 4
—— Tonanti I 3
—— Victori Victoriæ I 6
Junoni Quiritiæ I 8
—— Reginæ I 5
—— Sospitæ I 6
—— Viriplacæ I 7
Libero VIII 1
Matri Deum II 9. 10.
Meſſæ II 28
—— & Sitoæ II 28.
Minervæ Berecyntiæ II 9.
—— Præcentrici II 10. II. 28
Mithræ Soli V 26
Nymphis II 27
Pietati III 15
Silvano III 18.
—— Caſtoleo IV 18.
—— Staſano II 17
Veneri [illegible]
Victoriæ Auguſtæ VI 31
Ædes Saturni XX 13
Ara Taurobolica II 9.
Cæſareum VI 28
Signum in Baſi, III 18.
Templum III 18
Triumviri ex præcepto Pontiff. XXXIX 2.
Auguſtales [illegible] & ſeqq.
—— Claudiales [illegible]
Aug. II Quinq. i. e. Auguſtalis iterum Quinquennalis XXVIII 18
Augur II.XVIII 1.XXI.17
Mars VIII 2.
Nunciare Pub. cui Palmarius II 10.
—— Ex Ordine LX. XIII 4.
Heroyhantria XII 1
Pontifex XIII 9. XI 6
Sacerdos. VIR II 9.
—— Prima II 11
Sacerdos Secundi loco II 11
Sodalis Hadrianalis XX 17 & 16.
III Vir Epulonum XX 13
Conſacerdos II 10
Sacerdos Copulat. VII 32.
Vates VIII 1
Taurobolium VII 1
Criobolium II 9
Taurobolium II 10-12. 18

§ II.

AUGUSTI, AUGUSTÆQUE CUM SUIS EPITHETIS.

Imp. Cæſar Divi Filius Auguſtus XX 18
Cæſar Divi Auguſti XXV 1
Divus Claudius Auguſtus XXIV 5
Commodus Pius Felix III 17
—— Pius Felix XXV 2.
Trajanus Fortiſſimus Princeps XVII 1 XXV 5
Hadrianus XXI 17 XXV 4 XXI 10.
Septimius Severus XXI 23 XXI 5 XXVI 6
M. Aur. Antoninus Lu. Caracallus Sept. Severo Pater
—— Gallienus Magnus & Invictus XXVI 4.
Conſtantinus Max. Victor, & Triumphator XVIII 5
Julianus Nob. II Beatiſſimus Cæſar XVIII 6
Julianus Aug. Pius Felix Invictus Bono Reip. Natus XVIII 7 XVIII 18
Julia Aug. Mater Aug. & Caſtrorum XVIII 8
Helena Aug. Mater D. N. Conſtantini XVIII 9.
Valentinianus Dominus Parens Reip. XIX 2.
Valens, & Gratianus XIX 8
Theodoſius Invictiſſimus, XIX 10
[illegible] Theodoſius, Arcadius, & Honorius XIX 11 & 12.

§ III.

MAGISTRATUS MAJORES MINORESQUE

Adventus Felix XXVII 1.
Ædilis I. D. i. e. Juri Dicundo. XI 5. 6. XII per tot. XXIII 1.
Ædilis III V 8 XI 7
Adlectus in Ordinem Decurionum XII 16
Adlectus inter Conſulares XIV 21
—— inter Prætorios XXIII 2 & XXX 5
Comes Fabricarum XXVII 4
CUR. I. D. QQ. i. e. Curatoris Juri Dicundo Quinquennalis XII 14.
PR. CUR. III O S. a Prætor, ſeu Præfectus Conſulis Juridicendo. XI 15
ER. CIL. I. D. QQ. pro [illegible] XII 16
Curator Regionum Dianarum, XXI 18
—— Apulæ, & Calabriæ, XXI 24.
Curator XIV 23.
Curator Rei. XXX 12
Curator Rei P. Beneventanorum XXVIII 6
CUR. R. & XV XXVI 9.
Curator Muneris Dei Ubice X 14.
Conſ. Campaniæ, XX. 3 XXI 15 XXIII 10 XXIII 15

Con-

Curator Reip. Æcanatum xxii 17
—— Amerinorum xxi 18
II. Vir Juri Dicundo xxi 2.6.xxi.17 xxiii.2
Decurio xii per tot xxxi 11
Honoribus functus in Colonia xxxii 11
Juridicus per Apuliam xx. 15 16
Juridicus Apuliæ & Calabriæ xxvi 21
Honoratus ad Curam Reip. Canusinor. xxi 17
Municipalis Bidens xxxii 1
Præfes Prov. Mœsiæ Superioris xxvi 21
Patronus Municipii vi 31
Patronus Taredi xx 14
Patronus Coloniæ Beneventanorum largissimus, atque honorificentissimus xxvii. 5
Patronus ab Origine xxii 27
—— Ab Atavis xxiii 20.
—— Ab Avo & Majoribus xxviii 7
—— Dignissimus xxvii 25
Pro Cos Campaniæ xxiii. 27. 28.
—— Provinciæ Sardiniæ xxi 15 18
—— Provinciæ Siciliæ xxi 18
Præfectus Fabrum xxi 17 xxviii 1
Proc. Jur. Dic. Apuliæ, & Beneventi xxiii 25
Proæs Prov. Mœsiæ Sup. xx 1 21
Quæstor xx. 17 xxi. 1
—— Provinciæ Macedoniæ xxi 18
IIII. VIR Quinquennalis vi 31
IIIVir Stlitibus Judicandis xxi 18
VI Curator lxi 1
Sommus Rei Judaico Sacra Promotus xxviii 1
Scriba Ædilitius xii 11
Tribunus Pleb. xxv 16 xxiii 21
XVIR Stlitibus Judicandis xxi 1 28
VIri Sacris Judicandis xxiii 27

§ IV

PROFESSIONES, ARTES, COLLEGIA, OFFICIA

Aditus xxxv 8
Ærarius xxxvi 15
Architectus Beneventi xii 14
Artifex Organorum xxxvii 14.
Ars factorum ... xxxvii 15
A Studiis xxx v 5
Grammaticus xxx v 2
Medicus xxxv 1 4.
Mercator xxvii 6 xxxv. 6.
Marmorarius xxvii 5 6
Medici Ædi Sacrorum xxxv 9
Nummularius Mercatalis xxxv 7
Orator & Poeta Illustris. xxii 20
Poeta Latinus Coronatus xxx 1
Tonsor xxxi 10. 28
Vestiarius xxxvi 12
Sodales IIII
—— Martiales Veronensium }
—— Martiales Palatinorum } xxvii 1
Sodalium Palatinorum xxvii 2.
Collegium Martialium Infularorum xxvi 3
Collegium Martialium Veronensium xxviii 7. 8.
Collegium Medicorum xxxiii 20.

§ V

MILITARIA.

Ab Actis xxxi 10.
A Quæstionibus xxx 10.
Adjutor Mil. Coh. III Prætor xxxii 12
Adjutor Quæstoris xx. 6
Adjutor Tribuni xxxi 10
Aedituus Ludi Primorum xxiii 26 nota 5
Centurio xiv 20.xxix 4
7 Leg. IIII. F. F. III Ital. xxix 4.
Cornicularius xxxi 10.
Donatus Hasta Pura Coronis Vallari xxix 1
Donis Militaribus Donatus xx 11
Equus Romanus 28 xv.9.xxii.24 16.xxix 4.
Exornatus Equo publico xxxii 11
Legatus Leg. XIII Gem. xx. 15 16.
Legatus Civitatum xxiii 26.
Miles Leg. VI Ferrata xxviii 15
Leg. VI xxvii.24 16 17.28 29
Leg. XXX xxxiii 20 21 22, ſeqq.
Optio in Coh. SS xxx. 6.
Optio ab Actis }
Signiferi }
Aquilif. }
Veterani } xxxi 10
Præf. Classium Prætoriarum xxix. 2.
Coh. VI Vigilum xxix. 3
Coh. I Dalmatarum xxv ii 10.
Equitum in Prov. Pannonia xx 1 23
Ituraeorum xxi 17.
Coh. II Pannoniorum xxi 17
Primus Pilus iii 28
Prim. Pil. Leg. X. Gem. xxx. 6.
Secutor xxiii 20.
Sexir Turmae Eq. Rom. xxi 18.
Signifer Leg. XXX xxx 2
Signifer Coh. I Vigil. xxx 7
Tesserarius xxxi 10.
Tribunus Militum viii 2
Tribunus Coh. VI Vigilum xx x 3
Tribunus Mil. Leg. XII xxii 1
Tribunus Cohortium Prætor. Prætoriæ, & VI Vigilum xxix 2
Tribunus Beneficiarius xxxi 10.
Trib. Leg. IIII Scythic. xxi 17
Trib. Laticlav. Leg. V Maced. xxi 1 26
Legionaris Leg. Cyrenaicæ III Gallicæ xxix 8
—— Leg. I Adi. P. F. xxi 18.
Veteranus Cohortis VII xxvii. 13.

§ VI

OPERA PUBLICA.

Apparatorium xxviii 10.
Balneum Virile, & Muliebre xxvi 11.
Bibliotheca Langlai xxvi 7
Basilica, in qua Tabulæ Mensariæ positæ ſunt. xxvi 8
Canopus propriis ſumptibus perfectus. xxvii 5
Compitum xxviii 10.
Porticus Dianæ xxvi 7
Porticus cum Apparatorio xxviii 10.
Porticus una novo elegantior xxvi 8.
Porticus nova cum ornamentis xxv 2
Pons Vetustate dilapſus xxv 5
Prætorium xxx 2
Tribunal xxvi 12.
Theatrum xxvi 8.
Theatrum Commodianum xxvi 7.
Via Beneventana Brundiſium xxv 3
Opus Quadrigæ cum signis Imp. Hadriani
Aug. ex Argenti Libris MDVII. xxi 17

§ VII.

§ VI.

QUOD A CLIENTIBUS CUM AFFECTU SUO INSCRIPTUM, ET AD SUA RELIGIONI PERTINENTIA.

Filio Optimo XL. 4.
Bellissimo Studioso Kariſſimo Filio Meo LVI. 1. 238
Filio Dulciſſimo, qui Mors acerba eripuit XLVI. 47
Patri Optimo XL. 3
—— Piiſſimo XL. 5
Parentibus Dulciſſimis, atque benemerentibus XLII. 20
Viro Optimo XLI. 8.
Conjugi Pientiſſimo XLI. 12.
Conjugi Incomparabili, Benem. ſim. LIV 142
—— Sanctiſſimo XLI. 13
Uxori Sanctiſſimae LIX. 207
Ab ejus Viri ſalute, Fidei, ac Diligentiae Clariſſimae XLI. 12.
Rarae Caſtitatis Feminae XLI. 16.
Caſtiſſimae Feminae LII 137 LIII 198
Feminae Incomparabili ſ... LIX. 210
Non ſolo enim a ſpecie ... atque ... Membra ... corpore digna ſit ... Vale Dulcis LIX. 240.
Mater Valeria Infeliciſſima Mater LIX 210.
Parentes ... LVIII 204 LIX 212.
Parentes per quorum ſeſſibilius Lararium XXXVII 45
Parentes infelicisſimi ... ipſo per ... & quotidianis ... XLIII 24.
Nepoti Dulciſſimo L. III. 141
Cognato ... Charl, ſibi Fratris Uxori XLIX 91
Nutrici ... parent Nutrici LII 136
Ad me ... ſine, cum quo vixit ... Querela LII 116.
Famulae Fidae ... & Incomparabili LI 105.
Alumno Piantiſſimorum Piiſſimo XL V 31
Alumnus ... & ... Piiſſimus XLIV 37.
Alumnus Domino Dulciſſimo, quoque ... Semper Comes Pocull Minister, ... Patrono Puer XLIV 38
Fratri Incomparabili XII 14.
Sorori Fratri Benemerenti XIII 65
F... Dulciſſima & Fuſſi ... LI 1 20
Qui meruerit Aliſetate ... XLII 32
Infelix Fatum prius debuit mori ... XLVI 48
Decefſit Superſtitibus Parentibus XXX I 11
Lugentes Afflictique ... LVIII 199.
Ado ... D... LIII 176
Hic ſecundo ſepulta eſt Dulciſſima ejus XXXVI 10
Homini Bono XL 3 7
—— Dulciſſimo XII 10.
—— Nuſquam Benignifſimo XLI 9
... XLIV 34
Hanc Dominam ob meritum ejus, & probitatem, quod enim ... dolerent, fec. LVI 253
Quod ſive mortis ... Cives ... } LX 218
Conjuberndi Dulciſſimo LV 145
Contubernali Kariſſimo LV 147
Hoſpiti Bene Merenti LV 146.
Patrono ſuo ... Conjugi Benemerenti. LII 122
Hic nunc ... ponderre ... memoriaſque ... perlatas reliquit Corpo ... XL 23
Conjugi qui vixit mecum An. XLV & me ... An. XVIII S XLIII 64
Memoriae Alumni Dulciſſimo XXXV 8
Benemerenti ... XI 78
Hic Decuriones Funere publico de Foro & Tribunali efferendum, & hic ... conſueverunt XXXIII 3
In perpetuum VI ... ſanct Nonii Sa... hic Pagus a ... ☧ CXXV ... Non. Jan. ... & ... XXXIX 20.
Vaſ D... & Tribunal ex ... perfecit XXXIX 2
Decurion ... Ambitu XLVI 56.
Ab Aſſe ... Lucro ... H M H N S LII 142
Vivi ſibi fecerunt, quem ... ☧ CXX LI 130.
Hunc Monumentum Maceria ... LVIII 216
Monumentum FAC... curavit, Eidemque probavit XLVII 55
Ambitum C. Lucceii XLVII 58.
Hic ſunt ſepultus Hic Offa ſita, Valeas, & Benevolentiae Vobis XIII 139.
Amici Valete XII 12
Hic Sedibus ... eſt Locus Sepulturae LI 206.
Memoriae Venerandae LX 1 8
Perilia LXII 6

§ VII.

NOMINA, ET COGNOMINA.

A

Abanus Terdus LII 128
M. Aur. ac Eanius Sergianus XX. 15 16
L. Ailius XXXII 17
Acus Cariſſimus VIII 2
Acunia Paullina VIII 4.
Acuntius Ageri X 17
C. Adgellius Marcio —— Nice ... } XIII 45
Adelſ Claud. et Celſinus XXXI 22
C. Ad... Serv... LVI 154.
Æbutia Helli LV 162
Æl. Nicodoe, XLIV 33.
—— Fauſtula LIX 123.
Æl. Indaeus LIX 213.
P. Æl. Veneranus XXXIX 2
M. Æl. Crefcens LI 128
Æl. Zamaria XLIII 37
Æl. ... LVIII 180.
Sex. Ægnatius XXXIII 27
Ægnia Secundina XXIII 20.
Afeia Afia XII 17
—— Liberalis XLI 60.
—— Ca... LVIII 200.
N. Afelius Hermas XIV 17
—— Apulus XIV 17
—— Fortunatus LIII 100.
—— Tertius LX 12
—— Anterus X 15
Agathobus Paullinus XLVI 51
Albanus, XXXV 6
Alba Hilara XXX. 6

M. Al

M. Albius, XVIII 8.
Alexandri, L I 210.
Alexandria, XLVII 69.
Alfia Fausta, LVI 156
Alfia Fabiana, LIX 311
— Julian, LIX 311
Amaria Secundina, XLIII 88.
Amaranthus Clemens, LVIII 104
Ampeius, LX II 3
Antoninus, LVII 204.
Anois Tacerius Primigenia, LX 76
— Sabina Tranquilla, XXII 23
L. Annaeus Tranquillus, XVII 23
Antistius Anthemius Bassus, XXIII 27 28
T. Antius Marcellinus, XXIII 31
Annius Eucharis, LVI 154.
C. Antonius Bellicianus, LVI 184.
L. Antonius ...rus, VI 31
T. Antonius Felicianus, VII 32.
Apicius, LVII 175
Aquilius Cerialis, LII 128
Argentina, XL 4
Argentilla, LIX 210.
Arennius Hubran, LVII 182.
Arria Rufa, LI 107
Artemisia, XXXVI 4.
T. Atilius Antiochus, XXXVI 11
Atting Fades, XXII 1
Attica, XLVIII 72.
Aufidius, LVII 175
Audax Sabina, LIX 206
Avelius Rufinus, LIX 212.
Avidianus, XII 20.
L. Avilius, XI 7
Aurelii Hermerota, XLIII 70.
Aurelius Marinus, LXIII 4.
— Sabinianus, LXIII 6
Aurelia Severina, LXIII 8
L. Aurelius Rufus, III 16.
M. Aurelius Herculanus, XLVI 47

B

C. Badius Justinus, LI 107
P. Baffus Tranquil, XIII 14
Baffus Stud..., LVIII 198
Beriius Calidius Nera, LIII 156
Betusia Pieuna, XLIII 77
C. Bergillus, XI 1
Baffus Bruchesianus, LIII 129
C. Bebius Secundus, XLII 38.
N. Blasius, LI 103

C

Caetilia Secunda, XLIX 85
L. Caetilius Hermes, X 16
— Hermeros, X 16
— Felix, X 16
M. Caecius Tresorabolus, XLIII 77
M. Caecilius Novellianus, XXII 31
C. Caelius Buffanus, XIII 16
T. Caelius Crescens, LIX 208.
Caelia Prisca, X 17
— Verus, XLII 17
Caesius Modestus, L 18
Q. Caetilius Severus, XXXV 6.
Calius Marcus, XLII 30.
L. Calepus, XLII 137.
Calenus, L 96
C. Calpurnius Eutichus, LI 104.
Calpurnia Fortis }
— Nomas } IX 9
Calbenus, LVI 173.
C. Calpurnius Lucius, XLIV 31
— Porcarpus, IX 9.
M. Calventius Audax, LXI 118
M. Capedius Cerennus, XLIV 81
Carillius Onesimus, LXI 117
Caepio, XIV 29.
M. Caesagius Pastus, XXXVI 4.
Caesaria Felicitas, XLII 10.
A. Castricius Achilleus, XLII 20.
M. Castullius Secundus, XLII 27
Catia, XI 7.
C. Ceiius Balbus, XXXVIII 1
— Gallus, XXXVIII 131.132.
L. Caeponius, LI 116
Cercilia Julia, LV 168.
Ceja Lucilia, XVII 12
Chryse, LVIII 207
L. Cafronius Sofipatrus, VIII 4.
P. Clodius, XI 4.
C. Claudius, XXX 7
Claudius Julius Facarus, XXI 19.
T. Claudius Lenon, XXXIII 5
Clepsina Augustina, XLIX 86
Clodius Celsius, XXII 33
— Offvarius, XXVI 16.
A. Clodius Demetrius, XXXIV 5
C. Clodius Crispus, LII 119.
Clodia Alexandra }
— Clymene } XXXIV 5
C. Clodius Bellonus, XXXIII 31.
Cornelia Silvana, XLII 17.
Cominia Lel..., L 93
M. Compsius Valens, V 28.
Caenathi, II 9.
Concordius Sample, LVII 192.
— Fortunatus, XLVI 49
C. Concordius Syriacus, XXXVII 1
Q. Concordius Primus, XLI 42
Q. Cornelius Sympathus, LII 132
Cornelia Felicia, IV 14
Fl. Cornelius Marcellinus, XXXII 44
L. Cornelius Saturninus, LII 121
Flavius, LII 160
P. Cornelius Theoklis, LI 107
— Eutyches, L 95
M. Crispius Primitivus, IV 19. XL. 3
— Crispinus, XLII 36.
Crispia Celsa, IX 10
— Fortunata, XL 3.
Crescentia }
Crescentius } IV 17. 20.
Crescentius Marcellus, I. 6.
M. Crassicius Celsinus, XXXIII 30.
M. Crassius Sacrator, XLVI 54
Crustilia Repeita, L. 91
Crustius Thallus, LIV 173
A. Cuspius Primitivus, XLI 43
Curtius Eulogus, L. 89

Dam-

D

Decentius XXXIV. 3
Dilla LV 11 187
Dilia Procula XIIII 87
— Pollia LVII 187
D. Fcelius LXIV 7
Domitia Quintilla XLIV 32
— Cypria LXIII 106
Domitius Faustus }
— Tertia } XXXI 6
Domitius Phylus XLV 6
Dusilius Crescens XLIII 18

E

Edusian XXIII 16
Egnatius Verecundus XLVII 60
Ellius Vitalis XIII 7
Elpidius XVIII 7
Erotes IV 11
Eubia Rufilla LXI 118
— Elena LIII 137
— Jucundilla LIX 130
M. Tatius Macer XIV 130
Eualus XI 3
Epidius Nevia XLIII 77
Epaphroditus XXX 8
Epigonus XXXV 8
Eros XXXIII 11
Eutilia Primula LXIII 203
Evilla Clemens IX 8
Eugenio XXVI 8
Eucilius Clemens LX 117

F

Fabia Aconia Paullina XIII 1
Fabonius C. F. Stel. Rufus LX 111
Felicidius I 8
Faustus XIII 138
Felicitas XXXIII 1
Felix XLVIII 17
Felix XXI 18
Firmidius Rufus VIII 3
Figulus XXXIII 130
Flavius Marcellus Rusticus XI 1
Flavius Liberalis II 10
— Successus LVIII 101
Flavius Tertius }
— Faustus } XXXIII 11
Florius LVII 176
Fonteja Calvinia LIX 107
Fonteius Helpus }
— Diadum } L 116
Fortunatus Sequantinus L. XX.
Fructulis LX 111
Fufia Nigrella }
— Secunda } LVII 138
— Lychnis XXXIII 20
Fufidia Cleopatra LVI 167
Fulvia Viola XXXVIII 1
Fulvius Restitutus XLII 21
Fulvius Infantus XL 7
Fulvius Fuscus }
— Faustus } LVI 138
Fulvia XLIX 81
Fulonus Severus XXX 9
Furius Ieron XLIIII 67
Fuscus Pelix XLIV 57

G

M. Gavius Rufus XII. 9.
— Sabinus XII. 11.

H

Harennius Sempronius IX 11
Helvius Aper }
— Umbilius } XLV 40
Helius XXI 18
Hermes IX 6
L. Herennius Hilarus }
— Potitus } XXXV 7
C. Helvius Priscillus XLII 18
Herennius Rufus XII 9
— Quarta LXI 164
— Thisbe }
— Faventina } LVII 168
— Urania XLVIII 73
C. Herennius Modestus LX 145
— Pyramus LVII 168
— Rufus LVIII 107
L. Herennius Fuscus XXXVI 9
Hermas XIII 13
Hosius Tertullus XII 8
Hispania Pomponia XLVIII 68

I

Januarius, & Januaria X. 14. XLI 11. XLIV 35
(XLVI 37 LIII 137 138. LV 146.
Q. Januarius III 115
C. Januarius Lucius XLVI 55
A. Ignatius Felix XLIV 31 LIII 177
Jucunda XXXIII 10
Julia Trebonia XLIV 35
— Felicula LIII 155
— Prima LI 103
— Rufina LI 158
Q. Julius Rufus Junius LX 110
Julius Victor }
— Lucilius } XL 7
Tib. Julius Concordius, Lupulus, & Marcianus LI 103
Junius Rufus XLVI 9
— Caprecola X 18
— Restita Juniana LV 147
— Sabina LXIII 104
Jullitius Sulmea XLVII 61

L

L. Labienus Celer XLIII 17
Laelia LIII 140
L. Lanicus Rufus XXIX 1
C. Laetinius Sporus }
— Stephanus } LI 108
L. Laelius Stabilio LX 138
Laelia Tyche LVII 169
Laurus LVII 168
C. Lepidius Rufus IX 7
Licinia Severa LV 149
Licinia Licinianus I 3
— Ammonius LXIII 103
— Corvis Daphnus LXIII 106
Licinianus I 3
Licinius Zosimus LXIII 106
C. Licinius Felix XLII 13
— Celer XLVII 39
Lollia Prima IX 7
Lollia Euphrosine XLII 28.

Elen-

— Eleuteria LVI 168.
Lollius XLVI 49.
L. Lollius Primigenitus X. 17
— Hilarus LVI 166
— Onas XII 8
— Severus XII 8 XIV 11
Q. Lollius Chryſis LVII. 178.
C. Lucius LVII 187.
C. Lucilius Sabinus XXXI 13
— Ruſinus, & Redemptus XXIII 32
C. Lucretius Maximus XLVII 58.
Lucretius LV 140.
M. Lucilius Diocles XXXVII 14.
Lucretia Felicia LXIV 5
Lupus LXI 1
Lyſimachus LVII. 184.

M

Q. Mallius Moderatus XXIV 36
Magia XI 2.
Maeonius Marcellinus LX 12. 2
M. Manilius Modeſtus XLVIII 60.
Manlius Secundus II 9.
Marcia XXVII. 19.
C. Marcus Primigenius XXVII 17
Marius Agrippa XIV 41
Marcus Terus XXVIII 17
C. Marcius Rutilius Ruſinus XXIX. 2. 3.
P. Marcius Albanus } IX 8
— Priſcus }
— Philoſemus XXXVI 10.
Maria Alexis LIX 314.
— Januaria XLVII 57
Sex Marius Hilarus LIII 137
Marius Juſtus XLI 2.
M Marius Titius Ruſinus XXI 18
T Marius Cheſtus L. 57
Maro XXIV 31
Martia Gellia XLV 44
Martina XIV 58.
Martialis XL. 4.
Matia Deoſtra XXXV. 2.
Matius I 5
M. Meſſius Eutyches XIV 46.
C Meſſius Severus } XLII 17
Rogatus }
Modeſtus XLVI 5 LIV. 140.
Modeſtus LI 105
L. Modius L. 36
Mucius Amerimnus LVI 154.
Mummeius Mumerius LV 156.
Munatia Priſca LX. II XLI 16.
— Felicitas XLVIII 60.
C. Munatius Medes XII 9
L. Munatius Firmus XX 13
M. Munatius Feliciſſimus XLVIII 78.
M. Murtius Vitalis } XLI 14 XXIX. 80
— Proculejanus }
C Murius Sabinianus LIII 135

N

Naevia Sabina XLV 41
— Veneria LIII 154.
L. Naevius Heron L. 83
C. Nasinius XLIX 88
Natalia Optata XLV 43.
M. Naſidius Saturus } XXVIII 20.
— Vitalis }
Nigrinia Juſta VI 11.
Nitia Aela LIII 135
Naeratia Secunda XLV 38
Nitonius Serapio XIV 2
C. Nonius Chilo XLVIII 58
M. Nonius Fabianus VI 31
Nonia Quadratilla LIV 140
Nonius XIV 21.
Sex. Numiſius Nicephorus LII 117
Numerius Felix LII 117
Numisia Eryſia LII 135

O

Obſequens XVII 187
D. Octavius Paullinus 32
Octavia Creſcentina XLI 11
— Ampelis LIX. 209.
A. Octavius Eros XXIV 31
C. Octavius Modeſtus XXI 17
Octavius Januarius LVII 180.
L. Octavius Albanus LIV 229.
M. Octavius Terentius XXXVII 14
C. Octavius Moderatus XLVI 56
Ofilius Perin XXXI 10.
Q. Oppius Celadus } IX. 80.
— Rufus }
Oppia Flora LVI 19
— Secundina XLIII 18 LI 120.
C. Oppius LVII 170.
P. Oppius Pamphilus L. 90
Oppius Adjutor LVIII 126.
Ovidius Aedus L. 94.

P

Pacatus Vitalis LVI 161
Pamphilus Pater XXXV 6
Papinia Anthis IX 10
C. Papinius LVII 181 LIX 148.
Paris XI 115
Q. Patrius XIV 11
Q. Paulinus Archiatus XLIX. 89.
C. Paulius Cheſtus L. 91
D. Petronia Prilla XXXVIII. 1
C. Petronius Angelianus LII 136.
— Priſcus LV. 118.
Philema LI 117.
Philematius Malis LVI 179.
Philippus X. 15
Philoxenus XXXII 16
Pilius LVI 161
Sex. Pileius Modeſtus XXIX 4.
Piſonius Ruſus XII 9.
Piſonia XLIV 33
Plotia Ruſina LIII 118
Plotius Secundus LIII 118
Plautus Felix IV 17
A. Plautius Reſtitutus LIX. 217
Q. Plotius Romanus XXXII 10.
Polla LVII 179.
Polla Syntichene LIV 159
Pompeius XXXII 24.
Pomilia LII 113
— Augusta XLIV 18.
C. Pontius LVI 184.
— Marcus LIII 134
Pri-

Digitized by Google

—— Pyſenus	XLVIII 68
M.Poſthumius Dalus	XLVIII 18.
Publicus Firmilius	XLV 30.
M Publicius Quartio	XXII 30.
C.Publicius Aſc...	XXXI 70
C.Pullius Pamphilus	XLVIII 68
L.Pupius Primigenius	LVI 119.
—— Hermes	LVI 139.
Punilia Prima	XXXIV 2
Q	
Quartio L.	XXXII 17
Quintia Crini	XLII 45
Q.Quintius Saturninus	XLII XI
R	
L.Rupenius Lucius Quinctianus	XX 15 16
C. Rubelius Iucundus	LXI 115
Rufinus	X. LI 10.107
Rufi a Lais	LX 10.
L.Rufinus	LV 167
—— Pamphilus	IX. 20.
Ruſtia Sabina	XXIII 3
Cn Ruſtius Feſtivus	XXVII 6.
Ruſtia Aſcane	XLI 31
M.Ruſtius Æ...	XXXIV 2
S	
Sabina	XL 6
Salvatoria Augustina	XXIX 1 5
M.Saſius	XLIII 65
Sattius Creſcens	XXX 7
L.Saufius Proculus	XXX 11 16
Secu...	LIII 138
Sergia Silvia	XLIII 17
—— Ianuaria	LIII 139
Sereniana	XXXII 16
T Seranianus Ep...	XXXII 15
L.Sentius Anemus L.Scribonius L...	XX 14.61.III.24
M.Sentonius	XXX 1 16
C.Sentius Heſter	LIII 164
Sepea Fidelis	V 25
Seppes	X 4
M.Seppeus Macedo	LIII 132.
Septimius Primitivus	II 8
M.Septimius Fr...	LI 114
Sergia Aſſulcula	LIII 117
Servilia Ipocolis	LI 104.
M Servenius Alexander	X 18
L.Servilius	LIII 138.
Servilia Vitalis	II.9.II 17.XIV.18
Sextilia Provincialis	XLVIII 67
—— Felix Ennia	XLIX 85
Sextilius Priamus	XLIX 85.
Sextilia Carella	L 97
Sexti Magnus	LX 114.
Sextilius Leo	LXIV. 5
Sextius Cornelius	LII 115
P Sexpus	XVIII 16.
Sicius et Secundinus	LIV 146
A.Silvius	XXX 7
Silvius Feſtivus	LVIII 139.
Socellio Optati	L.168
L.Statius Proculus Iulianus	III 10.
Sophomene	IX 7
Spedia ſive Cerriola	XLVII 59.
Spedia Apula	XLVIII 71
Sittius Puſilla	LIX 815
L.Sarpe Benenjum	VIII 16.
—— Rufi et Manilia	XIII II XXXI 18
—— Herculanus	XLVI 51
Stephanus	XXXVI 11
Strabo	LI 115
Succeſſor	LIII LVIII 121
Suellia Sabina	LVI 125
M Suetonius Verus } —— Honoratus }	I 8
Symphroſia	LXI 113.
T	
Tacicla L.L. Pia	LX 179.
Tedia Ursa	XLI 10.
Tettoenia Parens	LIII 101
M.Terentius Firmianus	XII 79.
—— Iullus	LI. 113.
Terquatia Modeſta	LIX 140.
L.Tertonius Eutychianus.} —— Proculus }	XLII 47
Tegedia Fortunata	LVI 169.
Tucci... Valentina	LI 116
—— Hermes	LVIII 106.
L Terentius Rufus Firmilli anus.	VIII 5
Terentia	LVIII 100.
—— Flavi...	II 9
—— Valerius	LII 116
Q. Tetalenus	XXXII 16.
Tigidia Fidelis	LVI 177
A.Tidius Rufus	XLI 8
Tingia Iucunda	LX 111
Q.Titilius Seadaſia	LVIII 158
Q.Titinius Marcellianus	XLVII 64
—— Urſulus	XLVII 76.
—— Fidus	XLI 17
Titulella Caprarola	XLVIII 74.
—— Rufina	XLI 18
C.Tittius Exuperianus	XLIII 17
—— Ubbius	XLIX 87
—— Iuventius	LV 146
Toelius Maximus	XXIII 6
Toelius Succeſſus	II 105
Toranus Syra	XLI 17
Trebelanus Eutychius	II 11
—— Modeſta	LII 159.
Trebellius	LIII 135
—— Aurelius	XLIII 72
L. Trebonius Beneventanus	XLII 18
Trebelaus Modeſta	LXI 159.
M Trebelanus Gaelius Teleſphorianus	XX 64.
Trophimus Sabina Felicitas	LIII 158
Tulledius Argyrius	XXXIII 4.
M.Tullianus Audius	XLIX 81
Tullonia Lea	XL 7
Turelia Felix	XLIX. 81
Turpidia Quarta	LXI 163.
Turnus et Aper	XLI 10
L.Turſilius Mannilla	IV 18
Turſella Mitina	LXI 163
L.Turſilius Priſcus	XLV 50.
Maximus	XLVIII 70.
V	
Valeria Prima	XLV 45
—— Iuſta	XXXII 15
—— Secundina	XIX 108.
—— Dioſcon	XXXIII 11

—Pety–

—— Polytiane L 101
C. Valerius X 17
—— Fidelis XXII 20.
—— Iucundus XLIV 13.
—— Heliodorus XLIV 34.
—— Claudius L 51
T. Valerius Prosphoetus LVI 161
D. Valerius Menecrates LVI 161
M. Valerius Iustus LVI 167
Valerianus XXXII 13
Varia LIII 131
Varia Pelusa X 13
T. Varius Secundus XLI 11
Varia X 13
—— Fortunata XLIX 80.
P. Veldius Pr..... VI 29.
—— Pollentia }
—— Iobadiana } X 13
—— Philippiana }
Q. Vendius LVI 183.
T. Vedius Fruſtus IX 11
Q. Veianus LV 181
L. Vellejus Verinus LX 124.
Veracunda LVIII 307
Vergilia LI 108.
C. Veſedius Rufinus XXVII 3.
Veſedia Tryphaena LX 225
Q. Veſonius XIX 121
Veſonia Attica XLVIII 73.
L. Veſtius Alexander XLII 78
—— Ingenuus XLVIII 75
Veſtilia Hilara }
—— Europa } XLVIII 66.
T. Vettius Ædilis XVI
Vettius Fructuosus VIII 1
—— Primus XLVII 63.
—— Poſtulantus L 111
A. Vibbius Iucundus X 16.
—— Æquinianus LV 165
—— Succeſſus X 16.
—— Optatus XLIII 27
—— Proculus XI 6.
C. Vibbius Stephanus XII 12
—— Creſpinus XXVIII 7
L. Vibbius LVIII 193
Vibbia Chreſte LIV 163.
—— Ca...... LIV 163.
—— Cypris XLI 6.
—— Ianuaria LIII 138.
—— Marcella XLIX 84
—— Prima L 100
—— Quarta XLVIII 85
Vibiſia Tertilla LIX 313
C. Viſcidius LIII 130.
Q. Vegetius Bene }
—— Albanus } IX 6.
L. Viſellius Lygdamus IX 9.
M. Ulpius Lumbarius LII 124.
Umbria Felicitas XLII 26
—— Lucana XXI 12.
Umbria Proſodia XXIII 36
C. Umbrius Ev...... XXVII 3
C. Umbrius Servilius Iuſtus XIV 18
—— Pileatus XLVIII 18 XLVIII 72.
—— Urnius XLIX 84.
C. Umbrius Vibius Naſonius Druſus XXVII 9
—— Ariſtus XXXII 11
Voluſenia Secunda LVI 162.

Z

Zamanius XLIV 39.
Zmaragdus XLIV 55 L 93.
Zotica LX 225

INDEX

RERUM PRÆCLARIORUM

Quæ tùm in Diſſertationum Volumine, tùm in Antiquis Inſcriptionibus, earumque Notis continentur.

Numerus Barbarus ad Diſſertationum Volumen pertinet; Romanus verò ad Antiquas Inſcriptiones, earumque Notas.

A

A. B. Actor quid muneris p.347.
A Quæſtionibus p.220.
Abditus Locus quid ſignificet in Inſcriptionibus ſepulcralis Ævi p.280.
Actuarius Servi qui p.xxxv. not. b
Actuarii qui p.247
Accenſus qui p.176 not. d
Adoptio adſumebat Tribum, & alia jura Tranſlati in quo Adoptione natus eſſet p.70
Adolphi ex Nomen proprium p.xxii not. b.
Adjutus Nomen Militis p.263.
Advocatus Fiſci p.277
Ædes Coloniæ Juliæ Beneventi & Concialionem habebant p.128. Earum memoria Cicerone p.131 Primum gradum ad alios Magiſtratus p.132. Quæ Ædiles olim Beneventi p.135. Scribam habebant ibid. Eorum Symbolum Modius p.xv
S. Æmilianus Epiſcopus Beneventanus S. Paulino vocatur Pater, & Frater. Memoria Epiſcopi Eclanenſis quare p.155
Æra Chriſtiana cur ſerò in publicis Monumentis inſcribi cœpta p.305.
Æra Hiſpanica in Antiquis Inſcriptionibus ſæpè pro Chriſtiana accipitur ibid. not. c & 306.
Ærarii qui p.xxxvi not. d
Æſculapius Pergamenus p.xi. not. a
Æras ad Megalenses Munerpuler p.xxv. not. a
Æras quorundam hominum longum p.x. not. b.
Alumni qui p.xi. & not. a
Ambitus in Sepulcris quid p.xlvi not. b.
Amphitheatrum ſpectaculum Augusti Ævum, ſed deinceps Lapides Romæ & ubi p.283
Amphitheatri Beneventani reliquiæ deſcribuntur, & exhibentur p.284. Ex iis Tituli fragmentum p.285. Quando ædificatum, reſtitutumve ibid
Annona Lex pro Magiſtratum deſtinta in Coloniis, & Municipiis p.134.
Anni Imperii e notis Tribunitiæ Poteſtatis colliguntur p.256 In quibus Actis & Monumentis, & Imp. Juſtiniani Lege inſerit cœperunt p.300
Anni per Conſules in Actis Eccleſiaſticis uſque ad VI Sæculum p.302.
Annus Bisextilis ſub Conſulum nominibus in Tumulis Chriſtianorum paſſim ſignatur p.300.
Antonia Meditatio Præmeditaturum Numen p.147
Antonius vero perhonorifica p.138. Semper Viris munificentiae ibid
Antiquâ Viâ alterâ quid p.xli not. b.
Apollinis Tripus, Laurus, Lituus p.v not. a
Apollodorus Imp. Trajani Architectus p.254.
Apparitores quid p.276.
Appia Via Caputum uſque p.277 Cur deinceps eodem nomine Beneventum uſque ibid & p.278. Qua Beneventani Agri parte in Urbem ducebat p.282 & ſeq.
Apri Calydonii effigies Beneventanæ Urbis Symbolum p.16. De eius Beneventi ſervati ex Procopio p.21. Cognomen ejusdem ibid. & p.324. Ejuſdem effigies marmorea cupreſſis ibid in Titulo cujus ſupra Venatio a Meleagro gala in Sarcophago marmoreo p.383
Ara Tauroboliaca quæ p.90
Arbor Nuces nonnullæ Beneventi Sagittam inſiſtebant ſamoſa p.159.
Arbores antiquorum Germanorum, & Longobardorum Numina p.132.
Archareti qui p.210. & ſeq
Arcus Vias publicas decebant Imperatores p.271
Arcus Triumphalis Imp. Trajani Beneventi pag. 253 Cur, & quando Porta Aurea dictus p.253 Ejus Mœnia, & Structura p.254. Ejus Architectus ibid Annus quo ſit extructus p.258 Eam ornavit ibid Donum memoratur p.256. Cur Beneventi extructus p.250.
Arcus Romanus Trajani in Nummo exprimitur p.255.
Arcus Anconitanus Trajani p.260. Romanus Conſtantini ibid Segusinus Augusti ibid not. a
Arca unde dicta multiplex p.144. not. f
Arcarius Civitatis p.243 Præfecti Urbis ibid
Arcus II Beneventanus Principis Capuæ Sepulcris p.370.
S. Archelaus Nepos Nepotis Beneventi conſtitit, ubi quo obiit p.286. & not. b.
Argentarii pro quocumque pretio p.xv not. e
Aſſyriorum qui p.130. not. a
Aris, ſeu Ary p.83
Augusta Colonia Beneventum p.24
Augusta Loca quæ p.369
Augustales qui, & quando inſtituti p.xx not. n
Augustales Claudiani p.x. not. a
Augusti monumentorum pretium p.283
Augustus in vocem eo Munuſſi ſententia, & quare p.283. Primus legem Talemaiam numeratio Conſulum Beneventum deduxit p.46. Beneventi Præſentiam geſſit p.285 & ſeq. Plurimi Beneventanorum Addidit, & quibus ante obitum p.189

S. An-

S. Augustinus non dubitat, cujusque hominis salutem ei fo Genium p. 101.
Aufanus qui, & ubi conflitterint p. 58
Aufum ab Aufona Ulyssis Filio Beneventum conditum p. 26.
Auxiliares copiae in Militia Romana unde p. 232.

B

B. litera pro V. p. XXIV. not. a.
Bacchus Cereri cum Stella, cum Templis conjunctus p. 27. 28.
Balnea Antiquis familiarissima p. 272. Eorum magnificentia, & luxus ibid. Eorum Basilica ibid not. a
Balnea pro thermis nostris forum ibid. distincta p. 282. A quo nunquam prohibita, & legibus Civilibus, & Ecclesiasticis vetita p. 280.
Balneum Singulare p. 279. not b
S. Barbatus Beneventanus Civis, & Episcopus Langobardicam superstitionem in ipsis urbe delevit p. 131.
Basilica quae p. 173. Ubi plures, cognomine distinguebantur ibid.
Basilicae seu Concilia in Urbe Augusta Petriginae 56.
Benedictinus in Militia Lapis p. 115.
Beneventum a Diomede Rege Aetoliae conditum p. 14. Samnitibus olim Samnium p. 16. 18. Dicta a Plinio Hirpinorum considerationes p. 19 & seq. Ante Samnitum Urbs Pontus aeque p. 21 Oppidum Agri Benedicti & Ael. Rei nomen post deditione procreatum p. 233 Cur sic appellatum & quando p. 84. 89. Nunquam interfuisse Campaniae p. 121. Confederata Campanis unquam partibus p. 192 & seq. Cur aliquando Confiniatum nomen minus Beneventani ibid. Metropolis Ecclesiastica totius Samnii primis saeculis p. 316. Duplex hic numeratum censum e Stephano Borgiae p. 3. 145.
Beneventani non Colonum deducti eorum jus Connubii cum Romanis habuere p. 18
Beneventani Sylvae annullum p. 32
Beneventani Militiae in VI. & XXX. Romanis Legionibus conscripti p. 315.
Beneventani Apostolorum aevo Christi Fidem susceperunt p. 111.
Beneventana Colonia cur Felix cognominata p. 19. seq.
Bigae Divum Herculi unde gestit p. 314. not b.
Binomine plus Romanis p. XLVII. not b
Bifornes Tiburtum. Quo oriuntur p. XXXIX.
Bonus Eventus Ethnicorum Deus p. 11. Ejus effigies, ibid not. a. Templum, & Porticus Romae p. 34
Bononiensis Nomine ingenio Peculiis Scribendi cur inscriptione p. 24 n. not
Beneventum in antiqua Inscriptione Beneventana p. 37
Bonus Homo, aut Vir, qui p. 2L.
Bonus Reip. natus: Formula Honoris Principibus data p. XVIII. & A quo unquam incredulis ibid Concessa laurentis etiam: Mola publica sacris ibid.
Bovianum Samnitum Pentrorum caput p. 12.

C

Caesar a dictus Beneventum p. 188
Caesaraugusta Curia p. 264 Beneventanorum ibid. Hispaniensis p. 266 Cur sic dictum p. 267
Caliga pro Militia Gregaria p. 304.
Campanum purpurae Samnitibus parant p. 17.
Campanum Sacer nunquam Cerdicus egressi p. 151 & seq.
Cancellarius Provinciae Samnii p. 176.
Canis ex Balineo, ubique letus in p. 273. not a
Canis in Venatoribus p. 325.
Campus Beneventanus & Senone quid sit dis p. 171.
Capitolium Beneventi p. 289
Caput in Semnitum possessione reducta p. 157
Capulus Stamdetur qui p. VII.
Carmen et oratoria Decreto in adpugnatione Urbium p. 105 not b
Castellum seu Bellanum Instra Aug. Peregrinum p. 26. Ascenit et cur appellatur p. 193. Antea a domino in publicis monumentis ibid. Christiana lapides dedicati atque nominati p. 185. in not
Caudium Beneventanorum Colonia ab Augusto adjudicatum p. 56 Tertium, & Senone porrectum inter Campaniam & Samnium p 152. & seq.
Centuriae in Colonia p 52. not 1 & 120.
Centuria Geographiae Civium Consularibus & Magistratibus spectatae p. 137 Quid auctor ibid. Ac Bono Reip. collocatum ibid. not b
Centuriones p. 201. Cur id vocabulum per notam 7 scriberetur ibid
Centurionum quid p. 81. not b
Cepotaphium quid p. 307. not b.
Ceremoniae lictio tantum Quinquennales Beneventi qui fuerint p. 132
CER. in vetere Inscriptione Fabrorum non CERaminum, sed CERlarios p. 136.
Ceres sive Ceralius numen p. 147
Ceres Grecis cum a Romanis culta p. 27. Mensorum Frutaeum nomen Numen p. 323
Cestricius Atilius Liberi cum p. 118.
Christiana Religio Judaicae Superstitioni ab Ethnicis confusam p. 101. not e
Christianorum Sepulcra Coemeteriorum post Ecclesiam p. 309
Christianorum Cultus in Diocletiani persecutione praecipue ablatum p. 113
Cicero ita Augustinus sinit adulatio p. 81 Laetum, post alienam patriam amplexus p. 187 Ejus ad vocem Beneventanis ubi Iter Brundisinum. Civis Roma, Initiatum cum priore litterae Frontinalis superfluum p. 112.
Civis Romani in Coloniae Latinae deductis mutabantur Jus Civitatis, not p. 82 not a
Cives Romani qui essent, in Tribus ostenderentur, p. 47
Civitas Romana omnibus, qui in Orbe Romano essent, generatim data p. 41 Ejus Lex a nobis Antonius Caracallae, quam ad Iuliani Iustinianus commodo ibid.
Civitates ducentae anno Christi esse poterant, quare p. 75.
Cybele p. 86.
Cymbalo Vetusto suas p. 89. Cybele eundem ibid.
Claudii Imp. mortem Senatus voluit celebrari p. 25. not a.
Cognitus & Cognatus pro Lenito, & Glore eodem in plurimis Latinis p. XLIX. not a
Cognitum Ipsius p. XLIII. not a
Cohortes Romanorum Praetoriorum quando primum deducta p. 22 nunquam deducta a Sulla p. 21. 23. deducta a Iulio Caesare p. 29. quando p. 32. ideo Iuliis ab eo appellata ibid. deducta Lege Tertia Iulii ab Officiis Tripartita, unde Augustae cognomen p. 34.

p. 34 dedicatus ab Nerone *p.* 33. Beneventana fuit Civitas Romanorum, non Latina contra Spanhem. *p.* 15.
Colonia Beneventana una ex XVIII. quæ Bello Carthaginensi Romanis auxilio fuere *p.* 30.
Coloniis Beneventanum Templum dedicatum *p.* 266.
Coloniis an per censum numerari deberent *p.* 122.
Coloniæ à Romanis in locis collocatæ, ut essent Reip. propugnacula *p.* 33. Earum duo genera, duumviri, aut Latinæ, aut Civium Rom. *p.* 40.
Coloniæ inter se, & Municipia differentia quale *p.* 43.
Collegia Artium, & Professionum à quo instituta *p.* 161. Eorum præsides Sacra, & Leges *p.* 162. Arca *ibid.* Magistri *p.* 162. Epulas *ibid.* Sine publica auctoritate inibi nequibant *ibid.* Plura ejusdem Artis *p.* 163. Convivia *ibid.* Principes numquam coeri permittebant, & quare *p.* 166. Patronos habebant *p.* 165.
Commoratio unde ingenue dicta, & quis eorum usus *p.* 308. excipiebant Christianos eum terrarum ... *p.* 310.
Cenni Tabularum ... *p.* 172. Conciliu. & Concilium *ibid.*
Cornucopia quid, an et quid *p.* 226. not. b.
Compita quæ *p.* 276.
Concordia nomen Beneventanæ Coloniæ ... *p.* 29. & seqq.
Conservationes Romæ ... *p.* 51.
Conjurationis in Numinum ... *p.* 90.
Constantinus Imp. ... *p.* 197 ... *p.* 190.
Consulares Quatuor Italiæ regendæ ab Hadriano instituti *p.* 146.
Consules in Christianorum tumulis ... & cur *p.* 300.
Consulatus alius Orientalis alius Occidentalis post divisum Imperium *p.* 301 not. a.
Consulum ... *p.* 251. & *p.* XXX. Varia exempla *ibid.*
Consules ... *p.* 302.
Consules Municipales *p.* 116. & *p.* 4 not. b.
Consulum aliquot nomina ... & Consulatus ... *ibid.* ... *p.* 300 ... & *passim.*
Contubernium, & Contubernalium diversa genera *p.* 18 not. b.
Cornua ... *p.* 218.
Corona Vallaris ... quid *p.* 123. ... *ibid.* Quare ... *ibid.* ... *p.* 214. not. a.
Coronas ... *p.* 118.
Correctores *p.* 119. Provinciæ Samnii *p.* 26.
Cornu ... *p.* 97.
COZ in Antiquis Inscriptionibus quid *p.* 114. not. b.
Crobolium ... quid *p.* 91.
Crux ... *p.* 281. not. a. ... *ibid.* ... *ibid.* ... *ibid.* ... *p.* 282.
Cur in ...
... *ibid.* ... not. a. Leges Christi ... Cælites, & Ecclesiastica, ... *p.* 298. Frequens ... *p.* 297. ... *ibid.* not. f. g. b.
Curiæ ... Sacra *p.* 265.
Curitis ... *p.* 65.
Custodes Corporis Augustorum *p.* 215.
Cuntorum ... *p.* 159.
Curatores Reip. Municipalis *p.* 118. & seq. Curatores ... *p.* 147.
Cymatia ... *p.* XXXV. not. c.

D

Dæmona ... & Ecclesia ... *p.* XXX. not. f.
... *p.* 103.
Dea Angitia ... *p.* 266.
... Pontifices *p.* 187.
Decem Viri ... *p.* 120.
Decempolares *p.* 131.
Defensores Civitatum *p.* 148.
Delicia ... *p.* XXXVI. not. c.
Dendrophori ... *p.* 152. not. d.
Depositio ... *p.* 296. ... *p.* 292 ... *p.* 152. not. a.
Depositæ apud Ethnicos Scriptores ... *p.* 291.
Deus Tutelaris ... *p.* 106.
—— Nomen ... *p.* 162.
—— Æternus ... *p.* 217.
Deorum ... *p.* 64. ... *p.* 66. ... *p.* XV.
Deus Tryche ... *p.* 17 not. b.
—— Cælestis *p.* 70.
Dies ... *p.* 300.
Dii Manes ... *p.* 300.
Diocles olim Imp. ... *p.* 62 not. c.
Diomedes ... *p.* 158.
Diphthongus ... *p.* 263. not. a.
Divinum ... *p.* XXIII.
Dolium ... *p.* 148.
Doliarium ... *p.* 168.
Dominus ... *p.* XLI. not. b.
Domus Æterna ... *p.* 339. not. d.
Domus ... *p.* 60.
Draconibus ... *p.* 107.
Duumviri ... *p.* 148. ... *p.* 415.

Eccle-

E

Eccleſiæ ædificari vetabantur, ubi Corpus humanum eſſet, cur p. 313. Supra tumulos Martyrum ædificabantur ibid. & not. d.
Elyſii quid, & an idem cum Heſperidum hortis p. 74.
Epiſcopi ad ſacrum ex propriæ Civitatis Clero eligi p. 117. Factæ Leges, & Diſciplina ibid. Quando, & quo poſtea ab ea lege receſſum p. 118.
Epitaphium in S. Barbatum ungaris Præſ. Æmilii Epiſcopi Beneventani p. 221
Equitum Census p. 377.
Equi in Vaticanis p. 379.
Equitum equo publico p. 350. not. a
Equites Singularium p. 246. Qui fuerint, variis auctorum ſententiis [illegible] ibid.
Equum Tuticum, Oppidum Apuliæ initium p. 152 & 182.
Excubitores Iidem ac Singulares p. 249.
Eq. Vid. Alia

F

Fasti Varii ſupra Jovem p. 134. not. a.
Fata iniqua Ethn. eis perum p. 111. not. a
Fabricae Militaris Gebant Beneventi p. 172.
Fabricenſes p. 173. Sugrum [illegible] : Eorum Conſortium ſive Corpus ibid.
Faces Verbum Sacrorum p. 21.
Faſces metaphoricè pro Honoribus p. 129. not. a Duumviri Coloniæ propriè geſtabant ibid. & p. x.
Fanfus [illegible] S. Januarii M. Nomen p. 147.
Felix Beneventum Colonia cur Cognominata p. 32. & 33.
Feſtus Diac. & Deſiderius Lector Beneventani, Martyrii Conſortes cum S. Januario p. 19.
Fiſcus qui p. 184. Eorum Collegium p. 184. not. c
Fil i Non relict. omnes Mariti, sed Populi funebres p. xxii. not. a.
Finitor p. 331.
Flavii prænomen commune Symmacho, & Boethio Coſſ. p. 191. quando, & à quibus uſurpatum ibid. not. a.
Forum Cupid., & Vanale p. 172. Ejus congeſtum ibid. Quid cum ſtatis p. 173.
Forum agere p. 172. not. a.
Fratre liberis Fratris quomodo p. xvii. not. a.
Frontes acit p. 331. not. a
Frumentarie largitiones p. 143. Soli Cives Romani p. 184.
Frumentum Numeratum, Numeratum, Numeratum p. 142.
Fro in publicum p. xxxviii. Variæ ejus dicta ibid. Quibus datum ibid.

G

Galea cum Loris, ſeu vitoriis p. xxxvii. not. a
Galliani Imp. Tituli adulterati p. 196. Una del. p. xvii. Ejus poſt. quam Beneventum Imperii [illegible] p. 196.
Genii alii alios gentiles novos pro [illegible] perſonis, cui adhærebant p. 102.
—— Singulis Locis attributi p. 104.
—— Tutelares Urbium p. 103. Ab Hoſtibus in oppugnationes evocati ibid. Expugnatis Urbibus ab dicti ibid.
Genii vocabulum quâ ſignificatione à S. Gregorio M. uſurpatum p. 102. not. k & p. 104. not. c.
Geniorum origo ſpecie Humana, aut Serpentis, cur p. 106.
—— Numen abſque Christiani Paſtoris non [illegible] p. 108.
Genitales Dii qui p. 89.
Genius Infernus p. 74.
—— Principes, an ſpiritum Animae, vel Numen p. 102.
—— Nullus niſi Dus eſſetur p. 103. Neque Robar Dii inviſibis omnis, p. 104. Non libero et Numen ibid.
Genius Coloniæ Beneventanæ p. 29.
—— Fuerl aliel, ac Ingenia ſermâ in Urnis Sepulcralibus p. 318.
Gentiles Chriſtianorum myſteria aliquam ſibi ſimilia eſſe contendebant p. 77.
Germaniæ Populi Arbores Deorum loco colebant p. 121.
Gladiatorii Ludi Beneventi à Vatinio Nanai editi p. 189.
Grammatici, & Grammatiſtæ p. 201.
Gradus publici pro Frumentariis largitionibus p. 345.
Gruſtula Veſtalia Neapolitana Heraclio celebrata p. 128.

H

Haruſpices frequentiſſimi p. viii. Eorum Ordo ad LX. numerabatur ibid. not. a
Hallu gum militiæ prænomen p. 103. quæ de cauſſa datum ibid.
Hebræorum Sepulcra Regia invenibile Regiona non gu tabant p. 207. not. b.
Heraus p. viii
Herarius p. 165
Helena Conſtantini Imp. ſeptima Mater p. 187.
Herculis Callini ſervator p. 72. quo ejus cognominis vis, neque mala p. 73.
Herculis Templum Beneventi, p. 72. Ejus reliquiae adhuc ſpectantur p. 81.
Herculis [illegible] in portis Heſperidum, & Dracone ſua Adunt & Ente [illegible] p. 71.
Herculi Ovis ſacra quare p. 73.
Heſperidum quæ ; eorumque mala ; ſub porta p. 74. Eorum horti [illegible] Elyſiis ibid.
Hic Situs Eſt, H.S.E. formula Sepulcralis p. 8. not. k. & p. xx. & xxi. c.
Hierolyſymorum Nomen in Tito expugnatione Templo [illegible] p. 201. 1.
Hiſpania donata ab Auguſto Antiſtio p. 82. Tum Legiones ibi locum, quo ſequenti non deſerebant ibid.
Hirpini gentes Samnitium proprià regione conſtituerunt p. 19. Beneventum ad non umquam pertinuit, ibid. Plinius de eo errasse p. 20.
Horarum Circinus plures Urbes ornatae habent p. 11. not. b.
Homo Bonus p. 25. Antiquus p. 311. not. b
Horatii Portæ iter Benevento Brundiſium ab ipſo deſcriptum illuſtratur p. 182.
Horæ Vitæ, & Maximæ ſi poſt dies a nuncupatione in Titulis Sepulcralibus p. xxxiv. not. a.

Hora

Hera vel Hora in titulo Sepulcrali cur adjecta, p. xxxiv. not. a
Hospites qui, & Hospitii jura, p. xv. not. g.

I

I1 duplex pro E p. xxvii. not. a. & p. xv. n. a.
Ianuaria Gens Beneventi maxime floruit p. 116. Ejus monumenta habes in Indice Inscriptionum f. cap. lit. L.
S. Ianuarius I. Martyr, Beneventi Episcopus, & Civis p. 116. Non habuit cognomen Faulli p. 116. In eo Cur a Campaniae Paulini martyrio affectus p. 174.
S. Ianuarius II. Beneventi Episcopus eodem sec. et ex eadem Gente Ianuaria p. 116. Ejus sedes in Canon. & Subscriptio in Concilio Sardicensi p. 117.
Imperium Merum & Mixtum p. 119.
Incolae qui p. xxiv. n. a.
Inferiae Diis Manibus sacrae p. 71.
Infulae ... Collegium Beneventi non ita dictum p. 179.
Inquilini qui p. xxiv. n. b.
Inscriptiones ... in Genere p. 101. n. 2. [hic p. xlvi. not. b.] p. 102. not. a. [hic p. 298] p. 296 n. a. [hic p. 296] In Dignitate Civi II n. 97 [hic p. 216 not. b.] ex Civi IV n. 81. [hic p. ... not. a] ex Civi V n. 31 [hic p. 1 not. b.] ex Civi VI n. 19 [hic p. 230] Ex Monumento p. 211. n. 12 [hic p. xxxv. not. b.]
Inscriptiones Beneventanae absolute suffecerit ad ... commendandam.
Inlubere quid p. xxx. not. b.
Inuus ... Symbolum In Monumentis Christianorum p. 298
Hostiagium Dea p. 196
Ilioi qui p. 76.
Ipsae qui p. 112. ... ibid.
Isyrea ... Translationis ... p. 213 not. b.
Ipso ... in Sepulcris quid p. xli. not. b.
Italia inter Romanos ... numerabatur p. 144. In XI. Regiones ab Augusto divisa ibid. Ejus nova divisio ab Hadriano, deinde a Constantino p. 150.
Iulienses ... Beneventum extra limites Campaniae locat p. 132.
Iudaei, & Iudaica Superstitio pro Christiana, ab Ethnicis accepta p. 98.
Ingenuus, & Ingenuorum p. xvi.
Iulia Augusta ... Mater ... Neronis p. 76
Iuliae nomen Augusta ... Hetruria, ... originis p. 79.
Iulia Colonia a Caesare ... dedicata appellata p. 34. An etiam ab Augusto sic dicta ibid.
Iulianus Caesar a Constantio declaratus eodem in Imperio ... p. 202 a Beneventanis ... mense ... celebratus ibid. Ejus Mors ... a S. Mercurio Martyre ... p. 202.
Iulius Caesar ... Colonias deducit p. 34. Ejus confiliere ... ibid. not. c. ... Beneventanam Coloniam deduxit, & quando p. 34. & 35 Ejus ... Beneventum p. 184.
Iunius Veridius cur sic dictus p. 68.
—— Curtus, qua p. 68 & seq.
—— Quinam viri sic dicti p. 69
—— Sigla ibid. & p. 70.
—— Gentes Tuscianis ... Militarum p. 132
Iuppiter Terram ... & quando conjunctus cum ... p. 64. Ejus Templum Beneventi p. 63
—— Pacifer, qua dictus p. 83
—— Capitolinus, qui p. 70.
—— Carillianus, qui p. 76
Intantum a ... Gentium Principis Christiani ... p. 102.
—— Pensitatum Principis Italorum p. 103. Sed a Carolo Magno vectitum ibid.
—— De eo Inquisitio ab Alexandro Imp. ... declaratum p. 101
Iudaei in locum Confalonium ab Antonino ... Beneventi vati p. 105.
Ius Italicum post Legem Iuliam ... in Provincia p. 62.
Ius Quiritium ... per Romanorum ... p. 48
Iuliacensis Confalon ... quomodo p. 202
Annae Imperii in publicis Actis, & Monumentis ... ibid.

L

Lacunae Aelii ... p. 159
Lapides antiqui ... Vid. Inscriptiones
Lares avii Tribuni qui p. 137
Latinae Coloniae qui jura habebant p. 45.
Latinae Coloni ... neque in Legion. ... p. 45
Laurus Apollini Sacer p. ...
Legati Mil... qui p. 258.
Leges ... quando, & cur ita dictae p. 157 & not. a
Leges VI Ferentes ... p. 257
Leges XXX. Germaniae ... p. 237
Legiones ... p. 231
Legiones Romanorum quae p. 256 not. a. & p. 258.
... Legionis XXX ... p. 230
Lemnisci Beneventani qui p. 271.
Lex Iulia post ... p. 94.
Lex ult. D. de Jure Immunit. ... p. 243
Lex 4. Cod. ... p. 328. ... ibid.
Lene verbum, & Lienalium p. xxxvi. not. c.
Libertus ... p. 211. not. b. ... ibid.
Libertus Studiosi qui p. xxviii. not. a.
Libertas ... Fratris p. LVII. not. a.
Liberorum Collegium ... p. 168.
Lio in Templo ... p. 85.
Liberi ... p. 262.
Litterae ... p. 263 not. a.
Litera D. pro V p. xxxiv. not. a
Litera ... in Titulo Arcus Trajani ... p. 263

Literarii Philoſophi qui p. 170 not d
Liternum, & Linternum. p. 101
Lictores de Beneventana Colonia explicatur. p. 45
Lituus qui p. v not n
Loca addita in Inſcriptionibus Segmenta quæ fuerint p. 280 not nd p. 281.
Longobardi Superſtitioſi in Reliquiis aliquot ſibi vindicandis p. 95 & 100. Beati Januarii exuvias è patriam Anneliani Narſetis contra Gothos, dein propter Conſilio ad neapolitanos fuerunt regreſſi. p. 282.
S. Lucas falſo ſervilis conditionis creditus, quia Medicus. p. 228 not c
Lupianum Colonia à S. Martello deducta non ejus Urbis ut à Peregrio confunditur. p. 85
Lusgunnæ Lux ſemper Arborum colonia p. 193
Ludi Capitolini ſinguli luſtri à Domitiano inſtituti p. 228. Alias tempore dici ſuppetunt Ludus Olympiadum p. 278 not f.
Ludi Iulianus qui p. 172 not b
Lutiniantes peculiaris miniſterium. p. 41

M

Macelia quæ p. xvii. Et ſepulcra claudebantur ibid.
Magiſtratus pro Secundario p. 87
Magiſtratus Coloniarum à Triumphos geſſi p. 187
Magni Cognomen quibus datum p. 136.
Malus commentitium olim Beneventi nomen p. 83
Malventum unde in Scriptoribus nominatum p. 17. Unde dictum p. 14. De Malventi etymologia Procopii fabula. Juſtelli conjectura rejicitur ibid. Quando & quare Beneventum dici cœpit p. 19
Malventanos ante Coloniam deductam jus connubii cum Romanis habuiſſe p. 18.
S. Marcus Ædes Suburbana olim Herculis Templum. p. 63. Ejuſdem Templi Reliquiæ eruderatæ ibid.
Marci Donici ab antiquis confunditur p. 15 & 16.
Matrimonium Legitimum dominium in amores ex foro Gentium p. 14.
Martyres plurimi Beneventani in Diocletiani Perſecutione p. 118.
Materialis qui p. 268. Nam eorum Collegia Beneventi ibid & p. 167.
Mater Deum p. 88. Unde, & quando apud Religio Romani venit ibid In ſuis inſcriptionibus Taurobolia per hæc ſigla expreſſa M D M. I. i. e. Matri Deum Magnæ Idææ Sigla eadem perperam alias explicantur Magna Deum Ma ter Ida p. 98
Matres Callicæ Tituli Auguſtis Fœminis dantur, quibus & qui de cauſa p. 78.
Medetrina qui inter ſervilia artes p. 228. Dona ex Eruditorum concertationes ibid. Sed ex varia opinione nature, & ingenuum fuiſſe comprobatur p. 229. & ſeq.
Mediocrum Collegium Beneventi p. 167.
Meleagri Venatio, & factum in Sarcophago expreſſum p. 280.
Memorius Epiſcopus Eclanenſis 375
Menſarum Operum publicorum p. 331. Agrorum privatorum & publicorum p. 331 Stipendiorum p. 338. Donum Auguſtale ibid Caſtrenſis p. 333. Machinarii ibid Coronis Augustale p. 326. Omnis, & Vicarii. p. 330
Menſorum conditio quæ p. 340. Excuſatio ingenuus à Tutela p. 347 Notitia peculiaris p. 345
Menſura a quo inventa p. 334 not a. Publicum, ad quarum exemplum omnia exæquatur p. 356 Ad eas Urbe principe ad Urbes ſubditas ſervanda mittebantur p. x i not b. Publica etiam p. 336 Iniquam non tolerabantur, ſed omnino frangebantur ab Ædilibus ibid
Mercatorum ex honeſta poſſeſſio p. 268 & not a
Mercatores qui p. 269. Eorum Collegium Beneventi p. 166 & ſeq.
S. Mercurius Martyr Juliano Auguſto divinitus interfectus p. 201. & ſeq. Ejus Lypſana Beneventi aſſervantur ibid.
Meta Deorum p. 46
Milliare Coloniæ ab urbe dictum p. 43
Milliaria Beneventana Vid Diſſert. ix. & 5 v antecedentis.
Militiæ Romanæ numerus p. 239. & ſeq.
Milliaria Columnæ Viæ Trajanæ p. 285 not a
—— Nervæ mandata p. 179.
—— Viæ ab Hadriano reſtitutæ juxta Beneventum p. 281
Minerva Berecynthia p. 98
—— Cur Pallas dicta p. 170
Minerva Quinquatria a Domitiano inſtituta p. 228.
Miſſio in Militia triplex p. 251. Publico monumento ornabatur cum dio, & Conſule ibid
Mithra idem ac Apollo p. v not a.
Moderatio, Moderatrix p. 340
Modius Symbolum Menſoriæ frumentarii p. 335 Dein Proboris p. xv Item Ædilis p. xvi In Chriſtianorum monumentis inſculptum cujus rei ſymbolum p. 343.
Modius Deus p. xvi.
Modius Romanus in Beneventanam Coloniam exemptus p. 336. Æneus, qui ſupponi publicè conſtituebat ibid. Ejus exemplar & pondus p. 337 Menſura tam aridorum, tum liquidorum p. 338.
Mons Tiberinus ſe ornatum Officine p. 253
Muſina & Muſilatio p. 340.
L. Munatius Plancus ſub Julio Cæſare Agros Beneventi diviſit p. 35 Pro Coſ. Galliæ p. v. 3 Coloniam Lugdunum deduxit ibid Ejus cyls Triumphalis adjudicatur & expreſſum p. xx. not a
Munera pro Gladiatorum Ludis, unde ſic dicta p. 228. not a
Munerarius qui p. 218. not a. Munerarius Dies unde qui p. x. not a. Munerarius Ædilis qui p. xxxiv n
Municipum ab urbe dicti Coloniæ p. 48. Quid diſcriminis inter Municipia, & Colonias p. 43
Municipii Jura an aliquando dicantur Beneventum p. 48.

N

Naſcia Beneventanam Urbem a Totila vaſtatam inſtauravit p. 286 Ipſa vero Beneventi ibid Ejus virtute ſtrenue p. 287 Ab Auguſtinæ, & Pandolfo in ſuis vindicatus ibid. not b & p. 285. Unde orcus magna de occiſis ab eo in Italiam Langobardis. p. 283
Natalis Coloniæ Beneventanæ ſolemniter celebratur p. 91
Natalis dies deſuncti ſolemniter celebratus legato munus mandabatur, & cur p. 163 not a

Natalis genitis ſinul cum aetu quartali memorantur p. 209
Natalis Dies, & Nota ut olim Civium in publicis Tabellis conſignarentur p. 106. Qui mos ut dudum Romae, ibid. in aliis Urbibus, ibid.
Neapolis Urbs *Augusta* a Symmacho appellata cur. p. 118.
Nero Imp. Coloniam Beneventum deduxit p. 98. Ejus frequens adventus Beneventum p. 182. Caedes ibi ſecta ibid. Conjuratio in eum ibi conflata, & deprehenſa p. 100.
Nerva Imp. ibid. ejus proemium in trerendis Appiae praedicis p. 179. Ejus Tribunitia poteſtas x. memoriaq. renovata ibid.
Nomen *Augusta* aequè propter ſua vulgò *Sapientia*, etiam mortibus conſtitutum p. XLIII not. h.
Nobili qui p. XLIII not. h. p. LXX. not. a
Nomen Adust Beneventi nodium a Sagarum convecti bus evitare falsò meditio p. 108. Unde ejus vel ſuum p. 109. & 112.
Nomen eleganſum a Gentis p. 114.
Nomen vocabulum Minimo p. 301
Numerus Maleventani Fabii Imperiis Fabiorum magno ingenio ſtatuit ad plebem Numerii in Fabiis Romanorum familiam admoniti p. 17.
Numeri Principum Langobardorum exhibentur p. 12.
Numerulum qui p. XXXV. not. a
Numerorum cuſmodorum jus Coloniis ſaepe ab Augustis permiſſum p. 124.
Nummus Argenteus Potestis Scribonii exhibetur, & explicatur p. 36 & 97.
Nummus aureus Augustis eius Primarum Beneventi geſtum exhibetur & vindicatur p. 193.
Nummus aureus Grimoaldi Principis Beneventani ex quo Lithopo emendatur p. 130
Nummus aereus Arcus Trajani Romae olim extantis exhibetur, & vindicatur p. 251
Nuptiae qui in erant Magiſtratibus Romanis cum foeminis Provincialis p. 197. Lege de ea re proditum abſoletum ibid.
Nuptiae Ingenuorum cum Libertis ante Augustum Ignominioſae p. 218 not. b Alterum cum Alienis a quo permiſſa p. XLIV not. b
Natos diminutivè Narienſe p. 201 not. c.

O

Ophites Haeretici Serpentem clarum colebant p. 208
Optio quid p. 241 not. b
Optio Valetudinarii quod munus p. 142 & ſeq.
Optio Signiferi p. 246.
Optio ab Actis quis p. 247.
Optimi cognomen ut quae Trajanus obtinuit p. 260. Plinii ſubſeq. de re in ulteriorem ibid. Quo anno delatum p. 261. In publicis monumentis non ſemper inſcriptum p. 262. Ante Trajanum qui obtinuerint p. 260. Poſt Trajanum a ſequentibus Augustis paſſim uſurpatum ibid.
Orbis qui & cur ita dicti p. XLIII. not. a
Ordo pro Senatu aut Decurionibus p. 127.
Ordinarius quid ſignificet in Leg. 7. § 2. D. De Decurion. p. 187.
Oratii Briſon ornatissimi Grammatici ſtatua in Benevento Capitolio p. 225. Ejus ſoror, & uxoris ibid. Ipſius Orbilii ingenium, res geſtae &c. p. 107
Organa Muſica Inſtrumenta, eorum Inventores, & varia genera ac plura p. XXXVII not. c
Oſtendere, ſeu Oſtendere Romanorum Proceres in Sepulcris, memorat in Gruteriano lapide in Collecta Rerum Perſarum mores ſignaſque in eorum p. 113 in not.

P

Pagus quid, eiusdemque Lustratio p. 276.
Pagani qui p. 275. Idololatrae eo vocabulo appellati ibid. not. a
Palatium Principum quid p. 278.
Pallium qui geſtarent p. 206. Ejus veſtis nullus varia pro diverſitate profeſſorum ibid. Item Romanis id ſignificare ab ipſorum ibid.
Palladianum Collegium Beneventi p. 179.
Palmares Ludi qui p. 272 not. b
Papinianus IC. ac Beneventanus p. 214. & ſeq. Ejus Titulus Sepulcralis commentibus probatur p. 215.
Parochi p. 180.
Patet Coloniae p. 101
Patres Civitatum qui p. 141. Urbium p. XXIV. not. a. At Coloniarum p. 141. & XIV not. b
Patres vocabantur Metropolitani Epiſcopi ſunt in Sede Synagogarum, qui vulgo ſub p. 157. Epiſcopis appellatio & conſtitutiones contra Muſſilenſium ibid. not. c
Patrii duplex cujusque eſt patria, altera Naturae, altera Civitatis p. 51
Patronus perpetuo in Familia aliquando erat p. XXVIII. not. a
Patronorum Municipiorum erat ſua Libertos p. 121 not. b
Patroni ab Arte ab Majoribus, ſeu Originales, qui p. XXVII not. a
Pax in Chriſtianorum veterum tumulis inſcripta ubi frequentiſſime p. LXXIX not. a
Peregrinorum vir dicti Aſſiduus p. VI not. a
Perjuri per Genium Principis certa poena in ſuos p. 121.
Perſonae qui p. 242. not. f
Perſolvendis votis gratiis p. 214.
S. Photinus Diaconus S. Pauli primus Beneventi Epiſcopus p. 119.
S. Pistus Martyr Beneventanus Cives, S. Dionyſii Areopagitae in Gallias ſocius p. 118
Piſcis cum Chriſti ... eum Chriſtianorum Symbolum p. 100. Cum Jona Reſurrectionis Symbolum p. 298. not. c
Piſtorum Corpus p. 163. Eorum Symbolum Molina p. 38
Placentia Agri Beneventani mercatis ſalvò pro oppidis Clitelle & Chiaraſcelli credibus p. 282.
Platea quid, et Genus Scalaris, quid poſtea Platealis p. 100. Ejus Leges de Sepulcris p. 303 & p. XXXIX.
Plautus explicatur p. 170 & p. 254. not. a
PLVS MINVS formula Sepulcralis Annis Defunctorum quando appoſi coepit p. 303 Cur frequens poſt ea ſec p. 304.
Porta ſua cuivis paſſim recitare licitum p. 217 Eorum certamen p. 218. Coronatio Dominica eius p. 218.
Pontifex & Moderate publicae ac eam p. 134.
Pons Leprofus Beneventi p. 181. Ab Imp. Septimio Severo reſtitutus ibid. not. a Cur ita dictus, ibid.

Porticus Sancti Romani quæ Jure annuo Pontificum in ipsis Diplomatibus tribuebantur. p. 504.

Porta Aurea dicta Arcus Trajani Beneventi cur, & quando p. 163

Porticus Dianæ Beneventi p. 274. Imp. Commodi, p. 277

Præfectus Vigilum ejusque Jurisdictio p. 216.
—— Urbi ab Augusto institutus. p. 143. Ejus Jurisdictio contra C. legibus ibid.

Præfectus Beneventi ab Augusto ejus Urbis Præfectus constitutus p. 234

Præsul in Sacris qui. p. 81

Præmonitio cur, & quo [illegible] p. [illegible] not c.

Præmonitio ad quando cum Nominibus suo vocabulo coalescebant p. 243 not. 1. & p. [illegible] not. f.

Prænomen, cur Nomen plurali numero quamado p. [illegible] not. a.

Præsidis Provinciæ Samnii post Hadrianum, & Constantinum munerum p. 270

Prætoriani Milites non soli Corporis Augustorum custodes p. 245

Primarium Calvendis, & Urbanum p. 179. Ædes locorum Magistrorum cum Muliebri, cum Civilis p. 179.

Princeps [illegible] qui p. 230. Numen quo [illegible] [illegible] ibid. not. b

Principes in Colonia Magistratus ordinarios honoris [illegible] genere fulchant p. 215

Tribunum Præmonitum Principia p. XXVII. not. a

Pro Consules cur [illegible] Imperatoris p. XXV not. a

Procurator Vicesimæ Hereditatum. p. 215

Professorum altera Morales, altera Civiles. p. 306.

Prudentis cur Prudentiss. esse ex in [illegible] nuliquam obvius p. 214.

Puro Loci quæ p. 213. not. b. & p. 278. & p. [illegible] not. a.

Pureal [illegible] quid, p. 27. Ejusdem numen argenteus explicatum in not. p. 30. & 27.

Q

Quæstores Sabini & Etrusci mentiuntur p. 65.

Quadriga Diis dedicata p. 232. [illegible] ibid. Argentea Hadriano Imp. a [illegible] p. 134. Triumphus [illegible] ibid

Quadrigæ [illegible] cur p. 234. not. a. Viro Deo tributæ a Prophetis Hebræis quæ [illegible] ibid

Quadrigal Nummi p. 232. not. b

Quaestor Magis in Agro Arpano p. 108.

Quæ [illegible] qui p. 149

Quintus Junius Cognomen cur p. 68.

R

Redemptores Pecorum p. 217

Regiones Urbis Romæ, ejusque Curatores p. 240.

Regiones antiquæ Urbis Beneventanæ p. 283

Reliquiarum verbum peculiare Christianis [illegible] p. 150. Ethnicis etiam usurpatum ibid. not. 1

Res privata Principis, earumque Procurator p. XXVII not. a.

Refrigerationis Fides pluribus verbis, & symbolis in veterum Christianorum sepulcris usitata p. 308.

Repentinis Militis qui p. 332. not. a

Romæ Dea p. 267. Æternæ ibid. not. d Urbis eam pro Religione coluit. In Agrigensi oratum ibid. Ejus Urbis templo p. 147 not. b

Romani [illegible] cæteris Gentibus sacrum cum ipsa Civitate communicabant. Peregrinis [illegible] ipsis [illegible] p. 82. Non [illegible], sed [illegible] p. 340

Romanorum [illegible] cum Populis in Beneventum p. 19. Romanis Victoriæ Beneventanæ [illegible] ad [illegible] p. 29.

Robigus Deus qui p. 346

S

Sacerdotes Capitolii qui p. VII

Sagi quæ p. 108

Samnites [illegible] Beneventum olim commorantibus p. 22.

Samnii fines [illegible] p. 172.

Samnites [illegible] p. 18. [illegible] Lex [illegible] p. 14. & 18. Alii Pentri, alii Caudini, quorum caput Beneventum p. 22. Eorum bellum [illegible] p. 221. Legio [illegible] p. 131. not. a. Sextum quæ fuerit p. 137. A Romanis [illegible] ibid. Osco- & Sabinorum lingua [illegible] p. LXI. Samnii eorum literarum forma, ut [illegible] monumentum exhibetur ibid

Scholæ quæ p. 212. not. a. Scholæ [illegible] Beneventi p. 169. Scholæ Singularium quæ p. 249.

Scriba Ædilium p. 255

Scriba quæ p. 205. Grammaticis tribuitur p. 203.

Secutor [illegible] cur, a Gladiatoribus quidam nominis dictus p. 140

Severi Imp. profectio & reditus Orientalis quo anno p. 123. & 125. A Beneventanis publicis monumentis celebratis p. 123. In Libero Sacrorum Ægyptii [illegible] p. 123. [illegible] Civilibus quo anno ibid. [illegible] in Benevento [illegible] p. 125.

Sextii Censores Romani [illegible] p. 248

Sepulcra Ethnicorum extra Urbem cur p. 308. not. b & p. 325 not. a. Christianorum Principum Legas in eam urbe p. 318

Sepulcra Christianorum ab Ethnicis depicta p. 308. Intra Ædes Sacras [illegible] in perpetua Ecclesiæ disciplina p. 318. & seqq. Conciliis [illegible] expressimus p. 315. SS. [illegible] & Canones Ecc [illegible] eadem sepulcri [illegible] Ecclesiae p. 311.

Sepulcra Principum in Aulis Ecclesiarum [illegible] p. 316. & p. 318. not. c.

Sepulcrorum ambitio, & luxus p. XXXIX. Ethnicorum, & Judæorum [illegible] p. 320.

Sepulcrorum commune cum Ethnicis Christiani [illegible] Ecclesiæ p. 308. & 317.

Sergius a Gentilibus ab Hebræis, a Christianis [illegible] p. 106

Sextis Dea quæ p. 66

Signifer, [illegible] quid p. 146. Signum [illegible] & [illegible] ibid

Sylla Beneventanorum [illegible] p. 22. Militum [illegible] Coloniarum Auctor p. 121. Nunquam Beneventum Coloniam deduxit p. 24.

Silvanus [illegible] p. IV. [illegible] ibid. Cur [illegible] ibid. not. a.

Symmachi Senatoris [illegible] erga Beneventanos p. 220.

An duorum Dominicorum, quem Beneventani veneraventur. p. 115
Singularis . . . . quod p. 249. Eruditorum sententia . . . . refutatur. p. 148.
Sortalis Dea qui p. 210.
Sortis Deorum . . . , & . . . Ethnici . . . p. 68.
Spartei qui p. 286. not. a.
Spiritus Sanctus in Christianorum . . . inscriptus, quo inflexione, quo genere, & qua significatione p. LXV. not. a.
Sponsus qui . . . not. a. . . . ibid.
Sextum . . . p. XXIV. not. a.
Stabulum Tribus, . . . , & . . . Beneventanorum. p. 50. & seq.
Stigmata . . . p. 172.
Stolonum . . . p. 212.
Studia pro Gymnasiis, seu Ludis Literarum p. 218.
Summae Rei . . . qui p. 293. not. a.
Superlative . . . in L. . . . D. De . . . p. 203. not. 1.
Superstitio . . . ab Ethnicis appellabatur Christiana Religio p. 124. not. a.

T

Tabularia publica quae p. 306. Populi quae ibid. not. f.
Tarquinius pro T. Arruntius p. 101. not. c. . . . ibid.
Taurobolium quid p. 87. & seqq. . . . Duabus . . . , & . . . p. 92. . . . p. 91. not. a. . . . ibid. & p. 92.
Tesserae quae p. XXXIV. not. t. Tesserula . . . ibid.
Templa eadem Romae & Augusto p. 246.
Territorium Beneventanum . . . p. 40. Ejus . . . ibid.
Territorium Urbis Romae . . . p. 246.
Terminus Deus p. 331. & not. L.
Terrae . . . p. XXIX. not. t.
Tertullianus locus explicatur p. 165. Item p. . . . Vindicatur, & explicatur p. 168. not. f. Item p. XXXVI not. t.
Testamenta . . . , & . . . p. 128. not. b. & c.
Testamenti . . . p. LV. not. a.
Theodoricus Rex Gothorum . . . p. 320. . . . ibid. not. a.
S. Theophilus Beneventi Episcopus S. Januarii Martyris . . . p. 314.
Thermae Commodianae Beneventi . . . p. 278.
Thermarum magnificentia, & . . . p. 279.
Toga . . . p. 48.
Togam . . . p. 41.
Toranus . . . Beneventanis . . . , & quando . . . p. 64.
Turris . . . Beneventum . . . p. 157. & 281.
Traditores Christiani qui p. 119.
Trajanus Imp. Beneventum Coloniam . . . p. 58. . . . ibid.
Trajanus quot . . . p. 176. . . . p. 236. . . . p. 257. . . . p. 258. . . . p. 259.
Tribunal . . . p. XXXVI.
Tribuni . . . p. XXXIX.
Tribuni Militum qui p. 222.
— Laticlavii qui p. 224.
— Angusticlavii, qui p. 227.
Tribunatus Militiae . . . p. 227.
Tribunicia Potestas . . . p. 256. . . . ibid. not. e.
Tribus Romanae quot . . . & . . . p. 47. . . . p. 50. . . . p. XXX. not. a. . . . p. 53. . . . p. 52. & seq.
Tribus quae Beneventani censebantur, quae . . . p. 48.
Tripus Apollinis p. V. not. a.
Triumphalis Quadriga . . . p. 234.
Tumulus . . . p. 216.
Tumuli exceptio . . . privilegio concessa p. 347.

V

V . . . in O. p. XXVII. not. b.
Vaccae . . . p. 243.
Valere . . . p. 101. not. b. . . . p. 102. not. b.
Valentiniani qui p. 243.
Valentinianus . . . p. 226. . . . ibid.
Vectigalia . . . p. 189. . . . ibid. & not. d.
Vectori . . . p. 180. not. d.
P. Veidius Pollio . . . p. 264. . . . p. 267. . . . p. 268. . . . ibid. . . . p. 260.
Vespasianus Imp. Beneventum . . . p. 192. . . . ibid.
Vestales Virgines . . . p. VIII. not. b.
Vestis . . . p. XXXVI. not. b.
Via Trajana . . . p. 175. & seqq. . . . p. 180.
Via per . . . a Trajano . . . p. 170.
Via Numicia . . . p. 182.
Via a Trajano facta, quot p. 178.

Viæ ſtratæ Beneventi Beneventanum ſiubent. p. 182. Ultram eamus Trajanus ſtratas p. 283.
Viliana Auguſta p. vi. not. b. Ejus Actus ſollemnandus Syrmonibus concordabat. ibid
Vindolara Conjunctis in Nutricum Beneventi ambitus. p. 190. Quid ejus Auſtor. ibid Quomodo dicta p. 298. Quo Neronir ſtam contigit. ibid
Vigilia, utitur Urbaai p. 227. Etiam ruſtodes Augu-ſtorum. ibid Quid inutenis ſtiberent p. 326. A quo Infimati, quæ eorum dignitas, & aut Sparteſi dicti. ibid not. a.
Vipera Langobardorum Beneventi Principum peculiare nomen p. 118. Unde ortu ex ſuperſiitie ibid
Vitulano, quid p. 25
Vide Conterionem Indigen. p. 231 not. a Tilam militem pro modo ea pa a Cer nationibus veniemit. ibid Eorum, qui tenerent, aut frangerent, pœnæ ibid
Violare, & Violano p. XLIII. not. a.
Vocales literæ ſponte gendaruæ p. 133. & p. 82 not. b
Vota publica pro Redito Auguſtorum p. 98. etiam privatorum p. IV not. 12.
Vomen avere p. 2. not a
Urbana Militia p. 243
Urbaniciani Milites p. 243.
Urbes diviſit heroribus adebantur. p. 265
Urnæ Caperarum exemquet forma p. 227
Uxores Maritorum nomen ſibi adſcrybebant, & quæ ejus motis cauſſa p. 12. Servior Mariti dicebantur, quos Dominos vocabant. ibid & p. 69 Uxores Domnen Romanorum pediaga Comitatu in Caſtris p. 70.

Z

Z. literæ ſæpe pro S., rario pro T p. XLIV not b
Zofimi in ſua Conſtantiana calumniæ confutatur p. 20. & p. 298.

F I N I S.

Pag. 134. poſt lin. 20., ubi ſ [illegible]; *hæc ſunt addenda.* [illegible] Dominum habet S. Theodorum, & S. Januarium ſacros Antiſtites, qui [illegible] Eccleſiæ Sanctæ Beneventanæ Eccleſiam [illegible] conſtans [illegible] Epiſcopos [illegible], quippe [illegible] ſolum [illegible] S. Januarii Acta, ubi ſi haud primi, at [illegible], Beneventi Epiſcopus [illegible] S. Januarii [illegible] deleta, [illegible] clarè Chronicon [illegible] qui ad an. 1119. [illegible] *Landulphus Beneventanus Archiepiſcopus* [illegible] *Maji* [illegible] *Epiſcopo* [illegible] *Corpora* [illegible] *Corpus* [illegible] *S. Januarii* [illegible] Beneventanæ Eccleſiæ *Archiepiſcoporum* [illegible] Epiſcopo [illegible] Beneventanæ Eccleſiæ [illegible] Januarium, qui medio Sæculo [illegible] S. Januarii [illegible] Epiſcopum, [illegible] S. Januarii [illegible].

Sed ad [illegible] &c.

Pag. 104. [illegible] (b) hæc adde

Hinc [illegible] Citè [illegible] debet, [illegible] vocabulorum [illegible] religionis [illegible], ſed potius [illegible].

[illegible] *Apologetico* [illegible] *Religione* [illegible] Chriſtiani hoc, nomen [illegible] appellatione [illegible] Solomon [illegible], *deſcenſu inferorum* [illegible] *reſurrectionis* [illegible].

Pag. 142 Petrus Burmannus in de Vectigal. P. R. cap. 3. p. 39. edit. Leidæ 1734. [illegible] Urbem [illegible] Romam [illegible] *Vectigali* [illegible] *Roma* [illegible] Marcipata [illegible] Burmannus [illegible] Populi Romani [illegible] Burmannus, [illegible] Vopiſco, & Aureli[illegible] *Vectigali* [illegible] *Roma* [illegible].

REGISTRO

Frontespizio, Dedica, ' '2 '3 *fogli tre.* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vv *Duerno* Xx *un foglio* [illegible] a b c d e f g *Duerno* h h 2 h 3 *fogli tre.* i. *Duerno* k k 2 k 3 *fogli tre.*

Arcus Triumphali Trajani *Figura I. alla pag.* 253

Reliquiæ Amphitheatri Beneventani *Figura II. alla pag.* 284

	ERRATA	CORRIGENDA
Pag.4.	in not. de eit. Bullilographiae pro lib. III.	lege cap. XL.
5 v 13	poſtquam	poſque
14 v 7	Petrill	Petarii
15 v 6	Aegyptum	Aegyptum
15 v 31	repertum	repertum
16 v 6	cliscendum	eſcendum
16 v 23	Viſtrine	Viſtium
16 v 10	reſto	reſte
16 v 13	noeſit	noſis
16 v 16	vicinarrſſem	abſtinuiſſem
18 v 1	*poſt* & *viciorum adde* vi	
20 v 24	onceſſi rum	onceſſerum
21 v 9	praeclariſſum	praeclariſſimum
24 v 3	ideo	adeo
24 v 33	portem	porem
24 v 19	proeina	porna
27 v 13	*poſt Principes adde* tene	
29 v 14	vb Roma	vb Urbe Roma
30 v 8	*poſt* ... *adde* ...	
39 v 17	lex	...
41 v 18	Caſtrinum	Caſlinum
44 v 41	deſulia	deſulia
46 v 41	nonſum	nodum
49 v 13	cujuſque	cujuſque
57 v 41	Antoviur	Arnovial
58 v 7	vbraſum	vbraſum
70 not (e) v 3	complete	compleat
ibid. not (i)	...	...
71 v 4	pag 4	pag 48
74 v 1	Pibula	Tibula
79 v 1	poſtquam	poſt quam
83 v 17	ſeſſin	ſeſſe
86 v 13	...	... adeo
90 not (l) v 14	...	...
92 not (f) v 1	Æſibia	Æſtia
93 v 4	...	...
v 6	...	...
101 v 3	illud	illum
106 not (a) v 1	conſilegim	conſilegim
107 not (c) v 8	Hyſem	Hyem
113 v 7	abedit	ſcedit
v 8	...	...
v 19	Raliganem	Relitteem
123 v 15	Intepepoitamone	Interpretamone
131 v 28	lore	lora
133 v 3	PATRI	FRATRI
144 v 36	Tyrranidis	Tyrannidis
v 48	At	At
158 v 1	*Clandium*	*Caedium*
162 v 1	...	diverſa
164 v 20	ſerrimg	ſerring
172 v 8	*in ſinal eſſet*	*in ſinaleſſet*
178 v 3	ſibi	ſibi
180 v 24	...	...
184 v 28	Ulpeil	Ulpeil
187 v 13	...	...
195 v 11	prodigium	prodigium
201 v 19	In temperamſeris	Intemperantia ...
204 v 13	& 19. ...	...
211 v 17	...	...
214 v 31	Reſtem	Reſtem
238 v 3	XXV	XXX.
239 v 24	Tri umphali	Triumphali
139	Poſt ... corrigenda ſic:	(b)
373	...	jam
375	non ullas	non ullas
ibid. v 31	vel	ubi
310 v 23	hunc	hinc
311 col.	... v 29 ...	oſtendit

Additur Tacitis pro Tacita ... quae ... Volumine ... occurrunt ... ſunt ... errores ... quae ... Auctoris ... Lector ignoſces.

005664013